AN ENCYCLOPAEDIC
DICTIONARY OF SANSKRIT
ON HISTORICAL PRINCIPLES

Volume Four

PART THREE

Dr. S. D. JOSHI
Retired Professor and Head of the Department of Sanskrit
and
Director, Centre of Advanced Study in Sanskrit
University of Poona

DECCAN COLLEGE POSTGRADUATE AND RESEARCH INSTITUTE,
POONA 6, INDIA
1992-1993

AN ENCYCLOPAEDIC

DICTIONARY OF SANSKRIT

ON HISTORICAL PRINCIPLES

Volume Four

PART THREE

Dr. S. D. JOSHI
Retired Professor and Head of the Department of Sanskrit
and
Director, Centre of Advanced Study in Sanskrit
University of Poona

DECCAN COLLEGE POSTGRADUATE AND RESEARCH INSTITUTE,
POONA 6, INDIA
1992–1993

AN ENCYCLOPAEDIC
DICTIONARY OF SANSKRIT
ON HISTORICAL PRINCIPLES

VOLUME FOUR

PART III

Prepared by the staff of (i) the Sanskrit Dictionary Project, (ii) the Department of Linguistics and (iii) the Sanskrit Dictionary Unit, Deccan College, Poona, and published by the Deccan College Postgraduate and Research Institute, Poona, India, with the financial support and patronage of the Ministry of Human Resource Development, Government of India (through Rashtriya Sanskrit Sansthan) and Government of Maharashtra.

PROJECT COMMITTEE

Chairman :	Dr. S. C. GUPTE, Vice-Chancellor, University of Poona
Co-opted member :	Dr. A. M. GHATAGE
Nominees of the Council of Management :	Dr. S. V. SOHONI Dr. S. D. LADDU
Representative of Government of India & Rashtriya Sanskrit Sansthan :	Shri S. C. PANT
Nominees of Rashtriya Sanskrit Sansthan :	Prof. SATYA VRAT SHASTRI Dr. E. R. SREEKRISHNA SHARMA
Representative of the Director of Higher Education, Government of Maharashtra :	Shri K. P. SONAVNE
Director, Deccan College, Poona :	Dr. V. N. MISRA
Head of Sanskrit Dictionary Project :	Dr. S. D. JOSHI
Joint General Editor :	Dr. (Mrs.) VASUDHA S. GANDHE

EDITORIAL STAFF

Dr. S. D. JOSHI

Joint General Editor

Dr. (Mrs.) VASUDHA S. GANDHE

Editors

Dr. P. P. APTE (up to 28-2-93)
Dr. JAYASHREE GUNE
Dr. H. G. RANADE

Assistant Editors

Dr. V. P. BHATTA
Dr. (Mrs.) L. S. DEODHAR
Dr. (Mrs.) V. M. KSHIRASAGAR
Dr. H. C. PATYAL
Dr. (Mrs.) P. M. PINGLE
Dr. A. RAMASWAMY IYENGAR (up to 31-5-92)
Dr. (Mrs.) J. D. SATHE
Dr. Y. K. WADHWANI

Sub-Editors

Dr. S. S. BHIDE
Dr. (Mrs.) R. S. DATE
Mrs. S. V. GADGIL
Dr. (Mrs.) A. R. GURJAR
Dr. P. V. JOSHI (up to 26-1-93)
Dr. (Mrs.) M. A. KINJAWADEKAR
Dr. (Mrs). M. B. KOLHATKAR
Shri D. B. POLKAM
Shri K. VENUGOPALAN

Copyright, March 1993, Deccan College Postgraduate and Research Institute.
Printed at the Bhandarkar Institute Press, Poona 411004, India.

अनागार (an-āgāra) *m.* homeless ascetic पश्यत्यनागारश्च शिष्टोभयपार्श्वे भवतः HaṁsU. 2 (147. 11); आभ्यन्तररत्नत्रयानुष्ठानमनागारचर्या TātpaVṛ. 367. 13 (*on* 3. 75); 271. 14 (*on* 3. 1); *n.* homeless (ascetic) life अन(v. l. ना)गारं उपेतस्य ···। मुनि प्रव्याहर धर्मं मौनेयन् MaVastuAva. iii. 387. 1 [DBHS.]; *adj.* who has renounced the home त्वद्गृहं प्राप्तुर्मुनी। तपोधनावनागारौ BṛKathāK. 91. 16; जिनाः अनागारकेवलिनः TātpaVṛ. 266. 9 (*on* 2.107)

अनागारिका (anāgār-ikā) *f.* homeless (ascetic) life अनागारिकां वा प्रव्रजतः कामविवेकशिक्षापदसमादानम् BodhiBhū. 57. 6.

अनागास्त्व (anāgās-tvá) *n.* [fr. Nom. sg. of *anāgas*] sinlessness, guiltlessness यस्मै त्वं सुद्रविणो ददाशोऽनागास्त्वमदिते RV. i. 94. 15; AV.(P.) xii. 1. 15; Nir. 11. 24 (197. 4); स त्वं न इन्द्र सूर्ये सो अप्स्वनागास्त्व आ भज जीवशंसे RV. i. 104. 6; अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु RV. i. 162. 22 = TaiS. IV. vi. 9. 4 = VājaS. 25. 45; KāṭhS. v. 6. 5 (iii. 179. 3); सुज्योतिषः सूर्य दक्षपितॄननागास्त्वे सुमहो वीहि देवान् RV. vi. 50. 2; अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास इमं यज्ञं दधतु RV. vii. 51. 1 = TaiS. II. i. 11. 6; MaiS iv. 14. 14 (iv. 238. 13); अनागास्त्वं सुक्षमुपासमीमहे RV. x. 35. 2; अनागास्त्वेन ··· सूर्याहाहा नो वस्यसावस्युसोदिहि RV. x. 37. 9; स चापि वरयामास पितुरुत्थानमात्मनः। अनाग(v. l. गा)स्त्वं तथा भ्रातुः पितुश्चास्मरणं वधे MahāBhā. iii. 139. 18.

अनागूर्ति (an-āgūrti) *f.* non-utterance of the *āgur*, viz. the applauding exclamations or formularies at the sacrificial rites अथ यच्चतुर्विंशमहरुपेत्यानुपेत्य विषुवन्तं महाव्रतमुपेयात् कथमनागूर्त्यै भवति GopBr. i. 4. 14 (105. 2) = i. 4. 15 (105. 11) = i. 4. 16 (106. 9) = i. 4. 17 (106. 15)

अनागूर्तिन् (án-āgūrtin) *adj.* who does not utter the *āgur* (i. e. who does not utter the applauding exclamations or formularies at the sacrificial rites) पौर्णमासेन हीष्ट्वा वेदामावास्येन यक्ष्यऽइत्यामावास्येनेष्ट्वा वेद पुनः पौर्णमासेन यक्ष्यऽइति स आगूर्त्यैवामुं लोकमेति यदामु(?मुं) लोकमेति कथमनागूर्ती भवतीति ··· स संस्थितयोरेव दर्शपूर्णमासयोरथामुं लोकमेति तथानागूर्ती भवति ŚatBr. XI. ii. 4. 10; ŚatBr.(K.) III. ii. 9. 6; यच्चतुर्विंशमहरुपेत्य प्रेयात् कथमनागूर्ती भवतीति ŚatBr. XII. ii. 3. 5; आगूर्ती ह वा एषोऽमुं लोकमेति योऽग्निहोत्रं जुहोति ··· होष्यन्त्सायं भवति तथथानागूर्ती भवति ŚatBr.(K.) III. i. 9. 5; III. i. 9. 6.

अनागृह (anāgṛha) [corrupt reading for **अनाग्रह**] GaṇḍVyū. 270. 15 [DBHS.]

अनागृहीत (an-āgṛhīta) *adj.* not niggardly अमत्सरी भवति अनाग्र(v. l. गृ)हीतः MaVastuAva. ii. 376. 6 [DBHS.]

अनागोहत्या (anāgo-hatyā́) *f.* slaying of a faultless or innocent person अनागोहत्या वै भीमा कृत्ये मा नो गामश्वं पुरुषं वधीः AV. x. 1. 29; AV.(P.) xvi. 37. 10; BṛSarvaAnu. 7. 1 (10. 1)

अनाग्निकी (an-āgnikī) *adj.* (*f.*) not having a fire(-altar) येषामनाग्निक्यो दीक्षा उपसदः MānŚS. 197. 1.

अनाग्नेय (án-āgneya) *adj.* [*f.* -ī] **1A** (rite, oblation etc.) not having the (sacred) fire (as the deity) यस्मादाग्नेयं क्रियते तस्मान्नानाग्नेयम् MaiS. i. 7. 3 (i. 112. 10); नानाग्नेयं क्रियते न सोममन्तर्यन्ति MaiS. i. 7. 4 (i. 113. 3); KāṭhS. 9. 2 (i. 105. 12); नानाग्नेयं क्रियत इत्याहुः KāṭhS. 9. 1 (i. 105. 2) = 9. 2 (i. 105. 9) = KapiKaS. 8. 4 (83. 14) = 8. 5 (84. 1); यदनाग्नेयमग्रे यज्ञस्य क्रियते KāṭhS. 18. 19 (i. 279. 12) = KapiKaS. 29. 7 (134. 20); नानाग्नेयं पुनराधेयं कुर्यात्। यदनाग्नेयं पुनराधेयं कुर्यात्। व्यृद्धमेव तत् TaiBr. I. iii. 1. 2; अनाग्नेयं वा एतत् क्रियते TaiBr. I. iii. 1. 3 = I. iii. 1. 7; **1B** not having (i. e. not caused by actual) fire (प्रयोजयेत् स्वेदन्) अनाग्नेयं पुनर्मेदःकफावृते वायौ AṣṭāSaṁ. i. 135. 6 (1. 26); स्वेदो हितस्त्वनाग्नेयो वाते मेदःकफावृते AṣṭāHṛ. i. 17. 28; **2** other than the one connected with (the deity) Agni अनाग्नेयादिष्वाग्नेयादिशब्दाः केन प्रकारेण, गुणवादेन ŚābaBh. 361. 9 (*on* i. 4. 23); यदि प्रकृतमनाग्नेयं गृह्णीमः ततो विरोधो भवेत् TantrVā. 791. 11 (*on* iii. 2. 21); न चाग्नेय्येवेत्यवधारणनूहेनानाग्नेय्याः प्राप्तौ विकृतावर्थवत्। प्रकृतौ त्वनाग्नेय्याः प्राप्त्यभावान्निरर्थकमवधारणं स्यात् MayūMāli. 713. 7 (*on* x. 4. 22)

अनाग्नेयत्व (anāgneya-tva) *n.* the state of not being connected with (the deity) Agni यद्याग्नेयचोदना द्रव्यदाननिष्ठा, ततस्तद्विनाशे शिष्टस्यानाग्नेयत्वाद् द्रव्यान्तरमुत्पाद्यम् ṬupṬ. 124. 2 (*on* vi. 4. 1)

अनाग्रयण (an-āgrayaṇa) *adj.* **1** not having the sacrificial offering of *āgrayaṇa* (name of an *iṣṭi* rite) यस्याग्निहोत्रमदर्शमपौर्णमासमचातुर्मास्यमनाग्रयणमतिथिवर्जितं च। अहुतमवैश्वदेवम् ··· आसप्तमांस्तस्य लोकान् हिनस्ति MuṇḍaU. i. 2. 3 (Śaṅ. आग्रयणं शरदादिषु कर्तव्यं, तच्च न क्रियते यस्य तत्); **2** (Soma-juice) not connected with the *āgrayaṇa*-vessel आग्रयणोऽनाग्रयणो वा स सर्वः पात्नीवतः ŚābaBh. 792. 1 (*on* iii. 2. 34); आग्रयणांशवचानाग्रयणमपि ··· पात्नीवतमेव ŚāstrDī. 226. 15 (*on* iii. 2. 13); BhāṭṭDī. i. 233. 18 (*on* iii. 2. 13); *m.* other than the *āgrayaṇa*-vessel न ह्यनाग्रयणादपेतो न पात्नीवत इति वचनमस्ति TantrVā. 805. 15 (*on* iii. 2. 34)

अनाग्रयणत्व (anāgrayaṇa-tva) *n.* the state of not being connected with the *āgrayaṇa*-vessel ततः संनिहितोऽप्यनाग्रयणत्वाच्छाखवेन शेषः कथंचित् संकल्पादपनीयेत TantrVā. 805. 7 (*on* iii. 2. 34)

अनाग्रयणरूप (anāgrayaṇa-rūpa) *adj.* of the form of libation not connected with the *āgrayaṇa*-vessel अपादानभूताग्रयणापेतरूपाद् वस्तुसामर्थ्यादनाग्रयणरूपस्यापि पूर्वशेषस्य पात्नीवतयागाङ्गत्वाभिधानाच्च पादाध्यायसंगतिः MīmāKau. ii. 287. 24 (*on* iii. 2. 32)

अनाग्रयणशेष (anāgrayaṇa-śeṣa) *m.* remnant (of the offering) not connected with the *āgrayaṇa*-vessel आग्रयणशेषस्यैव तदपेतत्वं न त्वनाग्रयणशेषस्य MīmāKau. ii. 288. 22 (*on* iii. 2. 32)

अनाग्रयणापादानकत्व (anāgrayaṇāpādānaka-tva) *n.* the state of having other than the *āgrayaṇa*-vessel as the *apādāna* (point of moving away) संसृष्टस्य सोमरसस्याग्रयणापादानकत्ववदनाग्रयणापादानकत्वस्यापि सत्त्वात् MīmāKau. ii. 289. 13 (*on* iii. 2. 33)

अनाग्रयणावयव (anāgrayaṇāvayava) *m.* portion (of the offering) not connected with the *āgrayaṇa*-vessel यत्त्वाग्रयणावयवस्यैव तदपेतत्वं न त्वनाग्रयणावयवस्येत्युक्तम् MīmāKau. ii. 289. 10 (*on* iii. 2. 33)

अनाग्रह (an-āgraha) *m.* **i** absence of niggardliness, absence of holding back रात्रिंदिवता ··· विमोक्षेण समन्वागता ··· अनागृ(?ग्र)हामासर्वजगत्परानुत्सवर्णा GaṇḍVyū. 270. 15 [DBHS.]; **ii** non-insistence, absence of strong attachment देवबुद्धेः फलमनाग्रहः Yaśas-Cam. ii. 138. 4; एवं दशविधं मनोवाक्कायजं पापम् ··· अन्त्यादियोनिप्राप्तिनिमित्तमुक्तम् ···। यत्तूक्तादन्यद् वाङ्मनःकायसाध्यमप्यबुद्धिपूर्वकं कृतमनाग्रहसेवितं स्यात्तस्य फलान्तरं बोद्धव्यम् Aparā. 998. 14 (*on* 3. 135); अस्य च पुराणरत्नस्य कात्स्न्येनानाग्रहमूलत्वं चोपक्रमगतप्रश्नस्वाभाव्यादवगतम् ŚrutaPra. iA. 230. 7 (*on* i. 1. 1)

अनाग्रहा (an-āgrahā) *adj.* (*f.*) having no insistence काचिन्नायिकात्वे दराग्रहा। तस्मिन्ननाग्रहा काचित् UjjvaNīMa. 217. 2.

अनाघात (an-āghāta) *m.* absence of malicious feeling अद्वेषः कतमः। सत्त्वेषु दुःखे दुःखस्थानीयेषु च धर्मेष्वनाघातः AbhidhSa. 6. 15.

अनाघ्नत् (an-āghnat) *adj.* not beating or striking दुन्दुभीननुदिशमासञ्जयति तानाहननैरनाघ्नन्त एते हन्तारोऽनूपतिष्ठन्ते BaudhŚS. ii. 267. 2.

अनाघ्राण (an-āghrāṇa) *n.* absence of smelling सद्रव्यादिशब्देष्वविद्या-सौरभस्याप्यनाघ्राणात् ŚatDū. 205. 10.

अनाघ्रात (an-āghrāta) *adj.* [*f.* -ā] **1** not smelt अनाघ्रातं पुष्पं किसलयमलूनं कररुहैः ··· इव च तद्रूपमनघम् Śāk. 2. 11; ŚatTrayī. 203; Avalo. 52. 23 (*on* 2. 35); SaraKaṇṭhā. 426. 8; ŚārṅgaPa. 3271; Subhāṣi. 1332; मनोहरं स्वच्छमुत्फुल्लकमलोद्भव(v. l. त्पल)म्। असंस्पृष्टमनाघ्रातमपश्यन् RāmāMañ. 492. 12; **2** (*fig.*) **A** not grasped, not learnt अस्मृतस्मृतिवेदेषु अश्रुतयज्ञ(पार्थे ? वार्ते)ष्वनाघ्रातधर्मगन्धेषु ··· ब्राह्मणब्रुवेषु जातः ··· द्विजोऽस्मि AvantiKa. 227. 16; दुःखाभावः सुखमिति यदुक्तं पूर्ववादिना। अनाघ्रातोपनिषदा तदसारम् ··· वचः SarvaVeSāSaṁ. 663; अनाघ्रातवेदसिद्धान्तानामियमनुपपत्तिः VedāSaṁ. 152. 9; BrahmSūBh.(Rā.) 507. 2 (*on* ii. 2. 42); त्वत्पक्षपातिना विकल्पवादिना विज्ञानेश्वरेणानाघ्रातान् ··· श्रुतिं द्रष्टुमिच्छसि ŚatDū. 227. 22; तत्तत्सैद्धान्तिकोक्तीरभिदधत इव काप्यनाघ्राततत्त्वा दृश्यन्ते केचिदेते ŚivLī. 20. 20; **2Bi** not smelt or used वस्त्रचन्दनपुष्पादीनुपहारान् ···। आहरेत् ···। अनाघ्रातान् SkandP. ii(9). 26. 20; **2Bii** not affected अनाघ्रातमखिलैः प्राकृतैर्गुणैः। ··· जीवरूपं तु चिन्मयम् LakṣmīT. 13. 37; अनाघ्रातपङ्काधिकारप्रेङ्खत्कल्लोलवारिव्यतिकरम् ··· भूतेशस्य ··· शिरः SaduktiKa. 8. 22; अस्तु वा ··· अनाघ्रातस्पर्शरसगन्धमन्धकारामिधानमवस्थान्तरं प्रकृतेः NyāySiA. 203. 5; **2C** not experienced शास्त्रं चानादिनिधनाविच्छिन्नपाठसंप्रदायानाघ्रातप्रमादादिदोषगन्धवेदाख्याक्षरराशिः BrahmSūBh.(Rā.) 471. 14 (*on* ii. 2. 3); 308. 3 (*on* i. 3. 20); अनाघ्रातद्वन्द्वाः ··· स्वदन्तां मे सन्तः श्रुतिजलधिमुष्टिंधयधियः ŚatDū. 194. 10.

अनाघ्रातगन्ध (anāghrāta-gandha) *adj.* which has not experienced any smell (अहम्) अनालोकितवस्तुरूपैरनवधारितध्वनिभिरनाघ्रातगन्धैरपास्तस्पर्शसंवेदनैरविज्ञातफलरसास्वादैर्दैवेव पश्यत्वनागतमात्मानमनुद्वहद्भिः ··· इन्द्रियैः प्रतिपन्नदेहः ··· कर्तुं मन्त्रसाधनमुपक्रान्तवान् TilaMañ. 399. 2.

अनाघ्रातचर (anāghrāta-cara) *adj.* not smelt previously समाजघ्रौ

तत्पापार्द्धमवाप्नोति BṛNāraP. 14. 159.

अनाचाररूपा (anācāra-rūpā) *adj.* (*f.*) of unusual appearance अथ यत्रैतत्पिपीलिका अनाचाररूपा दृश्यन्ते तत्र जुहुयात् KauśiSū. 116.1; 117.1; 118.1.

अनाचारवचन (anācāra-vacana) *n.* words of those who transgress their duties पिता जगाद वत्स त्वं पाखण्डैर्विप्रतारितः । कुलाचारमनाचारवचनैर्मुक्तवानसि KumāDeC (So.) 39.24.

अनाचारवत् (an-ācārava(n)t) *adj.* not observing religious duties अनाचारवतां पुंसाम् ... अनादिष्टोऽपि गुरुणा मन्त्रोऽयं न च निष्फलः ŚivaP. vii(2).14.64 (561A.13)

अनाचारविमुख (anācāra-vimukha) *adj.* averse to unrighteous behaviour इत्येकारमनाचारविमुखो धर्मसंमुखः । व्यरंसिषमशेषेभ्योऽप्याश्रवेभ्यः श्रुतैकधीः PāṇḍaC. 13.201.

अनाचारवृत्तातिक्रम (anācāra-vṛttātikrama) *m.* misbehaviour and transgression of proper conduct अनर्थस्त्वनाचारवृत्तातिक्रमेणाप्रवृत्तिपरेण चान्यायतो धनहरणादिना परिभवः ManuBh. ii. 242.7 (*on* 9.3) (better आचारवृत्तातिक्रमेण)

अनाचारश्रुत (anācāra-śruta) *n.* sacred rules dealing with transgression of duties name of a section in the Mahādhyayana द्वितीयश्रुतस्कन्धे ... बृहन्ति अध्ययनानि महाध्ययनानि, तानि च ... पुण्डरीकं क्रियास्थानम् ... अनाचारश्रुतम् ... नालन्दीयं चेति SthāṇṬ. 387B. 6.

अनाचारसंयुक्त (anācāra-saṁyukta) *adj.* associated with improper behaviour तमनाचारसंयुक्तं दुरात्मानम् (मन्मथम्) ... सुरेश्वरः । नयनेन तृतीयेन सावज्ञं समवैक्षत BrahmP. 38.2.

अनाचारहत (anācāra-hata) *adj.* ruined by not doing the prescribed religious duties अवैष्णवो हतो विप्रो हतं श्राद्धमपिण्डितम् । अब्रह्मण्यं हतं क्षत्रमनाचारहतं कुलम् PadmP. i. 29.27.

अनाचारादिहेतु (anācārādi-hetu) *m.* [Abl.] because of misconduct etc. ततश्च कथयामास यथावृत्तं पुरातनम् । अनाचारादिहेतोश्च राक्षसत्वमुपागतम् VarāP. 167.19.

अनाचारिन् (an-ācārin) *adj.* **i** not observing religious duties यदनाचारिणे दत्तं यच्च दत्तं वृथाशिने ।... न चात्मानं तरन्त्येते न दातारं युधिष्ठिर VṛGautaSm. 509.4(3); अशुचिर्वाप्यनाचारी महापापयुतोऽपि हि । पुण्ड्रसंधारणादेव निर्भयत्वं प्रपद्यते BṛBrahmaS. i. 13.56; **ii** (anācār-in) indulging in bad conduct चत्वारिंशच्च नामानि मयोक्तानि च यः पठेत् ...। अनाचारी तथा स्तेयी ...। मुच्यते सर्वपापेभ्यः SkandP. iii(2).4.52; जन्तवः ... पशुयोनिमागत्य ... नित्यमनाचारिणो मातृष्वपि विषयानुरागादिक्लेशबहुलाः ... दुःखमनुभवन्ति BṛNāraP. 30.1(19)

अनाचारोषित (anācāroṣita) *adj.* dwelt in by misbehaving persons गृहाणि यानि भग्नानि ...। विध्वस्तानि च यानि स्युरनाचारोषितानि च VāyuP. ii. 8.276 = BrahmāṇḍP. ii.7.403.

अनाचार्य (an-ācārya) *m.* **i** one who is not (regarded as) a spiritual teacher आचार्योऽप्यनाचार्यो भवति श्रुतात् परिहरमाणः HirSS. xxvi. 2.115 (40.15); ĀpaDS. i(2).8.28; **ii** one who is not a spiritual teacher तानसाधारणे श्मशाने प्रयुञ्जीत नानाचार्याय नाश्रोत्रियाय HirSS. xxix. 3.22 (297.28); HirPiMe. xxix. 7.7 (55.2); ĀgniveGS. iii. 7.3 (157.14); BaudhPiMe. ii. 2.3; यो वेदं वेदैकदेशं वाध्यापयति तस्यानाचार्यस्याप्येषा वृत्तिरुक्ता । अयम् ... केवलं कतिचिदहान्यद्धर्भागं वाध्यापयति ManuBh. i. 184.20 (*on* 2.208); *adj.* not having a preceptor देवास्ते सपत्नजिघांसवः । अनाचार्यास्तु भद्रं वो विश्वस्तास्तपसि स्थिताः VāyuP. ii.35.124; BrahmāṇḍP. ii. 72.127; अनाचार्या वयं देवास्त्यक्तशस्त्रास्त्ववस्थिताः MatsyaP. 47.89.

अनाचार्यक (anācārya-ka) *adj.* not requiring a spiritual teacher कर्म — कृष्याद्यनाचार्यकं वा शिल्पम् ... तेन जीविकां कल्पयति SthāṇṬ. 394A.9.

अनाचार्यभोगीन (an-ācāryabhogīna) *adj.* unfit or improper for a spiritual teacher to eat or enjoy [MW.]

अनाचार्यमुष्टिधर्म (an-ācāryamuṣṭidharma) *m.* absence of the nature of close-fistedness of a teacher बुद्धस्य पष्ट्याकारा वाक् ...। विस्पष्टा अनाचार्यमुष्टिधर्मविहितत्वात् MaYānaSū. 80.13 (12.9)

अनाचार्यसंबन्ध (anācārya-sambandha) *m.* relation (as a student) with one who is not a spiritual teacher यस्मिंस्त्वनाचार्यसंबन्धाद् गौरवं वृत्तिरेव तस्मिन्नन्वक्स्थानीयेऽप्याचार्यस्य HirSS. xxvi.2.57 (32.18); ĀpaDS. i(2).6.34.

अनाचार्यस्वभाव (an-ācāryasvabhāva) *adj.* not having the nature of a teacher (i.e. not entitled to be a teacher) प्रतिलोमम् ... चैतत् ... यद् ब्राह्मणः उत्तमवर्णः आचार्यत्वेऽधिकृतः सन् क्षत्रियमनाचार्यस्वभावम् उपेयात् BṛĀraUBh.229.6 (*on* ii.1.15)

अनाचार्यानुमान (anācāryānumāna) *n.* inference made by a non-teacher or an ignorant person यावदुक्तं तावद् व्याख्यानमिति दृष्टान्तप्रसिद्धतैलाभावादिरूपोपाधिविस्मरणाच्चानाचार्यानुमानमेव BhaṭṭCin. i. 36.31 (*on* i. 1.4)

अनाचार्योषित (an-ācāryoṣita) *adj.* who has not stayed with (i.e. not studied under) a spiritual teacher अनाचार्योषिता ये च ये च शास्त्रबहिष्कृताः । बाह्यं प्रयुञ्जते ते तु अज्ञात्वाचार्यकीं क्रियाम् NāṭyaŚā. 22.80.

अनाचार्योषितत्व (anācāryoṣita-tva) *n.* the state of being one who has not stayed with (i. e. not studied under) a spiritual teacher (विदितवाह नाट्यवेदं पितामहात्) पितामहादित्यनाचार्योषितत्वाशङ्कां व्युदस्यति AbhinBhā. i. 18.14 (*on* 1.25)

अनाचिख्यासितत्व (anācikhyāsita-tva) *n.* the state of being what is not intended to be stated प्रयोगसमवायिनो मन्त्रस्य व्यक्तिवचनतया संनिहितविशेषपरत्वेन जातेरनाचिख्यासितत्वात् SiddhāŚi. i.19.28.

अनाचित (an-ācita) *adj.* not plucked एतस्मिन् सुतनु लतागृहेऽतिरम्यं माल्याः कुसुममनाचितं परेण SaduktiKa. 138.33.

अनाचितादि (an-ācitādi) *adj.* (words) other than those listed in the *ācitādigaṇa* संज्ञायामनाचितादीनाम् P. vi. 2.146.

अनाचीर्ण (an-ācīrṇa) *adj* not practised, not performed पुरंदरः । कथमन्यैरनाचीर्णं नप्तुर्दारानतिक्रमेत् HariVaṁ. 118.31; प्रत्यक्षज्ञान्यपि रात्रिभक्तं परिहरति । यद्यपि च पिपीलिकादयो दृश्यन्ते प्रदीपज्योतिषा उद्योते तथापि अनाचीर्णमेव मूलव्रतविराधना येन SthāṇṬ. 311A.11; तत् तिलोदकस्थण्डिलम् ... जीवैर्वर्जितम् । तथापि भगवतानाचीर्णं नानुज्ञातम् KumāPraPra. 76.16; *n.* non-practice एतत् सर्वं साधूनामनाचीर्णम् KumāPraPra. 59.24.

अनाच्छन्न (an-ācchanna) *adj.* not covered (by a roof or thatch) अकपाटमनाच्छन्नम् ...। गृहं न प्रविशेदेव NāraS. 32.20.

अनाच्छाद (an-ācchāda) *m.* other than (the word) denoting the sense of covering जातेरनाच्छादात् CāndraVyā. ii. 3.59 (Vṛtti जातिशब्दाद् आच्छादवर्जितात् ... अनाच्छादादिति किम् । वस्त्रच्छन्ना); अनाच्छादजात्यादेर्न वा SiddhaHe. ii. 4.47 (comm. आच्छादवर्जा या जातिस्तदवयवात्); cf. **अनाच्छादन.**

अनाच्छादकत्व (anācchādaka-tva) *n.* the state of being that which does not cover (नान्नमद्यादेकवासाः) सत्यपि यज्ञोपवीते नित्यानुगतत्वात् तस्य अनाच्छादकत्वात् ... एकवासाः ManuBh. i. 349.10 (*on* 4.45)

अनाच्छादन (an-ācchādana) (Gr.) **i** other than (the word) denoting the sense of covering जातिकुलसुखादिभ्योऽनाच्छादनात् क्तोऽकृतमितप्रतिपन्नाः P. vi. 2.170; अनाच्छादनाज्जातेः पूर्वपदात् क्तादजातकृतमितप्रतिपन्नात् ŚākaṭāVyā. i. 3.24; **ii** [Loc.] not in the sense of covering जानपदकुण्ड° ... °वर्णानाच्छादनायोविकारमैथुनेच्छाकेशवेषेषु P. iv. 1.42; अनाच्छादने इति नीलवर्णवती शाटीत्यर्थे 'नीली' इति वारणाय चरितार्थम् LaŚabdeŚe. i. 396.19; **iii** other than covering (i. e. not denoting the sense of covering) नीली भवति अनाच्छादनं चेत् । नीलान्या KāśiVṛ. *on* iv. 1.42; PrakriKau. i. 356.18 (FN.); Prasā. i. 355.21; SiddhāKau. 123B.7 (*on* iv. 1.42); *n.* absence or abandonment of clothing (i. e. nudity as a religious practice of the Digambara Jainas) (क्षपणकानाम्) धर्माश्च केशोल्लुञ्छनभिक्षाटनमयूरपिच्छधारणब्रह्मचर्यानशनानाच्छादनामलस्नानार्हन्नमनतप्तशिलारोहणादयः SarvaMaSaṁ. 16.16.

अनाच्छादना (an-ācchādanā) *adj.* (*f.*) unclad, naked अथाह श्वपचं मन्त्री कुर्वनाच्छादनामिमाम् PārśvC. 3.867.

अनाच्छादित (an-ācchādita) *adj.* **A** not covered, not clad अपः समुद्रात् इत्यनाच्छादिताभिवर्षणे VaitāSū. 12.12 (comm. अनाच्छादितं दीक्षितं यद्यभिवर्षेत); यदनाच्छादिताय वासः प्रयच्छति ... पिपासते पानीयं प्रयच्छति तदात्मनोऽनुष्ठानं पूर्णमेव कुरुते PārāSū. 78.20; वर्षति अप्रावृतोऽनाच्छादितो न गच्छेन्न धावेत् Mitā. 47.8 (*on* 1.136); अपावृतम् । आस्यावनाच्छादितम् Bālam-Bha. i. 236.24 (*on* 1.87); **B** not pervaded (स वा अयं पुरुषः ... नैनेन किंचनानावृतम्) न एनेन अनेन किंचन किंचिदपि अनावृतम् अनाच्छादितम् BṛĀraUBh. 343.19 (*on* ii. 5.18); **C** not concealed, cf. **अनाच्छादितस्वरूप.**

अनाच्छादितशरण (anācchādita-śaraṇa) *adj.* having a shelter or house which is not covered (with a roof or thatch) स (महाकुण्गो मेघः) एवानाच्छादितशरणानामनुपार्जितभक्तस्नेहलवणानामप्रगुणिततृणकाष्ठानां प्रोषितवधूनां च दुःखो मूढश्च MāṭhVṛ. 23.5 (*on* 13)

अनाच्छादितस्वरूप (anācchādita-svarūpa) *adj.* whose own form

is not concealed (by identifying it with the *upamāna*) 'मुखचन्द्रेण तापः शाम्यति' इति परिणामे तु मुखमनाच्छादितस्वरूपमेव भवति CitraMī. 59. 14.

अनाच्छाद्य (an-ācchādya) *ger.* not having concealed यदपि प्रलयाश्चतुरः प्रत्ययान् प्रतीत्योत्पद्यन्त इति ··· अच्छमतिना स्वानुभवमनाच्छाद्य परिच्छेत-(? त्त)व्यम् SarvaDaSam. 2. 273.

अनाच्छिद्य (an-ācchidya) *ger.* not having cut off or separated from वस्तुतस्तृचगानप्रापकविधिबलाद् यद्योन्यामिति विधानस्य योनेरनाच्छिद्य क्रतुसाम्नामुत्तरयोरपि प्राप्तिनियमार्थत्वात् VidhiRa. 14(? 10) (80. 5)

अनाच्छिन्दनता (anācchindana-tā) *f.* non-violation गुरुवचनानवमर्दनतया परवचनानाच्छिन्दनतया चादेयग्राह्यवचनो भवतीति ŚikṣāSa. 126. 15; cf. [DBHS.] s. v. **आच्छिन्दनता.**

अनाच्छिन्नपवित्रा (anācchinna-pavitrā) *adj.* (*f.*) having uncut or undamaged *kuśa* blades अदितिरस्यनाच्छिन्नपवित्रेत्याज्यस्थालीमादाय ·· तस्यां पवित्रान्तर्हितायां प्रभूतमाज्यं निर्वपति HirŚS. i. 7. 24 (162. 5)

अनाच्छिन्नस्तुक (ánācchinna-stuka) *adj.* (a ram) whose curl or knot of wool (especially that between the two horns) has not been clipped अग्निः ··· सर्वेषु भूतेष्ववसद्यां पशुष्ववसत्तामनाच्छिन्नस्तुकस्यान्तराशृङ्गमवसत् MaiS. iii. 8. 5 (iii. 101. 4); अवेरनाच्छिन्नस्तुकस्यान्तरा शृङ्गादूर्णास्तुकाम् ··· निवपति VārāŚS. I. vi. 1. 36.

अनाच्छृण्ण (án-ācchṛṇṇa) *adj.* (a bowl) not poured upon असु-(? सु)र्यं पात्रमनाच्छृणु(? ण्ण)माच्छृणत्ति TaiS. V. i. 7. 4; TaiĀ. v. 3. 8 (602. 6); असुर्यं वै पात्रमनाच्छृणं(? ण्णं) यदाच्छृणत्ति देवत्रैव करोति KāṭhS. 19. 7 (ii. 8. 21); असुर्यं वै पात्रमनाच्छृण्णम्। यदाच्छृणत्ति देवत्रैव करोति KapiKaS. 30. 5 (143. 16)

अनाच्छेद्य (an-ācchedya) *adj.* [*f.* -ā] **i** which cannot be cut off or destroyed सत्कारोदाररुचिता कालानाच्छेद्यलाभिता AbhidhK. 4. 115: अनाच्छेद्यांश्च भोगान् लभते। नास्य भोगाः परैराच्छा(?च्छि)द्यन्ते नाप्यग्न्यादिभिर्विनाश्यन्ते। AbhidhKoBh. 269. 16 (*on* 4.115); गाथाभिर्गीताभिर्लपनः। अपगतलीनचित्तः। अनाच्छेद्यप्रतिभानः ··· बोधिसत्त्वमहासत्त्वाः MahāVyu. 30.46 [DBHS.]; **ii** not to be cut down or reduced दत्तम् ··· दानं सब्रह्मचारिणे। अनाच्छेद्यमनाहार्यम् BṛhaspaSm. 63.22; इदञ्चास्मद्दानमनाच्छेद्यमनाहार्यञ्चेति भाविभिरपि भूमिपालैः पालनीयम् EI. iv. 169. 119; xvi. 14.29; xx. 131. 22; xvi. 275. 15; **iii** not liable to be extracted (i. e. not to be levied upon) गृहभूमयः अनाच्छेद्या अग्राह्याः VīraMi.(Rājanīti.) 204. 22; अनाच्छेद्योऽग्राह्यः करो याभ्यस्ता अनाच्छेद्यकराः VyavaMa. 215. 7; **iv** not to be taken back प्रत्युपकारार्थमङ्गीकृताप्युत्कोचा देया। दत्ता चानाच्छेद्या यद्युपकारनिर्वाहः DaṇḍaVi. 331. 16.

अनाच्छेद्यकरा (anācchedya-karā) *adj.* (*f.*) for which tax is not to be extracted, on which no tax is to be levied वेदविद्याविदो विप्रान् ···। आहूय स्थापयेत् तत्र तेषां वृत्तिं प्रकल्पयेत्। अनाच्छेद्यकरास्तेषां प्रदद्याद् गृहभूमिकाः BṛhaspaSm. 149.3; SmṛtiCan. iv. 521. 5; अनाच्छेद्यकराः अग्राह्यकराः VīraMi.(Vyavahāra.) 331. 25.

अनाच्छेद्यता (anācchedya-tā) *f.* the state of being that which cannot be cut off or destroyed [DBHS.]

अनाच्य (an-ācya) *ger.* not having bent अपरेणाग्निं दक्षिणं जान्वाच्यानाच्य वासीनो दर्विहोमाञ्जुहोति ĀpaŚS. xxiv. 3. 9.

अनाछेद्यत्व (anāchedya-tva) *n.* the state of being that which cannot be refuted बुद्धस्य वाक् ··· अनन्ता सर्वपरप्रवादिभिरनाछेद्यत्वात् MaYānaSū. 80. 5 (12.9)

अनाजन्मन् (anājanman) *n.* name of a Tīrtha सरकस्य तु पूर्वेण नारदस्य महात्मनः। तीर्थं कुरुवरश्रेष्ठ अनाजन्मेति विश्रुतम् MahāBhā. iii. 81.67.

अनाजानत् (án-ājānat) *adj.* not acknowledging, not perceiving वैश्वानरः पविता मा पुनातु यत् संगरमभिधावाम्याशाम्। अनाजानन् मनसा याचमानो यत् तत्रैनो अप तत् सुवामि AV. vi. 119. 3; AV.(P.) xvi. 50. 7; TaiĀ. ii. 6. 1 (220. 1)

अनाजिगमिषु (an-ājigamiṣu) *adj.* not desiring to come back तथासूतायामसोष्यमाणायां च भवति प्रथमगर्भेण हतेति। तथा नेत्यानाजिगमिषुराहेदं मे प्रथममागमनमिति MahāBh. i. 77.23 (*on* i. 1.21)

अनाजीवत् (an-ājīvat) *adj.* not living on, not subsisting on दीक्षातन्त्रमनाजीवन् केवलं कृत्यवत्सलः।··· आचार्यः परिकीर्तितः ParaS. 7. 23.

अनाजीव्य (an-ājīvya) *adj.* not to be subsisted on, not to be utilised for livelihood धनं भवेत् समृद्धानां वस्त्रालंकारसंश्रितम्। ··· युक्त्या विभजनीयं तत् ···। मध्यस्थितमनाजीव्यं दातुं नैकस्य शक्यते BṛhaspaSm. 203. 50.

अनाज्ञप्त (an-ājñapta) *adj.* [*f.*-ā] **A** not commanded (to do something) उग्राः प्रत्येनसः सूतग्रामण्यः ··· एकीभावेन तमभिमुखा आयन्ति अनाज्ञप्ता एव राज्ञा केवलं तल्लिङ्गमिपाभिज्ञाः BṛĀraUBh. 600. 12 (*on* iv. 3.38); अनाज्ञप्तोऽपि कुरुते पितुः कार्यं स उत्तमः AdhyāRā. ii. 3.60; **Bi** (act) not enjoined मलिनीकरणं यक्त्वा(त्यक्त्वा)लोकनिन्दाकरं तथा। प्रतिकूलमनाज्ञप्तम् (परिवर्जयेत्) BṛBrahmaS. i. 7.31; **Bii** (person) not permitted (नानुज्ञया गृहाग्निविच्छेद) (स्त्री) नानुज्ञेति। अनाज्ञप्तेत्यर्थः BālamBhā. i. 236. 22 (*on* 1. 87)

अनाज्ञप्तकारिन् (anājñaptakār-in) *adj.* who does something what is not ordered (i. e. who transgresses the order) अनाज्ञप्तकारिणं प्रत्याह Mitā. 278.21 (*on* 2.195); अनाज्ञप्तकारिणम् आज्ञामुल्लङ्घ्यकारिणं भृत्यम् BālamBha. ii 295.24 (*on* 2. 195)

अनाज्ञा (an-ājñā) *f.* **A** absence of permission न निर्हारं स्त्रियः कुर्युः कुटुम्बाद् बहुमध्यगात्। स्वकादपि च वित्ताद्धि स्वस्य भर्तुरनाज्ञया ManuSm. 9. 199; **B** disobeying of order आनयति दुहितरं ना वल्लतस्तत्रापि नायिका तनुते। सततारतिनिर्वेदौ भीतिक्री(ब्री)डे न चानाज्ञा KandaCū. vi. 2 4.

अनाज्ञात (án-ājñāta) *adj.* [listed in the *kāṣṭhādigaṇa*, GaṇPā. 49. 5] not known प्राजापत्यं तूपरमालभेत यस्यानाज्ञातमिव ज्योगामयेत् TaiS. II. i. 6. 5 अनाज्ञातं यदाज्ञातम्। यज्ञस्य क्रियते। मिथु। अग्ने तदस्य कल्पय TaiBr. III. vii. 11. 5; ṢaḍViBr. i. 6. 19; ĀgniveGS. i. 5. 4 (31. 14); अन्यस्मिंश्चानाज्ञाते यथानाया द्वितीयमावर्तयेत् SāmaViBr. i. 8. 8; i. 8. 12; यद्यनाज्ञाताद् ब्रह्मतो वो भूर्भुवःस्वर्जनदोमित्याहवनीय एव जुहुयात् GopBr. i. 3. 3 (67. 4); गृध्रश्चेदस्मिन् (मण्डले) निपतति मृत्योर्भयं भवति। यद् वा कृष्णशकुनिरन्तरिक्षेण पततीति जपेयस्त्वा गृध्रः कपोत इत्यन्ततो जपेत्। सर्वत्रानाज्ञातेषु त्रिरात्रं धृतकम्बलम् AVPari. 19(1). 11; ऋत्विजां चेद् दुरितमुपाकुर्यादग्नये रथन्तराय स्वाहा ···। सर्वत्रानाज्ञातेष्वग्नये स्वाहा। यज्ञाय स्वाहा Atharvaprāyaścittāni 6.9; 4. 1; सर्वत्रानाज्ञातप्रायश्चित्तेष्वनाज्ञातं पुरुषसंमित इत्येताभ्यां स्रुवाहुती जुहुयात् BaudhŚS. iii. 324. 4; BhārŚS. iii. 11. 1; आज्ञातमनाज्ञातममतं च मतं च यत्। जातवेदः संवेहि ĀpaŚS. iii. 12. 1; ix. 12. 12; विष्णुपरार्थं प्रायश्चित्तं दोषनिघातार्थं विधीयतेऽनाज्ञाते विशेषे ध्यानं नारायणस्य तज्जपेज्याहोमाश्च हननार्थाः VaikhāŚS. 20. 1; अपि वानाज्ञातप्रायश्चित्तये यत्रानाज्ञातं भयमागच्छेत् यथा माटवमाजगाम NidāSū. 128. 19 (7. 11); 128. 25 (7. 11); सर्वतो भयादनाज्ञातादष्टावाज्याहुतीः जुहुयात् ĀśvaGS. iii. 11. 1; अनाज्ञातेषु तथादेशं यथा अष्टकायै स्वाहेति जुहोति GobhiGS. iv. 4. 24; वह वपामिति चित्र्ये वपाहोमः।··· तदादेशमनाज्ञाते DrāhyGS. iii. 4. 28; अथ यत्रैतदनाज्ञातमद्भुतं दृश्यते तत्र जुहुयात् KauśiSū. 119.1; अनाज्ञाते दशावरैः शिष्टैरूहविद्भिरलुब्धैः प्रशस्तं कार्यम् GautDS. iii. 10.46.

अनाज्ञातजपादिक (anājñātajapādi-ka) *adj.* muttering etc. of the *mantra* (beginning with) '*anājñāta*' यद्वोमौ वारुणौ कार्यौ तदभावेऽन्यवृक्षजौ। रौहीतकान् न्यग्रोधोत्थान् पलाशान् वा कठश्रुतेः। सर्वप्रतिनिधौ कार्यमनाज्ञातजपादिकम्। यद्वा प्रतिनिधानेनैवार्थसिद्धिः कठाशयात् Kāṭhakagṛhyoddharaṇa 41.3.

अनाज्ञातत्रय (anājñāta-traya) *n.* triad of oblations with the *mantra* (beginning with) *anājñāta* एतैश्च जुहुयाद् विद्वाननाज्ञातत्रयं तथा। व्याहृतीश्च हुत्वा च ततः स्विष्टकृतं हुनेत् BṛJābāU. 3(16); एतस्यैः कद्रुद्राय यस्य चैकंकतीति च। एतैस्तु जुहुयाद्विद्वाननाज्ञातत्रयं तथा PadmP. iv. 104. 41.

अनाज्ञातदोष (anājñāta-doṣa) *adj.* in which the defects or flaws are not known अनाज्ञातदोषेषु कर्मसु यत्पाकत्रा मनसेति जुहुयात् VaikhāŚS. 20. 26.

अनाज्ञातप्रायश्चित्त (anājñāta-prāyaścitta) *n.* expiation for an unknown fault सर्वत्रानाज्ञातप्रायश्चित्तेष्वनाज्ञातं पुरुषसंमित इत्येताभ्यां स्रुवाहुती जुहुयात् BaudhŚS. iii. 324. 4; व्यापन्नमाज्यमव्यापन्नमन्तर्हितमनाज्ञातप्रायश्चित्तं यज्ञसमृद्धीर्जुहोति BaudhGS. iv. 9. 6.

अनाज्ञातप्रायश्चित्ति (anājñāta-prāyaścitti) *f.* expiation for an unknown fault अपि वानाज्ञातप्रायश्चित्तये, यत्रानाज्ञातं भयमागच्छेत्, यथा माटवमाजगाम NidāSū. 128. 19 (7. 11); 129. 5 (7. 11)

अनाज्ञातबन्धु (anājñāta-bandhu) *adj.* who does not know his lineage (*lit.* kinsmen) well अथानाज्ञातबन्धोः पुरोहितप्रवरेणाचार्यप्रवरेण वा HirŚS. xxi. 3. 17 (723. 24); VaikhāŚS. 6. 5.

अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रिय (anājñātamājñāsyāmīndriya) *n.* mental faculty of resolving to come to know something unknown त्रीणीन्द्रियाण्युक्तानि सूत्रे।··· प्रज्ञेन्द्रियं अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियम् आज्ञेन्द्रियम् आज्ञातावीन्द्रियमिति AbhidhKoBh. 37. 10 (*on* 1.48); स्मृतीन्द्रियम्। समाधीन्द्रियम्। प्रज्ञेन्द्रियम्। अनाज्ञातमाज्ञास्यामीन्द्रियम् MahāVyu. 108. 19 [DBHS.]

अनाज्ञातयक्ष्म (anājñāta-yakṣma) *adj.* having an undetected disease आग्निवारुणीमनड्वाहीमालभेतानाज्ञातयक्ष्मगृहीतोऽनाज्ञातयक्ष्मो वा KāṭhS. 13. 6 (i. 186. 22); *m.* undetected disease, cf. **अनाज्ञातयक्ष्मगृहीत.**

अनाज्ञातयक्ष्मगृहीत (anājñātayakṣma-gṛhīta) *adj.* affected by an

undetected disease आग्निवारुणीमनड्वाहीमालभेतानाज्ञातयक्ष्मगृहीतः KāṭhS. 13. 6 (i. 186. 22)

अनाज्ञातयोग (anājñāta-yoga) *m.* connection with (the expiation for) an unknown (fault) अनाज्ञातप्रायश्चित्तयेऽयम् । तत्रानाज्ञातयोगांश्चिकीर्षन् गायत्र्याः स्थाने द्वे बृहत्यौ निदधाति NidāSū. 129. 6 (7.11)

अनाज्ञातवध (anājñāta-vadha) *m.* unknown killer अथो ह ब्रूयाद् अनाज्ञातवधस्त्वा हनिष्यतीति JaimiBr. 1. 254.

अनाज्ञाताज्ञातकृत (anājñātājñāta-kṛta) *adj.* (sin) committed by those unknown or known देवकृतस्यैनसोऽवयजनमसि स्वाहा । पितृकृतस्य, मनुष्यकृतस्य, आत्मकृतस्यानाज्ञाताज्ञातकृतस्य VaitāSū. 23. 12.

अनाज्ञापयत् (an-ājñāpayat) *adj.* not giving or issuing orders देव किमिदानीमाज्ञोन्मुखं भृत्यजनमनाज्ञापयन् कुपित इव शेषे AvantiKa. 129. 13.

अनाज्ञापित (an-ājñāpita) *adj.* not ordered or asked (to do something) कुमारं वानरमभिगच्छन्तं दृष्ट्वा महाराजेनानाज्ञापिता अप्यनुगताः पञ्च सेनापतयः Abhiṣe. 3. 6(5)

अनाज्य (an-ājya) *adj.* devoid of clarified butter अदण्डशासिकं ग्राममदासीकं च यद् गृहम् । अनाज्यं भोजनं यच्च वृथा तदिति मे मतिः BhaviP. 856A. 32 (iv. 171. 9)

अनाज्यभाग (án-ājyabhāga) *m.* not the (normal) portion of clarified butter (belonging to Agni and Soma) उभावाग्नेयावाज्यभागौ स्याताम् । अनाज्यभागौ भवत इत्याहुः । यदुभावाग्नेयावन्वञ्चाविति TaiBr. I. iii. 1.3.

अनाज्यभागा (an-ājyabhāgā) *adj.* (*f.*) (*iṣṭi*) in which portions of clarified butter are not offered (प्रायणीया) अनाज्यभागा ĀśvaŚS. I. iv. 3. 3.

अनाज्यभोजन (anājya-bhojana) *n.* meal without clarified butter अदण्डवासिकं ग्राममदासीकं च यद् गृहम् । अनाज्यभोजनं यच्च वृथा तदिति मे मतिः CaturCin. i. 639. 17.

अनाज्यलिप्त (an-ājyalipta) *adj.* not smeared with clarified butter स्रुचौ विमुच्याथ कंसं वा चमसं वानाज्यलिप्तं याचति BaudhŚS. i. 132. 2; i. 140. 5; ते यत्रावभृथमवयन्ति तदौदुम्बर्या शाखया पलाशशाखया वा स्रुवेण वानाज्यलिप्तेन ··· अभिजुहति BaudhŚS. ii. 326. 12; (वाजिनं निपिच्योत्करे करोति) अनाज्यलिप्तं वा KātyŚS. iv. 4.10.

अनाञ्जस (an-āñjasa) *adj.* not appropriate परमात्मग्रहणे हि प्रागुत्पत्तेरात्मैकत्वावधारणमाञ्जसमवकल्पते, अन्यथा हि अनाञ्जसं तत्परिकल्प्येत BrahmSū-Bh.(Śaṅ.) 639.19 (*on* iii. 3. 17); अधिकरणाधिकर्तव्यनिर्देशोऽपि परस्मिन्ब्रह्मणि अनाञ्जसः स्यात् । तस्मात् कार्यविषयमेवेदं नयनम् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 830. 6 (*on* iv. 3. 8)

अनाञ्जसत्व (anāñjasa-tva) *n.* the state of not being directly related तस्मात्तत्रैव वधूरित्याञ्जसी रूपके प्रतिपत्तिः । उपमाप्रतिपत्तेस्त्वनाञ्जसत्वं, मुखोपमितिसामर्थ्याक्षिप्तपुष्पगतरूपविशेषानुपयोगित्वात् Kāvyānu.(He.) 300.18.

अनाञ्जस्य (an-āñjasya) *n.* I inappropriateness उपांशुयाजशब्देऽप्यनुवादत्वादनाञ्जस्येऽपि न दोषः ŚābaBh. 490. 8 (*on* ii. 2.9); एवं त्वनाञ्जस्यं ग्रन्थस्य स्यादित्यन्यथा व्याख्यायते नन्वित्यादिपूर्वपक्षग्रन्थः TantrRa. 295. 14; परमेश्वरान्यत्वप्रतीत्यसिद्धेरन्योपासनयान्यप्राप्त्युक्तेरनाञ्जस्येन ··· शुभ्वाधाधारविषयत्वमेव पर्यवस्यति ŚivārkaMaDī. i. 401. 31 (*on* i. 3.2); अन्यतरार्थवादस्यानाञ्जस्यावश्यकत्वेन प्रकरणपाठस्य पाक्षिकत्वपरिहारार्थमन्तरायार्थवादस्यैव तदौचित्यात् BhāṭṭDī. ii. 144. 11 (*on* iv. 4. 5); II the state of not being directly connected द्वितीयसूत्रे जुहोतिना तत्प्रयोगस्य लक्षणीयत्वादनाञ्जस्यं सूचितम् MayūMāli. 376. 12 (*on* iv. 2. 12)

अनाट् (an-āṭ) *adj.* not having the addition of the augment *ā* marked with the indicatory sound *ṭ* घेर्डौरनाटि ŚākaṭāVyā. i. 2.26 (Vṛtti घिसंज्ञकात्परो यो ङि तस्यानाटः डौ इति ङिदादेशो भवति ।··· अनाटीति किम् बुद्ध्याम् । धेन्वाम्); cf. *āṭ* in P. vii. 3.112.

अनाट्य (a-nāṭya) *n.* other than dancing or gesticulatory representation अनुभावो रसाश्चेति संक्षेपान्नृत्यसंग्रहः । तद्द्विविधम्, नाट्यमनाट्यं चेति । तथोक्तम् — 'स्वर्गे वा मर्त्यलोके वा पाताले वा निवासिनाम् । कृतानुकरणं नाट्यमनाट्यं नर्तकाश्रितम् JayaMa. 34. 8 (*on* 1. 3); *adj.* who does not know acting मन्मथोऽत्र । झगित्यनाट्यानपि नाट्यमध्यापयन्दधत्पाटलचापयष्टिम् DvyāśraKā. 16. 81 (comm. नाट्यानभिज्ञान्)

अनाड् (an-āḍ) (Gr.) other than the feminine suffix *ā* marked with the indicatory sound *ḍ* आतोऽनाडः इलुक् ŚākaṭāVyā. i. 2.151 (Vṛtti अपदस्याकारस्य ग्यसुट्छिण्यादौ सुपि परे इलुग् भवति । आडन्तं वर्जयित्वा ।··· अनाड किम् शालाः); cf. *ṭāp*, P. iv. 1.4.

अनाडम्बर (an-āḍambara) *adj.* not preceded by the word *āḍambara* त आघादनाडम्बरात् VājaPrāti. 3. 48.

अनाढ्य (an-āḍhya) *adj.* not rich (i.e. poor) तस्मादनाढ्यानामपि सतां पञ्चालानामभ्येवान्ये जीवितं ध्यायन्ति JaimiBr. 3. 312; यद्यनाढ्योऽग्नीनादधीताप्येकां गां दक्षिणां दद्यात् BhārŚS. v. 13. 2; ĀpaŚS. v. 20. 18; अनाढ्या मानुषे वित्ते आढ्या वेदेषु ये द्विजाः । ते दुर्धर्षा दुष्प्रकम्प्या विद्यात् MahāBhā. v. 42. 26; यो ह्यनाढ्यः स पतितस्तदुच्छिष्टं यदल्पकम् MahāBhā. xii. 22*(1); xii. 132 4; अनाढ्याश्चापि जीवन्ति राज्यं चाप्यनुशासते MahāBhā. xii. 105. 23; अनाढ्येन भवतेपदाढ्येन शक्यं भवितुम् MahāBh. ii. 157. 3 (*on* iii. 3. 127); अनाढ्येन सुखमाढ्येन भूयते स्वाढ्यंभवं भवता JaineVyā. 130. 25 (*on* ii. 3.105); व्यासमुनिनापि गीतौ द्वावेव नराधमौ लोके । योऽनाढ्यः कामयते कुप्यति यश्चाप्रभुत्वयुक्तोऽपि KuṭṭaMa. 640; निरवद्यानि पद्यानि यद्यनाढ्यस्य का क्षतिः ŚārṅgaPa. 146; अनाट्यः (? अनाढ्यः) को भवेदाट्यः (? आढ्यः) BallāC. 27. 5; PrakriKau. ii. 530. 4; SiddhāKau. 496B. 11 (*on* iii. 2. 56)

अनाढ्यंकरणी (anāḍhyaṅkar-aṇī) *adj.* (*f*) by means of which one makes a person (who is already rich) poor पलितंकरणी नग्नंकरण्यन्धंकरण्यथ । अनाढ्यंकरणी वृद्धेर्जराप्यत्र ग्रसिष्यते DvyāśraKā. 11. 93.

अनाढ्यतर (án-āḍhyatara) *adj.* not very wealthy (i.e. very poor) ते देवा आसक्ति सत्यं वदन्त ऐषावीरतरा इवासुरनाढ्यतरा इव तस्माद् हैतद्य आसक्ति सत्यं वदत्यैषावीरतर इवैव भवत्यनाढ्यतर इव स ह त्वेवान्ततो भवति ŚatBr. IX. v. 1. 16.

अनाढ्यता (anāḍhya-tā) *f.* the state of not being rich अनाढ्यतैव साधुत्वहेतुः ViṣṇuP. iv. 24.86; अनाढ्यतैवासाधुत्वे साधुत्वे दम्भ एव तु BhāgP. xii. 2. 5; न चात्रानाढ्यतया व्यवस्था संभवति SmṛtiCan. v. 194. 8; अनाढ्यः को भवेदाढ्यः आढ्यो यायादनाढ्यताम् BallāC. 27.5; अनाढ्यतैव साधुत्वे स्नानमेव प्रसाधनम् NītiPra. 1.15.

अनाढ्यत्व (anāḍhya-tva) *n.* the state of not being wealthy एवमाढ्यत्वानाढ्यत्वादयोऽपि द्रष्टव्यास्तत्र ते विशेषा दण्डविशेषोपयोगिनः प्रमुख एवानुसंधेयाः DaṇḍaVi. 219. 20.

अनाढ्यंभविष्णु (anāḍhyambhav-iṣṇu) *adj.* who becomes poor (though previously rich) कृत्य उक इष्णुच् इत्येवमन्ताश्चार्वादयश्च नञ उत्तरेऽन्तोदात्ता भवन्ति । ··· अनाढ्यंभविष्णुः KāśiVṛ. *on* vi. 2. 160; अनाढ्यंभविष्णुरिति नञ उत्तरस्योत्तरपदस्यान्तोदात्तत्वं न स्यात् Nyās. i. 614. 4 (*on* iii. 2. 57); अतस्तदन्तविधिनाभयंकरोऽनाढ्यंभविष्णुरिति PariVṛ.(Sī.) 108. 21; Prasā. ii. 531. 14; SiddhāKau. 652B. 11 (*on* vi. 2. 160)

अनाढ्यंभावुक (anāḍhyambhāv-uka) *adj.* who becomes poor (though previously rich) अप्रियंभावुकोऽनाढ्यंभावुकः सोऽपि मे मतः DvyāśraKā. 11. 88 (comm. दरिद्रीभवन्)

अनात् (an-āt) (Gr.) I not having *ā* (in the syllable preceding the past passive participle suffix -*ta*) निष्ठा च द्व्यजनात् P. vi. 1. 205; निष्ठान्तं च द्व्यच् संज्ञायां विषये आद्युदात्तं भवति स चेदादिराकारो न भवति । ···अनादिति किम् । त्रातः । आप्तः KāśiVṛ. *on* vi. 1. 205; II (secondary suffix) which does not begin with *ā* आपत्यस्य च तद्धितेऽनाति P. vi. 4. 151; आपत्यस्यानात्यणादौ CāndraVyā. v. 3.155; अपत्ययकारस्य हल उत्तरस्य तद्धिते अनाकारादौ यलोपो भवति । गर्गाणां समूहो गार्गकम् ।··· अनातीति किम् । गार्ग्यायणः KāśiVr. *on* vi. 4.151; तद्धितयस्वरेऽनाति SiddhaHe. ii. 4. 92; क्यङ्यच्वौ चानात्य् अपत्यष्ण्यस्य MugdhaBo. 4.11(41. 13); III other than *ā* (i.e. verbal base not beginning with *ā*) अनातोनश्चान्तऋदाद्यशौ संयोगस्य SiddhaHe. iv. 1. 69 (Vṛtti ऋदादेरश्नोतेः संयोगान्तस्य च परोक्षायां द्वित्वे पूर्वस्यादेरात्स्थानादन्यस्यास्य आः स्यात् कृतातोनोऽन्तश्च ।··· अनात इति किम् । आञ्छ)

अनातङ्क (an-ātaṅka) *adj.* free from affliction or distress पप्रच्छ समुदाचारपर्यन्तेऽथ विभीषणम् । लङ्कागतमनातङ्कं त्वराशङ्की रघूद्वहः RāmC. (App. 1) 40.18; अदेवमातृकं रम्यं पुण्यं प्राणभृतां हितम् । सर्वसस्यगुणोपेतमनातङ्कं बहुप्रजम् ।··· कश्मीरमण्डलं पुण्यम् NīlaP. 19; अनामयमथोल्लाघः पटुः कल्पो निरामयः । अग्लास्नुरगदो नीरुगनातङ्को लघुः पुनः KalpaK. 60. 362; *m.* absence of fear or anxiety सुरेन्द्रः क्रुद्धश्चेद् द्विजकरुणया शैलकृपयाप्यनातङ्कोऽस्माकं नियत इति विश्वास्य पशुपान् Nārāy. x. 62. 10.

अनातच्य (an-ātacya) *ger.* not having caused to coagulate अध्वर्युः पूर्वया द्वारोपनिष्क्रम्य दोहयित्वैतेनैव यथेतमेत्य गार्हपत्येऽग्निहोत्रविधिं चेष्टित्वा तप्त्वोदगुद्वास्य शीतीकृत्वातच्य वानातच्य वोत्तरे शालाखण्डे शिक्य आसजति BaudhŚS. i. 162. 16.

अनातत (án-ātata) *adj.* unstrung नमस्त आयुधायानातताय धृष्णवे TaiS. IV. v. 1. 4; नमस्त आयुधायानातताय धृष्णवे VājaS. 16. 14.

अनाततवलीगुरुसंहतांस (anātatavalī-gurusaṁhatāṁsa) *adj.* not

having marked wrinkles and having compact shoulders वृद्धोऽप्यनाततवलीगुरुसंहतांसः ··· त्रासान्निमीलितमुखोऽभवान् DūtGha. 35.

अनातन (an-ātana) *n.* absence of movement (in the cycle of births) नायकं नौमि तस्वतः श्रेयांसं प्रतनां तनान्। नातनानातनानात जयत्यार्धी तनावित।··· आतनं आगमनं, अनातनं अगमनं, तेन गमनागमनरूपभवभ्रमणेन नातति न भ्रमति अतनानातनातः तस्य संबोधनम् AlaṅkāCin. 41.26.

अनातप (an-ātapa) *adj.* [*f.* -ā] **i** which is not directly in the sun, devoid of heat, shady अनूप(प)रामसिकतामनार्द्रान् ···। अनातपामनुत्कीर्णाम् ··· त्यजेयुर्देश मृत्तिकाः LaHārīSm. 73; खल्वाटः ··· वाञ्छन् देशमनातपं विधिवशाद् बिल्वस्य मूलं गतः ŚatTrayī. 39; ŚārṅgaPa. 437; Subhāṣi. 3141; SūktiRa. 36.7; पात्रे पुष्पाणि गृह्णीयात्। निधाय स्थापयेदनातपे प्रदेशे यथा न परिम्लायते PañcRāRa. 133.1; **ii** not having (similarity in respect of) heat अहिमांशुरनातपं ममैव प्रतिमानं कुरुते स्वप्रकर्षे। इति तं पिदधाति Raghunā. 2.18; *m.* absence of heat, shadow, shade अवतीर्णश्च तस्मिन् ··· आतपमनातपम् ··· अमंस्त (समरकेतुः) TilaMañ. 212.15; विटपिनो वृक्षस्य छायेव अनातप इव comm. *on* YaśasCam. ii.147.24; पूर्णां दत्त्वा सविप्रेऽर्घ्यं दत्त्वा च स्वगृहं व्रजेत्। अनातपे क्षुद्रसेतोः प्रतिष्ठां विधिवच्चरेत् BhaviP. 405A.8 (ii. 16.20): कोणपारावतं कुर्यात् स्तूप्याच्छादनकानि च। अनातपेषु शुष्काणां दाहं कुर्याद् यथोचितम् VāstuVi.16.26; [Lexicons give *anātapa* as a synonym of *chāyā*, AmaK. 2650; ParyāMu. 23.76; RājNi. 416.5; and also as one of the meanings of *chāyā*, Vaija. 221.13; AnekāSaṁ. 2.351; NānārthāSaṁ. i. 13.37; NānārthaMa. 1288; ParaNā. 2977]

अनातपत्र (an-ātapatra) *adj.* **i** not having an umbrella तमातपक्लान्तमनातपत्रमाचारपूतं पवनः सिषेवे RaghuVa.2.13; आतपोऽनातपत्रस्य वपुर्वाधिष्यते तव PāṇḍaC. 16.251; **ii** not having a (royal) parasol अनातपत्रोऽप्ययमत्र लक्ष्यते सितातपत्रैरिव सर्वतो वृतः। अचामरोऽप्येष सतेव वीज्यते विलासवालव्यजनेन कोऽप्ययम् NavaSāC. 4.31 = AlaṅkāSā. 182.13; SāhiDa. 617.8; चित्रं तपति राजेन्द्र प्रतापतपनस्तव। अनातपत्रमुत्सृज्य सातपत्रं द्विषद्गणम् Kuval. 79(5)

अनातपप्रदेश (anātapa-pradeśa) *m.* place not having the heat of the sun (i. e. a shady place) अनातपप्रदेशे तु निधाय करकानथ।··· अथ उर्वीश(र्वी सु)सलिलैः सिञ्चयेत् PadmP. iv.110.209.

अनातपशुष्क (an-ātapaśuṣka) *adj.* [*f.* -ā] not dried in the heat of the sun (i. e. dried in a shady place) आमलकानां सहस्रम् ··· अनातपशुष्कमनस्थि चूर्णयेत् CaraS. vi. 1(1).58; AṣṭāSaṁ. ii. 382.8 (6.49); आमलकसहस्रम् ··· अनातपशुष्कमनस्थि चूर्णीकृतम् ··· षण्मासान् स्थापयेदन्तर्भूमेः CaraS. vi. 1(2).7; वर्तिरनातपशुष्काधिमन्थतिमिरार्मपिल्लशुक्लघ्नी RasRaSa. 23.40.

अनातपायत्त (an-ātapāyatta) *adj.* not dependent upon the sunshine अनातपायत्तनि[ज]प्रबोधम् ··· आविरासीदमुष्य नाभेररविन्दमेकम् EI. xviii. 350.17.

अनातापिन् (anātāp-in) *adj.* who does not practise the *ātāpanā* (i. e. forebearing cold, heat etc.) न आतापयति—आतापनां शीतादिसहनरूपां करोतीत्यनातापी SthānṬ. 242B. 8.

अनातिथेय (an-ātitheya) *adj.* not hospitable न फलेत मनुष्याणां तथापितृकजीवनम्। अस्वाध्यायो यथा विप्रोऽनातिथेयो यथा गृही BṛNāraP. 8.22.

अनातिथ्य (an-ātithya) *n.* absence of hospitality अनातिथ्यं च दुःखित्वं गोमतो न कदाचन BṛParāSm. 5.187.

अनातिदेशिक (an-ātideśika) *adj.* not resulting from an extended application (i. e. primary) समासंनयने तु ये परेऽज्वर्णास्तदपेक्षमस्ति विशिष्टमनातिदेशिकमादित्वमिति प्रवर्त(? र्तं)त एव तत्र वृद्धसंज्ञा Nyās. i. 71.4 (*on* i. 1.21)

अनातिष्ठत् (an-ātiṣṭhat) *adj.* who does not practise (i. e. who does not follow) वैश्यवृत्तिमनातिष्ठन् ब्राह्मणः स्वे पथि स्थितः। अवृत्तिकर्षितः सीदन्निमं धर्मं समाचरेत् ManuSm. 10.101.

अनातुर (an-āturá, án-ātura in AV.) *adj.* [*f.* -ā] **1A** not suffering, not sick, well, healthy, sound शमसद् द्विपदे चतुष्पदे विश्वं पुष्टं ग्रामे अस्मिन्ननातुरम् ṚV. i. 114.1 = MaiS. ii. 9.9 (ii. 127.10); KāṭhS. 17.16 (i.248.19); KapiKaS. 27.6 (118.4); VājaS. 16.48; अनातुरा अजराः स्थार्मविष्णवः ṚV.x. 94.11; द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनातुरम् ṚV. x. 97.20; VājaS. 12.95; BaudhGS. iv.2.9; अनातुरान्त्सुमनसस्तल्प बिभ्रज्ज्योगेव नः पुरुषगन्धिरेधि AV. xii. 2.49; अग्निश्च प्राणो भवामि अनातुरस्य ना भगोनागभो भूयस्त? AV.(P.) i. 97.3; ii. 61.1; विश्वदानीमाभरन्तोऽनातुरेण मनसा ĀśvaŚS.I.ii. 5.9; BhārŚS. vi. 5.6; ĀpaŚS. vi.2.2; vi. 25.7; MānŚS. 38.7; VārāŚS. 1.v.4.36; HirŚS. vi. 6.2 (534.19); समपित्तानिलकफाः केचिद् गर्भादि मानवाः। दृश्यन्ते वातलाः केचित् ···। तेषामनातुराः पूर्वे CaraS. i. 7.40; i. 7.45; गां दोग्ध्रीं शीलवतीमनातुरां जीवद्वत्साम् ··· यच्च प्रतिभोगार्थं, तदुपकल्पयेत् CaraS.i. 15.7; अकृत्वा भैक्षचरणमसमिध्य च पावकम्। अनातुरः सप्तरात्रमवकीर्णिव्रतं चरेत् ManuSm. 2.187 (ManuBh. अव्याधितः सन्); भैक्षाग्निकार्ये त्यक्त्वा तु सप्तरात्रमनातुरः।··· जुहुयादाहुतिद्वयम् YājñaSm. 3.281; अनातुरः स्वानि खानि न स्पृशेदनिमित्ततः ManuSm. 4.144; AṅgiSm. 1.21; अनिवर्त्य महायज्ञान् यो भुङ्क्ते प्रत्यहं गृही। अनातुरः सति धने कृच्छ्रार्धेन स शुध्यति BṛhaspaSm. 385.83; KūrmaP. 692.1 (2.34); आतुरे स्नान उत्पन्ने दशकृत्वो ह्यनातुरः। स्नात्वा स्नात्वा स्पृशेदेनम् ParāSm. 7.19; भेजे धर्ममनातुरः।··· सः (दिलीपः) RaghuVa. 1.21; KāvyPra. 292.1; यथाहनि तथा प्रातर्नित्यं स्नायादनातुरः GobhiSm. 1.137; यद्यप्यनातुरस्य देहत्यागो न विहितस्तथापि कार्यः VāsaDa 272.4; क्लीबोन्मत्ते व्यसनिनि पत्यौ तस्याज्ञया तु यः(? यं) भार्या ह्यनातुरा पुत्रं जनयेत् क्षेत्रजन्तु सः VāmaP. 61.40; PadmP. iv. 33.3; अनातुरेण नात्मार्थमन्नं पाचनीयम् ManuBh. i.256.27 (*on* 2.168); न ह्यनातुराणामनर्थको नाम निर्देशो भवति Kāśi. ii. 144.14 (*on* 5(3).110); यदा तु नद्यादिजलं न लभ्यते तदानातुरस्याप्युष्णोदकस्नानमविरुद्धम् SmṛtiCan. ii. 336.10; चतुरेऽनातुरे धीरे द्विधास्मिन् भाद्रमातुरे। मुद्रे न्यस्य तद्वारमुद्रे व्रतमुद्रे ŚaIiC. 3.6; कालात्ययेऽपि संध्येयं कर्तव्या ··· मोक्षकाङ्क्षिभिरनातुरैः MahNirvāT. 8.90; न चाशुचिः सन्ननातुरो दिविस्थान् सूर्यचन्द्रग्रहादिज्योतिर्गणान् पश्येत् ManvaMu. 171.8 (*on* 4.142); नाप्यातुरस्य मनोवाग्विधानम्। अनातुरे तत्प्रापकेणैव प्राप्तेः SiddhāTa. 40.8; संक्रान्त्यादौ तु तीर्थसंनिवेऽप्यनातुरेणोष्णोदकस्नानं न कर्तव्यम् VīraMi.(Āhnika.) 177.19; 134.8; अनापदि विना मार्गमनिशायामनातुरः। मृत्तिकाशौचहीनस्तु नरो भवति किल्बिषी RasGaṅ. 520.6; **1Bi** free from trouble or unhappiness यद्देवाः शर्म शरणं यद् भद्रं यदनातुरम्।··· तदस्मासु वि यन्तन ṚV. viii. 47.10; **1Bii** indifferent अनातुरोत्कण्ठितयोः प्रसिध्यता समागमेनापि रतिर्न मां प्रति Mālavikā. 3.15; **1Biii** free from anxiety स मृगः ···। विरराम प्रसन्नात्मा पश्यन् राममनातुरः BrahmāṇḍP. ii. 35.35; भूमेर्निम्ने खले वा स्वमुखेन यायात्। अनातुरः सन्नभयो हि विद्वान् संतदसैन्यः NītiSā. 16.6; धीरतया केचिदन्तःक्षोभेऽप्यनातुराः MahāP. 18.41; तपस्विनीयं प्रणमामि दूरादनातुरो गच्छतु वानरेन्द्रः RāmC. 22.43; अथार्यरक्षितः प्राह मातुरस्तमनातुरः PrabhāC. 10.16; **2** (medicine calculated to make the patient) free from the ailment इदं च नः प्रत्यक्षं — यदनातुरेण भेषजेनातुरमुपचरामः क्षाममक्षामेण CaraS. i. 10.6 (1941 Ed.) (comm. आतुरगुणविपरीतेन); **3** free from defects कुर्यात्त्रालाग्रविस्तारमुन्नताग्रमनातुरम् ĪśānŚiPa. ii. 39.54; *n.* absence of sickness देवानां भग्नगात्राणामृत्विजां चायुधाश्मभिः। भवतानुगृहीतानामाशु मन्योऽस्त्वनातुरम् BhāgP. iv. 6.52 (Śrīdhara अनातुरमारोग्यम्)

अनातुरकृते (anātura-kṛte) *adv.* in respect of healthy persons अश्रुपूर्णदृशो गावो गाढं पादैर्वसुंधराम्। खनन्ति चेत्तदानीं स्याद्रोगो मृत्युश्च तत्प्रभोः। अनातुरकृते ह्येतच्छकुनं परिकीर्तितम् YogŚā. 5.182.

अनातुरत्व (anātura-tva) *n.* the state of being not diseased, good health न मनुष्ये गुणः कश्चिदन्यो धनवतामपि। अनातुरत्वाद् भद्रं ते मृतकल्पा हि रोगिणः MahāBhā. v. 36.65.

अनातुरधी (anātura-dhī) *adj.* having a sound mind, resolute अभयं सनातनमनातुरधीरवलोकयन्निजमनन्तसुखम्। न मुनिः प्रपश्यति किमन्यसुखम् SaṁkṣeŚā. 2.224 (ii. 132.14) (comm. अनातुरधीर्धीरः)

अनातुरपर (anātura-para) *adj.* referring to or intended for a healthy person वृथा तृष्णोदकस्नानं वृथा जप्यमवैदिकम्।··· इदं त्वनातुरपरम् VīraMi.(Āhnika.) 176.24; 183.25; अभिरूपं स्वादुरूपादिकं नात्मानमुद्दिश्य पाचयेत्क्षुधितोऽहमिति मह्यं चेदं रोचते इति वा पच्यतामिति। इदं चानातुरपरम् BālamBha. i.354.3 (*on* 1.105)

अनातुरविषय (anātura-viṣaya) *adj.* referring to a healthy person अनुष्णाभिरफेनाभिः पूताभिर्वस्त्रचक्षुषा।··· त्रिश्चतुर्वा द्विराचमेत्। अनुष्णाभिरित्यनातुरविषयम् SmṛtiCan. ii. 254.9.

अनातुरादि (anāturādi) *adj.* not diseased (i.e. healthy) etc. तस्माद्ब्राह्मणादेः सर्वस्यातुरादेरेवाधिकार इति। अन्ये तु ब्राह्मणस्यातुरादेरेवाधिकारः क्षत्रियादेस्त्वनातुरादेरपि स्वर्गादिकामनया TristhaSe. v. 55.1.

अनात्त (an-ātta) *adj.* **i** not taken for extraction (i. e. not pressed) अनात्तस्य चाभिमानसामर्थ्यात् KātyŚS. ix. 5.12 (comm. अना(त्त)स्य अनात्तरसस्य सरसस्यैव सोमस्य); **ii** not grasped अनात्तं तत्त्वज्ञैरपि सुविपुलार्थव्ययमिया। प्रतिष्ठां देवोचैर्जयति गमितं रामचरितम् RāmC. 2.106(6)

अनात्तगन्ध (an-āttagandha) *adj.* not even slightly understood दशाश्रुतस्कन्धमनात्तगन्धं परैः सकल्पव्यवहारमीडे SiddhāĀSta. 35.

अनात्तपिण्ड (anātta-piṇḍa) *adj.* who has not obtained any food

नियतं देवपिण्डोऽयं साधूनां न हि कल्पते। तस्मादनात्तपिण्डोऽपि व्रजामि गुरुसंनिधौ PariPar. 12. 154.

अनात्तभिक्ष (anātta-bhikṣa) *adj.* who has not received alms अनात्तभिक्षो भगवन् किं निवृत्तोऽसि मद्गृहात् PariPar. 2. 348; जिनः। अनात्तभिक्षस्तद्गेहाद् निर्ययौ MalliC. 7. 990; 7. 986.

अनात्तभिक्षत्व (anāttabhikṣa-tva) *n.* the state of being one who has not received the alms नन्दापि सखेदा पत्युरग्रतः। वीरस्यानात्तभिक्षत्वं कथयामासुषी तदा MalliC. 7. 993.

अनात्तमनस् (an-āttamanas) *adj.* not glad at heart, not delighted अथ भगवांस्तेषां भिक्षूणां तया ईर्यया चर्यया विप्रतिपत्त्या अनात्तमना अनभिराद्धस्तत एव ··· श्रावस्तीमनुप्राप्तः GiMs. iii(2). 186. 4; iii(2). 187.10; [DBHS., cf. आत्तमनस्]

अनात्तागति (anāttā-gati) *f.* (Jain.) (one of the *aticāras* viz.) sexual approach towards a woman who is not taken (as a wife) अतिचारास्ततो हेयाः ··· अनात्तागतिरन्यविवाहनम् YogŚā. 3. 93.

अनात्त्वभूत (an-āttvabhūta) *adj.* which has not received the substitution of *āt* (i. e. of *ā*) दाधाप्रकृतयो घुसंज्ञा भवन्तीति वक्तव्यम्। ··· आत्त्वभूतानामियं संज्ञा क्रियते। सात्त्वभूतानामेव स्यादनात्त्वभूतानां न स्यात् MahāBh. i. 73. 22 (*on* i. 1.20)

अनात्म (an-ātma) *adj.* which has no self of its own सर्वेशं यदनीशं यत्सर्वादि यदनादि यत्। सर्वात्मकमनात्मं यत् तेजोरूपं नमाम्यहम् BrahmVaiP. iv. 5. 104.

अनात्मक (anātma-ka) *m.* the trunkless one अनात्मकाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा KāthS. v. 5. 3 (iii. 167. 22); *n.* the plant *agaru*, *Agallochum* or *Aloe* अनात्मकम् अगरुद्रुमे ApūNā. 11. 4; (an-ātmaka) *adj.* [*f.* -ikā] **1Ai** not of the nature of the self (i. e. insentient) विज्ञानम् ···। अनात्मकमसत् तुच्छम् ĀtmaU. 9; ViveCū. 535; अनित्यानशुचीन् दुःखान् पश्यन् भावाननात्मकान् MahāP. 21.93; व्यतिरेकहेतुर्व्यतिरेकपुरस्कारेणैवार्थं साधयति, प्राणादय इवानात्मकाद् देहाद् व्यावृत्तमात्मानम् Kāśi. iii. 110. 22 (*on* 5(5). 21); सूक्ष्मं ते रूपम् ···जडमनात्मकम् AdhyāRā. iii. 9. 31; **1Aii** unindividual स्कन्धांश्च रूपप्रभृतीन् दशार्धान् पश्यामि ···। अनात्मकांश्चैव वधात्मकांश्च Saund. 18. 15; **1Aiii** devoid of the self अभ्युपगमेन च सात्मकानात्मकौ विभज्य तत्राभावेन गमकत्वं कथयता आगम(मि)कत्वं चात्मनि प्रतिपन्नं स्यात्, नानुमेयत्वम् PramāVāSvopVṛ. 8. 18; **1Aiv** not having a real nature एवमेतद्विरूप् ज्ञेयं मिथ्यासिद्धमनात्मकम्। मोहमूलं सुदुर्बोधं द्वैतम् NaiṣkaSi. 73. 7 (comm. सत्स्वभावरहितम्); **1B** not having its own form दुःखशून्यमनात्मकं च प्रत्यक्षम् इत्येषां चेच्छब्दानां विषयतामुपयाति कथमवाच्यम् NyāyVār. 44. 15 (*on* i. 1. 4); सापेक्षाया अपि ग्राह्यहीना नो चेदनात्मिका। आलम्बना नैवमस्ति तद्रूपाव्यभिचारतः VibhraVi. 42; इदमेवमिदं नैवमिति बुद्धिर्विभागभाक्। अनात्मिकात्मवत्यत्र येनासौ किमपेक्षते BṛĀraUBhVā. i. 4.872; TaiUBhāVā. 166. 8(2); **2** destitute of self-control उन्मादमत्युग्रमनात्मकस्य हृदि श्रितं पूर्ववदाशु कुर्यात् CaraS. vi. 9.11 (1941 Ed.); RugVi. 20. 9; **3** not possessed of *ātman* viz., *bindu* (i. e. possessed of *visarga*) सात्मानात्मकर्मीशिखम् ···। यन्त्रं षड्गुणितं दिव्यं वहताम् ŚāraTi. 9. 52 (comm. सात्मकं सबिन्दु अनात्मकं पर्युदासेन सविसर्गम्); **4** devoid of self-power (referring to one type of *duḥkhānta* or end of sorrow) दुःखान्तो द्विविधः— अनात्मकः सात्मकश्चेति। तत्रानात्मकः सर्वदुःखानामत्यन्तोच्छेदरूपः SarvaDaSaṁ. 6. 48 (comm. अत्रात्मसत्त्वेऽप्यैश्वर्यराहित्येन निरात्मकत्वव्यपदेशः)

अनात्मकत्व (anātmaka-tva) *n.* the state of having no self आत्मनश्च ··· एकदेशवृत्तित्वे तु तदनधिष्ठितानामवयवानामनात्मकत्वान्मृतशरीरावयववदयथेष्टविनियोज्यता कष्टीभावः स्यात् NyāyMañ. ii. 40. 20; न वयं विकारित्वापत्तिभयात् वृक्षादीनामनात्मकत्वमाचक्ष्महे NyāySu.(Ja.) 416B. 8 (*on* ii. 2. 10)

अनात्मकत्वतस् (anātmakatva-tas) *adv.* due to being devoid of its own form व्यतिरेकं सतो नेदं लभतेऽनात्मकत्वतः BṛĀraUBhVā. iii. 8.16.

अनात्मकत्वप्रसङ्ग (anātmakatva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of not having one's intrinsic nature न चैकमेव वस्तु करणभेदेनान्यथा प्रथत इति युक्तम्, अनात्मकत्वप्रसङ्गात् ĀtmaTaVi. 712. 6.

अनात्मकत्वादि (anātmakatvādi) *adj.* the state of not having (the existence of) the self etc. असतां वा क्षणभङ्गशून्यवादानात्मकत्वादीनामसद्धेतुभिर्वा प्रतिपादा(?द)ननियमाद् तदेककर्तृकधर्मवचनानामप्यप्रामाण्यम् TantrVā. 174. 12 (*on* i. 3.10)

अनात्मकल्पना (anātma-kalpanā) *f.* superimposition of non-self आत्मन्यनात्मकल्पनारूपत्वान्मिथ्योपाधिरेव न युज्यते ViṣṇuTaNi. 15B. 2.

अनात्मकामिन् (anātma-kāmin) *adj.* desirous of what is not the self यस्मात् एवमविद्वाननात्मकामी पूर्वः कामयामास BṛĀraUBh. 161.5 (*on* i. 4. 17)

अनात्मकार्य (anātma-kārya) *n.* manifestation (*lit.* effect) of the non-self आत्मस्वरूपमविचार्य विमूढबुद्धिरारोपयत्यखिलमेतदनात्मकार्यम् SarvaVeSāSaṁ. 429.

अनात्मगत (anātma-gata) *adj.* belonging to the non-self or the insentient कर्त्रादिसंनिधिबलेन तवापि कर्तृभोक्तृप्रमातृवपुरापतति भ्रमेण। तद्बुद्धिसंश्रयमनात्मगतं प्रतीचि शुद्धेऽपि पश्यसि SaṁkṣeŚā. 3. 81 (ii. 195. 10)

अनात्मगतत्व (anātmagata-tva) *n.* the state of pertaining to what is different from the self तस्या (व्यवस्थायाः) अनात्मगतत्वादात्मैक्येनाविरोधात्। न ह्याकाशैक्यं घटादिभेदेन विरुध्यते IṣṭaSi. 354.7.

अनात्मगुणग्राहिन् (anātmaguṇa-grāhin) *adj.* cognising the qualities of what is different from the self बाह्येनानात्मगुणग्राहिणा एकैकेन प्रतिनियतेनेन्द्रियेण ··· ग्राह्याः ··· गुणा गन्धादयः Kiraṇā. 36. 17.

अनात्मगुणत्व (anātmaguṇa-tva) *n* the state of being the quality of the non-self आत्मनस्तेषां च ज्ञेयत्वे, अनात्मत्वमनात्मगुणत्वम् ··· च घटादिवत्तद्गुणवत् ··· स्यात् IṣṭaSi. 91. 17.

अनात्मग्राहित्व (anātmagrāhi-tva) *n.* the state of being that which cognises something other than itself बाह्यं नास्तीति निषेधयतावश्यं बाह्यं बुद्धावारोपयितव्यम् ··· तस्मात् ··· अवश्यं विज्ञानानामनात्मग्राहित्वं बलादभ्युपगन्तव्यम् ŚāstrDī. 56. 2 (*on* i. 1.5) (YuktiSneha. स्वभिन्नबाह्यनीलादिपदार्थग्राहित्वम्)

अनात्मघातिन् (an-ātmaghātin) *adj.* who does not destroy himself ज्ञात्वा ज्ञात्वा च गङ्गायां यः पञ्चत्वमवाप्नुयात्। अनात्मघाती स्वर्गी स्यान्नरकान् स न पश्यति SkandP. iv. 28. 120.

अनात्मचिन्तन (anātma-cintana) *n.* **I** thought of what is other than the self अनात्मचिन्तनं त्यक्त्वा कश्मलं दुःखकारणम्। चिन्तयात्मानमानन्दरूपं यन्मुक्तिकारणम् ViveCū. 381; **II** speculation about what is different from the self त्रिवृत्कुर्वत उपदेशात् ···। पञ्चीकृतपञ्चमहाभूतानीति च भाष्यकारवचनम्। तस्मादलमनेनानात्मचिन्तनेन SiddhāBi. 103. 3.

अनात्मचिन्ता (anātma-cintā) *f.* thought of what is different from the self तस्यां (अविद्यायाम्) निवर्तितायां कामादिदोषानुपपत्तेरनात्मचिन्तानुपपत्तिः, पारिशेष्यादात्मचिन्तैव BṛĀraUBh. 106. 12 (*on* i. 4. 7); श्रवणादीननुवदन्ति वचांसि तद्गतप्राशस्त्यलक्षणया तेषु रुचिमुत्पाद्यानात्मचिन्तायामरुचिं कुर्वन्ति VedāntKa. 78.13 (*on* i. 1. 4)

अनात्मज (an-ātmaja) *adj.* **1** who has no son न पुत्रफलभोक्ता हि राजर्षे पात्यते दिवः। न याति नरकं घोरं यत्र गच्छन्त्यनात्मजाः MahāBhā. v. 116. 8; स एवं भवनिर्विण्णः सर्वगुप्ताभिधं गुरुम्। ययौ ···। दीक्षां जग्राह तत्पार्श्वे सम्यक् तां प्रत्यपालयत्।··· अनात्मज इवात्मजम् TriṣaŚaPuC. iv. 3. 8; **2A** not produced from the self इह खलु भो मातृजश्चायं गर्भः ···। नेति भरद्वाजः (अमातृ)जश्चायं गर्भः अपितृजश्चानात्मजश्च BhelaS. 89. 21 (4.6); **2B** (anātma-ja) arisen from what is other than the self कर्मजान्···विद्धि तान् सर्वान् अनात्मजान् GītāBh. (Śaṅ.) 141. 13 (*on* 4.32)

अनात्मजात (anātma-jāta) *n.* group or collection of what are different from the self, all that is insentient अनेनात्मना ज्ञातेन ··· एतत्सर्वमनात्मजातम् ··· जानाति BṛĀraUBh. 115. 13 (*on* i. 4. 7); स (सूर्यः) हि तस्यैव भासा सर्वमन्यदनात्मजातं प्रकाशयति MuṇḍUBh. 341. 2 (*on* ii. 2.11); अतस्सर्वस्यानात्मजातस्यासत्त्वेऽपि बाधकज्ञानसंभवात् ··· संसारभ्रमोऽपि ब्रह्मज्ञानान्निवर्तत एव IṣṭaSi. 83. 1; 171.10.

अनात्मज्ञ (anātma-jña) *adj.* [*f.* -ā] **Ai** who does not know the self चलचित्तमनात्मानम् (v. l. अनात्मज्ञम्) इन्द्रियाणां वशानुगम्। अर्थाः समतिवर्तन्ते MahāBhā. v. 36. 38; अनात्मज्ञो भवान् Bṛha. 233. 6 (*on* i. 1. 5); इतरस्तु अनात्मज्ञः ··· पुनर्देहजालमाविशति ChāndoUBh. 384. 10 (*on* vi. 8. 6); अज्ञश्च अनात्मज्ञश्च ··· विनश्यति GītāBh.(Śaṅ.) 146. 7 (*on* 4.40); 92.6 (*on* 3. 16); 120. 9 (*on* 4. 15); रजसः प्रवर्तकस्य विक्षेपकस्य तमसश्चावरण· प्रधानस्य विवेकज्ञानप्रतिबन्धकस्य निद्रालस्यादिसमुद्भवस्य कार्येण ··· अनात्मज्ञासुर· संपत्तिमतां चित्ते न भातीत्याशयः LalitāTriBh. 342. 3 (*on* 51); अथवा 'अज्ञा' अनात्मज्ञाः शास्त्रानवगतात्मतत्त्वा अपि तदुपासनापराः ManuBh. i. 527. 15 (*on* 6.84); अनात्मज्ञस्तथैवायं सम्यक् श्रुत्यावबोधितः NaiṣkaSi. 190. 8; दारुमूर्तिः। यस्यात्युपास्ति श्रुतिराह मुक्तिप्रदामनात्मज्ञविमोहितानाम् SkandP. ii(2). 21.2; YogVā. v. 50. 54; अनात्मज्ञस्य कृपणत्वात्मघ्नत्वादियोगनिन्दाश्रवणाच्च ब्रह्मजिज्ञासा कर्तव्या VedāntKau. 4. 10 (*on* i. 1.1); GoviBh. 185. 5 (*on* iii. 1. 7); **Aii** who does not recognize the existence of the self

हेयोपादेयतत्त्वस्य सोपायस्य किलेदृशः । प्रवक्तेति धिगनात्मज्ञन् NyāyVi. 2.391 (Vivaraṇa न जानाति नोपैति); **Bi** who does not know oneself or one's own position, foolish कञ्चुकी — मा तावदनात्मज्ञे । देवेनैवं निषिद्धेऽपि मधूत्सवे चूतकलिकाभङ्गमारभसे Śāk. 6.3(2); कथं कार्यविनिमयेन मयि व्यवहरत्यनात्मज्ञः Mālavikā. 1.7(2); हा धिक् पुंश्चलि अनात्मज्ञे यया त्वया ममास्मिन् ··· शिरसि चरणौ न्यस्तः PādaTā. 3.13; आः पाप क्रोधोपहत दुरात्मन्ननात्मज्ञ ··· त्रिभुवनमातरं भगवतीं सरस्वतीं शप्तुमभिलषसि HarṣaC. 17.2; यदयमुद्याने ··· अनात्मज्ञामात्मनाटकीयां रमयन्तिकाम् ··· सुमनोभिरलमकार्षीत् DaśKuC. 70.22; कथमेते तपस्विपक्षपातादनात्मज्ञा वासवपुरःसरा दिवौकसोऽपि मत्सरेण विक्षोभ्यन्ते MahāvīC 6.24(2); अमी ··· पुत्रा हरिशिखादयः।··· वस्तुन्यल्पेऽप्यनात्मज्ञाः ··· । प्रभुमेव जिघांसन्ति BṛKathāŚloSaṁ. 6.31; 17.77; कविभिस्तैरनात्मज्ञैर्बुद्धिरायास्यते वृथा BṛKathāŚloSaṁ. 24.3; AnarghaRā. 4.54(4); अहो बलीयाननात्मज्ञानामवलेपः SubhaDha. 4.17(4); सर्वथा धिङ्माम् ··· अनात्मज्ञन् ··· असमीहितकारिणम् TilaMañ. 150.9; 382.5; धर्मफलमनुभवतोऽप्यधर्मानुष्ठानमनात्मज्ञस्य NītiVā. 1.33; CaṇḍaKau. 3.28(4); मरुभूतिरनात्मज्ञः क्षीबोऽतिकुपितोऽब्रवीत् KathāSaSāg. vii. 6.33; xii. 35.141; xvii. 1.71; अनात्मज्ञ धिगेतत्ते कुकर्मेति महीभुजा । तर्जितः RājTa.(Ka.) 3.34; 8.2878; स्वमृत्यवे कृतमिदमनात्मज्ञेन रौद्रिणा TriṣaŚaPuC. iv. 3.118; PāṇḍaC. 13.883; अनात्मज्ञेन केनेह तवाज्ञाखण्डनं कृतम् MalliC. 8.460; विधिर्मैव दुर्बुद्धिः स्वप्रजायां विडम्बितः । तन्मन्ये मय्यनात्मज्ञः सोऽयमेवं व्यवस्यति MohaRāPa. 5.55; PārśvC. 5.212; अनात्मज्ञ धराधीश, कस्ते मिथ्याग्रहोऽलगत् PrabhāC. 35.13; PrabaCin. 78.29; KumāDeC.(So.) 12.6; KumāPraPra. 52.20; अनात्मज्ञम् ··· मातुलं नृपम् । हन्तुं मनो न वलते कारुण्यप्रवणं मम KaṁVa. 6.41; सोऽपि कश्चिदनात्मज्ञः सुग्रीव इव भास्करिः AdbhuDa. 6.9, 6.23(9); **Bii** (cognition) which does not cognise itself मिथ्याज्ञानमनात्मज्ञं मैत्र्यादिप्रतिरोधतः NyāyVi. 2.447 (Vivaraṇa अनात्मज्ञम् आत्मवेदनविमुखं ज्ञानम्)

अनात्मज्ञता (anātmajña-tā) *f.* **Ai** the state of being one who knows what is not the self (i.e. the primordial matter) यद्यनात्मैव प्रधानं सच्छब्दवाच्यम्, 'स आत्मा तत्त्वमसि' इतीहोपदिष्टं स्यात्, स तदुपदेशश्रवणादनात्मज्ञतया तन्निष्ठो मा भूदिति, मुख्यमात्मानमुपदिदिक्षु शास्त्रं तस्य हेयत्वं ब्रूयात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 45.10 (*on* i. 1.8); **Aii** the state of being one who does not know the self एवमात्मविदः ··· आत्मज्ञाननिष्ठतया आत्मा रक्षितव्य इत्येष वेदार्थः । अथेतरस्य अनात्मज्ञतयात्मग्रहणाशक्तस्य इदमुपदिशति मन्त्रः ĪśopBh. 7.11 (*on* 2); नारदः ··· सनत्कुमारम् ··· । उपसद्य चोवाच, भगवन्ननात्मज्ञताजनितशोकसागरपारमुत्तारयतु मां भगवानिति Bhām. 198.11 (*on* i. 3.8); **B** the state of being one who does not know oneself, foolishness अहो दुरात्मनः क्षत्रियबटोरनात्मज्ञता MahāvīC. 2.27(2); अनात्मज्ञता हि पुंसामात्मनिधनमापादयति । यदहमात्मप्रशंसापरवशः परमेश्वरमपि सामान्यवृत्त्या पर्यजीगणम् PārvPa. 2.12(11)

अनात्मज्ञत्व (anātmajña-tva) *n.* the state of being one who does not know the self नारदः देवर्षिः कृतकर्तव्यः सर्वविद्योऽपि सन् अनात्मज्ञत्वात् शुशोचैव ChāndoUBh. 415.17 (*on* vii. 1.0); केवलकर्मिणामनात्मज्ञत्वाद्विद्यावद्भोगोपकरणत्वं युक्तमेव ।··· अनात्मज्ञत्वेन देवभोगोपकरणत्वं 'पशुरेव स देवानाम्' इति श्रुतिर्दर्शयति VedāntKau. 260.6 (*on* iii. 1.7)

अनात्मज्ञनिन्दापरा (anātmajñanindā-parā) *adj.* (*f.*) relating to the censure of one who does not know the self श्रुत्यात्महननिषेधात् कथमेतदिति चेत् ···। सा श्रुतिरनात्मज्ञनिन्दापरेति शांकरभाष्येऽभिधानात् VīraMi.(Tīrtha.) 346.8.

अनात्मज्ञविषय (anātmajña-viṣaya) *adj.* referring to one who does not know the self अतोऽनात्मज्ञविषय एव धर्माधर्मादिलक्षणस्संसारः न आत्मज्ञस्य KāṭhUBh. 133.10 (*on* 2.19)

अनात्मज्ञान (an-ātmajñāna) *adj.* not having the knowledge of the self तस्मादनात्मज्ञानविलसितमिदम् Bṛha. 230.9 (*on* i. 1.5); *n.* (anātma-jñāna) knowledge of what is different from the self अनात्मज्ञानसिद्ध्यर्थमविद्यानात्मनीष्यताम् IṣṭaSi. 214.9; प्रकृतसद्वस्तुनिष्ठस्य तत्साक्षात्कारवतः (पुरुषस्य) श्रुया मोक्षोपदेशात् अनात्मज्ञानाच्च मोक्षानभ्युपगमात् PrakaVi. 97.18; आत्मानात्मविवेकार्थमनात्मज्ञानस्यावश्यकत्वात् NyāySu.(Ja.) 120A.9 (*on* i. 1.5); अनात्मज्ञानं प्रति ··· विरोधित्वं स्वीक्रियते GuruCandr. i. 362.19; (द्वितीयाद्वै भयं भवति) द्वितीयात् अनात्मज्ञानात् LaCandr. 430.43.

अनात्मज्ञोक्ति (anātmajñokti) *f.* statement regarding one who does not know the self असुर्या इति श्रुतिस्तु प्रकरणादात्महशब्देनानात्मज्ञोक्तेरविद्वन्निन्दार्थेतीशावास्यभाष्ये व्याख्यातं शंकराचार्यैः TristhaSe. 52.13.

अनात्मतत्त्व (anātma-tattva) *n.* the principle different from the self अनात्मतत्त्वमन्वेति ह्यात्मासङ्गोऽगुणोऽद्वयः BṛĀraUBhVā. i. 4.945 = i. 4.1364; न हि प्रमाणान्तरबाधितस्य याथार्थ्यमङ्गीक्रियते महद्भिः । पुत्रादिशून्यान्तमनात्मतत्त्वमित्येव विस्पष्टमतस्तुजातम् SarvaVeSāSaṁ. 580.

अनात्मतन्त्रा (an-ātmatantrā) *adj.* (*f.*) not self-dependent, dependent त्रिभुवनविजयश्रियः सपत्नीं जनयतु को भवतीमनात्मतन्त्राम् AnarghaRā. 3.58 (comm. अनात्मतन्त्रां पराधीनाम्)

अनात्मतस् (anātma-tas) *adv.* from the point of view of being not the self यः कश्चिद् भदन्त शारिपुत्र इमं प्रतीत्यसमुत्पादं भगवता सम्यक् प्रणीतमेवं यथाभूतं सम्यक् प्रज्ञया···पश्यति ··· दुःखतः शून्यतः अनात्मतः समनुपश्यति न स पूर्वान्तं प्रतिसरति ĀryaŚāS. 18.12; सोऽहं स्वफलापान्यदेशं विपादनात्मतः AbhidhK. 7.18 (AbhidhKoBh. सर्वधर्माननात्मतो भावनात् सर्वधर्मा अनात्मान इति)

अनात्मता (anātma-tā) *f.* **Ai** the state of being different from the self, the state of being insentient स्वात्मबुद्धिमपेक्ष्यासौ विधीनां स्यात्प्रयोजकः । जात्यादिः शववत्तेन तद्वज्ञानात्मतान्यथा UpadeSā. 241.5; सन्तु काममनात्मधर्मा ममत्वादयो यथोक्तन्यायबलादनात्मतयैव च तेषु व्यवहारात् NaiṣkaSi. 68.5; योऽयमन्वयव्यतिरेकाभ्यामनात्मतयोत्सारितोऽहंकारो वाक्यार्थप्रतिपत्तये सोऽयं विपरीतार्थः संवृत्तः NaiṣkaSi 77.6; ब्रह्म अन्यत्, अहं चान्य इति भ्रान्त्या भेदं मन्वानस्य ब्रह्मास्मीति प्रत्यग्ब्रह्मणोरब्रह्मानात्मतानिरासेन एकैव श्रुत्या बोध्यते IṣṭaSi. 27.15; पुंसां तदद्वयत्वे (भेददृश्यत्वे) अनात्मताज्ञत्वे स्याम IṣṭaSi. 352.22; अचेतनत्वाद् भूतानां देहेन्द्रियगणस्य च । लक्तगर्वैस्तु चार्वाकैरभ्युपेया ह्यनात्मता ĪśānŚiPa. ii. 1.37; **Aii** the nature of non-self (being regarded as the self) आत्मलाभः परो लाभ इति शास्त्रोपपत्तयः । अलाभोऽन्यात्मलाभस्तु त्वजेत्तस्मादनात्मतान् UpadeSā. 286.44; नैते स्वरूपं विदुरात्मनस्ते ह्यजादयोऽनात्मतया गृहीताः BhāgP. x. 40.3; **Aiii** the state of not having a soul or the life principle शीतात्पुष्पफलावाप्तिः स्पर्शात्कार्श्यं रसात्स्थितिः । अपि वृक्षस्य दृश्यन्त इति नानात्मता भवेत् AnuVyā. 32A.3 (*on* 2.2); शरीरविशेषात् स्थावराणामनात्मता न सिद्ध्येत् NyāySu.(Ja.) 417A.2 (*on* ii. 2.10); **Bi** the state of not being (knowledge) itself अनात्मालम्बनत्वं तु स्वाभाविकमेव, अनात्मतया नीलादीनां प्रतिभासनात् TātpaṬ.(U.) 210.13 (*on* 7.65); 202.17 (*on* 7.33); नीलमिदमहं गृह्णामीत्यादिषु ह्यनात्मतया नीलादयः प्रतिभासन्ते न पुनर्नील एव केवलः स्वप्रकाशः तथा प्रतिभासाभावात् YuktiSneha. 52.28 (*on* i. 1.5); 52.32 (*on* i. 1.5); **Bii** the state of not having control over oneself रोगाः प्रभवन्ति देहिनाम् । भिषग्विशेषाहितमोहतोऽपि वा तथातुरानात्मतयापचारतः KalyāKā. 22.2.

अनात्मताभिमान (anātmatābhimāna) *m.* notion of being the non-self व्यपोहिते व्यामोहे स्थितेऽपि ··· शरीरादौ अनात्मताभिमानपुरःसर एवात्मताभिमाने घटादौ च प्रकाशमान एवानात्मताभिमाने···न तत्त्वतो व्यामोहः ··· प्रत्यभिज्ञातात्मस्वरूपस्य PratyabhiVi. ii. 146.5 (*on* ii. 3.17); तत्र समाधिकाले अनात्मताभिमानः व्युत्थानकाले अवश्यकार्यव्यवहृतिवशेन आत्मताभिमान इति क्रमो ज्ञेयः Bhāsk. ii. 146.15 (*on* ii. 3.17)

अनात्मतारूप (anātmatā-rūpa) *n.* the nature of not being the self ब्रह्मणोऽनात्मतारूपमब्रह्मत्वं तथात्मनः । अज्ञानलक्षणं शास्त्राज्ज्ञानं हन्ति समुत्थितद BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 903.

अनात्मत्व (anātma-tva) *n.* **i** the state of being no soul स्वयमनात्मत्वादनात्मा AbhidhKoBh. 400.15 (*on* 7.13); **ii** the state of being different from the self, the state of not being (identical with) the self आगच्छतामपगच्छतां चावयवानामागमापायधर्मवत्त्वादेव अनात्मत्वं शरीरादिवत् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 407.17 (*on* ii. 2.35); प्रकृतं पुरुषमात्मेत्याह, अतश्च अनात्मत्वमितरेषां विवक्षितमिति गम्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 637.3 (*on* iii. 3.15); बाह्येष्वर्थेष्वनाम(? त्म)त्वात्पुनः शङ्का भवेदपि BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 901; अनात्मत्वमतः सिद्धं प्राणादेः करणोक्तितः BṛĀraUBhVā. iii. 4.70; आत्मनोऽन्यस्य चेद्धर्मा अस्थूलत्वादयो मताः । अनात्मत्वेऽस्य किं तैः स्यादात्मत्वे त्वन्यधीहुतिः TaiUBhāVā. 58.10(2); नामरूपात्मकं कार्यमनात्मत्वात् स्वतो ह्यसत् TaiUBhāVā. 125.11(2); प्रमेयस्य चेदंरूपतया पराङ्मुखत्वादनात्मत्वात् PañcePā. 18.1 (*on* i. 1.1); अत्रापरत्वं भावानामनात्मत्वेन भासनात् ĪśvaPraSū. iii. 1.5 (Bhāsk. इदंतया भासनात्); एकरूपायामप्यनुभूतौ विक्रियाविषयत्वभेदानात्मत्वासुखित्वपूर्वापरान्तर्बहिर्नावदिग्विभागायुचातिनीचादिभ्रमान् जनयति IṣṭaSi. 36.4; 91.17; 208.7; 342.21; कर्तृत्वे ह्यात्मनोऽहंप्रत्ययगोचरत्वेऽपि देहस्येव अनात्मत्वपराधीनत्वजडत्वादिप्रसङ्गो दुर्निवारः ĀtmaSi. 26.11; अनात्मत्वाच्चैष त आत्मेति श्रुतेरनुपपत्तेर्न प्रधानस्यान्तर्यामिता Bhām. 180.16 (*on* i. 2.18); शरीरेन्द्रियमनःस्वात्माभिमानस्तेषामनात्मत्वस्य प्रत्यक्षसिद्धत्वात् Kiraṇā. 267.9; यदुक्तं विषयत्वे युष्मत्प्रत्ययविषयत्वापत्तिः ततश्चानात्मत्वमिति VedāntKa. 20.20 (*on* i. 1.1); न चैवं दुःखादि अपि नित्यमनुमेयं, तस्य अनात्मत्वेन अनित्यत्वावधा(रणा)त् TarkSaṁ.(Ā.) 111.5; 124.12; आत्मत्वम् — पुरुषार्थप्रतिसंबन्धित्वम्, देहं प्रति

नियन्तृतया व्यापित्वं वा, तदभावोऽनात्मत्वम् ŚrutaPra. iA. 110. 15 (*on* i. 1.1); iA. 158.18 (*on* i. 1.1); तत्रेन्द्रियादीनां देहव्यतिरिक्तानामनात्मत्वं सुप्रतिपाद्यम् NyāyKu. 105.5; तेषाम् (सुखादीनाम्) अपि संविद्व्यतिरेकस्यानात्मत्वस्य च… त्वस्याप्यपरित्यागात् ŚatDū. 120.11; ज्ञानम् … स्वप्रकाशमिति चेन्न अनात्मत्वात्, घटवत् NyāySu.(Ja.) 278A. 6 (*on* ii. 1.2); किमिदं जडत्वं नाम। ज्ञानानाधारत्वं वा। अनात्मत्वं वा Vāda. 48. 7; एतेषां पुत्रादीनां शून्यपर्यन्तानामनात्मत्वमुच्यते VedāntSā.(Sa.) 19. 18; जडत्वमप्यज्ञातृत्वं वा … अनात्मत्वं वा, पराभिप्रेतं वा Nyāyāmṛ. 68B. 8; 13A. 9; 384B. 9; 385A. 7; 577B. 5; 631A. 5; एतेन देहमारभ्य केवलशोक्तृपर्यन्तानाम् … अनात्मत्वं प्रतिज्ञातं भवति SiddhāBi. 16. 1; एवमानन्दभिन्नस्वरूपमनात्मत्वमनुपपाद्यम् AdvaiSi. 312. 4; 295. 1; प्रकृतेः कार्यभूतानि मनः पञ्चेन्द्रियाणि च।… अनात्मत्वेन जानाति यदा सोऽपि महात्मकः BṛBrahmaS. ii. 2. 35; न त्वानन्दमयः शुद्धः।… मयटो विकारार्थत्वात्, अनात्मत्वेन निर्णीतान्नमयप्राणमयमनोमयविज्ञानमयप्रायपाठाच्च SiddhāTa. 14.6; धर्मस्य शुभकर्मसंस्काराकारस्यानात्मत्वेन(? अपि) रूपरहितत्वेन चक्षुराद्यग्राह्यत्वादसंनिकृष्टत्वम् SarvaMaSaṁ. 8.11; **iii** the state of not being that किमेते (परत्वापरत्वादयः) समवायित्वेन असमवायित्वेन निमित्तत्वेन वा कालमनुमापयेयुः। नाद्यः, तस्य अनात्मत्वात् TarkSaṁ.(Ā.) 48.9; **iv** the state of not having the soul or life-principle वृक्षादीनामनात्मत्वे हस्त्यादीनामपि तदुपपादनमनुचितम् NyāySu.(Ja.) 416B.1 (*on* ii. 2. 10); 416B. 6 (*on* ii. 2.10)

अनात्मत्वख्यापन (anātmatva-khyāpana) *n.* declaration of not being the self अतः स्वापेऽप्यनुपरतव्यापारस्य प्राणस्याचेतनत्वेनानात्मत्वख्यापनमपेक्षितम् ŚrutaPra. ii. 139. 16 (*on* i. 4. 18)

अनात्मत्वदृष्टि (anātmatva-dṛṣṭi) *f.* recognition of not being the self आत्मानात्मविवेकसाक्षात्कारादनात्मत्वदृष्ट्या … (विषयेषु) अलंबुद्धिः परं वैराग्यम् YogSā. 26. 9(2)

अनात्मत्वनिवृत्त्यर्थम् (anātmatvanivṛttyartham) *adv.* for the sake of rejection of not being the self आत्मेत्यवेत्यवधारणमनात्मत्वनिवृत्त्यर्थम् BrahmSūBh (Ma.) 53B. 3 (*on* iii. 3. 7)

अनात्मत्वप्रतिपत्ति (anātmatva-pratipatti) *f.* perception of not being the self एवं मर्त्यत्वमात्मनो यदविद्यया अनात्मत्वप्रतिपत्तिः KenUBh. 43. 6 (*on* 2. 4)

अनात्मत्वप्रतिबद्धत्व (anātmatvapratibaddha-tva) *n.* the state of being invariably connected with being what is different from the self न चाप्रत्यक्षा संविदिति स्फुटो व्यभिचारः, ऐन्द्रियकत्वमनात्मत्वप्रतिबद्धत्वाद्विरुद्धता ĀtmaSi. 43.6.

अनात्मत्वप्रसक्ति (anātmatva-prasakti) *f.* undesired contingency of being what is different from the self न च कुम्भादिवद् दृष्टिरात्मनोऽव्यतिरेकतः। अनात्मत्वप्रसक्तिः स्याद् द्रष्टृदृश्यप्रभेदतः BṛĀraUBhVā. iii. 2. 104.

अनात्मत्वप्रसङ्ग (anātmatva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of being what is different from the self न च (आत्मा) संवेद्यः, कर्मत्वे कर्तृव्यतिरेकप्रसङ्गात् अनात्मत्वप्रसङ्गाच्च BrahmSi. 4. 11; न च आत्मा प्रत्यक्षज्ञानप्रमेयः, घटादिवदनात्मत्वप्रसङ्गात् IṣṭaSi. 65. 22; 89.16; VivaPraSaṁ. 70. 15; आत्मान्तरसमवायाभ्युपगमे तु ज्ञेयस्यात्मनोऽनात्मत्वप्रसङ्गः Bhām. 19. 15 (*on* i. 1. 1); 22.2 (*on* i. 1. 1); न द्वौ प्रत्यगात्मानौ संभवतः प्रमाणाभावात्, वस्तुतः परिच्छिन्नतयानात्मत्वप्रसङ्गात् PrakaVi. 196. 24.

अनात्मत्वप्रसिद्धि (anātmatva-prasiddhi) *f.* establishment of being what is different from the self दृश्यत्वाद् घटवद्देहः प्राणादेः करणत्वतः। अनात्मत्वप्रसिद्धिः स्याल्लिङ्गपिण्डात्मनोरतः BṛĀraUBhVā. iii. 4. 71; ब्रह्मणोऽपि ज्ञानात्प्रागात्मत्वाप्रसिद्धेरनात्मत्वप्रसिद्धेश्च भ्रान्त्या, शब्दो ब्रह्मेत्युक्ते परागेव ब्रह्म उत्तमज्ञो मन्यते न तु प्रत्यक् IṣṭaSi. 176. 4.

अनात्मत्वभ्रान्ति (anātmatva-bhrānti) *f.* illusion of being what is different from the self वेदेऽपि सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्मेत्यादौ सत्यज्ञानानन्दानन्तात्मशब्दा अनृतजडदुःखान्तवत्त्वानात्मत्वभ्रान्तिनिवृत्तिद्वारा लक्ष्ये ब्रह्मणि पर्यवस्यन्ति TattvPradī.(Ci.) 111. 11.

अनात्मत्ववारण (anātmatva-vāraṇa) *n.* rejection of being what is different from the self तत्पदं प्रकृतार्थं स्यात्त्वंपदं प्रत्यगात्मनि। नीलोत्पलवदेताभ्यां दुःख्यनात्मत्ववारणे NaiṣkaSi. 109. 4.

अनात्मत्वव्याप्त (anātmatva-vyāpta) *adj.* pervaded by (i.e. invariably associated with) not being the self अनात्मत्वव्याप्तं जडत्वं संविदि व्यावर्तमानमनात्मत्वमपि हि संविदो व्यावर्तयति BrahmSūBh.(Rā.) 26. 5 (*on* i. 1. 1); अनात्मत्वव्याप्तम्। व्याप्तमिति कर्तरि क्तः — व्यापकमित्यर्थः ŚrutaPra. iA. 109. 10 (*on* i. 1. 1)

अनात्मत्वसंकीर्तन (anātmatva-saṅkīrtana) *n.* statement of being what is different from the self न हि उपक्रमे आत्मत्वसंकीर्तनम् अनात्मत्वसंकीर्तनम् वा अस्ति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 642. 18 (*on* iii. 3. 17)

अनात्मत्वसाक्षात्करण (anātmatva-sākṣātkaraṇa) *n.* intuitive perception of being what is different from the self सिद्धायां विवेकख्यातिनिष्ठायां विवेकख्यातेरप्यनात्मत्वसाक्षात्करणात् तत्फलसिद्धेश्च तत्रापि वैराग्यं भवति YogVār. *on* 1. 2.

अनात्मत्वसाधक (anātmatva-sādhaka) *adj.* which establishes being what is different from the self अहंप्रत्ययगोचरत्वमनात्मत्वसाधकं देहस्यैवेति यदुक्तम्, तदयुक्तम् ŚrutaPra. iA. 159. 13 (*on* i. 1.1)

अनात्मत्वसामानाधिकरण्य (anātmatva-sāmānādhikaraṇya) *n.* co-referentiality with being what is different from the self घटत्वेति। अनात्मत्वसामानाधिकरण्यविशिष्टघटत्वेत्यर्थः LaCandr. 819. 36.

अनात्मत्वसिद्धि (anātmatva-siddhi) *f.* establishment of being what is different from the self आत्मनिरपेक्षत्वमप्यसिद्धम् … घटादिवदनात्मत्वसिद्धेः ŚatDū. 120. 14.

अनात्मत्वसूचन (anātmatva-sūcana) *n.* indication of being what is different from the self केवलचिति व्यभिचारोक्त्या सत्यत्वसूचनेन वैषयिकानन्दादेः केवलचिदन्यस्यानात्मत्वसूचनेनासिद्धितादवस्थ्यं सूचितम् LaCandr. 296. 5.

अनात्मत्वहेतु (anātmatva-hetu) *m.* the probans in the form of being what is different from the self न च विश्वात्यन्ताभावे व्यभिचारः, तस्याधिकरणस्वरूपत्वे अनात्मत्वहेतोरेवाभावात् AdvaiSi. 421. 13; अनात्मत्वहेतुस्तु जडत्वहेतुव्याख्यानेनैव व्याख्यातः AdvaiSi. 422.7.

अनात्मत्वादि (anātmatvādi) *adj.* the state of being what is different from the self etc. अहंप्रत्ययगोचरत्वे आत्मनोऽभ्युपगम्यमाने देहस्येव जडत्वपराक्त्वानात्मत्वादिप्रसङ्गो दुष्परिहरः BrahmSūBh.(Rā.) 26. 16 (*on* i. 1.1); अनात्मत्वादिप्रसञ्जकं कर्तृत्वं किं प्रयत्नाधारत्वम् ŚrutaPra. iA. 159. 16 (*on* i. 1.1); ŚatDū. 127. 19; अननुगतानां घटपटादीनां चलनादौ…द्रव्यत्वादौ… अनात्मत्वादौ च … आत्मनश्च सदर्थेऽनध्यासात् Nyāyāmṛ. 81A. 9; 235B. 9; अनात्मत्वादिदोषदर्शनात् तत्फलसिद्धेश्च विवेकख्यात्यां विरक्तम्…चित्तं तामपि ख्यातिं निरुणद्धि YogVār. *on* 1.2.

अनात्मत्वाननुभूतित्वप्रयोजक (anātmatvānanubhūtitva-prayojaka) *adj.* leading to non-selfness and non-consciousness यदि तु गगनकुसुमस्य(?स्या)सत्त्वमेव अनात्मत्वाननुभूतित्वप्रयोजकमास्थीयेत आस्थीयतां तर्हि घटादेरप्यसंविदाश्रयत्वाज्ञानाविरोधित्वयोरेव तत्प्रयोजकत्वम् ĀtmaSi. 23.22.

अनात्मत्वापत्ति (anātmatvāpatti) *f.* undesired contingency of being what is different from the self भेदे जीवादीश्वरस्यानात्मत्वापत्तिश्च अहमनुभवेऽप्रकाशमानस्य घटादिवदनात्मत्वात् BhedaDhi. 59. 2; अकर्त्रभोक्तृपरमानन्दब्रह्मरूपतामात्मनो दर्शयन्ति। युक्तयश्च — विकारिणः परिच्छिन्नत्वेनानात्मत्वापत्तेः SiddhāBi. 33.3.

अनात्मत्वापादन (anātmatvāpādana) *n.* undesired contingency being what is different from the self नाप्यसावनुभाव्यः। अनुभवस्यैव स्वतःसिध्यतोऽप्यस्य स्वपरसंवेद्यत्वाभ्युपगमात् वेद्यत्वेऽनात्मत्वापादनम् ĀtmaSi. 23. 20.

अनात्मत्वाभिधान (anātmatvābhidhāna) *n.* statement of being what is different from the self श्रुत्यैव चात्मान्तरकथनेनानात्मत्वाभिधानात् न तथा आनन्दमयादन्योऽन्यतर आत्मोपदिष्टः PrakaVi. 107. 25.

अनात्मत्वायोग (anātmatvāyoga) *m.* impossibility of being what is different from the self न चानात्मनो ब्रह्मत्वं युक्तम्, घटादिवदचेतनत्वात् - चेतनत्वेऽप्यात्मनोऽभेदात् ब्रह्मणोऽनात्मत्वायोगात् IṣṭaSi. 175. 15.

अनात्मत्वावच्छेद (anātmatvāvaccheda) *m.* delimitation by being what is different from the self अनात्मत्वावच्छेदेनैवात्मज्ञानविरोधित्वकल्पनात् GuruCandr. i. 166.22.

अनात्मत्वाविशेष (anātmatvāviśeṣa) *m.* non-difference from being what is not that (individual) itself न गवान्तरेऽपि गोशब्दविकल्पौ प्रवर्तेयाताम् अश्वादिवदनात्मत्वाविशेषात् ĀtmaTaVi. 382. 5.

अनात्मदर्शन (anātma-darśana) *n.* perception of what is different from the self यत्तावत् स्वाभाविकं परागेवानात्मदर्शनं तदात्मदर्शनस्य प्रतिबन्धकारणम् KāṭhUBh. 150.17 (*on* 4. 2); लोकास्तं परादुर्योऽन्यत्रात्मनो लोकान् विदेत्यादिनानात्मदर्शने निन्दा ŚāstrDī. 110.8 (*on* i. 1.5); आत्मदर्शनस्य स्वतःसिद्धत्वेऽप्यनात्मदर्शनवारणाय निरोधाभ्यासः JīvanVi. 108. 19.

अनात्मदर्शित्व (anātmadarśi-tva) *n.* the state of being that which perceives what is different from the self इयं विवेकबुद्धिः … यद्यात्मनि कूटस्थत्वव्याघातोऽनात्मदर्शित्वात् NaiṣkaSi. 181. 12.

अनात्मदर्शिन् (anātmadarś-in) *adj.* **1** who perceives (the self in) what is not the self अनात्मदर्शिनो ह्यनात्मविषयः कामः TaiUBh. 222. 3 (*on* 1.11); **2** (**an-ātmadarśin**) who does not perceive the

self अनात्मदर्शिनो हि तद्व्यतिरिक्तवस्त्वन्तरेप्सोः ··· शरीररोगमनु रुज्यते, सर्वात्मदर्शिनस्तु तदसंभवः BṛĀraUBh. 633.5 (*on* iv. 4.12); अनात्मदर्शिनो मुमुक्षुत्वव्याघातात् ĀtmaTaVi. 814.13.

अनात्मदृष्टि (an-ātmadṛṣṭi) *f.* **A** non-perception of the self अनात्मदृष्टेरविवेकनिद्रामहम् ··· गतः ŚukRaU. 259.19 (3.9); **B** (anātmadṛṣṭi) **Bi** view regarding the non-self (i.e. the world) (as real) आत्मदर्शनफलमुक्त्वानात्मदृष्टौ दोषदर्शकं वाक्यमवतारयति VedāntKa. 217.18 (*on* i. 4.19); **Bii** perception of what is different from the self लोके अज्ञानातिरिक्तमनात्मदृष्टिकारणं नास्ति SiddhāTa. 58.3.

अनात्मदृष्टिसृष्टि (anātmadṛṣṭi-sṛṣṭi) *f.* creation of (illusory) perception of what is other than the self अनात्मदृष्टिसृष्टेरनवसानप्रसङ्गात् SiddhāTa. 58.16.

अनात्मद्रुह् (an-ātmadruh) *f.* absence of harm to oneself अनात्मद्रुहा प्रीत्युत्पादः सम्यक्संकल्पजः कामः BālaKrī. i. 13.11 (*on* 1.7)

अनात्मधर्म (anātma-dharma) *m.* **1** attribute of something other than the self अविद्या अनागन्तुकापि ऊपरवत् अनात्मधर्मः BṛĀraUBh. 288.16 (*on* ii. 3.6); BṛĀraUBhVā. ii. 3.124; आत्मा तु निष्क्रियो निर्गुणः ··· अनात्मधर्मानात्मन्यध्यस्याभिमन्यते कर्ता भोक्ता ···इति ŚvetāUBh. 232.16 (*on* 6.12); क आत्मा कस्त्वनात्मा च किमु लक्षणमेतयोः। आत्मन्यनात्मधर्माणामारोपः क्रियते कथम् SarvaVeSāSaṁ. 275; सन्तु काममनात्मधर्मा ममत्वादयः NaiṣkaSi. 68.5; सुखदुःखे चानात्मधर्मौ ĀtmaSi. 66.9; VivaPraSaṁ. 14.17; Nyāyāmṛ. 380B.5; कर्तृत्वं यद्यनात्मधर्मः स्यात् कथमात्मनि भासेत AdvaiSi. 607.1; **2** (an-ātmadharma) not an attribute of the self सुष्टूक्तं सामान्यादीनां त्रयाणामकार्यत्वमिति। अकारणत्वमात्मधर्मेतरकार्यापेक्षया (v.l. अनात्मधर्मापेक्षया GOS. Ed., 22.3) Kiraṇā. 31.17.

अनात्मधर्मत्व (anātmadharma-tva) *n.* **i** the state of being an attribute or property of the non-self स्वयंज्योतिरात्मा स एषः ··· अनात्मधर्मत्वप्रतिपादनद्वारेण मोक्षितः परमात्मभावमापादितः BṛĀraUBh. 642.12 (*on* iv. 4.22); अहं ब्रह्मास्मीति श्रुतेश्चानात्मधर्मत्वमयुक्तम् NaiṣkaSi. 68.7; प्रियशिरस्त्वादीनामनात्मधर्मत्वाद् ज्ञानानन्दादीनामात्मस्वरूपनिरूपणधर्मत्वाच्च तेषामेव सर्वत्रोपसंहारः VedāntDī. 174.20 (*on* iii. 3.17); प्राणादिविवेकार्थमुपक्रमे जीववर्णनं स्वप्नादेर्व्यभिचारित्वादनात्मधर्मत्वार्थं मध्ये निर्देशः VedāntKa. 194.15 (*on* i. 3.42); निर्गुणत्वादात्मनः कर्मणोऽनात्मधर्मत्वम् SāṁkhyaSūVṛ. 11.9 (*on* 1.16); न विहितनिषिद्धकर्मणापि पुरुषस्य बन्धः। कर्मणामनात्मधर्मत्वात् SāṁkhyaPraBh. 12.8 (*on* 1.16); कर्तृत्वादेरनात्मधर्मत्वम् ··· वक्ष्यामः AdvaiSi. 601.16; **ii** the state of not being the attribute or property of the self बुद्धेरनात्मधर्मत्वमनुमानात् प्रसिध्यति NaiṣkaSi. 92.2; न खलु परमार्थतः पुण्यपापद्वैतमवतिष्ठते, उभयत्राप्यनात्मधर्मत्वाविशेषत्वात् TattvPradī.(A.) 97.12 (*on* 1.77)

अनात्मधी (anātma-dhī) *f.* knowledge of what is not the self बाध्यत्वेनैव मा बुद्धेर्निष्ठिता भूदनात्मधीः BṛĀraUBhVā. i. 4.844; ध्वान्तादिवस्मरे प्रत्यक्चैतन्यात्मैकनिष्ठिते। प्रत्यर्थिनि स्थितेऽनात्मधियां स्यात् सत्यता कुतः BṛĀraUBhVā. i. 4.1456; iv. 3.1286; सौख्यं यदत्र विजितेन्द्रियशत्रुदर्पः प्राप्नोति ··· अनात्मधिया विलभ्यं किं तद्दुरन्तविषयानलतप्तचित्तः SubhāRaSaṁ. 94; सप्रत्यवायो ह्यहमित्यनात्मधीरज्ञप्रसिद्धा न तु तत्त्वदर्शिनः AdhyāRā. vii. 5.23; स्त्रीपुत्रादिद्वितीयज्ञानस्यैव दुःखहेतुत्वं द्वितीयादित्युत्या अनूदितम्, न त्वनात्मधीमात्रस्य LaCandr. 431.18.

अनात्मन् (an-ātmán) *adj.* **1** soul-less देवाश्च वा असुराश्च ··· त उभय एवानात्मान आसुर्मर्त्या ह्यासुरनात्मा हि मर्त्यः ŚatBr. II. ii 2.8; ŚatBr.(K.) I. ii. 2.6; अचाक्षुषः शब्दोऽनित्योऽनात्मा वेति PramāVāSvopVṛ. 44.33; **2** who has not mastered or conquered his mind, destitute of self-control तस्यात्मानं संत्यजतो लोका नश्यन्त्यनात्मनः MahāBhā. iii. 30.11 (BhārBhāDī. अनात्मनः अजितचित्तस्य); चलचित्तमनात्मानमिन्द्रियाणां वशानुगम्। अर्थाः समतिवर्तन्ते MahāBhā. v. 36.38 (BhārArthaPra. अवशीकृतात्मानम्); अनात्मनि श्रुतं नष्टं नष्टं श्रुतमनग्निकम् MahāBhā. v. App. I. 1(15); अनात्मनस्तु शत्रुत्वे वर्तेतात्मैव शत्रुवत् MahāBhā. vi. 28.6 = BhagGī. 6.6 (Śaṅ., Ma. अजितात्मनः; Rā. अजितमनसः); नामहापुरुषः कश्चिन्नानात्मा ··· । महतीं धुरमादत्त MahāBhā. xii. 82.23; संज्ञाभाषान्तरज्ञाश्च स्त्रियस्तेषामनात्मसु। चारघातप्रमादार्थं प्रयोज्या बन्धुवाहनाः ArthŚā. i. 306.3 (2.27); योऽनात्मनां दुरुदयो भगवान् प्रतीतः BhāgP. iii. 15.50 (Śrīdhara अजितेन्द्रियाणाम्); अनात्मनः सर्वतोऽपि भयमस्ति गृहेष्वपि BrahmP. 167.27; **3** not having discretion, senseless, stupid मैथुने द्वादशपणः तिर्यग्योनिष्वनात्मनः ArthŚā. ii. 181.11 (4.13); भवद्भिः प्राकृतैरिवानात्मभिः AvantiKa. 50.15; अनात्मनस्तेऽहं भार्या भ्रात्रावमानिता KīcaVa. 3.14 (comm. युधिष्ठिरपक्षे ··· अनात्मनः निर्बुद्धेर्निष्प्रयत्नस्य वा); **4** not having control over oneself, not independent, KīcaVa. 3.14 (comm. हे विराट, ··· तव किंभूतस्य अनात्मनः कीचकपरतन्त्रस्य भार्यापरतन्त्रस्य वा)

अनात्मन् (án-ātman) *m.* [AltGr. II. i. App. 33] **A** the trunkless one आत्मने स्वाहानात्मने स्वाहा TaiS. VII. v. 12.2; **Bi** (body, senses, physical matter etc.) other than the soul or self अहं ममेति यो भावो देहाक्षादावनात्मनि। अध्यासोऽयम् AdhyāU. 1; विषं दृष्ट्वामृतं दृष्ट्वा विषं त्यजति बुद्धिमान्। आत्मानमपि दृष्ट्वाहमनात्मानं त्यजाम्यहम् ĀtmaBoU. 17; SvātmPra. 13; अनात्मेति प्रसङ्गो वा ह्यनात्मेति मनोऽपि वा। अनात्मेति जगद्वापि नास्ति नास्तीति निश्चिनु ··· केवलं ब्रह्ममात्रत्वं नास्त्यनात्मेति निश्चिनु TejoBiU. 5.15; प्रत्यक् चितिः। सैवात्मा ततोऽन्यदसत्यमनात्मा BahvṛU. 650.21; अविवेयमनात्मन्यात्मभावनात्।··· अनात्मन्यात्मभावेन छिन्न इव रोदिति MahāU. 4(128); आत्मेश्वरोऽनात्मनो देहादीनात्मत्वेनाभिमन्यते SarvaSāU. 1; स्वयमनात्मत्वादनात्मा AbhidhKoBh. 400.15 (*on* 7.13); रूपमनात्मा यावद्विज्ञानमनात्मा AbhidhKoBh. 464.5 (*on* 9.0); तमो नामाष्टसु प्रकृतिष्वव्यक्तबुद्ध्यहंकारपञ्चतन्मात्रसंज्ञितास्वनात्मस्वात्माभिमानः TattvSa.(12) 131.16; अहमिति ···। अनात्मन्यात्मविज्ञानं शब्दो वा भ्रान्तिलक्षणः ViṣṇuP. ii. 13.86; श्रूयतामविद्यायाः स्वरूपं कुलनन्दन। अनात्मन्यात्मबुद्धिर्या चास्वे स्वमिति या मतिः ViṣṇuP. vi. 7.11; ĀtmaSi. 32.15; अनात्मन्यात्मविज्ञानमस्वे स्वमिति मूढता MārkP. 44.25; मिथ्याज्ञानम् ··· आत्मनि तावत् नास्तीति, अनात्मनि आत्मेति NyāyBh. 8.6 (*on* i. 1.2); आत्मसामान्यं चानात्मनो ब्रुवता आत्माभ्युपगतो भवति NyāyVār. 340.16 (*on* iii. 1.1); नानात्मनापि प्रत्यक्षबाधात् SāṁkhyaPraSū. 5.62; साक्षाद्धेतुत्वं मन्वानेन 'अनात्मन्यप्यहंशब्दोऽस्ति' इति प्रदर्शितम् Bṛha. 237.7 (*on* i. 1.5); 64.1 (*on* i. 1.5); 216.8 (*on* i. 1.5); अनित्याशुचिदुःखानात्मसु नित्यशुचिसुखात्मख्यातिरविद्या YogSū. 2.5 = YogSā. 31.19(2); दृश्यते चात्मन एव सतो देहादिसंघातेऽनात्मन्यात्मत्वाभिनिवेशः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 40.8 (*on* i. 1.5); यदि चाज्ञस्य सतो मुमुक्षोरचेतनमनात्मानमात्मेत्युपदिशेत् प्रमाणभूतं शास्त्रम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 43.14 (*on* i. 1.7); शास्त्रं लोकबुद्धिमनुसरत्, अन्नमयं शरीरमनात्मानमत्यन्तमूढानामात्मत्वेन प्रसिद्धमनूद्य ··· पूर्वेण पूर्वेण समानमुत्तरमुत्तरमनात्मानमात्मेति ग्राहयत् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 53.4 (*on* i. 1.2); 45.9 (*on* i. 1.8); 56.10 (*on* i. 1.17); 61.15 (*on* i. 1.19); 148.9 (*on* i. 3.2); ममात्मा भद्रसेन इति सर्वार्थकारिण्यनात्मनि आत्मोपचारः ChāndoUBh. 351.4 (*on* vi. 2.4); सुखदुःखरागद्वेषमोहादि च कादाचित्कत्वात् नखलोमादिवदनात्मा ChāndoUBh. 514.15 (*on* viii. 8.2); बाह्याकारविशेषेष्वनात्मसु आत्मभाविता बुद्धिः TaiUBh. 238.11 (*on* 2.1); असंनिकृष्टविषये ह्यनात्मन्याशंसनम्, न तत् स्वात्मनि संभवति BṛĀraUBh. 76.9 (*on* i. 3.28); नाम रूपं कर्म चेति अनात्मैव न आत्मा BṛĀraUBh. 208.11 (*on* i. 6.1); आत्मानात्मनोः ··· मूर्तामूर्तयोरपि तथा संभवात् ··· कृशोऽहमिति देहात्मनोरध्यासानुभवात् ŚvetāUBh. 54.28 (*on* 1.0); 83.11 (*on* 1.4); 116.2 (*on* 1.12); एवमात्मानात्मनोः सदसतोः उभयोरपि दृष्टः ··· निर्णयः GītāBh.(Śaṅ.) 29.1 (*on* 2.16); अविदुषां हि फलहेत्वोः अनात्मनोः आत्मदर्शनम् GītāBh.(Śaṅ.) 365.7 (*on* 13.2); आत्मा ···अनात्मनि देहादावात्मभावमापन्नः SanatBh. 173.13 (*on* 1.0); मिथ्याज्ञानम् अनात्मन्यात्माभिमानः SanatBh. 178.16 (*on* 1.4); 180.3 (*on* 1.5); 260.16 (*on* 2.39); स्वमायया सर्वेषामनात्मस्वात्माभिमानं ददाति ViṣṇuSaBh. 104.1 (*on* 93); तेनैव स्वरूपेण अनात्मनः अस्तित्वम् UpadeSā. 102.2; 140.1; 325.40; अनात्मा विषयश्चेति प्रतिपाद्यो न कस्यचित् SarvaSiSaṁ. 12.48; 10.10; भवाननात्मनो धर्मानात्मन्यारोप्य शोचति SarvaVeSāSaṁ. 270; क आत्मा कस्त्वनात्मा च किमु लक्षणमेतयोः SarvaVeSāSaṁ. 275; 456; यत आदाविदं वृत्तमज्ञाना(?दा)नमनात्मनि। तस्मात्तत् ··· प्रजास्वद्यापि दृश्यते BṛĀraUBhVā. i. 3.239; अनात्मा नात्मरूपेण प्रत्यक्त्वात् सिद्धिमर्हति BṛĀraUBhVā. i. 4.658; न किंचित् स्यात् परिज्ञातं नानात्मातः प्रसिसित्सितः BṛĀraUBhVā. i. 4.972; अनात्मेतीह यद्भाति तदविद्याविजृम्भितम् TaiUBhāVā. 79.5(2); 146.17(2); बाढं प्राप्तं परं ब्रह्म नानात्माप्नोति येन तत् TaiUBhāVā. 153.17(2); आत्मानात्मा च···प्रत्यक्षादिप्रमाणतः। सिद्धस्तयोरनात्मा तु सर्वत्रैवात्मपूर्वकः NaiṣkaSi. 178.6; 62.8; PañcPā. 75.20 (*on* i. 1.1); कहंकर्ताप्यनात्मा IṣṭaSi. 174.13; 24.19; 28.21; 31.12; 193.4; 213.15; (अविद्या) अनात्मनो न सा युक्ता तथानात्मा विना न हि IṣṭaSi. 207.19; ParaS. 2.45; LakṣmīT. 12.21; आत्मानात्मस्थितिलौकौ बन्धमोक्षौ सहेतुकौ। आगमस्य निगद्यन्ते पदार्थास्तत्त्ववेदिभिः YaśasCam. ii. 279.9; यथा जले चन्द्रमसः कम्पादिः तत्कृतो गुणः। दृश्यतेऽसन्नपि द्रष्टुरात्मनोऽनात्मनो गुणः BhāgP. iii. 7.11; सति कर्मण्यविद्यायां बन्धः कर्मण्यनात्मनः BhāgP. iv. 29.78; नैवात्मनो न देहस्य संसृतिर्द्रष्टृदृश्ययोः। अनात्मस्वदृशोः BhāgP. xi. 28.10; मनइन्द्रियासुगणाननात्मनः स्वयमात्मान्तर्यामी प्रचोदयति BhāgP. xii. 6.69; अनात्मन्यात्मविज्ञानं तस्माद्दुःखं तथेतरत् KūrmaP. 455.13 (2.2) = SāṁkhyaPraBh. 26.1 (*on* 1.55); अनात्मन्यात्मबुद्धिर्या आत्मस्वमिति या मतिः AgniP. 378.15; अनात्मन्यात्मग्रहोऽ-

इमस्मीति मोहोऽहंकार इति TātpaṬ.(Vā.) 639.20 (*on* iv. 2.1); नन्वनात्मन्यर्थेऽकिंचित्करं विज्ञानं कथमर्थप्रकाशकम् TātpaṬ.(Vā.) 66?.12 (*on* iv. 2.33); अविरुद्धः प्रत्यगात्मन्यप्यनात्मनां बुद्ध्यादीनामध्यासः Bhām. 24.11 (*on* i. 1.1); 130.15 (*on* i. 1.5); अष्टस्वव्यक्तमहदहंकारपञ्चतन्मात्रेष्वनात्मस्वात्मबुद्धिः अविद्या तमः SāṁkhyaTaKau. 419.5 (*on* 48); याः खल्वनात्मनः प्रकृतिमहदहङ्का(? दहंका)-रादीनात्मेत्यभिमन्यमानस्य वैराग्ये सति तुष्टयस्ता बाह्याः—आत्मज्ञानाभावे सत्यनात्मानमधिकृत्य प्रवृत्तेः SāṁkhyaTaKau. 432.2 (*on* 50); विकारेषु … अनात्मस्वात्मख्यातिस्तौष्टिकानां वैराग्यसंपन्नानाम् TattvVai. 23.15 (*on* 1.19); तयोरात्मानात्मनोरनात्मन्यात्मज्ञानलक्षणाविद्यापादिता यैकात्मता TattvVai. 64.16 (*on* 2.6); 14.12 (*on* 1.8); अविद्या मोह(:) अनात्मन्यात्माभिमानः RājMār. 23.20; LiṅgaP. i. 9.8; अनात्मन्यात्मविज्ञानं सा ते माया जनार्दन BrahmP. 203.11; अनात्मनि शरीरादावात्मबुद्धिस्तु या भवेत्। सैव माया AdhyāRā. iii. 4.21; देहोऽप्यनात्मा पृथिवीविकारजः AdhyāRā. v. 4.19; vi. 10.37; गण्डस्योपरि महानयं स्फोटः। यदनात्मन्यपि देहप्राणादावात्ममानित्वम् ParamāSā. 31; 39; पूर्वत्र प्राणमयादिष्वनात्मस्वात्मशब्दान्वयदर्शनात् BrahmSūBh.(Rā.) 627.23 (*on* iii. 3.17) = ŚrīkarBh. 356.22 (*on* iii. 3.17); सः … कर्म कुर्वन्नपि अनात्मन्यात्माभिमानेन न लिप्यते GītāBh.(Rā.) 294.3 (*on* 5.7); अनात्मनि प्रकृतावात्मसंकल्पः संन्यस्तः GītāBh.(Rā.) 323.3 (*on* 6.2); अनात्मन्यात्माभिमानरूपमज्ञानम् GītāBh.(Rā.) 599.15 (*on* 15.3); Aparā. 1006.12 (*on* 3.152); अनृतजडदुःखानात्मद्वैतविरोधिसत्यज्ञानानन्दानन्ताद्वयलक्षणं ब्रह्मैव … युक्तम् TattvPradī.(Ci.) 399.14; आत्मैव सन्ननात्मेव … ईयते BrahmSūBh.(Ma.) 7A.2 (*on* i. 1.6); 5A.4 (*on* i. 1.6); यदनात्मा तन्न प्रत्यक् यथा घटः ŚrutaPra. iA. 147.12 (*on* i. 1.1); ii. 155.17 (*on* i. 4.22); अनात्मनश्च अनित्यत्वाव्यभिचारात् … नित्यद्रव्यत्वस्य च अनात्मनि असिद्धत्वात् TarkSaṁ.(Ā.) 74.12; पूर्वत्रानात्मनि प्राणादावात्मशब्दान्वयदर्शनात् VedāntPāSau. 309.21 (*on* iii. 3.17); VedāntKau. 310.1 (*on* iii. 3.17); आत्मज्ञानद्वारा भगवत्प्राप्तिप्रतिबन्धकः देहेन्द्रियमनोबुद्धिषु अनात्मस्वात्माध्यवसायः VedāntRaMañ. 4.10 (134.16); न ह्यनात्मानं प्रत्युपदिश्यते ŚatDū. 121.17; 148.13; भवदनभिमतोऽनात्मना वेद्यतादिः TattvMu. 3.48; NyāySiA. 193.15; आत्मानात्मनोरभेदायोग्यत्वमवसेयम् SarvaDaSaṁ. 16.153; 11.79; 15.300; पाषाणादिरनात्मा VivaPraSaṁ. 11.7; JīvanVi. 150.19; अनात्मजीवात्मनोर्विषयत्वानुपपत्तावपीश्वरस्य तदुपपत्तेः NyāySu.(Ja.) 13B.5 (*on* i. 1.1); अनात्मनि शरीरादावात्मत्वारोपे सति NyāySu.(Ja.) 18B.1 (*on* i. 1.1); आत्मानात्मनोरितरेतराध्याससमर्थनाय … प्रमाणान्तरमादर्शितम् NyāySu.(Ja.) 26B.9 (*on* i. 1.1); स्यान्नूनं वृक्षादीन् अनात्मन आत्मानधिष्ठितानाह क्षपणकः NyāySu.(Ja.) 416A.4 (*on* ii. 2.10); 56B.4 (*on* i. 1.1); 63B.4 (*on* i. 1.1); 329A.10 (*on* ii. 2.2); 400B.10 (*on* ii. 2.7); पुत्रादिशून्यपर्यन्तमखिलमनात्मैव VedāntSā.(Sa.) 20.8; अनात्मा घटः अनात्मा पटः Nyāyāmṛ. 81B.6; आत्मानात्मनोश्च तात्त्विकभेदे अनात्मा स्वावृत्तिधर्माधिकरणप्रतियोगिकप्रतियोगिज्ञानाबाध्यभेदाधिकरणम् Nyāyāmṛ. 584B.7; श्रीशंकरोऽनात्मभ्यो विवेकेनात्मानम् … बोधयितुं दशश्लोकीं प्रणिनाय। नन्विदंकारास्पदेभ्योऽनात्मभ्यो विवेकेनाहंकारास्पदमात्मानं सर्वोऽपि लोकोऽहमस्मीति प्रत्येति SiddhāBi. 2.1; आत्मनि वानात्माध्यस्यते अनात्मनि वा आत्मा SiddhāBi. 26.2; 70.4; षोडशपदार्थतत्त्वज्ञानादनात्मनि देहादावात्मभ्रान्तिप्रभृतीनां मिथ्याज्ञानानां निवृत्तिः SarvaMaSaṁ. 26.22; तेन चात्मानात्मनोर्लोकप्रसिद्ध्यनुसारेण मुख्यगौणपुरुषार्थत्वरूपं तत्त्वमालोच्य ŚivārkaMaDī. i. 547.28 (*on* i. 4.19); आत्मन्यात्मत्वज्ञानाभावोऽनात्मन्यात्मत्वज्ञानं च आणवमलपदवाच्यत्वेन प्रसिद्ध बद्धः LalitāSaBh. 43.11 (*on* 75); 95.10 (*on* 129); सन्ति हि त्रिविधाः पशवः। तत्रानात्मन्यात्मताज्ञानस्वरूपाणवमलमात्रेण युक्तो विज्ञानकेवलः LalitāSaBh. 61.21 (*on* 94); 94.18 (*on* 129); अणुर्नामाज्ञानम् … देहादावनात्मन्यात्मज्ञानं च SetuBa. 250.17; **Bii** individual self, other than the Supreme Self हृदि ह्येष आत्मेति एतदन्यस्वभावेऽप्यात्मशब्दप्रयोगात्कथं सोऽनात्मेत्यत आह। अनात्मनीति TattvPrakā. 13B.1 (*on* i. 1.6); **Biii** other than oneself उपर्युदीच्यश्रेष्ठेष्वप्युत्तरः स्यादनुत्तरः। एषां विपर्यये श्रेष्ठे दूरानात्मोत्तमाः पराः AmaK. 2717; **C** not (the knowledge) itself नानात्मनः संवेदनं भवति नीलवित्तौ पीतवत् Kāśi. ii. 100.2 (*on* 5(3).20); न ह्यनात्मनः संवेदनं संभवति … अनात्मनोऽसंबद्धस्यैव च ग्रहणमुपेतव्यम् NyāyRa. 325.8 (*on* 5(3).199); न ह्यनात्मनो नीलस्य पीतवद्वेद्यता संभवति ŚāstrDī. 52.18 (*on* i. 1.5); **D** what is different from the real nature (of thing) यदि विनैव बाधकप्रत्ययेनावभासितस्यान्यथात्वम्, तदात्मावभासेऽपि अनात्मैवात्मवत् स्यात् … अपि च विपर्ययज्ञानेऽप्यनात्मान एव नीलपीतादयः तथावभासनात् TātpaṬ.(U.) 259.9 (*on* 5(3).72); शुक्तिकोदाहरणेन संप्रयुक्तस्यानात्मा रजतम् … निरञ्जनस्य चैतन्यस्यास्मदर्थेऽनिदमंशस्यानात्मा तदवभास्यत्वेन युष्मदर्थलक्षणापन्नोऽहंकारोऽध्यस्तः PañcPā. 14.2 (*on* i. 1.1); अथ कोऽयमगौर्नाम। किमेकस्य गोस्वलक्षणस्यानात्मा आहोस्वित्तद्गतधर्मविरही ĀtmaTaVi. 381.3; [Inst.] *adv.* not willingly स्यादत्र नासौ कुलसत्त्वयोगात् काषायमादाय विहास्यतीति। अनात्मनादाय गृहोन्मुखस्य पुनर्विमोक्तुं क इवास्ति दोषः Saund. 6.48; [Loc.] when the word *ātman* is not used (i. e. when a verb is not used reflexively) न प्राणिन्यणिचो णिजन्तस्य।… अनात्मन्यनाध्याने (अनात्मनीति किम्? हन्त्यात्मानम्। घातयत्यात्मा। आरोहयत्यात्मानं हस्ती) ŚākaṭāVyā. i. 4.61.

अनात्मनिर्देश (anātma-nirdeśa) *m.* mention of what is not the self शुद्धात्मनि नारदेन पृष्टे अनात्मनिर्देशो न युक्त इति यदुक्तम्, तत्राह — अनात्मेति LaCandr. 734.32.

अनात्मनिश्चिति (anātma-niściti) *f.* ascertainment of what is not the self अज्ञातायां यथा शुक्तौ रजताद्यर्थनिश्चितिः। अनात्मनिश्चितिस्तद्वदज्ञातेऽनुभवात्मनि BṛĀraUBhVā. iv. 4.901.

अनात्मनिष्ठ (an-ātmaniṣṭha) *adj.* **i** not residing in oneself (i. e. not self-conscious) स्वार्थावबोधक्षम एव बोधः प्रकाशते नार्थकथान्यथा तु। परे परेभ्यो भयतस्तथापि प्रपेदिरे ज्ञानमनात्मनिष्ठम् MahāVīSt.(H.) 1.12 = SyādvāMañ. 12; न विद्यते आत्मनः स्वस्य निष्ठा निश्चयो यस्य तदनात्मनिष्ठम्। अस्वसंविदितमित्यर्थः SyādvāMañ. 12(17); **ii** (anātma-niṣṭha) residing in the non-self ज्ञानात्मनोः संबन्धोऽनात्मनिष्ठ इत्यनुमानमाश्रयासिद्धम् TattvPradī.(Ci.) 24.7; असत्त्वं सत्त्वानधिकरणानात्मनिष्ठसंसर्गाभावप्रतियोगि। अनात्मनिष्ठसंसर्गाभावप्रतियोगिधर्मत्वाद् रूपवत् NyāySu.(Ja.) 56B.3 (*on* i. 1.1); न च सत्त्वमसत्त्वानधिकरणानात्मनिष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगि, अनात्मनिष्ठात्यन्ताभावप्रतियोगित्वादसत्त्ववदिति प्रयोगान्नात्मन्यर्थान्तरमिति वाच्यम् Nyāyāmṛ. 417A.6; AdvaiSi. 628.20; GuruCandr. iii. 125.23; LaCandr. 628.41.

अनात्मनीन (an-ātmanīna) *adj.* **i** not beneficial to oneself, detrimental to oneself विधाय विध्वंसमनात्मनीनम् … भवतश्छलेन। — कृतोपकारा इव विद्विषस्ते Kirātā. 3.16; वृत्तादनात्मनीनाद् धीः स्यादेवमनुरक्षिता। तद्रक्षणाच्च संरक्षेत् क्षत्रियः क्षितिमक्षताम् MahāP. 42.49; कोऽयं तपोवनविरुद्धमनात्मनीनं क्रूरो नृशंसमनुतिष्ठति कर्म घोरम् CaṇḍaKau. 2.17; स्ववरणे फणिभिर्निराशैर्निःश्वस्य तत्किमपि सृष्टमनात्मनीनम् NaiṣC. 11.22; अनात्मनीने पथि वर्तमानात् पुंसो हि लोका भृशमुद्विजन्ते RāghPāṇ.(Ka) 7.26; रिपोरनात्मनीनेन तेनाभूत् सोऽपि सस्मितः PāṇḍaC. 5.179; धर्मध्वंसधुरीणम् … अनात्मनीनम् … इष्टे … अजयन्नक्षौघमक्षेमभाक् SindūPra. 72; स्वनासाच्छेदेन शत्रोरमङ्गलमापादयत्यनात्मनीनो मूर्खः Jīvān. 176.2; **ii** not belonging to the self, corporeal सर्वेऽपि लोके विषयो यथार्था ज्ञानादृते नैव भवन्ति जातु। अनात्मनीयं(? °नं) परिहर्तुकामास्तदर्थिनो ज्ञानमतः श्रयन्ति SubhāRaSaṁ. 192.

अनात्मनीनवृत्ति (anātmanīna-vṛtti) *adj.* **i** whose livelihood is not beneficial to oneself अन्तर्लीनसत्त्वः … पारिपुङ्ग इवानात्मनीनवृत्तिरपि … कल्याणपरंपरामाचचक्षे YaśasCam. i. 41.1; **ii** (an-ātmanīnavṛtti) who does not admit the existence of the self, YaśasCam. i. 41.1.

अनात्मनीय (an-ātmanīya) *adj.* [w. r. for अनात्मनीन] SubhāRaSaṁ. 192.

अनात्मने (an-ātmane) (Gr.) (when the fruit does) not (accrue) to oneself (as the agent) (i. e. not in the middle voice) गमोऽनात्मने SiddhaHe. iv. 4.51 (Vṛtti गमः परस्य स्ताद्यशितः सादेरिट् स्यात् नत्वात्मनेपदे। गमिष्यति।… अनात्मने इति किम्। संगंसीष्ट)

अनात्मनेपदनिमित्त (an-ātmanepadanimitta) *n.* not the cause of the Ātmanepada-endings or of the middle voice स्नुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते P. vii. 2.36; स्नुक्रमोरनात्मनेपदनिमित्ते चेत्कृत्युपसंख्यानम् Vār. 1 *on* P. vii. 2.36; MahāBh. iii. 292.3 (*on* vii. 2.36); अनात्मनेपदनिमित्त इति प्रसज्यप्रतिषेधः। स्नुक्रमी यत्रात्मनेपदनिमित्ते न भवतस्तत्र प्रत्यासत्त्या ताभ्यां परस्यार्धधातुकस्येडित्यर्थः LaŚabdeŚe. ii. 516.2.

अनात्मनेपदनिमित्तत्व (anātmanepadanimitta-tva) *n.* the state of not being the cause of the Ātmanepada-endings or of the middle voice स्नुक्रमोरुदात्तत्वादिटि सिद्धे नियमार्थं वचनमनात्मनेपदनिमित्तत्वे एवेडयथा स्यात् Pradī. vi. 125.8 (*on* vii. 2.36)

अनात्मनेपदविषय (anātmanepada-viṣaya) *m.* [Loc.] not in the domain of the Ātmanepada-endings or the middle voice अनयोरुदात्तत्वादिटि सिद्धे नियमार्थं वचनम्। अनात्मनेपदविषय एवानयोर्यथा स्यात् Nyās. ii. 720.12 (*on* vii. 2.36)

अनात्मनेपदस्थ (an-ātmanepadastha) *adj.* not declined in the Ātmanepada or middle voice अनात्मनेपदस्थात्तु वृतादेरिड् न स्ये सनि। इवस्तन्यां च क्रुपेर्नैव कृतादेर्वापि सेऽसिचि KātanVṛ. *on* iii. 7.13.

अनात्मनेपदार्थ (anātmanepadārtha) *adj.* meant for the sake of other than the Ātmanepada or the middle voice अनात्मनेपदार्थ आरम्भः आत्मनेपदेषूत्तरसूत्रेणैव सिद्धत्वात् Nyās. ii. 619.23 (*on* vii. 1.4)

अनात्मनेपदित्व (anātmanepadi-tva) *n.* the state of not being conjugated in the Ātmanepada or in the middle voice क्षीयत इति प्रयोगो दृश्यते स कर्मकर्तरि द्रष्टव्यः । क्षीयतेरनात्मनेपदित्वात् KāvyālaṅSū. v. 2.5.

अनात्मपक्षपातिन् (anātmapakṣapāt-in) *adj.* falling within the category of what is other than the self यथा सांख्यानामनात्मपक्षपाति स्वतन्त्रं प्रधानम् ··· न तद्वदिहान्यदात्मनः किंचिदपि वस्तु विद्यते AitUBh. 250. 12 (*on* 1.1)

अनात्मपरज्ञ (an-ātmaparajña) *adj.* who does not know (i. e. who does not distinguish between) oneself and others रतिवियुक्तमनात्मपरज्ञ। किं स्वमिव मामपि तापितवानसि NaiṣC. 4.78.

अनात्मपरत्व (anātmapara-tva) *n.* the state of having reference to the non-self ननु पूर्वं 'अन्योऽन्तर आत्मा प्राणमय' इत्यात्मशब्दस्यानात्मपरत्वावगमात् 'अन्योऽन्तर आत्मा आनन्दमय' इत्यात्मशब्दस्यात्मपरत्वं न शक्यते वक्तुम् VedāntKau. 309. 11 (*on* iii. 3. 16)

अनात्मपरिशेष (anātma-pariśeṣa) *m.* residual part of or supplement to the non-self अनात्मात्मपरिशेषः स्यादात्मानात्मपरिशेषो वा SarvaDaSaṁ. 16.151.

अनात्मप्रकाश (an-ātmaprakāśa) *m.* not self-luminosity यः पुनर्विज्ञानमप्यनात्मप्रकाशमभिधत्ते स इत्थं प्रष्टव्यः NyāyMa. 137.4.

अनात्मप्रकाशत्व (anātmaprakāśa-tva) *n.* the state of being other than self-luminosity तच्चेज्जडं न प्रकाशेत, नाप्ययं केवलोऽनात्मप्रकाशत्वात् NyāyMa. 142. 6; जडत्वं नामानात्मप्रकाशत्वमसंविद्रूपत्वं वा पर्युदासात्मकम् PramāMā. 13.2.

अनात्मप्रकाशनरूपा (anātmaprakāśana-rūpā) *adj.* (*f.*) having the nature of illumining what is different from the self तस्मादर्थसंवित्तिरेवात्मानात्मप्रकाशनरूपा प्रकाशते NyāyMa. 134.5.

अनात्मप्रतिकूल (an-ātmapratikūla) *adj.* not adverse to oneself अनात्मप्रतिकूले तु दिवसे शुक्लपक्षके । शिवशास्त्रोक्तमार्गेण कुर्याल्लिङ्गं प्रमाणवत् ŚivaP. vii(2). 36. 2 (592B.5)

अनात्मप्रतिभास (anātma-pratibhāsa) *m.* presentation of what is not the self (as the self) अनात्मप्रतिभासनिवृत्तये परिसंख्याविधिरदृष्टार्थः स्यात् VivaPraSaṁ. 143. 13.

अनात्मप्रतियोगिक (anātmapratiyogi-ka) *adj.* having non-self as the counter-correlative जडेशभेदे जडजीवभेदे च ब्रह्म जीवो वा अनात्मप्रतियोगिकधर्मिज्ञानाबाध्यभेदवान्, पदार्थत्वात्, घटवत् Nyāyāmṛ. 584A. 3; AdvaiSi. 819.4.

अनात्मप्रत्यक्त्व (anātmapratyak-tva) *n.* the state of being the inner self of the insentient आत्मा त्वनात्मप्रत्यक्त्वाद्व्यतिरेकं न सोऽर्हति BṛĀraUBhVā. iv.4. 157.

अनात्मप्रत्यक्षगुणत्व (anātmapratyakṣaguṇa-tva) *n.* the state of being the perceptible quality of what is other than the self तस्माद्वर्णो न नित्योऽनित्यो वा ··· अनात्मप्रत्यक्षगुणत्वात् TattvCin. iv(1). 461. 1.

अनात्मप्रत्यय (anātma-pratyaya) *m.* cognition of the non-self मौनं नाम अनात्मप्रत्ययतिरस्करणस्य पर्यवसानं फलम् BṛĀraUBh. 421. 3 (*on* iii. 5. 1); अनात्मप्रत्ययोत्पत्तिरहंप्रत्ययपूर्विका BṛĀraUBhVā. i. 4. 917; iv. 3. 210; आत्मप्रत्ययमैकात्म्यं द्वितीयस्त्वात्मनो भवेत् । अनात्मप्रत्ययोऽतोऽहं स्वत एकोऽस्मि केवलः BṛĀraVBhVā ii. 3.14; iv. 3. 78; iv. 4. 844.

अनात्मप्रधानत्व (anātma-pradhānatva) *n.* predominance of what is other than the self आत्मानात्मप्रधानत्वाद्ब्रह्मरूपेण नेक्ष्यते BṛĀraUBhVā. iv. 4. 1275.

अनात्मप्रपञ्च (anātma-prapañca) *m.* the world which is non-self नन्वस्तु जीवब्रह्मभेदो वास्तवः । अनात्मप्रपञ्चोऽस्तु भ्रान्तिकल्पितो ब्रह्मणीत्याह NyāySu.(Ja.) 206A. 10 (*on* i 4. 6); 389B. 7 (*on* ii. 2. 7)

अनात्मप्रसारण (anātma-prasāraṇa) *n.* [w. r. for **अनास्यप्रसारण**] KātanVṛ. *on* iii. 2. 42.

अनात्मप्रिय (anātma-priya) *adj.* non-self which is dear कस्मात्पुनः आत्मानात्मप्रिययोः अन्यतरप्रियहानेन इतरप्रियोपादानप्राप्तौ, आत्मप्रियोपादानेनैवेतरहानं क्रियते, न विपर्ययः BṛĀraUBh. 118. 9 (*on* i.4. 8)

अनात्मफल (anātma-phala) *n.* result other than the self यद्वचनात्मफलं तस्मै कर्म सर्वं विधीयते TaiUBhāVā. 7.9(1)

अनात्मफलद (anātmaphala-da) *adj.* yielding a result other than the self कर्तुः कर्माणि कार्यार्थमनात्मफलदानि TaiUBhāVā. 43. 15(2)

अनात्मबन्ध (anātma-bandha) *m.* bondage in the form of the non-self अज्ञानमूलोऽयमनात्मबन्धो नैसर्गिकोऽनादिरनन्त ईरितः ViveCū. 148.

अनात्मबन्धन (anātma-bandhana) *m.* bondage in the form of the non-self आत्मानात्मविवेकं ते वक्ष्यामि शृणु सादरम् । यस्य श्रवणमात्रेण मुच्यतेऽनात्मबन्धनात् SarvaVeSāSaṁ. 294.

अनात्मबलवेदिन् (an-ātmabalavedin) *adj.* ignorant of the spiritual strength पुनरुत्सहते चेतः स्वाहंकारस्य संग्रहे । विज्ञानं क्रियाक्रान्तमनात्मबलवेदिनम् SkandP. i(3). 1. 64.

अनात्मबुद्धि (anātma-buddhi) *f.* 1 notion of no soul, notion of the absence of self तेन तथैनात्मत्वमप्येष्टव्यमनात्मबुद्धिसिद्ध्यर्थम् AbhidhKoBh. 79. 21 (*on* 2. 46); 2 notion of (something being) not one's own अनागतं कार्यमुपस्थितं च येऽनात्मबुद्ध्या प्रविचारयन्ति । स्वकार्यसिद्धिं ह्यनवाप्य मूढास्ते संश्रितैस्तैः सह यान्ति नाशम् VarāṅgaC. 12. 19; 3 notion of non-self (as the self) आत्मधीमात्रगम्यार्थाच्चतदन्योऽवभासते । तद्दर्शननिषेधार्थं ब्रह्मेत्याह परा श्रुतिः ।··· अनात्मबुद्धिविषयं यतो यत्नान्निषेधति BṛĀraUBhVā. ii. 4. 241; न च ज्ञप्तिमात्रप्रतिभासः कस्यचिच्छरीरेऽस्ति येन तन्मात्रात्मवादिनोऽप्यनात्मबुद्धिरुपपद्येत ĀtmaSi. 32. 17; अनात्मबुद्धिर्देहेऽस्मिन्नात्मबुद्धिश्च वस्तुषु । एवमात्रयुक्तस्य IśānŚiPa. ii. 67. 87; अनात्मबुद्धिशैथिल्यं फलं ध्यानाद् दिने दिने PañcDa. 9. 156.

अनात्मबोधवत् (anātmabodha-vat) *adv.* like the knowledge of what is not the self तथाप्यनुभवादेव प्रत्यक्त्वानभिज्ञता । अनात्मबोधवत्सिद्धाविद्यातः प्रत्यगात्मनि BṛĀraUBhVā. iv. 4. 655.

अनात्मभाव (anātma-bhāva) *m.* consideration as the non-self आत्मन्यनात्मभावेन व्यवहारविवर्जितम् । यत्तदस्तेयमित्युक्तमात्मविद्भिर्महामते JābālaDaU. 1. 12; न च भवद्भिर्मेऽप्यस्माकं परस्वबुद्धिर्नापि भवच्छरीरेऽप्यनात्मभावः NalaCam. 7. 3(7); *adj.* (an-ātmabhāva) not having the status of the self (or reality) तया अविद्यया ये प्रत्युत्थापिताः अनात्मभावा लोकाः, ते असत्माः स्थावरान्ताः BṛĀraUBh. 566. 16 (*on* iv. 3. 20)

अनात्मभाविनी (an-ātmabhāvini) *adj.* (*f.*) not belonging to oneself देव, प्रसादनादनात्मभाविन्योऽपि विभूतयः पतिंवरा इव स्वात्पतितस्यापि जनस्य भवन्ति YaśasCam. i. 432. 7 (comm. आत्मनः अभविष्यन्त्योऽपि)

अनात्मभूत (an-ātmabhūta) *adj.* [*f.* -ā] 1 which is not the self, which is different from the self यथैव चाभ्यासवशादनात्मभूतेषु संस्कारेषु संस्कृतलक्षणानभिज्ञा आत्मस्नेहं निवेश्य तद्धेतोर्दुःखान्युद्वहन्ति AbhidhKoBh. 182.11 (*on* 3. 94); न अनाप्तकामं ब्रह्म ।··· यथा अन्येषामनात्मभूता धर्मादिनिमित्तापेक्षाः कामाः न ··· तथा ब्रह्मणः TaiUBh. 257. 7 (*on* 2. 6); यस्य हि अनात्मभूतं फलं देशकालनिमित्तान्तरितम्, तत्रानात्मविषये सफलः प्रयत्नो विघ्नाचरणाय देवानाम् BṛĀraUBh. 137. 2 (*on* i. 4. 10); भ्राम्यतेऽनात्मभूतदेहादिमात्मानं मन्यमानः सुरनरतिर्यगादिभेदभिन्ननानायोनिषु ŚvetāUBh. 86.16 (*on* 1. 6); यः अनादाता अनात्मभूतदेहेन्द्रियतद्धर्मानात्मत्वेन नोपादत्ते SanatBh. 229. 3 (*on* 1. 34); इह अनात्मभूतानामाभासतो भावानामात्मत्वेन दर्शनं विधीयते स्वाराज्यफलाय ManuBh. ii. 480. 27 (*on* 12. 94); पुरुषधर्मत्वेनेवादर्शनमवभासते YogBh. 95. 1 (*on* 2. 23); अनात्मभूतमात्मनि संबध्यमानं भूतसूक्ष्मतद्वासनादिकं पञ्चाग्निविद्यायां ज्ञातव्यतयोदितम् ··· मुमुक्षुभिर्ज्ञातव्यम् GītāBh. (Rā.) 410. 1 (*on* 8. 3): श्लोकार्धमनात्मभूतविजातीयभेदनिषेधमुपसंहरतीत्याह ŚrutaPra. iB.41. 24 (*on* i.1. 1); 2 which is different from itself, which is not identical भ्रान्तस्यापि अभ्रान्तवद्रजतमेवापरोक्षमनात्मभूतं चालम्बनम् TātpaṬ.(U.) 220.19 (*on* 7. 109); कार्याकारोऽपि कारणस्यात्मभूत एव अनात्मभूतस्यानारम्भ्यत्वात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 323. 12 (*on* ii. 1. 18); यस्तावत्प्रतिपत्ता परायतनस्वामिनम् ··· प्रत्येति प्रयत्नवत्तया, नासौ तं ग्राह्यैकरसतया किन्तु ग्राह्यकोटिनिविष्टमनात्मभूतमेव PrakaPañ. 345. 4; कथमनात्मभूतमसंबद्धं संवेद्यते Kāśi ii. 121. 9 (*on* 5(3). 64); न च रजतमनात्मभूते शुक्तिनि प्रतीयते Bhām. 131. 18 (*on* i. 1.9): यदानात्मभूतैरपि भूतैः कृतं कर्म पुरुषं बध्नाति NyāyRa. 711.18 (*on* 5(17).88); रजतत्वजातिः ··· शुक्तिशकलस्य अनात्मभूतैवात्मतयावगम्यते ŚāstrDī. 58.7 (*on* i. 1.5); जात्यादयः ···। अनात्मभूताश्चेत् कथं सामानाधिकरण्यमश्नुवीरन् NyāyVārPari. 604. 1; नासौ तम् ··· ग्राह्यकोटिविष्टमनात्मभूतमेव परिच्छिनत्ति NyāyMa. 27. 6; अकार्यानात्मनो रसादेरकारणानात्मभूतस्यानुमानस्य लोके बहुलमुपलब्धेः TārkiRa. 82.8; ते तर्हि स्वभावास्तस्यात्मभूता अनात्मभूता वा । अनात्मभूताश्चेत्, स्वभावहानिः PramāMī. 27. 7 (*on* i. 1. 32); SyādvāMañ. 5(159); अकार्यानात्मभूतकृत्तिकोदयादिना अकारणानात्मभूतरोहिण्युदयाद्यनुमानात् NyāyPari. 107. 6.

अनात्मभ्रम (anātma-bhrama) *m.* illusion as the non-self न चात्मन्यनात्मभ्रमः क्वापि दृष्टः ViṣṇuTaNi. 15A. 6.

अनात्ममनःसंयोगज (an-ātmamanassaṁyogaja) *adj.* not produced from the contact between the mind and the self अनात्ममनःसंयोगजत्वादिच्छा स्वरूपमात्रेण नित्यापि कदाचित् सर्गेण कदाचित् संहारेण वा विशेषेणानुरज्यते NyāyMañ. i. 185. 10.

अनात्ममय (anātma-maya) *adj.* 1 of the nature of the non-self (i. e. insentient) इत आत्मा ततोऽप्यात्मा नास्त्यनात्ममयं जगत् MahāU. 6.10; II (an-ātmamaya) not of the nature of the self (i.e. ignorant) मूढोऽनात्ममयः क्वचित् VyaktiVi. 80.6.

अनात्ममात्र (anātma-mātra) *n.* I mere non-self (अ)नात्ममात्रस्य धर्म्यन्तर्भावे न साध्यव्याप्तिसिद्धिः TarkSaṁ.(Ā.) 8.11; II all others than the self, the insentient 'अतोऽन्यदार्त'मिति श्रुत्या अनात्ममात्रस्यैव विनाशित्वप्रतिपादनात् AdvaiSi. 316.3; GuruCandr. i. 166.22; अनात्ममात्रं जडतया ··· भाति GuruCandr. i. 362.2; अधिष्ठानचिद्रूपात्यन्ताभावस्यात्यन्ताभावाप्रतियोगित्वात् तत्प्रतियोगित्वमनात्ममात्रेऽस्ति GuruCandr. i. 440.19; LaCandr. 422.30; अनात्ममात्रस्य दुःखासाधनत्वेन लोकानामनुभूयमानत्वात् LaCandr. 431.10.

अनात्ममात्रदर्शिन् (anātmamātradarś-in) *adj.* who perceives only what is not the self एप एव साक्षात् सर्वज्ञः, न अनात्ममात्रदर्शी SanatBh. 270.1 (*on* 2.50)

अनात्ममात्रप्रतियोगिकत्व (anātmamātrapratiyogika-tva) *n.* the state of having mere non-self as the counter-positive आत्मत्वावच्छिन्नधर्मिताको भेदो न परमार्थसत्प्रतियोगिकः। अनात्ममात्रप्रतियोगिकत्वात् Nyāyāmṛ. 14A.6.

अनात्ममात्रवृत्तित्व (anātmamātravṛtti-tva) *n.* the state of having that which resides only in the non-self अनात्मत्वं नाहमर्थनिष्ठम् अनात्ममात्रवृत्तित्वात् Nyāyāmṛ. 385A.8; AdvaiSi. 604.2.

अनात्ममानमेय (anātmamāna-meya) *adj.* knowable by the means of knowledge of other than the self आत्मधीविपयं नैति तदज्ञानैककारणः। अनात्ममानमेयोऽर्थो यतोऽतः केवलात्मता BṛĀraUBhVā. iii. 5.188.

अनात्ममितिप्रम (anātmamiti-prama) *adj.* having the authority in the form of knowledge of the non-self अविद्याकल्पितेऽप्यस्मिन्नात्मप्रत्ययमानभाक्। भोक्तेह गम्यते लोके न त्वनात्ममितिप्रमः BṛĀraUBhVā. ii. 1.168.

अनात्ममुखी (an-ātmamukhī) *adj.* not facing oneself इष्टकाः ··· उपदधाति ··· पाकेन कृष्णवर्णाः ··· पराचीः अनात्ममुखीः Mahīdhara *on* VājaS. 12.62.

अनात्ममेयभाज् (anātmameya-bhāj) *adj.* having the non-self as the object to be known यथैवं सर्वमानानि प्रत्यङ्मानातिरेकतः। अनात्ममेयभाञ्ज्येव विज्ञेयानीति निश्चितिः BṛĀraUBhVā. iv. 4.905.

अनात्मंभरि (an-ātmambhari) *adj.* not satisfying or feeding only oneself, unselfish अथ पिङ्गलकः ··· अनन्यसेवि निःसङ्गमनात्मंभरि ··· राजत्वमनुभवन्नास्ते Tantrākhyā. 4.16; Pañcā. 4.29.

अनात्मंभरिता (anātmambhari-tā) *f.* the state of not being one who feeds only himself, unselfishness रोदः कुक्षिंभरिः कीर्त्या दानैर्दीनोदरंभरिः। अनात्मंभरितां भेजे पूजार्हो कर्णनन्दनः DvyāśraKā. 11.49.

अनात्मयोग (anātma-yoga) *m.* association with (the characteristics of) the non-self अतोऽनात्मयोगोऽस्य न मानादवसीयते BṛĀraUBhVā. iv. 3.113.

अनात्मराशितस् (anātmarāśi-tas) *adv.* from the group of all that is non-self आत्मन्येव तमात्मानं निष्कृष्यानात्मराशितः। पश्येत् BṛĀraUBhVā. iv. 4.1273.

अनात्मरूप (anātma-rūpa) *adj.* [*f.* -ā] having the form of non-self द्विचन्द्रोदाहरणेन जीवेश्वरयोर्जीवानां चानात्मरूपो भेदावभास इति दर्शितम् PañcPā. 14.5 (*on* i. 1.0); आत्मन्यनात्मरूपां भ्रान्तिं विदलयति परमात्मा ParamāSā. 39; मनःषष्ठानामेतेषामनात्मरूपेभ्यः शब्दादिभ्यो निवर्तनमात्मरश्मित्वेन चिन्तनम्, प्रत्याहारः JīvanVi. 95.22; न षष्ठः (विकल्पः) — अनात्मरूपेषु मनोवृत्तिज्ञानेषु स्वयंप्रकाशत्वासंभवात् Vādā. 122.1; *n.* form of the non-self योऽसौ ··· आत्मतत्त्वबोधः सोऽवच्छेदविश्रान्तिविरहात् तस्य स्वरूपावस्थानम्। अवच्छेदकलुपतया हि तदनात्मरूपेण प्रकाशते BrahmSi. 115.22; आगन्त्वनात्मरूपं तत्स्वसंवित्त्यैव गम्यताम् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 110; भोगमात्रप्रसिद्ध्यर्थं चैतन्याभासमात्रतः। नानात्मरूपमात्मायं किंचिदन्यदपेक्षते BṛĀraUBhVā. iv. 3.1226; सूक्ष्मं च वासनारूपं यत्किंचिच्चेतनजातमनात्मरूपं पर्युदस्य शुद्धमात्मरूपमुपदिष्टं भवति BrahmSūBh.(Bhā.) 168.21 (*on* iii. 2.23)

अनात्मरूपक (anātmarūpa-ka) *n.* the form of the non-self ब्रह्मात्मा वा भवेत्तस्य यदि वानात्मरूपकम्। आत्मानाप्तिर्भवेन्मोहादितरस्याप्यनात्मनः NaiṣkaSi. 39.7.

अनात्मरूपनिवृत्ति (anātmarūpa-nivṛtti) *f.* disapperance whose form is the non-self (i. e. unreal) सुखाभिव्यक्तिरूपत्वेनाप्यनात्मरूपनिवृत्तेरपि पुरुषार्थता LaCandr. 500.43.

अनात्मरूपप्रविलय (anātmarūpa-pravilaya) *m.* dissolution of what is not of the form of the self (i. e. of the unreal thing) स (आत्मज्ञानविधिः) खल्वनात्मरूपप्रविलयार्थः BrahmSi. 149.14.

अनात्मरूपविलय (anātmarūpa-vilaya) *m.* dissolution of the form of the non-self अनात्मरूपविलयेन हि वस्तुनोऽवगतिर्दृष्टेति BrahmSi. 149.15.

अनात्मरूपविवेक (anātmarūpa-viveka) *m.* distinction from what is not its own form न हि यदनात्मरूपविवेकेन स्वज्ञाने न प्रतिभासते तस्य प्रत्यक्षता युक्ता HetuBiṬ. 84.15.

अनात्मरूपविवेकिन् (anātmarūpa-vivekin) *adj.* which has the distinction from what is not its own form ततोऽस्य प्रत्यक्षतायां अनात्मरूपविवेकिना रूपान्तरेणावभासनप्रसङ्गो न निवर्तते HetuBiṬ. 84.24.

अनात्मलक्षण (anātma-lakṣaṇa) *n.* chracteristic of what is not the self अनात्मलक्षणं कतमत्। यथात्मवादे स्थितस्य आत्मलक्षणस्य स्कन्धधात्वायतनेपु तल्लक्षणस्याभावः। स्कन्धधात्वायतनेपु आत्मलक्षणाभावतामुपादाय इदमुच्यते अनात्मलक्षणम् AbhidhSa. 40.19; 41.2.

अनात्मलाभवत् (anātmalābha-vat) *adv.* like the attainment of things other than the self न अनात्मलाभवत् अप्राप्तप्राप्तिलक्षण आत्मलाभः BṛĀraUBh. 116.4 (*on* i. 4.7)

अनात्मलोक (anātma-loka) *m.* the world in the form of non-self लोको हि द्विविधः आत्मलोकोऽनात्मलोकश्चेति। तत्रानात्मलोकस्य त्रैविध्यम् JīvanVi. 2.15.

अनात्मलोकप्रतिपत्तिकारण (anātmalokapratipatti-kāraṇa) *n.* the cause of attaining the world of the non-self प्रजाकर्मतत्संयुक्तविद्याभिर्मनुष्यपितृदेवलोकत्रयसाधनैरनात्मलोकप्रतिपत्तिकारणैः किं करिष्यामः KenUBh. 29.1 (*on* 1.1)

अनात्मलोकप्राप्तिसाधन (anātmalokaprāpti-sādhana) *n.* means of attaining the world of the non-self अनात्मलोकप्राप्तिसाधनेभ्यः एपणाविपयेभ्यः व्युत्थाय ··· तृष्णामकृत्वेत्यर्थः BṛĀraUBh. 413.13 (*on* iii. 5.1); 413.16 (*on* iii. 5.1)

अनात्मवंशोचित (an-ātmavaṁśocita) *adj.* not proper for one's own family अनात्मवंशोचितमार्यगर्हितम्। त्वमग्रयायी नयपारदृश्वनां विरोधमीदृग्विधमीहसे कथम् RāghPāṇ.(Ka.) 7.40.

अनात्मवत् (an-ātmava(n)t) *adj.* 1A having no control over oneself, not self-possessed, not self-controlled, indisciplined यो यथाप्रकृतिर्जन्तुः स्वां प्रकृतिमश्नुते। पापात्मा क्रोधकामादीन् दोषानाप्नोत्यनात्मवान् MahāBhā. iii. 198.71; iii. 70.28; iii. 281.23; नासुहृत्परमं मन्त्रं भारतार्हति वेदितुम्। अपण्डितो वापि सुहृत् पण्डितो वाप्यनात्मवान् MahāBhā. v. 38.18; SūktiRa. 85.13; दृश्यते नाप्यनात्मवान् (अयोध्यायाम्) Rāmā. i. 6.11; i. 248*(25); अहं पुनर्धर्मरतौ सुते गते मुमुक्षुरात्मानमनात्मवानिव BuddhaC. 8.77; 11.24; तत्र साध्या अपि व्याधयः प्रायेणैव दुश्चिकित्स्यतमा भवन्ति। तद्यथा ·· दरिद्रकृपण-क्रोधनामनात्मवतामनाथानां च SuśruS. i. 10.8; i. 20.19 = SiddhaYo. 81.35; SuśruS. ii. 2.4; iv. 3.3 = RugVi. 44.8; SuśruS. iv. 30.4; iv. 39.37; RugVi. 6.14 = BhāvPra.(Bhā.); viii. 6.13; तथापरे दृश्यन्ते ·· अनात्मवन्तश्चाकुशलैश्च भिषग्भिरनुष्ठिताः समुत्तिष्ठमानाः CaraS. i. 10.4; i. 29.9; इमे षड्वर्गवशगा राजानो विनष्टाः तेषामनात्मवतां नार्हसि मार्गमनुगन्तुम् ArthŚā. iii. 158.3 (12.2); तदेतत्काकतालीयं तदेतद्वा घुणाक्षरम्। यदनात्मवतामायुर्यच्चानीतिमतां श्रियः ŚṛṅgāPra. 271.9; काकतालीययोगेन यदनात्मवति क्षणम्। करोति प्रणयं लक्ष्मीस्तदस्याः स्त्रीत्वचापलम् SūktiRa. 167.14 = ŚārṅgaPa. 1435; Subhāṣi. 2675; 3084; 1B who lacks in the good qualities of the self or in morality यस्त्वेकपक्षयां विपमं ददाति स्नेहाद् भयाद्वा यदि वार्थहेतोः। क्रूरं दुराचारमनात्मवन्तं ब्रह्मघ्नमेनं मुनयो वदन्ति VṛGautaSm. 598.5(14); अनात्मवान् हि नीतिशास्त्रद्वेपादनर्थ्यसंयोगाद्वा प्राप्यापि महदैश्वर्यं न भवति ArthŚā. ii. 208.5 (5.4); ii. 229.4 (6.1); अनात्मवान् नयद्वेषी वर्धयन्नरिसंपदः। प्राप्यापि महदैश्वर्यं सह तेन विनश्यति NītiSā. 5.4 = RājNīRa. 46.15; 1C who does not possess the self (i. e. who has not realised the self) अथानात्मवतां मत्वा स्वाधिकारं सुदुष्करम्। यतेरन्नात्मवत्तायै देशिकाद्या जिगीपवः MṛgendraT. iii. 1.1 (comm. आत्मा विद्यते येषां ते आत्मवन्तः ··· साक्षात्कृतात्मस्वरूपाः ··· अनेवंविधानाम्); तावत्संमोहवेतालो देही यावदनात्मवान् YogVā. v. 50.53; 2 having no soul, soulless (सुवेलः शैलः) अनात्मवानपि सचेतकः YaśasCam. ii. 171.2.

अनात्मवत् (anātma-vat) *adv.* like the non-self, like one different from the self अतः परिच्छिन्नवत् अनात्मवच्च तस्याप्तिरनुपपन्ना TaiUBh. 228.12 (*on* 2.1); रूपं नानात्मवन्त्याय्यं प्रत्यभिज्ञासमाश्रयम् TaiUBhāVā.

174.24(2); प्रत्यग्रूपस्य संसिद्धौ प्रतीचोऽन्यन्न कारणम् । अनात्मवत्तद्व्यात्मविशेषण-तया भवेत् BṛĀraUBhVā. ii. 4.283; आत्मा परमार्थसदन्यः ... पदार्थत्वात् अनात्मवत् Nyāyāmṛ. 152B. 8.

अनात्मवर्जित (anātma-varjita) *adj* devoid of the non-self नाहं न च ममात्मत्वात् सर्वदानात्मवर्जितः NaiṣkaSi. 101.5.

अनात्मवश्य (an-ātmavaśya) *adj.* who is not self-controlled अनात्मवश्यस्य (नृपस्य) सहस्रसंगुणा गता निशा सा बहुदुःखचिन्तया VarāṅgaC. 13. 57.

अनात्मवस्तु (anātma-vastu) *n.* thing other than the self, worldly object अनात्मवस्तुष्वात्माभिमानो नास्त्यस्य स्वच्छसंवेदनाक्लेरिति अमानी ViṣṇuSaBh. 103.20 (*on* 93); अनात्मवस्तु सकलं प्रत्यगज्ञानहेतुकम् । ... अभि-धास्यते BṛĀraUBhVā. i. 3. 316; i. 4. 729; धर्मधर्म्यभिसंबन्धा गृह्यन्तेऽनात्म-वस्तुषु । प्रत्यक्षादिप्रमाणेन नामीषामात्मनि ग्रहः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1274; प्रत्यक्तयैव संबन्धादात्मनोऽनात्मवस्तुना ... तुल्यो देवादिसंबन्धो ब्राह्मणो मशकादिभिः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1441; सिद्धो निषेधः प्रागेव सर्वस्यानात्मवस्तुनः BṛĀraUBh-Vā. ii. 3. 221; इन्द्रियादीनां शब्दशब्दाभेदात्, तैश्च विना तस्यासिद्धेः, तदनन्यत्वाच्च सर्वस्यानात्मजातस्य न किंचिदनात्मवस्तु प्रकाशेत IṣṭaSi. 171. 11; 193.9.

अनात्मवस्तुभाव (anātmavastu-bhāva) *m.* nature of a thing other than the self न ह्यात्मनोऽनात्मवस्तुभावः IṣṭaSi. 240. 11.

अनात्मवस्तुभेद (anātmavastu-bheda) *m.* variety of things other than the self स्मृतयो न भवन्ति स्वाभाविक्योऽनात्मवस्तुभेदविषयाः BṛĀraU-Bh. 110. 5 (*on* i. 4. 7)

अनात्मवस्तुमान (anātmavastu-māna) *n.* means of valid cogni-tion regarding a thing other than the self अनात्मवस्तुमानानां प्राग-नात्माभिसंगतेः । स्वतःसिद्धात्ममेयोत्थरूपतैव प्रतीयते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1290.

अनात्मवस्त्वाप्ति (anātmavastv-āpti) *f.* attainment of a thing other than the self अथ प्राप्तुर्विशेषेण प्रतिबन्धो निवर्त्यते । तदान्यदनात्मवस्त्वाप्ति-र्विना हेतुं न सिद्ध्यति IṣṭaSi. 234. 7.

अनात्मवाचिन् (anātmavāc-in) *adj.* expressing the non-self अहं-कारशब्दोऽनात्मवाची AdvaiSi. 601.10.

अनात्मवादिन् (anātma-vādin) *adj.* propagator of the view of the non-existence of the self अनात्मवादिनो देहान्तरेषु नियतविषया बुद्धिभेदा न प्रतिसंधीयन्ते NyāyBh. 24.13 (*on* i. 1.10); 24. 17 (*on* i. 1. 10); 'आत्मा' इत्यनात्मवादिनो व्युदस्यति PramāMī. 32. 16 (*on* i. 1. 42); अनात्मवादिनः ज्ञानसंतानमेव तत्त्वम् Bhāsk. ii. 41. 24 (*on* ii. 2. 3)

अनात्मवासनाजाल (anātmavāsanā-jāla) *n.* multitude of the mental impressions regarding things other than the self अनात्मवासना-जालैस्तिरोभूतात्मवासना ViveCū. 277.

अनात्मविक्रय (an-ātmavikraya) *adj.* in which there is no sale of oneself सोऽयं दुर्लभेष्वनुरागः पुंसाम् ... अनात्मविक्रयं पारवश्यम् NalaCam. 1. 62(2)

अनात्मविज्ञान (an-ātmavijñāna) *n.* ignorance about the self अनात्मविज्ञानं निवर्तयन्ती सा (विद्या) तन्निवृत्त्या स्वाभाविकस्यामृतत्वस्य निमित्तमिति कल्प्यते KenUVāBh. 82.11 (*on* 2. 4) (Ānandagiri आत्माज्ञानमित्यर्थः)

अनात्मविज्ञानभावना (anātmavijñāna-bhāvanā) *f.* repeated consideration of the notions of the non-existence of the self यद्यप्य-नात्मविज्ञानभावनासंभवस्ततः । न निरोधो निरोधे वा न प्रयोजनमीक्ष्यते NyāyVi. 2. 445.

अनात्मविज्ञानस्मृति (anātmavijñāna-smṛti) *f.* memories of notions about the non-self अनात्मविज्ञानस्मृतीनामात्मावगतेरभावप्राप्तिः Bṛ-ĀraUBh. 110.8 (*on* i. 4. 7)

अनात्मवित्ता (anātmavit-tā) *f.* the state of being one who does not know (the nature of) the self नारदः खलु देवर्षिः कर्मविदनात्मवित्तया शोच्यमात्मानं मन्यमानः ... सनत्कुमारमुपससाद Bhām. 198. 9 (*on* i. 3. 8)

अनात्मवित्त्व (anātmavit-tva) *n.* 1 the state of being one who does not know (the nature of) the self भाक्तं वानात्मवित्त्वात्तथा हि दर्शयति BrahmSū. iii. 1. 7; सोऽहम् (नारदः) अनात्मवित्त्वात् हे भगवः ... शोचामि ChāndoUBh. 419. 10 (*on* vii. 1. 3); 'एष सोमो राजा, तं देवा भक्षयन्ति' इति सोमापन्नस्य देवैर्भक्ष्यमाणत्ववचनं भाक्तम्, अनात्मवित्त्वेन देवोपकरणत्वाभिप्रायम् VedāntSā.(Rā.) 242.6 (*on* iii. 1.7); VedāntDī. 144.2 (*on* iii. 1. 7); VedāntPāSau. 259. 18 (*on* iii. 1. 7); PañcDa. 11. 18; न कर्मणा मुख्यामृतत्वं लभ्यं येन तच्छुत्यर्थः स्यात् । काम्यकर्मिणामनात्मवित्त्वात् TattvPrakā. 140B.4 (*on* iii. 1. 7); तद्भाक्तमेव भक्ष्यमाणत्वम् । अनात्मवित्त्वेन देवोपकरणभावाभिप्रायम् BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 201.3 (*on* iii. 1.7); AṇuBh. 172.17 (*on* iii. 1.7); GoviBh. 185. 5 (*on* iii. 1. 7); **2** the state of being one who has no knowledge of the *pañcāgnividyā* (cf. ChāndoU. 5.4-8) अनात्मवित्त्वात् — इत्यस्य अपरा व्याख्या — आत्मविदः ... पञ्चाग्निविद्यामिह आत्मविद्येत्युपचरन्ति — पञ्चाग्निविद्याविहीनत्वाच्चेदमिष्टादिकारिणां गुणवादेनामृतत्वमुद्भाव्यते BrahmSūBh. (Śaṅ.) 537. 1 (*on* iii. 1. 7) (Bhām. आत्मवित् पञ्चाग्निविद्यावित्, न आत्मवित् अनात्मवित् (तत्त्वम्))

अनात्मवित्पक्ष (anātmavit-pakṣa) *m.* the view that (cognition is) not self-cognising एतेनानात्मवित्पक्षे सर्वार्थादर्शनेन ये । अप्रत्यक्षां धियं प्राहुस्तेऽपि निर्णीतोत्तराः PramāVār. 3. 448.

अनात्मविद् (an-ātmavid) *adj.* **1** who does not know (the nature of) the self अनात्मविदमुक्तोऽपि नमोविहरणादिकम् ... आप्नोति AnnaU. 4. 2; VarāU. 3.26; MahāU. 3. 15; अथ खलु ... आत्मधर्मकं वैष्णवीं निष्ठां नासमाप्य प्रब्रूयात् ।... नानात्मविदे ŚāṭyāU. 33; अनात्मविदो हि कामः, न आत्मविदः, फलविषयत्वात् TaiUBh. 189.7 (*on* 1. 1); तेषामात्मविदां सुखं शाश्वतं नेतरेषामना-त्मविदाम् ŚvetāUBh. 233.16 (*on* 6.12); अनात्मविदो ह्येते केवलकर्मिण इष्टादि-कारिणः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 537.2 (*on* iii. 1. 7); अनात्मविदः कर्मानुष्ठाने बहु कारणमुक्तम् GītāBh.(Śaṅ.) 92.10 (*on* 3. 16); 155. 6 (*on* 5. 1); 156. 2 (*on* 5. 1); अनात्मविदो वैषयिकाः प्राणिनोऽसुराः SanatBh. 180.11 (*on* 1. 5); 228. 8 (*on* 1. 33); 246.2 (*on* 2. 10); यथा अनिर्वचनीयमप्रसिद्धमप्यनात्मविदा न्यायबलादभ्युपेतम् IṣṭaSi. 86. 10; अनात्मविदां येषां केवलकर्मिणां गुणभावो देहान् प्रति BrahmSūBh.(Bhā.) 154. 7 (*on* iii. 1. 7); अनात्मविद आत्मानं विविदिषोर्नारदस्य प्रश्ने ... सनत्कुमारः ... परमसूक्ष्मं व्युत्पादयामास Bhām. 201. 16 (*on* i. 3.8); यथा पशुरेवं स देवानाम् इत्यनात्मविदो देवानामुपकरणत्वं दर्शयति श्रुतिः BrahmSūBh.(Rā.) 570. 7 (*on* iii. 1. 7); BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 201. 4 (*on* iii. 1.7); VedāntDī 144. 3 (*on* iii. 1. 7); **2** who does not know the Supreme Self आत्मविदामेव मुख्यामृतत्वं नानात्मविदाम् Tattv-Prakā. 140B. 10 (*on* iii. 1.7)

अनात्मविभुगुणत्व (anātmavibhuguṇa-tva) *n.* the state of being the quality residing in the all-pervading objects other than the self शब्दो नित्यः ... अव्यासज्यवृत्तित्वे सति अनात्मविभुगुणत्वात् कालपरिमाणवत् TattvCin iv(1). 426 1.

अनात्मविमोह (anātma-vimoha) *m.* wrong knowledge as (the things are) different from the self हा हेत्येवं विस्मयमीयुर्मुनिमुख्या ज्ञाते यस्मिन्स्वात्मतयानात्मविमोहः । प्रत्यग्भूते ब्रह्मणि यातः DakṣiMūVaMāSt. 24.

अनात्मविरह (anātma-viraha) *m.* relinquishment of (the notion of) the non-self आत्मप्राप्तिस्त्वनात्मविरहेण स्थितिः VedāntKa. 203. 5 (*on* i. 4. 10)

अनात्मविरोधित्व (anātmavirodhi-tva) *n.* the state of being opposed to the non-self ज्ञानस्य ... दृश्यविरोधित्वमात्रमिति पक्षे तु मुच्यमान-कर्माभावकालीनात्मज्ञानस्यानात्मविरोधित्वमात्रकल्पनात् नोक्तप्रतिबन्धकत्वं कल्प्यते LaCandr. 531. 31.

अनात्मविशिष्ट (anātma-viśiṣṭa) *adj.* qualified by (the intellect which is) other than the self अनात्मविशिष्टस्य जीवप्रतिबिम्बस्यैव ज्ञानकर्माधि-कारित्वं स्यात् PañcPra. 59. 3.

अनात्मविशेष (anātma-viśeṣa) *m.* a particular object which is not the self स यः कश्चित्, अन्यमनात्मविशेषं पुत्रादिकम्, प्रियतरम् ... ब्रुवाणं ब्रूयादात्मप्रियवादी BṛĀraUBh. 118. 11 (*on* i. 4. 8)

अनात्मविशेषण (anātma-viśeṣaṇa) *n.* attribute of the non-self अत्र पञ्चमप्रकाराविद्यानिवृत्त्यभ्युपगमपक्षे सिद्धसाधनपरिहाराय साध्ययोर्गौरवरूपपद-मनात्मविशेषणमित्यपि मन्दम् AdvaiSi. 408. 10.

अनात्मविशेषणत्व (anātmaviśeṣaṇa-tva) *n.* the state of being the attribute of the non-self तेषां च ज्ञेयत्वे — अनात्मविशेषणत्वम् ... स्यात् IṣṭaSi. 91. 18.

अनात्मविषय (anātma-viṣaya) *adj.* [*f.* -ā] **1** relating to what is other than the self, having as object what is other than the self तत्रापरा तु विद्यैषा ... निरुक्तं छन्द एव च । ज्योतिषं च यथानात्मविषया अपि बुद्धयः । अथैषा परमा विद्या यथात्मा परमाक्षरम् RudrHṛU. 30; अनात्मदर्शिनो ह्यनात्म-विषयः कामः TaiUBh. 222. 3 (*on* 1. 11); न तावदात्मविषयं ज्ञानम्, तस्य अज्ञे-यत्वात् । नाप्यनात्मविषयम्, आत्मसिद्धौ तदसिद्धेः IṣṭaSi. 311. 22; एतेभ्य एव हेतुभ्यो नानात्मविषयमज्ञानं संभवतीति ग्राह्यम् NaiṣkaSi. 105.2; दशकोऽयमस्ति-नास्तिसत्यासत्यज्ञानाज्ञानादिशब्दा आत्मानात्मविषया इति नात्र विभागम् ŚrutaPra. iB. 42.23 (*on* i. 1.1); iA. 173. 21 (*on* i. 1.1); न तावदनात्मविषयेयं जिज्ञासा NyāySu.(Ja.) 12A. 11 (*on* i. 1.1); तदन्यस्य पक्षत्वेऽपि अनात्मविषयापरोक्ष-वृत्तौ बाधः Nyāyāmṛ. 320A. 6; **2** relating to (the external object)

which is different from itself (i. e. cognition) अनात्मविषयं चैतस्य प्रकाशकत्वम् TātpaṬ.(U.) 284.15 (*on* 5(3).185)

अनात्मविषयकत्व (anātmaviṣayaka-tva) *n.* the state of having reference to what is other than the self मोक्षे निर्विषयमित्यनेन मोक्षसाधनरूपेण परिणतमनसोऽनात्मविषयकत्वनिषेधात् LaCandr. 257.7.

अनात्मविषयता (anātmaviṣaya-tā) *f.* the state of having reference to what is other than the self न च भ्रान्तिस्थलेऽहंप्रत्ययस्यानात्मविषयतया अन्यत्रापि तथैव भवितव्यम्, अतिप्रसङ्गात् ŚatDū. 127.16.

अनात्मवीक्षण (anātma-vīkṣaṇa) *n.* perception of what is different from the self स्थाणवज्ञानमनादाय न चोरादीक्षणं यथा। आत्माज्ञानमनादाय तद्वज्ञानात्मवीक्षणम् BṛĀraUBhVā. i. 4.506; iv. 3.1454.

अनात्मवृत्ति (an-ātmavṛtti) *adj.* I not having the activity of the sentient principle जीवदवस्थायामप्यनात्मवृत्तयः प्रेतनिर्विशेषाः क्षुद्रबन्धवस्तेऽमी AvantiKa. 237.12; II (anātma-vṛtti) having existence in what is other than the self न च ज्ञानात्मनोः संबन्धोऽनात्मवृत्तिर्ज्ञानवृत्तित्वात् सत्तावदिति शङ्कनीयम् TattvPrací. (Ci.) 22.7.

अनात्मवृत्तित्व (anātmavṛtti-tva) *n.* the state of being existent in the non-self अनात्मवृत्तित्वस्य ··· शब्दस्य द्रव्यत्वेन मूर्तवृत्तिगुणत्वस्य चोपाधित्वात् TattvCin. i(1). 764.3; स्वावृत्तिधर्माधारोक्तौ तु स्वपदस्य षष्ठीभूतानात्मपरत्वे तदप्रसिद्धिः, धर्ममात्रस्यैव मन्मते अनात्मवृत्तित्वात् LaCandr. 819.38.

अनात्मवेदिता (anātmavedi-tā) *f.* the state of not knowing oneself, foolishness, ignorance स्फुटमापदां पदमनात्मवेदिता ŚiśuVa. 15.22; ताडके, कथमीदृशान्मनुष्यडिम्भात्तादृशो दैवदुर्विपाकस्ते संवृत्तः। कष्टमनरण्यवंशजन्मनः क्षत्रियशिशोरनात्मवेदिता AnargharRā. 3.35(4); अहो परमनात्मवेदितोदीच्यानां यत्प्रतापरुद्रस्यापि परिपन्थिनो भवन्ति PratāYaBhū. 186.1.

अनात्मवेदिन् (an-ātmavedin) *adj.* who does not know oneself भवन्ति सुव्यक्तमनात्मवेदिनः परोपदेशेषु विशेषपण्डिताः RāghPāṇ. (Ka.) 7.29.

अनात्मव्यवच्छेद (anātma-vyavachheda) *m.* differentiation (of the self) from the non-self अपि च बोधे सत्येवात्मनोऽनात्मव्यवच्छेदे संभवति कृतं तच्छत्त्याश्रयणेन ĀtmaSi. 52.20.

अनात्मव्यवहार (anātma-vyavahāra) *m.* usage as what is different from oneself वृक्षव्यवहारोऽनुमीयते इति चेत् कथमनात्मव्यवहारः शिंशपात्वादनुमीयते Kāśi. iii. 8.10 (*on* 5(4). $3\frac{1}{2}$)

अनात्मव्रज (anātma-vraja) *m.* group of the insentient प्रथममिह विविच्य तं प्राणमुख्यादनात्मव्रजात्तदनु समुपदर्श्य च स्वप्नसुप्त्योरतद्गतताम् NayaMañ. I. iii. 13.26.

अनात्मशरीर (anātma-śarīra) *n.* body which is different from the self अतस्तस्मिंस्तत्प्रतिभासोऽविद्या ··· अनात्मशरीरे आत्माभिमानः RājMār. 24.24.

अनात्मशास्त्रप्रतिपादन (anātmaśāstra-pratipādana) *n.* exposition of the doctrine of the non-existence of the self अनात्मशास्त्रप्रतिपादनेन दोषो यदि स्यान्मम नास्ति दोषः। वेदान्तशास्त्रेण निराकरिष्णोः सर्वस्य भेदस्य पुरोदितस्य SarvaDaKau. 112.11.

अनात्मश्लाघन (an-ātmaślāghana) *adj.* not praising oneself अविकत्थनः अनात्मश्लाघनः Avalo. 37.11 (*on* 2.4)

अनात्मश्लाघाकर (an-ātmaślāghākara) *adj.* not praising oneself अविकत्थनोऽनात्मश्लाघाकरः SāhiDa. 97.19.

अनात्मश्लाघापर (an-ātmaślāghāpara) *adj.* not given to self-praise अविकत्थनोऽनात्मश्लाघापरः Kāvyānu.(He.) 359.10.

अनात्मसंवेदन (an-ātmasaṁvedana) *adj.* not self-cognizing न खलु विज्ञानमनात्मसंवेदनमात्मानमपि गृह्णाति प्रागेव तत्प्रामाण्यम् TātpaṬ.(Vā.) 4.22 (*on* i. 1.1)

अनात्मसंवेदनता (anātmasaṁvedana-tā) *f.* the state of being not self-cognizing अनात्मसंवेदनता चोपपादयिष्यत इति हृदयम् NyāyVārPari. 47.5.

अनात्मसंश्रय (anātma-saṁśraya) *m.* dependence on the non-self अनात्मा हि स्वतोऽसिध्यन् स्वतःसिद्धमपेक्षते। आत्मनस्तु स्वतःसिद्धेर्नापेक्षानात्मसंश्रयात् BṛĀraUBhVā. iv. 4.645.

अनात्मसत्यत्व (anātma-satyatva) *n.* reality of what is different from the self सामान्येनानात्मसत्यत्वे मिथ्यात्वं नात्मन्यसर्ववृत्ति मिथ्यामात्रवृत्तित्वात् शुक्तिरूप्यत्ववत् Nyāyāmṛ. 152B.6.

अनात्मसदृश (an-ātmasadṛśa) *adj.* not comparable or equal to oneself चाणक्यः। आत्मगतम्। नूनं सुवृत्तमः न ह्यनात्मसदृशेषु राक्षसः कलत्रं न्यासीकरिष्यति MudrāRā. 1.19(40)

अनात्मसदृशम् (an-ātmasadṛśam) *adv.* in a manner unlike oneself तात, किमिदमनात्मसदृशमादिशन्ति तत्रभवन्तः PārthPa. 50(6)

अनात्मसंतारसमर्थ (an-ātmasantārasamartha) *adj.* not capable of maintaining oneself अनात्मसंतारसमर्थमेनं सा त्वं विहायात्महिते यतस्व RāghPāṇ.(Ka.) 5.32.

अनात्मसमवाय (anātma-samavāya) *m.* inherence in what is different from the self परेण तु आत्मगुणत्वेन स्वीकृतस्य ज्ञानस्य (न) संयोगस्संभवति, गुणत्वादेव। तत एव नानात्मसमवायः। आत्मनस्तु यद्यपि समवायः कार्यमात्रे संभवति GuruCandr. ii. 41.11.

अनात्मसमवायिन् (anātma-samavāyin) *adj.* inhering in what is different from the self बहुष्वात्मसु ··· मनोवाक्कायैर्धर्माधर्मलक्षणमदृष्टमुपार्ज्यते। सांख्यानां तावत् तदनात्मसमवायि प्रधानवर्ति BrahmSūBh. (Śaṅ.) 488.5 (*on* ii. 3.51)

अनात्मसमवेत (an-ātmasamaveta) *adj.* not inherent in oneself कर्मणः कर्मसाध्यत्वं नास्मत्पक्षे विरुध्यते। अनात्मसमवेतस्य निमित्तं कर्म हीष्यते ŚlokaVār. 927.3 (*on* 7.292); उपलक्षणमप्यनात्मसमवेतस्य गोत्वस्य ते कथं भवति Śarka. 13.21.

अनात्मसमवेतक्रियाफल (anātmasamaveta-kriyāphala) *n.* result of an action not inherent in oneself (i. e. the agent) अनात्मसमवेतक्रियाफलशालित्वं क्रियाविषयत्वं कर्मत्वम् TātpaṬ.(Vā.) 367.18 (*on* ii. 1.16)

अनात्मसमानकालीनत्व (anātmasamānakālīna-tva) *n.* the state of being of the same time as that of the non-self अप्रयोजकत्वं च कस्याश्चिन्निवृत्तेरनात्मसमानकालीनत्वदर्शने निवृत्तिमात्रस्य तथात्वसाधने AdvaiSi. 409.2.

अनात्मसमालीढ (anātma-samālīḍha) *adj.* covered with the non-self आत्मानात्मसमालीढो बहिरन्तर्यदा चिता। तदा ग्राह्यग्रहणधीर्मृगतृष्णेव सोदया YogVā. vi(1). 51.68.

अनात्मसंपन्न (an-ātmasampanna) *adj.* not endowed with personal excellences or qualities राजानम् ··· प्रियहितद्वारेणाश्रयेत ··· न त्वेवानात्मसंपन्नम् ArthŚā. ii. 208.3 (5.4); अपि स्थाणुवदासीत शुष्यन् परिगतः क्षुधा। न त्वेवानात्मसंपन्नाद् वृत्तिमीहेत पण्डितः NītiSā. 5.3; SūktiRa. 124.1.

अनात्मसंपात (anātma-sampāta) *m.* falling into (i. e. becoming) the non-self प्रागप्यनात्मसंपातात्प्रतीचैवात्ममेयकम्। जन्मनैवाखिलं ज्ञानं फलवत्किमपेक्षते BṛĀraUBhVā. i. 4.835.

अनात्मसंबन्ध (anātma-sambandha) *m.* association with what is not the self प्रागप्यनात्मसंबन्धाज्जन्मनैवात्मकर्मकम्। विज्ञानं निखिलं यस्मान्निष्प्रातिरतो भवेत् BṛĀraUBhVā. i. 4.929.

अनात्मसंबन्धिन् (anātma-sambandhin) *adj.* associated with what is not the self यस्य त्वनात्मसंबन्ध्येवाज्ञानं ज्ञानं च सांख्यस्य, तस्याप्यज्ञाननिवृत्त्यसंभवादिदूषणं सर्वं समानमेव IṣṭaSi. 92.7.

अनात्मसंभारसमर्थ (an-ātmasambhārasamartha) *adj.* not capable of maintaining oneself अनात्मसंतार(v.l. °संभार)समर्थमेनं सा त्वं विहायात्महिते यतस्व RāghPāṇ.(Ka.) 5.32.

अनात्मसात्कृत (an-ātmasātkṛta) *adj.* not appropriated to oneself अनिर्जितमनात्मसात्कृतम् Mṛcch. comm. *on* 8.4

अनात्मसिद्धि (anātma-siddhi) *f.* manifestation of the non-self अनात्मसिद्धिवन्न स्यादात्मसिद्धिरनात्मनः। आत्मनोऽनात्मसिद्धिश्च नैव स्यादात्मसिद्धिवत् BṛĀraUBhVā. i. 4.725.

अनात्मस्थ (anātma-stha) *adj.* belonging to the non-self योऽयमन्वयव्यतिरेकाभ्यो विवेक आत्मानात्मविभागलक्षणोऽनात्मस्थः NaiṣkaSi. 182.8.

अनात्मस्वभावविलय (anātmasvabhāva-vilaya) *m.* annihilation of the nature of the non self अतः सर्वस्यात्मस्वभावता विधीयतेऽनात्मस्वभावविलयेन हि वस्तुनोऽवगतिर्दृष्टा PañcPā. 47.7 (*on* i. 1.1)

अनात्मस्वरूप (anātma-svarūpa) *n.* form of the non-self आत्मैव न भवतीयं ब्राह्मणजातिरिति तां यो वेद, तं परादध्यात् सा ब्राह्मणजातिः अनात्मस्वरूपेण मां पश्यतीति BṛĀraUBh. 305.12 (*on* ii. 4.7).

अनात्मस्वाभाव्य (anātma-svābhāvya) *n.* nature of the non-self प्रत्यगात्मानवबोधस्यानात्मस्वाभाव्यात्तदमिनिर्वृत्तश्चायं बुद्ध्यादिदेहान्तः NaiṣkaSi. 125.1.

अनात्महन् (an-ātmahan) *adj.* who does not destroy the self यस्मात्तयो हननादविद्वांसः संसरन्ति, तद्विपर्ययेण विद्वांसो मुच्यन्तेऽनात्महनः तत्कीदृशमात्मतत्त्वम् IśopBh. 9.11 (*on* 4)

अनात्मांशसद्भाव (anātmāṁśa-sadbhāva) *m.* presence of the insentient element या तु परकीयाहमर्थे अयमिति धीः सा अहमर्थस्यैव प्रतिसंबन्धि-

भेदेनेदमर्थत्वात् । न त्वहमर्थे अनात्मांशसद्भावात् Nyāyāmṛ. 380B. 8.

अनात्माकार (anātmākāra) *adj.* having the form of the non-self अनात्माकाराणां देवत्वादीनां बहुत्वादिकाकार आत्मनि देवत्वादीनि न सन्ति Śruta-Pra. ii. 144.19 (*on* i. 4. 19); अनिर्वचनीयरूपः कश्चिदनात्माकारोऽयं प्रपञ्चो ब्रह्मण्यारोपित इत्यङ्गीक्रियते इति चेन्न Vāda. 79. 2.

अनात्माकारता (anātmākāra-tā) *f.* the state of having the form of the non-self चित्स्वभावं सदा तत्स्यादन्यहेत्वनपेक्षणात् । धर्माधर्माद्यपेक्षत्वादनात्माकारतां प्रति BṛĀraUBhVā. iv. 4. 929.

अनात्माकारत्व (anātmākāra-tva) *n.* the state of having the form of the non-self देवाद्याकाराणामनात्माकारत्वाच्च सर्वं तं परादात् इत्यादिनान्यत्वनिषेधश्च BrahmSūBh.(Rā.) 373. 8 (*on* i. 4. 19)

अनात्माकारप्रमाणवृत्ति (anātmākāra-pramāṇavṛtti) *f.* function of the valid means of knowledge (referring to an object) of the nature of the non-self अत्र प्रमाणपदं प्रमाणवृत्तेरेव पक्षत्वेन सुखादिप्रमायाम् ··· बाधवारणाय ··· अनात्माकारप्रमाणवृत्तीनां च तत्तदवच्छिन्नचैतन्यविषयत्वेन स्वविषयावरणनिवर्तकत्वमस्त्येव AdvaiSi. 562.15.

अनात्माकारभावन (anātmākāra-bhāvana) *adj.* having the practice of the aspect of the impersonal (मनस्कारः) भावनाकारप्रविष्टश्चतुराकारभावनः सप्तत्रिंशदाकारभावनश्च । ··· तत्र सप्तत्रिंशदाकारभावनः । ··· अनित्याकारभावनोऽनात्माकारभावनः स्मृत्युपस्थानेषु MaYānaSū. 57. 15 (11. 11)

अनात्माकारमान (anātmākāra-māna) *n.* means of valid knowledge (referring to an object) of the nature of the non-self अनात्माकारमानेषु ह्यन्योऽन्यव्यभिचारिषु । प्रत्यक्प्रत्यय एवैकः सर्वत्राव्यभिचारवान् BṛĀraUBhVā. iv. 3. 305.

अनात्मादर्शन (anātmādarśana) *n.* exclusion of the perception of the non-self नियमः परिसंख्या वा विध्यर्थोऽपि भवेद्यतः । अनात्मादर्शनेनैव परात्मानमुपास्महे NaiṣkaSi. 50. 7.

अनात्मादि (anātmādi) *adj.* non-self etc. उपपन्नानि तावत् शुक्तिकादिषु रजतादिज्ञानानि । अनात्मादिषु स्वप्नादिषु च कथम् Bṛha. 65. 6 (*on* i. 1.5); पुरुषार्थहानिः कामक्रोधाद्यरीणामवकाशः, अनात्मादिष्वात्मबुद्धिहेतुः अस्वाभाविकसुखदुःखकारणं चेत्यर्थः PāñcRāRa. 73. 1.

अनात्माध्यारोप (anātmādhyāropa) *m.* superimposition of the non-self (on the self) अनात्माध्यारोपमायास्वान्तध्वान्तानभिभाव्यलक्षणं बलं विद्यया विन्दते KenUVāBh. 82. 13 (*on* 2. 4)

अनात्माध्यास (anātmādhyāsa) *m.* superimposition of the non-self (on the inner self) अप्रत्यक्षेऽपि ह्याकाशे बालाः तलमलिनतादि अध्यस्यन्ति, एवमविरुद्धः प्रत्यगात्मन्यपि अनात्माध्यासः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 3.1 (*on* i. 1. 1); प्रत्यगात्मन्यविषयेऽनात्माध्यासः कथं प्रभो SarvaVeSāSaṁ. 466; Bhām. 24. 17 (*on* i. 1.1); तदेवं वेदान्तवादे सर्वदोषपरिहारस्य सुकरत्वात् संभाव्यत एव प्रत्यगात्मन्यप्यनात्माध्यासः VivaPraSaṁ. 106. 11; अनात्माध्यासेन चात्मनो दोषसादृश्यादिसंभवात्तत्रानात्माध्यास इत्यात्माश्रयाद्यन्यतमदोषप्रसङ्गाच्च SiddhāBi. 29.1.

अनात्मानीश्वरवादिन् (anātmānīśvara-vādin) *adj.* upholder of the theories of the non-existence of the self and that of the God तत्रेह अनात्मानीश्वरवादिनां भ्रान्तिभेदनपूर्वकं परमार्थं विवरीष्यन् तदुद्भावनं तावत् एकादशभिः श्लोकैः करोति PratyabhiVi. i. 83.1 (*on* i. 2.1)

अनात्मानुज (an-ātmānuja) *m.* not one's own younger brother अयम् ··· माम् ··· अनात्मानुजमिव ··· अतिदुष्करे कर्मणि समादिष्टवान् HarṣaC. 249.4.

अनात्मानुबन्धिकर्तृत्वादि (anātmānubandhi-kartṛtvādi) *adj.* agenthood etc. which are associated with the non-self तस्मादहमनुभवामीत्यात्मानुबन्ध्यनुभवस्याहंकर्तृत्यनात्मानुबन्धिकर्तृत्वादेश्चाश्रयोऽहंकारः Nyāyāmṛ. 371A. 6.

अनात्माब्रह्मताहेतु (anātmābrahmatā-hetu) *m.* the cause of (the Brahman considered as) being not the self (and the self as) being not the Brahman अनात्माब्रह्मताहेतौ प्रत्यग्ध्वान्ते निवर्तिते । पदार्थ एक एव स्याद्ब्रह्माहंपदयोः परः BṛĀraUBhVā. i. 4.1430 (comm. ब्रह्मण्यनात्मत्वस्यात्मनि चाब्रह्मत्वस्य प्रतिभानहेतौ)

अनात्माभ (anātmābha) *adj.* having the appearance of the non-self मिथ्याज्ञानमनात्माभं मोह इत्युपदिश्यते BṛĀraUBhVā. iii. 5. 62.

अनात्माभिजन (anātmābhijana) *adj.* [*f.* -ā] coming or arising from the non-self प्रागसद्याति पश्चात्सत्तच्च यावादसत्तथा । अनात्माभिजनं तत्स्याद्विपरीतः स्वयं दृशिः NaiṣkaSi. 138. 3 (comm. जनेः प्रागसद्भूत्वा पश्चात्सद्याति सत्त्वं प्राप्नोति ··· इत्येतदनात्माभिजनमनात्मस्वाभाव्यम्); अनात्माभिजना ह्येषा व्यावृत्तिर्यात्मनो भवेत् BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1654.

अनात्माभिनिवेश (anātmābhiniveśa) *m.* attachment to the non-self 'आत्मा द्रष्टव्यः' इत्यात्मदर्शनोन्मुखं चेतः कार्यम् । नानात्माभिनिवेशः कार्यः PrakaVi. 70.25.

अनात्माभिमान (anātmābhimāna) *m.* strong adherence to the non-self एतत् तद् अन्धकारं यद् भावेषु प्रकाशमानतया । आत्मानतिरिक्तेष्वपि भवत्यनात्माभिमानोऽयम् ParamāSā. 30.

अनात्माभिसंगति (anātmābhisaṅgati) *f.* connection with the non-self अनात्मवस्तुमानानां प्रागनात्माभिसंगतेः । स्वतःसिद्धात्मसंयोग्यत्वरूपतैव प्रतीयते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1290.

अनात्माभिसंबन्ध (anātmābhisambandha) *m.* connection with the non-self यद्वानात्माभिसंबन्धात्पूर्वमैकात्म्यनिश्चिता । सर्वप्राणभृतां बुद्धिरित्यर्थो वचसो भवेत् BṛĀraUBhVā. ii. 5. 87; मूर्तामूर्तादिपकृत्या ह्यात्मवस्तत्त्वमब्रवीत् । नातोऽनात्माभिसंबन्धः कूटस्थैकात्म्यहेतुतः BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1045.

अनात्मायत्तनिस्तीर्णगुण (anātmāyatta-nistīrṇaguṇa) *adj.* [prob. w. r. for अनात्मायत्तविस्तीर्णगुण] RājTa.(Ka.) 8. 2188.

अनात्मायत्तविस्तीर्णगुण (anātmāyatta-vistīrṇaguṇa) *adj.* 1 (sovereign) whose numerous qualities have no concern with self-control अनात्मायत्तनि(? वि)स्तीर्णगुणानां चक्रवर्तिनाम् । शकटानामिवाग्रस्थो विश्वस्तः को न भज्यते RājTa.(Ka.) 8. 2188; 2 (wagon) of which long reins are not under one's control, RājTa.(Ka.) 8. 2188.

अनात्मारोपाधिष्ठानत्व (anātmāropādhiṣṭhāna-tva) *n.* the state of being the substratum of the superimposition of the non-self त्वयात्मनो गौरोऽहमित्यनात्मारोपाधिष्ठानत्वम् ··· चोक्तं तत्सर्वमहमर्थस्यानात्मत्वे न युक्तम् Nyāyāmṛ. 381B. 6.

अनात्मार्थ (anātmārtha) *m.* 1 sense of non-being परिकल्पमात्रार्थोऽनात्मार्थः ··· परिकल्पित आत्मा नास्ति परिकल्पमात्रं त्वस्तीति परिकल्पितलक्षणस्याभावार्थोऽनात्मार्थ इत्युक्तं भवति MaYānaSū. 149. 8-9 (*on* 18. 81). 2 object other than the self नैतदेवमविज्ञाततत्त्वस्यैवेह कर्मसु । अनात्मार्थविशिष्टस्य ह्यधिकारित्वहेतुतः BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 108; स्वप्नादिवदनात्मार्थो मृषा स्यात्क्षणिकोऽपि वा BṛĀraUBhVā. i. 4. 245; i. 4. 730; i. 4.961; अनात्मार्थे तु विज्ञाते स्यात्प्रस्ताहिप्रबोधवत् । न किंचित्स्यात्परिज्ञातं नानात्मातः प्रमित्सितः BṛĀraUBhVā. i. 4.972; आगमवचः ··· । आत्मानात्मार्थसंदृष्टयोः स्फुटं नः प्रत्यपीपदत् BṛĀraUBhVā. iii. 2. 111; iii. 9.132; आत्ममात्रावसायित्वान्नानात्मार्थस्पृगीक्ष्यते । आत्मधीरात्मसंबन्धो नातोऽनात्मान ईक्ष्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 422; iv. 3. 1291; अनात्मार्थप्रधानोऽयं यावदात्मा समीक्ष्यते । ब्रह्मास्मीति न तावद्धीर्जायते सान्तरायतः BṛĀraUBhVā. iv. 4. 863; *adj.* not meant for oneself विधिश्चानात्मार्थफलसाधने प्रवर्तयितुमशक्नुवन् फलस्यात्मार्थतां गमयति ŚāstrDī. 187. 10 (*on* iii. 1.3)

अनात्मार्थापनुत्त्यर्थम् (anātmārthāpanuttyartham) *adv.* for the removal of (the notion of) objects other than the self अनात्मार्थापनुत्त्यर्थमात्मानमिति शब्द्यते । नातो वाक्यान्तरं तत्स्याद्यथोक्तार्थानुवादतः BṛĀraUBhVā. i. 4. 940.

अनात्मालम्बनत्व (anātmālambana-tva) *n.* the state of (cognition) having not itself as the object किमिति तेषां (चैत्रादिप्रत्ययानाम्) निरालम्बनत्वम्, अनात्मालम्बनत्वं तु स्वाभाविकमेव, अनात्मतया नीलादीनां प्रतिभासनात् TātpaṬ.(U.) 210. 13 (*on* 5(2).65)

अनात्मालोकन (an-ātmālokana) *n.* non-perception (of the nature) of the self अनात्मालोकनाच्चित्तं चित्तत्वं नानुशोचति । वेतालकल्पनाद्बाल इव संकल्पिते भये YogVā. iii. 65. 8 (comm. न आत्मालोकनमनात्मालोकनमात्मविषयकमज्ञानम्)

अनात्मावभासित्व (anātmāvabhāsi-tva) *n.* the state of not illumining oneself प्रत्युतात्मन एव संवेद्यत्वं न संभवति — नीलादिवित्तीनामिदं नीलमिदं पीतमित्यनात्मावभासित्वात् आत्मावभासित्वाभावात् ŚāstrDī. 56. 4 (*on* i. 1. 5)

अनात्मावरण (anātmāvaraṇa) *n.* concealment of the non-self अध्यस्तं तु माननिवर्त्यम्, तत्कथं नामाश्रियेत, तस्मान्नास्त्येवानात्मावरणे प्रमाणम् VivaPraSaṁ. 22. 21.

अनात्मासङ्गवर्जित (anātmāsaṅga-varjita) *adj.* free from attachment to the non-self एवमात्मस्थितिं प्राप्य ह्यनात्मासङ्गवर्जिते । एकान्ते चात्मनो रूप एकान्ती संस्थितो बुधः BṛBrahmaS. i. 7.39.

अनात्मीकृताधरभूमि (an-ātmīkṛtādharabhūmi) *adj.* who has not mastered the lower stages (of Yogic practices) न ह्यनात्मीकृताधरभूमिरुत्तरस्यां भूमौ संयमं कुर्वाणः फलभाग्भवति RājMār. 44. 8.

अनात्मीय (an-ātmīya) *adj.* A1 not characterised by a self,

(what is) without self नाहं भिक्षवो ये धर्मा अनित्यास्ते नित्यतो देशयामि।…नापि ये धर्मा अनात्मीया ते आत्मतो देशयामि MaVastuAva. i. 173.4 [DBHS]; **AII** not related to (i. e. not of the nature of) the self देवतारूपं त्वं जानीषे। तात्त्विकमात्मीयमान्तरं रूपं शारीरम्, तथा बाह्यमनात्मीयमसारम् ManuBh. ii. 111.28 (*on* 8.85); अनहंकारोऽनात्मनि देह आत्माभिमानरहितत्वम् ।… अनात्मीयेष्वात्मीयाभिमानरहितं चापि विवक्षितम् GītāBh.(Rā.) 578.2 (*on* 13.8); अहंकारमनात्मन्यात्माभिमानम् … विमुच्य निर्ममः सर्वेष्वनात्मीयेष्वात्मीयबुद्धिरहितः शान्त आत्मानुभवैकसुखः … यथावस्थितमात्मानमनुभवति GītāBh.(Rā.) 686.4 (*on* 18.53); **B** not one's own, not related to oneself कर्मक्षयात्त्वनात्मीयैः कृतं कर्म (पुरुषं) न लिम्पति ŚlokaVār. 5(17).89 (711.4); अनात्मीयमपि दरिद्रगृहं इवोपकरणतयान्यत आहृतमेतन्मया दृष्टिद्वयम् Loc. 227.23 (*on* 3.44); अवश्यम्…मृतमात्मानम्…वियोगभीत्या संयोगपरिहारपरैरिव। दूरं विप्रलुतैरङ्गैरनात्मीयैरिवाहृतम् YogVā. v. 44.29; यथानात्मभूतैरपि भूतैः कृतं कर्म पुरुषं बध्नाति ततोऽनात्मीयैरपि कृतं प्रक्षीणकर्माणमपि पुमांसं लिम्पेत् NyāyRa. 711.18 (*on* 5(17).89); सांप्रतं सांप्रतं येन दैवं नैवानुकूलिकम्। आत्मीयमप्यनात्मीयं शक्यं स्यात् कथमन्यथा PāṇḍaC. 14.211; न ह्येकेनात्मीयत्वाकारेणैव ज्ञातिधनादिषु स्वशब्दप्रवृत्तिः संभवति अनात्मीयेऽपि धने ज्ञातौ प्रयोगात् MayūMāli. 510.22 (*on* vi. 7.1)

अनात्मीयक (an-ātmīyaka) *adj.* not related to oneself नित्यानित्येऽनित्यनित्याभिमानं मिथ्वान्यात्मन्यात्मनानात्मवत्ताम्। यात्यात्मीयास्वामनात्मीयकेऽस्वन्सौख्यं सौख्यत्यातिनानादिसौख्ये Kapphiṇā. 20.21.

अनात्मीयकार्य (anātmīya-kārya) *n.* product of the nature of the non-self नात्मानात्मीयकार्यस्य स्यादुपादानकारणम्। अतादात्म्यात् BṛĀraUBhVā. iii. 2.88.

अनात्मीयता (anātmīya-tā) *f.* the state of not being related to oneself आत्मीयतया परिगृहीतस्य … अभिप्रेतसिद्धौ मनसः परितोषो रागः। तद्विपरीतो द्वेषविषयः। परिपन्थिन्यनात्मीयतया परिगृहीते तदस्वास्थ्यतद्विपर्ययात् परितुष्टिवृत्तिरित्येवमादिरूपौ रागद्वेषौ ManuBh. ii. 152.17 (*on* 8.163)

अनात्मीयत्व (anātmīya-tva) *n.* **A** absence of belonging to an individual इत्यं समुदायिनां स्वत्वाभावः।… यत्तु समुदायिनामनात्मीयत्वाभिधानम्। तन्नैरपेक्ष्याभिप्रायम् BālaKrī. i. 269.14 (*on* 2.193); **BI** the state of not belonging to oneself महोपकारोऽप्यनात्मीयत्वम् … इति वेद्यानां कुलागतो धर्मः NītiVā. 31.34; **BII** the state of not being one's own (i.e. absence of ownership) अस्तु वा धनमात्रस्य दानविधिस्तथापि धनमात्रस्य दानासंभवादात्मीयस्यैव दानं वाच्यम्। तथा चासतोऽनात्मीयत्वान्नास्ति दानम् MayūMāli. 512.6 (*on* vi. 7.5)

अनात्मीयभूतकृत (anātmīyabhūta-kṛta) *adj.* performed by (the body) which is not one's own न ह्यनात्मीयभूतकृतेषु (कर्मसु) अस्य साक्षाद्वा प्रयोक्तृत्वेन वा कर्तृत्वमुक्तम् NyāyRa. 711.20 (*on* 5(17).89)

अनात्मीयवस्त्वादित्सा (anātmīyavastv-āditsā) *f.* desire to take objects which are not one's own अनात्मीयवस्त्वादित्सा स्पृहा NyāyMañ. ii. 71.2.

अनात्मीयाच्छनीहार (an-ātmīyācchanīhāra) *adj.* (place) which is not good to oneself, which is not clean and not cool with dew सा (राक्षसी) … भ्रमणैकपरायणा। देहद्वयेन गच्छन्ती व्योम्नि भूमितले तथा। … अनात्मीयाच्छनीहारेऽशुद्धांशुककृतभ्रमे YogVā. iii. 70.41 (*but* comm. आत्मीया आत्मनिष्ठास्त एव अच्छाः स्वच्छा नीहारवत्परसंतापहारिणः न विद्यन्ते … यत्र)

अनात्मेक्षण (anātmekṣaṇa) *n.* realisation of what is other than the self आत्मा वा अरे इत्युक्तो नैवानात्मेक्षणे विधिः BṛĀraUBhVā. iii. 2.112.

अनात्मेश्वरादि (anātmeśvarādi) *adj.* God etc. who are different from the self आत्मानमेव निर्विशेषं ब्रह्म विद्धीति एवशब्दार्थः। नेदं ब्रह्म यदिदमित्युपाधिभेदविशिष्टमनात्मेश्वरादि उपासते ध्यायन्ति KenUBh. 38.8 (*on* 1.5)

अनात्मैकरूपिन् (anātmaikarūp-in) *adj.* having the nature of the non-self only परस्परानभिव्याप्तेर्नामरूपक्रियात्मनाम्। व्यभिचारादकृत्स्नत्वं स्यादनात्मैकरूपिणाम् BṛĀraUBhVā. i. 4.664.

अनात्मोचित (an-ātmocita) *adj.* not befitting oneself कुलपतिः — वत्स। यथाबद्धमेव प्राप्तं त्वया द्रविणम्। वणिग् — किमिदमनात्मोचितमुच्यते। दुस्तपतपःपरकलितस्य … भगवतः पांशुप्रायेषु … विभवेषु को नाम नामः संभवति KaumuMi. 1.17(30)

अनात्मोत्थबुद्धि (anātmottha-buddhi) *f.* knowledge arising from what is not the self आत्मबुद्धिरियं पुंसां लक्ष्यतेऽव्यभिचारिणी। व्यभिचारिणीष्वनात्मोत्थबुद्धिषु प्रत्यगात्मनि BṛĀraUBhVā. ii. 1.235.

अनात्मोपकारित्व (anātmopakāri-tva) *n.* the state of not doing service to oneself जयपदोदीरणेऽपि तादृशसमुत्कर्षातिशयशालिनि स्वात्मानमप्रहीकुर्वाणस्य तदस्यस्य परमनात्मोपकारित्वम् PratyabhiVi. i. 22.2 (*on* i. 1.1)

अनात्मोपदेश (anātmopadeśa) *m.* instruction regarding the non-self आत्मान्वेषणाय प्रवृत्तयोर्देवासुरराजयोरनात्मोपदेशे (प्रजापतेः) मृषावादित्वमेव स्यात् PrakaVi. 256.25.

अनात्मोपासन (anātmopāsana) *n.* meditation on what is not the self अनात्मोपासनमिदमितिशब्दप्रयोगात् … आत्मेत्येवोपासीत इति, अतो न आत्मोपास्यः आत्मगुणश्रान्त्यः इति त्ववगम्यते BṛĀraUBh. 113.13 (*on* i. 4.7); यत्तु आत्मानमेव लोकमुपासीत इति, तत् अनात्मोपासनप्रसङ्गनिवृत्तिपरत्वात् न वाक्यान्तरम् BṛĀraUBh. 115.4 (*on* i. 4.7); अनात्मोपासनप्राप्तौ ध्यायेदात्मानमित्यतः। अनात्मोपास्तेः सामर्थ्यान्निवृत्तिर्न तु शब्दतः BṛĀraUBhVā. i. 4.926; i. 4.933.

अनात्मोपास्ति (anātmopāsti) *f.* meditation on what is other than the self अनात्मोपासनप्राप्तौ ध्यायेदा त्मानमित्यतः अनात्मोपास्तेः सामर्थ्यान्निवृत्तिर्न तु शब्दतः BṛĀraUBhVā. i. 4.926; अनात्मोपास्तेस्तु मुख्यं ब्रह्मोपदेष्टुमेव शाखाचन्द्रन्यायेनावतारितत्वात्, 'तदेव ब्रह्म त्वं विद्धि नेदं यदिदमुपासते' इति गुणविशिष्टस्य उपास्यस्य ब्रह्मत्वनिषेधाच्च AdvaiSi. 734.8.

अनात्म्य (an-ātmya) *adj.* **AI** not having that (body) which is related to the self, bodiless, incorporeal यदा ह्येवैष एतस्मिन्नदृश्येऽनात्म्येऽनिरुक्तेऽनिलयनेऽभयं प्रतिष्ठां विन्दते। अथ सोऽभयं गतो भवति TaiĀ. viii. 7.1 (740.3); TaiU. 2.7; TaiUBhāVā. 109.1(2); अस्मिन्निति। अदृश्ये चक्षुरादगोचरे, अनात्म्ये असङ्गे … अभयं प्रतिष्ठां यदैवैष जीवो लभते अत्र तदैव स मुक्तो भवति PrakaVi. 114.23; **AII** not having a body (caused by *karman*) अनात्म्ये आत्म्यं व्याप्यं शरीरम्, अशरीरे ŚrutaPra. iA. 82.19 (*on* i. 1.1); अनात्म्य इति बहुव्रीहिः, स हि परमात्मना व्याप्यः। यद्वा आत्म्यम् — व्याप्यं कर्मकृतशरीरम्, तद्रहितोऽनात्म्यः ŚrutaPra. iA. 208.15 (*on* i. 1.1); **AIII** not having an inferential mark relating to the self यदा ह्येष एतस्मिन् … अनात्म्ये आत्मसंबन्धिलिङ्गरहिते अनुमानगम्ये … प्रतिष्ठां शरणागतिं विन्दते ŚivārkaMaDī. ii. 228.30 (*on* iii. 2.4); **BI** different from what is related to the self (i. e. different from the body) एतस्मिन् ब्रह्मणि — किंविशिष्टे अनात्म्ये अशरीरे TaiUBh. 265.10 (*on* 2.7); **BII** different from the (individual) selves एतस्मिन् भगवति — कथंभूते … अनात्म्ये आत्मनां चेतनानां समूहः आत्म्यं तद्भिन्ने परमचेतने VedāntKau. 34.9 (*on* i. 1.20); *n.* **I** absence of control (over the bodily organs) अथ भूतदाहीयान् दोषानुदाहरिष्यामः … । क्रोधो हर्षः … काममन्यू अनात्म्यमयोगस्तेषां योगमूलो निर्घातः HirŚS. xxvi. 6.13 (90.28); ĀpaDS. i(8). 23.5; **II** absence of the qualities of the self, absence of affection, wickedness अहो अनात्म्यं महदस्य पश्यत प्रजापतेः (दक्षस्य) … । जहावसून् यद्विमतात्मजा सती मनस्विनी मानमभीक्ष्णमर्हति BhāgP. iv. 4.29 (Śrīdhara अनात्म्यं दौर्जन्यम्); ŚivaP. ii(2). 30.11 (107A.5); **III** characteristic of the non-self भवतु तर्हि संविदेवात्मा अजडत्वात् जडत्वप्रतिबद्धम् ह्यनात्म्यं घटादिषु दृष्टम् ĀtmaSi. 17.20.

अनात्म्यमद (anātmya-mada) *m.* arrogance caused by lack of notion of the self अनाहुता अप्यभियन्ति बन्धुषु। ते यद्यनुत्पादितदोषदृष्टयो बलीयसानात्म्यमदेन मन्युना BhāgP. iv. 3.16 (*but* Śrīdhara अनात्म्यं देहादावहंकारस्तत्कृतेन मदेन)

अनात्यन्तिक (an-ātyantika) *adj.* [*f.* -ī] **I** not final, not absolute, not perpetual अहितनिवृत्तिरपि आत्यन्तिकी अनात्यन्तिकी च। अनात्यन्तिकी कण्टकादेर्दुःखसाधनस्य परिहारेण NyāyVār. 2.11 (*on* i. 1.1); (निरोधसत्यम्) तदनात्यन्तिकं हेतोः प्रतिबन्धादिसंभवात् PramāVār. 2.190; अहितनिवृत्तिरपि अनात्यन्तिकी दृष्टादृष्टभिन्ना नैतच्छास्त्रसाध्या तस्याः प्रसक्तकण्टकहिंसादिनिवृत्तिसाध्यत्वात् NyāyVārPari. 72.12; **II** not continuous, intermittent अपि चात्यन्तिकस्य कस्यचित् स्वभावस्याभावात् भवता ध्वनिनानात्यन्तिकेन भवितव्यम् PramāVāSvopVṛ. 94.25; **III** (action) not completed to the very end कादनात्यन्तिके CāndraVyā. iv. 4.16 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) v. 4.32; क्तान्तादनात्यन्तिके वर्तमानात् कन् वा भवति। अनत्यन्तं भिन्नः भिन्नकः। छिन्नकः। अनात्यन्तिक इति किम्। भिन्नः छिन्नः CāndraVṛ. *on* iv. 4.16.

अनात्यन्तिकत्व (anātyantika-tva) *n.* the state of not being absolute, the state of not being endless or perpetual तत्प्रत्ययाधीनत्वादनित्यम्।…अथवा अनात्यन्तिकत्वाद् अनित्यम् AbhidKoBh. 400.8 (*on* 7.13); अहितनिवृत्तेः श्रेयसः आत्यन्तिकत्वानात्यन्तिकत्वे तद् दृष्टादृष्टस्य भेदमाह TātpaT.(Va.) 8.14 (*on* i. 1.1); दुःखस्य – निवृत्तस्यापि पुनरुत्पत्तिदर्शनादनात्यन्तिकत्वम् (निवृत्तेः) SāmkhyaTaKau. 25.2 (*on* 1); एकत्वादत्यन्तभिन्नेऽर्थान्तरे तत्समाहारत्वानुपलम्भात्। अनात्यन्तिकत्वेऽपि तद्गुणत्वे, गुणानां निर्गुणत्वपरिभाषा परिलुप्येत TarkSam.(Ā.) 2.15.

अनात्यन्तिकदुष्टत्व (anātyantikaduṣṭa-tva) *n.* the state of being

defective as not being absolute यः स्वकारणसंसर्गः कार्याणामत्ययो भवेत्। अनात्यन्तिकरूप(v. l. °दृष्ट)त्वादत्ययोऽसौ न गृह्यते BṛĀraUBhVā. iii. 5.69.

अनात्यन्तिकदृष्टत्व (anātyantikadṛṣṭa-tva) *n.* the state of being observed as not being absolute यः स्वकारणसंसर्गः कार्याणामत्ययो भवेत्। अनात्यन्तिकरूपत्वा(v. l. अनात्यन्तिकदृष्टत्वा)दत्ययोऽसौ न गृह्यते BṛĀraUBhVā. iii. 5.69.

अनात्यन्तिकफलत्व (anātyantikaphala-tva) *n.* the state of having or yielding the fruit which is not absolute or permanent सर्वे एते पुण्यश्लोका भवन्तीति परामर्शपूर्वकमाश्रमाणामनात्यन्तिकफलत्वं संकीर्त्य, आत्यन्तिकफलतया ब्रह्मसंस्थता स्तूयते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 728. 3 (*on* iii. 4. 18)

अनात्यन्तिकभावयोग (anātyantika-bhāvayoga) *m.* non-absolute connection with existence आत्यन्तिकानात्यन्तिकभावयोगश्चैतस्य न युक्तः NyāyVār. 553. 3 (*on* v. 1. 36)

अनात्यन्तिकयोग (anātyantika-yoga) *m.* non-absolute connection (with existence) अनित्यता नित्येति ब्रुवता एकस्यात्यन्तिकसत्तायोगोऽनात्यन्तिकयोगश्चाभ्यनुज्ञायते स चायं विरोधान्न युक्तः NyāyVār. 553. 5 (*on* v. 1. 36)

अनात्यन्तिकरूपत्व (anātyantikarūpa-tva) *n.* the state of not having absolute or permanent nature यः स्वकारणसंसर्गः कार्याणामत्ययो भवेत्। अनात्यन्तिकरूपत्वादत्ययोऽसौ न गृह्यते BṛĀraUBhVā. iii. 5.69.

अनात्यन्तिकलय (anātyantika-laya) *m.* dissolution which is not absolute शक्तिमात्रात्मना स्थानं कार्याणां यत्स्वकारणे। इत्यनात्यन्तिकलयो भूयोजन्मकृतक्षणः BṛĀraUBhVā. ii. 4. 398.

अनात्यन्तिकसत्तायोग (anātyantika-sattāyoga) *m.* non-absolute connection with existence अपि चानात्यन्तिकसत्तायोगोऽनित्यत्वमित्युक्ते न युक्तः प्रश्नः किमयमत्यन्तं भवति उत नात्यन्तम् NyāyVār. 553.2 (*on* v. 1. 36)

अनात्यन्तिकसत्तासमवाय (anātyantika-sattāsamavāya) *m.* non-absolute inherence with existence अनात्यन्तिकसत्तासमवायो ह्यनित्यता TātpaṬ.(Vā.) 692. 1 (*on* v. 1. 36)

अनात्यय (anātyaya) *m.* [AltGr. ii. 1.80] non-transgression (of age limit) आ षोडशाद्ब्राह्मणस्यानात्यय आ द्वाविंशात्क्षत्रियस्या चतुर्विंशाद्वैश्यस्य (उपनयनम्) HirŚS. xxvi. 1. 24 (7.9); गर्भाष्टमेषु ब्राह्मणमुपनयीत ···। आ षोडशात् ब्राह्मणस्यानात्ययः BaudhGS. ii. 5. 3; iii. 13. 5; ĀpaDS. i(1). 1.21; आ षोडशादा द्वाविंशादा चतुर्विंशादित्यनात्यय एषां (ब्राह्मणराजन्यवैश्यानाम्) क्रमेण BaudhDS. i. 2.13.

अनात्ययिक (an-ātyayika) *adj.* not causing death or harm राजा-(? ज्ञा)मात्ययिके कार्ये सद्यः शौचं विधीयते। तथा नात्ययिके (? तथानात्ययिके) नित्यं काल एवात्र कारणम् VāsiDS. 19. 47; हीनबलमातुरमविषादकरैः ··· अनात्ययिकैश्चोपचरन्त्यौषधैः CaraS. iii. 8. 94 (1941 Ed.); इत्यनात्ययिके व्याधौ विधिरत्ययिके पुनः। तीक्ष्णैरपि क्रियायोगैः क्षिप्रं यत्नेन पालयेत् AṣṭāSaṁ. i. 207. 12 (2. 2)

अनात्रेयी (an-ātreyī) *adj.* (*f.*) 1 (a woman) who is in menstrual course, who has not taken bath since the beginning of the menstrual course गा दद्यात्। (वधे) अनात्रेय्यां चैवम् GautDS. iii. 4. 17; आत्रेयीं वक्ष्यामो रजस्वलामृतुस्नातामात्रेयीमाहुः। ··· अनात्रेयीम्···हत्वा संवत्सरम् (व्रतं चरेत्) VāsiDS. 20.37; गौतमीयमपि शूद्रायामनात्रेय्यामेवात्यन्तगुणवत्यां वधे द्रष्टव्यम् BālaKrī. ii. 159.9 (*on* 3. 265(? 272)); रजस्वलामृतुस्नातामात्रेयीमाहुर्यत्र ह्येतदपत्यं भवति ··· सत्यपि ब्राह्मणत्वेऽनात्रेय्या वधस्य च महापातकप्रायश्चित्तनिराकरणार्थम् Mitā. 430.4 (*on* 3. 251); अनात्रेयीं ब्राह्मणीं हत्वा संवत्सरं राजन्यहिंसायां यद् व्रतमुक्तं तत्कुर्यात् Aparā. 1064.4 (*on* 3. 251); आत्रेयीं च स्त्रियं ब्राह्मणीम् ··· हत्वा ब्रह्महत्याप्रायश्चित्तं कुर्यात्। आत्रेयी च रजस्वला ऋतुस्नातोच्यते। ··· अनात्रेयीब्राह्मणीवधे त्रैवार्षिकमुपपातकम् ManvaMu. 468. 17 (*on* 11. 87); 2 who does not belong to the Atri-clan विष्णुः— 'एतन्महाव्रतं ब्राह्मणं हत्वा द्वादश संवत्सरान्कुर्यादत्रिगोत्रां वा नारीं वा मित्रं वा'। ··· अनात्रेयीं ब्राह्मणीं हत्वा संवत्सरं राजन्यहिंसायां यद्व्रतमुक्तं तत्कुर्यात् Aparā. 1064.4 (*on* 3.251)

अनात्व (an-ātva) *n.* absence of the substitution of *ā* यौ द्रवीकरणेऽनात्वे लीनयेल्लाययेल्लयेत् DaivaVyā. 17; शाययतीति। 'आदेच-' इत्यात्वम्। ··· वे इत्यनात्वेन निर्देशो वातिवाययत्योर्निवृत्त्यर्थः Prasā. ii. 310. 20.

अनाथ (a-nāthá) *adj.* [*f.* -*ā*] [DEBRU. p. 62; 718] A not having a protector or a lord or a master किं भ्रातासद्यदनाथं भवाति ṚV. x. 10. 11 (Sāy. अनाथं नाथरहितं भवति) (*but n.* want of refuge or protector, helplessness PW., MW., APTE) = AV. xviii. 1. 12; यदाश्रौषं द्रौपदीम् ··· सभां नीताम् ··· नाथवतीमनाथवत् (v. l. °मनाथाम्) तदा नाशंसे विजयाय MahāBhā. i. 1.106; i. 112. 28; iii. 56*(1); पितर ऊचुः। ··· न स पुत्रान् जनयितुं दारान् मूढश्चिकीर्षति। तेन लम्बामहे गर्ते संतानप्रक्षयादिह। अनाथास्तेन नाथेन यथा दुष्कृतिनस्तथा MahāBhā. i. 13. 17; अनाथानाम् ··· स एव राजा भूतानां सर्वेषामभवत् पिता MahāBhā. i. 94.16; i. App. I. 53(22); iv. 329*(7); xii. 86.17; कथं हि विधवानाथा बालपुत्रा विना त्वया मिथुनं जीवयिष्यामि MahāBhā. i. 146.10; पर्यदेवन् न विधवा नानाथाः काश्चनाभवन्। ··· रामे राज्यं प्रशासति MahāBhā. ii. App. I. 21(551); xii. 29.47; कुतो न्वद्य भवेच्छान्तिरिहानलात्। अनाथा विनशिष्यामि बालकैः पुत्रकैः सह MahāBhā. iii. 13. 80; iii. 33. 13; विराटस्य···भार्या···सा समीक्ष्य तथारूपामनाथामेकवाससाम्। समाहूयाब्रवीत् MahāBhā. iv. 8. 7; v. 30. 42; viii. App. I. 43(14); परैर्हतोत्साहमनाथमद्य वै। मया कुरूणां परिपाल्यमाहवे बलम् MahāBhā. vii. 2.13; धृतराष्ट्रः ··· क्षत्तारं वाक्यमब्रवीत्। ··· त्वं गतिर्भरतर्षभ। ममानाथस्य MahāBhā. ix. 1.43; ix. 55. 4; ix. App. I. 1(9); यावनाथौ कृतौ वीर त्वया नाथेन वध्यता। (भिक्षुकौ विचरिष्येते शोचन्तौ पृथिवीमिमाम्) MahāBhā. x. 45*(1); xii. 79.38; अनाथां प्रमदां बालाम् ···। वञ्चयन्ति नरा ये च ते वै निरयगामिनः MahāBhā. xiii. 24.64; xv. 46.1; मेदिनी ··· अहमेनमेव गदाधरम्। अनाथा जगतो नाथं शरण्यं शरणं गता HariVaṁ. 42.36; 115. 23; स मे नाथो ह्यनाथस्य भव भव्येन चेतसा Rāmā. i. 61. 6; i. 116*(1); ii. 36. 2; अनाथाया हि नाथस्त्वं कौसल्याया भविष्यसि Rāmā. ii. 47. 17; उभावपि च शोकार्तावनाथौ कृपणौ वने। क्षिप्रमेव गमिष्यावः Rāmā. ii. 58. 32; ii. 71. 7; अनाथ इव भूतानां नाथस्त्वम् ··· किमर्थं परितप्यसे Rāmā. iii. 2. 21; iii. 18. 14; मम नाथावनाथाया निहतौ रामलक्ष्मणौ Rāmā. vi. 38.17; vi. 36. 28; vi. 80. 41; संवृत्तनाथो विषय इक्ष्वाकूणां महात्मनाम् Rāmā. vii. 73.15; मामनाथां सहधर्मचारिणीमपास्य धर्मं यदि कर्तुमिच्छति BuddhaC. 8. 61; जीवत्यनाथोऽपि वने विसर्जितः ŚatTrayI. 378 = SkandP. vi. 61.32 = SūktiRa. 35.55 = ŚārṅgaPa. 446 = SiṁhāDvā. 123.9; संप्रयोगः। ··· विधवानाथाप्रव्रजिताभिः सह सूत्राध्यक्षस्य KāmSū. 290.3 (5.5); अथानाथाः प्रकृतयो मातृबन्धुनिवासिनम्। मौलैरानाययामासुर्भरतम् RaghuVa. 12. 12; 18. 36; दयां कुरु त्वनाथस्य निमग्नस्य भवार्णवे PauṣkS. 1.4; 1. 28; जगद्गुरुः। ··· प्रसादमेति वै क्षिप्रमनाथानाम् JayāS. 1.18; ममानाथायाः पुत्रः केनापहियते ViṣṇuP. iv. 6. 53; SkandP. iii(1). 28. 38; VāyuP. ii. 29.23; नौरियम् ···। स्वेदाण्डजोद्भिदो ये वै ये च जीवा जरायुजाः। अस्यां निधाय सर्वांस्ताननाथान् पाहि सुव्रत MatsyaP. 1. 31; क्षिप्त्वानाथामगाधे मां क्व च यातोऽसि मानद BrahmāṇḍP. ii. 30. 11; ii. 47.80; अहो अनाथः खल्वसि PadmPrā. 9. 7; अनाथमभवद् विश्वं नाथो भावयति स्वयम् AhirbuS. 53. 27; अनाथां शोकविक्लवाम्। ··· सीताम् ···। परित्यज्य महारण्ये लक्ष्मणोऽपि न्यवर्तत KundaMā. 6.12; त्यक्त्वानाथमवान्धवं सपदि मां येनासि दूरं गतः VeṇīSaṁ. 6. 305; 6. 535; अहम् ···। कातरेवानाथेव बलादवलिप्तेन गुरुगृहीणीयतां नीता कुमारेण चन्द्रापीडेन Kād. 233.21; भूनाथोऽप्ययमनाथस्तपस्वी यस्त्वादृशैः शैवापसदैरुपकरणीक्रियते HarṣaC. 166. 11; 227. 15; 326.1; तच्चेदम् ··· अन्तर्गुरुशुक्रमप्यनाथम् ··· अशिवमशान्तमनर्थमूलम् AvantiKa. 42.18; 71. 21; 127.4; 238. 8; अनाथाः ···। शोकदारिद्र्यसंपूर्णाः स्त्रियः स्युर्निशि भोजनात् PadmP.(Ra.) 14.292; 92.75; संप्राप्य भयवित्रस्ताननाथान् शरणागतान्। ··· ताडयन्तोऽस्य मर्मसु VarāṅgaC. 5. 37; अनाथान् ···। प्रयच्छन्ति नरा ये च ते वै निरयगामिनः VṛGautaSm. 582. 2(10); अनाथः कलहप्रियः। ··· नरः शीघ्रं विनश्यति CāṇaNīDa. 12. 19; त्वया जगन्ति पुण्यानि ···। नाथवन्तस्त्वया लोकास्त्वमनाथा विपत्स्यसे UttaRāC. 1. 43; SaraKaṇṭhā. 518. 14; UttaRāC. 7. 7(8); आलोकय त्रिपुरसुन्दरि मामनाथम् KalyāVṛSta. 8; ŚivaNāA. 1; ŚivBhuSt. 27; प्रयाणोन्मुखे मय्यनाथे तदानीं द्रुतं मे दयालो भवाग्रे गुह त्वम् Subrahma. 20; SuvarṇaMā. 6; जीवामः कथमेवाद्य नाथानाथा विना द्रुमैः कल्पदायिभिः MahāP. 3. 193; महीमभिप्रेक्ष्य दुरात्मनो रथादनाथया पातितमात्मनो वपुः RāmC. 4. 33; 9. 33; 16. 21; भूपतिः ···। दृष्ट्वा च साश्रमाकाशमनाथ इदमब्रवीत् BṛKathāŚloSaṁ. 1. 49; 12.33; 18.470; 'अनाथापहिये परित्रायध्वम्' इत्याद्युच्चैः शब्दकरणं क्रोशनम् ManuBh. i. 222. 25 (*on* 3.33); ii. 226. 26 (*on* 8. 376); आक्रन्दन्तीमनाथामिव मम मिषतः कन्यकाम् ··· मुक्त्वैनां याहि SubhaDha. 1.11; अहमनाथेत्यनुकम्पया वा···अन्येन वा केनचित् कारणेन प्राणिघातेन व्याप्रियसे, मा प्रावर्तिष्ठाः YaśasCam. ii. 134. 2; इदं दैवतन्त्रं व्यवस्य भरतर्षभ। तस्यानुविहितोऽनाथा नाथ पाहि प्रजाः प्रभो BhāgP. i. 9. 17; iv. 8. 66; vi. 2. 28; शंकराय सुतां दातुं त्वमिच्छसि ··· अनाथायाबन्धवे BrahmVaiP. iv. 41. 22; iv. 98. 33; अनाथा शरणं यामि कं नरम् SkandP. iii(1). 28.34; iii(3). 10.43; iv. 67. 115; अनाथेव यथा नारी प्रमथैरपि काल्यते VāmaP. 69. 3; किं शोचामि मदेकबान्धवतया संप्रत्यनाथाः प्रजाः CaṇḍaKau. 4. 2; मो वहे···। अनाथं मण्डपं त्वं हि धर्मतस्त्रातुमर्हसि BhaviP. 395B. 4 (ii(3). 2. 32); दुर्बलस्य त्वनाथस्य राजा भवति वै बलम् PadmP. v. 34. 86; सरस्वती नाशगता धर्मोऽधर्मगतिं गतः। शून्यं निराश्रयं धर्मश्चानाथ इव दृश्यते ĀdiP. 3. 13; ŚivaP. v. 21. 37 (430B. 10); KalkiP. iii. 6. 17; अनाथोऽस्मि महाबाहो मां को वा लालयेत् AdhyāRā. ii. 9. 16; हा हतोऽहमनाथोऽहम् YogVā. i. 10. 39; मा समुत्सारय नभस्तलोत्पतनविलासविभवादनाथमार्तं पतत्रिमात्रम् UdaySuKa. 35. 4; शिशुवृद्धननाथानामनाथ;

किमिमां कामयसे पुरीं विहन्तुम् Rāvaṇā. 8. 31; राघवः ··· उवाच ···। महीनाथो यातः स्वर्गमनाथाः सर्वथा वयम् RāmāMañ. 96. 26; न कश्चिन्मां वृद्धमनाथं संभावयति PraboCan. 5. 11 (89. 15); 6. 13 (107. 12); अयं निरपराधाया मम भर्ता भवन्नपि। न प्रयच्छत्यनाथ या भोजनाच्छादनादिकम KathāSaSāg. iv. 3. 18; ii. 1. 56; vii. 2. 74; xii. 31. 50; स्मर ··· हंसि मामतिकृशां बालामनाथां स्त्रियं धिक्त्वाम् SubhāRaK. 22. 2 = SaduktiKa. 135. 1; किं तां धारयिष्याम्यनाथा DvyāśraKā. 20. 76; अरण्यगतनाल्यमनाथं देव रक्षसि RājTa.(Ka.) 3. 37; 8. 1024; अनाथस्य नाथः श्रीगरुडासनः PañcaRā.(Nā.) iv. 8. 131; अनाथानामसौ नाथो धर्मो विश्वैकवत्सलः YogŚā. 4. 100 = TriṣaŚaPuC. iv. 2 317 = CampaŚreKa. 343; नाथे वृषसनाऽपि किमनाथाविवेदृशीम्। अवश्यां प्रतिपेदाते पितरावावयोरिमौ TriṣaŚaPuC. i. 3 126; ii. 1. 191; iv. 6.2; हरेस्तनूजः ···। दृष्ट्वैव तां भास्वरराजगोत्रां दीनामनाथाम् ··· अशोचयत् RāghPāṇ.(Ka.) 6 9; अवादीद् देवकी ···। त्वयि नाथेऽप्यनाथास्मि PāṇḍaC. 2. 181; दुर्बलानामनाथानाम् ··· सर्वेषां पार्थिवो गतिः MalliC. 3. 81; 7. 178; 8. 96; मयि सत्यपि रक्षार्थं नाथे सबलवाहने। अनाथस्येव कष्टं च दशा तेऽजनि कीदृशी PārśvC. 2 691; 6. 553; 7. 525; भूपालः ···। काकन्धनाथा कः कालो व्रतस्यास्येति साश्रुभिर्नागरीभिर्वदन्तीभिः कथंचिदपि वीक्षितः SamarāSaṁ. 5. 567; अनाथा महिला कापि कार्पासोच्चयमूल्यतः। तूलं संपिण्डय कर्तित्वा वानकर्मकृतां गृहे PrabhāC. 16 8; 21. 7; रौहिणेयः ···। दुर्बलानामनाथानां विश्रामो भूप ते पुरे RauhiC. 274; अहम् ···। अनाथापि सनाथा संजाता PrabaK. 6. 29; 58. 3; सैन्यस्तवात्र शिशुरयं विधवामनाथां क्षिप्त्वेति मां प्रति कदापि न चिन्तनीयम् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 5. 72; अनाथाया ममाधारो भावीत्येष मनोरथः Dhūrtā. 409; नलस्य साहं यदि वल्लभा स्याम् ···। दीनामनाथां कृपया महत्या दिवौकसो मां परिपालयन्ताम् Nalābhyu. 5. 39; 8. 35; अनाथामिव किं नाथ भिनत्सि त्वं पुरीं मम RatnaCūKa. 245; अनाथाः ··· तेषां दण्डस्तु ताडनम्। अनाथा अनीश्वराः DaṇḍaVi. 59. 11-12; राजा ··· अनाथां स्त्रियं मारयन्तं राक्षसमेकमपश्यत् SiṁhāDvā. 108. 12(16); 190. 4(9); राजा पञ्चत्वं यास्यति, अहमनाथा भविष्यामि VetāPañ.(Śi.) 19. 24; 32. 7; त्वदधीनजीवनमनाथमिवागतं पश्य VetāPañ.(Jam.) 82. 16; राक्षसो विवाहः ··· 'हा पितर्भ्रातरनाथाहं ह्रिये' इति वदन्तीमश्रूणि मुञ्चन्तीं यत् कन्यां गृहादपहरति ManvaMu. 92. 28 (*on* 3. 33); प्रायः केनापि नः स्वामी ···। निर्दग्धः ··· वृथा किं जीवितेन नः। अनाथानाम् BṛBrahmaS. i. 5. 113; अनाथः ··· मातरमयं शिशुः संप्राप्तस्त्वाम् GaṅgāL. 24; तुण्डीरनाथः सवधूरनाथः प्रणम्य भक्त्या पदयोरमुष्य। करं स्वमुग्राहयति स्म Raghunā. 7. 74; मातः प्रसीद परिपालय मामनाथम् ParamāKā. 122. 61; बालामनाथामेनां व्याघ्रो वा सिंहो वा भक्षयिष्यति KathāK. 150. 14; 150. 20 [TrikāŚe. iii. 3. 41 gives *anātha* as the meaning of *vināyaka*]; **B** having no overlord (i. e. who is the lord of all) अत्र वै ब्रह्म न विराजत्यनाथमपरायणमनुत्तरम् JaimiBr. 1. 37; क्ष्मामानाथमनाथं प्रणमत गोविन्दम् GovindĀ. 1; व्योमव्यापिने ··· शिवाय अनन्ताय अनाथाय···इति द्वादशपदानि AgniP. 87. 4; अनाश्रिताय अनाथाय अनन्ताय ··· नमः IśānŚiPa. ii. 17 221(1); कस्याग्रे कथयिष्यसीममनयं स्वामिन्ननाथो ह्यसि ŚivLī. 21. 89; किमिति न विहरेम नाथवन्तो वयमितरे त्वमनाथ एक एव AmṛUda. 4. 9; **CI** (dead person) having no one to take care of (मृतस्य यत् कर्म) एतावदनाथे HirŚS. xv. 5. 39 (331. 10); अनाथानां शवं चैव ये वहन्ति द्विजातयः। ··· तेषामेव फलं प्रोक्तमश्वमेधस्य धर्मतः VaikhāGS. 5. 8; BṛNāraP. 13. 161; येऽत्रानाथाः ···। कच्चित्तेषां शरीराणि धक्ष्यन्ति विधिपूर्वकम् MahāBhā. xi. 26. 21; अनाथस्य शरीरस्थमुपभोगं परिच्छदम्।··· दृष्ट्वा तद्व्यवहारिणः। अनुयुञ्जीत संयोगं निवासं वासकारणम् ArthŚā. ii. 151. 10(4. 7); (प्रेतं) ब्राह्मणमनाथं ये ब्राह्मणा निर्हरन्ति ते स्वर्गलोकभाजः ViṣṇuSm. 19. 5; देव क्षेत्रे त्वदीयेऽस्य विमुक्तं पाञ्चभौतिकम्। शरीरमथानाथस्य कुरु शश्वद् यथोचितम् PauṣkS. 36. 39; अनाथं ब्राह्मणं प्रेतं ये वहन्ति द्विजातयः। पदे पदे यज्ञफलमानुपूर्व्याल्लभन्ति ते ParāSm. 3. 39; BṛParāSm. 8. 26; AgniP. 158. 46; ViṣṇuDhaP. ii. 76. 2; PadmP. i. 19. 34; अनाथं चैव निर्हृत्य ब्राह्मणं धनवर्जितम्। स्नात्वा संप्राश्य च घृतं शुध्यन्ति ब्राह्मणादयः KūrmaP. 622. 13(2. 23); गोष्पदसामीप्ये चरुणा सुश्नेन च। पितृगामनाथानां च मन्त्रैः पिण्डांश्च निर्वपेत् SkandP. vii(1). 336. 41; संस्कारार्थमनाथस्य यस्तु काष्ठं प्रयच्छति। काष्ठाग्निदाता प्राकाश्यम् ··· लभते ViṣṇuDhaP. ii. 76. 3; स श्मशानभुवं प्रायादनाथस्येव शुष्यतः। कर्तुं विनयिनस्तस्य स्वोचितामन्त्यसत्क्रियाम् RājTa.(Ka.) 2. 84; 7. 1727; 8. 336; मृतं किंचित् पथि स्थितम्। विप्रः सोऽनाथमादाय विनीतां नगरीं ययौ TriṣaŚaPuC. ii. 6. 60; अनाथस्यादृष्टबुद्ध्या वहनादौ नैष कल्प इत्यर्थादुक्तम् HārLa. 82. 21; अनाथं च शवं ग्रामान्निर्हरेयुः ManvaMu. 436. 17 (*on* 10. 55); **CII** having no one to look after oneself, destitute, poor, helpless, forlorn ब्राह्मणोऽनाथः ··· विधवा कुत्सिनी वन्ध्या चेति। तेषां प्राणेपूत्क्रान्तेषु तूर्ष्णीं स्नापयेत् BandhPiMe. iii. 5. 2; ĀgniveGS. iii. 10. 1 (171. 1); संयाने ···। अकरः श्रोत्रियो राजपुमाननाथप्रव्रजितबालवृद्धतरुणप्रजाताः VāsiDS. 19. 23; अनाथान् ···। बिभर्ति युधिष्ठिरः MahāBhā. iv. 17. 21; iv. 329*(5);

नराः।··· क्षितावनाथा इव शेरते हताः MahāBhā. vii. 48. 46; ये चानाथाः पराश्रादाः कालस्तेषु समक्रियः MahāBhā. xii. 28. 37; xii. 78. 18; कृपणानाथविकला ये च केचिदुपागताः। ते···सर्वशस्तत्र तर्पिताः Rāmā. i. 390*(7); ii. 762*(1); बालवृद्धव्याधितव्यसन्यनाथानां स्त्रीणां च क्रमेण कार्याणि पश्येत् ArthŚā. i. 96. 4 (1. 19); i. 357. 8(2. 35); iii. 210. 5(13. 5); °साध्वनाथाभ्युपगतानां चात्मबान्धवानामिव स्वभेषजैः प्रतिकर्तव्यम् एवं साधु भवति SuśruS. i. 2. 8; ज्ञातिर्बन्धुजनः क्षीणस्तथानाथः समाश्रितः। अन्योऽपि धनयुक्तस्य पोष्यवर्ग उदाहृतः DakṣaSm. 2. 37; 2. 42; 3. 17; बालानाथस्त्रीधनानि च राजा परिपालयेत् ViṣṇuSm. 3. 65; धिक् किं जीवितम् ··· दीनानाथजनोपकारकरणव्यापारदूरीकृतम् ŚatTrayi. 547; कुर्यात् ···। भोगं च बन्धुभिः सार्धं दीनानाथार्थिभिस्तथा BṛhaspaSm. 368. 24; अनाथानाम् ··· सर्वेषामपि दीयते BṛParāSm. 5. 179; प्रसाद्य दानपूर्वेण देशिकान् विभवे सति। दीनानाथांस्तथा भृत्याननन्तफलसिद्धये PauṣkS. 41. 137; गारुडं भूतकर्मापि लोकस्यार्थेन नारद। कृपया परया कुर्यादनाथेष्वथ संसदि JayāS. 16. 321; तौ तथा पतितौ भूमावनाथौ पितरौ शिशुः। दृष्ट्वा ··· प्राह MārkP. 8. 34; MatsyaP. 215. 62; 274. 73; अनाथो बन्धुवर्जितः। एतान् व्याधिविनिग्रस्तान् प्रतिकुर्यात् HārīS. i. 3. 27; त्वया त्वनाथस्य विचक्षुषः किं भग्नोऽयमालम्बनदण्ड एकः JānaHa. 1. 76; सेनापतिश्रीमदङ्कः तस्य सुतः ··· दीनानाथजनोपजीन्(व्)यमानविभवः EI. xi. 106. 5; xi. 113. 5; vi. 145. 12; v. 39. 4; बालिशानामनाथानां सत्त्वानां कारणाद् विना। उपकारं करोषि त्वम् PadmP(Ra.) 5. 143; 2. 131; नृपः ··· दीनान्धकृपणानाथान्···भोजयेत् PāraS. 20. 138; अनाथान् रोगिणो यश्च पुत्रवत् समुपाचरेत् AṣṭāSaṁ. i. 5. 10(1. 2); VarāṅgaC. 22. 5; अनाथान् प्रमदाबालान्···। प्रयच्छन्ति नरा ये च ते वै निरयगामिनः VṛGautaSm. 582. 3(10); सततप्रवृत्तदानाना(न)न्दितद्विजदीनानाथजनः नरसिंहपोतनवर्म° ··· °प्रभृतिराजन्यकः ··· जयस्तम्भम् अतिष्टि(ष्ठि)पत् EI. ix. 203. 39; v. 204. 45; vi. 210. 18; viii. 186. 21; अनाथानाम् ··· पार्थिवो गतिः ŚaṅkhaLiSm. 25; दयामास्थाय परमान् ··· नृपः। पीडितानामनाथानां कुर्यादश्रुप्रमार्जनम् NītiSā. 3. 5; यः कश्चिदनाथस्तस्य सर्वस्य धनं राजा यथावत् परिरक्षेत् ManuBh. ii. 84. 19 (*on* 8. 28); EI. xxv. 333. 2; कस्यायमनाथो बाल इति चिन्तयन् स्वमाश्रमपदमनैषीत् KāvyMī. 6. 20; सा चाद्य ··· अनुचरैर्मदीयैः ··· अनाथेव ··· दृष्टा TilaMañ. 40. 21; 66. 16; EI. xxiii. 167. 20; xii. 323. 11; सः ··· बालिकामेकाम् ··· अनाथामापगाङ्गणचारिणीम् ··· निरीक्ष्य ··· भगवानेवमवादीत् YaśasCam. ii. 313. 8; दत्त्वा दानानि विप्रेभ्यो दीनानाथेभ्य एव सः।··· निर्गतः पुरात् AgniP. 6. 29; अनाथबालवृद्धानां रक्षकाः सर्वदेवताः BrahmVaiP. iv. 86. 103; SkandP. ii(2). 20. 44; iii(2). 33. 45; iii(3). 2. 47; iv. 3 26; v(1). 23. 40; पोषकाणामनाथानां ये चैवोद्वाहकारिणः।··· ते नराः स्वर्गगामिनः ViṣṇuDhaP. ii. 117. 21; LiṅgaP. ii. 39. 8; दीनानाथविशिष्टाश्च वन्दिनश्च समागताः। तेषामन्नं हिरण्यं च दद्याच्छुद्धेन चेतसा BhaviP. 710A. 30 (iv. 74. 57); दृष्ट्वानाथां तदा कन्यां जग्राह मुनिसत्तमः DevīBhāP. ii. 8. 48; वृथा ते वैरभावोऽयमनाथे दुर्बले शिशौ DevīBhāP. iii. 17. 27; रोग्यनाथदरिद्रितान्। ये पुष्णन्ति ··· ते मोदन्ते सदा दिवि PadmP. i. 31. 46; ii. 96. 18; अस्मज्जनन्योश्च ततः स्फुटितं हृदयं शुचा। तेनानाथौ सति धनेऽप्यावां विद्याभिकाङ्क्षिणौ KathāSaSāg. i. 2. 44; vii. 3. 5; दीनानाथांस्तथार्थिनः। अन्नाद्येन हिरण्येन वसनाद्यैश्च तोषयेत् IśānŚiPa. ii. 49. 234; ii. 19. 66; श्रीगण्डरादित्य इति प्रसिद्धः। दीनानाथदरिद्रदुःखिविकल(ल)व्याकीर्णनानाविधप्राणित्राणपरायणः प्रतिदिनं गुप्ताख्यदानेन यः EI. xxiii. 31. 13; दीनानाथार्तबन्धूनां भृत्यानामपि पोषणम्। ··· राज्यलाभाय विंशतिः Mānaso. i. 1. 18; मातापित्रोर्विहीनस्तु रहितो मित्रबान्धवैः। विगतस्स्वामिबन्धूनामनाथः परिचक्ष्यते Mānaso. i. 19. 137; देवगोब्राह्मणानाथातिथिराजोपजीविनाम्। अकालमृत्युर्विदधे वृत्तिच्छेदं स दुर्मतिः RājTa.(Ka.) 7. 43; 7. 455; प्रविव्रजिपुणानेन याश्च तत्यजिरे प्रियाः। न जाने का गतिस्तासामनाथानां भविष्यति PariPar. 1. 56; अनाथेभ्यो रङ्केभ्यः JñātāDhaṬ. 152B. 8; प्रकुर्यात् अनाथं पुत्रत्वेन स्वीकुर्यात् SmṛtiCan. iv. 669. 4; सर्वेषामर्थिनां धनम्। अनाथदुःस्थदीनानाम् ··· धर्मकृत्ये तथामुना। चतुर्भिर्दिवसैर्दत्तं भक्तशोषोऽभवद् यथा PārśvC. 2 968; EI. xxiii. 195. 37; भवन्तोऽपि विदेशगाः। अनाथा इव भिक्षाकाः बाह्यभिक्षाभुजो ननु PrabhāC. 167. 13; 110. 4; दीनानाथदरिद्रांश्च ···। प्रीणयन्नमप्राणाभिः कल्याणमणिवृष्टिभिः ŚāliC. 6. 50; अनाथो दरिद्रः सततधनवत्संनिधिशून्यः ManvaVi. 1232. 4 (*on* 9. 230); अनाथान् रोगिणो वैद्यः पुत्रवत्समुपाचरेत् RasRaSa. 30. 119; SūktiRa. 109. 4; हीनपक्षामिति अनाथां सर्वजनशोच्यामिति यावत् Subodhi. 4. 13 (*on* 2. 5); शिशुरनाथः पथि पतितः PuruṣPa. 76. 11; विक्रमादित्यो देवब्राह्मणानाथपङ्गुकुब्जादीनां मनोरथानपूरयत् SiṁhāDvā. 13. 0(1); अनाथः स्वजनरहितः DaṇḍaVi. 275. 14; निरवद्यानि पद्यानि यद्यनाथस्य का क्षतिः BhojPra. 44. 27; तथा सैदाः ···। अनाथा इव लोकस्य प्रययुः प्रेक्षणीयताम् RājTa.(Śrī.) 4. 53; ये चानाथाः पराश्रादाः कालस्तेषां समाश्रयः Subhāṣi. 3273; सर्वस्वं ब्राह्मणदीनानाथेभ्यो दत्त्वा ··· जलप्रवेशादि कुर्यात् TristhaSe. 55. 11; जानश्रुतिः ··· अनाथानां च···आवसथान् मापयांचक्रे ŚivārkaMaDī. i. 474. 3 (*on* i. 3. 33); ततो दीनानाथेभ्यो दक्षिणां दत्त्वा ··· स्वयं भुञ्जीत VīraMi.(Saṁskāra.) 294. 4;

VIraMi.(Rājanīti.) 20.2; CampaŚreKa. 350; विज्ञप्तिपूर्णं सद्यो दीनानाथा-[न्याना]मनेकधा ParamāKa. 179.43; Vidvanmo. 7.19; ददन्ती नगरपरिसरे प्रतिदिवसं दीनानाथानां दानं ददाति KathāK. 157.7; ĀnandRa. 4.13; 5.54; न हीनेति। अनाथां सर्वजनशोच्याम् BālamBha. ii. 9.9 (*on* 2.5); **D** who has lost her husband श्रान्तानां चाप्यनाथानां नासीत् काचन चेतना। पाञ्चाल-कुरुयोषाणाम् MahāBhā. xi. 16.15; देवी तु यशोमती … अनाथा जातेति श्वशुर-कुलवर्तिनीं दुहितरमनुशोचन्ती … मुक्तकण्ठमतिचिरं प्राकृतप्रमदेव प्रारोदीत् HarṣaC. 230.9; त्वयामी वाच्याः।…दष्टश्च ममैष नायको दर्वीकरणामुष्मिन् सभागृहकोणे। यदि वः कश्चिन् मन्त्रवित् कृपालुः स एवैनमुज्जीवयन्मम प्राणानाहरेदनाथाया इति DaśKuC. 49.17; ते पितोपरतः, अतोऽनाथा अहम्, साहमेतन्न वेद यद्गोत्रस्त्वमसि ChāndoUBh. 220.9 (*on* iv. 4.2); अनाथां पाहि मां विजने वने। या नारी भर्तृरहिता जीवन्त्यपि मृतोपमा BṛNāraP. 9.57; सत्ये समीक्षस्व … नारीमनाथामिव नाक-लक्ष्मीम् Yādavā. 18.2; मा जीवन्तु स्त्रियोऽनाथा वृक्षेण च विना लताः PāruṣPa. 19.7; अनाथाभगिनीकन्यावधूनां परिपालकन्(? नन्)। केवलं मोक्षबीजम् PañcaRā. (Nā.) ii.7.46; मा भूदभद्रं युद्धेऽस्मिन् भद्राभद्रं भवेद् यदि। अनाथाः किं करिष्यामो वद नाथ तदादलाः BallāC. 119.10; विरिञ्चये। स्वजीवितमथानाथा बत नाथामि नात्मना ParamāKa. 25.42; सपुत्रस्तु गृहे कन्यां सपुत्रां वासयेन्न हि। सभर्तृकां च भगिनीमनाथे ते तु पालयेत् ŚukraNī. 3.105.

अनाथ (anātha) *n.* name of one of the eight perfections or Siddhis in the worship of Śiva भुवनाष्टकसिद्धिकन्।… व्योमरूपमनाथं च स्यादनाश्रितम् AgniP. 88.3.

अनाथक (anātha-ka) *adj.* **i** helpless अनाथकास्ततो देवा विषण्णा दैत्यपीडिताः BrahmāṇḍP. iii. 9.19; **ii** having no one to look after him देयं चानाथकेऽवश्यं विप्रादीनां च भेषजम् ĀpaSm. 1.6; **iii** having no one to care for, having no claimant श्मशाने मृतमुत्सृष्टं दृष्ट्वा कायमनाथकम् LiṅgaP. i 24.128.

अनाथकुटी (anātha-kuṭī) *f.* hut for those who have none to look after them, a poor-house अशालेति किम्। अनाथसभा। अनाथकुटीत्यर्थः KāśiVṛ. *on* ii. 4.24.

अनाथगति (anātha-gati) *f.* refuge for those having no protector स मे दास्यति तन्नूनमनाथगतिरीश्वरः KathāKau. 14.39.

अनाथजन (anātha-jana) *m.* person having no one to look after him शकटानि च पूर्णानि रत्नानां कनकस्य च। ययुर्धनविसर्गार्थं दीनानाथजनस्य च Rāmā. ii. 1812*(42); आमन्तसङ्क्षेपजसंप्रयोगादुपायपाकं प्रवदन्ति तज्ज्ञाः। काला-न्तरात् कालविपाकमाहुर्मृगद्विजानाथजनेषु दृष्टम् KalyāKā. 7.17; पूजनम्। सम-मेऽहनि कर्तव्यं दीनानाथजनस्य च NīlaP. 850; दीनानाथजनेभ्यस्तु यजमानः … भोजनं दद्यात् NaraP. 35.20.

अनाथतम (anātha-tama) *adj.* most helpless अहो बतानाथतमा नरा-धिपा विमर्शमान्द्याद् वचनक्षमा न ये JātaMā. 202.12(30.12)

अनाथतरुणी (anātha-taruṇī) *adj.* (*f.*) (lady) unprotected and young तथा यः कश्चिदनाथतरुणीं स्त्रियं कारुण्याद् बिभर्ति … स लोकसंक्रुष्टधर्मः ManuBh. i. 389.12 (*on* 4.176)

अनाथता (anātha-tā) *f.* **i** the state of having no protector or guardian भरतविषादमनाथतां कुलस्य। बहुविधमनुभूय दुष्प्रसह्यं गुण इव बहुपराद्धमायुषा मे Prati. 4.18; यद्वैरूप्यमनाथता … सर्वं पापमहीरुहस्य महतो व्यक्तं फलं दृश्यते ŚārṅgaPa. 698; **ii** the state of not having a husband, widowhood प्रयातास्म्यहमप्यद्य त्वां विना नन्वनाथताम् PāṇḍaC. 13.1086.

अनाथताव्यथा (anāthatā-vyathā) *f.* anguish of being without a protector or a guardian सिद्धसेनदिवाकरः। दिवं जगाम संघस्य ददानोऽनाथता-व्यथाम् PrabhāC. 60.26.

अनाथतासूचनार्थम् (anāthatāsūcanārtham) *adv.* for the sake of indicating helplessness (दृष्ट्वा पथि निरातङ्कम्) पथि दृष्ट्वेत्येतदनाथतासूचना-र्थम् Aparā. 1058.19 (*on* 3.245)

अनाथत्व (anātha-tva) *n.* **i** the state of having no protector or guardian अनाथत्वं स्त्रियो द्वारं दुष्टानां विवृतं हि तद् MahāBhā. i. 1606*(4); अनाथत्वादिविशिष्टस्य स्नेहार्द्रत्वादिविशिष्टेन संसर्गस्यानुरूपता भागीरथीस्तुति-पर्यवसायिनी RasGaṅ. 607.14; **ii** helplessness, the state of having no one to look after अनाथत्वं पूज्यतायां न प्रयोजकतामियात् पङ्ग्वाद्या येऽप्यनाथा हि दयापात्रं हि केवलम् SkandP. ii(7). 6.34; मातृपितृवियुक्ता वा अनाथत्वा-दयाच्यमाना (पाणिग्रहणं स्वयमभीप्सेत) JayaMa. 222.13 (*on* 3.4)

अनाथदयावत् (anāthadayā-va(n)t) *adj.* having mercy towards the helpless त्वम् … उत्थापितः कौशिकेन दीनानाथदयावता GaṇeP. i. 52.26.

अनाथदीना (anātha-dīnā) *adj.* (*f.*) helpless due to not having a protector स्वर्गामिनस्तस्य तमैकमत्यादमात्यवर्गः कुलतन्तुमेकम्। अनाथदीनाः प्रकृतीर-वेक्ष्य साकेतनाथं विधिवच्चकार RaghuVa. 18.36 (comm. अनाथा नाथहीना अतएव दीनाः शोच्याः)

अनाथदुःस्थ (anātha-dusstha) *adj.* badly placed due to not having a protector दुःखान्यनाथदुःस्थानां दीर्यन्ते तेन हेलया RauhiC. 147.

अनाथधनहर्तृ (anāthadhana-hartṛ) *adj.* who steals the wealth of the helpless अनाथधनहर्तारः … ये … तेषां पापफलं वक्ष्ये BṛNāraP. 14.145.

अनाथनन्दन (anātha-nandana) *adj.* gladdening the helpless अनाथस्य हि मे नाथस्त्वमेकोऽनाथनन्दनः Rāmā. iv. 10.2.

अनाथनाथ (anātha-nātha) *m.* protector of those who have no protector (किम्) आराधयामि शिवनाथमनाथनाथम् ŚatTrayī. 456; वाराणसीनाथमनाथनाथम् श्रीविश्वनाथं शरणं प्रपद्ये DvādaLiSt. 7; किं तु मे विपत्ते चैकोऽनाथनाथ हरिर्गृहे BṛKathāK. 105.18; अनाथनाथः … श्रीयशोधरमहाराजः … अवलमहीपतिमादिशति YaśasCam. i. 567.4; नत्वा विज्ञापयत्तं च नापराध्या-म्यहं विभो। अनाथनाथ विश्वेश …। भक्तकल्पतरो शंभो SkandP. iv. 12.79; अनाथनाथ सर्वज्ञ … पुत्रान्मम त्राहि BṛNāraP. 11.39; प्रणमामि जगन्नाथम् … अनाथनाथम् BhaviP. 452B.6 (iii(2). 25.15); आगच्छ … (गणेश)। अनाथनाथ GaṇeP. i. 49.24; अनाथनाथममृतं वन्दे मुकुन्दं मुदा ŚāstrDī. 2.1 (*on* i. 1.6); जय जय जनार्दन … अनाथनाथ ChandoMa. 6.7.

अनाथनाथा (anātha-nāthā) *f.* epithet of Gaṅgā (*lit.* protectress of those who have no protector) अनाथनाथाभीष्टार्थसिद्धिदा … । इति नामसहस्रं हि गङ्गायाः SkandP. iv. 29.19 (*but* comm. अः विष्णुर्नाथो येषां तैरनाथैर्वैष्णवैः संसाराङ्गारदंदह्यमानैर्वा नाथ्यते प्रार्थ्यते इत्यनाथनाथा)

अनाथनाधृति (anāthanā-dhṛti) *adj.* firm on not begging क्षत्रियो रक्षणधृतिः ब्राह्मणोऽनर्थनाधृतिः (v. l. अनाथनाधृतिः)।… देवान् प्रीणाति MahāBhā. xiii. 59.3.

अनाथनिर्हरण (anātha-nirharaṇa) *n.* carrying (of the dead body of) one who had no one to take care of अनाथनिर्हरणे तु स्मृत्यन्तरे — न तेषामशुभं किंचिद्विप्राशौचम् ManuBh. i. 451.22 (*on* 5.63)

अनाथपरिपालन (anātha-paripālana) *n.* protection of the help-less अनाथपरिपालनं हि धर्मोऽस्मद्विधानाम् Kād. 46.9.

अनाथपिण्डद (anāthapiṇḍada) *m.* name of a rich layman (*gṛhapati*), owner of the grove (*ārāma*) in Jetavana at Śrāvasti where Buddha often stayed बुद्धो भगवान् श्रावस्त्यां विहरति स्म जेतवनेऽनाथ-पिण्डदस्यारामे Divyāva. 1.1; अनाथपिण्डदः गृहपतिः संलक्षयति Divyāva. 21.28; अनाथपिण्डदेन गृहपतिना श्रुतम् Divyāva. 104.21; 279.3; एकस्मिन् समये भगवान् श्रावस्त्यां विहरति स्म जेतवनेऽनाथपिण्डदस्यारामे LaliVi. 1.6(1) = GiMS. i 103.4; MaVastuAva. i. 4.13; श्रावस्ती। अनाथपिण्डदस्यारामः। जेतवनम् MahāVyu. 193.9 [DBHS.]

अनाथपिण्डिक (anāthapiṇḍika) *m.* name of a rich layman (*gṛhapati*), owner of the grove (*ārāma*) in Jetavana at Śrāvastī where Buddha often stayed यत्र मे उषितं पुरा। अनाथपिण्डिको शक्रो देवराजा शचीपतिः MaVastuAva. iii. 375.6. [DBHS.]

अनाथपुरी (anāthapurī) *m.* name of an author [pw.]

अनाथप्रभु (anātha-prabhu) *m.* lord of the helpless स मां भक्तं विजानाति दीनानाथप्रभुः प्रभुः GaṇeP. ii. 22.46.

अनाथबन्धु (anātha-bandhu) *m.* friend of the helpless त्वं पालकः पालयसे न दीनमनाथबन्धो नरसिंह कस्मात् BrahmP. 167.30; जिनः। अनाथबन्धुः … तेनाथयं यथा DarpDa. 2.97; अमून्यधन्यानि दिनान्तराणि हरे त्वदालोकन-मन्तरेण। अनाथबन्धो करुणैकसिन्धो हा हन्त हा हन्त कथं नयामि KṛṣṇaKa. 1.41; इमे समेताः सदनं पुरारेरीशानकोणेऽस्य कदाप्यदृष्टम्। अन्तुं शमीवृक्षमनाथबन्धुं लिङ्गं च दृष्ट्वा विस्मयं बभूवुः ŚivLī. 22.48.

अनाथबान्धव (anātha-bāndhava) *m.* helpless kinsman अनाथ-बान्धवाः। एते पुंसां निस्पोष्याः इत्याह कमलोद्भवः BrahmVaiP. iv. 60.5.

अनाथबालस्वामिक (anāthabālasvāmi-ka) *adj.* (property) having an orphan child as the owner अनाथबालस्वामिकं धनं पितृव्यादिभिरन्यायेन गृह्यमाणं तावद्राजा रक्षेत् ManvaMu. 293.19 (*on* 8.27)

अनाथब्राह्मण (anātha-brāhmaṇa) *m.* (dead body of a) brahmin having no one to care for him अनाथब्राह्मणं प्रेतं ये वहन्ति द्विजोत्तमाः। पदे पदेऽश्वमेधस्य फलं ते प्राप्नुवन्ति हि VṛGautaSm. 597.14(14); एतदनाथब्राह्मण-विषयम् SmṛtiCan. vi. 94.16; अनाथब्राह्मणोद्वहनात् … परेषाम् … स्नानपूर्वकात् संयमात् प्राणायामात् … शुद्धिः VīraMi. 772.3 (*on* 3.14)

अनाथम् (anātham) *adv.* helplessly क्रीडावतीनां नगराङ्गनानां वक्त्रैः सदा यत्र सरोजसत्ता। सरस्तदङ्घ्रि किरणनाथं वातातपाथःकणकैतवेन KīrtiKau.

2. 103.

अनाथमण्डप (anātha-maṇḍapa) *m.* pavilion for the helpless ones अनाथमण्डपं मार्गे श्रमहारि करोति यः। तस्य पुण्यफलं वक्तुं ब्रह्मणापि न शक्यते SkandP. ii(7).2. 31; कर्तारश्च …। अनाथमण्डपानां तु क्रीडन्ति च गृहोदरे ŚivaP. v. 11. 8 (418B. 4); BhaviP. 622A. 23 (iv. 6. 10)

अनाथर्वण (an-ātharvaṇa) *m.* other than the Atharvaveda अनाथर्वणेऽपि तु च्छन्दस्यन्तोदात्तत्वं दृश्यते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 30.

अनाथर्वणिक (an-ātharvaṇika) *m.* one not belonging to the Atharvaveda कथं हि … शौनकायाङ्गिराः स्वयमिमां विद्यामुपदिश्यानाथर्वणिकायैतदुपदेशं निषेधेत् ŚivārkaMaDī. ii. 286. 15 (*on* iii. 3.3)

अनाथलोक (anātha-loka) *m.* helpless people अनाथलोकोद्धरणैकबन्धुः … हेमाद्रिः … ब्रूते चतुर्थीव्रतन् CaturCin. ii(1). 501. 2.

अनाथवत् (anātha-vat) *adv.* 1 like one having no protector, like a helpless person यदाश्रौषं द्रौपदीम् … सभाम् नीताम् … नाथवतीमनाथवत् … तदा नाशंसे विजयाय MahāBhā. i. 1. 106; i. 41. 20; द्रौपदी प्रश्नमुक्त्वैवं रोरवीति ह्यनाथवत् MahāBhā. ii. 61. 52; iii. 60. 22; येषां तथा राम समारभन्ते कार्याणि नाथाः स्वमतेन लोके। ते नाथवन्तः पुरुषप्रवीरा नानाथवत्कृच्छ्रमवाप्नुवन्ति MahāBhā. iii. 120. 3; तमार्जुनिवशं प्राप्तं कृष्यमाणमनाथवत्। पौरवं पतितं दृष्ट्वा नामृष्यत जयद्रथः MahāBhā. vii. 13. 56; vii. 50. 37; पाण्डवेषु च नाथेषु … हतः केनास्यनाथवत् MahāBhā. vii. 55.9; एकवस्त्रधरा नार्यः परिपेतुरनाथवत् MahāBhā. xi. 9. 10; xi. 20. 18; xv. 46. 10; अनाथवत्तां रुदतीं सख्यः सर्वा विचेतसः। ऊचुरश्रुपरीताक्ष्य उषां सर्वाः समागताः HariVaṁ. 107.31; असावत्यन्तनिर्भग्नस्तव पुत्रो भविष्यति। अनाथवत् सुखेभ्यश्च राजवंशाच्च Rāmā. ii. 8. 16; ii. 10. 41; तस्यां चीरं वसानायां नाथवत्यामनाथवत्। प्रचुक्रोश जनः सर्वः Rāmā. ii. 33. 13; ii. 42.18; अपश्यं तस्य पितरौ … उदासीनावनाथवत् Rāmā. ii. 58. 4; शरजालाचितं भूमौ पश्याम्येनमनाथवत् Rāmā. vi. 800*; मुहुर्मुहुरपावृत्य दृष्ट्वा सीतामनाथवत्। चेष्टन्तीं परतीरस्थां लक्ष्मणः प्रययावथ Rāmā. vii. 48. 24; vii. 49. 5; राजद्वारि मरिष्यामि पत्न्या सार्धमनाथवत् Rāmā. vii. 73. 12; ममापि कामं हृदयं सुदारुणं शिलामयं वाप्ययसोऽपि वा कृतम्। अनाथवच्छ्रीरहिते सुखोचिते वनं गते भर्तरि यन्न दीर्यते BuddhaC. 8. 69; सनाथानप्यनाथवद्विचेष्टमानान् … मानवान्। अभिसमीक्ष्य मनसि नः पीडा भवति SuśruS. i. 1. 4; कथं च द्रौपदेयास्तेऽकृतदारा महारथाः। पाण्डुनाथा महात्मानो वधमापुरनाथवत् MārkP. 1. 16 = 4. 34; हतास्म्येतेन दुष्टेन सनाथानाथवद्वने MārkP. 127. 14; अयमाकस्मिको वली। मुहुरध्यात्मनिरतं बाधते मामनाथवत् AhirbuS. 45.14; आर्तं विभीषणं दृष्ट्वा विलपन्तमनाथवत्। उवाच भगवान् रक्षी स्वरेण महता तदा PāraS. 10. 284; एवं पुत्रेषु नष्टेषु देवमातादितिस्तदा। हृते त्रिविष्टपे दैत्यैः पर्यतप्यदनाथवत् BhāgP. viii. 16. 1; i. 17. 1; पितृमातृपरित्यक्तो जलमध्ये निराश्रयः। नैकब्रह्माण्डनाथो यो ददर्शोर्ध्वमनाथवत् BrahmVaiP. ii. 3. 3; सोऽयं निपतितः शेते मम भ्राता ह्यनाथवत् SkandP. vi. 100. 29; सुवेदा शोकविह्वला। न ददाति तथा दग्धुं समालिङ्गय स्थिता पतिम्। नाथ नाथेति बहुशो विलपन्ती त्वनाथवत् VāmaP. 72.6; भर्ता च मां न जानाति क्लिश्यमानामनाथवत् VarāP. 137. 131; उद्वर्तितद्वारकपाटकुड्यं विध्वस्तशालावलभीगवाक्षम्। अहो बताभज्यत यज्ञवाटमनाथवद् वाक्यमिवायथार्थम् ŚivaP. vii(1). 20. 42 (524B. 6); अङ्गदः।… समानयत्केशबन्धे धृत्वा मन्दोदरीं शुभाम्। रावणस्यैव पुरतो विलपन्तीमनाथवत् AdhyāRā. vi. 10. 25; अनाथवत्तथाभूतं सैन्यं त्रातुं कृतोद्यमः। एकस्तु सानुजो मानी नाचलन्माल्हिरस्खलः RājTa.(Ka.) 7.1196; निर्द्वारे सतमस्युग्रमारुते शून्यवेश्मनि। तातोऽपि निहतः शून्ये मयि जीवत्यनाथवत् RājTa.(Ka.) 8.1371; नाथोऽस्माकमनाथवत्। मूर्धानं मुष्टिना भित्त्वा प्राप्यतैकोऽपि पञ्चताम् PāṇḍaC. 7.683; दिगम्बरोऽयम् …। राजाध्वनि प्रयान्तीं मामनाथवदुपाद्रवत् PrabhāC. 175. 13; पदा पदा परिभ्रमं नयेन या पदापदा। वनावनावनाथवत् सजीवनावना भवत् Nalo. 3.54; नलस्य वल्लभा … इति संविलपन्त्यनाथवन्नलमन्वेष्टुमुदश्रुलोचना। विपिनं प्रविवेश Nalābhyu. 7.57; प्रद्युम्नगिरिपादान्ते चण्डालैर्निश्यनाथवत्। … भूगर्तेषु निवेशिताः मौसुलजनाः RājTa.(Śrī.) 2.88; 2 like one having no one to care for him भवन्तः कारयन्त्वेषां प्रेतकार्याणि सर्वशः। यथा चानाथवत् किंचिच्छरीरं न विनश्यति MahāBhā. xi. 26. 26.

अनाथवत्सला (anātha-vatsalā) *f.* epithet of Gaṅgā (*lit.* affectionate towards the helpless) (गङ्गा) अनाथवत्सलामोघापांयोनिरमृतप्रदा … इति नामसहस्रं हि गङ्गायाः कलशोद्भव SkandP. iv. 29.18 (*but* comm. अः विष्णुर्नाथो येषां तेऽनाथा विष्णुभक्तास्तेषु … वत्सला स्निग्धा)

अनाथवर्गाधि (anāthavargādhi) *m.* affliction of the multitude of the helpless कस्या मनस्ते … स्त्रिया न सज्जेद् भुजयोर्महाभुज। योऽनाथवर्गाधिम् … चरत्यपोहितुम् BhāgP. iv. 25. 42.

अनाथविप्रप्रेत (anāthavipra-preta) *m.* dead (body of a) Brahmin having no one to care for him अनाथविप्रप्रेतस्य वहनात् स्वर्गलोकभाक् AgniP. 157. 35.

अनाथशरण (anātha-śaraṇa) *n.* refuge of the helpless (महाश्वेता) देवं त्रैलोक्यनाथमनाथशरणमिमं शरणार्थिनी स्थाणुमाश्रिता Kād. 172. 8; श्रुत्वा चानाथशरणं लोकाद् वत्सेश्वरं ततः। … अहमिहागता KathāSaSāg. iv. 1. 116; Nārāy. x. 85.1.

अनाथशरणा (a-nāthaśaraṇā) *adj.* (*f.*) having neither a protector nor a refuge अद्यापि ताम् … बालामनाथशरणामनुकम्पनीयाम् … न हि विस्मरामि CaurPañ. 25.

अनाथशव (anātha-śava) *m.* corpse of a person having no one to care for him अनाथशवसंस्कारस्तीर्थमार्गविशोधनम्।… समासेन धर्मकार्यमिति स्मृतम् MahāBhā. xiii. App. 15(3620); राजादेशादनाथशववहनं तद्वस्त्रादिग्रहणं प्रेतपिण्डभोजनमित्यादिवृत्तिः (सोपाकस्य) ManuBh. ii. 342. 20 (*on* 10. 38); अब्रह्मण्यमनुत्क्रान्तजीवो योगस्थितो द्विजः। अनाथशव इत्यद्य बलाद्दग्धस्तवोदये KathāSaSāg. i. 4.112.

अनाथसंश्रय (anātha-saṁśraya) *m.* refuge of the helpless भगवान्मुकुन्दोऽनाथसंश्रयः …। मोहनीरूपमास्थाय दैत्यानामग्रतोऽभवत् SkandP. i(1). 12.13; i(1). 14. 4.

अनाथसंग्रह (anātha-saṅgraha) *m.* inclusion of a person having no one to care for him क्वचिदित्यनेनानाथसंग्रहः सूचितः BālamBha. iii. 77.9 (*on* 3. 26)

अनाथसभा (anātha-sabhā) *f.* poor-house अशालेति किम्। अनाथसभा। अनाथकुटीत्यर्थः KāśiVṛ. *on* ii. 4. 24.

अनाथसवर्णहरण (anāthasavarṇa-haraṇa) *n.* carrying (the dead body) of a person belonging to the same caste but having no one to care for him धर्मार्थमनाथसवर्णहरणे क्रियाकरणे च द्विजस्यानन्तयज्ञफलम् NirṇaSi. 375.16.

अनाथसार्थ (anātha-sārtha) *m.* group of the helpless तत्र तया सत्त्रेऽवतारिते। नानापथागतानाथसार्थैरद्यापि भुज्यते RājTa.(Ka.) 2.58.

अनाथा (anāthā) *f.* name of one of the *kalās* of Śakti व्यापिनी व्योमरूपा चाप्यनन्ता चाप्यनाथया(?था या)। अनाश्रिता चेति कलाः शाक्ताः स्युः IśānŚiPa. ii. 17. 227; ii. 18. 120(7)

अनाथादि (anāthādi) *adj.* one having no one to look after him etc. (क्षत्रियेण …। सर्वस्य … कर्तव्यं परिरक्षणम्) सर्वस्य करदस्य दीनानाथादेश्च ManuBh. ii. 2. 1 (*on* 7. 2); ii. 27. 13 (*on* 7. 85); AgniP. 97. 64; यच्चानुग्रहार्थं दीनानाथादिभ्यस्तद्दानं दानविदो विदुः Aparā. 781. 16 (*on* 2. 175); 793. 8 (*on* 2. 186); दीनानाथादिपात्रेभ्यश्चाणक्यो न्यददाद्धनम् PariPar. 8. 457; SmṛtiCan. iv. 677.6; SamarāSaṁ. 3. 77; राजधने दीनानाथादिसकलप्राणिनामंशित्वम् RājNīRa. 72. 4; SiṁhāDvā. 171.2(2); ManvaMu. 420. 29 (*on* 9. 311); दीनानाथादीनाम् … वृत्तिकर्ता स्यात् VīraMi.(Rājanīti.) 187. 24; 379. 7; 395. 12.

अनाथानुकम्पक (anāthānukampaka) *adj.* compassionate towards those who have no one to look after them इक्ष्वाकुः …। ब्रह्मण्यश्च शरण्यश्च दीनानाथानुकम्पकः ViṣṇuDhaP. i. 14. 5.

अनाथानुकम्पन (anāthānukampana) *n.* compassion towards one who has no one to look after him किंविपाकोऽयमुत्पातः सिद्धपुत्रस्ततोऽवदत्। … अमात्यः प्राह कोऽप्यत्र किमुपायोऽस्ति सोऽवदत्। पूजनं गुरुदेवानां, दीनानाथानुकम्पनम् SamarāSaṁ. 7. 155; 2. 14.

अनाथानुकम्पिन् (anāthānukampin) *adj.* compassionate towards the helpless शास्त्रज्ञं सर्वधर्मज्ञं दीनानाथानुकम्पिनम्।… यः प्राप्नोति सुतं तस्मान्नान्यो धन्यतरो भुवि BhaviP. 757A. 3 (iv. 106. 5)

अनाथीकृत (anāthī-kṛta) *adj.* rendered protectorless कष्टमनाथीकृतं जगत् Nāgā. 5. 28(17)

अनाथीकृत्य (anāthīkṛt-ya) *ger.* having rendered protectorless राजराजत्वमासाद्य नीत्वा लोकं महोत्सवम्। अनाथीकृत्य तं कस्माद् भवितं(? ता) गमनं तव PadmP.(Ra.) 116. 31.

अनाथीभूत (anāthī-bhūta) *adj.* which has become resortless अजनि चास्य चेतसि ताते दूरीभूते संप्रत्येतावान् खलु (v. l. संप्रत्येवायं खल्वनाथीभूतो) जीवलोकः HarṣaC. 235. 15; ललितमनाथीभूतं विहतस्य गतिर्न विद्यते कापि। शशधरबिम्बद्युतिमुषि यातायामन्तकस्यान्तः KuṭṭaMa. 479.

अनाथेश्वर (anātheśvara) *m.* lord of the helpless न चान्ये बन्धवो यदा। समर्था रक्षितुं नाथ तदानाथेश्वरो भवान् KathāKau. 10. 28.

अनाथैकशरण (anāthaikaśaraṇa) *n.* the sole resort of the helpless दीनानाथैकशरणं पिता त्वं जगतः प्रभो SkandP. ii(2). 24. 23; ii(2). 4. 78; दीनानाथैकशरणात् … ततः। न रिक्तो निर्ययावर्थी TriṣaŚaPuC. iii.

1. 17; दीनानाथैकशरणम् — जगन्नाथं शरणं समुपैहि KathāKau. 15.8.

अनाथ्य (anāth-ya) *n.* helplessness यच्च किंचिदकर्तव्यमनाथ्यादनया कृतम्। तस्य — विशुद्धिः क्रियताम् BṛKathāŚloSaṁ. 21. 161.

अनाद (a-nāda) *m.* absence of proper sounding घोषवतामनुनादः पुरस्तादादिस्थानां क्रियते धारणं वा। सोष्मोष्मणामनुनादोऽप्यनादो लोमशं च क्ष्वेडमनूष्मणां तु ṚPrāti. 14. 6.

अनाददान (an-ādadāna) *adj.* not accepting सदैवातिथीन् भोजयेच्च। अनाददानश्च परैरदत्तम् MahāBhā. i. 86. 3 = MatsyaP. 40. 3; अनाददाने ··· कवलं करीन्द्रे ŚiśuVa. 5. 49; अनाददानाः कवलम् — उत्कण्ठिता इवाल्यर्थं दृष्टाः पञ्चवटीमृगाः RāmC. 10. 66; TriṣaŚaPuC. i. 5. 140; कर्पूरकलोकैः···राजदेयविभागे प्रदिश्यमाने राज्ञि चानाददाने सति PrabaCin. 53. 18; स्ववेदितं संसदि धार्तराष्ट्रे संधित्सतो धर्मसुतस्य वाक्यम्। अनाददाने मुरभिन्निवृत्तः Yādavā. 23. 20; वाजिरक्षाः। वृत्त्यर्थं क्वचन किमप्यनाददानाः स्वैः स्वैः स्वैः कथमपि वर्तयांबभूवुः ŚivLī. 6. 8.

अनादधत् (an-ādadhat) *adj.* not bringing about पुंवाक्यमपि ··· अर्थं साक्षादनादधदपि निश्चयं तद्द्वारेण प्रमाणमेव Kāśi. i. 144. 14 (*on* 2. 159); तथा चोपरिष्टाद् यजेतेति श्रूयमाणमसंबद्धार्थपदव्यवायात् तत्कर्मबुद्धिमनादधत् तत्र गुणविधानमात्रासमर्थं कर्मान्तरमेव विधत्ते Bhām. 580. 20 (*on* iii. 3. 1); स्मा(? स्वा)-तन्त्र्याभिमानवतः परमप्रयोजनरूपं परगतातिशयं नियमेनानादधतः कथं लक्षणवत्त्वम् ŚrutaPra. iB. 97. 8 (*on* i. 1. 1)

अनादन्त (an-ādanta) *adj.* not ending in (the vowel) ā अनादन्तेभ्योऽप्येते स्युः PrakriKau. ii. 536. 8.

अनादर (an-ādará) *adj.* [*f.* -ā] **i** unconcerned, indifferent, regardless, uninterested स आत्मानमुपासीत। मनोमयं प्राणशरीरम् ··· प्रभूतः सर्वमिदमभ्याप्तमवाक्कमनादरम् ŚatBr. X. vi. 3.2; मनोमयः प्राणशरीरो भारूपः सत्यसंकल्प आकाशात्मा ··· अवाक्यनादरः। एष म आत्मा ChāndoU. iii. 14.2 (Śaṅ. अनादरः असंभ्रमः); iii. 14. 4; अनातु(v. l. द)रोत्कण्ठितयोः प्रसिध्यता समागमेनापि रतिर्न मां प्रति। परस्परप्राप्तिनिराशयोर्वरं शरीरनाशोऽपि समानुरागयोः Mālavikā. 3. 15; हीनं परबलं मत्वा निरुत्साहमनादरम्। समस्तबलसंयुक्तः स्वयमुत्थाप्य योधयेत् BṛParāSm. 12.48; PañcT. 2. 26(39) (215. 4); अनादर इति अवाप्तसमस्तकामत्वेनादर्तव्याभावादादररहितः BrahmSūBh.(Rā.) 240. 5 (*on* i. 2 2); अनादरः आदरनिरपेक्षः VedāntKau. 50. 11 (*on* i. 2.2); वीरः ··· । नगाद(?व)नादरा अत्र सर्वसङ्गमुचो वयम् PrabhāC. 130. 4; सौन्दर्यहासो मणिभूषणैरिति। अनादरा तेष्वपि तानि···बभार राधा AlaṅkāKau.(Ka.) 204.14; **ii** not having respect, disrespectful स्त्रियः। ··· गुरुभर्तृगामाज्ञां भेत्स्यन्त्यनादराः ViṣṇuP. vi. 1. 29; PāṇḍaC. 9. 280; तच्छ्रुत्वाभूज्जनो योगात्मनि धर्मेऽप्यनादरः PārśvC. 8.154; PrabhāC. 32. 32; PadyaVe. 771.

अनादर (an-ādara) *m.* **A i** disrespect, displeasure, irreverence, contempt, scorn **ii** disapproval, discarding, rejection, non-acceptance **B i** non-concern, inattention, neglect, disinterest, indifference, non-eagerness **ii** absence of effort, ease **iii** insignificance, inconsequence **iv** (Jaina.) indifference or non-enthusiasm **v** absence of devotion **C** name of a figure of speech **A i** disrespect, displeasure, irreverence, contempt, scorn आदरानादरयोः सदसती P. i. 4. 63 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 1. 142; JaineVyā. i. 2.134; Prasā. i. 517. 11; मन्यकर्मण्यनादरे विभाषाप्राणिषु P. ii. 3. 17; Kātan. ii. 4. 25; सोऽवमानादर्थहानिमुपालम्भमनादरम्।···लभते नरः MahāBhā. iii. 29. 19; योऽभिध्यायन्नुत्पतिष्णून् निहन्यादनादरेणाप्रतिबुध्यमानः। स वै मृत्युर्मृत्युरिवात्ति भूत्वा MahāBhā. v. 42. 9; शुगस्य तदनादरश्रवणात्तदाद्रवणात् सूच्यते हि BrahmSū. i. 3. 34; BrahmSūBh.(Śaṅ.) 210. 13 (*on* i. 3. 34); AṇuBh. 93. 15 (*on* i. 3.34); कर्माण्यत्रास्यजानि ··· । स्त्रीणामुद्वाहि लीलायां गर्वे गच्छ(? च्छे)त्सनादरे NāṭyaŚā. 8.159; तत्र (स्त्रीपुरुषशीलावस्थापने) व्यावर्तनकारणानि — पत्यावनुरागः। अपत्यापेक्षा। ··· पलित इत्यनादरः KāmSū. 258. 18 (5. 1); भवतस्तु किमर्थमनादरः Tantrākhyā. 62. 22; 10. 8; भूषणादरानादरेष्वलं सदसतः CāndraVyā. ii. 2. 27; अनादरस्तिरस्कारः KāśiVṛ. *on* ii. 3. 17; Prasā. i. 423. 9; कैकसीसुतः। अनादरेण विक्षिप्य चन्द्रहासमसिं भुवि। — चक्रे जिनवरार्चनम् PadmP.(Ra.) 9. 174; 18. 49; अनादरेण सकलस्यैव राजकस्य — प्रावर्तत ··· दिवमप्याक्रमितुं पार्थिवो रजःसमूहः AvantiKa. 68.11; दृश्यते च उभयतः पिण्डभाक्त्वमुद्गीथे बद्धचित्तत्वाद् रूपावनादराद् वा ChāndoUBh. 75. 13 (*on* i. 12.1); संरम्भः करिकीटमेघशकलोद्देशेन सिंहस्य यः ···। अत्र — तोयदानां च 'शकल'शब्दाभिधानेनानादरः VakroJī. 18. 8; अवज्ञयोपमन्त्रयतेऽनादरेणाभियुङ्क्त इति भयात् क्रोधो व्यावृत्तिकारणम् JayaMa. 258. 25 (*on* 5. 1); यः करोति···। अनादरं च गुरुषु तमाहुर्ब्रह्मघातकम् BrahmP. 164. 32; अनादरं च चक्रुस्ते पुत्राः GaṇeP. i. 8. 13; तस्यैवोपमानतया प्रसिद्धस्य उपमानान्तरविवक्षयानादरार्थमुपमेयभावः कल्प्यते तत् — प्रतीपम् KāvyPra. 735. 4; AlaṅkāRa. 24; Kuval. 13; उदयसुन्दरी — अनादरेण कृतनमस्कारा च तस्यां तपस्विन्याम् ··· शून्यीभूतेन मनसा ··· भवनमागतवती UdaySuKa. 105. 14; अनादर इति परिभवः अवज्ञानं वोच्यते न त्वादराभावः Pradī. vii. 56. 20 (*on* viii. 1. 55); धीराणां गुणप्रकर्षोऽपि। जडसमयनिपातितानामनादरायैव न गुणाय AryāSaŚa. 430; अनादरे ··· पराकृत्तशिरो भवेत् AbhinDa. 62; प्रिये राधिके। मातृवचनाद् यवस्यानादरं कुर्यास्तदायमतिस्तिग्धो जनस्त्वद्विरहाधिमूलिकां मुद्रिकां दातुं नेच्छति GopāKeCan. 130. 10; पराभूत इव स्वान्ते वीक्ष्य तासामनादरम्। दध्याविति किमेताभिः PārśvC. 7. 139; संततगमनादनादरो भवति ŚāṅgaPa. 1502; द्वेषः परोऽसूया स्यात् सौभाग्यगुणादिभिः। तत्रेर्ष्यानादराक्षेपाः BhaktiRaSi. ii. 4. 65; नामधेय···। त्वमनादरादपि मनागुदीरितं निखिलोग्रतापपटलीं विलुम्पसि StavMā. 303. 21; किमन्येषामनादरेण ŚivārkaMaDī. i. 14. 24 (*on* i. 1.0); अनादराद् खिन्नधियो हि बालकाः समायदुर्युक्तमिदं हि वच्मि Nāräy. x. 61.4; यच्च मदनरत्ने ··· । तद् ··· °सकलतच्छास्त्रीयग्रन्थाविरोधाद् वृद्धानादराच्चोपेक्ष्यम् NirṇaSi. 37. 23; मद्वाणि मा कुरु विषादमनादरेण मात्सर्यमग्नमनसां सहसा खलानाम् BhāmiVi. 4. 28 = RasGaṅ. 686.14; अनास्तिक्यमनादरम्। यदीच्छेद सिद्धिमतुलां स्त्रीभ्य एतद् विवर्जयेत् ParamāKa. 131. 55; सुवसने दर्पादिवानादरः ··· सुहृद्भावेऽपि सासूयता। ··· जामातृपदाङ्कितो न कुरुते किं नाम दुश्चेष्टितम् Mukundā. 206; **A ii** disapproval, discarding, rejection, non-acceptance यदि ह्यनादरेणैषां न कल्प्येताप्रमाणता अशक्त्यैवेति मत्वान्ये भवेयुः समदृष्टयः TantrVā. 115. 8 (*on* i. 3. 4); पितरि ··· । जीवति तु जातोऽपि दास्यां शूद्रेण पितुरिच्छयांशहरो भवेदित्यनादरं विशेषनिरूपणस्य दर्शयति BālKrī. i. 250. 13 (*on* 2. 137); नेहातो भण्यते भूयोऽनर्थत्वाच्चाप्यनादरः BṛĀraUBhVā. iii. 3. 8; अनादृत्य श्रुतिं मोहादतो बौद्धास्तपस्विनः। आदेदिरे निरात्मत्वम् ···। न चानादरे कारणमस्ति NaiṣkaSi. 128.3; आहवनीयवन्तं वाधिकृत्याहवनीये होमस्तत्रानादरे सत्याहवनीयविधेरत्यन्तबाधप्रसङ्गात् NyāyRaMā. 116. 15; अनादरे कारणमाह सर्वेति NyāyRa. 152.17; वेदान्तानाम् ··· वेदविरुद्धत्वाविशेषादनादरः VedāntDī. 81.19; प्रतिषेधः प्रसिद्धानां कारणानामनादरः Candrā. 3 5; उक्ते किमुत्तरं ब्रूयाच्छ्रुत्यनादरतत्परः AnuVyā. 28A. 5 (*on* 2.2); भाष्यकारेण च ··· न केनापि प्रमाणेन निर्विशेषवस्तुसिद्धिरिति अन्येषामनादरः कृतः NyāyPari. 69. 5; प्राशस्त्याप्राशस्त्यज्ञानयोरसत्योपायकत्वेन असत्यत्वादनादरमाशङ्क्य ··· उक्तम् NyāySu.(So.) 58. 28 (*on* i. 2.10); नवान् प्रगृह्णेत्यस्यानादरे च दण्डादेरसंग्रहसिद्धिः ŚatDū. 226.26; दिकादिशब्दार्थः ··· । कल्प्य आर्येष्वसिद्धत्वादनार्याणामनादरात् NyāyMāVi. 33.12 (*on* i. 3.6); अनादरः विना बाधकेन प्रतीतार्थपरित्यागः NyāySu.(Ja.) 385A. 5; 'मोहादाचमनं कृत्वा रुधिरप्राशनं भवेत्' इति तु वचनं प्रामाणिकनिबन्धृभिरनादरात् ··· हेयमेव VīraMi. 54. 23 (*on* 1. 22); योऽयं परप्रत्ययेऽनादर उक्तः — । सोऽपि नात्यन्तम् MayūMāli. 26. 11 (*on* i. 3. 3); **B i** non-concern, inattention, neglect, disinterest, indifference, non-eagerness षष्ठी चानादरे P. ii. 3.38 = CāndraVyā. ii. 1. 91 = ŚākaṭāVyā. i. 3.183 = SaraKaṇṭhā. (Gr.) iii. 1. 265; SiddhaHe. ii. 2 108; सर्वथा त्वेतदुचितं दुर्बलेषु बलीयसाम्। अनादरो विरोधश्च MahāBhā. v. 70. 73; मन्त्रिणो हि व्यवहितमर्थं वृत्तमवृत्तं वा पृष्टमनादरेण ब्रुवन्ति ArthŚā. i. 74. 2 (1. 15); समुत्थानमाप्तीनामज्ञानात्प्रमादात् क्लेशप्रान्तुर्यादनादराच्च MaYānaSū. 55.1 (11. 4); ता चानादरे JaineVyā. i. 4. 46; महतो महाविषयस्य न्यायस्य लघीयसा सूत्रेणोपदेशात् परं वाक्यलाघवं मन्यमानस्यान्यस्मिन् वाक्यलाघवेऽनादरः NyāyBh. 19. 3 (*on* i. 1.5); तेन हि न युक्तं प्रार्थयमाने मयि भवतोऽनादरं कर्तुम् Tantrākhyā. 58. 11 = PañcT. 2.10(1) (196. 11); न च लघुष्वपि कर्तव्येषु धीमद्भिरनादरः कार्यः Tantrākhyā. 119.15 = PañcT. 3. 109(1) (365.14) = Pañcā. 226. 13; Tantrākhyā. 120. 3 = PañcT. 3. 115 (367. 6) = Pañcā. 226. 29; अभिमतवस्तूपहताविपि पवित्रकं विप्र भूषणं सूत्रजं स्मरेत्। अज्ञानाद्गुरुदर्पादनादरस्तन्व्याः NāgaSa. 13.9; दथवा मोहाद्यद्वा कर्मण्यनादरात् PāraS. 12.460; राज्यवर्धनः ··· स्नानभूमिमगाद्। तस्यां च स्थित्वा विभूयं वित्रस्तव्यस्तकुन्तलं मौलिमनादराद्विष्पीड्य HarṣaC. 244.18; 106.8; दुःखेन भोजयितुमाशयिता शशाक तुङ्गप्रकायमनमन्तमनादरेण। ··· इभाधिराजम् ŚiśuVa. 5. 51; नक्तं दिवमशुष्यत्स तत्परो जयचिन्तया। ··· अनादरेण शारीरमपि कर्म प्रपन्नवान् PadmP.(Ra.) 26.50; 13. 67; स्नानादिगात्रसंस्कारपरिभोगेष्वनादरः। ··· इत्यादीन् ··· द्यूतदोषान् प्रचक्षते NītiSā. 15.48; क्रियायामनादरं दर्शयति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 696.5 (*on* iii. 3.50); शवकर्मण्यनादरं दर्शयन् विद्यां स्तौति ChāndoUBh. 247.6 (*on* iv. 15.5); येयं ब्राह्मण्या वस्था सेयं स्तूयते न तु चरणेऽनादरः BṛĀraUBh. 421. 12 (*on* iii. 5.1); न च मूलस्मरणमनादराद्भ्रष्टम् TantrVā. 73. 8 (*on* i. 3.1); 23.16 (*on* i. 2. 7); न च सर्वप्रधाने वस्तुन्यनादरो युक्तः TantrVā. 196.4 (*on* i. 3. 18); नामधेयं संख्यानन्तरं पठितव्यं सदनादरादन्ते पठितम् TantrVā. 337. 13 (*on* ii. 1. 1); 421. 11 (*on* ii. 1. 36); BṛKathāŚloSaṁ. 4. 57; दग्धमन्दिरसारेऽपि कस्य वह्नावनादरः RāmC. 10. 102; 10.110; Hitopa. 2. 120; 3.103(3); कोऽयमात्मन्यनादरः ĀdiP. 14. 75; अनादरे हि चैतेषां स्मृतिकर्तव्या कन्यकाकाङ्क्षा अकर्तव्यो ह्यनादरः ĀdiP. 14. 75; अनादरे हि चैतेषां स्मृतिलोपादयः GaṇeP. ii. 142. 11; आपदः संपदः सर्वाः सर्वत्रानादरो जयः YogVā.

iv. 32.58; रसवतीष्विल्यनादरे सप्तमी Loc. 147.21 (*on* 3.14); 172.26 (*on* 3.24); 186.27 (*on* 3.33); (पूर्वरङ्गं महाभागा गदतो मे निबोधत) गदत इति … अनादरे षष्ठी। निगदन्तमनादृत्य स्वबुद्ध्या बुद्ध्यध्वम् AbhinBhā. i. 208.14 (*on* 5.6); NyāyRa. 210.12 (*on* 5(1).8); कर्तुस्तु अस्मरणमनादरादुपपद्यते ŚāstrDī. 601.5 (*on* ix. 2.1); गुणेष्वनादरं पुत्र प्राप्तश्रीरपि मा कृथाः DarpDa. 1.38; बिब्बोकोऽहंकृतेनैव प्राप्तेऽभीष्टेऽप्यनादरः Vaija. 143.94; पपुः प्रपापालिकया समर्पितं चिरेण पान्थाः कथमप्यनादरात् ।… प्रपाजलम् VikraDeC. 13.10; अनादरेण कृतो माल्याच्छादनभूषणविलेपनरूपस्याल्पस्याकल्पस्य न्यासः … शोभाहेतुर्विच्छित्तिः Kāvyānu.(He.) 373.21; NāṭaLaRaK. 2626; Kāvyānu.(He.) 83.11; 102.11; सौभाग्यगर्वादिष्टेऽपि वस्तुन्यनादरो बिब्बोकः Kāvyānu.(He.) 374.4; NāṭyaDa. 205.24; RasāSu. 55.13 (1.206); SāhiDa. 133.2; AlaṅkāKau.(Ka.) 204.12; UjjvaNīMa. 314.12; मदुक्तिश्चेदन्तर्मदयति सुधीभूय सुधियः किमस्या नाम स्यादरसपुरुषानादरभरैः NaiṣC. 22.150; Kuval. 136.(4); 'हन्यते प्रेक्षमाणानां हतास्तत्र सभासदः।' प्रेक्षमाणानामित्यनादरे षष्ठी Aparā. 604.25 (*on* 2.4); SmṛtiCan. iii. 48.5; Aparā. 1096.25 (*on* 3.265); 1146.13 (*on* 3.285); अथापतन्नृपतनयस्य सर्वतः पतिष्यतः शरनिकरस्य दूतिकाः । अनादरादरिपृतनासु दृष्टयः RāghPāṇ.(Ka.) 4.20; SaṁgīRa. ii. 267.10 (4.179); दुन्दुभेरित्यनादरे षष्ठी ŚrutaPra. ii. 153.14 (*on* i. 4.22); PārśvC. 2.22; अनादरादसंबद्धं यत्किंचित्तेन चाकथि PrabhāC. 57.13; यत्र सकलविषयव्यावृत्तिः करणीयेष्वनादरः NāṭaLaRaK. 2450; अनादरोऽपराधेषु प्रतिपक्षेष्वमत्सरः ।… तृतीये यौवने स्त्रीणामेवमादिविचेष्टितम् BhāvPra.(Śā.) 105.2(5); RasāSu. 40.16 (1.176); BhāvPra.(Śā.) 118.5(5); कथाप्रसङ्गे वचनेष्वनादरः … विरक्तभावस्य जनस्य लक्षणम् SūktiRa. 123.41; आत्मस्वरूपप्रतिपादनम् … न … अनादरमर्हति NyāySu.(So.) 25.9 (*on* i. 2.7); 62.33 (*on* i. 2.12); ŚārṅgaPa. 3161; आदरः सुलभो राज्ञां वस्तुन्यल्पगुणेऽपि च। प्रगुणेऽपि च संप्राप्ते भवेन्नूनमनादरः PuruṣPa. 22.10; SiṁhāDvā. 78.0(10); तद्राज्ये रूप्यभट्टोऽभूत् … अनादरं खण्डखाद्ये कारयन् गणितागमे RājTa.(Jo.) 1314; लोकस्य शब्दप्रयोगे गुरुलाघवं प्रत्यनादरात् Prasā. i. 409.14; SiddhāLeSaṁ. 3.2; GuruCandr. i. 328.24; अचेतीत्यनेन श्वादीनामपि बलिदानेऽनादरो न कर्तव्यः VīraMi.(Āhnika.) 403.23; VīraMi.(Śrāddha.) 18.10; अत एव तद्विचारोऽप्यार्थादितदधिकरणोत्तरं द्रष्टव्य इत्युक्तं, तदनादरात् MīmāKau. iii(2).11.24 (*on* ii. 1.5); i. 82.10 (*on* i. 3.10); ii. 222.16 (*on* iii. 1.27); वेदानां भारतादिवाक्यवत्पौरुषेयत्वमेव वाक्यत्वाद्युक्तम्, कर्तुरस्मरणस्य चिरकालिककूपादाविवानादरेणोपपत्तेः BhāṭṭDī. i. 14.8 (*on* i. 1.7); KaliVid. 30; अनादरेण देयं कार्यं वेत्यर्थः SiddhāKau. 289A.14 (*on* v. 1.98); अनादरे गम्यमाने सति यस्य क्रियया क्रियान्तरं लक्ष्यते ततः सप्तमी षष्ठी च LaŚabdoŚe. i. 520.3; ii. 275.11; **BiI** absence of effort, ease वहति भुवनश्रेणीं शेषः … कमठपतिना मध्येपृष्ठं सदा स च धार्यते। तमपि कुरुते क्रोडाधीनं पयोधिरनादरात् ŚatTrayī. 73; अनादरोपात्तधृतैकसायकम् … गणाः समासेदुरनीलवाजिनम् Kirātā. 14.36; पातयति महापुरुषान् सममेव बहूननादरेणैव ।… एकः कालः HarṣaC. 210.3; मित्रवान् साधयत्यर्थान् दुस्साधानप्यनादरात् NītiSā. 14.40; अथ हारमनादरेण कण्ठात् स्वयमाकृष्य सः … निदधे पाणितले विलासवत्याः NavaSāC. 5.63; (योगी) … । पुण्यश्लोकत्वमाप्नोति त्रिभिरब्दैरनादरात् MālinīT. 15.13; **BiII** insignificance, inconsequence निरुपपदानामभिधानानां हि लोकेऽनादरो दृश्यते । देवदत्तो दत्त इति Sphuṭā. i. 3.13 (*on* 1.1); यदि त्वादित्येऽपि गतिहेतोः फलसिद्धिः शक्यनिश्चया, तदानादरोऽन्यपूर्विकतायाः NayaVi. 137.4 (*on* i. 1.5); यः शब्दो यत्र कर्मणि यद्गुणसंबन्धं बोधयति, स चेत् संबन्धः शास्त्रान्तरप्रतिपन्नः, तदा तस्य शब्दस्य तन्नामधेयत्वं तत्प्रख्यशास्त्रात् । तच्च शास्त्रान्तरं विधिर्वार्थवादो वेत्यत्रानादरः MīmāNyāPra. 258.12; **BIV** (Jain.) indifference or non-enthusiasm योगदुःप्रणिधानानादरस्मृत्यनुपस्थानानि TattvāRāVār. 7.33; 7.34; अस्थिरत्वास्मृतं योगदुष्क्रियानादरा मलाः । सामायिकव्रतस्यैते मताः पञ्च जिनेश्वरैः SubhāRaSaṁ. 857; 858; कायवाङ्मनसां दुष्टप्रणिधानमनादरः YogŚā. 3.115; 3.117; **BV** absence of devotion अनादरो लयविक्षेपकषायसुखास्वादानामपरिहारः JīvanVi. 118.1; 117.19; **C** name of a figure of speech, *lit.* non-acceptance (of a thing though it is similar to what is wanted) अप्राप्तार्थं तत्तुल्यानादरोऽनादरः AlaṅkāRa. 70; [*anādara* is the meaning of the following verbal bases such as *aṭṭ-(aṭ)* *utṛdir*, *dṛṅ*, *dhīṅ*, *rauḍṛ-(roḍṛ-)*, *śiṭ-*, *ṣuṭṭ-(ṣuṭ-)*, *ṣiṭ-*, *ṣūrkṣ-*, *smiṭ-*, *hiḍ-*, *heḍṛ-*, *hoḍṛ-*, DhātuPā. 1.287; 1.304; 1.325–326; 1.377; 1.697; 4.28 (v.l.); 6.118 (v.l.); 7.9; 10.26; 10.37; Nyās. ii. 744.11 (*on* vii. 2.75); DaivaVyā. 15; KāvyKaVṛ. 93.20 (3.5); 94.5 (3.5); PariVṛ.(Sī.) 170.9; PrakriKau. ii. 273.5; Prasā. ii. 238.15; ii. 336.20; ii. 715.12; *dṛṅ*; DhātuPra. 1.938 (68.16); *dhṛṅ*; KāvyKaVṛ. 93.30 (3.5)]; [The particles *are*, ChāndoUBh. 208.18, (*on* iv. 1.8), *rai*, (GaṇRa. 1.4(6); Prasā. i. 307.10), *api kiñcit* (BhāvPra.(Śā.) 274.8 (9) are used to indicate *anādara*]; [Kośas give the following words as synonyms of *anādara*– *paribhava*, AmaK. 406; AgniP. 359.82; Vaija. 97.171; ŚabdaRa.(Vā.) 1948; KośaKaTa. 1.1986; *parībhāva*, AmaK. 406; ŚabdaRa.(Vā.) 1946; *tiraskriyā*, AmaK. 406; AgniP. 359.82; ŚabdaRa.(Vā.) 1946; *paribhāva*, AgniP. 359.82; KośaKaTa. 1.1986; *abhibhava*, AbhidhāRaMā. 4.19; KośaKaTa. 1.1986; *tiraskāra*, AbhidhāRaMā. 4.19; Vaija. 97.171; KośaKaTa. 1.1986; *atyākāra*, Vaija. 97.171; KośaKaTa. 1.1986; *rīḍhā*, *avamānana*, *avajñā*, *paribhūti*, *avaheḍa*, ŚabdaRa.(Vā.) 1948; *parābhava*, *nyakkāra*, *nikāra*, *dhikkāra*, KośaKaTa. 1.1986; and also *anādara* as one of the meanings of the following words: *krīḍā*, AnekāSaṁ. 2.109; AnekāTi. 2.64; ParaNā. 2791; *rīḍhā*, *avajñā*, *avahelā*, *tarkṣaṇa*, AbhidhāCin. 1479; *avagrahaṇa*, ViśvaPra. 55.104; DharK, 717; MediK. 56.12; AnekāTi. 4.9; ViśvaLoK. 118.111; KośaKaTa. 2.5076; ŚabdaRaSaK. 122.7; *helā*, *heḍā*, NānārthāSaṁ. i. 180.1606; *heḍa*, ŚabdaRaSaK. 98.21]

अनादरकारण (anādara-kāraṇa) *n.* reason for not paying due regard अत्रोपमानत्वेन प्रसिद्धस्य चन्द्रमसो निकर्षार्थमुपमेयत्वं कल्पितम्। वदनस्य चोपमानत्वविवक्षात्र प्रयोजिका। क्वचित्पुनर्निष्पन्नमेवौपम्यमनादरकारणम् AlaṅkāSa. 166.11.

अनादरकृत (anādara-kṛta) *adj.* done through indifference इष्टानां भावानां प्राप्तावभिमानगर्वसंभूतः। स्त्रीणामनादरकृतो बिब्बोको नाम विज्ञेयः NāṭyaŚā. 22.21; SaraKaṇṭhā. 619.10; (त्रिपताकः स विज्ञेयः कर्म चास्य निबोधत। आवाहनमवतरणं विसर्जनं वारणं प्रवेशश्च) विसर्जनमनादरकृतमधस्तलकृतेन बहिरङ्गुलिद्वयक्षेपात् AbhinBhā. ii. 32.14 (*on* 9.29)

अनादरक्रिया (anādara-kriyā) *f.* act of (showing) indifference (through pride) गर्वाभिमानादिष्टेऽपि बिब्बोकोऽनादरक्रिया DaśRū. 2.41; BhāvPra.(Śā.) 9.18 (1); SāhiSā. 4.40; मनाक् प्रियकथालापे बिब्बोकोऽनादरक्रिया PratāYaBhū. 268.2.

अनादरगर्भत्वाभाव (anādaragarbhatvābhāva) *m.* absence of being that which contains disregard यदा कतिपयोक्तिरनुक्तप्रदर्शनार्थापि भवेत्— तदानीं तत्तत्प्रकरणभेदेनाश्रमधर्माणामनुक्तत्वाविशेषेऽप्यनुक्तेरनादरगर्भत्वाभावात् — मौनस्य विधेयत्वं फलं स्यात् ŚrutaPra. ii. 563.23 (*on* iii. 4.46)

अनादरगर्भा (anādara-garbhā) *adj.* (*f.*) containing disregard यदा कतिपयोक्तिरनुक्तानादरमूलैव स्यात् — तदानीं तत्तत्प्रकरणभेदेन सर्वाश्रमधर्माणामनुक्तत्वाविशेषादनादरगर्भा तदनुक्तिर्मननस्याश्रमधर्मप्रतिक्षेपकत्वमुपोद्बलयति ŚrutaPra. ii. 563.19 (*on* iii. 4.46)

अनादरज्ञापन (anādara-jñāpana) *n.* indication of disrespect (न वाविशेषात्) विहितत्वेन गुणोपसंहारपूर्वकोपासनायां नीरसत्वेनानादरज्ञापनाय वाशब्दः AṇuBh. 225.6 (*on* iii. 3.21)

अनादरण (an-ādaraṇa) *n.* **I** non-acceptance, rejection पशुमुपलभ्य वायवेऽआलभेत मिथ्यासंकल्पदोषपरिजिहीर्षया। अनादरणं वा KātyŚS. xxv. 9.3; निगृहीतस्य तस्यापरमभिधानमनादरणीयमेव …। तथाप्यनादरणेऽनसिद्धावसिद्धिमुद्भाव्य … विजयेत KhaṇḍanKhā. 1010.6; कर्मत्वव्यतिरिक्तजातिमात्राश्रयत्वादिरूपगुणलक्षणसंकेतस्यास्माभिरनादरणात् NyāyPari. 504.4; श्रुतिविरुद्धस्य पुराणादेरनादरणात् NyāySu.(Ja.) 99A.10 (*on* i. 1.2); 119A.2 (*on* i. 1.5); प्रकरणान्तरीयपरिभाषायाः प्रकृतेऽनादरणात् DaṇḍaVi. 122.19; वृद्धव्यवहारेऽनादरणमाविष्कृतम् ŚivārkaMaDī. i. 176.2 (*on* i. 1.4); **II** indifference, neglect ताः पर्यतप्यन् … आनपत्येन दुःखेन राज्ञोऽनादरणेन च BhāgP. vi. 14.39; सुयोधनस्य चानादरणं द्वितीयगदाघातदानाद्यनुद्यमात् Loc. 81.15 (*on* 2.10); Kāvyānu.(He.) 92.21.

अनादरणकारण (anādaraṇa-kāraṇa) *n.* cause of disregard संनिकर्षोऽत्र मर्त्यानामनादरणकारणम् । गाङ्गं हित्वा यथान्याम्भस्तत्रत्यो याति शुद्धये Subhāṣitaratnabhāṇḍāgāra 158.222.

अनादरणसंभव (anādaraṇa-sambhava) *m.* possibility of non-acceptance चमसादि च संमृज्यान्नो वा तस्यास्ति मार्जनम् । एकत्ववद्ग्रहत्वस्याप्यनादरणसंभवात् NyāyMāVi. 115.5 (*on* iii. 1.8)

अनादरणार्थम् (anādaraṇārtham) *adv.* for the sake of not paying due regard यद्युपमानतया प्रसिद्धस्योपमानान्तरप्रतितिष्ठापयिषयानादरणार्थमुपमेयत्वं कल्प्यते तत् … द्वितीयं प्रतीपम् AlaṅkāSa. 165.8 (comm. अनादरणार्थमिति । उपमानत्वेन नैतद्योग्यमिति यावत्)

अनादरणीय (an-ādaraṇīya) *adj.* [*f.* -ā] **I** (theory, words etc.) not to be accepted or considered as valid, not to be followed, to be discarded or rejected आख्यानमपि पुरुषप्रणीतत्वादनादरणीयम् ŚābaBh. 1348.9 (*on* vi. 1.1); न च लक्षणशब्दानां स्वात्मनि क्रियाविरोधादात्मार्थत्वा-

भावाद्वा लक्षणानुगतिरनादरणीया TantrVā. 202.7 (on i. 3.18); तादृशं च वैशेषिकादिष्वपि तदभियुक्तैः शक्यं योजयितुमित्यनादरणीयम् TantrVā. 215.18 (on i. 3.18); 431.1 (on ii. 1.46); परमाणुकारणवादः ··· अनादरणीयो वेदवादिभिः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 375.19 (on ii. 2.17); VedāntKau. 190.20 (on ii. 2.17); या (व्यवस्था) त्विदानींतनैः प्रवर्तिता साशाश्वतत्वादनादरणीया ManuBh. ii. 78.10 (on 8.8); न ह्यस्याः श्रुतेर्वचनं सुभगावचनमिवानादरणीयम् BrahmSūBh.(Bhā.) 45.13 (on i. 2.20); न चार्थस्मरणस्य प्रयोजनवत्त्वात् तस्य विफलत्वात् तदनादरणीयमिति युक्तम् ĀgaPrā. 51.7; अनार्यवृत्तमसाधुचरितम्। अनादृतमित्यनादरणीयम् JayaMa. 153.21 (on 2.7); न च बुधा भूयांसोऽनादरणीयं वस्त्वादरेणोपदिशेयुः Loc. 3.18 (on 1.1); यदुक्तमुभयवादिसिद्धत्वाज्ज्ञानस्य तस्यैवाकारकल्पना युक्ता लाघवमेवं सति भवतीति तदनादरणीयम् NyāyRa. 317.17 (on 5(3).179); कुतस्तदीयविसंवादस्यादरणम्, अनादरणीय एव हि सः NyāyRa. 617.19 (on 5(14).13); तेन यद्भिक्षुणोक्तं प्रसज्यप्रतिषेधात्मकमेव वैधर्म्यम् इति तदनादरणीयम् ŚāstrDī. 69.5 (on i. 1.5); तदिदम् ··· विकल्पासहविविधकुतर्ककल्ककल्पितमिति ··· याथात्म्यविद्भिरनादरणीयम् BrahmSūBh.(Rā.) 28.1 (on i. 1.1); तस्याचारव्यतिक्रमः स्वल्पवैकल्यमिति न तावतानादरणीयोऽपि तु बहुमन्तव्यः GītāBh.(Rā.) 485.4 (on 9.30); अत एवमादिवादाः ··· अज्ञानिभिर्जगन्मोहनाय प्रवर्तिता इत्यनादरणीयाः GītāBh.(Rā.) 570.16 (on 13.2); पशुपतेर्मतमनादरणीयम्, वेदविरुद्धमिमित्तोपादानभेदतद्विरुद्धाचारपरत्वेनासामञ्जस्यात् VedāntSā.(Rā.) 185.7 (on ii. 2.35); सर्वात्मना विरुद्धांशत्वामसत्त्वादनादरणीयः VedāSaṁ. 142.17; KhaṇḍanKhā. 1010.4; न चाय्यादिसायुज्योक्तिरर्थवादत्वादनादरणीयेति वाच्यम् ŚrutaPra. iA. 251.9 (on i. 1.1); ज्ञेयभेदस्य ज्ञानभेदं प्रत्यप्रयोजकत्वेन चतुर्थोऽपि पक्षोऽनादरणीय एव NyāyKu. 136.1; VedāntRaMañ. 1.1(7.17); तद्विषया च प्रायेना कथमिव विवेकिनामनादरणीया SyādvāMañ. 11(121); तत्र विरुद्धांशो बाह्यशैवागममूलत्वेनानादरणीयः NyāySiA. 193.23; 197.18; तदपि विकल्पासंभवस्योक्तत्वात् स्वपक्षसंरक्षणाभिनिवेशकारितमित्यनादरणीयम् ŚatDū. 228.14; एतद्भाष्यम् ··· शास्त्रार्थमर्यादामनङ्गीकुर्वतामनादरणीयम् ŚivārkaMaDī. i. 14.3 (on i. 1.1); यत्तु हरदत्तेन ··· स्थानिवत्त्वं परिहृतम् — पूर्वापरपर्यालोचनाविधुरमित्यनादरणीयमेव PāṇiTaVāNaMā. 4.18; कैयटेन कृतो विरोधोपन्यासस्त्वनादरणीय एव PāṇiTaVāNaMā. 103.17; एकोक्तिः संभवत्येव। न च सानादरणीयेति वाच्यम् GuruCandr. i. 32.6; यत्तु ··· विष्णुधर्मोत्तरोक्तकलशोदकस्नानमत्र लिखितं तन्महार्णवमूलकमित्यनादरणीयम् VīraMi.(Saṁskāra.) 285.22; VīraMi.(Paribhāṣā.) 21.6; स्मृत्यादि सन्मूलानपेक्षम् ··· अनपेक्ष्यमिति पाठे अनादरणीयमित्यर्थः MīmāKau. i. 6.11 (on i. 3.1); i. 103.12 (on i. 3.17); तेन प्रमाकरणं प्रमाणमिति सिद्धम् अनधिगतार्थगन्तृ प्रमाणमित्यादिकं तु तत्तद्वादिभिरेव निरस्तत्वादनादरणीयम् YatīndraDī. 4.8; न च निर्मूलत्वादेतदनुशासनमनादरणीयम् VaiyāBhū. 72.16 (on 21); **ii** (person) not to be respected or revered एकदेशविभावितः सन्नपि प्रत्यर्थी अनादरणीय एव Subodhi. 8.31 (on 2.20); (आबालगोपविदिता सर्वानुल्लङ्घ्यशासना) (त्रिपुरसुन्दरी) अतिपरिचयादवज्ञेति न्यायात्सर्वेषामनादरणीया स्यादत आह सर्वेति LalitāSaBh. 195.9 (on 233)

अनादरणीयता (anādaraṇīya-tā) *f.* the state of not being fit to be respected प्रसन्नात्मा ··· मद्व्यतिरिक्तं न कंचन भूतविशेषं प्रति शोचति — मद्व्यतिरिक्तेषु सर्वेषु भूतेषु अनादरणीयतायां समः GītāBh.(Rā.) 686.14 (on 18.54)

अनादरणीयत्व (anādaraṇīya-tva) *n.* the state of not being fit to be considered or accepted as valid, the state of being fit to be rejected or discarded, the state of not being fit to be followed परमेश्वरार्पणबुद्ध्या क्रियमाणस्यैव कर्मणः शुभफलत्वात् ··· काम्यफलार्थिनां जन्ममरणादिबन्धकत्वेन स्वल्पफलतया अनादरणीयत्वात् LalitāTriBh. 334.17 (on 46); अत एव प्रयोजनस्यानादरणीयत्वाद् व्यञ्जकत्वे न क्षत्यं किंचिदिति भावः Loc. 51.21 (on 1.17); अन्वितपदार्थकमपि निष्प्रयोजनमनुपादेयमेव, सदसद्भावसदसनविमर्शवाक्यमिव, तदिहोपादेयताव्यापकप्रयोजनाद्यनुपलम्भादनादरणीयत्वमिति NyāyMañ. i. 7.8; श्रुतिविरुद्धायाः स्मृतेरनादरणीयत्वम् BrahmSūBh.(Rā.) 397.14 (on ii. 1.1); VedāntDī. 80.9 (on ii. 1.1); उदाहरणतयोक्तस्वहस्तलेख्यस्यानादरणीयत्वाद् SmṛtiCan. iii. 149.8; (परमाणुवादस्य) शिष्टापरिग्रहाच्चानादरणीयत्वमाह PrakaVi. 506.12; 708.20; न चैवं सूत्रस्य अनादरणीयत्वं लिङ्गविशेषविवक्षायां दर्शनीयभाष्यं इत्यायनिष्टप्रसङ्गात् PadMañ. on KāśiVṛ. on P. vi. 3.34; न चैवं जात्यादीनां जातिरहितत्वमिति समयविरोधः तस्य अप्रामाणिकत्वेनानादरणीयत्वात् TarkSaṁ.(Ā.) 8.21; अस्मिन् सूत्रेऽर्थान्तराणां गत्यभावस्वीकार्याणामनादरणीयत्वं फलितम् ŚrutaPra. iA. 12.18 (on i. 1.1); शास्त्रीयविधानामत्रैवान्तर्भावोऽन्यासामा(? म)नादरणीयत्वं च TattvSaṁkhyā. 49.2; अर्वाचीनव्याख्यातृकल्पितानां तु अनादरणीयत्वात् ŚatDū. 56.3; TattvPrakā. 95A.3 (on ii. 2.4); अत्रानाप्तवाक्यत्वाविशेषादस्तुतो द्वयोरनादरणीयत्वेऽपि योगसिद्धसार्वज्ञ्यवाक्यत्वविशेषा-

भिमानात् भवति प्रतिरोधः NyāyPari. 309.10; अनिपुणपरित्यागस्यानादरणीयत्वात् PañcRāRa. 77.4; प्रधानविरोधिनां भूयसामप्यनादरणीयत्वात् UpaParā. 50.26; स्मृतयः कर्मगौरवमात्रेणानादरणीयत्वेऽपि तदुपन्यस्तयुक्तिगौरवेणादरणीयाः ŚivārkaMaDī. ii. 37.17 (on ii. 1.25); i. 246.32 (on i. 1.21); तदीयग्रन्थानां च या वेदबाह्याः स्मृतयः ··· तमोनिष्ठा हि ताः स्मृताः इति वचनान्निष्फलत्वस्मृतेरनादरणीयत्वम् MīmāKau. i. 29.6 (on i. 3.4); एकस्या द्रौपद्याः पञ्चभिः परिणयवद्देवचरितकल्पत्वेनान्यैरनादरणीयत्वात् VīraMi. 112.20 (on 1.54); अपूर्वभेदः सिध्यतीत्यर्थः। अनुनिष्पादीत्यस्यायत्नसिद्धत्वे तात्पर्यं न तु अनादरणीयत्वे MayūMāli. 95.13 (on ii. 1.1); प्रयोजनस्य लैङ्गिकत्वाद्वचनविरोधेन लिङ्गस्यानादरणीयत्वात् प्रयोजनवशेन व्यवस्था संभवति MayūMāli. 217.2 (on iii. 2.7)

अनादरणीयत्वकथन (anādaraṇīyatva-kathana) *n.* statement of non-acceptability or invalidity सांख्ययोगयोर्विरुद्धांशाभिप्रायमनादरणीयत्वकथनमिति चेत् ŚrutaPra. iA. 22.19 (on i. 1.1)

अनादरणीयत्वोपपत्ति (anādaraṇīyatvopapatti) *f.* justification of non-acceptability or invalidity वैशेषिकशास्त्रस्य सर्वथैवानादरणीयत्वोपपत्तेः न्यायशास्त्रस्यापि ··· उपेक्षणीयत्वोपपत्तेः ŚivārkaMaDī. ii. 77.30 (on ii. 2.16)

अनादरतस् (anādara-tas) *adv.* **i** without due respect or regard रावणः- सर्वं श्रद्धया दत्तं श्राद्धम्। रामः- भगवन्, अनादरतः परित्यक्तं भवति Prati. 5.8(15); अथानादरतः पूर्वं त्रपमाणः स्वयंकृतात्। पवनः कुशलं प्रष्टुं न प्रावर्तत चेतसा PadmP.(Ra.) 16.174; ततोऽनादरतस्तेषामेकैकं वीक्ष्य लक्ष्मणः। अमार्गदूर्जितं वाक्यं घनाघनघनस्वनः PadmP.(Ra.) 48.128; **ii** due to indifference प्रसाधनानां दयितापराधाद्यैर्यानादरतः सखीनाम्। प्रयत्नतो वारणमङ्गनायाः विच्छित्तिरेषा कथिता बहुज्ञैः NāgaSa. 7.7; ŚārṅgaPa. 3159.

अनादरता (anādara-tā) *f.* **i** the state of having no regard (for pleasure) वासरावसानेऽनादरताम् ··· जनानां जनयन् ··· हेमन्तसमयः समुदजृम्भत RāmāCam. 3.13(8); **ii** the state of being disinterested or indifferent वैराग्यं विरक्तिः परिपूर्णत्वादनादरतेत्यर्थः ŚrutaPra. iA. 214.15 (on i. 1.1)

अनादरतिरस्कृता (anādara-tiraskṛtā) *adj.* (*f.*) insulted because of lack of attention तां कान्ताम् — नालुलोके महीपतिः। सा शशाप नृपं सुभ्रूरनादरतिरस्कृता SkandP. iii(1). 5.99; BṛKathāMañ. ii. 1.33.

अनादरत्व (anādara-tva) *n.* **i** the state of having no interest यद्यप्यन्यानि क्रव्यग्रहवचनानि — सन्ति तथापि ··· अनुष्ठातॄणां चानादरत्वे सति तानि न लिखितानि SmṛtiCan. vi. 28.19; **ii** the state of having no regard तेषामितराधिकारिष्वनादरत्वं तन्मुखेनेतराधिकारिणां निकृष्टत्वम् — दर्शितम् ŚrutaPra. ii. 331.19 (on ii. 2.42)

अनादरदारित (anādara-dārita) *adj.* easily cleft (सरस्वती) अनादरदारितमन्दरदरीदृषदम् ··· मन्दाकिनीमनुसरन्ती मर्त्यलोकमवततार HarṣaC. 30.3.

अनादरद्योतनार्थम् (anādaradyotnārtham) *adv.* for the sake of indication of disrespect तथा च केनापि स्मृतमिति। केनापीत्यनादरद्योतनार्थम् Subodhi. 62.30 (on 2.136)

अनादरनिबन्धन (anādara-nibandhana) *n.* basis of disregard क्वचित्तु निष्पन्नैवोपमितिक्रिया अनादरनिबन्धनम् KāvyPra. 737.1.

अनादरनिमित्त (anādara-nimitta) *n.* cause of disregard न चानादरे कारणमस्ति। यस्मात्सर्वत्रैवानादरनिमित्तं प्रमाणस्य प्रमाणान्तरप्रतिपन्नप्रतिपादनम् NaiṣkaSi. 128.3.

अनादरनिरस्त्रीकृत (anādara-nirastrīkṛta) *adj.* easily rendered weaponless (अशनिपतिः) अवधारयन्ननादरनिरस्त्रीकृतनिखिलपरचक्रनायकं सायकव्यापारमतिचिरमतिष्ठत् TilaMañ. 99.23.

अनादरन्यास (anādara-nyāsa) *m.* putting on carelessly माल्याच्छादनभूषणविन्यासानामनादरन्यासः। स्वल्पोऽपि परां शोभां जनयति यस्मात् विच्छित्तिः NāṭyaŚā. 22.16; यत्तु 'सरसिजमनुविद्धं शैवलेनापि रम्यम्' इत्युदाहृतं तदसत्। न ह्यनादरन्यासः सौभाग्यकृतः AbhinBhā. iii. 160.7 (on 22.16); BhāvPra.(Śā.) 9.8(1)

अनादरपर (anādara-para) *adj.* prone to indifference ननु चाचारस्य प्रामाण्यमुक्तमेव। सत्यम्। अदृष्टस्यार्थस्यानेनोच्यते। दृष्टबुद्ध्या हि क्रियमाणस्य व्यभिचारदर्शनेन कश्चिदनादरपरः स्यात् ManuBh. i. 380.12 (on 4.145); यः कश्चित्पितृद्वेषात् पित्रे(? त्रे) कर्मण्यनादरपरः स्यात् तं प्रति प्रवृत्तस्येयम् CaturCin. iii(1). 68.16.

अनादरपरायण (anādara-parāyaṇa) *adj.* prone to indifference अग्रपुष्पमिषो पृष्टो दुर्गमां सुगमामिव। गर्वाद् यत्किंचन व्याख्यादनादरपरायणः PrabhāC. 26.22.

अनादरपरिग्रह (anādara-parigraha) *m.* assumption of (an air of) indifference (through pride) प्रियस्य कृतागस्त्वश्रवणयोः काम्यवाः सर्व[म्]ने

पुष्पमालया ताडनमनादरपरिग्रहो विब्बोकः NāṭaLaRaK. 2676.

अनादरपीडित (anādara-pīḍita) *adj.* affected by (the feeling of) insult (to another) धिङ्मां स्वदोषान्धमानसमनादरपीडितमेवमतिगुणवति राजन्यन्यथा ··· अवचिन्तयन्तम् HarṣaC. 126.15.

अनादरप्रसङ्ग (anādara-prasaṅga) *m.* occasion of disrespect आदरप्रसङ्ग एव हि स्यादनादरप्रसङ्गे न स्यात् MahāBh. i. 344.8 (*on* i. 4.63)

अनादरप्रसारित (anādara-prasārita) *adj.* stretched out easily प्लवगयूथाधिपैः ··· हाटकगिरेः सानुरानीतः । उपगी(? नी)तश्च भुजबलावलेपादनादरप्रसारितककरतलस्य सेनापतेर्नलस्य TilaMañ. 137.16.

अनादरप्राप्य (anādara-prāpya) *adj.* easily obtainable इदम् ··· अनादरप्राप्यसुन्दरस्वादुफलमूलकन्दं मन्त्रिणा सुरानन्देन निर्मापितं धर्मारण्यम् TilaMañ. 182.2; उत्पतितश्च दूरमनादरप्राप्यविविधमणिदिव्यौषधिगणामेकशृङ्गवैताढ्यशृङ्गिगोरत्न(? न्त)रालाटवीं प्रति प्रचलितः ··· दक्षिणं भारतार्धवसुधोपकण्ठमध्यासितवान् TilaMañ. 381.2.

अनादरभर (anādara-bhara) *m.* excess of disrespect मदुक्तिश्चेदन्तर्मदयति सुधीभूय सुधियः किमस्या नाम स्यादरसपुरुषानादरभरैः NaiṣC. 22.150 = SaduktiKa. 298 19 = Kuval. 136(4)

अनादरभाषित (anādara-bhāṣita) *n.* careless talk or statement तदप्यनादरभाषितमिति मन्यामहे NyāyPari. 128.8.

अनादरम् (anādaram) *adv.* I easily, casually स मुहूर्तमनादरमत्वरितं सललितं प्रियवयस्येनेव तेन हस्तिना प्रक्रीडय ··· स्वैरं स्वमेवावासं गतः Avimā. 1.6(9); II disrespectfully (अनादरमिव) किं ब्रवीषि- 'सखे, किमेतावतैव मे साम्राज्यम्' Mukundā. 78(1)

अनादरमन्थरम् (anādara-mantharam) *adv.* slowly due to indifference ततो मन्दस्पृहेणेव मयानादरमन्थरम् । भीतान्तःपुरदृष्टेन चिरादिदमुदीरितम् BṛKathāŚloSaṁ. 27.51.

अनादरमात्र (anādara-mātra) *n.* mere non-acceptance अचेतनतादात्म्यमपीश्वरस्य दुर्वारम्, विरुद्धधर्माध्यासादेरनादरमात्रेण वाङ्मात्रेण वा परिहर्तुमशक्यत्वात् ŚatDū. 153.21.

अनादररूप (anādara-rūpa) *adj.* of the form of disrespect अत्र पूर्वार्धेऽनादररूपखलदोषप्रयुक्तस्य कविवाण्यां विषादरूपदोषस्य निषिध्यमानत्वादप्रतिष्ठानेनाभावः शाब्दः RasGaṅ. 686.18.

अनादरवचन (anādara-vacana) *n.* disrespectful statement विद्या च संभावितगुण इति तद्वैकल्येन 'किमपर एनं'मित्यादिजानश्रुत्यनादरवचनं तावत्तन्निन्दा भवत्येव ŚivārkaMaDī. i. 478.11 (*on* i. 3.33)

अनादरवचस् (anādara-vacas) *n.* disrespectful statement भल्लाक्षस्य रैक्वजानश्रुतिविषयादरानादरवचसी ··· वस्तुतो विद्यातद्वैकल्यप्रयुक्ते एव पर्यवस्यतः ŚivārkaMaDī. i. 478.8 (*on* i. 3.33)

अनादरवत् (anādara-va(n)t) *adj.* having indifference, indifferent गच्छ वा तिष्ठ वा कान्त ···। असावनादराक्षेपो यदनादरवद्वचः । प्रियप्रयाणं रुन्धत्या प्रयुक्तमिह रक्तया Kāvyāda. 2.140; यः कश्चित्पितृद्वेषात् पित्र्ये कर्मण्युपहतबुद्धिरनादरवान्स्यात्तस्य प्रवृत्त्यर्थमिदमारभ्यते ManuBh. i. 290.5 (*on* 3.184); त्वादृशं प्रमितिमत्तमदृष्ट्वा त्वय्यनादरवतामतिलोके । यामिमां वदसि वाचमनूर्चीं भागधेयमिव पक्वमिदं नः Yādavā. 21.26.

अनादरवलत्तार (anādaravalat-tāra) *adj.* having the pupils rolling due to disrespect सोद्वेगं करिकृत्तिवाससि भवद्व्रीडान्वितं ब्रह्मणि त्रैलोक्यैकगुरावनादरव(? व)लत्तारं शचीभर्तरि । त्रासामीलितपक्ष्म भास्वति लसत्प्रेमप्रसन्नं हरौ क्षीरोदोत्थितया श्रिया विनिहितं चक्षुः शिवायास्तु वः SaduktiKa. 48.20.

अनादरवाक्य (anādara-vākya) *n.* disrespectful statement जानश्रुतेः पौत्रायणस्य ब्रह्मज्ञानवैकल्येन हंसोक्तानादरवाक्यश्रवणात्तदैव ब्रह्मविदो रैक्वस्य सकाशं प्रत्याद्रवणाच्छुगस्य संजाता BrahmSūBh.(Rā.) 323.19 (*on* i. 3.33); BrahmSūBh.(Śrī.) i. 477.1 (*on* i. 3.33)

अनादरवाचिन् (anādaravāc-in) *adj.* expressing contempt यथाकथंचिच्छब्दोऽव्ययसमुदायोऽनादरवाची Prasā. i. 854.6.

अनादरविधि (anādara-vidhi) *m.* act (i.e. behaviour) of disrespect वरं मानाटोपात्प्रसभरचितोऽनादरविधिर्न रूढान्तःकोपा कठिनहृदये संवृतिरियम् Subhāṣi. 1623.

अनादरविन्यास (anādara-vinyāsa) *m.* careless wearing विभूषणादीनामनादरविन्यासो विच्छित्तिः SaraKaṇṭhā. 618.11.

अनादरविलोकित (anādara-vilokita) *adj.* looked at with contempt अनादरविलोकितपार्श्ववर्तिराजलोकः सशोक इव समरकेतुर्विरतवाक्प्रवृत्तिः स्थित्वा मुहूर्तमुपचक्रमे वक्तुम् TilaMañ. 113.22.

अनादरविशिष्ट (anādara-viśiṣṭa) *adj.* characterized by indifference अनादराधिक इति । अनादरविशिष्टेऽनाद्रियमाण इत्यर्थः PadMañ. *on* KāśīVṛ. *on* P. ii. 3.38; अनादरविशिष्टं प्रव्रजनं धात्वर्थः LaŚabdeŚe. i. 520.5.

अनादरविषय (anādara-viṣaya) *m.* object of non-acceptance or rejection (बीजे सत्यङ्कुरो भवतीति यदेतद् दृष्टं धूमाग्निवदेव तत् कथमनादरास्पदम्) अनादरास्पदं — अनादरविषयः Bhāsk. ii. 187.25 (*on* ii. 4.14)

अनादरविषयता (anādaraviṣaya-tā) *f.* the state of being an object of non-acceptance or rejection (शङ्का) अनादरविषयतामेव नेयेति भावः Bhāsk. ii. 304.23 (*on* iv. 1.12)

अनादरशील (anādara-śīla) *adj.* habituated to indifference, indifferent by nature (अन्नमित्यादि) सहस्रनामस्वनादरशीलेभ्य उपासकाभासब्राह्मणेभ्यः ··· न दद्यात् LalitāSaBh. 216.22 (*on* 277)

अनादरश्रवण (anādara-śravaṇa) *n.* hearing of (the speech of) disrespect तदनादरश्रवणात् BrahmSū. i. 3.34; कं वर एनमेतत् सन्तं सयुग्वानमिव रैक्वमात्थेत्यनादरश्रवणात् BrahmSūBh.(Bhā.) 67.20 (*on* i. 3.34); हंसवाक्यात् स्वस्यानादरश्रवणात् जानश्रुतेः शुगुत्पन्ना PrakaVi. 304.20; BrahmSūBh (Ma.) 18B.10 (*on* i. 3.34); TattvPrakā. 58B.11 (*on* i. 3.34)

अनादरश्रीसमाकर्षण (anādara-śrīsamākarṣaṇa) *n.* I winning of wealth with ease अस्य पितुरपि मित्रं सेनापतिः ··· अभ्रमणेनानादरश्रीसमाकर्षणविभ्रमेण मन्दरमपि मन्दयन्निव ··· सिंहनादनामा ··· विज्ञापितवान् HarṣaC. 258.7; II taking out (the goddess) Lakṣmī (from the ocean) with ease, HarṣaC. 258.7.

अनादरसद्भाव (anādara-sadbhāva) *m.* existence (or possibility) of rejection एवं चाङ्गम् वेत्यादिवन्न्यायाभासमूलचशङ्कया परप्रत्ययस्य यत्किंचिदनादरसद्भावेऽप्युक्तरीत्या श्रुतिमूलकत्वसंभवान्न तावन्मात्रेणाप्रामाण्यम् MayūMāli. 26.20 (*on* i. 3 3)

अनादरसंदानित (anādara-sandānita) *adj.* tied carelessly वारललनादिभिरनादरसंदानितदरास्या(? श्या)नस्नानार्द्रकेशपाशा ··· चक्रसेनस्य महिषी पत्रलेखाभिधाना ··· तत्रैवागच्छत् TilaMañ. 340.20.

अनादरसमुत्था (anādara-samutthā) *adj.* (*f.*) arisen without effort गत्या जयेदयं चित्तमनादरसमुच्छ्(v.l. समुत्थ JPMJGM. 20)या PadmP.(Ra.) 7.248.

अनादरसंभावना (anādara-sambhāvanā) *f.* possibility (of the feeling) of disrespect भगवन्तम् इति द्वितीयपदोपादानमनादरसंभावनानिवृत्त्यर्थम् Sphuṭā. i. 3.12 (*on* 1.1)

अनादरस्थानभूत (anādarasthāna-bhūta) *adj.* which is the object of disregard or neglect न चायमनादरस्थानभूतोऽर्थो येनाविचारितः एवोपेक्ष्यते AbhinBhā. i. 261.13 (*on* 6.2)

अनादरस्मित (anādara-smita) *n.* smile of disrespect ततः पद्ममुखोऽवोचद्विधायानादरस्मितम् PadmP.(Ra.) 46.204.

अनादरहता (anādara-hatā) *adj.* (*f.*) ruined (i.e. defective) due to disrespect अनादरहतां सेवां दाम्पत्यं प्रेमवर्जितम् । मैत्रीं च हेतुसापेक्षां चेतना नाधिकुर्वते SūktiRa. 163.26.

अनादराकृष्ट (anādarākṛṣṭa) *adj.* dragged easily अनादराकृष्टमुलूखलं तयावर्जुनौ शैलनिभौ बभञ्ज । बभूवतुर्ब्रह्मसुतस्य ··· शापान्मुक्तौ तदा तौ Yādavā. 4.37.

अनादराक्षेप (anādarākṣepa) *m.* implication of indifference जीविताशा बलवती धनाशा दुर्बला मम । गच्छ वा तिष्ठ वा कान्त स्वावस्था तु निवेदिता । असावनादराक्षेपो यदनादरवद्वचः । प्रियप्रयाणं रुन्धत्या प्रयुक्तमिह रक्तया Kāvyāda. 2.140.

अनादरातिशय (anādarātiśaya) *m.* excess of helplessness (जीवन् पुनः ··· प्रजाः ··· पितेव पासि) पितेवेत्यनादरातिशयः प्रथते VakroJī. 98.4.

अनादरात्मन् (anādarātman) *adj.* of the nature of indifference (through pride) गर्वाभिमानसंभूतो विकारोऽनादरात्मा विव्वोकः RasTa. 137.3.

अनादरादि (anādarādi) *adj.* neglect or indifference etc. एवमनित्यादिरूपेण विद्याननादरादिना अभिहन्ति कामान् SanatBh. 198.17 (*on* 1.12); गुणेऽपि दोषारोपः स्यादसूया तत्र विक्रिया । मुखोपवर्तनं गर्हाभ्रूभेदानादरादयः RasāSu. 134.10 (2.85); सोल्लुण्ठहासवक्रोक्तिकटाक्षानादरादयः । कृष्णाहितहितस्थाः स्युरमी उद्दीपना इह BhaktiRaSi. iv. 5.9; (दैन्यम्) तत्रैते स्वयमेव स्युर्मालिन्यानादरादयः SāhiSā. 5.37.

अनादराधिक (andarādhika) *adj.* I having additional sense of indifference or disinterest अनादराधिके भावलक्षणे भाववतः षष्ठीसप्तम्यौ विभक्ती भवतः KāśīVṛ. *on* ii. 3.38; यश्चानादरे सति भावलक्षणः सोऽनादराधिको भवतीत्याह अनादराधिक इति । अनादरविशिष्टेऽनाद्रियमाण इति PadMañ. *on* KāśīVṛ. *on* P. ii. 3.38; PrakriKau. i. 459.9; II having disrespect as

excessive (element), having excessive disrespect परीक्षारहितमनादराधिकं वचनं भाष्यकारस्य PāṇiTaVāNaMā. 18. 14.

अनादराधिक्य (anādarādhikya) *adj.* having the addition (of the sense) of indifference or disinterest अनादराधिक्ये भावलक्षणे षष्ठीसप्तम्यौ स्तः SiddhāKau. 157B.10 (*on* ii. 3. 38)

अनादरानुपपत्ति (anādarānupapatti) *f.* unjustifiability of neglect or indifference अनादराद् विस्मरणमिति चेन्न, एतादृशे विषयेऽनादरानुपपत्तिः YuktiSneha. 162.31 (*on* i. 1. 8)

अनादरार्थम् (anādarārtham) *adv.* for the sake of (showing) disregard 'यूपार्था रशना' इदं चानादरार्थमुक्तम् TantrRa. 220. 21; यदपि तस्यैवोपमानतया प्रसिद्धस्य उपमानान्तरविवक्षयानादरार्थमुपमेयभावः कल्प्यते तत् ... उभयरूपं प्रतीपम् KāvyPra. 735.4.

अनादरार्थवृत्तिता (anādarārthavṛtti-tā) *f.* the state of having the denotative function in the sense of disrespect न आदर इति । अनेना-सच्छन्दस्यानादरार्थवृत्तितां दर्शयति PradI. ii. 288A. 4 (*on* i. 4. 62)

अनादरार्था (anādarārthā) *adj.* (*f.*) having the sense of neglect or indifference अनृतवदनप्रतिषेधे इति स्मार्ते इति च द्वे सप्तम्यावनादरार्थे Vedānta-Ka. 413.21 (*on* iii. 3. 18)

अनादरार्पितमनोमुग्धम् (anādarārpitamanomugdham) [w. r. for अनादरार्पितमनोमुद्रम्] BālRā. 10.81.

अनादरार्पितमनोमुद्रम् (anādarārpitamanomudram) *adv.* with the look (*lit.* face) representing indifferent mind रम्यं स्थातुमनादरार्पित-मनोमुग्धं(v. l. °मुद्रम्, SaduktiKa. 80.22) च संभाषितुम् । संत्यज्योज्जयिनीजनी-र्विवदितुं हृद्यं च हे जानकि प्रत्यङ्गार्पणसुन्दरं च न जनो जानाति रन्तुं परः BālRā. 10. 81.

अनादरावगति (anādarāvagati) *f.* understanding of disrespect (आदरानादरयोः ... इति सूत्रे) अनादरावगतिस्तु कथं स्यात् Nyās. i. 310.11 (*on* i. 4.63); भवतु तदन्तविधिना कार्यम्, अनादरावगतिस्तु कुतः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 63.

अनादरास्पद (anādarāspada) *n.* **i** object of disregard अत्र यदि प्राणिकरुणाकारणं निजप्राणपरित्यागमाचरति तदप्ययुक्तम् । यस्मात्त्वदन्ते स्वस्तिमती भवेदियमेकैव गौरिति त्रितयमप्यनादरास्पदम् VakroJI. 98. 3; **ii** object of non-acceptance बीजे सत्यङ्कुरो भवतीति यदेतद् दृष्टं धूमाग्निवदेव तत् कथमनादरास्पदम् PratyabhiVi. ii.187. 7 (*on* ii. 4. 14)

अनादरिन् (anādar-in) *adj.* indifferent, careless शैले विश्रदिणं क्षिप्रमनादरिणमभ्यमी । न्याय्यं परिभवी ब्रूहि पापमभ्यर्थिनं कपिम् Bhaṭṭi. 7.20; घुसृणसुमनःश्रेणीश्रीणामनादरिभिः सरःपरिसरचरैर्भासां भर्तुः कुमारतरैः करैः । अजनि जलजामोदानन्दोत्पतिष्णुमधुव्रतावलिशबलनाद्गुञ्जापुञ्जश्रियं गृहयालुभिः NaiṣC. 19. 38 = Subhāṣi. 2205.

अनादरेक्षित (anādarekṣita) *adj.* looked at with disrespect मामु-पास्त -- हरिः ।... काक्षेणानादरेक्षितः Bhaṭṭi. 5. 24.

अनादरोक्त (anādarokta) *adj.* spoken carelessly भाष्यकारेण ज्यौति-ष्टोमिकानि वार्हद्गिरादीन्युदाहृतानि तदनादरोक्तमिति दर्शयति -- ज्योतिष्टोमग्रहणम-नास्थया कृतम् TantrRa. 162.2.

अनादरोज्झित (anādarojjhita) *n.* dismissal through indifference त्रिपताकः ... अधस्तलोऽनादरोज्झिते SaṃgīRa. iv. 34.4 (7. 110)

अनादरोपक्रान्त (anādaropakrānta) *adj.* treated with negligence (अग्निकर्दमाख्यौ विसर्पौ) अनादरोपक्रान्तः पुनस्तयोरन्यतरो हन्यादेहम् CaraS. vi. 21. 42 (1941 Ed.)

अनादरोपयुक्त (anādaropayukta) *adj.* used or eaten carelessly अथ भण्डिः ... अनादरोपयुक्तताम्बूलविरलरागेण शोकदहनदह्यमानस्य हृदयस्याङ्गारेणेव दीर्घनिःश्वासवेगनिर्गतेनाधरेण शुष्यता ... राजद्वारमाजगाम HarṣaC. 302.5.

अनादरोपात्त (anādaropātta) *adj.* taken easily अनादरोपात्तधृतैकसायकं जयेऽनुकूले सुहृदीव सस्पृहम् ।... गणाः समासेदुरनीलवाजिनम् Kirātā. 14. 36.

अनादरोपाधिक (anādaropādhi-ka) *adj.* having the additional factor of indifference अनादरोपाधिके भावलक्षणे षष्ठ्यपि भवति SaraKaṇṭhā. 326. 15.

अनादर्तव्य (an-ādartavya) *adj.* [*f.* -ā] fit to be rejected or discarded वैदिकत्वमात्रं तु प्रामाण्यसिद्धये परिपालयन्ति । तद्विशेषज्ञानं पुनरनौपयि-कत्वादनादर्तव्यमेव TantrVā. 77.13 (*on* i. 3. 2); (पुरुषमतिप्रभवाः कल्पनाः) ताः सर्वा एव अनादर्तव्याः श्रुतिविरोधात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 529. 18 (*on* iii. 1. 1); अत्यन्तमनादर्तव्यं वैशेषिकमतम् BrahmSūBh.(Bhā.) 116. 16 (*on* ii. 2. 17); साधिकारनिरधिकारचिन्ता तु ... सूत्रभाष्यानारूढेत्यनादर्तव्या TantrRa. 172. 18; एवं संनिधिलक्षणं वाक्यम् -- अप्रमाणत्वादनादर्तव्यम् NyāyRa. 858. 11 (*on* 7. 42); वैदिकस्तु व्यवहारः शब्दैकशरणत्वादनादर्तव्यः स्वान्निर्मूलत्वात् ŚāstrDI. 90. 13 (*on* i. 1.5); 772. 8 (*on* x. 8. 1); न मानत्वेन समानार्थम्, किंतु प्रत्यक्षश्रुतिविरुद्ध-त्वादनादर्तव्यम् SmṛtiCan. iv. 616.3; शुद्धिस्तु गन्धलेपक्षयादेवेति मतमनादर्तव्यं कल्पनाप्रसङ्गात् ViraMi. 38.5 (*on* 1. 17)

अनादर्तृ (an-ādartṛ) *adj.* who disregards कृतघ्नः परकृतस्योपकारस्य हन्तानादर्ता (अभोज्यान्नः) VīraMi. 240. 7 (*on* 1. 164)

अनादर्श (an-ādarśa) *adj.* having no model before असहायमनादर्शं रत्नं रत्नाकरादिव । मत्तः काव्यमिदं जातम् YaśasCam. i. 5.1 (comm. उप-निबन्धसामग्र्यनपेक्षकम्); *m.* non-mirror अनादर्शे एवादर्शत्वं कल्पयित्वा स्वप्रति-बिम्बमयं पश्यतीति कल्पयति AdvaiSi. 395. 8.

अनादर्शक (anādarśaka) *m.* name of a mountain [DBHS.]

अनादर्शना (anādarśanā) *f.* name of a gandharva maid [DBHS.]

अनादवती (a-nādavatī) *adj.* (*f.*) making no sound (माया) गौर-नादवती सा तु जनित्री भूतभाविनी । असिता सितरक्ता च सर्वकामदुघा विभोः CūliU. 5.

अनादातव्य (an-ādātavya) *adj.* which cannot be grasped (by the sense-organs) तदेतत् पण्डिता एव पश्यन्ति एतदस्पशब्दम् ... अव्यक्तमना-दातव्यम् (ब्रह्म) NṛsiṃhoTāU. 9.

अनादातृ (an-ādātṛ) *adj.* **i** not taking or receiving (gifts etc.) अश्रान्तः स्यादनादानात् (v. l. अनादाता) संमतो निरुपद्रवः । शिष्टो न शिष्टवत् स स्याद्ब्राह्मणो ब्रह्मवित् कविः MahāBhā. v. 42. 25; (वानप्रस्थः) स्वाध्याये नित्ययुक्तः स्याद्दान्तो मैत्रः समाहितः । दाता नित्यमनादाता सर्वभूतानुकम्पकः ManuSm. 6. 8; ViṣṇuDhaP. ii. 130. 10; दातारः स्वयमनादातारः ... वानप्रस्थाः AvantiKa. 140. 9; अनादाता पथ्यौषधाद्यर्थमाश्रमान्तरादागतं न याचेत ManuBh. i. 498.25 (*on* 6.8); अनादाता च दाता च दान्तः स्वाध्यायतत्परः । वैतानिकं च जुहुयात् SkandP. iv. 41. 5; अनादाता न प्रतिग्रहीता SmṛtiCan. vi. 68. 1; **ii** not perceiving (the body, sense-organs and their properties as the self) यः अनादाता अनात्मभूतदेहेन्द्रियतद्धर्मानात्मत्वेन नोपादत्ते स पुरुषः SanatBh. 229. 3 (*on* 1. 34)

अनादादिक (an-ādādika) *adj.* not belonging to the verbal bases beginning with *ad*— (i. e. not belonging to the second conjugation) अनादादिकसुरूपस्य धातोरुपलक्षणमेतत् Nyās. i. 617. 10 (*on* iii. 2. 61); यथा सत्सूद्विषादिसूत्रे ... पूङ् प्राणिप्रसवे इत्यस्यादादिकस्य ग्रहणं न त्वनादादिकेन सदिना साहचर्यादनादादिकस्य सूधातोः PariVṛ.(SI.) 181.16.

अनादान (an-ādāna) *n.* **i** non-acceptance, non-receiving तस्य चापि भवेत् कार्यं विवृद्धौ रक्षणे तथा । भक्ष्यमाणो ह्यनावापः (v. l. ह्यनादानात्) क्षीयते हिमवानपि MahāBhā. iii. 33.9 (BhārBhāDI. अनादानात् असंग्रहात्); अश्रान्तः स्यादनादानात् ... ब्राह्मणो ब्रह्मवित् कविः MahāBhā. v. 42. 25; वस्त्रं च दद्यात् । शुल्कस्त्रीधनाधिवेदनिकानामनादाने च ArthŚā. ii. 19.6 (3.3); परस्वानामना-दानमलोभ इति कीर्त्यते VāyuP. i. 59. 45; BrahmāṇḍP. i. 32.50; अनादानाद्दा अननाद्दा अनिलः ViṣṇuSaBh. 62. 17 (*on* 38); द्रव्याणामप्यनादानमापद्यपि तथेच्छया । अपरिग्रहमित्याहुः KūrmaP. 501. 16 (2.11); SaurP. 12. 8; अनादानं परस्वस्य परोक्षं वा छलेन च (धर्माः साधारणा नृणाम्) SkandP. ii(9). 20.15; अनादानं परस्वानामापद्यपि विचारतः । मनसा कर्मणा वाचा तदस्तेयं समासतः LiṅgaP. i. 8. 15; ĪśānŚiPa. ii. 66. 13; अनादानमदत्तस्यास्तेयव्रतमुदी-रितम् YogŚā. 1. 22; TriṣaŚaPuC. i.3.621; **ii** not taking in (food etc.) रसानामत्यादानमतियोगः सर्वशोऽनादानमयोगः CaraS. i. 11.37 (1941 Ed.); अत्यादानमनादानमोक्सात्म्यादिभिश्च यत् । रसानाम् -- मिथ्यायोगः स उच्यते CaraS. iv. 1.124 (1941 Ed.); **iii** not grasping, not clinging (to existence or to worldly things) [DBHS. s. v. आदान]

अनादानार्ह (an-ādānārha) *adj.* not worth receiving अनादानार्ह-मनादेयम् ManuBh. ii. 158. 8 (*on* 8.171)

अनादानुप्रदान (a-nādānupradāna) *adj.* not having *nāda* (i. e. voicing or soft sound) as extra-buccal effort वर्गाणां प्रथमद्वितीयाः शषस-विसर्जनीयजिह्वामूलीयोपध्मानीयाश्च विवृतकण्ठा [अ]नादानुप्रदाना अघोषाः Cāndra-VaSū. 31.

अनादान्त (an-ādānta) *adj.* uncontrolled अथाप्यात्मोक्तो विद्वान् तं प्राणोक्त्या गायत्र्या प्रत्यपिर्त्सीद् दान्तोऽनादान्तमिति वा NidāSū. 89. 16 (5. 8)

अनादाय (an-ādāya) *ger.* **Ai** not having taken along स मामनादाय वनं न त्वं प्रस्थातुमर्हसि Rāmā. ii. 27.9; अथैवाध्यवसितगमनो माधवो मकरीध्वजः कथमेनामनादाय गच्छति Mukundā. 22(5); **Aii** not having received, not having accepted जपाकुसुमाद्युपधानसंनिधानेऽपि तद्रूपतामनादाय धवलिमानमेव संद-धानस्य स्फटिकस्येव विज्ञानस्य विषयोपधानमप्राप्य चिद्रूपतामात्रेणानुवृत्तेः AtmaTa-Vi. 794. 14; इन्द्रजालं मतिभ्रंशकारीति न्यक्कृतस्त्वया । प्रदीयमानमर्थमनादाय

-गतोऽस्म्यहम् TriṣaŚaPuC. ii. 6.370; अनादाय तद्भिक्षां वज्रस्वामी न्यवर्तत PariPar. 12.155; (अर्धीश्वरे) असाहसे तत्समीपं गते प्रसादकरमनादाय दिनद्वयं दिनत्रयं वा स्वदर्शनं न कारयतीति तिरस्कारः सम्राजा करणीयः RājNīRa. 5.4; अन्तर्गत्वास्मदीयां सत्कृतिमनादाय सद्यो गमनं वैमनस्यावहम् RasSa. 158(8); **AIII** not having captured सह्याचलमनादाय भग्नं तस्य प्रभोर्मनः ParamāKā. 77.10; **BI** not having grasped न नीलवदनादाय नीलधीरुपजायते TaiUBhāVā. 54.10(2); **BII** not having taken note of, not having considered कृत्स्नं जगदनादाय नैकस्यापीष्यते क्रिया। प्राणस्य किमु वक्तव्यं कृत्स्नाध्यात्मेन्द्रियग्रहः BṛĀraUBhVā. i. 3.156; i. 3.271; न ह्यविद्यामनादाय वस्तुयाथात्म्यसंश्रयात्। कश्चिद्बिभेति BṛĀraUBhVā. i. 4.56; नेहाज्ञानमनादाय ह्यात्मानात्मानमीक्षते BṛĀraUBhVā. i. 4.505; v. 1.23; प्रमाणैर्व्यवहर्तव्यमिति नियमबन्धनम् ... नियतपूर्वसत्त्वरूपं कारणत्वं प्रमाणानामनादाय न पर्यवस्यति KhaṇḍanKhā. 39.6; NyāySu.(Ja.) 34A.4 (*on* i. 1.1); अद्रव्यानाश्रितोऽयं स्पर्शः क्वचिदाश्रित इति प्रतिज्ञार्थोऽष्टद्रव्यातिरिक्तद्रव्याश्रितत्वमनादाय न पर्यवस्यति Upask. 90.11 (*on* ii. 1.16); 174.2 (*on* iii. 2.4)

अनादायचर (anādāya-cara) *adj.* living without receiving (anything from others) योगेनोर्ध्वशया धन्या भिक्षाचरवनेचराः। अहृच्छया अनादायचराः स्वं साधयन्ति ये DvyāśraKā. 11.98 (comm. अनादायचरा अनादानं कृत्वा चरन्तो निष्परिग्रहा इत्यर्थः)

[1]**अनादि** (an-ādi) *adj.* [In neuter *anādi* is optionally declined in mas. before vocalic case-endings beginning with Inst. sg., cf. P. vii. 1.74; अनादये। अनादिने इत्यादि MugdhaBo. 3.94 (24.19); Prasā. i. 202.14; i. 203.15] **AI** having no beginning, beginningless, existing from time immemorial (often used to imply the sense of eternal, ancient, having no known beginning, causeless or originless etc.) अनाद्यनन्तं महतः परं एवं निचाय्य तं मृत्युमुखात् प्रमुच्यते KāṭhU. 3.15 (Śaṅ. अविद्यमानः आदिः कारणमस्य); SaṁkṣeŚā. 3.292 (ii. 316.12); अनाद्यनन्तम् ... ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ŚvetāU. 5.13; तथा च श्रुतिः ... त्वं प्राणो जगत्सूत्रमनादिरिन्द्रः Kāṭhakasaṁkalana 139.12; अनादाविह संसारे संचिताः कर्मकोटयः AdhyāU. 37; PañcDa. 1.59; अप्रमेयमनादिं च यज्ज्ञात्वा मुच्यते बुधः AmṛBiU. 9; AvyaU. 1; नारायणमनादिं च योगनिद्रापरायणम्।...तद्ब्रह्मेत्यभिधीयते NārāyUTāU. 81.18(1); अनाद्यनन्तं महतः परं ध्रुवं तदेव शिष्यत्यमलं निरामयम् PaiṅgU. 424.18 (3.4) = YogKuU. 3.35; अरसोऽहमगन्धोऽहमनादिरमृतोऽस्म्यहम् BrahmViU. 82; अथ जाबालः ... अनाद्यनन्तम् ... भगवन्तं शिवं प्रणम्य ... पप्रच्छ BhasmJāU. 561.8; अनादिरयं पुरुष एक एवास्ति SāmaraU. 221.8; कैवल्यं निर्गुणं विश्वमनादिमजमव्ययम् MahāBhā. i. 523*; यो मामजमनादिं च वेत्ति लोकमहेश्वरम्। असंमूढः स मर्त्येषु MahāBhā. vi. 32.3 = BhagGī. 10.3 (Śaṅ. न मम अन्यः आदिः विद्यते); प्रकृतिं पुरुषं चैवं विद्ध्यनादी उभावपि MahāBhā. vi. 35.19 = BhagGī. 13.19; SuśruS. iii. 1.9; अनादिरादिर्विश्वस्य तस्मै विश्वात्मने नमः MahāBhā. xii. 47.47; सोऽनादिर्वासुदेवः शमयतु दुरितं सर्वजन्मार्जितं वः HariVaṁ. 1.15*(4); कश्यपः ...। व्रतं समाप्य वरदं तुष्टाव मधुसूदनम् ।... त्वमनादिरनिर्देश्यस्त्वामहं शरणं गतः Rāmā. i. App. I. 6(8); अनादेश्चेतनाधातोर्नेष्यते परनिर्मितिः CaraS. i. 11.13; iv. 1.57 (1922 Ed.); अग्रे पश्चादधस्तादुपरि च परितो दिक्षु चान्यास्वनादिः कूटस्था संविदेका ... स्फुरति VijñāŚ. 90; जगदादिरनादिस्त्वं जगदीशो निरीश्वरः KumāSaṁ. 2.9; देव सर्वेश्वरानादे कर्मणानेन चाखिलाम्। शुभां गतिं जनो यातु PauṣkS. 31.77 = ParaS. 13.189; PuṣkS. 26.58; पुरुषोऽनादिः सूक्ष्मः TattvSa.(3) 123.3; (3)123.8; आनन्दलक्षणं ब्रह्म ...। अनादि तत् JayāS. 4.63; 3.2; 4.101; अध्यात्मयोगाधिगमात् ...। निवर्त्यते तथानादिः संसारो बन्धनात्मकः AhirbuS. 45.5; अनादावद्य(काले) यावदभावाद् भविष्यदप्येवम् SāṁkhyaPraSū. 1.158; 1.27; 6.67; हृदि यदि भगवाननादिरास्ते तदयम् ... भवति कथं सति चान्धकारमर्के ViṣṇuP. iii. 7.27; vi. 4.3; vi. 8.55; हिरण्यगर्भो देवादिरनादिरुपचारतः ... समजायत MārkP. 46.21; अनादिरखिलाधारा ...। आदौ प्रादुरभूच्छक्तिः BrahmāṇḍP. iii. 6.4; iii. 39.1; किमत्रैकः शब्दोऽविच्छिन्नपारंपर्योऽर्थाभिधायी, इतरेऽपभ्रंशाः, उत सर्वेऽनादयः ŚābaBh. 253.1 (*on* i. 3.24); तस्यैतदात्मजं सर्वमनादेरादिमिच्छतः YājñaSm. 3.74; DīpKa. 83.6 (*on* 3.73–74); अनादिरात्मा कथितः YājñaSm. 3.117; 3.125 (DīpKa. आत्मायमादिशून्यः); 3.183; तुष्टुवुः सुराः ... परमात्मानमनादिं विष्णुम् BṛSaṁ. 43.4; अनादिमप्यवच्छिन्नां श्रुतिमाहुरकर्तृकाम् VākyaP. 1.146; 2.237; 3(3).29; VaiyāBhū. 36(138.2); अनादिरयं संसारः NyāyVār. 4.2 (*on* i. 1.1); 86.8 (*on* i. 1.19); अनादिनापि वृद्धव्यवहारेण शब्दादर्थावगमसिद्धौ यत्र कर्तोपलभ्यते, तत्रादिमत्त्वोपलब्धिबलात् प्राप्नोति Bṛha. 178.5 (*on* i. 1.5); पुरुषा एव हि स्वयमभ्यूह्य परतो वाधीयते। नैषाम् ... स्वयं शब्दा ध्वनन्ति, येनापौरुषेयाः स्युः।... प्रथमोऽध्येता कर्तैव स्यात्। तदयमनादिः पूर्वपूर्वदर्शनप्रवृत्तः ... पुरुषव्यवहार इति स्यात् ... नापौरुषेय एव PramāVāSvopVṛ. 83.27; हेतुर्न जायतेऽनादेः फलं चापि स्वभावतः GauḍKā. 4.23; 4.30; प्रकृत्याकाशवज्ज्ञेयाः सर्वे धर्मा अनादयः GauḍKā. 4.91; सर्ववेदिनमनादिमास्थितम् ... पुंविशेषममुमीश्वरं विदुः ŚiśuVa. 14.62; कर्म किं पूर्वमाहोस्विच्छरीरमिति नेदृशः। युक्तः प्रश्नो भवेऽनादौ बीजपादपयोर्यथा PadmP.(Ra.) 11.231; 32.84; 89.108; अनादौ संसारे कर्मभेदात् स्मरन्नपि।... को विद्यात् कस्य किं फलम् VibhraVi. 143; सर्वप्रवादेषु चानादिरप्यविद्योच्छेद्याभ्युपगम्यते BrahmSi. 8.22; अथाद्यौ तानि कर्माणि अनादीनि महीपते। विनिपातसहस्राणि प्राणिनां प्रापयन्ति VarāṅgaC. 4.108; यद्यपि स्वच्छो ज्ञानात्मा परमार्थतः। तथाप्यनादौ संसारे ... नान्यमर्थमपेक्षते ŚlokaVār. 5(3).15 (272.2); 5(15).117 (674.2); 6.1 (728.7); काचिन्नियतमर्यादावस्थैव परिकीर्त्यते। तस्याश्चानाद्यनन्तायाः परः पूर्व इहेति च TattvSaṁ. 1873; यस्य विशिष्टस्य म्लेच्छेष्वर्थान्तराभिधा। तत्रापि तस्य सामर्थ्यमनाद्येव प्रतीयते TantrVā. 149.7 (*on* i. 3.8); 207.16 (*on* i. 3.18); 405.21 (*on* ii. 1.18); अनादि च स्मरणं न शक्यं पर्यनुयोक्तुम् ṬupṬ. 259.19 (*on* x. 4.23); मीमांसकपक्षेऽपि कथमनादौ संसारे नायं वेदोऽपभ्रष्टः TātpaṬ.(U.) 81.15 (*on* 2.150); 243.17 (*on* 5(3).15); कामयानशब्दः सिद्धोऽनादिश्चेत् KāvyālaṅSū. v.2.83; एवमयम् अनादिरनन्तो नैसर्गिकोऽध्यासः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 5.4 (*on* i. 1.0); 200.19 (*on* i. 3.30); AitUBh. 255.7 (*on* 2.1); BṛĀraUBh. 6.14 (*on* i. 1.0); MuṇḍUBh. 313.11 (*on* i. 2.1); अनाद्यनन्तं स्वयंभु ब्रह्म नित्यम् BṛĀraUBh. 817.12 (*on* vi. 5.4); सर्वस्यात्मभूतस्तस्मादनादिस्त्वमेव ŚvetāUBh. 177.6 (*on* 4.4); न विद्यते आदिः ययोस्तौ अनादी GītāBh.(Śaṅ.) 389.6 (*on* 13.19); अनादिरविद्याख्या माया SanatBh. 207.14 (*on* 1.20); तदुपाधेरनादित्वात्तन्नानादेर्नाश इष्यते ViveCū. 194; 99; अनाद्यज्ञानमेवात्र कारणं देहमुच्यते SvātmPra. 33; आत्मन्यविद्या सानादिः SarvaSiSaṁ. 12.19; आदिमनादिम् ... प्रणमत गोविन्दम् GovindA. 7; अनादिं तं प्रत्यञ्चं दक्षिणवक्त्रं कलयामि DakṣiMūVaMāSt. 13; स्तोष्ये भक्त्या विष्णुमनादिं जगदादिम् HariStu. 1; तदावरणम् ...। तदेकं सर्वभूतानामनादि MṛgendraT. i. 7.8; अनाद्यनन्तमव्यक्तं नित्यं सगुणमव्ययम् KālīViT. 28.18; व्याप्तिरूपेण संबन्धः तस्याश्च पुरुषस्य च। स ह्यनादिरनन्तश्च ParaS. 2.19; भासात्मकं भैरवरूपं स्वतःसिद्धमनादि ParāTri. 134.2; अनादेरपि बाधश्चेत् तमसो नाभ्युपेयते BṛĀraUBhVā. i. 4.1306; अनादाविह संसारे वासनारञ्जिता मतिः TaiUBhāVā. 89.1(2); भगवन्ननादिरज इत्यपि स्फुटं पुरुषः पुरातन इति प्रगीयसे HarVi. 6.181; स्वसंवेदनपर्यायमातृतत्त्वमनादि तत् AjaḍaPraSi. 1.25; उपादानमेष्टव्यम्। तच्च नान्यदज्ञानादनादि IṣṭaSi. 48.10; 56.5; 341.21; स्वीचक्रुर्विषये प्रवाहवपुषानादिं तमः केचन SaṁkṣeŚā. 2.138 (ii. 88.13); 2.129 (ii. 82.11); 2.192 (ii. 116.2); जीवत्वापादिका ... अनादिरविद्या PañcPā. 20.15 (*on* i. 1.1); 1.1 (*on* i. 1.1); यद्यनादिरविद्या तदानीमनिर्मोक्षप्रसङ्गः BrahmSūBh.(Bhā.) 19.7 (*on* i. 1.4); द्विविधो वेदः ... श्रूयमाणश्च श्रुतिरित्युच्यते अनुमीयमानश्च स्मृतिरिति, द्वावपि चैतावनादी NyāyMañ. i. 240.18; i. 373.29; ii. 65.10; अनादिना प्रबन्धेन प्रवर्तमानं फलं पुनरुपयुज्यते पुनस्त्यज्यते NyāyMañ. ii. 74.25; ii. 95.14; अनादिः शब्दशक्तिनियमः Śarka. 105.4; 21.20; इन्द्रियादि सर्वमेवैतत् ... ब्रह्मणोऽनादेरादिमिच्छतो व्यामोहातिरेकादात्मनोऽव्यतिरेक्यपि व्यतिरिक्तवदाभासते BālaKrī. ii. 34.10 (*on* 3.63–64 (173–74)); अयमनादिरनुष्ठेयोऽर्थोऽविच्छिन्नपारंपर्यसंप्रदायायातः ManuBh. i. 63.16 (*on* 2.6); ii. 154.23 (*on* 8.164); अनादिनाथ तेनैव शब्दतत्त्वेन तुल्यता ŚivDṛ. 2.76; 6.110; अनादौ संसारे जन्यजनकभावेन व्यवस्थितास्तावत् काश्चिदेव स्त्रीपुरुषसंततयः सन्ति PrakaPañ. 101.13; 302.1; 439.2; अनादौ संसारे यानि पूर्वज्ञानानि तान्येव प्रसूतिः Kāśi. ii. 98.6 (*on* 5(3).17); अनादिमनन्तशक्तिम् ...कृत्वा जडाश्रयमिमं पुरुषं समृद्धाः संतापयन्ति रसवद्दुरिताग्नयोऽमी YaśasCam. i. 264.9; ii. 373.9; अनादिरात्मा पुरुषो निर्गुणः प्रकृतेः परः BhāgP. iii. 26.3; KūrmaP. 33.11 (1.2); 86.1 (1.9); एवं स्तुतः स तु तदा अनादिर्भगवान् प्रभुः SkandP. v(1).4.78; VāmaP. 87.6; VarāP. 2.24; 5.52; BṛNāraP. 6.47; चित्तवृत्तिबोधे पुरुषस्यानादिः संबन्धो हेतुः YogBh. 9.2 (*on* 1.4); TattvVai. 9.22 (*on* 1.4); ननु व्युत्थानसंस्कारेणानादिना परिपन्थिना प्रतिबद्धोऽभ्यासः कथं स्थित्यै कल्पते TattvVai. 19.11 (*on* 1.14); 37.13 (*on* 1.32); 91.28 (*on* 2.22); 144.8 (*on* 3.17); (संसारः) स चेदयमनादिः...कुतोऽस्य निवृत्तिः Bhām. 3.9 (*on* i. 1.0); 74.12 (*on* i. 1.3); 659.3 (*on* iii. 3.52); यदि व्यवहारोऽनादिर्न स्यात् तदा ... शब्दप्रयोगार्थप्रतीती न स्याताम् NayaVi. 187.5 (*on* i. 1.5); बुद्धिः ...। अथ विलीयते, ततो नानादेर्विलय इत्यादिमत्त्वे, तदनुत्पत्तिदशायां को नियन्ता NyāyKuA. i. 54.7; i. 130.3; ii(2).5.1; अनादिना मिथ्याज्ञानसंस्कारेण मिथ्याज्ञानं जनयितव्यम् SāṁkhyaTaKau. 480.4 (*on* 64); 493.1 (*on* 67); मुनिः। अनादिश्चतुरो वेदानुवाच BhaviP. 117A.1 (i. 66.11); अनाद्यनिर्वाच्यमिदमज्ञानम् DevīBhāP. ii. 34.29; अनादिमादिं सर्वेषां नन्दगोपप्रियात्मजम्।... ध्यायेत् PadmP. iv. 69.85; iv. 73.35; एकोऽनेकः ... ह्यनादिस्त्वम् ĀdiP. 15.29; अनादिना प्रमाणेन वेदेन प्रोच्यते शिवः SaurP. 38.90; प्रातर्नमामि गणनाथम् ... वाचामगोचरमनादिमनन्तरूपम् GaṇeP. i. 3.7; ii. 78.23; ii. 123.43; देवा ऊचुः। नमः सर्वात्मने तुभ्यं शंकराय ...। त्वमादिस्त्वमनादिश्च

ŚivaP. ii(5).6.12 (227A.7); रामः परात्मा प्रकृतेरनादिः AdhyāRā. i. 1.17; vi. 3.29; vi. 13.17; यदनादि …। तदानन्दसुखं प्राप्तं मया YogVā. i. 6.28; iv. 40.14; तस्य च तथाविधमैश्वर्यमनादेः सत्त्वोत्कर्षात् RājMār. 11.21; परं परस्थं गहनाद् अनादिम् … त्वामेव शंभुं शरणं प्रपद्ये ParamāSā. 1; अनादिरेषागन्तुककार्यकारणपरंपरा NyāyRa. 151.13 (on 4.54); 272.9 (on 5(3).15); 649.18 (on 5(15).41); (आत्मनः) सान्तत्वेऽनादेः सत्त्वानुपपत्तिप्रसङ्गः ĀtmaTaVi. 811.19; 809.7; आदिमती प्रदीपसंततिर्निवर्तते। दुःखसंततिस्त्वनादिरियमनुवर्तिष्यत इति चेन्न Kiraṇā. 10.14; मृते राजनि चानादिर्देशे तत्रेदृशी स्थितिः KathāSaSāg. x. 9.23; NyāyMa. 115.1; पावनमनादेरादिकेशवस्य विष्णोरायतनम् PraboCan. 4.29(2) (80.11); न च क्षेत्रज्ञानां स्वशरीराधिष्ठाने व्यभिचारः। तत्राप्यनादेः सूक्ष्मशरीरस्य सद्भावात् BrahmSūBh.(Rā.) 144.17 (on i. 1.3); पुरुषस्य … प्रकृतिसंबन्धोऽनादिरित्युक्तम् GītāBh.(Rā.) 597.20 (on 15.0); 579.2 (on 13.12); VedāntDī. 166.24 (on iii. 2.37); बाह्योऽर्थः … एषोऽनादिवितथवासनातः प्रवर्तमानो निरालम्बन एव संभाव्यते TarkBhā (Mo.) 37.10; अनादिर्महेश्वरः। … यास्य विद्यातनुः सापि ह्यनादिरनपायिनी ĪśānŚiPa. ii. 1.63; ii. 1.12; MālinīT. 20.3; जीवस्यानादेः शरीरादिमिच्छत इन्द्रियादिकमात्मजमात्मार्जितधर्माधर्मजन्यत्वात् Aparā. 976.6 (on 3.72); 991.24 (on 3.116); 1016.11 (on 3.183); अज्ञता कुतोऽनादिः PraśnoRaMā. 60; नित्या वेदाः अनादिश्च संसारः TārkiRa. 339.6; अनादिः सान्तः प्रागभावः SaptaPa. 112(33) = SarvaDaKau. 4.28 = TarkSam.(A.) 62.12; SaptaPa. 114(34); SarvaDaKau. 4.29; अनादय एवैता विद्याः PramāMī. 1.7 (on i. 1.0); 11.3 (on i. 1.15); अथानाद्यनिर्वचनीयमज्ञानं, तदपि न TattvPradī.(Ci.) 55.1; अस्ति ब्रह्म … तदंशा जीवसंज्ञकाः। अनाद्यविद्योपहिताः … ते कर्मभिरनादिभिः SaṁgīRa. i. 24.2 (1(2).6); प्रपञ्चो भेदपञ्चकः। सोऽयं सत्यो ह्यनादिश्च AnuVyā. 17A.8 (on 1.4); 14B.11 (on 1.4); पूर्वद्वयमनादिनित्यम् PramāLa. 1B.3; KarmaNi. 3A.9; ViṣṇuTaNi. 14A.10; एका ह्यविद्या अनादिर्भावरूपा VedāntKa. 2.21 (on i. 1.0); 91.7 (on i. 1.4); 101.27 (on i. 1.5); तस्मिन्ननादौ कुलं[वे]ट्टपत्तने…स्वस्य पितुर्महिनाथस्य नाम्ना भ्रातुर्देवश्रेष्ठिनो नाम्ना च — शिवलिङ्गद्वयं माधवप्रतिमां च प्रतिष्ठाप्य EI. xix. 24.34; अनादाविह संसारे — का जातिपरिकल्पना CaturCin. iii(1). 343.21; अनाद्या … मायया प्रकृत्या परियुक्तम् VedāntRaMañ. 1.2(20.17); तमजमनादिमनन्तं गौरीकान्तं नमस्यामः NāṭaLaRaK. 3; अनादयश्च क्षेत्रज्ञा बहवः कर्मभाविताः BhāvPra.(Śa.) 182.19(7); स्वरूपप्रकाश एव हेतुः फलं च जिज्ञासाया इति चेन्न …। अनादेः प्रकाशस्य च निरपेक्षहेतुत्वे जिज्ञासानादित्वप्रसक्तेः ŚatDū. 51.24; 217.9; अनादौ संसारे तस्य वेदस्य कदाचित् केनचित् … उच्चारणं कृतम् TattvCin. i. 355.3; i. 78.1; ii(2). 158.4; अनादिरियं रत्नगर्भा। अनादिश्चतुर्धुगी PrabaK. 81.23 = PurāPraSaṁ. 8.31; गामादरेणाकलयन्ननादिम्।…विभुर्मे कुशलानि कुर्यात् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 12.9; अनादिरविच्छिन्नप्रवाहा भेदवासनैव निमित्तम् SarvaDaSaṁ. 2.203; 3.116; 4.49; 5.121; किं वायुरेवानादिरीशोऽपि वा TattvPrakā. 109A.13 (on ii. 3.8); 181B.10 (on iii. 3.5); 189B.10 (on iii. 3.5); न च सत्यस्यानादेः … केनापि निवृत्तिर्युक्ता NyāySu.(Ja.) 13A.13 (on i. 1.1); 18B.3 (on i. 1.1); अङ्गीकृतं च परैराकाशेऽनादिनोऽपि द्रव्यत्वस्य गुणवत्त्वाधीनत्वम् NyāySu.(Ja.) 165B.5 (on i. 2.4); 218A.10 (on i. 4.6); 419B.3 (on ii. 2.11); 433B.13 (on ii. 3.2); सर्वाः श्रुतयः … अव्ययमनादि ब्रह्म प्रशंसन्ति ŚaṅkaVi.(Ā.) 32.10; स एष परमात्मा सादिरनादिश्च दर्शितः DīpKa. 91.8 (on 3.183); शृणु देवि…। त्वं सर्वादिरनादिस्त्वम् MahNirvāT. 4.34; अनादेरपि प्रागभावस्य … अवस्थाविशेषमात्रे प्रत्यक्षत्वम् Upask. 380.6 (on ix. 1.7); पुरुषसंभोगवृत्तिवेश्यानामनादिरेव जातिः DaṇḍaVi. 190.5; अनादौ संसारे कस्यचिन्मुक्तिरासीन्न वा SarvaDaKau. 138.9; सन्ति चानादौ संसारप्रवाहे — अनिदंप्रथमाः काश्चन स्त्रीपुंव्यक्तयः TantrRaha. 19.16; नाप्यविद्यातत्कार्ययोरन्यतरत्वम् अनादौ जीवब्रह्मविभागादावव्याप्तेः Nyāyāmṛ. 16B.8; 73A.6; 153B.8; अनादिरादिर्गोविन्दः सर्वकारणकारणम् BrahmSi. 5.1; 5.42; आत्मानादिरनन्तश्च BhāvPra.(Bhā.) 3.35; सदसद्विलक्षणासौ (माया) अनादिः PraboSu. 99; अस्यात्मनः प्रवाहरूपेणानादिर्या विषयवासना तन्निमित्तकोऽपि बन्धो न संभवति SāṁkhyaPraBh. 17.26 (on 1.27); उत्तरोत्तराहंकाराद्यध्यासो बीजाङ्कुरवदनादिः SiddhāBi. 41.2; अनादेः संसारस्य निवर्तयितुमशक्यत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 19.31 (on i. 1.1); i. 111.24 (on i. 1.2); i. 402.33 (on i. 3.3); ii. 25.30 (on ii. 1.16); ii. 414.27 (on iii. 4.48); अनादिः … माया SiddhāLeSaṁ. 66.6; अनादिः शिशुरपि … माया पायात् KaṁVa. 1.2; एकमेव तादात्म्यं सर्वत्रानादीत्युक्तिस्तु तुच्छा GuruCandr. i. 9.8; i. 53.18; कीदृशं परमं (ब्रह्म), तत्राह … स्वप्रतिष्ठमनादि LaCandr. 431.36; 487.42; 544.35; अज्ञानं त्वनाद्यनिर्वचनीयम् … इति वर्णयन्ति SiddhāTa. 1.11; 49.14; 57.26; अज्ञानं नाम चैतन्यान्तर्भूतं तच्छक्तिरूपमनादि AṇuBh. 8.15 (on i. 3.15); 146.9 (on ii. 3.18); नन्वनादिश्चेदात्मा तदा कथं जातो देवदत्त इत्यादि व्यवहारः VīraMi. 844.25 (on 3.69); अस्मिंश्च व्याख्याने अनादिरविच्छिन्नः शिष्टाचारो मूलम् VīraMi.(Saṁskāra.) 237.5; 593.9; शब्दस्य नित्यत्वे तद्गतः प्रत्यायकत्वात्मा संबन्धोऽनादिः स्यात् BhāṭṭDī. i. 9.21 (on i. 1.5); कलिस्तदा।… अनादिमार्दि सर्वस्य … शंकरं प्रत्यपद्यत ParamāKā. 100.6; इयं स्वाध्यायाधिसमाख्या अनादिः MayūMāli. 240.19 (on iii. 3.6); 711.18 (on x. 4.18); अनादिरिह द्रोणः SiddhāKau. 230A.10 (on iv. 1.103); संस्कारा अनादयो धारारूपेण … कल्प्यन्ते VaiyāBhū. 126.23 (4.26); 188.3 (6.36); प्रसादय वत्स, बन्धविध्वंसिनीमनादिमादिप्रकृतिम् AmṛUda. 4.29(1); प्रथमकोटिसंभावनाशून्यम् — अनादि Bhāsk. i. 27.15 (on i. 1.1); कर्म च … अनादि GoviBh. 2.12 (on i. 1.1); संज्ञाशब्दा नियतानुपूर्वीका अनादयः LaŚabdeŚe. i. 392.23; ii. 85.13; ii. 207.15; यथा चक्षुरादीनां रूपादिविषयज्ञानजनने अनादिः … योग्यता…तथा शब्दानामर्थे अनादिः संबन्ध एव योग्यता VaiyāSiMañ. 39.2; 86.2; केचिद्दूचुरनादीदं मूलाज्ञानमिव VedāntSiSūMañ. 1.75; [Vaija. 230.4 gives *anādi* as the meaning of *aja*, ŚabdaRaSaK. 98.17 gives it as the meaning of *śaidā*]; **A1** not having an initial member (i. e. uncompounded) अनादेश्शतादतस्मिन्यठौ ŚākaṭāVyā. iii. 2.127 (comm. अनादेरपूर्वपदात् शतशब्दादाईतोऽर्थे यठौ भवतः।… अनादेरिति किम् द्युत्तरं शतम् द्विशतम्); षष्ठ्या(? ष्ट्या)देरनादेः ŚākaṭāVyā. iii. 3.84 (comm. षष्ठ्यादेः (? षष्ट्यादेः) संख्याशब्दात् यस्यादिरवयवः संख्याशब्दो नास्ति ततः संख्यापूरणे तमड् भवति।— अनादेरिति किम् सार्दविकल्प एव। एकषष्ठि(? ष्टि)तमः एकषष्ठ(ष्ट) इति); **B1** non-initial, not occurring in the initial position अनादेश्च मुड्वचनम् Vār. 4 on P. iii. 4.102; प्रत्ययाधिकारात्सिद्धमिति चेदनादरादेशवचनम् Vār. 2 on P. vii. 1.3; सर्वचनमनादेरनुदात्तार्थमिति चेल्लुटि प्रतिषेधात् सिद्धम् Vār. 1 on P. viii. 1.18; अनादेश्च मुड्वक्तव्यः। कृषीयास्ताम् कृषीयास्थाम्। तकारथकारादेर्लिङ इति सुप्न प्राप्नोति MahāBh. ii. 186.7 (on iii. 4.102); iii. 242.4 (on vii. 1.3); iii. 372.12 (on viii. 1.18); ऊरोऽनादेर्वः JaineVyā. iv. 4.153; v. 1.83; हलोऽनादेः JaineVyā. v. 2.161 = CāndraVyā. vi. 2.112 = ŚākaṭāVyā. iv. 1.82; उस्यनादौ CāndraVyā. v. 1.100 (Vṛtti उसि अपदादौ परतोऽवर्णस्य पररूपं भवति); ढेऽनादौ ढलोपः CāndraVyā. vi. 4.18; vi. 4.32; अभ्यासस्यादिर्व्यञ्जनमवशेष्यम् रक्षणीयं भवति। अनादिर्लोपनीयमि(v. l. इ)त्यर्थः। शिश्राय KātanVṛ. on iii. 3.9; व्यञ्जनस्यानादेर्लुक् SiddhaHe. iv. 1.44; लिवोर्येष्टं द्विः कण्ड्वाद्यजाद्योस्तु तृतीयानाद्योः MugdhaBo. 21.18 (134.14); PariVṛ.(Sī.) 11.12; अत एव 'वव्रे' इत्यादौ 'हलादिः शेषः' सिद्धिः। अभ्यासावयवस्यैवानादेस्ते निवृत्तेः LaŚabdeŚe. i. 98.14; **Bii** younger (not the first or the eldest) अयि भामिनि बाल्येषु समेष्वपि कुतस्त्वया। विधीयतेऽधिकः स्नेहः सावर्ण्यादिष्वनादिषु SkandP. iv. 17.108.

²अनादि (anādi) *adj.* (king) Ana etc., cf. **अनादिभूपति.**

अनादि (anādi) *m.* **1** name of a king in Pāṇḍava army आनीयतां बृहन्तश्च …। अदारिश्च (v.l. अनादिश्च)नदीजश्च कर्णवेष्टश्च पार्थिवः MahāBhā. v. 4.20; **2A** an epithet of Viṣṇu अनादिः … सुवीरो रुचिराङ्गदः … इति केशवस्य नाम्नां सहस्रम् MahāBhā. xiii. 135.114; PañcaRā.(Nā.) iv. 8.123; वेदवेद्यो हरिः स्वयम्।— वेदे पुराणे च अनादिः परिकीर्तितः PañcaRā.(Nā.) v. 8.28; **2B** an epithet of Kṛṣṇa अनादिर्ब्रह्मचारी च —। इत्येवं कृष्णदेवस्य नाम्नामष्टोत्तरं शतम् BrahmāṇḍP. ii. 36.34; PañcaRā.(Nā.) iv. 1.29; **2C** an epithet of Śiva महेश्वर उवाच। नामानि शृणु मे ब्रह्मन् —। अनादिरन्तरहितः शिवकामः SkandP. i(3A). 9.12; अनादिर्भूर्भुवः …। एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम् LiṅgaP. i. 98.85; ŚivaP. iv. 35.60 (392A.12); अभस्म चाप्यनादे च …पदानीमानि वै विभोः ĪśānŚiPa. i. 31.28; ii. 17.203(3); **3** non-beginning हेतोरादिः फलं येषामादिर्हेतुः फलस्य च। हेतोः फलस्य चानादिः कथं तैरुपवर्ण्यते GauḍKā. 4.14; न नमामि चिरं सवितारमनादिमिदं जगतां न SaraKaṇṭhā. 282.16 (comm. जगतामनादिं न किं त्वादिमेव); [Kośa gives *anādi* as the meaning of mystic letters *om* and *na* Tantrābhi. (2)5.8; (7)50.15]

अनादि (an-ādi) *adv.* without beginning, eternally अनादिविस्रपरंपराया हेतुस्तनः स्रोतसि वेश्वरे वा। आयत्तधीरेष जनः NaiṣC. 6.102 (comm. अनादि आदिरहितं यथा तथा); का ललना दिवसं तं कुसुमशरमसोढ ह्यनादि वसन्तम् Nalo. 2.21 (comm. हृदि मानसे अनादि सर्वदा वसन्तं स्थितिमन्तम्)

अनादिक (anādi-ka) *adj.* [f. -ā] having no beginning (sometimes implying the sense eternal, having no known beginning etc.) आदिर्नास्त्यात्मनः क्षेत्रपारंपर्यमनादिकम्। अतस्तयोरनादित्वात् किं पूर्वमिति नोच्यते CaraS. iv. 1.82 (1941 Ed.); स च बन्धः समाख्यातो मिथ्याज्ञाननिबन्धनः तस्य वेदः स्मृता सत्ता गुणसक्तिरनादिका AhirbuS. 57.41; अनादिकेऽस्मिन्संसारे भ्रमतो मम। केन (? के न) बान्धवतां प्राप्ता इति ज्ञात्वा PadmP.(Ra.) 80.43; 107.2; अन्योऽन्यहेतुता चैव ज्ञानशक्त्योरनादिका ŚlokaVār. 5(3).17(272.6); अनादि-

कस्यैव शुक्त्यज्ञानस्य शुक्तिरूप्यतज्ज्ञानोपादानता न्याय्या, न त्वन्यस्य कस्यचित IṣṭaSi. 56.3; चाणक्यः पुरमध्ये परिभ्रमन्। ददर्शानादिकाः सप्त सकला मातृदेवताः PariPar. 8.303; नवरं अनादिकम् — आदिरहितम् … संसार एव कान्तारम् … व्यतिक्रामेत् SthānT. 120B. 1.

अनादिकर्तृ (anādi-kartṛ) *m.* creator having no known beginning कार्यक्रियाकारकसाधनानां वेदोदितानामथ लौकिकानाम्। यत्साध्यमुत्कृष्टतमं प्रियं च प्रोक्ता च सा सिद्धिरनादिकर्तुः BrahmP. 75.22.

अनादिकर्मन् (anādi-karman) *n.* beginningless (past) actions सर्वाश्च विद्या ब्रह्मानुभवविरोध्यनादिकर्माविद्यानिरसनमुखेन ब्रह्मप्राप्तिफलाः BrahmSū-Bh.(Rā.) 675.10 (*on* iii. 3.57); आत्मनां नित्यानामेवानादिकर्मवश्यतया … इन्द्रियार्थस्पर्शाः शीतोष्णादिप्रयुक्तसुखदुःखाय भवन्ति GītāBh.(Rā.) 70.4 (*on* 2.13); ज्ञानमेव हि सर्वस्य प्रकाशकम् …। अस्य च प्रकाशको योगः। तद्विरोधि चानादिकर्म GītāBh.(Rā.) 601. 8 (*on* 15.6); सिद्धस्यैव प्रत्यगात्मस्वरूपस्यानादि-कर्मणा तिरोहितस्य परं ज्योतिरुपसंपद्याविर्भाव उच्यते VedāntSā.(Rā.) 400.5 (*on* iv. 4.1); उपपद्यते च (v. l. चानादिकर्मसहकृत) क्षेत्रज्ञस्वरूपानादित्वेऽपि नामरूप-विभागाभावादविभागश्रुतिः VedāntDī. 96.15 (*on* ii. 1.35); भोक्तुर्जीवात्मनश्च … अनादिकर्मरूपाविद्याकृतनानाविधज्ञानसंकोचविकासौ VedāSam. 123.12; अनादि-कर्मवैचित्र्यमपि नात्र नियामकम् ŚivaP. vii(1). 30.52 (535B. 3); अनादिकर्मणा बद्धो जीवः संसारमण्डले AnuVyā. 33B.4 (*on* 2.2); मदंशः … कश्चिदनादिकर्म-रूपाविद्यावेष्टनतिरोहितस्वरूपो जीवभूतः … संसारे वर्तमानः VedāntTaSā. 58.5; नानादित्वादित्यादिनानादिकर्मादिसंबन्धोऽभिधीयते NyāySu.(Ja.) 426B. 10 (*on* ii. 2.12); जीवस्य ब्रह्मात्मकत्वात्तदभिन्नस्याप्यनादिकर्मवशगस्य स्वरूपतो भिन्नत्वेन संसारार्हत्वात् VedāntKau. 166.15 (*on* ii. 1.23); अनादिकर्माख्याज्ञानमेव तमः स्वरूपादितिरोधानस्वभावकत्वात् VedāntRaMañ. 2.6 (75.2); 1.2(22.17); चिद्रूपाणां जीवात्मनाम् … अनादिकर्मरूपाविद्यावेष्टितानाम् … भगवत्पदप्राप्तिरित्यादयः स्वभावाः SarvaDaSaṁ. 4.195; यतोऽयं परः … जीवस्यानादिकर्मप्रयत्नयोग्यतापेक्ष एव जीवं प्रेरयति TattvPrakā. 122A. 4 (*on* ii. 3.42)

अनादिकर्मपरंपरा (anādikarma-paramparā) *f.* series of beginningless (past) actions अनादिकर्मपरंपरया कृतापराधस्य ह्यस्य स्वाभाविकं कल्याण-रूपं परमपुरुषस्तिरोधापयति BrahmSūBh.(Rā.) 585.9 (*on* iii. 2.4)

अनादिकर्मप्रवाह (anādikarma-pravāha) *m.* continuous flow of beginningless (past) actions अनादिकर्मप्रवाहरूपाज्ञानमूलत्वात् बन्धस्य तन्निव-र्हणमुक्तलक्षणज्ञानादेव BrahmSūBh.(Rā.) 125.8 (*on* i. 1.1); परमपुरुषाभिध्या-नादस्य स्वाभाविकं स्वरूपमनादिकर्मप्रवाहेण कृतापराधतया तिरोहितम् VedāntDī. 152.16 (*on* iii. 2.4); तत्राजशब्दनिर्दिष्टो नित्यस्वरूपोऽनादिकर्मप्रवाहेनोह्यमानः … जीवः … शब्दादीन् जुषमाणोऽनुशेते VedāntKau. 126.5 (*on* i. 4.10)

अनादिकर्मबन्ध (anādikarma-bandha) *m.* bondage of beginningless (past) actions व्यवहारेण अनादिकर्मबन्धवशाद्विषयाधीनत्वेन परिणम्य सांसारि-कसुखं दुःखं वा स्वयमात्मैव भवति TātpaVṛ. 86.12 (*on* 1.67); निर्दोषिपरमात्मा … अनादिकर्मबन्धवशात् … कर्ममलीमसो भवति TātpaVṛ. 170.16 (*on* 2.29); 211.15 (*on* 2.58); 229.15 (*on* 2.58); पुण्येन पापेन चानुबद्धः परेण निर्मुक्त आनन्त्याय कल्पत इत्यनादिकर्मबन्ध आनन्त्यावाप्तिश्च न युज्यते BrahmSūBh.(Ma.) 36B. 9 (*on* ii. 3.30)

अनादिकर्मबीज (anādikarma-bīja) *n.* seed in the form of beginningless (past) actions ततोऽभ्यासक्रमेणैव निष्पत्तिर्योगिनो भवेत्। अनादिकर्मबीजानि येन तीर्त्वामृतं पिबेत् ŚivS. 3.79.

अनादिकर्मभेद (anādikarma-bheda) *m.* distinction in the beginningless (past) actions न चानादिकर्मभेदाद्भेदः। औपाधिकभेदसिद्धौ कर्मभेदसिद्धिः तत्सिद्धौ च तत्सिद्धिरित्यन्योऽन्याश्रयत्वात् ViṣṇuTaNi. 17A.10.

अनादिकर्मसंश्लिष्ट (anādikarma-saṁśliṣṭa) *adj.* clasped by beginningless (past) actions प्राणो वसति तत्रैव वासनाभिरलंकृतः। अनादि-कर्मसंश्लिष्टः ŚivS. 3.2.

अनादिकर्मसंघात (anādikarma-saṅghāta) *m.* multitude of beginningless (past) actions मुनिः पूर्वमत्यन्तशुचिरागमत्। अनादिकर्मसंघातं विमुर्दग्धुं समुद्यतः PadmP.(Ra.) 122.65.

अनादिकर्मसंबन्ध (anādikarma-sambandha) *m.* connection with beginningless (past) actions न च वक्तव्यं सोऽनादिनेति श्रुतिर्जीवनित्यत्वेऽप्य-स्ति अत्र जीवस्यानादिकर्मसंबन्धानन्त्यप्राप्त्योरुक्तत्वाद् TattvPrakā. 119A.12 (*on* ii. 3.30); 119B.5 (*on* ii. 3.30); पञ्चरात्रेऽपि जीवस्यानादिकर्मसंबन्धाभिधानात्त-दनुरोधेन तत्रोक्तं जीवजननमपि अन्यथा व्याख्यातमेव NyāySu.(Ja.) 426B.13 (*on* ii. 2.12)

अनादिकर्मात्मक (anādikarmātma-ka) *adj.* [*f.* -ikā] of the nature of beginningless (past) actions ब्रह्मांशस्य अस्य जीवस्यानादिकर्मात्मिकयाविद्यया विमोहितस्यात एव भगवत्पराङ्मुखस्य स्वाभाविकमपि सत्यसंकल्पादिकं तिरोहितं बद्धा-वस्थायां भवति VedāntKau. 275.5 (*on* iii. 2.5); अनादिकर्मात्मकाविद्यावच्छिन्नो देवतिर्यङ्मनुष्यादिदेहरूपं संसारचक्रमनुभवन् … आचार्यदेवो भूत्वा … °मोक्षभागी भवति VedāntRaMañ. 1.1 (18.4); 1.2 (20.20); 1.2 (23.5)

अनादिकल्प (anādi-kalpa) *m.* beginningless aeon अनादिकल्पविधृत-मूलाज्ञानजलाञ्जलिम् विसृजेदात्मलिङ्गस्य तदेवार्घ्यसमर्पणम् NirguMāPū. 12.

अनादिकल्पना (anādi-kalpanā) *f.* assumption as beginningless अन्धेनान्धः समाकृष्टः सम्यग्वर्त्म प्रपद्यते। ध्रुवं नैव, तथाप्यस्याः (शिष्याचार्यपरंपरायाः) विफलानादिकल्पना TattvSaṁ. 2380; नित्यसत्योर्व्यक्त्योर्न हेतुहेतुमत्ताभिव्यक्त्यो-स्तु कादाचित्क्योरितरेतराधीनत्वे एकस्य अप्रसिद्धेरन्धपरंपरातुल्यानादिकल्पना VedāntKa. 92.17 (*on* i. 1.4)

अनादिकल्पितभेद (anādi-kalpitabheda) *m.* originless superimposed distinction चिद्रूपादानन्दरूपस्यानादिकल्पितभेदेन चिदंशज्ञानेऽप्यानन्दरूपै-क्यस्य न ज्ञानम् LaCandr. 807.33.

अनादिकल्पेश्वर (anādikalpeśvara) *m.* name of a Liṅga (of Śiva) (*lit.* Lord of the beginningless *kalpas*) अनादिकल्पेश्वरं यस्तु भक्त्या पश्यति मानवः। राज्यं स लभते SkandP. v(1). 20.10; अगस्त्येश्वरमुख्यानां लिङ्गानाम् … नामानि गदतः शृणु।… अनादिकल्पेश्वरः शंभुः SkandP. v(1). 70.55; v(2). 5.24.

अनादिकवि (anādi-kavi) *m.* poet not preceded by anyone else 'त्वदाननसमश्चन्द्र'इत्यादिवत् कविसमयसिद्धत्वात् हीनोपमा न दोष इति चेत्तर्हि अनादिकवेः परमेश्वरस्य कृताविहापि सा न दोष इति संतोष्टव्यम् ŚivārkaMaDī. i. 253.2 (*on* i. 1.21)

अनादिकाम (anādi-kāma) *m.* beginningless desire अजो ह्येको विज्ञानात्मानादिकामकर्मविनाशितः स्वयमात्मानं मन्यमानो जुषमाणः सेवमानोऽनुशेते भजते ŚvetāUBh. 178.6 (*on* 4.5)

अनादिकारण (anādi-kāraṇa) *n.* cause having no preceding cause (for it) कार्याविवेकस्य कार्यतयानादिकारणाविवेकमूलकत्वात्तस्य प्रधानाविवेकहाने सत्यवश्यं हानम् SāṁkhyaPraBh. 27.12 (*on* 1.57)

अनादिकारणपरंपरा (anādi-kāraṇaparamparā) *f.* beginningless series of causes संघातस्य संघातान्तरार्थत्वनियमदर्शनबलादापतन्ती परापरसंघात-कल्पना न दोषाय कार्थतयेवानादिकारणपरंपरापरिकल्पना ĀtmaSi. 39.17.

अनादिकार्यकारणप्रवाह (anādi-kāryakāraṇapravāha) *m.* beginningless flow of effects and causes न चैवं जाग्रज्ज्ञानमपि निर्वोढुं शक्यम्। स्वरूपसत्तामात्रनिबन्धनस्यानादिकार्यकारणप्रवाहस्य … अनन्यथासिद्धत्वात् NyāyKu. 66.17.

अनादिकार्यप्रवाह (anādi-kāryapravāha) *m.* flow of effects which has no known beginning नोपादानगोचरज्ञानजन्यत्वमनादिकार्यप्रवाहस्यानुमिति-रालम्बते TattvCin. ii(2). 80.15.

अनादिकाल (anādi-kāla) *adj.* [*f.* -ā] belonging to the beginningless time, existing from time immemorial (बीजमुत्कृष्टकालं यस्मिन्नस्तं प्रयातं भवति) उत्कृष्टकालमित्यनादिकालम् MaYānaSū. 36.2(9.12); अनादिकालः … जीवः …। करोति कर्माणि ViveCū. 188; अनादिकालमज्ञानं ज्ञानेनादिमता क्षणात्। दृश्यते नश्यमानम् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 1089; य एष एवमनु-श्रुतः … मुमुक्षुणामनादिकालकर्मवासनाग्रथितमविद्यामयं हृदयग्रन्थिम् … निर्भिनत्ति BhāgP. v. 25.8; तदाकृत्युपरक्तानां व्यक्तीनामेकया विना। अनादिकाला वृत्तिर्या सा कार्यानादिता मता VedāntKa. 11.3 (*on* i. 1.1); *m.* time immemorial, beginningless time अनादिकालप्रचितस्य … कर्मणः … अनाश्वासः YogBh. 69.7 (*on* 2.13); (°परिवीजिता … लकुलेश्वरी) अनादिकालादारभ्य परिचर्यया वीज्यमाना LalitāTriBh. 315.18 (*on* 37); अनादिकाल एकैकजन्मप्रचितस्यात एवासंख्येयस्यैकैकजन्मक्षपितादेकैकस्मात् कर्मणः TattvVai. 69.19 (*on* 2.13); अनादिकाले भगवत्संबन्धित्वाद्युज्यते च नित्यमुक्तत्वं तस्याः BrahmSūBh.(Ma.) 57A.2 (*on* iii. 3.42); TattvPrakā. 176B.6 (*on* iii. 3.42); व्यक्तीनां मध्येऽन्यतमव्यक्त्या विना यदनादिकालस्यावर्तनम् VedāntKa. 11.5 (*on* i. 1.1); 219.24 (*on* i. 4.20); देवता अपि यस्यास्त्रिपुरसुन्दर्याः सरूपारूपभावनाम् … अनादिकालमारभ्याद्याप्यपि न जानन्ति SetuBa. 18.8.

अनादिकालकृता (anādikāla-kṛtā) *adj.* (*f.*) created since time immemorial परिकल्पितेन दधदेकरूपतामपि …। त्वमनादिकालकृतया ह्यविद्यया बहुधा विभज्य परिगृह्यसे जनैः HarVi. 6.54.

अनादिकालतस् (anādikāla-tas) *adv.* since time immemorial अनादिकालतो वृत्ताः समया हि प्रवाहतः AnuVyā. 22A.11 (*on* 2.2); अनादि-कालतो जीवो मायया परिवेष्टितः BṛBrahmaS. iv. 10.46.

अनादिकालदुर्लभा (anādikāla-durlabhā) *adj.* (*f.*) unobtainable since time immemorial निर्ग्रन्थस्यानादिकालदुर्लभायाः स्वात्मोपलब्धिलक्षणसिद्धे-र्गमकं चिह्न बाह्याभ्यन्तरलिङ्गद्वयमादिशति TātpaVṛ. 278.17 (*on* 3.5)

अनादिकालप्रचित (anādikāla-pracita) *adj.* accumulated since time immemorial न तावदेकं कर्मैकस्य जन्मनः कारणम् । कस्मात् । अनादिकालप्रचितस्यासंख्येयस्यावशिष्टस्य कर्मणः ··· अनाश्वासो लोकस्य प्रसक्तः YogBh. 69.7 (*on* 2. 13)

अनादिकालप्रवाह (anādi-kālapravāha) *m.* flow of time which has no known beginning अनादिकालप्रवाहायातस्य रागद्वेषादेरत्यन्तम् उच्छेत्तुमशक्यत्वात् Ekāva. 3. 1(93)(97. 1)

अनादिकालप्रवृत्त (anādikāla-pravṛtta) *adj.* [*f.* -ā] started or existing from beginningless time एवमयं द्वादशाङ्गः प्रतीत्यसमुत्पादः ··· न निरोधधर्मोऽनादिकालप्रवृत्तोऽनुच्छिन्नोऽनुप्रवर्तते नदीस्रोतवद् ĀryaŚāS. 13.6; सर्वप्राणिषु प्रतिदेहं देवासुरसंग्रामोऽनादिकालप्रवृत्तः ChāndoUBh. 19. 15 (*on* i. 2.1); अनादिकालप्रवृत्तानां कर्मणां क्षयाभावे मोक्षाभावः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 789. 5 (*on* iv. 1. 13); भाविकथनमपि त्वनादिकालप्रवृत्तयुगस्वभावधर्माधर्मानुष्ठानफलविपाकवैचित्र्यज्ञानद्वारेण वेदमूलम् TantrVā. 79. 11 (*on* i. 3.2); अनादिकालप्रवृत्तप्रत्यक्षादिप्रमाणसिद्धकर्तृभोक्त्रादिरूपं परामृश्यतेऽनूद्यते BrahmSūBh.(Bhā.) 58. 11 (*on* i. 3. 20); 117. 27 (*on* ii. 2. 19); न खलु मिथ्याज्ञानवासना अनादिकालप्रवृत्ता···शक्या निवर्तयितुम् TātpaṬ.(Vā.) 95. 3 (*on* i. 1. 2); अनादिकालप्रवृत्ता हि कर्माशया अनियतकालविपाकाः क्रमवता तावद्भोगेन क्षेतुमशक्याः Bhām. 719. 20 (*on* iv. 1. 13); सर्वज्ञः ·-अनादिकालप्रवृत्तानन्तदुस्तरकर्मसंचयरूपाविद्यां विनिवर्त्य···पुनर्नावर्तयति BrahmSūBh.(Rā.) 775. 18 (*on* iv. 4.22); परमपुरुषोऽस्यानादिकालप्रवृत्तकर्मवासनां समुच्छिद्याव्याकुलात्मावलोकनं ददाति GītāBh.(Rā.) 178.1 (*on* 3. 9); 280. 8 (*on* 4.37); जागरिताद्यवस्थाभिरनादिकालप्रवृत्ताभिः ··· तिरोहितगुणकः ·- परब्रह्मोपासनजनिततदुपसंपत्त्याविर्भूतस्वरूपोऽसौ जीवस्तत्र···कीर्तितः VedāntDī. 52. 3 (*on* i. 3. 18); प्रतिबद्धफला साधुकृत्यास्त्येवानादिकालप्रवृत्ता VedāntDī. 226.14 (*on* iv. 1. 18); VedāntSā.(Rā.) 375. 4 (*on* iv. 1.17); विज्ञानसंतानस्यानादिकालप्रवृत्ता अविद्यादयो हेतवोऽभ्युपगम्यन्ते VedāntKau. 193. 17 (*on* ii. 2. 19); 93. 8 (*on* i. 3.19); निर्जरस्तु अनादिकालप्रवृत्तकर्मकषायकलुषपुण्यापुण्यप्रहाणहेतुः तप्तशिलारोहणादिः SarvaDaKau. 35. 13; अनादिकालप्रवृत्तप्रमाणप्रवाहसिद्धस्य संसाररूपस्य प्रपञ्चस्य ··· अपलपितुमशक्यत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 89. 6 (*on* i. 1. 1); इह त्वनादिकालप्रवृत्तबन्धविगमात्ततोर्ध्वगमनम् ŚivārkaMaDī. ii. 101. 35 (*on* ii. 2. 31); एवंभूता बद्धाः ··· अनादिकालप्रवृत्ताविद्याकर्मवासनारुचिप्रकृतिसंबन्धैश्चक्रवत्परिवर्तमानैः ·- स्वतःप्राप्तभगवदनुभवविच्छेदवन्तः YatīndraDī. 76. 6.

अनादिकालप्रवृत्तता (anādikālapravṛtta-tā) *f.* the state of being in existence since time immemorial (सेवितः) सेवानुष्ठानशीलता । भूतप्रत्ययेनानादिकालप्रवृत्ततामाह ManuBh. i. 51.20 (*on* 2.1)

अनादिकालप्रवृत्तत्व (anādikālapravṛtta-tva) *n.* the state of being in existence since time immemorial चिदर्थेष्वभिधानवदेव लक्षणाशक्तिरप्यनादिकालप्रवृत्तत्वेन निरूढा यथा शुक्लादिषु TantrVā. 700. 8 (*on* iii. 1. 8); अश्वत्थं प्राहुः कथयन्ति अव्ययं संसारमायायाः अनादिकालप्रवृत्तत्वात् सोऽयं संसारवृक्षः अव्ययः GītāBh.(Śaṅ.) 432.13 (*on* 15. 1)

अनादिकालप्रवृत्ति (anādikāla-pravṛtti) *f.* tendency existing since time immemorial निर्जरस्त्वनादिकालप्रवृत्तिकषायकलुषपुण्यापुण्यप्रहाणहेतुस्तप्तशिलारोहणादिः। स हि निःशेषं पुण्यापुण्यं सुखदुःखोपभोगेन जरयतीति निर्जरः Bhām. 456. 7 (*on* ii. 2. 33)

अनादिकालप्रसिद्ध (anādikāla-prasiddha) *adj.* established from time immemorial अनादिकालप्रसिद्धार्थत्वादस्या लक्षणाया मतुब्लोपाम्नानेनानुगमः TantrVā. 701. 12 (*on* iii. 1. 8)

अनादिकालप्रारब्ध (anādikāla-prārabdha) *adj.* started since beginningless time ये मानवाः ··· नाभ्यसूयन्ति ··· । ते सर्वे बन्धहेतुभिरनादिकालप्रारब्धैः कर्मभिर्मुच्यन्ते GītāBh.(Rā.) 208.5 (*on* 3. 31)

अनादिकालम् (anādikālam) *adv.* from beginningless time अनादिकालं सविषयायाः संविदो निर्विषयता कुत आगता ŚatDū. 197. 8; सर्वेषां प्राणिनामनादिकालम्···°चतुरशीतिलक्षयोनिषु भ्रमताम्···यस्य कस्यापि प्राणिनोऽज्ञानान्धकारमग्नस्य यस्तत्त्वातत्त्वव्यक्तिं दर्शयति स एव ··· गुरुरुच्यते KumāPraPra. 65. 17.

अनादिकालमहित (anādikāla-mahita) *adj.* honoured since the beginningless time पतितोऽयमनादिकालमहितवेदवचनदूषणोच्चारात् ViṣṇuP. iv. 20.28.

अनादिकालवासना (anādikāla-vāsanā) *f.* impressions (prevailing) since the beginningless time अनादिकालवासनावशाच्च व्यावृत्तिरूपमपि सद्रूपमिव ··· अवभासते NyāyRa. 592.14 (*on* 5(13). 100)

अनादिकालविकल्पवाच् (anādikāla-vikalpavāc) *f.* words (growing out) of the discrimination (that has been functioning) since beginningless time चतुर्विधं महामते वाग्विकल्पलक्षणं भवति । यदुत लक्षणवाक् स्वप्नवाक् दौष्ठुल्यविकल्पाभिनिवेशवाक् अनादिविकल्पवाक् । — अनादिकालविकल्पवाक् पुनर्महामते अनादिकालप्रपञ्चाभिनिवेशदौष्ठुल्यस्वबीजवासनातः प्रवर्तते LaṅkāSū. 2. 140 (36. 20)

अनादिकालसंसिद्ध (anādikāla-saṁsiddha) *adj.* prevalent or existing since the beginningless time अनादिकालसंसिद्धं यद्भानं ब्रह्मणो निजम् । स आतिवाहिको देहो विराजो जगदाकृतिः YogVā. iv. 3. 11.

अनादिकालसंचित (anādikāla-sañcita) *adj.* [*f.* -ā] accumulated since time immemorial चित्तभूमौ अनादिकालसंचिताः कर्मवासना यथा यथा पाकमुपयान्ति तथा तथा गुणप्रधानभावेन स्थिताः ··· स्वकार्यमारभन्ते RājMar. 27. 12; ब्रह्मविद्यायाः प्रागनुष्ठितमभुक्तफलमनारब्धफलं पुण्यपापरूपं कर्मानादिकालसंचितमनन्तं विद्यामाहात्म्याद् विनश्यति BrahmSūBh (Rā.) 726. 10 (*on* iv. 1.19); बुद्धियोगयुक्तस्तु कर्म कुर्वाण उभे सुकृतदुष्कृते अनादिकालसंचिते अनन्ते बन्धहेतुभूते जहाति GītāBh.(Rā.) 135. 6 (*on* 2. 50); 690. 24 (*on* 18. 66)

अनादिकालसंबद्ध (anādikāla-sambaddha) *adj.* [*f.* -ā] connected with (i. e. existing since) the beginningless time अनादिकालसंबद्धाम्···। अविद्यागेहिनीं ते हि शश्वदाश्लिष्य शेरते PadmP.(Ra.) 105.200; अहो खल्विदं जगदनादिकालसंबद्धं निसर्गादिव अन्धे तमसि वर्तते MāṭhVṛ. 2.1 (*on* 1); स्वस्मिन्ननादिकालसंबद्धानां सर्वेषामेव चेतनानां निखिलसुखदुःखोपभोगापवर्गसाधनभूताया अचेतनायाः ··· °चेतनविशेषरूपच्छागस्वभावख्यापनाय तद्रूपत्वकल्पनं विरुद्धमेव BrahmSūBh.(Rā.) 357. 9 (*on* i. 4.10)

अनादिकालसंबन्धिन् (anādikāla-sambandhin) *adj.* having association with (i. e. existing since) the beginningless time विजयार्थो महाचलः ।·- योऽनादिकालसंबन्धिशुद्धिशक्तिसमन्वयात् । भव्यात्मनिर्विशेषोऽपि दीक्षायोगपराङ्मुखः MahāP. 4. 88.

अनादिकालसंमूर्छित (anādikāla-sammūrchita) *adj.* fixed from the time without beginning वासनाभिरनादिकालसंमूर्छितमिदं चित्तं विचित्रीकृतमिव सर्वतो मत्स्यजालं ग्रन्थिभिः YogBh. 71. 2 (*on* 2. 13)

अनादिकालसिद्ध (anādikāla-siddha) *adj.* established since beginningless time अनादिकालसिद्धानि प्राक्तनान्यमुना मुने । भविष्याणि च कर्माणि निरस्यन्ते सवासनम् AhirbuS. 45.6; अचेतनानां तु तदुपभोगयोग्यतासाधनत्वेनानादिकालसिद्धमेव वैचित्र्यम् SyādvāMañ. 6(165)

अनादिकालानुवृत्त (anādikālānuvṛtta) *adj.* continued since time immemorial इतरविरोधत्रयेऽनादिकालानुवृत्तसमयविरोधस्यैव प्रबलत्वाच्छ्रुतिसमन्वयसिद्धे ब्रह्मणो जगत्कारणत्वे समयविरोधं परिहर्तुं तान् ··· निराकरोति TattvPrakā. 94A. 2 (*on* ii. 2.1); न ह्यनादिकालानुवृत्तानां प्रतीतिसुन्दराणां तेषां सामान्यतो निराकरणेऽधिकारिणो निःशङ्का प्रवृत्तिर्भवति TattvPrakā. 94A. 5 (*on* ii. 2. 1)

अनादिकालाभ्यस्त (anādikālābhyasta) *adj.* repeatedly experienced from time immemorial विभक्तावयवाश्रयेणानादिकालाभ्यस्तः शोभाभिमानः सत्त्वानां प्रवर्तते Sphuṭā. i. 48. 9 (*on* 1. 19); (लावण्यद्रविणव्ययो न गणितः ·-कोऽर्थश्चेतसि वेधसा विनिहितस्तन्व्यास्तनुं तन्वता) वीतरागस्य वा अनादिकालाभ्यस्तरागवासनावासिततया मध्यस्थत्वेनापि तां (तन्वीं) वस्तुतस्तथा पश्यतो नेयमुक्तिः संभाव्या Loc. 216. 26 (*on* 3. 41); Kāvyānu.(He.) 314. 21.

अनादिकालिक (anādikāl-ika) *adj.* [*f.* -ā] existing since beginningless time आत्मदृष्टिरनुत्याद्या अभ्यासोऽनादिकालिकः MaYānaSū. 155. 17 (18. 103); कर्मणामनादिकालिका शक्तिः Sphuṭā. iv. 14. 13 (*on* 4.4-6); अनादिकालिकाव्यभिचारिव्यवहारप्रवृत्त्यवाप्तान्वयव्यतिरेकशुद्धानुमानं वह्न्यभाव इव निर्धूमतानुमानमप्रतिहतमेव BālaKrī. i. 241. 14 (*on* 2.117)

अनादिकाली (anādi-kālī) *f.* name of a deity (*lit.* the eternal goddess Kālī) शक्तिसंगमनामाख्यं श्रीबृहत्तन्त्रराजकम् ।···दिव्यौघरचितं तन्त्रम्···। अनादिकाल्या रचितं ताराख्यं द्वितीयकम् ŚaktiSaṁT. i. 1.15.

अनादिकालीन (anādikāl-īna) *adj.* [*f.* -ā] existing since beginningless time सा चेयं वासनानादिकालीना — इत्युक्तं शून्यवादिभिः Bṛha. 78. 5 (*on* i. 1. 5); जातिः शब्दैः प्रकाश्यते । तस्यां रूपावभासोऽयं तत्त्वेनार्थस्य वा ग्रहः । भ्रान्तिः सानादिकालीनदर्शनाभ्यासनिर्मिता PramāVār. 3.29; अनादिकालीनवासनोपप्लावितविचित्रविकल्पवतीभिर्बुद्धिभिर्विशेषाः प्रकाश्यन्ते Kāśi. i. 250. 23 (*on* 4. 115) ii. 91. 22 (*on* 5(3).1); iii. 93.15 (*on* 5(4). 167); वासनास्ताश्चानादिकालीनाः YogBh. 71.5 (*on* 2. 13); अनादिकालीनोऽयं श्रीजिनधर्मः KumāPraPra. 51. 1.

अनादिकालोत्पन्न (anādikālotpanna) *adj.* produced at the time having no known beginning शरीरमनादिकालोत्पन्नं त्रयोदशविधेन करणेन संयुक्तम् MāṭhVṛ. 69. 23 (*on* 52)

अनादिकालोपचित (anādikālopacita) *adj.* [*f.* -ā] accumulated since time immemorial अनादिकालोपचितात्मकत्वाद् बलीयसः क्लेशगणस्य चैव । ·- छेत्तुं न शक्याः सहसा हि दोषाः Saund. 16. 71; परमपुरुषमाराध्य तच्छिद्य-

शनेन ये शरीरयात्रां कुर्वते ते त्वनादिकालोपचितकिल्बिषैः ··· विमुच्यन्ते GītāBh.(Rā.) 185.3 (*on* 3.13); भेदवासनानिरसनद्वारेण ज्ञानोत्पत्तिमभ्युपगच्छतां कदाचिदपि ज्ञानोत्पत्तिर्न सेत्स्यति । भेदवासनाया अनादिकालोपचितत्वेनापरिमितत्वात् तद्विरोधिभावनायाश्चाल्पत्वादनया तन्निरसनानुपपत्तेः BrahmSūBh.(Rā.) 8.10 (*on* i. 1.1); ŚatDū. 61.1.

अनादिकुलकुण्डली (anādi-kulakuṇḍalī) *adj.* (*f.*) pertaining to the eternal *kulakuṇḍalī* power शरीरस्य न संस्कारो जायते न च कर्मणः । आत्मनः कारयेद् दीक्षामनादिकुलकुण्डलीम् KulārT. 14.81.

अनादिकुसमय (anādi-kusamaya) *m.* wrong theory (held) from time immemorial न चैक्याप्रसक्तेरतत्त्वमसीति निषेधायोगः।···अनादिकुसमयेन ··· स्वातन्त्र्यरूपेश्वरलक्षणस्य सर्वैरपि आत्मन्यभिमन्यमानत्वेन प्रत्यक्षेण वा प्रसक्तस्यैक्यनिषेधोपपत्तेः NyāyāmṚ. 599B.5; AdvaiSi. 839.1.

अनादिक्रम (anādi-krama) *m.* sequential order (handed down) since time immemorial अनादिक्रमसंसिद्धमातृकायन्तयोजनात् । तादात्म्यसिद्धिं तां विद्धि सर्वमन्त्रार्थविग्रहाम् TantrRā. 1.85.

अनादिगमन (anādi-gamana) *adj.* possessing eternal knowledge अनादिगमनस्य ··· शरणं प्रपद्यामि MahāP. 40.30.

अनादिगवादिशब्द (anādi-gavādiśabda) *m.* words *go* etc. which are eternal यदि गाव्यादीनां गवादिवत् प्रमादतः सुपरिरक्षितः प्रयोगस्तथैव तेभ्योऽर्थप्रतिपत्तिपूर्वको व्यवहारस्तदानादिगवादिशब्दसमानविषया एव गाव्यादय इति तदा कस्य किं ब्रूमः NyāyMañ. i. 386.23.

अनादिगाव्यादिशब्दवाचिन् (anādigāvyādiśabdavāc-in) *adj.* who maintains that words *gāvī* etc. are eternal संशयदशां तावदानीतोऽयमनादिगाव्यादिशब्दवाची महापुरुषः संबोध्यते भो महात्मन् NyāyMañ. i. 387.14.

अनादिगुणविस्तर (anādiguṇa-vistara) *m.* detailed treatment of the beginningless qualities सुस्थिरत्वं कृतप्रासिरनादिगुणविस्तरः । साधनोत्तमता —। सिद्धान्तनिर्णया क्षेत्ता युक्तयः AnuVyā. 48B.9 (*on* 3.3)

अनादिगुरु (anādi-guru) *m.* ancient preceptor किमिति वर्ण्यतामयमाश्चर्यचर्यो भगवान् ।··· अनादिगुरुः स ईश्वर इति व्याख्यन्ति केचित् Jīvān. 450.4 (comm. चराचराणां पुराणगुरुः)

अनादिगुरुत्व (anādiguru-tva) *n.* the state of being an ancient preceptor भृगोः ···। अनादिगुरुत्वम् ··· सिद्धम् ŚaṅkaVi.(Ā.) 211.3.

अनादिगृहस्थ (anādi-gṛhastha) *m.* ancient householder नमोऽनन्ताय शान्ताय रामायामिततेजसे ।··· अनादिगृहस्थाय नमो नमः AdhyāRā. vi. 3.19.

अनादिगोचर (an-ādigocara) *adj.* not having reference to the beginning अनादिगोचरम् ···। विषयं वनमप्यनेकशः स सुखं दुःखमिवालगान्नृपः RāghPāṇ.(Dha.) 4.50 (comm. न आदेर्गोचरो विषयो यस्य तत्)

अनादिगोत्रपद्धति (anādi-gotrapaddhati) *f.* family-lineage (starting) from ancient (*lit.* beginningless) time अविच्छेदो न नियतः कस्यचिद् गोत्रभाविनः । सूतमागधचण्डालाः कथं संभविनोऽन्यथा । ज्ञायन्त एव ते तज्जैरिति चेन्नियमो न हि । अनादिगोत्रपद्धत्यामस्यां न स्खलनं स्त्रिया(? याः) PramāVāBh. 11.29.

अनादिगौणेक्षण (anādi-gauṇekṣaṇa) *n.* visualisation in the secondary sense by the beginningless (*prakṛti*) अनादिगौणेक्षणप्रवाहपातेऽपि जगत्कारणे मुख्यमीक्षणमिति युज्यते VedāntKa. 110.7 (*on* i. 1.12)

अनादिग्रन्थ (anādi-grantha) *m.* eternal composition माशकबौधायनापस्तम्बादिशब्दा ह्यादिमदेकद्व्युपदेशिन इति न तेभ्यः प्रकृतिभूतेभ्योऽनादिग्रन्थविषयसमाख्याव्युत्पादनसंभवः TantrVā. 175.10 (*on* i. 3.10)

अनादिघटादि (anādi-ghaṭādi) *adj.* eternal jar and the like अनादिघटत्वादिरूपपक्षवाविद्यासंबद्धानाम् — मूलाविद्यारूपत्वेनानादिघटादीनामभिव्यक्तिः सांख्यादिसंमता GuruCandr. i. 92.10.

अनादिघोरसंसार (anādighora-saṃsāra) *m.* beginningless and dreadful transmigration अनादिघोरसंसारध्वान्तैकध्वंसकारिणे । नमः श्रीनाथवैद्याय KulārT. 8.33.

अनादिचक्रभ्रम (anādi-cakrabhrama) *m.* I beginningless (i.e. continuous) rotation of wheels प्राप्तव्योमासङ्गमोर्घ रथानां सन्त्येष्टास्तेऽनादिचक्रभ्रमेण । मुक्ताशं संसारपारं सुखं तं भव्यं सन्मार्गा इव स्मानयन्ति RāghPāṇ.(Dha.) 14.32; II beginningless (i.e. continuous) rotation like that of a wheel, RāghPāṇ.(Dha.) 14.32.

अनादिचित्रप्रवाह (anādicitra-pravāha) *adj.* having beginningless (i.e. continuous) and varied course कर्माविद्यादिचक्रे प्रतिपुरुषमिहानादिचित्रप्रवाहे तत्तत्काले विपक्तिर्भवति हि विविधा TattvMu. 2.25.

अनादिचैतन्य (anādi-caitanya) *n.* eternal consciousness व्यक्तिः पूर्वं जातिरिव विषयात् पूर्वमज्ञानमस्तीति निरस्तमिति — चेन्न, अनाद्यज्ञानविषये अनादिचैतन्ये तत्तदागन्तुकपदार्थावच्छेदाभ्युपगमात् AdvaiSi. 488.12; रूप्योपादानाज्ञानमप्यनादिचैतन्याश्रितत्वादनाद्येव AdvaiSi. 544.5.

अनादिज (anādi-ja) *adj.* arisen since time immemorial गुणानां च समवायादनादिजात् । सुखिनो दुःखिनश्चैव प्राणिनः SkandP. i(2). 46.72.

अनादिजन्मन् (anādi-janman) *n.* transmigratory existence having no known beginning मुनिराहावगच्छामि ···। अनादिजन्मकान्तारे भ्रमन्तावागतौ कुतः PadmP.(Ra.) 109.53.

अनादिजन्ममरणप्रवाह (anādi-janmamaraṇapravāha) *m.* beginningless course of births and deaths यावानस्य कर्मसमूहस्य सर्वोऽपि कदाचिन्नसमाल्हेन भोक्तुं न शक्यते । अनादिजन्ममरणप्रवाहे केषांचित् कर्मणां ततः प्रागेव भुक्तत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 204.15 (*on* iii. 1.8)

अनादिजाति (anādi-jāti) *f.* beginningless generic quality षडस्माकमनादय इत्यादिसिद्धान्तादनादिजातेरनित्यान्यत्वासंभवात् LaCandr. 202.16.

अनादिजीवभाव (anādi-jīvabhāva) *m.* beginningless embodiedness of the soul परमात्मनोऽभिन्नोऽप्ययं विज्ञानात्मा ··· अनादिजीवभावमापन्नः प्रादेशिकः सन् न देहान्तराणि ··· युगपदावेष्टुमर्हति Bhām. 760.10 (*on* iv. 4.15)

अनादिजीवस्वभाव (anādi-jīvasvabhāva) *m.* beginningless soul-nature (ईश्वरः) अनादिजीवस्वभावानुसारेण हि कर्म कारयति GoviBh. 111.14 (*on* iii. 1.35)

अनादिजीवादृष्ट (anādi-jīvādṛṣṭa) *n.* beginningless unseen merit and demerit belonging to the individual soul इदमेव गुणत्रयाश्रयभूतं द्रव्यम् ··· अनादिजीवादृष्टानुसारिण्या श्रीपुरुषोत्तमेच्छया विक्षिप्तं सद् गुणवैषम्यं भजते VedāntRaMañ. 1.3 (24.20)

अनादिज्ञानगोचरत्व (anādijñānagocara-tva) *n.* the state of being what is within the perview of beginningless knowledge अनादिद्व्यणुकादिकार्यप्रवाहस्य पक्षत्वे तदुपादानस्यानादिज्ञानगोचरत्वं विना नोपादानगोचरज्ञानजन्यत्वमनादिकार्यप्रवाहस्यानुमितिरालम्बते TattvCin. ii(2). 80.14.

अनादित् (an-ādit) *adj.* (verbal root) not having the vowel ā as the indicatory marker फलेर्विशरणे फुल्लं फलितं फलति त्रयम् । आदितोऽनादितस्त्वन्ये रूपे निष्पत्तिवाचिनः DaivaVyā. 159.

अनादित (a-nādita) *adj.* not resounding तत्सरः समतिक्रम्य — अनादिमत् (v. l. अनादितम्) Rāmā. iv. 42.35.

अनादितत्तदविद्या (anādi-tattadavidyā) *f.* every or each nescience having no beginning न च ··· मूलाविद्यायां घटत्वादिरूपावस्थाविद्यासंबन्धो घटाद्युत्पत्तिरिति वाच्यं, तत्र तत्तत्क्षणत्वादीनामनादितत्तदविद्यारूपतया तद्विशिष्टमूलाविद्यारूपक्षणानामप्यनादित्वात् तत्तदवच्छिन्नसंबन्धस्योत्पत्तित्वं न युक्तमिति चेत्, न GuruCandr. i. 92.1.

अनादितत्त्व (anādi-tattva) *n.* eternal reality निरुपममनादितत्त्वम् ···। नित्यानन्दैकरसं सत्यं ब्रह्माद्वितीयमेवाहम् ViveCū. 495.

अनादितत्त्वज्ञानप्रवाह (anādi-tattvajñānapravāha) *m.* beginningless continuous flow of the knowledge of reality संप्रदायेति । अनादितत्त्वज्ञानप्रवाहेत्यर्थः GuruCandr. ii. 356.12 = LaCandr. 542.22.

अनादितम (anādi-tama) *adj.* absolutely beginningless अनित्योऽनादितमः प्रागभावः SarvaDaSaṃ. 10.175.

अनादितमस् (anādi-tamas) *n.* beginningless ignorance जन्मानन्तरमेवैतदनादितमसाखिलम् । तथापि बाध्यते ज्ञानम् BṛĀraUBhVā. iv. 4.879.

अनादितस् (anādi-tas) *adv.* I due to the absence of a beginning गोत्रभेदात् ··· अनादितः । अभेदात्मैकबुद्धत्वम् MaYānaSū. 48.3 (9.77); II since beginningless time कर्माकृष्टैरनादितः SāmkhyaPraSū. 3.62; स्वभावाच्च विचरेद् कृष्णसारः सदा मृगः । धर्मदेशस्तु विज्ञेयः ···। स्वभावादनादित इत्यर्थः SmṛtiCan. i. 19.15; कर्मबन्धो न दुर्घटः । विचित्राध्यवसायस्थः स हि बध्नात्यनादितः ṢaḍdarSa.(Ra.) 171; न जीवोऽयं सर्वगतः —। न च वाच्यं स्वकर्मनिर्मितमेवास्य भोगायतनमिति···। अनादितः सर्वेषाम् ··· कर्मभेदस्यापि साधयितुमशक्यत्वात् TattvPrakā. 30A.3 (*on* i. 2.3); 53B.1 (*on* i. 3.26); आत्मा ··· न जिज्ञास्यः । अत एवानादितस्तदीयतत्त्वज्ञाने विद्यमानेऽपि ··· नासौ जिज्ञासितः कस्यचित् प्रयोजनस्येष्टे NyāySu.(Ja.) 12B.3 (*on* i. 1.1); काव्यं न तद् प्रीतिकरं वर्तमानसुखावहम् । स्वदते कथमस्थायी निर्वेदादिरनादितः SāhiSā. 5.69.

अनादिता (anādi-tā) *f.* the state of having no beginning इतो वर्षशतेष्वप्यस्यार्थस्य संबन्ध आसीदेव, ततः परेण, ततश्च परतरेणेत्यनादिता ŚābaBh. 253.3 (*on* i. 3.24); शक्यते वृद्धव्यवहारस्यानादितयानपेक्षता वक्तुम् Bṛha. 176.8 (*on* i. 1.5); देवदत्तादिशब्देऽपि प्रसक्तैवमनादिता ŚlokaVār. 5(15).120 (674.7); 5(15).122 (674.11); वेदः पुनः सविशेषः प्रत्यक्षगम्यस्तत्र घटादिवदेव पुरुषान्तरस्थमुपलभ्य स्मरन्ति तैरपि स्मृतमुपलभ्यान्येऽपि स्मरन्तोऽन्येभ्यस्तथैव समर्पय-

न्तीत्यनादिता TantrVā. 72.12 (*on* i. 3.1); 171.18 (*on* i. 3.10); 174.20 (*on* i. 3.10); यथैवास्य परैरुक्तस्तथैवेनं विवक्षति । इत्येपानियतिस्तत्र संबन्धवदनादिता TattvSam. 2678; सर्वप्रपञ्चनिर्मात्री । संसारस्यानादितया ··· सर्वदाशब्दवाच्यत्वं प्रपञ्चस्य LalitāTriBh. 332.17 (*on* 45); वेदोऽनादितया ···। भवति परमं प्रमाणम् SvātmNi. 44; कथं च चित्तेन जनिमता संबन्धोऽनादिः । नियमप्रागभावस्य तु हेत्वनपेक्षत्वादनादिता युक्ता IṣṭaSi. 361.6; नो खल्वनादितैव वृद्धव्यवहारपरंपराया उपपत्तिमती PrakaPañ. 302.10; अनादिरयं वासनाज्ञानयोः कार्यकारणभावः ···। अयं चानादितयेतरेतराश्रयपरिहारः अनादौ संसार इत्यत्र सूत्रितोऽत्र विवृत इत्यनुसंधातव्यम् Kāśi. ii. 98.27 (*on* 5(3).17); iii. 75.26 (*on* 5(4).123½); तत्त्वपक्षेऽप्यन्योऽन्याश्रयता बीजाङ्कुरवदिति चेत्, न, व्यक्तिभेदादनादितया च बीजाङ्कुरयोर्नान्योऽन्याश्रयम् NayaVi. 178.5 (*on* i. 1.5); संकेतयितृवेदकर्तृसंप्रतिपत्तिर्वा एकतैव वा वाच्येति ·· शाब्दस्यैव पुनः प्रश्नः । उत्तरं तु वृद्धव्यवहारानादितावलात् संकेतकल्पनाहानात् NayaVi. 185.9 (*on* i. 1.5); नैसर्गिक इति । स्वाभाविकोऽनादिरयं व्यवहारः । व्यवहारानादितया तत्कारणस्याध्यासस्यानादितोक्ता Bhām. 9.5 (*on* i. 1.0); 115.16 (*on* i. 1.4); 130.19 (*on* i. 1.5); पूर्वतमसाधर्म्येण पूर्वतरस्य एवं तत्पूर्वसाधर्म्येण पूर्वतनस्येत्यनादितैव वात्र परिहारः TātpaṬ (Vā.) 12.17 (*on* i. 1.1); 209.25 (*on* i. 1.9); नन्वविषयाप्यशक्यमेव विशेषग्रहणाधीनं भेदग्रहणं तदधीनं च विशेषग्रहणं कथमविषयापि निर्णीयेत, न चानादितया बीजाङ्कुरवत् परिहा(रेणापि विशेषो ग्रहीतुं शक्यत इति)रसंभवः NyāyRa. 171.11 (*on* 4.117); न हि कर्तुः कार्यत्वे प्रमाणमस्ति । प्रत्युत 'वीतरागजन्मादर्शना'दिति न्यायादनादितैव सिद्ध्यति NyāyKuA. i. 53.10; ii(2). 51.7; अपेक्षितोपायतां पाक्षिकीमभ्युपरीकृत्य प्रवृत्तिः । न च तत्संशयस्तस्यामनुपलब्धायामन्यत्रापि स्यादतः पुनरुपलब्धिराघातेत्यतोऽनादितामादायैव परिहृतम् NyāyVārPari. 122.6; 83.3; 765.2; प्रकृतेरप्यनादिता श्रुतिभिः प्रतिपादिता VedāSam. 111.13; लोकदृष्टानुसारित्वं जीवसाम्यमनादिता ।·· युक्तयः पूर्वपक्षगाः AnuVyā. 34A.5 (*on* 2.3); येषाम् ···। योग्यापि नेष्यते सृष्टिः ··· तेषामेव ह्यनादिता NyāyKu. 11.15; 177.16; अनादिता च पाकस्य मानभावादपाकृता TarkSam.(Ā.) 40.9; अनादितैव च नित्यता TattvCin. ii(2). 80.16; iv(1). 367.7; न च नैयायिकादयो मिथ्याज्ञानस्यानादिताम्··· अङ्गीकुर्वते NyāySu.(Ja.) 20A.6 (*on* i. 1.1); 84 A.13 (*on* i. 1.4); अनादितया समस्य ब्रह्मणोऽनुत्पत्तिरयुक्ता TattvPrakā. 110A.1 (*on* ii. 3.9); वर्णानां नित्यत्वात् अर्थस्य च प्रवाहरूपेण नित्यत्वात् तत्संबन्धस्यानादितया अपौरुषेयत्वम् TantrRaha. 24.19; संसारस्यानादितया ··· अनादिभावस्य नाशासंभवान्नित्यत्वं सिध्यति SiddhāMu. 94.20 (*on* 48); SāṁkhyaPraBh. 37.13 (*on* 1.69); सामग्र्यलाभे परमनादितेत्यविवादः BhāṭṭDī. i. 250.11 (*on* iii. 3.4); अनादिताकारणमन्तरेण निवेदितास्याः प्रकृतेः स्वरूपात् Vidvanmo. 6.3.

अनादितात्पर्य (anādi–tātparya) *n.* intention (established regarding the conventional meaning of a word) since time immemorial वराहशब्दस्य ··· शूकरत्वेऽनादिवेदसंबन्धात् प्रयोगोऽनादिसिद्ध एव शक्तिमात्रं कल्प्यत इति लाघवमित्यनादितात्पर्यात् शूकरे शक्तिरेव TattvCin. iv(2). 531.3; अनादितात्पर्यस्यैव स्वारसिकप्रयोगमूलत्वादेकवचनाद्यन्तपदस्यैव एकत्वादावनादितात्पर्योपगमेनातिप्रसङ्गविरहात् VyutpaVā. 96.2; 85.3; 116.15.

अनादितात्पर्यभ्रमवत् (anāditātparyabhrama–va(n)t) *adj.* who has erroneous knowledge that a word is intended to denote a particular meaning since time immemorial (गमिधातोः) विभागाद्यर्थे पूर्वपूर्वेषामनादितात्पर्यभ्रमवतो वक्तुः स्वकीयतात्पर्येण ग्रामं गच्छतीत्यादिप्रयोगः VyutpaVā. 116.8.

अनादितात्पर्यवत् (anāditātparya–va(n)t) *adj.* possessing the intention (regarding the meaning of a word) since time immemorial वाक्यार्थबुद्ध्यनुदयप्रसङ्गात् अनादितात्पर्यवान् भगवान् भवः सिध्यति MaṇiKa. 72.11.

अनादिताप्रतिपक्ष (anāditā–pratipakṣa) *m.* counter-view regarding beginninglessness वृद्धव्यवहारस्यानादिताप्रतिपक्षनिरासायेदमुपन्यस्तम् Bṛha. 178.1 (*on* i. 1.5)

अनादिताप्रतिपादन (anāditā–pratipādana) *n.* exposition of beginninglessness ननु क्रमव्यतिक्रमोऽनादितां प्रतिपादयितुमुक्तः, अनादिताप्रतिपादनं पुनः किमर्थम् NyāyVārPari. 429.2.

अनादिताभिधान (anāditābhidhāna) *n.* statement of beginninglessness वृद्धव्यवहारस्यानादिताभिधानोपन्यासोऽयम् Bṛha. 177.15 (*on* i. 1.5)

अनादिताभ्युपगम (anāditābhyupagama) *m.* acceptance of beginninglessness आचारात् स्मृतिः स्मृतेश्चाचार इत्यनादिताभ्युपगमे अन्धपरंपराप्रसङ्गात् NyāyKuA. i. 128.1; कर्मादीनामनादिताभ्युपगमेन समाधानमुक्तम् NyāySu.(Ja.) 311B.12 (*on* ii. 1.10)

अनादितारतम्य (anādi–tāratamya) *n.* gradation which has no beginning न च — जीवस्वरूपानन्दानामनादितारतम्यस्वभावत्वमिति वाच्यम् LaCandr. 894.27.

अनादितावाक्य (anāditā–vākya) *n.* sentence about beginninglessness तस्या अनादितावाक्यानि तु प्रवाहरूपेणैव वासनाद्यनादिवाक्यवद्व्याख्येयानि SāṁkhyaPraBh. 37.13 (*on* 1.69)

अनादिताश्रयण (anāditāśrayaṇa) *n.* resorting to beginninglessness अनादिताश्रयणे ··· मुक्तानां प्रवृत्तिरुदाहर्तव्या TattvPrakā. 97A.6 (*on* ii. 2.9)

अनादित्त्व (anādit–tva) *n.* the state of not having the vowel ऌ as an indicatory marker फलनिष्पत्तौ । अस्य चानादित्त्वादनिदित्त्वोत्त्वयोरसंभवेन फुलाभावाद् अन्त्ये इत्युक्तम् Puruṣ. 106.7 (*on* 159)

अनादित्य (an–āditya) *adj.* not having the sun (i.e. overcast) अप्रदीपा यथा रात्रिरनादित्यं यथा नभः । तथासांवत्सरो राजा भ्रमत्यन्ध इवाध्वनि BṛSaṁ. 2.9=BhaviP. 324A.9 (ii(1).5.83)=SūktiMu. 109.93; (मेघवाहने नृपे) तस्मिन्नस्तं गते ।··· अनादित्यमिवाशेषं निरालोकमभूज्जगत् RājTa.(Ka.) 3.96; अनादित्यमिव व्योम ··· जज्ञे यस्य प्रयाणके PṛthvīVi. 5.116.

अनादित्यभक्त (an–ādityabhakta) *m.* not a devotee of the sun-god मयापि च समाख्याता कथा भानोः ···। इदमाख्यानम् ···। न ह्यनादित्यभक्ताय इदं देयं कदाचन BrahmP. 30.88.

अनादित्यमय (an–ādityamaya) *adj.* not containing the sun अनादित्यमयं लोकं निर्वषट्कारमाकुलम् । नष्टधर्मं विजानीहि SkandP. v(3). 172.10.

अनादित्रिविधौघ (anādi–trividhaugha) *adj.* having beginningless three-fold stream (of afflictions) त्वमेक एव दुःखौघध्वंसकः ··· अनादित्रिविधौघस्य राशेः स्वस्य महांहसः । ··· जन्मनः SkandP. ii(2). 15.39.

अनादित्व (anādi–tva) *n.* 1 the state of having no beginning, beginninglessness (often implying the being eternal, the state of having no known beginning, the being ancient, causelessness etc.) अनादित्वान्निर्गुणत्वात् परमात्मायमव्ययः । शरीरस्थोऽपि कौन्तेय न करोति न लिप्यते MahāBhā. vi. 35.31 = BhagGī. 13.31 (Śaṅ. अनादेः भावः अनादित्वम् आदिः कारणं तत् यस्य नास्ति तद् अनादि); MahāBhā. xii. 199.19 (BhārBhāDī. अजन्यत्वात्); (संसारः) न कर्माविभागादिति चेन्नानादित्वात् BrahmSū. ii. 1.35; अभिव्यक्तिर्वासनानाम् । ··· तासामनादित्वं चाशिषो नित्यत्वात् YogSū. 4.10; देवयुगानीह व्यतीतानि सहस्रशः ···। न शक्य आनुपूर्व्येण तेषां वक्तुं सुविस्तरः । अनादित्वाच्च कालस्य BrahmāṇḍP. i. 35.158; iii. 2.68; पुनःपुनर्जन्ममरणे भवत इत्यनादित्वं संसारस्य दर्शयति NyāyVār. 86.6 (*on* i. 1.19); 3.19 (*on* i. 1.1); अनादित्वाच्च सर्गस्य ··· अन्योऽन्याश्रयो न दोषाय SāṁkhyaKāBh. 29.27 (*on* 52); नात्र कर्ता शक्यते कल्पयितुम्, वृद्धव्यवहारस्यानादित्वात् Bṛha. 190.1 (*on* i. 1.3); 369.3 (*on* i. 1.7); अनादित्वेऽपि सति ··· सर्वेषां परप्रत्ययात्र क्वचित् प्रामाण्यावस्थानम् TantrVā. 11.16 (*on* i. 2.7); 131.21 (*on* i. 3.7); 222.16 (*on* i. 3.22); संसारस्यानादित्वं तावदभ्युपगन्तव्यम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 198.7 (*on* i. 3.30); 477.11 (*on* ii. 3.42); संसारवृक्षः अश्वत्थः सनातनः अनादित्वाच्चिरप्रवृत्तः KāṭhUBh. 170.7 (*on* 6.1); अनादित्वम् अजत्वे हेतुः GītāBh.(Śaṅ.) 280.14 (*on* 10.3); भूतभाविकालभेदेन बहुवचनं कोटिशब्दस्य अनादित्वात् संसारमण्डलस्य LalitāTriBh. 276.16 (*on* 11); 281.18 (*on* 15); भ्रमेणाप्यन्यथा वास्तु जीवभावः परात्मनः । तदुपाधेरनादित्वान्नानादेर्नाश इष्यते VivеCū. 194; 200; अनादित्वादविद्याया अन्योऽन्याश्रयता न हि SarvaSiSaṁ. 17.78; न चोपचितानां कर्मणामियत्तास्ति संसारस्यानादित्वात् NaiṣkaSi. 47.4; स्वयंज्योतिष एव सतो जीवस्य ··· अनादित्वाच्च पूर्वदृष्टत्वम् PañcPā. 16.22 (*on* i. 1.1); (क्षणस्य) स्वतःसिद्धस्वभावेऽप्यनादित्वात् अन्यतस्सिद्धेर्न दोषः IṣṭaSi. 54.6; 326.8; अज्ञानस्यानादित्वात् अन्तःकरणकम्बुकद्वारं विनैव चैतन्यमाश्रयो भवति PañcPra. 56.4; उपनीय गुरुः शिष्यं वेदमध्यापयेदिति । शिष्याचार्यसंबन्धस्यानादित्वात् BrahmSūBh.(Bhā.) 3.17 (*on* i. 1.1); अनादित्वात् संसारस्य शुभाशुभसंस्कारानुविद्धा एवात्मानः NyāyMañ. i. 186.9; i. 214.10; ii. 43.23; ii. 95.13; न हि तेषां गोत्रत्वे एतल्लक्षणमस्ति आदिपुरुषः संज्ञाकारी गोत्रमिति । अनादित्वादेतद्गोत्राणाम् ManuBh. i. 290.25 (*on* 3.184); CaturCin. iii(1). 63.7; तेऽपि तत्कर्तुः स्मृत्यन्तरानुमितं शास्त्रं मूलभूतमनुमातुं शक्नुवन्तीत्येवमनादित्वात् स्मृतिपरंपराया लिङ्गभूतायाः संभवान्नानुमानविघातः PrakaPañ. 250.3; इयं संज्ञा । वेदस्यानादित्वात् महत्त्वेऽपि च न दुष्यति MṛtaSaṁ. 19.10 (*on* 3.10); अनादित्वेनाभ्युपगतस्याज्ञानस्यात्मनोऽव्यतिरिक्ततयावश्याश्रयणीयत्वात् अपरमार्थस्त विभाग इति चेत् ĀtmaSi. 24.10; अनादित्वेन जीवाविद्ययोर्बीजाङ्कुरवदनवक्लृप्तेरयोगात् Bhām. 166.6 (*on* i. 2.6); 115.14 (*on* i. 1.4); अनादित्वाच्च संयोगपरंपराया भोगाय संयुक्तोऽपि कैवल्याय पुनः संयुज्यत इति युक्तम् SāṁkhyaTaKau. 330.4 (*on* 21); 450.1 (*on* 52); न चोत्पत्तिरनादित्वान्नृप तस्याः कदाचन । नित्यैव सा परा देवी DevīBhāP. v. 33.54; नित्यत्वान्निर्गुणत्वाच्च अनादित्वाच्च तत्त्वतः । गणेशस्य स्वरूपं न वक्तुं केनापि शक्यते GaṇeP. i.1.12; ii. 124.29; अनादित्वादीश्वरप्रणिधानसत्त्वोपादानयोः शाश्वतिकत्वेन नान्योऽन्यसंश्रयः

TattvVai. 28.20 (*on* 1.24); 80.20 (*on* 2.17); 189.17 (*on* 4.10); 216.12 (*on* 4.33); ईश्वरः … आद्यानां स्रष्टॄणां ब्रह्मादीनामपि स गुरुः उपदेष्टा यतः स कालेन नावच्छिद्यते अनादित्वात् RājMār. 13.3; 69.13; (नाट्यवेदस्य संभवो ब्रह्मनिर्मितः) केचिदत्रानादित्वं वेदवन्नाट्यस्याचक्षाणाः उत्पत्त्यादिशब्दान् स्मरणाभिव्यञ्जनादावुपचरन्ति AbhinBhā. i. 9.22 (*on* 1.7); i. 27.18 (*on* 1.58); शब्दस्वरूपस्य … । सर्वकालवर्तित्वमेव चानादित्वम् ŚāstrDī. 48.8 (*on* i. 3.9); न च सर्वाद्यस्य कथं सिद्धिरिति वक्तव्यम्, अनादित्वात् संसारस्य NyāyRa. 273.8 (*on* 5(3).17); 646.12 (*on* 5(15).26); सापेक्षत्वादनादित्वात् … भुक्तेरस्ति हेतुरलौकिकः NyāyKuA. i. 8.2; तदनादित्वेऽप्यविभाग उपपद्यते BrahmSūBh.(Rā.) 464.2 (*on* ii. 1.35); अत्यन्तविभक्तस्वभावयोः प्रकृत्यात्मनोः संसर्गस्यानादित्वम् GītāBh. (Rā.) 582.21 (*on* 13.19); अनादित्वात् क्षेत्रज्ञानां तत्तत्कर्मप्रवाहश्चास्त्येव VedāntSā.(Rā.) 162.4 (*on* ii. 1.35); 12.3 (*on* i. 1.2); VedāntDī. 96.14 (*on* ii. 1.35); (अविद्यायाः) तस्याश्चानादित्वेऽपि मिथ्यारूपत्वादेव ब्रह्मदृश्यत्वेनैवानादित्वात् … ब्रह्मैव तद्दर्शनमूलं स्यात् VedāSam. 99.1; अकार्यत्वमनादित्वम् Kiraṇā. 30.19; 93.11; यद्यप्यनेकत्र सुराशब्दप्रयोगो दृश्यते तथापि कुत्रानादित्वमिति संदेहे — ‘ गौडी … विज्ञेया त्रिविधा सुरा ’ इति मनुवचनात् … तत्रैव मुख्यत्वं युक्तम् Mitā. 431.15 (*on* 3.253); (काश्यपग्रहणं पूजार्थम्) शास्त्रस्य पूजापारंपर्यप्रतिपादनेनानादित्वात् प्रामाण्यप्रतिपादनात् PradI. ii. 18A.23 (*on* i. 2.25); जीवभावश्चानादिरनादित्वादुपाधियोगस्य Aparā. 936.12 (*on* 3.130); 1009.6 (*on* 3.163); अनादित्वभावत्वयोस्त्वदभिमतयोरस्यानुभवस्यौदासीन्याच्च TattvPradI.(Ci.) 55.7; अनादित्वात् कर्मणश्च । न विरोधः कथंचन BrahmSūBh.(Ma.) 28A.2 (*on* ii. 1.36); अनादित्वं विनादृष्टं कथं स्यात् कारणं क्वचित् AnuVyā. 20B.5 (*on* 2.1); सर्वस्य जगतो न जन्माकाशादेरनादित्वात् VedāntKa. 49.22 (*on* i. 1.2); 91.9 (*on* i. 1.4); न हि प्रध्वंसस्यानादित्वम् NyāyKu. 166.7; कश्च प्रागभावः । अनादिः अन्तवान् इति चेत् किं तस्य अनादित्वम् TarkSam.(Ā.) 128.28; 31.8; एकयैव शाखया सर्वे प्रतिपद्यन्तामनर्थकं शाखान्तरमिति । तच्छाखान्तराणामकृत्रिमत्वात् प्रतिशाखं चाध्येतृनियमस्यानादित्वादनुपालम्भ एवेति CaturCin. iii(1). 753.6; अनादित्वाद्रागादीनां कथं प्रक्षय इति चेन्न SyādvāMañ. 17(139); वाहीकग्रामवाचिनोऽपि देवदत्तशब्दस्यानादित्वेनासांकेतिकत्वात् … काश्यादिलक्षणौ ठञ्ञिठौ न भवतः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1.73; कर्मणां पूर्वसृष्टिस्थजीवकृतानामनादित्वात् VedāntPāSau. 175.16 (*on* ii. 1.34); किं नाम वैषम्यमाश्रित्य वेदाः प्रमाणम् … अथानादित्वसादित्वाभ्याम् ŚatDū. 93.12; न च गौणलाक्षणिकप्रयोगयोरवाच्यविषयत्वादवाच्यत्वम् । संबन्धसादृश्यमूलमात्रप्रवृत्तेरप्यनादित्वात् NyāyPari. 369.3; 386.20; (शब्दानाम्) अनादित्वं सजातीयप्रयोगपूर्वकत्वम् TattvCin. iv(2). 645.6; कर्तृत्वादीनामनादित्वम् VivaPraSam. 16.8; न च मन्तव्यं यत्रैव पर्यवसानं तदारभ्य दोष इति । अनादित्वात् कर्मपरंपरायाः TattvPrakā. 92B.4 (*on* ii. 1.36); 41A.7 (*on* i. 2.29); आकाशब्रह्मणोः सादित्वानादित्वे स्फुटं न प्रतीयेते TattvPrakā. 108B.2 (*on* ii. 3.6); 181B.10 (*on* iii. 3.55); न पुनर्यदनादित्वरहितं तदेव ज्ञाननिवर्त्यम् … अनादित्वस्य तत्रैव व्यभिचारः NyāySu.(Ja.) 20B.7 (*on* i. 1.1); 213A.11 (*on* i. 4.6); केयमविद्या नाम । अनाद्यनिर्वाच्या वा । अनादिभावरूपत्वे सति विज्ञानविलाप्या वा ।… न द्वितीयः, अनादित्वस्यासंभवित्वात् Vādā. 18.5; 22.4; VedāntKau. 175.24 (*on* ii. 1.34); यथा जीवानामनादित्वं तथा तत्कर्मणामप्यनादित्वं दृश्यते हि BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 47.2 (*on* ii. 1.35); न च प्रलये कर्मणोऽप्यभावात् कथमिव तत्सापेक्षत्वं परमात्मनः संपादनीयमिति वाच्यम् । कर्मणामनादित्वात् VedāntRaMañ. 1.1 (14.4); 1.1 (7.6); प्रागभावस्योत्तरावधिसंभवेऽपि अनादित्वात् SarvaDaKau. 45.1; 125.13; पश्चात्त्वन्योऽन्याश्रय इति चेन्न। अनादित्वात् AṇuBh. 129.6 (*on* ii. 1.35); अनादिशब्दोऽनादित्वं प्रवृत्तिनिमित्तीकृत्य तद्विवर्तमानोऽनादिर्नारायण इति। विशेष्यवशादुक्तपुंस्कः Prasā. i. 202.15; शब्दार्थपरंपराया अनादित्वात् तत्संबन्धस्याप्यनादित्वम् TantrRaha. 24.22; 29.16; 39.20; न हि भोज्यभोक्तृरहिता भुक्तिरस्ति । यदि च ज्ञानस्यानादित्वात् तदनपेक्षा तर्ह्यनादेः प्रागभावादेः … कर्तर्यपेक्षा न स्यात् Nyāyāmṛ. 73A.5; न चानादित्वेन … अविद्याख्यदोषस्य तदनपेक्षा Nyāyāmṛ. 241B.6; 351B.9; 606A.8; अनादित्वात् संसारस्य धर्माधर्माकर्षणात् प्रधानं प्रवर्तते SāṁkhyaSūVṛ. 143.12 (*on* 3.62); प्रधानाभिमानतद्वासनयोश्च बीजाङ्कुरवदनादित्वान्न तदभिमाने नियामकान्तरापेक्षेति SāṁkhyaPraBh. 28.6 (*on* 1.57); 87.17 (*on* 2.46); कर्तृजन्यत्वे … । वीतरागजन्मादर्शनादनादित्वम् SiddhāMu. 27.3 (*on* 49); अज्ञानमेव स्वपराध्यासे कारणम् । न चात्माश्रयादिदोषप्रसङ्गः । अनादित्वेनोत्पत्त्यभावात् SiddhāBi. 38.5; 94.2; 104.7; न च — अनादित्वेन क्रियारूपत्वाभावात् अनपेक्षत्वमिति — वाच्यम् AdvaiSi. 303.3; 409.13; अतीताश्चन्द्रा अनन्तकोटय इति लभ्यम् । कालस्यानादित्वात् सर्वेषां न तेषामाकाशसमाश्रयणम् Kuval. 66(58); ननु अनाद्यावरणरूपस्य तिरोभावस्य कथं परमेश्वरकर्तृकत्वम् । उच्यते । अनादित्वेऽपि तस्य तत्कर्तृकत्वं युक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 110.11 (*on* i. 1.2); i. 92.4 (*on* i. 1.1); उदाहृतश्रुतिः कर्मणामनादित्वं न प्रतिपादयति ŚivārkaMaDī. ii. 47.11 (*on* ii. 1.34); न चाज्ञानस्यानादित्वादुक्तावच्छेदकत्वस्याप्यनादित्वेनोक्तनिश्चयादिसत्त्वेऽपि तत् संभवतीति वाच्यम् GuruCandr. i. 19.10; i. 415.20; तथा प्रकृते ब्रह्मसत्ताया अनादित्वेन तत्कर्तृत्वबोधासंभवात् LaCandr. 310.19; सांव्यवहारिकभेदभिन्नस्य जीववदनादित्वे प्रसक्ते … नौपाधिकत्वं भेदादेः कल्पयितुं शक्यम् SiddhāTa. 11.1; चैतन्यस्यानादित्वेऽपि तदभिव्यञ्जकान्तःकरणवृत्तिरिन्द्रियसंनिकर्षादिना जायत इति वृत्तिविशिष्टं चैतन्यमादिमदुच्यते VedāntPari. 28.1; 99.7; वेदस्य … ज्ञप्तिप्रतिबन्धस्तु प्रत्यक्षेणैव श्रुतिनिश्चयादनादित्वस्य चाप्रामाण्यशङ्कापनोदनमात्रे व्यापारादनन्तशङ्क्य एव MīmāKau. i. 5.1 (*on* i. 3.1); i. 44.25 (*on* i. 3.7); ii. 119.9 (*on* ii. 4.12); (पदपदार्थयोः) संबन्धस्याप्यनादित्वेन पौरुषेयत्वाभावात् BhāṭṭDī. i. 7.3 (*on* i. 1.4); i. 51.16 (*on* i. 3.8); ‘ यः कल्पः स कल्पपूर्वः ’ इति न्यायेन संसारस्यानादित्वात् … ईश्वरो गतकल्पीयं वेदमस्मिन् कल्पे स्मृत्वोपदिशति MīmāNyāPra. 194.6; यदि तु सृष्टिप्रलयपरंपरयानादित्वं शब्दानामनाद्यर्थसंबद्धानां वेदानां नित्यतां चाश्रित्य BhāṭṭCin. i. 40.23 (*on* i. 1.4); भक्षणाभावोऽत्र भक्षणप्रागभावः स चानादित्वादननुष्ठेयः MayūMāli. 465.3 (*on* vi. 2.5); करणशब्दप्रयोगेणानुबन्धानां सादित्वं सूचितम् ।… तेन तद्व्यतिरिक्तस्य सर्वस्यानादित्वं सूचितम् LaŚabdeŚe. i. 7.13; अनादित्वात् संसारस्य ततोऽपि पूर्वतनडित्थादिगुणाद्याश्रित्य प्रयोगादीति कश्चित् VaiyāSiMañ. 30.9; मूलाज्ञानम् … । सादिनिद्रादिवत्तत्रानादित्वे कस्य नाश्यता VedāntSiSūMañ. 1.75; **2A** the state of not being initial (in position) कुटि प्रत्ययादेरादेशानुपपत्तिरनादित्वात् Vār. 1 *on* P. iv. 1.158; श्वसस्त्युटयादेशानुपपत्तिरनादित्वात् Vār. 1 *on* P. iv. 3.15; नुमं वक्ष्यति । स च … सकारस्यानिदितामिति नकारस्य च लोपो न स्यात् । यथाक्रममनादित्वादनुपधत्वाच्च Nyās. i. 91.20 (*on* i. 1.47); **2B** (an–ādi-tva) absence of (the explanation of) initiality वृद्धसंज्ञायामजसन्निवेशादनादित्वम् Vār. 1 *on* P. i. 1.73.

अनादित्वकण्ठोक्ति (anāditva-kaṇṭhokti) *f.* actual statement of beginninglessness प्रकृतिमित्यत्रानादित्वकण्ठोक्तिः ŚrutaPra. iB. 75.23 (*on* i. 1.1)

अनादित्वकल्पना (anāditva–kalpanā) *f.* assumption of beginninglessness कर्तृसर्गविनाशानामथानादित्वकल्पना । सैवं युक्ता यथेदानीं भूतानां दृश्यते क्रमात् ŚlokaVār. 5(15). 67(657.1); अन्धपरंपरैषा अनादित्वकल्पना BrahmSūBh.(Śaṅ.) 31.15 (*on* i. 1.4); न च स्वारसिकलक्षणाग्रहस्थले तत्र तादृशान्वयबोधस्योभयवादिसिद्धत्वेऽपि निरूढलक्षणामते संबन्धितात्पर्यस्यानादित्वकल्पनागौरवम् VyutpaVā. 85.3; 85.5.

अनादित्वकारण (anāditva–kāraṇa) *n.* cause of beginninglessness यच्चार्येष्वनादित्वकारणमवध्यस्मरणं तदपि समानं म्लेच्छेष्वपि ŚāstrDī. 33.1 (*on* i. 3.5)

अनादित्वग्राहक (anāditva–grāhaka) *adj.* conveying beginninglessness मूलकारणत्वेनानादित्वग्राहकागमविरोधात् नायं प्रसङ्ग इत्याह — अनात्मन आकाश इति PrakaVi. 593.17.

अनादित्वनिरास (anāditva-nirāsa) *m.* refutation of beginninglessness भारताध्ययनानामनादित्वनिरासेन पुरस्तान्निरस्तत्वात् TattvPradI.(Ci.) 163.5.

अनादित्वनिर्धारण (anāditva–nirdhāraṇa) *n.* ascertainment of beginninglessness गौडी माध्वी … इति मनुवचनाद्गुडमधुपिष्टविकारेष्वनादित्वनिर्धारणात्तत्रैव मुख्यत्वं युक्तम् Mitā. 431.17 (*on* 3.253)

अनादित्वनिश्चय (anāditva–niścaya) *m.* decision regarding beginninglessness अनेन प्रकारेणानादित्वनिश्चयस्य गाव्यादिष्वतिप्रसक्तिं शङ्कमानोऽनतिप्रसक्तमनादित्वावगमोपायमाह MayūMāli. 48.5 (*on* i. 3.9); तस्मादभियुक्तस्मरणाभावाद् गाव्यादिषु नानादित्वनिश्चयः MayūMāli. 48.8 (*on* i. 3.9)

अनादित्वपक्ष (anāditva–pakṣa) *m.* view maintaining beginninglessness पृथिवीगतश्यामत्वादेः अनादित्वपक्षे तदुत्पादस्यैव अभावात् TarkSam.(Ā.) 62.16; नन्वनादित्वपक्षे घटे प्रथममुत्पन्नेनैव ज्ञानेन सर्वतदज्ञाननाशो भवेत् SiddhāLeSam. 138.2; डित्थादीनाम् … अनादित्वपक्षेऽनपभ्रष्टत्वादिलक्षणान्तरपक्षे वा तेषामपि साधुत्वं भाष्यादिसिद्धमेव VaiyāBhū. 163.9 (*on* 31)

अनादित्वपर (anāditva–para) *adj.* [*f.* -ā] referring to beginninglessness नैसर्गिकशब्दोऽनादित्वपरः ŚrutaPra. ii. 83.26 (*on* i. 3.39); सूक्ष्मरूपानादित्वपरा श्रुतिः TattvPrakā. 127B.2 (*on* ii. 4.5)

अनादित्वपरिभाषा (anāditva–paribhāṣā) *f.* technical convention regarding beginninglessness तस्याश्च कार्यत्वेऽनादित्वपरिभाषा परिलुप्येत Vādā. 54.7.

अनादित्वप्रतिपादन (anāditva–pratipādana) *n.* exposition of beginninglessness न कर्माविभागादिति चेन्नानादित्वात् इति क्षेत्रज्ञानां तद्गतकर्मणां चानादित्वप्रतिपादनात् BrahmSūBh.(Rā.) 418.18 (*on* ii. 1.14)

अनादित्वप्रपञ्चन (anāditva–prapañcana) *n.* detailed treatment

of beginninglessness अनादित्वप्रपञ्चनाय पृच्छति-कथं पुनरिति PrakaVi. 465. 15.

अनादित्वप्रसङ्ग (anāditva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of beginninglessness अथादिसर्ग ईश्वरहेतुकः । तस्याप्यन्यानपेक्षत्वादीश्वरवदनादित्वप्रसङ्गः AbhidhKoBh. 102. 14 (*on* 2. 64); अपि च प्रागभावानामनादित्वेन कार्योत्पादस्याप्यनादित्वप्रसङ्गः TātpaṬ.(Vā.) 592. 22 (*on* iv. 1. 18); तथा च तत्रा(तद)वयवानामसंगमाभावेऽनादित्वप्रसङ्गे ह्यणुकत्वव्याघातः NyāyKuA. i. 124. 4; तथा सति कार्यस्याप्यनादित्वप्रसङ्गात् Upask. ll. 8 (*on* i. 1. 4)

अनादित्वभङ्ग (anāditva-bhaṅga) *m.* loss of beginninglessness न चैवं संसारस्यानादित्वभङ्गप्रसङ्गः NyāyKuA. ii(2). 57.12; स्वरूपप्रकाश एव हेतुः फलं च जिज्ञासाया इति चेन्न …। फलत्वे चानादित्वभङ्गात् ŚatDū. 51.26; सत्वत्वेऽपि सावयवं निरवयवं वा । आद्ये अनादित्वभङ्गः AdvaiSi. 574. 5.

अनादित्वमात्र (anāditva-mātra) *n.* mere beginninglessness ये प्रमाणतदाभासगुणदोषा ह्यनादयः । न तेऽनादित्वमात्रेण सर्वे गच्छन्ति तुल्यताम् TattvSaṁ. 3183; अनादित्वमात्रे बीजाङ्कुरदृष्टान्तो न तु जीवविद्याव्यक्तिभेदे VedāntKa. 222. 4 (*on* i. 4.22); आ(?अ)नादित्वमात्रं हुमादिषु स्तोभेषु गतमिति तद्वारणार्थं वाचकत्वमिति पदद्वयमप्यावश्यकम् MayūMāli. 47. 16 (*on* i. 3.9)

अनादित्वरहित (anāditva-rahita) *adj.* devoid of beginninglessness न पुनर्यदनादित्वरहितं तदेव ज्ञाननिवर्त्यमिति संकोच्यम् NyāySu.(Ja.) 20B. 5 (*on* i. 1. 1)

अनादित्वरूपसाधुत्व (anāditvarūpa-sādhutva) *n.* correctness in the form of beginninglessness (of words) अनादित्वरूपसाधुत्वमपि डित्थादीनां सादित्वपक्षे नेति तत्पक्ष एव तेषां साध्वसाधुबहिष्कारः VaiyāBhū. 163. 8 (*on* 31)

अनादित्ववचन (anāditva-vacana) *n.* statement of beginninglessness न चानादित्ववचनादेवार्थसिद्धिः सर्वार्थसिद्धिप्रसङ्गात् IṣṭaSi. 361.16.

अनादित्ववत् (anāditva-vat) *adv.* like beginninglessness आगमिसकलसंसारकारणाविद्यानिवृत्तिर्न स्वरूपेण मायायाः … मिथ्यात्वेऽप्यनादित्ववदनुच्छेदसंभवात् PrakaVi. 4. 13.

अनादित्वविशेषण (anāditva-viśeṣaṇa) *n.* attribute in the form of beginninglessness (अविद्यायाः) अनादित्वविशेषणाददोष इति चेन्न TattvPradī.(Ci.) 54.12.

अनादित्वव्याप्यता (anāditvavyāpya-tā) *f.* the state of being pervaded by beginninglessness अनादित्वसाधकेनेति ज्ञानजन्यकार्यस्य प्रागभावेऽनादित्वव्याप्यतया गृहीतेनेत्यादिः GuruCandr. ii. 361.11.

अनादित्वव्याहति (anāditva-vyāhati) *f.* destruction of beginninglessness तथा सत्यनादित्वव्याहतेः सकलशास्त्रार्थभङ्गप्रसङ्ग इति भावः TattvVai. 215. 16 (*on* 4. 33)

अनादित्वश्रवण (anāditva-śravaṇa) *n.* statement of beginninglessness श्रीसदाशिवस्यापि तत्र तत्रानादित्वश्रवणं तदुपाधेर्गुणविशेषस्यानादित्वात् VīraMi.(Bhakti.) 170.19.

अनादित्वश्रुति (anāditva-śruti) *f.* Vedic statement of beginninglessness अनादित्वश्रुतिर्गौणानादित्वापेक्षया । मुख्यासंभवात् BrahmSūBh.(Ma.) 40A. 2 (*on* ii. 4. 2); अनादित्वश्रुतिस्तु न सर्वविषयेति भवति गौणीभूते कथमप्यवृत्तेः TattvPrakā. 107B. 11 (*on* ii. 3. 3); अनादित्वश्रुतेर्युक्त्युपेतायाः प्राबल्यात्तद्विरोधेनाप्रामाण्यात् TattvPrakā. 115B.1 (*on* ii. 3. 18); 126B.11 (*on* ii. 4. 4)

अनादित्वश्रुतिविरोध (anāditvaśruti-virodha) *m.* contradiction with the Vedic statement of beginninglessness नोत्पत्तिश्रुतेरनादित्वश्रुतिविरोधः TattvPrakā. 107B. 8 (*on* ii. 3. 3); 129B.9 (*on* ii. 4.9)

अनादित्वश्रुत्यादिविरोध (anāditvaśrutyādi-virodha) *m.* contradiction with the Vedic statement etc. of beginninglessness न चानादित्वश्रुत्यादिविरोधः TattvPrakā. 115B. 3 (*on* ii. 2.18)

अनादित्वसाधक (anāditva-sādhaka) *adj.* which establishes beginninglessness अनादित्वसाधकेन ज्ञाननिवर्त्यत्वे सति भावविलक्षणत्वेन सत्प्रतिपक्षश्च, भावत्वस्योपाधित्वं च AdvaiSi. 545. 3.

अनादित्वसामान्य (anāditva-sāmānya) *n.* similarity on the basis of beginninglessness अतोऽनादित्वसामान्यं बुद्धानामभिधीयते । मीमांसकायमानैस्तैर्वेदाध्यायिनमिव । तदज्ञानविशेषत्वान्न तेषां याति तुल्यताम् TattvSaṁ. 3181.

अनादित्वसिद्धान्त (anāditva-siddhānta) *m.* established view of beginninglessness न ह्यसावनध्यस्ता…। न चाध्यस्ताप्युत्पन्ना । अनादित्वसिद्धान्तभङ्गप्रसङ्गात् ŚatDū. 174.19.

अनादित्वसिद्धि (anāditva-siddhi) *f.* establishment of beginninglessness प्रतिकल्पमधीतस्यास्य वाक्यस्यार्थवत्त्वात् सृष्टेरनादित्वसिद्धिः ŚrutaPra. ii. 273. 27 (*on* ii. 1. 35); पूर्वपूर्वाधीतप्रकारस्यानुसरणादनादित्वसिद्धेः NyāyPari. 383. 22; श्रुत्यविरोधेन ब्रह्मणोऽनादित्वसिद्धेः TattvPrakā. 110B. 7 (*on* ii. 3. 9); संसारस्यानादितया आत्मनोऽनादित्वसिद्धावनादिभावस्य नाशासंभवान्नित्यत्वं सिध्यति SiddhāMu. 24.20 (*on* 48); प्रकृते च लाघवानुगृहीतप्रत्यभिज्ञाबलेन गकारादीनामभेदसिद्धौ अनादित्वसिद्ध्या तत्सिद्धेः VīraMi.(Saṁskāra.) 894. 10.

अनादित्वस्वीकार (anāditva-svīkāra) *m.* acceptance of beginninglessness कर्मणा वैषम्यादिपरिहारो न स्यात् ।… कर्मणः क्षेत्रज्ञानां च ब्रह्मवदनादित्वस्वीकारात् GoviBh. 111. 10 (*on* ii. 1.35)

अनादित्वहेतु (anāditva-hetu) *m.* logical reason in the form of beginninglessness नित्यत्वव्याप्तस्यानादित्वहेतोरुपन्यासो न हीति न विलीयन्त इति निगमनम् TattvPrakā. 108A. 4 (*on* ii. 3. 4)

अनादित्वाङ्गीकार (anāditvāṅgīkāra) *m.* acceptance of beginninglessness न चान्योऽन्याश्रयादिदोषः । आगमसर्वज्ञपरंपराया बीजाङ्कुरवदनादित्वाङ्गीकारात् SarvaDaSaṁ. 3.151.

अनादित्वाद्यभाव (anāditvādy-abhāva) *m.* absence of beginninglessness etc. अनादित्वाद्यभावेऽपि पाणिपादपायुगुह्यवाचः कर्मार्थानीन्द्रियाणि TattvPrakā. 128B. 4 (*on* ii. 4. 7)

अनादित्वाधीन (anāditvādhīna) *adj.* dependent upon beginninglessness न चादिमदर्थविषयं सदनादित्वाधीनं वेदत्वं प्रमाणत्वं वा लभते TantrVā. 207.20 (*on* i. 3.18)

अनादित्वानभ्युपगम (anāditvānabhyupagama) *m.* non-acceptance of beginninglessness ब्रह्मव्यतिरिक्तस्यानादित्वानभ्युपगमान्नैवमिति चेत् Vādā. 18. 3

अनादित्वानुपपत्ति (anāditvānupapatti) *f.* untenability of beginninglessness तस्य च वेदेन … प्रतिपादनमपि प्रमाणान्तरविरुद्धमेव तस्यानादित्वानुपपत्तेः PrakaPañ. 439. 2.

अनादित्वापत्ति (anāditvāpatti) *f.* undesired contingency of beginninglessness न च विजातीयत्वेन तत्त्वज्ञानस्य मोक्षहेतुत्वाद्विजातीयत्वस्यावश्यं कार्यतावच्छेदकत्वेन तदाश्रयस्यानादित्वापत्तिरिति वाच्यम् LaCandr. 542.27.

अनादित्वापात (anāditvāpāta) *m.* undesired contingency of beginninglessness न चासंभावनानिवृत्त्यादिकमेवानादीति वाच्यम्, तद्ध्वंसप्रागभावस्यानिवृत्तेरप्यनादित्वापातात् GuruCandr. ii. 357.18.

अनादित्वाभाव (anāditvābhāva) *m.* absence of beginninglessness न तावदनादिभावरूपत्वे सति… सादिशुक्त्याद्यवच्छिन्नचैतन्यावारकाज्ञानेऽव्याप्तेः, तस्यानादित्वाभावात् AdvaiSi. 544. 3; अथ तत्र शब्दानुकरणत्वाङ्गीकारेण साधुता, तथापि शब्दपरत्वस्याप्यनादित्वाभावादवर्थविशेषणता तदवस्थैव MīmāKau. i. 126. 7 (*on* i. 3. 25); सादित्वावगमेन तेषामनादित्वाभावात् MayūMāli. 47.13 (*on* i. 3.9); अस्य समयस्य मध्ये कल्पितत्वेनानादित्वाभावात् Bhāsk. ii. 110.21 (*on* ii. 3. 8)

अनादित्वाभिधान (anāditvābhidhāna) *n.* statement of beginninglessness न चान्वयव्यतिरेकाभ्यां द्रव्यशक्तीरवगत्य चरकं प्रणीतवानिति शिष्टानामनादित्वाभिधानात् NyāyMañ. i. 391. 20; अस्याप्रयत्नपूर्वकत्वमात्रेणानादित्वाभिधानमिति नागमविरोधः TātpaṬ.(Vā.) 635.19 (*on* iv. 1.67); क्रमसाहस्रपरंपरायाश्च … अनादित्वाभिधानम् PrakaVi. 50. 16; कार्याध्यासस्य च प्रवाहरूपेण बीजाङ्कुरवदनादित्वाभिधानान्न कोऽपि दोषः SiddhāBi.42. 3.

अनादित्वाभिधायक (anāditvābhidhāyaka) *adj.* which declares beginninglessness न वियतोऽनया श्रुत्योत्पत्तिः साधयितुं शक्या अनादित्वाभिधायकश्रुतिविरोधात् TattvPrakā. 107B. 7 (*on* ii. 3. 3)

अनादित्वाभ्युपगम (anāditvābhyupagama) *m.* acceptance of beginninglessness वैषम्यनैर्घृण्यपरिहारश्च जीवानामनादित्वाभ्युपगमेन तत्कर्मनिमित्ततया प्रतिपादितः VedāSaṁ. 111.10; अविद्याकृतभेदस्योपाधिकृतभेदस्य चानादित्वाभ्युपगमात् VedāntSā.(Rā.) 21. 8 (*on* i. 1. 2); न च सांख्ये कार्यत्वप्रसङ्गश्चोद्यः … कल्पितप्रदेशवत्त्वेऽप्याकाशस्यानादित्वाभ्युपगमात् PrakaVi. 325. 19; बौद्धैरपि सर्वज्ञसंतानान्तरितधर्मदेशनासंतानस्य अनादित्वाभ्युपगमात् ŚatDū. 94. 8; 129. 2.

अनादित्वायोग (anāditvāyoga) *m.* absence of the possibility of beginninglessness अस्यापि विवादस्यानादित्वायोगात् NyāyPari. 479.20; तेषामेवोत्पत्तिमत्त्वेन तद्धर्मस्यानादित्वायोगात् TattvPrakā. 181B. 11 (*on* iii. 3.55); अज्ञानस्य ज्ञाननिवर्त्यस्य … अनादित्वायोगात् AdvaiSi. 544.25.

अनादित्वावगम (anāditvāvagama) *m.* knowledge of beginninglessness अनतिप्रसक्तमनादित्वावगमोपायमाह MayūMāli. 48. 5 (*on* i. 3. 9)

अनादित्वाविशेष (anāditvāviśeṣa) *m.* non-difference (i.e. same-

ness) of beginninglessness यथैव वेदस्य वक्तृदोषरहितत्वात् प्रामाण्यम् एवं लौकिकस्यापि पदस्यानादित्वाविशेषात् TantrVā. 799.5 (*on* iii. 2.25); न हि म्लेच्छप्रसिद्धिरादिमती येन विशेषोऽवगम्येत अवश्यस्मरणात्तु आर्यप्रसिद्धिवदेवानादित्वाविशेषः MīmāKau. i. 59.14 (*on* i. 3.9)

अनादित्वासिद्धि (anāditvāsiddhi) *f.* non-establishment of beginninglessness अनादित्वासिद्धेश्चोभयत्राविशेषात् KhaṇḍanKhā. 691.11; अविद्याकल्पितत्वाभ्युपगमेनानादित्वासिद्धेः ŚatDū. 94.7.

अनादित्वोक्ति (anāditvokti) *f.* statement of beginninglessness पुरुषापायानाम् ... स्वाभाविकानन्तादिवैचित्र्यहेतुत्वमिति परिहर्तुमनादित्वोक्तिः TattvPrakā. 160A.13 (*on* iii. 2.36)

अनादित्वोपगम (anāditvopagama) *m.* acceptance of beginninglessness न चाविद्याया अनादित्वोपगमाच्छुक्तिरजतवत् कल्पितत्वं न युज्यते SiddhāLeSaṁ. 305.9; न च सांप्रतिकोऽयमध्यारोपः प्रकरणनिवेशप्रयोजनेनागमविवक्षारूपस्यैवास्यानादित्वोपगमात् SiddhāSi. i. 20.23.

अनादित्वोपपत्ति (anāditvopapatti) *f.* tenability of beginninglessness नापि जीवस्य सादित्वापत्तिः उपाधिबिम्बसंबन्धानादित्वेनानादित्वोपपत्तेः AdvaiSi. 579.13.

अनादित्समान (an-āditsamāna) *adj.* not desirous of taking तव तु पित्रानेन ... लवमप्यादेयमनुत्सृजता लक्ष(र ? म)प्यनादेयमनादित्समानेन व्यवहारप्रत्यवेक्षिणा ... भुक्तम् ... भरतेनेव भारतं वर्षम् AvantiKa. 209.8.

अनादित्सु (an-āditsu) *adj.* I not desirous of admitting (the non self) अहंवृत्त्यैकसाधनः। युष्मदर्थमनादित्सुर्जैमिनिः प्रेर्यते कथम् NaiṣkaSi. 53.8; II not desirous of accepting पूर्वमेताननादित्सुः कृपणः कलितो जनैः ŚāliC. 4.56.

अनादिदंपति (anādi-dampati) *m.* (du.) the eternal couple भक्तवत्सलयोरनादिदंपत्योरुपासनया संपादनीया सिद्धिः Jīvān. 58.1.

अनादिदर्शन (anādi-darśana) *n.* doctrine (prevalent) from time immemorial स्वकृतान्यपि हट्टानि भङ्क्तुं न क्षमसे यदि। अनादिदर्शनानि त्वं कथं ध्वस्तुं समुद्यतः PrabhāC. 156.23.

अनादिदुर्वासना (anādi-durvāsanā) *f.* wrong impression since time immemorial तत्सिद्धावप्यनादिदुर्वासनादार्ढ्यादपथे प्रवर्तन्ते कर्ममीमांसका इति चेन्न ŚatDū. 54.15; निदिध्यासनं नाम अनादिदुर्वासनया विषयेष्वाकृष्यमाणस्य चित्तस्य विषयेभ्योऽपकृष्यात्मविषयकस्थैर्यानुकूलो मानसव्यापारः VedāntPari. 347.5.

अनादिदृश्य (anādi-dṛśya) *n.* beginningless visible object अनाद्यविद्यादौ च बाधः। तादृशप्रतियोग्यविद्योपादानकत्वोक्तौ प्रतियोग्यन्तवैयर्थ्यं अनादिदृश्ये बाधश्च GuruCandr. i. 97.2; अविद्यारूपदोषप्रयुक्तत्वं यद्यपि प्रातीतिकेऽप्यस्ति तथापि मूलाविद्याप्रयुक्तत्वं वाच्यम्, अनादिदृश्येऽपि तदव्याहतम् GuruCandr. iii. 193.8; दृश्योच्छेदस्तत्त्वज्ञानोत्पत्तिक्षणे न संभवति। अनादिदृश्यानां ज्ञानानुच्छेद्यत्वादविद्यातत्कार्ययोरेव तदुच्छेद्यत्वात् LaCandr. 5.4; 891.14.

अनादिदेव (anādi-deva) *m.* ancient god अनादिदेवाच्युत शेषशेखर प्रभो VarāP. 73.19 = PadmP. v. 29.99.

अनादिदेवक (anādideva-ka) *m.* ancient god नमाम्यहं सततमनादिमीश्वरं (v. l. परममनादिदेवकं) हरिम् VāyuP. ii. 47.30.

अनादिदेवता (anādi-devatā) *f.* ancient deity अनादिदेवतां दृष्ट्वा शुचः स्युर्नष्टभार्गवि BṛhaspaSm. 358.40; अनादिदेवतार्चायां पूजास्नानादिकर्मणि। यस्यार्हणादिकं द्रव्यं तस्य देवस्य तद्भवेत् BhaviP. 351B.13 (ii(2). 3.16); अनादिदेवतारूपाः पितरः ManvaMu. 125.21 (*on* 3.192); देवदर्शनमपि पुराणादिप्रसिद्धानामनादिदेवतानां प्रथमम् VīraMi.(Samaya.) 150.11.

अनादिदेहसंतति (anādi-dehasantati) *f.* beginningless series of bodies (i.e. births) अनादिदेहसंततिसंचितात्पकर्मक्षयो भोगात् NayaVi. 225.6 (*on* i. 1.5)

अनादिद्रोणव्यवच्छेद (anādidroṇa-vyavaccheda) *m.* exclusion of the ancient Droṇa येन हेतुनाश्वत्थामा द्रौणायन इत्युच्यते ...। अनादिद्रोणव्यवच्छेदपरमेतद् वेदितव्यम् Nyās. i. 898.12 (*on* iv. 1.103)

अनादिधाविस्वपरंपरा (anādidhāvi-svaparamparā) *f.* succession of individual souls transmigrating since time immemorial अनादिधाविस्वपरंपराया हेतुस्त्रजः स्रोतसि वेश्वरे वा NaiṣC. 6.102.

अनादिन् (a-nādin) *adj.* not producing a sound (सुवर्णम्) किञ्जल्कवर्णं मृदु स्निग्धमनादि भ्राजिष्णु च श्रेष्ठम् ArthŚā. i. 211.1 (2.13)

अनादिनामरूपबीज (anādi-nāmarūpabīja) *n.* beginningless source in the form of name and form किं तात्त्विकमस्य (ब्रह्मणः) रूपमपेक्ष्येदमुच्यते उतानादिनामरूपबीजसहितम् Bhām. 367.21 (*on* ii. 1.24)

अनादिनिगोदवनस्पतिराशि (anādi-nigodavanaspatirāśi) *m., f.* beginningless mass of trees of *Nigodas* (i.e. support of minute living beings) यावन्तश्च यतो मुक्तिं गच्छन्ति जीवास्तावन्तोऽनादिनिगोदवनस्पतिराशेस्तत्रागच्छन्ति SyādvāMañ. 29(70)

अनादिनित्य (anādi-nitya) *adj.* [*f.* -ā] originless and eternal किं देवा अनादिनित्या उत विद्यादिना पदप्राप्तिमुक्तिमन्तः TattvPrakā. 53A.13 (*on* i. 3.26); नन्वनादिनित्यस्य जीवस्योत्पत्तिः श्रुतावपि कथं युज्यते TattvPrakā. 115B.4 (*on* ii. 3.19); आकाशोऽनादिनित्यः NyāySu.(Ja.) 151B.10 (*on* i. 1.11); स्वाप्नार्थो न तावदनादिनित्यः NyāySu.(Ja.) 208A.5 (*on* i. 4.8); अनादिनित्याया अपि प्रकृतेः सत्त्वरजस्तमोरूपैकदेशदर्शनात् Nyāyāmṛ. 498B.4 = AdvaiSi. 745.8.

अनादिनित्यता (anādinitya-tā) *f.* the state of being beginningless and eternal न चात्ममोक्षयोर्भेदाभावः। आत्मनोऽनादिनित्यतया तदभिन्नमोक्षस्य ज्ञानसाध्याविद्यानिवृत्तिरूपत्वानुपपत्तेः TattvPrakā. 30B.12 (*on* i. 2.6); ननु स्वभावतो निर्गुणमेवारोपितैर्मिथ्यागुणैस्सगुणमिति बालैरभिलिख्यते। -- आरोपप्रवाहस्य चानादिनित्यतया सदा सगुणत्वं च नानिष्टम् NyāySu.(Ja.) 102A.6 (*on* i. 1.2)

अनादिनित्यतापात (anādinityatāpāta) *m.* undesired contingency of beginninglessness and eternality तेऽनन्ताः किं क्रमेण भेदा धर्मिणं परिरभन्ते युगपद्वा। नाद्यः, क्रमेण परिरभमाणानन्तभेदसंबन्धाय धर्मिणोऽनादिनित्यतापातात् Vādā. 102.6.

अनादिनित्यत्व (anādinitya-tva) *n.* the state of being beginningless and eternal अनादिनित्यत्वाज्जीवकरणसंबन्धस्य युज्यते तत्करणत्वश्रुतिः BrahmSūBh.(Ma.) 42B.2 (*on* ii. 4.17); अतः कर्मविरोधपरिहाराय देवानामनादिनित्यत्वमेवाभ्युपेयम् TattvPrakā. 54A.5 (*on* i. 3.27); प्राणानां ब्रह्मकरणत्वेऽपि युज्यते जीवकरणत्वश्रुतिः। जीवकरणसंबन्धस्यानादिनित्यत्वात् TattvPrakā. 132B.5 (*on* ii. 4.17); न ते विष्णाविल्यनया भगवतो देहस्यानादिनित्यत्वम् NyāySu.(Ja.) 420B.13 (*on* ii. 2.11); अत्र सृष्ट्वेत्यनेनानादिनित्यत्वपक्षदोषा अनभ्युपगमेनैव निरस्ताः NyāySu.(Ja.) 460B.6 (*on* iii. 2.1)

अनादिनित्यदेहत्व (anādinityadeha-tva) *n.* the state of having an originless and eternal body वासुदेव इति श्रुतिद्वयेनानादिनित्यदेहत्वम् NyāySu.(Ja.) 421A.1 (*on* ii. 2.11)

अनादिनिधन (an-ādinidhana) *adj.* [*f.* -ā] I having neither beginning nor end (often implying the sense eternal, having no known beginning or end, having no birth and death) अनाद्यन्तं भूतसंहारकारकम्। अनादिनिधनं लोके चक्रं संपरिवर्तते MahāBhā. i. 1.38; xii. 204.7; अनादिनिधनो देवः स कर्ता जगतः प्रभुः MahāBhā. i. 57.84; iii. 160.17; अनादिनिधनं भूतं विश्वमक्षयमव्ययम्। -- यो ह्येनं पुरुषं वेत्ति MahāBhā. iii. 186.15; iii. 202.16; v. 108.17; vi. App. I. 3(7); vii. 124.15; xii. 46.8; xii. 64.11; xii. 69*(1); xii. 73*(9); xiii. 17.11; अनादिनिधनं विष्णुं सर्वलोकमहेश्वरम्। --स्तुवन्नित्यं सर्वदुःखातिगो भवेत् MahāBhā. xiii. 135.6 = ViṣṇuSa. 6; MahāBhā. xiii. 151*(7); xv. 107*(2); यो यज्ञपुरुषं देवमनादिनिधनं हरिम्। विनिन्दत्यधमाचारो न स योग्यो भुवः पतिः HariVaṁ. 106*(2); ViṣṇuP. i. 13.28; भगवन्तमनादिनिधनं वासुदेवमभ्यर्चयेत् ViṣṇuSm. 65.1; सूक्ष्मलिङ्गमचेतनमनादिनिधनं तथाप्रसवधर्मि निरवयवमेकमेव हि साधारणमेतदव्यक्तम् TattvSa. 118.17; अनादिनिधनोऽनन्तः कर्मिणां प्रतिपत्तये ... व्यूहतामागतः स्वयम् PauṣkS. 33.18; अनादिनिधनं देवं जगत्स्रष्टारमीश्वरम्। ध्यायेत् JayāS. 6.73; 16.276; ते समेत्य जगद्योनिमनादिनिधन हरिम् ViṣṇuP. i. 12.32; iv. 2.24; कर्मकलापं हित्वा -- अनादिनिधनम् ... अवाप। अच्युतं पदम् ViṣṇuP. iv. 2.131; iv. 3.6; v. 20.100; v. 33.41; अधर्मस्य विनाशाय धर्माचारार्थमेव च। अनादिनिधनो देवः करोति स्थितिपालनम् MārkP. 19.36; 8.230; 111.1; अनन्तमपरिव्यक्तं दशधा सूक्ष्म एव च। अनन्तमकृतात्मानमनादिनिधनं च तत् VāyuP. i. 49.157; BrahmāṇḍP. i. 19.165; ऋषयस्तपसा देवाः ...। अनादिनिधना दिव्याः पूर्वं सृष्टाः स्वयंभुवा VāyuP. i. 57.48; ii. 8.51; MatsyaP. 179.45; अनादिनिधनं ब्रह्म ...। विवर्ततेऽर्थभावेन प्रक्रिया जगतो यतः VākyaP. 1.1 = ŚivDṛ. 2.9; ŚaṅkhaSm. 7.32; अनादिनिधनो जन्तुः सेवते मृत्युजन्मनी PadmP.(Ra.) 14.37; अनादिनिधने लोके यत्र ...। जन्तवो दुःखमत्युग्रं प्राप्नुवन्ति PadmP.(Ra.) 85.20; अनादिनिधना राजन् स्थितिरेषा व्यवस्थिता PadmP.(Ra.) 117.7; VarāṅgaC. 26.11; कालो हि नाम भगवाननादिनिधनो यथोचितकर्मानुसारी AṣṭāSaṁ. i. 14.11 (1.4); एको ज्ञानाश्रयस्तस्मादनादिनिधनो नरः TattvSaṁ. 1871; अनादिनिधनं तत्त्वमलमेकमलं परैः NyāyVi. 2.76; उत्सर्गोऽप्ययं वाचः संप्रदायप्रवर्तनात्मको द्रष्टव्यः, अनादिनिधनाया अन्यादृशस्योत्सर्गस्यासंभवात् BrahmSūBh. (Śaṅ.) 191.18 (*on* i. 3.28); TaiUBh. 245.18 (*on* 2.3); अनादिनिधनेऽप्येवं वेदे वेदार्थगोचरे। व्याख्यानं मुख्यवृत्त्यापि स्यात् TantrVā. 719.21 (*on* iii. 1.13); अनादिनिधनं तुङ्गमनल्पफलदायिनम्। उपाध्वं विपुलच्छायं श्रुतस्कन्धमहाद्रुत(? म)म् MahāP. 1.18; 3.2; 21.137; 25.147; जगतामनादिनिधनस्य तस्थुषो

जनकत्व एव जननोज्झितस्थितेः HarVi. 6. 72; RāmC. 9. 9; एतदनादिनिधनं विश्वरूपस्य ब्रह्मणः संसारबीजं चक्रक्रमात् परिवर्तते BālaKrī. ii. 48. 10 (on 3.124); सूक्ष्मत्वादव्यक्तः सनातनोऽव्यक्तस्वाभाविकेनानादिनिधनेनैश्वर्येण युक्तः ManuBh. i. 10. 28 (on 1. 7); SaṁkṣeŚā. 3. 353 (ii. 346. 16); चिन्तयेन्मन्त्रमातृकान्। अनादिनिधनां देवीमहन्तां पुरुषोत्तमीम् LakṣmīT. 23. 19; अनादिनिधनं देवं जगत्कारणमीश्वरम्। प्रपद्ये NyāyKa. 1. 6; मन्ये त्वां क(?का)लमीशानमनादिनिधनं विभुम् BhāgP. i. 8. 28; xii. 11. 50; KūrmaP. 9. 10 (1. 1); 16. 12 (1. 1); अनादिनिधना दिव्या वागुत्सृष्टा स्वयंभुवा KūrmaP. 23. 17 (1. 2); 28. 4 (1. 2); अनादिनिधनं ब्रह्म तदेव शरणं व्रज KūrmaP. 79. 16 (1. 9); SāṁkhyaPraBh. 3. 21 (on 0. 0); KūrmaP. 109. 4 (1. 12); 788. 16 (2. 45); अनादिनिधनं महत् SkandP. vii(1). 6. 29; vii(4). 30. 33; वेदेषु गीयते ···। अनादिनिधनो धाता त्वनन्तः पुरुषोत्तमः ViṣṇuDhaP. i. 2. 5; ii. 157. 7; अनादिनिधने देवे हरिशंकरसंज्ञिते ··· भेदं कुर्वन्ति पापिनः BṛNāraP. 6. 42; 36. 19; (द्रव्यम्) अनादिनिधनं हि न साधनान्तरमपेक्षते TattvPradī.(A.) 132.6 (on 2. 6); 304.2 (on 3. 25); अनादिनिधनो ह्येष पुरुषः ···। तापयत्येष त्रीँल्लोकान् BrahmP. 30. 8 = BhaviP. 118A. 18 (i. 66. 50); अनादिनिधनं चैव यद्रूपं तस्य ते नमः BrahmP. 33. 21; अनादिनिधनो ह्यात्मा तं बुद्ध्वा विहरेन्नरः BrahmP. 237. 5; अनादिनिधना शक्तिर्नैषा ब्राह्मी द्विजोत्तम BhaviP. 318A. 11 (ii(1). 1. 26); 684A. 22 (iv. 55. 49); अनादिनिधने चण्डि भुक्तिमुक्तिप्रदे शिवे DevīBhāP. i. 9. 40; अनादिनिधना जीवाः कर्मबीजसमुद्भवाः DevīBhāP. iv. 2. 4; अनादिनिधना योऽसौ जगतः कारणं परम्।··· कालः PadmP. ii. 81. 32; iv. 88. 73; वनं वृन्दावनं नाम ह्यनादिनिधनं मतम् ĀdiP. 10. 35; ब्रह्मोवाच ··· त्वम् ··· अनादिनिधना क्षपा। जगन्माता GaṇeP. i. 16. 22; i. 77. 8; अनादिनिधने बाले न शोकं कर्तुमर्हसि GaṇeP. ii. 83. 30; ii. 116. 6; अनादिनिधनश्चायम् ···। जगतः कर्ता महादेवो महेश्वरः ŚivaP. vii(1). 9. 11 (511. 6); तस्मादनादिनिधनं ब्रह्मतत्त्वमेवाविद्याश्रय इति वाच्यम् NyāyMa. 313. 6; तस्मादनादिनिधन° ··· °चिन्मात्रब्रह्मात्मभावावबोधेन बन्धनिवृत्तिर्मुक्तिव BrahmSūBh.(Rā.) 18. 16 (on i. 1. 1); शास्त्रं चानादिनिधनाविच्छिन्नपाठसंप्रदाय° ··· °वेदाख्याक्षरराशिः BrahmSūBh.(Rā.) 471. 13 (on ii. 2. 3); VedāntDī. 113. 16 (on ii. 2. 35); VedāSaṁ. 103. 6; NyāyPari. 20. 4; मद्याजिनस्तु मामनादिनिधनम् ··· प्राप्य न पुनर्निवर्तन्ते GītāBh.(Rā.) 476. 2 (on 9. 25); अनादिनिधनाः सर्वे (जीवाः) ज्ञानदर्शनलक्षणाः TriṣaŚaPuC. iv. 4. 224; पञ्चास्तिकायमयो लोकोऽनादिनिधनो जिनाख्यातः SthānṬ. 96A. 14; कथमनादिनिधनस्य जीवस्य लय उच्यते PrakaVi. 101. 22; MalliC. 7. 939; 'अनादिनिधनं ब्रह्म' इत्यादिवचनानि चानादिनिधनशब्देन स्मारितानि ŚrutaPra. iA. 86. 10 (on i. 1. 1); अनादिनिधने काले जीवानाम् ···। संविधानं हि तन्नास्ति संसारे यन्न संभवेत् PārśvC. App. 18; CaturCin i. 311. 23; iii(2). 7. 1; न हि सामान्यमनादिनिधनमेकं संग्रहाभिमतं प्रमाणभूमिः SyādvāMañ. 28(77); चेतनस्यानादिनिधनस्य देहादिसंयोगहेतुकविचित्रविज्ञानविकाशो जन्म VedāntKau. 13. 9 (on i. 1. 2); अनादिनिधनस्यैव वेदस्य प्रतिकल्पमीश्वरेणाप्ततमेन यथापूर्वं प्रवर्तनमभिसन्धाय NyāyPari. 20. 7; 386. 10; अवतार्य भुवो भारमवतारो ममामराः। अनादिनिधनं धर्ममक्षतं स्थापयिष्यति Yādavā. 1. 94; अनादिनिधनम् ··· आत्मानमवाह्येन चक्षुषा साक्षात्कुर्वतः PārvaPa. 2. 5(1); अनादिनिधनो देवः भूतचक्रप्रवर्तकः KathāKau. 8. 64; अनादिनिधना द्वाविंशतिः शक्तयः RājTa. (Prā.) 475; भूमेर्भारावताराय चरन्तौ बाललीलया। अनादिनिधनौ (रामकृष्णौ) पूर्णौ मूर्तिभेदमुपाश्रितौ KaṁVa. 5. 27; भगवन् अनादिनिधनचिदानन्दनिधे AmṛUda. 4.2(3)

अनादिनिधन (an-ādinidhana) *m.* **i** one of the thousand epithets of Viṣṇu (*lit.* who has neither a beginning nor an end, i. e. eternal) विष्णोर्नामसहस्रं मे शृणु पापभयापहम्। यानि नामानि ···। ऋषिभिः परिगीतानि तानि वक्ष्यामि भूतये ···। अनादिनिधनो धाता MahāBhā. xiii. 135. 18 = ViṣṇuSa. 18; विष्णोर्नामसहस्रं च विष्णुभक्तिकरं शुभम्।··· अनादिनिधनो देवः सर्वज्ञः SkandP. v(1). 63. 77; **ii** name of one of the twenty Gaṇeśvaras of the north-east region गणेश्वराः।··· ईशान ईश्वरः ···। अनादिनिधनः ··· इत्यैशान्यां तु विंशतिः ĪśānŚiPa. ii. 49. 152; **iii** name of one of the attendants of Skandasena, i. e. Kārttikeya अनादिनिधनः ··· विश्वसृजो हरः। इत्येते कोटिगुणिता रुद्ररूपा नमो नमः।··· ये भूताः स्कन्दसेनस्य पार्षदा बलिभोजिनः। तृप्यन्तु ते TantrSa. 9. 177.

अनादिनिधनत्व (anādinidhana-tva) *n.* the state of having neither a beginning nor an end (often implying the sense of eternality, continuity, the state of having no birth and death) ज्ञानोपरमलक्षणामेव ब्रह्मप्राप्तिमाहुः···अन्ये तु···°ज्ञानोत्पादलक्षणाम्। अनादिनिधनत्वे हि नापनेयं नोपनेयं वा किंचिदस्तीति तदर्थानि शास्त्राणि तदर्थाश्च प्रवृत्तयो व्यर्थाः स्युः BrahmSi. 8. 16; कथं ब्रह्मणः संसारात्मतैवेति। तत्तु साधारणविशेषात्मकत्वेनारम्भकस्य यज्ञादिचक्रस्यानादिनिधनत्वाभिधानेनैव परिहृतप्रायत्वात् ··· अनुपयोगित्वान्न परामृश्यते BālaKrī. ii. 50. 7 (on 3. 131); ननु च साधारणविशेषात्मकस्य कर्मणोऽनादिनिधनत्वात् तथैवानादिः शरीरसंबन्धः, तथैवानन्तोऽपि BālaKrī. ii. 60. 1 (on 3. 166); आत्मैव स्वरूपावस्थितो मोक्ष इत्युच्यते, न चात्मस्वरूपं कर्मसाध्यमनादिनिधनत्वेन सिद्धत्वात् NyāyMañ. ii. 91. 16; न खलु द्रव्यैर्द्रव्यान्तराणामारम्भः, सर्वद्रव्याणां स्वभावसिद्धत्वात्। स्वभावसिद्धत्वं तु तेषामनादिनिधनत्वात् TattvPradī.(A.) 132. 6 (on 2. 6); निश्चयेन शुद्धबुद्धैकस्वभावानामनादिनिधनत्वेनोत्पादव्ययरहितानामपि निगोदजीवानाम् TātpaVṛ. 313. 14 (on 3. 30); कालस्यानादिनिधनत्वादात्मनां च परिमितत्वात् संसारस्य रिक्तता भवन्ती केन वार्यताम् SyādvāMañ. 29(13); तस्माज्जीवानामानन्त्यात् अनादिनिधनत्वादुत्पन्नानागतविजातीयं न सुखमस्ति TattvCin. iii. 37. 3.

अनादिनिधनस्थिति (anādinidhana-sthiti) *adj.* having beginningless and endless existence चेतनालक्षणो जीवः सोऽनादिनिधनस्थितिः। ज्ञाता द्रष्टा च कर्ता च भोक्ता देहप्रमाणकः MahāP. 24. 92.

अनादिनिधना (an-ādinidhanā) *f.* an epithet of the goddess Lalitā इदं नामसहस्रकम्। पठन्ति भक्त्या सततं ललितापरितुष्टये। ··· श्रीमाता — अम्बिकानादिनिधना LalitāSa. 120; **i** (*lit.* who is devoid of origin and death) आदिर्जननं निधनं मरणं च न विद्यते यस्याः सानादिनिधना LalitāSaBh. 86. 15 (on 120); **ii** (*lit.* whose worship delivers one from the eighty causes of death) अथवानादिशब्दादादिशब्दाद्वा वररुचिपरिभाषानुसारेणाशीतिसंख्योच्यते। आदिसंख्याकानि च तानि निधनानि च।··· न विद्यन्ते आदिनिधनानि यस्या उपासनया सानादिनिधना LalitāSaBh. 86. 18 (on 120)

अनादिनिधनागम (anādinidhanāgama) *m.* traditional precept which has neither a beginning nor an end जिनाः कर्तारः तत्त्वतः सम्यगाख्यातवन्तः कथितवन्तः ··· अनादिनिधनागमादपि तथा सिद्धम् TātpaVṛ. 133. 13 (on 2. 6)

अनादिनिधनात्मिका (anādinidhanātm-ikā) *adj.* (*f.*) having beginningless and endless nature प्रमाणादिव्यवस्थेयमनादिनिधनात्मिका। सर्वसंव्यवहर्तॄणां प्रसिद्धापि प्रकीर्तिता Nyāyāva. 32.

अनादिनिधि [w. r. for अनादिनिधन] BrahmāṇḍP. i. 29. 53.

अनादिनिमित्तप्रभवता (anādinimittaprabhava-tā) *f.* the state of being what arises from a beginningless cause (दृग्दर्शनशक्त्योरनादिरर्थकृतः संयोगो हेयहेतुर्दुःखस्य कारणम्) अनादिनिमित्तप्रभवतया तस्याप्यनादित्वात् TattvVai. 80. 27 (on 2. 17)

अनादिनिर्मल (anādi-nirmala) *adj.* eternal and free from impurities अनादिनिर्मलः शुद्ध एक एव महेश्वरः ĪśānŚiPa. ii. 1. 14.

अनादिनिष्ठ (an-ādiniṣṭha) *adj.* not having either a beginning or an end यः सर्वेषामावरीता वरीयान् सर्वैर्भावैर्नावृतोऽनादिनिष्ठः।··· नमस्तेऽविज्ञेयाय व्योमरूपाय तस्मै Kirātā. 18. 40 (comm. अविद्यमाने आदिनिष्ठे उत्पत्तिनाशौ यस्य)

अनादिनैसर्गिक (anādi-naisargika) *adj.* beginningless and natural योऽयं प्रकृत्या सहानादिनैसर्गिकोऽस्य भोग्यभोक्तृत्वलक्षणसंबन्धोऽविवेकख्यातिमूलः RājMār. 83. 15.

अनादिन्याय (anādi-nyāya) *m.* maxim of (investigation of series of items till) the item which is not preceded by anything else is reached (this maxim refers to the investigation of the caste of a person till his origin is ascertained) सत्यपि च स्त्र्यपराधे यदि मातुरेव क्षेत्रिणो वा पुत्रः स्यात्ततस्तयोः प्रसिद्धजातित्वान्नैव दुर्ज्ञानता भवेत्। तयोरप्येवमेवं तत्पूर्वजयोरित्यनादिन्यायेन जातिरवधार्यतैव TantrVā. 31. 3 (on i. 2. 13)

अनादिपद (anādi-pada) *n.* **A I** word whose origin is not traceable (and whose meaning is decided by divine will) सादिपदे तथा अनादिपदे त्वर्थप्रत्ययस्य अन्यथापि भावात् न तत्कल्पनेति चेत्, न TattvCin. iv(2). 659. 2; **A II** eternal word (whose meaning is neither decided by human convention nor by divine will) देवदत्तादिशब्दानां चाधिमत्संकेतेनार्थप्रतिपादकानाम् अनादिपदनिष्ठशक्त्यभावादसाधुत्वापत्तिः MīmāKau. i. 110. 6 (on i. 3. 24); **B** the word *anādi* अनादिपदस्य···सार्थकत्वात् AdvaiSi. 544. 22; ततस्तद्वारणार्थमनादिपदम् MayūMāli. 47. 7 (on i. 3. 9)

अनादिपदार्थ (anādi-padārtha) *m.* beginningless thing अथाविद्यारूपमहाकालदेशमानं तदा अनादिपदार्थेषु तत्संबन्धासंभवः GuruCandr. i. 253. 20; अनादिपदार्थेष्वपि क्षेमसाधारणस्याविद्याकल्पदोषजन्यत्वस्य सत्त्वात् GuruCandr. i. 369. 18.

अनादिपद्धति (anādi-paddhati) *adj.* having a beginningless path परन्तु दर्शनश्रेणिराराध्यानादिपद्धतिः PrabhāC. 156. 10.

अनादिपरंपरसिद्ध (anādiparampara-siddha) *m.* epithet of Jina (*lit.* Siddha belonging to a beginningless tradition) अनादिसंपरसिद्धेभ्यो

नमो नमः MahāP. 40. 25(6)

अनादिपरंपरा (anādi-paramparā) *f.* A series without a beginning एवमनादिपरंपरा वर्तते TripāMaNāU. 366. 4(4); B tradition existing from time immemorial न च संकेतव्युत्पत्तये कश्चिदसंकेतितः शब्द आस्थेयः। संकेतव्युत्पन्नानां संकेतोऽनादिपरंपरयास्तु NayaVi. 257. 1 (*on* i. 1. 24); वंशभेदः कल्प्यते यत्रानादिपरंपरयाविगीता स्मृतिः VīraMi.(Saṁskāra.) 622. 15.

अनादिपरंपरागत (anādiparamparāgata) *adj.* which has come down through a beginningless tradition (शाश्वतोऽयं स्मृतो धर्मः पार्थिवानाम्) शाश्वतोऽयमिति सनातनोऽनादिपरंपरागतधर्मोऽयम् RājNīRa. 67. 1.

अनादिपरंपराप्रसिद्ध (anādiparamparā-prasiddha) *adj.* well-established through beginningless tradition मातापित्रादिकर्तृकाद्व्युत्पादनादनादिपरंपराप्रसिद्धाद्व्युत्पत्तिग्रहणं तदर्थादेव जायते ŚivārkaMāDī. i. 175. 31 (*on* i. 1. 4)

अनादिपरंपरायात (anādiparamparāyāta) *adj.* which has come down through beginningless tradition (विधानस्य) तस्य स्वयंभुवो नित्यस्यानादिपरंपरायातस्य (त्वमेकः -- कार्यतत्त्वार्थवित्) ManuBh. i. 5. 18 (*on* 1. 3)

अनादिपरंपरासंयुक्त (anādiparamparā-saṁyukta) *adj.* associated continuously since time immemorial पङ्ग्वन्धवदुभयोः (प्रधानपुरुषयोः) संयोगः भोगायानादिपरंपरासंयुक्तोऽपि कैवल्याय पुनः संयुज्यते SāṁkhyaTaPra. 172. 14.

अनादिपल्लवाविद्या (anādi-pallavāvidyā) *f.* beginningless sprout-like nescience सृष्ट्यादिकाले घटत्वादिकं जायते। अनादिपल्लवाविद्यारूपत्वे तु न जायत एव LaCandr. 791. 25.

अनादिपादविभूति (anādipāda-vibhūti) *adj.* having (i. e. displaying) the glory of the beginningless (*avidyā-*) quarter (of the Brahman) तत उपरि ··· अनादिपादविभूतिवैकुण्ठमेवमाभाति TripāMaNāU. 370. 20(6)

अनादिपापवासना (anādi-pāpavāsanā) *f.* beginningless impressions of the past sins तदिदम् ··· अनादिपापवासनादूषिताशेषशेमुषीकाणाम् ··· °कुतर्ककल्ककल्पितमिति ··· प्रमाणवृत्तयाथात्म्यविद्भिरनादरणीयम् BrahmSūBh. (Rā.) 27.17 (*on* i. 1. 1); मय्यनिवेशितमनसः--अनादिपापवासनया विषयध्याननववर्जनीयं स्यात् GītāBh.(Rā.) 146. 13 (*on* 2. 62)

अनादिपापादि (anādi-pāpādi) *adj.* beginningless sin etc. पापस्य पुण्यस्य मिथ्याज्ञानजन्यसंस्कारस्य वा 'अस्ति भाती'ति व्यवहारे प्रतिबन्धकत्वमित्यत्र विनिगमकाभावादनादिपापादिभिर्न प्रतिबन्धकत्वेन कल्प्यते GuruCandr. ii. 426. 12.

अनादिपारंपर्यागत (anādipāramparyāgata) *adj.* which has come down through tradition existing from time immemorial अनादिपारंपर्यागतस्य ··· तस्यासंभवान्यथाभावाभावरूपत्वतदशुद्धिसिद्धत्वात् ŚatDū. 78.28.

अनादिपारंपर्यागतत्व (anādipāramparyāgata-tva) *n.* the state of being that which has come down through tradition existing from time immemorial एष्वृणादानादिषु व्यवहारस्थानेषु ··· अनादिपारंपर्यागतत्वेन नित्य धर्ममवलम्ब्य कार्यनिर्णयं कुर्यात् ManvaMu. 289. 28 (*on* 8. 8)

अनादिपुंस् (anādi-puṁs) *m.* ancient Person (i.e Viṣṇu) पतिदेवतेयमनादिपुंसोऽपि ··· नायकस्य पुरः ··· दहनमनुजगाहे RāmāCam. 6.96(1)

अनादिपुरुष (anādi-puruṣa) *m.* ancient Person नैवमस्माभिरपि -- वर्ण्यते। नाप्यनादिपुरुषः सृष्टिसंहारकारकः TattvSaṁPañ. 714. 14 (*on* 2671-2673); एकस्य कस्यचिदशेषजगत्प्रसूतिहेतोरनादिपुरुषस्य ··· ब्रह्मेति विष्णुरिति रुद्र इति प्रतीतिः NyāyMañ. i. 242. 16; वसुधारे च -- शंकरः ··· अनादिपुरुषो व्यवस्थितः VarāP. 81(357. 13); मनसः सादित्वे तद्विना कदाचिदनादिपुरुषेणावस्थातव्यम्। न चैवं भवति TattvPrakā. 126B. 12 (*on* ii. 4.4)

अनादिपुरुषागतत्व (anādipuruṣāgata-tva) *n.* the state of being that which has come down from the ancient Person न च स्मर्तृपुरुषप्रत्यक्षमात्रेण स्वादृष्टश्रुतावनाश्वासः। अग्निहोत्रादिश्रुतीनामपि वर्णस्वरूपस्य प्रत्यक्षेणावगतावपि अनादिपुरुषागतत्वस्याध्यापकपुरुषाधीनत्वेनानाश्वासापत्तेः MīmāKau. i. 22. 12 (*on* i. 3. 4)

अनादिपुरुषोत्तम (anādi-puruṣottama) *m.* the ancient Supreme Person धर्ममर्थं च कामं च मोक्षं चान्विच्छतां सदा। आराधनीयो भगवाननादिपुरुषोत्तमः ViṣṇuP. i. 14. 16.

अनादिपूर्वपक्षन्यायाभास (anādi-pūrvapakṣanyāyābhāsa) *m.* fallacious reasoning in the form of *prima facie* view based on the beginningless (Veda) अलौकसिद्धानामपि प्रधानादीनामनादिपूर्वपक्षन्यायाभासोत्प्रेक्षितानामनुवादत्वमुपपन्नम् Bhām. 332.15 (*on* ii. 1. 3) (VedāntKa. वैदिकलिङ्गानां न्यायाभाससिद्धानामनुवादत्वमित्यर्थः)

अनादिपूर्वपक्षाभास (anādi-pūrvapakṣābhāsa) *m.* fallacious reasoning in the form of the *prima facie* view (which considers ether etc.) as originless अनादिपूर्वपक्षाभासोत्प्रेक्षितानुत्पत्तीनामाकाशादीनामुत्पत्त्यभिधानस्य सर्वकार्योपलक्षणार्थत्वाद् VedāntKa. 313. 9 (*on* ii. 3. 9)

अनादिप्रकाश (anādi-prakāśa) *adj.* having (i.e. displaying) luminosity from time immemorial अनादिप्रकाशम् ··· परं ब्रह्म ··· मुक्तिसाधकम् BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 355.2 (*on* iii. 3. 39)

अनादिप्रकृति (anādi-prakṛti) *f.* nature existing from time immemorial (स्वभावतोऽपास्तसमस्तदोषम्) स्वभावेनैवानादिप्रकृत्यैवापास्ता निरस्ताः समस्ता दोषा यस्मात्तम् VedāntRaMañ. 1. 4 (43. 14)

अनादिप्रकृतिसंबन्ध (anādi-prakṛtisambandha) *m.* originless association with the primordial matter पुरुषोऽनादिप्रकृतिसंबन्धकृतगुणसङ्गादेतद्देहमात्रमहेश्वरो देहमात्रपरमात्मा च भवति GītāBh.(Rā.) 584. 13 (*on* 13. 22)

अनादिप्रतियोगिक (anādipratiyogi-ka) *adj.* having a counter-positive which has no origin अनादिप्रतियोगिकाभावत्वादौ व्यभिचारात् GuruCandr. i. 428. 23; LaCandr. 418.41.

अनादिप्रथित (anādi-prathita) *adj.* well-known from time immemorial भूचक्राक्षं गते द्वीपे ह्यनादिप्रथितं हि यत्। क्षेत्रं स्वकर्मफलदम् PauṣkS. 36.8.

अनादिप्रधान (anādi-pradhāna) *n.* beginningless primordial matter न चानादिप्रधानमस्तु प्रतिबन्धकम् GuruCandr. ii. 426. 20.

अनादिप्रबन्ध (anādi-prabandha) *m.* continuance without a beginning कार्यकारणभावस्य नियामकत्वादनादिप्रबन्धप्रवृत्तो हि ज्ञानानां हेतुफलभावप्रवाहः NyāyMañ. ii. 16. 3; ii. 42. 22; तेनानादिप्रबन्धोपचितपरिणमत्कर्मपाकोपनीतं दुःखं संत्यज्य निःश्रेयसमखिलभयातीतमाप्तुं यतेत NyāyMañ. ii. 45. 1; ii. 82. 15; ii. 98. 3; *adj.* having continuance without a beginning यथानादिप्रवृद्धो (v.l. °प्रबन्धो) घोरः संसारसागरः। तथानादिर्महाविष्णुः संसारान्मोचकः स्मृतः BṛNāraP. 15. 44.

अनादिप्रभवाप्यय (an-ādiprabhavāpyaya) *adj.* (Prakṛti) which is without an Ur-source and an end सुदर्शनवपुः श्रीमाननादिप्रभवाप्ययः। ज्ञानस्वरूपो भगवान् पूर्णषाड्गुण्यविग्रहः AhirbuS. 33. 14; शब्दस्पर्शविहीनं तद्रूपादिभिरसंहितम्। त्रिगुणं तज्जगद्योनिरनादिप्रभवाप्ययम् ViṣṇuP. i. 2. 21; SāṁkhyaPraBh. 32. 4 (*on* 1. 62)=60.27 (*on* 1. 128)

अनादिप्रमा (anādi-pramā) *f.* beginningless (divine) valid cognition नाप्यनवस्था। अन्यथा तार्किकाणामप्यनादिप्रमा गुणं विनापीति प्रामाण्यपरतस्त्वं भज्येत AdvaiSi. 497. 9.

अनादिप्रयुक्ता (anādi-prayuktā) *adj.* (*f.*) used since time immemorial स चायमूहोऽनादिप्रयुक्तास्वेव संज्ञासु, न सर्वत्रेत्याह — संज्ञास्विति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 3. 1.

अनादिप्रयोग (anādi-prayoga) *m.* usage since time immemorial यद्यप्यनादिप्रयोगयोगिता न शक्तिनियता वैदिकगौण्यादिना व्यभिचारात् तथापि शक्तिरनादिप्रयोगनियता TattvCin. iv(2). 530.6; निरूढेति। अनादिप्रयोगावच्छिन्नलक्षणाया(?या:) तत्त्वादिति भावः VaiyāBhū. 225. 9 (*on* 52)

अनादिप्रयोगपरंपरा (anādi-prayogaparamparā) *f.* beginningless continuous tradition of usage गवादय एव साधवः न गाव्यादय इति साधुस्वरूपनियमस्य तु अनादिप्रयोगपरंपरैव मूलम् BhaṭṭDī. i. 52. 14 (*on* i. 3. 8)

अनादिप्रयोगप्रवाह (anādi-prayogapravāha) *m.* beginningless continuity of usage अनादिप्रयोगप्रवाहवशादेकवस्तुप्रवणत्वात्मना कुलानुगताद्दिरूपशक्यस्य सादृश्येन संबन्धेनानुकूलादिशब्देरनुगुणादयो लक्ष्यन्ते RasGaṅ. 186. 10.

अनादिप्रवाहप्रवृत्ति (anādipravāha-pravṛtti) *f.* prevalence of an originless flow श्राद्धस्य विधिः शाश्वतः प्रतिसर्गमनादिप्रवाहप्रवृत्त्या नित्यः ManvaMu. 30. 10 (*on* 1.112)

अनादिप्रवाहरूप (anādipravāha-rūpa) *n.* form or nature of a beginningless continuity प्रकृतेरजात्वं तु, अनादिप्रवाहरूपेण स्वर्गादिरमृतत्ववदापेक्षिकम् ŚaṅkaVi.(Ā.) 124. 19.

अनादिप्रवृत्त (anādi-pravṛtta) *adj.* [*f.*-ā] existing or continuing since time immemorial अनादिप्रवृत्तोऽयं घोरः संसारसागरः BhaviP. 277B. 29 (i. 187. 19); भवतु वानादिप्रवृत्ताया लक्षणावृत्तेरेव षष्ठीसमासादावनुगमः NyāyRa. 903. 11 (*on* 7.207); अयमभ्यास इदानीं प्रवृत्तः स्वयमदृष्टः सन्ननादिप्रवृत्ता व्युत्थानवासनाः कथमभिभवेत् JīvanVi. 117.6.

अनादिप्रवृत्तज्योतिस् (anādipravṛtta-jyotis) *n.* science of astrology existing since time immemorial अरे अनादिप्रवृत्तज्योतिषातीन्द्रियज्ञानप्रतारितेन भवतेदमतिकष्टं व्रतमाश्रितम् PraboCan. 3. 8 (52. 8)

अनादिप्रवृत्तत्व (anādipravṛtta-tva) *n.* the state of being that which is existing from time immemorial स्वभावप्रवृत्तशब्देन अनादिप्रवृत्तत्वं

विवक्षितम् ŚrutaPra. iB. 149. 30 (*on* i. 1.4)

अनादिप्रवृत्तसंस्कारा (anādipravṛtta-saṁskārā) *adj.* (*f.*) having impressions existing from time immemorial ब्रह्मणोऽपि मायोपाधेरनादिप्रवृत्तसंस्काराया मायायाः प्रलयकारणकर्मक्षयोत्थापितसंस्कारादिनिमित्तवशात् सर्गोन्मुखः परिणाम ईक्षणमित्यर्थः PrakaVi. 91. 21.

अनादिप्रवृत्तिशील (anādi-pravṛttiśīla) *adj.* habitually active since time immemorial अनादिप्रवृत्तिशीलानां प्रवृत्तिसंकोचाय आश्रमाः शास्त्रेण विहिताः GoviBh. 279. 11 (*on* iii. 4. 39)

अनादिप्रवृद्ध (anādi-pravṛddha) *adj.* ever-growing since time immemorial अनादिप्रवृद्धोऽयं घोरः संसारसागरः BṛNāraP. 15. 44.

अनादिप्रसिद्ध (anādi-prasiddha) *adj.* well-known since time immemorial अनादिप्रसिद्धपौद्गलिककर्मबन्धनोपाधिसंनिधिप्रधावितोपरागरञ्जितात्मवृत्तिर्जपापुष्पसंनिधिप्रधावितोपरागरञ्जितात्मवृत्तिः TattvPradī.(A.) 176. 11 (*on* 2. 34)

अनादिप्रसिद्धकर्तृक (anādiprasiddhakartṛ-ka) *adj.* whose agent is well-known from time immemorial अनादिप्रसिद्धकर्तृकादन्यत् सकर्तृकम् PrakaVi. 42. 8.

अनादिप्रसिद्धि (anādi-prasiddhi) *f.* prevalence since time immemorial लाघवस्य तर्कविधया प्रमाणानुग्राहकत्वेनानादिप्रसिद्धिरूपाचारप्रमाणसिद्ध-सकर्तृकत्वबाधकत्वायोगात् BhāṭṭCin. ii. 32. 7 (*on* i. 3.6)

अनादिप्रस्थान (anādi-prasthāna) *n.* non-initial setting out for renunciation (in course of progress towards Buddhahood), one of the twentyseven means of attaining Buddhahood [BodhiBhū. 56.18] अनादिप्रस्थानं कतमत्। या अवतीर्णस्य पुद्गलस्य परिपाच्यमानतायां वर्तमानस्य बोधिसत्त्वेभ्यो बुद्धेभ्यश्चानभ्युपेक्षामागम्य विवृतानां च स्थानानां भूयो भूयः उत्तानक्रियामागम्य उत्तरोत्तरपरिपाकगमनता BodhiBhū. 57. 14.

अनादिप्राक्तनसंस्कार (anādi-prāktanasaṁskāra) *m.* previous impression since time immemorial कवेः … यः अन्तर्गतोऽनादिप्राक्तनसंस्कारप्रतिभानमयः … रागान्त(गस्त) एव … तं भावयन् … भावश्चित्तवृत्तिलक्षण एवोच्यते AbhinBhā. i. 345.19 (*on* 7. 2)

अनादिबद्ध (anādi-baddha) *adj.* **A** fixed or deeply rooted since time immemorial येनेह मोहतरुमूलमभेद्यमन्यैरुत्पाटितं निरवशेषमनादिबद्धम् ।… सोऽर्हञ्जयति VarāṅgaC. 1. 2; जीवस्य मिथ्यात्वमनादिबद्धम् VarāṅgaC. 11. 2; 1. 12; 11. 35; **B** bound since time immemorial अनादिबद्धस्य कथंचिदात्मा … अमूर्तमूर्तत्वनिजस्वभावस्य एव जानाति KalyāKā. 7. 3; अनादिबद्धेन जीवेन … मुमुक्षुणा मुक्तिः संपादनीया VedāntKau. 6.17 (*on* i. 1. 1); 423.5 (*on* iv. 4. 2)

अनादिबन्ध (anādi-bandha) *m.* bondage existing from time immemorial अनादिबन्धं निर्धूय मुक्ता सापि (तारा) विकल्पया AdhyāRā. iv. 3. 38.

अनादिबन्धवश (anādibandha-vaśa) *m.* [Abl.] due to the influence of the bondage existing from time immemorial जीवः … पश्चादनादिबन्धवशाद् व्यवहारेण … मूर्तशरीरगतो मूर्तशरीरपरिणतो भवति TātpaVṛ. 72.18 (*on* 1.55); 238. 17 (*on* 2.83)

अनादिबन्धु (anādi-bandhu) *m.* kindred from time immemorial अयमात्मा … आत्मानमेवात्मनोऽनादिबन्धुमुपसर्पति TattvPradī.(A.) 272.12 (*on* 3. 2); अयं मदीयात्मा … स्वकीयचिदानन्दैकस्वभावं परमात्मानमेव निश्चयनयेनानादिबन्धुवर्गं पितरं मातरं कलत्रं पुत्रं चाश्रयति TātpaVṛ. 272. 22 (3.2)

अनादिबुद्ध (anādi-buddha) *adj.* enlightened eternally गुरुः … शिष्यं शिवीभूतं ध्यात्वा तस्मै शिवविषयान् षडङ्गगुणानापादयेत्। तद्यथा … परितृप्त अनादिबुद्ध … इत्येकैकाहुतिं हुत्वा … अष्टौ समयान् ज्ञापयेत् ĪśānŚiPa. ii. 18. 119½ (15); अनादिबुद्धो नित्यश्च ततः स्यादविनश्वरः। नित्यतृप्तश्च सप्तान्ते भव स्वाहेति योजिताः। मन्त्राः स्युरेभिर्हुत्वाज्यमेभिरेव शिवं स्पृशेत् ĪśānŚiPa. ii. 47. 119; ii. 51.42.

अनादिबुद्धिसंतान (anādi-buddhisantāna) *m.* beginningless series of cognitions स चायमनादिबुद्धिसंतानोऽनादिवासनानिबन्धनः … संसरति PrakaPañ. 317.15.

अनादिबोध (anādi-bodha) *m.* **A** beginningless (divine) enlightenment (one of the six attributes of Śiva) सर्वज्ञता तृप्तिरनादिबोधः स्वतन्त्रता नित्यमलुप्तशक्तिः। अनन्तशक्तिश्च विभोर्विधिज्ञाः षडाहुरङ्गानि महेश्वरस्य VāyuP. i. 12. 31; KūrmaP. 490. 4 (2. 8); ŚivaP. i. 18. 12 (21B.11); अनादिबोधस्य परार्थप्रवृत्तिसृष्टिवैषम्यापादकरागादिदोषाभावसिद्धावुपयोगमाह ŚivārkaMaDī. i. 124. 19 (*on* i. 1.2); **B** word *anādibodha* in the *pāśupata mantra* शिखे चानादिबोधोऽयं जातियुक्तं शिखां तथा ĪśānŚiPa. ii. 6. 51; *adj.* possessed of beginningless enlightenment (one of the six attributes of Śiva) ओं हूं आत्मने अनादिबोधो भव स्वाहा AgniP. 88. 46½ (2); 97. 51; अनादिबोधाय स्वतन्त्राय … एवं क्रमेण स्वाङ्गैरायोज्य षडङ्गानि भवन्ति ĪśānŚiPa. i. 15.12(1); अनादिबोधोऽयमलुप्तशक्तिः सोऽनन्तशक्तिर्निखिलाध्यपालः ĪśānŚiPa. ii. 2. 16; अतोऽनादिबोधं ब्रह्म (= शिवः) … 'शान्तिसमृद्धममृत'मिति श्रूयते BrahmSūBh.(Śrī) i. 124. 5 (*on* i. 1. 2)

अनादिबोधत्व (anādibodha-tva) *n.* the state of having beginningless enlightenment (one of the six attributes of Śiva) सर्वज्ञत्वं नित्यतृप्तत्वमनादिबोधत्व(? त्वम्) स्वतन्त्रत्वमलुप्तशक्तिमत्त्वमनन्तशक्तिमत्त्वं चेत्येतानि सर्वज्ञत्वादीनि BrahmSūBh.(Śrī.) i. 121. 3 (*on* i. 1. 2); स्वतस्सिद्धनिरतिशयज्ञानवत्त्वमनादिबोधत्वम् BrahmSūBh.(Śrī.) i. 124. 3 (*on* i. 1.2); ii. 259. 19 (*on* iii. 2.29); ŚivārkaMaDī. ii. 487. 33 (*on* iv. 4. 9)

अनादिबोधरूप (anādibodha-rūpa) *adj.* who is of the nature of beginningless enlightenment (one of the six attributes of Śiva) देवमीशानंनारदः … तुष्टाव। अनादिबोधरूपाय नमस्ते AhirbuS. 1. 32.

अनादिबोधायतन (anādibodhāyatana) *n.* abode of beginningless enlightenment अनादिबोधायतनं प्रपद्ये स्वतन्त्रतायाः सदनं प्रपद्ये। हरं प्रपद्येऽहमलुप्तशक्तिम् YātrāPra. 4. 52

अनादिबोधायन (anādibodhāyana) title of a work [pw., *nt.*]

अनादिब्रह्माश्रयत्व (anādibrahmāśraya-tva) *n.* the nature of being that which resides in the eternal Brahman अनाद्यब्रह्मस्य तत्कार्यभ्रमकल्पिताश्रयत्वायोगादनादिब्रह्माश्रयत्वासिद्धेः IṣṭaSi. 326. 7.

अनादिभव (anādi-bhava) *m.* beginningless transmigratory existence सर्वाकारजतादिम गंगमनादिभवभाविभावाभिनिवेशविदूषिताशयैः … हरिहरहिरण्यगर्भादिभिरनधिगतं प्रज्ञापारमिताश्रवणात् सुखेन … अवधार्य AbhisaAlaĀ. 5. 15.

अनादिभवचक्रक (anādibhavacakra-ka) *n.* beginningless cycle of transmigratory existence मन्दप्रवृत्त्यभ्यासेन मन्दताप्यस्ति जन्मिनाम्। ततस्तत्पूर्विका सापा (? पी)त्यनादिभवचक्रकम् PramāVāBh. 56. 10.

अनादिभवनिर्व्यूढ (anādibhava-nirvyūḍha) *adj.* increased or accumulated in the course of the beginningless transmigratory existence एकादशेन्द्रियकृतं पापराशिम् …। अनादिभवनिर्व्यूढं नाशयेत् पूजितः प्रभुः SkandP. ii(2).32.43.

अनादिभवपरंपरा (anādi-bhavaparamparā) *f.* beginningless continuance of transmigratory existence अनादिभवपरंपरोपार्जितानां पाप्मनामपि प्रसुप्तानां संभवात् Bhām. 142.6 (*on* i. 1.20); नावश्यं निःशेषस्य कर्माशयस्य निवृत्तिरनादिभवपरंपराहितस्यानियतविपाककालस्यासंख्येयत्वात् कर्माशयस्य Bhām. 638.14 (*on* iii. 3.32); प्राचां तु कर्माशयानामनादिभवपरंपरासंचितानाम् … भोगेन क्षपयितुमशक्यत्वादशक्योच्छेदः संसारः स्यात् TattvVai. 68. 19 (*on* 2. 13); अनादिभवपरंपरोपात्तं च धर्माधर्मप्रचयम् … प्रक्षिणोति TātpaṬ.(Vā.) 9.10 (*on* i. 1. 1); विद्याया अप्यनादिभवपरंपरायामनुत्पन्नाया उपर्यप्युत्पादे विश्वासकारणाभावात्प्रत्युत नोत्पत्स्यते NyāyMa. 317. 9; अनादिभवपरंपरानुबद्धया प्रकृत्या सह यः पुरुषस्य विवेकाग्रहणलक्षणोऽविष्वग्भावः स एव चेत्र बन्धः SyādvāMañ. 15 (124)

अनादिभवभेत्तृ (anādibhava-bhettṛ) *adj.* destroyer of the beginningless transmigratory existence नन्वस्तु विष्णोरनादिभवभेत्तुर्विश्वसंहारे सामर्थ्यं संहर्तृत्वं कुत इत्यत आह TattvPrakā. 113A. 5 (*on* ii. 3. 13)

अनादिभवरूप (anādibhava-rūpa) *adj.* of the form of beginningless transmigratory existence अनादिभवरूपेण कृतज्ञेन द्विजन्मना। कारितः करसंयोगोऽनयोर्मन्त्रपुरःसरम् MalliC. 3. 74.

अनादिभवसंस्कार (anādibhava-saṁskāra) *m.* impressions (accumulated) through beginningless transmigratory existence अनादिभवसंस्कारविकाराकारवर्जिताः। स्वस्वरूपमयाः सिद्धा(? द्धाः) केवलज्ञानगोचराः KumāPraPra. 79.7.

अनादिभवसंक्लिष्ट (anādibhava-saṅkliṣṭa) *adj.* distressed due to the beginningless transmigratory existence प्रतिपन्नं तैः सम्यग्दर्शनम् …। अनादिभवसंक्लिष्टैर्यन्न प्राप्तं कदाचन PadmP.(Ra.) 123.53.

अनादिभवसंचित (anādibhava-sañcita) *adj.* accumulated in the beginningless transmigratory existence अनादिभवसंचितकर्मणां भोगेन क्षयादपवृज्यते TattvCin. ii(2). 184. 5; अनादिभवसंचितानेकदुरितदोषेणास्तिककामुकस्य … विद्यासाधने श्रवणादौ प्रवृत्तिपर्यन्ता रुचिर्न जायते SiddhāLeSaṁ. 352.4; तेषामनादिभवसंचितनानाविधदुःखजनककर्मवृन्दसामर्थ्यं परिभूय … आत्यन्तिकदुःखनिवृत्तिं तेषां युगपदेव कथं न कुर्यात् ŚivārkaMaDī. i. 110.14 (*on* i. 1. 2); i. 248.13 (*on* i. 1. 21); अनादिभवसंचितानामनन्तानां कर्मणां युगपत्कार्यारम्भकत्वादर्शनात् ŚivārkaMaDī. ii. 47. 24 (*on* ii. 1. 35); अनादिभवसंचितः क्षीणः पुण्यपापराशिरत्यन्तमधिक इति तदभिप्रायेण 'पापकाशिनी' त्युक्तिरुपपद्यते Śivārka-

MaDī. ii. 440. 11 (*on* iv. 1. 13)

अनादिभवाभ्यास (anādibhavābhyāsa) *m.* repetition of beginningless transmigratory existence वसन्ते ... पापकर्मोदयान्मनः । चलितम् ... अनादिभवाभ्यासवशेन च PārśvC. 6. 1296.

अनादिभाज् (an-ādibhāj) *adj.* not having any beginning, not having origination अनादिभागहं ब्रह्म ह्येक आत्मा निरञ्जनः ŚivaP. iii. 8. 13 (303A. 16)

अनादिभाव (anādi-bhāva) *adj.* having a beginningless existence ते ...। व्रजन्ति संसारमनादिभावं त्यक्त्वा चिरं मोक्षपदं विशुद्धम् SkandP. v(3). 9. 51; *m.* I eternal entity नाशस्त्वनादिभावस्य कथं स्यादित्याकाङ्क्षायाम् आह SāṃkhyaPraBh. 55. 34 (*on* 1. 121); संस्कारस्यानादितया आत्मनोऽनादित्व-सिद्धावनादिभावस्य नाशासंभवान्नित्यत्वं सिध्यतीति बोध्यम् SiddhāMu. 24. 20 (*on* 48); 27. 4 (*on* 49); II beginninglessness, cf. **अनादिभावनिवृत्ति**.

अनादिभावत्व (anādibhāva-tva) *n.* the state of being an eternal entity अनादिभावत्वे सति ज्ञाननिवर्त्यमज्ञानमिति चेत् । न । अनादेर्भाव-स्यात्मवन्निवर्त्यत्वेन निवर्त्यत्वानुपपत्तेः TattvPradī.(Ci.) 54. 13; न चासंभवित्वम्, भावाभावविलक्षणस्याज्ञानस्य ... भावत्वोपचारादात्मवदनादिभावत्वेनानिवर्त्यत्वानुमाना-नुपपत्तेः TattvPradī.(Ci.) 57. 17; अनादिभावत्वान्मोक्षस्य नित्यत्वमपि सिद्धम् PrakaVi. 62. 18; दुःखनिवृत्तेरन्तराहित्यात् स्वाभाविकसुखस्यानादिभावत्वादन्त-विरहोपपत्तेश्च न नित्यपुरुषार्थासंभावनेति चेत् — न ŚrutaPra. iA. 72. 21 (*on* i. 1.1); अनादित्वेन च नित्यता सर्वमुक्तावपि तत्सत्त्वमनादिभावत्वात् TattvCin. ii(2). 81. 1; ज्ञानविरोधित्वम्, अनादिभावत्वसमानाधिकरणम्, सकलज्ञान-विरोधिवृत्तित्वात् AdvaiSi. 567. 10.

अनादिभावनिवृत्ति (anādibhāva-nivṛtti) *f.* cessation of beginninglessness प्रागभावासंप्रतिपत्तावनादिभावनिवृत्तौ दृष्टान्तेन भाव्यम् Śivārka-MaDī. i. 92. 13 (*on* i. 1. 1)

अनादिभावनिष्ठ (anādibhāva-niṣṭha) *adj.* present in an originless entity निवर्त्यत्वं वा नानादिभावनिष्ठं नानाद्यभावविलक्षणनिष्ठं वा Nyāyāmṛ. 325A. 8; AdvaiSi. 566. 3.

अनादिभावनिष्ठता (anādibhāvaniṣṭha-tā) *f.* the state of being present in an originless entity मां प्रति हि प्रयुक्तस्य त्वदनुमानस्य मन्मते निर्दोषत्वमपेक्ष्यते, तच्च नास्त्येव, मयोक्तसामग्रीमत्त्वे अनादिभावनिष्ठताया निश्चितत्वेन ममोक्तसंशयाभावात् LaCandr. 566. 30.

अनादिभावनिष्ठत्व (anādibhāvaniṣṭha-tva) *n.* the state of being present in an originless entity मयोक्तसामग्रीमत्त्वेऽनादिभावनिष्ठत्वस्य निश्चि-तत्वेन ममोक्तसंशयायोगात् GuruCandr. ii. 421. 11.

अनादिभावभिन्नत्व (anādibhāvabhinna-tva) *n.* the state of being different from an originless entity अत्राप्याद्य इष्टापत्तिः, द्वितीये अनादिभावभिन्नत्वस्योपाधित्वम् AdvaiSi. 611. 23.

अनादिभावमात्रवृत्तित्व (anādibhāvamātravṛtti-tva) *n.* the state of being that which resides only in an originless entity अनादित्वे सति भावत्वमभावविलक्षणत्वं वा न निवर्त्यनिष्ठमनादिभावमात्रवृत्तित्वात् Nyāyāmṛ. 325A. 7.

अनादिभावमात्रवृत्तिधर्मत्व (anādibhāvamātravṛttidharma-tva) *n.* the state of being a property which exists only in an originless entity अनादित्वे सति भावत्वमभावविलक्षणत्वं वा, न निवर्त्यनिष्ठम् अनादिभाव-मात्रवृत्तिधर्मत्वात् AdvaiSi. 566. 2.

अनादिभावरूप (anādi-bhāvarūpa) *adj.* originless and having the form of existence, originless and existent अनादिभावरूपं यद्विज्ञानेन विलीयते । तदज्ञानम् TattvPradī.(Ci.) 57.11; अनादिभावरूपाज्ञानमेव विश्वो-पादानभूतं शुक्तिरजताद्यपि विचित्रकार्यं जनयेत् ŚrutaPra. iB.28. 23 (*on* i. 1.1); अनादिभावरूपस्य न निवृत्तिरिति चेन्न । अनिर्वचनीयत्वादज्ञानस्य NyāySu.(Ja.) 19B. 11 (*on* i. 1.1); अवश्यं तावदज्ञानमनादिभावरूपं विज्ञानेनाप्यमभ्युप-गन्तव्यम् NyāySu.(Ja.) 62A. 13 (*on* i. 1.1); (विकल्पः) न द्वितीयः, अना-दित्वस्यासंभवित्वात् । अनादिभावरूपस्य विज्ञानविलापनासंभवाच्च, ब्रह्मवत् Vādā. 18. 5; भावरूपत्वात् तिरोधानं संभवतीति चेन्न । तथा सत्यनादिभावरूपस्यात्म-वन्नित्यत्वापातात् SarvaDaKau. 138. 4; अविद्या च न विद्याभावः । किन्तु अनादिभावरूपमज्ञानम् SarvaDaKau. 139.4; अनादिभावरूपस्यान्यत्राद्दृष्टापि निवृत्तिः श्रुतिबलात् Nyāyāmṛ. 290B.10; चैतन्यम् ... अनादिभावरूपाज्ञानस्य चिन्मात्रनिष्ठत्वेन व्यापकत्वात् तदवच्छिन्नं सत् ... साक्षिरूपेणैवावतिष्ठते VīraMi. (Bhakti.) 168. 16.

अनादिभावरूपत्व (anādibhāvarūpa-tva) *n.* the state of being originless and existent अध्यासो न निवर्तते, अनादिभावरूपत्वात्, आत्मवत्, इति चेत्, न VivaPraSaṃ. 118. 18; केयमविद्या नाम, अनाद्यनिर्वाच्या वा, अनादिभावरूपत्वे सति विज्ञानविलाप्या वा Vādā. 17. 7; यच्चोक्तमनादिभावरूपत्वे सति ज्ञाननिवर्त्यत्वम् ... अविद्यालक्षणम् Nyāyāmṛ. 297A. 6; अथ — केयमविद्या, न तावदनादिभावरूपत्वे सति ज्ञाननिवर्त्या सेति AdvaiSi. 544. 2.

अनादिभूत (anādi-bhūta) *adj.* [*f.*-ā] 1 which or who is beginningless, existing since time immemorial यदनादिभूतं यदनन्तरूपं यद्विज्ञानरूपं यद्वेवाः सर्वे ब्रह्म ज्येष्ठमुपासते Varadottaratāpanīyopaniṣad 4. 2; सकलजगतामादिरनादिभूतस्तः ... विष्णुः ViṣṇuP. iv. 1. 5; ते द्वे ज्ञानैश्वर्ये ईश्वर-सत्त्वे वर्तमाने अनादिभूते RājMār. 11. 24; सितेन भस्मना कुर्याल्ललाटे तु त्रिपुण्ड्र-कम् । योऽसावनादिभूतान् हि लोकानाप्तो मृतो भवेत् ŚivaP. i. 24. 21 (30B. 13); अनादिभूता श्रुतिरस्ति ManvaMu. 142. 9 (*on* 3. 281); एते सत्त्वरजस्तमोगुणा अनादिभूताः SiddhāTa. 49 14; 2 which is non-initial अनादिभूतं वस्त्वपेक्ष्य तत्पूर्वस्तुन आदित्वं न भवति Nyās. i. 134. 2 (*on* i. 1. 71)

अनादिभूतक्रियाक्षण (anādibhūta-kriyākṣaṇa) *m.* non-initial moment of an action बहूनां(? नाम्) क्रियाक्षणानामादिमध्यान्तभावे सत्यनादिभूत-क्रियाक्षणव्यवच्छेदादादिभूतो यः क्रियाक्षणस्तदादि कर्मेति युक्तं प्रतिपादयितुम् Nyās. i. 771. 22 (*on* iii. 4. 71)

अनादिभूतत्व (anādibhūta-tva) *n.* the state of being non-initial आदेरनादिभूतत्वापेक्षत्वादादिशब्दस्य तत्राप्रवृत्तिः Nyās. i. 771. 25 (*on* iii. 4. 71)

अनादिभूतभूतेश (anādibhūta-bhūteśa) *m.* lord of the beings who exist from time immemorial अनादिभूतभूतेशमहिमा वागगोचरः MahNirvāT. 14. 20.

अनादिभूपति (anādi-bhūpati) *m.* kings Ana etc. (वामराशिनामा विप्रः) सः ... पौषधशालायाः पुरतः स्थितोऽनादिभूपतिवन्द्विभिरधीयमानं योगशास्त्र-माकर्ण्याशठत्वेदमपाठीत् PrabaCin. 92. 7.

अनादिभेदप्रयोजकत्व (anādibheda-prayojaka-tva) *n.* the state of having beginningless distinction as the cause भेदकत्वादिकम् ... तच्च न संभवति, सादेस्तस्यानादिभेदप्रयोजकत्वस्वकार्योपादानत्वायसंभवात् LaCandr. 572. 8.

अनादिभेदभ्रम (anādibheda-bhrama) *m.* illusion of beginningless distinction नाप्यनादिभेदभ्रमवासनादोषः Nyāyāmṛ. 126B. 8.

अनादिभेदवासना (anādi-bhedavāsanā) *f.* beginningless impression of distinction एतद्विरोध्यनादिभेदवासनानिरसनायास्यार्थस्यानवरत-भावना निदिध्यासनम् BrahmSūBh.(Rā.) 6. 19 (*on* i. 1. 1); अनादिभेद-वासनादिरूपाविद्याख्यो दोषः BrahmSūBh.(Rā.) 18. 20 (*on* i. 1. 1); अनादि-भेदवासनाख्यदोषजातं प्रत्यक्षम् VedāSaṃ. 102. 17.

अनादिभेदाप्रहाण (anādibhedāprahāṇa) *n.* non-abandonment of the beginningless distinction सत्त्वम् ... संहतेषु वर्तते चेत् — अनादिभेदा-प्रहाणेन संहतत्वात् ... ब्रह्म सच्छब्दवाच्यमुपादानं स्यात् ŚrutaPra. ii. 177. 2 (*on* i. 4. 28)

अनादिभेदोपाधित्व (anādibhedopādhi-tva) *n.* the state of having the attribute of beginningless distinction जन्यत्वेनावगतस्यान्तःकरणस्यानादिभेदोपाधित्वायोगाच्च VīraMi.(Bhakti.) 18. 10.

अनादिभ्रमजनकत्व (anādibhramajanaka-tva) *n.* the state of being the producer of the beginningless illusion स्वरूपतोऽनादित्वं प्रवाह-रूपेणानादिभ्रमजनकत्वं चाविद्यादोषस्य स्वाभाविकत्वम् GuruCandr. ii. 295. 22.

अनादिभ्रमपरंपरा (anādibhrama-paramparā) *f.* series of beginningless illusions न चान्तःकरणमुपादानम् ... अनादिभ्रमपरंपरानुपादान-त्वाच्च AdvaiSi. 573. 7; प्रवाहरूपेणानादिभ्रमपरंपरायां न मन उपादानम् GuruCandr. iii. 3.7.

अनादिभ्रमसंतति (anādibhrama-santati) *f.* series of beginningless illusions पूर्वदृष्टत्वं च भ्रमविषयस्यानादिभ्रमसंततावेति गमयितव्यम् PrakaVi. 7.20.

अनादिभ्रमसिद्ध (anādibhrama-siddha) *adj.* established by the beginningless illusion अनादिभ्रमसिद्धाभेदनिबन्धनोऽयं प्रयोगः AdvaiSi. 835.12.

अनादिभ्रान्ति (anādi-bhrānti) *f.* beginningless illusion परिणाम-वादस्यानादिभ्रान्तिसिद्धत्वेन शिष्यबुद्ध्यारूढत्वेन प्रथमं तद्वादमाश्रित्यैव समाधानो-चित्यादन्यथा शिष्यव्याकुलतापत्तेः GuruCandr. ii. 205.22.

अनादिम (an-ādima) *adj.* [*f.*-ā] A subsequent (*lit.* not the first) विचित्रमधुनामनागियमनादिमा या न मा समुत्सुकमनारतं कलयितुं सुखं मुञ्चति RasiRañ. 102 (comm. अनादिमा आदिमा न प्रौढा); B first or earliest (*lit.* before whom there is nobody) चकार यन्मेरुमनादिमः पुमान् सुवर्णरूपं सुरसद्मां वशे Acyutarā. 3. 50 (comm. न विद्यते आदिमः यस्मात्सः अनादिमः सर्वादिभूत इत्यर्थः)

अनादिमत् (an-ādima(n)t) *adj.* [*f.*-tī] having no beginning

beginningless अनादिमांस्त्वं विभुत्वेन वर्तसे ŚvetāU. 4.4; अनादिमत्परं ब्रह्म न सत्तन्नासदुच्यते MahāBhā. vi. 35.12 = BhagGī. 13.12; तद् सरः समतिक्रम्य ··· व्योम निष्पयोदमनादिमत् Rāmā. iv. 42.35; अनादिमति संसारे स्त्रीपुरुषा अन्योऽन्यं रूपाभिरामास्ते च वेदनास्वादगर्धात् AbhidhKoBh. 15.11 (on 1.22); तासु ··· लक्षं च पुत्राणां भगवानखिलमूर्तिरनादिमानजनयत् ViṣṇuP. iv. 15.36; अहर्मुखे प्रबुद्धस्तु जगदादिरनादिमान् MārkP. 46.8; KūrmaP. 41.13 (1.4); SkandP. v(2).5.12; VarāP. 211.72; भवानीशो ना(? ऽना)दिमान् धामराशिर्ब्रह्मा लोकानां त्वं कर्ता त्वादिसर्गः VāyuP. i. 24.262(? 162); LiṅgaP. i. 21.85; BrahmāṇḍP. iii. 3.109; इति मायादिकालान्तप्रवर्तकमनादिमत्। कर्म MṛgendraT. i. 8.6; बन्धावस्था पूर्वं प्रकल्प्या, अनादिमती अन्तवती च GītāBh.(Śaṅ.) 364.18 (on 13.2); 380.10 (on 13.12); त्रय्येवानादिमती नाथर्वणश्रुतिः NyāyMañ. i. 232.18; अनादिमदहं ब्रह्म मामनर्च्य न मुच्यते SkandP. iv. 31.14; सर्गपरंपराः। अनादिमत्योऽविरतं प्रस्फुरन्ति तरङ्गवत् YogVā. iv. 47.19; स्वतन्त्रोऽनादिमान् कर्ताध्येषणीयो महेश्वरः ĪśānŚiPa. ii. 1.42; अनादिमानेष कालः GrahaGa. 7.16(1.25); आदिरस्य विद्यत इत्यादिमत् तद् न भवतीत्यनादिमत् VedāntKa. 376.26 (on iii. 2.21); अनादयो जिना धर्मस्तदाख्यातोऽप्यनादिमान् SamarāSam. 9.475; 9.637; अकारणमकार्यं च तन्त्रेणानादिमत् SiddhāSi. iii. 2.6.

अनादिमतिभावित (anādi-matibhāvita) *adj.* caused by the intellect since time immemorial बिम्बवद्दृश्यते चित्तमनादिमतिभावितम्। अर्थाकारो न चार्थोऽस्ति यथाभूतं विपश्यतः LaṅkāSū. 6.2 (91.14)

अनादिमत्त्व (anādimat-tva) *n.* beginninglessness बद्धमुक्तयोश्च किंचिज्ज्ञत्वसर्वज्ञत्वादिभिर्मुक्तानां नित्यानां च विशुद्धेरादिमत्त्वानादिमत्त्वाभ्यामेव विभक्तधीसंभवः NyāyPari. 498.17.

अनादिमद्व्यवहृति (anādimad-vyavahṛti) *f.* usage prevalent since time immemorial उपलप्स्यामहे शब्दादेवैनामिति चेन्मतम्। अनादिमद्व्यवहृतेः संबन्धस्य च सिद्धितः BṛĀraUBhVā. iv. 3.785.

अनादिमध्य (an-ādimadhya) *adj.* [*f.* -ā] not having either beginning or middle सर्वं प्रशान्तमजमेकमनादिमध्यमाभास्वरं स्वदनमात्रमचैत्यचिह्नम्।··· तदोमितीदम् MahāU. 4(9); अनादिमध्यान्तं (v.l. अनादिमध्यं तम्) अपारयोगं लोकस्य सेतुं प्रवदन्ति विप्राः MahāBhā. vi. 61.70; अनादिमध्यं महतः परं ध्रुवं प्रधानमेतत् प्रवदन्ति सूरयः TattvSa.(1) 118.15; सर्वेश्वरादन्यदनादिमध्यात्। यस्मान्न किंचित् तम् ··· संश्रयमेमि विष्णुम् ViṣṇuP. iv. 2.128; v. 30.79; हरिः ··· अनादिमध्यो भगवाननन्तः MatsyaP. 245.19; VāmaP. 29.19; श्रुत्युक्तमव्ययमनन्तमनादिमध्यम् ··· यद् ब्रह्म तत्त्वमसि SarvaVeSāSam. 780; ज्योतिःस्वरूपमनादिमध्यम् ··· शिवम् SkandP. v(3). 177.17; त्वमेव विश्वेश्वरि ···। अनादिमध्यानिधना GaṇeP. ii. 95.12; चिद्व्योम केवलमनन्तमनादिमध्यं ब्रह्मेति भाति निजचित्तवशात्स्वयंभूः YogVā. iii. 2.56; iii. 80.62.

अनादिमध्यनिधन (an-ādimadhyanidhana) *adj.* [*f.*-ā] not having beginning, middle and end (i.e. eternal) पुरा वसुमतीपालो यज्ञं चक्रे दिदृक्षया। अनादिमध्यनिधनं देवं नारायणं प्रति MahāBhā. xii. 64.11; पूजयामास देवेशम् ··· अनादिमध्यनिधनं लोककर्तारमव्ययम् MahāBhā. xii. 803*; SkandP. ii(9). 5.10; ब्रह्म सनातनम्। अनादिमध्यनिधनम् ··· नित्यं च यद्वदन्ति शमात्मकाः MahāBhā. xii. 290.97; विभुः। अनादिमध्यनिधनो न विघ्नैर्न कुतो ह्यसौ MahāBhā. xiii. App. I. 3A (86); अनादिमध्यनिधनः सोऽन्तरात्मास्मि शाश्वतः MahāBhā. xiii. App. I. 3A (410); कालो हि नाम (भगवान्) स्वयंभुरनादिमध्यनिधनः SuśruS. i. 6.3; वसुधापि लब्धकामा ··· देवदेवं च तुष्टाव। ··· देवदेव। वासुदेव।··· अनादिमध्यनिधन ViṣṇuSm. 98.13; भगवाननादिमध्यनिधनो देवकीगर्भमवततार वासुदेवः ViṣṇuP. iv. 15.30; अनादिमध्यनिधनं सदसन्न सदेव यत् MārkP. 23.43; अनादिमध्यनिधनमपरिमाणमव्यक्तवियति भुवनकोशे ··· लोकपुर्यः AvantiKa. 217.4; सकलार्थविग्रहतया विवर्तते यदनादिमध्यनिधनं किलाक्षरम् HarVi. 6.55; अनादिमध्यनिधनाविद्यासंदूषितात्मनः। ब्रह्मणो जायते व्योम TaiUBhāVā. 73.1(2); एतद्भगवतो रूपम् ···। अनादिमध्यनिधनं नित्यं वाङ्मनसः परम् BhāgP. ii. 10.34; स्थानं प्राहुरनादिमध्यनिधनं यस्मादिदं जायते KūrmaP. 273.16 (1.25); अनादिमध्यनिधन त्रैलोक्यप्रतिपालक। इमां गृहाण तुलसीं विवाहविधिनेश्वर SkandP. ii(4). 31.22; अनादिमध्यनिधनां वल्लभां ते ददाम्यहम् SkandP. ii(4). 31.23; अनादिमध्यनिधन सहस्रसंभव विश्वं त्वामाहुः VāmaP. 26.1(2); 32.17; येन सृष्टमिदं सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम्। अनादिमध्यनिधनं दुर्विज्ञेयं सुरासुरैः VarāP. 210.28; ब्रह्मणे ··· अनादिमध्यनिधनसर्वज्ञाय नमो नमः BṛDharmaP. i. 13.16; नताः स्मो विघ्नकर्तारम् ··· अनादिमध्यनिधनम् GaṇeP. ii. 40.24; पाति यो विश्वम् ··· अनादिमध्यनिधनः ··· विनायकः GaṇeP. ii. 78.9; अक्षरं परमं ब्रह्म ···। अनादिमध्यनिधनमप्रतर्क्यं सनातनम् ŚivaP. vii(1). 19.17 (522A.16); रूपमनादिमध्यनिधनस्येदं हरेर्मानुषम् Subhāṣi. 2573; *m.* I an epithet of Śiva (*lit.* not having beginning, middle and end) अनादिमध्यनिधनः ···। एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम् LiṅgaP. i. 98.37; अनादिमध्यनिधनो गिरिशः ···। एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव गिरिजापतिम् SaurP. 41.21; ŚivaP. iv. 35.9 (391A.5); II an epithet of Viṣṇu (*lit.* not having beginning, middle and end) अनादिमध्यनिधनो वृद्धिक्षयविवर्जितः।··· इति ··· विष्णोर्नामसहस्रकम् SātvaT. 6.187.

अनादिमध्यनिष्ठ (an-ādimadhyaniṣṭha) *adj.* not having beginning, middle and end अनादिमध्यनिष्ठस्य शिवस्य परमेष्ठिनः। बुद्धि सूते नियोगेन प्रकृतिः पुरुषस्य च LiṅgaP. ii. 10.7.

अनादिमध्यपर्यन्त (an-ādimadhyaparyanta) *adj.* not having beginning, middle and end चिन्मात्रं चैत्यरहितमनन्तमजरं शिवम्। अनादिमध्यपर्यन्तं यदनादि निरामयम् MahāU. 2(6); YogVā. iii. 9.50; ऋतमेकाक्षरं ब्रह्म ···। अनादिमध्यपर्यन्तं न देवा नर्षयो विदुः MahāBhā. xii. 73*(6); यदेतदद्भुतं देव मया दृष्टं त्वदाश्रयम्। अनादिमध्यपर्यन्तं किं तच्छंसितुमर्हसि MahāBhā. xiii. App. I. 3A(388); xiii. App. I. 11(148); असौ ··· जनयति ··· अनादिमध्यपर्यन्तं कदाचिदमलं पयः YogVā. iv. 44.34; iii. 62.15.

अनादिमध्यान्त (an-ādimadhyānta) *adj.* [*f.*-ā] not having beginning, middle and end मत्वा धीरो न शोचति ··· कविं पुराणम् ···। अनादिमध्यान्तमनन्तमव्ययम् NāraPaU. 9.17; सहस्रशीर्षं पुरुषं पुराणमनादिमध्यान्तमनन्तकीर्तिम्।··· शरणं प्रपद्ये MahāBhā. v. 69.6; अनादिमध्यान्तमनन्तवीर्यमनन्तबाहुं शशिसूर्यनेत्रम्। पश्यामि त्वाम् (कृष्णम्) MahāBhā. vi. 33.19 = BhagGī. 11.19; कृष्णः ··· स्थिताश्च सर्वे त्वयि भूतसंघाः कृत्वाश्रयं त्वाम् ···। अनादिमध्यान्तमपारयोगं लोकस्य सेतुं प्रवदन्ति विप्राः MahāBhā. vi. 61.70; अनादिमध्यान्तमजमवृद्धिक्षयमच्युतम्। प्रणतोऽस्मि ViṣṇuP. i. 17.15; तस्मादहम् ··· व्रजामि ···। अंशावतारं पुरुषोत्तमस्य ह्यनादिमध्यान्तमजस्य विष्णोः ViṣṇuP. v. 17.33; BrahmP. 191.33; अनादिमध्यान्तमपाञ्चभौतिकम् ··· प्रभावम् ··· कथमम्ब वर्णये BrahmāṇḍP. iii. 13.27; आदिश्च मध्यं च अन्तश्च न विद्यते यस्य सः अयम् अनादिमध्यान्तः तं त्वाम् अनादिमध्यान्तम् GītāBh.(Śaṅ.) 311.3 (on 11.19); अनादिमध्यान्तम् — आदिमध्यान्तरहितम् GītāBh.(Rā.) 546.24 (on 11.19); तस्मादनादिमध्यान्तं विज्ञाय परमेश्वरम्।··· समाराधय यत्नतः KūrmaP. 168.8 (1.15); 585.8 (2.18); जयानादिमध्यान्त विज्ञानमूर्ते KūrmaP. 204.16 (1.17); यजामहे दिव्यं परं पुराणमनादिमध्यान्तमनन्तरूपम् VarāP. 120.12; अनादिमध्यान्तमजं परेशं रूपादिहीनं प्रणताः स्म देवम् BṛNāraP. 15.64; शान्तमनादिमध्यान्तं लक्ष्मीकान्तमनन्तकम्।··· तं प्रणेमुः सुराः DevīBhāP. ix. 41.19; ईश्वरं ब्रह्मरूपिणम्। ध्यायेदनादिमध्यान्तमानन्दादिगुणालयम् SaurP. 12.57; यदैवाभ्युदिताविद्या त्वहंत्वादिमयी मुधा। तदैवानादिमध्यान्ता भ्रमस्यानन्ततोदिता YogVā. iii. 121.17; प्रधानमव्यक्तमित्यनर्थान्तरम्। तच्चानादिमध्यान्तमनवयवम् SyādvāMañ. 15(34); देवं स्तोतुमुपचक्रमे ··· स्वयंभुवम् ··· अनादिमध्यान्तम् TīrthaKa. 89.1; KumāDeC.(So.) 14.6; SiṁhāDvā. 235.11.

अनादिमध्यान्तत्व (anādimadhyānta-tva) *n.* the state of being devoid of beginning, middle and end न ··· व्यज्यत इत्यव्यक्तम्। श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैर्न गृह्यत इत्यर्थः। कस्मात् अनादिमध्यान्तत्वान्निरवयवत्वाच्च TattvSa.(1) 118.11.

अनादिमध्यान्तमहेश्वर (anādimadhyānta-maheśvara) *m.* great lord (Śiva) who is without beginning, middle and end व्योमप्रकाशो भगवानमेयो ह्यनादिमध्यान्तमहेश्वरोऽसौ ĪśānŚiPa. ii. 2.17.

अनादिमध्यान्तरहित (anādi-madhyāntarahita) *adj.* beginningless and devoid of middle and end अनादिमध्यान्तरहितम् ··· तं वन्दे BṛNāraP. 15.83.

अनादिमध्यान्तविहीन (anādi-madhyāntavihīna) *adj.* beginningless and devoid of middle and end नमाम्यहं देववरम् ···। त्वाम् ··· अनादिमध्यान्तविहीनरूपम् SaurP. 54.10.

अनादिमनस् (anādi-manas) *n.* mind which has no beginning (due to the beginningless impressions) वासनाः ··· सन्त्येवाद्येषजीवानामनादिमनसि स्थिताः AnuVyā. 38B.2 (on 3.2)

अनादिमनोगत (anādimano-gata) *adj.* existing in the mind which has no beginning (due to the beginningless impressions) अनादिमनोगतान् संस्कारान् स्वेच्छामात्रेण प्रदर्शयति BrahmSūBh.(Ma.) 48A.6 (on iii. 2.3)

अनादिमनोग्रहण (anādimano-grahaṇa) *n.* acceptance of the beginningless mind स्वशिरश्छेदादीनामसत्त्व(? त्त्व)निरासायानादिमनोग्रहणम् TattvPrakā. 150A.7 (on iii. 2.3)

अनादिमल (anādi-mala) *m.* beginningless impurity जयानादिमलाज्ञानतमःपटलचन्द्रिके (देवि) ŚivaP. vii(1). 15.28 (518A.5); अनादिमलकर्मवासनारूढदेवादिशरीराभिमानप्रवाहसिद्धान् ··· संसाररुजं द्रावयत्युपासकानामिति

-रुद्रः BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 438.7 (*on* iv. 1.12)

अनादिमलभोगान्त (anādimalabhogānta) *adj.* ending with the experience of the beginningless impurity (i. e. ending when the experience of the beginningless impurity ends) पुण्यपापात्मकं कर्म सुखदुःखफलं तु यत् । अनादिमलभोगान्तमज्ञानात्मसमाश्रयम् ŚivaP. vii(1). 5.26 (507A. 6)

अनादिमलमुक्तत्व (anādimalamukta-tva) *n.* the state of being free from the beginningless impurity अनादिमलमुक्तत्वान्निर्मलत्वं स्थितं शिवे IśānŚiPa. ii. 1. 13.

अनादिमलसंश्लेष (anādimala-saṁśleṣa) *m.* contact with the beginningless impurity अनादिमलसंश्लेषप्रागभावात् स्वभावतः। अत्यन्तपरिशुद्धात्मेत्यतोऽयं शिव उच्यते ŚivaP. vi. 9. 7 (480B. 12); vii(1). 32.29 (538B. 7)

अनादिमलसंघात (anādimala-saṅghāta) *m.* A aggregate of beginningless impurities अनादिमलसंघातहरणैकपटीयसीम् । अन्नगङ्गामपि नदीमन्यामपि गृणन्त्यहो YātrāPra. 7. 168; B heap of dirt (accumulated) for a long time, YātrāPra. 7. 168.

अनादिमलसंबन्ध (anādimala-sambandha) *m.* contact with the beginningless impurity अनादिमलसंबन्धान्मलिनत्वमणौ स्थितम् IśānŚiPa. ii. 1. 13; जीवेश्वरयोः ... वैषम्यमनादिमलसंबन्धभावाभावाभ्यां संभवति BrahmSū-Bh.(Śrī.) i. 351.1 (*on* i. 2. 11)

अनादिमलहीन (anādi-malahīna) *adj.* bereft of impurity from time immemorial अनादिमलहीनाय ज्ञानगम्याय ते नमः KūrmaP. 93.10 (1. 10) = SaurP. 23.27.

अनादिमलापेत (anādi-malāpeta) *adj.* bereft of impurity from time immemorial अथानादिमलापेतः सर्वकृत्सर्वविच्छिवः। पूर्वव्यत्याश्रितस्याणोः पाशजालमपोहति MṛgendraT. i. 2.1 (comm. अनादिकृत्वा मलापेतः ... परमेश्वरः, *but* also अनादिश्चासौ मलापेतः -- मुक्ताणुवर्गः, अनादेर्मलादपेतः ... मन्त्रमन्त्रेश्वरमन्त्रमहेश्वरवर्गः)

अनादिमहाजनपरिग्रह (anādi-mahājanaparigraha) *m.* acceptance by great persons since time immemorial अनादिमहाजनपरिग्रहादनादिवेदप्रवाहप्रामाण्यावधारणेऽपि तन्निर्वाहकेतरानपेक्षमूलभूतप्रमाणाभावेनानाश्वास एव TattvCin. iv(1). 370. 1.

अनादिमहामूलतमस् (anādimahāmūla-tamas) *n.* darkness (i.e. ignorance) which is beginningless and firm-rooted नमोऽनादिमहामूलतमःस्तोमौघभानवे SkandP. ii(2). 27. 44.

अनादिमहालिङ्ग (anādi-mahāliṅga) *n.* great Liṅga existing from time immemorial अथानादिमहालिङ्गं पूर्वस्मिन् गौडमण्डले। गताः स्म पूजितुं देवं मानवा उग्रमाधवम् BallāC. 34. 10.

अनादिमात्रविश्रान्तत्व (anādimātraviśrānta-tva) *n.* the state of being that which depends on only that which is beginningless न चास्मिन् सादौ पूर्वप्रयोगमपेक्ष्य उत्तरोत्तरप्रयोगो वक्तुं शक्यते, तस्यानादिमात्रविश्रान्तत्वात् AdvaiSi. 455.9.

अनादिमात्रवृत्तित्व (anādimātravṛtti-tva) *n.* the state of being present in only that which is beginningless अनादित्वं वा नावरणनिष्ठमनादिमात्रवृत्तित्वात् प्रागभावत्ववत् Nyāyāmṛ. 325B. 6 = AdvaiSi. 566. 4.

अनादिमाया (anādi-māyā) *f.* A beginningless power of illusion अनादिमायया सुप्तो यदा जीवः प्रबुध्यते GauḍKā. 1. 16; स एव भिन्नस्त्वमनादिमायया द्विधेव बिम्बं सलिले विवस्वतः PraboCan. 6. 26 (114. 9); अनादिमायया भ्रान्ता जीवेशौ सुविलक्षणौ। मन्यन्ते PañcDa. 6. 223; B beginningless (divine) wisdom or power विष्णोः प्रज्ञप्तिरेवैका शब्दैरेवाभिधीयत इत्यतो मायाख्यहरिवित्येतदुपपन्नम्।... अनादिमायया सुप्तो यदा जीवः प्रबुध्यते।... इति पूर्वश्लोके अनादिमायया परमेश्वरप्रज्ञया तदिच्छया वा जीवजातस्य -- सुप्तत्वं तथैव... प्रबोधमभिधाय Nyāy-Su.(Ja.) 222B.13 (*on* i. 4.6); C beginningless primordial matter or Prakṛti, cf **अनादिमायानिबन्धन, °परियुक्त, °वृत, °वृतत्व.**

अनादिमायानिबन्धन (anādimāyā-nibandhana) *adj.* dependent on beginningless *māyā* or primordial matter (जीवः) अनादिमायानिबन्धनेनाज्ञानेनावृतज्ञानत्वात् ... पदार्थावधारणे मुह्यति VedāntKau. 200.19 (*on* ii. 2. 28)

अनादिमायानिशा (anādimāyā-niśā) *f.* night in the form of beginningless illusory power भगवत्कैङ्कर्यैकरतेः परमैकान्तिनोऽनादिमायानिशावसानेऽनन्तमोक्षावसरप्रारम्भे च प्रत्यूषवदाश्रितोऽयमायुःशेषकालः PañcRāRa. 167. 6.

अनादिमायापरियुक्त (anādimāyā-pariyukta) *adj.* enveloped by the beginningless *māyā* or primordial matter अनादिमायापरियुक्तरूपं त्वेनं विदुर्वै भगवत्प्रसादात् SiddhāRa. 2(20. 13) (VedāntRaMañ. अनाद्या -- गुणमय्या मायया प्रकृत्या)

अनादिमायामेघाली (anādimāyā-meghālī) *f.* multitude of clouds in the form of beginningless illusory power गच्छन्ति गतिं त एव शुक्लामञ्जिवं परकारणेन याति। येषां तनुरिव्यनादिमायामेघालीविततावि कल्पकाली RāmC. 14. 20.

अनादिमायामोहाली (anādimāyā-mohālī) *f.* multitude of delusions (of mind) caused by beginningless illusory power गच्छन्ति गतिं त एव शुक्लामञ्जिवं परकारणेन याति। येषां तनुरिव्यनादिमायामेघाली(v. l. °मोहाली)-वितता विकल्पकाली RāmC. 14. 20.

अनादिमायायोग (anādimāyā-yoga) *m.* contact with the beginningless illusory power or nescience तयोगेन अनादिमायायोगेन भवन्ति जीवादयो नित्याः SanatBh. 207. 18 (*on* 1. 20); एकस्यैव परमात्मनोऽनादिमायायोगेन बहुरूपत्वमुक्तम् SanatBh. 216.6 (*on* 1. 21)

अनादिमायावृत (anādimāyāvṛta) *adj.* enveloped in the beginningless *māyā* or primordial matter जीवस्तु नित्यज्ञानरूपोऽपि अनादिमायावृतज्ञानधर्मो बन्धमोक्षार्हः VedāntKau. 52. 13 (*on* i. 2. 6); अनादिमायावृतापहतपाप्मत्वादिगुणस्वरूपो जीवः VedāntKau. 94. 6 (*on* i. 3. 20)

अनादिमायावृतत्व (anādimāyāvṛta-tva) *n.* the state of being enveloped in the beginningless *māyā* or primordial matter जीवस्य -- ब्रह्माभिन्नत्वम्। तस्यानादिमायावृतत्वात्तादृशभेदज्ञानं नास्ति VedāntKau. 25. 24 (*on* i. 1.7)

अनादिमायासंबन्ध (anādimāyā-sambandha) *m.* association with the beginningless illusion (आत्मा) अनादिमायासंबन्धात् क्षीरोदकवत् समुदाचारवृत्तितां न लभते SarvaDaSaṁ. 16.877.

अनादिमायासंभिन्ना (anādimāyā-sambhinnā) *f.* an epithet of Pārvatī (*lit.* intermingled with the beginningless divine power of illusion) अनादिमायासंभिन्ना त्रितत्त्वा प्रकृतिग्रहा।-- एवं नाम्नां सहस्रेण स्तुत्वासौ हिमवान् गिरिः KūrmaP. 110. 11 (1. 12)

अनादिमायैकनिबन्धनत्व (anādimāyaikanibandhana-tva) *n.* the state of being brought about by the beginningless nescience alone इतश्च निर्भेदकमात्मतत्त्वं निरूपणे कारणकार्यतादेः। अनादिमायैकनिबन्धनत्वादसंभवात् SaṁkṣeŚā. 3. 198 (ii. 266. 15)

अनादिमिथ्याज्ञानप्रवाह (anādimithyājñāna-pravāha) *m.* continuous flow of the beginningless erroneous knowledge नैयायिकानामप्यनादिमिथ्याज्ञानप्रवाहः परमाणुश्यामता च निवर्तते NyāySu.(Ja.) 19B. 10 (*on* i. 1.1)

अनादिमिथ्याज्ञानोपादानत्व (anādimithyājñānopādānatva) *n.* material causality of the beginningless false knowledge अनादिमिथ्याज्ञानोपादानत्वं तु पूर्वमेव निरस्तम् BrahmSūBh.(Rā.) 95.14 (*on* i. 1.1)

अनादिमिथ्यादर्शन (anādi-mithyādarśana) *n.* erroneous knowledge since time immemorial तथा निर्विचिकित्सादाम्नायादवगतात्मतत्त्वस्यानादिमिथ्यादर्शनाभ्यासोपचितबलवत्संस्कारसामर्थ्यान्मिथ्यावभासानुवृत्तिः BrahmSi. 35. 4; 35. 15.

अनादिमिथ्यादर्शनवासना (anādi-mithyādarśanavāsanā) *f.* past mental impression of false view or outlook from time immemorial तेषामनादिमिथ्यादर्शनवासनादूषितमतितया यथास्थितवस्तुतत्त्वानवबोधेन बुधरूपत्वाभावात् SyādvāMañ. 23(40)

अनादिमिथ्यावासना (anādi-mithyāvāsanā) *f.* beginningless erroneous mental impression श्रवणमात्रान्न वैराग्यसिद्धिः, किं तु साक्षात्कारात्। साक्षात्कारश्च झटिति न भवति, अनादिमिथ्यावासनाया बलवत्त्वात् SāṁkhyaPraBh. 75. 9 (*on* 2. 3)

अनादिमिथ्याशरीर (anādi-mithyāśarīra) *n.* beginningless unreal body न च ... न सिद्धसाधनमिति वाच्यम्, तथाप्यनादिमिथ्याशरीरमादायार्थान्तरसंभवात् सिद्धसाधनपदस्योद्देश्यासिद्धिपरत्वात् विग्रहं विनापि सृष्ट्वादिसंभवेनाप्रयोजकत्वमपि बोध्यम् LaCandr. 741. 37.

अनादिमीमांसापरिशोधित (anādimīmāṁsā-pariśodhita) *adj.* examined by the science of interpretation since time immemorial तदवधारणं चानादिमीमांसापरिशोधितन्यायाद्वेद TattvCin. iv(1). 342. 1; वेदे त्वनादिमीमांसापरिशोधितत्तर्कैरर्थावधारणमित्याहुः SiddhāMu. 52. 23 (*on* 84)

अनादिमीमांसासिद्ध (anādimīmāṁsā-siddha) *adj.* established by the science of interpretation since time immemorial एतेन वेदान्तानां सावकाशत्वाव्यवस्थितार्थत्वशङ्कापि निरस्ता।-- अनादिमीमांसासिद्धैर्न्यायैः -- अर्थाव्यवस्थितिसिद्धेश्च ŚivārkaMaDī. ii. 4. 13 (*on* ii. 1. 1)

अनादिमुक्त (anādi-mukta) *adj.* liberated (from transmigratory existence) from time immemorial, ever liberated आदिविद्वानिति पञ्चशिखाचार्यवचनमादिमुक्तस्वसंतानादिगुरुविषयं न त्वनादिमुक्तपरमगुरुविषयम् TattvVai. 32.20 (*on* 1.25); न सर्वज्ञोऽनादिमुक्तः । मुक्तत्वादितरमुक्तवत् SarvaDaSaṁ. 3.114; (ब्रह्म) शान्तिसमृद्धं शिवतासंपन्नम् । अमृतमनादिमुक्तम् BrahmSūBh.(Śrī.) i. 123.9 (*on* i. 1.2); i. 370.6 (*on* i. 2.19); ii. 248.15 (*on* iii. 2.17); अमृतस्यानादिमुक्तस्य शिवस्य नामधेयत्वाद्धेतोः शतरुद्रीयजपात् सकलपापक्षयादिप्रतिपादनात् BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 446.10 (*on* iv. 1.16); (ब्रह्म) अनादिमुक्तं नित्याविर्भूतसत्यसंकल्पत्वादिमङ्गल्यगुणगणम् ŚivārkaMaDī. i. 123.31 (*on* i. 1.2); अमृतशब्दो ह्यनादिमुक्तस्य परमेश्वरस्य वाचक इति निर्णीतम् ŚivārkaMaDī. i. 399.31 (*on* i. 3.1); आम्नातानां नाम्नामनादिमुक्तपरमशिवनामत्वप्रतिपादनात् ŚivārkaMaDī. i. 580.22 (*on* i. 4.29)

अनादिमुक्तत्व (anādimukta-tva) *n.* the state of being free (from transmigratory existence) from time immemorial, the state of being ever emancipated नन्वावरणप्रक्षयवशादशेषविषयं विज्ञानं विशदं मुख्यप्रत्यक्षं प्रभवतीत्युक्तं तदयुक्तम् । तस्य सर्वज्ञस्यानादिमुक्तत्वेनावरणस्यैवासंभवात् SarvaDaSaṁ. 3.113; 'शान्तिसमृद्धममृतम्' इत्यादिना ... उपशान्तसकलोपद्रवकलङ्कत्वमनादिमुक्तत्वं च प्रकाशयति BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 354.22 (*on* iii. 3.39); अमृतशब्दोक्तमनादिमुक्तत्वं सर्वान्तरत्वादीत्यादिशब्दग्राह्यमिति दर्शयति ŚivārkaMaDī. i. 370.30 (*on* i. 2.19); अनादिमुक्तत्वममृतश्रुतिरित्येतत्सर्वं परमेश्वरादन्यत्र न संभवति ŚivārkaMaDī. i. 372.4 (*on* i. 2.20); i. 428.15 (*on* i. 3.12)

अनादिमुनिपारंपर्य (anādi-munipāramparya) *n.* beginningless tradition of sages वैदिकच्छन्दसां प्रस्तावे, प्रसङ्गाद् वेदवदनादिमुनिपारंपर्यागतम् ... 'लौकिक'च्छन्दोजातमधिक्रियते MṛtaSaṁ. 41.12 (*on* 4.8)

अनादिमूर्ति (anādi-mūrti) *adj.* having beginningless manifestation ख्यातं नारायणस्य त्रिजगति बदरीनाम सिद्धाश्रमस्य तत्रैवानादिमूर्तेर्मुनिजनमनसामन्यदानन्दमूर्तेः VijñaŚ. 50.

अनादिमूल (anādi-mūla) *adj.* having a beginningless root-cause अनादिमूलसंसाररोगवैद्याय शंभवे । नमः KūrmaP. 287.5 (1.26)

अनादिमूलपर्यन्त (an-ādimūlaparyanta) *adj.* not having a root-cause and end अनादिमूलपर्यन्तः संसारो नाम पत्तनम् । विना केवलिनं यस्य स्वरूपं न निगद्यते MalliC. 3.13.

अनादिमूलाविद्या (anādi-mūlāvidyā) *f.* beginningless nescience (in the form) of the root-cause परमार्थतो न किंचिदस्ति क्षणशून्यानादिमूलाविद्याविलासत्वात् TripāMaNāU. 363.15(3); उपासकस्त्वेवंविधं ब्रह्मविद्यावैकुण्ठमाविश्य ...अपारब्रह्मविद्यासाम्राज्याधिदेवतामभोघनिजमन्दकटाक्षेणानादिमूलाविद्याप्रलयकरीमद्वितीयामेकामनन्तमोक्षसाम्राज्यलक्ष्मीमेवं ध्यात्वा TripāMaNāU. 371.14(6)

अनादिमोहजन्मन् (anādimoha-janman) *adj.* caused by beginningless illusion वेगोऽयमनादिमोहजन्मा तत्त्वज्ञैरपि जीयते न वत्साः RāmC. 14.34.

अनादिमोहजलधि (anādimoha-jaladhi) *m.* ocean in the form of the beginningless delusion हाहा मातरनादिमोहजलधिव्याहारविद्धाखिलब्रह्मानन्दरसाभिषेकविरसस्वान्तोदरे मादृशि ।... °परीवाहः सदा सर्पतु KulaCūT. 7.28.

अनादिम्लेच्छव्यवहार (anādi-mlecchavyavahāra) *m.* (linguistic) usage of the Mlecchas (i.e. barbarians) since time immemorial अनादिम्लेच्छव्यवहारोऽपि वाचकत्वकल्पक इत्युपपन्नम् MīmāKau. i. 82.2 (*on* i. 3.10)

अनादियज्ञ (anādi-yajña) *m.* sacrifice existing from time immemorial व्याकरणस्य ... नैवानादियज्ञगतशब्दप्रयोगनियमोत्पत्तिशास्त्रत्वमवकल्पते TantrVā. 206.23 (*on* i. 3.18)

अनादियुगीन (anādiyug-īna) *adj.* belonging to the beginningless aeon इदं तीर्थमनादियुगीनमाहुः KumāPraPra. 105.23.

अनादियोग (anādi-yoga) *m.* contact with the beginningless (nescience) दोषो महानत्र विभेदयोगे ह्यनादियोगेन भवन्ति नित्याः । तथास्य नाधिक्यमपैति किंचिदनादियोगेन भवन्ति पुंसः MahāBhā. v. 246* (14.,16) (SanatBh. अनादियोगेन ...। अनादिरविद्याख्या माया ।... तद्योगेन अनादिमायायोगेन भवन्ति जीवादयो नित्याः, -- अनाद्यविद्यायोगेन, *but* BhārBhāDī. न अत्तुं शीलमस्येत्यनादिर्भोग्यवर्गः ... तैः सह योगेन)

अनादियोगिनी (anādi-yoginī) *f.* name of Durgā (*lit.* beginningless Yoginī) नमो भगवति महामाये कालि ... आदिभवानि -- अनादियोगिन्यादिपतियोगिनि -- दुर्गायै नमः VaDuU. 436.19.

अनादियोग्यता (anādi-yogyatā) *f.* beginningless fitness जीवांशानां पृथगुत्पत्तेर्नानादियोग्यतापेक्षा BrahmSūBh.(Ma.) 58B.11 (*on* 3.3); अनादियोग्यतां चैव कलिवाणीश्वरावधिम् । को निवारयितुं शक्तः AnuVyā. 58A.9 (*on* 3.4); 61B.1 (*on* 3.4); अतोंऽशांशिनोः पृथक्त्वादंशस्योत्पत्तेरनादियोग्यताभावादुपासनादेर्योग्यतापेक्षा नास्ति TattvPrakā. 182A.1 (*on* iii. 3.56); अस्त्येव सर्वेषामुपासनादावनादियोग्यतापेक्षा TattvPrakā. 182A.9 (*on* iii. 3.56); अतः सिद्धा ब्रह्मादिकलिपर्यन्तेषु जीवेष्वनादियोग्यतेति NyāySu.(Ja.) 587B.8 (*on* iii. 4.5); चतुर्मुखादेरितरेभ्य उत्कर्षस्य दृष्टेनादृष्टेन वागन्तुकहेतुना साध्यत्वे तत्रापि हेत्वन्तरान्वेषणेऽनवस्थापत्त्यानादियोग्यताहठापरपर्यायस्वभावो हेतुर्वाच्यः Nyāyāmṛ. 646B.9.

अनादिराउल (anādirāula) *m.* name of the chief of a monastery अनादिराउलस्तपश्वि(स्वि)समशत्या भोजनाय गतः KumāDePra. 112(2).1; अनादिराउलस्त्रिपुरुषमठपः प्रासद्रामलक्ष ... एत्य प्रभुं विज्ञपयामास KumāDePra. 112(15).34; इतश्चानादिराउल्त(? स्त)पस्विसप्तशता सार्धं जेमनाय गतो नृपवेश्मनि PurāPraSaṁ. 38.15.

अनादिराउलमठ (anādirāula-maṭha) *m.* monastery of Anādirāula तपश्वि(स्वि)नेश्वरः ...। अनादिराउलमठे प्रविष्टः KumāDePra. 112(1).24; PurāPraSaṁ. 38.13.

अनादिरूप (anādi-rūpa) *adj.* [*f.*-ā] whose form or nature is without a (known) beginning (परमात्मा) स एव प्रजानां पुनरनादिरूपाणां पतिः स्वामी Aparā. 992.22 (*on* 3.118); अनादिरूप भूतेश शशिशेखर शंकर ŚaktiSaṁT. i. 1.1; अनादिरूपा श्रीकाली मायोत्पादनतत्परा ŚaktiSaṁT. i. 1.43; *n.* originless colour रूपरसगन्धस्पर्शानां चतुर्णामुत्पत्तिनाशकल्पनागौरवात् अनादिरूपादिविशिष्टं पूर्वदेहं विनाश्य तादृशमुत्तरं देहं पाको जनयतीत्येवोच्यताम् LaCandr. 744.14; 744.17.

अनादिलिङ्ग (anādi-liṅga) *n.* Liṅga (of Śiva) existing from time immemorial अनादिलिङ्गं तत्रासीच्छन्नं कालविपर्यये । पश्यन्तु विप्रान्तलिङ्गं ब्रह्महत्याविमोचनम् SkandP. v(2).8.31; महापीठेऽनादिलिङ्गे सर्वदोषविवर्जिते । सर्वदा पूजयेद् तत्र स्वं स्वमिष्टं सुखाप्तये MahNirvāT. 14.102; अनादिलिङ्गादौ तु नायं दोषः VīraMi.(Tīrtha.) 86.6.

अनादिलोकप्रसिद्धि (anādi-lokaprasiddhi) *f.* prevalence amongst the people since time immemorial अनादिलोकप्रसिद्धिपरंपरायातमैतिह्यम् SaraKaṇṭhā. 386.22.

अनादिलोकव्यवहार (anādi-lokavyavahāra) *m.* practice of the people since time immemorial अनादिलोकव्यवहारसिद्धं व्रीह्याद्युपजीव्यैव 'व्रीहिभिर्यजेते'त्यस्य प्रवृत्तावपि न तस्यादिमत्ता MīmāKau. i. 45.1 (*on* i. 3.7)

अनादिलोप (anādi-lopa) *m.* deletion of the non-initial (consonant) तस्मादनादिलोपः Vār. 3 *on* P. vii. 4.60; अनादिलोपे कर्तव्येऽभ्यासजातिराश्रीयते Nyās. iii. 865.8 (*on* vii. 4.60)

अनादिवत्त्व (an-ādivattva) *n.* absence of treatment like the initial (element of the following unit in the context of single substitution) ह्वयतेर्जुहावेत्यत्र संप्रसारणपूर्वरूपस्यानादिवत्त्वादात औ णल इति न भवति PariVṛ.(Sī.) 115.21.

अनादिवनस्पति (anādi-vanaspati) *m.* (*fig.*) name of a king (*lit.* great tree having no beginning) अस्ति कालप्रतिष्ठाख्यमव्यवहारपत्तनम् । तत्रानादिवनस्पतिनामा राजति राजराट् MalliC. 3.31.

अनादिवर्ग (anādi-varga) *m.* group of things having no beginning ब्रह्माज्ञानसंबन्धस्य जीवेशभेदादेश्चानादिवर्गस्य (*v.l.* °वर्णस्य) बाधासंभवेन तस्यैवाधिष्ठानसमसत्ताकत्वेन कुत्रापीत्यादिकमयुक्तम् GuruCandr. ii. 185.18.

अनादिवर्ण (anādi-varṇa) *m.* non-initial sound व्यञ्जनग्रहणमनादिवर्णमात्रस्य लोपो मा भूद् KātanVṛ. iii. 3.9; *adj.* described as beginningless ब्रह्माज्ञानसंबन्धस्य जीवेशभेदादेश्चानादिवर्णस्य बाधासंभवेन तस्यैवाधिष्ठानसमसत्ताकत्वेन कुत्रापीत्यादिकमयुक्तम् GuruCandr. ii. 185.18.

अनादिवर्णपद (anādi-varṇapada) *n.* eternal sound and word नन्वनादिवर्णपदानुपूर्व्यभङ्गादपौरुषेया वेदाः ŚivārkaMaDī. i. 157.21 (*on* i. 1.3)

अनादिवस्तु (anādi-vastu) *n.* eternal entity शुद्धचिद्घनमनादिवस्तु यत् ब्रह्म तत्त्वमसि भावयात्मनि ViveCū. 257.

अनादिवाक्य (anādi-vākya) *n.* originless (Vedic) statement न अनादिवाक्यविहितकर्मभेदोपपत्तिः MīmāKau. ii. 119.6 (*on* ii. 4.12)

अनादिवाक्सागर (anādivāk-sāgara) *m.* ocean in the form of the originless (Upaniṣadic) statements अनादिवाक्सागरमन्थनोत्था सेव्या बुधैः -- भाष्यसुधा ŚaṅkaDigVi.(Ma.) 6.100.

अनादिवाग्व्यवहार (anādi-vāgvyavahāra) *m.* communication through speech from time immemorial तदेकं पदम् -- यत्र प्रतिपादयि-

चया -- अनादिवाग्व्यवहारवासनानुविद्धया लोकबुद्धया सिद्धवत्संप्रतिपत्त्या प्रतीयते YogBh. 144. 2 (*on* 3.17)

अनादिवाच् (anādi-vāc) *f.* originless (Vedic) statement अतस्तन्मूलोऽनादिर्वाचा(? °नादिवाचा)मर्थनिर्णयः NyāyPari. 403. 23; (ईश्वरस्य) तस्य हि चेतनत्वादिभिः संग्रहसंभवेऽप्यनन्तप्रकारात्यन्तवैलक्षण्यज्ञापनाय पृथक्संख्यानं प्राचामनादिवाचां च NyāyPari. 507. 21.

अनादिवाचक (anādi-vācaka) *adj.* denotative from time immemorial अस्याः स्मृतेर्वेदमूलत्वाभिधानेनानादिवाचकाख्यसाधुशब्दप्रयोगस्यापि धर्मबुध्या-(? द्धया)नुष्ठीयमानत्वाविशेषात् MīmāKau. i. 54. 23 (*on* i. 3.8)

अनादिवाचकत्व (anādivācaka-tva) *n.* the state of being denotative from time immemorial अनादिवाचकत्वमेव साधुत्वं तद्विपर्ययश्चासाधुत्वम् ŚāstrDī. 47.6 (*on* i. 3. 9); MayūMāli. 47. 16 (*on* i. 3.9); साधुत्वं चानादिवाचकत्वम् अनपभ्रष्टत्वं वा BhāṭṭDī. i. 52.2 (*on* i. 3. 8)

अनादिवार्ता (anādi-vārtā) *f.* legend (*lit.* tidings) prevalent from time immemorial अनादिवार्ता हैतिह्यं किंवदन्ती जनश्रुतिः AbhidhāRaMā. 1.147.

अनादिवासना (anādi-vāsanā) *f.* beginningless past mental impressions or dispositions न श्रवणमात्रात् तत्सिद्धिरनादिवासनाया बलवत्त्वात् SāṁkhyaPraSū. 2. 3; अनादिवासना न स्यात् त्रैलोक्यमविकल्पकम् NyāyVi. 2. 395; सत्यपि वाक्यार्थज्ञानेऽनादिवासनया भेदज्ञानमनुवर्तत इति भवता न शक्यते वक्तुम् BrahmSūBh.(Rā.) 7. 20 (*on* i. 1. 1); नियतं व्याप्तं प्रकृतिसंसृष्टेन हि व्याप्तं कर्म प्रकृतिसंसृष्टस्त्वमनादिवासनया नियतत्वेन सुशकत्वादसंभावितप्रमादत्वाच्च कर्मणः कर्मैव कुरु GītāBh.(Rā.) 174. 1 (*on* 3. 8); उत्तरोत्तरज्ञानवैचित्र्यहेतुतया सुगताभिमतानामनादिवासनानां न भावः ŚrutaPra. ii. 306. 11 (*on* ii. 2.30); अनादिवासनापि बलवत्प्रयत्नेन कुतो न निवर्तेत इत्यत उक्तम् NyāySu.(Ja.) 315B.7 (*on* ii. 2. 1); न श्रवणानन्तरं मोक्षः, किं तु यस्यानादिवासना पटुस्तस्य क्षिप्रं मुक्तिः SāṁkhyaSūVṛ. 90. 2 (*on* 2. 3)

अनादिवासनाचित्रीकृतचेतस् (anādivāsanācitrīkṛta-cetas) *adj.* whose mind is coloured or influenced by beginningless past mental impressions सर्वसामाजिकानामेकघनतयैव प्रतिपत्तेः(त्तिः) सुतरां रसपरिपोषाय। सर्वेषामनादिवासनाचित्रीकृतचेतसां वासनासंवादात् AbhinBhā. i. 279. 14 (*on* 6.31); Kāvyānu.(He.) 75. 4.

अनादिवासनाजन्य (anādivāsanā-janya) *adj.* arising from beginningless past mental impressions अनादिवासनाजन्यसविकल्पकप्रत्ययात्मकविकल्पपरिनिष्ठितो विषयीकृतो यः शब्दार्थः स त्रिविधो ज्ञेयः VedāntKa. 292. 22 (*on* ii. 2. 28)

अनादिवासनाजात (anādivāsanā-jāta) *adj.* arisen from beginningless past mental impressions अनादिवासनाजातैर्बोधैस्तैस्तैर्विकल्पितैः। रूपितं यद् दृढं चित्तं स्वातन्त्र्यस्वत्वधीमयम् AhirbuS. 52. 29.

अनादिवासनादार्ढ्य (anādivāsanā-dārḍhya) *n.* firmness of beginningless past mental impressions समुदायात् परस्त्वेको नैव केनचिदीक्ष्यते। अनादिवासनादार्ढ्यात् परस्याग्रहवैशसम् PramāVāBh. 22. 9.

अनादिवासनादोष (anādivāsanā-doṣa) *m.* fault or defect caused by beginningless past mental impressions अनादिवासनादोषादसन्नेवायमीक्ष्यते। गन्धर्वनगराकारः संसारो बहुविभ्रमः RāmC. 31. 103.

अनादिवासनाधीन (anādivāsanādhīna) *adj.* dependent on beginningless past mental impressions अनादिवासनाधीनमिथ्याज्ञाननिबन्धना। आत्मात्मीयपदार्थस्था या स्वातन्त्र्यस्वतामतिः AhirbuS. 52. 26.

अनादिवासनानिबन्धन (anādivāsanā-nibandhana) *adj.* based on beginningless past mental impressions भेदावभासस्तु द्विचन्द्रादिप्रतीतिवदनादिवासनानिबन्धनः PrakaPañ. 140. 6; स चायमनादिबुद्धिसंतानोऽनादिवासनानिबन्धनस्संस्कार्थदर्शनाध्यवसितभेदस्समुदयवशवर्ती संसरति PrakaPañ. 317. 15; न खलु वास्तवः प्रमाणप्रमेयभावः किं त्वनादिवासनानिबन्धनकल्पनाधीनः TātpaṬ.(Vā.) 655.8 (*on* iv. 2. 31)

अनादिवासनानिमित्त (anādivāsanā-nimitta) *adj.* caused by beginningless past mental impressions उक्तेऽपि न्यायेऽनादिवासनानिमित्तोऽन्यस्य मुख्यवाच्यत्वविषयः संशयो न कार्यः NyāySu.(Ja.) 153B. 13 (*on* i. 1.12)

अनादिवासनापटुत्व (anādivāsanā-paṭutva) *n.* activity of beginningless past mental impressions न श्रवणमात्रात्तत्सिद्धिरनादिवासनायाः बलवत्त्वात् (v.l. अनादिवासनापटुत्वात्, BI. Ed., 1888) SāṁkhyaPraSū. 2. 3.

अनादिवासनापरिणति (anādivāsanā-pariṇati) *f.* result of beginningless past mental impressions कादाचित्कतया कार्यत्वमुपकल्प्य तदेकात्मन्यनादिवासनापरिणतिरूपे रत्यादिभावेऽपि व्यवहारः SāhiDa. 95. 3 (comm. अनादीति। सामाजिकानां प्राक्तनी या वासना तस्याः परिणतिरूपे)

अनादिवासनापरिपाक (anādivāsanā-paripāka) *m.* development of beginningless past mental impressions तस्मादनादिवासनापरिपाकोपनीता एवं सुखाद्यो न परमार्थतः। ततो दुःखमेव परमार्थतः सकलमिति PramāVāBh. 132. 14.

अनादिवासनाप्रापित (anādivāsanā-prāpita) *adj.* brought forth by beginningless past mental impressions पूर्वरजतज्ञानजन्यज्ञानसंतान एव संस्कारोऽस्तु। एवं पूर्वरजतज्ञानमपि ततः पूर्वरजतज्ञानादुत्पद्यते। ततोऽनादिवासनाप्रापितं रजतं बुद्धिरूपमेव सद्भ्रान्त्या बहिर्वदवभासते VivaPraSaṁ. 41. 11.

अनादिवासनाबद्ध (anādivāsanā-baddha) *adj.* bound by beginningless past mental impressions अनादिवासनाबद्धो जीवोऽयं परिमुह्यति BṛBrahmaS. iv. 5. 2; अनादिवासनाबद्धो जीवः संकुचितस्मृतिः। विशेषं वासुदेवस्य न जानाति कृपां विना BṛBrahmaS. iv. 8.71.

अनादिवासनाभेद (anādivāsanā-bheda) *m.* varieties of beginningless past mental impressions नायं वस्तुसंनिवेशी शाब्दो व्यवहारः। किं त्वनादिवासनाभेदजनितज्ञानभेदनिबन्धनः Śarka. 54. 14.

अनादिवासनाभ्यास (anādivāsanābhyāsa) *m.* repetition of beginningless past mental impressions आस्तां तावत् काव्यकरणम्, विषयान्तरेऽपि सर्वस्य कस्यचिदनादिवासनाभ्यासाधिवासितचेतसः स्वभावानुसारिणावेव व्युत्पत्त्यभ्यासौ प्रवर्तेते VakroJī. 47. 13.

अनादिवासनामाला (anādivāsanā-mālā) *f.* series of beginningless past mental impressions देहे जीवो वसति सर्वगः। अनादिवासनामालालंकृतः कर्मशृङ्खलः ŚivS. 2. 39.

अनादिवासनायुक्त (anādivāsanā-yukta) *adj.* associated with beginningless past mental impressions अनादिवासनायुक्तो जीवोऽयं वै चिदात्मकः JayāS. 3. 17; 4.51.

अनादिवासनायोग (anādivāsanā-yoga) *m.* association with beginningless past mental impressions अनादिवासनायोगादसुराणां बहुत्वतः। दुराग्रहगृहीतत्वाद्वर्तन्ते समयाः सदा AnuVyā. 22B.3 (*on* 2. 2)

अनादिवासनारेणु (anādivāsanā-reṇu) *m.* dust of beginningless past mental impressions सर्वात्मनां समष्टिर्या कोशो मधुकृतामिव। शुद्धयशुद्धिमयो भावो भूतेः स पुरुषः स्मृतः। अनादिवासनारेणुकुण्ठितैरात्मभिश्चितः AhirbuS. 6.34.

अनादिवासनावश (anādivāsanā-vaśa) *m.* [Abl. and Inst.] due to or owing to beginningless past mental impressions [Abl.] अथास्य अतदर्थक्रियासामर्थ्यारोपः किं दृष्टार्थक्रियास्वलक्षणसालक्षण्येनाहोस्विदनादिवासनावशात् TātpaṬ.(Vā.) 489.10 (*on* ii. 2. 65); सर्वमेव हि ज्ञानमात्मांशपर्यवसितमनादिवासनावशादात्मानमेव बाह्यतयाध्यवस्यन्मिथ्यैव ŚāstrDī. 51. 4 (*on* i. 1. 5); अनादिवासनावशादनादिरयमवस्तुको विकल्प इत्यपि न युक्तम् ĀtmaTaVi. 743. 10; बुद्धिरेवानादिवासनावशादनेकाकारावभासते SarvaDaSaṁ. 2.217; अनादिवासनावशादनादिरेवेयं भ्रान्तिरिति चेन्न NyāySu (Ja.) 390B. 5 (*on* ii. 2. 7); नीलादिकमनादिवासनावशाद्बहिर्वदवभासते ŚivārkaMaDī. ii. 80. 17 (*on* ii. 2. 17); [Inst.] अपरे तु ज्ञानाकारस्याप्यनादिवासनावशेन प्रतिभासमानस्य विचाराक्षमत्वमलीकत्वमेव तत्त्वमाहुः NyāyKa. 127. 11.

अनादिवासनावासित (anādivāsanā-vāsita) *adj.* affected by beginningless past mental impressions अनादिवासनावासित इति प्रबलो निसर्गबद्धः सर्वः सांव्यवहारिकः प्रत्यक्षेणैवे(? वै)ष प्रत्ययः NyāyKa. 279. 15.

अनादिवासनाविचित्रा (anādivāsanā-vicitrā) *adj.* (*f.*) varied due to beginningless past mental impressions अनादिवासनाविचित्रा प्रत्युपस्थितविषयजाला चाशुद्धिर्नान्तरेण तपः संभेदमापद्यत इति तपस उपादानम् MāṭhVṛ. 39. 24.

अनादिवासनावैचित्र्य (anādivāsanā-vaicitrya) *n.* variety of beginningless past mental impressions तस्मादनादिवासनावैचित्र्यरचितज्ञानवैचित्र्योपपत्तेः कृतमनुमेयेनापि बाह्येनार्थेन NyāyMañ. ii. 106. 10; अनादिवासनावैचित्र्यलब्धजन्मपुरुषधर्मकल्पनानुपातिनः सुखदुःखादयो न प्रमाणप्रयोजनं भवितुमर्हन्ति TātpaṬ.(Vā.) 29. 8 (*on* i. 1. 1); 663. 18 (*on* iv. 2. 36)

अनादिवासनासंतान (anādivāsanā-santāna) *m.* series of beginningless past mental impressions सुगतानां तत्त्वपरिभावनाप्रकर्षेणानादिवासनासंतानानां निवृत्तिरिष्टा NyāySu.(Ja.) 19B. 9 (*on* i. 1. 1)

अनादिवासनासंबन्ध (anādivāsanā-sambandha) *m.* relation with beginningless past mental impressions सादिनो मनसः कथमनादिवासनासंबन्ध इत्यत उक्तम् NyāySu.(Ja.) 460A. 5 (*on* iii. 2. 1)

अनादिवासनासामर्थ्य (anādivāsanā-sāmarthya) *n.* strength of beginningless past mental impressions शब्दाश्रया बुद्धिरनादिवासनासामर्थ्यादसंसृष्टानपि धर्मान् संसृजन्ती जायते PramāVāSvopVṛ. 22. 20.

अनादिवासनोद्भास (anādivāsanodbhāsa) *m.* manifestation of beginningless past mental impressions अनादिवासनोद्भासवासिते भक्तचेतसि। भात्येव न तु लीनः स्यादेष संचारिगौणवत् BhaktiRaSi. iv. 8. 26.

अनादिवासनोद्भूत (anādivāsanodbhūta) *adj.* originated from beginningless past mental impressions तं तथैवाविकल्पार्थ(? ल्प्यार्थ)भेदाश्रयमुपागताः। अनादिवासनोद्भूतं बाधन्तेऽर्थं न लौकिकम् PramāVār. 4. 234; असद्ध्यानद्वयं भवेत्। अनादिवासनोद्भूतम् MahāP. 21. 54; 1. 177; अनादिवासनोद्भूतो न सारूप्यमपेक्षते Bhām. 185. 8 (*on* i. 2. 21)

अनादिवासनोद्भूतविकल्प (anādivāsanodbhūta-vikalpa) *m.* conceptual knowledge arisen from beginningless past mental impressions अनादिवासनोद्भूतविकल्पपरिनिष्ठितः। शब्दार्थस्त्रिविधो धर्मी भावाभावोभयाश्रयः PramāVār. 1. 206; व्यवहारोऽप्यनादिवासनोद्भूतविकल्पपरिनिष्ठितः शाब्दः प्रवर्तत इति TattvSaṁPañ. 714. 15 (*on* 2671); तदिदमनादिवासनोद्भूतविकल्पाधिष्ठानं विकल्पाकारस्य वालीकस्य बाह्यत्वमनुमानगोचरोऽभ्युपेयन् TātpaṬ. (Vā.) 18. 4 (*on* i. 1.1)

अनादिवासनोपप्लावित (anādivāsanopaplāvita) *adj.* wrongly influenced by beginningless past mental impressions स्वभावतः स्वच्छं ज्ञानमनादिवासनोपप्लावितानेकनीलाद्याकारमात्मानमात्मनैव गृह्णाति Kāśi. i. 238. 10 (*on* 4. 80); अनादिवासनोपप्लाविता हि हेत्वादिविकल्पविभागा भवन्ति Kāśi. ii. 81. 25 (*on* 5(2). 167); ii. 84. 20 (*on* 5(2). 179); ii. 93. 8 (*on* 5(3).5); योगाचारास्तु बाह्यार्थमपलपन्तो ज्ञानस्यैवानादिवासनोपप्लावितो नीलपीतादिविषयाकारः प्रमेयम् ··· मन्यन्ते NyāyRa. 159. 7 (*on* 4. 79)

अनादिविकल्पवासना (anādi-vikalpavāsanā) *f.* beginningless conceptual impression तथा हि — तत्त्वान्यत्वाभ्यामनिर्वचनीयोऽनादिविकल्पवासनोपादानविकल्पपरिदर्शितशरीरः 'अयमस्माद्भिन्नः, अयमनयोर्भेदः' इति व्यवहारं प्रवर्तयति BrahmSi. 48. 7; एकमविभागं स्वलक्षणमनादिविकल्पवासनासमारोपितजात्यादिभेदं तथा तथा विकल्प्यत इति युक्तमुत्पश्यामः TātpaṬ.(Vā.) 135. 13 (*on* i. 1. 3); 136. 13 (*on* i. 1. 3); असन्त एव घटादयोऽनादिविकल्पवासनाजनितविकल्पप्रत्ययप्रतिभासमानाः TātpaṬ.(Vā.) 226. 23 (*on* i. 1. 14)

अनादिविचित्राविद्या (anādivicitrāvidyā) *f.* nescience which is beginningless and varied कर्मफलसंबन्धस्याप(? प्रा)माणिकत्वादनादिविचित्राविद्यासहकारिण ईश्वरादेव कर्मानपेक्षाद्विचित्रफलोत्पत्तिरिति Bhām. 574.14 (*on* iii. 2. 40)

अनादिविततवासनातस् (anādivitatavāsanā-tas) *adv.* from beginningless and extensive past mental impressions यदि बाह्योऽर्थो नास्ति किंविषयस्तर्ह्ययं प्रतिभासः। खल्वेषोऽनादिविततवासनातः प्रवर्तमानो निरालम्बन एव संभाव्यते TarkBhā.(Mo.) 37.10.

अनादिवितथवासना (anādi-vitathavāsanā) *f.* beginningless false past mental impression किंविषयस्तर्ह्ययं घटपटादिप्रतिभास इति चेत् ननु निरालम्बन एवायमनादिवितथवासनाप्रवर्तितः SyādvāMañ. 16(225)

अनादिविद्या (anādi-vidyā) *f.* 1 beginningless knowledge अनादिविद्याकर्मादिवैचित्र्याद् वैचित्र्यम् BrahmSūBh.(Ma.) 39B.4 (*on* ii. 3. 51); 2 name of a female Tantric deity अथोद्दण्डं विधायेत्थं श्रीमहादक्षिणेश्वरी। अनादिविद्या श्रीकाली महातारामिधा परा।··· महाप्रलयमासाद्य कोटिब्रह्माण्डनायिका। शिवशक्तिमयं देहमेकीकृत्य सदा स्थिता ŚaktiSaṁT. i. 1. 20.

अनादिविधि (anādi-vidhi) *m.* originless injunctive statement यत्त्वादिमद्व्याकरणज्ञानतत्पूर्वकप्रयोगफलसंबन्धोऽनादिविधिमूलो नावकल्पत इति TantrVā. 241.16 (*on* i. 3. 25)

अनादिविभ्रम (anādi-vibhrama) *m.* playful action of the beginningless (God) मध्ये व्यक्तमनादिविभ्रमवशादव्यक्तमाद्यन्तयोः पञ्चत्वं प्रकृतिः किलास्य जगतस्तत्पञ्चधा संभृतम् CaṇḍaKau. 5. 17 (comm. अनादेः पुरुषस्य परमात्मन इत्यर्थः, विभ्रमः लीलाविशेषः तद्वशात् तदधीनत्वात्, भगवदिच्छयेति भावः)

अनादिविमल (anādi-vimala) *m.* name of one of the five deities called Vimalas (*lit.* devoid of impurity from time immemorial) अनादिविमलः पूज्यः सर्वज्ञविमलस्ततः। प्रसिद्धविमलश्चाथ संयोगविमलस्ततः समयाख्योऽथ विमलः एतद्विमलपञ्चकम् AgniP. 143. 9.

अनादिविवरण (anādi-vivaraṇa) *n.* explanation since time immemorial प्रयोज्यप्रयोजकवृद्धयोस्तादृशमनादिविवरणं कृत्स्न एव च प्रश्नोत्तरभावं शृण्वतां बालानां कृतावेव शक्तिग्रहो भवति VaiyāBhū. 34.2 (*on* 7)

अनादिविशेषणतासंबन्ध (anādi-viśeṣaṇatāsambandha) *m.* beginningless relation of qualifierness घटाद्यत्यन्ताभावस्यानादिविशेषणतासंबन्धे परमते कालविशेषस्यावच्छेदकत्वम् LaCandr. 488.35.

अनादिविश्वप्रकृति (anādi-viśvaprakṛti) *f.* beginningless source of the world अनादिविश्वप्रकृतिर्माया चिन्मात्रसंश्रया। तदेकदेशोऽविद्या तु विक्षेपावरणान्वितः VedāntSiSūMañ. 1. 29.

अनादिविषयकज्ञान (anādiviṣayaka-jñāna) *n.* knowledge referring to a beginningless object औपनिषदानामनादिविषयज्ञानस्थले कस्याप्युत्पत्तेरकल्पनात् GuruCandr. i. 502.22; अनादिविषयकज्ञानस्थले तव ज्ञानोत्पत्त्यादिगौरवात् LaCandr. 435.41.

अनादिविषयवासना (anādi-viṣayavāsanā) *f.* beginningless past mental impression of the sensual objects अस्यात्मनोऽनादिविषयवासनानिमित्तो बन्धो भविष्यति SāṁkhyaSūVṛ. 16. 5 (*on* 1.27)

अनादिविषयावच्छिन्न (anādiviṣayāvacchinna) *adj.* delimited by the beginningless object यद्यप्यविद्याप्रतिबिम्बितचितः अविद्याकार्याश्रयत्वेनाविद्याकार्यावच्छिन्नचिद्रूपदर्शनाश्रयत्वेऽपि अनादिविषयावच्छिन्नचिद्रूपदर्शनाश्रयत्वे नानाभावः LaCandr. 754. 20.

अनादिविषयास्वादवासना (anādi-viṣayāsvādavāsanā) *f.* beginningless past mental impressions of the enjoyment of sensual objects वैष्णवः ·· अनादिविषयास्वादवासनाभिरुचिं तथा। ··· हित्वा ··· ततो याति समाहितः BṛBrahmaS. iii. 4. 6.

अनादिविषयोपराग (anādi-viṣayoparāga) *m.* beginningless influence of the sensual objects नानादिविषयोपरागनिमित्तकोऽप्यस्य(बन्धः) SāṁkhyaPraSū. 1. 27 (comm. अस्यात्मनः प्रवाहरूपेणानादिर्या विषयवासना, तन्निमित्तकोऽपि बन्धो न संभवतीत्यर्थः)

अनादिवृत्तिप्रमा (anādivṛtti-pramā) *f.* valid cognition of the denotative function existing from time immemorial (पदानाम्) साधुत्वं चानादिवृत्तिप्रमाप्रयोज्यार्थप्रतिपादकत्वम् BhāṭṭCin. i. 54. 27 (*on* i. 1. 4); व्याकरणोपाधिना चानादिवृत्तिप्रमासंभवात् BhāṭṭCin. i. 54. 32 (*on* i. 1. 4); ii. 40.10 (*on* i. 3.8); ii. 40. 16 (*on* i. 3. 8)

अनादिवृद्ध (anādi-vṛddha) *adj.* old from time immemorial क्रीडापरः कथमसि त्वमनादिवृद्धो मुग्धासु भैक्षचरणच्छलतो वधूषु BhikṣāKā. 9.15.

अनादिवृद्धव्यवहार (anādi-vṛddhavyavahāra) *m.* usage of the elders (prevalent) from time immemorial यस्तु कथमप्यविनष्ट एव शब्दः ··· तस्य ··· अनादिवृद्धव्यवहारपरंपरयार्थं जानन्ति TantrVā. 160.4 (*on* i. 3.9); अनादिवृद्धव्यवहारलक्षणे कथं प्रमाणे परिपन्थिनि स्थिते। गवादिशब्दे समयोऽनुमास्यते SaṁkṣeŚā. 3. 254 (ii. 297.8); अनादिवृद्धव्यवहाररूपलिङ्गपरंपरां परिकल्प्य लोको व्युत्पद्यते PrakaPañ. 251. 8; विनापि संकेतयितारं पुरुषम्, उपपद्यत एव शब्दार्थयोरनादिवृद्धव्यवहारसिद्धः संबन्धः PrakaPañ. 302. 8; अनादिवृद्धव्यवहारपरंपरायां पदतदर्थसंबन्धबोधोपाये सति असत्यपि संबन्धरि शब्दादर्थप्रतीतिरुपपत्तेः TattvBi. 151. 1; शाब्दश्च व्यवहारोऽनादिवृद्धव्यवहारपरंपराव्युत्पत्तिपूर्वक इति शब्दादीनां नित्यत्वम् PradI. i. 64B. 28 (*on* i. 1. 0); अनादिवृद्धव्यवहाररूढत्वादार्यम्लेच्छप्रयोगयोः स्वरूपतस्तावन्न विशेषोऽस्ति VedāntKa. 462.13 (*on* iii. 3.52); दर्भादानकर्तरि यौगिकं कुशलपदम् ··· प्रवीणे प्रवर्तनानमनादिवृद्धव्यवहारपरंपरानुपातित्वेनाभिधानवत्प्रयोजनमनपेक्ष्य प्रवर्तते SarvaDaSaṁ. 15.430; नन्वगृहीतसंबन्धाच्छब्दादर्थप्रतीत्यन्यथानुपपत्त्या संबन्धकर्तृकल्पनेति चेत्। न अनादिवृद्धव्यवहारहेतुकानादिसंबन्धग्रहणापेक्षत्वेनान्यथानुपपद्यमानत्वात् Yukti-Sneha. 117.25 (*on* i. 1.5); अनादिवृद्धव्यवहारप्रसिद्धस्तोमशब्दार्थकथने ·· ऋगक्षराधिक्यमेव तत्प्रवृत्तिनिमित्तम् ŚivārkaMaDI. i. 18. 26 (*on* i. 1. 1); लोके अनादिवृद्धव्यवहारे च सपिण्डशब्दप्रयोगसद्भावादिति चेत् VIraMi.(Saṁskāra.) 688. 21; तथैवानादिवृद्धव्यवहारसिद्धमाचारस्वरूपमुपजीव्यैव ··· न तस्यादिमत्ता MImāKau. i. 45. 3 (*on* i. 3. 7); सा च (योग्यता) स्वाभाविक्येव। अनादिवृद्धव्यवहारपरंपरापरपर्याया ·· निश्चीयते VaiṣāSiMañ. 39. 7.

अनादिवृद्धव्यवहृत् (anādi-vṛddhavyavahṛt) *f.* usage of the elders (prevalent) from time immemorial अनादिवृद्धव्यवहृद्व्युत्पत्त्यैव च तत्स्थितेः। शब्दस्यार्थेन संबन्ध आदिमत्ता न शङ्क्यते BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 874.

अनादिवेदपाठ (anādiveda-pāṭha) *m.* statment of the eternal Veda न हि कर्मकाण्डे क्वचित् कस्यचिदनाम्नानमुपासनार्थम्, नाप्यज्ञानादिनिबन्धनम्। किंनिबन्धनमिति चाचोदनीयम्, अनादिवेदपाठस्यापर्यनुयोज्यत्वात् Śruta-Pra. ii. 495. 22 (*on* iii. 3. 21)

अनादिवेदप्रवाह (anādiveda-pravāha) *m.* flow (i. e. tradition) of the eternal Veda अनादिमहाजनपरिग्रहादनादिवेदप्रवाहमानान्यावधारणेऽपि तन्निर्वाहकेतरानपेक्षमूलभूतप्रमाणाभावेनानाश्वास एव TattvCin. iv(1). 370. 1.

अनादिवेदबोधित (anādiveda-bodhita) *adj.* taught by the eternal Veda अनादिवेदबोधितब्रह्महत्यागादद्दृष्टाश्रुतपरमाण्वादिसमुदायाङ्गीकारात् ··· दुष्टमिदं मतम् VedāntKau. 193. 5 (*on* ii. 2.18)

अनादिवेदमूल (anādiveda-mūla) *adj.* based on the eternal Veda नन्वादिमत्त्वान्मानवस्य ग्रन्थस्य कथं तद्विषयो विधिरनादिवेदमूल इति शक्यते वक्तुम्

ManuBh. i. 76. 21 (*on* 2. 16)

अनादिवेदविषयत्व (anādivedaviṣaya-tva) *n.* the state of being related to the eternal Veda व्याकरणज्ञानं तु ··· मन्त्रार्थवादगतानित्यसंयोगपरिहारन्यायेनानादिवेदविषयत्वेन नावधार्यते TantrVā. 197. 5 (*on* i. 3. 18)

अनादिवेदशाखा (anādi-vedaśākhā) *f.* eternal recension of the Veda कठादिचरणैरनादिभिः प्रोच्यमानानामनादिवेदशाखानामनादिसमाख्यासंभवः TantrVā. 175. 6 (*on* i. 3. 10)

अनादिवेदसंबन्ध (anādiveda-sambandha) *m.* connection with the eternal Veda वराहशब्दस्य ··· शूकरत्वेऽनादिवेदसंबन्धात् प्रयोगोऽनादिसिद्ध एव TattvCin. iv(2).531. 2.

अनादिवेदापेक्षा (anādivedāpekṣā) *f.* [Inst.] as compared to the eternal Veda यत्तु — 'वेदद्रष्टृप्रथमव्यक्त्यपेक्षया पुरोवादस्य संभवात् सादिप्रत्यक्षस्यानादिवेदापेक्षया पुरोवादत्वासंभवाच्च प्रतिपत्तृव्यवस्थया नानुवादकत्वं युक्तम्' इति, तन्न युक्तम् GuruCandr. i. 450. 22.

अनादिवेदार्थ (anādivedārtha) *m.* meaning of the eternal Veda पुरुषकृतः संकेतो नानादिवेदार्थनिर्धारणे हेतुः PrakaVi. 320. 19.

अनादिवैचित्र्य (anādi-vaicitrya) *n.* variation or differentiation from time immemorial स्वातन्त्र्ये विद्यमानेऽपि साधनादौ परेशितुः। अपेक्ष्यानादिवैचित्र्यं न दोष इति तद्वचः AnuVyā. 57B. 4 (*on* 3. 4)

अनादिव्यवस्था (anādi-vyavasthā) *f.* regulation from time immemorial आगमो बलवान् न भोगः।··· एवमनादिव्यवस्था न भोगमात्रेण स्वत्वम् ManuBh. ii. 167. 28 (*on* 8.200)

अनादिव्यवहार (anādi-vyavahāra) *m.* usage since time immemorial अभियुक्तस्मरणमन्यथेति न शक्यते वक्तुम्। शास्त्रस्थाः प्रसिद्धाः प्रमाणतराः। संभवति च तेषामनादिव्यवहारो मूलम् ManuBh. ii. 331.23 (*on* 10.5)

अनादिव्यवहारत्व (anādivyavahāra-tva) *n.* the state of being usage since time immemorial अनादिव्यवहारत्वमादिमद्वस्तुसंश्रयम्। प्रत्याख्येयम् ŚlokaVār. 6.5 (729. 7)

अनादिव्यवहारान्तःपातिन् (anādivyavahārāntaḥpātin) *adj.* falling within the usage (prevalent) since time immemorial ये पुरुषैर्व्यवहाराय संकीर्त्यमानाः शब्दा देवदत्त इत्येवमादयस्तेषामेषा संज्ञा वेदितव्या। तेष्वेव नामधेयशब्दो रूढः। न तु ये जात्यादिनिमित्तका गवादिशब्दा अनादिव्यवहारान्तःपातिनस्तेषु Nyās. i. 138. 5 (*on* i. 1.73)

अनादिव्यवहारोपन्यास (anādivyavahāropanyāsa) *m.* introduction (of the argument) of usage since time immemorial सर्वस्यानादिव्यवहारोपन्यासेन वेदवत्प्रसिद्ध्यभिमानो भवति TantrVā. 72. 23 (*on* i. 3. 1)

अनादिव्याख्यानपरंपरा (anādi-vyākhyānaparamparā) *f.* beginningless tradition of exposition or of explanation अनादिव्याख्यानपरंपराप्राप्तं तन्मतं शृण्वतां तत्रैव शिवागमानामपि तात्पर्यमिति भ्रान्तिः स्यात् ŚivārkaMaDī. ii. 106. 24 (*on* ii. 2. 35)

अनादिव्यामोहधी (anādi-vyāmohadhī) *f.* confused knowledge existing from time immemorial वासना चानादिव्यामोहधीसंततिरेवेति नातीव तत्कल्पनापि NayaVi. 105. 8 (*on* i. 1. 5)

अनादिव्युत्पत्ति (anādi-vyutpatti) *f.* correct understanding of the meaning from time immemorial वृद्धव्यवहारादन्वयव्यतिरेकादिरूपादनादिव्युत्पत्त्यपरपर्यायान्न्यायः प्रत्येतव्यः VīraMi. (Vyavahāra.) 13.23.

अनादिव्यूढपङ्क (anādivyūḍha-paṅka) *m.* mire (of Karmic deposit) accumulated since time immemorial तत्र ये प्रणिपातांस्तु कुर्वते वैष्णवोत्तमाः। अनादिव्यूढपङ्कास्ते(? पङ्कं ते) हित्वा मोक्षमवाप्नुयुः SkandP. ii(2). 33.63.

अनादिशक्ति (anādi-śakti) *f.* 1 beginningless (Supreme) Power सा सत्येव ···। अनादिशक्तिः कल्पान्ते जगत्संहारकारिणी।··· स्मृता ŚivaP. ii(2). 31. 11 (107B. 14); 2 denotative power existing from time immemorial शुक्लादिपदेष्वनादिशक्तिमत्सु न गौणत्वव्यवहारः MīmāKau. i. 270. 10 (*on* i. 4. 23)

अनादिशक्तिविशेष (anādi-śaktiviśeṣa) *m.* particular power which has no beginning न चापूर्वकल्पनेति वाच्यम्, अनादिशक्तिविशेषस्य बाधकतावच्छेदकत्वात् GuruCandr. ii. 337. 16.

अनादिशक्त्यभाव (anādiśakty-abhāva) *m.* absence of the denotative power existing from time immemorial (i. e. convention made by human agency) स्वेच्छाशब्दानामपि टिघुभादीनामनादिशक्त्यभावेऽपि ··· नाव्याप्तिः MīmāKau. i. 125. 14 (*on* i. 3.25); तेन सादिशक्तिसद्भावात् ··· न साधुत्वम् BhāṭṭCin. i. 54. 28 (*on* i. 1.4) भाषाशब्देष्वनादिशक्त्यभावात् ··· न साधुत्वम् BhāṭṭCin. i. 54. 28 (*on* i. 1.4)

अनादिशक्त्याश्रयत्व (anādiśaktyāśraya-tva) *n.* the state of being the substratum of the denotative power existing from time immemorial अर्थप्रत्ययकारणस्य च गाव्यादिशब्दस्य व्याकरणाननुगतत्वादादिमत्त्वे नानादिशक्त्याश्रयत्वायोगात् MīmāKau. i. 59. 1 (*on* i. 3. 9); i. 59. 5 (*on* i. 3. 9)

अनादिशत् (an-ādiśat) *adj.* not permitting इत्यनादिशतोः पित्रोः शिवो गन्तुमनीश्वरः PariPar. 1. 443.

अनादिशब्दभावना (anādi-śabdabhāvanā) *f.* latent impression of the speech existing from time immemorial बालमूकादीनामपि विज्ञानं शब्दानुव्याधवदेवानादिशब्दभावनावशात् TātpaṬ.(Vā.) 126.23 (*on* i. 1. 4)

अनादिशरीरयोग (anādi-śarīrayoga) *m.* beginningless relation with the body जीवस्तु सर्वासु भवकोटिष्वेक एव मानुषपशुपक्ष्यादियोनिप्रत्यग्रजातस्य शिशोर्जातिसाम्यादाहारविशेषाभिलाषेण तासु तासु जातिषु जन्मान्तरकृतस्य तत्तदाहारविशेषस्यानुमानपरंपरया तस्यानादिशरीरयोगप्रतीतेः NyāyKa. 87. 22

अनादिशरीरसंतति (anādi-śarīrasantati) *f.* beginningless series of bodies (*i.* e. births) कथं पुनरशेषधर्माधर्म(? र्मं)परिक्षयः। न तावदुपभोगेनैव। अनादिशरीरसंततिसंचितानां, भोगसमयेऽपि संचीयमानानामनन्तानां कर्माशयानां क्षेप्तुमशक्तेः PrakaPañ. 341. 6.

अनादिशिव (anādi-śiva) *m.* originless Śiva अनादिशिववत्तदभेदभावनया तद्वत्स्वयमपि शिव एव भवति ŚivārkaMaDī. ii. 428. 24 (*on* iv. 1. 3)

अनादिशिवतत्त्व (anādi-śivatattva) *n.* originless Śiva-principle अनादिशिवतत्त्वस्य स्वामोदं किं न विद्यते ŚivDṛ. 6. 111.

अनादिशुद्ध (anādi-śuddha) *adj.* pure from time immemorial अन्ये चानादिशुद्धाः श्रुतिसमधिगताः सूरयः सन्त्यसंख्याः TattvMu. 2. 66.

अनादिशेष (anādi-śeṣa) *m.* remaining of the non-initial (consonant) ननु चानादिशेष आदिशेषं बाधिष्यते MahāBh. iii. 354.7 (*on* vii. 4. 61); iii. 354. 14 (*on* vii. 4. 61); iii. 354. 19 (*on* vii. 4. 61); सत्यपि संभवे येन नाप्राप्तिन्यायेन बाधनमङ्गीकुर्वता त्वया भिन्नविषयत्वेऽपि बाधस्याङ्गीकर्तव्यत्वात्, अन्यथा तिष्ठासतीत्यत्र भिन्नविषयेणानादिशेषेणादिशेषस्य बाधनं न स्यात् PāṇiTaVāNaMā. 79.22.

अनादिश्य (án-ādiśya) *ger.* 1 not having announced (to any particular deity) अथ यान्याज्यानि गृह्यन्ते। ऋतुभ्यश्चैव तानि छन्दोभ्यश्च गृह्यन्ते तत्तदनादिश्याज्यस्यैव रूपेण गृह्णाति ŚatBr. I. iii. 2.7; I. iii. 2. 8; I. iii. 2. 9; I. iii. 2.10; 2 not having ordered शतमन्युः ··· अनादिश्य सैनिकागमनम् ··· शरीरेण केवलमवातिष्ठत सेनामुखे NīlaVi. 17. 12.

अनादिश्रोत्रिय (anādi-śrotriya) *m.* epithet of Jina (*lit.* learned in sacred lore from time immemorial) अनादिश्रोत्रियायेति ब्रूयात् स्वाहापदं ततः MahāP. 40. 34.

अनादिष्ट (án-ādiṣṭa) *adj.* [*f.*-ā] 1A not indicated, not pointed out Bi not specified (by an injunction or in a deal), not specifically prescribed ii (thing) not allowed or not permitted iii (act) not ordered 2A not specifically determined or defined, not classified Bi who is not ordered ii who is not permitted or not allowed 3A not having specification (of the cause) B not having a specific (expiation or penance) 4 (vowel) whose substitution has not been yet carried out, (vowel) of which substitution has not yet taken place 1A not indicated, not pointed out सोऽनादिष्टां दिशमनु व्यचलत् AV. xv. 6. 6; BṛSarvaAnu. 9. 9 (15.6); 1Bi not specified (by an injunction or in a deal), not specifically prescribed होता च कुर्यादनादिष्टम् ŚāṅkhāŚS. i. 1. 17; अथ यद्ब्राह्मणेनानादिष्टं भवति प्राजापत्यमसि मम भोगाय भवत्येव तत्प्रतिगृह्णाति BaudhŚS. i. 164.20; अथात आदेशकारितानि व्याख्यास्यामोऽनादिष्टोऽग्निः BaudhŚS. iii. 191.6; iii. 191. 13–15; iii. 192. 5; iii. 192. 9; अथेम एकाहास्तेषां यान्यहान्यनादिष्टान्यग्निष्टोमा इत्येव तानि जानीयात् BaudhŚS. iii. 313.14; iii. 313.15; iii. 342. 2; सर्वत्रानादिष्टेषु मनस्वती मिन्दाहुतो व्याहृतयो होतार इति जुहुयात् BaudhŚS. iii. 385. 10; अध्वर्युमेवानादिष्टे कर्तरि प्रतीयात् BhārŚS. i. 1. 18; वेतसशाखयाश्वतूपरगोमृगानग्निष्ठ उपाकरोति येषां चानादिष्टो देशः ĀpaŚS. xx. 13. 11; अनादिष्टांश्चेदो(? हो)त्रयनश्रुतेः KātyŚS. ix. 5. 24; उत्तरपूर्वे जुहोत्युपरवे चमसं दुष्टं प्रजापतये स्वाहेत्यथ येऽन्येऽनादिष्टास्तान् खरे जुहुयात् KātyŚS. xxv. 12. 10; xxv. 14. 35; अथाप्यनादिष्टा व्यूहेन भवति NidāSū. 148. 4 (8.11); 166. 21 (9. 10); यदेतदनादिष्टावृत्तिरिति, नाभिप्लवस्यावृत्तिः, कचनादिश्यते NidāSū. 169. 13 (9. 12)=176.20 (10.3); 182.19 (10.8); अनादिष्टान्यहानि व्यूहेन भवन्ति NidāSū. 187.11 (10. 12); 187. 19 (10. 12); एष न्यायोऽनादिष्टानाम् LāṭyāŚS. vi. 6. 11; अतिरात्रयोः षोडशिन्यनादिष्टे प्रतिषिद्धे वा क्रियमाणे यत्र विराडुपपद्येत LāṭyāŚS. x. 3.8; अनादिष्टं सर्वप्रायश्चित्तं व्याख्यातं वारुणीमिति निर्दिशेत् BaudhGS. iv. 9. 11;

अनादिष्टमध्वरादौ सर्वान्तकर्मणि परिभाषितं मन्त्रगणं वक्ष्यामः Śuklayajurvedasarvānukramasūtra 314. 11; अशुभं विहीनं मलापनयनादिकं कर्मोत्तमर्णः पूर्वमनादिष्टमकथितमेव यद्यधमर्णं कारयेत् Aparā. 647.3 (*on* 2.43); देवता त्वनादिष्टे प्रजापतिः BhāṭṭDī. iv. 105. 21 (*on* x. 8. 5); **1Bii** (thing) not allowed or not permitted प्रतिषिद्धमनादिष्टं प्रमादाद्यच्च नाशितम्। स तद्दद्यादिप्लवाच्च रक्षिताद्दशमांशभाक् YājñaSm. 2. 260 = AgniP. 257. 50; अनादिष्टमननुज्ञातम् Mitā. 300. 29 (*on* 2. 260); अनादिष्टमनुक्तं कर्म कुर्वता तत्समुदायमध्यवर्तिना प्रमादात्प्रज्ञापराधाद्धनं विनाशितम् Aparā. 833. 7 (*on* 2.260); **1Biii** (act) not ordered अनादिष्टोऽपि रामेण …। अस्मद्विधानामुचितो दशाननवधोद्यमः RāmāMañ. 282.11; अनादिष्टमप्यभीष्टं देवस्य क्रियते TripuDī. 3.4(14); **2A** not specifically determined or defined, not classified स योऽतः … अनादिष्टः … सर्वेषां भूतानामन्तरपुरुषः स म आत्मेति विद्यात् AitĀ. III. ii. 4. 34; ŚāṅkhāĀ. 8. 7 (34.16); **2Bi** who is not ordered नैतस्मिन्संवत्सरे पशुनानिष्टानादिष्टो मा॰सं भक्षयेत् HirŚS. vi. 5. 31 (532. 18); अनादिष्टोऽपि भूपस्य दृष्ट्वा हानिकरं च यः। यतते तस्य नाशाय स भृत्योऽर्हो महीभुजाम् PañcT.(Kos.) 1. 99 (18. 1); चाणक्यबटुना अनादिष्टेनैव … दारुवर्मणा संस्कृतं राजभवनद्वारमिति … प्रशस्याभिहितम् MudrāRā. 2. 15 (12); भर्तृदारिकापि सविषादहर्षा विनिःसृत्य सिद्धायतनमण्डपादद्भ्रपटमण्डपमनादिष्टेनापि निजकर्मनिर्मापणपरेण कर्मकरलोकेन प्रगुणितं प्रागेव गत्वातिरम्यं निवासहर्म्यमगमत् TilaMañ. 413. 8; स्वयमनादिष्टा एव कर्माणि हिंस्रादीनि (अभिपद्यन्ते … देहिनः) ManvaVi. 37. 21 (*on* 1. 30); करहीनाप्रतिहता वन्यारण्यातिदुर्गमा। अनादिष्टोऽपि तां भूमिं संपन्नां कर्तुमर्हति MahNirvāT. 12. 113; **2Bii** who is not permitted or not allowed अनादिष्टस्तु गुरुणा को नु युध्येत मानवः MahāBhā. vii. 87. 14; राजा … अनादिष्टयाप्यनुगम्यमानो राजलक्ष्म्या … नगरान्निरगात् HarṣaC. 162. 18; (शिष्यः) भाषणं पाठनं गानं भोजनं शयनादिकम्। अनादिष्टो न कुर्वीत न चावन्दनपूर्वकम् KulārT. 12. 103; सर्प आह … अनादिष्टा न दशामः Pañcā. 62. 5; **3A** not having specification (of the cause) ब्रह्मा प्रायश्चित्तानि जुहुयादनादिष्टानि KātyŚS. xxv. 14. 35 (comm. अनादिष्टनिमित्तानि); **3B** not having any specific (expiation or penance) एष चान्द्रायणो मासः पवित्रनृ(? त्र ऋ)षिसंस्तुतः। अनादिष्टेषु सर्वेषु प्रायश्चित्तं विधीयते VāsiDS. 23. 47; अनादिष्टेषु पापेषु चान्द्रायणमथोदितम् AtriS. 132; प्राणायामशतं कार्यं सर्वपापापनुत्तये। उपपातकजातानामनादिष्टस्य चैव हि YājñaSm. 3. 305; अनादिष्टेषु पापेषु शुद्धिश्चान्द्रायणेन YājñaSm. 3. 326 (Mitā. आदिश्यत इत्यादिष्टं प्रायश्चित्तं न विद्यते आदिष्टं येषु पापेषु तेषु चान्द्रायणेन शुद्धिः); अनादिष्टेषु सर्वेषु ब्रह्मकूर्चं विधीयते LaŚātāSm. 156; एतानि प्राजापत्यादीन्यनादिष्टेषूपपातकादिषु सकृदभ्यासापेक्षया व्यस्तानि समस्तानि वा योजनीयानि Mitā. 524. 11 (*on* 3. 326); प्राणायामानां शतम् … अनादिष्टस्य च स्वशास्त्रे प्रायश्चित्तविधिशून्यस्य च पापस्यापनुत्तये क्षयाय कार्यम् Aparā. 1213. 12 (*on* 3. 305); अनादिष्टेष्वनुपदिष्टप्रायश्चित्तेषु पापेषु चान्द्रायणेन शुद्धिः Aparā. 1246. 22 (*on* 3. 326); DīpKa. 106. 23 (*on* 3. 306); **4** (vowel) whose substitution has not yet been carried out, (vowel) of which substitution has not yet taken place योऽनादिष्टादचः पूर्वस्तस्य विधिं प्रति स्थानिवद्भाव आदिष्टाच्चैषोऽचः पूर्वः MahāBh. i. 146. 9 (*on* i. 1. 57) (Pradī. अकृत एवादेशे अचो यः पूर्व इत्यर्थः। … आदेशनम् — आदिष्टं, तत् यस्य नास्ति सोऽनादिष्टः); ii. 97. 7 (*on* iii. 2. 3); ii. 97. 25 (*on* iii. 2. 3); योऽनादिष्टात् स्वरात् पूर्वस्तं प्रति स्थानिवद् KātanPari. 12; अचोऽनादिष्टात् पूर्वविधौ स्थानिवद्भावः। इह मा भूत्। अचीकरत् JaineVyā. 13. 22 (*on* i. 1. 57); यो ह्यनादिष्टादचः पूर्वस्तस्य विधिं प्रति स्थानिवत् PariVṛ.(Sī.) 123. 14 = PariVṛ. (Nī.) 46. 12; अनादिष्टादचः पूर्वस्य विधौ कार्ये स्थानिवत्त्वमिष्यते Prasā. ii. 73. 9; अनादिष्टादचः पूर्वत्वविज्ञानाभावेऽपि PāṇiTaVāNaMā. 43. 23; अनादिष्टादचः पूर्वत्वे स्थानिद्वारके गृह्यमाणे ऊठ न स्यादित्याहुः LaŚabdeŚe. i. 77. 17.

अनादिष्टकर्तृक (anādiṣṭakartṛ-ka) *adj.* of which the agent is not specified यदनादिष्टकर्तृकं बाह्वृच्यं तद्धोता कुर्यात् comm. *on* ŚāṅkhāŚS. i. 1.17.

अनादिष्टकामकल्प (anādiṣṭa-kāmakalpa) *adj.* for which the desired fruit and the ritualistic procedure are not prescribed अथ यान्यनादिष्टकामकल्पानि तेषां यथाश्रुति स्मृतिलिङ्गैः कामाः क्षुरसंयुक्ताः SāmaViBr. iii. 9.6 (Sāy. यानि सामानि … अनादिष्टकामकल्पानि अस्येदं फलम्, अस्यायं साधनः कल्पः इत्यादिष्टोपबन्धानि न सन्ति तेषाम्)

अनादिष्टतृचैकर्च (anādiṣṭa-tṛcaikarca) *adj.* for which either a triplet of Ṛks or a single Ṛk is not specified एकर्चेस्थानेष्वनाप्यमानानि तृचेषु कुर्यात् …। अनादिष्टतृचैकर्चा(? र्चा)न्येतेनोद्देशेन कल्पयेत् LāṭyāŚS. vi. 4.6; DrāhyŚS. xvi. 4.6.

अनादिष्टदक्षिणा (anādiṣṭa-dakṣiṇā) *adj.* (*f.*) for which the sacrificial fee is not specified वासोदक्षिणाः काम्या इष्टयो या अनादिष्टदक्षिणाः BaudhŚS. ii. 120. 5 = iii. 214. 13; काम्या उपांशुदेवताः। तास्वेकधनमनादिष्टदक्षिणासु दद्यात् MānŚS. 118. 8; वरमनादिष्टदक्षिणासु दद्यात् गां त्रिहायणीं चतुर्हायणीं वा MānŚS. 134. 3.

अनादिष्टदेवत (anādiṣṭa-devata) *adj.* [*f.* -ā] for which the deity is not specified (दक्षिणाः) प्राजापत्येनानादिष्टदेवताः प्रतिगृह्णीयात् LāṭyāŚS. ii. 8. 29 = DrāhyŚS. v. 4. 28; सर्वत्रोद्वाहकर्मस्वनादिष्टदेवतेष्वग्निं पुष्टिपतिं प्रजापतिं च यजेत KāṭhGS. ii. 10. 3; मन्त्रान्ते नित्यः स्वाहाकारोऽमन्त्रास्वमुष्मै स्वाहेति यथादेवतमादिष्टदेवतेऽथानादिष्टदेवते … व्याहृतीभिर्जुहोति BhārGS. 1. 4 (4.14); यजति … अनादिष्टदेवतेष्वग्निम् MānGS. ii. 10. 8; अग्नये स्विष्टकृते स्वाहा। इति। सर्वत्रैवमनादिष्टदेवते HirGS. i. 7. 19; ĀgniveGS. i. 1. 4 (11.13); तद्येऽनादिष्टदेवता मन्त्रास्तेषु देवतोपपरीक्षा Nir. 134. 9 (7. 4)

अनादिष्टदेवताक (anādiṣṭadevatā-ka) *adj.* for which the deity is not specified अनादेशहोमा अनादिष्टदेवताका होमाः VīraMi. (Saṁskāra.) 279. 4.

अनादिष्टद्रव्य (anādiṣṭa-dravya) *adj.* (oblation) for which the (offering-) material is not specified अनादिष्टद्रव्याणाम् आज्यद्रव्यं स्यात् SaṅkarKāBh. 143. 12 (*on* iii. 2. 41); आज्यस्यैव कोशादौ हविःपदेन निर्देशेन तस्यानादिष्टद्रव्ये प्रवृत्तेराज्यं हविरनादेश इति स्मृत्यानुमतेराज्येनैव ते होमा भवेयुः BhāṭṭCan. 83. 5 (*on* xv. 2. 20)

अनादिष्टद्रव्यत्व (anādiṣṭadravya-tva) *n.* the state of being that for which the (offering) material is not specified अतो यत्किंचिदुक्तमनादिष्टद्रव्यत्वादाज्यहविष्का होमाः Mitā. 425. 23 (*on* 3. 247)

अनादिष्टप्रायश्चित्त (anādiṣṭa-prāyaścitta) *adj.* for which an expiatory rite is not prescribed क्रयविक्रयदुष्टभोजनप्रतिग्रहेष्वनादिष्टप्रायश्चित्तेषु सर्वेषु चान्द्रायणं प्राजापत्यं च ŚaṅkhalikhitaDS. 450; इत्येवमादिष्वनादिष्टप्रायश्चित्तेषु प्राणायामशतं कार्यं सर्वपापापनुत्तये Mitā. 493. 7 (*on* 3. 289); *n.* expiatory rite for (offence or sin) not mentioned (in the list) अनादिष्टप्रायश्चित्तमाह संवर्तः Aparā. 359. 20 (*on* 1. 208)

अनादिष्टफल (anādiṣṭa-phala) *adj.* for which the fruit is not specified भवति चानादिष्टफले कर्मणि स्वर्गः फलमिति प्रत्ययो लोके ŚābaBh. 1256. 11 (*on* iv. 3. 16)

अनादिष्टफलत्व (anādiṣṭaphala-tva) *n.* the state of being that for which the fruit is not specified अनादिष्टफलत्वेन तस्मात्स्वर्गफलार्थता ŚāstrDī. 383. 18 (*on* iv. 3. 10)

अनादिष्टम् (án-ādiṣṭam) *adv.* **A** without being specified or prescribed, without specific mention or announcement यद्वाऽअनादिष्टं देवतायै हविर्गृह्यते सर्वा वै तस्मिन्देवता अविन्द्विन्यो मन्यन्ते न वाऽएतत्कस्यै चन देवतायै हविर्गृह्णन्नादिशति ŚatBr. I. viii. 3. 24; ŚatBr.(K.) II. viii. 1. 22 [*but* PW. *adj.*]; अनादेशे जपो होम उपवासस्तथैव च। … अनादिष्टं तथैतानि पुण्यानि धरणीभृतः … एतानि मेध्यं पुरुषं कुर्वन्त्याशु न संशयः MahāBhā. xii. 50*(3); **B** without carrying out the substitution or replacement आदेश आदिष्टम्, तस्याभावोऽनादिष्टमित्यव्ययीभावः Pradī. vi. 42. 11 (*on* vii. 1.37)

अनादिष्टयाज्यापुरोनुवाक्या (anādiṣṭa-yājyāpuronuvākyā) *adj.* (*f.*) for which the *yājyā* (offering-verse) and *puronuvākyā* (invitatory-verse) have not been specified न चेष्टयः पृथक्त्वतः शक्याः परिसंख्यातुम्। तत्रानादिष्टयाज्यापुरोनुवाक्यासु गायत्रीत्रिष्टुभौ तद्देवते परीच्छेत् ŚāṅkhāŚS. i. 17. 9.

अनादिष्टरहस्यव्रत (anādiṣṭa-rahasyavrata) *adj.* (offence) for which the secret expiatory observance has not been specified गोवधादिषट्त्रिंशदुपपातकजातानामनादिष्टरहस्यव्रतानां च जातिभ्रंशकरादीनां सर्वेषामपनुत्तये प्राणायामानां शतं कार्यम् Mitā. 509. 22 (*on* 3. 305)

अनादिष्टविशेषण (anādiṣṭa-viśeṣaṇa) *adj.* special features of which are not specified सात्त्विकानां प्राणिनां वैशेषिकं नोक्तम् …। एतच्च यान्यहिंसकानि (पिपीलिकादीनि) सन्ति व्याप्यन्ते अनादिष्टविशेषणानि च तद्विषयं द्रष्टव्यम् BālaKrī. ii. 160. 8 (*on* 3. 265 (? 272))

अनादिष्टवृक्ष (anādiṣṭa-vṛkṣa) *adj.* [*f.* -ā] for which a (particular) tree is not specified (पात्राणि) यान्यनादिष्टवृक्षाणि यः कश्च यज्ञियो वृक्षस्तस्य स्युरित्याश्मरथ्यः BhārŚS. i. 16. 7; तेषां यान्यनादिष्टवृक्षाणि वैकङ्कतानि स्युः ĀpaŚS. xii. 1. 5; HirŚS. i. 4. 38 (111. 3); viii. 1. 35 (776. 6); (समिधमादधाति) ब्रह्मक्षत्रमित्यनादिष्टवृक्षाम् VārāŚS. II. i. 2. 30.

अनादिष्टव्यूह (anādiṣṭa-vyūha) *adj.* (the sacrifice constituting the Ahīna) for which transposition (of metres or Sāmans) is not prescribed अथाप्यनादिष्टव्यूहेन (अह्ना) भवति NidāSū. 147. 20 (8. 10)

अनादिष्टशौच (anādiṣṭa-śauca) *n.* purification (of things) not specified सर्वत्रानादिष्टशौचं लेपसदसद्भावापेक्षया यथार्हं कल्पनीयम् BālaKrī. i. 135. 6 (*on* 1. 195)

अनादिष्टस्थाना (anādiṣṭa-sthānā) *adj.* (*f.*) for which the ritualistic position or occasion is not specified (इष्टयः) यथाकालं पर्वतिथ्य निर्वपेया आदिष्टस्थाना । अथ या अनादिष्टस्थाना यानि पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि भवन्ति BaudhŚS. ii. 119. 4.

अनादिष्टस्वरूपक (anādiṣṭasvarūpa-ka) *adj.* not having a specified form यो विद्यमानं प्रधनमनादिष्टस्वरूपकम् । आकाशभूतमादध्यादादिष्टं नैव तद्भवेत् । ... अनिरूपितस्वरूपकम् SmṛtiCan. iv. 338. 13.

अनादिष्टाज्यार्थ (anādiṣṭājyārtha) *adj.* meant for that (i. e. rite) for which clarified butter is not specified ध्रुवाया एवानादिष्टाज्यार्थाः क्रियन्ते BhārŚS. ii. 12. 6.

अनादिष्टान्त (anādiṣṭānta) *adj.* last part of which is not specifically mentioned यावद्यजुरनादिष्टान्तान् मन्त्रान् LāṭyāŚS. i. 1. 5 (comm. येषां मन्त्राणामन्तो नादिश्यते तान् एव यजुः प्रतीयात्) = DrāhyŚS. i. 1. 5.

अनादिष्टार्थ (anādiṣṭārtha) *adj.* meant for the sake of an element whose substitution has not been carried out or taken place अनादिष्टार्थम् Vār. 2 *on* P. vii. 1. 37; Vār. 3 *on* P. vii. 2. 107; ल्यबादेश उपदेशिवद्वचनमनादिष्टार्थं बहिरङ्गलक्षणत्वात् MahāBh. i. 484. 15 (*on* ii. 4. 36)

अनादिसंयोग (anādi-saṁyoga) *m.* beginningless correlation धर्मिणामनादिसंयोगाद्धर्ममात्राणामप्यनादिः संयोगः YogBh. 92. 1 (*on* 2.22)

अनादिसंयोगयुत (anādisaṁyoga-yuta) *adj.* connected through beginningless union अनाद्यौ वरमुत्पादौ उभौ सु(? सू)क्ष्मौ तु तौ स्मृतौ। अनादिसंयोगयुतौ VāyuP. ii. 41. 22 = BrahmāṇḍP. iii. 4.21.

अनादिसंवृति (anādi-saṁvṛti) *f.* beginningless covering (i. e. nescience) अपरः ... तस्यैवानादिसंवृत्या नानाभेदात्मकं जगत् । सदिवाभाति ... इति ब्रूते AnuVyā. 30A.4 (*on* 2.2) (NyāySu.(Ja.) संव्रियते अनयेति संवृतिरविद्या)

अनादिसंसर्ग (anādi-saṁsarga) *m.* beginningless relation सत्त्वानन्दत्वादिसामान्यधर्मस्यानादिसंसर्ग एव ब्रह्मणि स्वीक्रियते इति नान्योऽन्याश्रयशङ्का LaCandr. 495. 29.

अनादिसंसर्गाभाव (anādi-saṁsargābhāva) *m.* beginningless relational absence (i.e. beginningless prior absence) यद्यपि ध्वंसत्वेन प्रयुक्तत्वोक्तौ नायं दोषः अनादिसंसर्गाभावस्यैव निश्चयादिप्रतिबन्धकप्रयुक्तत्वात् GuruCandr. i. 101.24; विपरीतज्ञानस्यानादिसंसर्गाभाव एव निश्चयरूपप्रतिबन्धकप्रयुक्तः LaCandr. 178.9 (comm. अनादिसंसर्गाभावः प्रागभावः)

अनादिसंसार (anādi-saṁsāra) *m.* beginningless worldly or transmigratory existence इहानादिसंसारे संचिताः कर्मकोट्योऽनेनैव विलयं यान्ति PaiṅgU. 423.27(3); वयमपि न विशिष्मोऽनादिसंसारपक्षम् NyāyMañ. i. 230.30; न चाद्यः शब्दः संकेतितः तत्सादृश्यादितरेभ्योऽर्थधीरिति शक्यम्, अनादिसंसारे आद्याभावात् NayaVi. 244. 2 (*on* i. 1. 8); अनादिसंसारस्य दुरपह्नवत्वाच्च ŚivārkaMaDī. i. 86. 26 (*on* i. 1.1)

अनादिसंसारप्रवाह (anādi-saṁsārapravāha) *m.* beginningless stream of transmigratory existence (भक्तिः) न च सापि स्वयमेव भवति। तथा सत्यनादिसंसारप्रवाहानुपपत्तेरिति भावः TattvPrakā. 156A.9 (*on* iii. 2. 19)

अनादिसंसारभाज् (anādisaṁsāra-bhāj) *adj.* belonging to the beginningless transmigratory existence हेयपशुपक्षिसरीसृपादिसर्वात्मत्वस्यानादिसंसारभाजि जीव इव निर्दोषे ब्रह्मण्यसंभवेन ... ब्रह्मशब्दस्य जीवपरत्वादिति चेन्न ŚivārkaMaDī. i. 296.23 (*on* i. 2. 1)

अनादिसंसारभ्रम (anādi-saṁsārabhrama) *m.* delusion regarding the worldly or transmigratory existence since time immemorial भगवन् कथं जीवानामनादिसंसारभ्रमः TripāMaNāU. 366. 13(5)

अनादिसंसारमग्ना (anādisaṁsāra-magnā) *adj.* (*f.*) plunged into the beginningless transmigratory existence किमित्यनादिसंसारमग्नाः सर्वा इमाः प्रजाः AnuVyā. 47A. 2 (*on* 3. 3)

अनादिसंसारविपरीतभ्रम (anādisaṁsāra-viparītabhrama) *m.* perverted (nature of the) delusion regarding transmigratory existence from time immemorial एवमनादिपरंपरा वर्ततेऽनादिसंसारविपरीतभ्रमादित्युपनिषत् TripāMaNāU. 366.4(4); अनिष्टमेवेष्टमिव भाति । इष्टमेवानिष्टमिव भात्यनादिसंसारविपरीतभ्रमात् TripāMaNāU. 366.27(5)

अनादिसंसारसंतति (anādi-saṁsārasantati) *f.* beginningless series of transmigratory existences असत्पक्षस्य श्रौतत्वाभावेऽपि अनादिसंसारसंततौ मन्दमतिपरिकल्पितस्य अनूद्य निरासः PrakaVi. 354. 22.

अनादिसंसारसंभव (anādisaṁsāra-sambhava) *adj.* originating from the beginningless transmigratory existence तन्नामग्रहमात्रादनादिसंसारसंभवं दुःखम् ।... परिक्षयं याति सहसैव YogŚā. 11. 26.

अनादिसंसारिन् (anādi-saṁsārin) *adj.* transmigrating from time immemorial जीवोऽहमत्यन्तदुःखाकारोऽहमनादिसंसारीति ... कदापि न विद्यते TripāMaNāU. 366. 20(5)

अनादिसंसिद्ध (anādi-saṁsiddha) *adj.* [*f.*-ā] A well-established (i. e. existing) from time immemorial आदौ पुरुषोत्तमस्य रसिकानन्दस्य अनादिसंसिद्धा लीलाः भवन्ति SāmaraU. 221. 7; अहो प्रपञ्चोऽयमनादिसंसिद्धो भवति SāmaraU. 289.17; अस्यास्त्वनादिसंसिद्धमैश्वर्यमतुलं महत् KūrmaP. 102. 14 (1.12); वृद्धकालेश्वरं नाम लिङ्गमेतन्महीपते। जानीह्यनादिसंसिद्धम् SkandP. iv(1). 24.72; ध्यायतोऽनादिसंसिद्धान् वर्णानेतान् यथाविधि। नष्टादिविषये ज्ञानं ध्यातुरुत्पद्यते क्षणात् YogŚā. 8. 5; B who has attained the highest object from time immemorial यशोदाद्याः स्त्रियो मातृभावं प्राप्तास्ता अनादिसंसिद्धा वा साधनसंसिद्धा वा SāmaraU. 250. 23.

अनादिसंस्कार (anādi-saṁskāra) *m.* beginningless past mental impression अनादिसंस्कारमूर्च्छितो मूर्च्छयत्यलम् । रागोरगविषावेगः Vītarā. 16.2; किं च देशान्तरगतं प्रसिद्धं चैत्रं काश्यां शृण्वतां विशिष्यागृहीतसंगतिकानामपि नलयुधिष्ठिरादिपदादिवद् बोधानुभवात् तदनुरोधेनानादिसंस्काराद् विशिष्य शक्तिग्रहसत्त्वाभ्युपगमे तेषामेव कालान्तरे विश्वेश्वरमन्दिरे तं पश्यतां चैत्रोऽत्र नास्तीति वाक्याद् बोधो न स्यात् VaiyāBhū. 127. 1 (*on* 26)

अनादिसंस्थिति (anādi-saṁsthiti) *f.* beginningless existence करणम् ·· अनागामि च तज्ज्ञेयं कार्यस्यानादिसंस्थितेः MṛgendraT. i. 3. 4.

अनादिसंकल्प (anādi-saṅkalpa) *m.* beginningless resolution or will भगवदीयानादिसंकल्पात् तस्य तदीयानां नित्यमुक्तानां च भोग्यादिरूपेणानेकरूपम् VedāntRaMañ. 1. 3 (39. 15)

अनादिसंकेत (anādi-saṅketa) *m.* beginningless (divine) convention अस्माच्छब्दादयमर्थो बोद्धव्य इत्याकारकोऽनादिसंकेतः शक्तिः TarkKau. 16.19.

अनादिसंकेतत्व (anādisaṅketa-tva) *n.* the state of being possessed of beginningless convention सर्वदेशेषु व्यवह्रियमाणत्वं व्यवहारयोग्यत्वम्, प्रकाशपदस्यानादिसंकेतत्वमिति यावत् GuruCandr. ii. 415.12.

अनादिसंकेतवत्त्व (anādisaṅketavat-tva) *n.* the state of being possessed of beginningless convention सर्वदेशेषु व्यवह्रियमाणत्वं व्यवहारयोगत्वम्, प्रकाशपदस्यानादिसंकेतत्व (v.l. °संकेतवत्त्व) मिति यावत् GuruCandr. ii. 415.12; LaCandr. 564.43.

अनादिसंकेतविषयत्व (anādisaṅketaviṣaya-tva) *n.* the state of being the object of the convention existing from time immemorial (प्रकाशशब्दवाच्यत्वात्) वाच्यत्वात् अनादिसंकेतविषयत्वात् GuruCandr. ii. 416. 8.

अनादिसत्त्व (anādi-sattva) *n.* beginningless existence निरुपद्रवभूतार्थस्वभावस्य विपर्ययैः। न बाधोऽनादिमत्त्वे(v. l. °सत्त्वे)ऽपि बुद्धेस्तत्पक्षपाततः TattvVai. 54. 14 (*on* 1.50)

अनादिसत्त्वदृग्बीज (anādi-sattvadṛgbīja) *n.* beginningless seed of the vision of the Being (i. e. vision of the existing body) निरालम्बन एवायमहंकारः प्रवर्तते। अनादिसत्त्वदृग्बीजप्रभावात्कचिदेव हि TattvSam. 275 (TattvSamPañ. सत्त्वदृक्—सत्कायदृष्टिः, तस्याः बीजम् — वासनाशक्तिरित्यर्थः। अनादि च तत् सत्त्वदृग्बीजं चेति विग्रहः)

अनादिसत्यत्व (anādi-satyatva) *n.* beginningless reality प्रपञ्च इत्यादिश्लोके भेदरूपस्य प्रपञ्चस्य भास्करादिमतप्राप्तं सत्योपाधिकृतत्वं निरस्य विकल्प इत्यादिश्लोके मायावादप्राप्तमारोपितत्वं निरस्यानादिसत्यत्वमेवोच्यते GuruCandr. ii. 292. 9.

अनादिसंतति (anādi-santati) *f.* beginningless series अनादिसंततिपतितमसंविदितरूपं ज्ञानमेव वासना PrakaVi. 536.20.

अनादिसंततिवाहिनी (anādisantativāh-inī) *adj.* (*f.*) flowing in beginningless continuity निमित्तं तावदनादिसंततिवाहिनी सविषयस्य विभ्रमस्यैव वासना स्यात् PramāMā. 11. 10.

अनादिसंतान (anādi-santāna) *adj.* having beginningless continuity आत्मापि न तदा तस्य क्रियाभोगौ हि ल[क्षणम्। तस्मादनादि]संतानतुल्यजातीयबीजिकाम्। उत्खातमूलां कुरुत सत्वदृष्टिं मुमुक्षवः PramāVā. 2. 256; अनादिसंतानम्—अनादिप्रवाहं यत् कर्मबन्धनम् AupaSūṬ. 90.4; *m.* beginningless series विज्ञानमेव तु क्षणिकमुपजनापायधर्मकमनादिसंतानप्रबन्धप्रवृत्तमिदं तथा तथावभातीति न ततोऽद्वितीयमर्थरूपं नाम किंचिदस्तीति पश्यामः NyāyMañ. ii. 103. 29.

अनादिसंतानप्रवर्तमानता (anādisantānapravartamāna-tā) *f.* the state of being that which continues in a beginningless series अनादिसंतानप्रवर्तमानतया चिरमयावस्थत्वात्प्राणसामान्यं जीवस्य जीवत्वहेतुरस्त्येव TattvPradI.(A.) 209.1 (*on* 2.55)

अनादिसंतानप्रवृत्त (anādisantāna-pravṛtta) *adj.* which has begun to continue in a beginningless series यद्यपि शालूकादयः पूर्वपूर्वस्वजातिनिबन्धना अनादिसंतानप्रवृत्ता दृश्यन्ते तदापि गोमयादिभ्यः केषांचिद्भावेऽपि ताद्रूप्यत्वाभावान्न व्यभिचारः HetuB.Ṭ. 161.8

अनादिसंतानप्रवृत्ति (anādisantāna-pravṛtti) *f.* continuance in a beginningless series ये ये ··· पुद्गलकाया स्वयमेव कर्मत्वेन परिणमन्ति, अथ ते ते तस्य जीवस्यानादिसंतानप्रवृत्तिशरीरान्तरसंक्रान्तिमाश्रित्य स्वयमेव च शरीराणि जायन्ते TattvPradI.(A.) 232.4 (*on* 2.78)

अनादिसंतानरूप (anādisantāna-rūpa) *n.* form of the beginningless series ज्ञानान्येव तु ··· अनादिसंतानरूपेण प्रवहन्ति NyāyRa. 273.16 (*on* 5(3).19)

अनादिसंतानवाहिन् (anādisantānavāh-in) *adj* [*f.* -ī] flowing in a beginningless continuity विज्ञानान्याकारविशेषयोगीनि हेतुफलभावेनानादिसंतानवाहीनि सन्तु PrakaPañ. 179.8: बुद्धिरेवात्मा सा च स्वयंप्रकाशा कार्यकारणभावेनानादिसंतानवाहिनी स्वापमदमूर्च्छादिष्वभिभूततया पुनः पुनरनुसंधानपथं नायाति PrakaPañ. 317.13.

अनादिसमय (anādi-samaya) *adj.* existing from beginningless time मूढे रोदिषि किं त्वनादिसमये संसारचक्रे त्वया ··· संभूतिमायातया। ··· भूयः कृतं रोदनम् PadmP.(Ra.) 78.93.

अनादिसमाख्या (anādi-samākhyā) *f.* appellation from time immemorial यथा च कठादिचरणैरनादिभिः प्रोच्यमानानां अनादिवेदशाखानामनादिसमाख्यासंभवः TantrVā. 175.7 (*on* i. 3.10)

अनादिसंप्रदाय (anādi-sampradāya) *adj.* having tradition existing from time immemorial अनादिसंप्रदायश्चेदायुर्वेदादिरागमः NyāyVi 2.418; अनादिसंप्रदायं यद्गन्धर्वैः संप्रयुज्यते। नियतं श्रेयसो हेतुस्तद्गान्धर्वं जगुर्बुधाः SaṃgīRa. ii. 203.5 (4.2); *m.* tradition existing from time immemorial, cf. अनादिसंप्रदायतस्.

अनादिसंप्रदायतस् (anādisampradāya-tas) *adv.* through tradition existing from time immemorial निरुच्यते वेदार्थो यैस्तेष्वङ्गेषु चाग्र्याः श्रेष्ठाः संशयविपर्ययव्युदासेनानादिसंप्रदायतोऽधीतषडङ्गविदः VīraMi. (Śrāddha.) 69.9.

अनादिसंप्रदायसिद्ध (anādisampradāya-siddha) *adj.* established by tradition existing from time immemorial अनादिसंप्रदायसिद्धाविगीतशिष्टाचारपरिपालनार्थं मङ्गलं चकारेणैव कल्पनीयम् ŚivārkaMaDī. i. 23.7 (*on* i. 1.1)

अनादिसंबद्ध (anādi-sambaddha) *adj.* connected or related from time immemorial दोषा अनादिसंबद्धास्ते मुक्तिपरिपन्थिनः। सन्त्येव प्रायशः पुंस्सु तेन मोक्षो न जायते AnuVyā 50A 4 (*on* 3.3)

अनादिसंबन्ध (anādi-sambandha) *m.* beginningless relation ईश्वरस्य तस्य केवल एव सात्वि(? त्वि)कः परिणाम उत्कर्षवान् अनादिसंबन्धेन भोग्यतया व्यवस्थितः RājMār. 12.4; तत्त्वज्ञानस्यानादिसंबन्ध एव हेतुः GuruCandr. iii. 77.12 = LaCandr. 604.12.

अनादिसंबन्धग्रहण (anādisambandha-grahaṇa) *n.* understanding of the relation (between word and meaning) existing from time immemorial नन्वगृहीतसंबन्धाच्छब्दादर्थप्रतीत्यन्यथानुपपत्त्या संबन्धकर्तृकल्पनेति चेत्। न। अनादिवृद्धव्यवहारहेतुकानादिसंबन्धग्रहणापेक्षत्वेनान्यथानुपपद्यमानत्वात् YuktiSneha. 117.25 (*on* i. 1.5)

अनादिसंबन्धत्व (anādisambandha-tva) *n.* the state of having relation (with the meaning) since time immemorial पौरोडाशिकशब्दो मन्त्रब्राह्मणयोरपठितत्वादवैदिको नाङ्गाङ्गिभावः। स च शब्दस्यावैदिकत्वेऽप्यनादिसंबन्धत्वाद्विद्यमानस्मृतिमूलत्वाच्च प्रमाणम् TantrVā. 876.20 (*on* iii. 3.14)

अनादिसंबन्धनिबन्धन (anādisambandha-nibandhana) *adj.* based on the relation existing from time immemorial अनादिसंबन्धनिबन्धनोऽयं व्यवहारः श्रौत इति कुत एतदित्यत आह TattvPrakā. 132B.6 (*on* ii. 4.17)

अनादिसंबन्धयोग्य (anādisambandha-yogya) *adj.* fit for (mutual) connection existing since time immemorial स्वावगतार्थप्रतिपादनानुगुणानुपूर्वीविशेषेण अनादिसंबन्धयोग्यवर्णास्तित्वज्ञानं हि सर्वत्र समानम् ŚrutaPra. ii. 57.27 (*on* i. 3.25)

अनादिसंबन्धवत् (anādisambandha-va(n)t) *adj.* possessing originless relation औत्पत्तिकेन अनादिसंबन्धवतेत्यर्थः VedāntKa. 554.18 (*on* iv. 4.15)

अनादिसंबन्धिन् (anādi-sambandhin) *adj.* having relation with beginningless time अन्योऽन्याभावो हि प्रागभावादिभ्योऽपि बहुतरः। प्रतिवस्तुनियतत्वात्। नित्यानादिसंबन्धिनः प्रागभावादेरभावात् NyāySu.(Ja.) 167A.7 (*on* i. 2.6)

अनादिसंभव (anādi-sambhava) *m.* epithet of Viṣṇu (*lit.* whose origin is beginningless) ॐ नमो भगवते वासुदेवाय।··· अनादिसंभव ·· सहस्रसंभव विश्वं त्वामाहुः VāmaP. 26.0(1)

अनादिसर्गप्रवाह (anādi-sargapravāha) *m.* beginningless stream of creation अविगर्हित एषोऽनादिसर्गप्रवाहसंभवतया नित्यो योधधर्म उक्तः ManvaMu. 265.3 (*on* 7.98)

अनादिसर्गस्रज् (anādisarga-sraj) *f.* cycle (*lit.* garland) of beginningless creations अनादिसर्गस्रजि वानुभूता चित्रेषु वा भीमसुता नलेन। ··· अलक्षि दिक्षु NaiṣC. 6.14 (comm. अनादयो ये सर्गाः सृष्टयस्तेषां स्रक् परंपरा)

अनादिसर्वज्ञता (anādi-sarvajñatā) *f.* beginningless omniscience न चेश्वरकर्तृत्वेऽपूर्वदेशेषु बाधितानुवृत्तिमूलत्वसंभवः, अनादिसर्वज्ञतया करणपरतन्त्रज्ञानत्वाभावेन तस्य भ्रमतद्बाधितानुवृत्त्यादेरसंभवात् ŚatDū. 143.10.

अनादिसर्वप्रपञ्च (anādi-sarvaprapañca) *m.* entire phenomenal world existing from time immemorial अनादिसर्वप्रपञ्चो दृश्यते TripāMaNāU. 363.8(3)

अनादिसाधारणत्व (anādisādhāraṇa-tva) *n.* the state of being common to what is beginningless शाबरवाक्यं तु नोभयस्याप्रमात्वप्रयोजकत्वपरम्, चरमस्यैव तत्संभवादाद्यवैयर्थ्यापत्तेरनादिसाधारणत्वाच्च GuruCandr. ii. 180.13.

अनादिसाधारणदृश्य (anādisādhāraṇa-dṛśya) *n.* objects including the beginningless ones अत्र बन्धविधूननमविद्यातत्कार्यशून्यत्वं दृश्यशून्यत्वं अनादिसाधारणदृश्यशून्यत्वमिति तयोर्भेदः LaCandr. 3.12; 7.4.

अनादिसाधारणसर्वदृश्य (anādisādhāraṇa-sarvadṛśya) *n* all objects including the beginningless ones तत्र द्वयोरधिष्ठानत्वे मानाभावादेकस्यैवानादिसाधारणसर्वदृश्यानुगतसच्चिद्रूपतया प्रतीयमानत्वसंभवाच्च ··· सार्वात्म्योपदेशतात्पर्यम् GuruCandr. iii. 58.10; LaCandr. 598.23

अनादिसान्त (anādi-sānta) *adj.* which does not have a beginning but has an end पदार्थाश्चतुर्विधाः। अनाद्यनन्तसाद्यनन्तानादिसान्तसादिसान्ताः PārāSū. 28.18; जीवसंसरणमनादिसान्तं च PārāSū. 28.21

अनादिसामग्रीप्रवाह (anādi-sāmagrīpravāha) *m.* beginningless series of the aggregate (of causes) प्रमाणसिद्धप्रवाहप्रसक्तिस्त्वनवस्थाभासः। यथा यदि सामग्र्या अपि सामग्री स्यात् तस्या अपि सामग्र्यन्तरेण भवितव्यम्। एवमुपर्युपरीति। न ह्यनादिसामग्रीप्रवाहाभ्युपगमे कश्चित्प्रमाणविरोधः NyāyPari. 346.3.

अनादिसामग्रीस्वभाव (anādi-sāmagrīsvabhāva) *m.* beginningless nature of the aggregate (of causes) अनादिसामग्रीस्वभावादेव कश्चिद् भोगप्रवाहः कंचित्प्रति भवति ŚatDū. 101.2.

अनादिसिद्ध (anādi-siddha) *adj.* [*f.* -ā] established (i.e. existing) from time immemorial पूर्वो नारायणः प्रोक्तोऽनादिसिद्धो मन्त्ररत्नः सदाचार्यमूलः DvaU. 27.3; यथा अनादिसिद्धोऽयं जीवस्तथा मायाप्यनादिसिद्धा भवति SāmaraU. 290.1; एवं चानादिसिद्धानां पाशानां जगत्पते। ·· संविधानं मनादिशा PauṣkS. 37.2; माहेश्वरी शक्तिरनादिसिद्धा व्योमाभिधाना दिवि राजतीव KūrmaP. 742.19 (2.38); पक्षे नित्यता पक्षे चानित्यता इत्यनवधारणावाम् ··· । अनादिसिद्धजीवप्रभृतीनां च स्वशास्त्रावधृतस्वभावानामयथावधृतस्वभावत्वप्रसङ्गः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 405.15 (*on* ii. 2.33) SarvaDaKau. 38.4; स्तश्च न निरङ्कुशं विकारालम्बनानामैश्वर्यम्, यस्मात् भोगमात्रमेव एषाम् अनादिसिद्धेनेश्वरेण समानमिति श्रूयते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 869.18 (*on* iv. 4.21); प्रज्ञा ··· पुराणी ब्रह्माणमारभ्य परंपरया प्राप्तानादिसिद्धा ŚvetāUBh. 19.18 (*on* 4.18); तूर्णस्य परमात्मनो या माया अनादिसिद्धा तद्योगेन बहवो (जीवाः) भवन्ति SanatBh. 209.11 (*on* 1.20); अनादिसिद्धः परमात्मा सोऽप्यहमेव SanatBh. 309.8 (*on* 4.27); उपाधिरज्ञानमनादिसिद्धम् SaṃkṣeŚā. 3.277 (ii. 308.16); जगद्व्यापारस्त्वनादिसिद्धस्येश्वरस्य कथं गम्यते BrahmSūBh.(Bhā.) 248.2 (*on* iv. 4.17); किंमते गवादिशब्दा एवानादिसिद्धवाचकाः शक्तिमान्‌ः NyāyMañ. i. 336.30; अनादिसिद्धामविद्यां प्रकृतिशब्देनाह PañcPā. 15.3 (*on* i. 1.1); स च प्रत्यगात्मानादिसिद्धः PañcPā. 36.18 (*on* i. 1.1); (चार्थः) सिद्धेऽनादिसिद्धा एताः AbhinBhā. ii. 101.20 (*on* 10.29); नायं बालोऽनादिसिद्धो जराजन्मविवर्जितः। लीलाविग्रहवानेषः ··· सर्वजीवेशो भुवनेश्वरः GaṇeP. ii. 82.4; अनादिसिद्धसंसारः कर्तृकर्मविवर्जितः। स्वयं प्रादुर्भवत्येव स्वयमेव विलीयते ŚivaP. ii(5). 5.4 (225A.16); शिवस्त्वनादिसिद्धेन शिवत्वेनापरानणून् अनुगृह्णन् स्वतन्त्रश्च स्यात् तेभ्योऽपि विलक्षणः ĪśānŚiPa. ii. 1.19; उपादानोपादेयभावनियमस्याप्यनादिसिद्धवृद्धव्यवहारावसिततत्कार्यानुकूलस्वभावभेदादेवोपपत्तेः TattvPradI.(Ci.) 132.8;

-अव्याकृतम् अनादिसिद्धम् ··· भूतसूक्ष्मम् PrakaVi. 202. 24; शास्त्रयोनित्वेऽपीश्वरस्यानादिसिद्धनियतक्रमापेक्षणान्नेश्वराधीनं वेदस्य प्रामाण्यं किं तु स्वतः VedāntKa. 305. 8 (*on* ii. 2. 37); अनादिसिद्धशास्त्रौघप्रमाणैश्च निर्णीतैः । मतिरेका कथं तेषाम् PrabhāC. 156. 3; न ह्यनादिसिद्धं ब्रह्म उपायसाध्यमित्युन्मत्तो ब्रवीति ŚatDū. 59. 7; 112. 25; यत् त्वनादिसिद्धकार्यकारणभावविरोधादिमूलाः केचित् तर्का इति । तन्न TattvCin. ii(1). 236. 1; भेदो मन्वन्तरादौ भवति च नियतोऽनादिसिद्धे तदंशे TattvMu. 4. 113; अनादिसिद्धज्ञानसंततौ यदाकदाचित् पूर्वं रजतज्ञानमुत्पन्नं तदेव संस्कार इत्यङ्गीकारात् VivaPraSam. 41. 4; यदनादिसिद्धमव्यक्तं भक्त्यादि तेन गुरुप्रसादः TattvPrakā. 180A. 9 (*on* iii. 3. 51); ताद्दृशी खल्वीश्वरशक्तिः । यन्नित्यानित्यस्वभावास्वभावविषया । ··· अनादिसिद्धा सेति चेत् । सत्यम् NyāySu.(Ja.) 152B. 6 (*on* i. 1. 11); न मुक्तिः प्रयोजनम् । अनादिसिद्धसंसारस्य दुरपह्नवत्वात् BrahmSūBh.(Śrī.) i. 88 2 (*on* i. 1. 1); i. 124. 4 (*on* i. 1. 2); बद्धमुक्तानां तु ··· अनादिसिद्धैरेव विग्रहादिभिर्योगः VedāntRaMañ. 1. 3 (39. 21); प्रलयावसाने च सर्वज्ञः सर्वविद् भगवान् ··· वेदांश्चानादिसिद्धान् प्रकटीकृत्य ··· स्वयं च तदन्तरात्मतयावतिष्ठते VedāntKau. 103. 4 (*on* i. 3. 30); 183. 22 (*on* ii. 2. 10); अनादिसिद्धस्य जीवस्याशरीरस्य पूर्वपूर्वकरणकलेवरनिबन्धनः उत्तरोत्तरकरणकलेवरसंबन्धोऽस्ति VedāntKau. 209. 22 (*on* ii. 2. 40); स्त्रियमन्यस्मिन् नियुञ्जानास्ते स्त्रीणामेकपतित्वधर्ममनादिसिद्धं नाशयेयुः ManvaMu. 375. 5 (*on* 9. 64); अस्मासु शर्माण्यनिशं तनोतु कौबेरदेवोऽयमनादिसिद्धः VīraBhā. 5. 31; सर्वेषां चेतनानां शिवस्य चानादिसिद्धः शेषशेषिभावः ŚivārkaMaDī. i. 71. 24 (*on* i. 1. 1); i. 155. 11 (*on* i. 1. 3); यः खलु सृज्यपालनीयसंहार्यतिरोभावनीयानुग्राह्यजातमशेषविशेषसंहितमनादिसिद्धेन बोधेन सदा प्रत्यक्षमनुभवति ŚivārkaMaDī. i. 122. 10 (*on* i. 1. 2); i. 351. 25 (*on* i. 2. 11); ii. 376. 28 (*on* iii. 3. 55); अनादिसिद्ध एव जीवश्चैतन्यमात्रं शरीरदिसंघाते प्रविष्टः ··· इति औडुलोमिराचार्यः AṇuBh. 114. 24 (*on* i. 4. 20); प्रभावोऽस्त्यनादिसिद्धः पुण्यताप्रयोजकः VīraMi.(Tīrtha.) 10. 20; VīraMi.(Bhakti.) 168. 25; उपादानोपादेयभावनियमस्याप्यनादिसिद्धवृद्धव्यवहारावसिततत्कार्यानुकूलस्वभावत्वेदादेवोपपत्तेः TattvPradī.(Ci.) 132. 8; अनास्तिकोऽपि श्रुतिबोधितार्थे प्रमाणतामेत्य विराजमाने । ईशस्य कर्तृत्वमनादिसिद्धमाश्चर्यमाश्चर्यमपाकरोति Vidvanmo. 5. 5; बन्धनादनादिसिद्धाहंताममतादिरूपवासनाजालान्मुच्यते LalitāSaBh. 230. 11 (*on* 297); 47. 28 (*on* 79); स्वयंरूपे परब्रह्मणि पुरुषोत्तमे अनादिसिद्धानि विचित्राणि रूपाणि ··· विभान्ति GoviBh. 219. 3 (*on* iii. 3. 1); 224. 9 (*on* iii. 3. 7); 237. 11 (*on* iii. 3. 29); तयोश्च(सृष्टिप्रलययोः) ··· पुनः पुनरावृत्तिरनादिसिद्धा SetuBa. 186. 2; नञ्समभिव्याहारस्थले चानादिसिद्धतथाव्युत्पत्त्यङ्गीकारान्न दोषः VaiyāBhū. 205. 16 (*on* 41)

अनादिसिद्धत्व (anādisiddha-tva) *n.* the state of being that which is established (i. e. existing) from time immemorial नृत्तस्यानादिसिद्धत्वात्करणमिदम् ··· सर्पत्रासाविष्टस्येव गतिसंवर्तं भुजङ्गत्रासितं करणम् AbhinBhā. i. 109. 8 (*on* 4. 84); तस्य (अनारम्भस्य) प्रागभावरूपत्वेनानादिसिद्धत्वात् JīvanVi. 45. 13; संसारनिवर्तकस्य ज्ञानस्यानादिसिद्धत्वात् BrahmSūBh.(Śrī.) i. 124. 5 (*on* i. 1. 2); संसारस्यानादिसिद्धत्वं प्रामाणिकमपलपितुं न शक्यम् ŚivārkaMaDī. i. 88. 33 (*on* i. 1. 1)

अनादिसिद्धप्रतिष्ठित (anādi-siddhapratiṣṭhita) *adj.* (already) existent and consecrated from time immemorial अथ जीर्णोद्धारः।··· अयं चानादिसिद्धप्रतिष्ठितलिङ्गादौ भङ्गादिदुष्टेऽपि न कार्यः NirṇaSi. 252. 25.

अनादिसिद्धव्याप्तिक (anādisiddhavyāpti-ka) *adj.* possessed of invariable concomitance established from time immemorial अनादिसिद्धव्याप्तिकास्ते तर्काः KhaṇḍanKhā. 691. 9.

अनादिसिद्धव्याप्तिकत्व (anādisiddhavyāptika-tva) *n.* the state of being that which possesses invariable concomitance established from time immemorial न च व्याप्तिग्रहान्यथानुपपत्त्यैव तर्कस्यानादिसिद्धव्याप्तिकत्वज्ञानमिति वाच्यम् TattvCin. ii(1). 236. 4.

अनादिसिद्धसतत (anādi-siddhasatata) *adj.* perfect and everlasting from time immemorial देवं चन्द्रकलाधरम् ··· नीलग्रीवमनादिसिद्धसततम् (नमामि) ŚatTrayī. 533

अनादिसिद्धि (anādi-siddhi) *f.* beginningless perfection इन्द्र उवाच ··· लोकमातरमे ··· जय त्वम् ···। स्वाहा स्वधा स्वस्तिरनादिसिद्धिर्गीर्बुद्धिराशीरजरामरे त्वम् BrahmP. 129. 73; *adj.* having existence since time immemorial वेदस्य कर्ता न च कश्चिदास्ते नित्या हि शब्दा रचनास्य नित्या। प्रामाण्यमस्मिन् स्वत एव सिद्धमनादिसिद्धेः परतः कथं तत् Vidvanmo. 5. 2.

अनादिसिद्धिमती (anādisiddhi-matī) *adj.* (*f.*) having a beginningless existence धर्मादिरूपता तु न पश्चात्तनी किं तु अनादिसिद्धिमती GoviBh. 247. 9 (*on* iii. 3. 42)

अनादिसुखरूपता (anādisukharūpa-tā) *f.* the state of having the form of beginningless bliss अनादिसुखरूपता ··· स्फुरणरूपता च स्वतः।··· मम श्रुतिशतार्पिता तदहमस्मि पूर्णो हरिः AdvaiSi. 659. 12.

अनादिसुखसमृद्धिसंपत्ति (anādi-sukhasamṛddhisampatti) *adj.* having beginningless bliss, welfare and fortune तासां गृहा दिष्ट्यानादिसुखसमृद्धिसंपत्तयो भवन्त्यानन्दसुखसमृद्धिसिद्धयः SāmaraU. 254. 15.

अनादिसृष्टि (anādi-sṛṣṭi) *f.* beginningless universe अनादिसृष्टेरुत्पत्तिः कारणार्थं महेश्वरि। ब्रह्माण्डानामथानन्त्यम् ··· कथितं क्षणात् ŚaktiSamT. i. 1. 44.

अनादिसृष्टिप्रलयप्रवाह (anādi-sṛṣṭipralayapravāha) *m.* beginningless series of creations and dissolutions त्रिगुणं न साम्यावस्थमनुमीयते। नापि वैषम्यावस्थम् ।··· अनादिसृष्टिप्रलयप्रवाहमूलद्विविधसंस्कारानुवृत्तिसद्भावात् ··· उभयस्वभावमनुमीयते ŚivārkaMaDī. ii. 60. 14 (*on* ii. 2. 7)

अनादिस्थ (anādi-stha) *adj.* existing from time immemorial (तत्त्वाञ्जनम्) तदनादिस्थमर्थाचा MṛgendraT. i 7. 9.

अनादिस्वनिष्ठधर्म (anādi-svaniṣṭhadharma) *m.* beginningless attribute existing in oneself स्वरूपकृतम् अनादिस्वनिष्ठधर्मकृतम् (वैषम्यम्) LaCandr. 894. 32.

अनादिस्वलक्षणानुभव (anādi-svalakṣaṇānubhava) *m.* beginningless apprehension of the particular individuality तस्मादनादिस्वलक्षणानुभवाहितवासनाप्रबोधजन्मानो विकल्पा इति सिद्धम् TattvSamPañ. 531. 27 (*on* 1886-1887)

अनादिस्वस्वामिभाव (anādi-svasvāmibhāva) *m.* the owner-owned relation existing from time immemorial ननु भोग्यभोक्तृभावनियामकत्वेन कृप्तस्यानादिस्वस्वामिभावस्य कर्मादीनां वा संयोगहेतुत्वमस्तु SāṃkhyaPraBh. 24. 33 (*on* 1. 55); अनादिस्वस्वामिभावस्यैव प्रतिबिम्बनियामकतया वक्ष्यमाणत्वात्तु न परबुद्धिवृत्तेर्भानम् YogVār. *on* 1. 4.

अनादिस्वातन्त्र्य (anādi-svātantrya) *n.* beginningless independence अत्र त्वनिदंप्रथमपरामेच्छागोचरस्य जीवस्य तदनुरूपमनादिस्वातन्त्र्यम् NyāyKu. 119. 7.

अनादिहल्लोप (anādihal-lopa) *m.* deletion of the non-initial consonant तत्र (हलादिशब्दे) षष्ठीतत्पुरुषे आट आदतुरित्यादौ टेलभ्यासस्यानादिहल्लोपो न स्यात्। अतः कर्मधारयपक्षः श्रेयान् Prasā. ii. 51. 9.

अनादिहेतुपरंपरा (anādi-hetuparamparā) *f.* beginningless series of causes तस्मात्स्वभावोऽस्य स्वहेतोरित्युच्यते। तस्यापि तज्जननात्मता तदन्यस्मादित्यनादिहेतुपरंपरा PramāVāSvopVṛ. 55. 20.

अनादीनव (an-ādīnava) *adj.* I faultless (speech) यद्वासुदेवेनादीनमनादीनवमीरितम्। वचस्तस्य सपदि क्रिया केवलमुत्तरम् ŚiśuVa. 2. 22; अवादीः संगतं मातर्यदनादीनवं वचः। पितुस्तस्यासि सूनुस्त्वमित्यस्यार्थो विभाव्यताम् ŚāliC. 5. 63; सुधीनायस्ततोऽवादीत् तदानादीनवं वचः PrabhāC. 140. 22; II faultless (person) माता रोमाञ्चिता दध्यौ स्त्रीषु धन्याहमेकिका।··· चिन्तयित्वेति सावादीदनादीनवमात्मजम् ŚāliC. 4. 117.

अनादीनवगीर्भर (anādīnavagīr-bhara) *adj.* bearing (i. e. containing) faultless speech नृपोऽवादीदनादीनवगीर्भरः। एकाहविहितस्फीतप्रबन्धोऽयं कृतीश्वरः PrabhāC. 190. 4.

अनादीनवचित्तवृत्ति (anādīnava-cittavṛtti) *adj.* having faultless mental disposition नान्दीमनादीनवचित्तवृत्तिः स ताण्डवं ताण्डवितप्रतापः। पुरः पुरारेः प्रथयांचकार VasaViKā. 11. 68.

अनादीनवचेतन (anādīnava-cetana) *adj.* whose mind is free from blemish वस्त्राभरणभोज्यादि तेषां सत्पारितोषिकम्। ददावदैन्यदं दानमनादीनवचेतनः (राजा) PrabhāC. 207. 13.

अनादीनवमानस (anādīnava-mānasa) *adj.* whose mind is free from blemish (कौन्तेयः) स भोजनाय दीनानामनादीनवमानसः।··· सत्रागाराण्यकारयत् PāṇḍaC. 14. 328.

अनादीनवोपदेश (anādīnavopadeśa) *m.* faultless instruction or teaching अनादीनवोपदेशविशीर्यमाणमोहपाशस्य वितततमप्यात्मनो विभवं परलोकावलोकनप्रतिसरमिवाकलयतः YaśasCam. ii. 245. 5.

अनादीय (anādīya) *adj.* existing from time immemorial (लोकदिक्पालकाः) संरक्षन्ति ···। अधिकारमनादीयं शक्तिर्बीजं जगत्प्रभोः PāraS. 11. 313.

अनादीश्वरशक्ति (anādīśvaraśakti) *f.* beginningless power of God ईश्वरशक्तिः। यन्नित्यानित्यस्वभावास्वभावसर्वविषया।··· तत्स्वरूपसत्त्वेव। अनादिसिद्धा सेति चेत्। सत्यम्। अनादीश्वरशक्त्यैवेति वदामः NyāySu.(Ja.) 152B. 6 (*on* i. 1. 11)

अनादीश्वरादिनिष्ठ (anādīśvarādi-niṣṭha) *adj.* [*f.* -ā] residing in the eternal God etc. अनादीश्वरादिनिष्ठा च तादृशावच्छेदकता न हेतुनियम्या GuruCandr. ii. 154. 18; अविद्यायाः कारणत्वात् घटादिनिष्ठोक्तविषयतावच्छेदकत्व-

मविद्यानियम्यमेव, अनादीश्वरादिनिष्ठं तद् केवलम्, न हेतुनियम्यम् LaCandr. 488. 38

अनादृत (an-ādṛta) *adj.* [*f.*-ā] **1Ai** not honoured, not respected, disregarded **ii** insulted **iii** neglected, ignored **Bi** not approved **ii** not accepted, rejected **iii** discarded **2A** not zealous, not diligent **B** indifferent to, not interested in **C** disrespectful **D** regardless **1Ai** not honoured, not respected, disregarded अग्निरिव कक्षं दहति ब्रह्मपृष्ठमनादृतम् SaṁhiUBr. 3. 14; BaudhDS. i. 2. 50; VāsiDS. 2. 12; तस्मै नमो भगवतेऽनुविधेम तुभ्यं योऽनादृतो नरकभाग्भिरसत्प्रसङ्गैः BhāgP. iii. 9. 4; तद्वर्णनासमय एव समेतलोकशोभावलोकनपरा तमसौ निरासे। मानी तया गुणविदा यदनादृतोऽसौ तद्भूषणं सदसि दुर्यशसेव मम्लौ NaiṣC. 11. 128; गुरुणा त्वामनादृत्य स्वं गौरवमनादृतम् ParamāKā. 87. 23; अविदितभवन्माहात्म्यतयास्माभिरनादृतोऽसि RasSa. 190(1); (with agentive Gen.) सर्वे तस्यादृता धर्मा यस्यैते त्रय आदृताः। अनादृतास्तु यस्यैते सर्वास्तस्याफलाः क्रियाः MahāBhā. xiii. 7. 26 = ViṣṇuSm. 31. 9; ManuSm. 2 234; ŚaṅkhaSm. 3.3; आर्यासप्तशतीयं प्रगल्भमनसामनादृता येषाम्। दूतीरहिता इव ते न कामिनीमनसि निविशन्ते ĀryāSaŚa 53*; उत्तानपादनृपतेः ··· जाया बभूव सुरुचिः अन्या सुनीतिरिति भर्तुरनादृता सा Nārāy. iv. 17. 1; **1Aii** insulted अनादृता तयाहं तु तद्गृहं सहसा गता। आसनं न च सत्कारं स्वागतं न च साकरोत् GaṇeP. ii. 97. 14; जाताः पुत्रा अपि व्यर्था येषां न स्युः कुलस्त्रियः। पुत्रेणानादृत शक्रं स्नुषा तुष्टाव सादरम् NītiMañ. 141 (comm अनादृतम् अवगणितम्); **1Aiii** neglected, ignored कथं च गमनं निवारयतः पूर्वमस्य वचनमनादृतमिदानीं बहु मन्तव्यम् TilaMañ. 149.17; तृणीकृतमधिक्षिप्तं निरस्तं च लघूकृतम्। अनादृतमवज्ञातमम्भोजं त्वन्मुखेन्दुना AlaṅkāŚe. 15.3(12); **1Bi** not approved पित्रा यत्र सगोत्रत्वं मात्रा यत्र सपिण्डता। न च तामुद्वहेत कन्यां दारकर्मण्यनादृताम् BṛParāSm. 6.23; ते नरेश्वरमभ्येत्य कन्यां दुर्लक्षणां जगुः। अनादृतां ततो राज्ञा सेनान्ये तां पिता ददौ BṛKathāMañ. ix. 2.941; VetāPañ. 87.2; **1Bii** not accepted, rejected (अग्रहणम्) कष्टमनार्यवृत्तमनादृतमिति वात्स्यायनः KāmSū. 153. 19 (2. 7); प्रमाणान्तराभ्युपगमे ··· अप्रमाणं प्रमाणमित्युक्तं भवति, लक्षणग्रन्थश्चानादृतो भवति Bṛha 205. 6 (*on* i. 1.5); तदत्यन्ताध्यारोपाभिभवाभिप्रायप्रयुक्तमित्यनादृतम् TantrVā. 178. 23 (*on* i. 3. 10); यदि नामास्ति संभेदः साक्षात्कल्पितसर्पयोः। भीतं प्रत्यविशिष्टोऽसौ वास्तवत्वादनादृतः BṛĀraUBhVā. i. 4.1174; अनार्यवृत्तम् ··· । अनादृतमित्यनादरणीयम् JayaMa. 153.21 (*on* 2. 7); क्षिप्त इति। कामिपक्षेऽनादृतः काम इतरत्र धुतः Loc. 73. 17 (*on* 2.5); (अब्रह्मत्वम्) प्राणोऽपि ब्रह्मव्यतिरिक्तः प्रसिद्ध एव ग्राह्य इतीदं भाष्येऽनादृतम् ŚrutaPra. iB. 254. 31 (*on* i. 1.24); एतच्च भाष्यकारेणानादृतम् Prasā. i. 885. 21; सत्कविग्रन्थे दृष्टत्वात्तदनादृतम् UjjvaNīMa. 107.6 (comm. तदनादृतं तैः सत्कविभिरनादृतं तिरस्कृतम्); **1Biii** discarded तैरूचेऽनादृतान् राज्ञा कमलानिव कम्बलान्। स्वीचक्रे हेलया शालिमाता हेलिप्रभेव तान् ŚāliC. 4. 53; **2A** not zealous, not diligent क्रिमद्यकानां (v. l. अनादृतानाम्) ये लोका द्विषन्तस्तानवाप्नुयुः MahāBhā. v. 131. 37 (BhārBhāDī. अनादृतानामिति पाठे अलसानाम्); **2B** indifferent to, not interested in मुनिः। अनुयात्रिकमर्थस्य मात्रालाभेष्वनादृतः। अलाभे न विहन्येत लाभश्चैनं न हर्षयेत् MahāBhā. xii. 269.10; प्रायेण हि तेजस्विन ऋजवोऽनादृताश्च त्यागिनो भवन्ति KāmSū. 345. 5 (6.5); अतीतसंख्या विहिता ममाग्निना शिलीमुखाः खाण्डवमत्त(? तु)मिच्छता। अनादृतस्यामरसायकेष्वपि स्थिता कथं शैलजनाशुगे धृतिः Kirātā. 14. 10; न चात्र मे काचिदक्षमा किंतु 'यदि नाम किंचित्' कारणं 'कथंचिद्' अनादृतस्य वा व्याक्षिप्तस्य वा HetuBiṬ 121. 27; असन्तः किमु न स्तुत्याः स्तुत्यां येऽनादृताः परम्। दीपयन्ति PrabhāC. 1. 11; 5.17; 211 6; **2C** disrespectful यदन्यो वचनं ब्रूयान्मद्वाक्यबलचोदितः। तत्सर्वमखिलेनोक्तं ममाख्येयमनादृतम् Rāmā. i 58. 9; **2D** regardless तृणदारुगोमयेन्धनादिसमवधानविशेषं प्रत्यनादृतोऽग्निमेवानुधावत्यनग्नौ च न भवति Kāśi. iii. 17. 17 (*on* 5(4). 12); *m.* name of a god, the lord of the Jambūdvīpa तदा मुदानादृताख्यो जम्बूद्वीपपतिः सुरः। शब्देन महतावादीदहो मे कुलमुत्तमम् PariPar. 1. 267; जम्बूरनादृतेनाथ देवेन कृतसंनिधिः। उद्वाह्यां नृसहस्रेण शिबिकामारुरोह च PariPar. 3. 283; [*n.* disrespect, contempt, APTE]; [Kośas give the following synonyms of *anādṛta*–*apahastita*, *avagaṇita*, *avajñāta*, *avamānita*, AbhidhāRaMā. 4. 29 AbhidhāCin. 1479; and *anādṛta* as the meaning of *apahastita*, *avagaṇita*, *avajñāta*, *avagīrṇa*, *avamata*, Vaija. 208. 95; ParaNā. 1565]

अनादृतजीव (anādṛta-jīva) *adj.* in which no regard or concern is shown for life अविचारितस्वपरयोधमनादृतजीवम् ···। अजनिष्ट जन्यमनयोर्दलयोः Acyutarā. 6. 20.

अनादृततद्भाव (anādṛta-tadbhāva) *adj.* which has set aside its character (as proximate) उत्तरं रूपं हि अनादृततद्भावमनुत्तररूपमेव, भेदो हि अयमुत्तररूपो नितरामेव अभेदसुखमधिशय्य तथा भवेत् ParāTri. 81. 12.

अनादृततरम् (anādṛtataram) *adv.* with greater contempt or disdain नागस्त्वनादृततरमेहि किं शस्त्रेण भुजाभ्यामेव भनज्मि भवतो दर्पमित्यभिधायास्फोटयामास HarṣaC. 167. 7.

अनादृतत्व (anādṛta-tva) *n.* **A** the state of being insulted पुनरगसुतया नन्दिनानादृतत्वाद् दत्तं शप्तं च ताभ्यां यदि कपिविकृतिच्छद्मना तन्मम स्यात् Abhiṣe. 3.12; **B** inconsiderateness, indifference अनादृतत्वात् श्रमं नापेक्षन्ते। ततः कथमादरः JayaMa. 345.11 (*on* 6. 5); **C** the state of being rejected, non-acceptance, rejection न चैवं वृत्तभङ्गाशङ्का कार्या। तस्य श्रव्यतामात्रलक्षणत्वात्। तदपेक्षयैव वसन्ततिलकादाविव गुर्वन्ततानियमस्य सकलैरत्राप्यनादृतत्वात् VyaktiVi. 45.18; कान्त्यतिरेकमन्तरेण निर्मूलस्य तदतिशयारोपस्य लोकैरनादृतत्वादिति तत्प्रमाणसिद्ध एवानयोः संबन्धो बोद्धव्यः VyaktiVi. 1 6.21; कविभिरनादृतत्वादप्रयुक्तत्वम्। तच्च लोकमात्रप्रसिद्धत्वाच्छास्त्रमात्रप्रसिद्धत्वाच्च Kāvyānu.(He.) 188. 9; 'तद्विन्संमतोऽर्थो ग्राह्यो, न त्वनिश्चिततद्विन्संमतः' इत्यपि जैमिन्यभिमतार्थस्वीकारात्केषांचिदभिमतस्यार्थस्यानादृतत्वाच्च पूर्वाधिकरणे दर्शितम् VedāntKau 377.22 (*on* iii. 4. 44); तत एवोपबृंहणभूतेतिहासपुराणजन्यज्ञानस्यापि विधिभिरनादृतत्वात् ŚatDū. 222. 5; क्रमस्यानादृतत्वेन भरतादिभिरादिभिः। लक्ष्येषु व्युत्क्रमेणापि भरतेन(?) विचक्षणैः RasāSu. 238.12 (3.77); नाटकस्य तु पूर्णादिभेदाः केचन कल्पिताः। तेषां नातीव रम्यत्वादपरीक्षाक्षमत्वतः। मुनिनानादृतत्वाच्च तानुद्देष्टुमुदास्महे RasāSu. 285.13 (3. 214); अप्रयुक्तत्वं तथाप्रसिद्धावपि कविभिरनादृतत्वम् SāhiDa. 382 1.

अनादृतधात्वर्थविशेषा (anādṛta-dhātvarthaviśeṣā) *adj.* (*f.*) in which the specific or particular meaning of the verbal base is not taken into consideration ज्योतिष्टोमेन स्वर्गकामो यजेतेत्यादिवाक्येनानादृतधात्वर्थविशेषां भावनां फलोद्देशेन विहितां सोमेन यजेतेत्यादिवाक्यैरनूद्य NyāySu. (So.) 700.30 (*on* ii. 2. 1)

अनादृतनर (anādṛta-nara) *adj.* having disregard for men (i. e. foot-soldiers) अनादृतनराः केचिद्दर्पशौण्डा महाभटाः। प्रक्षरद्दानधाराणां करिणामरितामिताः PadmP.(Ra.) 102. 188.

अनादृतपुष्पबाण (anādṛta-puṣpabāṇa) *adj* who has disregarded the flower-arrows स्मरभटेन शिवपराभवादनादृतपुष्पबाणेन बालाया भ्रूधनुः सज्जीकृत्य त्रिकोणतिलकच्छलेन क्षुरप्रायुधमिव प्रगुणीकृतम् KāvyKaVṛ. 127.7(4.3)

अनादृतप्रतिबन्ध (anādṛta-pratibandha) *adj.* who has not accepted the invariable relation प्रतिबन्धबले ह्यर्थान्तरदर्शिनोऽप्यर्थान्तरे ज्ञानमुत्पद्यते। अनादृतप्रतिबन्धस्तु यत्किंचिद् विद्वान् स सर्वं जानीयादित्यतिप्रसज्यते Kāśi. iii. 222. 11 (*on* 5 (10). 5)

अनादृतप्रयोजकाकारतौल्य (anādṛta-prayojakākārataulya) *n.* similarity in the form of counter (syllogistic) reasoning not accepted (by the disputant) एवमनादृतप्रयोजकाकारतौल्येन प्रतिरोधे प्रतिरोधसम उदाहृतः NyāyPari. 241. 3.

अनादृतप्रीति (anādṛta-prīti) *adj.* who has ignored love (लक्ष्मणः) अचिन्तयच्च खिन्नात्मा बाष्पव्याकुललोचनः। आत्मन्यनादृतप्रीतिरिति तत्प्रेमनिर्भरः PadmP.(Ra.) 43. 116.

अनादृतयुष्मदङ्घ्रि (anādṛta-yuṣmadaṅghri) *adj.* who has not respected (i. e. not worshipped) your feet येऽन्येऽरविन्दाक्ष विमुक्तमानिनस्त्वय्यस्तभावादविशुद्धबुद्धयः। आरुह्य कृच्छ्रेण परं पदं ततः पतन्त्यधोऽनादृतयुष्मदङ्घ्रयः BhāgP. x. 2.32.

अनादृतराज्यार्धा (anādṛta-rājyārdhā) *adj.* (*f.*) who has not accepted half of the kingdom कृतोत्सवश्च स स्नातः कीर्तिसेनामुदवहत्। तामनादृतराज्यार्धां ग्रामहस्त्यश्वकाञ्चनैः KathāSaSāg vi 3. 175

अनादृतलोकतन्त्रानुविधान (anādṛta-lokatantrānuvidhāna) *adj.* who has not cared for following worldly practice स्वयमप्यवाप्तप्रमत्तकान्तया किंचिदप्यनादृतलोकतन्त्रानुविधानम्, ··· दुर्वाससं नाम तापसमद्राक्षीत् NilaVi. 12. 12.

अनादृतवती (anādṛta-vatī) *adj.* (*f.*) possessing indifference बन्धुष्वनादृतवती चिरसंस्कृतेषु भस्मावगुण्ठिततनुर्दृढबन्धमौना। काचित्सदैव हृदये शिवमर्चयन्ती योगं वियोगविधुरा फलितं चकार BhikṣāKā. 22. 8.

अनादृतवर्णविशेष (anādṛta-varṇaviśeṣa) *adj.* not taking into account any particular caste यदस्याहत्यशक्यप्राक्क्रिया न प्रतिषिद्धं, यथा हिंसास्तेयाद्यनादृतवर्णविशेषं सामान्यशास्त्रप्रतिषिद्धं, न तद्व्यतिक्रमादस्य पापमुत्पद्यते ManuBh. ii. 366.7 (*on* 10. 126)

अनादृतसत्कार (anādṛta-satkāra) *adj.* who has not accepted the honour अथानादृतसत्कारः परिशुद्धयैव लाभवान्। स्वगृहं गतवानस्मि शीलं हि

विदुषां धनम् KathāSaSāc. i. 5.98.

अनादृतस्तन्यरस (anādṛta-stanyarasa) *adj.* which has no interest in the udder-milk अनादृतस्तन्यरसैर्मुकुन्दः कम्बुचिते...तिनार वत्सैः Yādavā. 4.85.

अनादृतांशक (anādṛtāṁśaka) *adj.* not paying attention to measurement ? एकानेकतलान्ते च चादिभूमिवशादिदुः । अनादृत्य(तां)शकं (अलिन्दम्) कृत्वा तदूर्ध्वेतला(लानि) न्यसेत् MānaSā. 30.22.

अनादृताकारवयस्क (anādṛtākāravayas-ka) *adj.* having no regard for size and age प्रसिद्धमेतद् ...अनादृताकारवयस्कमूर्जितम् Ragh. 4.25.

अनादृतावधि (anādṛtāvadhi) *adj.* which has transgressed (*lit.* not cared for) the limitation श्रीरामचन्द्रो यमी । औदासीन्यमनादृतावधि दया सान्द्रा धृताधिः शमः शब्दब्रह्म परं च यस्य विषये लोकोत्तरं वर्तते SiddhāSi. i. 2.13.

अनादृतिदर्शन (anādṛti-darśana) *n.* observation of lack of concern (महारहस्योपदेशाः) केचित्कारणिकैर्महारहस्यशास्त्रेषूपनिबद्धास्तथापि ते रहस्यत्वेनैव स्थिताः । तज्ज्ञानमपि तत्रानादृतिदर्शनात् Bhāsk. i. 39.24 (*on* i. 1.1)

अनादृतोपकार (anādṛtopakāra) *adj.* not caring for assistance or help यदा ह्यनादृतोपकाराः पदार्थाः प्रकृतावेव विकृतौ संबध्यन्ते NyāyRaMā. 173.20; किं प्राकृतमङ्गजातमनादृतोपकारं स्वरूपेणैव विकृतावतिदिश्यते NyāyRaMā. 174.14.

अनादृत्य (án-ādṛtya) *ger.* **1** not having considered, not having taken into account, not having cared for, having ignored **2** not having shown respect, not having honoured **3** not having accepted, having set aside, having discarded, having rejected, having disregarded **4** not having paid attention to, not having paid heed to **5** having looked down upon, having shown contempt **1** not having considered, not having taken into account, not having cared for, having ignored दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादृत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्यावद्येत् TaiS. II. v. 3.5; एकामेव यजेत प्रगल्भोऽस्य जायतेऽनादृत्य तद् द्वे एव यजेत TaiS. II. v. 5.3; ते वपामेव हुत्वानादृत्येतराणि कर्माण्यूर्ध्वाः स्वर्गं लोकमायन् AitBr. 7.3 (195); तदुभयमनादृत्येदमहं मां तेजसि ब्रह्मवर्चसेऽध्यूहामीत्यध्यूहेत् PañcBr. vi. 6.4; दक्षिणतः प्राचीनावीती निर्वपति । दक्षिणावृद्धि पितृणाम् । अनादृत्य तत् । उत्तरत एवोपवीय निर्वपेत् TaiBr. I. vi. 8.2; अनादृत्य वसति कुमारः प्रदुद्राव स आजगाम पितरम् ŚatBr. XIV. ix. 1.5; BṛĀraU. vi. 2.3; प्रतिहारं प्रति कया शचापि वार्तो हार्यीति संक्रामेदनादृत्य प्रतिहारम् JaimiBr. 1.140; शामित्रे पशुकामानामाहवनीये स्वर्गकामानामित्यनादृत्य तदाहवनीय एवानुप्रहरति BaudhŚS. ii. 249.8; ii. 250.2; मध्ये गार्हपत्यो भवति मध्यत आसीनाय भक्षानाहरन्त्यनुदिशः स्तोमो स्यातामित्येतदेकमेकविंशो स्यातामित्येतदेकमनादृत्य तच्चतुष्टोमावेव कुर्वन्ति BaudhŚS. ii. 407.7; ii. 408.5; ii. 408.13; यद्यनुपस्थाय प्रवसेदेतामेव विहारमभिमुखो जपेत् प्रोष्य समिधो धारयञ्छिर्दिर्दे केचिदप्यनादृत्याग्नीन् प्रतीयात् VaikhāŚS. 2.10; प्रवृत्तिर्नाम संसारमनादृत्य ... अणिमाद्यैश्वर्यप्रापणम् VaikhāDS. i. 9.13; i. 9.15; सर्वानन्यानानादृत्य दृष्ट्वा तमतिमानिनम् । तस्य मूर्ध्नि पतिष्यामि MahāBhā. iv. 48.9; सर्वमन्यदनादृत्य गच्छ यत्र सुयोधनः MahāBhā. vii. 77.19; vii. 152.17; उत्पातांस्ताननादृत्य राक्षसा बलदर्पिताः । यान्त्येव Rāmā. vii. 6.58; अनादृत्यैव माणवकप्रत्ययं ज्वलनमग्निशब्दात् प्रतियन्तो दृश्यन्ते । न त्वनादृत्य ज्वलनप्रत्ययं माणवकमग्निशब्दात् प्रतियन्ति ŚābaBh. 748.7 (*on* iii. 2.1); ब्राह्मणश्चिन्तयामास । किमनेन दुरात्मनाभिहितम् । कथमहं श्वानं स्कन्धे करिष्यामि (v.l. तच्छ्रुत्वा तमनादृत्य स द्विजः प्राक्रमद् यदा) PañcT. 3.57(10) (315.1); बाधाया या उपलब्धिस्तस्याः बिभेति न पुनर्बाधाया येन बाधां संभवन्तीमप्यनादृत्य तदनुपलब्धौ सत्यां प्रयोक्तव्य इष्टो भवतः HetuBiṬ. 209.10; 126.21; केन वा निमित्तेन पुनरुत्सवप्रियमनादृत्यैकान्ते भवान् ... तिष्ठति DaśKuC. 102.5; मातापि दुहितृस्नेहमनादृत्यैव सत्वरा । अपृच्छत् BṛKathāŚloSam. 14.82; यथा चानादृत्यैव बाह्यमर्थं बुद्ध्यारूढतया साधनत्वम्, तथा भवत्साधनदूषणमपि भविष्यति TātpaṬ.(U.) 232.17 (*on* 5(2).171); कुतश्चात्मतत्त्वमेव ज्ञेयम्, अनादृत्यान्यदित्याह BṛĀraUBh. 117.15 (*on* i. 4.8); अनादृत्य सुहृदस्त्वयाकाण्डे मानः किमिति सरले संप्रति कृतः AmaŚ. 80; SubhāRaK. 21.25; Subhāṣi. 1170; अनादृत्यात्मविज्ञानमतः कर्माणि संश्रयेत् NaiṣkaSi. 11.11; 162.7; 'उत्तरस्यापि' इति, ... उत्तरस्यापि संनिहितस्य यत् अनुत्तरम् ... अत एव उत्तरमपि अनादृत्य 'अनादरे षष्ठी' ParāTri. 81.11; यदि कार्यस्वभावमनादृत्य स्वतन्त्र एक एव प्रसङ्ग कार्यं जनयेत नैवं दृश्यते NyāyMañ. ii. 18.20; स सम्राट् कस्य वा हेतोः पाण्डूनां मानवर्धनः । प्रायोपविष्टो गङ्गायामनादृत्याधिराट् श्रियम् BhāgP. i. 4.10; ii. 2.7; 'तटी तारं ताम्यति-' इत्यत्र तटशब्दस्य पुंस्त्वनपुंसकत्वे अनादृत्य स्त्रीत्वमेवाश्रितं सहृदयैः Loc. 160.17 (*on* 3.16); वक्रालंकारभोज्यादौ तदपत्येष्वनुक्रमात् । मातृदोषाननादृत्य तुल्यदृष्टिः पिता भवेत् BhaviP. 29A.12 (i. 8.46); प्रियान् प्राणाननादृत्य समुच्छ्रामयति मूढधीः ĀdiP. 7.6; निरन्तरमनादृत्य त्वमाराचित्तपुष्कस-(? र)म् । स्वसंमात्स्य निराशङ्कम् YogVā. iii. 121.64; v. 24.64; यदि प्रतिपत्तिर्न धारणस्य प्रयोजिका ततः प्रतिपत्तिलोपमनादृत्य कस्यचिदेकस्य पात्रैः प्रयोगः स्यात् NyāyRaMā. 145.17; सोऽयमपवर्गसमये स्वस्य दुःखमनादृत्य कथं परसंतोषं कुरुते NītiMā. 74.9; स्वलेखकाननादृत्य रक्षन् संख्याव्यतिक्रमम् । त्रिभ्येभ्य एव मन्त्रिभ्यः सोऽधिकारान् समर्पयेत् RājTa.(Ka.) 7.886; बृहस्पतिना -- साक्षी द्वादशधा -- उक्तम् । एकादशविधस्साक्षी शास्त्रे दृष्टो मनीषिभिः । इति नारदेनानादृत्योक्तम् SmṛtiCan. iii. 186.19; न हि भावकिंचित्कारसिग ... [रणेन प्रतिप]श्चाभावस्य हेतुभावो युक्तः कार्यभाववत् यथा तस्य कार्यत्वेऽपि तमनादृत्य निवर्त्यानुरूपनिवर्तकान्वेषणम् NyāyKu. 165.10; सर्वास्वपि संक्रान्तिषु अतीतत्वमनागतत्वं चानादृत्य अत्र दिनार्धे अतीतानागता वा संक्रान्तिः संनिहिता भवति CaturCin. i. 73.1; कृतप्रणाशदोषमकृतकर्मभोगदोषं भवभङ्गदोषम् ... । उपेक्ष्य अनादृत्य SyādvāMañ. 18(4); प्रतीयमानमुपमानोपमेयभावमनादृत्य दृष्टान्तोदाहरणनिदर्शनरूपाः शब्दाः कविना न प्रयोक्तव्याः Ekāva. 8.18(2) (245.5); वादिनः स्वपक्षसाधनमनादृत्य परपक्षं दूषयितुमिच्छतो वादन्यूनम् NyāyPari. 200.4; TattvCin. ii(1). 754.2; भवभूतिमनादृत्य निर्वाणमतिना मया । मुरारिपदचिन्तायामिदमाधीयते मनः ŚārṅgaPa. 178; वस्तुदोषमनादृत्य गुणांश्चिन्वन्ति तद्विदः PuruṣPa. 60.25; 96.14; स सकलमानवत्तं सान्त्वमनादृत्य दीप्तिमानवत्तम् । शासितुमागु भवन्तं संभातोऽहम् YudhiVi. 4.13; रुदन्तमनादृत्य प्रश्नयां कृतवानित्यर्थः Prasā. i. 459.21; SiddhāKau. 158A.1 (*on* ii. 3.38); पूर्ववाक्ये प्रतिगृह्णत इति षष्ठ्यनादरे ग्रहीतारमनादृत्य सोऽध्योऽस्य दातुरिन्द्रियादीनि निर्मलमस्ति भर्त्सयति GuruCandr. i. 328.24; LaCandr. 380.22; 'पठेत जीवतः पितुः।' ... जीवन्तमनादृत्य तद्रूर्ध्वपितृदेवत्यकर्मकालाः VīraMi. (Śrāddha.) 18.11; शतमन्युः ... अनादृत्य किंकरकरावलम्बनम् ... । शरीरेण केवलमवातिष्ठत सेनामुखे NīlaVi. 17.11; नायकापराधं या शृणोति, यामनादृत्य यस्याः पतिरन्यत्रासक्तस्ते उभे अपि खण्डिते भवतः ŚṛṅgāMañ.(A.) 23.3; ससंभ्रमं पङ्क्तिरथो मतङ्गजादवरुह्य प्रणनाम साञ्जलिः । मुनिस्त्वनादृत्य तमन्यतो नञ्जगाद रामं गुरुगर्वदुर्वहः Ragh. 4.67; सायमागन्तुमेव किल महोत्सवमप्यनादृत्य पत्या तामादाय प्रातर्गतम् Mukundā. 207(2); अर्थमेदमनादृत्यापि गत्यन्तरमिदमिति द्रष्टव्यम् AlaṅkāMañ. 25.17; न चानादृत्य वित्तादिकं मोक्षोपायं पृच्छतीं मैत्रेयीं स्वपत्नीं प्रति ब्रह्मान्यं जीवं ब्रुवन्नास्ते GovīBh. 75.12 (*on* i. 4.20); पश्यतोहर इति । पश्यन्तमनादृत्येत्यर्थः LaŚabdeŚe. ii. 163.8; ii. 469.10; तान् (पुत्रान्) अनादृत्येत्यर्थः BālamBha. ii. 155.28 (*on* 2.123); अनादृत्य बहूनर्थान् हेतुरिष्टार्थसाधनम् SāhiSā. 3.10; **2** not having shown respect, not having honoured तान् ह पितर ऊचुर्मा पुत्रकाः पत्राल्लान्यासिष्टेत्यवादिनो वै पत्राल्ला उप वो वदिष्यन्तीति तान् ह्यनादृत्यैव प्रययुः BaudhŚS. ii. 374.12; यस्मात् त्वं मामनादृत्य नेमं वाचं चिकीर्षसि । तस्मादस्याभिमानस्य सद्यः फलमवाप्नुहि MahāBhā. iii. 11.33; iii. 152.7; यदिदं साहसं भीम कृष्णार्थे कृतवानसि । मामनादृत्य देवांश्च ... । शापादस्मि विनिर्मुक्तः MahāBhā. iii. 158.46; v. 126.26; हितबुद्धीननादृत्य संमन्त्र्यासाधुभिः सह । वार्यमाणोऽकरोद् वैरं पाण्डवैर्गुणवत्तरैः MahāBhā. x. 2.26; x. 16.16; को वा धर्मो विधीयते । मामनादृत्य दुर्बुद्धे HariVaṁ. 22.27 = BrahmP. 12.30; VāyuP. ii. 31.37; BrahmāṇḍP. ii. 68.38; मामनादृत्य प्रयातुकामः कथं न यायादिति परबुद्धिप्रतिघातार्थं प्रतापार्थं च विगृह्यासीत ArthŚā. ii. 256.4 (7.4); दूताश्चतुरभाषिणः । ते चादृतमनादृत्य बुद्धवर्माणमब्रुवन् BṛKathāŚloSam. 22.52; देवि सर्वानवयाङ्गि त्वामनादृत्य ये क्रियाः । कुर्वन्ति निष्फलास्तेषाम् TripuVePāSt. 33; तिष्ठन्ति शासने मह्यं देवाः शक्रपुरोगमाः । तत् किमर्थं निवससे मामनादृत्य मन्दरे VāmaP. 66.44; भगवत्या प्रयुज्यमाना मया दृष्टा AbhinBhā. i. 23.6 (*on* 1.46); भगवन्तमप्यनादृत्य (*on* 5.6); तमनादृत्य दुर्बुद्धे कुतः सम्यग् भवेत्तव BhaviP. 458A.7 (iii(2). 29.46); स भूपतिः । जहार द्रौपदीं वीरोऽनादृत्य मुनिसत्तमान् DevīBhāP. iii. 16.39; स तु मां नु ह्यनादृत्य यज्ञमारब्धवान् सुरैः BṛDharmaP. i. 36.41; i. 36.46; ये वै युष्माननादृत्य शास्त्रे कुर्वन्ति मानवाः । निरये ते विपच्यन्ते SaurP. 2.58; प्रविशन्तं हनूमन्तं दृष्ट्वा लङ्का व्यतर्जयत् । कस्त्वं वानररूपेण मामनादृत्य लङ्किनीम् । ... किं भवान् कर्तुमिच्छति AdhyāRā. v. 1.44; अथ कांश्चित् सभ्याननादृत्य धर्मनिर्णेतृणां सभ्यानामपि दोषस्तेनैव दर्शितः SmṛtiCan. iii. 48.6; v. 157.15; ŚārṅgaPa. 178; यत्र च साक्षिभिः सत्यमनृतेन नाश्यते, सभासदां प्रेक्षमाणानां ताननादृत्य ते प्रतीकारक्षमा न भवन्तीत्यर्थः ManvaMu. 291.4 (*on* 8.14); पतिमुल्लङ्घ्य, पतिमनादृत्य पत्युरननुमत्येति यावत् VīraMi.(Tīrtha.) 23.21; अनादृत्य स तं मोहान्निदधे मूर्ध्नि दन्तिनः ŚivLī. 4.9; (जगतः पितरौ) तावनादृत्य मूढात्मा कथं न नरकं व्रजेत् BṛBrahmaS. i. 10.53; विष्णुरेकदा ... कामाख्यां देवीं प्रत्यासन्नामप्यनादृत्य तामप्रणम्यैव गतः LalitāSaBh. 177.27 (*on* 216); 232.1 (*on* 301); यस्तु वृद्धाननादृत्य स्वातन्त्र्यं कुरुते स एवमुच्यते LaŚabdeŚe. ii. 201.4; **3** not having accepted, having set aside, having discarded, having rejected, having disregarded हविष्मांश्च वै

इविष्कुवाङ्गिरसावास्ताम् ···अनादृत्य हि ताविमं लोकममुमेव लोकमभिसंप्रैताम् JaimiBr 2.237; बहिःप्रपञ्चशिखोपवीतित्वमनादृत्य प्रणवहंसशिखोपवीतित्वमवलम्ब्य मोक्षसाधनं कुर्यात् ParaBrahmU. 529.19; चतुर्भिर्यजुर्भिरन्तरा त्वष्टारं देवानां च पत्नीभिः पुत्रकामेण होतव्य॰ संवत्सरं चेन्न जायेत तदनादृत्य चतुर्होत्रा याजयेद् HirŚS. x. 7.5 (1100.16); अर्थधर्मावनादृत्य यः पापे कुरुते मनः। कर्मणां पार्थ पापानां स फलं विन्दते ध्रुवम् MahāBhā. iii. 158.12; अपेतभीः। कामक्रोधावनादृत्य पितेव समदर्शनः MahāBhā. xii. 25.13; xii. 91.18; देशानेताननादृत्य मूढत्वाद्यो युनक्ति वै। विघ्नाय तस्य वै दोषा जायन्ते MārkP. 39.51; अधर्मो धर्मतामेति ह्यादृते परमेश्वरे। धर्मोऽप्यधर्म एव स्यात् तमनादृत्य भावितः MahāvīC. App. B. 5.50 (287.9); वेदतदर्थहेतुत्वं तस्याप्यागमबाधनम्। तमनादृत्य यो ब्रूयाद् यागादेरप्यसौ वदेत् ŚlokaVār. 2.274 (127.6); चतुर्थे साधनांशयोग्यविचारमनादृत्याभ्युपेत्य वा केवलसाध्यांशविचारः TantrVā. 37.21 (on i 2.19); 793.15 (on iii. 2.21); यस्त्वागमविरोधमनादृत्य ब्रवीति तस्येष्टविघातकृद्विरुद्धश्चोद्भावनीयः TātpaṬ.(U.) 117.11 (on 2.274); तन्मतमनादृत्य वेदान्तार्थतत्त्वमेकत्वदर्शनं प्रत्यादरवन्तो मुमुक्षवः स्युः PraśnaUBh 298.9 (on 6.3); कुलशास्त्रमनादृत्य पशुशास्त्राणि योऽभ्यसेत्। स्वगृहे पायसं त्यक्त्वा भिक्षामटति KulārT. 2.42; अधिष्ठातारं किं भवविधिरनादृत्य भवति Mahimna. 6; उक्तं तत्त्वमनादृत्य दुर्ग्रहो गृह्यते यदि। तत्रास्माभिरिदं वाच्यं गृह्यतां गृह्यतामिति BrahmSūBh.(Bhā.) 220.1 (on iv. 1.1); अनादृत्य यथोक्तार्थं नियोगार्थैकरागतः। केचित् कार्यैकनिष्ठत्वं वेदान्तानां प्रचक्षते BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 477; तथा पदतदर्थांश्च लिङ्गप्रत्यक्षगोचरान्। नानादृत्यागमेनार्थमज्ञातं वेत्ति कश्चन BṛĀraUBhVā. ii. 1.498; iv. 3.1809; अनादृत्य श्रुतिं मोहादतो बौद्धास्तमस्विनः। आपेदिरे निरात्मत्वम् NaiṣkaSi. 128.1; PañcDa. 2.31; यदि त्वनादृत्यैव वासनां ज्ञानोत्पत्तिराश्रीयते, एवं तर्हि यच्चिरंतनैर्बौद्धैर्वासनायां निमित्तत्वमाश्रितं तद् विरुध्यते Kāśi. ii. 173.26 (on 5(3).204); भ्रान्त्यनुगमोऽप्येकं निमित्तमनादृत्य कथं तदपि हि कार्यसाजात्यं सामग्रीसाजात्यमन्तरेणाकस्मिकमापद्येत ĀtmaTaVi. 392.5; सेयमार्यार्थक्रमानुरोधेन पाठक्रममनादृत्यैवं व्याख्याता SāṁkhyaTaKau. 106.5 (on 4); कन्यां संमानयेद् विद्वान् जामातृप्रियकाम्यया। कन्यापमानात् जामातुरपमानं विधीयते। ··· एवं शास्त्रमनादृत्य दक्षो मे श्वशुरः प्रिये। जामातरं मां नाहूय सत्कर्माचरते कथम् BṛDharmaP. i. 36.32; कर्माद्वैतमनादृत्य द्वैताद्वैतमयो भव YogVā. v. 17.29; यदि तु तदुक्तमुदाहरणमनादृत्य 'भम धम्मिअ' इत्याद्युदाह्रियते तदस्मच्छिष्यतैव Loc. 40.3 (on 1.13); 172.26 (on 3.24); 'केचित्त्वाहुः — वचनमनालोच्यानादृत्य पूर्वः पक्षः' कृत्वा चिन्तेयम् TantrRa. 157.2; किं सर्वत्र शक्तौ प्रवृत्तिः स्याद् अपि चाप्येकदेशे तथा च कालमपि किमनादृत्य यजस्वेत्येव द्रष्टव्यम् NyāyRaMā. 6.15; 116.14; 172.5; उपयोगमान्द्यात् स्तुतिपक्षमनादृत्य संप्रत्ययशब्ददूषणपक्षं परिगृह्णाति NyāyRa. 21.10 (on 1.60); यथैव ह्यध्ययनस्याचार्यकसिद्धिप्रयोजनतामनादृत्य ··· अर्थज्ञानार्थतैवाश्रीयते, तथोपनयनस्याप्यध्ययनार्थता वेदितव्या ŚāstrDī. 9.6 (on i. 1.1); 81.5 (on i 1.5); 646.4 (on x. 1.1); तौ (लाभालाभौ) अनादृत्य वैजात्यमप्रामाणिकमेवाभ्युपेयम् NyāyKuA. i. 58.5; i. 67.7; नायिकया स्वात्मना च कृतं वसन्तवर्णनमनादृत्य बन्दिवर्णितस्य राज्ञा प्रशंसनम् KāvyPra. 445.2; Kāvyānu.(He.) 145.13; SāhiDa. 423.2; मन्त्रियोगमनादृत्य न योत्स्य इति मन्यसे GītāBh (Rā.) 688.4 (on 18.59); यागादेः काम्यस्वर्गादिसाधनत्वप्रकारं वाक्यशेषावगतमनादृत्य किमित्युपादानेन यागादेः फलसाधनत्वं परिकल्प्यते VedāSaṁ. 155.9; न च परिमाणप्रकर्षः कारणसंख्याप्रकर्षमनादृत्य संभवति Kiraṇā. 277.17; समर्थो हि कार्यापेक्षामनादृत्य बलादेव कार्यं कुर्यात् TarkBhā.(Mo.) 31.28; एकामेव यजेत इत्यभ्युदितेष्टिमेव केवलामेकत्वेनैवापास्तदोषामित्येतद् विधानमपि अनादृत्य 'द्वे एव यजेत' इति विधानं तच्छेषत्वं च सर्वस्यापि SaṅkarKāBh. 19.4 (on i. 2.19); शब्दवाच्यामुपमामनादृत्य कविना पूर्ववद् दीपकमुखेनोपमेयभावो भणितः VyaktiVi. 73.18; अनादृत्यौचित्यम् ··· धनलवदुराशातरलिताः। ··· धनिनां मुखानि प्रेक्ष्य(? क्ष)न्ते SubhāRaK. 42.4; श्रुतमर्थमनादृत्य कथं काकुरर्थान्तरं प्रतिपादयेत् Kāvyānu.(He.) 285.13; वादिप्रसिद्धितारतम्यमनादृत्य सौत्रक्रमानुरोधेनोद्दिष्टानि (प्रमाणानि) TārkiRa. 55.8; 292.9; अनादरणेऽनसिद्धावसिद्धिमुद्भाव्य पराभिधीयमानमसिद्धिपरिहारमनादृत्य विजयेतैवेत्युक्तम् KhaṇḍanKhā. 1010.7; पञ्चपर्वसु नन्दासु न कुर्याद्दन्तधावनम्। तत्र कुर्यादनादृत्य स नरो विघ्निहन्तकः VasiS. 12.20; यस्तु ब्रूते इति। आगममनादृत्येत्यर्थः VedāntKa. 268.21 (on ii. 2.16); ये पुनः सन्त्यपि ताननादृत्य व्याख्येयान्तराणि व्याख्यानान्तराणि च तद्विरुद्धानि रचयन्ति ŚrutaPra. iA. 2.18 (on i. 1.1); iA. 29.4 (on i. 1.1); iB. 167.12 (on i. 1.4); सत्त्वेन धृताः सात्त्विका इति व्यभिचारित्वमनादृत्य सात्त्विकव्यपदेशः RasTa. 57.7; वृद्धयाज्ञवल्क्यः। आवसथ्यमनादृत्य त्रेतायां यः प्रवर्तते। सोऽनाहिताग्निर्भवति परिवित्ता तथोच्यते CaturCin. iii(1). 376.17 (but CaturCin. अनाधाय) = VīraMi.(Śrāddha.) 84.10; सूचितान् कालवादिबौद्धमीमांसकार्हततार्किकसांख्यपक्षाननादृत्य ··· ब्रह्मणः ··· शक्तिभूता वेदसिद्धाजा प्रतिपत्तव्या VedāntKau. 124.12 (on i. 4.9); 377.24 (on iii. 4.44); शाब्दे प्रत्ययार्थप्राधान्यमनादृत्येच्छाया इष्यमाणप्रधानत्वादार्थं प्रकृत्यर्थप्राधान्यं स्वीक्रियते ŚatDū. 64.17; 108.26; 155.24; 165.22; 207.11; न च स्थापितस्वरूपादिमद् प्रमाणमनादृत्य मानान्तरमन्वेषणीयम् NyāyPari. 167.5; 251.8: विधिवाक्ये यावन्ति पदानि सन्ति तानि सर्वाणि क्रियाकारकसंबन्धमनादृत्य प्रत्येकमपूर्वस्य प्रतिपादकानि NyāyMāVi. 61.1? (on ii. 1.1); रेचकपूरकावनादृत्य केवलः कुम्भकोऽभ्यस्यमानः पूर्वत्रयापेक्षया चतुर्थो भवति JīvanVi. 93.2: भ्राम्यन्ते पण्डितंमन्याः ···। अनादृत्य श्रुतिं मौर्ख्याद् केवलां युक्तिमाश्रिताः PañcDa. 6.58; सा तुङ्गभद्रां सविधे वहन्तीं सुभ्रूरनादृत्य सुखावगाहाम्। विहर्तुमैच्छद्विमलैन्यनागेस्तरङ्गिते वारिणि ताम्रपर्ण्याः MadhuVi. 2.5; पूर्वाचार्यवचनमनादृत्य परमतप्रमोपः कस्मादिष्यते NyāySū.(Ja.) 533.2 (on i. 1.1); 247B.5 (on ii. 1.2); 353A.9 (on ii. 2.6); अन्नं विधात्रा विहितं मर्त्यानां जीवधारणम्। तदनादृत्य मतिमान् प्रार्थयेन्न तु किं चन SimhāDvā. 56.14; युधिष्ठिरेण गोत्रवधपापापनोदनाय पृष्टो व्यासोऽपि भगवानभ्यनुज्ञानमनादृत्याश्वमेधमेवोपदिष्टवान् DaṇḍaVi. 244.15; यद्यपि श्रुतनियोज्यस्यैवोऽपि नियोगस्य नियोज्याकाङ्क्षा ··· तथापि तत्र नियोज्यस्य साक्षात् श्रुतत्वात् प्रथमं तेनान्वयः। तदपि तत्सिद्धयेऽधिकारिकर्तृभ्यामिति आकाङ्क्षाक्रममनादृत्यैवान्वयः TantrRaha. 58.17; वणिजः प्राहुः ···। स्पृष्टास्पृष्टिः समभवत् तदर्थं भोक्तुमक्षमाः। अनादृत्य यतस्तेषां भीमसेनोऽतिकोपनः। शूद्राणामीदृशी स्पर्धा इत्युक्त्वा तानवाक्षिपत् BallāC. 105.15; मिलद्गुरौ दीपे सखी मे प्रदोषे प्रयाणाय लज्जामनादृत्य तज्जा StavMā. 252.15; सामान्यतः प्राप्तसाधनसाध्यभावमनादृत्य ··· अपूर्वविध्यन्तरकल्पनापत्तेः AdvaiSi. 871.7; दण्डी त्वपह्नुतेः साधर्म्यमूलत्वनियममनादृत्य ··· उदाजहार CitraMī. 72.23; 96.11; सत्यपि प्रत्यक्षविरोधे तदनादृत्यागमेन बलीयसा ··· सिद्धिसंभवात् SiddhāLeSaṁ. 242.8; वृद्धव्यवहारेण हि शब्दार्थौ निश्चेयो न तमनादृत्य लाघवमनुसर्तुं युक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 18.25 (on i. 1.1); ii. 372.24 (on iii. 3.53); कारकविभक्तिसत्त्वेऽपि वाक्यभेदप्रसङ्गे तामनादृत्य सामानाधिकरण्यमिष्यते PūrvottaVāNaMā. 127.10; यथाश्रुतमनादृत्य व्याख्यादरे चेत्यर्थः GuruCandr. i 143.16; नोपजीव्यजातीयत्वेन प्राबल्यस्वीकारे मानमस्ति, अशौचागमस्योपकजातीयत्वमनादृत्यैव प्राबल्यसंभवाद् LaCandr. 363.24; त्यक्त्वा तु मम शास्त्राणि वाक्यमन्यत् प्रभाषते। मुक्त्वा(? त्यक्त्वा) अनादृत्य VīraMi.(Pūjā.) 171.7; स्मृत्याचारविरोधे चेदं सूत्रद्वयं भाष्यमनादृत्य व्याख्यातम् MīmāKau. i. 60.11 (on i. 3.9); i. 219.4 (on i. 4.6); अतिदेशैक्येऽपि च प्रकृतिवद्भावस्याप्यतिदेशान्न पदार्थानामुपकारमनादृत्यातिदेशः BhāṭṭDī. iii. 189.8 (on x. 1.1); यागोऽपि करणत्वादिरूपमनादृत्यैव गुणफलाभ्यां संबध्यते VaiyāBhū. 36.12 (on 7); 229.15 (on 55); प्रधानकालमनादृत्यापि स्वकाले स्तोत्रसंभवान्न तस्य कालासंभवः MayūMāli. 419.10 (on v. 1.18); पुरुषधीवैविध्यात् तर्को नष्टप्रतिष्ठा मिथो विहन्यमाना विलोक्यन्ते। अतोऽपि ताननादृत्यौपनिषदी ब्रह्मोपासनता स्वीकार्या GoviBh. 94.5 (on ii. 1.11); नैकटिक इति। भिक्षुणा ग्रामात् क्रोशे वस्तव्यमिति शास्त्रं तदनादृत्य निकटे वसति LaŚabdeŚe. ii. 290.5;

4 not having paid attention to, not having paid heed to तदु होवाच शाट्यायनिरनादृत्य भाल्लवेयस्य वदनमभिभित एवाभ्युपेत्यम् JaimiBr. 2.388; अनादृत्य तु तद्वाक्यमर्थवद् द्रोणभीष्मयोः। ततः स संमर्द राजा पर्यपृच्छत पाण्डवम् MahāBhā. v. 48.46; अनादृत्य तु तद्वाक्यं रावणः ···। जगाम सहमारीचः Rāmā. i. 1.41; iii. 59.29; ब्रुवत्येवं दशरथे जामदग्न्यः प्रतापवान्। अनादृत्यैव तद्वाक्यं राममेवाभ्यभाषत Rāmā. i. 74.10; तदनादृत्य वचनं राक्षसाधिपतिर्बली। व्यदारयद् गिरेः शृङ्गम् Rāmā. vi. 932*(3); ततस्ते ऋषयो दृष्ट्वाद्भुतं वर्त्म यज्ञ तु। वसोर्वाक्यमनादृत्य जग्मुस्ते VāyuP. i. 57.120; BrahmāṇḍP. i. 30.47; शंकरेणोक्तमनादृत्य वचस्तदा। (मातृगणाः) भक्षयामासुरत्युग्रास्त्रैलोक्यं सचराचरम् MatsyaP. 179.43; वाक्यमनादृत्य मम वैराग्यमाश्रिताः BrahmāṇḍP. ii. 4.10; यदुक्तविध्यस्त्वासत्रविनाशस्तद्वचनमनादृत्य निरारम्भ एवासीद् Tantrākhyā 37.22; PañcT. 1.127(16) (132.6); अथासौ तद्वचनमनादृत्य पुनर्धमति PañcT. 1.151(11) (152.1) = Pañcā. 108.14; PañcT. 3.71(1) (338.1); 3.75(20) (345.2); राजा तद्वाक्यमकृत्यमित्यनादृत्य प्रतिबोद्धुमना बभूव DaśKuC. 4.7; श्रुतौ स्मृतौ च केनचिदकार्यान्निवर्त्येत 'नैवं कार्षीः प्रतिषिद्धं वेदेनेति' तमनादृत्य चिकीर्षेत् ManuBh. i. 72.15 (on 2.11); अनादृत्य गुरोर्वाक्यं शृणुयाद्यः पराङ्मुखः। अहितं वा हितं वापि रौरवं नरकं व्रजेत् KulārT. 12.98; विश्वामित्रः ··· निषिषेध नृपं तदा। ··· मुञ्चैतं बालकं तस्मात् प्रमाणं यदि मे वचः।···अनादृत्य च तद्वाक्यं राजा दुःखातुरो भृशम्। न मुमोच DevībhāP. vi. 13.25; पुत्रोदितमनादृत्य हिरण्यकशिपुः पुनः। युयुधे हरिणा सार्धम् SaurP. 29.36; अनादृत्य तु तद्वाक्यं पीयूषमिव पामरः। शृङ्खलाभ्यां निबद्धौ तौ कारागारेऽभ्यवासयत् GaṇeP. ii. 27.30; पुत्रप्राणं प्रयच्छ मे। इति ब्रुवन्तं राजानमनादृत्य रघूत्तमम्। (जामदग्न्यः) उवाच निष्ठुरं वाक्यम् AdhyāRā. i. 7.10; अन्यदप्यत्र संयुता उत्पद्यन्ते तान् स्वयं निबोधत मदीयं वचनमनादृत्योत्प्रेक्षणम् AbhinBhā. ii. 55.15 (on 9.127); इत्युक्तमतिकायेन हितं श्रुत्वा दशाननः। तमनादृत्य दर्पान्धः प्रोवाच शुकसारणौ RāmāMañ. 313.6; 49.17; 430.11; कथं मम वचनमनादृत्यैव प्रकाशन्ते PārthPa. 55(1); अन्यशयनादनादृत्यैव लक्ष्मणः। निशाभोजनदापथं कारितो वनमालया YogŚā. 3.68; ब्राह्मणी···सर्वं सुषुवे। तं दृष्ट्वा त्यक्तवामयत्। इत्येवपरि-

जनवचनान्यनादृत्य … असौ प्रौढीकृतः Pañca. 105. 3; इत्येषामप्यनादृत्य वचश्चिक्रीड नैषधिः PāṇḍaC 6. 339; तेन निवारितोऽपि तद्वचनमनादृत्य निर्गतो राजपुत्रः SimhāDvā. 35. 2(1); रथादेरशक्यनिवर्तनत्वे दूरं गच्छेयमिलापे सारथ्यादिना कृते तदनादृत्य समीपमुपगच्छन् पश्चादपसरन् वा यदि रथादिना पीडयन् तदा सारथ्यादेर्न दण्डः DaṇḍaVi. 225. 4; 354. 14; कथमनादृत्यैव मे वचनमन्यत एते धावन्ते AdbhuDa. 7. 8(8); कथमेषा मद्वचनमनादृत्य मन्दपवनमेवाभिनन्दति ŚṛṅgāSa. 53(1); आप्तवाक्यमनादृत्य दर्पेणाचरितं यदि । फलितं विपरीतं तत् का तत्र परिदेवना ŚukraNī. 3. 50; **5** having looked down upon, having shown contempt ततः प्रासृजदुग्राणि शरवर्षाणि पाण्डवः । समरे तमनादृत्य नास्य वीर्यमचिन्तयत् MahāBhā. vii. 114. 11; हयं वा दन्तिनं वापि रथं नृपतिसंमतम् । अधिरोहन्त्यनादृत्य हर्युके पार्थिवे मृदौ MahāBhā. xii. 56. 54; SūktiRa. 70.5; लक्ष्मीमदादनादृत्य मन्त्रे भोगमवाप्तवान् TantrRā. 1. 60; तं सुयोधनमनादृत्यैव स्थानेनाद्यान्तया … अवबद्धम् …। सुयोधनस्य चानादरं द्वितीयगदाघातदानाद्यनुमात् Loc. 81. 9 (*on* 2. 10); Kāvyānu. He) 92.14; कर्णौ पिधाय यातेऽथ तामनादृत्य सुन्दरीम् । तस्मिन् नरेन्द्रमहिषी बभूव विरहातुरा BṛKathāMañ. vi. 1. 191 vi. 1.205; यदोपान्ते कान्ते लुठति तमनादृत्य भवनाद् द्रुतं निष्क्रामन्त्या किमपि न मयालोचितमभूत् SaduktiKa. 95. 18; गुरुणा त्वामनादृत्य स्वं गौरवमनादृतम् ParamāKā. 37. 23.

अनादृत्यत्व (anādṛtya-tva) *n.* the state of being not acceptable हेतुदर्शनसूत्रं तु पूर्वाधिकरणशेषतया व्याख्यापक्षे न्यायाभासभ्रान्त्यादिसंभवदर्शनादित्येवं योज्यम् । अधिकरणान्तरत्वपक्षे तु आचारमूलत्वेदानींतनस्मृतिविगाने संभवन्मूलान्तराया अनादृत्यत्वोक्त्यर्थम् MīmāKau. i. 27. 5 (*on* i. 3. 4)

अनादृश्य (an-ādṛśya) *adj.* not visible, invisible ततो भीतः कलिः क्षिप्रं प्रविवेश विभीतकम् । कलिस्त्वन्येन नादृश्यत् (v.l. कलिस्त्वन्यैरनादृश्यः) MahāBhā. iii. 70. 34; *m.* name of one of the Maruts in the Prejeṣṇa group धृतिर्वपुरनादृश्यो वासः कामो जयो विराट् । प्रेजेषणो गणो नाम वायुस्कन्धे च सप्तमे ViṣṇuDhaP. i 127.30.

अनादृश्य (an-ādṛśya) *ger.* not having considered, having ignored अनादृत्य(v. l °श्य) तु तद्वाक्यं दक्षस्य भगवान् शशी । रोहिण्या सार्धमवसत् MahāBhā. ix. 34. 52; क्रोधहर्षावनादृत्य(v. l. °श्य) पैशुन्यं च विशां पते । विप्रो वेदानधीते यः स त्यागी गुरुपूजकः MahāBhā. xii. 12. 10; द्वेष्यमुक्तः प्रियं वक्ष्यामनादृश्य (v. l. °श्य) तदप्रियम् MahāBhā. xii. 171. 43.

अनादृष्ट (anādṛṣṭa) *m.* name of a royal sage, father of Riveyu अनादृष्टस्तु राजर्षी रिवेयुस्तस्य चात्मजः VāyuP. ii. 37. 123.

अनादृष्टि (anādṛṣṭi) *m.* **A** name of one of the sons of Dhṛtarāṣṭra अपातयन्त पुत्रांस्ते रथेभ्यः … । अनाधृ(v.l. °दृ)ष्टिं कुण्डभेदं वैराटम् MahāBhā. vi. 92. 26; **B** name of one of the sons of Śūra and Bhojā (जज्ञिरे शूराद्भोजायान्) अनादृष्टि(:) कडश्चैव नन्दनश्चैव VāyuP. ii. 34. 138; **C** name of the son of Nivarta and Asmakī अस्मक्यां लभते पुत्रमनादृष्टिं यशस्विनम् । निवर्तः VāyuP. ii. 34. 176.

अनादृष्टि (an-ādṛṣṭi) *f.* [w. r. for अनावृष्टि], BrahmāṇḍP. i. 1.138.

अनादेय (an-ādeya) *adj.* [*f.* -ā] **1A** (person) not fit to be accepted **B** (person) not to be trusted **2AI** not fit to be taken (as food) **II** which should not be taken in, to be avoided **BI** (view, theory etc.) to be rejected, to be discarded **II** not to be used **CI** not fit to be taken **II** not fit to be received **3** not fit to be taken (as tax etc. which is not due) **4A** from whom (property is) not to be taken away, not to be deprived (of property) **B** (field) not to be taken away (i. e. not transferable) **5** (Law) inadmissible (as a law suit) **6** which cannot be secured or obtained **1A** (person) not fit to be accepted अथ चेलक्षयेदेनं मर्यादां क्षत्रियब्रुवः । अप्रशस्यस्तदूर्ध्वं स्यादनादेयश्च संसदि MahāBhā. xii. 97 9; **1B** (person) not to be trusted सर्वदानादेयेषु प्रतिकूलवर्तिषु जडेषु रतिं कुर्वाणः … धीवर इवोपलक्ष्यसे NalaCam. 3. 16(11) (comm. अनादेयेष्वश्रद्धेयेषु जडेषु); **2AI** not fit to be taken (as food) (उक्षाणः) अनादेयानि धासानि विघसन्ति स्वकामतः BṛParāSm. 5. 49; **2AII** which should not be taken in, to be avoided मधुविषसंपृक्तान्नमनादेयम् NyāyBh. 9. 20 (*on* i. 1. 2); **2BI** (view, theory etc.) to be rejected, to be discarded (स्मृतिः) कुदृष्टित्वान्निष्फलत्वादनादेया स्यात् MuṇḍUBh. 308. 12 (*on* i. 1. 5); यदप्रागल्भ्यादिभिः स्खलितपदमुदाहरन्ति न तावता तदनादेयम् ManuBh. ii. 110. 2 (*on* 8. 78); अनैकान्तिकं परं प्रत्यसिद्धं चेत्यनादेयम् Kiraṇā. 200. 18; तन्निरन्तरं प्रदर्शितन्यायवचनाभ्यां दूषितमित्यनादेयमिवोपलक्ष्यते CaturCin. iii(1). 1124. 18; पुराणान्तरादिवचनादीनि … । अत्यन्तविरुद्धानि त्वनादेयानि NyāySiA. 193. 24; श्रुतिपरित्यागस्त्वयुक्तः । किन्तु स परिहर्तव्यः । अन्यथा प्रागपि श्रुतिरनादेया स्यात् NyāySu.(Ja.) 231B.7 (*on* ii. 1. 1); भविष्यति कश्चिदत्रोपाधिरिति शङ्कापिशाची … अनादेया Upask. 396. 6 (*on* ix. 2. 2); यत्तु … कुल्लूकव्याख्यानं तदनादेयं पाठापरिचयपदार्थापरिज्ञानमूलकत्वात् DaṇḍaVi. 139. 11; 279.19; एवं भूतार्थप्रतिपादकवाक्यमप्राप्यं, साधनासंभवादनादेयम् VyavaNi. 28. 6; संख्यानियमस्त्वदृष्टार्थ इति केचिच्चिद्व्यवस्थानादेया VīraMi. (Āhnika.) 46. 13; 85. 9; अत्र दशभ्यो दिग्देवताभ्य इति गौतमभाष्यमनादेयम् VīraMi.(Āhnika.) 418.17; घटत्वादिभेदस्य हेतुत्वान्तरकल्पनमनादेयमेव VyutpaVā. 57. 13; 174. 18; प्रभाकरवचनं निर्युक्तिकत्वादनादेयम् BhāṭṭCin. i. 8. 2 (*on* i. 1.2); व्यापार आश्रयत्वादिकं प्रकल्प्य फलव्यापारोभयार्थत्वकल्पनं तत्र तत्रोक्तमनादेयम् VaiyāBhū. 54.8 (*on* 12); 234. 22 (*on* 58); यदमृतानन्दैर्व्याख्यातम् … तदनादेयम् SetuBa. 73. 7; 113. 31; इति तूक्तभाष्यविरोधादनादेयम् LaŚabdeŚe. ii. 308. 8; **2BII** not to be used तत्र व्यभिचारवारणायानादिपदम् । … अनादिपदमनादेयमेव AdvaiSi. 421. 5; 562. 12; **2CI** not fit to be taken तस्या(? स्मा)त्तस्या अनादेया बलवीर्यादिशक्तयः PāraS. 18. 308; कृपणस्य वित्तमिति रोहणस्य च मणिचक्रमनादेयम् UdaySuKa. 56. 24; **2CII** not fit to be received अनास्वाद्यमविक्रेयमनादेयमनीप्सितम् । दत्तं निरुपकारं यद्दन्ध्यदानेन तेन किम् DarpDa 6. 17; **3** not fit to be taken (as tax etc. which is not due) अनादेयं नाददीत परिक्षीणोऽपि पार्थिवः । न चादेयं समृद्धोऽपि सूक्ष्ममप्यर्थमुत्सृजेत् ManuSm. 8.170; Subhāṣi. 2832; अनादेयस्य चादानादादेयस्य च वर्जनात् । दौर्बल्यं ख्याप्यते राज्ञः स प्रेत्येह च नश्यति ManuSm. 8. 171 (ManuBh. अनादानार्हमनादेयम्); अनेन … त्वमप्यादेयमनुत्सृजता लक्ष्(? म)प्यनादेयमनादित्समानेन … मुक्तम् … भारतं वर्षम् AvantiKa. 209. 7; करदण्डशुल्कादि शास्त्रविहितं वर्जयित्वान्यत्पौरधनमनादेयम् ManuBh. ii. 158. 3 (*on* 8. 170); **4A** from whom (property is) not to be taken away, not to be deprived (of property) यो भृत्यात्मपीडाभ्यामुपचिनोत्यर्थं स कदर्यः । स पक्षवांश्चेदनादेयः ArthŚā. i. 163. 6 (2. 9); **4B** (field) not to be taken away (i. e. not transferable) (क्षेत्रम्) अनादेयमकृतोऽन्यः पञ्चवर्षाण्युपभुज्य प्रयासनिष्क्रयेण दद्यात् ArthŚā. ii. 58. 7 (3.10); **5** (Law) inadmissible (as a law-suit) एकस्य बहुभिः सार्धं स्त्रीभिः प्रेक्षकैस्तथा । अनादेयो भवेद्वादो धर्मविद्भिरुदाहृतः BṛhaspaSm. 22. 135; Mitā. 129. 2 (*on* 2. 5) = VyavaNi. 26. 12 = VīraMi. (Vyavahāra.) 35.6; 33. 15; BṛhaspaSm. 28. 174; देशकालविहीनश्च द्रव्यसंख्याविवर्जितः । साध्यप्रमाणहीनश्च पक्षोऽनादेय इष्यते BṛhaspaSm. 32. 19 = KātySm. 138 = VyavaNi. 38. 5; VīraMi. (Vyavahāra.) 48. 27; अन्ये वा ये पुरग्राममहाजनविरोधकाः । अनादेयास्तु ते सर्वे व्यवहाराः प्रकीर्तिताः BṛhaspaSm. 33. 32 = Mitā. 131. 26 (*on* 2. 6); VyavaNi. 27. 2; VyavaMa. 14. 2; VīraMi. 395. 2 (*on* 2. 5); 'साध्यप्रमाणहीनश्च पक्षोऽनादेय इष्यते'। अनादेयस्त्वाज्यः परीक्षकैः Aparā. 609. 8 (*on* 2. 6); यत्र यदुपयुज्यते तत्र तदभावे साध्यसिद्धेः कर्तुमशक्यत्वादनादेय एवोपयोगिविहीन पक्षः SmṛtiCan iii. 84. 15; **6** which cannot be secured or obtained विकल्पद्वययोजना । अनाधे(? दे)याप्रहेयातिशये स्यास्नौ न किंचन MahāP. 21. 250; नानागतनैर्लिङ्गं प्रत्यगेकमविक्रियम् । अनादेयमहेयं (य)न्नमस्तस्मै सदादृशे TaiUBhāVā. 40. 6 (2)

अनादेयता (anādeya-tā) *f.* inadmissibility (as a law-suit) अन्यथा सख्यादिरहितद्रव्यविषयविवादस्यानादेयता स्यात् Aparā. 608. 13 (*on* 2.6); न च गुरुशिष्यत्वपितृपुत्रत्वादिप्रयुक्तव्यवहारानादेयतापरमिदमिति वाच्यम् VīraMi. (Vyavahāra.) 33. 25.

अनादेयतृण (anādeya-tṛṇa) *n.* grass which is unacceptable (as food for human beings) अनादेयतृणान्यत्त्वा स्रवन्त्यनुदिनं पयः । … पूज्या गावः कथं न ताः BṛParāSm. 5. 9.

अनादेयत्व (anādeya-tva) *n.* **A** unacceptability व्यावहारिकसंगवे प्रातीतिकस्यानादेयत्वात् LaCandr 733 29; **B** inadmissibility (as a law-suit) तादृशस्याप्यनादेयत्वे निर्णयाभावप्रसङ्गेन युक्तिविरोधात् VīraMi. (Vyavahāra.) 33. 26.

अनादेयफलकुसुम (anādeya-phalakusuma) *adj.* (tree) whose fruit and flowers are not fit to be taken सकलगुणैकनिकेतन दानववासेन धरणिरुहराज । जातोऽसि भूतले त्वं सतामनादेयफलकुसुमः ĀryāSaŚa. 674.

अनादेयवचन (anādeya-vacana) *adj.* whose words should not be taken into consideration अतत्त्वज्ञमनादेयवचनं वाग्विदां वर । यः पृच्छति नरं तस्मान्नास्ति मूढतरोऽपरः YogVā. ii. 11.45.

अनादेयवाक्य (anādeya-vākya) *adj.* whose statement is not acceptable स चेदित्थंत्वमागच्छति मनुष्याणां सभागतां प्राणातिपातेनाल्पायुर्भवति … संभिन्नप्रलपेनानादेयवाक्यः AbhidhKoBh. 254. 3 (*on* 4. 85); को भो गौतम हेतुः कः प्रत्ययः येनेहैके सत्वा(त्त्वा) अल्पायुषोऽपि दीर्घायुषोऽपि … अनादेयवाक्या अपि आदेयवाक्या अपि Mahākarmavibhaṅga 29.27 (Ed. S. Levi, Paris,

1932) [DBHS.]

अनादेयवाक्यत्व (anādeyavākya-tva) *n.* the state of being one whose words are not acceptable (भिक्षुः … वृत्ती) वृत्तस्थो न भिन्नवृत्तस्तस्यानादेयवाक्यत्वात् AbhidhKoBh. 261.9 (*on* 4.100)

अनादेयवाद (anādeya-vāda) *m.* inadmissible dispute (in a law-suit) अनादेयवादस्य लक्षणमाह । नारदः — एकस्य बहुभिः सार्धं स्त्रीणां प्रेष्यजनस्य च । अनादेयो भवेद्वादः VyavaNi. 26.10.

अनादेयव्यवहार (anādeya-vyavahāra) *m.* inadmissible dispute (in a law-suit) सर्वत्र पितापुत्रादिविरोधेऽनादेयव्यवहारे साक्षिणो द्रष्टारो वा ये स्युः … तेषां द्विशतो दमः BālaKrī. i. 283.1 (*on* 2.245)

अनादेया (a-nādeyā) *adj.* (*f.*) not originating from a river ते … ददृशुः पद्मिनीं शुभाम् । … एकद्वारामनादेयां सुप्रतीर्थामकर्दमाम् MahāBhā. xiii. 95.16.

अनादेयादान (anādeyādāna) *n.* taking of what should not be taken (i.e. taking of undue taxes) अनादेयादानाद्दरिद्रोऽयमिति लोकेऽख्यातिः … जायते ManvaVi. 985.22 (*on* 8.171)

अनादेयाश्रयत्व (anādeyāśraya-tva) *n.* the state of being the abode (of words) which cannot be relied upon न गृही भिक्षुण्यादय इति । तेषामनादेयाश्रयत्वात् Sphuṭā. iv. 103.17 (*on* 4.101)

[1]**अनादेश** (an-ādeśa) *m.* **1A** absence of specific instruction, absence of specific statement or injunction अनादेशे मन्त्रा बलवन्तस्तपोऽन्विताः पावना भवन्ति SāmaViBr. i. 5.2 (Sāy. अनादेश इति । आदेशः उपदेशः । अस्येदं प्रायश्चित्तमिति यत्र विशेषोऽनभिहितः तत्र); अनादेशे त्रिरात्रमुपवासः पुष्येणारम्भः SāmaViBr. ii. 1.2; अनादेशेऽष्टाक्षराः पादाः SarvaAnu. 3.11; 12.5; खैलिकानामनादेशोऽस्मिन्ग्रन्थेऽनुवाकानाम् SarvaAnu.(Anuvāka) 17; एकाङ्गवचने दक्षिणं प्रतीयात् अनादेशे ĀśvaŚS I. i. 1.13; अनादेशे विकल्पभूतौ ŚāṅkhāŚS. i. 16.14; xiv. 1.3; अनादेशे प्रकृतिः प्रत्येतव्या ĀpaŚS. xix. 18.5; अनादेशेऽध्वर्युः कुर्यात् MānŚS. 7.7; 115.15; (आज्यम्) तस्य होमोऽनादेशे KātyŚS. i. 8.38; DrāhyŚS. ii. 3.11; एकश्रुतिविधानान्मन्त्रान् कर्माणि चोद्गातैव कुर्यादनादेशे LāṭyāŚS. i. 1.4=DrāhyŚS. i. 1.4; LāṭyāŚS. i. 5.1= DrāhyŚS. ii. 1.1; प्रथमाभिर्विष्टुतिभिः स्तोमविधानमनादेशे LāṭyāŚS. vi. 2.1; DrāhyŚS. xvi. 2.1; निधनानि । स्वरानादेशे तथा स्वराणि स्युः । इडा चानादेशे LāṭyāŚS. vii. 10.2; DrāhyŚS. xxi. 1.2; पूर्वस्मिन्नयोदशरात्रे व्यूढाश्छन्दोमाः सोमसामादेशाद् गौरीवितस्य चानादेशात् LāṭyāŚS. x. 3.12; DrāhyŚS. xxviii. 4.19; पूर्वया द्वारानादेशे प्रविशेत् DrāhyŚS. xii. 1.15; xx. 1.31; मन्त्रानादेशे लिङ्गवतेति भागलिः VaitāSū. 1.3; नित्यमक्ष्णयापच्छेदनमनादेशे BaudhŚuS. 4.4; एवमनादेशे सर्वेषु भूतिकर्मसु, पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्चैताभिरेव जुहुयात् ŚāṅkhāGS. i. 12.13; KauṣīGS. i. 8.15; अग्निरिन्द्रः प्रजापतिर्विश्वेदेवा ब्रह्मेत्यनादेशे ĀśvaGS. i. 3.8; तां न मिथः संसादयेदनादेशात् BaudhGS. i. 5.1; स्वस्तिपुण्येष्वनादेशे त्रिकाः KāṭhGS. v. 19.4; सर्वत्रानादेशे अग्निः पुंसामर्यमा स्त्रीणाम् VārāGS. 3.6; आज्याहुतिष्वनादेशे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च महाव्याहृतिभिर्होमः GobhiGS. i. 9.27; उदगयनपूर्वपक्षपुण्याहेषु प्रागावर्तनादह्नः कालोऽनादेशे DrāhyGS. i. 1.2; ii. 2.15; अक्षात्यनादेशे स्थालीपाकः KauśiSū. 7.1; अनादेशे पटलेऽस्मिन् विधानं सर्वत्र विद्यादपि वैकृतानाम् ṚPrāti. 6.4; अनादेशे प्रण्यस्ता जिह्वा TaiPrāti. 2.20; त्रिपदा गायत्र्यः सर्वत्रानादेशे शङ्कुमत्यो भवन्ति UpaniSū. 6.22; एतान्येवानादेशे विकल्पेन क्रियेरन् GautDS. iii. 1.18= VāsiDS. 22.14; अनादेशे जपो होम उपवासः MahāBhā. xii. 50*(1); कारकग्रहणमनादेशे स्वार्थविज्ञानात् Vār. 1 *on* P. iii. 3.19; कर्तरि कृद्वचनमनादेशे स्वार्थविज्ञानात् Vār. 1 *on* P. iii. 4.67; अनादेशे स्वार्थविज्ञानात् समानशब्दाप्रतिषेधः Vār. 3 *on* P. v. 3.10; MahāBh. ii. 404.22 (*on* v. 3.10); कर्तरि कृतो भवन्तीत्युच्यतेऽनादेशे स्वार्थविज्ञानात् MahāBh. ii. 177.9 (*on* iii. 4.67); तत्सर्वार्थमनादेशात् MīmāSū. iv. 3.13=TantrRa. 31.12; पुरोडाशस्त्वनादेशे तत्प्रकृतित्वात् MīmāSū. vii. 3.16=ŚābaBh. 1556.9 (*on* vii. 3.16); होमपात्रमनादेशे द्रवद्रव्ये स्रुवः स्मृतः GobhiSm. 1.108=VīraMi. (Paribhāṣā.) 106.13; आज्यं हव्यमनादेशे जुहोतिषु विधीयते GobhiSm. 1.113; CaturCin. ii(1). 41.17; VīraMi.(Paribhāṣā.) 105.19; 105.21; BhāṭṭCan. 83.5 (*on* xv. 2.20); किं सर्वफलमेतत्कर्म, उतैकफलमिति ।… तत्सर्वार्थमिति । कुतः । अनादेशात् । न किंचिदिहातिदिश्यत इदं नाम फलमिति ŚābaBh 1255.12 (*on* iv. 3.13); अनादेशे तु सर्वत्र दक्षिणः पाणिरुच्यते LaghvāśvaSm. 2.11; अनादेशाद्यद्यत्कामयते फलमनियमेन तस्य तस्योपायत्वेन विधीयमानत्वात्सर्वार्थता ṬupṬ. 34.5 (*on* iv. 3.13); यद्यपि च पर्णकृच्छ्रस्य क्वचिद् विनियोगो नोक्तः, तथाप्यनादेशे पापगुरुत्वापेक्षया प्रत्येतव्यः BālaKrī. ii. 176.14 (*on* 3.312); मन्त्रस्य देवतायाश्च … 'अनादेशे' अविधाने CaturCin. i. 139.19; अनादेशे … सावित्र्येव जप्या ManvaVi. 253.57 (*on* 2.220); अनादेशे तु संख्यायाः शतमष्टोत्तरम् ManvaVi. 1467.17 (*on* 11.248); उभयविधेऽपि द्रव्येऽनादेशे स्रुवा होमो न कर्तव्यः VīraMi.(Āhnika.) 421.5; (मार्जनं यज्ञपात्राणां पाणिना) वामस्य निषिद्धत्वादनादेशे …। दक्षिणेनेति BālamBha. i. 450.27 (*on* 1.185); **1B** absence of command or order अष्टौ शतानि श्वेतकेतूनां यानि त्वं च सत्वं निजघान भूयसः । अनादेशेनोभय(तश्च) वीडिताः अविद्याभिर्नोऽभिरक्षन्तु वाजिनः AVPari. 1(41).2; एवं तदुक्तितः पत्युरनादेशाच्च योषितः । शेषा विहरणे बुद्धिं न चक्रुः PadmP.(Ra.) 97.71; **2** (Gr.) **2A** absence of substitution अनादेशेऽविकारः VājaPrāti. 4.131; आङ् शासु इच्छायाम् ।… ल्यपोऽभावः फलम् । क्त्वापि छन्दसीति अनादेशः DhātuPra. 2.12 (71.9); **2B** [Loc.] when (the case-ending is) not liable to substitution युष्मदस्मदोरनादेशे P. vii. 2.86 = CāndraVyā. v. 4.54 = SaraKaṇṭhā.(Gr.) vi. 4.55; युष्मदस्मदोर्थकारोऽन्तादेशः(? शः) स्यादनादेशे अजादौ परे । त्वया । मया PrakriKau. i. 248.2; अनयोर्यकारादेशः स्यादनादेशेऽजादौ परतः SiddhāKau. 91B.12 (*on* vii. 2.89); LaŚabdeŚe. i. 329.6; **2C** other than a substitute (i. e. *sthānin* or the original form) ष्यङ्यनादेशे यलोपवचनम् Vār. 1. *on* P. iv. 1.78; (इडः) अग्रहणे ह्यनादेशस्यापि दीर्घप्रसङ्गः Vār. 2 *on* P. vi. 4.16; न वा छन्दस्य नादेशस्यापि दीर्घत्वदर्शनादिड्ग्रहणानर्थक्यम् Vār. 3 *on* P. vi. 4.16; ष्यङ्यनादेशे यलोपो वक्तव्यः । औदमेध्यायाश्छात्राः औदमेधाः MahāBh. ii. 229.26 (*on* iv. 1.78); अक्रियमाणे हीड्ग्रहणेऽनादेशस्यापि दीर्घत्वं प्रसज्येत MahāBh. iii. 184.17 (*on* vi. 4.16); ऋच्छेरनादेशस्य ग्रहणम् KāśiVṛ. *on* i. 3.29= PariVṛ.(Sī.) 40.15; यद्यनादेशस्य ग्रहणं स्यादादेशस्यात्मनेपदं न सिध्यति Nyās. i. 229.18 (*on* i. 3.29); न त्वनादेश ऋच्छिर्निर्दिष्ट इत्यर्थः Pradī. iii. 84B.10 (*on* iii. 1.36); गमेरित्यादेशानादेशयोर्ग्रहणमविशेषात् Prasā. ii. 122.22 [*anādeśa* is given as the meaning of *anakāla*, NānārthaMa. 1720]

[2]**अनादेश** (anādeśa) *m.* substitute *ana* (for *id* of the pronominal stem *idam*) त्यदाद्यत्वे पररूपत्वे च कृत इद्रूपस्यानादेशः Nyās. ii. 767.9 (*on* vii. 2.112); पूर्वेणानादेशे प्राप्ते हलादाविद्रूपस्य लोपो विधीयते Nyās. ii. 767.17 (*on* vii 2.113); इद्रूपस्यानादेशः स्यादापि प्रत्याहारे परे । अनेन । अनयोः BhāṣāVṛ. *on* vii. 2.112

[3]**अनादेश** (anādeśa) *m.* substitute *ana* (for the suffix *yu*) अङ्गसंज्ञानिमित्तस्य योः अनादेश उच्यमानो मृत्युशब्द इव तुटि कृते त्युशब्दोऽङ्गनिमित्तम्, न तु युशब्द इति न स्यादित्यर्थः Pradī. iv. 201B.21 (*on* iv. 3.23); तुटः प्रागनादेशः SiddhāKau. 256A.10 (*on* iv. 3.23)

[4]**अनादेश** (an-ādeśa) *m.* substitute *an* (for *id* of the pronominal stem *idam*) अनादेशे कृतेऽन्त्यनकारलोपात् PariVṛ.(Sī.) 179.18; अनादेशः । अनया PrakriKau. i. 288.7; ननु इद ए इति स्थिते स्मैभावात्परत्वादनादेशे 'सकृद्गतौ' इति न्यायेन स्मै न स्यात् …। स्मै आदेशे तु न अनादेशो हलिलोपेन बाधात् LaŚabdeŚe. i. 306.14.

अनादेश (anādeśa) *adj.* name of a Sāman आकूपारमनादेशम् Indische Studien 3.204a [PW., pw.] [better *n.*]

अनादेशकर (an-ādeśakara) *adj.* not carrying out the instruction, disobeying the order एवमश्रद्धितं शिष्यमनादेशकरं गुरुः । शशाप BhāgP. viii. 20.14.

अनादेशग्रहण (anādeśa-grahaṇa) *n.* use or mention of the word *anādeśa* (युष्मदस्मदोरनादेशे) अनादेशग्रहणं शक्यमकर्तुम् ।… तदेतदनादेशग्रहणं तिष्ठतु तावत् सांन्यासिकम् MahāBh. iii. 304.17 (*on* vii. 2.86); युष्मदस्मदोरनादेश इत्यनादेशग्रहणं तत्स्थानापत्त्या तद्धर्मलाभस्य स्वरूपविधिना निरस्तस्य ज्ञापकमुक्तम् Pradī. vi. 43.7 (*on* vii. 1.37); vi. 156.14 (*on* vii. 2.89); अनादेशग्रहणं 'योऽचि' इत्यत्रानुवृत्त्यर्थम् Prasā. i. 248.16.

अनादेशत्व (anādeśa-tva) *n.* the state of not being a substitute किं च कारणं न स्यात् । अनादेशत्वात् । आदेशः स्थानिवदित्युच्यते न चेम आदेशाः MahāBh. i. 136.17 (*on* i. 1.56); सकारमात्रस्यानादेशत्वात् षत्वाप्रसङ्गेऽपि सकारमात्रस्य सकार इति षत्वं प्राप्नोति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 1.50; PariVṛ.(Sī.) 114.5; नसायादेशानां कोऽयमनुपन्यासः … पदादीनां भाष्यरीत्यानादेशत्वात् LaŚabdeŚe i. 233.13.

अनादेशन (an-ādeśana) *n.* absence of teaching or instruction कुत एतत् । अर्थानादेशात् (v. l. अर्थानादेशनात्) । न ह्यर्था आदिश्यन्ते MahāBh. i. 363.8 (*on* ii. 1.1)

अनादेशप्रत्ययसकारत्व (anādeśapratyayasakāra-tva) *n.* the state of being the sound *s* which is neither a substitute nor a suffix अनादेशप्रत्ययसकारत्वात् सुटः षत्वं न प्राप्नोति Nyās. ii. 292.2 (*on* vi. 1.145)

अनादेशम् (ánādeśam) *adv.* without announcing to or addressing (a particular deity) अथ यद्रान्यानि गृह्णाति तद्तुभ्यश्छन्दोभ्यो गृह्णाति तदनादेशमेव गृह्णाति ŚatBr.(K.) II. iii. 1.7; II. iii. 1.8-9.

अनादेशहोम (anādeśa-homa) *m.* offering of an oblation without announcing to or addressing (a particular deity) होमोपदेशो यत्रास्ति न तु मन्त्रोपदेशनम्। तत्रानादेशहोमाः स्युः VīraMi.(Saṁskāra.) 278.25; अनादेशहोमा अनादिष्टदेवताका होमाः VīraMi.(Saṁskāra.) 279.4.

अनादेशादि (an-ādeśādi) *adj.* other than a verbal stem which is liable to substitution for its initial (consonant) अत एकहल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि P. vi. 4.120; अनादेशादेरिति प्रतिषेधः प्राप्नोति MahāBh. iii. 218.1 (*on* vi. 4.120); अस्यैकव्यञ्जनमध्येऽनादेशादेः परोक्षायाम् Kātan. iii. 4.51; अतो हल्मध्येऽनादेशादेर्लिटि JaineVyā. iv. 4. 110; लिट्यनादेशादेरेत्हल्मध्येऽतः CāndraVyā. v. 3.116=SaraKaṇṭhā.(Gr.) vi. 3.116; अनादेशादेरिति किम्। चकणतुः KāśiVṛ. *on* vi. 4.120; SiddhāKau. 351B.15 (*on* vi. 4.121); अनादेशादेरेकव्यञ्जनमध्येऽतः SiddhaHe. iv. 1.24; अनादेशादेः किम्। चखदतुः PrakriKau. ii. 63.3.

अनादेशादित्व (anādeśādi-tva) *n.* the state of not being a verbal stem which is liable to substitution for its initial (consonant) अनादेशादित्वादनेनैवैत्त्वस्य सिद्धत्वात् Nyās. ii. 582.24 (*on* vi. 4.120)

अनादेशार्थ (anādeśārtha) *adj.* meant for the sake of that (sound *s*) which is not a substitute षसादेशः। अनादेशार्थे (v.l. °शार्थम्) वचनम् Prasā. ii. 176.9.

अनादेशार्थे (anādeśārthe) *adv.* for the sake of that (sound *s*) which is not a substitute षसादेशः। अनादेशार्थे वचनम् Prasā. ii. 176.9.

अनादेशिक (an-ādeśika) *adj.* not arising from instruction or injunction यदाश्रयस्तर्कः साक्षाद् व्यवहितोऽपि वा। तस्यानुमानभावेऽपि न ह्यसावपसर्पति। न चैतदनादेशिकम् NyāyPari. 333.11.

अनादेशिकत्व (anādeśika-tva) *n.* the state of being what is not arising from instruction or injunction यदेवं तत्सर्वं तदर्थविद्व्याख्यातं, यथा मन्वादिसंहितेति। अन्यथा त्वनाश्वासेनाव्यवस्थानादननुष्ठानमव्यवस्था वा भवेदनादेशिकत्वात् NyāyKuA. ii(2). 71.5; केचित्तु भावात्मकेषु विपर्ययिधर्मेषु प्रवृत्तमिदमेव प्रत्यवस्थानमुपलब्धिसमः अभावात्मकेषु त्वनुपलब्धिसम इति व्याचक्षते। तदशिष्यम् अनादेशिकत्वात् TārkiRa. 294.6; प्रमितिस्तत्करणं च यथेच्छं प्रमाणमाहुरित्यवोचाम। आश्रयप्रामाण्यस्यानादेशिकत्वात् NyāyPari. 35.4 (comm. अनादेशिकत्वात् प्रमाणत्वेनानुपदिष्टत्वात्)

अनादेश्य (an-ādeśya) *adj.* **I** which cannot be pointed out सूर्येन्दुपरिधियोगेऽर्काष्टमभागो भवत्यनादेश्यः Āryabh. 4.47(99) (comm. द्रष्टुमशक्यः); वलनादिशशिवदन्यद् ग्रहणं तैक्ष्ण्याद्रवेरनादेश्यम्। द्वादशभागादूनम् BrāhmSphuSi. 5.20; **II** not to be ordered by pointing out वोडणिभट्ठ(ट्ट)क्षेत्रं यस्य ··· अछाटभटप्रवेस(श)म् अनादेस्य(श्य)म् अनासेध्यम् - प्रतिपादितम् EI. xii. 264.45; मंदरजविषयां [तःपाति किं]इच्छिताग्रामः ···। एवं चतुराघाटनोपलक्षितः ··· अनादेस्यः (श्यः) अनासेध्यः ··· प्रतिपादितः EI. xxv. 62.76.

अनादेश्यग्रहपरत्व (anādeśyagrahapara-tva) *n.* the state of having reference to a planet which cannot be pointed out दर्शनवाक्यानां ग्रस्तास्तविषयत्वादनादेश्यग्रहपरत्वाद्वा ज्ञानस्य चार्थतः प्राप्तेस्तदेव निमित्तम् NirṇaSi. 53.25.

अनादेश्यग्रहव्यावृत्ति (anādeśyagraha-vyāvṛtti) *f.* exclusion of a planet which cannot be pointed out दृशेरुद्देश्यविशेषणत्वात् ग्रहे त्ववदविवक्षयार्थतः सिद्धज्ञानमात्रानुवादत्वे सर्वं सुस्थम्। अस्तुस्याद्यनादेश्यग्रहव्यावृत्त्या वा दर्शनस्यार्थवत्त्वम् NirṇaSi. 52.14.

अनादैजाद्यच् (anādaij-ādyac) *adj.* having an initial vowel (amongst the vowels) other than *ā*, *ai* or *au* नदीमानुषीनाम्नोऽनादैजाद्यच CāndraVyā. ii. 4.42 (vṛtti न चेदस्यादैचोऽचामादिभूता भवन्ति)

[1]**अनाद्य** (an-ādyá) *adj.* [*f.* -ā] **AI** what ought not to be eaten नैतां ते देवा अददुस्तुभ्यं नृपते अत्तवे। मा ब्राह्मणस्य राजन्य गां जिघत्सो अनाद्याम् AV. v. 18.1; AV.(P.) ix. 17.1; सा ब्राह्मणस्य राजन्य तृष्टैषा गौरनाद्या AV. v. 18.3; AV.(P.) ix 17.10; यद्राद्यं१ यदनाद्यं सर्वं ते अन्नमविषं कृणोमि AV viii. 2.19 = AV (P.) xvi. 4.9 अनाद्या वै ब्राह्मणेन परिस्रुत् स एतस्मादनाद्याज्जायते ŚatBr. XII. ix. 1.1; कुलटायाः षण्ढकस्य च तेषामन्नमनाद्यम् ĀpaDS. i(6). 19.15; कौटसाक्ष्यं सुहृद्वधः। गर्हितानाद्ययोर्जग्धिः सुरापानसमानि ManuSm. 11.56; अदनात्तदनाद्यस्य तुच्छमायुरकार्यत BṛParāSm. 1.32; 6.174; **AII** not eatable, not fit for eating मृत्यार्पश्चाग्नेरनाद्यम् TaiS. V. vii. 9.2; यद्रूपोऽन्वतिषिञ्चेत्। अनाद्यमग्नेरापः। अनाद्यमाम्यामपिदध्यात् TaiBr. I. iv. 3.6; BaudhŚS. ii. 193.12; तस्माद्दश्मानाद्यः ŚatBr. IX. i. 2.5; अनाद्यं दुर्गन्धत्वादिना भक्षणानर्हम् Aparā. 1047.13 (*on* 3.228); ManvaVi. 1417.8 (*on* 11.145); कृतान्नं पकान्नम् अपर्युषितम् अखाद्यापेयानाद्यम् VīraMi. (Āhnika.) 522.2; 522.5; अनाद्यम् अमनस्तुष्टिकरं न भोज्यम् BālamBha. iii. 127.24 (*on* 3.231); **B** (*fig.*) not to be fed upon तस्माद् ब्राह्मणोऽनाद्यः सोमराजा हि भवति ŚatBr. V. iii. 3.12 = V. iv. 2.3; सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानां राजेति ब्राह्मणानेवापोद्धरत्यानाद्यान् करोति ŚatBr. IX. iv. 3.16; VāsiDS. 1.45; **C** not having anything to eat अथ वयं तवैवातिमानेनानाद्याः स्मः GopBr. i. 2.10 (43.9); **D** (a type of *śrāddha*) in which cooked food (or *piṇḍa*) is not offered अनाद्यं साक्षाददनीयद्रव्यवर्जितं आमद्रव्यकं श्राद्धम् CaturCin. iii(1). 1145.17; अनाद्ये आमश्राद्ध इत्यर्थः VīraMi.(Śrāddha.) 107.21; अनाद्ये ··· अभोजने आमहोमश्राद्धादौ वा NirṇaSi. 285.6; BālamBha. i. 507.17 (*on* 1.228); *n.* absence of eatables अन्नमाद्यं तदभावोऽनाद्यं तस्मिन् सति CaturCin. iii(1). 1145.16; अनाद्ये अदनीयद्रव्याभावे एकोऽपि भोजयितव्यः ManvaMu. 111.23 (*on* 3.125); अनाद्ये अन्नाभावे VīraMi. (Śrāddha.) 107.21; अनाद्ये ···। अन्नाभावे चेति व्याख्यान्तरम् NirṇaSi. 285.6; अनाद्ये ···। आद्यमन्नं तदभावे दुर्भिक्षे इत्यर्थ इत्यपरे BālamBha. i. 507.17 (*on* 1.228)

[2]**अनाद्य** (an-ādya) *adj.* [*f.*-ā] **A** not the first, other than the first (i.e. other than the Sapiṇḍīkaraṇa) अथातः पार्वणे श्राद्धे काम्य आभ्युदयिक एकोद्दिष्टे वा। ब्राह्मणान् ··· पितृवदुपवेश्यैकैकमेकैकस्य द्वौ द्वौ, त्रींस्त्रीन्वा ··· न त्वेवैकं सर्वेषाम्। काममनाद्ये ĀśvaGS. iv. 7.3; य आगच्छेत् तं ब्रूयात् ···। तथा कुर्वन्ननाद्ये हुवाने KauśiSū. 25.29; यत्र त्वनाद्यं गृह्यते न स (तत्र) शक्नोति पराणि लक्षयितुम् ṬupṬ. 228.10 (*on* ix. 4.19); काममनाद्ये आद्यं तु सपिण्डीकरणं ततोऽन्यदनाद्यम् Aparā. 464.11 (*on* 1.227); 'काममनाद्य इति' आद्यादन्यस्मिन् श्राद्धे सर्वेषां स्थाने काममिच्छया एकमपि ब्राह्मणमुपवेशयेत् CaturCin. iii(1). 1145.14; VīraMi.(Śrāddha.) 107.20; अनाद्ये पार्वणवर्जिते NirṇaSi. 285.6; BālamBha. i. 507.17 (*on* 1.228); **BI** having nothing prior to it, bereft of beginning, beginningless, originless अजममरमनाद्यमाद्यमेकं परममजं सकलं निष्कलं च AnnaU. 3.24; अप्रमेयमनाद्यं च ज्ञात्वा च परमं शिवम् BrahmBiU. 9; अनाद्यौ वरमुत्पादौ उभौ सूक्ष्मौ तु तौ स्मृतौ BrahmāṇḍP. iii. 4.21; ननु ककुभि अनाद्यायां(ऋचि) काकुभ इति न प्राप्नोति ŚābaBh. 1714.12 (*on* ix. 2.25); अनाद्योऽहम् VṛGautaSm. 502.4(1); SarvaVeSāSaṁ. 867; अनाद्यया समाविद्धा सा चिच्छक्तिरविद्यया LakṣmīT. 3.16; KūrmaP. 122.7(1.12); व्यासः ···। जयानाद्य जयानन्द जय नीलोत्पलद्युते।··· इत्यादि नाममालाभिः संस्तुवन् वनमालिनम् SkandP. iv. 95.37; लिङ्गं चैव चतुर्मुखम्। अनाद्यं चैव विप्रेन्द्र SkandP.v(1). 36.77; अनाद्यो लोकनाथोऽसौ रश्मिमाली BrahmP. 30.22; BhaviP. 119A.1 (i. 66.75); अजमजरमनाद्यं शाश्वतं ब्रह्म नित्यम् YogVā. iii. 9.76; v 17.33; साद्य मुनिवाङ नुद्यादनाद्या रुजः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 4.84; अनाद्यं कर्माधिकृत्याह Upask. 244.9 (*on* v. 2.14); **BII** not having the first, excluding the first मूलाभिरद्वितीयाभिर्लिङ्गमीवासमुदाहृतम्। सुगन्धान्तमनाद्याभिरष्टाभिः सर्वभद्रकम् SamarāSū. 19.224

अनाद्यकालोपचित (anādyakālopacita) *adj.* accumulated from beginningless time अनाद्यकालोपचितं सत्कायदृष्टिशैलं ज्ञानवज्रेण भित्त्वा स्रोतापत्तिफलं साक्षात्कृतम् GiMs. iii(1). 21.10.

अनाद्यगर्भज (anādyagarbha-ja) *adj.* not having one born prior to oneself 'भ्रातुर्ज्येष्ठस्य ··· धर्मविदब्रवीत्।' ··· ज्येष्ठो भ्राता अनाद्यगर्भजः NirṇaSi 334.5.

अनाद्यगर्भविषया (anādyagarbha-viṣayā) *adj.* (*f.*) referring to one not born as the first (child) जन्ममासे विवाहाभ्यनुज्ञा अनाद्यगर्भविषयेति द्रष्टव्यम् VīraMi.(Saṁskāra.) 301.14.

अनाद्यग्रह (anādy-agraha) *m.* beginningless non-comprehension अनाद्यग्रहस्य तत्कार्यभ्रमकल्पिताश्रयत्वायोगात् IṣṭaSi. 326.7; सर्वस्य च जनिमतोऽनाद्यग्रहं विना नान्यज्जन्मस्थित्यादिकारणम् IṣṭaSi. 335.6.

अनाद्यच् (anādy-ac) (Gr.) non-initial vowel वचनं त्वनाद्यजर्थं विज्ञायमानं पूर्वपदस्यापि वृद्धिं विदध्यात Pradī. vi. 192.15 (*on* vii. 3.10)

अनाद्यजग्धि (anādya-jagdhi) *f.* eating of what is not to be eaten अनाद्यजग्धेश्च निवृत्तिरिष्टा SaṁkṣeŚā. 1.426 (i. 314.6)

अनाद्यज्ञान (anādy-ajñāna) *n.* beginningless nescience or ignorance क्षेत्रम् ···। अनाद्यज्ञानसंसर्गात् कालह्रासवशादपि। नष्टं नरेन्द्रनाथा ये पालयन्त्यर्चनादिकैः। देहान्ते यान्ति ते स्वर्गम् PauṣkS. 43.121; अन्यदपि जडं विभक्तं चेत् कार्यत्वादनित्यमेवेत्यनाद्यज्ञानाश्रयो न स्यात् IṣṭaSi. 195.16; 368.20; अनाद्यज्ञानसंबन्धोऽपि ब्रह्मणोऽज्ञानसंबन्धद्वारक एव PañcPra. 57.4; अनाद्यज्ञानवन्मेयमूरीकृत्येह सर्वतः। उच्छिन्दन्ति प्रमाणानि ह्यज्ञातत्वं प्रमेयगम् BṛĀraUBhVā. iv. 4.922; सन्मात्रस्य ब्रह्मण एव अनाद्यज्ञानतिरोहितस्वरूपतया ··· जगत्कारणत्वमुपपद्य NītiMā. 14.10; 21.5; कर्मशरीरयोः ··· अनाद्यज्ञानोपादानत्वेनात्मसंबन्धः PrakaVi. 81.24; सादित्वात्तेषामनाद्यज्ञानाश्रयत्वानुपपत्तिरिति चेत् VivaPraSaṁ. 59.18; अनाद्यज्ञानचैतन्ययोर्निरवयवत्वात् Nyāyāmṛ. 228B.8;

231A.8; नागन्तुकपदार्थावच्छिन्नचैतन्यमनाद्यज्ञानस्य विषयः AdvaiSi. 488.9; 488.12; 557.6.

अनाद्यणुश्यामता (anādy-aṇuśyāmatā) *f.* originless dark-colouredness of an atom वृद्धवैशेषिकदृष्ट्या अनाद्यणुश्यामतोदाहृता VedāntKa. 219.25 (*on* i. 4.21)

अनाद्यतिरिक्तसृष्टिविषय (anādyatiriktasṛṣṭi-viṣaya) *m.* reference to creation of what is different from the (six) beginningless (things) अनाद्यतिरिक्तसृष्टिविषय एव दृष्टिसृष्टिस्वीकारात् AdvaiSi. 534.4.

अनाद्यत्यन्ताभाव (anādy-atyantābhāva) *m.* beginningless constant absence अनाद्यत्यन्ताभावस्य तार्किकादिमते यथा तत्तत्कालादिरवच्छेदकः GuruCandr. ii. 358.21; तार्किकादिमते अनाद्यत्यन्ताभावस्य यथा तत्तत्कालादिरवच्छेदकः LaCandr. 544.28.

अनाद्यत्व (anādya-tva) *n.* the state of not being the first one गिरापदेन त्वनाद्यत्वाद् ग्रहणं न शक्यमिति वैषम्यम् ŚāstrDī. 635.9 (*on* ix. 4.3); ब्राह्मणव्यक्तेर्वा आद्यत्वानाद्यत्वे विहाय अवधारणं च कालादेः · भविष्यति NyāvSu.(Ja.) 289B.7 (*on* ii. 1.4)

अनाद्यदृष्ट (anādy-adṛṣṭa) *n.* beginningless unseen effect पारमार्थिकोपाध्युपहितब्रह्मजीववादेऽप्युपाधिभेदहेतुभूतानाद्यदृष्टवशाद् व्यवस्था भविष्यतीत्याशङ्क्याह BrahmSūBh.(Rā.) 545.16 (*on* ii. 3.50); पारमार्थिकोपाधिसंबन्धिब्रह्मजीववादे अनाद्यदृष्टप्रवाहेणोपाधिप्रवाहानादित्वात् VedāntDī. 131.5 (*on* ii. 3.50)

अनाद्यध्यस्तत्व (anādy-adhyastatva) *n.* the state of being superimposed since time immemorial दोषजन्यज्ञानात्पूर्वं सतोऽप्यनादेरनाध्यस्तत्वे ब्रह्माप्यनाद्यनन्ताध्यस्तं स्यात् Nyāyāmṛ. 154A.5.

अनाद्यध्यास (anādy-adhyāsa) *m.* beginningless superimposition अविद्यादिवदनाद्यध्याससिद्धये साक्षिणाव्यवधानात् सुषुप्तेऽप्युपलम्भप्रसङ्गादित्यर्थः VedāntKa. 331.7 (*on* ii. 4.1); तदध्यासस्यानादित्वे प्रधानस्यापि पुरुषे स्वधर्माणामनाद्यध्यासमुखेन जगत्प्रवृत्तिहेतुत्वमिति तुल्यम् ŚrutaPra. ii. 288.28 (*on* ii. 2.9); न च कतिपयाध्यासे ··· दोषादित्वं तन्त्रं न तु ··· अनाद्यध्यासे Nyāyāmṛ. 243A.7.

अनाद्यनन्त (anādy-ananta) *adj.* [*f.* -ā] which has no beginning and no end (implying the sense of eternal, which has no known beginning and end, which has no birth and death, originless and imperishable etc.) अनाद्यनन्तं महतः परं ध्रुवं निचाय्य तं मृत्युमुखात् प्रमुच्यते KāṭuU. 3.15; अनाद्यनन्तम् ··· विश्वस्य स्रष्टारमनेकरूपम् ।··· ज्ञात्वा देवं मुच्यते सर्वपाशैः ŚvetāU.5.13 (Śaṅ. आद्यन्तरहितम्); एषा ··· प्राधानिकी चेश्वरकारिता च। अनाद्यना(?न)न्ता ह्यभिमानपूर्वकं विश्वासयन्ती जगदभ्युपैति VāyuP. ii. 40.133; BrahmāṇḍP. iii. 3.111; अभव्यमिथ्यात्वमनाद्यनन्तमनाद्यनन्तश्च यथैव कालः VarāṅgaC. 11.13; पदार्थाश्चतुर्विधाः। अनाद्यनन्तसाद्यनन्तानादिसान्तसादिसान्ताः PārāSū. 28.18; 26.9; परमात्मद्रव्यं स्वभावसिद्धं भवति ···। अनाद्यनन्तेन ··· स्वकीयस्वभावेन निष्पन्नत्वात् TātpaVṛ. 132.14 (*on* 2.6); 30.22 (*on* 1.21); 44.12 (*on* 1.33); अनाद्यनन्तेऽपि काले ये केचिन्निर्वृताः ··· ते ··· अनन्तभागेऽपि न वर्तन्ते SyādvāMañ. 29(72); अनाद्यनन्तबहुविधदुर्विपद्दुःखानुषक्तदूषितात्पास्थिरसांसारिकसुखनयविषयमवुविरक्तस्य···भगवदुपासनं हिततमं विहितम् NyāyPari. 512.18; अनाद्यनन्तद्व्यणुकादियावत्पक्षीकरणेऽनाद्यनन्ततावद्भवदानगोचरपरोक्षज्ञानत्वम् TattvCin. ii(1).639.4; कल्पान्तेऽप्येककालः प्रकृतिपुरुषवत् ब्रह्मणो रूपमन्यन्निर्दिष्टोऽनाद्यनन्तो मुनिभिरिति ततः कार्यता चास्य मन्ना TattvMu. 1.65; सर्वकामावाप्तेः ब्रह्मानन्दावाप्तिरूपतया विवरणम् अनाद्यनन्तदेशकालप्रवहदखिलप्राणिव्रातवर्ति यावत्सुखवृन्दमस्ति PūrvottaVāNaMā. 368.7.

अनाद्यनन्तकल्प (anādyananta-kalpa) *m.* originless and endless aeons अनाद्यनन्तकल्पोपचितदुर्विषहानन्तापराधानङ्गीकारेण ··· स्वयमेव प्रयतते BrahmSūBh.(Rā.) 473.7 (*on* ii. 2.3); अनाद्यनन्तकल्पानुवृत्तसर्वप्रपञ्चजन्मादिकारणत्वं ब्रह्मलक्षणम् ŚivārkaMaDī. ii. 499.17 (*on* iv. 4.20)

अनाद्यनन्तकाल (anādyananta-kāla) *m.* beginningless and endless time, eternal time अनाद्यनन्तकालेऽनुच्छेदेन प्रवर्तमानानां समयानां न भ्रान्त्यादिमूलत्वमुचितम् NyāySu.(Ja.) 315A.11 (*on* ii. 2.1); उन्मत्तवाक्येऽविद्यमानानाद्यनन्तकालानुवृत्तित्तेषामेव तर्हि किंनिमित्तेति सुहृद्भावेन पृच्छन्तं प्रत्याह NyāySu.(Ja.) 315B.4 (*on* ii. 2.1); अनाद्यनन्तकालव्यापिसकलजगन्मूलकारणत्वोक्त्यैव कालपरिच्छेदराहित्यमपि लब्धम् ŚivārkaMaDī. i. 267.7 (*on* i. 1.23); अनाद्यनन्तकालेऽस्मिन् कदम्बाभ्यां चलोऽर्नशन्। भगोलोऽसौ वरीवर्ति वत्सक्तं राशिमण्डलम् SiddhāTaVi 140.3.

अनाद्यनन्तता (anādyananta-tā) *f.* beginninglessness and endlessness अस्तित्वं हि किल द्रव्यस्य स्वभावः, तत्पुनरन्यसाधननिरपेक्षत्वादनाद्यनन्ततया हेतुकयैकरूपया वृत्त्या नित्यप्रवृत्तत्वात् TattvPradī.(A.) 127.3 (*on* 2.4)

अनाद्यनन्तत्व (anādyananta-tva) *n.* beginninglessness and endlessness (implying eternality, originlessness, causelessness and imperishability) ईश्वरादीनां दिक्परिच्छिन्नत्वेऽपि ··· कथमनाद्यनन्तत्वम् PārāSū. 39.14; आत्मनो हि शुद्ध आत्मैव सदहेतुकत्वेनानाद्यनन्तत्वात् स्वतःसिद्धत्वात् TattvPradī.(A.) 257.3 (*on* 2.100); 'एवमयमनादिरनन्तः' तत्त्वज्ञानमन्तरेणाशक्यसमुच्छेदः। अनाद्यनन्तत्वे हेतुरुक्तो 'नैसर्गिक' इति Bhām. 31.7 (*on* i. 1.1); 'असद्विलक्षणतायां रजतस्यानाद्यनन्तत्वे सर्वदोपलम्भाद्बाधापात' इति तदनङ्गीकारपरास्तम् NyāyMa. 122.3; PramāMā. 11.6; अयं तु सादिसान्तत्वेन विनश्वरः, स च अनाद्यनन्तत्वेनाविनश्वरः TātpaVṛ. 245.18 (*on* 2.89); यावत्परमात्मा तिष्ठत्यनाद्यनन्तत्वेन एवं जीवोऽपि BrahmSūBh.(Ma.) 36B.10 (*on* ii. 3.30); तासां क्रियाणां संतानस्य बीजाङ्कुरसंतानवदनाद्यनन्तत्वाद्यनादिनिधनस्यापि कालस्य परिच्छेदः संभवति CaturCin. iii(2). 7.3; प्रतियोगिसिद्धो यथोक्तोऽभावः तथा इति चेत्, न, प्रतियोगिनिष्ठत्वस्य अभावे प्रत्युक्तत्वात्, अनाद्यनन्तत्वेऽभावत्वानुपपत्तेः आदर्शितत्वात् TarkSaṅ.(A.) 130.10; 130.13; गौरनाद्यनन्तवतीत्यादिश्रुतेर्मायागुणप्रवाहस्यानाद्यनन्तत्वात् VedāntRaMañ. 1.2 (20.24); 2.7 (90.15); तथाविधपरमाणूनां चावस्थाप्रवाहस्यानाद्यनन्तत्वात् तत्र विशेषकृतिः NyāyPari. 498.2; 500.1; नित्य एव जीवः।··· बिम्बस्य परमात्मनोऽनाद्यनन्तत्वात् TattvPrakā. 119B.4 (*on* ii. 3.30); गुणत्रयस्य चानाद्यनन्तत्वात् तदुपाधिकानामपि तथात्वम् ViraMi.(Bhakti.) 170.16.

अनाद्यनन्तदिव्यशरीरिन् (anādyanantadivyaśarīr-in) *adj.* having an eternal (*lit.* beginningless and endless) divine body अनाद्यनन्तदिव्यशरीरिणमीशमुक्तौ वैषम्यमीच्छन्ति PārāSū. 11.12.

अनाद्यनन्तप्रकार (anādyananta-prakāra) *adj.* of beginningless and endless varieties (जीवाः) एवंभूता बद्धाः -- अनाद्यनन्तप्रकारास्तिदुःसहतापत्रयाभितप्ताः YatīndraDī. 76.8.

अनाद्यनन्तबन्ध (anādyananta-bandha) *m.* bondage which is beginningless and endless, JainL.

अनाद्यनन्तभाव (anādyananta-bhāva) *adj.* of beginningless and endless nature सर्गावस्थितिसंहारग्रीष्मवर्षतुषारवत्। अनाद्यनन्तभावोऽयमात्मकृतसमाश्रयः YaśasCam. ii. 277.24.

अनाद्यनन्तभूमन् (anādyananta-bhūman) *adj.* of beginningless and endless glory जयताद्धि देवकीसुतोऽसौ जगतामादिरनाद्यनन्तभूमा Yādavā. 15.91.

अनाद्यनन्तलोक (anādyananta-loka) *m.* beginningless and endless world स एषोऽनाद्यनन्तलोकः स एव परानन्दलोकः स एषः पराख्यो लोकः PārāSū. 24.31.

अनाद्यनन्तविभवा (anādyananta-vibhavā) *adj.* (*f.*) of beginningless and endless greatness or power शिवोमा परमा शक्तिः ···। अनाद्यनन्तविभवा परमार्थापकर्षिणी।-- सुदुर्वाच्या दुरत्यया KūrmaP. 109.14 (1.12); ब्रह्मोवाच — त्वां नमामि ···। अनाद्यनन्तविभवां मूलप्रकृतिमीश्वरीम् SaurP. 25.13.

अनाद्यनन्तसंतानवत् (anādyanantasantāna-va(n)t) *adj.* having a beginningless and endless series तेषामपि हि सत्संकल्पानां विचित्राः संकल्पेच्छादयः ··· अनाद्यनन्तसंतानवन्तो वर्तन्ते NyāyPari. 499.6.

अनाद्यनन्तस्वभाव (anādyananta-svabhāva) *adj.* of beginningless and endless nature अनाद्यनन्तस्वभावात् परमात्मपदार्थाद्विपरीतः सायन्त आयुःप्राणः TātpaVṛ. 208.15 (*on* 2.54)

अनाद्यनन्तस्वभावसिद्धसमवाय (anādyanantasvabhāvasiddhasamavāya) *m.* inherence which is beginningless and endless and naturally established अनाद्यनन्तस्वभावसिद्धसमवायसंबन्धमेकमात्मानमाभिमुख्येनावलम्ब्य प्रवृत्तत्वात् तं विना आत्मानं ज्ञानं न धारयति TattvPradī.(A.) 3; 11 (*on* 1.27)

अनाद्यनन्तादिवाक्य (anādyanantādi-vākya) *n.* statement (about Brahman) as beginningless and endless etc. अनाद्यनन्तादिवाक्यस्य विष्णुपरत्वग्रहणे कारणाभावात्प्रधानमेवाश्चोच्यते TattvPrakā. 68A.8 (*on* i. 4.6)

अनाद्यनन्ताध्यस्त (anādyanantādhyasta) *adj.* superimposed by something which is beginningless and endless दोषजन्यज्ञानात्पूर्वं सतोऽप्यनादेरनाध्यस्तत्वे ब्रह्माप्यनाद्यनन्ताध्यस्तं स्यात् Nyāyāmṛ. 154A.5

अनाद्यनन्ताविद्या (anādyanantāvidyā) *f.* beginningless and endless nescience ब्रह्म एवैकस्य तत्तदनाद्यनन्ताविद्यावच्छेदेनानन्तजीवनिर्माणसम्पद्त्वाभ्युपगा(?गमा)त् TattvPradī.(C.) 384.17.

अनाद्यनपगत (anādy-anapagata) *adj.* beginningless and not perishing यदतः परमपुरुषाद्भिन्नकार्मनाद्यनपगतसत्त्वादिगुणयुक्तं चैतन्यं स जीवः TattvPrakā. 123B.1 (*on* ii. 3.47)

अनाद्यनिधन (anādy-anidhana) *adj.* who has neither a beginning nor an end अनाद्यनिधनः शंभुः EI. xiv. 166.1; अनाद्यनिधनाः सर्वे मग्नाः संसारसागरे VarāṅgaC. 26 9.

अनाद्यनिधनात्मक (anādyanidhanātma-ka) *adj.* of beginningless and endless nature पृथिव्यादिवदात्मायमनाद्यनिधनात्मकः YaśasCam. ii. 257. 12.

अनाद्यनिर्वचनीयभावरूपाज्ञान (anādyanirvacanīyabhāvarūpājñāna) *n.* nescience which is beginningless, indescribable and of the nature of existence तस्य चाध्यासस्य अनाद्यनिर्वचनीयभावरूपाज्ञानमुपादानम् VivaPraSaṁ. 17. 15.

अनाद्यनिर्वचनीयाज्ञान (anādyanirvacanīyājñāna) *n.* beginningless and indescribable nescience तस्माज्जागरस्वप्नयोरप्यनाद्यनिर्वचनीयाज्ञानमेव ब्रह्मावरणमभ्युपगन्तव्यम् VivaPraSaṁ. 28. 7.

अनाद्यनिर्वचनीयाविद्या (anādyanirvacanīyāvidyā) *f.* beginningless and indescribable nescience (ब्रह्मणः) अनाद्यनिर्वचनीयाविद्यावच्छिन्नस्य व्यापारवत्त्वमवभासत इति कर्तृत्वोपपत्तिः Bhām. 124. 16 (*on* i. 1.5); 502.18 (*on* ii. 3. 43); 555.2 (*on* iii. 2.9); अनाद्यनिर्वचनीयाविद्यानिबन्धनं तु भावानां भेदं न व्यासेधामः TātpaT.(Vā.) 616.4 (*on* iv. 1.41); देहेन्द्रियादयः ··· आत्मनि ··· अनिर्वचनीयानाद्यविद्याकल्पिता (v. l. अनाद्यनिर्वचनीयाविद्याकल्पिता) अनिर्वचनीया एव SiddhāBi. 18. 2; स्वरूपज्ञानमेव ··· अनाद्यनिर्वचनीयाविद्यावच्छिन्नमाधारः SiddhāTa. 10. 10.

अनाद्यनिर्वाच्य (anādy-anirvācya) *adj.* [*f.*-ā] beginningless and indescribable अनाद्यनिर्वाच्यमपीह कारणं मायाप्रधानं तु परं शरीरकम् AdhyāRā. vii. 5. 30; एका तावदनाद्यनिर्वाच्या ··· माया PrakaVi. 3. 22; 630. 26; अनाद्यनिर्वाच्याया अविद्याया य उपधाने भेदः संबन्धविशेषः स एवोपाधिः तेन कल्पितो जीवः VedāntKa. 371. 16 (*on* iii. 2.9); ब्रह्म ··· अनाद्यनिर्वाच्यानवच्छिन्नाविद्यासंबन्धात् बद्धमिव प्रतिभासते TarkSaṁ.(Ā.) 140. 28; केयमविद्या नाम अनाद्यनिर्वाच्या वा ··· भ्रमोपादानं वा Vādā. 17.7.

अनाद्यनिर्वाच्यभावरूपाज्ञान (anādyanirvācyabhāvarūpājñāna) *n.* nescience which is beginningless, indescribable and of the nature of existence अनाद्यनिर्वाच्यभावरूपाज्ञानमात्माश्रितमात्मविषयम् अध्यासस्योपादानमिति सिद्धम् VivaPraSaṁ. 21. 18.

अनाद्यनिर्वाच्यमाया (anādyanirvācya-māyā) *f.* beginningless and indescribable nescience अनाद्यनिर्वाच्यमायाख्यायां(स्यात्) जगतस्तस्मिन् प्रधीयमानत्वेन प्रधानशब्दवाच्यादन्य ईश्वरोऽत्र प्रतिपिपादयिषितः PrakaVi. 203. 20.

अनाद्यनिर्वाच्याज्ञान (anādyanirvācyājñāna) *n.* beginningless and indescribable nescience ज्ञानान्मोक्षस्य साध्यत्वसिद्धयन्यथानुपपत्त्यानाद्यवि(? नि)-र्वाच्याज्ञानसिद्धो भेदोऽभ्युपगन्तव्यः PrakaVi. 420. 22; अनाद्यनिर्वाच्याज्ञानस्यैव तथातथा विवर्तमानस्य तथाविधविवर्ताभ्युपगमात् TarkSaṁ.(Ā.) 30. 4.

अनाद्यनिर्वाच्याविद्या (anādyanirvācyāvidyā) *f.* beginningless and indescribable nescience अनाद्यनिर्वाच्याविद्योपधानमेव ब्रह्मणो जीव इति च क्षेत्रज्ञ इति चाचक्षते Bhām. 96. 10 (*on* i. 1. 4); 127. 2 (*on* i. 1.5); 709. 6 (*on* iv. 1. 2); तस्मान्न सन्नासन्नापि सदसदपि त्वनाद्यनिर्वाच्याविद्याक्रीडनमलीकनिर्भासं विभ्रमालम्बनमिति सिद्धम् NyāyMa. 127.10; 122. 9; 176. 9; सकलमपि द्वैतम् ··· परिपूर्णे प्रत्यगात्मनि अनाद्यनिर्वाच्याविद्यया समारोपितम् TarkSaṁ.(Ā.) 133. 28; 9. 27.

अनाद्यनिर्वाच्योपादान (anādyanirvācyopādāna) *adj.* having beginningless and indescribable (nescience) as the material cause विवादपदम् – अनाद्यनिर्वाच्योपादानं विपक्षे बाधकोपपत्तौ सत्यां कार्यत्वात् NyāyMa. 124. 2.

अनाद्यनुपमसिद्ध (anādyanupama-siddha) *m.* epithet of Jina (*lit.* beginningless and unparalleled Siddha) अनाद्यनुपमसिद्धेभ्यो नमो नमः MahāP. 40. 25(7)

अनाद्यनुभव (anādy-anubhava) *m.* experience since time immemorial वासनाः सर्ववस्तूनामनाद्यनुभवागताः AnuVyā. 28B.2 (*on* 3. 2); अनादीति। अनाद्यनुभवप्रवाहोत्पन्नाः (वासनाः) NyāySu.(Ja.) 460A.3 (*on* iii. 2.1); 461B. 7 (*on* iii. 2. 1)

अनाद्यनुसंधान (anādy-anusandhāna) *n.* remembrance since time immemorial न च हस्तचेष्टादिवत् संकेतमूलं शब्दस्य बोधकत्वमिति वक्तुं शक्यम्। अनाद्यनुसंधानाविच्छेदेऽपि संकेतयितृपुरुषाज्ञानात् VedāSaṁ. 167. 7; NyāyPari. 391. 19.

अनाद्यन्त (an-ādyanta) *adj.* [*f.*-ā] not having beginning and end अचिन्त्योऽमूर्तः ··· अप्रमेयोऽनाद्यन्तः ··· सर्वस्यात्मा MaiU. 7.1; पदमाद्यमनाद्यन्तं तस्य बीजं न विद्यते AnnaU. 4. 68; 5. 10; AdhyāU. 60; TripuTāU. 541. 6; शिवमक्षरमव्ययम् ··· अप्रमेयमनाद्यन्तं रुद्रसूक्तैरभिपिञ्च BhasmJāU. 563.14; 564.23; एवमेतदनाद्यन्तं भूतसंहारकारकम्। अनादिनिधनं लोके चक्रं संपरिवर्तते MahāBhā. i. 1.38; अनाद्यन्ता तु सा तृष्णा अन्तर्देहगता नृणाम्। विनाशयति MahāBhā. iii. 2. 36; PadmP. v. 19. 270; अनाद्यन्तमजं देवम् ···। यं देवं विदुषो गान्ति MahāBhā. iii. App. 27(86); अनाद्यन्तं परं ब्रह्म न देवा नर्षयो विदुः MahāBhā. xii. 70*; अनाद्यन्तं परं ब्रह्म AhirbuS. 2. 6; 31.7; कालोऽयमनाद्यन्तो ग्रहैरनुमीयते क्षेत्रे Āryabh. 3. 11(59); अनाद्यन्तं जगद्योनि त्रिगुणप्रभवाप्ययम् ।··· ब्रह्माग्रे समवर्तत MārkP. 45. 34; VāyuP. i. 4. 20; i. 49. 165; BrahmāṇḍP. i. 3.11; KūrmaP. 41. 7 (1. 4); LiṅgaP. i. 70. 6; एवमेतदनाद्यन्तं चक्रं संपरिवर्तते YājñaSm. 3. 124; अनाद्यन्तम् ··· यः प्रतीत्यसमुत्पादं जगाद ···। तं सर्वज्ञं प्रणम्यायं क्रियते तत्त्वसंग्रहः TattvSaṁ. 4; संसारवृक्षः अव्ययः अनाद्यन्तदेहादिसंतानाश्रयः हि सुप्रसिद्धः GītāBh.(Śaṅ.) 432.14 (*on* 15. 1); ViveCū. 466; अनाद्यन्तम् ··· महः शैवमीडे ŚivBhuSt. 2; SarvaVeSāSaṁ. 454; 761; अस्ति ··· शिवः ··· स्वयं ज्योतिरनाद्यन्तः KulārT. 1.8; तस्मात् शिवतत्त्वमिदमनाद्यन्तं स्वयं प्रथमानम् ParāTri. 143. 5; 274. 2; निर्विकारमनाद्यन्तं परमात्मानमाश्रयेत् TaiUBhāVā. 113. 15(2); यत्रानाद्यन्तं वा न यत्र किंचित् सादिसान्तम् ··· तं विद्धि परमानन्दलोकसंज्ञम् ParāSū. 24.26; अनाद्यन्तोऽपराधीनः ···। जयत्यविरतः व्याप्तविश्वः कालो विनायकः TantrRā. 1.1; 28.50; देवाः ··· अधितिष्ठन्ति तेऽमीक्ष्णं सहस्रारं सुदर्शनम्। कालचक्रमनाद्यन्तमस्य तेजः प्रकीर्तितम् LakṣmīT. 30. 54; विशुद्धं केवलं ज्ञानम् ···। सत्यं पूर्णमनाद्यन्तं निर्गुणं नित्यमद्वयम् ··· विदन्ति मुनयः BhāgP. ii. 6. 39; KūrmaP. 204.2 (1.17); SkandP. v(2). 5.10; BrahmP. 178. 131; नमस्यामि ··· वाग्देवतामनाद्यन्ताभीश्वरीम् KūrmaP. 255.13 (1.24); स हि सर्वगतो देवः सूक्ष्मोऽव्यक्तः सनातनः। जगदादिरनाद्यन्तः NaraP. 64. 70; अनाद्यन्ता शंभोरपृथगपि शक्तिर्भगवती DevīPañ. 5. 28; 5. 3; देवदेवमनाद्यन्तमनन्तं जगतां पतिम्। आराधयितुं प्रतिमां करोमीति मतिर्मम BrahmP. 50. 31; BhaviP. 112A. 7 (i. 63.6); नारायणमनाद्यन्तं न तं सेवेत को जनः PadmP. i. 61. 101; तत्कथं वेष्टनं मे स्यादनाद्यन्तस्य रज्जुतः AdiP. 28. 28; SaurP. 20. 19; ŚivaP. ii(5). 6.22 (227A. 14); देवः ··· स एव सदसद्रूपं येनालोकेन लक्ष्यते। सर्गचित्रमनाद्यन्तं स्वरूपं चाप्यरञ्जनम् YogVā. iii. 9.53; ब्रह्मणि स्फाररूपिणि। सर्वशक्तावनाद्यन्ते पृथग्-वदपृथक्कृताः। संस्थिताः शक्तयः YogVā. iv. 11.42; अपारे काव्यसंसारे कविरेव प्रजापतिः ··· अपार इति। अनाद्यन्त इत्यर्थः Loc. 222. 18 (*on* 3.43); तृष्णातन्तुरनाद्यन्तो विसानामिव देहिनाम् BṛKathāMañ. 18. 74; कालश्च भगवान्विष्णुः ··· अनाद्यन्तस्य यस्यान्तर्यान्ति कल्पान्तकोटयः DaśāvaC. 4. 50; NītiMā. 32 4; अनाद्यन्तश्च यो नित्यस्तस्मै कालात्मने नमः ĪśānŚiPa. ii. 21.33; भोगेच्छा ··· सा ··· अनाद्यन्ता ··· कथ्यते MālinīT. 1. 26; अनाद्यन्तभवावर्तवर्तिषु देहिषु। ज्ञानद्दष्यावृतिवैचान्तरायाभिधकर्मणाम् ··· कौटयस्त्रिंशत् परा स्थितिः TriṣaŚaPuC. i. 3.583; अनाद्यन्तं नित्यं चक्रं चक्रभ्रमणवत् कार्यकारणत्वमावर्तते DīpKa. 86. 20 (*on* 3.124); MahNirvāT. 4. 28; किम् ··· स्वामिनमेनं न बुध्यसेऽनाद्यन्तम् Yudhi-Vi. 3. 40; अनाद्यन्ता काचित् ··· शम्पा परिलसति कम्पापरिसरे MūkaPañ. 5.43; *m.* an epithet of Śiva आत्मयोनिरनाद्यन्तः ··· सप्तलोकधृक् ··· एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम् LiṅgaP. i. 98.91; SaurP. 41. 75; ŚivaP. iv. 35. 64 (392A. 15)

अनाद्यन्तकाल (anādyanta-kāla) *adj.* whose time (of existence) is without beginning and end आत्मा खल्वनाद्यन्तकालः संप्रतिपन्नः GoviBh. 157.4 (*on* ii. 3. 28)

अनाद्यन्तजगन्मूल (anādyanta-jaganmūla) *n.* beginningless and endless source (i. e. cause) of the world महानन्दकरं देवि प्राणिनां सृष्टिकारणम्। अनाद्यन्तजगन्मूलं शेषतत्त्वस्य लक्षणम् MahNirvāT. 7. 108.

अनाद्यन्तत्व (anādyanta-tva) *n.* the state of not having beginning and end पौरुषाणामहोरात्राणामतीतानां संख्यैव नास्ति। न च भविष्याणाम्। अनाद्यन्तत्वात् कालस्य ViṣṇuSm. 20.21; अत एव च कालस्यानाद्यन्तत्वसिद्धिः ŚatDū. 216. 12.

अनाद्यन्तपद (anādyanta-pada) *n.* position not having beginning and end उदितैषा प्रकाशाख्या चिच्छक्तिः परमात्मनः ··· स्वस्वभावं विदित्वैव-मनाद्यन्तपदे स्थिता YogVā. iv. 42.15; iv. 60. 5.

अनाद्यन्तम् (anādyantam) *adv.* without beginning and end सुवर्णं व्यवहाराङ्गमनाद्यन्तं यथास्थितम्। मायासुवर्णमप्येवमिति किं तेन तत्समम् TattvSaṁ. 3184.

अनाद्यन्तवती (anādyanta-vatī) *adj.* (*f.*) not having beginning and end गौरनाद्यन्तवती सा जनित्री भूतभाविनी। सितासिता च रक्ता च सर्वकामदुघा विभोः MantriU. 5.

अनाद्यन्तावभासात्मन् (anādyantāvabhāsātman) *adj.* of the nature

of brilliance that does not have beginning and end अनाद्यन्ताभासात्मा परमात्मैव विद्यते AnnaU. 2. 34.

अनाद्यन्तावभासिनी (anādyantāvabhāsin-ī) *adj.* (*f.*) appearing without beginning and end भाति (स्मृतिः) संवित्प्रभैवेयमनाद्यन्तावभासिनी YogVā. iv. 3.10.

अनाद्यन्यत्र (anādy-anyatra) *adv.* else where than in what is beginningless सृष्टिविषये सृज्यमान एव या दृष्टिः सानाद्यन्यत्र, न त्वनादौ स्वीक्रियते LaCandr. 534. 29.

अनाद्यपक्ष (anādya-pakṣa) *m.* view that the meaning (of a word) is eternal अस्ति चेद् व्यवहारसिद्धिः किमीश्वरेण किं वा तत्कृतेन समयेनेत्यनाद्यपक्ष एव श्रेयान् NyāyMañ. i. 225.11.

अनाद्यपचारप्रवाह (anādy-apacārapravāha) *m.* series of misdeeds since time immemorial जीवस्यानाद्यपचारप्रवाहेण पराभिध्यानादेव तिरोहितम् VedāntSā.(Rā.) 258.1 (*on* iii. 2. 4); जीवस्यानाद्यपचारप्रवाहेण पराभिध्यानात् परमेश्वरसंकल्पात् तस्य सत्यसंकल्पादिकं तिरोहितम् BrahmSūBh. (Śrī.) ii. 228.7 (*on* iii. 2. 4); एवं चानाद्यपचारप्रवाहे स्वरूपतिरोधायकेऽनुवर्तमाने स्वप्नदशायां तदभिव्यक्तिकल्पनमयुक्तमिति 'स हि कर्ते'त्येतदपि यथाकथंचित्परमेश्वरविषयतया योजनीयम् ŚivārkaMaDī. ii. 228. 33 (*on* iii. 2. 4)

अनाद्यपर्यवसाननित्यता (anādyaparyavasāna-nityatā) *f.* the beginningless and endless eternity (having the potential power of creating innumerable invisible objects), JainL.

अनाद्यप्राशन (anādya-prāśana) *n.* eating of forbidden food अनार्जवपैशुनप्रतिषिद्धाचारानाद्यप्राशनेषु ... अब्लिङ्गाभिरप उपस्पृशेत् GautDS. iii. 7. 7.

अनाद्यभक्षण (anādya-bhakṣaṇa) *n.* eating of forbidden food एतैर्व्रतैरपोह्यं स्यादेनो हिंसासमुद्भवम्।... शृणुतानाद्यभक्षणे ManuSm. 11. 145; ManuBh. ii. 414.11 (*on* 11. 144)

अनाद्यभावविलक्षण (anādy-abhāvavilakṣaṇa) *adj.* beginningless and distinct from non-existence अनादित्वे सति भावत्वमभावविलक्षणत्वं वा, न निवर्त्यनिष्ठमनादिभावमात्रवृत्तित्वात्। अनाद्यभावविलक्षणमात्रवृत्तित्वाद्वा आत्मवद् Nyāyāmṛ. 325A.8; AdvaiSi. 566. 2; 567. 11.

अनाद्यभावविलक्षणत्व (anādyabhāvavilakṣaṇa-tva) *n.* the state of being beginningless and distinct from non-existence एवमन्यदपि ऊहनीयम्।... यद्वा — अनाद्यभावविलक्षणत्वं, ज्ञानविरोधिवृत्ति AdvaiSi. 567.11.

अनाद्यभावान्य (anādy-abhāvānya) *adj.* beginningless and different from non-existence प्रमाणज्ञानं वानाद्यभावान्यानाद्यनिवर्तकम् AdvaiSi. 566. 5.

अनाद्यभ्यास (anādy-abhyāsa) *m.* experience or practice since time immemorial अनाद्यभ्यासवासनावशाददृष्टविशेषनियतं तु स्पार्शनप्रत्यक्षमेव तत्र कारणमेषितव्यम् Kiraṇā. 135. 11; अत एव जलाद्यभ्यवहारमलोत्सर्गहेतुनाडीनामनाद्यभ्यासवासनावशात् अदृष्टसहकृतत्वगिन्द्रियेणोपलम्भात् तद्गोचरप्रयत्नः TattvCin. ii(2). 31. 2.

अनाद्यर्थ (anādy-artha) *adj.* meant for (the retention of) the non-initial (reduplicative unvoiced stops) शिटः परोऽघोषोऽवशेष्यो भवति। शिटो लोप इत्यर्थः। चुश्च्योत। तिष्ठेव (? तस्थिव)। चस्कन्द।... अनाद्यर्थोऽयमारम्भः KātanVṛ. *on* iii. 3.10.

अनाद्यर्थप्रत्यायकत्व (anādy-arthapratyāyakatva) *n.* the state of being the conveyor of meaning since time immemorial अनाद्यर्थप्रत्यायकत्वस्य चाधुनिकसंकेतितडित्थादिपदेषु पाणिनिसंकेतितटिघुभादिष्वव्याप्तेः BhāṭṭCin. ii. 40. 1 (*on* i. 3. 8)

अनाद्यर्थसंबद्ध (anādy-arthasambaddha) *adj.* related to or connected with the things-meant since time immemorial शब्दानामनाद्यर्थसंबद्धानां वेदानां च नित्यत्वमाश्रित्य प्रामाण्यमङ्गीक्रियते ŚāstrDī. 115. 4 (*on* i. 1.5); BhāṭṭCin. i. 40. 23 (*on* i. 1. 4)

अनाद्यर्थाभिधायित्व (anādyarthābhidhāyi-tva) *n.* the state of being the conveyor of the thing-meant that has no known beginning अभिव्यक्तेत्यनेनानाद्यर्थाभिधायित्वम् LaŚabdeŚe. ii. 207. 18.

अनाद्यर्थाभिधायिन् (anādyarthābhidhāyin) *adj.* conveying the thing-meant that has no known beginning एतच्च स्मृतिशास्त्रस्यार्थतोऽनादित्वादनाद्यर्थाभिधायिग्रहणस्य न्याय्यत्वाद्गम्यते PradI. iv. 134A.9 (*on* iv. 1.96); स्मृतिशास्त्रस्य चार्थतोऽनादित्वादनाद्यर्थाभिधायिनामेव ग्रहणं न्याय्यम् PadMañ. *on* KāśiVr. *on* P. iv. 1. 96.

अनाद्यविद्या (anādy-avidyā) *f.* beginningless nescience अनुद्रूपं यत्परिहृत्य कृत्यम् अनाद्यविद्याकृतबन्धमोक्षणम् ViveCū. 85; अव्यक्तनाम्नी परमेशशक्तिः अनाद्यविद्या त्रिगुणात्मिका परा। कार्यानुमेया सुधियैव माया यया जगत्सर्वमिदं प्रसूयते ViveCū. 110; 368; अनाद्यविद्यानिर्वाच्या कारणोपाधिरुच्यते ĀtmaBo. 14; तदंशा जीवसंज्ञकाः। अनाद्यविद्योपहिता यथाग्नौ विस्फुलिङ्गकाः KulārT. 1. 9; SaṁgīRa. i. 24. 1 (1(2). 6); यदि वा कर्मकाण्डेन शिष्टाः स्वाभाविकीमिनामनाद्यविद्यां वासनाविपर्यासङ्गहेतुभूतामवधूय ManuBh. ii. 476. 5 (*on* 12. 86); अनाद्यविद्यैव संसारः, निखिलविकल्पातीतपरिशुद्धविद्योदयात् तदस्तमय एव मोक्षः PrakaPañ. 335. 16; NayaVi. 222. 2 (*on* i. 1.5); अनवयवमेव वाक्यमनाद्यविद्योपदर्शितालीकवर्णपदविभागमस्या निमित्तमिति केचित् TattvBi. 6. 2; (ईश्वरम्) अनाद्यविद्योपदर्शितवियदादिभेदावच्छिन्नज्ञानैश्वर्यादिमहिमविकल्पतया काल्पनिकमाचक्षते ĀtmaSi. 3. 23; BhāgP. viii. 24.46: तस्मात्प्रकाश एव ... अनाद्यविद्योपदर्शितविविधविचित्रनामरूपप्रपञ्चो ब्रह्मेत्यद्वैतसिद्धिः TātpaṬ.(Vā.) 616.8 (*on* iv. 1. 41); आत्माद्वैते ह्यनाद्यविद्यया देहाद्युपहितः सद्वितीय इव जीवात्मा भाति NayaVi. 222. 1 (*on* i. 1.5); तत्र कथमकर्ताप्रयोक्ता कथं वाभोक्ता कर्मजनितफलभोगभागी। तस्मादनाद्यविद्यालब्धकर्तृत्वभोक्तृत्वब्राह्मणत्वाद्यभिमानिनं नरमधिकृत्य विधिनिषेधशास्त्रं प्रवर्तते Bhām. 28.25 (*on* i. 1.0); 185. 13 (*on* i. 2 21); ब्रह्मोपासना ... अनाद्यविद्यातद्वासनासमुच्छेदक्रमेण ब्रह्मसाक्षात्काराय मोक्षापरनाम्ने कल्पते Bhām. 39. 17 (*on* i. 1. 1); 568.6 (*on* iii. 2. 29); 760. 9 (*on* iv. 4. 15); AdhyāRā. ii. 1. 22; NyāySu.(Ja.) 504A. 8 (*on* iii. 2.9); अनाद्यविद्यासंसिद्धं बन्धनं छिन्नमद्य नः AdhyāRā. iv. 1. 80; iv. 3.20; iv. 4.7, vii. 5.40; अस्मिन्शास्त्रेऽनाद्यविद्याकृतविविधभेददर्शननिमित्तजन्मजरामरणादिसांसारिकदुःखसागरनिमग्नस्य निखिलदुःखमूलभूतमिथ्याज्ञाननिवर्हणायात्मैकत्वविज्ञानं प्रतिपिपादयिषितम् BrahmSūBh.(Rā.) 5. 5 (*on* i. 1. 1); सदसदनिर्वचनीयानाद्यविद्या BrahmSūBh.(Rā.) 16.3 (*on* i. 1.1); अखण्डैकरसं ब्रह्मानाद्यविद्यामन्तरेण जीवान् पश्यतीति ब्रह्माज्ञानप्रसङ्गः BrahmSūBh.(Rā.) 428. 9 (*on* ii. 1.15); VedāSaṁ. 73. 10; शक्यो निषेद्धुमिति सिद्धमनाद्यविद्यातद्वासनाविरचितभूनमात्रसिद्धः NyāyMa. 56.10; 73. 2; 108.7; 305. 10; 331. 6; अनाद्यविद्यातद्विलसितः सकलोऽप्ययं प्रपञ्चः TattvPradI.(Ci.) 339. 10; ब्रह्मैवानाद्यविद्यातिरोहितस्वरूपं स्वगतनानात्वं पश्यतीति चेन्न VedāntTaSā. 33. 1; स यद्यपि नैसर्गिकत्वेन सर्वक्षेत्रज्ञसाधारणस्तथाप्यनाद्यविद्याकृतभेदाभासतिरस्कृतः CaturCin. iii(1). 415. 13; बन्ध[न]स्यानाद्यविद्यातत्कार्यानुभवात्मकत्वाद् मोक्षस्य च तन्निवृत्तिरूपत्वात् ŚatDū. 105. 21; 102. 15; 115. 11; 142 10; वेश्यास्थानीययानाद्यविद्यया स्वभावान्तरं नीत आत्मा मातृस्थानीयया तत्त्वमसीत्यादिकया श्रुत्या स्वभावं नीयते SarvaDaSaṁ. 16. 881; किं तावदुक्तम्। क्षेत्रज्ञ इति। कुतः। तस्यैवानाद्यविद्यामूलकर्मनिमित्तकब्रह्मादिसर्वभावोपपत्तेः VedāntKau. 49. 3 (*on* i. 2. 1); SarvaDaKau. 139.2; अनाद्यविद्यादोषस्यानुवर्तमानतया भ्रमत्वस्यैवौत्सर्गिकत्वात् SāṁkhyaPraBh. 65. 35 (*on* 1.147); AdvaiSi. 690. 7; 738. 22; अनाद्यविद्याविजृम्भिताद् देहसंबन्धात् जीवरूपस्यांशस्य परेशकृतावनुज्ञापरिहारौ श्रूयेते GoviBh. 167. 11 (*on* ii. 3. 46)

अनाद्यविद्यातमस् (anādyavidyā-tamas) *n.* darkness in the form of beginningless nescience जीवलोकः ... अनाद्यविद्यातमःपटलपिहितदृष्टितया ब्रह्मभूयमापन्नोऽहमस्मीति न वेद Bhām. 213. 7 (*on* i. 3. 15); कदा भवन्ति मे पुनः पुनरनाद्यविद्यातमः प्रमृष्य गलितद्वयं पदमुदञ्चयन्त्यद्वयम् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 10. 28.

अनाद्यविद्यातिमिर (anādyavidyā-timira) *n.* darkness in the form of beginningless nescience ततः प्रभृति तत्तीर्थमापस्तम्बमुदाहृतम्। अनाद्यविद्यातिमिरव्रातनिर्मूलनक्षमम् BrahmP. 130.34; अनाद्यविद्यातिमिराक्रान्तविद्याविलोचनाः। पश्यन्ति हेतुं श्वभ्रस्य स्वर्गहेतुतया जडाः MohaRāPa. 4.42.

अनाद्यविद्यातिमिरप्रभात (anādyavidyātimira-prabhāta) *n.* dawn which dispels darkness in the form of beginningless nescience आलोकये ... अनाद्यविद्यातिमिरप्रभातम् (देवम्) DakṣiMūSt. 6.

अनाद्यविद्यातीत (anādyavidyātīta) *adj.* which is beyond beginningless nescience सिद्धस्य ब्रह्मण एवानाद्यविद्यातीतस्यानपायिनः पुरुषार्थत्वाद् NyāyMañ. i. 270.12.

अनाद्यविद्यादि (anādyavidyādi) *adj.* beginningless nescience etc. अनादिविद्यादीन् प्रत्युपादानत्वायोगाद् Nyāyāmṛ. 282A. 7; ज्ञानप्रयुक्ताभावप्रतियोगिकारणकत्वे वाच्ये उत्तरधीप्रयुक्ताभावप्रतियोगिपूर्वधीजन्यसंस्कारादौ सिद्धसाधनम्। अनाद्यविद्यादौ च बाधः GuruCandr. i. 97.1; ii. 207. 18; ii 283. 17; संस्कारोत्पत्तिपूर्वमेवैव वृत्तिरिति स्वीकारे संस्कारोत्पत्तिकाले अनाद्यविद्यादेरसत्त्वापत्तिः LaCandr. 545 38.

अनाद्यविद्यादिक (anādyavidyādi-ka) *adj.* beginningless nescience etc. उपादानत्वं हि न तावद्विशिष्टनिष्ठं परिणामित्वमाध्यासिकसंबन्धस्यातन्त्रत्वापातात्। अनाद्यविद्यादिकं प्रति तदभावाच्च Nyāyāmṛ. 227A. 8.

अनाद्यविद्याध्यास (anādyavidyādhyāsa) *m.* superimposition of beginningless nescience स्वस्यैव स्वहेतुत्वमनुपपन्नम्, अध्यासोऽस्त्वोरविशेषादिति चेन्न, अनाद्यविद्याध्यासे तयोर्विशेषस्य भवतैव स्वीकृतत्वाद् ŚatDū. 174. 18; दोषं विना भ्रमस्वीकारे – दोषस्याप्यध्यसनीयत्वेनानवस्थापत्तिरिति चेन्न,

अनाद्यविद्याध्यासस्य दोषानपेक्षत्वात् AdvaiSi. 497.7.

अनाद्यविद्यानिबन्धन (anādyavidyā-nibandhana) *adj.* [*f.* -ā] having beginningless nescience as its cause or basis नेयं पारमार्थिकी सृष्टिः ··· अपि त्वनाद्यविद्यानिबन्धना Bhām. 373.13 (*on* ii. 1.33); अनाद्यविद्यानिबन्धनविकल्पविलसिता एव विशेषाः न परमार्थतः सन्ति NyāyRa. 170.17 (*on* 4.117); कादाचित्के विभ्रमे साहृप्यापेक्षा नानाद्यविद्यानिबन्धने प्रपञ्चे SarvaDaSam. 16 59.

अनाद्यविद्यानिमित्तत्व (anādyavidyānimitta-tva) *n.* the state of being caused by beginningless nescience चित्तवृत्तिरोधे शान्तघोरमूढाकारचित्तवृत्त्युपभोगेऽनाद्यविद्यानिमित्तत्वादनादिः संयोगः TattvVai. 9.22 (*on* i. 4)

अनाद्यविद्यानिर्मितत्व (anādyavidyānirmita-tva) *n.* the state of being produced by beginningless nescience हृदये बुद्धौ साक्षिणस्तादात्म्याध्यासोऽनाद्यविद्यानिर्मितत्वेन ग्रन्थिवद् दृढसंश्लेषरूपत्वाद् ग्रन्थिरित्युच्यते JīvanVi. 9.2.

अनाद्यविद्यानिवृत्ति (anādyavidyā-nivṛtti) *f.* cessation of beginningless nescience 'तरति शोकमात्मवित्' इत्यादिश्रुतिशिरःशतवशेन निर्विशेषब्रह्मात्मैकत्वविषयानाद्यविद्यानिवृत्तिमङ्गीकुर्वाणाः ··· इमं विभागं न सहन्ते SarvaDaSam 4.43; 13.272; तत्त्वंपदार्थश्रवणमननभावनावलमुवा साक्षात्कारेणानाद्यविद्यानिवृत्तौ सच्चिदानन्दैकरसब्रह्माविर्भावः संपत्स्यते SarvaDaSam. 16.898.

अनाद्यविद्यानुवृत्ति (anādyavidyānuvṛtti) *f.* continuation of beginningless nescience अविद्येति विद्याभावस्तदन्यस्तद्विरुद्धो वा कश्चिदर्थः। -- न च तद्विरुद्धः, अनाद्यविद्यानुवृत्तिवैयर्थ्यात् ŚatDū. 142.10.

अनाद्यविद्यान्धकारित (anādyavidyāndhakārita) *adj.* darkened (i.e. concealed) by beginningless nescience ब्रह्मशब्दनिर्दिष्टं विचार्यम्, अनुदितानस्तमितस्वरूपैकप्रकाशमशेषविशेषशून्यमनाद्यविद्यान्धकारितं नित्यशुद्धं चेति ŚatDū. 51.19.

अनाद्यविद्यापट (anādyavidyā-paṭa) *m.*, *n.* (piece of) cloth in the form of beginningless nescience अनाद्यविद्यापटनेत्रबन्धनं प्रसह्य वेदान्तनिबन्धना मतिः ··· सतूलदाहं दहति SaṁkṣeŚā. 1.454 (i. 330.5); ततो वियन्मुख्यमदो जगज्जडं चिदात्मनोऽस्यैव विवर्त इष्यताम्। अनाद्यविद्यापटसंवृतात्मनस्तदोपलभ्यत्वममुष्य कल्प्यते SaṁkṣeŚā. 3.235 (ii. 287.6)

अनाद्यविद्यापदर्शित (anādyavidyāpadarśita) *adj.* wrongly exhibited by beginningless nescience पुरुषो हि ··· परमार्थसन्। प्रपञ्चस्त्वनाद्यविद्यापदर्शितोऽपरमार्थसन् Bhām. 104.14 (*on* i. 1.4)

अनाद्यविद्यापनय (anādyavidyāpanaya) *m.* removal of beginningless nescience न चोपासना ··· अनाद्यविद्यापनये वा विधिमन्तरेण प्राप्तत्वेन पुरुषेच्छयान्यथाकर्तुमकर्तुं वाशक्यत्वात् Bhām. 98.9 (*on* i. 1.4)

अनाद्यविद्यापिधान (anādyavidyāpidhāna) *n.* veil in the form of beginningless nescience त्वयापि -- नित्यशुद्धबुद्धत्वादिरूपब्रह्मात्मता जीवस्य स्वाभाविकी वेदान्तगम्यास्थीयते। सा चोपासनाविषयस्य विधेर्न फलम् -- नाप्यविद्या (v.l. नाप्यनाद्यविद्या)पिधानापनयः तस्य स्वविरोधिविद्योदयादेव भावात् Bhām. 86.1 (*on* i. 1.4)

अनाद्यविद्याप्रसुप्त (anādyavidyā-prasupta) *adj.* asleep due to beginningless nescience पुरुषे आत्मनि सर्वं प्रविलाप्य ··· कृतकृत्यो भवति यतः, अतस्तद्दर्शनार्थमनाद्यविद्याप्रसुप्ताः उत्तिष्ठत हे जन्तवः KāṭhUBh. 145.18 (*on* 3.14)

अनाद्यविद्यामल (anādyavidyā-mala) *m.*, *n.* impurity in the form of beginningless nescience ब्रह्मस्वभाव एव मोक्षोऽनाद्यविद्यामलावृत उपासनादिक्रिययात्मनि संस्क्रियमाणेऽभिव्यज्यते, न तु क्रियते Bhām. 95.20 (*on* i. 1.4)

अनाद्यविद्यामूल (anādyavidyā-mūla) *adj.* having beginningless nescience as its root-cause न ह्यनाद्यविद्यामूलस्वप्नादिभ्रमस्य किंचित्प्रयोजनमुद्दिश्य केनचित्करणीयत्वमिति बोध्यम् GuruCandr. ii. 296.1.

अनाद्यविद्यायोग (anādyavidyā-yoga) *m.* connection with beginningless nescience (अनादियोगेन भवन्ति पुंसः) अनादियोगेन अनाद्यविद्यायोगेन भवन्ति पुंसः पुमांसो जीवाः बहवो भवन्ति SanatBh. 209.9 (*on* 1.20); चैतन्यमात्मनस्तत्त्वं कूटस्थं न तु कामवत्। अनाद्यविद्यायोगोऽस्य तत्कार्यैरादिमान्मतः BṛĀraUBhVā. iv. 3.1409.

अनाद्यविद्यालब्ध (anādyavidyā-labdha) *adj.* acquired through beginningless nescience अनाद्यविद्यालब्धकर्तृत्वभोक्तृत्वब्राह्मणत्वाद्यभिमानिनं नरमधिकृत्य विधिनिषेधशास्त्रं प्रवर्तते Bhām. 28.25 (*on* i. 1.0)

अनाद्यविद्यावच्छेद (anādyavidyāvaccheda) *m.* delimitation by beginningless nescience अनाद्यविद्यावि(?व)च्छेदलब्धजीवभावः पर एवात्मा स्वतो भेदेनावभासते Bhām. 166.2 (*on* i. 2.6); अनश्नन्नन्योऽभिचाकशीति इतिश्रुतेः न चेद्वान्यत्वं वास्तवमभिप्रेतमपि त्वनाद्यविद्यावच्छेदमात्रापेक्षं तत्त्वमसि इत्यसकृदैकात्म्यश्रुतेः NyāyMa. 16.5; यत्तु जीवस्य मनोऽवच्छिन्नत्वं भूतसूक्ष्मावच्छिन्नत्वं च दूषितं तदस्मदिष्टमेव चेष्टितम्। ··· जीवस्यानाद्यविद्यावच्छेदाभ्युपगमात् VedāntKa. 199.20 (*on* i. 4.3)

अनाद्यविद्यावश (anādyavidyā-vaśa) *m.* influence of beginningless nescience, cf. अनाद्यविद्यावशग; [Abl., Inst.] on account of beginningless nescience [Abl.] अनाद्यविद्यावशात् ··· संविदेव परमार्थसती सैव आत्मेति सौगताः प्रकटाः ···आहुः ĀtmaSi. 19.8; ब्रह्मज्ञानमेव ··· परमं प्रयोजनम् ···तच्च प्राप्तमप्यनाद्यविद्यावशादप्राप्तमिवेति प्रेप्सितं भवति Bhām. 33.9 (*on* i. 1.1); सदैव मुक्तः सदैव केवलोऽनाद्यविद्यावशात्तु भ्रान्त्या तथावभासते Bhām. 60.17 (*on* i. 1.1); यदि ब्रह्मैवानाद्यविद्यावशात्स्वगतनानात्वं पश्यति तर्हि प्रलयकाले विद्यमानेऽप्यज्ञाने प्रपञ्चादर्शने किं कारणम् VedāntTaSā. 34.5; JīvanVi. 102 11; [Inst.] यदेकमेवाद्वितीयमसंसृष्टं सकलोपाधिपरिशुद्धं ब्रह्मतत्त्वं तत् अनाद्यविद्यावशेन शरीरादिसद्वितीयमिवोपाधिकलुषितमिवावभासमानं लब्धजीवव्यपदेशं सत् बद्धमिव लक्ष्यते PrakaPañ. 335.14; NyāyMa. 288.7.

अनाद्यविद्यावशग (anādyavidyāvaśa-ga) *adj.* which is under the influence of beginningless nescience सर्वोपसंहृतौ जीवो वासनाभिः स्वकर्मभिः। अनाद्यविद्यावशगस्तिष्ठत्यभिनिवेशतः AdhyāRā. iv. 3.26.

अनाद्यविद्यावासना (anādyavidyā-vāsanā) *f.* latent mental impression of beginningless nescience वस्तुतस्त्वनाद्यविद्यावासनारोपितग्राह्यग्राहकादिभेदप्रपञ्चं ज्ञानमात्रमेवेदम् NyāyMañ. i. 22.24; बुध्यसे वा साक्षी शब्दब्रह्मैवेदमद्वयमनाद्यविद्यावासनोपप्लवमानभेदमर्थभावेन विवर्तते NyāyMañ. i. 343.8; ii. 106.7; अनाद्यविद्यावासनावशोऽयमेकमहंकारास्पदं सत्त्वमित्यभिमन्यमानः ··· प्रवर्तते TātpaṬ.(Vā.) 507.7 (*on* iii. 1.4); विज्ञानवादिनामपि यद्यपि न बाह्यवस्तु सत्त्वाप्यनाद्यविद्यावासनारोपितमलीकं बाह्यं तत्र ज्ञानाकारस्यारोपः Bhām. 13.21 (*on* i. 1.0); 185.13 (*on* i. 2.21); 219.17 (*on* i. 3.19); सांप्रतमनाद्यविद्यावासनाप्रवासितसन्मतयः ··· अनेकान्तवादं येऽवमन्यन्ते SyādvāMañ. 21(1)

अनाद्यविद्यावासनातस् (anādyavidyāvāsanā-tas) *adv.* due to the latent mental impression of beginningless nescience न च प्रमितिरेव सिद्धिरपि तु प्रतीतिः सा चानाद्यविद्यावासनातो भवति प्रपञ्चविषया NyāyMa. 300.7.

अनाद्यविद्याविद्ध (anādyavidyā-viddha) *adj.* [*f.* -ā] pierced (i.e. affected) by beginningless nescience अनाद्यविद्याविद्धानामियत् तेषां हि वस्तुनि। नाधोर्ध्वं न त्वदृष्टीनां तत्त्वतो वाथ पौष्कर PauṣkS. 22.5; PāraS. 5.21; चिच्छक्तिः -- । अनाद्यविद्याविद्धेयमित्थं संसरति ध्रुवम् LakṣmīT. 3.26; 3.33.

अनाद्यविद्याविलसित (anādyavidyā-vilasita) *n.* manifestation of beginningless nescience न भेदो भावत्तोऽस्ति, अनाद्यविद्याविलसितमेतद् BrahmSi. 48.14; *adj.* manifested by beginningless nescience परमार्थतस्तदभावेऽप्यनाद्यविद्याविलसितो भेदोऽस्तीति चेत् Vādā. 49.7.

अनाद्यविद्याविलास (anādyavidyā-vilāsa) *m.* manifestation of beginningless nescience न खलु नेदं रजतमित्यपि निरुपाख्यगोचरं प्रत्ययमाचक्ष्महे येनैष सिद्धवदुदाह्रियेत, अनाद्यविद्याविलासस्यैव सोपाख्यतया ज्ञानाभिधानार्हस्याभावप्रत्ययगोचरताभ्युपगमात् NyāyMa. 110.1.

अनाद्यविद्याविहितकर्मन् (anādyavidyā-vihitakarman) *n.* act performed due to beginningless nescience अनाद्यविद्याविहितकर्मणां परिणामजाः। सहस्रशः प्रवृत्तास्तु गतयः DevīBhāP. viii. 21.14.

अनाद्यविद्यावृति (anādyavidyāvṛti) *f.* unveiling (i.e. removal) of beginningless nescience नान्यथा चित्तशुद्धिर्नो देवेऽप्येवं प्रसेदुषि। अनाद्यविद्यावृतये यो भविष्यति नित्यशः SkandP. i(3B). 16.43.

अनाद्यविद्याशबल (anādyavidyā-śabala) *adj.* blended with beginningless nescience ब्रह्मैवानाद्यविद्याशबलं स्वगतनानात्वं पश्यतीत्यद्वितीयत्वं ब्रह्मणोऽभ्युपयद्भिरभ्युपेत्यम् BrahmSūBh.(Rā.) 430.7 (*on* ii. 1.15)

अनाद्यविद्यासंस्कारा (anādyavidyā-saṁskārā) *adj.* (*f.*) having the latent impressions of beginningless nescience श्रीसिद्धर्षिप्रभोः पान्तु वाचः परिपचेलिमाः। अनाद्यविद्यासंस्कारा यदुपास्तेर्मिदेलिमाः PrabhāC. 121.3.

अनाद्यविद्यासिद्धत्व (anādyavidyāsiddha-tva) *n.* the state of being established or achieved through beginningless nescience इत्यादिश्रुत्या सार्वज्ञ्यादेः स्वाभाविकत्वोक्त्या कल्पितत्वासिद्धिः, अनाद्यविद्यासिद्धत्वेनेदानींतनत्वाभावेन च स्वाभाविकत्वोक्तेः AdvaiSi. 813.21.

अनाद्यविद्योपधान (anādyavidyopadhāna) *n.* adjunct in the form of beginningless nescience अनाद्यविद्योपधानलब्धसर्वज्ञशक्तिज्ञानस्यापि परमात्मनो नित्यस्य वेदानां योनेरपि न तेषु स्वातन्त्र्यम् Bhām. 74.14 (*on* i. 1.3); शुद्धस्याप्यनाद्यविद्योपधानवशेन कल्पकत्वोपपत्तेः AdvaiSi. 406.11.

अनाद्यविद्योपनिषद् (anādyavidyopaniṣad) *f.* secret teaching about beginningless nescience अनाद्यविद्योपनिषन्निषण्णैर्विशृङ्खलैश्चालमाचरद्भिः । अगूढलक्ष्यः MahāViSt.(H.) 2.23.

अनाद्यविद्योपादान (anādyavidyopādāna) *adj.* having beginningless nescience as its material cause आत्मपरमात्मनोः संबन्धेऽपि अनाद्यविद्योपादानभेदास्पदोऽयमीश्वरेशितव्यतादिरूपः संबन्धः परमार्थतस्त्वेकं तत्त्वमिति केचित् ĀtmaSi. 4.19; अनाद्यविद्योपादानदेहाद्यतिरिक्तप्रत्यगात्मतत्त्वावबोधे जातेऽपि अविद्यासंस्कारानुवृत्तावनुवर्तन्ते सांसारिकाः प्रत्ययास्तद्व्यवहाराश्च Bhām. 43.19 (*on* i. 1.1)

अनाद्यविद्योपाधिक (anādyavidyopādhi-ka) *adj.* having beginningless nescience as its adjunct चित्प्रतिबिम्बस्य जीवस्य स्वाभाविकी बिम्बभूतब्रह्मात्मता, अनाद्यविद्योपाधिकं संसारित्वम्, तस्य विद्यया निवृत्तौ स्वरूपावस्थानमुपपद्यते PrakaVi. 1082.20.

अनाद्यवृत्ति (anādya-vṛtti) *f.* mental cognitive function other than the first वृत्तिश्चिरस्थितैैव स्याद्धारावाहिकस्थले । भिन्ना वा वृत्तयः सन्तु स्थूलकालार्थगोचराः । उपास्तिवदमानानि सन्तु वानाद्यवृत्तयः । गृहीतग्रहणात् सूक्ष्मकालस्यातीन्द्रियत्वतः VedāntSiSūMañ. 1.85 (comm. अनाद्या आद्यभिन्नाः द्वितीयादिवृत्तयः)

अनाद्यसंभावना (anādy-asambhāvanā) *f.* impossibility of (assumption of *avidyā*) being beginningless अनाद्यज्ञानस्यैवानाद्यसंभावनाविपरीतभावनयोरपि गुरुप्रभावेण क्षणमात्रोच्छेदसंभवात् TristhaSe. 297.22.

अनाद्यादन (anādyādana) *n.* eating of forbidden food एषोऽनाद्यादनस्योक्तो व्रतानां विविधो विधिः ManuSm. 11.161; अनाद्यादनस्याभक्ष्यभक्षणस्य ManuBh. ii. 419.7 (*on* 11.160)

अनाद्यानुपूर्वी (anādy-ānupūrvī) *f.* beginningless sequential order (of sounds) आनुपूर्वीविशेषविशिष्टवर्णगता योग्यतेत्यप्ययुक्तम् । ··· ततश्चानाद्यानुपूर्वीविशिष्टतारूपवेदत्वं दूरोत्सारितम् ŚrutaPra. ii. 57.22 (*on* i. 3.25); अनाद्यानुपूर्वीभङ्गशङ्कया तेषां (वेदानाम्) प्रामाण्ये अनाश्वासः स्यात् ŚivārkaMaDī. i. 157.23 (*on* i. 1.3)

अनाद्यावरणरूप (anādyāvaraṇa-rūpa) *adj.* of the form of concealment from time immemorial अनाद्यावरणरूपस्य तिरोभावस्य कथं परमेश्वरकर्तृकत्वम् ŚivārkaMaDī. i. 110.10 (*on* i. 1.2)

अनाद्युदात्त (an-ādyudātta) *m.* [Loc.] when there is no accent on the initial syllable अन्तरनाद्युदात्ते TaiPrāti. 8.9; *adj.* not having accent on the initial syllable अन्तरनाद्युदात्तम् VājaPrāti. 1.162; (मध्योदात्तं त्विदं पदम्) मध्योदात्तमिति । अनाद्युदात्तमित्यर्थः MayūMāli. 250.4 (*on* iii. 3.8)

अनाद्युपप्लववासना (anādy-upaplavavāsanā) *f.* beginningless mental impression regarding illusion (*lit.* impediment) वेद्यवेदकाकारविधुराया अपि बुद्धेर्व्यवहर्तृपरिज्ञानानुरोधेन विभिन्नग्राह्यग्राहकाकाररूपवत्तया — अनाद्युपप्लववासनासामर्थ्याद् व्यवस्थोपपत्तेः पर्यनुयोगायोगात् SarvaDaSam. 2.211.

अनाद्युपाधि (anādy-upādhi) *m.* beginningless delimiting condition (in the form of ignorance) जीवन्मुक्तः स एव भ्रमविधुरमना निर्गतेऽनाद्युपाधौ नित्यानन्दैकधाम प्रविशति परमं नष्टसंदेहवृत्तिः ŚatŚlo. 91; आत्मनः सर्वज्ञस्याप्यनाद्युपाधियोगनिबन्धनाविद्यावशात्काम्येषु निषिद्धेषु कर्मसु कर्तृतोपपद्यते Aparā. 974.13 (*on* 3.67); अनाद्युपाधिस्थलेऽनादिभेदः LaCandr. 818.40.

अनाद्यून (an-ādyūna) *adj.* not voracious (i.e. eating moderately) (सिन्धुरमेकमुदयगिरिनामकं परीक्ष्य) अनाद्यूनमिव सुभगम् YaśasCam. i. 299.1 (comm. आद्यूनः क्रूराग्निर्न आद्यूनो अनाद्यूनः । अल्पभोजी इत्यर्थः)

अनाद्रियमाण (an-ādriyamāṇa) *adj.* [*f.* -ā] **I** not honouring, not respecting अनाद्रियमाणा वै यूयमाचरिष्ट नेतरान् नेतरान् आद्रियमाणा इति JaimiBr. 1.154; (अपाला) अनाद्रियमाणैवैतमब्रवीत् JaimiBr. 1.220; संबन्धमात्रव्यवहारिणो निष्प्रयोजनं कर्तृस्मरणमनाद्रियमाणा विस्मरेयुः ŚābaBh. 53.9 (*on* i. 1.5); (डोम्बिका) नृत्तं प्रधानभावं गीतं च तदुपसर्जनभावं नयन्ती तत एव तदभिनयमनाद्रियमाणा ··· अङ्गविक्षेपं करोति AbhinBhā. i. 176.5 (*on* 4.263); Kāvyānu.(He.) 395.16; ऋष्यशृङ्गादिवचनानि विगीतत्वबुद्ध्यानाद्रियमाणैः ··· आचार्यैरयमेव साधारणः पक्षोऽङ्गीकृतः Mitā. 346.13 (*on* 3.24); पुरुषगौरवमनाद्रियमाणानामपि युक्तिगौरवस्यादरणीयत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 8.10 (*on* ii. 1.4); यद्यन्यत्र लाघवलोभेन दृष्टनियममनाद्रियमाणोऽपि परः द्व्यणुककारणप्रक्रियायां तन्न परित्यजेत् ŚivārkaMaDī. ii. 75.5 (*on* ii. 2.13); **II** (*fig.*) discarding न खलु वृक्षमनाद्रियमाणा शाखास्ति GoviBh. 246.9 (*on* iii. 3.41)

अनाद्रियमाणत्व (anādriyamāṇa-tva) *n.* the state of being discarded or ignored प्रयोजनद्योतनात्मा व्यापारः ··· अनुपयुज्यमानत्वेनानाद्रियमाणत्वादस्मत्कल्पो यमर्थमधिकृत्य प्रवर्तते तद्धि प्रयोजनलक्षणम् Loc. 51.18 (*on* 1.17); प्रकृताप्रकृतत्वेन मिथो विरोधिनी ज्ञानामीत्यादिवाक्यस्यालंकारतयानाद्रियमाणत्वाद् Ekāva. 8.9(6) (225.8)

अनाधातृ (an-ādhātṛ) *adj.* who does not install or who does not set up (the sacred fires) अनाधातुश्च तत्त्विवाधातुरेवाग्निर्नो यतः । एकस्याग्निषु तत्सिद्धिर्ने स्वाग्निष्वात्मनेपदात् NyāyMāVi. 356.8 (*on* vi. 6.5); न चैवं संभारवाक्ये ··· अनाधातारं प्रति आहवनीयत्वाभावानवगतेः ··· वाक्यभेदापत्तिः MīmāKau. ii. 30.16 (*on* ii. 3.4); BhāṭṭDī. i. 146.14 (*on* ii. 3.4)

अनाधान (an-ādhāna) *n.* non-instilling, non-bestowing अनाधानेऽनुपकारितया सहकारिणो नापेक्षेरन् । आधानेऽपि भिन्नमभिन्नं वोपकारमादध्युः Bhām. 435.9 (*on* ii. 2.26); ननूपसर्पणप्रत्ययः प्रदीपे कं चिदुपकारमाधत्ते न वा, न तावदाधत्ते क्षणस्याभेद्यत्वेनोपकृतानुपकृतत्वासंभवात् । अनाधाने च सहकारिभावाभावात् TātpaṬ.(Vā.) 561.4 (*on* iii. 2.14); VedāntKa. 13.18 (*on* i. 1.1)

अनाधाय (án-ādhāya) *ger.* **AI** not having placed (the fuel-sticks on the fire) अनाहितस्तस्याग्निरित्याहुः । यस्समिधोऽनाधायाग्निमाधत्त इति । तास्संवत्सरे पुरस्तादादध्यात् TaiBr. I. i. 9.10; **AII** not having installed (the *aupāsana*-fire) तथा च प्रथममनाधेयमौपासनाग्निमनाधाय गार्हपत्याद्याधानकरणात्परिवेत्तेत्यपि गीयते SmṛtiCan. v. 177.19; 'आवसथ्यम्' औपासनाग्निम्, 'अनादृत्य' 'अनाधाय', 'त्रेतायां' गार्हपत्याद्यग्नित्रयाधाने, यः प्रवर्तते सोऽनाहिताग्निः एव भवति CatuCin. iii(1). 376.20; **B** not having instilled or bestowed यदा दर्शपूर्णमासादवयवो वा कांचित्पूर्वं शक्तिमनाधायैव विनश्येत्ततः ··· श्रुतं फलं साहित्यासंस्था नोपपद्येत TantrVā. 366.22 (*on* ii. 1.5); किमयं भावनाख्यः संस्कारः, उत अदृष्टरूपः ··· । न द्वितीयः - द्रव्येषु किंचित्संस्कारमनाधाय केवलात्मसमवेतादृष्टजनकत्वे प्रयाजादिवदारादुपकारकत्वप्रसङ्गात् NyāySiA. 260.3.

अनाधार (an-ādhāra) *m.* **1** not a receptacle आधारं वाप्यनाधारं विविच्यात्मानमात्मनि । ईक्षमाणो बुधो संविम् ऋचो दैवतवित् पठेत् BṛDe. 8.139; [Loc.] where there is no support साधारं नोद्धरेत् पात्रमनाधारे न निक्षिपेत् KulārT. 11.34; **2** epithet of Vināyaka (*lit.* not requiring any support) अनाधारोऽनामयोऽमलः ··· । इति वैनायकं नाम्नां सहस्रमिदमीरितम् GaṇeP. i. 46.70; *n.* not a support or resort निलयनं नीडं आश्रयः न निलयनम् अनिलयनम् अनाधारम्, तस्मिन् ··· ब्रह्मणीति वाक्यार्थः TaiUBh. 265.14 (*on* 2.7)

अनाधार (an-ādhāra) *adj.* [*f.* -ā] **1** not having (i.e. not requiring) any support अद्वैतसंस्थानम् । ··· अनाधारमादिमध्यान्तशून्यम् TripāMaNāU. 374.13 (7); BhasmJāU. 564.24; परमं ब्रह्म ··· । आधारं सर्वभूतानामनाधारमनामयम् YogŚiU. 3.18; SubāU. 6; तम् ··· । प्रतिष्ठाप्य ··· सर्वाधारमनाधारं सर्वशक्तिक्रियात्मकम् PāraS. 23.6; न ह्यनाधारस्य ··· परमेश्वरस्याधार उपदिश्येत BrahmSūBh.(Śaṅ.) 64.16 (*on* i. 1.20); स्वर्गलोकगतावत्र साधनं पृच्छ्यते यतः । अन्तरिक्षमनाधारं गतौ हेतुनिषेधनम् BṛĀraUBhVā. iii. 1.39; तत्सद् ब्रह्मेति यद्धुया सदेकं प्रतिपाद्यते ··· । अप्रमेयमनाधारमविकारमनाकृति SkandP. iv. 26.15 = ŚivaP. ii(1). 6.12 (43A.16); अध्यात्मयोगगम्यं त्वां परिपूर्णस्तुमो वयम् । अतीन्द्रियमनाधारम् ··· । इति स्तुत्वा महादेवम् ŚivaP. ii(2). 15.58 (86A.6); (हरिम् । ··· नरवाहनदत्तस्तमस्तौषीत् प्राञ्जलिः प्रभुम्) विश्वाधारोऽप्यनाधारः कः स तत्त्वमवैति ते KathāSaSāg. ix. 4.37; किं च यत्तदाकाशं तद् साधारमनाधारं वा KhaṇḍanKhā. 1113.6; अभयं गतो भवति ··· कथंभूते । ··· अनिलये अनाधारेऽनन्ताचिन्त्यशक्तिमतीत्यर्थः VedāntKau. 34.12 (*on* i. 1.20); अशेषाधारमेकं त्वामनाधारमधीयते Yādavā. 16.112; **2** not having a support जगदेतदनाधारं भ्रान्तिज्ञानार्थतत्परम् । ··· भ्राम्यते भवसंकटे ViṣṇuP. iii. 18.19 = PadmP. v. 13.368; न हि कश्चिदुभयपक्षसंप्रतिपन्नो दृष्टान्तः कार्यमनाधारमस्तीति NyāyVār. 197.17 (*on* ii. 1.16); NyāySā. 36.10; अनाधारं परस्पृष्ट(? ष्ट)म् ··· । एवं दुष्टं हविर्दृष्ट्वा प्रक्षिपेज्जलमध्यतः PāraS. 18.286; न च कार्यत्व(? कार्य)मनाधारं युक्तम् NyāyKa. 20.1; मथ्यमानेऽमृते सोऽद्रिरनाधारो ह्यपोऽविशत् BhāgP. viii. 7.6 = AgniP. 3.7; धार्यमाणोऽप्यनाधारस्तैरद्रिरतिगौरवात् । यथावधस्तलम् SkandP. ii(9). 11.24; (गङ्गाम्) अनाधारां पतिष्यन्तीं धरा धर्तुं न शक्ष्यति BṛDharmaP. i. 49.80; सहोत्पादे कार्यमनाधारं स्यात् TātpaṬ.(Vā.) 187.4 (*on* i. 1.5); न चानाधारैव शक्तिरात्मानं लभेत Kāśi. ii. 158.28 (*on* 5(3).159); अनित्यं हि कार्यं कारणाधारमिति नानाधारम् Bhām. 141.19 (*on* i. 1.20); आन्दोल्य मन्दरादूर्णि ते मन्त्रं मुव्यपातयन् । पपात सोऽप्यनाधारं नावेयमवतिष्ठते PariPar. 2.712; **3** not having a basis (such as an object) अनाधारा धारणा नोपपद्यते ViṣṇuP. vi. 7.79; यदाविद्यमानं स्मरति तदानाधारा स्मृतिः प्राप्नोति NyāyVār. 69.13 (*on* i. 1.10); प्रत्यक्षं प्रमाणमनाधारं सद् सर्वं नोपपद्यत इति द्रष्टव्यम् TātpaṬ.(Vā.) 407.25 (*on* iii. 1.42); **4** helpless (असुराः) काव्यशापाभिभूताश्च अनाधाराश्च ते पुनः । वध्यमानास्तदा देवैर्विविशुस्ते रसातले VāyuP. ii. 36.67; BrahmāṇḍP. ii. 73.68; महर्लोकं गमिष्यन्ति त्यक्त्वा त्रैलोक्यमीश्वराः । ततस्तेषु गतेषूर्ध्वं क्षीणे मन्वन्तरे तदा । अना-

धारमिदं सर्वं त्रैलोक्यं वै भविष्यति VāyuP. ii. 38.122 = BrahmāṇḍP. iii. 1.120; प्रजाः ... । अनाधाराः परित्रस्ताः ... । त्यक्त्वा पुराणि ग्रामांश्च भविष्यन्ति वनौकसः BrahmāṇḍP. ii. 74.210; ततश्चैवमनाधारा प्रजाशुद्धा विनङ्क्ष्यति AhirbuS. 11. 9; 5 not depending (on something else) अनाधारमप्रमेयमेकमनेकगोचरमशक्यवस्त्वन्तरकरणं विशेषः AlaṅkāSa. 136. 2; AlaṅkāRa. 63; SāhiDa. 596. 12.

अनाधारचयन (anādhāra-cayana) *n.* piling up (of the altar) without a support or foundation अप्राप्तस्य चयनस्य पृथिव्याधारत्वनिषेधायोगात्प्राप्तिस्तावदङ्गीकार्या पुनश्चानाधारचयनायोगात्तन्निषेधोऽपीत्येतदेवेत्यनेन परामृष्टम् NyāySu.(So.) 18. 2 (*on* i. 2. 5)

अनाधारता (anādhāra-tā) *f.* the state of not having a support दक्षिणाभिमुखास्तरणे त्वनाधारभूतभूम्यास्तृतानां दर्भाणामनाधारतैवोपपद्यते CaturCin. iii(1). 1416. 13.

अनाधारत्व (anādhāra-tva) *n.* 1 the state of not being a support पटस्य समवायः -- अथ पटेन सहोत्पद्यते तदा पटस्यानाधारत्वं प्राप्नोति NyāyKa. 19. 24; घटाकारेण ज्ञायत एवासौ (रसः) इति चेत् - अथ रसाकारेण किं न ज्ञायते । तेन रूपेण ज्ञाततानाधारत्वादिति चेत् - न तर्हि वर्तमानसामान्यज्ञानेऽप्यतीतानागतादिज्ञानम्, तेनाकारेण प्रावस्थ्यानाधारत्वात् NyāyKuA. ii(2). 13. 1-3; ii(2). 15. 4; 2A the state of not having a support अनाधारत्वं तु कार्यस्य नानुभवगोचरः, अपि तु युक्त्या साध्यम् TātpaṬ.(Vā.) 367. 6 (*on* ii. 1. 16); 2B the state of not having (i. e. not requiring) any substratum अनाधारत्वे च नित्यत्वं सर्वगतत्वं च हेतुः Bhām. 141. 17 (*on* i. 1. 20); अनाधारत्वं चाधारराहित्यम् AdvaiSi. 794. 6; 3 the state of not having any objective basis न तावत् ज्ञानं पक्षविषयं प्राङ्निकाधिकरणं चेति बौद्धराद्धान्ते संभवति ज्ञानस्यानाधारत्वात् TātpaṬ.(Vā.) 321. 10 (*on* i. 2. 1); 4 the state of not being a location ननु द्विवीति मन्त्रे सप्तम्या आधारत्वं प्रतिपाद्यते । अतः परमित्यत्र पञ्चम्या अनाधारत्वम् AnuBh. 46. 5 (*on* i. 1. 26)

अनाधारत्वज्ञापन (anādhāratva-jñāpana) *n.* indication of being without support यथा 'स्वे महिम्नि' इत्यत्रानन्वय्यपि स्वस्य स्वेनाधाराधेयभावोऽनाधारत्वज्ञापनाय निबध्यते ŚivārkaMaDī. i. 432. 25 (*on* i. 3. 13)

अनाधारत्वप्रसङ्ग (anādhāratva-prasaṅga) *m.* 1 undesired contingency of being supportless अनाधारत्वप्रसङ्गाच्च यदि कार्यगुरुत्वेन कारणगुरुत्वं प्रतिबद्धं न कारणे क्रियामारभेत NyāyVār. 240. 3 (*on* ii. 1. 31); 519. 16 (*on* iv. 2. 24-25); अनवस्थाप्रसङ्गमवतारयितुमनाधारत्वप्रसङ्ग उक्तः TātpaṬ.(Vā.) 186. 3 (*on* i. 1. 5); NyāyVārPari. 763. 4; कार्यस्यानाधारत्वप्रसङ्गेन, न हि क्षणिकत्वे कार्यकारणभावो न सिध्यति TātpaṬ.(Vā.) 543. 8 (*on* iii. 2. 12); 650. 10 (*on* iv. 2. 24); ii undesired contingency of being without objective basis कः पुनराधारार्थः । यत्र स्थीयते तदिति चेन्न ।... तत्रेतिप्रत्ययविषयस्यानाधारत्वप्रसङ्गात् KhaṇḍanKhā. 1098. 16.

अनाधारत्वसिद्धि (anādhāratva-siddhi) *f.* establishment of being supportless नित्यत्वमिति स्वमहिमप्रतिष्ठितत्वस्य व्याख्या । कथं नित्यत्वेनानाधारत्वसिद्धिः VedāntKa. 115. 10 (*on* i. 1. 7)

अनाधारत्वानुपपत्ति (anādhāratvānupapatti) *f.* untenability of being supportless भवानस्तु स्वाश्रयत्वं नास्त्येव । आश्रयान्तरनिषेधाभिप्रायेण स्वाश्रयत्वोक्तिः । अस्तूपाधिभेदेनेति चेन्न, तस्याप्याधाराकारोपाधेरनाधारत्वानुपपत्तेः तदाधारोपाध्यन्तरादिभेदकल्पनेऽनवस्थानात् ŚatDū. 176. 3.

अनाधारप्रतीति (an-ādhārapratīti) *f.* non-cognition as substratum भवत्वन्यत्रान्यस्याधारार्थत्वं तस्य त्वाधारार्थत्वं नोपपद्यतेऽनाधारप्रतीतिविषयेऽपि तत्त्वादित्युक्तेः KhaṇḍanKhā. 1103. 9.

अनाधारभूत (an-ādhārabhūta) *adj.* which is not a support दक्षिणाभिमुखास्तरणे त्वनाधारभूतभूम्यास्तृतानां दर्भाणामनाधारतैवोपपद्यते CaturCin. iii(1). 1416. 13.

अनाधारवासना (anādhāra-vāsanā) *f.* baseless latent impression कथमसंवेद्यमेव तादृप्यं प्रमाणवद् भविष्यति । एतच्च ज्ञानातिरिक्तवासनाभ्युपगमेनोक्तम् । न तु ज्ञानमात्रवादिनां तदतिरिक्ता वासना च काचिदस्ति । न चोपपद्यते, अनाधारवा(सना)नुपपत्तेः Kāśi. ii. 158.24 (*on* 5(3). 159)

अनाधाराधेयत्व (an-ādhārādheyatva) *n.* absence of the relation of the substratum and the superstratum संकेतमात्रेण नित्यविभूनां संबन्धस्य निराकृतमसम्बन्धत्वात् । तेषां चानाधाराधेयत्वात् संयोगसिद्धौ नाजसंयोगनिरासः सिद्धिः NyāyKu. 97.11.

अनाधार्याधारभूत (an-ādhāryādhārabhūta) *adj.* which are not (in the relation of) the superstratum and substratum अयुतसिद्धयोरिहप्रत्ययहेतुः संबन्ध इत्येतावत्यपि लक्षणे भवतामव्याप्त्यतिव्याप्त्यभावात्, अनाधार्याधारभूतयोरिहप्रत्ययस्यैवानुदयात् TattvPradī.(Ci.) 203.4.

अनाधि (an-ādhi) *adj.* free from worries or anguish धनुरधिज्यमनाधिरुपादद्वे नरवरः RaghuVa. 9. 54; राजा ... निरामयोऽनाधिर्विजयी भवति क्षणात् AhirbuS. 47.68; महाहवप्रश्नरतेरनाधेः । पयोधिभीमस्य नृपस्य सैन्यं शुकः सरित्कूलनिविष्टमाप Rāvaṇā. 12.29; अनीहमकाममवाममनाधि । जिनेन्द्र मनो मम वाञ्छति नाम न विभ्रमधाम न मौक्तिकदाम ChandaśCū. 2.172(2); स्ववलमनाधि रथिन्यां विदधद्धयां घटितमर्जुनाधिरथिभ्याम् YudhiVi. 8.58; तदनाधि ... विगतव्याधि कुलं व्रजौकसाम् ।... यदुनाथेन सनाथतां ययौ Yādavā. 9. 30.

अनाधिक्य (an-ādhikya) *n.* i non-increase, non-excessiveness गुरुत्वागतिवत् सर्वतद्गुणानुपलक्षणात् । माषकादेरनाधिक्यम् PramāVār. 4.162; चत्वारो जगति भावा भवन्ति ।... न च पञ्चमः प्रकारः काङ्क्षितुमपि शक्यते । विरोधाविरोधयोः साहित्यासाहित्ययोः आधिक्यानाधिक्ययोः परस्परनिषेधरूपत्वात् ĀtmaTaVi. 842.15; ii not an additional or extra factor आनुपूर्वीज्ञानस्य भेदान्वयबोधे हेतुताया अनाधिक्यात् VyutpaVā. 73.7; iii the state of being that beyond which there is no greatness अपरलाभस्यानाधिक्यं कथवृत्तान्तेन वसिष्ठ उदाजहार JīvanVi. 118. 7.

अनाधिपत्यशून्य (an-ādhipatyaśūnya) *adj.* not devoid of sense-perception व्यवहारादिनिर्भासो चिन्तुताक्षेऽपि भावतः । अनाधिपत्यशून्यं तत् पारंपर्येण चेत्, असत् NyāyVi. 2. 82 (comm. अधिपतिः निमित्तं संतानान्तरं व्याहारादेः स एवाधिपत्यं तेन शून्यम् आधिपत्यशून्यम्, न आधिपत्यशून्यम् अनाधिपत्यशून्यम् आधिपत्यसहितम्)

अनाधिव्याधिजीवित (anādhivyādhi-jīvita) *n.* life free from worries and physical diseases अनाधिव्याधिजीवितम् । निःसपत्नं शुभं राज्यम् ...। एतैर्मनोरथफलैः फलन्त्येव तपोद्रुमाः SkandP. iv. 19. 37; NaraP. 31. 26.

अनाधिष्ठ (anādhiṣṭha) *adj.* [w. r. for अनाधृष्ट ?], MāṇḍūŚi. 5. 4.

अनाधिष्ठित (anādhiṣṭhita) *adj.* not protected or guarded (निरन्वयं भवेत् स्तेयम्) 'निरन्वयं' तु यदनाधिष्ठितं रक्षकेण VyavaNi. 501.4.

अनाधुनिकभारती (anādhunika-bhāratī) *f.* not modern speech (i. e. the Vedas) हरत्यतिदुरत्ययं भवभयं गुरुक्तिर्नृणामनाधुनिकभारतीजरठशुक्तिमुक्तामणिः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 4. 86.

अनाधृति (anādhṛti) *m.* i name of a king in the family of Vṛṣṇis अनाधृष्टि(v. l. अनाधृति)श्चेकितानश्चेद्रिऽजोऽथ सात्यकिः । परिवार्य युयुः सर्वे MahāBhā. v. 149. 62; ii name of one of the sons of Dhṛtarāṣṭra प्रेषिता भीमसेनेन शराः ...। अपातयन्त पुत्रांस्ते (धृतराष्ट्र) रथेभ्यः ...। अनाधृष्टिं (v. l. अनाधृतिं) कुण्डभेदम् MahāBhā. vi. 92. 26.

अनाधृष् (án-ādhṛṣ) *adj.* not committing violence रेवतीरनाधृषः सिषासवः सिषासथ । उत स्थ केतुदूषणीः AV. vi. 21. 3.

अनाधृष्ट (án-ādhṛṣṭa) *adj.* [*f.* -ā] A unassailed, not (to be) subdued or checked य उग्रा अर्कमानृचुरनाधृष्टास ओजसा । मरुद्भिरग्न आ गहि ṚV. i. 19.4; AV.(P.) vi. 17.5; इन्द्र ...। स नेश्विमाभिरिद्वोऽनवद्याभिरूतिभिः । अनाधृष्टाभिरा गहि ṚV. iv. 32.5; अग्ने ...। अधा मही न आयस्यनाधृष्टो नृपीतये ṚV. vii. 15.14; सुप्रावर्गं सुवीर्यं सुष्ठु वार्यमनाधृष्टं (वामन्) रक्षस्विना ।... विश्वा वामानि धीमहि ṚV. viii. 22.18; पदं देवस्य मीळ्हुषोऽनाधृष्टाभिरूतिभिः । भद्रा सूर्य इवोपदृक् ṚV. viii. 102.15; इन्द्रः ...। अनाधृष्टानि धृषितो व्यासत् ṚV. x. 138. 4; अनाधृष्टमन्यकृतं यदेनस्तस्मात्सात्सस्माज्जातवेदो मुमुग्धि AV.(P.) ii. 30. 5; MaiS. iv. 14.17 (iv. 244. 14); TaiĀ. ii. 3. 1 (201. 4); अनाधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजः TaiS. I. ii. 10.2; MaiS. i. 2.7 (i. 16. 13); KāṭhS. 2. 8 (i. 13. 17) = KapiKaS. 2. 2 (15. 15) = VājaS. 5. 5 = VājaS. (K.) v. 2. 2 = ŚatBr. III. iv. 2. 14; ŚāṅkhaŚS. v. 8. 2; BhārŚS. xii. 1. 2; यत् तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वादधे TaiS. I. ii. 12. 1 = VājaS. 5. 9; MaiS. i. 2. 8 (i. 17.10); KāṭhS. 2. 9 (i. 14. 11) = 7. 14 (i. 78. 2); KapiKaS. 2. 3 (16.11); नमोऽग्नयेऽप्रतिविद्धाय नमोऽनाधृष्टाय TaiS. I. v. 10.1; BaudhŚS. i. 84.2; देवीरापः -- अनाधृष्टाः सीदत TaiS. I. viii. 12. 1; MaiS. ii. 6. 8 (ii. 68. 8) = iv. 4. 2 (iv. 51. 9); VājaS. 10.4; ŚatBr. V. iii. 4. 23; MānŚS. 187.10; तपस्वानाधृष्टः TaiS. IV. iv. 8. 1; इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्टम् TaiS. IV. iv. 12. 2; MaiS. iii. 16. 4 (iii. 188. 8); KāṭhS. 22. 14 (ii. 70.4); आज्यस्याज्यमसि ... धामासि प्रियं देवानामनाधृष्टं देवयजनम् MaiS. i. 1.11 (i. 7. 3); i. 4. 4 (i. 52. 5); KāṭhS. 1. 10 (i. 5. 14) = 5. 6 (i. 48.14); 32.6 (iii. 24. 15); KapiKaS. 1.10 (7. 10); VājaS. 1.31; VājaS.(K.) i. 10.4; ŚatBr. I. iii. 2.17; अनाधृष्टासि पुरस्तात् MaiS. iv. 9. 3 (iv. 124.1); VājaS. 37. 12; देवास्त्वा शुक्रपाः प्रणयन्त्वनाधृष्टासि VājaS. 7. 12; 7.17; अनाप्तासौ चौरनाप्यानाधृष्टा चानाधृष्या चायं वा अग्निरनाधृष्टः KauṣīBr. 27. 5 (132. 14-15); अनाधृष्टासीति तद् रक्षोभिरेवैतदुत्तरवेदिमनाधृष्टां कुरुतः ŚatBr. IV. ii. 1. 15; XIV. i. 3.19; विराड्वा अनाधृष्टं छन्दोऽन्नं वै

विराड्वृत्रमनाधृष्टम् ŚatBr. VIII. ii. 4.4; औजिष्ठं हि ते तदात्मनः समवायन्तानाधृष्टमित्याहानाधृष्टं ह्येतत् GopBr. ii. 2.3 (167.6); अध्वर्यो येषां वा अनाधृष्टाः प्रजापतेस्तन्वं विद्वान् होता भवत्यनाधृष्टो वै स होता भवत्यनाधृष्टास्ते यजमाना भवन्ति ŚāṅkhāŚS. x. 19.2; सुवोऽस्यनाधृष्टः सपत्नसाह इति सुवमादत्ते MānŚS. 16.20; अनाधृष्टात्र पञ्चैव (यजूंषि) PārāŚi. 92; B unimpaired, perfect त्रयोदश समा निद्रां चिन्तयन्नाध्यगच्छत । अनाधृष्यः (v. l. अनाधृष्टः) परैर्युद्धे शत्रुभिर्मघवानिव MahāBhā. xi. 21.8; C not uttered with force, unraised(?) स्वरितानामनहादमुदात्तानामताडनम् । अनुदात्तमनाधिष्ठम्(? नाधृष्टम्) MāṇḍūŚi. 5.4; n. name of a metre (lit. unassailable) व्याघ्रं वयसाम्नोदनाधृष्टं छन्द इति ··· उक्षाणं वयसाम्नोद् ककुप् छन्द इति ŚatBr. VIII. ii. 4.4; m. A name of a king in the family of Vṛṣṇis अनाधृष्टि(v. l. अनाधृष्ट)श्चेकितानश्चेदिराजोऽथ सात्यकिः । परिवार्य ययुः सर्वे वासुदेवधनंजयौ MahāBhā. v. 149.62; B name of a son of Ugrasena नवोग्रसेनस्य सुताः ··· अनाधृष्टि(v. l. अनाधृष्ट)श्च पुष्टिमान् HariVaṁ. 27.28; C name of one of the sons of Dhṛtarāṣṭra अभयस्तथा । अनाधृष्टः कुण्डभेदी कौरवाः पूर्वजन्मनि । पूर्णामलस्य वै गेहे तन्नाम्ना भुवि संभवः BhaviP. 533B.5 (iii(3). 32.43); अष्टौ धृतराष्ट्रस्य याः स्त्रियः । अजायन्त सुतास्तासाम् ··· । पुत्राणां नवनवतिस्तेषां नामानि तद्यथा । ··· अनाधृष्टः कुण्डभेदी PāṇḍaC. 3.128.

अनाधृष्टम् (ánādhṛṣṭam) adv. without checking or assailing आ यस्मिन् देववीतये पुत्रासो यन्तु संयतः । अनाधृष्टं विपन्यया प्रति श्रुताय वो धृषत् ṚV.(Khila.) iv. 1.1.

अनाधृष्टि (anādhṛṣṭi) m. A name of a son of Raudrāśva and an apsaras रौद्राश्वस्य ··· दशाप्सरसि सूनवः ···। अनाधृष्टिर्भूतेषां विद्वान् MahāBhā. i. 875*(1); i. 89.10; अनाधृष्यस्तु(v. l. ष्टिस्तु) राजर्षिः HariVaṁ. 359*(1); Bi name of a Yādava, hero in the family of Vṛṣṇis, follower of Śrīkṛṣṇa अक्रूरो वृष्णिवीराणां सेनापतिः ··· । अनाधृष्टिः ··· उद्धवश्च MahāBhā. i. 213.26; कृतवर्मा अनाधृष्टिः समीकः ··· एते महारथाः MahāBhā. ii. 13.57; iv. 67.21; अनाधृष्टिश्चेकितानश्चेदिराजोऽथ सात्यकिः । परिवार्य ययुः सर्वे वासुदेवधनंजयौ MahāBhā. v. 149.62; vii. 9.51; अश्मक्यलभतापत्यमनाधृष्टिं यशस्विनम् HariVaṁ. 24.26; MatsyaP. 46.24; BrahmāṇḍP. ii. 71.189; BrahmP. 14.26; PadmP. v. 13.133; सेनापतिमनाधृष्टिम् ··· । यादवानां कुलकरान् स्थविरान् दश तत्र वै । स्थापयामास HariVaṁ. 86.76; 109.38; कृष्णः ···। उवाच ··· अनाधृष्टिं महाबलम् । सेनानीस्तात मा भैवम् (v. l. मैवं वोचस्त्वनाधृष्टे) HariVaṁ. 109.46; अनाधृष्टिः ··· शौर्यपुरात् ··· प्रस्थितो मथुरां प्रति PāṇḍaC. 2.294; रथमनाधृष्टिः ··· केशवम् । आरोप्य प्रापयामास ··· मन्दिरम् PāṇḍaC. 2.436; ततो यादवसेनानीर्दूरे-श्चेदिपतेश्चमूम् । ··· अनाधृष्टिरधावत PāṇḍaC. 14.118; 14.81; 14.142; 14.277; Bii name of a Yādava who was a son of Śūra (born of Bhojā/Bhojyā or Māriṣā) जज्ञिरे शूराद् भोज्यायां पुरुषा दश । वसुदेवः ··· । अनाधृष्टिः HariVaṁ. 24.18; MatsyaP. 46.3; शूरस्यापि मारिषा नाम पत्न्यभवत् । तस्यां चासौ दश पुत्रानजनयद् वसुदेवपूर्वान् । वसुदेवस्य ··· देवभागदेवश्रवोऽष्टककुकुचक्र(v. l. अनाधृष्टिकरूष्क Wai Ed.)वत्सधारक··· गण्डूषसंज्ञा नव भ्रातरोऽभवन् ViṣṇuP. iv. 14.30; BrahmāṇḍP. ii. 71.149; BrahmP. 14.18; PadmP. v. 13.110; Biii name of a Yādava, son of Ugrasena नवोग्रसेनस्य सुतास्तेषां कंसस्तु पूर्वजः । ··· अनाधृष्टिश्च पुष्टिमान् HariVaṁ. 27.28; C name of one of the sons of Dhṛtarāṣṭra प्रेषिता भीमसेनेन शराः ··· । अपातयन्त पुत्रांस्ते (धृतराष्ट्र) ··· । अनाधृष्टिं कुण्डभेदम् MahāBhā. vi. 92.26.

अनाधृष्टिमुख (anādhṛṣṭi-mukha) adj. having Anādhṛṣṭi in the front, headed by Anādhṛṣṭi अनाधृष्टिमुखाश्चान्ये ··· राजानोऽपि सहायाताः PāṇḍaC. 14.269.

अनाधृष्टिसुत (anādhṛṣṭi-suta) m. son of (the king) Anādhṛṣṭi अनाधृष्टिसुतस्तात राजसूयाश्वमेधिनः MahāBhā. i. 89.10.

अनाधृष्णि (anādhṛṣṇi) m. name of a Yādava, a hero in the family of Vṛṣṇis अक्रूरो वृष्णिवीराणां सेनापतिः ··· । अनाधृष्टिः (v. l. अनाधृष्णिः) MahāBhā. i. 213.26.

अनाधृष्य (an-ādhṛṣya) ger. not having overpowered आपो देवीः पिशाचानामपि नह्यन्त्वास्यम् । ··· अनाधृष्य पुनः पताद् AV.(P.) xiii. 10.10.

अनाधृष्य (an-ādhṛṣyá) adj. [f. -ā] I invincible, unassailable, not attackable गृष्टिः संसूव ··· । अनाधृष्यं वृषभं तुम्रमिन्द्रम् ṚV. iv. 18.10; ŚāṅkhāŚS. xiv. 21.2; अनाधृष्या तव पात्राणि धर्मणा ṚV. x. 44.5 = AV. xx. 94.5; उग्रा वः सन्तु बाहवोऽनाधृष्या यथासथ ṚV. x. 103.13; AV.(P.) i. 56.1; TaiS. IV. vi. 4.4; VājaS. 17.46; VājaS.(K.) 18.46; तपसा ये अनाधृष्याः ··· तांश्चिदेवापि गच्छतात् ṚV. x. 154.2 = AV. xviii. 2.16 = TaiĀ. vi. 3.22 (666.1); इन्द्रस्य बाहू स्थविरौ युवानावनाधृष्यौ SV. II. ix(3). 7.3; अनाधृष्यः ··· वितर्दग्ने क्षत्रनिहीद् AV. vii. 84.1; AV.(P.) iii. 33.7; TaiS. IV. i. 7.3; MaiS. ii. 12.5 (ii. 149.6); KāṭhS. 18.16 (i. 276.19); KapiKaS. 29.4 (132.6); VājaS. 27.7; VājaS.(K.) 29.7; इदं क्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजोऽनाधृष्यम् AV.(P.) xv. 1.5; ĀśvaŚS. I. iv. 12.2; प्रीणं पूर्वां वि राजानो वयं प्रजया धनेन । अनाधृष्यस्य ते पितोः AV.(P.) xx. 36.5; अस्यनाधृष्यं देवानामोजः TaiS. I. ii. 10.2; MaiS. i. 2.7 (i. 16.13); KāṭhS. 2.8 (i. 13.17); KapiKaS. 2.2 (15.15); VājaS. 5.5; VājaS.(K.) 5.6; ŚatBr. III. iv. 2.14; ĀśvaŚS. I. iv. 5.3; ŚāṅkhāŚS. v. 8.2; BhārŚS. xii. 1.2; वैतं ··· धामानाधृष्यं तेन त्वाधे MaiS. i. 2.8 (i. 17.10); KāṭhS. 2.9 (i. 14.11); KapiKaS. 2.3 (16.11); एतां वा ओजोऽनाधृष्यास्तीमी राष्ट्रमनाधृष्यं करोति MaiS. iv. 4.1 (iv. 51.4); इन्द्रो वृत्रमतरद् वृत्रतूर्येऽनाधृष्यः MaiS. iv. 14.13 (iv. 236.4); TaiBr. II. viii. 3.7; अनाधृष्या चाप्रतिधृष्या चानाधृष्या तदग्निः AitBr. 24.6 (645); अनासा सौ यौरनाधृष्यानाधृष्टा चानाधृष्या चायं वा अग्निरनाधृष्टोऽसावादित्योऽनाधृष्यः KauṣīBr. 27.5 (132.14-15); ĀśvaŚS. II. ii. 13.13; ŚāṅkhāŚS. x. 19.2; अनाधृष्यमित्याहानाधृष्यं ह्येतद् GopBr. ii. 2.3 (167.7); अग्निरिवानाधृष्यः ··· द्यौरिवानाधृष्यो भूयासम् AitĀ. V. i. 1.22; TaiĀ. iii. 7.4 (294.5); अनाधृष्या पुरस्तात् TaiĀ. iv. 5.3 (420.1) (Sāy. केनाप्यतिरस्कार्या) = v. 4.7 (605.14); BaudhŚS. i. 274.16; BhārŚS. xi. 7.15; ĀpaŚS. xv. 7.6; HirŚS. xxiv. 3.2 (869.5); VaikhāŚS. 13.9; ऋषिः परैरनाधृष्यो जामदग्न्यः प्रतापवान् MahāBhā. i. 94.35; iii 37.16; iii. 157.21; तमहं भारसासक्तमनाधृष्यं दुरासभिः । ··· राज्यहानि षटामि वै MahāBhā. iii. 222.53; iii. 261.12; iv. 937*(2); v. 19.15; भवता हि वयं गुप्ताः ···। अनाधृष्या भविष्यामस्त्रिदशानामपि MahāBhā. v. 153.14; v. 180.11; vii. 73.12; अनाद्रुत्य (v. l. धृष्यं) बले बाहोर्भीमसेनस्य MahāBhā. vii. 158.35; अनाधृष्यौ ··· । आस्तामृषिवरौ तत्र ज्वलिताविव पावकौ MahāBhā. x. 14.14; (सः) ददर्श ··· पर्णशालाम् ··· । अग्निसंवैरनाधृष्यां मृगैः सिंहगुहामिव Rāmā. ii. 93.22; शरार्चिषमनाधृष्यं चापखड्गेन्धनं रणे । रामाग्निम् ··· न प्रवेष्टुं त्वमर्हसि Rāmā. iii. 35.15; वसुमती देवदेवमभाषत । ··· प्रपन्नास्मि जगन्नाथ ··· । सुब्रह्मण्यमनाधृष्यम् ViṣṇuSm. 1.59; बलवत्प्रत्ययलाभेऽपि तैरनाधृष्यो भवति AbhidhKoBh. 454.4 (on 8.31); कुबेरस्य ··· नगरं तदनाधृष्यम् VāyuP. i. 41.4; अप्रसह्यमनाधृष्यं विद्यते मे तपोबलम् SkandP. iii(1). 26.21; PadmP. v. 25.100; तां पुरीं वीक्ष्य ··· संकटैरप्यनाधृष्याम् BṛKathāMañ. ix. 3.7; II inaccessible, unattainable ज्वलन्तमचलं मेरुम् ··· । अप्रमेयमनाधृष्यमधर्मबहुलैर्जनैः MahāBhā. i. 15.6 = ii. App. I. 12(26); i. 19.4; स्वयंवरमनाधृष्यं मन्यते चापि पाण्डवः MahāBhā. i. 213.3; i. App. I. 12(8); (सर्वे) अनाधृष्यमासेदुश्च गिरिव्रजम् MahāBhā. ii. 19.13; iii. 149.13; पञ्चेन्द्रियजलां घोरां लोभकूलां सुदुस्तराम् । ··· अनाधृष्यां नदीं तरति बुद्धिमान् MahāBhā. xii. 227.11; महद् वनम् । अगम्यं दुराधर्षं मृगपक्षिविवर्जितम् (v. l. ततोऽभवदनाधृष्यं मृगपक्षिगणैरपि) Rāmā. iv. 47.12; स सागरमनाधृष्यं क्रमित्वा Rāmā. v. 89*; मेरोः ··· शृङ्गम् ··· । अप्रमेयमनाधृष्यम् ··· । तस्मिन् देवः ··· उपविष्टो बभूव ह VāyuP. i. 30.82; BrahmP. 39.5; विस्तीर्णं शतयोजनम् । क्षुद्रसत्त्वैरनाधृष्यम् (आयतनम्) VāyuP. i. 38.34; VarāP. 80 (354.14)

अनाधृष्य (anādhṛṣyá) m. A name of a ṛṣi acting as abhigara priest अचित्तमना उपवक्तानाधृष्यश्चाप्रतिधृष्यश्चाभिगरौ अयास्य उद्गाता MaiS. i. 9.1 (i. 131.11) = i. 9.5 (i. 135.8); KāṭhS. 9.9 (i. 112.1); 9.12 (i. 115.4); KapiKaS. 8.12 (89.2); TaiĀ. iii. 5.1 (289.1); अनाधृष्याप्रतिधृष्यौ च शक्तैर्ध्येर्निरूपकौ । होता च मैत्रावरुणः स्मृतावभिगराविह AhirbuS. 58.63; B an epithet of one of the wind-gods सलिलाय त्वा वाताय स्वाहा ··· अनाधृष्याय त्वा वाताय स्वाहाप्रतिधृष्याय त्वा वाताय स्वाहा MaiS. iv. 9.8 (iv. 128.9); VājaS. 38.7; VājaS.(K.) 38.7; ŚatBr. XIV. ii. 2.4; TaiĀ. iv. 9.1 (474.3); दुर्तिर्वपुरनाधृष्यः ··· । एते त्वामभिरक्षन्तु मरुतः ViṣṇuDhaP. ii. 22.56; अनाधृष्यो वपुः ··· धुतिः । ··· गण आनिलः KalpaK. 371.16; Ci name of one of the sons of Dhṛtarāṣṭra नानेवाग्नि···। धृतराष्ट्रस्य पुत्राणाम् ··· । अनाधृष्यः कुण्डभेदी MahāBhā. i. 108.13 = i. App. I. 41 (36); गान्धारीप्रमुखाश्चाष्टौ धृतराष्ट्रस्य याः स्त्रियः । अजायन्त सुतास्तासाम् ··· । अनाधृष्टः (v. l. अनाधृष्यः Bhavnagar Ed.) कुण्डभेदी PāṇḍaC. 3.128; Cii name of a Yādava, a hero in the family of Vṛṣṇis अक्रूरो वृष्णिवीराणां सेनापतिः ··· । अनाधृष्टिः (v. l. अनाधृष्यः) MahāBhā. i. 213.26; Ciii name of a Yādava, son of Śūra जज्ञिरे शूराद् भोज्यायाम् ··· । वसुदेवः ··· । अनाधृष्टिः (v. l. धृष्यः) HariVaṁ. 24.18; n. name of a metre (lit. unassailable) पङ्क्तिर्विवयो गायत्री छन्दः ··· तुर्यवाड् वयोऽनुष्टुप् छन्दः ··· व्याघ्रो वयोऽनाधृष्यं छन्दः MaiS. ii. 8.2 (ii. 108.5); KāṭhS. 17.2 (i. 247.5); KapiKaS. 26.1 (105.5)

अनाधृष्यतम (anādhṛṣyá-tama) *adj.* most invincible or unassailable यो ह नाऽअस्यानाधृष्युतमो रुथस्तेनैषु युजमानानभिरक्षति स युस्तेऽनाधृष्युतमो रुथो येन युजमानानभिरुक्षसि ŚatBr. II. iii. 4. 40; युस्तेऽनाधृष्युतमो रुथो येन युजमानान् गोपायुसि ŚatBr.(K.) I. iv. 1. 29; (हनूमान्) आदित्यम् ··· । अनाधृष्यतमं देवमपि देवर्षिदानवैः । अनासाद्यैव पतितो भास्करोदयने गिरौ Rāmā. vi. 19. 15.

अनाधृष्ययशोबल (anādhṛṣya-yaśobala) *adj.* of unimpaired glory and valour नाहं मृष्ये हतं द्रोणम् ··· दुर्धर्षमनाधृष्ययशोबलम् MahāBhā. vii. 5. 35.

अनाधृष्यरूप (anādhṛṣya-rūpa) *adj.* of unimpaired form शश्वन्मृत्योः स्यामनाधृष्यरूपो व्यक्तं तस्मात् संयुगाद् विप्रमुक्तः MahāBhā. viii. 372*(3)

अनाधेय (an-ādheya) *adj.* [*f.* -ā] I different from what is supported अहेयमनुपादेयमनाधेयमनाश्रयम् ··· ब्रह्म AdhyāU. 62; ViveCū. 469; न च ब्रह्मणः स्वे महिम्नि व्यवस्थितस्यानाधेयस्याधारसंबन्धः कल्पते Bhām. 208.20 (*on* i. 3. 14); नाभिमेढ्रान्तरे ध्यायेच्छक्तिमाधाररूपिणीम् । देवीं केनाप्यनाधेयां नीरूपां ज्योतिरात्मिकाम् LakṣmīT. 36. 3; II not to be created सम्यग्दर्शनरत्नं यः ··· । अविनाशमनाधेयमहार्यं सारसौख्यदम् । ··· हृदयेन समाधत्ते PadmP. (Ra.) 98. 17.

अनाधेयगुणान्तरत्व (anādheyaguṇāntara-tva) *n.* the state of being that where any other quality cannot be deposited दुर्बुद्धेस्तु सर्वत्र मतिविपर्यास एव । स हि नीलीमेचकितसिचयकल्पः । अनाधेयगुणान्तरत्वात् KāvyMī. 11. 9.

अनाधेयताश्रुति (anādheyatā-śruti) *f.* statement of absence of being contained केचिदाहुर्यदाधारमात्रत्वं सवनेष्विह । तदा तेषां न मन्द्रादिः स्यादनाधेयताश्रुतेः TantrVā. 825. 20 (*on* iii. 3. 9)

अनाधेयरूपत्व (anādheyarūpa-tva) *n.* the state of having an unpredicable nature कार्यं स्वेनात्मना सिद्धं पुमर्थं साधयेद्यदि । सर्वदा तस्य तादृक्त्वात्पुमर्थः सर्वदा भवेत् । पुंव्यापारप्रसिद्ध्याथ सिद्धं स्वार्थकरं मतम् । तस्यानाधेयरूपत्वान्न कदाचित् फलं भवेत् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 628.

अनाधेयविकार (anādheya-vikāra) *adj.* I not susceptible to change सन्नपि न सर्वः शब्द उपलभ्यते सर्वेण, संस्कृतस्य संस्कृतेनैवोपलम्भादिति । तत्र न संस्कृतस्योपलम्भोऽनाधेयविकारस्य संस्कारायोगात् PramāVāSvopVṛ. 88.16; II in which change is not to be produced (by an action) तत्र यन्निर्वृत्तं क्रिययानाधेयविकारं क्रियाया निष्पत्त्यर्थं केवलमुपादीयते तत्क्रियासंबन्धात् प्राप्यमपि नेप्सितमिति तस्य कर्मसंज्ञा न प्राप्नोति PradI. ii. 262A. 28 (*on* i. 4. 49)

अनाधेयविधा (anādheya-vidhā) *f.* [Inst.] in a manner without pledging राजकीयक्षेत्रम् ···। अनाधेयविधया । मम्म(म)पुत्रपौत्रात्मजै(जैः) ग्रैष्मिकक्षेत्रादी(दिः) सप्तमविभागेन क्रु(क)ष(र्ष)णीया(यः) EI. xx. 124. 12.

अनाधेयविशेष (anādheya-viśeṣa) *adj.* to which speciality cannot be attributed or assigned अनाधेयविशेषाणां किं कुर्वाणः प्रयोजकः PramāVār. 1. 298; अपेक्षि(क्षे)ति हि तत्प्रतिबन्धः । स च अनाधेयविशेषस्य सामान्यस्यायुक्त इति केवलं जनयेदिति नास्त्यन्यः स्थितिहेतुः PramāVāSvopVṛ. 46. 30; अनुग्राहकविरहमप्याह — ' अनाधेयविशेषेषु ' तच्चानाधेयविशेषत्वं ' क्षणिकेषु ' इत्यनेनाह । न हि क्षणिकानां विशेष आधातुं शक्यते HetuBiṬ. 113.12.

अनाधेयविशेषत्व (anādheyaviśeṣa-tva) *n.* the state of being one to which no speciality can be attributed वस्तुनोऽनाधेयविशेषत्वात् । आवरणाभावस्याकार्यत्वात् । वस्तुवदेव ज्ञानस्यापि सिद्धत्वात् PramāVāSvopVṛ. 93. 14; HetuBiṬ. 113. 12.

अनाधेयातिशय (anādheyātiśaya) *adj.* in which or whom no improvement can be produced यच्च नीरूपं तच्छशविषाणादिवदकार्यातिशयम् — अनाधेयातिशयम्, यच्च नाधेयातिशयं तदाकाशवदविकारि TattvSaṁPañ. 20.5 (*on* 12); कीदृशोऽनाधेयातिशयस्य पुरुषस्य भोगो भवेत् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 357. 10 (*on* ii. 2.6); नित्योऽपि तर्ह्यनाधेयातिशयो भावः कार्यसिद्धये क्षणिक इव सहकारिणमपेक्षते PañcPā. 28. 2 (*on* i 1.1); न चाप्रयोजकत्वमपि असंघातस्यासङ्गस्याशेषविक्रियाशून्यस्यानाधेयातिशयकूटस्थ चितिमात्रवपुषः पुरुषस्य संघातं प्रति परत्वानुपपत्तेः ĀtmaSi. 39. 19; 41.10; न केवलं तात्त्विको भोगोऽनाधेयातिशयस्य कूटस्थनित्यस्य पुरुषस्य न संभवति Bhām. 387.3 (*on* ii. 2. 6); न च बुद्धिः पुरुषे स्वभावनिर्मलत्वेनानाधेयातिशये किंचिदपूर्वदर्शनमुपजनयति NyāyMa. 286. 2; SarvaDaSaṁ. 16.33; SarvaDaKau. 137.21; 137.26.

अनाधेयातिशयता (anādheyātiśaya-tā) *f.* the state of being one in which or whom no improvement can be produced अभावस्य चानपेक्षितसहकारिणो अनाधेयातिशयतया नास्तीति ज्ञानजनने नित्यं तज्जननप्रसङ्गः HetuBiṬ. 176. 9; एतौ मन्त्रावनाधेयातिशयतां नित्यशुद्धतां च ब्रह्मणो दर्शयतः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 25. 17 (*on* i. 1. 4); न च पुरुषभेदेन प्रकृतिगतयोग्यताया अपायानपायौ अनाधेयातिशयतया पुरुषं प्रति प्रकृतिविशेषाभावे तद्व्यवस्थानुपपत्तेः TattvPradī.(Ci.) 369.6; अत्रानाधेयातिशयस्य निष्क्रियस्योपकार्यत्वमपि क्वचिन्न दृष्टम् NyāySu.(Ja.) 328A. 1 (*on* ii. 2. 1); अनाधेयातिशयतया पुरुषकृतविशेषाभावे व्यवस्थानुपपत्तेः SarvaDaKau. 137.25

अनाधेयातिशयत्व (anādheyātiśaya-tva) *n.* the state of being one in which or whom no improvement can be produced क्षणिकस्य स्वरसेनैव निर्वाणात्, अनाधेयातिशयत्वाच्च BrahmSi. 14. 18; न ह्यात्मनः स्वतोऽविद्या युक्ता ··· नाप्यन्यतोऽद्वितीयत्वादनाधेयातिशयत्वान्निर्हेतुकत्वाच्चाविद्यायाः IṣṭaSi. 207. 13; 360. 5; (नित्यं तु सुखं न सत्यम्) नापि संस्कार्यमनाधेयातिशयत्वात् ĀtmaTaVi. 921. 11; भेददर्शनेऽपि ईश्वरज्ञानचिकीर्षायत्नादेर्नित्यस्य विषयेण अकारणभूतेन अनाधेयातिशयत्वात् PratyabhiVi. i. 51. 1 (*on* i. 1. 1); भाष्येऽनाधेयातिशयत्वनित्यशुद्धत्वयोः पूर्वसिद्धवदुक्तहेत्वोः सिद्धिमेतौ मन्त्रौ दर्शयतः VedāntKa. 99.23 (*on* i 1.4); तस्य (ईश्वरस्य) परिजनस्थानादीनि धर्मिग्राहकमानबाधितानि, अनाधेयातिशयत्वात् NyāyKu. 87.15.

अनाधेयातिशयपुरुष (anādheyātiśaya-puruṣa) *m.* person in whom no improvement can be produced न च स्वस्वामिभावो निमित्तं सर्वथोदासीनस्य स्वामिभावे दृष्टान्ताप्रसिद्धेः । न च बुद्धेः स्वत्वमपि अनाधेयातिशयपुरुषेऽनुपकारकत्वात् TattvPradī.(Ci.) 369. 4.

अनाधेयातिशयरूपत्व (anādheyātiśayarūpa-tva) *n.* the state of having the form in which no improvement can be produced संस्कृतिपक्षेऽपि न तावद्ब्रह्मणि गुणाधानलक्षणः संस्कारः संभवति, अनाधेयातिशयरूपत्वात् VivaPraSaṁ. 318. 13.

अनाधेयातिशयस्वरूपत्व (anādheyātiśayasvarūpa-tva) *n.* the state of having an essential nature in which no improvement can be produced साध्यत्वं मोक्षस्य न संभवति ।··· नाप्यतिशयाधानेन । अनाधेयातिशयस्वरूपत्वात् BrahmSūBh.(Rā.) 153.10 (*on* i. 1. 4)

अनाधेयातिशयात्मन् (anādheyātiśayātman) *adj.* having the nature in which no improvement can be produced अनाधेयातिशयात्मा च परे (परान् अ)पेक्षते चेति व्याहतमेतत् PramāVāSvopVṛ. 35. 11.

अनाध्मात (an-ādhmāta) *adj.* not blown अत्रान्तरे स्वयमेवानाध्माता अपि तारमधुरं शङ्खा विरेसुः HarṣaC. 184.11; अनाध्मातस्ततः शङ्खो दध्वान भवनश्रिताम् । व्यन्तराधिपतेर्गेहे रराट पटहः स्वयम् PadmP.(Ra.) 3. 162.

अनाध्यान (an-ādhyāna) *adj.* which cannot be meditated upon अनाध्यानादवेद्यत्वान्नैव प्रश्नो विधीयते VāyuP. ii. 39. 197; *n.* I [Loc.] in the sense other than remembrance with longing संप्रतिभ्यामनाध्याने P. I. 3.46; i. 3.67; यस्माण्णेः प्राक्कर्म कर्ता वा विद्यते न चैतस्माण्णेः प्राक्कर्म कर्ता वा विद्यते । इदं तर्हि प्रयोजनमनाध्यान इति वक्ष्यामीति MahāBh. i. 292. 2 (*on* i. 3. 67); सं प्रति इत्येवं पूर्वाज्जानातेरनाध्याने वर्तमानादात्मनेपदं भवति । आध्यानमुत्कण्ठास्मरणम् KāśiVṛ. *on* i. 3. 46; *on* i. 3.67; II [Loc.] not (Ātmanepada) in the sense of remembrance with longing (अनात्मन्यनाध्याने) स च णिच्प्रकृतिर्धातुराध्याने न वर्तते ··· अनाध्यान इति किम् । स्मरति वनगुल्मं कोकिलः स्मरयत्येनं वनगुल्मः ŚākaṭāVyā. i. 4. 61; न त्वाध्यान इत्यनेनानाध्यान इति प्रसज्यप्रतिषेधपरं पञ्चमं दर्शितम् Prasā. ii. 420. 16.

अनाध्याय (anādhyāya) *m.* intermission of (Vedic) recitation रजोवृष्टौ च यानादौ आरूढस्य तथा द्विजः । एतानन्यांश्च तत्कालाननाध्यायान्विदुर्बुधाः BṛParāSm. 6. 366; cf. **अनध्याय.**

अनाध्यायोपनीत (anādhyāyopanīta) *adj.* who has undergone the thread ceremony on a day prohibited for (Vedic) recitation विना वसन्तऋतुना कृष्णपक्षे गलग्रहे । अनाध्यायोपनीतश्च पुनःसंस्कारमर्हति NāraS. 24. 34.

अनाध्यासिक (an-ādhyāsika) *adj.* not based on superimposition आत्मस्वरूपस्य तद्गुणस्य वा ज्ञानस्य ज्ञेयेन संयोगसमवाययोरभावात्, अन्यस्य चानाध्यासिकस्य संबन्धस्याभावात् AdvaiSi. 453. 3; GuruCandr. ii. 41. 17.

अनानत (án-ānata) *adj.* unbent, not humble प्रत्वक्षसः प्रतवसो विरप्शिनोऽनानता अविथुरा ऋजीषिणः (मरुतः) ṚV i. 87.1; वि दृळ्हानि चिदद्रिवो जनानां शचीपते । वृह माया अनानत ṚV. vi. 45.9; तमीशानं वस्वो अग्निं गृणीषेऽनानतं दमयन्तं पृतन्यून् ṚV. vii. 6. 4; क ईं स्य वृषभो युवा तुविग्रीवो अनानतः । ब्रह्मा कस्तं सपर्यति ṚV. viii. 64. 7; विश्वानरस्य वस्पतिमनानतस्य शवसः । एवैश्च चर्षणीनामूती हुवे रथानाम् ṚV. viii. 68.4; विश्वानरस्यादित्यस्य । अनानतस्य । शवसो महतो बलस्य Nir. 12.21 (212. 18) (Durga अनानतस्य शवसः अनानतज्योतिर्बलस्य अनभिभूतप्रकाशस्य); अहमप्याह्वयाम्येनं न लोभान्न च कोपतः । किन्त्वन्तर्न विशेचक्रमेकस्मिन्नप्यनानते TriṣaŚaPuC. i. 5. 467.

अनानत (anānata) *m.* name of a sage सिन्वुक्षिदनिलो बि[भ्राट्] कृष्णो बिन्दुरनानतः ŚabdaRa.(Vā.) 3544.

अनानति (an-ānati) *f.* absence of favourable inclination, absence of satisfaction दर्शपूर्णमासयोरार्त्विज्यार्थमन्वाहार्यमात्रेण ब्राह्मणानामनानतौ तदानमनेन क्रतुनिर्वृत्त्यर्थतया प्राप्तास्तेष्वायुधीयमनादिरूपा अपगोरणादयो निषिध्याः PūrvottaVāNaMā. 50.9.

अनानन (an-ānana) *adj.* not having the mouth (i.e. not coming from the mouth) मम हि हितननानानानन स्वस्वनाना SaraKaṇṭhā. 210.15 (comm. अविद्यमानमाननं मुखं यस्य सः। मुखं विनैव जायमान इत्यर्थः)

अनानन्तर्य (an-ānantarya) *n.* absence of closeness or nearness सिद्धमनानन्तर्यात्तनकारान्तेनाङ्गावनिवृत्तिः Vār. 5 *on* P. vii. 1.3; MahāBh. iii. 242.14 (*on* vii. 1.3); आनन्तर्यमिहाश्रीयते हकारस्य नकार इति। क्वचिच्च संनिपातकृतमानन्तर्यं शास्त्रकृतमनानन्तर्यं क्वचिच्च न संनिपातकृतं नापि शास्त्रकृतम् MahāBh. iii. 330.14 (*on* vii. 3.54); असांहितिकत्वाद्धलि लोपस्याचोरनानन्तर्येऽविधानान्नत्वानन्तर्यं इत्यत्र नास्ति PariVṛ.(Sī.) 97.15; स्थानिवद्भावाच्चदनानन्तर्यं प्राप्नोति तत् कुतवं न विहन्ति Prasā. i. 227.4.

अनानन्तर्यतस् (anānantarya-tas) *adv.* due to the absence of immediateness भावस्वभावभूतायामपि शक्तौ फलेऽदृशः। अनानन्तर्यतो मोहो विनिश्चेतुरपाटवात् PramāVār. 3.106.

[1]**अनानन्द** (an-ānanda) *m.* non happiness, misery मत्तः प्रकृतिपुरुषात्मकं जगच्छून्यं चाशून्यं च अहमानन्दानानन्दाः विज्ञानाविज्ञाने अहम् DevīU. 1; आनन्दप्रचुर इति यदुच्यते ··· ब्राह्मणप्रचुरो ग्राम इत्यादिवदनानन्दस्यापि प्राप्तेः प्रचुरानन्द इति विपरीतसमासः कृतः TattvPrakā. 17A.8 (*on* i. 1.13); 'सत्यं ज्ञानमनन्तं ब्रह्म' 'विज्ञानमानन्दं ब्रह्मे'ति श्रुतेः। सती सद्विद्या तद्विषये अज्ञा अनभिज्ञा ये तेषामनानन्दमानन्दभिन्नं दुःखमेव रूपयति ददाति LalitāSaBh. 161.11 (*on* 202); *adj.* devoid of happiness, miserable तदनानन्दमस्वस्थमाकुमारमहष्टवत्। बभूव पाण्डवैः सार्धं नगरं द्वादश क्षपाः MahāBhā. i. 118.30; अनन्दाः अनानन्दाः असुखा नाम ते लोकाः, तेन अन्धेनादर्शनलक्षणेन तमसा आवृताः व्याप्ताः BṛĀraUBh. 632.1 (*on* iv. 4.11); KāṭhUBh. 104.5 (*on* 1.3); अनानन्दाभिधा लोकास्तीव्रदोषसमन्विताः BṛĀraUBhVā. iv. 4.607; वाति मन्दमनानन्दः समीरस्तस्य संसदि। स्वभावभीषणाकारभूकृष्णभुजगीभयात् Surath. 3.46; दशरथादयः। दहृशु राघवम् ··· । अनुद्विग्नमनानन्दं पूर्णप्रायमनोरथम् YogVā. i. 11.17; प्रत्यग्रप्रणयापराधसमवानानन्दमन्दोदरीपादाम्भोरुहताडनैरपि सुखाकुर्वद्भिरप्रस्तुतान्। कुर्वद् गर्वितराक्षसेश्वरशिरःस्तोमाभिरस्तोपमान् ··· राघवधनुर्भूर्जोतु दैन्यं मम RāmCāSta. 78.

[2]**अनानन्द** (anānanda) *m.* bliss of *ana* (i.e. of Brahmā) अज्ञस्य न भवत्येव बोधजा। अनानन्दसमानन्दमुग्धमुग्धमुखद्युतिः AnnaU. 1.126 (Upaniṣadbrahmayogin अनस्य मुख्यप्राणस्य ब्रह्मणः योऽस्ति आनन्दः चित्तप्रसादरूपः); YogVā. v. 55.20; अनानन्दमहानन्दकालातीतस्ततोऽपि हि। मुक्त इत्युच्यते योगी AnnaU. 2.15; YogVā. v. 70.32.

अनानन्दकरी (anānandakar-ī) *adj.* (*f.*) causing unhappiness अनानन्दकरी शून्या निष्फला व्यर्थमुन्नता। अमङ्गलकरी क्रूरा तृष्णा क्षीणेव मञ्जरी YogVā. i. 17.21.

अनानन्दत्व (anānanda-tva) *n.* A the state of being other than bliss or happiness ब्रह्मणोऽनानन्दत्वमेव परमार्थः स्यात् ŚatDū. 214.23; अनानन्दत्वस्य मिथ्यात्वं प्रत्यप्रयोजकत्वात् Nyāyāmṛ. 75A.6; अपि च सत्यानन्दादिपदलक्ष्यत्वे ब्रह्मणो नदीपदलक्ष्यस्य तीरस्यानदीत्ववदसत्यत्वानानन्दत्वादिकं स्यादिति शून्यवादापत्तिः Nyāyāmṛ. 465A.7; केवलचितः अनानन्दत्वेन तत्र व्यभिचारः LaCandr. 296.4; B the state of being devoid of happiness or bliss न च ब्रह्मणः आनन्दमयत्वाङ्गीकारात् किंचिदनानन्दत्वमपि स्यादिति वाच्यम् VedāntKau. 30.6 (*on* i. 1.14); विष्णोरनानन्दत्वे जगतो निश्चेष्टत्वप्रसङ्गमापादयन्त्या श्रुत्या जगच्चेष्टकत्वं हेतुत्वेन विवक्षितमिति NyāySu.(Ja.) 133A.3 (*on* i. 1.6)

अनानन्दत्वापत्ति (anānandatvāpatti) *f.* undesired contingency of not being bliss ननु गङ्गाशब्दे जहल्लक्षणा आनन्दादिशब्देषु तु जात्यंशत्यागेऽपि व्यक्त्यंशत्यागायोगात् जहदजहल्लक्षणेति कथमनानन्दत्वापत्तिरिति चेन्न Nyāyāmṛ. 466B.7.

अनानन्दत्वासिद्धि (anānandatvāsiddhi) *f.* non-establishment of not being bliss नाप्यानन्दत्वम्। जन्मादिमत्यनात्मनि वैषयिकानन्देऽनानन्दत्वासिद्धेः Nyāyāmṛ. 74A.8.

अनानन्दपद (anānanda-pada) *n.* state of bliss of *ana* (i.e. of Brahmā) आनन्दैकान्तशीलत्वादनानन्दपदं गतः। अनानन्दमहानन्दकालातीतस्ततोऽपि हि AnnaU. 2.14 (Upaniṣadbrahmayogin मुख्यप्राणात्मकचतुर्मुखानन्दपदम्); YogVā. v. 70.31.

अनानन्दमहानन्द (anānanda-mahānanda) *n.* bliss greater than the bliss of *ana* (i.e. of Brahmā) अनानन्दमहानन्दकालातीतस्ततोऽपि हि। मुक्त इत्युच्यते योगी AnnaU. 2.15; YogVā. v. 70.32.

अनानन्दमुख (anānanda-mukha) *adj.* having an unhappy or miserable face अनानन्दमुखं श्यामं शरीरं शीविवर्जितम्। दग्धं स्थलमिवैनं ते बहुमन्यन्त नाकुलाः YogVā. v. 46.24.

अनानन्दयितव्य (anānanday-itavya) *adj.* to be considered as bereft of sexual pleasure एतद् (ब्रह्म) पण्डिता एव पश्यन्ति ··· अविसर्जयितव्यमनानन्दयितव्यममन्तव्यम् NṛsiṃhoTāU. 9.

अनानन्दव्यवच्छेदार्थ (anānanda-vyavacchedārtha) *adj.* meant for the sake of exclusion of non-bliss एवमविज्ञानानानन्दव्यवच्छेदार्थं विज्ञानानन्दपदद्वयम् MānaMe. 200.3.

अनानन्दसमानन्द (an-ānandasamānanda) *m.* bliss or happiness equal to the bliss of *ana* (i.e. of Brahmā) व्युत्थितस्य भवत्येषा समाधिस्थस्य चानघ। ··· अनानन्दसमानन्दमुग्धमुग्धमुखद्युतिः AnnaU. 1.26; YogVā. v. 55.20 (*but* comm. न विद्यन्ते आनन्दाः समा यस्य तथाविधानन्देन)

अनानन्दात्मक (anānandātma-ka) *adj.* of the nature of non bliss अनानन्दात्मके हि जगत्कारणे ब्रह्मशब्दप्रयोगो न युज्यते PañcPā. 81.18 (*on* i. 1.2)

अनानन्दात्मकत्व (anānandātmaka-tva) *n.* the state of having the nature of non-bliss स्वर्गादिलोकानामपुरुषार्थत्वमनानन्दात्मकत्वमविद्यादिषयत्वेन दर्शयित्वा SanatBh. 241.10 (*on* 2.6)

अनानन्दादिरूपत्व (an-ānandādirūpatva) *n.* absence of having the form of bliss etc. स दुःखादिमुक्त आनन्दीभवति ··· इति पैङ्गिश्रुतावानन्दादि- (पैङ्गिश्रुतावनानन्दादि°, Brahmasūtrabhāṣyam, Ed. by R. S. Panchamukhi, Raghavendra Tirtha Pratishthana, Dharwad, 1981) रूपत्वं प्रतीयते BrahmSūBh.(Ma.) 37A.3 (*on* ii. 3.31); अनानन्दादिरूपत्वमानन्दादिरूपत्वाभावः TattvPrakā. 119B.13 (*on* ii. 3.31); 120A.2 (*on* ii. 3.31)

अनानन्दादिव्यावृत्त (anānandādi-vyāvṛtta) *adj.* excluded from non-bliss etc. आनन्दादिविशेषवत्त्वेन ज्ञानं न जिज्ञासायाः प्रयोजनम्, किन्तु आनन्दादिविशेषद्वारा अनानन्दादिव्यावृत्तज्ञानम् LaCandr. 738.37.

अनानन्दादिव्यावृत्तता (anānandādivyāvṛtta-tā) *f.* the state of being excluded from non-bliss etc. आनन्दादिधर्मो न चेद् तर्हि प्रतियोगिताप्रतिद्वन्द्विता अनानन्दादिव्यावृत्तत्तापि ब्रह्मणि न संभवति LaCandr. 738.38.

अनानन्दाद्यात्मक (anānandādyātma-ka) *adj.* of the nature of non-bliss etc. ब्रह्म आनन्दत्वज्ञानत्वसत्यत्वस्वप्रकाशत्वादि खण्डनोक्तरीत्या दुर्वचमिति ब्रह्म तत्त्वतोऽनानन्दाद्यात्मकं स्यात् AdvaiSi. 473.5; ब्रह्मण्यानन्दत्वादिसंसर्गखण्डनेन ब्रह्मानानन्दाद्यात्मकमिति भावः LaCandr. 473.27.

अनानन्दानुमान (anānandānumāna) *n.* inference of being bereft of bliss ईशस्यानुमयासिद्धेः श्रुतिर्धर्मिग्राहिका भवेद्। तया सर्वगुणैः पूर्णः ईश उक्तो यतस्ततः। अनानन्दानुमानस्य धर्मिग्राहिविरोधतः। न प्रमाणं भवेत्तस्मात्त्वानुमात्रोपयोगिनी AnuVyā. 28A.10 (*on* 2.2)

अनानन्दापादकाज्ञान (anānandāpādakājñāna) *n.* nescience conducive to non-bliss अनानन्दापादकाज्ञानविरोधि चित् आनन्दः LaCandr. 310.22; सत्तांशस्य व्यवहारे असत्त्वापादकाज्ञानं प्रतिबन्धकम् ··· आनन्दांशस्यानानन्दापादकाज्ञानम् LaCandr. 310.42.

अनानन्दिन् (an-ānandin) *adj.* not possessing bliss स्वयंप्रकाशत्वं हि वेदान्तिनां सर्वात्मव्यापकमचेतनत्वादनानन्दिनि धर्मभूतज्ञानाख्ये विपक्षे च वर्तते NyāyPari. 296.1.

अनानमत् (an-ānamat) *adj.* not bowing, not bending (लवणाङ्कुशौ) अम्भोधरधृतेनापि धनुषा कृतकोदनौ। अनानमद्भिराक्लिष्यपार्थिवैरपि लेखितौ PadmP.(Ra.) 100.60.

अनानमयितव्यत्व (anānamayitavya-tva) *n.* the state of being one who is not to be made favourably inclined or satisfied (दक्षिणा) केवलप्रधानार्थत्वेऽप्यङ्गकर्तृभ्य ऋत्विग्भ्य एव देया न तु प्रधानकर्त्रे यजमानाय तस्य स्वत एव फललाभाय प्रधानानुष्ठाने प्रवृत्तस्य दक्षिणादानेनानानमयितव्यत्वात् VidhiRa. 9 (71.17)

अनानम्य (an-ānamya) *adj.* which cannot be bent सोऽन्वेषमाणः कौन्तेयान्पाञ्चाल्यो जनमेजय। दृढं धनुरनाय(v. l. °न)म्यं कारयामास भारत MahāBhā. i. 176.9.

अनानयन (an-ānayana) *n.* absence of bringing, non-bringing पद्मानयेत्युक्ते यत्किंचिच्छुक्लानयनं शुक्लानयेत्युक्ते नियमेन पद्मस्यानानयनम् NyāySu.(Ja.) 106B.1 (*on* i. 1.2)

अनानयन्ती (an-ānayanti) *adj.* (*f.*) not bringing सततमनभिभाषणं मया ते परिपणितं भवतीमनानयन्त्या। त्वयि तदिति विरोधनिश्चितायां भवति भवत्-

सुहृज्जनः सकामः ŚiśuVa. 7.9 (comm. अनानयन्त्या । आनयितुमशक्नुवत्या); VyaktiVi. 58.12.

अनानस (anānasa) *m.* pineapple (राढा नाम महापुरी) अनानसैश्च रम्भाभिः ··· । अलंकृता ··· वर्वर्ति ParamāKā. 134.14.

अनाना (a-nānā) *ind.* not manifold (नाधार्थेत्ये च्व्यर्थे) नार्थेत्ये धार्थेत्ये च शब्दे च्व्यर्थे वाचि कृ भू इत्येताभ्यां क्त्वाणमौ भवतः । ··· अनाना नानाकृत्य गतः JaineVyā. 143.12 (*on* ii. 4.47); KāśiVṛ. *on* iii. 4.62; अत्र च नानोक्त्वा(? क्त्वा) प्रयुक्त इवशब्दोऽनाना संगृह्णातीति भेदाभेदाख्यमुभयं निराकृतं भवति NyāySu.(Ja.) 452A. 10 (*on* ii. 3.14)

अनानात्मक (a-nānātmaka) *adj.* not of diverse nature स्वतोऽनानात्मकेऽज्ञानाद्यन्नानात्मसमीक्षणम् । मिथ्याज्ञानमनात्माभं मोह इत्युपदिश्यते BṛĀraUBhVā. iii. 5.62.

अनानात्मता (anānātma-tā) *f.* the state of not being of diverse nature अन्यथा स्यात् पदार्थानां विधानप्रतिषेधने । एकधर्मस्य सर्वात्मविधानप्रतिषेधनम् । अनानात्मतया PramāVār. 4.231.

अनानात्व (a-nānātva) *n.* absence of diversity (अपोहस्य) यदि वा भिन्नमानत्वाद्वस्त्वसाधारणांशवत् । अवस्तुत्वे त्वनानात्वात् पर्यायत्वान्न मुच्यते ŚlokaVār. 5 (13). 46 (578.8); TattvSaṁ. 927; अन्यथा चापि व्यपदेशो भवत्यनानात्वस्य प्रतिपादकः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 479.4 (*on* ii. 3.43); वस्तुनो यद्यनानात्वमात्मनः प्रश्न ईदृशः । कथं घटेत वो विप्रा वक्तुर्वा मे क आश्रयः BhāgP. xi. 13.22.

अनानात्व (a-nānātva) *adj.* not possessing diversity or multiplicity दुर्दर्शमतिगम्भीरमजं साम्यं विशारदम् । बुद्ध्वा पदमनानात्वं नमस्कुर्मो यथाबलम् GauḍKā. 4.100; एवं तावदनानात्वे ब्रह्मणि ज्ञानकर्मणोः समुच्चयो निराकृतः NaiṣkaSi. 39.1; योऽल्पकामदनानात्वो भेदसंसर्गवर्जितः । तं त्वौपनिषदं देवं साक्षादित्यादिलक्षणम् BṛĀraUBhVā. iii. 9.115.

अनानानन्दन (a-nānānandana) *adj.* (*sākṣin*) different from that (i. e. the individual soul) which delights in many objects विष्णोस्तत्परमं पदम् ।··· अनानानन्दनातीतं दुष्प्रेक्ष्यं मुक्तमव्ययम् TejoBiU. 1.8.

अनानान्न (a-nānānna) *adj.* not taking various kinds of food (i. e. observing restrictions regarding food) (गिरिः) नानानानान्ननान्नन्नीः Yādavā. 6.93 (comm. नानान्नाः सर्वाहारभोगि(? जि)नः अनानान्नाः नियताहारास्तपस्विनः)

अनानाप्रयोक्तृकता (anānāprayoktṛka-tā) *f.* the state of not being uttered by different persons (i. e. being uttered by the same person) इदं चैष वर्णवादी प्रष्टव्यः — किमियमनानाप्रयोक्तृकतार्थज्ञानाङ्गम् न वेति SphoṭSi. 115.3.

अनानाभूत (a-nānābhūta) *adj.* which has not become manifold अविद्यया मोहितः सन् य इह ब्रह्मण्यनानाभूते परस्मादन्योऽहं मत्तोऽन्यत्परं ब्रह्मेति नानेव भिन्नमिव पश्यति उपलभते KāṭhUBh. 156.4 (*on* 4.10); अस्य ग्रन्थस्य, यदनुत्पन्नं तदनानाभूतं दृष्टमित्यर्थो वक्तुं न युज्यते ŚrutaPra. iA. 108.11 (on i. 1.1)

अनानामत्युपलक्षण (a-nānāmatyupalakṣaṇa) *adj.* not characterised by the notion of being diverse भगवानेक आसेदमग्र आत्मात्मनां विभुः । आत्मेच्छानुगतावात्मानानामत्युपलक्षणः (may be नानामत्युपलक्षणः) BhāgP. iii. 5.23 (Śrīdhara नानाद्रष्टृदृश्यादिमतिभिर्नोपलक्ष्यत इति)

अनानाम्य (an-ānāmya) *adj.* who cannot be subdued (*lit.* who cannot be made to bend down) (भूपतिः) युध्यनानाम्यः स दोहदमपूरयत् DvyāśraKā. 11.6.

अनानाय्यगोदुह् (an-ānāyyagoduh) *adj.* [SiddhaHe. v. 1.25; केचिदग्निविशेषादन्यत्राप्यनित्यविशेष इच्छन्ति । आनाय्यो गोधुक् अनित्य इत्यर्थः Bṛhadvṛtti *on* SiddhaHe. v. 1.25] who is not an irregular cow-milker (i. e. who always milks the cow) गर्भेविघ्नच्छिदेऽभुवन्नुध्यनानाय्यगोदुहः । ··· ऋपयः DvyāśraKā. 11.10 (comm. अनानाय्यगोदुहो नित्यगोदोहकाः)

अनानार्थ (a-nānārtha) *m.* [Loc.] not in the sense of many objects (i.e. when not used in the dual or plural) पदपूर्वमामन्त्रितमनानार्थेऽपादादौ VājaPrāti. 2.17 (Uvaṭa पदपूर्वमामन्त्रितं यत्पदं तदनुदात्तं भवति, यदि तन्नानाभूतस्यार्थस्याभिधायकं न भवति, यदि तत् द्विवचनबहुवचनेन नारभ्यत इत्यर्थः ।··· अनानार्थ इति किम् । मित्रस्य मा चक्षुषेक्षध्वमर्मयः); *adj.* 1 not referring to different things-meant अपरप्रत्ययं शान्तं प्रपञ्चैरप्रपञ्चितम्, निर्विकल्पमनानार्थमेतत् तत्त्वस्य लक्षणम् MūlaMāKā. 18.9; 2 (word) not having many meanings, not polysemous (दृष्युत्थो ध्वनिः) अयं च वाक्यमात्रे । पदसमूहश्च वाक्यम् । तेनास्य नानार्थानानार्थघटितसमासविषयत्वेऽपि न विरोधः । न तु शुद्धैकपदे, तस्मिन्नानार्थानानार्थयोरसमावेशात् RasGaṅ. 174.13; 174.14.

अनानास्त्रकोविद (a-nānāstrakovida) *adj.* who is not an expert in (the use of) many missiles नाल्पवीर्योमहाभागस्तथानानास्त्रकोविदः । नादेवसत्त्वो विनयेत्कुरूनस्ते महाबलान् MahāBhā. i. 121.2 [better read तथा नानास्त्रकोविदः]

अनानिञ्ज्य (an-āniñjya) *adj.* which does not have immovability (i. e. not accumulated) हेतुरत्र संप्रयुक्तकहेतुः सहभूहेतुश्च ।·· न विपाकहेतुः । अनानिञ्ज्यस्य कर्मणः कस्यचिद् गत्यन्तरेऽपि विपाकादानात् Sphuṭā. ii. 128.19 (*on* 2.52) [cf. अनिञ्ज्य DBHS.]

अनानीत (an-ānīta) *adj.* [*f.*-ā] I not brought अनीता वा अन्येषां देवानाऽस्मोऽनानीता अन्येषा सऽस्पर्शन KāṭhS. 8.11 (i. 95.3) = KapiKaS. 7.8 (79 3); II not led to (प्रकाशस्य शुद्धसंविद्रूपस्य देहादिसंस्पर्शैरनाविलीभूतस्य) देहादिभिरवच्छिन्नतामनानीतस्येत्यर्थः Bhāsk. i. 302.16 (*on* i. 6.1)

अनानीय (an-ānīya) *ger.* not having brought (back) चौरहृतं ब्राह्मणद्रव्यं युद्धेन विजित्यानीय शुध्यति । अथवा शक्तैलीन् वारान् घातितस्तन्निमित्तं च शस्त्रक्षतो जीवन्नप्यनानीयापि कृतयुद्धः शुध्यति DīpKa. 97.2 (*on* 3.246)

अनानुकूल्य (an-ānukūlya) *n.* non-favourability (towards the opposite view) तर्को व्याप्याभ्युपेतावनभिमतिपदव्यापकस्य प्रसक्तिः ···। विश्रान्तिवैपरीत्ये प्रतिहतिविरहोऽनिष्टतानानुकूल्यं व्याप्तिश्चास्याङ्गम्, एवं कतिचिदनुमितेस्ताङ्क्षं भेदमाहुः TattvMu. 4.60 (Sarvārthasiddhi अनानुकूल्यं विरुद्धहेत्वाभासवत् परपक्षसाधकत्वाभावः)

अनानुकृत्य (an-ānukṛtyá) *adj.* [PadaPā. अनुनुऽकृत्य AltGr. II. 1.71] not to be imitated, inimitable हिमेव पुर्णा मुषिता वनानि बृहस्पतिनाकृपयद्वलो गाः । अनानुकृत्यमपुनश्चकार यात्सूर्यामासा मिथ उच्चरातः RV. x. 68.10; AV. xx. 16.10; शर्धत्पृथिवी इन्द्र शत्रूंननानुकृत्या रण्या चकर्थ RV. x. 112.5.

अनानुगामिकत्व (anānugāmika-tva) *n.* [AltGr. II. 1.71] the nature of not being the follower (of the soul in the next birth) विपर्ययभेदान् सकलानाह ··· अनानुगामिकत्वाय न शुभानुबन्धायेति SthānṬ. 149B.5.

अनानुगुण्य (an-ānuguṇya) *n.* incongruity, non-conformity सांख्यनिराकरणार्थतानि सूत्राणि ··· इति यन्मायावादिनो वदन्ति तन्नेत्यर्थः ।··· सूत्राक्षराणामनानुगुण्यात् NyāySu.(Ja.) 119B.13 (*on* i. 1.5); 144A.1 (*on* i. 1.6)

अनानुगुण्यगणना (an-ānuguṇyagaṇanā) *f.* non-consideration of justification कार्यारम्भः फलोल्लासमालोक्य प्रायशो जनैः । अनानुगुण्यगणनां कुर्वाणैर्न विगर्ह्यते RājTa.(Ka.) 7.1422.

अनानुगुण्यरूप (anānuguṇya-rūpa) *adj.* of the nature of incongruity निदर्शनालंकारोणाश्रयाश्रयिणोरनानुगुण्यरूपोऽधिकालंकारो व्यज्यते PratāYaBhū. 83.5.

अनानुजा (án-ānujā) *f.* [AltGr. II. 1.71] not a younger sister अनानुजामनुजां मामकर्त TaiS. IV. iii. 11.3; KāṭhS. 39.10 (iii. 127.9); PāraGS. iii. 3.5.

अनानुद (an-ānudá) *adj.* [PadaPā. अनुनुऽद AltGr. II. 1.71] (warrior) who never gives in, unyielding, relentless त्वं एता वहगृदस्यामिनुपुरोऽनानुदः परिषूता ऋजिश्वना RV. i. 53.8 = AV. xx. 21.8; अनानुदो वृषभः ··· इन्द्रः सुयज्ञ उषसः स्वर्जनत् RV. ii. 21.4; ii. 23.11; स्वरूणं हि त्वामहमिन्द्र शुश्रवानानुदं वृषभ रध्रचोदनम् RV. x. 38.5; JaimiBr. 1.228; ŚāṭyāyaniBr. 64.1 (collection of the Fragments of Lost Brāhmaṇas, Batakrishna Ghosh, Calcutta, 1935)

अनानुदिष्ट (án-ānudiṣṭa) *adj.* [PadaPā. अनुनुऽदिष्ट AltGr. II. 1.71] who is not requested (to do anything), unsolicited निरत्नौ मघवा तं दधाति ब्रह्मद्विषो हन्त्यनानुदिष्टः RV. x. 160.4.

अनानुपूर्वी (an-ānupūrvī) *f.* 1 absence of fixed order शीतोष्णव्यत्यासमनानुपूर्व्योपसेवमानस्य ··· त्रयो दोषा युगपत् प्रकोपमापद्यन्ते CaraS. ii. 5.8 (1941 Ed.); पूर्वानुपूर्व्या न पश्चानुपूर्व्या नानानुपूर्व्या वेत्यर्थः AupaSūṬ. 42.1; सा च गणनानुपूर्वी त्रिप्रकारा पूर्वानुपूर्वी पश्चानुपूर्व्यनानुपूर्वी चेति SthānṬ. 4B.9; 4B.10; 2 absence of a precedent cause अनानुपूर्व्या संतापात्तीक्ष्णदण्डे च घातनात् । स मिथ्याविनयाद् घोराद् ऋच्छेद् गात्रे व्यथान्तरः Hastyāyur. 428.24 (3.8)

अनानुपूर्व्य (an-ānupūrvya) *n.* I absence of uninterrupted succession (of words) अनानुपूर्व्ये पदसंध्यदर्शनात् पदव्यवेतं च पदव्यवायि च ṚPrāti. 11.8; II absence of (meaningful) succession of words अनानुपूर्व्येणापि संनिविष्टानां यथेष्टमभिसंबन्धो भवति MahāBh. i. 152.26 (*on* i. 1.58); *adj.* not having (internal) sequential order तत् (वाक्यम्) ·· अनानुपूर्व्यं व्यञ्जकक्रमवशाच्च क्रमवद् भागवच्च प्रतिभाति SphoṭSi. 221.1.

अनानुपूर्व्यसंहिता (anānupūrvya-saṁhitā) *f.* the continuous *saṁhitā*-text (of the Veda) which is not according to the succession

(of words in the Pada text) शुनश्चिच्छेपं निदितं नरा वा शंसं पूषणन्। नरा च शंसं दैव्यं ता अनानुपूर्व्यसंहिताः ṚPrāti. 2. 43.

अनानुभविकत्व (anānubhavika-tva) *n.* the state of being that which does not come from experience इयमपि च ··· प्रतीतिः प्रलयादिवन्न्-वर्जिताभिलापसंबन्धादताद्दृशीव प्रकाशत इति चेन्न।··· अनानुभविकत्वस्योभयत्रा(पि) साम्यात् NyāySu.(Ja.) 396A. 5 (*on* ii. 2. 7)

अनानुभाविकत्व (anānubhāvika-tva) *n.* the state of being that which does not come from experience सदेत्यनेन परमप्रेमयोग्यत्वम्। तस्यानानुभाविकत्वादसंभवमाशङ्क्य सदा ममेत्युक्तम् NyāySu.(Ja.) 2A. 11 (*on* i. 1.1)

अनानुभूति (án-ānubhūti) *adj.* i [PadaPā. अनंनुऽभूति AitGr. II. 1. 71] undevoted, neglectful अनांनुभूतीरवधून्वानः पूर्वीरिन्द्रः शरदंस्तर्तरीति ṚV. vi. 47. 17; [*but f.* PW., MW., APTE]; ii devoid of proper experience अनानुभूतीः सम्यगनुभवरहितानवधून्वानोऽवमे संसारे वर्तयन्निन्द्रः पूर्वीः शरदोऽतीतान् संवत्सरांस्तीर्णिः वर्तमानांश्च तर्तरीति NyāySu.(Ja.) 586A. 1 (*on* iii. 4. 5-6)

अनानुमानिक (an-ānumānika) *adj.* not inferential नन्वनानुमानिके ह्यानुमानिकत्वं निरसनीयम्, न पुनरनुमानस्योद्धारो वक्तव्यः Bṛha. 101. 6 (*on* i. 1.5)

अनानुरूप्य (an-ānurūpya) *n.* incongruity आश्रयाश्रयिणोरा(? रना)-नुरूप्यमधिकम्। विरोधप्रस्तावादिह निर्देशः। अनानुरूप्यस्य विरोधोत्थापकत्वात् AlaṅkāSa. 134.7; अत्र विरोधस्य प्रक्रान्तत्वमेवैतन्निरूपणकारणम्। अत्रानानुरूप्ये हि विरोधस्य जागरूकत्वात् Ekāva. 8. 40(1) (291. 7); न चात्र विपद्गणस्यावस्थानमात्रेण तमोगणानामवस्थानमापादयितुमुचितम्, न तु जयः अनानुरूप्यात्, इति शङ्क्यम् RasGaṅ. 654.8.

अनानुरूप्यलक्षण (anānurūpya-lakṣaṇa) *adj.* characterised by incongruity अत्र च तुच्छफलत्वं प्रति महतः प्रयत्नस्य कारणत्वाद्धेतुफलयोरनानुरूप्यलक्षणो विषमालंकारो नाशङ्कनीयः AlaṅkāRa. 62(22); अत्रोपमालङ्कारेण यशसः पुण्डरीकवद् वैपुल्य, गगनस्य च भ्रमरवदल्पत्वस्य प्रतीतेराश्रयाश्रयिणोरनानुरूप्यलक्षणोऽधिकालङ्कारो व्यज्यते CitraMī. 28.20.

अनानुवषट्कृत (an-ānuvaṣaṭkṛta) *adj.* [AitGr. II. 1.71] not accompanied by the subsequent utterance of *vaṣaṭ* अशान्तो भक्षोऽनानुवषट्कृतः GopBr. ii. 3.8 (194. 8)

अनानृशंस्य (an-ānṛśaṃsya) *adj.* devoid of compassion (i. e. cruel) कथं हि मन्त्राग्र्यधरो मनीषी ···। एवंयुक्तः सर्वमन्त्रैरहीनो अनानृशंस्यं कर्म कुर्यादमूढः MahāBhā. v. 32.19; *n.* absence of mercy or compassion, cruelty अनानृशंस्यं हिंसोपकरणादानतत्कथाः। निसर्गहिंस्रता चेति लिङ्गान्यस्य स्मृतानि वै (रौद्रध्यानस्य) MahāP. 21.49.

अनानेय (an-āneya) *adj.* who cannot be brought (to the court) (अथ मूलमनाहार्यम्) अनाहार्यम् अनानेयम् VīraMi.(Vyavahāra.) 295. 21.

अनान्तत्व (anānta-tva) *n.* the state of being (a stem) which does not end in the sound *n* न हि 'अष्टाभिः' इत्यत्र 'झल्युपोत्तमम्' इति प्राप्नोति, कार्यकालपक्षेऽनान्तत्वेन षट्त्वाभावात् LaŚabdeŚe. i. 319.7.

अनान्तरबाह्य (an-āntarabāhya) *adj.* distinct from these (religious faiths) that fall within and (also those that fall) outside (the Vedic fold) अद्भुतस्थितिरनान्तरबाह्यः सत्समस्तु समयोऽयमपूर्वः Yādavā. 21. 16 (comm. आन्तरो वैष्णवादिः, बाह्य आर्हतादिः, वेदानुरोधाननुरोधाभ्यामान्तरबाह्यत्वे, तदुभयव्यतिरिक्तः)

अनान्तरीयकत्व (anāntarīyaka-tva) *n.* the state of being what is not inseparable or not invariably connected अत एव चापरैरप्यन्तरङ्गच्छेदवत्तदनान्तरीयकत्वात्प्रागेव सर्व एवोपधिः प्रतिषेध्यः TattvPradī.(A.) 295. 2 (*on* 3.19)

अनान्तरीयकत्वापत्ति (anāntarīyakatvāpatti) *f.* undesired contingency of not being invariably connected (नान्तरीयकत्वम्) इष्टव्याप्यत्वं तदिति चेन्न। तद्यदि कालिकं तर्ह्यान्तरालिकश्रमादेरप्यनान्तरीयकत्वापत्तेर्विध्यर्थबाध एव VaiyāBhū. 96. 18. (*on* 22)

अनान्तर्य (an-āntarya) *n.* absence of close (phonetic) affinity (with regard to the place of articulation) इह तर्हि खट्वर्श्यः मालर्श्य इति दीर्घवचनादकारो नानान्तर्यादिकारौकारौ न MahāBh. i. 23. 14 (*on* i. 1. 0); अथवानान्तर्यमेवैतयोरान्तर्यम् MahāBh. i. 125.2 (*on* i. 1. 50)

अनान्वीपिकी (a-nānvīpikī) *adj.* (*f.*) [P. iv. 4.28; SiddhaHe. vi. 4.28] not unfavourable पत्यौ हासादनान्वीपिक्यक्षिपत्पौष्पिकी स्रजम् DvyāśraKā. 17. 18 (comm. अनान्वीपिकी न प्रतिकूलं वर्तमानानुरक्तेत्यर्थः)

अनाप् (an-āp) *adj.* (Gr.) other than the feminine suffix *-āp* (= ā) आतोऽनापः Vār. 1 *on* P. vi. 4. 140 (MahāBh. अनाप इति किमर्थम्। खट्वायाम् मालायाम्): इह तर्हि याः पश्य आतो धातोः इति लोपः प्रसज्येत। नैष दोषः। अनाप इत्येवं सः MahāBh. i. 253. 20 (*on* i. 3. 1); आबनापोरेकादेश आप आदिवद्भवति MahāBh. iii. 63. 20 (*on* vi. 1. 85); लुगातोऽनापः SiddhaHe. ii. 1. 107.

अनापतत् (an-āpatat) *adj.* 1 not approaching (नृपः) आस्कन्दमास्कन्दमनापतन्तम्।··· स तैः (किरातैः) जहर्ष प्लवगैर्नु रामः DvyāśraKā. 14. 25 (comm. अनापतन्तं श्रान्तत्वेनानागच्छन्तम्); 2 not coming within, not adhering to परःसहस्राः शरदस्तपांसि युगान्तरं योगमुपासतां वा। तथापि ते मार्गमनापतन्तो न मोक्ष्यमाणा अपि यान्ति मोक्षम् MahāVīSt.(H.) 2. 14.

अनापत्काल (anāpat-kāla) *m.* time of non-distress कारिता (वृद्धिः)। ऋणिकेन यानापत्काल एवोत्तमर्णपीडया कृता ManvaMu. 317. 15 (*on* 8.153)

अनापत्कालविषय (anāpatkāla-viṣaya) *adj.* having reference to the time of non-distress शूद्राज्ज्ञानागमश्चैव ज्वलन्तमपि पातयेत्। ··· एतदनापत्कालविषयम् VīraMi (Saṃskāra.) 513. 16.

अनापत्ति (an-āpatti) *f.* 1 no offence, unpunishableness 2A absence of (physical) trouble B absence of distress, prosperous time 3 non-attainment (of a state or condition) 4 non-happening of what is desired 5 [Inst.] because of absence of (any other) possibility 1 no offence, unpunishableness भिक्षुरनर्थीशो धर्मं देशयति, सातिसारो भवति। अनापत्तयस्तन्मुखिकया निर्गता भवन्ति Divyāva. 204. 16; 464. 28; अनापत्तिरादिकर्मिकस्येति पूर्ववत् Divyāva. 464. 30; एवं बोधिसत्त्वशीलसंवरस्थितस्य बोधिसत्त्वस्यापत्तिरपि वेदितव्या। अनापत्तिरपि क्लिष्टाप्यक्लिष्टापि मृद्वी मध्याधिमात्रा अपि BodhiBhū. 109. 22; अनापत्तिः क्षिप्तचेतसः। अनापत्तिः शुद्धाशयभूमिप्रविष्टस्य BodhiBhū. 110. 8; विनिश्चयतश्च तत्रापत्तिः कथं भवत्यनापत्तिर्वेति निर्धारणात् MaYānaSū. 55. 10 (11.4); उभयासंभवे तु सर्वत्र शिक्षितव्यम्। तत्राप्येकस्यां शिक्षायां शिक्षणायामशक्तस्येतरशिक्षानभ्यासादनापत्तिः ŚikṣāSa. 11. 8 [DBHS.]; 2A absence of (physical) trouble शिशुधात्र्योरनापत्तिः शुद्धक्षीरस्य लक्षणम् KāśyaS. 9A. 8; 2B absence of distress, prosperous time (भोजनाभ्यञ्जनाद् दानाद् यदन्यत्कुरुते तिलैः) यदन्यत्कुरुते विक्रयाद्यनापत्तौ ManvaVi. 1324. 21 (*on* 10. 91); 3 non-attainment (of a state or condition) न च समुद्रादुदकात्मनोऽनन्यत्वेऽपि तद्विकाराणां फेनतरङ्गादीनामितरेतरभावापत्तिर्भवति, न च तेषामितरेतरभावानापत्तावपि समुद्रात्मनोऽन्यत्वं भवति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 307. 8 (*on* ii. 1.13); 4 non-happening of what is desired न हि विधिश्रुतिः व्रीह्यादिविषयस्त्विष्टः, यवादिष्वनापत्तेः, व्रीह्यादिविषयत्वे आनर्थक्यापत्तेश्च MīmāKau. ii. 143.9 (*on* iii. 1. 8); एवमेषा व्यवस्था न प्रागुक्ते करणमनुमानमिति नये संगच्छते। करणस्य ज्ञायमानलिङ्गत्वपक्षे वाच्यतायाः केवलाया आपत्तेः। लिङ्गज्ञानत्वपक्षे वाच्यत्वलक्ष्यत्वयोरनापत्तेः RasGaṅ. 642.11; अन्यथा शोभनं पचति स्तोकं पचतीतिवच्छोभनं पाक इत्यनापत्तेः VaiyāBhū. 60. 12 (*on* 14); ध्वस्ते घटे जानातीत्यनापत्तेरितीदं मतं परिष्कुर्वन्ति VaiyāBhū. 102. 17 (*on* 24); अकारादिग्रहणे इकारणकारादीनामाद्यन्तत्वस्यैवानापत्तेः LaŚabdeŚe. i. 15. 3; i. 238. 13; i. 256.11; कर्मप्रवचनीयसंज्ञाया एवानापत्तिः LaŚabdeŚe. i. 472. 14; 'पादः पत्' इत्यत्र ग्रहणापत्तौ पादयतेः क्विपि पद् इत्याद्यनापत्तेः LaŚabdeŚe. ii. 118. 10; 5 [Inst.] because of absence of (any other) possibility त्र्यवटकस्य तु ··· पुनर्गणनादोषात्। अनापत्त्या पुनर्गणने विनिगमनाविरहेण त्र्याणामपि गणनापत्तिः SetuBa. 247. 29.

अनापत्तिक (anāpatti-ka) *adj.* free from offence अनुत्तरं वा योगक्षेमं निर्वाणमनुप्राप्नुवतोऽनापत्तिकस्य सतो देवेषूपपत्तिर्भविष्यतीति संपश्यता पण्डितेन अलमेव प्रव्रज्याविमुक्तेन भवितुम् Divyāva. 187. 15 [DBHS.]

अनापत्त्रासा (an-āpattrāsā) *adj.* (*f.*) free from trouble and fear अथ नानापत्त्रा सा कुरुसेना रुषितमतिरनापत्त्रासा। कर्णं समदा रयतः स्फुरद्भिरिषुभिर्बलं समेत्य समदारयत YudhiVi. 8. 29.

अनापत्प्रकरण (anāpat-prakaraṇa) *n.* context other than that of calamity रक्षसां गच्छते योनिं यस्तामभ्यवमन्यते (भिक्षाम्)। इति एतदप्यनापत्प्रकरणात्पतितादिवर्जं वेदितव्यम् SmṛtiCan. ii. 463. 18; (राजतो धनमन्विच्छेत्संसीदन् स्नातकः क्षुधा) न च 'संसीदन्' इत्यभिधानादापद्धर्मविषयत्वमस्य वाच्यम्। अव्यभिचारादनापत्प्रकरणात् ManvaMu. 151. 2 (*on* 4. 33)

अनापत्ययकारत्व (anāpatyayakāra-tva) *n.* the state of being a secondary suffix *ya* denoting the sense other than an offspring मानुष्यकमिति।··· (मनुष्य इति शब्दे) येषां तु मतेन जातिमात्रे यन् नापत्ये तेषां नार्थः प्रकृतिभावेन। अनापत्ययकारत्वादेव हि लोपो न भविष्यति Nyās. ii. 606. 10 (*on* vi. 4.163)

अनापत्सहा (an-āpatsahā) *adj.* (*f.*) not enduring difficulties निष्प्रधाना हि प्रकृतयो भोग्या भवन्त्यनुपजाप्याश्चान्येषामनापत्सहास्तु ArthŚa.

ii. 265.7 (7.5); (भूमिः) भिन्नमनुष्या भोग्या भवत्यनुपजाप्या चान्येषाम्। अनापत्सहा तु ArthŚā. ii. 309.4 (7.11)

अनापद् (an-āpad) *f.* absence of trouble or misfortune, non-adversity स यथा व्रजे गा अनपाद्य(? अनापद्य) अर्गलेनापि हन्यात् तादृक् तत् JaimiBr. 1.141; नैवाददीत पाथेयं यतिः किंचिदनापदि। पक्वमापत्सु गृह्णीयाद्यावदन्नं न लभ्यते SamnyāU. 2(92); न वृथाग्नीनुद्वासयेन्नैवानापत्सु BaudhŚS. iii. 380.7; न चैनमध्ययनविघ्नेनात्मकार्येष्व(? ष्व)त्युपरुन्ध्यादनापत्सु HirŚS. xxvi. 2.113 (40.5) (comm. अनापत्स्विति वचनादापत्स्वध्ययनविघातेनाप्युपरोधे न दोषः); ĀpaDS. i(2). 8.26; अथापि नानापदि रात्रेः ससन्धिकायाः स्तोमविकारो विद्यते NidāSū. 181.9 (10.7); नानापदि परस्यान्नमनिमन्त्रितमाहरेत् MahāBhā. xiii. 517*(1); अनापदि चरेद्यस्तु सिद्धं भैक्षं गृहे वसन्। दशरात्रं पिबेद्ब्रह्मापत्सु त्र्यहमेव च AtriS. 163; 307; LaŚaṅkhaSm. 12; अद्रोहेणैव भूतानामल्पद्रोहेणैव वा पुनः। या वृत्तिस्तां समास्थाय विप्रो जीवेदनापदि ManuSm. 4.2; 4.100; 5.33; गृहिणः पुत्रिणो मौलाः क्षत्रविट्शूद्रयोनयः। अर्थ्युक्ताः साक्ष्यमर्हन्ति न ये केचिदनापदि ManuSm. 8.62; 9.58; समुत्सृजेद्राजमार्गे यस्त्वमेध्यमनापदि ManuSm. 9.282=AgniP. 226.55=ViṣṇuDhaP. ii. 72.160; YājñSm. 1.32; 1.160; प्रायश्चित्तेन महता शुद्धिमाप्नोत्यनापदि ViṣṇuP. iii. 18.40; iii. 11.14; पूर्वां संध्यां सनक्षत्रां पश्चिमां सदिवाकराम्। उपासीत यथान्यायं नैनां जह्यादनापदि MārkP. 34.18=SkandP. i(2). 41.123=BrahmP. 221.18; ततश्चानापद्यन्यथाभक्षणे च प्रायश्चित्तम् BālaKrī. i. 48.11 (on 1.32); क्षत्रियं ब्राह्मणो जात्या यदुपेयादनापदि। प्रतिलोममिदं वृत्तं धर्मशास्त्रैर्निषिद्धतः BṛĀraUBhVā. ii. 1.93; धनार्थं ब्राह्मणा यान्ति राजानमिति बुध्यते। न त्वनापदि विद्यार्थं तं यान्तीह द्विजोत्तमाः BṛĀraUBhVā. iv. 1.5; न त्वत्र शुभा वेदविद्या वेदितव्या, आपदि विधिर्भविष्यति, अनापदि तु नैवेष्यते ManuBh. i. 194.14 (on 2.238); विकर्मस्थाः— अत्रानापदि ये वर्णान्तरवृत्त्या जीवन्ति। यथा ब्राह्मणः क्षत्रवृत्त्या ManuBh. i. 342.7 (on 4.30); i. 413.3 (on 4.247); ii. 66.24 (on 7.216); इतरेतरभार्यागमने ज्येष्ठानुज्योः पातित्यमनापदि सत्यपि नियोगे ManuBh. ii. 257.10 (on 9.58); अनापदि आपद्वेगेनात्यर्थमुक्तं भवति ManuBh. ii. 316.5 (on 9.282); एकस्मिन् वासरे मघनिवृत्तेर्भूतिलः किल। एतद्दोषात्सहायेषु मृतेष्वापदनापदम् YaśasCam. ii. 329.8; राज्ञो हि परमो धर्मः स्वधर्मस्यानुपालनम्। शासतोऽन्यान्यथाशास्त्रमनापद्युत्पथानिह BhāgP. i. 17.16; v. 26.15; नाद्याच्छूद्रस्य विप्रोऽन्नं मोहाद्वा यदि कामतः। स शूद्रयोनिं व्रजति यस्तु भुङ्क्ते ह्यनापदि KūrmaP. 567.4 (2.14); PadmP. i. 56.1; स्वधर्मं यः समुत्सृज्य परधर्मं समाचरेत्। अनापदि स विद्वद्भिः पतितः परिकीर्त्यते VāmaP. 14.89; नाविशालां न वा भग्नाम्…। न च जन्तुमर्यां शय्यां समातिष्ठेदनापदि BhaviP. 897B.18 (iv. 205.121); दुर्गतिस्तु भवेत्पापादनापदि न चापदि DevīBhāP. vii. 13.23; अनापदि नरो यस्तु हिरण्यादीन्यपाहरेत्। … संदंशे नरके पतेत् PadmP. iv. 48.20; ततः सा निश्चितावादीदेव येनास्म्यनापदि। विक्रीतान्यस्य निःसत्त्वं लुब्धं कथमुपैमि तम् KathāSaSāg. vii. 9.117; एतान्यनापदि ब्राह्मणस्य षट् कर्माणि Mitā. 40.3 (on 1.118); सत्यप्यधिकारे श्रौतस्मार्ताग्निपरिग्रहमकुर्वत उत्सृष्टाग्नेश्चान्नमनापदि न भुञ्जीत Aparā. 237.14 (on 1.160); 273.12 (on 1.192); अनापदि कामतो भोजनं कृत्वेदम् (प्रायश्चित्तम्) HārLa. 83.18; पितात्मनः पुण्यमनापदः क्षमा धनं मनस्तुष्टिः …। अतः परं पुत्रि न कोऽपि तेऽद्य मित्युद्श्रवेष व्यसृजन्निजौरसीम् NaiṣC. 16.118 (*but* comm. न विद्यन्त आपदो यास्वस्ताः, आपन्नाशिका इत्यर्थः); एतत्सर्वमापदि परिग्रहविषयम्। … अनापदि तु गौतमेनोक्तम् SmṛtiCan. ii. 468.7; अयं च शूद्रप्रश्नविधिरनापदि हीनवृत्त्युपजीविनां द्विजानामपि भवति SmṛtiCan. iii. 205.17; v. 171.5; ब्रह्मचारिनापद्येकस्यान्नं नाश्नीयात्। ब्रह्मचारी ब्राह्मणश्चेत् तदार्थितः सन्नेकान्नमनापद्यपि श्राद्धे भुञ्जीत CaturCin. iii(1). 424.10; iii(1). 527.11; अनापदि तु कृत्स्नस्य वेदस्य नियमेनाध्येतव्यत्वात् ManvaVi. 505.10 (on 4.100); अनापदि व्याध्याद्यभावे ManvaVi. 1253.22 (on 9.282); 1427.13 (on 11.167); आर्तः आपत्काले अनापदि त्वन्यत्प्रायश्चित्तम् ManvaVi. 1445.26 (on 11.202); आपत्सु त्वा सहायानामात्मनः पौरुषस्य च। अनापदि सुहृत् सर्वः स्वयं च पुरुषायते SūktiRa. 163.106; एषामामान्नमनापदि ग्राह्यम्। आपदि तु पक्वान्नमपि DīpKa. 20.28 (on 1.166); 95.22 (on 3.235); अनापदि आर्त्यभावे DaṇḍaVi. 227.17; तेन ज्ञानिनोऽप्यनापदि विहितत्यागोऽविहितकरणं च चित्तमालिन्यजननेन ज्ञानतिरोधायकम् AṇuBh. 288.1 (on iii. 4.27); 289.8 (on iii. 4.31); द्विजातिरनापदि तत्तद्देवार्चनविधानं विना न मांसं भक्षयेत् ManvaMu. 200.11 (on 5.33); एकस्मिन्नशुचौ सत्यां तन्मित्रेऽप्यशुचिः स्मृता। अनुलयोर्मयं मार्गमाचरेत्तदनापदि ŚilpaRa. ii. 31.64; अनापदि तु अग्नीषोमीयप्रयोगसमाप्तेः पूर्वं दोष एव MīmāKau. i. 24.8 (on i. 3.4); अनापदि प्रतिषेधाच्च BhāṭṭDī. ii. 85.25 (on iv. 1.2); एकमेकस्वामिकमन्नम् अनापदि अन्नान्तरलाभसंभवे नाद्यात् (ब्रह्मचारी) VīraMi. 94.4 (on 1.32); 238.20 (on 1.160); विकर्मस्थाः आश्रमस्था एव अनापदि आश्रमधर्मानुष्ठानत्यागिनः VīraMi. (Āhnika.) 453.9; 73.10; (मनुरपि माता पिता वा दद्यातां यमद्भिः पुत्रमापदि। इति आपदि दुर्भिक्षादौ। अनापदि दाने दातुर्दोषः VīraMi. (Saṁskāra.) 224.22; अनापदि विना मार्गमनिशायामनातुरः। मृत्तिकाशौचहीनस्तु नरो भवति किल्बिषी RasGaṅ. 520.5; अनापदि तु कृतान्येतान्यनिष्टापादकानि NityoNi. 63.17; अनापदि शास्त्रीयः समाचारः GoviBh. 275.15 (on iii. 4.31); अनापदि तु स्वजातीयेष्वतिप्रशस्तेष्वेव तदाचरेत् BālamBha. i. 160.6 (on 1.29); स्त्रीणाम् … स्वधनव्ययेऽपि भर्त्रायनुमतिरपेक्षिता सति संभवेऽनापदि BālamBha. ii. 255.13 (on 2.144); कोशवर्धनम्। अनापदि न कुर्वीत तीर्थदेवकरग्रहात् ŚukraNī. 4(2). 9; *adj.* free from danger कान्तारेऽत्र कृतान्तोऽपि इवापदानामनापदम् (v.l. °पदान् Bhavanagar Ed. 1936)। त्वत्पुत्रभीतो नैतेषां प्रभवत्यपमृत्यवे PāṇḍaC. 1.139.

अनापदत् (an-āpadat) *adj.* not bringing about यानि पुनरिहाशुचित्वमनापदद्भिरेव निमित्तैः प्रयुक्तान्याचमनानि तेषु प्राचीनावीतशङ्कैव नास्ति CaturCin. iii(1). 1118.13.

अनापदिष्ठ (an-āpadiṣṭha) *adj.* not being in trouble विक्रोशमानां यो भक्तां दासीं विक्रेतुमिच्छति। अनापदिष्ठः शक्तः सन् प्राप्नुयाद् द्विशतं दमम् KātySm. 729.

अनापदुपलक्षण (anāpad-upalakṣaṇa) *n.* indication of absence of misfortune (अनातुरः सप्तरात्रमवकीर्णिव्रतं चरेत्) अनातुर इत्यनापदुपलक्षणम् ManvaVi. 234.13 (on 2.187)

अनापद्गत (an-āpadgata) *adj.* not being in difficulty 'तृणं वा यदि वा काष्ठम् …। अनापद्गतं तु गृह्णानो हस्तच्छेदनमर्हति' इति, तदनापद्गतशूद्रादिविषयम् Aparā. 774.3 (on 2.166)

अनापद्दशा (anāpad-daśā) *f.* the state of non-adversity सर्वेषां चापदनापद्दशास्वपि प्रतिग्रहेषु यमोपदिष्टं मन्त्रविशेषं भगवान् शौनकः स्मरति PāñcRā-Ra. 135.6.

अनापद्य (an-āpadya) *ger.* not having attained न हीमे पूर्वोत्तरे आम्नाते एकवाक्यतामनापद्य कंचिदर्थं प्रतिपादयतः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 232.18 (on i. 4.3); कस्यचिदासन्नभव्यस्य … झटिति … केनचित्कारणमात्रेण विचारकान्तारेषु मनोविहारास्पदं खेदमनापद्य यदा जीवादिषु पदार्थेषु वा याथात्म्यसमवधानं श्रद्धानं भवति तदा प्रयोक्तुः सुकरक्रियत्वाल्लयन्ते शालयः YaśasCam. ii. 322.13.

अनापद्यमान (an-āpadyamāna) *adj.* 1 not occurring एकस्यैस्थानेष्वनापद्यमानानि तृचेषु कुर्यात् गायत्रं त्रिणिधनं मध्यन्दिने मध्ये निधनमैडमार्भवे LāṭyāŚS. vi. 4.5 = DrāhyŚS. xvi. 4.5; ii not attaining रसरूपतामनापद्यमानाश्च स्थायिनो भावा भावशब्दवाच्याः SāhiDa. 198.3.

अनापद्विषय (anāpad-viṣaya) *adj.* referring to (the time of) non-distress मनुः– भैक्षेण वर्तयेन्नित्यं नैकान्नादी भवेद्व्रती। एतदनापद्विषयम् SmṛtiCan. i. 111.2; मनुः– अधीयीरंस्त्रयो वर्णाः स्वकर्मस्था द्विजातयः। प्रब्रूयाद्ब्राह्मणस्तेषां नेतराविति निश्चयः। एतदनापद्विषयम्। आपदि क्षत्रियादेरप्यध्ययनविधानात् SmṛtiCan. i. 143.15; iv. 446.4; प्रागोपासकस्य सर्वान्नानुज्ञानमापद्विषयं भवति। अनापद्विषयमिव तच्छ्रवणं तु तत्तद्विद्यास्तुत्यर्थं, न तु शमादिवत् प्राणविद्याङ्गतया विधीयते इति फलितार्थः VedāntKau. 370.16 (on iii. 4.31); तद्विजव्यतिरिक्तविषयमनापद्विषयं गवादिव्यतिरिक्तविषय वेति DaṇḍaVi. 42.11.

अनापद्विषयत्व (anāpadviṣaya-tva) *n.* the state of having reference to (the time of) non-distress or absence of trouble (i.e. normal circumstances) राजक्रयाग्नीषोमीयावध्योश्चापदनापद्विषयत्वाद् विरोधपरिहारः कार्यः MīmāKau. i. 14.9 (on i. 3.3); माधवीये देवलस्तु — आ त्रिपक्षाद् त्रिरात्रम् … इत्याह। तत्रापदनापद्विषयत्वेन व्यवस्था NirṇaSi. 378.10.

अनापद्विहित (anāpad-vihita) *adj.* enjoined in (the time of) the absence of trouble एवं चैतेषां धर्मत्ववचनादेतदभावेऽन्येष्वनापद्विहितेषु वृत्तिकर्मसु प्रवर्तितव्यम् ManvaMu. 447.12 (on 10.115)

अनापद्वृत्ति (anāpad-vṛtti) *f.* livelihood at the time of non-adversity अनापद्वृत्तीरुक्त्वापद्वृत्तीः प्रस्तौति अजीवन्निति ManvaVi. 1319.17 (on 10.81)

अनापन्न (an-āpanna) *adj.* [*f.* -ā] 1 not reached, not covered अथैतेषु दशसु विचारयन्ति। कानीमान्यहानि स्युरिति। ज्योतिष्टोम इत्येके। एषोऽधिकृतः पुरस्ताद् भवति। अनापन्नान्येतानि पृष्ठ्यानि NidāSū. 183.17 (10.8); 2 not guilty of a sin तत्र कोशाम्बकानां वैशालकानां च भिक्षूणामुत्पन्नः कलहो भण्डनं विग्रहो विवादो बहुत आपन्न इति वा अनापन्न इति वा GiMs. iii(2). 176.6; iii(2). 192.12; iii(2). 194.2 [cf. आपन्न, DBHS.]; 3 which has not attained or acquired (a state or condition) विषयत्वमनापन्नैः शब्दैर्नार्थः प्रतीयते VākyaP. 1.56; VyaktiVi. 101.24; न तु यदो नास्तीत्येवं 'केवलो' धर्मिणः कस्यचिद्गुणभावमनापन्नः HetuBiṬ. 184.25; यः स्रष्टा स भावान्तरमनापन्न एव कार्यं सृष्ट्वा पश्चात्प्राविशदिति हि श्रूयते BṛĀraUBh. 98.11 (on i. 4.7); अश्रुतः श्रोत्रगोचरत्वमनापन्नः BṛĀraUBh. 437.18 (on iii. 7.23); न च विषयभावमनापन्नमशक्यप्रतिपादनं च प्रयोजनं भवति PañcPā. 67.20 (on

i. 1.1); (यत्किंचित्स्नेहसंयुक्तं भक्ष्यं भोज्यमगर्हितम्) अगर्हितं शुक्ततामनापन्नम् ManuBh. i. 429.24 (*on* 5.24); तस्य (हिरण्यगर्भस्य) मनसि वेदोऽवस्थान्तरमनापन्नः सुप्तप्रतिबुद्धस्येव प्रादुर्भवति BrahmSūBh.(Bhā.) 61.29 (*on* i. 3. 28); ManvaMu. 11.12 (*on* 1. 21); शब्दसामर्थ्यगोचरत्वमनापन्नोऽप्याकार्याकाराभिधायिशब्दजनितविज्ञानविषयभावं नातिपतति TattvBi. 124.8; शब्दादिष्विन्द्रियगोचरतामापन्नेष्वनापन्नेषु च स्वात्मावलोकनतृप्तो यो न विकारमाप्नोति स एव शान्तिमाप्नोति GītāBh.(Rā.) 153.2 (*on* 2. 70); गोधूमयवगोरसविक्रियाः … भोज्याः, यदि विकारान्तरमनापन्नाः Mitā. 56.26 (*on* 1. 169); 67.11 (*on* 1. 192)

अनापन्नधर्मान्तर (anāpanna-dharmāntara) *adj.* who has not acquired a different property or nature नैवं यस्मादनापन्नधर्मान्तर इहोच्यते। कार्ये प्रविष्टः स्रष्टैव पुमान् वेश्मेव तत्कृतम् BṛĀraUBhVā. i. 4.534.

अनापन्नयौगपद्यत्व (anāpannayaugapadya-tva) *n.* the state of being that which has not acquired simultaneity न स्वरूपभेद एवानुपेयते। नाप्यपरसमवधाननिबन्धनः, नियतक्रमवृत्तितयानापन्नयौगपद्यत्वेन SphoṭSi. 102. 2.

अनापन्नविकार (anāpanna-vikāra) *adj.* which has not acquired change अनापन्नविकारः सन्नयस्कान्तवदेव यः। बुद्ध्यादींश्चालयत्येव सोऽहमित्यवधारय VākyaVṛ. 19.

अनापन्नसत्त्वभाव (anāpanna-sattvabhāva) *adj.* which has not (yet) acquired the nature of (solid) substance अस्ति क्रिया किंतु कर्त्रादिभ्यः पृथगाख्यातुमशक्यम्, अनापन्नसत्त्वभावात्, अनिर्लुठितगर्भवत्। यथा गर्भोऽनापन्नसत्त्वभावः कललावस्थायामाशयतः पृथगाख्यातुं न शक्यते, तथा क्रियापि साधनेभ्यस्साध्यावस्थायाम् ŚṛṅgāPra. 266. 21.

अनापन्नस्वत्वरूप (anāpanna-svatvarūpa) *adj.* which has not acquired the nature of being one's own property अत एव धारेश्वरेणैवमेवोक्तम् — 'दायशब्देन पितृद्वारा मातृद्वारागतं च द्रव्यमेवोच्यते' इति।… एवशब्दस्त्वनापन्नस्वत्वरूपमिति ज्ञापनार्थः SmṛtiCan. iv. 597. 17.

अनापन्नादिमध्यान्त (anāpannādimadhyānta) *adj.* which has not got a beginning (i. e. creation), middle (i.e. existence) and an end (i.e. dissolution) प्राप्य सर्वज्ञतां कृत्स्नां ब्राह्मण्यं पदमद्वयम्। अनापन्नादिमध्यान्तं किमतः परमीहते GauḍKā. 4. 85 (Śaṅ. आदिमध्यान्ता उत्पत्तिस्थितिलया अनापन्ना अप्राप्ता यस्य); यावत्किंचिज्जगत्यस्मिन्भेदकं वस्तु लक्ष्यते। अनापन्नादिमध्यान्तं सदेव तदितीष्यते BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 936; अनापन्नादिमध्यान्तं ब्राह्मण्यं लभते तदा BṛĀraUBhVā. iv. 4. 1295; उत्कृष्यमाणो यत्रायं परां निष्ठां प्रपद्यते। अनापन्नादिमध्यान्तं तद्ब्रह्मेत्यवधारयेत् TaiUBhāVā. 139.2(2)

अनापराधिन् (anāparādhin) *adj.* not an offender, who has committed no offence मघवान्।… अनापराधिनं यस्मात्पुत्रं हिंसितवान्मम MahāBhā. v. 9.41; cf. [3]अन (Gr.)

अनापलिङ्गकूस्क (a-nā--pa-liṅ-ga-kū-ska) *n.* (pl.) (Purāṇas) Agni, Nārada, Padma, Liṅga, Garuḍa, Kūrma and Skanda संप्रवक्ष्यामि पुराणानि …। मद्वयं भद्वयं चैव ब्रत्रयं वचतुष्टयम्। अनापलिङ्गकूस्कानि पुराणानि पृथक्पृथक् DevīBhāP. i. 3. 2.

अनापस्तम्ब (an-āpastamba) *m.* (pl.) other than the followers of the Āpastamba school तस्मादसोमयाजिब्राह्मणनिमित्तकम् अग्नीषोमीयहविरुत्कर्षः -- प्रागग्निष्टोमादग्नीषोमीयानुष्ठानस्य बारकः। स च सर्वशाखाप्रत्ययन्यायेनानापस्तम्बेस्वप्य(? °म्बेष्व)पि प्रवर्तते BālamBha. i. 248. 23 (*on* 1. 89)

अनापाक (an-āpāka) (Gr.) not after *āpāka* (when it is used in Loc. sg.) परमेभ्योऽनापाके CaturA.(Śau.) 2.94.

अनापाकर (anāpākara) *m.* [w.r. for अपामाकर] NānārthāSaṁ. iii. 57.356.

अनापातार्थ (anāpātārtha) *adj.* meant for the sake of non-application स्वाश्रमाविरोधिशब्दः स्त्रीसंसर्गादिनिमित्तप्रायश्चित्तादेर्गृहस्थादिष्वनापातार्थः ŚrutaPra. ii. 559.27 (*on* iii. 4.42)

अनापादकत्व (anāpādaka-tva) *n.* the state of being that which does not lead to (the desired result) अनेकत्र नियतयोरेकत्र प्रसञ्जनमिति चेद् न। प्रसञ्जकस्य तद्द्वयस्यैकत्र स्थितिनियतताप्रमितावविरोधस्यानेवंभावे चानापादकत्वस्यापत्तेः KhaṇḍanKhā. 979. 16; सव्यभिचारोऽपि त्रिविधः साधारणासाधारणानुपसंहारिभेदात् तत्र सव्यभिचारः साध्यतदभावप्रसञ्जक इति न त्रितयसाधारणं लक्षणम् एकस्योभयं प्रत्यसाधकत्वात् अनापादकत्वाच्च TattvCin. ii(1).788.1.

अनापादन (an-āpādana) *n.* the act of not leading to (the desired result) भावनिवृत्त्यनिवृत्त्योरेव तयोः प्रयोजकत्वे च भावविलक्षणाविवादौ ताभ्यां तयोरनापादनात् AdvaiSi. 545. 12.

अनापादयत् (an-āpādayat) *adj.* which does not lead to (the desired result) वृत्त्यादिविकल्पाश्चाप्रामाण्यमनापादयन्तोऽपि तद्वत् प्रामाण्यं विघ्नन्ति Kāśi. ii. 23. 19 (*on* 5(1). 26): दण्डान्तरनिरपेक्षं स्वस्मिन् दण्डित्वमनापादयति दण्डे व्यभिचारश्च परिहृतः स्यात् ŚrutaPra. iA. 105. 3 (*on* i. 1.1)

अनापादितपुटाकृति (anāpādita-puṭākṛti) *adj.* (leaf) in which the form of a cup is not brought about पर्णनिषेधोऽत्र पात्रान्तरसद्भावविषयः। अनापादितपुटाकृतिविषयो वानुसंधेयः CaturCin. iii(1). 626.4.

अनापाद्य (an-āpādya) *ger.* 1 not having let (the cows) in इ यथा व्रजे गा अनपाद्य (? अनापाद्य) अर्गलेनापिहन्यात् तादृक् तत् JaimiBr. 1. 141; 2 not having brought about, not having effected अपि च विधिः साध्यसाधनभावमनापाद्य…न पर्यवस्यति TātpaṬ.(U.) 100.18 (*on* 2. 213); 107. 9 (*on* 2. 229); 189. 23 (*on* 5(1). 15); उन्नमनव्यापारः स्वविषयस्य तुलाद्रव्यस्योर्ध्वदेशसंबन्धं न साधयितुमलं तत्कालमेव तस्योर्ध्वदेशसंबन्धमनापाद्य Pañc-Pā. 38. 17 (*on* i. 1. 0); अत्यर्थं हयविनोदोऽङ्गभङ्गमनापाद्य न तिष्ठति NītiVā. 32.49; इह वस्तुत्वाम्युगममनापाद्यैव वार्त्तिककृता दोषबाहुल्यादतिप्रसङ्गोऽभिहितः Kāśi. i. 277.15 (*on* 4.196); परस्वत्वोत्पादनं दानशब्दार्थः -- परस्वत्वापादनं च न प्रतिग्रहमनापाद्य सिध्यति CaturCin. iii(1). 160.10.

अनापाद्य (an-āpādya) *adj.* which cannot be determined, cf. **अनापाद्यनिमित्तक**.

अनापाद्यनिमित्तक (anāpādyanimitta-ka) *adj.* the cause of which cannot be determined शाकादिष्वेवाशौचप्रतिषेधश्चानापाद्यनिमित्ताशौचविषयः BālamBha. iii. 58.23 (*on* 3. 17)

अनापान (anāpāna) *m.* name of a prince, son of Aṅga [PW., pw., MW.]

अनापायम् (anāpāyam) *adv.* without trouble or calamity श्रीमतो राज्यपालस्य …। निष्कण्टकमनापायं परिपालयतो भुवम्। सूनुः EI. xxii. 155.7; cf. **अनपायम्**.

अनापि (án-āpi) *adj.* having no friends, friendless अभ्रातृव्यो अना त्वमनापिरिन्द्र जनुषा सनादसि ṚV. viii. 21. 13 = AV. xx. 114.1; SV. I. v(1). 2. 1 = II. vi(2).4.1; युवं वामहे … मह्यं शिक्षतम्। अनापिरज्ञा असजात्यामतिः ṚV. x. 39. 6.

अनापिवस् (an-āpivas) *adj.* who has not obtained अन्नु …। स विमृश्य वये(? °ने)ष्वनापिवानटनीखातसमुच्छ्रितं पयो RāghPāṇ.(Dha.) 4. 40 (comm. अलब्धवान्)

अनापिष्ट (an-āpiṣṭa) *adj.* not pressed or rubbed against यदि हि प्राणशरीरसंघातमात्रो भोक्ता स्यात् संघातमात्राविशेषात् सदा आपिष्टस्य अनापिष्टस्य च प्रतिबोधे विशेषो न स्यात् BṛĀraUBh. 234.5 (*on* ii. 1.15)

अनापीडत्व (anāpīḍa-tva) *n.* 1 the state of being without a crest-ornament धनदेन गदा तस्य महती मूर्ध्नि पातिता। अभित्त्वा पौष्पमापीडमनापीडत्वमादधे Yādavā. 16. 39; 2 painlessness, Yādavā. 16. 39.

अनापूयिता (án-āpūyitā) *adj.* (*f.*) which has not become putrid ता हैता अनापूयिता आपः ŚatBr. I. i. 3.5; ŚatBr.(K.) II. i. 3.2.

अनापूर्य (an-āpūrya) *ger.* not having paid in full अरे कुरुपते: स्वर्णमनापूर्येति किं त्वया। आरब्धमित्यूचानेऽस्मिन् राड् ह्रियाधोमुखोऽभवत् PārśvC. 3. 959.

अनापृच्छा (an-āpṛcchā) *f.* absence of taking leave हस्तप्रहस्तनामानौ लङ्कातो निर्गतौ नृपौ। अनापृच्छापि तत्काले स्वामिनो राजते तयोः। दोषोऽपि हि गुणीभावं प्रस्तावे प्रतिपद्यते PadmP.(Ra.) 57.44.

अनापृच्छ्य (an-āpṛcchya) *ger.* 1 not having taken leave or bidden farewell अनापृच्छ्य च राजानं गते मयि न संशयः। अजातशत्रोर्नृपतेर्मम चैवाप्रियं भवेत् MahāBhā. i. 205. 16; जटायुर्मामनापृच्छ्य निपपात मही ततः Rāmā. iv. 60. 13; परलोकम् … अनापृच्छ्य गतासि मामितः RaghuVa. 8.49; अनापृच्छ्य न गन्तव्यं भवेत्प्रियहिते रतः KūrmaP. 536. 8 (2. 14) = PadmP. i. 53. 10; अनापृच्छ्य भूपालं मन्त्री नीतिविदस्ततः।… प्रतस्थे MalliC. 7. 635; 7. 926; एवमनापृच्छ्यैव गच्छामि RasSa. 179(3); 2 not having asked permission तृणं वा यदि वा काष्ठं पुष्पं वा यदि वा फलम्। अनापृच्छ्य तु गृह्णानो हस्तच्छेदनमर्हति BṛhaspaSm. 182. 25; एकाक्यस्मानना पृच्छ्य भवदेवः कश्चिद्व्रजेत् PariPar. 1. 344; तातपादांस्त्वनापृच्छ्य न किंचित् कर्तुमीश्महे TriṣaŚaPuC. i. 4.826; ii. 1. 190; एकोऽम्बामन्यनापृच्छ्य …। आगमं प्रभुपादान्ते PrabhāC. 80. 20; 85.13; 88. 21; राजकुमारः … पितरावनापृच्छ्य यदृच्छया गच्छन् … पुरे प्राप्तः PrabaCin. 112.2; अस्मद्राज्यस्य … वत्स त्वमसि जीवितम्। चिरंजीविन् अनापृच्छ्य कथं निस्सरितो गृहात् UttaKuC. 478; अस्माभिन मातापितरावनापृच्छ्यात्र समागतः PrabaK. 26. 24; 30.13; मामनापृच्छ्य त्वया दीक्षा न ग्रहीतव्या KathāK. 128. 23; अतः खलु मामनापृच्छ्यैव कृतं साहसं पुत्रवत्सलेन AdbhuDa. 2.11(4)

अनापृच्छ्यचारिन् (anāpṛcchya-cārin) *adj.* who moves about

without seeking permission तथा स एव गणम् अनापृच्छ्य चरति क्षेत्रान्तरसंक्रमादि करोतीत्येवंशीलोऽनापृच्छ्यचारी SthānṬ. 302A. 2.

अनापृष्ट (an-āpṛṣṭa) *adj.* what is not asked or enquired about अनुव्रतानां शिष्याणां पुत्राणां च द्विजोत्तम। अनापृष्टमपि ब्रूयुर्गुरवो दीनवत्सलाः BhāgP. iii. 7. 36; प्रपन्नाय च भक्ताय ···। अनापृष्टं च गोप्यं च ब्रूयुः सानुग्रहाः प्रभो BṛDharmaP. i. 3. 3; मया ज्ञानमनापृष्टं यद्यदस्ति सुरोत्तम। तन्मे कथय PañcaRā.(Nā.) i. 9. 13; i. 15. 24.

अनापृष्टकथ (anāpṛṣṭa-katha) *adj.* who tells (or explains) even what is not asked or enquired about पुत्रः शत्रुजितस्तात नाम्ना ख्यात ऋतध्वजः।··· अनापृष्टकथो वाग्मी MārkP. 20.20.

अनापेक्षिक (an-āpekṣika) *adj.* not relative, not depending (on any other thing), absolute यदि ह्रस्वापेक्षाकृतं दीर्घं, ह्रस्वमनापेक्षिकं किमिदानीमपेक्ष्य ह्रस्वमिति गृह्यते। अथ दीर्घापेक्षाकृतं ह्रस्वं, दीर्घमनापेक्षिकम् NyāyBh. 266. 2 (*on* iv. 1. 40); NyāyVār. 484. 11 (*on* iv. 1. 40); ज्यायस्त्वं ह्यनापेक्षिकं परमात्मन्येवैकस्मिन् आम्नातम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 69.10 (*on* i. 1. 22); किं महिमगुणशालित्वमेव वैशेषिकोक्तमुपक्र(पग ?)म्यापेक्षिकमनापेक्षिकं च महत्त्वम् NyāyKu. 146. 4.

अनाप्त (án-āpta) *adj.* [*f.* -ā] **1A** not reached or attained यस्यानाप्तः सूर्यस्येव यामो भरेभरे वृत्रहा शुष्मो अस्ति ṚV. i. 100. 2; अनाप्ता ये वः प्रथमा यानि कर्माणि चक्रिरे AV. iv. 7. 7 = v. 6. 2; AV.(P.) vi. 11. 2; अनाप्ता या वः प्रथमा यस्यां कर्माणि कुर्वते KāṭhS. 38. 14 (iii. 116. 10); अनाप्ता चानाप्या चानाप्ता तत्पृथिव्यनाप्या तद्द्यौः इति AitBr. 24. 6(645); KauṣīBr. 27. 5 (132. 13); ĀśvaŚS. II. ii. 13. 13; तस्यैतत् त्रिवृद्रूपं मृत्योरनाप्तं शुक्लं कृष्णं पुरुषः JaimiUBr. i. 25. 7; अध्वर्यो येषां वा अनाप्तां प्रजापतेस्तन्वं विद्वान्होता भवत्यनाप्तो वै स होता भवत्यनाप्तास्ते यजमाना भवन्ति ŚāṅkhāŚS. x. 19. 2; अनाप्ता या वः प्रथमा यस्यां कर्माणि कृण्वते ĀpaŚS. xvi. 18. 7 = HirŚS. xi. 6. 29 (46. 11) = VaikhāŚS. 18. 15; तत्र 'अनाप्ता ये' इत्यनुष्टुप् BṛSarva-Anu. 3.2 (5.6); AVPari. 32. 17; 32. 18; प्राण एवैको मृत्युना अनाप्तः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 507. 16 (*on* ii. 4. 9); 516. 12 (*on* ii. 4. 19); BṛĀraUBh. 204. 17 (*on* i. 5. 22); AṇuBh. 161. 1 (*on* ii. 4. 10); GoviBh. 174. 1 (*on* ii. 4. 10); एवमविद्यया आत्मभूतमपि ब्रह्म अनाप्तं स्यात् TaiUBh. 228. 19 (*on* 2. 1); द्रष्टुर्दृष्ट्या न चानाप्तोऽनात्मा कश्चित्प्रसिध्यति BṛĀraUBhVā. i. 4. 1383; तदनाप्तं तमोमात्रात्प्रसिद्धयैव हि तद्यतः TaiUBhāVā. 41. 13(2); विद्यया तदवाप्नोति यदनाप्तमविद्यया TaiUBhāVā. 153. 22(2); गतेर्नैवानाप्ते SiddhaHe. ii. 2.63; (सः) दध्यौ रात्रौ ··· वर्षिम्णानाप्तोऽपि त्रपीयान् कदाचित् DvyāśraKā. 20. 55; आयाते मुनिभिर्द्वारेऽनाप्ते गुरुरुदैरयत् PrabhāC. 17. 23; **1B** not completed, not perfect, deficient मनसाधारयति मनसा ह्यनाप्तमाप्यते TaiS. II. v. 11. 4; एकस्मादक्षरादनाप्तं प्रथमं पदं तस्माद् यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति TaiS. V. i. 9. 1; VI. i. 2. 7; VādhūŚS. iv. 31. 3; iv. 31. 4; अनाप्तश्चतूरात्रः TaiS. VII. i. 10. 3; अनाप्तां वाचमुपेयुः TaiS. VII. iv. 5. 3; सर्वान् वो वृञ्जेऽनाप्तेन छन्दसा MaiS. iv. 2. 11 (iv. 35. 4); येषा ँ संवत्सरेऽनाप्तेऽर्थ। एकादशिन्याप्यते TaiBr. I. ii. 5.1; एतद्ध वै तद्वाचोऽनाप्तं यदेतन्न्यूनमिवोपस्थ एव स्त्रीणाम् VādhūŚS. iv. 31. 5; अथापीदं यदनाप्तमेतदन्तेऽभिरूपम् NidāSū. 181.23 (10.7); तथा च श्रुतिः 'तस्माद्यद्वाचोऽनाप्तं तन्मनुष्या उपजीवन्ती'ति। अनाप्तम् अपूर्णं तिसृभिर्विरहितमित्यर्थः LalitāSaBh. 100. 5 (*on* 132); **1Ci** not obtained, not acquired, not received होतानाप्तस्यापयिता TaiS. VII. i. 5.6 = BaudhŚS. ii. 253.4; अतिरिक्तमात्मन्जायते यदनाप्त ँ वि यज्ञश्छिद्यते क्षोधुको यजमानो भवति MaiS. i. 4. 11 (i. 59. 11); अनाप्तमाप्नोत्यनवरुद्धमवरुन्द्धे MaiS. i. 5. 7 (i. 75. 7); ii. 2. 12 (ii. 25. 1); ii. 5. 2 (ii. 49. 10); KāṭhS. 10.8 (i. 134. 20); व्रतं सप्तमस्याह्नः पृष्ठं भवति तद्ध्यनाप्तमन्नं वै व्रतमन्नाद्यमेवैतेनाप्नोति PañcBr. xxii. 4. 5; एते ह ते ह वा उ प्रैषाश्च निगदाश्च यदृग्भिर्यज्ञस्यानाप्तं तदेभिः सर्वमाप्स्याम इति KauṣīBr. 28.1 (134. 9); तद्यदेवास्यात्र संभारैर्वा नक्षत्रैर्वर्तुभिर्वाधानेन वानाप्तं भवति तदेवास्यैतेन सर्वमाप्तं भवति ŚatBr. II. i. 4. 29; ŚatBr.(K.) I. i. 4. 26; एतदेवानाप्तमनवरुद्धं भवति यद्वाकोवाक्यं ब्राह्मणं तदेवैतेनाप्नुवन्ति ŚatBr. IV. vi. 9. 20; ŚatBr.(K.) V. viii. 3. 18; यदस्य किं चानाप्तम् ŚatBr. IX. v. 2. 3; IX. v. 2.9; IX. v. 2.10; X. i. 3. 10; X. i. 3.11; प्रजापतिरश्वमेधेनेष्ट्वा पुरुषमेधमपश्यत्। तस्य यदनाप्तमश्वमेधेनासीत्तत्सर्वं. पुरुषमेधेनाप्नोत् ŚāṅkhāŚS. xvi. 10. 1; यद् एवास्यास्मिन् लोकेऽनाप्तं तदेवास्य तेनाप्नोति VādhūŚS. iv. 11. 17; iv. 11.19; iv. 11. 21; अनाप्तैरिव पर्याप्तं हे पादौ पादभूषणैः TriṣaŚaPuC. ii. 6. 22; धनादनाप्ताः सारङ्गैः कतिपयपयःशीकरकणाः SaduktiKa. 273.10; 'मूलकर्मणि' वशीकारकर्मणि। 'अनाप्ते' फल इत्यर्थः VyavaNi. 511. 16; **1Cii** not fulfilled सर्वं हैवास्याप्तं भवति सर्वं जितं न हास्य कश्चन कामोऽनाप्तो भवति य एवं वेद JaimiUBr. i. 31.10; i. 10. 8; तत्क्षये पूर्ववदनवाप्तोऽ(v. l. अनाप्तो)वाप्तव्य इति कामः समुल्लसति PañcPā. 60. 6 (*on* i. 1. 1); **2A** which has not reached or gained (the other end) (आपः) ता नातिहृत्य सादयेन्नोऽअनाप्ताः सादयेत् ··· यदतिहृत्य सादयेद्युऽअनाप्ताः सादयेत् ŚatBr. I. i. 1.21; ŚatBr.(K.) II. i. 1. 14; **2B** not fit or capable, unskilful, ignorant प्राजकश्चेद्भवेदाप्तः प्राजको दण्डमर्हति। युग्यस्थाः प्राजकेऽनाप्ते सर्वे दण्ड्याः शतं शतम् ManuSm. 8. 294; आप्तो निवारणसमर्थः। अनाप्ते तु तस्मिन्युगस्था यानस्थाः सर्वे प्रत्येकं शतं दण्ड्याः Aparā. 863. 22 (*on* 2. 298); अनाप्ते अज्ञे युग्यस्थानरथस्थाः ··· दण्ड्याः ManvaVi. 1050.17 (*on* 8. 294); **2C** (Buddh.) not belonging to the sphere of existence (प्राप्तिः) अनाप्तानां चतुर्विधा AbhidhK. 2. 37; **2D** not beneficial, not useful पुष्पमूलफलादिकम् ।··· अनाप्तं भावदूषितम्। ··· वर्जयेत PāraS. 2.118; **3** (*adj.* used as noun) **3A** untrustworthy or unreliable (person) न नग्नां स्त्रियमीक्षेतान्यत्र मैथुनात्। नादित्यं संधिवेलयोः। अनाप्तम् ŚāṅkhāGS. iv. 11. 3; KauṣīGS. iii. 11. 35 (*but* comm. अनाप्तमिति चण्डालम्); अनाप्तैर्दत्तमादत्ते नरः शस्त्रमलोहजम् MahāBhā. i. 133.22; अनाप्तः सन्नाप्ततमस्य वाचं सुयोधनो विदुरस्यावमन्य MahāBhā. v. 26. 11; अनाप्तानां प्रग्रहात्त्वं नरेन्द्र ···। भूमिं स्फीतां दुर्बलत्वादनन्तां न शक्तस्त्वं रक्षितुं कौरवेय MahāBhā. v. 32. 29; xii. 71. 5; अनाप्तौ च वधार्हौ च कृत्वा भोजजनार्दनौ। शक्तोऽपि शाठ्याद्धार्दिक्यं नाक्रूरोऽभ्युपपद्यत HariVaṁ. 29. 13; तत्रैकस्य वचनस्य कथंचित् संवादेनावशिष्टस्य तद्वचनराशेस्तथाभावे न कश्चित् पुरुषोऽनाप्तः स्यात् PramāVāSvopVṛ. 117. 29; आप्तं मूर्खमनाप्तं च मन्त्रिणं परिवर्जयेत् NītiSā. 12. 4; बलिदानं न कारयेत्। अभ्यागतेष्वनाप्तेषु दीनानाथजनेष्वपि PāraS. 19. 36; कालेनैतावतानाप्तः कथं न प्रलयं गतः NyāyVi. 2. 419; PramāSaṁ. 3. 7; आप्ता नेदृशानि वाक्यानि प्रयुञ्जते, प्रयुञ्जाना वानाप्ताः स्युः TātpaṬ.(U.) 60. 14 (*on* 2. 62); (राजा) मन्त्रं कुर्यात्तु मन्त्रिभिः।··· न च मूर्खैर्न चानाप्तैः AgniP. 234. 10; आप्तत्वं दर्शयित्वा तु यदनाप्तेन भाषितम् ViṣṇuDhaP. iii. 5. 14; अर्थाभावेऽप्यनाप्तानां विवक्षोपलब्धेर्न विवक्षातोऽर्थसिद्धिरिति NyāyKa. 215. 4; अनाप्तो ह्यन्यथा विजानन्नन्यथा विवक्षति Kāśi. i. 145.9 (*on* 2. 160); आप्तानामृष्यार्यम्लेच्छानामुपदेशः शब्दो न त्वनाप्तानां मायामोहनिर्मितानां बुद्धर्षभादीनाम् TātpaṬ.(Vā.) 202. 2 (*on* i. 1.7); सा त्वनाप्तस्यानवगताप्तभावस्य च वाक्यादुदीयते NyāyRa. 913. 18 (*on* 7. 246); ततश्च यो नामानाप्त एवाप्तबुद्ध्या गृहीतः ŚāstrDī. 24. 20 (*on* i. 1.2); अनाप्तेन तु विवक्षायां प्रयुज्यत एव NyāyKuA. ii(2). 85. 5; न ह्यनाप्तेनाप्येवंप्रायाणि प्रयुज्यन्ते NyāyKuA. ii(2). 85. 9; वितर्कयन्ती स्वजनममित्रमनाप्तमाप्तवर्गम्। वितरति मतिविप्लवं नृपाणामियमुपसर्पणमात्रकेण लक्ष्मीः VikraDeC. 6.36; ग्राहितोऽसि व्रतं भ्रात्रा छद्मनापि हितैषिणा। तमप्यनाप्तं मा मंस्था मयि पापरतौ रतः PariPar. 1. 372; पितृभिर्भ्रातृभिर्भ्रातृपुत्रैरन्यैश्च बन्धुभिः। अनाप्तैरिव पर्याप्तं भवभ्रमणहेतुभिः TriṣaŚaPuC. i. 3. 646; अनाप्तायेव तस्मै सोऽकुप्यद् भक्तिचिकीर्नृपे TriṣaŚaPuC. i. 5.186; न ह्यनाप्तः कदाचित् प्रमावान्न भवति NyāySu.(Ja.) 84A.3 (*on* i. 1. 1); 6A. 13 (*on* i. 1. 1); भेषजादिप्रयोगे अनाप्तैरहितैषिभिः क्रियमाणे DaṇḍaVi. 309. 22; सांख्यस्मृतिः स्वकपोलकल्पितानाप्तेति न तद्व्यर्थतादोषाद् वि(? वि)भीमः GoviBh. 86.3 (*on* ii. 1.1); **3B** (person) not related, not a relative अभिचारेषु सर्वेषु कर्तव्यो द्विशतो दमः। मूलकर्मणि चानाप्तेः(? प्तैः) कृत्यासु विविधासु च ManuSm. 9. 290; आप्ताः पौत्रभार्यादयस्ततोऽन्येऽनाप्ताः ManuBh. ii. 318. 8 (*on* 9.290); अनाप्ते असंबन्धिनि विषये ···। भर्त्रादौ तु संबन्धिनि वशीकरणे कृते न दोषः। अनाप्तैरिति पाठेऽसंबन्धिभिरित्यर्थः ManvaVi. 1256. 27 (*on* 9. 290); **3C** not an acquainted person (i. e. a stranger), cf. **अनाप्तोपज्ञ**; *m.* name of a category of devotees of Viṣṇu एकान्तिनस्तथाप्तैश्च(नाप्तः ?)युक्तानाग्नेयदिग्गतान्। निवेश्य विप्र नैरृत्यां भक्तान्वैखानसैः(सान् ?) सह JayāS. 20. 266; PāraS. 12. 312; आ कोटेर्दानहासस्तु अनाप्तानामतः शृणु। अनाप्ते लक्षगुणितं ब्राह्मणे परिकीर्तितम् JayāS. 21. 82; (श्रोतुमिच्छामि भगवन् वैष्णवानां च लक्षणम्) वर्णधर्ममनुज्झित्य ह्याप्तादिष्टेन कर्मणा। यजन्ति श्रद्धया देवमनाप्तास्ते प्रकीर्तिताः JayāS. 22. 35.

अनाप्तकर्तृकत्व (anāptakartṛka-tva) *n.* the state of being composed by an untrustworthy person तत्र ह्याप्तप्रणीतत्वं शिष्टस्वीक(? का)रनिश्चितम्। अनाप्तकर्तृकत्वं च न श्रुतेः श्रूयते क्वचित् ĪśānŚiPa. ii. 1. 49(42); सांख्यादीनामनाप्तकर्तृकत्वमभिधाय NyāySu.(Ja.) 425B. 7 (*on* ii. 2.12)

अनाप्तकर्तृकत्वशङ्का (anāptakartṛkatva-śaṅkā) *f.* doubt of being composed by an untrustworthy person अनाप्तकर्तृकत्वशङ्कायां कथं दोषाभावनिश्चयः NyāyPari. 384. 10; महाजनपरिग्रहादेवानाप्तकर्तृकत्वशङ्कोन्मूलनात् NyāyPari. 384.11.

अनाप्तकाम (an-āptakāma) *adj.* whose desires are not fulfilled आप्तकामाः स्विद् देवाः स्तूयन्ता ३ अनाप्तकामा इति NidāSū. 26. 16 (2.3); अथापीहैवं पश्याम आप्तकामतराणामेवानाप्तकामैरिप्साम् NidāSū. 26.23 (2. 3); कुतोऽनाप्तकामान् प्रतिव्यभविष्यदिति NidāSū. 27. 4 (2. 3); अप्राप्तप्राप्तौ हि

संभ्रमः स्यादनाप्तकामस्य ChāndoUBh. 176.16 (*on* iii. 14. 2); (ब्रह्म) कामयितृत्वादस्मदादिवदनाप्तकाममिति चेत्, न, स्वातन्त्र्यात् TaiUBh. 257. 2 (*on* 2.6); यस्य हि अन्यत्वेन प्रविभक्तः कामः, तत् अनाप्तकामं भवति, यथा जागरितावस्थायां देवदत्तादिरूपम् BṛĀraUBh. 571. 9 (*on* iv. 3. 21); आप्तकामः परमेश्वरः, अल्पैश्वर्योऽनाप्तकामो जीवः ŚvetāUBh. 103. 3 (*on* 1. 9); अनाप्तकाममस्योक्तमात्माविद्यैकहेतुकम् रूपम् BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1296; अनाप्तकामं तत्सर्वमपेक्ष्येदमिहोच्यते BṛĀraUBhVā. iv. 3. 1335; मुनिर्हिमाचलशिखरे तपस्यन्ननाप्तकाम एव हिमाचलेन स्वहिममहिमगलज्जलप्रायशरीरः कृतः Manmatho. 2. 17 (433. 15)

अनाप्तकामत्व (anāptakāma-tva) *n.* the state of being one whose desires are not fulfilled कार्यत्वं हि स्वभावदृष्टविग्रहवत्त्वानाप्तकामत्वानीश्वरत्वासार्वज्ञ्यादिव्याप्तिविरयुपयुक्ततरानेकविशेषानुपक्तम् ĀgaPrā. 16. 18.

अनाप्तकामिनीसंभोग (anāpta-kāminīsambhoga) *adj.* who has not had sexual intercourse with a woman आगतश्च गृहम् -- अनाप्तकामिनीसंभोगस्य रतिसुखमनार्जितयशसो यशश्चेत्यादिभिश्चतुर्वर्गफलो निवन्ध इति -- निर्वृतिमवाप UdaySuKa. 157. 14.

अनाप्तगिर् (anāpta-gir) *f.* speech of an untrustworthy (person) जन्म तुल्यं हि बुद्धीनामाप्तानाप्तगिरां श्रुतौ ŚlokaVār. 7. 246 (914.1); NyāyRaMā. 92. 23; एतावानेव भेदः स्यादाप्तानाप्तगिरां मम। यत्रानाप्तोक्तिजातायाः प्रामाण्यं स्थाप्यते धियः NyāyRaMā. 93.4.

अनाप्तगोत्रस्खलना (anāpta-gotraskhalanā) *adj.* (*f.*) I in which falling of the mountains has not taken place तामाविशत् ··· गणाधिपः। ··· अनाप्तगोत्रस्खलनामविपक्षामिव स्त्रियम् HarVi. 32. 18 (comm. गोत्राः पर्वताः); II who has not experienced (the husband's) calling by wrong names, HarVi. 32.18 (comm. गोत्रं च नाम)

अनाप्तचर्या (anāpta-caryā) *f.* untrustworthy (i. e. heretical) practices अनाप्तचर्यागमदुर्विदग्धमधःपतन्तं नरलोकमेनम्। ··· पोतं प्रसन्नानिलवद्भियत VarāṅgaC. 22. 49.

अनाप्तचोदना (anāpta-codanā) *f.* injunction of an untrustworthy person सर्वशब्दः सर्वनामत्वात् प्रकृतवैदिककृत्स्नचोदनाप्रतिज्ञापादनार्थः। तेनानाप्तचोदनापेक्षया नाभ्युपगमविरोधः TātpaṬ.(U.) 40. 25 (*on* 2. 28)

अनाप्तजाड्यादि (anāpta-jāḍyādi) *adj.* dullness or stupidity etc. of an untrustworthy person अनाप्तजाड्यादिविनिर्मितित्वसंभावनासंभविविप्रलम्भाः। परोपदेशाः परमाप्तकृप्तपथोपदेशे किमु संरभन्ते MahāVISt.(H.) 2.15.

अनाप्तज्ञान (anāpta-jñāna) *n.* knowledge coming from an untrustworthy person वाक्यश्रवणानन्तरमेव ह्याप्तानाप्तज्ञानानपेक्षैरेव पदार्थैर्वाक्यार्थोऽवगम्यते ŚāstrDī. 73. 9 (*on* i. 1.5)

अनाप्तता (anāpta-tā) *f.* the state of being untrustworthy, untrustworthiness असर्वज्ञतानाप्ततयोः साध्यधर्मयोः संदिग्धो व्यतिरेकः NyāyBi. 3.130.

अनाप्तत्व (anāpta-tva) *n.* the state of being untrustworthy, untrustworthiness आप्ते तु कल्प्यमानेऽर्धजरतीयं स्यात्, अर्धे तस्याप्तत्वमर्धे च कथमनाप्तत्वमिति तदिदमनुपपन्नम् NyāyMañ. i. 227.12; भगवच्छब्देन शंकरादिवत् अनाप्तत्वं नास्तीत्यभिप्रेतम् ŚrutaPra. iA. 9. 15 (*on* i. 1.1); बुद्धस्यानाप्तत्वेन प्रत्युक्ते अस्तु तर्हि सत्त्वानुमानादित्यादि NyāyPari. 177.9; न चात्र शब्दः प्रमाणं, वादिनोरनाप्तत्वात् TattvCin. ii(2).7. 1; न वा भगवतो दुःखमपकर्मोपदेशकत्वेनानाप्तत्वम् TattvCin. ii(2). 170. 19; तथा च वक्तुर्दर्शनाभावादनाप्तत्वम् AṇuBh. 62. 17 (*on* i. 2. 17); तेषामसांप्रदायिकश्रुतिपाठकल्पनेनानाप्तत्वं तावद् सिध्यति ŚivārkaMaDī. i. 481. 26 (*on* i. 3.35); तदेवं सांख्यादिस्मृत्योर्वेदविरुद्धत्वेनानाप्तत्वे निर्णीते वेदेऽपि तद्विरोधिनः केचित् सांख्यादयः संशयीरन् GoviBh. 89. 1 (*on* ii. 1. 4)

अनाप्तत्वप्रसङ्ग (anāptatva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of untrustworthiness अज्ञातसंदिग्धानुवादादिवाक्यप्रयोक्तुरनाप्तत्वप्रसङ्गात् TattvPradī.(Ci.) 272. 7; NyāySu.(Ja.) 6A.10 (*on* i. 1. 1); अनिवृत्ताविषश्चेद् भ्रान्तत्वादेव पूर्ववदनाप्तत्वप्रसङ्गः ŚatDū. 143.13; विपक्षे शिवस्यानाप्तत्वप्रसङ्गो बाधकः NyāySu.(Ja.) 108A. 8 (*on* i. 1. 3); ईश्वरमनङ्गीकुर्वन्तं सांख्यं प्रति ··· तस्मिन्ननुमानं प्रमाणमुपन्यस्यतः सूत्रकारस्यानाप्तत्वप्रसङ्गात् ŚivārkaMaDī. i. 171. 23 (*on* i. 1. 4)

अनाप्तत्वशङ्का (anāptatva-śaṅkā) *f.* doubt about untrustworthiness तदेतत्सर्वमुभयानुमतसाक्षिविषयम् । बहुत्ववदुभयसंमतत्वस्याप्यनाप्तत्वशङ्काव्युदासकत्वात् SmṛtiCan. iii. 175.17.

अनाप्तत्वादि (anāptatvādi) *adj.* untrustworthiness etc. अबाधादिति। कलहादिस्थलेऽनाप्तत्वादिना वाक्यार्थज्ञानस्य भ्रमत्वेऽपि श्रौतज्ञानस्योक्तरीत्या भ्रमत्वज्ञानरूपबाधासंभवात् GuruCandr. ii. 248.13.

अनाप्तत्वापत्ति (anāptatvāpatti) *f.* undesired contingency of untrustworthiness यावत्प्रमाणदृष्टं तावत एव वक्तेति चेन्न। अज्ञातसंदिग्धानुवादवाक्यप्रयोक्तुरनाप्तत्वप्रसङ्गात् । मीमांसकस्यापि कदाचिच्चाटुवादित्वसंभवेनानाप्तत्वापत्तेश्च NyāySu.(Ja.) 6A.10 (*on* i. 1. 1); (गायत्र्याः) मात्रादेरपि वत्सलतरायास्तस्या एवंभूतमिथ्यात्वोपदेशे सर्ववञ्चकतयानाप्तत्वापत्तेः VedāntRaMañ. 1. 1 (9. 8)

अनाप्तत्वाभाव (anāptatvābhāva) *m.* absence of untrustworthiness यदा तु पुनरनाप्तत्वाभावेऽमीषामप्रयोगः, तत् किं शब्दाभावादयथार्थज्ञानानुत्पत्तिः, आहोस्वित् दोषाभावादिति संदिग्धो व्यतिरेकः TātpaṬ.(U.) 60.17 (*on* 2. 61)

अनाप्तत्वायोग (anāptatvāyoga) *m.* non-possibility of untrustworthiness न चाप्तत्वमीदृग्वाक्यप्रयोक्तृत्वेन विरुध्यते, तथाविधशब्दोच्चारणे सत्यप्याशयदोषाभावादनाप्तत्वायोगात् TātpaṬ.(U.) 60.21 (*on* 2.61)

अनाप्तत्वाशङ्का (anāptatvāśaṅkā) *f.* doubt about untrustworthiness आप्तवाक्यस्य तु पौरुषेयत्वे सति अनाप्तत्वाशङ्कापाकरणायाप्तप्रणीतत्वमपेक्ष्यते, न प्रामाण्ये PrakaVi. 49. 22.

अनाप्तदक्षिण (anāpta-dakṣiṇa) *adj.* (sacrifice) in which the sacrificial fee is not obtained नानाप्तदक्षिणैर्यज्ञैर्यजन्ते विषये मम MahāBhā. xii. 78.10; पुण्यान्यन्यानि कुर्वीत श्रद्दधानो जितेन्द्रियः। अनाप्तदक्षिणैर्यज्ञैर्न यजेत कथंचन MahāBhā. xii. 159.22.

अनाप्तदेशवन्मृद्वत् (anāptadeśavanmṛd-vat) *adv.* like the clay which has places not reached (by it) कपालाद्यात्मना कुम्भं मृद्वद्व्याविशज्जगत् (ब्रह्म) ।-- अनाप्तदेशवन्मृद्वत्प्रवेशो व्यापिनः कथम् TaiUBhāVā. 118.7(2)

अनाप्तनरोक्ति (anāptanarokti) *f.* statement of an untrustworthy person स्वप्रत्ययान्तरापेक्षा स्यादनाप्तनरोक्तिषु। आप्तोक्तिषु नरापेक्षा नोभयं चोदनासु नः ŚlokaVār. 5(1). 16 (2.2.3)

अनाप्तनिद्र (anāpta-nidra) *adj.* who did not get sleep पत्रावलीचित्रकपोलपालिं प्रातः सपत्नीमवलोक्य काचित्। तुतोष लाक्षाक्तमनाप्तनिद्रं पुनः प्रियं वीक्ष्य विषादमाप BhāvŚ. 18; अनाप्तनिद्रस्य तथा नरेन्द्र व्यायामहीनस्य च नान्नपाकः YaśasCam. i. 507. 6.

अनाप्तनिर्द्वय (anāpta-nirdvaya) *adj.* who has not attained the non-dual (Brahman) (स जीवः) परमात्मापरिज्ञानमात्रयानाप्तनिर्द्वयः BṛĀraUBhVā. i. 4. 1758.

अनाप्तपर्यन्तवृत्ति (anāpta-paryantavṛtti) *adj.* which has not attained the nature of limitation विस्तीर्णतादि गगनोदधिभूभृतां यश्चक्रे स संकटमनाः स्फुटमन्य एव। येन व्यधायि महतां हृदयेष्वनाप्तपर्यन्तवृत्ति तदसावपरोऽस्ति वेधाः HarVi. 13.30.

अनाप्तपाखण्डस्मृति (anāptapākhaṇḍa-smṛti) *f.* *smṛti*-text composed by an untrustworthy heretic नात्मानं घातयेत्प्राज्ञ इत्याद्याप्तमन्वादिस्मृत्या केदारे पातयेद्देहमित्याद्यनाप्तपाखण्डस्मृतिर्बाध्यते VīraMi. (Paribhāṣā.) 26. 22.

अनाप्तपुण्योपचय (anāpta-puṇyopacaya) *adj.* who has not secured accumulation of merit अनाप्तपुण्योपचयैर्दुरापा फलस्य निर्धूतरजाः सवित्री। तुल्या भवद्दर्शनसंपदेषा वृष्टेर्दिवो वीतबलाहकायाः Kirātā. 3.5 = SarasKaṇṭhā. 397. 23.

अनाप्तपुरुषार्थ (anāpta-puruṣārtha) *adj.* who has not attained the goal of human life अनाप्तपुरुषार्थोऽयं निःशेषानर्थसंकुलः। इत्यकामयतानाप्तान् पुमर्थान् साधनैर्जडः BṛĀraUBhVā. i. 4.1814; अनाप्तपुरुषार्थानामाशीर्वादो हि युज्यते TaiUBhāVā. 16. 2(1)

अनाप्तपुरुषोक्तत्व (anāptapuruṣokta-tva) *n.* the state of being stated by an untrustworthy person अनाप्तपुरुषोक्तत्वं हेतुस्ते न प्रयोजकः स्यादनाप्तोक्ततामात्रादप्रामाण्यं न च श्रुतेः SarvaSiSaṁ. 8.14.

अनाप्तपूर्व (anāpta-pūrva) *adj.* not obtained before नृपाभिषेको नृपनः पुरातनैरनाप्तपूर्वः VarāṅgaC. 21. 52; अनाप्तपूर्वं किमपेक्षितं ते Yādavā. 2. 17.

अनाप्तप्रणीत (anāpta-praṇīta) *adj.* composed by an untrustworthy person द्विविध एव लौकिकः शब्दः — आप्तप्रणीतोऽनाप्तप्रणीतश्च TātpaṬ. (U.) 61. 14 (*on* 2.62); अनाप्तप्रणीते हि वाक्ये प्रतिपत्तृप्रमाणसंवादेन प्रामाण्यम् TātpaṬ.(U.) 191.13 (*on* 5(0).16); पौरुषेयवाक्यमनाप्तप्रणीतत्वेन दुष्यति। तद्धि तदप्रणीतमर्थादनाप्तप्रणीतं भवेद् Kāśi. 1. 99. 9 (*on* 2. 70); वेदोऽनाप्तप्रणीतः आप्तप्रणीतवाक्यत्वात् ··· इत्यपि न प्राप्नोति अनुकूलतर्काभावात् PrakaVi. 286. 22; वेदः ··· विमतोऽनाप्तप्रणीतो न भवति अपौरुषेयत्वाद् व्योमवत् NyāySu.(Ja.) 237B. 11 (*on* ii. 1.2)

अनाप्तप्रणीतता (anāptapraṇīta-tā) *f.* the state of being composed by an untrustworthy person पौरुषेयमपि हि नाप्तप्रणीतत्वेनाप्रमाणम्, अपि तु अनाप्तप्रणीततया Kāśi. 1. 99. 12 (*on* 2.70)

अनाप्तप्रणीतत्व (anāptapraṇīta-tva) *n.* the state of being

composed by an untrustworthy person प्रतिवादिनो वेदस्याप्रणीतत्वात् वादिनश्चानाप्तप्रणीतत्वात् सिद्धो हेतुः TātpaṬ.(U.) 40. 11 (*on* 2.27); 64. 16 (*on* 2. 72); अप्रमाणमशेषं च शास्त्रं बुद्धादिकल्पितम् । स्यादनाप्तप्रणीतत्वात् SarvaSiSaṁ. 6. 23; 8.12; 8.15; शाक्यादयो वेदानामनाप्तप्रणीतत्वं मन्यमानाः हेत्वसिद्धिमुक्त्वैव कृतार्थाः स्युः NyāyRa. 372. 21 (*on* 5(4).81); पौरुषेयमाप्तवाक्यम् । अपौरुषेयं च वेदवाक्यम् । उभयमप्यनाप्तप्रणीतत्वदोषविरहात् ··· प्रमाणम् ŚāstrDī. 72. 4 (*on* i. 1. 5); विष्णुकाण्वायनस्मृत्योश्च ··· अनाप्तप्रणीतत्वं शङ्कमानस्य स्वकीयब्राह्मणत्वेऽप्यनाश्वासः स्यात् VedāntKa. 487. 9 (*on* iii. 4. 18); कारणदोषजन्यत्वात् मिथ्यात्वस्य अनाप्तप्रणीतत्वस्य च शब्ददोषत्वात् पौरुषेयत्वाद् वेदेऽनुपपत्तेः वेदार्थज्ञानस्योत्पन्नस्य मिथ्यात्वज्ञापनलक्षणबाधायोगात् NyāySu.(So.) 1237. 5 (*on* iii. 3. 14); अनाप्तप्रणीतत्वं गुण इति चेत् तर्ह्याप्तप्रणीतत्वं दोषोऽपि किं न स्यादिति स एव प्रसङ्गः NyāySu.(Ja.) 321A. 7 (*on* ii. 2. 1)

अनाप्तप्रयुक्त (anāpta-prayukta) *adj.* employed by an untrustworthy person किं चाप्तानाप्तप्रयुक्तयोर्नद्यास्तीरे पञ्च फलानि सन्तीति वाक्ययोरस्ति कश्चिद्विशेषो न वा NyāySu.(Ja.) 76A. 8 (*on* i. 1. 1)

अनाप्तप्रयोक्तृकता (anāptaprayoktṛka-tā) *f.* the state of having an untrustworthy person as the speaker (विपर्ययज्ञानोत्पत्तिः) सा च शब्दोच्चारणसंनिधानेऽप्यनाप्तप्रयोक्तृकतां विना न दृष्टा TātpaṬ.(U.) 62. 10 (*on* 2. 62)

अनाप्तबीज (anāpta-bīja) *adj.* who has not attained the cause (of emancipation) स्वामिन्नभव्यो भव्यो वा प्लयः पुरुषब्रुवः । भगवानाह भव्योऽयमथ वेलंधरोऽवदत् । आप्तबीजोऽथवानाप्तबीजोऽथ भगवाञ्जगौ । अनाप्तबीजः SamarāSaṁ. 9. 749.

अनाप्तब्रह्मस्वरूप (anāpta-brahmasvarūpa) *adj.* who has not attained the nature of Brahman तस्यैवमविद्यया अनाप्तब्रह्मस्वरूपस्य, प्रकृतसंख्यापूरणस्यात्मनः ··· विद्यया तदाप्तिरुपपद्यत एव TaiUBh. 228. 20 (*on* 2. 1)

अनाप्तभाषितत्व (anāptabhāṣita-tva) *n.* the state of being spoken by an untrustworthy person आप्तानाप्तभाषितत्वे विशेषो नास्ति शब्दगः ŚivDṛ. 2. 77.

अनाप्तमास्य (ánāpta-māsya) *adj.* [P. v. 1. 81] (foetus) which has not attained the age of a month, not one month old अ̲नाप्तमास्यो वा̲ ए̲ष । भवति यो̲ऽविज्ञातो ग̲र्भः ŚatBr.(K.) V. vi. 4.1; V. vi. 4. 3.

अनाप्तवक्तृ (anāpta-vaktṛ) *m.* untrustworthy speaker चक्षुरादिप्रत्यक्षं हि क्वचिद्यथार्थज्ञानं क्वचिदयथार्थज्ञानं जनयदपि प्रमाणमङ्गीक्रियत एव । दोषसदसद्भावाभ्यां तत्र भेद इति चेत् । तर्ह्यत्राप्यनाप्तवक्तृसदसद्भावाभ्यां भेदो भविष्यति NyāySu.(Ja.) 79A. 11 (*on* i. 1. 1)

अनाप्तवचस् (anāpta-vacas) *n.* statement of an untrustworthy person अबाधितमपि त्वर्थे प्रमाणांशेऽपबाधनात् । तत्राप्रमाणतामेति बुद्धानाप्तवचो यथा BrahmSi. 95. 20; मायोगेऽपि न मानत्वमनाप्तवचसः क्वचित् BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 708; न च तत्राप्यनाप्तवचः प्रमाणम् Kāśi. ii. 16.11 (*on* 5(1). 16); तस्मादनाप्तवचसां सत्येवाप्रामाण्ये वक्तृदोषाधीनत्वाद्वेदे च तदभावात्प्रामाण्यमेव वक्तव्यम् ŚāstrDī. 24.22 (*on* i. 1. 2)

अनाप्तवत् (anāpta-va(n)t) *adj.* who has not attained तथाप्युत्तमया राज्यश्रिया तृप्तिमनाप्तवान् । सौदासः कुत्सितं कर्म तथाविधमसेवत PadmP.(Ra.) 83. 62.

अनाप्तवत् (anāpta-vat) *adv.* 1 like that of an untrustworthy person अनाप्तः सन् (v. l. अनाप्तवच्च) आप्ततमस्य वाचं सुयोधनो विदुरस्यावमन्य । ··· विशतेऽधर्ममेव MahāBhā. v. 26. 11; 2 as if not obtained or acquired अवाप्यते मनुष्यत्वं कष्टं नष्टमनाप्तवत् PadmP.(Ra.) 112.81; संसारदशायामावृतानन्दस्य अनाप्तवदवभासमानस्य आत्यन्तिकसुखात्मिका मुक्तिर्मे स्यात् LalitāTriBh. 299. 6 (*on* 27); अविद्यामात्रविध्वस्तौ यतोऽनाप्तवदाप्यते (ब्रह्म) BṛĀraUBhVā. iv. 2.34.

अनाप्तवाक्य (anāpta-vākya) *n.* statement of an untrustworthy person 'वाक्यत्वात्' इति चानाप्तवाक्यैरनैकान्तिकः TātpaṬ.(U.) 41. 8 (*on* 2. 28); अनाप्तवाक्येऽपि वक्तृदोषाः संक्रान्ता विपर्ययज्ञानहेतवः TātpaṬ.(U.) 61. 15 (*on* 2. 62); अनाप्तवाक्ये हि दृष्टव्यभिचारित्वात् तज्जनितात् प्रत्ययात् प्रत्ययान्तरं स्वीयमर्थावधारणायापेक्षते Kāśi. ii. 16. 10 (*on* 5(1). 16); अनाप्तवाक्यमपि श्रोतुरिन्द्रियविषयभूतमवितथमित्युच्यते NyāyRa. 77.8 (*on* 2. 104); तदनाप्तवाक्येनैवेयं वाक्यार्थधीः NyāyRa. 913. 22 (*on* 7. 246); अनाप्तवाक्यस्य स्वप्रामाण्यं न मूलविरहात् ŚāstrDī. 44. 2 (*on* i. 1. 5); तथाभूतस्यानाप्तवाक्यस्य संसर्गज्ञानपूर्वकत्वाभावात् NyāyKuA. ii(1).210.5; स आप्तानाप्तवाक्याभ्याम् ··· संसर्गज्ञानपूर्वकत्वाभावात् ... ; भवत्पक्ष इव यथार्थ संसर्गं प्रतिपद्यमानेऽर्थे ··· प्रतिबोधनीयः KhaṇḍanKhā. 423. 1; भवत्पक्ष इव यथार्थ संसर्ग प्रतिपद्यमानेऽर्थे ··· प्रतिबोधनीयः KhaṇḍanKhā. 423. 1; बोध्यमिच्छद्भिरस्माभिरपि हेत्वपेक्षा अनाप्तवाक्येषु नियत (नीयत) इति (किं) नोपपद्यते NyāyKu. 59.2; वक्तुरानुकूल्याभावाज्जैनाद्यनाप्तवाक्यम् NyāySu.(Ja.) 6A. 5 (*on* i. 1. 1); ननु नदीतीरे पञ्च फलानि सन्तीत्यनाप्तवाक्ये व्यभिचारान्नेदमनुमानम् Upask. 398. 5 (*on* ix. 2. 3); अनाप्तवाक्ये योग्यतादिविरहान्न व्यभिचारः SarvaDaKau. 67. 3; अनाप्तवाक्यं चेल्लिङ्गाभास एव व्यभिचारात् TantrRaha. 37. 12; प्रातिभासिकयोग्यतादिमतानाप्तवाक्येन च तात्त्विको व्यावहारिको वार्थः ··· सिध्येत् Nyāyāmṛ. 106B. 7; SiddhāLeSaṁ. 320. 3.

अनाप्तवाक्यज (anāptavākya-ja) *adj.* arising from the statement of an untrustworthy person अनाप्तवाक्यजबोधस्य वा नाप्रमात्वं स्यात् KhaṇḍanKhā. 436. 23.

अनाप्तवाक्यजन्यत्व (anāptavākyajanya-tva) *n.* the state of being produced from the statement of an untrustworthy person व.लहादिस्थले वाक्यार्थज्ञानस्यानाप्तवाक्यजन्यत्वादिना भ्रमत्वेऽपि श्रोतज्ञानस्योक्तरीत्या भ्रमत्वज्ञानरूपबाधासंभवात् LaCandr 519. 29.

अनाप्तवाक्यत्व (anāptavākya-tva) *n.* the state of being the statement of an untrustworthy person लिङ्गव्यापारस्तु तत्राप्यविशिष्टः, निर्वाहिकायास्तु फलवत्तायाः प्रमाणाभावाद् न निर्वहति । तदभावश्चानाप्तवाक्यत्वात Kāśi. ii. 16.6 (*on* 5(1). 15); YuktiSneha. 48. 22 (*on* i. 1. 5); अनाप्तवाक्यत्वपरस्परविरुद्धार्थत्वादिभिर्बौद्धाद्यारोपिताप्रामाण्यशङ्कापङ्कपरिक्षालनपरत्वात् ···तर्कशास्त्रं वेदोपाङ्गं भवति SarvaMaSaṁ. 11. 16; 16. 18.

अनाप्तवाक्यत्वाविशेष (anāptavākyatvāviśeṣa) *m.* sameness of being the statement of an untrustworthy person अनाप्तवाक्यत्वाविशेषाद्वस्तुतो द्वयोरनादरणीयत्वेऽपि योगसिद्धसार्वज्ञवाक्यत्वाविशेषाभिमानात् भवति प्रतिरोधः NyāyPari. 309. 19.

अनाप्तवाक्यविषय (anāptavākya-viṣaya) *adj.* referring to the statement of an untrustworthy person विप्लवते खल्वपीत्यादि त्वनाप्तवाक्यविषयम् NyāyRa. 94.14 (*on* 2. 162)

अनाप्तवाक्यादिजन्य (anāptavākyādi-janya) *adj.* produced from the statement etc. of an untrustworthy person अनाप्तवाक्यादिजन्यपरोक्षविभ्रमोऽप्यविद्यावृत्तिरेवेत्यभ्युपगमो वेदान्तविदाम् SiddhāBi. 124. 5.

अनाप्तवाक्योत्थ (anāptavākyottha) *adj.* arising from the statement of an untrustworthy person नापि चतुर्थः (कल्पः)। अनाप्तवाक्योत्थविभ्रमप्रत्यये ··· चातिव्याप्तेः TattvPradī.(Ci.) 232. 5.

अनाप्तविगीतस्मृति (anāpta-vigītasmṛti) *f.* blamable *smṛti*-text (coming) from an untrustworthy (source) आप्ताविगीतस्मृत्यानाप्तविगीतस्मृतिः (बाध्यते) TantrVā. 879. 13 (*on* iii. 3.14)

अनाप्तवित्ता (anāpta-vittā) *adj.* (*f.*) who has not obtained money तयापि दूनया श्रेष्ठिसदनेऽनाप्तवित्तया । प्रोचे हस्तौ कथं छिन्नौ SamarāSaṁ. 7.500.

अनाप्तसंसर्ग (anāpta-saṁsarga) *m.* association with an untrustworthy person अङ्गुल्यग्रादिवाक्यानां तु अनाप्तसंसर्गादर्थास्पर्शित्वम् VivaPraSaṁ. 296. 16.

अनाप्तसंदृब्ध (anāpta-sandṛbdha) *adj.* composed by an untrustworthy person महता खलु प्रयत्नेन शिष्याचार्यपरंपरया वेदान् धारयन्तो दृश्यन्ते, तदर्थं चानुतिष्ठन्तः । तदनाप्तसंदृब्धानामनुपपन्नम् Kāśi. i. 110.23 (*on* 2. 98½)

अनाप्तसमय (anāpta-samaya) *m.* inappropriate time, improper time अनाप्तसमये तस्य न ययुः पथि रक्षिणः RājTa.(Ka.) 8. 3273.

अनाप्तसमागम (an-āptasamāgama) *m.* non-arrival of the lover तत्र प्रियस्यानाप्तसमागमा(? मे) सखीनां पुरतः स्वचित्तविनोदनार्थं वेषगतिहसितभणितैरनुकृतिर्या क्रियते सा लीला NāṭaLaRaK. 2606.

अनाप्तसाधारण्य (anāpta-sādhāraṇya) *n.* sameness regarding an untrustworthy person पदार्थमात्रे चाभ्रान्तत्वसिद्धावपि न किंचित् अनाप्तसाधारण्यात् Kiraṇā. 310. 24.

अनाप्तसौष्ठव (anāpta-sauṣṭhava) *adj.* 1 who has not attained (physical) excellence सरस्वतीमातुरभूच्चिरं न यः कवित्वपाण्डित्यघनस्तनंधयः । कथं स सर्वाङ्गमनाप्तसौष्ठवो दिनादिनं प्रौढिविशेषमश्नुते ŚrīKaC. 2. 27 = Subhāṣi. 170; 2 who has not attained excellence (in acquiring skill), ŚrīKaC. 2.27 (comm. अनाप्तमलब्धं सौष्ठवं व्युत्पत्तिगर्भत्वं येन सः); Subhāṣi. 170.

अनाप्तस्पर्श (anāpta-sparśa) *m.* contact with an untrustworthy person अपौरुषेये तु वेदे यद्यप्याप्तप्रणीतत्वं नास्ति तथापि प्रामाण्यस्य तदपेक्षाभावादनाप्तस्पर्शनिमित्तदोषाभावाच्चानपोदितं प्रामाण्यं भवति ŚāstrDī. 44. 5 (*on* i. 1. 5)

अनाप्तहस्त्यश्वपदातिपार (anāpta-hastyaśvapadātipāra) *adj.* the other end or limit of whose elephants, horses and foot-soldiers cannot be reached (i. e. counted) संख्यानदीष्णैरपि राजपुंभिरनाप्तहस्त्यश्वपदातिपारः अम्भोधिरुद्वेल इवाविवेश प्रतर्दनो नाम निशाचरेन्द्रः RāmC. App.(1) 38. 48.

अनाप्ताकृतवाक्य (anāptākṛta-vākya) *n.* statement not made by

an untrustworthy person चोदनावाक्यजनितप्रत्ययस्य प्रमाणता। आप्तवाक्यसमुद्भूतप्रत्ययस्यैव सिध्यति। यतोऽयं प्रत्ययस्तावदनाप्तकृतवाक्यजः। कालाबस्थादिभेदेऽपि विसंवादोऽस्य नास्ति यत् TattvSam. 2349.

अनाप्ताखिलशैलादिप्रतिबिम्ब (anāptākhilaśailādipratibimba) *adj.* which has not received the reflection of everything like mountains etc अनाप्ताखिलशैलादिप्रतिबिम्बे हि यादृशी। स्याद्दर्पणे दर्पणता केवलात्मस्वरूपिणी YogVā. iii. 4. 57 = SāṅkhyaPraBh. 85. 3 (*on* 2. 34)

अनाप्तानुक्त (anāptānukta) *adj.* not stated by an untrustworthy person अनाप्तानुक्तवाक्यजनितं तदर्थविज्ञानं तत् प्रमाणम् NyāyPari. 361. 1; अनाप्तानुक्त इत्युक्तत्वाद्वेदस्य पौरुषेयत्वमतनिरासः YatīndraDī. 25. 8.

अनाप्तानुप्रवेश (anāptānupraveśa) *m.* inclusion of an untrustworthy person अनाप्तानुप्रवेशश्च शब्दे दोषः, स च संवन्धग्रहणं निराकरिष्यते TātpaṬ.(U.) 70.18 (*on* 2. 100)

अनाप्तप्रणीतत्व (anāptapraṇīta-tva) *n.* the state of not being composed by an untrustworthy person नन्वसिद्धमेवानाप्तप्रणीतत्वं दोषवर्जनं च वेदस्यानाप्तप्रणीतत्वात् NyāyRa. 102. 15 (*on* 2. 186); अन्योन्याश्रयत्वात् परस्परविरोधेन प्रामाण्यसंदेहे सत्यनाप्तप्रणीतत्वादिना प्रमाजनकत्वव्याप्तिवेदप्रामाण्यनिश्चये जाते ... इत्यन्योन्याश्रयः AdvaiSi. 355.8.

अनाप्ताप्रणीतवाक्य (anāptāpraṇīta-vākya) *n.* statement not composed by an untrustworthy person अनाप्तप्रणीतवाक्यस्य जगत्याप्तप्रणीतत्वनियमदृष्टेः, अन्यथा वक्तुरभावे वाक्यस्योत्पत्तिप्रतीत्योरसंभवात् TattvPradī. (Ci.) 157. 11.

अनाप्ताप्रणीतवाक्यत्व (anāptāpraṇītavākya-tva) *n.* the state of being a statement not composed by an untrustworthy person वेदः प्रमाणम्, अनाप्ताप्रणीतवाक्यत्वात्, मन्वादिवाक्यवत् VivaPraSam. 280. 7; (वेदः) विमतो विपरीतबोधको न भवति। अनाप्ताप्रणीतवाक्यत्वात्संप्रतिपन्नवाक्यवत् NyāySu.(Ja.) 237B.10 (*on* ii. 1. 2)

अनाप्ताप्रणीतोक्ति (anāptāpraṇītokti) *f.* statement not composed by an untrustworthy person अनाप्त(?प्त MUSS. 13)प्रणीतोक्तिजन्यत्वाद् बाधवर्जनात्। देशकालादिभेदेन चास्योक्तिप्रत्ययो यथा ŚlokaVār. 2. 185 (102. 3); एतेनानाप्ताप्रणीतोक्तिजन्यत्वादित्येतस्याश्रयासिद्धतोक्ता TattvSamPañ. 743.3 (*on* 2604); नन्विदमदुष्टकारणजनितत्वमनाप्ताप्रणीतोक्तिजन्यत्वं चासिद्धं, सर्ववाक्यानां कृतकत्वात् Kāśi. i. 155. 7 (*on* 2. 186); iii. 221.16 (*on* 5(10). 2)

अनाप्ताभाव (anāptābhāva) *m.* absence of an untrustworthy person ननु गुणाधीने तु प्रामाण्ये चोदनाया नित्यत्वमाकाङ्क्षासंनिधियोग्यपदार्थपूर्वकत्वं वा अनाप्ताभावलक्षणो वा गुणोऽस्तीति तज्ज्ञानस्य प्रामाण्यं स्यात् TātpaṬ. (U.) 48. 5 (*on* 2. 46); अनाप्ताभावोऽपि न गुणः, अप्रमादकेष्वपि व्योमादिषु द्विचन्द्रादिज्ञानेषु च दर्शनात् TātpaṬ.(U.) 48. 10 (*on* 2. 46)

अनाप्तार्थ (anāptārtha) *adj.* which has not attained the main goal (of life) आप्ताशेषपुमर्थोऽपि प्रत्यग्याथात्म्यमोहतः। अस्तर्ज्ञो भवेदात्मा तथानाप्तार्थ एव च BṛĀraUBhVā. i. 4. 1015.

अनाप्ति (an-āpti) *f.* 1 non-obtainment, non-attainment कृत्स्नानन्दस्य चानाप्तिरवाप्तिरसुखस्य च BṛĀraUBhVā. iv. 4. 260; सर्वात्मनोऽप्यनाप्तिः स्यादशमस्येव मोहजा TaiUBhāVā. 46. 17(2); मोहादेवमनाप्तिः स्यादात्मनोऽपि ममात्मनः TaiUBhāVā. 134. 14(2); 2 untrustworthiness, cf. अनाप्तिमूलत्व.

अनाप्तिकृत् (anāpti-kṛt) *adj.* which causes non-attainment सदा लब्धात्मकस्यापि यतोऽज्ञानमनाप्तिकृत् TaiUBhāVā. 134. 1(2)

अनाप्तिनिमित्त (anāpti-nimitta) *n.* cause of non-attainment यदि तावद्वास्तवेनैव वृत्तेन ब्रह्म प्राप्तमात्मस्वाभाव्यात्केवलमासुरमोहापिधानमात्रमेवानाप्तिनिमित्तम् NaiṣkaSi. 40. 2.

अनाप्तिभी (anāpti-bhī) *f.* fear of non-obtainment निशि वियोगवतां पततां गणा निखिलमेव रवेः पपुरातपम्। पुनरनाप्तिभिया पपुरातपं दिनकृतः किममूण्यधिकं रुचेः। रथपदाह्वपतत्त्रिमिथुनानि नो यदमुना व्यपहन्त सहासितुम् HammīMaKā. 7. 12.

अनाप्तिमूलत्व (anāptimūla-tva) *n.* the state of being based on untrustworthiness फलव्यभिचारतस्तदंशस्यानाप्तिमूलत्वस्थितौ पशुपतिप्रणीतत्वादेस्तत्र व्यभिचारतः कथमनुमानं स्यात् NyāySu.(Ja.) 234B. 12 (*on* ii. 1.1)

अनाप्तीच्छु (anāptīcchu) *adj.* desirous of non-obtainment सा भवेच्छाप्त्यानाप्तीच्छोः प्रवृत्तिः सुखदुःखयोः। यतोऽपि प्राणिनः कामविभवेच्छे च ते मते PramāVār. 2. 184.

अनाप्तुम् (an-āptum) *inf.* not to obtain (i. e. to avoid) नलात्स्ववैश्वस्त्यमनाप्तुमानता नृपस्त्रियो भीममहोत्सवागताः। तदङ्घ्रिलाक्षामदधन्त मङ्गलम् NaiṣC. 15.55.

अनाप्तृ (an-āptṛ) *adj.* who does not obtain निशमय्य तदूर्जितं शिनेर्वचनं नप्तुरनाप्तुरेनसाम्। ... अभिपत्ते स्म वचो वचोहरः ŚiśuVa. 16. 38.

अनाप्तेक्षणसंस्तवा (anāptekṣaṇasaṁstavā) *adj* (*f.*) whose sight and hence acquaintance are not obtained yet (i. e. not yet seen and so not become acquainted with) अनेकरूपालिखनप्रगल्भया मुदिक्षणया वर्तिकदेव चिन्तया। स तामनाप्तेक्षणसंस्तवां पुरा लिलेख चित्ते मुकुरन्यथान्यथा NavaSāC. 4. 6.

अनाप्तोक्त (anāptokta) *adj.* uttered by an untrustworthy person संसृष्टत्वप्रकारकप्रतीतिपरत्वं तत्प्रकारकप्रतीतिपरहंनिमित्तत्वं वा अनाप्तोक्ते निराकाङ्क्षे च व्यभिचारि TattvCin. iv(1). 33.2; तन्त्वर्थसत्तानपेक्षप्राप्तत्वज्ञानमात्रात्। प्रवृत्त्याऽनाप्तोक्तेनापि प्रवृत्तिः स्यात् NyāySu.(So.) 58. 22 (*on* i. 2. 10); नन्वेते पदार्थाः संसृष्टा एवेति वा साध्यम्, संभावितसंसर्गा इति वा, नाद्यः अनाप्तोक्ते व्यभिचारात् Upask. 399. 2 (*on* ix. 2. 3)

अनाप्तोक्तता (anāptokta-tā) *f.* the state of being uttered by an untrustworthy person अनाप्तपुरुषोक्तत्वं हेतुस्ते न प्रयोजकः। स्यादनाप्तोक्तत्वाप्रामाण्यं न च श्रुतेः SarvaSiSam. 8.14; यत्रानाप्तोक्तताधीर्न भवति विहितानपि संभावनायां किं व्याख्या TattvMu. 4.110.

अनाप्तोक्तत्व (anāptokta-tva) *n.* the state of being uttered by an untrustworthy person नाप्तोक्तत्वनर्थप्रतीतिरङ्गमिति भ्रमः, किं त्वनाप्तोक्तत्वशङ्कानिरासः NyāyKuA. ii(1). 214. 4; कपिलकणादिसमयानामुक्तानुपलब्ध्यानाप्तोक्तत्वेन निराकृतत्वात् TattvPrakā. 94A.4 (*on* ii. 2. 1)

अनाप्तोक्तपदकदम्ब (anāptokta-padakadamba) *n.* group of words uttered by an untrustworthy person एते पदार्था मिथःसंसर्गवन्त इति संसृष्टा एवेति नियमो वा साध्यः संभावितसंसर्गा इति वा। न प्रथमः, अनाप्तोक्तपदकदम्बस्यापि तैरनैकान्तात् NyāyKuA. ii(1). 206. 2; Kiraṇā. 310. 15.

अनाप्तोक्तवाक्य (anāptokta-vākya) *n.* statement uttered by an untrustworthy person न चानाप्तोक्तवाक्यं प्रमाणं कारणदोषबाधकदर्शनात् NyāyPari. 361. 2.

अनाप्तोक्ति (anāptokti) *f.* statement of an untrustworthy person अनाप्तोक्तिरपि सत्या भवति यदि दृढयमानार्थवादनाप्तो भवति Kāśi. 1. 113. 20 (*on* 2. 104); अनाप्तोक्तौ व्यभिचारदर्शनात् तुल्यापि सामग्री संदेहेन विशिष्यते NyāyKuA. ii(1). 213.5; न चानाप्तोक्तिजाता धीर्लिङ्गाद्युत्पन्नमहोति NyāyRaMā. 92.24; 93. 5.

अनाप्तोक्तितस् (anāptokti-tas) *adv.* from a statement of an untrustworthy person ये त्वनाप्तोक्तितो बुद्धेरुत्पत्तिं प्रचक्षते। लिङ्गत्वं चाप्तवाक्यस्य तेनानैव तु दूषणम् NyāyRaMā. 93. 2.

अनाप्तोक्तिसत्यता (anāptokti-satyatā) *f.* truthfulness of the statement of an untrustworthy person दृढयमानार्थवादित्वे स्यादनाप्तोक्तिसत्यता ŚlokaVār. 2. 104 (77. 1)

अनाप्तोपज्ञ (anāptopajña) *adj.* originating from an unacquainted person (i. e. a stranger) अनाप्तोपज्ञमपि निर्मूल्यमाश्वासनावचनमापदि MohaRāPa. 3.47(36)

अनाप्त्वा (an-āptvā) *ger.* not having obtained क हि तदाप्स्यतीति यदितो नाप्त्वा(?यदितोऽनाप्त्वा, VIŚVA.) प्रैति JaimiBr. 1.233; स्थानिमनाप्त्वैव रञ्जिता जगती ĀryāSaŚa. 31.

अनाप्नुवत् (an-āpnuvat) *adj.* [*f.* -tī, -ntī] A not attaining स एषः पुरुषो विराजं संविपाद्यिषन्नेऽन्नमनाप्नुवन्नास्ते JaimiBr. 1. 233; तम् ... प्रजाः ...। नेत्रैः पपुस्तृप्तिमनाप्नुवद्भिः RaghuVa. 2. 73; गर्भो वृद्धिमनाप्नुवन्नुपविशद्गुरुशुष्यति वा AṣṭāSam. i. 214.21 (2.4); अन्यथा स्थूलतामनाप्नुवन्नेकोऽपि परमाणुः ... प्रत्यक्षतानियात् ĀtmaTaVi. 647.6; कार्यं हि हेतुना विनात्मानमनाप्नुवद्धेतुमत्तया कर्तारमाक्षिपति Kiraṇā. 4. 10; B not obtaining, not receiving, not getting अन्नावपि ... तत्पृष्ठमाश्रिताः। तदनुक्रमशो यथास्थानभाज उपासिताः। अन्ये चानाप्नुवन्तोऽनुपदं धावन्ति Tantrākhyā. 116. 14; PañcaTa. 3 93(26) (358. 6); तदपरे स्थानमनाप्नुवन्तस्तस्यानुपदमेव धावन्ति Pañcā. 222. 17; एता मिथो रूढविमानमार्गा लताग्रजं पुष्पमनाप्नुवन्त्यः। भवन्ति भारानमिताङ्गकेषु बद्धाभ्यसूयाः स्तनमण्डलेषु NavaSāC. 14. 67; विभूतेरनुत्पत्तौ कामा न पूर्यन्ते, अपरितुष्टकामो याचते, याचमानस्तदनाप्नुवन् धनिनः सेवते SaraKaṇṭhā. 723. 13; वृत्तिं तस्माल्लुब्धादनाप्नुवन्। ... विजयमङ्गोऽभूद्देशान्नानुं कृतोद्यमः RājTa.(Ka.) 7.760; 7. 1595; अनाप्नुवन्तो विधुरे राज्ञि राजकुलादन्नम्। दुर्भिक्षे तत्र सामन्ता अपि क्षिप्रं प्रपेदिरे RājTa.(Ka.) 8. 1208; 8. 1601; दारानभीप्सुर्वतते विवाहितांस्तान्प्राप्य तेभ्यस्तनयानमीप्सति। अनाप्नुवन्दुःखमसौ सुतीव्रं प्राप्नोति चेष्टेन वियुज्यते पुनः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 14. 86; C not finding दुरुपमितमितम्सत्यां हेतुं पृथगनाप्नुवन्। वीतशोकं तथाकाममयं पदमश्नुते GaṇḍKa. 4.78; इदमुक्त्वा तिरोऽभूत्सा भ्राम्यंश्चाहमनाप्नुवन्। राजर्षिं तं शुचात्मानं लब्धुमिच्छंस्तथेक्षितः

KathāSaSāg. xii. 5. 201; विश्वास्यापि तथा हन्तुं तं प्रसङ्गमनाप्नुवन् । उद्ताम्य-द्दिवारात्रं तल्पोपर्यवशं लुठन् RājTa.(Ka.) 8. 2113; तत्परोक्षे त्वहम् ··· तमनाप्नु-वती पुरुषान्तरं वीक्षितुमपि नोत्सहे PurusPa. 125. 6; D not reaching, not perceiving आरोपणीयं च रजतं ज्ञानेनानाप्नुवन् न रजतभ्रमवान् भवति Brahm-Si. 94. 19; अनाप्नुवन्पुमांसं तं सोऽपि मत्तो मतङ्गजः । जघान वटशाखाम् PariPar. 2. 208; पृथ्वीहरानुजः सुञ्जि निर्जित्य मनुजेश्वरः । परं पारं वितस्तायाः सेतुच्छेदाद-नाप्नुवन् RājTa (Ka.) 8. 1061; उपायैर्मिच्छद्भिः पक्षभूमिमनाप्नुवन् ।··· धर्मो मृग्यताम् MānaMe. 32. 7.

¹अनाप्य (an-āpyá) *adj.* [*f.* -ā] 1A unattainable वि ये दधुः शरदं मासमादहर्यज्ञमक्तुं चादृचम् । अनाप्यं वरुणो मित्रो अर्यमा क्षत्रं राजान आशत RV. vii. 66. 11; सदोत्सेनुत्पाद्योऽनाप्यश्चापि तथात्मनः । - अयम् (आत्मा) Br-ĀraUBhVā. iv. 4. 1114; 1B unapproachable, unreachable प्रजापतेस्तनूः ···अनाप्ता चानाप्या चानाप्ता तत्पुथिव्यनाप्या तद्द्यौः AitBr. 24. 6(645); KauṣI-Br. 27. 5 (132. 13); ĀśvaŚS. II. ii. 13. 13; ŚāṅkhāŚS. x. 19. 2; अन्त-रिक्षमिवानाप्यम् ··· भूयासम् AitĀ. V. i. 1. 23; आप्योऽपि रंहसा गच्छन्ननाप्यो मारुतेन यः । सैन्धवः सैन्धवाद्भर्भीदुत्तरात स पाण्डरः NīlaVi. 110. 11; 1C un-obtainable तल्लक्षकोटिभिरनाप्यमपीदमायुः कालो निकृन्तति VairāŚ.(Pa.) 86; **2** (Gr.) A not having a grammatical object (i. e. intransitive verbal base) गत्यर्थानाप्यादाधारे च CāndraVyā. i. 2. 70; i. 2. 97; गतिबोधाहार-शब्दार्थानाप्यानां प्रयोज्ये CāndraVyā. ii. 1. 44; ŚākaṭāVyā. iv. 3. 55; तत्साप्यानाप्यात्कर्मभावे कृत्यक्तखलर्थाश्च SiddhaHe. iii. 3. 21; iii. 3. 107; B [Loc.] when the grammatical object is not present कोपस्थानेऽनाप्ये CāndraVyā. ii. 1. 76; वौन्मुचोऽनाप्येऽचः ŚākaṭāVyā. iv. 1. 59.

²अनाप्य (an-āpya) *adj.* 1 not born or originated from water, NīlaVi. 110. 11; 2 not belonging to the (element) water, cf. ²अनाप्यत्व.

अनाप्य (an-āpya) *ger.* 1 not having obtained तनुमपि तनुजां रुजं त्वनाप्य व्रजति नरः स समाशतस्य पारम् AṣṭāSam. i. 69. 11 (1. 10); 2 not having reached अस्मिन्नलं विहरणेन खलु स्थितेनातिक्रम्य यद्गगनमिन्दुरनाप्य चास्तम् (वर्तते) DvyāśraKā. 13. 109; सरोजिनीमनाप्य हंसो न हि याति विश्रमम् RasSa. 142; परस्परं वेगितमाप्नुवन्तो न पेतुरुद्विग्य शरा इवाश्च । तेऽन्योऽन्य-सेनामुभयेऽप्यनाप्य स्वं श्लाघमाना इव तीक्ष्णभावम् RaghPāṇ.(Dha.) 16. 24.

¹अनाप्यत्व (anāpya-tva) *n.* the state of not being what is to be attained न च आप्यत्वेनापि कार्यापेक्षा, स्वात्मस्वरूपत्वे सत्यनाप्यत्वात् Brahm-SūBh.(Śaṅ.) 24. 5 (*on* i. 1. 4); द्रव्यपरत्वे चानुत्पाद्यत्वादविकार्यत्वादना-प्यत्वादसंस्कार्यत्वात् संस्कृतस्य च कार्यान्तरे उपयोगाभावादसंस्कार्यत्वम् PañcPā. 42. 11 (*on* i. 1. 1)

²अनाप्यत्व (anāpya-tva) *n.* the state of not belonging to the (element) water (सुवर्णस्य) नैमित्तिकद्रवत्वाधारत्वेन चानाप्यत्वं प्रसाध्य ··· रूपवत्वे(? त्वे)न तेजसत्वं साधनीयम् SarvaDaKau. 8. 27.

अनाप्यप्रापिका (anāpya-prāpikā) *adj.* (*f.*) which causes to attain (even) the unattainable प्रमाणं नयन्तीभिरनाप्यप्रापिकाः पुरुषकारशक्तीः ··· उक्तिभिरुत्सार्यमाणनिर्वेदो राजा ··· पितरमब्रवीत् UdaySuKa. 107. 18.

अनाप्यमानत्व (anāpyamāna-tva) *n.* the state of not being reached तद्व्यापारेण वानभिभूतव्यापारं कर्म तेनानाप्यमानत्वात्कर्मत्वं हित्वाविर्भूतव्यापारतया कर्तृत्वमेव प्रतिपद्येत TantrVā. 946. 20 (*on* iii. 4. 13)

अनाप्यायमान (an-āpyāyamāna) *adj.* not becoming strong (i. e. getting emaciated) (पुरुषस्य) तस्यानाप्यायमानस्य विषमाशनोपचिता दोषाः -- भूयः शरीरमुपशोषयन्ति CaraS. ii. 6. 10 (1941 Ed.)

अनाप्यायित (an-āpyāyita) *adj.* [*f.* án-āpyāyitā] not becoming strong (i. e. not nourished) यो हैनामुचैर्जपति ··· तमु हैषानाप्यायिता परुषं करोति तस्मादुपा॑ंश्वेव जपेत् ŚatBr.(K.) V. viii. 4. 13; चाक्षुषं तेजो बाह्य-सौर्यादितेजआप्यायितं रूपादि प्रकाशयति नानाप्यायितम् Bhām. 226. 15 (*on* i. 3. 22); प्राणः ··· मूर्च्छायां किंचिदाप्यायितः, अनाप्यायितस्य प्राणस्योपलम्भानर्हत्वात् ŚrutaPra. ii. 434. 7 (*on* iii. 2. 10)

अनाप्यायितबल (anāpyāyita-bala) *adj.* who has not increased his virile power न त्वनाप्यायितबलं(? लः) समागच्छेतु योषितः BhelaS. 10. 12 (1. 7)

अनाप्रीत (án-āprīta) *adj.* 1 not propitiated with the Aprī hymns एतानि पशुशीर्षाणि ··· अनाप्रीतानि हि तानि ŚatBr. VI. ii. 1. 37; **2** not used (before), fresh अनाप्रीतेन शरावेण ··· उदकमाहृत्य BhārGS. 1. 22 (22. 13); 2. 7 (38. 2); ĀpaGS. vi. 14. 14 (comm. अनाप्रीतेन अनुदक-लिप्तेन अस्पृष्टोदकेनेत्यर्थः); HirGS. ii. 7. 2 (comm. अनाप्रीतेन नवेन); अनाप्रीते मृन्मये भोक्तव्यम् ĀpaDS. i(5). 17. 9.

अनाप्लवमान (an-āplavamāna) *adj.* not plunging (in water) उन्मृज्ती(? द्री, *but* Kashikar दी)तानाप्लवमानः LāṭyāŚS. ix. 2. 18; Drāhy-ŚS. xxv. 2. 18 (comm. स्नानमकुर्वन्)

अनाप्लुत (an-āpluta) *adj.* not washed or bathed लोकः ···। नाना-प्लुताङ्गैः (v. l. नानाप्लुतैश्च) तीर्थेषु ··· द्रष्टुं शक्यः कथंचन MahāBhā. iii. 44. 5; आप्लुतानाप्लुते काये यस्य गन्धाः शुभाशुभाः । व्यत्यासेनानिमित्ताः स्युः स च पुष्पित उच्यते CaraS. v. 2. 12 (1941 Ed.); AṣṭāHṛ. ii. 5. 24.

अनाप्लुतवदन (anāpluta-vadana) *adj.* who has not washed his mouth (अग्निम्) नानाप्लुतवदनो न नग्न उपस्पृशेत् CaraS. i. 8. 19.

अनाप्लुताङ्ग (anāplutāṅga) *adj* who has not washed or bathed his body स लोकः ···। नानाप्लुताङ्गैस्तीर्थेषु यज्ञदानबहिष्कृतैः ।··· द्रष्टुं शक्यः कथंचन MahāBhā. iii. 44. 5.

अनाप्लुत्य (an-āplutya) *ger.* not having washed नानाप्लुत्य शिरः स्नायात् AṣṭāSam. i. 10. 24 (1. 3)

अनाफित (anāphita) *m.* name of a person [लिखितम्] इदं महासंधि-विग्रहाधिकरणाधिकृतानाफितेन EI. xii. 35. 34.

अनाबद्धवैर (an-ābaddhavaira) *adj.* who has not formed (i. e. developed) hostility तादृकारि: कथमनाबद्धवैरः MahāvīC. 4. 2(5)

अनाबन्त (an-ābanta) *adj.* not ending in (the feminine suffix) -ā marked with the indicatory sound -p (कपि) अनाबन्तस्यापि ह्रस्वो वेति केचित् । सुसोमपाक्रः । सुसोमपकः PrakriKau. i. 616. 8.

अनाबय (anābaya) [w. r. for अनाबयु] [PW.]

अनाबयु (án-ābayu) *m.* name of a plant आबयो अनाबयो रसस्त उग्र आबयो । आ ते करम्भमद्मसि AV. vi. 16. 1; cf. अनावयु.

अनाबाध (an-ābādha) *adj.* [*f.* -ā] 1A not having obstruction or impediment आपतन्तमनाबाधे पथि सिद्धनिषेविते । अनुगन्तुं न पर्याप्तो गरुडो वायुना सह Rāmā. iii. 750*(15); 1B free from trouble वाह्योपवने ··· नानारण्यमृगव्रातैरनाबाधे मुनिव्रतैः । आहूतं मन्यते पान्थो यत्र कोकिल-कूजितैः । यदृच्छयागतां तत्र ददर्श प्रमदोत्तमाम् BhāgP. iv. 25. 19 (Śrīdhara अनाबाधे आबाधा महती पीडा तत्कृतोपद्रवरहिते); 1C free from hindrance निर्वासितं तु धर्मेण मोक्षं प्राप्नोति मानवः । अनौपम्यमनाबा(? बा)धं सुखं यत्रान्त-वर्जितम् PadmP.(Ra.) 6. 298; ध्रुवं परमनाबाधमुपमानविवर्जितम् । आत्म-स्वाभाविकं सौख्यं सिद्धानाम् PadmP.(Ra.) 105. 180; यत्प्रसन्नम् ··· अनाबाधं सुखं कस्य एतत् भवति PraśnaUBh. 269. 7 (*on* 4. 1); अनाबाधेऽविकारे स्वे सुखे परमपावने । संकल्पोपशमे यत्नं पौरुषेण परं कुरु AdhyāRā. vii. 6. 53; YogVā. iv. 53. 43; 1D which is without damage (of any kind), undamaged अनूषरामनाबाधां पात्रे बहुगुणान्विते ।··· दत्त्वा भूमिं महात्मने । दशकल्पानि वसति स्वर्गे विगतपातकः CaturCin. i. 507. 15; 2 not injurious पित्तान्तं वमनं कुर्यात् कफान्तं च विरेचनम् । स्वयं चोपरतं श्रेष्ठमनाबाधम् KāśyaS. 155B. 13.

अनाबाध (an-ābādha) *m.* [Inst.] without harm or injury अनाबाधेन मनसो वपुषश्च निरन्तरम् । यथाशक्ति तपःकर्म स्थानमेतच्चतुर्दशम् Triṣa-ŚaPuC. i. 1. 896.

अनाबाधकर (an-ābādhakara) *adj.* not causing any harm विरे-चनम् । यदसक्तं महावेगैः सुखेनाशु प्रवर्तते । अनाबाधकरं नातिग्लपनं दोषशोधनम् । ··· शुद्धिकृदावहेत् KāśyaS. 276B. 15.

अनाबाधम् (anābādham) *adv.* without any trouble तिर्यङ्नरामरा लीला स्वस्वस्थाननिवेशिनः । प्रभुप्रभावाद् मान्ति स्मानाबाधं तत्र कोटिशः PārśvC. 6. 242.

अनाबाध्य (an-ābādhya) *ger.* not having caused harm or injury कदाचित्परस्य द्रव्यप्राणानाबाध्य कदाचिदनाबाध्य ··· ज्ञानावरणादीनि कर्माणि बध्नाति TattvPradI.(A.) 211. 1 (*on* 2. 57)

अनाभङ्ग (an-ābhaṅga) *adj.* [w. r. for अनासङ्ग], AbhisaAlaā. 8. 8 (cf. AbhisaAlaĀ. 524. 19)

अनाभयिन् (án-ābhayin) *adj.* fearless इदं वसो सुतमन्धः पिबा सुपूर्ण-मुदरम् । अनाभयिन्ररिमा ते RV. viii. 2. 1; SV. I. ii(1). 3. 10; II. i(2). 8. 1.

अनाभरणता (anābharaṇa-tā) *f.* the state of not being an orna-ment मुक्तावली भ्राजते न च्युता तव कुचद्वयात् । ग्रैवेयकं च्युतं कण्ठादनाभरणतां गतम् BallāC. 26. 6.

अनाभरणसंपन्ना (an-ābharaṇasampannā) *adj.* (*f.*) not embel-lished or decked with ornaments अनाभरणसंपन्ना परमाम्बरवर्जिता । शोभय-त्यधिकं भद्रे वनमप्यनलंकृता MahāBhā. iii. 599*(1)

अनाभरणोद्घ (anābharaṇodgha) *adj.* [P. iii. 3. 86] excellent (i. e. beautiful) without ornaments जितमदनस्य तवेश महत्त्वं वपुरिदमेव हि

शास्ति मनोज्ञम् । न विकृतिभाग्न कटाक्षनिरीक्षा परमविकारमनाभरणोद्वम् MahāP. 23. 128.

अनाभव (ánābhava) [Viśva.]

अनाभात (an-ābhāta) *adj.* not manifested, not perceived तन्वाभासवस्तुत्ववदेऽनाभातस्य अग्नेरवस्तुत्वम्, इत्यनाभातेन कथं धूमो जन्यते PratyabhiVi. ii. 182. 1 (*on* ii. 4. 12); अनाभातस्य — पर्वतस्थत्वेन आभासाविषयतां गतस्य Bhāsk. ii. 182. 20 (*on* ii. 4. 12)

अनाभातपूर्व (an-ābhātapūrva) *adj.* not perceived before, not known before अनुमानमनाभातपूर्वं नैवेष्यम् ĪśvaPraSū. i 5. 8; यत् सर्वथा अनाभातपूर्वम् अननुभूतचरं तत्र अनुमानम् ... नैव केनचित् वादिना इष्यते PratyabhiVi. i. 231.5 (*on* i. 5. 8)

अनाभाषण (an-ābhāṣaṇa) *n.* absence of speaking अभ्याद्युत्पातः संभ्रमः, वसु(वस्तु?)वियोगादिव्यसनम्, एतेष्वनाभाषणे सर्वथैव निस्स्नेहता स्यात् AbhinBhā. iii. 219.16 (*on* 22. 264)

अनाभाषणपूर्वम् (an-ābhaṣaṇapūrvam) *adv.* without speaking (about terms) before (न कन्यायाः पिता विद्वान् गृह्णीयाच्छुल्कमण्वपि) कः पुनरेषः शुल्को नाम । आभाषणपूर्वं वराद् गृहीतम् । यत्र तूष्णींधनगणो भवति, कन्यागुणापेक्षमूल्यव्यवस्था, स क्रय एव । इह तु महागुणाया अपि कन्यायाः स्वल्पं धनम् । अनाभाषणपूर्वं वा ग्रहणम् ManuBh. i. 233.1 (*on* 3. 51)

अनाभाष्य (an-ābhāṣya) *adj.* not fit to be spoken to व्यसने ... अनाभाष्योऽपि संभाष्यः प्रियः NāṭyaŚā. 22.264.

अनाभाष्य (an-ābhāṣya) *ger.* **i** not having commented upon भाष्यकारेण त्वविशेषपक्षमनाभाष्य तुशब्दार्थवत्त्वाय सिद्धान्तोपक्रमः कृतः TantrVā. 996.4 (*on* iii. 4.34(† 28)); **ii** not having spoken to जनयित्रीमनाभाष्य भूतभीतिं विहाय च । ध्रुवोऽच्युतध्यानपरः ... बभूव SkandP. iv. 20.75; दृष्ट्वापि मामनाभाष्य SkandP. vi. 8. 102.

अनाभास (an-ābhāsa) *adj.* **1** non-illusory, not having illusory appearance **2** not having illumination (from anything else), self-illuminated **3** not shining, unmanifest **4** non-fallacious **5** having no range or scope (of action) (i.e. substantially inactive) **1** non-illusory, not having illusory appearance सर्वं शान्तं निरालम्बं व्योमस्थं शाश्वतं शिवम् । अनामयमनाभासम् MahāU. 5(45); YogVā. iii. 119.22; तदनेनारूप्यनिदर्शनमप्रतिघमनाभासमविज्ञप्तिकमनिकेतमिति निर्विकल्पस्य ज्ञानस्य यथास्वं लक्षणमभिद्योतितं भवति MaYānaSū.(App.) 191.22; आत्मेति काश्यप अयमेकोऽन्तः । नैरात्म्यकमित्ययं द्वितीयोऽन्तः । यदेतदनयोरन्तयोर्मध्यं तदरूप्यम् ... अनाभासमविज्ञप्तिकम् PrasaPa. 358.11; यदा न लीयते चित्तं न च विक्षिप्यते पुनः । अनिङ्गनमनाभासं निष्पन्नं ब्रह्म तत्तदा GauḍKā. 3.46; अस्पन्दमानमलातमनाभासमजं यथा । अस्पन्दमानं विज्ञानमनाभासमजं तथा GauḍKā. 4.48; वैमल्यस्फुटचेतोवृत्तिविशेषाभासमनाभासम् ... प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् GovindA. 3; अतीन्द्रियमनाभासं परं तत्त्वं परात्परम् । ... मनस्येवं महादेवं हृत्पद्मे वापि चिन्तयेत् LingaP. i. 8. 106; अप्रतर्क्यमनाभासं सन्मात्रमिदमिखिलम् YogVā. iv. 22. 39; तदेतद्वियुक्तज्ञानक्रियारूपम् ... तदुपदेशभावनादिषु तथाभासमानमनाभासमपि वस्तुतः शिवतत्त्वम् PratyabhiVi. ii. 216.3 (*on* iii. 1.1); ततो लक्ष्यमनाभासमद्भावविवर्जितम् । सर्वाङ्कलनाहीनं कथं कालो निहन्ति तम् ŚārṅgaPa. 4608; अनाभासस्यैवारोप्यनिषेधः Nyāyāmṛ. 35A. 6; **2** not having illumination (from anything else), self-illuminated सर्वाभासमनाभासम् ... । तेनेदं तदभिव्यक्तं यत्रस्वस्समतां व्रजेत् PauṣkS. 1.40; परं ज्योतिरनाभासं सर्वतोभासकमम् PramāSaṃ. 3.8; **3** not shining, unmanifest अनाभासे च नास्ति विकल्परूपस्य अनुमानस्य व्यापारः PratyabhiVi. i. 234. 2 (*on* i. 5.9); केनापि प्रकारेण प्रत्यक्षात्मना अनुमेयात्मना वा आभासनम् आभासो बाह्यस्य अनाभासस्य न कदाचिद् अभूत् PratyabhiVi. i. 235. 8 (*on* i. 5. 9); ii. 19. 4 (*on* ii. 1. 6); **4** non-fallacious अव्यतिरेकिलिङ्गं चेदनाभासम् Upask. 67.18 (*on* ii. 1.1); लिङ्गम् असिद्धविरुद्धानैकान्तिकेभ्योऽन्यत् अनाभासमित्यर्थः Upask. 161. 15 (*on* iii. 1.18); **5** having no range or scope (of action) (i.e. substantially inactive), cf. **अनाभासचित्ता** [DBHS.]

अनाभास (an-ābhāsa) *m.* **1** disappearance, vanishing (*lit.* non-appearance) इहास्रवो निरवशेषमनाभासमस्तं गच्छतीति LaliVi. 252.26; 252.28; अनाभासः निराभासः अनिमिषः MahāVyu. 245.251 [DBHS.]; **2A** absence of illusory modification or change भावाभावदशादेशविशेषैर्वितततोदितैः । संविदो यदनाभासस्तन्मौनं परमं विदुः YogVā. vi(1). 68. 23; **2B** not an illusion (i.e. real entity) न चाभासप्रसक्त्यानाभासस्यापि प्रसक्तिः Nyāyāmṛ. 424B.4; **3** not the range or scope (of a sense-organ), cf. **अनाभासगत 2.**

अनाभासगत (anābhāsa-gata) *adj.* **1** gone to disappearance (i.e. vanished) यान्येकेषां श्रमणब्राह्मणानां पृथग्लोके दृष्टिगतानि भविष्यन्ति । — तान्यस्य तस्मिन् समये प्रहीणानि भवन्ति परिज्ञातानि ... तालमस्तकवदनाभासगता[नि] आयत्यामनुत्पादानि रोधधर्माणि PrasaPa. 594. 4; ĀryaŚāS. 19. 6; **2** (anābhāsagata) not coming into the range or scope (of a sense-organ) अथ न कंचित्सत्त्वं दरिद्रं पश्यति । तेनैवं चित्तमुत्पादयितव्यम् । सत्त्वानाभासगताः सत्त्वा ये मम चक्षुष आभासं नागच्छन्ति ŚikṣāSa. 129.3 [DBHS.]

अनाभासगतत्व (anābhāsagata-tva) *n.* the state of being what does not come into the range or scope (of a sense-organ) नैव ह्यावृते चक्षुर्विज्ञानमुत्पद्यत इति । अनाभासगतत्वाद्विषयस्य Sphuṭā. i. 93. 16 (*on* 1.42)

अनाभासचित्ता (anābhāsa-cittā) *adj.* (*f.*) whose mind has no range or scope (of action), whose mind is substantially inactive (चक्रवर्तिदुहिता) सा सुप्रमत्तमाहितचित्ता ... समाश्वासितचित्ता अनाभासचित्ता GaṇḍVyū. 214. 19 [DBHS.]

अनाभासता (anābhāsa-tā) *f.* the state of being non-fallacious (reason) न चैकीकरणाद्यकरणाभ्यां तस्यानाभासता स्यात् । येनान्यतरपर्युदासे प्रयत्नेन NyāyPari. 283. 2.

अनाभासत्व (anābhāsa-tva) *n.* the state of being non-fallacious (reason) ननु सुखं न तावत् पृथिवी निर्गन्धत्वात् न जलं स्नेहसांसिद्धिकद्रवत्वशून्यत्वात् ... अत एव न वायुर्न वा कालादि ततो नवभ्यो भिद्यत इति चेन्न आयद्वितीययोरनाभासत्वम् Upask. 20.6 (*on* i. 1.5)

अनाभासत्वग्रह (anābhāsatva-graha) *m.* knowledge of non-fallaciousness (of reason) अनाभासत्वग्रहश्च तत्र ... व्याप्तिग्रहणार्थमेवापेक्षितः AdvaiSi. 444.6.

अनाभासत्वानुपपत्ति (anābhāsatvānupapatti) *f.* untenability of non-fallaciousness परस्परार्थप्रतिक्षेपकयोरुभयोरनाभासत्वानुपपत्तेः ĀtmaTaVi. 557. 18.

अनाभासधूम (anābhāsa-dhūma) *m.* smoke which is non-illusory परमते आभासस्यालीकत्वेनानाभासधूमगतधूमत्वायोगात् साधर्म्यान्तिरमाह - अनाभासेति LaCandr. 758. 27.

अनाभासन (an-ābhāsana) *n.* non-shining यदि अस्य सोऽभिनवत्वेन भासमानः पूर्वं न भासते, न भासनं (*v.l.* अनाभासनं) चेत् जडतैव PratyabhiVi. i. 56. 1 (*on* i. 1. 1)

अनाभासमान (an-ābhāsamāna) *adj.* not shining एष रूपभेदः ... अनाभासमानपूर्वधर्मनवलक्षणः PratyabhiVi. ii. 51. 2 (*on* ii. 2. 4)

अनाभासरूप (an-ābhāsarūpa) *adj.* **1** not of the nature of light आभासाद् बाह्यः पुनरनाभासरूपः, स च आभासते इति विप्रतिषिद्धम् PratyabhiVi. i. 234. 1 (*on* i. 5. 9); **2** not of the nature of illusion तदुपदेशभावनादिषु तथाभासमानमनाभासमपि (*v.l.* अनाभासरूपमपि) वस्तुतः शिवतत्त्वम् PratyabhiVi. ii. 216. 3 (*on* iii. 1.1)

अनाभासरूपत्व (anābhāsarūpa-tva) *n.* the state of not having the nature of unreality द्वितीयमतसिद्धस्तु — न पुनराक्षेपः । तत्र निषेधस्यानाभासरूपत्वात् RasGaṅ. 567. 16.

अनाभासविषय (anābhāsa-viṣaya) *m.* object of non-illusion प्रत्यक्षाभासोऽयमिति चेत्, तर्हि क्वचिदनाभासविषयोऽपि Upask. 178. 12 (*on* iii. 2.9); *adj.* concerning non-illusory object अनाभासविषयसंस्कारजन्यज्ञानविषयत्वादेराभासानाभाससाधारणस्य दृष्टान्तेऽपि सत्त्वाच्च AdvaiSi. 758. 9.

अनाभाससद्वैलक्षण्य (anābhāsasad-vailakṣaṇya) *n.* distinctness from what is non-illusory and non-existent जगदादावनिर्वाच्यभूताभासासद्वैलक्षण्यमेव न त्वनाभाससद्वैलक्षण्यमित्यापाताच्च Nyāyāmṛ. 35A. 9.

अनाभि (a-nābhi) *adj.* **A** not having kinsmen अनाभिरस्मि न हि मेवं तन्त्यां बद्धः AV.(P.) xx. 41. 2; **B** not coming (i.e. not churned out) from the navel-like depression (in the *udumbara*-wood) विष्णोर्नाभा अग्निश्चेतव्यो योऽनाभिमग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनुप्रविशति KāṭhS. 20. 7 (ii. 26. 8); KapiKaS. 31. 9 (156.25)

अनाभिधर्मिकीय (an-ābhidharmikīya) *adj.* not in keeping with the Abhidharma doctrine सर्वे धर्मा आस्रवाणामालम्बनमित्यनाभिधर्मिकीयमेतत् Sphuṭā. i. 14.21 (*on* 1.4)

अनाभिभक्ष (an-ābhibhakṣa) *adj.* [*w. r.* for अनाभिभाष्य] VāyuP. ii. 8. 193.

अनाभिभाष्य (an-ābhibhāṣya) *adj.* who is not to be addressed अनाभिभाष्या विक्रान्ताः सर्वलोकनमस्कृताः । ... असुराः सर्वेशः स्मृताः VāyuP. 69. 199 (ASS. Ed. 49, 1905)

अनाभिभू (an-ābhibhū) *adj.* having no superior तथागतोऽहं भगवाननाभिभूः संतारणार्थं इह लोकि जातः SaddhaPuṇ. 87.16; 121.29

[DBHS]

अनाभिभूत (an-ābhibhūta) *adj.* unconquered एतादृशः सो भगवान् भविष्यति ··· अनाभिभूतो द्विपदानमुत्तमः SaddhaPun. 50.8 [DBHS.]

अनाभिमुख्य (an-ābhimukhya) *n.* absence of being face to face प्रातःकालकरणं तत्काल एव कर्तव्यार्थम्, अन्तरस्य वा सवितुरपराङ्गेऽनाभिमुख्यात् ChāndoUBh. 76.18 (*on* i. 12.3)

अनाभिसंस्कारिक (an-ābhisaṁskārika) *adj.* not characterized by accumulation (of *karman*) आभिसंस्कारिकस्य हि सभागहेतोर्न्यूनं फलं नेष्यते। नानाभिसंस्कारिकस्य Sphuṭā. ii. 134.20 (*on* 2.53) [cf. आभिसंस्कारिक, DBHS.]

अनाभिसंस्कारिकत्व (anābhisaṁskārika-tva) *n.* the state of not being characterized by accumulation (of *karman*) अधिमात्राधिमात्रा मृदुमृदूनां यावदधिमात्राधिमात्राणां सभागहेतुः। न समविशिष्टानामेव। अनाभिसंस्कारिकत्वात् Sphuṭā. ii. 134.19 (*on* 2.53)

अनाभु (án-ābhu) *m.* epithet of Rudra (*lit.* not empty) अनाभो मृड धूर्ते नमस्ते(?स्ते) अस्तु रुद्र मृड MaiS. i. 8.5 (i. 121.10) (*but* pw., MW. अनाभू); शिष्ट्वा भूयिष्ठमनाभो मृड धूर्तेति समर्यासि निरुद्दङ्ङुदिशति MānŚS. 35.24 (*but* GELDER अनाभू, disobedient one); अनाभो मृड धूर्त इति निरुदीची सुचमुद्दरति VārāŚS. I. v. 2.40.

अनाभुक्त (an-ābhukta) *adj.* not enjoyed (before) (i. e. not worn or used) अनाघ्रातं पुष्पं किसलयमलूनं कररुहैरनाविद्धं (v.l. अनाभुक्तम्) रत्नं मधु नवमनास्वादितरसम्। ··· न जाने भोक्तारं कमिह समुपस्थास्यति विधिः Śāk. 2.10 (KALE Ed., 1969); ŚatTrayī. 203 (v.l.)

अनाभुव (an-ābhuva) AV(P.) xx. 59.4. [VIŚVA]?

अनाभू (án-ābhū) *adj.* not a follower, opponent आभूभिरिन्द्रः श्रथ्यन्ननाभुवः ṚV. i. 51.9 (Sāy. आभिमुख्येन भवन्तीति आभुवः स्तोतारः। तैः अनाभुवः तद्विपरीतान्); घ्नन्तु कृष्णामिव त्वचं सुभागमस्तु मे मुखम्। अनाभुरोऽस्यनाभुवे अनाभुवो भूयास्म AV.(P.) xx. 59.4 (*but* VIŚVA अनाभुव)

अनाभोग (an-ābhogá) *adj.* 1 having no enjoyment अनाभोगाः परं मृत्युम्। पापाः संयन्ति सर्वदा। आभोगास्त्वेव संयन्ति। यत्र पुण्यकृतो जनाः TaiĀ. i. 8.5 (56.3) (Sāy. अनाभोगाः सुखलेशेनापि हीनाः); 2 effortless, impassive, spontaneous अनाभोगमनाभ(?स)ङ्गमव्याघातं सदा स्थितम्। सर्वप्रश्नापनुद् बौद्धं प्रणिधिज्ञानमिष्यते AbhisaAlaṅ. 8.8; 4.28; तत्र कतमो बोधिसत्त्वानामनाभोगो निर्निमित्तो विहारः BodhiBhū. 239.3; 219.24; स हि रत्नमेघे ···अनन्तधर्मारामरतिनिरामिषापरान्तकल्पकोटयनाभोगनिर्विकल्पप्रीतिवेगालोकप्रतिलब्धः ··· पठ्यते ŚikṣāSa. 7.15 [DBHS.]; 3 not having *ābhoga* (*ābhoga* is the fourth or last part (*dhātu*) of a musical composition or *prabandha*) लम्भपदम्···अनुलम्भः ··· उपलम्भकः। एते त्रयोऽप्यनाभोगाः SaṁgīRa. ii. 265.6 (4.174) (Kalānidhi एते त्रयोऽपीति। लम्भपदानुलम्भोपलम्भाः। अनाभोगाः, न विद्यत आभोगो येषां ते तथोक्ताः। एतेन भेदान्तरेष्वाभोगः कर्तव्य इत्युक्तं भवति)

अनाभोग (an-ābhoga) *m.* 1 absence of effort, non-effort, impassivity कतमानि दश स्थानानि। ··· अनाभोगाभोगमात्रसर्वार्थसिद्धिविनिश्चयस्थानं च AbhidhSa. 104.6; प्रवेशायानिमित्ताय अनाभोगाय संभृतिः। अभिषेकाय निष्ठायै धीराणामुपचीयते। ·· सप्तम्यां भूमावनाभोगाय MaYānaSū. 140.8 (18.41); अनाभोग निरासङ्ग अव्याघात समाहित। सदैव सर्वप्रश्नानां विसर्जक नमोऽस्तु ते MaYānaSū. 184.21 (20.46) [DBHS.]; [Abl.] impassively यदुक्तमादावव्याकरणादित्यनाभोगादेतदनागतं भगवता न व्याकृतमिति कस्यचित् स्यात् MaYānaSū. 3.19 (1.7); [Inst.] impassively आभ्यां श्लोकाभ्यामनाभोगेन बुद्धकार्यं साधयति MaYānaSū. 37.12 (9.18-19); सर्वसत्त्वानामनाभोगेन सर्वार्थ(?न्त)रणसमर्थो निर्विकल्पकज्ञानविशेषात्मकः सुगतः MadhyāViṢaṬ. 5.10; समस्तकल्पनाजालरहितज्ञानसंततेः। तथागतस्य वर्तन्तेऽनाभोगेनैव देशनाः TattvSam. 1856; तेनादर्शनमप्याहुः सर्वे सर्वविदं जिनम्। अनाभोगेन निःशेषसर्ववित्कार्यसंभवात् TattvSam. 2050; 2 ignorance, indiscrimination अनाभोगः - अज्ञानम् SthānṬ. 43A.11; 313A.14; [name of a Yakṣa, DBHS.]

अनाभोगकारित्र (anābhoga-kāritra) *n.* effortless activity or action सर्वज्ञताधिकारधर्मदैशिकत्वेनानाभोगप्रवृत्तसत्त्वार्थोपसंहाराद्आश्रया भवन्तीत्यनाभोगकारित्रं तावत् कथयन्नाह AbhisaAlaṅĀ. 360.5.

अनाभोगक्रिया (anābhoga-kriyā) *f.* 1 effortless or spontaneous action अनाभोगक्रिया नास्ति क्रिया चेद्दृष्टिसंकरः LaṅkāSū. 10.694 (153.1); 2 action (of sitting or placing materials) without proper inspection and cleansing (of the floor), JainaL.

अनाभोगगत (anābhoga-gata) *adj.* which arrives effortlessly or spontaneously बोधिसत्त्वाः ··· । महाकरुणोपायकौशल्यानाभोगगतेन महामते प्रयोगेन ··· मायोपमसमाधिं प्रतिलभन्ते LaṅkāSū. 2.98 (19.26)

अनाभोगगति (anābhoga-gati) *f.* the state of non-striving (i. e. effortlessness) अनाभोगगतिः शान्ता प्रणिधानैर्विशोधिता LaṅkāSū. 10.258 (124.15)

अनाभोगचरि (anābhoga-cari) *f.* life of imagelessness विमाने पद्मसंकाशे मायागोचरसंभवे। तस्मिन् प्रतिष्ठितो भवत्यनाभोगचरिं गतः। करोति सत्त्वकार्याणि LaṅkāSū. 10.18 (108.9)

अनाभोगतस् (anābhoga-tas) *adv.* without effort, effortlessly तत्र चानाभोगतः प्रेमगौरवसिद्धिरित्येष सामान्यसंवरधर्मः ŚikṣāSa. 12.1 [DBHS.]

अनाभोगनिक्षेप (anābhoga-nikṣepa) *m.* placing (something) without proper inspection (of the floor), JainaL.

अनाभोगनिर्याण (anābhoga-niryāṇa) *n.* effortless deliverance आभोगे सत्यविकलसत्त्वार्थो न निष्पद्यत इत्यतोऽनन्तरमनाभोगनिर्याणं वक्तुमाह AbhisaAlaṅĀ. 103.13.

अनाभोगनिर्वर्तित (anābhoga-nirvartita) *adj.* brought about or caused by ignorance or lack of thought, JainaL.

अनाभोगप्रवृत्त (anābhoga-pravṛtta) *adj.* who proceeds effortlessly तत्र सर्वज्ञताधिकारधर्मदैशिकत्वेनानाभोगप्रवृत्तसत्त्वार्थोपसंहाराद्आश्रया भवन्ति AbhisaAlaṅĀ. 360.4.

अनाभोगप्रेक्षिका (anābhoga-prekṣikā) *f.* [Inst.] with impassive look बोधिसत्त्वः ··। न शनैर्मन्दं मन्दं क्रमानुत्क्षिपति न निक्षिपति युगमात्रप्रेक्षिकया सविश्वस्तप्रेक्षिकयानाभोगप्रेक्षिकया ŚikṣāSa. 268.1 [DBHS.]

अनाभोगबकुश (anābhoga-bakuśa) *adj.* (monk) who adorns his body and accessories indiscriminately शरीरोपकरणभूषयोः ··· सहसाकारी अनाभोगबकुशः SthānṬ. 337A.6.

अनाभोगबुद्धकार्य (anābhoga-buddhakārya) *n.* effortless or spontaneous activity of a Buddha तत्खलु पुनर्मैत्रेय धर्मचक्रम् ··· अनाभोगबुद्धकार्य(?र्या)प्रतिप्रश्रब्धचक्रम् LaliVi. 306.31; (तथागतः) अनाभोगबुद्धकार्याप्रतिप्रस्रब्धः MahāVyu. 19.61 [DBHS.]

अनाभोगमार्गवाहन (anābhoga-mārgavāhana) *adj.* travelling on the way without effort अनभिसंस्कारोऽनाभोगमार्गवाहनो निर्निमित्त एव विहारः BodhiBhū. 217.20.

अनाभोगयोगपूर्वक (anābhogayogapūrva-ka) *adj.* preceded by the action brought about by ignorance कर्मप्रत्ययमनाभोगयोगपूर्वकं करणविशेषमुत्पाद्य ··· कर्मापवर्तयति TattvāBh. (*on* 2.52) (comm. अत्यन्तापरिज्ञानमनाभोगः अनाभोगकृतो योगः योगः - चेष्टाविशेषः अनाभोगयोगः)

अनाभोगवत् (an-ābhogava(n)t) *adj.* indiscriminate, not mindful अनायुक्तः - अनाभोगवाननुपयुक्त इत्यर्थः SthānṬ. 43A.13.

अनाभोगवाहन (anābhoga-vāhana) *adj.* moving effortlessly or automatically (बोधिसत्त्वस्य ··· शमथः) पारमार्थिकसांकेतिकज्ञानफलं सर्वप्रपञ्चसंज्ञासु अनाभोगवाहनः BodhiBhū. 177.20.

अनाभोगवाहिन् (anābhogavāh-in) *adj.* moving without effort निष्क्रमणचित्तमनभिसंस्कारवाह्यनाभोगवाहीति युक्तोऽस्य निष्क्रमणचित्तस्य विपाकजादीनामन्यतमस्वभावस्य प्रायोगिकचित्तानन्तरमुत्पादः Sphuṭā. ii. 183.14 (*on* 2.72)

अनाभोगसंमुखीभाव (anābhoga-sammukhībhāva) *m.* the state of being face to face with impassivity अनाभोग निरासङ्ग ··· नमोऽस्तु ते। अत्र षड्भिराकारैः प्रणिधिज्ञानविशेषं भगवतः संदर्शयति। अनाभोगसंमुखीभावतः MaYānaSū. 184.23 (20.46)

अनाभोगात्मिका (anābhogātm-ikā) *adj.* (*f.*) of the nature of indifference or detachment प्रसंख्यानबलादनाभोगात्मिका हेयोपादेयशून्या वशीकारसंज्ञा वैराग्यम् YogBh. 19.10 (*on* 1.15); न वैतृष्ण्यमात्रं वैराग्यमपि तु दिव्यादिव्यविषयसंप्रयोगेऽपि चित्तस्यानाभोगात्मिका। ··· वशीकारसंज्ञा TattvVai. 19.25 (*on* 1.15); विरागोऽनाभोगात्मिकोपेक्षाबुद्धिः Bhām. 52.18 (*on* i. 1.1) (VedāntKa. आभोगो मनस्कारः। आदर इति यावत्। अतदात्मिका); मुक्तोऽप्य(?प्य)नाभोगात्मिकया प्रख्यया सांसारिक इव विहरति Bhām. 638.3 (*on* iii. 3.32); अनाभोगात्मिकयेति। अविस्तारात्मिकया प्रख्यया प्रतीत्या दृढाभिमानेन रहितयेत्यर्थः VedāntKa. 445.2 (*on* iii. 3.32)

अनाभोगादिवर्जम् (anābhogādivarjam) *adv.* except (in the case of) ignorance etc. अनाभोगादिवर्जं च कथंचिज्जानता मया। अद्यप्रभृति न ग्राह्यो दोषः कस्यापि PārśvC. 2.992.

अनाभोगानिमित्तविहारिन् (anābhogānimitta-vihārin) *adj.* wandering impassively and aimlessly तथा शुद्धाध्याशयिनः साभोगानिमित्तविहारिणोऽनाभोगानिमित्तविहारिणो नियतचर्याप्रतिपन्नाः सम्यगेकजातिप्रतिबद्धाश्चेत्येवमप्रमेयमहाबोधिसत्त्वपर्षदपि ज्ञेया AbhisaAlaṅĀ. 14.13.

अनाभोगावस्थितता (anābhogāvasthita-tā) *f.* the state of remaining without effort or impassively उपेक्षा कतमा। -- या संक्लिष्टविहारवैरोधिकी चित्तसमता चित्तप्रशठता चित्तस्यानाभोगावस्थितता AbhidhSa. 6.24.

अनाभोगिक (anābhog-ika) *adj.* based on ignorance or indiscrimination मिथ्यादर्शनं च पञ्चधा — अभिग्रहिकानभिग्रहिकाभिनिवेशिकानाभोगिकसांशयिकभेदादुपाधिभेदतो बहुतरभेदं वेति SthānṬ. 27A.5; मिथ्यात्वम्। -- अनाभोगिकं विवेकविचारशून्यस्यैकेन्द्रियादेर्वा विशेषज्ञानविकलस्य KumāPraPra. 71.17.

अनाभ्याख्यायिक (an-ābhyākhyāyika) *adj.* who does not declare or cause ill fame, not bringing ill fame or calumny अशनयामेव तत्क्षुधं पाप्मानं ब्रह्महत्यामहते। अनाभ्याख्यायुकं (v. l. °ख्यायिकम्) हास्याक्रोशुकंभावुकं भवति, अस्मिंश्च लोकेऽमुष्मिंश्च य एवं वेद VādhūSS. iv. 60.12 [better v. l. would be अनाभ्याख्यायक]

अनाभ्याख्यायुक (an-ābhyākhyāyuka) *adj.* who does not declare or cause ill fame, not bringing ill fame or calumny अशनयामेव तत्क्षुधं पाप्मानं ब्रह्महत्यामपहते। अनाभ्याख्यायुकं हास्याक्रोशुकंभावुकं भवति अस्मिंश्च लोकेऽमुष्मिंश्च य एवं वेद VādhūSS. iv. 60. 12.

अनाभ्युदयिक (an-ābhyudayika) *adj.* not leading to prosperity, inauspicious कथमभिमुखमनाभ्युदयिकं श्रमणकदर्शनम् Mṛcch. 7.9(1)

[1]अनाम् (a-nām) (Gr.) other than the Genitive plural ending *nām* न पदान्तात्टोरनाम् P. viii. 4. 42; अनामिति किम्। षण्णां भवति काश्यपः। क्षत्वल्पमिदमुच्यतेऽनामिति। अनान्नवतिनगरीणां चेति वक्तव्यम्। षण्णाम् षण्णवतिः षण्णगरी MahāBh. iii. 463.18 (*on* viii. 4.42); टोः पदान्तेऽनाम्नगरीनवतेः ŚākaṭāVyā. i. 1. 140; णुणिकोऽध्यनामि MugdhaBo. 3. 92 (24. 12); अनामिति लुप्तषष्ठीकं पदम्। पदान्ताट्टवर्गात्परस्यानामः स्तोः ष्टुर्न स्यात् SiddhāKau. 28A. 4 (*on* viii. 4. 42)

[2]अनाम् (an-ām) (Gr.) other than the suffix *ām* which forms the periphrastic perfect कारितस्यानामिड्विकरणे Kātan. iii. 6. 44; अनामिड्विकरण इति किम्। कारयामास। कारयिता KātanVṛ. *on* iii. 6.44; अनाम्लादेशाः परस्मैपदानि SaraKaṇṭhā.(Gr.) i. 1. 23.

[1]अनाम (an-āma) *adj.* 1 who is without disease, free from disease प्रभावतो नामनवासवस्य प्रभावतो नाम नवासवस्य। प्रभावतोऽनाम न वा सवस्य विच्छित्तिरासीत्त्वयि विष्टपस्य Kāvyāda. 3. 63 (comm. हे अनाम नास्ति आमो रोगो यस्य यस्माद्वा तत्संबुद्धौ); Kāvyānu.(He.) 252.12; 2 not raw (i. e. properly cooked) क्षारम् …। अनामं चाप्यदग्धं च दर्विलिप्तमथोद्धरेत् Hastyāyur. 110.21 (1.15); पटोलम् … तैलेन सह पाचयेत्। ज्ञात्वादग्धमनामं च ततस्तदवतारयेत् Hastyāyur. 270.29 (2.50)

[2]अनाम (a-nāma) *adj.* who is without obeisance (i. e. who does not bow in obeisance before others), Kāvyāda. 3.63 (Prabhā अनाम नमनं नामः। न विद्यते नामः यस्य स अनामः। तत्संबुद्धिः।… शरणत्वेन अकृतप्रणाम इत्यर्थः) = Kāvyānu.(He.) 252. 12; NaiṣC. 3. 23; *m.* absence of bowing विवितततगगनानाममजजनाना (समुद्रतीरभूः) KāvyālaṅSū. iv. 1. 2 (39. 3); SaraKaṇṭhā. 210.13 (comm. अनामेन अनमनेन मजन्तो जना यस्यां सा)

अनामक (anāma-ka) *adj.* [*f.* -ikā] [AltGr. II. 1. 105; II. 1. 110] having no name, nameless यावन्तीं नामहुकां त्वं स्तनीकां वृन्धवतीम्। उन्निदन्तीम् अनामिकां नाशयामस् सदान्वा[ः] AV.(P.) xvii. 15. 9; या सार्धचतुर्थी मात्रा … यस्तां ध्यायते नित्यं स गच्छेत्पदमनामकम् GopBr. i. 1.25 (18. 4) = PrāṇU[2]. 35. 2; AśiraU. 5(14); सर्वं शान्तं निरालम्बं व्योमस्थं शाश्वतं शिवम्। अनामगमनाभासमनामकमकारणम् MahāU. 5(45); YogVā. iii. 119.22; अहं ब्रह्म चिदाकाशं नित्यं ब्रह्म निरञ्जनम्। शुद्धं बुद्धं सदामुक्तमनामकमरूपकम् TejoBiU. 6. 70; वासुदेवं जगयोनिं सर्वाधारमनामकम्। पराणां परमं यातु यस्ते हरति पुष्करम् MahāBhā. xiii. 438*(1); तस्मिन्नेव क्षणे पुण्ये श्रुतमात्रेण पुत्रक। किमेतत्केन कथितं किं तद्ब्रह्म ह्यनामकम् JayāS. 1. 19; (ब्रह्म) अजननिद्रमस्वप्नमनामकमरूपकम् GauḍKā. 3. 36; यस्य वै वैष्णवं नाम नास्ति चेत्तु द्विजन्मनः। अनामि(म)कः स विज्ञेयः सर्वकर्मसु गर्हितः VṛHārīSm. 3.5; तदिदं नामरूपाभ्यामनामकमरूपकम्। एवं व्याक्रियत BṛĀraU-BhVā. i. 4. 390; चितिं परापरामजामलुपिकामनामिकाम्।… विदन्ति ये जयन्ति ते YogVā. iii. 61. 36; (यत्तदद्रेश्यमग्राह्यमगोत्रम् … यद्भूतयोनिं परिपश्यन्ति) अगोत्रम् अनामकम् ŚrutaPra. iA. 76.25 (*on* i. 1. 1); पुरा कवीनां गणनाप्रसङ्गे कनिष्ठिकाधिष्ठितकालिदासा। अद्यापि तत्तुल्यकवेरभावादनामिका सार्थवती बभूव Kuval. 164(3) [infamous, MW., Apte]

अनामक (anāma-ka) *m.* 1 sore on the hinder part of the body (of a child) मलोपलेपात्स्वेदाद्वा गुदे रक्तकफोद्भवः। ताम्रो व्रणोऽन्तःकण्डूमान् जायते भूर्युपद्रवः।… वदन्ति … केचिच्च तमनामकम् AṣṭāSam. ii. 185.13 (6.2); वदन्ति … केचिच्च तमनामि(?म)कम् AṣṭāHṛ. vi. 2.70 [piles, haemorrhoids, PW., pw., MW.]; II Caṇḍāla अनामिकाकुलीभेदे चण्डाले स्यादनामकः ŚabdaRaSaK. 31.15 [intercalary month, PW., pw., MW.]

अनामग (á-nāmaga) *adj.* [meaning?] यद्स्मासु दुष्वप्न्यं यद्गोषु यच्च नो गृहे। अनामगस्त्वं (v. l. अनामगस्तं) च दुर्हार्दः प्रियः प्रति मुञ्चताम् AV. xix. 45. 2 [Viśva.]

अनामगृहीत (a-nāmagṛhīta) *adj.* in which there is no mention of name नानामगृहीतं गच्छति ĀpaŚS. i. 9. 5 (comm. नामगृहीतं नामग्रहणं तद्रहितमनामगृहीतं उदानं देयं वा पिण्डादि पितॄन्न प्राप्नोति)

अनामगोत्र (a-nāmagotra) *adj.* not having either a personal name or a clan name अनामगोत्रं मम रूपमीदृशं भजस्व नित्यं पवनात्मजार्तिहन् MuktiU. 2.72; अनेजस्कमचक्षुष्कमनामगोत्रमशिरस्कम् … न तदश्नाति किंचन न तदश्नाति कश्चन SubāU. 3; अनामगोत्रमसुखनतेजस्कमहेतुकम्।… यद् … तद्विष्णोः परमं पदम् ViṣṇuP. i. 14.41.

अनामग्रहण (a-nāmagrahaṇa) *n.* non-mention of the (proper) name तन्वङ्गिनिर्देशादनामग्रहणाच्च दत्तमेव प्रतिवचनं कुशो ज्यायानिति KundaMā. 5.14(29)

अनामग्राह्य (a-nāmagrāhya) *adj.* not fit to be mentioned by name साक्षादनामग्राह्याणां अनानां प्रतिसंज्ञया। आह्वानभङ्गी नाट्यज्ञैर्निर्देश इति गीयते RasāSu. 300.16 (3.306)

अनामति (anāmati) *f.* name of one of the bodies or aspects of the fire-god सुच संदिश ह्निदितिश्च सदान्वा चानामतिश्चानाधृतिश्च निर्ऋतिरेतास्ते अग्ने तन्वो वर्तिमतीस्तास्ते गच्छन्तु VārāŚS. I. iv. 4.6; (better read *amati*, cf. TaiĀ. iv. 22.1; HirŚS. vi. 5.15 (529.21))

अनामत्व (anāma-tva) *n.* 1 the state of not being a name प्रकृतेर्वानामत्वात् KātyŚS. v. 4.5 (comm. अनामत्वात् नामधेयं हि धर्मान्प्रापयति न चैतन्नामधेयम्); प्राकृते वानामत्वात् MīmāSū. vii. 3.21; प्राकृतं चैतद्वचनं, दार्शपौर्णमासिकम्। कुतः। अनामत्वात् ŚabaBh. 1550.1 (*on* vii. 3.21); अगुणत्वादनामत्वादमन्त्रत्वादनन्वये। अद्रव्यत्वप्रमाणं चेत्वार्थवादतदन्वयात् NyāyMāVi. 54.5 (*on* i. 4.12); 2 the state of not being a noun or substantive (विशेषणम्) न च स्वत एव विशेष्यनिष्ठमिति वाच्यम्, अनामत्वात् NayaVi. 118.2 (*on* i. 1.5); 3 the state of being without a name आदिपदेनानामत्वमिति वा। ते नामरूपे अन्तरा विनावर्तत इत्यर्थः TattvPrakā. 62A.5 (*on* i. 3.41)

अनामन् (á-nāman) *adj.* not having a name, nameless एतद्वै तदक्षरं गार्गि ब्राह्मणा अभिवदन्ति -- अनाम ŚatBr. XIV. vi. 8.8; BṛĀraU. iii. 8.8 (F.N.); नियन्ता सर्वभूतानां य एकः कारणं परम्। अनामा …। स एवं वक्ति SkandP. iv. 9.37; iv. 59.9; अनाम गोत्ररहितमरूपम् …। कथं तज्ज्ञायते ब्रह्म VarāP. 39.13; विधिविलिखितो बिन्दुस्तुरीयबिन्दुरनामा SetuBa. 191.13 [infamous, MW., Apte]

[1]अनामन् (anāman) *m.* AI one of the Agastis (mentioned in the Pravarādhyāya) अगस्तीन्व्याख्यास्यामः। शैवपर्वार्यदानामैदिकमा एवमावसूवाः -- इत्येषामविवाहः MānŚS. 248.2; AII sore on the hinder part of the body (of a child) अनामस्थौल्यपित्तास्रकण्डूगण्डगलामये। उदुम्बरोन्मितं श्रेष्ठं तार्क्ष्यमन्तरपानकम् AṣṭāSam. ii. 185.20 (6.2); [piles, Apte] [ring-finger, PW., pw., MW., Apte, intercalary month, Apte]; B (Gr.) (a-nāman) other than a name or substantive (having a derivative sense and not having a conventional meaning) दिगादेरनाम्न्यमद्रात् CāndraVyā. iii. 2.19; अनाम्नि वुन् CāndraVyā. iv. 1.37; संख्या समाहारे च द्विगुश्चानाम्न्ययम् ŚākaṭāVyā. ii. 1.61; ii. 3.100; SiddhaHe. iii. 1.99; दिगादेरनाम्नः ŚākaṭāVyā. iii. 1.17; SiddhaHe. vi. 3.23; भूम्नोऽनाम्नि ŚākaṭāVyā. iv. 3.82; ii. 4.166; iv. 3.268; तस्मृत्ख्यादनाम्नि SiddhaHe. ii. 4.40; vi. 2.52; vi. 4.141.

[2]अनामन् (a-nāman) *n.* name of Viṣṇu विवितततगगनानामनजजनाना (समुद्रतीरभूः) KāvyālaṅSū. iv. 1. 2 (39. 3); SaraKaṇṭhā. 210. 13 (comm. अनामनि विष्णुनामनि)

[1]अनामन (an-āmaná) *n.* [Delbr. p. 139] not becoming ill (i. e. [Abl.] unexpectedly) अनामनात् सं शीर्यन्ते या मुखेनोपजिघ्रति AV. xii. 4.5; xii. 4.8.

[2]अनामन (a-nāmana) *n.* absence of changing, disturbing or transgressing, cf. **अनामनता**.

अनामनता (anāmana-tā) *f.* the nature of not changing, not disturbing or transgressing कुलपुत्र एवम् -- कल्याणमित्राज्ञुपसंक्रमितव्यानि।

-- पूर्णचन्द्रसमचित्तेन कालाकालानामावमनतया (v. l. °अनामनतया DBHS.) GaṇḍVyū. 365. 22.

अनामनिर्देश (a-nāmanirdeśa) *adj.* not having specification by name अगोत्रमस्पर्शमरूपगन्धमनामनिर्देशमजं वरेण्यम्। गोपेन्द्र ये त्वामुपासन्ति धीरास्ते मुक्तिभाजो भवधर्ममुक्ताः VarāP. 36. 18.

अनामन्त्रणक (anāmantraṇa-ka) *adj.* having no conversation, characterised by not talking with people आतापनपरितापनैः कायशुद्धि पर्येषन्ते ... तद्यथा मन्त्रविचारकैर्हस्तप्रलेहकैर्नयाचनकैरनामन्त्रणकैरनेकमूलिकैरमत्स्यमांस-कैरवार्षिकैः सुरातुषोदकवर्जनैः LaliVi. 17. 0(80) [DBHS.]

अनामन्त्रणयोग (an-āmantraṇayoga) *m.* non-connection with addressing शाक्तमपि युष्मदर्थरूपमपि नरात्मकतां भजत एव - शाक्तरूपमुज्झित्वा त्वं गतभयधैर्यशक्तिरिति अनामन्त्रणयोगेनापि प्रतिपत्तेः ParāTri. 77. 11.

अनामन्त्रणीय (an-āmantraṇīya) *adj.* not fit to be addressed न चानामन्त्रणीयामन्त्रणेन वाच्यासंभवादप्रस्तुतमेव वाच्यमिह स्वरूपप्रस्तुतावगतये निर्दिष्टमिति वाच्यम्। मौग्ध्यादिना भृङ्गादावप्यामन्त्रणस्य लोके दर्शनात् Kuval. 67 (3)

अनामन्त्रित (an-āmantrita) *adj.* **1A** not addressed अनामन्त्रितोऽनुजानाति प्रोक्षन्तं हविः पूर्वं परिग्राहं परिग्रहीष्यन्तं सामिधेनीरनुवक्ष्यन्तम् MānŚS. 140. 4; अनामन्त्रितो हविः प्रोक्षिष्यन्तमनुजानाति VārāŚS. I. i. 5. 11; **1B** not called, not invited अनामन्त्रितेन न गुरुः खेदयितव्य 'उपदिशानुवाक'मिति ManuBh. i. 114. 1 (*on* 2. 73); वुष्टान्नं यदुद्धुष्य दीयतेऽनामन्त्रिताय कस्मैचिदर्थिने ManuBh. i. 399. 12 (*on* 4. 209); (यज्ञं गच्छेन्न चावृतः) अवृतो यजमानेनानामन्त्रितः ManvaVi. 484.2 (*on* 4. 57); **2** not used in the vocative case ओषधीरनामन्त्रिते VājaPrāti. 2. 38; देवताद्वन्द्वानि चानामन्त्रितानि VājaPrāti. 2. 48.

अनामन्त्रितभोजन (anāmantrita-bhojana) *n.* eating by one who is not invited बाधितं स्मरन्ति यज्ञविवाहादिष्वनामन्त्रितभोजनम् ManuBh. i. 399.14 (*on* 4.209)

अनामन्त्र्य (an-āmantrya) *ger.* **A** not having asked (permission) अथ हास्य वै प्रपद्य पुरोहितोऽन्ते निषसाद शौनकः। तं हानामन्त्र्य मधुपर्कं पपौ JaimiUBr. i. 59. 2; न मामनामन्त्र्य प्रातरनुवाकमुपाकुर्या इत्यध्वर्युं ब्रूयात् LāṭyāŚS. i. 8.6 = DrāhyŚS. ii. 4.8; सः ... अनामन्त्र्यैव तान्विप्रांस्तमुवाच महीपतिम् MahāBhā. xii. 39. 25; परार्थं नाहरेद्द्रव्यमनामन्त्र्य तु सर्वदा MahāBhā. xiii. I. App. 15 (1496); **B** not having taken leave भानुमती यथापूर्वमात्मानम- (v.l. यथापूर्वं माम KALE Ed.)नामन्त्र्य वासभवनात्प्रातरेव निष्क्रान्ता VeṇīSaṁ. 2.78; मृकण्डः ... विललाप ... हा पुत्र पुत्र ...। अनामन्त्र्य च मां कस्माद्दीर्घं पन्थानमाश्रितः SkandP. vii(3). 41. 32; अनामन्त्र्यैव मां नीचो नीचैरुत्थाय यातवान् BṛKathāŚloSaṁ. 9. 98; ध्रुवमस्मि शठः शुचिस्मिते कलितः कैतववत्सलस्त्वया। परलोकमसंनिवृत्तये यदनामन्त्र्य गतासि मामितः SaraKaṇṭhā. 625. 16; कच्चित्तातमनामन्त्र्य नागतोऽस्यजनं वनम् RāmāMañ. 94. 12; कथं राधामनामन्त्र्यागतोऽहमिति माधवः।... चिन्ताम् ... भेजे DaśāvaC. 8. 170; विश्रान्त्यर्थं कचिद्दरजानप्यनामन्त्र्य यातान्। ... शस्त्रवानेष वेगादेकोऽरण्यं विशति मृगयाकौतुकी रामभद्रः JānaPa. 3. 15; **C** not having greeted अन्तस्त्वनामन्त्र्य न धर्षयामि PañcRā. 1. 27.

अनामन्त्र्यपूर्व (an-āmantryapūrva) *adj.* not preceded by (the word in) the Vocative case (आदेशाः) विशेष्यपूर्वमनामन्त्र्यपूर्वं च हित्वान्यस्मादामन्त्र्यादेते न स्युः MugdhaBo. 3. 145 (33. 17)

अनामपद (anāma-pada) *n.* unbending (i. e. exalted) position क्रियेत चेत्साधुविभक्तिचिन्ता व्यक्तिस्तदा सा प्रथमाभिधेया। या स्वौजसां साधयितुं विलासैस्तावत्क्षमानामपदं बहु स्यात् NaiṣC. 3. 23 (*but* comm. अनामपदं नमनं नामः स न विद्यते येषां तेऽनामाः शत्रवस्तेषां राजशत्रूणां स्थानम्) = Ekāva. 1. 13 (192) (52. 4)

अनामय (an-āmayá) *adj.* [*f.* -ā] [án-āmayā in ṚV. (Khila.) v. 15.5; APrāti. 769 (151. 5) / AltGr. II. i. 184] **1A** free from disease or sickness or ill health (physical or mental), sound, healthy, having good condition **B** during which there is no suffering **2A** not causing harm or damage **B** not causing disease or sickness **3** not connected with misery, beyond misery **4** perfect, not defective **5** causing or bringing about good health **6** free from harm or injury, unhurt **7** free from danger, safe **8** free from weakness, strong **1A** free from disease or sickness or ill health (physical or mental), sound, healthy, having good condition अनामयोपजिह्विका ṚV. (Khila) v. 15.5; अनामयोपजिह्विका AV. xx. 129. 20; शुण्ठं वा यः कामयेतानामयः पितृलोके स्यामित्येतेन ह वै यमोऽमुष्मिंल्लोक आर्ध्नोत् GopBr. ii. 2.1 (165. 13); मनो मम मुने शान्तं तेन जीवाम्यनामयः AnnaU. 5. 60; आनन्दिनो मोदमानाः सुवीरा अनामयाः सर्वमायुर्गमेम KauśiSū. 70.1; 74.20; कुशलं ते वरारोहे भर्तारस्तेऽप्यनामयाः। येषां कुशलकामासि तेऽपि कश्चिदनामयाः MahāBhā. iii. 251. 9; अनामयास्तात मनस्विनस्ते MahāBhā. v. 24.1; अनामया वीतशोका नित्यं मुदितमानसाः। जायन्ते मानवास्तत्र MahāBhā. vi. 7. 31; VāyuP. i. 46. 6; MatsyaP. 113. 76; 114. 65; BrahmāṇḍP. i. 17.4; PadmP. i. 3.50; एतेषां मतमाज्ञाय यदि वर्तेत पुत्रकः। सज्ञातिमित्रः ससुहृच्चिरं जीवेदनामयः MahāBhā. vii. 61.28; नातिवृद्धमबालं च न कृशम् ... सारगात्रमनामयम् MahāBhā. vii. 89. 3; यश्चक्रं वर्तयत्येको मानुषाणामनामयम्। मानुष्ये स कथं बुद्धिं चक्रे चक्रभृतां वरः HariVaṁ. 30. 6; जरां कृच्छ्रेण लभते चिरं जीवत्यनामयः CaraS. i. 16. 19; न त्वेवास्ति युगावस्था तेषु स्थानेषु सप्तसु।...पञ्च वर्षसहस्राणि जना जीवन्त्यनामयाः ViṣṇuP. ii. 4. 15; MārkP. 16. 83; KūrmaP. 417. 5 (1. 49); BrahmP. 20. 15; (ते स्वर्ग्याः ... येषाम्) मित्राणि तुल्यशिष्टानि तद्वद्देहमनामयम् MārkP. 24.8. अनामया ह्यशोकाश्च नरा यत्र MārkP. 60. 2; VāyuP. i. 45. 19 = BrahmāṇḍP. i. 15.79 = LiṅgaP. i. 52. 20; उत्थास्यति सह भ्रात्रा रामो नूनमनामयः RāmC. 31. 167; क्रतुफलं यः कामयेतानामयः स्वर्गलोकमियामिति ManuBh. i. 72. 5 (*on* 2. 10); SaṅkarKāBh. 201. 12 (*on* iv. 3.7); अहमस्वस्थः ... । यः ... मन्यते मामनामयम्। ... स उन्मत्तः BṛKathāŚloSaṁ. 7. 45; मधुमेहं विहायासौ शर्करामश्मरीं तथा। वपुर्वर्णबलोपेतः शतं जीवत्यनामयः SiddhYo. 35. 42; किं पुरुषाद्यष्टसु ... प्रजा जीवन्त्यनामयाः AgniP. 108. 31; भगवन्केन प्रकारेण प्रजा मेऽनामया भवेत् SkandP. v(1). 63. 69; (लक्ष्म्या निरीक्षितम्) क्षेमं सुभिक्षमारोग्यमनाक्रन्दमनाकुल(v. l. °मय)म्। जगदासीदनुद्भ्रान्तम् BhaviP. 666A. 3 (iv. 37. 8); मम देहोऽस्ति भार्यायाः पुत्रस्य च ह्यनामयः DevīBhāP. vii. 20. 10; सूर्यवंशो महानेष पुण्यकीर्तिरनामयः BṛDharmaP. i. 32. 26; अनामयं शिष्यमलुप्तशक्तिं विचिन्त्य ĪśānŚiPa. i. 13.73; (मन्त्री) मूलेन भालादिषु चित्रकाणि। लिख्यादथो पञ्जरमूर्तिमन्त्रैरनामयो दीपशिखाकृतीनि PañcaRā.(Nā.) iii. 6. 16; वलिरेखाविवर्जितः। अनामयः स्थिरः शूरो देवसत्त्वो भवेद्गजः Mānaso. ii. 3. 264; कच्चित्तेऽङ्गमनामयम् PariPar. 12.228; मानयानन्यनियमो मान्यमेनमनामयः Yādavā. 6.91; दृष्ट्वा चिरात्पुत्रमनामयं सा ... निजगाद मन्दम्। ... कुशली मया त्वं दिष्ट्यासि दृष्टः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 14. 32; **1B** during which there is no suffering अनामयश्च मर्त्यानां साग्रो मासो गतः Rāmā. vii. 41.18; दशवर्षसहस्राणि आयुस्तेषामनामयम् MatsyaP. 113. 55; BrahmāṇḍP. i. 15. 60; **2A** not causing harm or damage याः सीमानं विरुजन्ति मूर्धानं प्रत्यर्षणीः। अहिंसन्तीरनामया निर्द्रवन्तु बहिर्बिलम् AV. ix. 8. 13; ix. 8. 14-18; AV. (P.) xvi. 75.3-8; सरमायै सध्रीचीः सभागयति रेवतीरनामया अलजे सतर्थमुत्तानायाम् APrāti. 769 (151. 5); अनामया वृष्टिरतीव कन्यातुलाद्वयोः शूलनिभे तथैव (चन्द्रशृङ्गे) VasiS. 3. 6; **2B** not causing disease or sickness स भारः सौम्य भर्तव्यो यो नरं नावसादयेत्। तदन्नमुपभोक्तव्यं जीर्यते यदनामयम् Rāmā. iii. 48. 17; **3** not connected with misery, beyond misery ततो यदुत्तरतरं तदरूपमनामयम्। य एतद्विदुरमृतास्ते भवन्ति ŚvetāU. 3. 10 (Śaṅ. अनामयमाध्यात्मिकादितापत्रयरहितत्वात्); स ब्रह्मणः पर एता भवत्यधिदैवत्वं देवेभ्यश्च। इत्यक्षय्यमपरिमितमनामयं सुखमश्नुते MaiU. 4. 4; MaitrīU. 421. 26 (4) (1925 Ed.); एवं वाव खल्विमान् प्राणानोमित्यनेनोद्धृत्यानामयेऽग्नौ जुहोति MaiU. 6. 26 (comm. अनामये निर्दोषे ब्रह्मात्माग्नौ); प्राणाद्यनिलसंशान्तौ युक्त्या ये परमागताः। अनामयमनाद्यन्तं ते स्मृता योगयोगिनः AnnaU. 5. 50; 5. 63; गुह्यं प्रवेष्टुमिच्छामि परं पदमनामयम् KuṇḍiU. 9; SaṁnyāU. 3; नित्यानन्दमयं ब्रह्म ... शान्तमेकरूपमनामयम् TejoBiU. 6. 72; ब्रह्मा ... नमस्करोति। ... नारायणमनामयम् RāmoTāU. 403. 9 (4); NārāyPūTāU. 73.20(1); हृदयं निर्मलं कृत्वा चिन्तयित्वाप्यनामयम्। अहमेव परं सर्वमिति पश्येत् PaiṅgU. 425. 12 (4. 9); अश्रोताहमदीर्घोऽहमव्यक्तोऽहमनामयः BrahmViU. 88; जाबालो भुसुण्डः ... व्याघ्रचर्माम्बरधरम् ... निरञ्जनमनामयम् ... शिवं प्रणम्य BhasmJāU. 561. 9; सर्वं शान्तं निरालम्बम् ... शाश्वतं शिवम्। अनामयमनाभासमनामकमकारणम् MahāU. 5 (45); YogVā. iii. 119. 22; येन द्वारेण गन्तव्यं ब्रह्मद्वारमनामयम् YogCūU. 37; (परं ब्रह्म) अनन्तमपरिच्छेद्यमनूपममनामयम् YogŚiU. 2.17; आहत्य तत्त्वजातानां षण्णवत्यस्तु कीर्तिताः। पूर्वोक्ततत्त्वजातानां वैलक्षण्यमनामयम् VarāU. 1. 15; अनामयं स्थानमवाप्य दैवैरलङ्घनीयं सुकृतैर्हिरण्मयैः। सुवर्णतेजाः प्रविमुक्तपापो दिवीन्द्रवद्राजति सूर्यलोके AVPari. 11 (2). 5; सप्तानां लोकानामन्ते ज्योतिर्लोकमनामयम्। गत्वा स परमानन्दं भुङ्क्ते यावद्विभावसुः AVPari. 15(1). 9; षड्रात्रे चैव षड्रात्रे ब्रह्मलोकमनामयम्। अहरहः प्रयुञ्जानः परं ब्रह्माधिगच्छति AVPari. 38(3).7; संहिता नयते सूर्यं पदानि शशिनः पदम्। क्रमो विनयते सूर्यं यत्तद् पदमनामयम् ŚaiśiŚi. 167; YājñaŚi. 31; ŚaṅkhaLiDS. 123; यानाहुर्ब्रह्मणः पुत्रान् ... तेषामपि महामेरुः स्थानं शिवमनामयम् MahāBhā. iii. 160. 14; iii. App. I. 16(124); कर्मजं बुद्धियुक्ता हि फलं त्यक्त्वा मनीषिणः। जन्मबन्धविनिर्मुक्ताः पदं गच्छन्त्यनामयम् MahāBhā. vi. 24. 51 = BhagGī. 2. 51 (Śaṅ. सर्वोपद्रवरहितम्); तत्र सत्त्वं निर्मलत्वात् प्रकाशकमनामयम् MahāBhā. vi. 36. 6 = BhagGī-

14.6 (*but* Rā. आमशाल्यकार्यं न विद्यते इत्यनामयम्। अरोगताहेतुरित्यर्थः); तत्तीर्थं शिवं पुण्यं सनातनम् (v. l. अनामयम्) MahāBhā. ix. 48.5; देवदेवमुमापतिम् (v. l. उमापतिमनामयम्)।… शरणमभ्येष्ये MahāBhā. x. 6.33; xi. 26*(2); विहरिष्यामि … सुखी लोकाञ्चिरामयः (v. l. लोकाननामयान्) MahāBhā. xii. 171.32; विद्वांसो यान्ति निर्मुक्ताः परं भावमनामयम् MahāBhā. xiii. 16.19; xiii. App. I. 3(242); xiii. App. I. 3A(18); xv. 107*(3); कृत्वा कर्म दिवं यान्ति ब्रह्मलोकमनामयम् HariVaṁ. 7.36 = BrahmP. 5.40; PadmP. i. 38.55; निरालम्बमनामयम्।… स्नायाद्वापि हरिं स्मरन् BṛParāSm. 2.142; 2.224; यजेच्चन्द्रोदरस्थं च नारायणमनामयम् PauṣkS. 14.15; होमयेद्गुरुः।… अनौपम्यमनामयम्।… ध्रुवमव्ययमीश्वरम् JayāS. 16.288; मन्त्रैः सहोर्ध्वं गच्छन्ति महर्लोकमनाय(? म)यम् VāyuP. i. 61.169; BrahmāṇḍP. i. 35.197; अघोरमनालम्बमनामयम् (देवस्यायतनम्) BrahmāṇḍP. i. 19.166; iii. 2.233; ततः प्रद्युम्नसंज्ञोऽसौ भगवान् …। अभ्येति भगवन्तं तं संकर्षणमनामयम् AhirbuS. 4.63; 2.22; 6.26; यः कुरुते योगम् …। प्राप्नोति परमं स्थानं नित्योदितमनामयम् PāraS. 7.492; 15.450; पूजयेत्ततः।… नारसिंहमनामयम् VṛHārīSm. 11.244; चिन्तयेत् …। निर्गुणं निरहंकारं नारायणमनामयम् LaghvāśvaSm. 1.8; आनन्दसद्घनमनामयम् … यद्ब्रह्म तत्त्वमसि SarvaVeSāSaṁ. 780; 893; तदेकमक्षयम् … विश्वातीतमनामयम् TantrRā. 36.23; आराध्य पुरुषं पूर्वं नारायणमनामयम्।… धार्मिकं प्राप्नुयात् सुतम् KūrmaP. 220.18 (1.20); 244.3 (1.22); 513.7 (2.11); 670.10 (2.31); (सुरेशानि) त्वयि संपूजयामीशे नारायणमनामयम् AgniP. 58.5 = TantrSa. 3.40; कामं संप्राप्य मोहिनी। जगाम तेन सार्धं च ब्रह्मलोकमनामयम् BrahmVaiP. iv. 31.58; तं मन्महे …। गणेशानम् … अनामयम् SkandP. iv. 1.1; v(1). 7.53; सर्वे देवाः …। परेशं शरणं जग्मुर्नारायणमनामयम् BṛNāraP. 4.53; 5.24; 13.189; एकं कारणमानन्दबोधं च यमनामयम्।… ध्यायेत् … अच्युतम् NaraP. 61.5; शिवम् …। अक्षयं तत्पदं शान्तमप्रमेयमनामयम् लभतेऽसौ ŚivS. 5.260; मन्त्राणां कोटयस्तिस्रः सार्धाः शिवनियोजिताः। अनुगृह्याणुसंघातं याताः पदमनामयम् MālinīT. 1.41; पद्मनाभमनामयम्। दृष्ट्वा … तुष्टाव नरवाहनः BṛKathāMañ. 15.198; यदुत्तरतरं पुरुषतत्त्वं तदेवारूपमनामयम् BrahmSūBh.(Rā.) 609.12 (*on* iii. 2.35) = VedāntDī. 163.15 (*on* iii. 2.30); VedāSaṁ. 134.16; VedāntSā.(Rā.) 280.5 (*on* iii. 2.35); महानन्दं परानन्दं योगानन्दमनामयम्।… मनस्येव महादेवं हृत्पद्मे वापि चिन्तयेत् LiṅgaP. i. 8.105; निर्वाणं चैव कैवल्यम् अनामयम् LiṅgaP. i. 86.98; तस्मिन् क्षेत्रवरे … अभ्यर्च्य विधिवन्नारायणमनामयम् BrahmP. 62.3; महादेवम् … अनामयम्।… यः स्तौति (सः … शिवपुरं व्रजेत्) BrahmP. 124.133; द्वादश्यामुपवासं तु यः करोति नरोत्तमः। स याति परमं स्थानं यत्र विष्णुरनामयः BhaviP. 360A.20 (ii(2). 8.59); 520B.9 (iii(3). 28.52); आत्मरूपम् … अप्रतर्क्यमनिर्देश्यमनौपम्यमनामयम् DevīBhāP. vii. 32.3; एवं स्तौति सदा देवं नारायणमनामयम्। नारदः DevīBhāP. viii. 11.6; यथा तेन समाराध्य नारायणमनामयम् PadmP. ii. 19.58; ii. 87.9; परं ब्रह्मपराकाशमनाकाशमनामयम् PadmP. iv. 73.6; iv. 86.38; इति श्रुत्वा गतोऽहं वै सत्यलोकमनामयम् ĀdiP. 29.28; भगवती …। विहस्योवाच देवेशं विष्णुं प्रभुमनामयम् BṛDharmaP. i. 18.25; i. 42.60; i. 45.24; शैवं ज्योतिरनामयम्। यस्तन्न वेद किं वेदैर्ब्राह्मणस्य भविष्यति SaurP. 2.11; 5.11; 41.153; असौ बभ्राम … ध्यायन्गजाननमनामयम् GaṇeP. i. 14.20; i. 40.39; i. 63.24; ii. 105.26; ii. 128.1; धर्माधर्मफले त्यक्त्वा मनीषी … जन्मबन्धविनिर्मुक्तः स्थानं संयात्यनामयम् GaṇeP. ii. 138.50; शृण्वन्तु ऋषयः सर्वे स्मृत्वा शिवमनामयम्।… शैवं पुराणम् ŚivaP. i. 3.3 (3A. 16); अथवा स्वस्वरूपत्वात्सदेवेदमनामयम्। अखण्डितमनाद्यन्तम् YogVā. iii. 13.53; iii. 52.10; iii. 61.18; v. 6.15; v. 10.30; संस्मृत्य चैतन्यघनं परं ज्योतिरनामयम् ĪśānŚiPa. ii. 47.80; ii. 18.83; (कैलासं विदधाति यः) शार्वं पदमवाप्नोति शान्तं ध्रुवमनामयम् SamarāSū. ii. 93.15; पुरुषोत्तम।… प्रसीद … अनामय PañcaRā.(Nā.) iv. 4.5; तदन्तर्यामिणं देवं नारायणमनामयम्।… भगवन्तं प्रचक्षते SātvaT. 1.39; नारायणमनामयम्। संप्रणम्य प्रवक्ष्यामि प्रमाणानां स्वलक्षणम् PramāLa. 1A. 2; ऊर्मिषट्कातिगस्यानामयस्य … ईश्वरस्य कथं ज्ञानलोपोऽभिमतः स्यात् ŚrutaPra. ii. 275.22 (*on* ii. 1.36); ii. 455.7 (*on* iii. 2.36); ये प्रद्युम्नैलाशयम्।… ते प्राप्य ब्रह्मलोकमनामयम्। निवसेयुः MahNirvāT. 13.28; धाम स्वप्रकाशमनामयम् BṛBrahmaS. iii. 1.40; या सार्धचतुर्थी मात्रा व्यक्ति(? क्ती)भूता खं चरन्ती स्फटिकसंनिभा सर्ववर्णेन यस्तां ध्यायेन्नित्यं स गच्छेदनामयं पदम् BālamBhs. i. 129.6 (*on* 1.24); **4** perfect, not defective दृश्यसंवलितो बन्धस्तन्मुक्तौ मुक्तिरुच्यते। द्रव्यदर्शनसंबन्धे यानुभूतिरनामया AnnaU. 2.18; अनामयं तन्महदुद्यतं यशः MahāBhā. v. 44.24; मरणान्तमिदं सर्वं नेह किंचिदनामयम् MahāBhā. xii. 94.23; (त्रैलोक्यविजयम्) यदिदं कवचं मह्यं प्रकाशितमनामयम् BrahmāṇḍP. ii. 34.1; तत्त्वसंहतिवर्त्मना। विशेदनामयं तत्त्वं साधकः साध्यविग्रहम् MṛgendraT. ii. 3.39; रविः। ददाति सर्वभक्तेभ्योऽनामयाः सर्वसंपदः SkandP. iv. 48.47; अमी पुंसां फलं यच्छन्त्यनामयम् VarāP. 18.4; निदानं तपसामाद्यं तेजोराशिमनामयम्। अत्रिम् … अनसूया वचोऽब्रवीत् LakṣmīT. 1.5; **5** causing or bringing about good health ॐ सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुहोमि स्वाहेति हुत्वा समुद्धृत्य प्राश्नीयात्साज्यं हविरनामयं मोक्षमन्त्रस्त्रय्येवं विन्देत् JābālaU. 4; आपो वै सर्वा देवताः सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुहोमि स्वाहेति हुत्वोद्धृत्य तदुदकं प्राश्नीयात्साज्यं हविरनामयं मोदमिति NāraPaU. 3.77; ParaHaṁsPaU. 483.11; यद्यग्निं न विन्देदप्सु जुहुयादापो वै सर्वा देवताः सर्वाभ्यो देवताभ्यो जुहोमि स्वाहेति साज्यं हविरनामयम् YājñaU. 601.21 (1[1]); पद्मगन्धि शिवं वारि सुखशीतमनामयम्।… लक्ष्मणः पाययिष्यति Rāmā. iii. 69.11; भल्लातकान्यनुपहतान्यनामयानि CaraS. vi. 1(2).13; **6** free from harm or injury, unhurt समाप्यतामिदं कर्म पन्नगाः सन्त्वनामयाः MahāBhā. i. 53.8; धनुष्पाणिस्तु तं दृष्ट्वा मेधाविनमनामयम्। निर्मिताम्स्य महिषैर्दर्शयामास MahāBhā. iii. 136.10; सा सेना गमनारम्भे रसेनासीदनारता।… मत्तवीरनागमनामया ŚiśuVa. 19.29 = SaraKaṇṭhā. 283.3; त्वया … सुदर्शनखातो रिपुसंघादनामयः DevīBhāP. iii. 24.6; **7** free from danger, safe शार्ङ्गी पुत्रानुत्सृज्य खाण्डवे। जगाम त्वरिता देशं क्षेममग्नेरनाश्र(v. l. म)यम् MahāBhā. i. 222.16; निरामयः (v. l. अनामयः) सुवेश्माढ्यो निशेवो मागधः शुभः MahāBhā. ii. 19.1; iii. 77.29; स पर्वतं समासाद्य हेमकूटमनामयम् MahāBhā. iii. 109.2; iii. 170.9; ऐश्वर्यमदमत्तेन सर्वलोकावमानिना। न हि धारयितुं शक्यं राज्यं चिरमनामयम् Rāmā. vi. App. I. 2(12); इति मुदितमनामयम … पुरं तत्। अभवत् Saund. 3.42; राजा चेद्राज्यमाप्नोति निष्कण्टकमनामयम् AhirbuS. 26.75; **8** free from weakness, strong किमङ्ग त्वं मया नीतः शरभत्वमनामयम्। क्रूरः स सर्वभूतेषु हीनश्चाशुचिरेव च MahāBhā. xii. 274*(6)

अनामय (an-āmaya) *n.* **1** freedom from disease or sickness, good health, well-being **1A** (a term prescribed for greeting a Kṣatriya) कुशलमवरवयसं वयस्यं वा पृच्छेत्। अनामयं क्षत्रियम्। अनष्टं वैश्यम्। आरोग्यं शूद्रम् HirŚS. xxvi. 4.56 (64.7) = ĀpaDS. i(4). 14.27; कुशलानामयारोग्याणामनुप्रश्नः GautDS. i. 5.37; ब्राह्मणं कुशलं पृच्छेत्क्षत्रबन्धुमनामयम् ManuSm. 2.127 = KūrmaP. 522.2 (2.12) = BhaviP. 15A. 25 (i. 4.58); PadmP. i. 51.29; **1B** (often a term for greeting in general) (नमोऽस्तु) देवऋषिपितृमनुष्येभ्यः शिवमायुर्वपुरनामयम् … नमस्कृता वर्धयन्तु ŚāṅkhāGS. vi. 6.16; (जनमेजयः) प्रपितामहम्।… पर्यपृच्छदनामयम् MahāBhā. i. 54.15; अर्चयित्वा च …। पप्रच्छानामयं राजन् कुशलं च MahāBhā. i. 65.5; i. 65.6; अनामयं जनस्यास्य येन स्यादद्य शाश्वतम् MahāBhā. i. 148.9; i. 198.10; कच्चिद्वां कुशलं गृहे। अनामये च वां कच्चित्सदैवेह शरीरयोः MahāBhā. iii. 204.14; iii. 156.5; iv. 878*; जनार्दनं चापि …। अनामयं मद्वचनेन पृच्छेः MahāBhā. v. 22.36; v. 23.4; v. 88.97; तथैव ते समासाद्य पप्रच्छुस्तमनामयम् MahāBhā. ix. 33.11; x. 9.45; xii. 313.7; तमहं प्राञ्जलिर्भूत्वा समपृच्छमनामयम् MahāBhā. xiii. 14.47; पूजयामास तं देवम् … पृष्ट्वानामयमव्ययम् Rāmā. i. 2.24; कुशलानामयं प्रीतः पप्रच्छ वसुधापतिम् Rāmā. i. 539*(4); i. 1238*(5); कच्चिच्च सहसैन्यस्य तव सर्वमनामयम् Rāmā. ii. 83.5; ii. 84.8; सुग्रीवं च सहामात्यं सर्वान्ब्रूया अनामयम् Rāmā. v. 38.21; शृणोषि कच्चिद्भगवन् सुभिक्षानामयं परे Rāmā. vi. 112.2; vi. 3434*(2); स चाप्यवोचत् … नृपं मनःस्वास्थ्यमनामयं च BuddhaC. 10.20; भोजने भव मात्राज्ञो ध्यानायानामयाय च Saund. 14.1; वारणानामयमेव कालो वा रणानामयमेव कालः NāṭyaŚā. 16.82 (AbhinBhā. वारणानां हस्तिनां अनामयम् आमयाभावे सति); भवतो राज्ये शरीरे बाह्याभ्यन्तरे च कुशलमनामयं च पृष्ट्वा विज्ञापयन्ति युधिष्ठिरादयः पाण्डवाः DūtVā. 19(2); ते … अनामयं च पप्रच्छुः प्रणिपत्य महामुनिम् MārkP. 4.15; (रोमहर्षणः) ऋषिभिस्तैरनुज्ञातः पृष्टः सर्वमनामयम्।… समुपाविशत् BrahmāṇḍP. i. 1.21; ii. 21.29; ii. 21.63; देवदत्तस्य … देवदत्ताय … अनामयम् CāndraVṛ. *on* ii. 1.98; महाश्वेता … कादम्बरीमनामयं पप्रच्छ Kād. 192.22; बन्धुदत्तस्यानामयं श्रुत्वा तस्मै स्ववार्तां समादिशत् AvantiKa. 200.16; असौ … सर्वत्राल्यदनामयम् Bhaṭṭi. 6.71; अप्यनामयं राज्ञः MahāvīC. 1.28(9) (15.13); स तैः संपूजितः पृष्ट्वा तांश्च सर्वाननामयम्। प्रोवाच MṛgendraT. i. 1.4; (आमयैः … मुक्तो जीवेद्वर्षशतम्) अनामयमवाप्नोति ŚāraTi. 23.30; स यत्र वसते देवि तत्र श्रीर्विजयो भवेत्। अनामयं सुभिक्षं च KulārT. 3.99; शासति त्वयि पातालम् … त्रैलोक्यस्यास्त्वनामयम् HarVi. 32.106; अथ सा हनुमत्यनामयं मयमाया मदनज्वरं जगौ। कलयन्नमकोकिलारवैः लवलीपाण्डुकपोलमण्डला RāmC. 12.61; कच्चित्तेऽनामयं तात भ्रष्टतेजा विभासि मे BhāgP. i. 14.39; i. 16.19; अपि तेऽनामयं स्वस्ति प्रकृतीनां तथात्मनः BhāgP. vi. 14.17; x. 5.22; व्रजस्यानामयं कच्चित् BhāgP. x. 29.18 = GopāKeCan. 147.30; BhāgP. x. 39.4; पृष्टास्तेऽनामयं विप्राः शौनकाद्या महामुनिम्। समास्थ्यासनं तस्मै … समकल्पयन् KūrmaP. 447.7 (2.1); स्वस्ति ते बहुपादेभ्यस्त्वपादेभ्योऽस्त्वनामयम् VāmaP. 58.21; 7.32; अनामयमिवापृच्छत्तमभ्यागतनन्दिनी NaraSāC. 11.8; पृष्ट्वा चानामयं तेषाम् BhaviP. 210A.3 (i. 139.87); नृपनन्दनः। अनामयं च पप्रच्छ मातरं पितरं प्रति PadmP. ii. 117.19; ii. 120.4; ते भगवन्तं रघुपतिं तेन पृष्टा

अनामयम् । ··· प्रोचुः सर्वं स्वकुशलम् PadmP. iv. 53. 27; भरतः ··· । पृष्ट्वानामयमव्यग्रः सखायमिदमब्रवीत् AdhyāRā. ii. 8. 22; vii. 8. 15; ततो वल्मीकजन्मासौ राजानं समपृच्छत । अनामयमतिप्रीत्या कुशलप्रश्नवार्तया YogVā. i. 1. 49; परस्परेण पप्रच्छुः सर्वेऽनामयमादरात् YogVā. i. 6. 36; सः ··· सभायां नृपतिं प्रीत्या पप्रच्छानामयं शनैः RāmāMañ. 8. 4; दुःखाक्रान्तः पुरोहितः । पुनः पुनः समभ्येत्य तमपृच्छदनामयम् BṛKathāMañ. v. 1. 41; सलीलमालिङ्गनयोपपीडमनामयं पृच्छति वासवस्त्वाम् NaiṣC. 6. 78; बुधगुरुसितचन्द्राहे संक्रान्तावनामयं नृणाम् VasiS. 19. 2; कच्चिदास्माकमातॄणां ज्यायसीनामनामयम् PāṇḍaC. 8. 55; असौ ··· पप्रच्छानामयं सार्थनाथं मित्रम् KathāKau. 10. 69; मुनिः प्रीतमनास्तदा । अनामयं चाव्ययं च पर्यपृच्छज्जनेश्वरम् BallāC. 41. 16; अनामयं देशपुरीनरेशहस्त्यश्वसेनापतिसैनिकानाम् । एवं समापृच्छ्य नृपे निवृत्तेऽब्रवीदनावेगमिदं सुवेगः KathāK. 141. 13; **2** absence of harm or injury (i.e. safety) तस्मात्संमन्त्रयामोऽत्र भुजगानामनामयम् । यथा भवेत सर्वेषाम् MahāBhā. i. 33. 7; यदि···गृह्णीयाद्वचनं मम । अनामयं स्याद्धर्मस्य कुरूणां कुरुनन्दन MahāBhā. iii. 14. 11; पाण्डवैर्धार्तराष्ट्राणां प्रतिपाद्यमनामयम् MahāBhā. v. 81. 2; आकिंचन्यं सुखं लोके पथ्यं शिवमनामयम् MahāBhā. xii. 170. 8; पृथ्वी तव वश्या ··· । सर्वेष्वङ्गादिधर्मेषु भवतः किमनामयम् AhirbuS. 33. 59; **3** final release or *nirvāṇa* (in which there is no misery) ह्रियमेव च संनतिं च हित्वा शयिता मत्प्रमुखे यथा युवत्यः । विवृते च यथा स्वयं कपाटे नियतं यातुमतो ममाद्य (v.l. यातुमनामयाय) कालः BuddhaC. 5. 70 [*but* APTE, *m.*]; **4** name of *jyotis* or light (*lit.* not defective, perfect) चैतन्यमाहृत्य सान्तजीवं हृत्संपुटं ज्योतिरनामयाख्यम् IśānŚiPa. i. 10. 26; ii. 4. 27 [Kośas give *anāmaya* as a synonym of the following words — *ārogya*, AmaK. 1173; DhanvNi. 310. 23; AgniP. 363. 8; Vaija. 184. 142; ParaNā. 1915; KośaKaTa. 1. 7455; KalpaK. 60. 362; *pāṭava*, DhanvNi. 310. 23; Vaija. 184. 142; KalpaK. 60. 362; *lāghava*, DhanvNi. 310. 23; KalpaK. 60. 362; *vārta*, Vaija. 184. 142; KośaKaTa. 1. 7455; *vārtta*, DhanvNi. 310. 23; ParaNā. 1915; KalpaK. 60. 362; *saṅgya*, Vaija. 184. 142; *sahya*, ParaNā. 1915; KośaKaTa. 1. 7455; *svāsthya*, Vaija. 184. 142; ParaNā. 1915; KośaKaTa. 1. 7455 and AbhidhāCin. 474 gives the word *svāsthya* as the meaning of *anāmaya*]

अनामय (**anāmaya**) *m.* **1A** name of a king धृष्टकेतुर्बृहत्केतुर्दीप्तकेतुर्निरामयः (v.l. अनामयः) । ··· एते चान्ये च बहवः ··· । राजानो निधनं प्राप्ताः MahāBhā. i. 1. 177; **1B** name of one of the sons of Pururavas and Urvaśī एवं संक्रीडतो (पुरुरवसः) राज्ञस्तया (उर्वश्या) सह सुमध्यया । बभूवुस्तनयाः पञ्च ··· । आयुर्ज्येष्ठस्ततो धीमाँस्ततश्चान्यस्त्वनामयः । अयुतायुश्चतुर्थोऽभूच्छतायुश्चैव पञ्चमः ViṣṇuDhaP. i. 134. 16; **2A** epithet of Kārttikeya आग्नेयश्चैव स्कन्दश्च दीप्तकीर्तिरनामयः । ··· नामान्येतानि दिव्यानि कार्त्तिकेयस्य MahāBhā. iii. App. I. 22(5); **2B** epithet of Viṣṇu पूर्णः पूरयिता पुण्यः पुण्यकीर्तिरनामयः ··· । इतीदम् ··· केशवस्य ··· । नाम्नां सहस्रम् MahāBhā. xiii. 135. 86 = ViṣṇuSa. 86 (Śaṅ. आन्तरैर्बाह्यैर्व्याधिभिः कर्मजैर्न पीड्यत इति अनामयः); केचिच्चैवमनामयम् । केचित् क्षेत्रज्ञमित्याहुः ··· । एते चान्ये च ··· संज्ञाभेदाः ··· कथिता विष्णोः NaraP. 64. 74; विस्मृतोऽसि जगन्नाथं नारायणमनामयम् (विष्णुम्) LiṅgaP. i. 17. 23; **2C** epithet of Śiva काव्यः ··· तुष्टुवे नीललोहितम् । नमोऽस्तु ··· । अनामयाय चोर्ध्वाय VāyuP. ii. 35. 188; BrahmāṇḍP. ii. 72. 181; (महेशाय) अनामयाय ··· महाकालाय वै नमः LiṅgaP. i. 21. 55; पुण्यकीर्तिरनामयः । ··· एवं नाम्नां सहस्रेण तुष्टाव वृषभध्वजम् LiṅgaP. i. 98. 128; SaurP. 41. 112; ŚivaP. iv. 35. 100 (393A. 9); **2D** epithet of Vināyaka अनाधारोऽनामयः ··· इति वैनायकं नाम्नां सहस्रम् GaṇeP. i. 46. 70; **3** epithet of Jina (जिनम्) नाम्नामष्टसहस्रेण तोष्टुमः ··· निरुक्तोक्तिरनामयः । ··· स्थाणुरक्षयः MahāP. 25. 114; 25. 217.

अनामयकाम (**anāmaya-kāma**) *adj.* wishing for health यामः शुक्हरिः शुण्ठो वानामयकामस्य पितृलोककामस्य च VaitāSū. 43. 32.

अनामयजाता (**anāmaya-jātā**) *adj.* (*f.*) which has come into being safely द्रष्टुमना मयजातां समागमत्तां सभामनामयजाताम् । सततमुदारा जनता YudhiVi. 3. 29.

अनामयत् (**án-āmayat**) *adj.* [AltGr. II. i. 184] not causing pain or injury, causing good health या इह यन्त्यनामयद्वहाना अनमीवा उपतीर्विश्वरूपाः । बह्वीर्भवन्तीरुपजायमाना एन्द्रो वो रमयद् गावः AV.(P.) xix. 22. 14; अयुक्ष्मं च मेऽनामयच्च मे TaiS. IV. vii. 3. 2 (comm. ज्वरादिशिरोव्याध्याद्यल्पव्याधिराहित्यम्); MaiS. ii. 11. 3 (ii. 141. 11); KāṭhS. 18. 9 (i. 271. 18); KapiKaS. 28. 9 (127. 6); VājaS. 18. 6; VājaS.(K.) xix. 4. 2 [better read अनामयम् in the above citations]; [Inst.] without becoming ill, in good health यः कामयेतानामयतामुं लोकमियामिति स एतेन यजेत PañcBr. xvii. 12. 1; मरणकामो यजेत यः कामयेतानामयता स्वर्गं लोकमियामिति ĀpaŚS. xxii. 7. 21; मरणकाले यजेत यः कामयेतानामयतां (? मयता) स्वर्गं लोकमियामिति HiŕŚS. xvii. 3. 20 (420. 16)

अनामयतस् (**anāmaya-tas**) *adv.* from (one) who is free from ill health, from a healthy one इति वचनमनामयतः श्रुत्वा पार्थोऽथ शोभनमनामयतः YudhiVi. 3. 24 (comm. अनामयतः कुशलात्)

अनामयता (**anāmaya-tā**) *f.* the state of being free from disease or ill health, healthiness अजस्रं भिषग्भिः प्रयत्नादौषधाद्युपक्रमाद्वातपित्तश्लेष्मनिरोधादनामयतया स्निग्धपेशलद्रवैः ··· आहारैरुपचितं रुधिरं रसायनमिव मन्ये Tantrākhyā. 25. 21 = PañcT. 1. 86(19) (96. 2); Pañcā. 67. 3.

अनामयत्व (**anāmaya-tva**) *n.* the state of being free from disease or ill health, healthiness तं देवा अब्रुवन् केवलं वा आत्मनेऽन्नाद्यमागासीः । अनु न एतस्मिन्नन्नाद्य आभज । एतदस्यानामयत्वमस्तीति JaimiUBr. ii. 11. 10; बुधश्च भौमश्च शनिभार्गवाङ्गिराः प्रदक्षिणं याति यदा निशाकरम् । अनामयत्वं त्रिषु सौख्यमुत्तमम् AVPari. 51(3). 2; दिव्याश्चौषधयः ··· प्रयुक्ताः षण्मासात् परमायुर्वयश्च तरुणमनामयत्वं स्वरवर्णसंपदमुपचयम् ··· इष्टांश्चापरान् भावानावहन्ति सिद्धाः CaraS. vi. 1(4). 6 (1941 Ed.) [? AV. xix. 45. 2]

अनामयपद (**anāmaya-pada**) *n.* the state of absolute freedom from misery ब्रह्मादिस्तम्बपर्यन्ते ··· पदमनामयम् । इति मन्त्रमहेश्वराः, न तु मन्त्राः – तेषां स्वलयावसरे अनामयपदपर्यन्तताभावः, तेभ्यो नैव मन्त्रोद्धारः ParāTri. 157. 17.

अनामयपरंपरा (**anāmaya-paramparā**) *f.* continuity of well-being सुबाहो । अनामयपरंपरास्ति गोपाजिरेषु GopāKeCan. 62. 7.

अनामयपरिप्रश्न (**anāmaya-paripraśna**) *m.* inquiry about well-being क्रमेण चानामयपरिप्रश्नादिकम् ··· अन्वतिष्ठत् AvantiKa. 145. 12.

अनामयपूर्वकम् (**anāmayapūrvakam**) *adv.* preceded by (the inquiry about) well-being स भवन्तमनामयप्रश्नपूर्वक(v.l. अनामयपूर्वक PW.)मिदमाह Śāk. 5. 15(3)

अनामयप्रश्नपूर्वकम् (**anāmayapraśnapūrvakam**) *adv.* preceded by the inquiry about well-being स भवन्तमनामयप्रश्नपूर्वकमिदमाह Śāk. 5. 15(3)

अनामयप्रश्नपूर्वम् (**anāmayapraśnapūrvam**) *adv.* preceded by the inquiry about well-being स भवन्तमनामयप्रश्नपूर्वक(v.l °पूर्व)मिदमाह Śāk. 5. 15(3)

अनामयप्रश्नविधित्सा (**anāmayapraśna-vidhitsā**) *f.* desire to make an inquiry regarding well-being निशागमे मन्दिररत्नभित्तिच्छायागतेनार्द्रतया सखी मे । अनामयप्रश्नविधित्सयेव निषेव्यतेऽसौ शिशिरत्विषारात् HarVi. 25. 19.

अनामयम् (**anāmayam**) *adv.* without any harm, safely, in sound health पुत्रदारेण वा सार्धं प्राद्रवेयमनामयम् MahāBhā. i. 145. 25; नमो धात्रे विधात्रे च स्वस्ति गच्छ ह्यनामयम् MahāBhā. iii. 38. 25; एतया सह मोदस्व निरुद्विग्नमनाः स्वयम् (v.l. निरुद्विग्नमनामयम्) MahāBhā. iii. 62. 43; पुत्रकः । ··· चिरं जीवेदनामयः (v.l. °यम्) MahāBhā. vii. 61. 28.

अनामयमयाश्व (**anāmaya-mayāśva**) *adj.* possessed of healthy camels and horses सैन्धवस्य निमयः प्रमयो वास्त्वद्य दुर्निमयदुष्प्रमयस्य । इत्यनामयमयाश्वचमूपा मेतुकाममभिमातुमिहोचुः DvyāśraKā. 8. 111 (comm. अनामयं नीरोगं मयाश्वं मया अश्वाश्च येषां ते)

अनामययोगित्व (**anāmayayogi-tva**) *n.* the state of being one possessing good health अरोगित्वम् अनामययोगित्वम् Mitā. 96. 18 (*on* 1. 266)

अनामयवार्ता (**anāmaya-vārtā**) *f.* talk about well-being कुशलानामयवार्ताप्रश्नपरा प्रीतिपेशलालापा । ··· विज्ञेया नष्टचारित्रा KalāVi. 3. 25.

अनामयविश्वजन (**anāmaya-viśvajana**) *adj.* having all people free from disease व्रजमनामयविश्वजनं विभुः कृतयुगास्पदकल्पमकल्पयत् Yādavā. 3. 62.

अनामयशरीर (**anāmaya-śarīra**) *n.* body free from disease, healthy body जीवेदनामयशरीरयुतः शतायुः KalyāKā. 11. 122.

अनामयस्तव (**anāmaya-stava**) *m.* title of a work [*nt.*]

अनामयाविन् (**an-āmayāvin**) *adj.* not affected with indigestion बृहस्पते सवितर्बोधयैनमित्यनामयाविनः ĀpaŚS. xvi. 7. 6 = HirŚS. xi. 2. 4 (20. 2); अन्नादोऽनामयावीत्यर्थः BṛĀraUBh. 61. 18 (*on* i. 3. 18); मेधाव्यसि व्यक्तमनामयाव्यहो DvyāśraKā. 18. 85.

अनामयित्नु (**an-āmayitnú**) *adj.* [AltGr. II. i. 184; 216; DEBRU. p. 697] not making sick, causing or bringing about good health हस्ताभ्याम् ··· । अनामयित्नुभ्यां त्वा ताभ्यां त्वोप स्पृशामसि ṚV. x. 137. 7 (Sāy. अनामयित्नुभ्यां सम्यगारोग्यहेतुभ्याम्); अनामयित्नुभ्यां हस्ताभ्यां ताभ्यां त्वाभि मृशामसि AV. iv. 13. 7; AV.(P.) v. 18. 8.

अनामयिसभा (anāmayi-sabhā) *adj.* (*f.*) whose assembly is free from disease, having a healthy assembly प्रभाजितनुतामलं परमचापलारोहिणी सुधावसुरभीमनामयिसभा क्षमाले हितम् CaturJiStu. 52 (comm. अनामयनी (? अनामयिनी)नीरोगा सभा यस्याः सा)

अनामयीकर्तुम् (anāmayī-kartum) *inf.* in order to make free from disease किमोषधीशस्य सहोदरो भिषक्कृतोपदेशश्चिरकालमश्विनोः । अनामयीकर्तुमदः क्षमातलं त्विषां निधेर्मण्डलमेष मुञ्चति PṛthvīVi. 2.7.

अनामयुक्त (a-nāmayukta) *adj.* not having a name अन्यप्रयोजनमनामयुक्तं पुरस्तादुपसदा सौम्येन प्रचरन्त्यन्तरा त्वाष्ट्रेणोपरिष्टाद्वैष्णवेनेति ṬupṬ. 192.22 (*on* ix. 1.25)

अनामयैकप्रतिपादक (anāmayaika-pratipādaka) *adj.* bestowing nothing but (good) health रोगाहतानामधिकातुराणामनामयैकप्रतिपादकानि । अन्तर्बहिः संभृतभूरितापनिवारणानि प्रियकारणानि (पयांसि) SkandP. ii(1). 33.13.

अनामय्य (a-nāmayya) *adj.* [irr.] not easy to be bent सोऽन्वेषमाणः कौन्तेयान्पाञ्चाल्यो जनमेजय । दृढं धनुरनायम्यं (v.l. अनामय्यम् JñānDī.) कारयामास भारत MahāBhā. i. 176.9 (JñānDī. अनामय्यं नामयितुमशक्यम्)

अनामरूप (a-nāmarūpa) *adj.* [*f.* -ā] not having a name and form कालो न यद्विभूतेः परिणामहेतुः । अजन्मनाशस्य सदैकमूर्तेरनामरूपस्य सनातनस्य । ... अच्युतस्य ViṣṇuP. iv. 1.84; नाम रूपमित्येवंजातीयकमप्यनामरूपस्य ब्रह्मणोऽनुचितं निर्दिश्यमानं दृश्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 114.1 (*on* i. 2.14); भावना बहुरूपासौ बहुरूपत्वमात्मनः । करोत्यनामरूपस्य BṛĀraUBhVā. iv. 4.494; भजस्व रामम् ... अनामरूपं पुरुषं पुराणम् AdhyāRā. vi. 6.63; संकोचमिच्छसि यदा गिरिजे तदानीं वाक्तर्कयोस्त्वमसि भूमिरनामरूपा DevīPañ. 4.22.

अनामरूपक (anāmarūpa-ka) *adj.* not having a name and form विश्वाभिव्यक्तितः पूर्वं ब्रह्मैवानामरूपकम् BṛĀraUBhVā. ii. 1.394; अनामरूपकाः सन्तः सत्यसंयोगहेतुतः । देहिनः ... संवृत्ता नामरूपिणः BṛĀraUBhVā. ii. 3.94; यदिदं शब्दधीगम्यं प्रागसत्तदभूज्जगत् । असच्छब्देन चात्र स्याद् ब्रह्मैवानामरूपकम् TaiUBhāVā. 125.6(2)

अनामरूपकर्मात्मक (a-nāmarūpakarmātmaka) *adj.* not having the nature of name, form and action अतो विलक्षणोऽनामरूपकर्मात्मकोऽद्वयः ... °विपर्ययेणावभासते BṛĀraUBh. 7.17 (*on* i. 1.0); यत्परं परमात्माख्यं विद्याविषयमनामरूपकर्मात्मकम्, 'नेति नेति' इति ... उपसंहरिष्यति BṛĀraUBh. 44.18 (*on* i. 3.2)

अनामरूपक्षेत्रज्ञ (anāmarūpa-kṣetrajña) *m.* self which does not have a name and form अनामरूपक्षेत्रज्ञनामरूपं प्रचक्षते VāyuP. ii. 40.108; अनामरूपं(? प)क्षेत्रज्ञनामरूपं प्रचक्षते BrahmāṇḍP. iii. 3.86.

अनामरूपचिन्मात्र (anāmarūpa-cinmātra) *adj.* having only consciousness which is without name and form वचस्युपरते प्राप्यो य एको मनसा सह । अनामरूपचिन्मात्रः सोऽन्यान्नः सदसत्परः SkandP. i(2). 42.190.

अनामरूपता (anāmarūpa-tā) *f.* the state of not having a name and form सिद्धान्तयुक्तयो ज्ञेया दृश्यन्ते ताश्च सर्वशः । ... अनामरूपता भेदस्योपजीव्यप्रमाणता AnuVyā. 12B.9 (*on* 1.3)

अनामरूपत्व (anāmarūpa-tva) *n.* the state of not having a name and form ननु हरेः कथमनामरूपत्वम् TattvPrakā. 62A.6 (*on* i. 3.41); भगवतो नामादिनिर्वहितृत्वस्यालोकप्रसिद्धत्वेऽप्येको दाधार भुवनानि विश्वेत्यादि वेदप्रसिद्धत्वेन तदर्थत्वेनोपपत्तेः । अन्यथा अनामरूपत्वविरोधात् TattvPrakā. 62A.8 (*on* i. 3.41)

अनामरूपवत् (a-nāmarūpava(n)t) *adj.* not possessing name and form अनामरूपवच्चक्रम् ... । ध्यायन् सबीजमावर्त्य मन्त्रं बन्धात् प्रमुच्यते LakṣmīT. 30.8.

अनामरूपवर्ण (a-nāmarūpavarṇa) *adj.* not having name, form and colour (ब्रह्म) अनामरूपवर्णं च न स्थूलं न च यत् कृशम् SkandP. iv. 26.12; ŚivaP. ii(1). 6.9 (43A.14)

अनामरूपसंभेद्य (a-nāmarūpasambhedya) *adj.* not to be associated (*lit.* mixed) with name and form अनाद्यन्तं परं ब्रह्म यत् तदक्षरमव्ययम् । अनामरूपसंभेद्यमवाङ्मनसगोचरम् AhirbuS. 2.6.

अनामरूपात्मक (a-nāmarūpātmaka) *adj.* which is not of the nature of name and form न तु अकार्ये नित्ये अव्याकृतधर्मिणि अनामरूपात्मके क्रियाकारकफलस्वभाववर्जिते कर्मणो व्यापारोऽस्ति BṛĀraUBh. 386.6 (*on* iii. 3.1)

अनामरूपात्मन् (a-nāmarūpātman) *adj.* not of the nature of name and form सः ... पुरुषः ...। अनामरूपात्मनि रूपनामनी विधित्समानोऽनुससार शास्त्रकृत् BhāgP. i. 10.22; द्विविधा हि वेदान्ते सृष्टिः। ... विस्फुलिङ्गन्यायेनैका। अपरा वियदादिक्रमेण। सा चानामरूपात्मना(? नो) नामरूपवत्त्वेनाभिव्यक्तिः AṇuBh. 139.21 (*on* ii. 3.1)

अनामर्शनीय (an-āmarśanīya) *adj.* which cannot be grasped तत्तदनामर्शनीयशून्यप्रायस्वरूपाक्रमणपुरःसरीकारेण तथा भवति-प्लवानामिव भेकादिः ParāTri. 172.4.

अनामर्षमाण (an-āmarṣamāṇa) *adj.* not enduring, not forgiving तमेवमादि विविधं वदन्तं कृपणं बहु। अनामर्षमाणं (v.l. अनामर्शमाणम् pw., *nt.*) च रामः सुग्रीवमब्रवीत् Rāmā. iv. 278*(2)

अनामर्षयमाण (an-āmarṣayamāṇa) *adj.* not enduring, not forgiving तमेवमादि विविधं वदन्तं कृपणं बहु। अनामर्षयमाणं च रामः सुग्रीवमब्रवीत् Rāmā. iv. 278*(2)

अनामलक (an-āmalaka) *adj.* not having (the powder of) *Emblic myrobalan* (दधि) न चानामलकं नापि मन्दं नो नित्यमन्यथा (अद्यात्) AṣṭāSaṁ. i. 24.13 (1.6); AṣṭāHṛ. i. 5.32.

अनामवर्णवत् (a-nāmavarṇava(n)t) *adj.* not possessing name and colour त्वमव्यक्तमनिर्देश्यमचिन्त्यानामवर्णवत् । ... परात्परम् ViṣṇuP. v. 1.40.

अनामसंपन्ना (a-nāmasampannā) *adj.* (*f.*) not endowed with a (special) name नद्या अनामसंपन्नाया अश्मानं प्रास्यति KauśiSū. 47.32 (Dārila यस्या नद्याः विशेषं नाम नास्ति तस्या अश्मानं गृहीत्वा प्रासनमेकत्वयात्)

अनामा (a-nāmā) *f.* **1A** ring-finger (*lit.* which has no name) अनामामध्यमाङ्गुष्ठैरथवा स्यात्त्रिपुण्ड्रकम् BṛJābāU. 4(11); प्रसारयेदनामां च पश्चात् तस्याः कनिष्ठिकाम् JayāS. 8.27; अङ्गुष्ठस्य प्रदेशिन्या व्यासः प्रादेश उच्यते। तालः स्मृतो मध्यमया गोकर्णश्चाप्यनामया VāyuP. i. 8.98; BrahmāṇḍP. i. 7.97; AbhidhāRaMā. 2.383; CaturCin. ii(1). 51.20; तर्जन्यनामयोरेकं कनीयस्यास्त्रिपादकम्। सार्धाङ्गुलं नखायामं तदर्धं विस्तृतिर्भवेत् PāraS. 16.317; संस्थाप्य सार्षपं तैलं वामहस्ते वरानने । अनामया त्रिधामन्त्र्य पुनर्मूलं त्रिधा पठेत् KāñVīT. 15.6; तर्जनीमध्यमानामाभिरूर्ध्वं विलोममोष्ठं द्विरुन्मृज्य हस्तं पुनः प्रक्षाल्य ... वामं बाहुमूलं च दक्षहस्तेन स्पृशेत् PārāSū. 44.26; तथाविधाभ्यां पाणिभ्यां वर्मस्यान्यादि नाम्निगन् । तर्जनीमध्यमानामा प्रोक्ता नेत्रत्रये (च) क्रमात् TantrRā. 5.36; अनामयोस्ततः पश्चादस्त्रे वक्त्रं कनिष्ठयोः । अङ्गुष्ठयुगलं तत्तदङ्गुलीमुखयोर्न्यसेत् LakṣmīT. 34.50; अथवार्कचतुर्विंशपञ्चत्रिंशन्मालिका द्विजः । अनामामध्यमाङ्गुष्ठैर्मन्दार्थमालिकार्थिभिः (पवित्रकं कुर्यात्) AgniP. 33.14; गृहीत्वा सायकं पुङ्खात् तर्जन्याङ्गुष्ठकेन तु । अनामया पुनर्गृह्य तथा मध्यमयापि च AgniP. 248.31; ViṣṇuDhaP. ii. 179.24; तर्जनीमध्यमानामा दक्षिणस्य प्रसारिताः । कनिष्ठाङ्गुष्ठकाक्रान्ता त्रिशूलं परिकीर्तितम् [MālinīT. 7.5; 7.18; करावूर्ध्वमुखौ कार्यावन्योन्यान्तरिताङ्गुली। अनामे मध्यपृष्ठस्थे तर्जन्यौ मूलपर्वगे MālinīT. 7.27; अङ्गुलीषु शिवं न्यसेत्तत्कनीयस्यनामयोः ŚivaP. vii(2). 22.5 (570B.4); मध्योपरिगतेऽनामे तदूर्ध्वस्थे कनिष्ठिके। निबध्य हृत्संस्थानं प्रणीता स्यात् फणाकृतिः ĪśānŚiPa. i. 22.9; तिरश्चीने कनिष्ठाग्रे त्वङ्गु(ष्ठे ? ष्ठा)भ्यां समाश्रिते। देशिनी मध्यमे स्यन्यादनामे द्वे समुन्नते। संयुक्ताग्रे च ते कृत्वा मुद्रा पञ्चमुखी भवेत् ĪśānŚiPa. ii. 7.12; तर्जनीमध्यमानामाः किंचित्संकुच्य चालिताः। वेणुमुद्रेह कथिता PañcaRā.(Nā.) iii. 4.18(? 19); iii. 6.11; (चित्रगतशरीरस्य) शक्तिरेखा ...। मध्यमा यत्र रेखाया गोलकं हि (कहि)यवान्तरे। अनामायाः कनिष्ठायाः सा स्यात्त्र्यङ्गुलदृग्गा Mānaso. iii. 1.354; iii. 1.358; iii. 1.361; प्रथमे पादभागे स्यात्कलाङ्गुल्या कनिष्ठया। तथा चानामयान्यत्र SaṅgīRa. i.i. 18.2 (5.33); iii. 240.17 (6.74); अनामाभ्यां कनिष्ठाभ्यां करयोस्तलपृष्ठयोः। नमः स्वाहा वषट् हुं च वौषट् फट् क्रमशः सुधीः MahNirvāT. 5.126; TantrSā.(K.) 17.24; 75.29; अत एवानामान्तर्गते इत्यत्र बहुव्रीहिः। अनामाभ्यामन्तर्गते इत्यपि केचित् SetuBa. 125.8; अर्धाङ्गुलेनाङ्गुलेन हीनानामा च तर्जनी ŚukraNī. 4(4).102; [PañcTaPra. 7.15 gives *anāmā* as synonym of *anāmikā*]; **1B** toe next to the little toe (चित्रगतशरीरस्य) अर्धाङ्गुलं स्थाने — सार्धसूत्रम् ... सर्वपादे तु मध्याया अनामायाश्च मध्यगम्। स्यातामेवं पक्षपा(सू)त्रे Mānaso. iii. 1.387; iii. 1.684; जानुतः पञ्चमांशेन बहिर्भागे व्यवस्थितम्। पूर्वभागे तु मध्याया अनामायाश्च मध्यगम्। स्यातामेवं पक्षसूत्रे ब्रह्मसूत्रं तु कथ्यते ŚilpaRa. i. 46.71; **2** name of a female deity नायको मूकपूर्वस्तु गायको नन्दिनीयुतः। गणकोऽनामया ज्ञेयः काल्या नर्तक इष्यते BrahmāṇḍP. iii. 44.45.

अनामाकनिष्ठाग्र (anāmākaniṣṭhāgra) *n.* tips of the ring-finger and the little finger अनामाकनिष्ठाग्रयोश्चाङ्गुष्ठाग्रनिपीडने अङ्कुशः NityoNī. 73.3.

अनामाकनिष्ठाचतुष्टय (anāmākaniṣṭhā-catuṣṭaya) *n.* group of four (fingers), viz. (two) ring-fingers and (two) little fingers (of both the hands) एवमनामाकनिष्ठाचतुष्टयमेकीकृत्याङ्गुष्ठाभ्यां निरुन्ध्यात् SetuBa. 130.26.

अनामाग्र (anāmāgra) *n.* tip of the ring-finger (न्यासे मुद्राः) तर्जनीमध्यमानामाग्रैः हृदयस्पर्शो हृदयम् NityoNī. 72.23.

अनामाङ्गुल (anāmāṅgula) *n.* ring-finger पवित्रकद्वयम् ... । हस्तद्वयेऽपि निक्षिप्य अनामाङ्गुल्योरधः JayāS. 9.21.

अनामाङ्गुलि (anāmāṅguli) *f.* ring-finger न्यस्तां पृष्ठे कनिष्ठाया वामहस्तस्य कन्त्रिकाम्। सारणात् सारणेत्युक्तामनामाङ्गुलिवेष्टिताम् SaṃgīRa. iii. 238. 4 (6.59)

अनामाङ्गुष्ठपीडित (anāmāṅguṣṭha-pīḍita) *adj.* pressed (i. e. held) with the ring-finger and the thumb ततः पाणिद्वयेनैव अनामाङ्गुष्ठपीडितम्। मध्यतश्च कुशाकाण्डं गृहीत्वाज्योपरि त्रिधा नयेत् JayāS. 15. 115.

अनामाङ्गुष्ठयुग्म (anāmāṅguṣṭha-yugma) *n.* pair of the ring-finger and the thumb तिर्यगुत्तानपाणिभ्यामवष्टभ्य च सान्तरम्। अनामाङ्गुष्ठयुग्मेन यथा मध्यं नतं भवेत् PāraS. 7.94.

अनामाङ्गुष्ठयोग (anāmāṅguṣṭha-yoga) *m.* joining together of the ring-finger and the thumb एवं कृत्वा जपं देव्या वामहस्ते निवेदयेत्। अनामाङ्गुष्ठयोगेन तर्पयेच्चक्रदेवताः NityāṢoḍa. 8. 198.

अनामाङ्गुष्ठयोगतस् (anāmāṅguṣṭhayoga-tas) *adv.* by joining together the ring-finger and the thumb पञ्च प्राणाहुतीर्दद्यादनामाङ्गुष्ठयोगतः AgniP. 166 21.

अनामाङ्गुष्ठाभिमन्त्रित (anāmāṅguṣṭhābhimantrita) *adj.* consecrated (with mystic *mantras*) by the ring-finger and the thumb स्वनेत्रे पिहिते चैवानामाङ्गुष्ठाभिमन्त्रिते। अस्त्रेणोन्मील्य ŚivaP. vi. 20. 5 (497A. 12)

अनामातर्जनीद्वय (anāmātarjanī-dvaya) *n.* pair of the ring-finger and the index finger अधोमुखस्य वामस्य ह्यनामातर्जनीद्वयम्। आकुञ्च्य मध्यमापृष्ठे विन्यसेत् तु सुसंस्थितम् LakṣmīT. 34. 40.

अनामातर्जनीयुग (anāmātarjanī-yuga) *n.* pair of the ring-finger and the index finger अनामातर्जनीयुगाभ्यामृजुभ्यामुपलक्षिता देव्येव सर्वोन्मादनमुद्रा SetuBa. 219.7.

अनामातर्जन्यग्र (anāmātarjany-agra) *n.* tips of the ring-finger and the index finger अनामातर्जन्यग्राणां पार्श्वतो मिथः संस्पर्शे सर्वोन्मादिनी (मुद्रा) NityoNi. 72.8.

अनामादि (anāmādi) *adj.* beginning with the ring-finger लावण्याद्याश्च चत्वारो ह्यनामादौ(?दि) करद्वये। अङ्गुष्ठान्तं करे न्यस्य JayāS. 27.24; लावण्याद्यांश्च चतुरो ह्यनामादि करद्वये। अङ्गुष्ठान्तं च विन्यस्य हस्ते देहे च वासव।... श्री कामोऽथ यजेद्धृदि LakṣmīT. 46. 7.

अनामाद्वय (anāmā-dvaya) *n.* pair of the ring-fingers ततोऽनामाद्वयं सरलं तद् बहिस्तत्पार्श्वयोर्दूरे तनी(?तर्जनी)द्वयमपि सरलम् SetuBa. 127. 18.

अनामाधस्थरेखाङ्क (anāmādhastha-rekhāṅka) *adj.* who has a line-mark located below the ring-finger अनामाधस्थरेखाङ्कः स स्यादमृतहस्तवान् RasRaSa. 7. 27.

अनामान्तर्गता (anāmāntargatā) *adj.* (*f.*) A lying beneath the ring-finger अनामान्तर्गते कृत्वा तर्जन्यौ कुटिलाकृती। कनिष्ठिके नियुञ्जीत निजस्थाने तपोधन BrahmāṇḍP. iii. 42. 3; NityāṢoḍa. 3. 3 (SetuBa. अनामाभ्यामन्तर्गते इत्यपि केचित); B having the ring-finger lying beneath, BrahmāṇḍP. iii. 42.3; NityāṢoḍa. 3. 3 (SetuBa. अनामे अन्तर्गते ययोस्ते तर्जन्यौ कुटिलाकृती आकुञ्चिताग्रे कृत्वा); अत एवानामान्तर्गते इत्यत्र बहुव्रीहिः SetuBa 125. 7.

अनामामध्य (anāmā-madhya) *n.* middle joint of the ring-finger अनामामध्यमारभ्य कनिष्ठादित एव च। तर्जनीमूलपर्यन्तं दशपर्वसु संजपेत् TantrSā. (K.) 17.28; 18. 10.

अनामामूल (anāmā-mūla) *n., m.* root-joint of the ring-finger अनामामूलमारभ्य कनिष्ठादित एव च। तर्जनीमध्यपर्यन्तमष्टपर्वसु संजपेत् TantrSā. (K.) 17. 31; 18.15.

अनामामूलदेश (anāmā-mūladeśa) *m.* root-joint of the ring-finger अनामा मूल-(?अनामामूल)देशाभ्यामङ्गुष्ठाग्रद्वयं न्यसेत्। — पक्षिराजस्य मुद्रैषा JayāS. 8.43.

अनामामूलपर्वग (anāmāmūlaparva-ga) *adj.* touching the root-joint of the ring-finger कराभ्यामञ्जलिं कृत्वा अनामामूलपर्वगौ। अङ्गुष्ठौ कल्पयेद् विद्वान् MālinīT. 7.29.

अनामायुग (anāmā-yuga) *n.* pair of ring-fingers संलग्नमग्रदेशात्तु प्रोन्नतं मध्यमायुतम्। प्रदेशिनीद्वयं तद्वत्कृत्वानामायुगं तथा JayāS. 8. 94.

अनामि (a-nāmi) *f.* ring-finger (चित्रगतशरीरस्य) षडङ्गुल(लं)प्रमाणेन (देशिन्या) आयामे (अनामेः) सार्धपञ्चकम्। कनिष्ठामूलरेखाया भवेदङ्गुलपञ्चकम् Mānaso. iii. 1. 348; कनिष्ठामूलरेखाया अधस्तादङ्गुलान्तरे। अनामेः कलया मूलान्मध्यायाः सार्धमात्रया। आयुर्लेखा भवेत् Mānaso. iii. 1. 351 = ŚilpaRa. ii. 8. 134; अनामे(:) प्रथमं पर्व यवा दशमितं तथा Mānaso. iii. 1.367; अनामिर्द्विकलायामा यवद्वयसमन्विता ŚilpaRa. ii. 8. 141; ii. 8.147.

अनामिक (anāmi-ka) *n.* sore on the hinder part of the body (of a child) ताम्रो व्रणोऽन्तःकण्डूमान् जायते भूर्युपद्रवः। केचित्तं मातृकादोषं वदन्ति ... केचिच्च तमनामिकम् AṣṭāHṛ. vi. 2. 70; cf. **अनामक** *n.*

अनामिका (anāmi-kā) *f.* [AltGr. II. i. 103] **1** ring-finger (*lit.* having no name) **2** toe next to the little toe **3** name of the second *śruti* of the *madhyamagrāma*, middle basic scale, in the lower octave **1** ring-finger (*lit.* having no name) पुनरङ्गुष्ठयो धिष्ण्या यथास्थानं कल्पन्तामित्यनामिकाङ्गुष्ठाभ्यामादायान्तरेण स्तनौ वा भ्रुवौ वा निमृञ्ज्यात् ŚatBr. XIV. ix. 4.5: BṛĀraU. vi. 4. 5; श्रीविष्णुवल्लभाय अनामिकाभ्यां हुम् GāruU. 624. 5; यो वै भूमा अनामिकाभ्यां हुम् ŚukRaU. 258. 4 (1.18); 258. 19 (2.5); BhaviP. 385A. 2 (ii(2). 20(?19).170); TantrSā. (K.) 74. 8; परस्परं कनीयसेदं मध्यमाबद्धे अनामिके दण्डिन्यौ TripuTāU. 538. 4; जुहोमि। अनामिकयापाने PrāṇāU. 1. 6; तर्जनीमध्यमानामिकाभिः ... भस्म संगृह्य ... मूर्धन्यग्रे न्यसेत् BhasmJāU. 562. 3; ॐ महः नमो भगवते पातालगरुडहनुमते अनामिकाभ्यां नमः LāṅgU. 213.14; VaDuU. 426. 12; पुनरादाय देवस्य त्वेत्यनामिकाङ्गुष्ठाभ्यामन्नेऽङ्क्ष्वेति प्राश्नाति KātyŚS. ii. 2. 18; VaikhāŚS. 7. 1; LāṭyāŚS. iv. 11. 13 = DrāhyŚS. xii. 3. 12; VaitāSū. 3. 11; KauśiSū. 91. 5; प्रक्षाल्य पाणी हिरण्यं बध्नीतेऽनामिकायाम् KātyŚS. vii. 6.27; VaikhāŚS. 12. 17; KātyŚS. xvi. 3. 4; xvi. 6. 29; VaikhāŚS. 6. 10; 12. 10; 12. 12; तस्मिन्नङ्गुष्ठानामिके अवधायाक्षिणी विमार्जीत LāṭyāŚS. ii. 10. 11; DrāhyŚS. vi. 2.11; अनामिकया चाङ्गुष्ठेन च त्रिः प्रदक्षिणमालोड्य ĀśvaGS. i. 24. 14; अनामिकायाः सूर्यः कनिष्ठिकस्येन्द्र इत्यधिदेवता भवन्ति VaikhāGS. 1. 2; अनामिकोपान्ताभ्यां समृदोदकेन त्रिः प्रदक्षिणमावर्त्य शिरो मार्ष्टि VaikhāGS. 1.3; अग्निमुपसमाधाय बर्हिररत्निमात्रं षट्त्रिंशदङ्गुलं तिस्रः शम्याः परिधयो मध्यमाङ्गुल्यानामिकया कनिष्ठिकयेति ĀgniveGS. ii. 3.1 (55. 9); ii. 6. 1 (93.9); ii. 7.8 (115. 2); सव्ये पाणौ कृत्वा दक्षिणस्यानामिकया त्रिः प्रयौति PāraGS. i. 3. 18; अनामिकया सुवर्णान्तर्हितया मधुघृते प्राशयति घृतं वा PāraGS. i. 16.4; iii. 10. 19; अङ्गुष्ठेनानामिकया चादाय कुमारं प्राशयेत् DrāhyGS. ii. 2.34; i. 2.14; उपकूलमकूले कूपं खात्वा सव्यहस्तस्यानामिकया सकृदुदकं प्रोहति JaimiGS. 2. 5 (30. 11); इयं वीरुदिति मधुवमणिं लाक्षारक्तेन सूत्रेण विग्रथ्यानामिकायां बध्नाति KauśiSū. 76.8; मध्यमानामिकाभ्यां तु स्पृशेन्नासापुटे क्रमात् ŚaṅkhaLiDS. 456; 457; 458; CaturCin. iii(1). 999. 1; BhaviP. 13A.13 (i. 3.82); अनामिकायां षड्जस्तु कनिष्ठायां तु धैवतः MāṇḍūŚi. 2. 2; NāraŚi. i. 7. 4; कनिष्ठिकानामिका च मध्यमा च प्रदेशिनी। नीचस्वारधृतोदात्तानङ्गुष्ठाग्रेण निर्दिशेत् KauhaŚi. 38; वक्रान्तानामिकाकेशनखरोमदशास्पृशः।... दूतास्ते चापि गर्हिताः SuśruS. i. 29. 10; पताके तु यदा वक्रानामिका त्वङ्गुलिर्भवेत् NāṭyaŚā. 9.28; अङ्गुष्ठेन प्रदेशिन्या ...। घ्राणं संस्पृश्य ... अनामिकया श्रुती BṛParāSm. 2. 33; 6.120; VṛHārīSm. 8. 264; अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु श्रवणौ समुपस्पृशेत् ŚaṅkhaSm. 10. 8; BālamBha. i. 77. 5 (*on* 1. 21); अधोमुखे वामहस्ते मध्यमानामिके यदा। अङ्गुष्ठस्य तु संसक्ते कनिष्ठा तर्जनीद्वयम् JayāS. 8.28; मध्यमानामिकान्यूना मुष्टिवत्पाणिमध्यगाः JayāS. 8. 31; LakṣmīT. 34. 31; तर्जन्यौ दण्डवत्कृत्वा मध्यमोपर्यनामिके BrahmāṇḍP. iii. 42.4; यन्मेऽद्य रेत इत्याभ्यां स्कन्नं रेतोऽभिमन्त्रयेत्। स्तनान्तरं भ्रुवोर्मध्यं तेनानामिकया स्पृशेत् YājñaSm. 3. 278; पञ्चाङ्गुलानि मध्या प्रदेशिनी मध्यपर्वदलहीना। अनया तुल्या चानामिका कनिष्ठा तु पर्वोना (प्रतिमायाः) BṛSaṁ. 58. 27; अङ्गुष्ठतर्जनीमध्याः पूर्वदक्षिणपश्चिमाः। उत्तरानामिका चेति दिशो ज्ञेया अनुक्रमात् NāgaSa. 6.3; 36.2; शरयुगयवाधिकांशानामिकातर्जनीयौ MānaSā. 61. 29; उपस्पृशेत्। अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां च चक्षुः श्रोत्रं पुनः पुनः GobhiSm. 1. 6; DakṣaSm. 2. 24; BṛDharmaP. ii. 4.42; अनामिकया चादाय नवनीतं तथा दधि LaghvāśvaSm. 9.10; अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु हृदयेन समुद्धरेत् PāraS. 7. 22; ParaS. 14. 6; न याति भूतम् ... कलङ्कमुक्तं तनुमध्यनामिका Kāvyāda. 3. 59 = SaraKaṇṭhā. 218.12; संयोज्य ...। कन्यसानामिके चैषा धेनुरीशप्रदर्शिनी MṛgendraT. ii. 5. 8; कनिष्ठानामिके देवि युक्त्वा तेन क्रमेण तु। तर्जनीभ्यां समाक्रान्ते ...। इयं सा खेचरी नाम मुद्रा NityāṢoḍa. 3.16; तर्पयेदलिबिन्दुभिः। अङ्गुष्ठानामिकाभ्याम् KulārT. 6. 95; मध्यमां धनदां विद्यात् शान्तिकर्मण्यनामिका KulārT. 15. 52; कनिष्ठिकानामिका। स्वमध्यमवराङ्गुलात्मपरिणाहसंस्कारितानि KalyāKā. 8. 49; दक्षानामिकायामङ्गुलीयकम् PārāSū. 5. 18; 43.17; अनामिकाकनिष्ठमध्यमातर्जन्यो वा एताश्चतस्रस्त्रिपर्वाः PārāSū. 55. 22; मध्यानामिकयोर्मध्ये यत्पर्वणी ते उभे मेरुर्भवत्येतस्याः PārāSū. 55. 23; कृताञ्जली करौ कृत्वा व्यत्यस्येत्तदनामिके TantrRā. 4.33; कनिष्ठानामिकयोः पृष्ठे स्यादङ्गुष्ठः TantrRā. 4.39; अस्त्वनामिके भुग्ने तर्जन्यावङ्कुशाकृती TantrRā. 4.47; मध्यमानामिकाभ्याम् ...। चैव समिधां परिहोमयेत् LakṣmīT. 49.18; अनामिका शान्तिदोक्ता SkandP. ii(5). 3. 19; LiṅgaP. i. 85. 114; ŚivaP. vii(2). 14. 39 (560B. 12); अस्यैकानामिका वक्रा त्रिपताका तथा भवेत् ViṣṇuDhaP. iii. 26. 17; मध्यमानामिकयोरङ्गुष्ठयोश्चाग्रयोगे चक्रः ViṣṇuDhaP. iii. 32. 0 (328A.6); iii.

32.0 (328A.15); तर्जनीमध्यमयोर्मध्यमानामिकयोर्वा मध्येनाङ्गुष्ठं निष्काश्य बद्धा मुष्टिर्विद्धा JayaMa. 153.9 (*on* 2.7); SamarāSū. 83.47; अनामिका वक्रा कनीयसी AbhinBhā. ii. 32.10 (*on* 9.28); करशाखां तथाङ्गुष्ठमध्यमानामिकां न्यसेत् LiṅgaP. ii. 22.16; अनामिका तथा सूर्यः (प्रोक्तः) BhaviP. 13A.19 (i. 3.85); अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां च ··· रेखामथ च योजयेत् BhaviP. 373A.24 (ii(2). 14(113).17); अङ्गुष्ठानामिकाभ्यां तु स्पृशेच्चक्षुर्द्वयं ततः PadmP. i. 52.21; SaurP. 17.21; अनामिकायां तु धृत्वा स्वर्णाङ्गुलीं बुधः । तर्पयेत् पितृसंदोहन् PadmP. v. 46.57; मध्यानामिकयोस्तु नाहसदृशाः शस्ताः कनिष्ठाधमाः ĪśānŚiPa. i. 7.9 = ii. 9.9; कनिष्ठानामिकामध्यासंश्लेषान्मोहनी भवेत् ĪśānŚiPa. i. 21.156; मध्यमानामिकाभ्यां च तदङ्गुष्ठं निपीडयेत् MālinīT. 7.19; कनिष्ठानामिकामध्यास्ता-(स्ता)सामूर्ध्वं प्रदेशिनी । अङ्गुष्ठ ऊर्ध्वतस्तासां कर्तव्योऽसौ क्रमेण तु Mānaso. iii. 1.532; मुद्रा । तथापरा तर्जनिमध्यमे स्यादनामिकामध्यमिके च मध्या PañcaRā. (Nā.) iii. 8.18; अनामिकाभ्यां नमः PañcaRā.(Nā.) iv. 3.8(9); अनामिका उपकनिष्ठिका Aparā. 41.4 (*on* 1.21); SmṛtiCan. ii. 258.4; ii. 285.17; CaturCin. iii(1). 635.16; एकैकमस्थिखण्डमङ्गुष्ठानामिकाभ्यां गृहीत्वा ··· पुंसः कुम्भे ··· अवदध्युः HārLa. 185.6; अस्मिन्ना(?न्ना)मिकाङ्गुष्ठौ श्लिष्टौ चान्याः प्रसारिताः । मयूरहस्तः कथितः AbhinDa. 108; मध्यमानामिकाभ्यां तु बहिर्यातोऽत्र संधितः SaṁgīRa. iii. 240.15 (6.73); दक्षिणस्यानामिकया नमस्यावेति मन्त्रेण मधुपर्कं त्रिः प्रयौति CaturCin. i. 144.23; अङ्गुष्ठतर्जनीमध्यानामिकासु ···। न्यसेद् न्यासोक्तविधिना साधकः MahNirvāT. 3.41; मध्यमानामिकाङ्गुष्ठैरङ्गुल्यग्रेण पार्वति । दद्याच्च विमलं गन्धं मूलमन्त्रेण साधकः TantrSā.(K.) 54.4; कनिष्ठानामिकामध्यमास्तां तु पृष्ठे च विन्यसेत् TantrSā.(K.) 76.1; Kuval. 164(3); अनामिका तर्जनीवत् कनिष्ठा षड्यवोन्मिता ŚilpaRa. ii. 5.33; त्रिपर्वी तर्जनीमध्यमानामिकानां चरमपर्वरूपा VīraMi. 37.6 (*on* 1.17); एकीकृत्य । तिसृभिः तर्जनीमध्यमानामिकाभिः VīraMi.(Āhnika.) 85.16; अनामिकायां त्रिविक्रमाय नमः VīraMi. (Pūjā.) 131.5; त्रैलोक्यरक्षणचक्राय स्वाहा अनामिकाभ्यां नमः VīraMi.(Bhakti.) 87.5; BālamBha. i. 19.15 (*on* 1.11-12); अनामिका कनीनिकासमीपाङ्गुलिः VīraMi.(Saṁskāra.) 193.20; अनामिकाकवचाय हुम् NityoNi. 19.6; [PañcTaPra. 7.12 gives *anāmikā* as a synonym of *anāmā*]; **2** toe next to the little toe पतति भुवि कनिष्ठानामिका वा द्वयं वा न यदि, वरणकृत्ये कन्यका वर्जनीया RatiRaha. 11.7; अनामिका च मध्या च यस्या भूमिं न संस्पृशेत् SkandP. iv. 37.20; पादे अनामिका यस्याः क्षितिं न स्पृशते यदि । द्वितीयं पुरुषं हत्वा तृतीये सा प्रतिष्ठिता BhaviP. 61B.1 (i. 28.22); (चित्रगतशरीरस्य पादस्य) आयामोऽनामिकायाश्च यवा विंशतिरिष्यते Mānaso. iii. 1.336; अङ्गुष्ठादधिका भवेत्तदुपगा पादे तथानामिका AnaṅgaRa. 8.5; **3** name of the second *śruti* of the *madhyamagrāma*, middle basic scale, in the lower octave [BharataK.]

अनामिकाग्र (anāmikāgra) *n.* tip of the ring-finger स्पृशंस्त्वनामिकाग्रेण कंचिदालोकयन्नपि । अनुमन्त्रणीयं सर्वत्र सदैवमनुमन्त्रयेत् GobhiSm. 3.151; अङ्गुष्ठानामिकाग्राभ्यां चक्षुःश्रोत्रे ··· उपस्पृशेत् SkandP. iv. 35.72; मध्याग्रेऽर्कोऽनामिकाग्रे सुरेन्द्रः ĪśānŚiPa. i. 9.49 = ii. 3.45; मध्यमानामिकाग्राभ्यामङ्गुष्ठो मिश्रितो यदि । शेषौ प्रसारितौ यत्र स सिंहास्यकरो भवेत् AbhinDa. 142; कनिष्ठां दक्षिणां वामेऽनामिकाग्रे नियोजयेत् MālinīT. 7.33; ŚilpaRa. ii. 16.31.

अनामिकाग्रक (anāmikāgraka) *n.* tip of the ring-finger वामे तु परहस्ते तु विस्मयं परिकल्पयेत् । उष्णीषान्तं समुद्धृत्य विस्मयेऽनामिकाग्रकम् ŚilpaRa. ii. 22.172.

अनामिकाग्रतस् (anāmikāgra-tas) *adv.* from the tip of the ring-finger (अङ्गुष्ठेन) तेनाक्रामेत्प्रथममनामिकापर्वमूलतः ··· पञ्चममनामिकाग्रतः PārāSū. 55.25.

अनामिकाङ्गुल (anāmikāṅgula) *n.* ring-finger अनामिकाङ्गुलस्याद्यद्वितीयपर्वायतम् (?)। दक्षिणस्य करस्याङ्गुर्मिलित्वा मानसाधनम् ŚilpaRa. ii. 35.20.

अनामिकाङ्गुलायत (anāmikāṅgulāyata) *n.* length of the ring-finger सप्तांशं तत्तलायामं सार्धाङ्गैर्मध्यमाङ्गुलिः । सपादभूतभागं स्यादनामिकाङ्गुलायतम् ŚilpaRa. ii. 5.30.

अनामिकाङ्गुलि (anāmikāṅguli) *f.* ring-finger (गोपीचन्दनम्) गृहस्थो ललाटादिस्थलेष्वनामिकाङ्गुल्या विष्णुगायत्र्या केशवादिद्वादशनामभिर्वा धारयेत् GopīU. 66.11; VāsuU. 405.27; वृष्टिरसीत्यप उपस्पृश्य पूपासीति द्विरनामिकाङ्गुल्याशिअन्नतिहाय दतः प्राश्याचम्य पुनः प्राश्नाति VaikhāŚS. 2.5; मध्यमानामिकाङ्गुल्योर्मध्ये तु प्रतिलोमतः । अङ्गुष्ठेन कृता रेखा त्रिपुण्ड्रस्याभिधीयते SkandP. iii(3). 16.42; ViṣṇuDhaP. iii. 26.26; (वंशवादनम्) अन्यथा वर्णयन्तीह केचित् सप्तस्वरोदयम् ।··· वामस्यानामिकाङ्गुल्या षड्जो मध्यमया पुनः SaṁgīRa. iii. 326.2 (6.448) [NānārthāSaṁ. gives *anāmikāṅguli* as the meaning of *sāvitrī*, ii. 217.1952]

अनामिकाङ्गुलिनाह (anāmikāṅguli-nāha) *adj.* having the circumference (i.e. thickness) of the ring-finger अनामिकाङ्गुलिनाहा मुख्याः कनिष्ठिकाङ्गुलिनाहा मध्यमा न्यूननाहा गौणाः ।– परिधयः VaikhāŚS. 11.11.

अनामिकाङ्गुलिमूल (anāmikāṅguli-mūla) *n., m.* root of the ring-finger यस्य चायुर्लेखा अनामिकाङ्गुलिमूलादूर्ध्वा याति स धर्मरतो ज्ञेयः VīraMi. (Lakṣaṇa.) 19.10.

अनामिकाङ्गुष्ठ (anāmikāṅguṣṭha) *n.* [P. ii. 4.2] ring-finger and thumb (held together) अनामिकाङ्गुष्ठेन च त्रिर्निरूक्षयति PāraGS. i. 3.19.

अनामिकाङ्गुष्ठग्राह्य (anāmikāṅguṣṭha-grāhya) *adj.* to be grasped between the ring-finger and the thumb आहुतिग्रहणमनामिकाङ्गुष्ठग्राह्यात्रग्रहणार्थम् VīraMi.(Āhnika.) 467.5.

अनामिकाङ्गुष्ठभिन्न (anāmikāṅguṣṭha-bhinna) *adj.* other than the ring-finger and the thumb नाङ्गुल्या धावयेत् ··· अत्राङ्गुलिपदमनामिकाङ्गुष्ठभिन्नाङ्गुलिपरम् VīraMi. (Āhnika.) 128.14; BālamBha. i. 319.12 (*on* 1.98)

अनामिकाङ्गुष्ठमान (anāmikāṅguṣṭha-māna) *n.* measure (of length or span) between tips of the ring-finger and the thumb गोकर्णोऽनामिकाङ्गुष्ठमाने NānārthSaṁ. 32.18; AnekāTi. 3.101.

अनामिकाङ्गुष्ठव्यतिरिक्त (anāmikāṅguṣṭha-vyatirikta) *adj.* (fingers) other than the ring finger and the thumb 'न दन्तकाष्ठान् पादयेत्त्वाङ्गुलीभिर्दन्तान् प्रक्षालयेत्' इति । एतदनामिकाङ्गुष्ठव्यतिरिक्तविषयम् SmṛtiCan. ii. 281.12.

अनामिकाङ्गुष्ठोन्मान (anāmikāṅguṣṭhonmāna) *n.* measure (of length or span) between the ring-finger and the thumb अनामिकाङ्गुष्ठोन्मानगतश्च पुंसि गदितो गोकर्ण एवं बुधैः KośaKaTa. 2.4965.

अनामिकातस् (anāmikā-tas) *adv.* as compared to the ring-finger कनिष्ठिकानामिकातोऽङ्गुलोना च प्रकीर्तिता ŚukraNī. 4(4).103.

अनामिकात्रय (anāmikā-traya) *n.* three joints of the ring-finger अनामिकात्रयं पर्व कनिष्ठा च त्रिपर्विका । मध्यमायाश्च त्रितयं तर्जनीमूलपर्वणि TantrSā.(K.) 18.6.

अनामिकादि (anāmikādi) *adj.* ring-finger etc. (श्रीपाञ्चरात्रप्रामाण्यम्) तत्रिष्ठा स्यात् कनिष्ठा, नमति न विदुषोऽनामिकादिः परस्मै TattvMu. 4.123.

अनामिकाद्वय (anāmikā-dvaya) *n.* **1** pair of ring-fingers कुर्यात्तादृग्विधं बन्धं तं त्यक्त्वानामिकाद्वये JayāS. 8.73; पाणिद्वये पुरा । संलग्नमग्रेश तु प्रोन्नतं मध्यमायुगम् । प्रदेशिनीयुगं तद्वत्तथैवानामिकाद्वयम् LakṣmīT. 34.70; बद्धाञ्जलिं तु हस्ताभ्यां निगृह्यानामिकाद्वयम् ।··· द्रव्यमुद्रा प्रकीर्तिता ĪśānŚiPa. ii. 7.15; **2** two joints of the ring-finger अनामिकाद्वयं पर्वकनिष्ठा च त्रिपर्विका TantrSā.(K.) 18.13.

अनामिकाद्वयसंघट्ट (anāmikādvaya-saṅghaṭṭa) *m.* close contact of the two ring-fingers रोचनाचन्दनस्य मङ्गल्यतिलकादिना स्वीकारादिकं व्याचष्टे । रोचनया अरुणरुचिर्लक्ष्यते, तत्रानामिकाद्वयसंघट्टेनाभिनयः AbhinBhā. ii. 33.22 (*on* 9.32)

अनामिकानिविष्ट (anāmikā-niviṣṭa) *adj.* put on the ring-finger प्रभुः (रामः) ··· विससर्ज विभूषणं च हैमं निजनामाङ्कमनामिकानिविष्टम् RāmC. 8.19.

अनामिकान्तम् (anāmikāntam) *adv.* up to the ring-fingers मिथस्संमुखासक्तयोः पाण्योः कनिष्ठाद्वययोगेन शेषाङ्गुलिभिरलये अङ्गुष्ठद्वयमारभ्यानामिकान्तं यावत् द्विमुखत्रिमुखचतुर्मुखपञ्चमुखा नाम मुद्रा भवन्ति SmṛtiCan. ii. 387.18.

अनामिकान्तिम (anāmikāntima) *adj.* last (i.e. the uppermost joint) of the ring-finger अनामिकान्तिमं पर्व समानीता कनिष्ठिका ।··· येषां ते चिरजीविनः VīraMi.(Lakṣaṇa.) 20.23; कनिष्ठिका अनामिकान्तिमं पर्व समानीता अन्तिमपर्वस्पृष्टा VīraMi.(Lakṣaṇa.) 20.25.

अनामिकान्वया (anāmikānvayā) *adj.* (*f.*) connected with the ring-finger संश्लेऽप्यु(?प्यू)र्ध्वभागे तु मध्यमानामिकान्वया ।··· कटको हस्त उच्यते AbhinDa. 168.

अनामिकापरीणाह (anāmikā-pariṇāha) *m.* girth or circumference of the toe next to the little toe (चित्रगतशरीरस्य पादस्य) अनामिकापरीणाहः कार्योऽष्ट(ष्टा)दशभिर्यवैः Mānaso. iii. 1.337; ŚilpaRa. ii. 8.119; *n.* girth of the ring-finger (चित्रगतशरीरस्य भुजस्य) अनामिकापरीणाहं त्र्यङ्गुलं परिकीर्तितम् । अनामिकापरीणाहाद् द्वियवोना कनिष्ठिका Mānaso. iii. 1.362.

अनामिकापर्वन् (anāmikā-parvan) *n.* joint of the ring-finger अनामिकापर्वं यदा विलङ्घयते कनिष्ठिकाग्रेण शतं स जीवति VīraMi.(Lakṣaṇa.) 20.17; 20.21.

अनामिकापर्वमूलतस् (anāmikāparvamūla-tas) *adv.* from the root-joint of the ring-finger प्रथममनामिकापर्वमूलतः ।··· गणयति PāraSū. 55. 24.

अनामिकापृष्ठसंलग्ना (anāmikāpṛṣṭha-saṁlagnā) *adj.* (*f.*) closely attached to the back of the ring-finger तयोरधः कनिष्ठिकं व्यत्यस्ते अनामिकापृष्ठसंलग्ने स्थापयेत् SetuBa. 131. 1.

अनामिकाप्रान्ताधिक्य (anāmikāprāntādhikya) *n.* the state of going beyond the extremity (i. e. the first joint) of the ring-finger आयुर्लेखायाः अनामिकाप्रान्ताधिक्ये पञ्चायुर्ज्ञेयम् VīraMi.(Lakṣaṇa.) 18. 16.

अनामिकामध्यगता (anāmikāmadhya-gatā) *adj.* (*f.*) touching or reaching the middle (portion) of the ring-finger अनामिकामध्यगते तथैव हि कनिष्ठिके BrahmāṇḍP. iii. 42. 17 = NityāṢoḍa. 3. 27.

अनामिकामध्यदेश (anāmikā-madhyadeśa) *m.* middle part of the ring-finger अनामिकामध्यदेशादधोऽवामक्रमेण च । तर्जनीमूलपर्यन्तं जपस्यैष क्रमः करे BrahmVaiP. ii. 23. 18; प्रजपेत् प्राङ्मुखो द्विजः । अनामिकामध्यदेशादधोऽवामक्रमेण DevīBhāP. ix. 26. 18.

अनामिकामध्यमाङ्गुलिपरिणाह (anāmikāmadhyamāṅguli-pariṇāha) *adj.* having the circumference of the ring-finger and the middle finger सांवत्सरिकाष्टद्विरष्टवर्षाणां पञ्चदशाङ्गुलप्रमाणानि कनिष्ठिकानामिकामध्यमाङ्गुलिपरिणाहानि ··· विदध्यान्नेत्राणि (बस्तेः) SuśruS. iv. 35. 7.

अनामिकामूल (anāmikā-mūla) *n.* root of the ring-finger तर्जन्याद्यास्तत्र श्लिष्टाः कनिष्ठा प्रसृता यदि । अङ्गुष्ठोऽनामिकामूले तिर्यक् चेच्चतुरः करः AbhinDa. 150.

अनामिकामूलपरिधि (anāmikāmūla-paridhi) *m.* circumference of the bottom-portion (*lit.* root) of the ring-finger तर्जन्यनामिकामूलपरिधिस्सार्धत्र्यङ्गुलः ŚukraNī. 4(4). 125.

अनामिकामूलपर्व (anāmikā-mūlaparva) *n.* root-joint of the ring-finger नखद्विगुणमानं तदग्रपर्वायतं तथा ।··· तर्जन्यनामिकामूलपर्व षोडशभिर्यवैः ŚilpaRa. ii. 5. 37.

अनामिकायाम (anāmikāyāma) *n.* length of the ring-finger सयवत्र्यंशकं चैवानामिकायाममिष्यते MānaSā. 65. 13.

अनामिकायुग्म (anāmikā-yugma) *n.* pair of the ring-fingers अस्यास्त्वनामिकायुग्ममधः कृत्वाङ्कुशाकृति BrahmāṇḍP. iii. 42. 10 = NityāṢoḍa 3. 13; प्रक्षिप्यानामिकायुग्मं तर्जनीयुगलं तथा । मुद्रैषा कामधेन्वाख्या LakṣmīT. 34. 89.

अनामिकारक्त (anāmikā-rakta) *n.* blood from the ring-finger चूर्णं शिरसि विकीर्णमनामिकारक्तमिश्रमपि तादृक् (वशीकरणम्) RatiRaha. 14. 36.

अनामिकावर्ज्य (anāmikā-varjya) *adj.* in which the ring-finger is to be excluded (आलापिनी वादनप्रकारम्) वामस्यानामिकावर्ज्यास्त्रयः स्युः पञ्चमादयः SaṁgīRa. iii. 284. 5 (6. 254)

अनामिकाविशेषण (anāmikā-viśeṣaṇa) *n.* qualifier of the word *anāmikā* कनिष्ठाङ्गुष्ठयोर्विते इत्यनामिकाविशेषणम् SetuBa. 125. 30.

अनामिकावेष्टन (anāmikā-veṣṭana) *adj.* which encircles the ring-finger (पुवः संज्ञायाम्) पवित्रम् । येनाज्यमुत्पूयते, यच्चानामिकावेष्टनम् SiddhāKau. 515B. 21 (*on* iii. 2. 185)

अनामिकाष्टभाग (anāmikāṣṭabhāga) *m.* one-eighth part of the ring-finger अनामिकाष्टभागेन कनिष्ठा चापि हीयते MatsyaP. 258. 49.

अनामिकासदृशस्थूल (anāmikāsadṛśa-sthūla) *adj.* as thick as the toe next to the little toe पादाङ्गुष्ठसदृशस्थूलः अष्टवितस्तिर्दण्डस्तदूर्ध्वमनामिकासदृशस्थूलाः ··· त्रयः शूलाः PāraSū. 38. 23.

अनामिकासमा (anāmikā-samā) *adj.* (*f.*) equal to the ring-finger रेखाः ··· स्युः ···। द्विहस्तेऽङ्गुष्ठमात्रा वा हस्ते वानामिकासमाः ĪśānŚiPa. ii. 8. 49.

अनामिकासमायोग (anāmikā-samāyoga) *m.* contact with the ring-finger तर्जनीमध्यमामध्ये यत्र पुङ्खः प्रपीड्यते । अनामिकासमायोगान्मुष्टिः स्यादेकलव्यकः Mānaso. iv. 1. 122.

अनामिकासाहचर्य (anāmikā-sāhacarya) *n.* association with (the word) *anāmikā* अन्ये तु स्कन्नस्य रेतसोऽशुचित्वेन स्पर्शकर्मण्ययोग्यत्वात्तेनेत्यनामिकासाहचर्यात् स्वबुद्धिस्थाङ्गुष्ठपरत्वेन व्याचक्षते Mitā. 473. 19 (*on* 3. 278)

अनामिकास्थूलवर्ति (anāmikāsthūla-varti) *f.* wick as thick as the ring-finger आज्येनानामिकास्थूलवर्तिं प्रज्वाल्य ··· देवीं ध्यात्वा विधिवदर्चयेत् KulārT. 10. 76.

अनामिकोपरि (anāmikopari) *adv.* on the ring-finger मध्यमे अनामिकोपरि विन्यस्य कनिष्ठिकाङ्गुष्ठतोऽधीते TripuTāU. 537. 29.

अनामिक्ष्य (an-āmikṣya) *adj.* not meant for *āmikṣā* (i. e. coagulated milk) आमिक्षीयमनामिक्ष्यात् ··· अत्यशेत DvyāśraKā. 17. 123 (comm. शृते क्षीरे दधि क्षिप्तमामिक्षा तस्यायिदं दध्यामिक्षीयमनामिक्ष्यात्सकाशादतिशेते)

अनामितत्व (anāmita-tva) *n.* the state of not being caused to bend or bow down (before anyone) श्रीमाधवस्य राज्ञः (मूर्धशेखरप्रसूनरेणुप्रकरः) उच्चैस्तर उन्नततरः । सार्वभौमतया केनाप्यनामितत्वादिति भावः AlaṅkāMañ. 72. 15.

अनामितर्जनीन्यूनशाखा (anāmi-tarjanī-nyūnaśākhā) *f.* the ring-finger, the index finger and the little finger अनामितर्जनीन्यु(? न्यू)नशाखानां तु क्रमेण तु । अर्धार्धाङ्गुलहीनं स्यात् PāraS. 16. 315.

अनामिन् (á-nāmin) *adj.* [a-nāmín in TaiBr.] **1** unbending, invincible शुचिमर्कैर्बृहस्पतिमध्वरेषु नमस्यत । अनाम्योज आ चके RV. iii. 62. 5; अस्मा॑कमग्ने मघवत्सु धारयानामि क्षत्रमजरं सुवीर्यम् RV. vi. 8. 6 = TaiS. I. v. 11. 2; MaiS. iv. 11. 1 (iv. 161. 5) = KāṭhS. 4. 16 (i. 43. 15); अध्वरेषु नमस्यत । अनाम्योज आचके TaiBr. II. iv. 6. 4; **2** (Gr.) vowels that do not cause retroflection (i. e the vowels *a* and *ā*) रेफप्रकृतिर्विसर्जनीयो नामिनः परोऽनामिनः परोऽपि KātanVṛ. *on* i. 5. 14.

अनामिपर (anāmi-para) *adj.* which follows after the vowels *a* or *ā* रप्रकृतिरनामिपरोऽपि Kātan. i. 5. 14.

अनामिश्रण (an-āmiśraṇa) *n.* non-mixing up शब्दस्य आभासान्तरैः देशकालादिरूपैः — आमासमात्रे प्रवर्तते — ततो देशकालाभासयोः ··· अनामिश्रणात् PratyabhiVi. ii. 75. 8 (*on* ii. 3. 2); ईदृशयोः देशकालाभासयोः अनामिश्रणात् — मिश्रीभावाभावात् Bhāsk. ii. 75. 23 (*on* ii. 3. 2)

अनामिश्रवाद्य (anāmiśra-vādya) *n.* stroke(s) not mixed up (with the sound of drums of other types) अष्टावसंकराः । दर्दुरवाद्याक्षराणामेवं संकरः । तेन कृता शुद्धिः । अनामिश्रवाद्यम् AbhinBhā. iv. 425. 25 (*on* 34. 90)

अनामिष (an-āmiṣa) *adj.* [*f.*-ā] **1A** unprofitable, unattractive अनामिषमिदं कर्म कथं वा मन्यते भवान् MahāBhā. iii. 255. 38; **1B** not containing an allurement अनामिषा अनिःश्रितलाभसत्कारा लोके MaYānaSū. 79. 3(12. 7); **2** who has not (brought) any meat or flesh गतसूर्येऽहनि प्राप्तो मम पुत्रो ह्यनामिषः Rāmā. iv. 58. 10; **3** in which (eating of) flesh or meat is excluded तत्र बान्धवभूतस्य गुरोः शासनतो मया । अनामिषं व्रतं शुद्धं गृहीतं क्षुद्रशक्तिना PadmP.(Ra.) 30. 46; *n.* other than meat (i. e. not belonging to the category of meat, vegetarian food) धान्ये मसूरिका प्रोक्ता गवां दुग्धमनामिषम् PadmP. iii. 21. 17.

अनामिषत्व (anāmiṣa-tva) *n.* the state of being devoid of allurement औदार्यानामिषत्वं च महार्थाक्षयतापि च । दानादीनां समस्तं हि ज्ञेयं गुणचतुष्टयम् MaYānaSū. 109. 16 (16. 42)

अनामिषभ्रम (anāmiṣa-bhrama) *m.* delusion or mistaken notion of (food with meat) being meatless (वारयात्रिकाः) यथामिषे जगुरनामिषभ्रमं निरामिषे चामिषमोहमूहिरे NaiṣC. 16. 81.

अनामिषाशन (an-āmiṣāśana) *n.* non-eating of meat यथामति ब्राह्मणानां धर्मान् वक्ष्यामि शाश्वतान् ।··· अनामिषास(? श)नं चैव तपस्या देवपूजनम् । धैर्यं चानशनं चैव BṛDharmaP. ii. 2. 4.

अनामुक्त (an-āmukta) *adj.* A (jewel) not put on or worn अनामुक्तं रत्नं मधु नवमनास्वादितरसम् ।·· न जाने भोक्तारम् Śāk. 2. 11 = SaraKaṇṭhā. 426. 9 (v. 1.) = Subhāṣi. 1332; **B** not covered with, unoccupied अस्य किल महात्मनस्तिलमात्रमपि नोपलक्ष्यते शरीरावयवेषु यदनामुक्तमग्राम्यैर्वीरव्रणकिणाभरणैः AvantiKa. 145. 18.

अनामुखा (an-āmukhā) *adj.* (*f.*) not presenting (itself) before, not present, not at hand आमुखा अन्तिके समवहितप्रत्ययत्वात् । अनामुखा दूरे विपर्ययात् MaYānaSū. 50. 11 (10. 2)

अनामृण (an-āmṛṇá) *adj.* [AitGr. II. 1. 181] invulnerable, not having any enemy (who can do injury) (इन्द्रः) अनामृणः कुविदादस्य रायो गवां केतं परमावर्जते नः RV. i. 33. 1.

अनामृत (án-āmṛta) *adj.* not affected by death (i. e. imperishable, immortal) इष्टकेन वै असा अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन् ते देवाः TaiS. V. ii. 3. 1; KāṭhS. 20. 1 (ii. 18. 10); KapiKaS. 31. 3 (150. 5); अनामृत एवाग्निं चिनुते TaiS. V. ii. 3. 2; यत्पृथिव्यां अनामृतं संबभूव त्वे सचा KāṭhS. 7. 12 (i. 74. 19); KapiKaS. 6. 2 (60. 17); BaudhŚS. i. 59. 3; BhārŚS. v. 5. 5; ĀpaŚS. v. 9. 8; MānŚS. 31. 16; VārāŚS. I. iv. 3. 1; HirŚS. iii. 3. 27 (308. 1); यदन्तरिक्षस्य यद्दिवो अनामृतं संबभूव त्वे सचा KāṭhS. 7. 12 (i. 74. 21); KapiKaS. 6. 2 (60. 19); अस्या अनामृतं यदीयं तदेतदुत्सर्पति

यदेवास्या अनामृतं यज्ञीयं तस्मिन् जुहोति KāṭhS. 22.6 (ii. 61.14-15); KapiKaS. 34.1 (175.4-5); यदस्यै पृथिव्या॒ऽअनामृतं देवयजनं तच्चन्द्रमसि निदधामहै ··· स यदस्यै पृथिव्याऽअनामृतं देवयजनमासीत्तच्चन्द्रमसि न्यदधत ŚatBr. I. ii. 5.18; ŚatBr.(K.) II. ii. 3.17; MantrBr. i. 5.11 (Sāy. अनामृतम् अमृतममरणधर्मकम्); अन्वाहार्यपचनस्यायतने निवपति यदन्तरिक्षस्यानामृतं संबभूव त्वे सचा BaudhŚS. i. 59.15; BhārŚS. v. 5.6; VārāŚS. I. iv. 3.7; HirŚS. iii. 3.28 (308.5); आहवनीयस्यायतने निवपति यद्दिवोऽनामृतं संबभूव त्वे सचा BaudhŚS. i. 59.20; BhārŚS. v. 5.7; VārāŚS. I. iv. 3.22; HirŚS. iii. 3.28 (308.6); VaikhāŚS. 1.9.

अनामृशत् (an-āmṛśat) *adj.* not touching अनामृशन्तः कचिदेव मर्म ··· शरा मुनेः प्रीतिकरा बभूवुः Kirātā. 17.33.

अनामृश्य (an-āmṛśya) *adj.* not to be touched or reached अनामृश्यं वाचामनिशमुदयानामपि कदा दरीदृश्ये देवं दरदलितनीलोत्पलरुचिम् KṛṣṇaKa. 1.48.

[1]**अनामृष्ट** (an-āmṛṣṭa) *adj.* A not touched, untouched ततस्तमाश्रमम् ··· ददृशुः पाण्डवाः ··· अनामृष्टं रवेः करैः MahāBhā. iii. 145.24; चतुरुदधिकल्लोलपटलैरनामृष्टं दंष्ट्राशिखरमधिशेते वसुमती SaraKaṇṭhā. 69.5; B not associated with (i. e. unaffected by) शब्दश्च आभासान्तरैः देशकालादिरूपैरनामृष्टे एकत्रैवाभासमात्रे प्रवर्तते PratyabhiVi. ii. 75.6 (*on* ii. 3.2)

[2]**अनामृष्ट** (an-āmṛṣṭa) *adj.* not wiped away (रामः) अवसन्नरुचिं वनागतं तमनामृष्टरजोविधूसरम् समपश्यद् (वधूशिरोमणिम्) Bhaṭṭi. 10.33 (comm. अनामृष्टेन अनुपनुन्नेन)

अनामृष्टतत्त्वान्तर (anāmṛṣṭa-tattvāntara) *adj.* i who has not considered the difference in the real nature (i. e. not considering the true nature of others) खद्योतोऽपि न कम्पते प्रचलितुं मध्येऽपि तेजस्विनां धिक् सामान्यमचेतनं प्रभुमिवानामृष्टतत्त्वान्तरम् BhallaŚ. 69 = KāvyPra. 788.2 = VyaktiVi. 104.10 = Subhāṣi. 1001; SāhiDa. 429.10; ii not having connection with the difference in the real nature, BhallaŚ. 69 = KāvyPra. 788.2 = VyaktiVi. 104.10 = Subhāṣi. 1001; SāhiDa. 429.10.

अनामृष्टात्युन्नतहृदय (anāmṛṣṭātyunnatahṛdaya) *adj.* having an unaffected noble heart, whose noble heart is not affected दौर्मेरन[ा*]मृष्टात्युन्नतहृदयः ··· परमम[ा*]हेश्वरः EI. viii. 191.23; viii. 197.24; i. 86.17; iv. 77.16; xxii. 117.16.

अनामोद (an-āmoda) *m.* deficiency of joy बुद्धप्रणीतानुष्ठानादर्वागस्थानचेतनात् । तद्धानिवृद्ध्या सत्त्वेषु अनामोदः प्रमोदना MaYānaSū. 74.9 (11.70); *adj.* 1 devoid of fragrance विभीषणपरित्यक्तम् ···पुष्पेषु विकसत्स्वपि । अनालोकमनामोदमभूल्लङ्कापुरं तदा RāmC. 24.2; 2 devoid of joy, RāmC. 24.2.

अनामोदमनस्कार (anāmoda-manaskāra) *m.* mental activity of deficiency of joy अनामोदमनस्कारो दानादिभिर्हीयमानेषु··सत्त्वेषु MaYānaSū. 74.11 (11.70 (2))

अनाम्नगरीनवति (a-nāmnagarīnavati) (Gr.) other than the Genitive plural termination *nām* and (the words) *nagarī* and *navati* पदान्ताट्टवर्गादनाम्नगरीनवतेः SiddhaHe. i. 3.63 (comm. पदान्तस्थाट्टवर्गात् परस्य नाम्नगरीनवतिवर्जस्य तवर्गस्य सस्य च टवर्गषौ न स्याताम् । षण्णयम् । षण्णयाः । षट्सु । अनाम्नगरीनवतेरिति किम् । षण्णाम् । षण्णगरी । षण्णवतिः)

अनाम्नवतिनगरी (a-nāmnavatinagarī) (Gr.) other than the Genitive plural termination *nām* and (the words) *navati* and *nagarī* अनाम्नवतिनगरीणां चेति वक्तव्यम् Vār. *on* P. viii. 4.42 (RSGM. 30, 1938); (न पदान्ताट्टोरनाम्) अनामिति किम् । षण्णां भवति कश्यपः ।··· अनाम्नवतिनगरीणां चेति वक्तव्यम् । षण्णाम् षण्णवतिः षण्णगरी MahāBh. iii. 463.18 (*on* viii. 4.42); KāśiVṛ. *on* viii. 4.42; SiddhāKau. 28A.7 (*on* viii. 4.42)

अनाम्नात (an-āmnāta) *adj.* not mentioned or not prescribed in the sacred texts अथातश्छन्दस्यनाम्नातानि हुतानुमन्त्रणानि व्याख्यास्यामः BaudhŚS. iii. 340.10; यद्यनाम्नातं सादनं स्यात् BhārŚS. xiii. 14.12; यत्रानाम्नातं तत्र क्रियेतेत्यालेखनः ĀpaŚS. ix. 16.6; तदिदं गर्भिणिप्रायश्चितं सर्वत्र क्रियेतेत्याश्मरथ्यः । यत्रानाम्नातं तत्र क्रियेतेत्यालेखनः ĀpaŚS. ix. 19.14; अनाम्नातास्त्वमन्त्रा यथा प्रवरोहनामधेयग्रहणानीति ĀpaŚS. xxiv. 1.35; यजमानमनाम्नातं वा जुहुयात् MānŚS. 177.15; धर्मविनियोगेऽनाम्नाते यथार्थं मन्त्रान् संनमयेत् VārāŚS. I. i. 1.68; I. i. 3.6; उपांशुवदनाम्नातवरशेषासेचनवर्जम् KātyŚS. ix. 6.2; द्रव्यहविर्मन्त्रकर्मादीनामतिपन्नस्कन्नभिन्नभग्ननष्टदुष्टविपरीतदग्धाशृत्यनिकृतानामनाम्नातेषु जुहुयात् BaudhGS. iv. 5.2; शुश्रूषालोपे एतैश्चान्यैश्चानाम्नातेषु प्रायश्चित्तम् BaudhGS. iv. 11.1; यद्ज्ञातमनाम्नातमर्थस्य कर्मणो मिथः । अग्ने त्वं नस्तस्मात्पाहि स हि वेत्थ यथायथम् KauśiSū. 119.2; तेषामज्ञातप्रायश्चित्ते यद्ज्ञातमनाम्नातमिति मध्ये जुहुयात् AVPari. 72(4).3; रौद्रीं रोगार्तस्यानाम्नातेषु च कामेष्वापत्सु विविधासु च AVŚāntikalpa. 17.3; अनाम्नातेष्वमन्त्रत्वमाम्नातेषु हि विभागः स्यात् MīmāSū. ii. 1.34; अनाम्नाते च दर्शनात् MīmāSū. x. 8.21; अनाम्नातेषु धर्मेषु कथं स्यादिति चेद्भवेत् । यं शिष्टा ब्राह्मणा ब्रूयुः स धर्मः स्यादशङ्कितः ManuSm. 12.108; अनाम्नातेषु [च] कथं कार्यमिदिति चेद्वदेत् । यमाशिषं द्विजा ब्रूयुः स धर्म(? र्मः) परमः स्मृतः LaŚātāSm. 129; अनाम्नातेषु मन्त्रत्वं न स्यादभिधायकेष्वपि ŚābaBh. 437.12 (*on* ii. 1.34); 1757.12 (*on* ix. 3.24); अनाम्नातानि कार्याणि ···। उपायैः सामभेदाद्यैरेतानि शमयेन्नृ(? नृ)पः KātySm. 951; न चानाम्नातस्य स्मृतिमूलत्वम् TantrVā. 192.9 (*on* i. 3.18); निक्षेपपक्षे चाग्नीनां प्रतिपत्त्यन्तरमनाम्नातम् ManuBh. i. 499.13 (*on* 6.9); ii. 486.16 (*on* 12.108); अनाम्नातस्य च वेदत्वव्याघातेनानुमानायोगात् NyāyKuA. i. 128.3; अनाम्नातेषु वाक्यपाठादेवानिर्णीयमानेष्वित्यर्थः Aparā. 22.2 (*on* 1.9); येषां तु शाखिनामनाम्नातं तेषां तु विकल्प एव SmṛtiCan. i. 56.9; ii. 511.8.

अनाम्नातऋक्संचाराभाव (anāmnātaṛksañcārābhāva) *m.* absence of the transformation of the *ṛc* not mentioned in the sacred text गानस्य योनिवदुत्तरयोरध्ययनसिद्धत्वे अनाम्नातऋक्संचाराभावेनोह्यत्वं न स्यात् MayūMāli. 601.2 (*on* ix. 2.1)

अनाम्नातगुण (anāmnāta-guṇa) *m.* unmentioned quality विद्यैक्ये सत्यनाम्नातगुणानामुपसंहारन्यायतः प्राप्तेः । अनाम्नातगुणोपसंहारार्थमेव हि सर्वत्र विद्यैक्यसाधनम् ŚivārkaMaDī. ii. 299.20 (*on* iii. 3.10)

अनाम्नातत्व (anāmnāta-tva) *n.* the state of not being mentioned or prescribed in the sacred text अन्यस्यानाम्नातत्वात् सर्वस्मृतीनां चासति विरोधे एकार्थत्वादिहाप्येवमेवानुष्ठानम् ManuBh. i. 115.18 (*on* 2.75); ii. 169.4 (*on* 8.203); सर्वदा च तस्याश्रवणम्, अनाम्नातत्वात् PrakaPañ. 251.11; 251.12; तत्पुत्रकर्तव्यप्रायश्चित्तस्य विशिष्यानाम्नातत्वात् MīmāKau. ii. 33.15 (*on* ii. 3.4); सोमार्योष्णपक्षौ अनाम्नातत्वेन पाठतः संनिधिर्न भवतीत्यर्थः MayūMāli. 11.9 (*on* i. 2.2); 319.4 (*on* iii. 7.4)

अनाम्नातद्क्षिण (anāmnāta-daṣkiṇa) *adj.* for which a sacrificial fee is not (specifically) mentioned or prescribed एवमनाम्ना(माम्ना)तदक्षिणानि (कृत्यानि) ऋत्विग्भिरेव कार्याणि । अनाम्नातदक्षिणानि स्वयमापद्यप्यविज्ञा Aparā. 126.3 (*on* 1.99)

अनाम्नातप्रतिपद्प्रायश्चित्त (anāmnāta-pratipadaprāyaścitta) *adj.* (sins) for each of which no expiation is specifically prescribed तथापीदमनाम्नातप्रतिपदप्रायश्चित्तनिमित्तेष्वसंविदितेषु कृतसंभावनायामाम्नायते ManuBh. ii. 439.27 (*on* 11.220)

अनाम्नातप्रतिषेध (anāmnāta-pratiṣedha) *m.* prohibition of what is not mentioned or laid down अनाम्नातप्रतिषेधाच्च KātyŚS. viii. 5.41 = xvi. 7.16.

अनाम्नातप्रायश्चित्त (anāmnāta-prāyaścitta) *adj.* for which expiation is not mentioned अनाम्नातप्रायश्चित्तानां चापदि 'त्वं नो अग्ने ···' एताभिर्जुहुयात् MānŚS. 95.6; होमकालेऽपि सर्वत्रानाम्नातप्रायश्चित्तेषु व्याहृतिभिरेव जुहुयात् MānŚS. 95.7; *n.* expiation which is not prescribed सर्वत्र चानाम्नातप्रायश्चित्ते गौतमीयं 'कृच्छ्रातिकृच्छ्रौ चान्द्रायणमिति सर्वप्रायश्चित्तमि'त्येतद् व्यस्तसमस्ततया योज्यम् BālaKrī. ii. 130.14 (*on* 3.253-54 (? 259-60))

अनाम्नातप्रायश्चित्तकर्मन् (anāmnātaprāyaścitta-karman) *n.* act for which expiation is not mentioned वेदोक्तनित्यसंध्यादिकर्मनध्ये अनाम्नातप्रायश्चित्तकर्मलोपे ManvaVi. 1446.9 (*on* 11.203)

अनाम्नातप्रायश्चित्तविशेष (anāmnāta-prāyaścittaviśeṣa) *adj.* for which specific expiation is not mentioned यदनुचितं कृतम् अशक्यपरिहारमनाम्नातप्रायश्चित्तविशेषं त्वयि एतत्तदपैति ManuBh. i. 129.15 (*on* 2.102)

अनाम्नातमन्त्र (anāmnāta-mantra) *adj.* [f.-ā] for which no (specific) *mantra* is mentioned खरे पात्राणि प्रयुनक्ति यान्यनाम्नातमन्त्राणि भवन्ति ĀpaŚS. xii. 1.6; xiv. 12.2; अनाम्नातमन्त्रास्वादिष्टदेवतासु 'अमुष्मै स्वाहामुष्मै स्वाहे'ति जुहुयात् स्वाहाकारेण शुद्धेन ŚāṅkhāGS. i. 9.18; KauṣīGS. i. 6.3.

अनाम्नातमन्त्रक (anāmnātamantra-ka) *adj.* for which no (specific) *mantra* is mentioned अनाम्नातमन्त्रके वा कर्मणि निवेशोपपत्तेः MīmāKau. ii. 225.21 (*on* iii. 2.1)

अनाम्नातयाज्यानुवाक्या (anāmnāta-yājyānuvākyā) *adj.* (*f.*) in which the offering and the invitatory verses are not mentioned अना-

म्नातयाज्यानुवाक्यानामेते वैश्वानरीयाणाम् MānŚS. 118.19.

अनाम्नातयाज्यानुवाक्याका (anāmnātayājyānuvākyā-kā) *adj.* (*f.*) in which the offering and the invitatory verses are not mentioned यास्त्वनाम्नातयाज्यानुवाक्याका विकृतयस्तत्र सति संभवे आनीयमाना ऋचश्चोदकातिदिष्टधर्मका एवानेया इति सिध्यति BhāṭṭCan. 119.7 (*on* xvi. 3.12)

अनाम्नातवचन (anāmnāta-vacana) *n.* statement not mentioned in the sacred text अनाम्नातवचनमवचनेन हि वङ्क्रीणां स्यान्निर्देशः MīmāSū. ix. 4.14; न खल्वप्यस्मिन् पक्षे सर्वमेवाम्नातमुच्यते, अनाम्नातवचनमपि प्रतीयत इति ŚābaBh. 1773.7 (*on* ix. 4.14)

अनाम्नातविनियोजकत्व (anāmnātaviniyojaka-tva) *n.* the state of being that which lays down something that is not mentioned in the sacred texts तस्मादनाम्नातविनियोजकत्वादमन्त्रत्वं सूर्यपदादीनाम् TantrVā. 419.20 (*on* ii. 1.34)

अनाम्नातशेष (anāmnāta-śeṣa) *adj.* whose auxiliary rite is not mentioned तथानाम्नातशेषाणां शेषिणां सप्तमादिभिः। शेषसद्भावतद्रूपपरिमाणादिनिर्णयः TantrVā. 655.19 (*on* iii. 1.1)

अनाम्नातसंस्थ (anāmnāta-saṁstha) *adj.* for which the concluding rites (by chanting specific lauds) are not direcctly mentioned अग्निष्टोमादिशब्दाः ··· प्राप्यत्वाम्नातसंस्थान् प्रथममथ न ते यान्त्यनाम्नातसंस्थान् VidhiRa. 35 (186.13)

अनाम्नातसोम (anāmnāta-soma) *adj.* for which the Soma (cups or goblets) are not prescribed रात्रिपर्यायेषु अनाम्नातसोमानि स्तुतशस्त्राणि SaṅkarKāBh. 162.2 (*on* iii. 3.31); BhāṭṭCan. 93.1 (*on* xv. 3.16)

अनाम्नातेतिकर्तव्यताक (anāmnātetikartavyatā-ka) *adj.* in which the procedure of performance is not (specifically) mentioned सर्वत्रानाम्नातेतिकर्तव्यताकस्थले आम्नातेतिकर्तव्यताकस्यातिदेशः BhāṭṭDī. ii. 366.21 (*on* vii. 4.1)

अनाम्नातोपजल्पिन् (anāmnātopajalpin) *adj.* speaking what is not stated in the sacred text अनाहूतोपसृप्तानामनाहूतो (v.l. °मनाम्नातो)·पजल्पिनाम्। ये लोकास्तान् इतः कर्ण मया त्वं प्रतिपत्स्यसे MahāBhā. i. 126.18.

अनाम्नान (an-āmnāna) *n.* non-mention, non-prescription अशिरस्को वा अनाम्नानात् HirŚS. xxv. 6.63 (961.14); ĀpaŚuS. vi. 21.4; ग्रावस्तुतो भक्षो न विद्यतेऽनाम्नानात् MīmāSū. iii. 5.27; अनाम्नानादशब्दत्वमभावाच्चेतरस्य स्यात् MīmāSū. ix. 3.24; न वानाम्नानात् SaṅkarKā. i. 2.9 (AOR.); प्रजापतिर्यज्ञमन्वेतीत्यत्र देवतानामादेशो न विद्यते अनाम्नानात् SaṅkarKā. ii. 3.3 (AOR.); ii. 4.15 (AOR.); पुरुषविद्यायामिव चेतरेषामनाम्नानात् BrahmSū. iii. 3.24; ततः परं त्वन्यस्यानाम्नानात्तावत्येवोपक्षीयते TantrVā. 439.13 (*on* ii. 1.48); छन्दोगानामुत्पत्तिप्रकरणेऽनाम्नानात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 435.14 (*on* ii. 3.8); कल्पान्तरस्यानाम्नानाद्दशाह एव युक्तः ManuBh. i. 454.15 (*on* 5.71); अनाम्नानमेव कस्मादिति चेत् PrakaPañ. 251.11; विकृतिषु तु करणोपकारजनकपदार्थवर्गाणामनाम्नानात् ··· अध्याहारः कर्तव्यः PrakaPañ. 254.9; विधिशब्दस्यानाम्नानादनध्याहाराच्च ··· समिदादीनामैदमर्थ्यं सिध्येत् ŚāstrDī. 82.24 (*on* i. 1.5); अनाम्नात् (? अनाम्नानात्) अनभिधानात् SaṅkarKāBh. 91.13 (*on* ii. 3.3); 69.7 (*on* ii. 1.50); 70.6 (*on* ii. 1.54); एकस्यां शाखायामाम्नातानां गुणानामन्यत्रानाम्नानात् BrahmSūBh. (Rā.) 633.5 (*on* iii. 3.24); VedāntDī. 178.18 (*on* iii. 3.24); ŚivārkaMaDī. ii. 290.12 (*on* iii. 3.5); सवनत्रयादीनां चैकत्राम्नातानामन्यत्रानाम्नानात् VedāntSā.(Rā.) 302.4 (*on* iii. 3.24); BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 323.9 (*on* iii. 3.24); केषांचिद्गुणानामनाम्नानात् BrahmSūBh.(Ma.) 55A.4 (*on* iii. 3.25); सौर्यादिष्वनाम्नानात् VedāntKa. 106.22 (*on* i. 1.5); क्वचित्कस्यचिदनाम्नानस्याज्ञाननैरर्थक्यनिबन्धनत्वाभावात् ŚrutaPra. ii. 495.20 (*on* iii. 3.31); हिरण्यगर्भनिर्माणसुवर्णपरिमाणस्यानाम्नानात् यावता यजमानस्य प्रवेशधारणोपायिकं कुण्डं भवति तावता घटनीयम् CaturCin i. 220.9; प्रकाराणामन्यत्रानाम्नानाद्विद्याभेदः VedāntPāSau. 315.5 (*on* iii. 3.24); अन्यत्रान्यत्रानाम्नानादनुक्तत्वात् VedāntKau. 315.20 (*on* iii. 3.24); अनन्तचरणाधारे हि महीमण्डले कुत्रचिदप्यश्रवणमनाम्नानात् TantrRaha. 39.23; काण्वपाठे 'अन्नस्यान्नम्' इत्यस्यानाम्नानेन ŚivārkaMaDī. i. 527.12 (*on* i. 4.11); न च पाशुपतविद्या सकलविद्याप्रकृतिरिति वक्तुं शक्यम्, तस्यां विद्याङ्गविद्यासहकारिकर्मगतिचिन्तनादीनामनाम्नानात् PūrvottaVāNaMā. 309.5; द्रव्यदेवतयोराम्नानेऽपि संस्काराणामनाम्नानात् MayūMāli. 697.14 (*on* x. 4.1); 765.19 (*on* x. 7.14); दर्शपूर्णमासप्रकरणे अस्या अनाम्नानादिति भावः MayūMāli. 861.4 (*on* xii. 2.5); संख्यान्तरस्यानाम्नानात् BhāṭṭCan. 44.10 (*on* xiv. 1.31); न चैवं सति ··· भेदापत्तिः। चक्रन्यासविधावुभयोरपि कर्मणोरनाम्नानेनान्यतरस्याप्युत्पत्तिशिष्टत्वाभावात् SetuBa. 288.21.

अनाम्नानोपपत्ति (anāmnānopapatti) *f.* justification of non-mention (in the sacred texts) उपासनार्थत्वेन विनाप्यनाम्नानोपपत्तेः ŚrutaPra. ii. 495.21 (*on* iii. 3.31)

अनाम्नाय (an-āmnāya) *m.* **1A** epithet of Viṣṇu (*lit.* distinct from (i.e. beyond) the Vedas) द्वे विद्ये त्वमनाम्नाय परा चैवापरा तथा ViṣṇuP. v. 1.35; **1B** other than (the metres used in) the Vedas चित्रमनाम्नायो नूतनच्छन्दसामवतारः UttaRāC. 2.5(1); **2** absence of sacred tradition असंनिबेरसत्त्वाच्च व्यभिचारादमानतः। प्रतियोगाद(ना)म्नायात्तच्छेपत्वेन संस्थितेः TarkSaṁ.(Ā.) 5.4; **3** lack of transmission, cf. **अनाम्नायमल.**

अनाम्नायप्रकल्पित (an-āmnāyaprakalpita) *adj.* not provided in the sacred tradition of the Vedas दोषवत्करणं यत् स्यादनाम्नायप्रकल्पितम् NāraSm. 164.7.

अनाम्नायमल (anāmnāya-mala) *adj.* having impurity due to lack of transmission अनाम्नायमला वेदाः MahāBhā. v. 39.64.

अनाम्भोधि (anāmbhodhi) *m.* not an ocean रामचन्द्रमुनिर्यावत् प्रकाशं वक्तुमैहत। उत्कल्लोलमनाम्भोधिः श्रीकपर्दी तदावदत् KumāDeC. (So.) 28.26.

अनाम्य (a-nāmya) *adj.* **A** unbendable, not to be (i.e. difficult to be) bent तानेवेन्द्रस्य हि धनुरनाम्यं नमतोऽब्रवीत् MahāBhā. v. 37.2; अतोऽहं ब्रवीमि। नानाम्यं नाम्यते दारु Tantrākhyā. 45.12; PañcT. 1.151 (150.7); 1.151(18) (152.7); Pañcā. 108.2; **B** not to be made inferior, to be rendered superior, not to be overpowered मूलेनानाम्ये। मूलात्तृतीयान्तादनमनीयेऽर्थे यद् भवति। मूलेनानाम्यं मूल्यम्। अनाम्य (however later comms. read आनाम्य, cf. KāśiVṛ. *on* iv. 4.91) इत्यत एव वचनाण्ण्यत् CāndraVṛ. *on* iii. 4.89; **C** not to be curved or uprooted नाम्नीत्येव। मूलेनानाम्यं काष्ठम् CāndraVṛ. *on* iii. 4.89.

अनाम्या (a-nāmyā) *f.* ring-finger उभौ प्रसार्य वै हस्तौ मध्ये सार्धेन संस्थितौ। शेषानाम्या ततश्चैव अङ्गुष्ठाग्रं तथा क्रमात्। मुद्रा गभस्तिनी नाम BhaviP. 309A.30 (i(2).214.30)

अनाम्युपध (anāmy-upadha) *adj.* having vowels which do not cause retroflection (viz. *a* and *ā*) in the prefinal position सः सा सौ सं पदान्तेभ्यः पूर्वोऽनाम्युपधस्तथा। यकारो वा वकारो वा पुरस्ताच्चेदसंधिजः ṚPrāti. 13.8.

अनाम्रेडित (an-āmreḍita) *adj.* (word) not repeated, non-iterative अनाम्रेडितान्याम्रेडितसदृशानि APrāti. 146.

अनाम्लानि (an-āmlāni) *adj.* not even slightly faded चन्द्रोदयकृतस्तस्य यशः केन न शस्यते। यदाकल्पमनाम्लानि सतां शेखरतां गतम् MahāP. 1.48.

अनाम्लायिन् (an-āmlāyin) *adj.* which does not fade even slightly चन्द्रोदयकृतस्तस्य यशः केन न शस्यते। यदाकल्पमनाम्लानि (v.l. °नाम्लायि) सतां शेखरतां गतम् MahāP. 1.48.

अनाम्स्वर (anām-svara) *m.* [Loc.] before a vocalic case ending excluding the Genitive plural case *ām* अनाम्स्वरे नोऽन्तः SiddhaHe. i. 4.64.

[1]**अनाय** (anāya) *m.* word listed in the *aśvādigaṇa* (name of a person) अश्व इत्येवमादिभ्यः पौत्रादावपत्ये फञ् भवति। आश्वायनः ···अश्व···अनाय। अतव ··· खदिर CāndraVṛ. *on* ii. 4.31.

[2]**अनाय** (an-āya) *m.* fish-net (*lit.* from which moving out is not possible) जाले त्वनाय आनायो वडिशं मत्स्यबन्धनम् ParyāŚaRa. 1910.

[3]**अनाय** (a-nāya) *m.* bad or improper conduct नगोपगोऽस्ति क्षर मे पिनाकेऽनायोऽजने धर्मधनेन दानम् RāmKṛViKā. 16 (comm. नयो नीतिस्तत्संबन्धी नायः न नायः अनायः। अनीतिरित्यर्थः)

[1]**अनाय** (an-āya) *adj.* **i** not yielding income अनायव्ययकर्तारम् (v.l. अनायं च व्ययं कृत्वा) ··· नरः शीघ्रं विनश्यति CāṇaSāSaṁ. 2.19; **ii** not having any income अनायः व्ययकर्ता च – । नरः शीघ्रं विनश्यति PārśvC. 6.553.

[2]**अनाय** (a-nāya) *adj.* not having political prudence कार्याकार्यमनायैः (v.l. अनायैः, Ind. Spr. 3915) उन्मार्गनिरर्गलैर्गलन्मतिभिः। नाकर्ण्यते विकीर्णैर्नयोक्तिभिर्युक्तमुक्तमपि Pañcā. 59.26.

अनायक (a-nāyaka) *adj.* [*f.* -ā or -ikā] **1** having no commander or general निरस्य विदुरं द्रोणं भीष्मं शारदतं कृपम्। विग्रहे तुमुले तस्मिन्नहन् क्षत्रं परस्परम् (v.l. तस्मिन् हतक्षत्रमनायके) MahāBhā. i. 1.94; कर्शितं व्याधितं क्लिन्नमपानीयमघासकम् (v.l. अनायकम्)। ··· प्रहर्तव्यमरेर्बलम् MahāBhā. i. App. I. 81 (157); अनायका – सेना सर्वान् दोषान् समर्छति MahāBhā. vii. 40*(2); यथा ह्यगोपाः पशवो यथा सैन्यमनायकम्। एवं प्रजाः प्रजापाल भवन्ति

ह्यनधिष्ठिताः Rāmā. ii. 282*(13); आलस्योपहता विद्या परहस्तगताः स्त्रियः। अल्पबीजं हतं क्षेत्रं हतं सैन्यमनायकम् CāṇaNīDa. 5.7; किंवदन्ती च यथा किलानायकं साधनं मत्वा जिघृक्षुः सुदुर्मतिरेतामपि भुवमाजिगमिषतीति विज्ञापिते प्रभुः प्रभवतीति HarṣaC. 251.12; बलं युद्धाय नेष्यते … न युध्यते भिन्नकूटं भिन्नकूटमनायकम् NītiSā. 14.90; युद्धं हि नायकप्राणं हन्येत तदनायकम् NītiSā. 20.35; AgniP. 241.45: विना पुनस्त्वदिवमनायका चमूः RāmC. 15.43; सर्वेऽपि राजानः -- तं नारायणरूपं व्यज्ञपयन्। देव हतं सैन्यमनायकम् Pañcā. 57.10; PāṇḍaC. 7.663; 13.868; अधिकं युध्यते चित्रं सैन्यमेतदनायकम् RukmiHa. 4.19; 2 having no head, lord or master यथा गावो ह्यगोपालास्तथा राष्ट्रमनायकम् MahāBhā. xiii. App I. 15 (1278); अराजकं (v. l. अनायकम्) हि नो राष्ट्रं न विनाशमवाप्नुयात् Rāmā. ii. 61.7; ii. 73.3; उपद्रुतमिदं सर्वमनालम्बमनायकम् Rāmā. ii. 1042*(1); अनायकं च तद्राज्यमस्मदायत्तमेव च DaśKuC. 90.17; 141.2; नहुषप्रभावसमयं समग्रमेव चक्षमे सहस्राक्षः। पुनरमुष्मिन् … अजगरभूयं गतवलनयवृत्तं कलत्रमनायकां च नाकलक्ष्मीं प्रापयत AvantiKa. 48.7; (अधिवसेत्) न देशं व्याधिबहुलं नावैद्यं नाप्यनायकम् AṣṭāSaṁ. i. 13.9 (1.3); न नन्दति जगत्सर्वं त्रैलोक्यं सचराचरम्। यथा विहीनचन्द्रार्कं तथा राज्यमनायकम् SkandP. v(3). 118.25; ततस्सप्तविंशतिवर्षाणि दैवदुरीहया वेंगीमहिरनायिका[भू]त् EI. vi. 338.24; v. 76.30; अनु दानार्ण(र्णो)वादा[दा]सीद् दैवदुश्चेष्टया ततः [।] सप्तविंशतिवर्षाणि वेंगीमहिरनायि(य)का EI. iv. 306.48; vi. 354.40; अनायकां बहुनायकां वा सभां न प्रविशेत् NītiVā. 29.90; स्त्रीनायकं वरं स्थानमथवा बालनायकम्। अनायकं वरं यावन्न चैवं बहुनायकम् BṛKathāMañ. iii. 1.205; KathāSaSāg. iii. 4.136; अशरण्यमहो विश्वमराजकमनायकम् TriṣaŚaPuC. iii. 2.149; EI. iv. 235.54; अनायका विनश्यन्ति नश्यन्ति बहुनायकाः SūktiRa. 163.56; RājTa.(Śrī.) 3.474; KāmVa. 7.12; अनायके न वस्तव्यं न वसेद्बहुनायके ŚārṅgaPa. 1466; सदैकनायकं राज्यं कुर्यान्न बहुनायकम्। नानायकं क्वचिदपि कर्तुमर्हति भूमिपः ŚukraNī. 1.342; 3 having no guide or refuge, helpless (मन्त्री) तथैवानभिजातोऽपि काममस्तु बहुश्रुतः। अनायक इवाचक्षुर्मुह्यत्यूहेषु कर्मसु MahāBhā. xii. 84.25; कन्दमूलफलं हृत्वा को मां प्रियमिवातिथिम्। भोजयिष्यति कर्मण्यमप्रग्रहमनायकम् Rāmā. ii. 58.29; अनायकैकनायकम् … नमामि तं विनायकम् GaṇePañ. 1; गजेषु नष्टेष्वगजेष्वनायके रथेषु भग्नेषु मनोरथेषु च। न शून्यचित्तं पुथि राजपुत्रकं पुरातनं चित्रमिवाशुभङ्गुरम् RāghPāṇ.(Dha.) 6.30; 4 not having a central gem न नाम शुशुभे … तदा मौक्तिकदामेव तदनीकमनायकम् PāṇḍaC. 13.868.

अनायक (a-nāyaka) *m.* a bad leader क्रूरं व्यसनिनं स्तब्धमप्रगल्भमनायकम्। मूर्खमन्यायकर्तारं नाधिपत्ये नियोजयेत् SūktiRa. 94.9.

अनायकपुरुष (anāyaka-puruṣa) *m.* person or character other than a hero (यः कश्चित्कार्यवशाद्गच्छति पुरुषः प्रकृष्टमध्वानम्। तत्राप्यङ्कच्छेदः कर्तव्यः पूर्ववत्तज्ज्ञैः) अनायकपुरुषस्त्वविच्छिन्न एवाङ्के निष्क्रामति AbhinBhā. ii. 423.15 (*on* 18.32)

अनायकसमारम्भा (a-nāyakasamārambhā) *adj.* (*f.*) not having a reference to the actions of a hero (i. e. completely imaginary) परस्त्रीराजविद्विष्टलोकविद्विष्टसंश्रयाम्। अनायकसमारम्भां न कथां कथयेद्बुधः YaśasCam. ii. 349.22.

अनायकावकाशदेश (anāyakāvakāśa-deśa) *m.* country in which there is no room for a king (i. e. kingless country) अस्ति … वनम्।-- अपरैरपि सत्त्वैरनायकावकाशदेशमिव बाध्यमानपरस्परजीवितम् YaśasCam. ii. 200.5 (comm. अनायकावकाशदेशमिव नृपरहितदेशमिव)

अनायकीभूता (anāyakī-bhūtā) *adj.* (*f.*) which has become bereft of a commander एतामनायकीभूतां विद्याधरवरूथिनीम्। पलायनोद्यतां पश्य PadmP.(Ra.) 60.111.

अनायत् (an-āyat) *adj.* A (keeper) who is not coming forward (to protect an animal) अजाविके तु संरुद्धे वृकैः पाले त्वनायति। यां प्रसह्य वृको हन्यात् पाले तत्किल्बिषं पतेत् ManuSm. 8.235; दिवा पशूनां वृकाद्युपघाते पाले त्वनायति पालदोषः ViṣṇuSm. 5.137; अनायत्यनागच्छति पाले ManuBh. ii. 181.23 (*on* 8.235); दिवा पशूनां वृकाद्युपघाते पाले त्वनायति पालकदोषो विनष्टपशूनां मूल्यं स्वामिने दद्यात् VīraMi.(Vyavahāra.) 348.19; 348.33; B not coming back, not returning तावच्च तं महीपालं स्वस्रा युक्तमरण्यगम्। पितर्यनायत्याक्रन्दविधुरं शङ्किताशुभम्। ददर्श तेन मार्गेण सार्थवाहः KathāSaSāg. ix. 6.37.

अनायत (án-āyata) *adj.* [*f.* -ā] 1 not tied or fastened अना॑यतो अनिबद्धः कथायं न्य॑ङ्ङुत्ता॒नोऽव॑ पद्यते न ṚV. iv. 13.5 = iv. 14.5; 2 not too long निर्व्यलीकमनायतमविषमं च बस्तिं संनिवेश्य SuśruS. iv. 7.30; AṣṭāSaṁ. ii. 81.1 (4.13); बस्तावौषधं प्रक्षिप्य -- अनायतमबुद्बुदम् … औषधासन्नमुपसंगृह्य SuśruS. iv. 38.3; अनायतो यदि व्योम्नि व्यवर्धिष्यत हेलया। तदा जगत्कुटीमध्ये समुमास्यत् क्व सोऽचलः MahāP. 4.102; गजवदनः।-- (ध्येयोऽनायतदोःपत्सरसिरुहः) संपदे सदा मनुजैः ŚilpaRa. ii. 25.54; 3 not extended, close अनुरागाद्दयिततमामपरश्चिरं प्रतीक्ष्य। तदनुगमवशादनायतानि न्यधित मिमान इवावनिं पदानि ŚiśuVa. 7.13 (comm. अनायतान्यनन्तरालानि); 4 not long in duration प्रायेण च निसर्गत एवानायतस्वभावभङ्गुराणि सुखान्यायतस्वभावानि च दुःखानि Kād. 175.18; 5 not broad, narrow न खलु धियानायतया क्रोडव्यन् Nalo. 4.10.

अनायतक्षेत्र (an-āyatakṣetra) *n.* other than the longish quadrilateral figure परिधेः पादेन भजेदनायतक्षेत्रसूक्ष्मगणितं तद् GaṇiSāSaṁ. 6.223½.

अनायतता (anāyata-tā) *f.* the state of not being long, shortness सोऽयम् …आयत ताम्। वहति दिनेऽनायततां पुरीं प्रियेणाश्रिताम् Nalo. 4.26.

अनायतन (an-āyataná) *adj.* [*f.* -ā] 1 not having any support अ॒प्र॒ति॒ष्ठा॒नो॑ऽनायत॒नो म॑रिष्यसि AV. xi. 3.49; AV.(P.) xvi. 58.4; अप्रतिष्ठान एवानायतनो य एवं विदुष उपद्रष्टा भवति AV.(P.) xvi. 58.5; रु॒द्रा घातुका अनायत॒नाः TaiS. VII. i. 5.4; ते देवाः सर्वस्तम्भेन सर्वस्तम्भं वैराजयन्तानायतना आसन् MaiS. iii. 8.1 (iii. 92.2) = iii. 10.5 (iii. 136.14); KāṭhS. 29.1 (ii. 166.8); KapiKaS. 38.3 (207.5); आयतनवन्तोऽसुरा आसन्ननायतना देवाः MaiS. iii. 10.5 (iii. 136.13); यतः संयत्तयोरनायतनो भवति परा स जयते KāṭhS. 10.3 (i. 127.21); 21.8 (ii. 47.22); त्रिष्टुबोजसैवैनं वीर्येणायतनाच्छिनत्ति सोऽनायतनः पराभवति KāṭhS. 28.3 (ii. 156.8); KapiKaS. 44.3 (258.13); KāṭhS. 29.1 (ii. 166.7); KapiKaS. 45.2 (267.13-14); GopBr. ii. 2.7 (172.7); त एताः पुरोऽकुर्वत ता एतामनायतना नाध्रियन्त KāṭhS. 29.1 (ii. 166.8); 34.9 (iii. 43.2); अनायतनं वा एतत् साम यदनिधनम् PañcBr. v. 2.5; आ सप्तमात् पुरुषादनायतनो भवति यमेतेनाभिचरन्ति ṢaḍviBr. iii. 9.6; 2 having no abode or resting place आ॒यत॑नवती॒र्वा अ॒न्या आहु॑तयो हू॒यन्तेऽनायत॒ना अ॒न्याः TaiS. III. i. 9.2; याः सौ॒म्यास्ता अनायत॒नाः TaiS. III. i. 9.3; BaudhŚS. ii. 159.19; द्वौ वा अग्निमयोनिमनायतनं चिनु॒तेऽयोनिरनायतनौ भवति MaiS. iii. 4.10 (iii. 57.9); द्वे वा एते छन्दसी गायत्रं च त्रैष्टुभं चाछन्दस्कमनायतनं गृह्णी॒तेऽनायतनौ यजमानो भवति MaiS. iv. 7.6 (iv. 101.15); अयोनिर्वा एषोऽनायतनो य आरोहोऽयोनिमेवैनमनायतनं करोति KāṭhS. 26.3 (ii. 125.15-16); KapiKaS. 41.1 (236.7-8); यदनायतने निनयेदनायतनस्स्यात् KāṭhS. 35.18 (iii. 64.9); KapiKaS. 48.16 (307.4); यदनिधनेनाध्ये स्तुयुरनायतनो यजमानः स्यात् PañcBr. vii. 3.12; प्र॒स्त॒रम् …। यत्र गृ॒ह्णीयात्। अ॒ना॒य॒तनः स्या॑त् TaiBr. I. vi. 8.8; यदना॑यतने नि॒नये॑त्। अ॒ना॒य॒तनः स्या॑त् TaiBr. III. vii. 2.1; न हि कश्चिदनायतनः निराश्रयः रमते BṛĀraUBh. 720.13 (*on* v. 12.1); यद्यपि प्रवृत्तिरेव साक्षाद् दुःखहेतुस्तथाप्यनायतनस्य तस्यानुत्पत्तेरन्तरा जन्म करोति TātpaṬ.(Vā.) 92.8 (*on* i. 1.1); 3 not having a sacred place or temple न ह्यनायतनं देशमास्तिकानां द्विजास्ति वै PauṣkS. 36.104.

अनायतन (an-āyataná, án-āyatana) *n.* 1 other than a sacred or proper place, a bad place, not an adequate place अन्तोऽध्वर्युः स्याद्यदनायतने जुहुयात् MaiS. i. 6.11 (i. 104.4) = iii. 1.4 (iii. 5.11) = iii. 4.4 (iii. 49.15) = iii. 7.7 (iii. 83.12) = iv. 5.2 (iv. 65.2) = iv. 8.5 (iv. 112.14); यदनायतने निनयेदनायतनस्स्यात् KāṭhS. 35.18 (iii. 64.8); KapiKaS. 48.16 (307.4); यदना॑यतने नि॒नये॑त् TaiBr. III. vii. 2.1; यस्या॑नायत॒नेऽन्यत्राग्नेराहु॑तीर्जुहोति TaiBr. III. viii. 8.3; ŚatBr. XIII. i. 3.6; न॒ ह्यनायतने कु॒श्चन र॒मते ŚatBr. VI. ii. 1.14; VI. iii. 1.18 = XIII. v. 1.18; ताभ्यां देवद्विष्टाभ्यामन्वितः स रथोत्तमः। अनायतनमासाद्य सीदते गुणवानिव MatsyaP. 136.55; जीवानां भवभीतानाम् --। एतेभ्योऽन्यानि दुःखाय सन्त्यनायतनानि BṛKathāK. 7.103; मूढत्रयं मदाश्चाष्टौ तथानायतनानि षट्। अष्टौ शङ्कादयश्चेति दृग्दोषाः पञ्चविंशतिः YaśasCam. ii. 324.13; i. 143.7; गीतावासो रतिर्धर्मे अनायतनवर्जनम्। निग्रहश्च कषायाणामेतद् धीराणां शासनम् SthānṬ. 9A. 14; 2 an unworthy object मा त्वम् अनायतने प्रसादमुत्पादय (COWELL Ed. p. 419) अपि तु बुद्धधर्मसंघे प्रसादमुत्पादय DivyāvA. 272.7 [DBHS.]

अनायतनकर (anāyatana-kara) *adj.* having non-industrious hands दीनान् आयतनस्थो नानायतनकरोऽस्य सौन्देऽधिकृतः। नानायतनकरो लीनान् आयत नः पथ्य् उवाचाथ रहः Nalo. 4.9 (*but* comm. अनायतनकरः न आयतो दीर्घः करो हस्तो यस्य तादृशः कुब्जो ना पुरुषः)

अनायतनप्रयोग (anāyatana-prayoga) *m.* undertaking of efforts with respect to unworthy objects कुशलस्य चीर्ण्यावरणानि — अप्रयोगोऽनायतनप्रयोगोऽयोनिशः प्रयोगश्च MadhyāVIBh. 58.17 (comm. अनायतनप्रयोगो बोधेर्नैर्याणिकानां च कुशलमूलानां यद् प्रवचनमनुपरिहारं तदायतनम्, तस्मादन्यदनायतनम्। तस्मिन् प्रयोगोऽनायतने प्रयोग एतस्माद् बाह्येष्वपि)

अनायतनवत् (an-āyatanava(n)t) *adj.* not having a resting place यं कामयेतानायतनवान्स्यादित्यविराजास्य यजेद्गायत्र्या वा त्रिष्टुभा वान्येन वा छन्दसा वषट्कुर्यादनायतनवन्तमेवैनं तत्करोति AitBr. 12. 11(348); 9. 8(257)

अनायतनसेवन (anāyatana-sevana) *n.* visiting a place unworthy (of worship) अनायतनसेवनं च तदाराधनधृतधिषणानामसंशयं तद्दर्शनं तिमिरयति YaśasCam. i. 143. 7 (comm. अनायतनसेवनं च कुत्सितदेवतागृहगमनम्)

अनायतपक्षा (an-āyatapakṣā) *adj.* (*f.*) not having long or spread out wings तेषां शकुनिरूपा जातहारिणी प्रसज्जते महाग्रहः। सा काकी … गर्भिणीं सूतिकां बिभीषयति … रौद्रानायतपक्षा KāśyaS. 196B.36.

अनायतप्राणम् (anāyataprāṇam) *adv.* without controlling the breath अनायतप्राणमसंयताक्षमब्रह्मचर्यानशनादिखेदम्। चित्तं महेशे निभृतं निधातुं सिद्धः कवीनां कवितैव योगः ŚivLī. 1. 26.

अनायतम् (anāyatam) *adv.* continually आप्तैः श्रुतान्वितैः प्राज्ञैर्मन्त्रं कुर्यादनायतम्। तैर्निश्चितं स्वबुद्ध्या तत्सर्वाङ्गं परिशोधयेत् KathāSaSāg. vi. 8.199.

अनायतमानम् (an-āyatamānam) *adv.* without prolonged anger या न ययौ प्रियमन्यवधूभ्यः सारतरागमना यतमानम्। तेन सहेह बिभर्ति रहः स्त्री सा रतरागमनायतमानम् ŚiśuVa. 4. 45 (comm. अनायतमानमदीर्घरोपं यथा तथा रतरागं सुरताभिलापं बिभर्ति)

अनायतस्वभावभङ्गुर (anāyatasvabhāva-bhaṅgura) *adj.* perishable because of being not durable in nature प्रायेण च निसर्गत एवानायतस्वभावभङ्गुराणि सुखान्यायतस्वभावानि च दुःखानि Kād. 175.18.

अनायता (anāya-tā) *f.* the state of having no income दीनायानायतया विवाससेऽस्मै विहीनयानाय तया Nalo. 4.10 (comm. आयो धनागमः न आयो यस्यासावनायस्तद्भावस्तत्ता)

अनायतार्गल (an-āyatārgala) *adj.* the bolts of which are not fastened इदं गृहं भिन्नमनायतार्गलं विशीर्णसंधिश्च महाकपाटः Mṛcch. 6. 3.

अनायतासु (anāyatāsu) *adj.* having unrestrained breath जपेदनायतासुर्वा त्रिः सकृद्वाघमर्षणम् GobhiSm. 2. 10; 'जपेदनायतासुर्वा त्रिः सकृद्वाघमर्षणम्' … अनायतासुः अनिरुद्धश्वासः VīraMi.(Āhnika.) 282.15; VīraMi. 58. 5 (*on* 1.22)

अनायति (an-āyati) *adj.* in which there is no income धर्माधिगतः पूर्वैः स्वयं वा हेमरूप्यप्रायः … दीर्घामप्यापदमनायतिं सहेतेति कोशसंपत् ArthŚā. ii. 227. 9 (6. 1); *f.* A no future (i. e. absence of prosperity in future) न कामांश्चरेत् — अशौचमनायतिं चैते पुरुषस्य जनयन्ति KāmSū. 23. 10 (1. 2) (JayaMa. अनायतिमप्रभावम्); तत्र व्यावर्तनकारणानि — गमिष्यतीत्यनायतिरन्यत्र प्रसक्तमतिरिति च KāmSū. 258.11 (5.1) (JayaMa. अनायतिर्भविष्यत्कालाभावः); तेषाम् (अनर्थानाम्) फलं कृतस्य व्ययस्य निष्फलत्वमनायतिः KāmSū. 352. 22 (6. 6) (JayaMa. अनायतिः प्रभावहानिः); B [Inst.] without any other course being left, helplessly महाप्रलये क्षणव्यवहारो यद्यस्ति तदानायत्या ध्वंसेनोपपादनीयः SiddhāMu. 23.7 (*on* 45); प्रतिपत्तिमूढेन मया … रोदितुमेव प्रवृत्तम्। समनन्तरमनायत्यैव विधिवद् विहितं सकलमेव कर्म CaitaCan. 108. 18(4); VyutpaVā. 119.20; निरूढादिपु त्वनायत्यान्यः शूद्रादिः शमिता स्यात् BhāṭṭCan. 8. 5 (*on* xiii. 1.15)

अनायतिक्षम (an-āyatikṣama) *adj.* not enduring for a long time (about result) अदेशकालार्थमनायतिक्षमं यदप्रियं लाघवकारि चात्मनः।… न तद् वचः Tantrākhyā. 103. 15=PañcT. 3. 54(311. 3)=Pañcā. 193. 4.

अनायतिविशुद्धा (an-āyativiśuddhā) *adj.* (*f.*) not faultless (i.e. not good) in the future (इच्छा) सविलम्बफला अविलम्बफला च। तत्र प्रथमावश्यमेव दुःखहेतुः। द्वितीयाप्यनायतिविशुद्धा तद्विपरीता च NyāyVārPari. 79.9.

अनायतिव्यय (anāyati-vyaya) *adj.* spending without having income अस्वामिकं कुप्यं हिरण्यं चोपलभ्य निक्षेप्तारमन्यत्र व्यपदेशेन ग्राहयेत्। अतिव्ययकर्तारमनायतिव्ययं च ArthŚā. i. 292. 4 (2. 25)

अनायत्त (an-āyatta) *adj.* [*f.*-ā] A not dependent, independent परेष्वनायत्तमहार्यमन्यैः।… शान्तिसुखं वृणीष्व Saund. 5. 26; पुरुषाणां यथाभिप्रायं देशादिपरावृत्त्या तेन प्रतिपादनं न स्यात्। इच्छायामप्यनायत्तस्य कदाचिदयोगात् पर्वतादिवत् PramāVāSvopVṛ. 76. 24; 56.12; 98.32; HetuBiṬ. 9. 6; शिवः पुनर्न कस्यापि निग्रहानुग्रहास्पदम्। अतोऽनायत्तमैश्वर्यं तस्यैव ŚivaP. vii(1). 30. 4 (534A. 16); अनायत्तं कृतान्तस्य साधूनां जीवितं यशः RāmāMañ. 150. 5; 114. 19; शुक्लकृष्णचतुर्दश्यामष्टम्यां चार्यपुत्र ते। प्रतिमासमनायत्ता चतुरो दिवसानहम्। यत्र क्वापि दिनेष्वेषु गच्छन्ती चास्मि न त्वया। प्रष्टव्या न निषेद्धव्या KathāSaSāg. xii. 19.111; xii. 3. 100; भगवानप्यनायत्तः समीरण इवास्खलन् (व्यहरत्) TriṣaŚaPuC. i. 3.386; पिङ्गलकः … अनायत्तम् … राजत्वमनुबभूव Pañcā. 4.31; विकृष्टेऽध्वन्यनायत्त उदासीनो बलान्वितः … अनायत्तः त्रयाणामप्यनधीनः VīraMi. (Rājanīti.) 320.25; B not controlled (by oneself) (नन्दगोपसुतो यातः) हस्तन्यस्ताग्रहस्ता … याति तथा सखी। अनायत्तपदन्यासा लक्ष्यते पदपद्धतिः ViṣṇuP. v.13. 38; जराजर्जरदेहश्च शिथिलावयवः पुमान्।— अनायत्तैस्समस्तैश्च करणैर्मरणोन्मुखः ViṣṇuP. vi. 5. 31= BrahmP. 233.31; C not influenced by, not subject to एषः…अनायत्तो रोषस्यावशो विषयाणाम् Kād. 45.5; धैर्यस्य यदनायत्तं लज्जाया यदगोचरम्।— सुरतं तदभूत्तयोः BṛKathāMañ. ix. 1. 853; D not self-dependent (i. e. controlled by others) भुजिष्यः स्यादनायत्ते प्रेष्ये च NānārthSaṁ. 68. 2; E not controllable (i.e. not under anyone's control) कस्यचिन्निस्तीर्णपारावारस्यापि तटान्तमागत्य नौर्निमज्जति तदनायत्तम् PuruṣPa. 116. 25.

अनायत्तता (anāyatta-tā) *f.* independence संतोषो यदि किं धनैः सुखशतैः किं यद्यनायत्तता DaśāvaC. 1. 15.

अनायत्तत्व (anāyatta-tva) *n.* the state of not being (self-) controlled सप्त पुरुषा रसायनं नोपयुञ्जीरन् … प्रमादी व्यसनी पापकृत् … सप्तभिरेव कारणैर्न संपद्यते … दारिद्र्यादनायत्तत्वादधर्मात् SuśruS. iv. 30. 4.

अनायत्तप्रियत्व (anāyattapriya-tva) *n.* the state of being one whose husband is not under one's control (कन्यायाः) अनुपसंजातनायकसमागमाया देशान्तरव्यवधानेऽप्युत्कण्ठितात्वमेवेति न प्रोषितप्रियात्वमनायत्ता(? त्तALS. 97) प्रियत्वादेव Avalo. 50.21 (*on* 2.28)

अनायत्तम् (anāyattam) *adv.* independently अविलम्बमनायस्त(v. l. त्त)मद्रुतम् … वाचयेद् वाचकः स्वस्थः HariVaṁ. App. I. 40(41)

अनायत्तमण्डल (anāyatta-maṇḍala) *n.* group (of people) not dependent (on others as servants, i.e. unemployed) वारणबन्धविमर्दोद्योगागतैः पुरः प्रधावद्भिरनायत्तमण्डलैराधोरणगणैश्च … क्रियमाणकोलाहलः … स्कन्दगुप्तो विवेश राजकुलम् HarṣaC. 265. 21 (*but* comm. अनायत्ता हस्तिपार्श्वरक्षिणः)

अनायत्तरूप (anāyatta-rūpa) *adj.* whose nature is not dependent (on anything else) प्रत्यक्षस्यापि ह्यर्थाव्यभिचार एव प्रामाण्यम् … अव्यभिचारश्चान्यस्य कोऽन्यस्तदुत्पत्तेः। अनायत्तरूपाणां सहभावनियमाभावात् PramāVāSvopVṛ. 2. 14.

अनायत्तवृत्तिता (anāyattavṛtti-tā) *f.* the state of having independent livelihood एतावज्जन्मसाफल्यं यदनायत्तवृत्तिता। ये पराधीनतां यातास्ते वै जीवन्ति के मृताः Hitopa. 2. 19; Subhāṣi. 3215.

अनायत्ताङ्ग (anāyattāṅga) *adj.* who has no control over his limbs (एवं कर्मविशेषेण जायन्ते — जडमूकान्धबधिराः) जडोऽनायत्ताङ्गः ManvaVi. 1368.23 (*on* 11. 52)

अनायन (an-āyana) *adj.* invariable [APTE]

अनायनी (a-nāyanī) *adj.* (*f.*) not visualised (*lit.* not an object of the ocular organ) पायंपायमपायहारि … त्वदीयं पयो नायंनायमनायनीमकृतिनां मूर्तिं दृशोः कैशवीम्।… तव तटे मुक्तो भवेयं कदा (हे यमुने कालिन्दि) AmṛL. 8.

अनायप्रत्ययान्त (an-āyapratyayānta) *adj.* (verbal base) not terminating in the (secondary verb-forming) suffix *āya* (गुपेश्छन्दसि) यत्रायप्रत्ययो नास्ति तत्रायं विधिरिति। अनायप्रत्ययान्तस्योपादानात्। आयप्रत्ययान्तस्य धात्वन्तरत्वात् Nyās. i. 540. 2 (*on* iii. 1. 50)

[1]**अनायमनस्** (anāya-manas) *adj.* whose mind is intent on injustice यमनायमना यमनाय मनागभिवीक्ष्य रतं द्रवतीह परः Nalo. 3. 47 (comm. अनायमना अनीतिमना अनीतियुक्तः … अन्यायपरः)

[2]**अनायमनस्** (an-āyamanas) *adj.* having a mind not intent on getting money, Nalo. 3.47 (comm. आयो धनागमस्तद्रहितमनाः)

अनायम्य (an-āyamya) *adj.* which cannot be stretched सः — दृढं धनुरनायम्यं कारयामास MahāBhā. i. 176. 9.

अनायवृत्ति (anāya-vṛtti) *adj.* having unjust behaviour भूमिमवाप्तुकामः पूर्वमेव क्रेतारं पणेत। दुर्बलमराजबीजिनं निरुत्साहमपक्षमन्या(v. l. ना [*nt.*])यवृत्तिं व्यसनिनम् ArthŚā. ii. 310. 5 (7. 11); ii. 311. 4 (7.11) [*nt.*]

अनायव्यय (anāya-vyaya) *m.* loss without addition स्वर्गसीम्नि — तीरेऽधिरोपिता … गूर्जरराजभुजपालिता राजधानी HammīMaMa. 5.21 सुकृतानामनायव्ययेन दूयमानैरगण्यपुण्यार्जननैपुण्यार्थिभिरमरैरमरावतीवेयमस्याः (नद्याः) (? 22) (1)

अनायव्ययकर्तृ (anāya-vyayakartṛ) *adj.* one who spends without having income अनायव्ययकर्तारं(? °कर्ता च) … नरः शीघ्रं विनश्यति CāṇaSāSaṁ. 2.19.

अनायस (an-āyasa) *adj.* [*f.*-ī] not made of iron आहवनीयेऽग्निहोत्रद्रव्याणि प्रक्षिपेदमृण्मयान्यनायसानि BaudhDS. ii. 10.24; अनायसेन शस्त्रेण …। जिह्वामुद्धर सर्वेषाम् …। अनायसं मुने शस्त्रं मृदु विद्यामहं कथम्।—

तितिक्षा दमः ... शस्त्रमेतदनायसम् MahāBhā. xii. 82. 19; xii. App. I.25(16); शरांस्त्वनायसैरग्रैः प्रकुर्वीत विशुद्धये। वेणुकाण्डमयांश्चैव KātySm. 442; स्रामदं जीवसूचिका। अनायसी चायसी च YogVā. iii. 69. 8; iii. 70. 5.

अनायसमुख (anāyasa-mukha) *adj.* having the mouth not made of iron गण्डशैलेषु दन्तिनाम्। अनायसमुखास्तावन्निपतन्तु शिलीमुखाः HariVi. 32.115 (comm. नास्त्यायसं लोहमयं मुखं येषां ते शिलीमुखा भ्रमराः, न तु शराः)

अनायसाग्र (an-āyasāgra) *adj.* not having any iron at the tip शराश्चानायसाग्रा वैणवाः कार्याः 'शरांश्चानायसाग्रांस्तु प्रकुर्वीत विशुद्धये। वेणुकाण्डमयांश्चैव ...' इति स्मरणात् Mitā. 210.8 (*on* 2. 109); VīraMi.(Vyavahāra.) 204. 14=VyavaMa. 77. 2; VyavaNi. 167. 5.

अनायसित (an-āyasita) *adj.* (bow) not set in motion [pw.]

अनायस्त (an-āyasta) *adj.* **I** not exerting (विशांपतिः) ऐक्षिष्ट -- आयस्ततेनापतिमोत्साहमानमप्यनायस्तस्वामिनमधिष्ठितम् ... अरातिसैन्यम् AvantiKa. 101.1; **II** not requiring any exertion पथ्यं पूतमनायस्तमाहार्यं सात्त्विकं स्मृतम् BhāgP. xi. 25. 28; *n.* absence of excitedness अनसूया दया का(? क्षा)न्तिः शौर्यमार्जवमस्पृहा। अकार्पण्यमनायस्तम् ...। अष्टावेव गुणाः पुंसाम् BṛDharmaP. ii. 1. 20.

अनायस्तचित्त (anāyasta-citta) *adj.* whose mind is not exhausted वेदानाराध्य वेधाः पठति भगवतीं यामनायस्तचित्तः ... स्फुरतु कविमुखांभोरुहे भारती सा EI. ii 230. 2.

अनायस्ततनु (anāyasta-tanu) *adj.* whose body is not exhausted हत्वा तु केशिनं कृष्णः ...। अनायस्ततनुः स्वस्थो हसंस्तत्रैव तस्थिवान् ViṣṇuP. v. 16. 16; BrahmP. 190. 37.

अनायस्तम् (anāyastam) *adv.* without any exertion अविलम्बमनायस्तमद्रुतं धीरमूर्जितम् (वाचयेद् वाचकः स्वस्थः) HariVam. App. 40(41) (*but* BhārBhāDī. अकर्कशाक्षरम्)

अनायस्तानना (anāyastānanā) *adj.* (*f.*) not having a tired face अनायस्तानना ...। मुमोचासुरदेहेषु शस्त्राण्यस्त्राणि चेश्वरी MārkP. 82. 49.

अनायात् (an-āyāt) *adj.* [*f.*-ntī] **Ai** not coming out अनायान्तं त्वहोरात्रात् स्नेहं संशोधनैर्हरेत् SuśruS. iv. 37. 99; SiddhYo. 75. 35; अनायान्तं मुहूर्तात्तु निरूहं शोधनैर्हरेत् SuśruS. iv. 38. 17; SiddhYo. 76. 17; **Aii** not arriving (to rescue) विष्णुस्मरणात् - 'दिवा पशूनां वृकाद्युपघाते पाले त्वनायाति पालदोषः' इति। अनायाति उपघातनिवारणायानागच्छतीत्यर्थः SmṛtiCan. iv. 486. 10; **B** not approaching राजा ... °तल्पमभजत् ... अनायान्त्यां निद्रायाम् ... इमं श्लोकमशृणोत् NalaCam. 6. 55(4)

अनायात (an-āyāta) *adj.* **Ai** who has not come back ततः कदाचिदुपाध्यायः (add. तस्मिन्ननायाते) धौम्यः शिष्यानपृच्छत् MahāBhā. i. 3. 24; अन्येनोक्तमनायाते प्रवीणे गङ्गरक्षिते। असंनिहितहंसेव नलिनी नीरवा सभा BṛKathāŚloSam. 24. 26; श्रेष्ठिनि प्रियदर्शने। अनायाते सदः सर्वमिदमप्रियदर्शनम् BṛKathāŚloSam. 24. 32; तन्मुदे किं त्वनायाते तस्मिन्जीवन्मृता वयम् PariPar. I. 342; वर्धापनेऽप्यनायाते, तस्मिन् सेनोऽवदन्नृपम् SamarāSam. 7. 221; ततश्चामनृपः प्रातरनायाते प्रभौ तदा। नगरान्तर्बहिर्ग्रामाकरादिष्वगवेषयत् PrabhāC. 86. 4; ताडपत्रत्रुटिर्जज्ञे शलभेभ्यो दैवत च। देशान्तरादनायातैस्तैश्चिन्ता भूपतेरभूत् PrabhāC. 207. 5; मदनसुन्दरी पतिभ्रातरावनायातावक्लोक्य ... स्वशिरच्छेत्तुमुपचक्रमे VetāPañ.(Jam.) 62. 6; **Aii** who has not come अनायाते परिचिते प्रत्याख्याते नवागते। उभयभ्रंशशोकेन सीदन्तीष्वपरासु च SamaMā. 3. 17; सोऽपि तस्मिन्ननायाते तत्रार्थं ... मनस्तापान्नामुक्त RājTa.(Ka.) 7. 631; स्थूलभद्रः ...। धनदेवमनायातं विज्ञायैवमचिन्तयत् PariPar. 10. 4; **B** who or which has not come out अनायान्तं त्वहोरात्रात् स्नेहं संशोधनैर्हरेत्। स्नेहवस्तावनायाते नान्यः स्नेहो विधीयते SuśruS. iv. 37. 99; SiddhYo. 75. 35; ŚārṅgaS. iii. 5. 46; अनायातं मुहूर्तं तु निरूहं शोधनैर्हरेत् ŚārṅgaS. iii. 6. 10; दिनद्वयमनायातो गृहेभ्यः कम्पनापतिः RājTa.(Ka.) 8. 2119.

अनायाम (an-āyāma) *adj.* having no (further) extension (विद्यया तदवाप्नोति) ब्रह्म परममव्यक्तमचलं ध्रुवम्। अव्याकृतमनायाममृतं च BrahmP. 236. 13.

अनायास (an-āyāsa) *m.* **1** absence of excitedness, calmness, serenity अथाष्टावात्मगुणाः।... क्षान्तिरनसूया शौचमनायासः GautDS. i. 8.24; ŚvetāUBh. 83.1 (*on* 1. 4); AgniP. 32. 10; 166. 16; 242. 9; दमः सत्यमनायासो न भवन्ति दुरात्मनाम् MahāBhā. v. 34. 69; सत्यं शौचमनायासः ... सामान्यवर्णानां कथिता गुणाः ViṣṇuP. iii. 8. 36; BrahmP. 222. 16; अकार्पण्यमनायासः ... धर्मोऽयं मानवः स्मृतः VāmaP. 11. 23; क्षान्तिर्दया त्वनायासः -- ब्रह्मप्राप्तिनिमित्तकाः BhaviP. 276A. 4 (i. 186. 8); 9B. 23 (i. 2. 155); शौचमनायासः -- इत्यष्टाभिरात्मगुणैर्युक्ताः ... दिवं यान्ति Aparā. 1017. 1 (*on* 3. 185); पुण्यतीर्थमनायासः SūktiRa. 179. 10; अष्टगुणाश्च, सर्वभूतदया ... अनायासः Subodhi. 3. 18 (*on* 2.4); **2A** absence of physical exertion, non-exertion (implying non-undertaking of actions involving great effort) क्षुब्ध° -- °फाण्टबाढानि मन्थमनः° ... °अनायासभृशेषु P. vii. 2. 18; क्षुभिवाहिस्वनिध्वनिफणिकषिवुषां के नेड् मन्थभृशमनस्तमोऽनायासकृच्छ्राविशब्दनेषु Kātan. iv. 6.93: शरीरं पीड्यते येन शुभेन त्वशुभेन वा। अत्यन्तं तन्न कुर्वीत अनायासः स उच्यते AtriS. 37; BṛhaspaSm. 299. 496; BhaviP. 10A. 6 (i. 2. 161); स्वाद्वम्ललवणप्रायाश्चाहाराः क्षीरिण्यश्चौषधयः क्षीरपानमनायासः सौमनस्यं च AṣṭāSam. ii. 172. 13 (6.1); क्षुब्ध° ... °स्वरानायासभृशे ŚākaṭāVyā. iv. 2. 150; SiddhaHe. iv. 4. 70; अनायासः क्लेशकरकर्मानारम्भ BālamBha. ii. 7. 18 (*on* 2. 4); **2B** [Abl., Inst.] **2Bi** without (much) physical labour, without difficulty [Abl.] समेरुवारिधिं क्षोणीं योऽनायासात् समुद्धरेत्। सोऽयम् ...। आनीयते कथं मङ्गम् PadmP.(Ra.) 2. 243; तथैकस्मिन्नेव दृढे बद्धे सिद्धासने सति। बन्धत्रयमनायासात् स्वयमेवोपजायते HaṭPra. 1. 42; [Inst.] अनायासेन पार्थानां वर्ततां च शिवं महत् MahāBhā. v. 486*(4); रामोऽपि बालः ...। जनकगृहे च माहेश्वरं चापमनायासेन बभञ्ज ViṣṇuP. iv. 4. 92; भगवन्ननायासेन वै जगत्।... एतत् सृजामि त्वत्प्रसादतः BrahmāṇḍP. iii. 11. 10; परिव्राट् ... अन्नविशेषाणाम् -- शेषम् ... नागन्तके स्थापयति।... तदम्यहमनायासेन प्राप्नोमि भक्षयामि च Tantrākhyā. 62. 10; PañcT. 2. 26(24) (213. 5); Pañcā. 135. 5; पादाङ्गुष्ठेन यो मेरुमनायासेन कम्पयन्। केभे नाम महावीर इति PadmP.(Ra.) 2. 76; बलं सामर्थ्यमनायासेन भारोद्वहनादिशक्तता ManuBh. i. 104. 9 (*on* 2. 55); (मेघवाहनः) भुवनभारमनायासेनैव धृतासिना भुजेन यो बभार TilaMañ. 15. 18; अथ मर्त्या दिवं जग्मुर्दृष्ट्वा देवीं तदाश्रमे। अनायासेन संपूर्णास्तो मर्त्यस्त्रिविष्टपः SkandP. vii(3). 36. 188; सस्येष्वाप्येष्वनायासेनाप्येऽनायासमम्बुनि। पान्थाः पथि सुखं प्रोदुःस्थनुपुश्च तत्प्रियाः DvyāśraKā. 3. 14; साधितधनदण्डधनयोरनायासेन प्राप्तिः कार्यनिर्णयः SmṛtiCan. iii. 78. 4; अनायासेन लभ्यन्ते संप्राप्ता मृगजातयः Mānaso. iv. 15. 1495; समाधिः। तत्र कार्यस्यानायासेन सिद्धया साङ्गसिद्धया च RasGaṅ. 664. 10; **2Bii** without mental pain or anguish, easily [Abl.] यत् पृष्टम् ...। तत्सर्वम् -। वाचस्पतिरनायासाद् भरतं प्रत्यबूबुधत् MahāP. 1. 190; परकीयमनायासादभिप्रायं प्रकाशयन्। कुमार स्वर्गतः स्वर्गी भवानिति मतिर्मम SamarāSam. 8. 59; ततः श्रीधरपाठेनापूरि ...। अनायासात् समस्येयम् PrabhāC. 149. 25; 169. 15; [Inst.] विकुर्वाणाः स्त्रियो भर्तुः ...। अनायासेन तास्तस्य परासक्ता भवन्ति हि BṛParāSm. 6. 55; मन्त्रग्रामान् ...। अनायासेन जग्राह ... सुदर्शनम् AhirbuS. 2. 1; तद्गतामेव शब्दस्य वाचकतामनायासेनापादयन् व्युत्पत्त्यनुपायतां गन्तुमलम् PrakaPañ. 241. 2; एकस्मिन् मनसः कोणे पुंसामुत्साहशालिनाम्। अनायासेन संमान्ति भुवनानि चतुर्दश YaśasCam. i. 336. 11; हयवाहनविज्ञानम् ...। अनायासेन गृह्णन्ति ... इमे जनाः AśvaCi. 9. 53; (भगवतः) स्वरूपविज्ञानमनायासेन जायते AdhyāRā. iv. 3. 29; एकस्य द्वयपरत्वायोगादनायासेन काकार्थतैव सेत्स्यति TantrRa. 208. 3: विशेषधीर्हि सामान्यादनायासेन सिध्यति NyāyRaMā. 82. 12; प्रमाणाभावात् अनायासेनाप्रामाण्यं सिध्यति NyāyRa. 63. 13 (*on* 2. 28); एकविषयेण प्रत्यक्षेणेतरविषयकम् अनुमानम् ... अनायासेन निराक्रियते ŚāstrDī. 22. 2 (*on* i. 3. 2); शास्त्राणामिति तात्पर्यमनायासेन सोऽभ्यधात् PrabhāC. 6. 7; अस्माकमनायासेनेष्टसिद्धिप्रसङ्गात् ŚatDū. 103. 17; 143. 29; तत्त्वज्ञानम् -- एतेषामनायासेन सेत्स्यतीति लक्षणतः स्वरूपतश्च ... प्रतिजानीते Upask. 3. 2 (*on* i. 1. 1); **2Biii** without (much) effort (both physical and mental), easily [Abl.] धर्मः सिध्यति स्त्रीभिरनायासात् पतिशुश्रूषयैव हि ViṣṇuP. vi. 2. 35; प्राप्नुवन्त्यचिराच्च ते। तैर्थं फलमनायासात् PāraS. 12. 560; योगी ...। षड्भिर्मासैरनायासादिच्छाकामित्वमाप्नुयात् MālinīT. 15. 14; [Inst.] बुद्धिमतामनायासेनाचिरादेव तत्त्वज्ञानं भवति TripāMaNāU. 382. 12(8); 382. 22(8); त्वद्रूपं ज्ञातुमिच्छामि तत्त्वतो राम मुक्तये। अनायासेन येनाहं मुच्येयं भवबन्धनात् MuktiU. i. 1. 6; VākyaVṛ. 4; पुनस्तेच्छतां तृप्तिरनायासेन साभवत् MārkP. 49. 19; तम् ... अपृच्छेतां तावुभौ ...। अनायासेन ते वृत्तिर्वर्तते चाथ कर्हिचित् BrahmāṇḍP. ii. 21. 30; स्वकीयमपि तावच्छरीरं शरीरो न शक्नोत्यनायासेनोपसंहर्तुम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 327. 17 (*on* ii. 1. 21); KāṭhUBh. 167. 10 (*on* 5. 13); निर्द्वन्द्वः ... सुखं बन्धात् अनायासेन प्रमुच्यते GītāBh.(Śaṅ.) 158. 8 (*on* 5. 3); 200. 9 (*on* 6. 28); (लब्धभक्तिसुलभा) सुलभा सुखेनानायासेन, कष्टेन विना ... लाभः प्राप्तिर्यस्याः सा LalitāTriBh. 315. 9 (*on* 36); सरस्वतीमतिप्रौढामनायासेन योजयन्।-- व्याजहार -- गौतमस्वामी MahāP. 2. 92; अनायासेन संसारसागरं यस्तितीर्षति KulārT. 2. 40; 12. 10; अनायासेन सुमहत् पुण्यमाप्नोति मानवः KūrmaP. 307. 5 (1. 30); अनायासेन यः पुण्यानीच्छतीह --। श्राव्याणि भक्त्या तेनैव पुराणानि BṛNāraP. 1. 63; अनायासेन -- नरोत्तमाः।... विष्णोः पदं यान्ति BrahmP. 69. 5; वक्तुमर्हसि। अदा(? ना)यासेन येनैव उत्तरेम भवार्णवम् BhaviP. 109B. 15 (i. 61. 10);

यमुना चन्द्रभागा न तुल्या हरिर्दिनेन तु। अनायासेन येनात्र प्राप्यते वैष्णवं पदम् PadmP. i. 31.162; i. 62.82; (गङ्गा) अनायासेन त्रैलोक्ये भवेद् ब्रह्मत्वदायिनी BṛDharmaP. i. 49.21: मुक्तिरनायासेन देहिनाम्। जायते कर्मणा येन शृणुध्वम् SaurP. 44.22; अनायासेन सतां दृशिः। केन पुण्येन संजाता धर्मार्थकाममोक्षदा GaṇeP. ii. 9.5; ii. 133.28; रामं भजन्ति (ते) अनायासेन संसारं तीर्त्वा यान्ति हरेः पदम् AdhyāRā. vi. 7.69; iii. 9.46; तालं तत्त्वतो यो वेत्ति सोऽनायासेन मोक्षमार्गम् … निगच्छति Aparā. 991.10 (*on* 3.114); सर्वकामफलावाप्तिः … अनायासेन सिध्यति MālinīT. 23.6; सर्वेषामनायासेन विषयवैतुल्यं समर्थितम् ŚatDū. 233.8; यः समाधिर्निरोधाख्यः, सोऽनायासेन लभ्यते PañcDa. 9.126; शृणु व्यासदास भवतस्त्वनायासेन मुक्तिकारणम् ŚaṅkaVi.(Ā.) 76.15; किं चास्यावान्तरफलसंपत्तिरपि स्वतोऽनायासेनैव जायते VedāntRaMañ. 2.6 (81.25); यद् भवितव्यं तदनायासेनापि भविष्यति यद् गमिष्यति तथैव आगमिष्यति SiṁhāDvā. 107.2(1); अनायासेन सिध्यन्ति क्षमाशीलस्य सिद्धयः KathāKau. 11.32; तत्सिद्धिः … क्वचिदाज्ञस्यात् प्रत्यक्षत एवानायासेन भवति SāṁkhyaPraBh. 58.14 (*on* 1.125); अहिर्जीर्णां त्वचं परित्यजत्यनायासेन हेयबुद्ध्या SāṁkhyaPraBh. 111.2 (*on* 4.6); आसादितमनायासेन मया स्वयमागमनं भगवतोऽधुना NīlaVi. 63.6; दशाकृतयोऽपि नखमात्रेणोत्पन्ना भवन्तीति अनायासेनोत्पद्यन्ते LalitāSaBh. 49.33 (*on* 83); **2C** [Inst.] without pain or suffering अनायासेन मरणं विना दैन्येन जीवनम्। अनाराधितगोविन्दचरणस्य कथं भवेत् ŚabdaKaDru.; **3** name of a Yakṣa (*lit* not troublesome) अनायासं प्रसाद्याथ लब्धं तन्त्रमिदं महत् KāśyaS. 226B.40; (तन्त्रमेतत्) अनायासेन यक्षेण धारितं लोकभूतये। वृद्धजीवकवंश्येन KāśyaS. 227A.1; [Kośas give *saukarya* as the meaning of *anāyāsa* ViśvaPra. 121.86; DharK. 1911; ViśvaLoK. 272.116; ŚabdaRaSaK. 246.8]

अनायास (an-āyāsa) *adj.* **1** (task, thing, festive occasion, attachment etc.) not involving trouble or exertion or effort, not troublesome or difficult, easy सत्यवादी लभेतायुरनायासमथार्जवी MahāBhā. iii. 245.21; भवता मयान्यस्मिन्ननायासे कर्मणि सहायेन भवितव्यम् Śāk. 2.3(8); सामरागमनायासं त्यक्त्वा सार्धं सुरारिभिः। सामरा गमनायासन्नुधता युधि यद्गणाः।… साव्याद् गौरी DeviŚ. 20 (comm. सामरागं सान्त्वसक्तिं त्यक्त्वा …। किंभूतम्। अनायासमक्लेशम्); इन्द्रजित्पाशनिष्पन्दे कपि(?पी)न्द्रे तत्र सीदति। निकुम्भो निधनारम्भमनायासमचिन्तयत् RāmC. 21.24; यस्यास्मासु … अनभ्यासं (v. l. अनायासम्) सौहार्दम् … तदेवंविधो निर्निमित्तबन्धुः किमभ्यर्थ्यते NalaCam. 5.2(20); अनभ्रेयं सुधावृष्टिरनायासो महोत्सवः। अयत्नो निधिलाभो यद् वीक्षणं हर ते सताम् SkandP. iv. 31.109; त्वदागमनमात्रेण अनायासो महोत्सवः BṛNāraP. 11.107; दूरेऽध्वनि विनोदाय शृणु … कथामिमाम्। अनायासं हि पाथेयं यथेष्टं कथनं पथि BṛKathāMañ. ix. 2.262; अनायासः पाश एव हि मे गतिः KathāSaSāg. xvii. 6.184; रिष्टं क्षेमम्। फाण्टमनायासम् Liṅgānu.(He.) 80.3; अनायासं च नित्यं च सुखं संतोषसंभवम्। इति … सुधीः संतोषमाश्रयेत् TriṣaŚaPuC. iv. 5.346; फाण्टमनायासः कषायभेदः Prasā. ii. 564.15; **2A** calm, serene, unruffled विद्यया तदवाप्नोति … यत्र तद् ब्रह्म … अव्याहतमनायासम् MahāBhā. xii. 233.13; अवैरा ये त्वनायासाः … ते नराः स्वर्गगामिनः MahāBhā. xiii. 132.35 = BrahmP. 224.34; इष्टबान्धवसंयोगमनायासमनामयम्। य इमं श्रावयेद् विद्वान् संसिद्धिं प्राप्नुयात् पराम् MahāBhā. xv. 41.27; अहिंसकमनायासं प्रशान्तं प्रियवादिनम्।… विद्यान्नरं नित्यरसायनम् CaraS. vi. 1(4). 29 (1922 Ed.); (गृहस्थः) अनायासः ह्यकृपणः शास्त्रीये मङ्गले रतः। मनसा कर्मणा वापि यज्ञान् सर्वान् समाचरेत् AhirbuS. 15.50; यज्जगतो मूलम् … तच्च न … दुःखानुविद्धम् किं तर्हि … अनायासम् … एकरसम् BṛĀraUBh. 486.12 (*on* iii. 9.27); अनायासम् … प्रणमत गोविन्दम् GovindA. 1; यदनन्तमनायासं तत्पदं सारसिद्धये। साधनीयं प्रयत्नेन पुरुषेण विजानता YogVā. ii. 13.24; iv. 20.8; पुरा कृतयुगे राजन् … मृत्युहीनमनायासमभूद् ब्रह्ममयं जगत् RāmāMañ. 488.16; अपूर्वो योगविद्भूदनायासः स वायसः PariPar. 2.392; सदावासमनायासं प्रभवत्सर्वसंपदम् … जनपदम् … अध्यवात्सम् ParamāKā. 64.66; **2B** free from physical exertion or fatigue ध्यायति प्रोषितबन्धुरिति। आसीनश्च अनायासो भवति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 783.15 (*on* iv. 1.8); PadmP. ii. 12.29; पिण्डं परमांसस्य प्रेयस्यै संप्रदर्श्य …। पुनरपि सदनायासौ भुजौ दधानो जगाम सदनायासौ (भीमः) YudhiVi. 5.98.

अनायासक (an-āyāsaka) *adj.* not causing pain मृदु पेशलमनायासकम् (कर्म) ManuBh. i. 23.23 (*on* 1.29)

अनायासकदर्थिनी (anāyāsa-kadarthinī) *adj.* (*f.*) tormenting easily अनायासकदर्थिन्या गृहीते जरसा जने। पलाय्य गच्छति प्रज्ञा YogVā. i. 22.5.

अनायासकबलीकृत (anāyāsa-kabalīkṛta) *adj.* swallowed easily अनायासकबलीकृतकालकूटम् … आलक्ष्य चन्द्रशेखरम् … देवाः … ब्रह्मर्षयश्च — स्तोतुमारेभिरे NīlaVi. 102.17.

अनायासकर्मपर (anāyāsakarma-para) *adj.* referring to an effortless act लीलाशब्दोऽत्रानायासकर्मपरः ŚivārkaMaDI. ii. 44.28 (*on* ii. 1.33)

अनायासकृत (anāyāsa-kṛta) *adj.* done easily अनायासकृतं फाण्टम् AmaK. 2213; ŚabdaRa.(Vā.) 3340; KalpaK. 231.159; यदा सत्त्वं प्रवृद्धं वै … अनायासकृतं चाथ धर्मं यज्ञं च वाञ्छति DevīBhāP. iii. 8.34.

अनायासकृश (anāyāsa-kṛśa) *adj.* slim without any effort अनायासकृशं मध्यम् … अभूषणमनोहारि वपुर्वयसि सुभ्रुवः SāhiDa. 589.6.

अनायासगृहीत (anāyāsa-gṛhīta) *adj.* grasped easily सर्वदर्शनानामनायासगृहीतसकलशास्त्रार्थयापि नीतिशास्त्रेषु खिन्नया … प्रज्ञया सम्यग्ज्ञातहेयोपादेयविभागः … राजा TilaMañ. 13.3.

अनायासतस् (anāyāsa-tas) *adv.* without (any) effort जयोऽजयो वा परमेश्वरेच्छया भवत्यनायासत एव देहिनाम् ŚivaP. v. 48.25 (465A.14); तान्। स चानायासतो विद्वन्मौलिः प्रभुरपूरयत् PrabhāC. 86.28.

अनायासदोहा (anāyāsa-dohā) *adj.* (*f.*) yielding milk easily (धेनुम्) अर्घ्याम् … कामदोहनाम्। प्रदाय … वारुणं लोकमश्नुते।… कामदोहनाम् अनायासदोहाम् CaturCin. i. 460.5.

अनायासनामस्मरण (anāyāsa-nāmasmaraṇa) *n.* remembering the name without (special) efforts तेषामप्यापदमनायासनामस्मरणादिसाधनमात्रेण दयया निवारयति LalitāSaBh. 184.28 (*on* 220)

अनायासपदप्राप्ति (anāyāsa-padaprāpti) *f.* easy attainment of the supreme state नीतमायुरनायासपदप्राप्तिविवर्जितैः। चेष्टितैः YogVā. i. 10.32.

अनायासपरमा (anāyāsa-paramā) *adj.* (*f.*) solely intent on non-exertion अतिसुकुमारीमक्लेशसहामनायासपरमाम् … स्त्रियं गर्भिणीं दृष्ट्वा दुरात्मानोऽन्वीक्षन्ते KāśyaS. 190A.5.

अनायासपरिहार्य (anāyāsa-parihārya) *adj.* to be refuted easily एते च … पर्यनुयोगास्तन्त्रटीकाकृतपरिश्रमाणामनायासपरिहार्याः ĀgaPrā. 51.23.

अनायासपर्यायक (anāyāsaparyāya-ka) *adj.* (meaning denoted by words) synonymous with *anāyāsa* सौकर्यं तु वराहकर्मणि तथानायासपर्यायके KośaKaTa. 2.7440.

अनायासप्रदायिन् (anāyāsa-pradāyin) *adj.* giving no trouble or exertion अनायासप्रदायीनि कुर्यात्कर्माण्यतन्द्रितः ViṣṇuP. iii. 11.98 = BhāvPra.(Bhā.) 5.176 = BhojanKu. 219.4; BhaviP. 897B.10 (iv. 205.117)

अनायासप्रवृत्त (anāyāsa-pravṛtta) *adj.* started (moving) without any difficulty कदाचिदनायासप्रवृत्तरथचरणनेमिषु करिविनयभूमिषु (अहम् … वारणान्विनिन्ये) YaśasCam. i. 482.5.

अनायासम् (anāyāsam) *adv.* without pains or trouble, without difficulty, easily इदं राज्यमनायासम् …। अहं समर्पयिष्यामि तव SkandP. i(1). 18.127; मा मारयध्वं त्रायध्वं भटाः कार्पटिका वयम्। अनायासं लुण्ठयध्वम् SkandP. iv. 12.33; iv. 25.35; केन पावनमन्त्रेण दुःसंसृतिविषूचिका। शाम्यतीयमनायासमायासशतकारिणी YogVā. i. 30.24; आप्येऽनायासमम्बुनि पान्थाः … सुखं प्रोषुः DvyāśraKā. 3.14; वननदीः …। दुस्तरा अप्यनायासं राजहंस इवोत्तरन्।… पर्यटन् स वर्षा अप्यत्यवाहयत् TriṣaŚaPuC. iv. 7.135; वृकोदरः … शत्रुमनायासं तं विक्रम्य यमक्षयं निनाय YudhiVi. 1.64.

अनायासलब्ध (anāyāsa-labdha) *adj.* obtained without efforts सोऽप्यनायासलब्धं तं पुत्रं हृष्टोऽग्रहीन्मुनिः KathāSaSāg. x. 3.97.

अनायासलभ्य (anāyāsa-labhya) *adj.* easily accessible प्रबोधितो विधिः … अनायासलभ्यम् … नारायणम् … इत्यमस्तावीत् NīlaVi. 54.14.

अनायासलसद्गति (anāyāsalasad-gati) *adj.* having easy and beautiful movement (of musical note) सर्वस्थानोत्थगमकेष्वनायासलसद्गतिः आयत्तकण्ठस्तालज्ञः … गीयते गायनाग्रणीः SaṁgīRa. ii. 154.3 (3.15)

अनायासविनश्वर (anāyāsa-vinaśvara) *adj.* easily perishable क दुःखायासबहुलमनायासविनश्वरम्। अचिरस्थं क्षुद्रफलम् … क्वेदं दारुमयं ब्रह्म SkandP. ii(2). 21.17.

अनायासविमोचक (anāyāsa-vimocaka) *adj.* who causes liberation (of others) easily एवं तत्र वसन्देवः …। रममाणः श्रिया सार्धमनायासविमोचकः SkandP. ii (2). 38.132.

अनायासविषयत्व (anāyāsaviṣaya-tva) *n.* the state of not being subjected to exertion पोता च मैत्रावरुणः स्मृतावभिगराविह। अनायासविषयत्वादयास्य इति कथ्यते AhirbuS. 58.64.

अनायासव्रत (anāyāsa-vrata) *n.* religious vow without any exertion अत्रानायासव्रत एवाधिकारो ज्ञातव्यः CaturCin. iii(2). 173.12.

अनायाससमधिगम्य (anāyāsa-samadhigamya) *adj.* easily understandable उच्यते, न सहकारिकारणभेदाद् भेदः कार्यस्य, किन्तु सामग्रीभेदादिति, हेतुबिन्दौ कृतपरिश्रमाणामनायाससमधिगम्यम् PrakaPañ. 368. 18.

अनायाससंपाद्य (anāyāsa-sampādya) *adj.* easily accomplishable सुधावस्तूनि अनायाससंव(? पा)द्यानि CaturCin. i. 676.22.

अनायाससर्वमोक्ष (anāyāsa-sarvamokṣa) *m.* easy emancipation of all युगपत्सर्वकार्योत्पत्तौ युगपदनायाससर्वमोक्षक्षणभङ्गानन्तरक्षणकार्याभावादिप्रसङ्गाद् NyāySiA. 230.10.

अनायाससह (an-āyāsasaha) *adj.* which does not bear hardships अनायाससहं देवशरीरम्। अतः प्राप्तराज्यमेतदेव पुण्यफलं परिपालयतु देवः KathāK. 102. 16.

अनायाससाध्य (anāyāsa-sādhya) *adj.* [*f.* -ā] to be accomplished without efforts or easily अन्यागमेषु पाशुपतादिषु कथितोऽधिकारोऽलं सुलभोऽनायाससाध्यः NyāySu.(Ja.) 236B. 4 (*on* ii. 1. 1); सुकरैरनायाससाध्यैः स्वैरात्मीयैर्गुणैः ··· विशिष्टम् Prasā. ii. 437. 10; अङ्गुलिचालनादयः अनायाससाध्याः क्रिया न प्रयोजनापेक्षाः ŚivārkaMaDī. ii. 44.30 (*on* ii. 1.33); साधनेन्द्रियत्वेन साध्यरूपस्यान्तःकरणस्य भेदावगमः पुनरनायाससाध्य एव MānaMe. 198.4; फाण्टम् अनायाससाध्यः कषायविशेषः SiddhāKau. 505B. 2 (*on* vii. 2.18) Nyās. ii. 710. 4 (*on* vii. 2. 18)

अनायाससिद्ध (anāyāsa-siddha) *adj.* i effortlessly or easily established योग्यानुपलम्भादेवानायाससिद्धे वक्तृभावे निराश्रयदोषाणामसंभवात् ĀgaPrā. 63.1; परमार्थप्रकाशस्तु सर्वसहः इति तत्रान्तर्विश्रन्, इति अनायाससिद्धमेतत् PratyabhiVi. i. 335. 1 (*on* i. 6. 8); शास्त्रे यत्प्रयोजनम् ··· तदधिकरणसिद्धान्तनीत्या अनायाससिद्धम् PratyabhiVi. i. 341.3 (*on* i. 6. 11); ii easily achieved अपि च यद्यसौ निष्प्रतिभः स्यात्तदानायाससिद्धे विजये किं तदभिप्रेततया कस्यचित्पुरस्कारेण NyāyPari. 264. 6.

अनायाससिद्धत्व (anāyāsasiddha-tva) *n.* the state of being easily established प्रतिवादिनोऽपि दोषानुपलम्भादेवानायाससिद्धत्वात्, विपर्ययासिद्धिस्तु दूरोत्सारितैव ĀgaPrā. 32. 21.

अनायाससिद्धि (anāyāsa-siddhi) *f.* establishment without any effort उभयनिह्नवे तु उभयविरुद्धोपस्थानायाससिद्धिः स्यात् ŚatDū. 176. 14.

अनायासहृत (anāyāsa-hṛta) *adj.* fetched effortlessly रक्षांस्यनायासहृतैरुपास्थुः ··· गजेन्द्रैः Bhaṭṭi. 11. 41.

अनायासाङ्गनाप्राप्य (anāyāsāṅganāprāpya) *adj.* easily obtainable by women नात्यन्तमुन्नतिं याता न च याता निखर्वताम्। अनायासाङ्गनाप्राप्यप्रसूनफलपल्लवाः PadmP.(Ra.) 6. 97.

अनायासापरिणतधी (anāyāsāpariṇata-dhī) *adj.* whose intellect is immature due to lack of effort या मुनिभिरभिधेया श्रुतिशतैः। मया सानायासापरिणतधिया साधु गदितुं न शक्या जानकीचरणनखमाणिक्यसुषमा JānaCaCā. 10.

अनायासावास (anāyāsāvāsa) *adj.* wearing of which is easy, easily worn अनायासावासं स्मृतिमयमयं वर्म कलयन्सुजिह्वग्रासाल्यपि विफलयत्यम्ब शतशः JānaCaCā. 76.

अनायासितकार्मुक (anāyāsita-kārmuka) *adj.* who has not made his bow to exert नृपैरनायासितकार्मुकैः। ये रमन्ते नृपास्तेषां रमन्ते रिपवः श्रिया PañcT. 1. 148 (149. 10); Pañcā. 102. 21.

अनायासितसत्त्वसंपत्ति (anāyāsita-sattvasampatti) *adj.* whose excellence of character is not perturbed श्रीशीलादित्यस्तस्यानुजः ··· अनायासितसत्व(Read त्त्व)संपत्तिः EI. viii. 197.21; viii. 191.20; i. 86. 15; iv. 77.14; xxii. 116.13.

अनायासितसैनिक (anāyāsita-sainika) *adj.* who has not troubled the soldiers शत्रुभिः प्रार्थ्यते राज्यमनायासितसैनिकैः ViṣṇuP. vi. 6.45

अनायासिन् (an-āyāsin) *adj.* feeling no exertion or fatigue कालकः ···। पुरस्य भुवमायासीदनायासी हयश्रमे PrabhāC. 22. 11.

अनायासिबल (anāyāsi-bala) *adj.* whose army was not experiencing hardships न्यवसत्सः ··· अनायासिबलोऽप्रयासी। ··· तटेऽस्याः DvyāśraKā. 12. 31 (comm. अखिद्यमानसैन्यः)

अनायासोत्सवोदय (anāyāsotsavodaya) *adj.* having rise of festivity without effort राज्यान्तराणि जेतासौ ···। अणहिल्लपुरं प्रायादनायासोत्सवोदयम् PrabhāC. 195.27.

अनायासोपदेश (anāyāsopadeśa) *adj.* receiving instruction without any efforts ततस्तौ गोमुखेनोक्तौ भवन्तावागमार्थिनौ। अनायासोपदेशौ च यत्तदेवं भवत्विति BṛKathāŚloSam. 24.68.

अनायासोपलक्षित (anāyāsopalakṣita) *adj.* characterised by absence of efforts अनायासोपलक्षितो यो वस्तुविशेषस्तत्र फाण्टमिति निपात्यते Nyās. ii. 710. 4 (*on* vii. 2. 18)

अनायास्य (an-āyāsya) *ger.* not having exerted अनायास्यकार्ये (? अनायास्य कार्यं) सेवक इवात्मवानपि न लभते परां पदवीम् YaśasCam. ii. 258. 16.

अनायिका (anāyikā) *adj.* (*f.*) unfortunate, unhappy [m. c. for अनयिका, [DBHS.]]; cf. अनयक.

अनायिकावर्णन (anāyikā-varṇana) *n.* description of a lady who is not a heroine, description of a courtesan अनायिकावर्णने तु रसाभासप्रसङ्गतः। तथा प्रकरणादीनामरसाश्रयतागतेः RasāSu. 30.6 (1.118)

अनायु (anāyu) *m.* name of a demon दश दानवपुंगवाः। एकाक्षो मृतपा वीरः ··· गविष्ठश्च दनाः(v.l. °इश्चाप्यना)युश्च दीर्घजिह्वश्च दानवः MahāBhā. i. 59.29; *f.* name of a daughter of Dakṣa and a consort of Kaśyapa अदितिर्दितिर्दनुः काला अनायुः सिंहिका ···। दक्षस्यापत्यमेता वै कन्या द्वादश MatsyaP. 171.29; अष्टाविंशति याः कन्या दक्षः सोमाय ता ददौ।··· यास्तु शेषाः ··· प्रतिजग्राह कश्यपः। ··· अदितिर्दितिर्दनुः काष्ठारिष्टानायुः BrahmāṇḍP. ii. 3. 56; ii. 7. 468; अदितिर्दितिर्दनुः काला अनायुः ···। दक्षस्यापत्यमेतद्वै PadmP. v. 37. 75.

अनायुक्त (an-āyukta) *adj.* i not absorbed in, not attentive to यदो यतदनायुक्तोऽग्निपरिचरोऽल्पमुद्धृत्य पुनरप्युद्धरति BaudhŚS. iii. 276 11 (comm. अविद्वान्); ii not appointed तस्मान्मन्त्रोद्देशमनायुक्तो नोपगच्छेत् ArthŚā. i. 71.5 (1. 15) (comm. राज्ञा मन्त्रकर्मणि अनियुक्तः); अक्षशालामनायुक्तो नोपगच्छेत् ArthŚā. i. 214.5 (2. 13); अनायुक्तो मन्त्रकाले न तिष्ठेत् NītiVā. 10. 32; iii not used अनायुक्तः — अनाभोगवाननुपयुक्त इत्यर्थः SthānṬ. 43A. 13.

अनायुक्तप्रमार्जनता (anāyuktapramārjana-tā) *f.* cleaning of what is not used अनायुक्तः — अनाभोगवाननुपयुक्त इत्यर्थः ··· अनायुक्तस्यैव पात्रादिविषया प्रमार्जनता अनायुक्तप्रमार्जनता, इह च ताप्रत्ययः स्वार्थिकः प्राकृतत्वेन आदानादीनां भावविवक्षया वेति SthānṬ. 43B.1.

अनायुक्तादानता (anāyuktādāna-tā) *f.* acceptance of (cloth etc.) which is not used अनायुक्तः — अनाभोगवाननुपयुक्त इत्यर्थः तस्यादानता — वस्त्रादिविषये ग्रहणता अनायुक्तादानता ··· इह च ताप्रत्ययः स्वार्थिकः प्राकृतत्वेन आदानादीनां भावविवक्षया वेति SthānṬ. 43A.13.

अनायुध (an-āyudhá) *adj.* [*f.* -ā] not having weapons, unarmed अधा ते अग्ने किमिहा वदन्त्यनायुधास आसता सचन्ताम् ṚV. iv. 5. 14; अनायुधासो असुरा अदेवाश्चक्रेण ताँ अप वप ऋजीषिन् ṚV. viii. 96. 9; यथागृहीतम् ··· योनिमारैक् ··· अनायुधास आसता ṚPrāti. 2.40 (Uvaṭa एतानि च पदानि यथागृहीतं भवन्ति); Upalekha. 53. 14; अनायुधा लायुधाया रिक्ता क्षुभ्यसि भिक्षुकि MahāBhā. i. 73. 11; MatsyaP. 27. 11; स गत्वा पाण्डुपुत्रेण ···। अनायुधेन वीरेण निहतः MahāBhā. v. 50.40; अनायुधो यः सुभुजो भुजाभ्यां नराश्वनागान्युधि भस्म कुर्यात्। स भीमसेनः MahāBhā. vi. 22. 11; सुरराजशत्रुः ···। अनायुधोऽस्मीति विचिन्त्य रौद्रो घोरं तदा मुद्गरमाससाद Rāmā. vi. 1195*(7); युधि ललितमनायुधेन तेन क्षितिपसुतेन तदा हतः स नीचः Avimā. 6. 9; व्यूहं व्यूहान्तरं चैव नेमिभावं प्रकल्पयेत्। ··· अनायुधमसंरम्भं सर्वायुधसमन्वितम् AhirbuS. 21. 16; अनायुधे सत्त्वजिघांसिते मुनौ कृपेति वृत्तिर्महतामकृत्रिमा Kirātā. 14. 16; लाघवान्निजतनोरवञ्चयत्तदायुधमनायुधोऽपि सन्। ··· अङ्गदः BāmC. 29. 87; त्यजन्ननायुधं षण्ढं योषितम् ··· भीष्मः ··· भूपाना दिनान्तादपातयत् PāṇḍaC. 13. 94; अनायुधम् ··· नाहमाहन्मि PāṇḍaC. 14.180; अनायुधम्, अयुध्यमानं, प्रेक्षकमन्येन सह युध्यमानं च न हन्यात् ManvaMu. 263.29 (*on* 7. 92); क्षपितसचिवोऽनायुधो विद्रुतो वा चोरो हि त्वं दशमुख AdbhuDa. 8. 21; हरिं वनेचरः ···। अहेतिहस्तं स्वयमप्यनायुधः प्रसह्य तं बाधयितुं प्रचक्रमे Yādavā. 14. 8; 14.10.

अनायुधमहायुद्ध (anāyudha-mahāyuddha) *n.* great battle without weapons अनायुधमहायुद्धं दृष्ट्वा हर्षितरोमभिः। ··· प्राश्निकैरभितः स्थितम् Yādavā. 10.61 (comm. आयुधरहितस्य महतो युद्धस्य)

अनायुधाजि (anāyudhāji) *f.* fight without weapons, wrestling अनायुधाज्यै कुवदन् ··· आलपन्स्ते तं मुष्टिभिः कतृणवत्पिपेष DvyāśraKā. 6. 94 (comm. अनायुधाः शस्त्ररहिता याजियुद्धं तस्यै। मल्लविद्यार्थम्)

अनायुधीय (an-āyudhīya) *adj.* [P. iv. 4. 14] i one not earning his livelihood by arms (i. e. not a soldier) प्रहरणावरणस्तेनमनायुधीयमभिपुष्मितियेत् ArthŚā. ii. 170.10 (4.11); ii one who is not earning his livelihood by (selling or manufacturing) weapons दस्त्रिकायुधिकानायुधीयव्रातीनदारयद्। किं द्रुन्नाम्यसि पत्येति भ्रान्तोऽपे कापि सैन्यमाद् DvyāśraKā. 17. 11 (comm. आयुधिका लोहकाराद्या अनायुधीया आयुधकर्मानुपजीविनश्चर्मकाराद्याः)

अनायुवान (án-āyuvāna) *adj.* not drawing in इमानि वयांसि विगृह्य पक्षावनायुवानानि पतन्ति ŚatBr. IV. i. 2.26; ŚatBr.(K.) V. i. 2.15.

अनायुषा (anāyuṣā) *f.* name of a female Asura अनायुषः पुनः पुत्राः (v.l. अनायुषायाः पुत्रास्तु) चत्वारोऽसुरपुंगवाः MahāBhā. i. 59.32; अनायुषस्तु (v. l. अनायुषायाः) पुत्राणां चतुर्णां प्रवरोऽसुरः। विक्षरो नाम तेजस्वी MahāBhā. i. 61.39; अनायुषायाः पुत्रास्तु पञ्चाशत्सुमहाबलाः HariVaṁ. 86*(1); अनायुषायास्तनया व्याधयः सुमहाबलाः MatsyaP. 171.59; अनायुषायाः पुत्रास्ते स्मृताः पञ्च महाबलाः BrahmāṇḍP. ii. 6.30; अनायुषायास्तनयो मयो नाम महाबलः PadmP. v. 37.106; अनायुषायाः पुत्राश्च पञ्चाशच्च ŚivaP. v. 32.49 (443B.8)

अनायुष्क (anāyuṣ-ka) *adj.* having a short life, short-lived करोति बलिनं क्षीबं धनिनं धनवर्जितम्। दीर्घायुषमनायुष्कं दुर्धाता भवितव्यता BrahmāṇḍP. iii. 25.7.

अनायुष्कर (an-āyuṣkara) *adj.* not causing longevity, causing death तमनायुष्करं प्राप शक्रशत्रुर्धनुष्करः Bhaṭṭi. 9.64 (comm. आयुष्करो न भवतीति अनायुष्करं जीवितहारिणम्)

अनायुष्य (an-āyuṣya) *adj.* [*f.* -ā] not causing long life, detrimental to long life वयो वै यज्ञायज्ञीयम्।… वय एवैनं शकुनो भूत्वा स्वर्गं लोकं वहति। तदु तद् अनायुष्यमिव JaimiBr. 1.175; पराञ्च एतं स्वर्गं लोकं रोहाम। प्रत्यवरोहस् स यद् रथन्तरं माध्यंदिने स्यात्। अथैवमप्रत्यवरूढमिति वदन्तः। तद् ह तत् पराङ् इवानायुष्यमिव JaimiBr. 2.436; तदु ह तत्पराङ् इवानायुष्यमिव। तद्वायोश्चापां चानुवर्त्म गेयम् JaimiUBr. i. 2.4; अवक्षरम् (?) अनायुष्यं विस्वरं व्याधिपीडितम्। अक्षताशस्त्ररूपेण(?) वज्रं पतति मस्तके PāṇiŚi. 53; नियमेषु तपःशब्दः। तदतिक्रमे विद्याकर्म निःस्रवति ब्रह्म सहापत्यादेतस्मात्। कर्तपत्यमनायुष्यं च ĀpaDS. i(2).5.3; HirŚS. xxvi. 2.3 (24.28) (comm. अनायुष्यं चानायुष्करम्); प्रथमः कल्पो वाग्यतो दक्षिणाभिमुखो भुञ्जीत। अनायुष्यं त्वेवंमुखस्य भोजनं मातुरित्युपदिशन्ति ĀpaDS. ii(8).19.2; HirŚS. xxvii. 5.74 (196.16); किं ते ज्ञातैर्मूढ महाधनुर्धैरनायुष्यं कर्म कृत्वातिघोरम् MahāBhā. iii. 254.4; न शुष्कवैरं कुर्वीत न बाहुभ्यां नदीं तरेत्। अपार्थकमनायुष्यं गोविषाणस्य भक्षणम् MahāBhā. xii. 138.56; न हीदृशमनायुष्यं लोके किंचन विद्यते। यादृशं पुरुषस्येह परदारोपसेवनम् MahāBhā. xiii. 107.20; HariVaṁ. 295*(1); ManuSm. 4.134; MārkP. 34.62; SkandP. i(2). 7.96; BhaviP. 896A. 18 (iv. 205.73); BrahmP. 221.61; अनायुष्या भवेदीर्ष्या तस्मादीर्ष्यां विवर्जयेत्। अनायुष्यो दिवास्वप्नस्तथाभ्युदितशायिता MahāBhā. xiii. 107.130; BhaviP. 896A. 18 (iv. 205.74); SūktiRa. 63.2; Subhāṣi. 2778; अनायुष्यं परदाराभिमर्शनम् HariVaṁ. 73.23; अयशस्यमनायुष्यं परदाराभिमर्शनम् Rāmā. vi. 140*(1); अनारोग्यमनायुष्यमस्वर्ग्यं चातिभोजनम्।… तस्मात्तत्परिवर्जयेत् ManuSm. 2.57; KūrmaP. 527.5 (2.12)=PadmP. i. 51.65; SaurP. 17.16; हीनमात्रमाहारराशिं बलवर्णोपचयक्षयकरम् … अनायुष्यमनौजस्यम् … वातविकाराणामायतनमाचक्षते CaraS. iii. 2.7 (1922 Ed.); AṣṭāSaṁ. i. 69.24 (1.11); प्रथमे दिवसे ऋतुमत्यां मैथुनगमनमनायुष्यं पुंसां भवति SuśruS. iii. 2.31; अनारोग्यमनायुष्यं चक्षुषोरुपघातकृत्। पादाभ्यामनुपानद्भ्यां सदा चङ्क्रमणं नृणाम् SuśruS. iv. 24.72; BhāvPra. (Bhā.) 5.239; अत्यासनम् … अतिभाषणम्। यच्च किंचिद्विचेष्टाभिरत्यर्थं कुरुते नरः। सर्वमेतदनायुष्यम् BhelaS. 12.18 (1.8); 32.12 (1.19); पापात्मकमनायुष्यम् …। असदीहितमेतत्ते विरुद्धं भयकारि च PadmP.(Ra.) 46.13; नाभिः … विषमोन्नतानायुष्या KāśyaS. 48A. 14; AṣṭāSaṁ. i. 82.19 (1.13); अमी ते गम्भीरस्तनितरवरौद्रा नयनयोरनायुष्यं पुष्यन्त्यवतमसमुच्चैर्जलमुचः AnarghRā. 7.26; न हीदृशमनायुष्यमायुष्यक्षयकरं यादृशं परदारगमनम् ManuBh. i. 377.7 (*on* 4.134); पुरे भीतिकरं शश्वदनायुष्यमपौष्टिकम्। कृतमप्रयतैः कर्म नृपतिघ्नं च जायते SamarāSū. 10.72; कष्टं नाध्वसमानमिन्द्रियसमो नारिः परस्त्रीसमं नानायुष्यम् Mugdhopa. 20; अप्रत्युत्थानमनायुष्यमित्यर्थः ManvaVi. 189.7 (*on* 2.120); परदारा न गन्तव्याः सर्ववर्णेषु कर्हिचित्। नहीदृशमनायुष्यं यदन्यस्त्रीनिषेवणम् SūktiRa. 163.10; ŚārṅgaPa. 653; Subhāṣi. 2972; विष्वग्वायुरनायुष्यः प्राणिनां बहुरोगकृत्। अतस्तं नैव सेवेत BhāvPra.(Bhā.) 5.212.

अनायुष्यकर (an-āyuṣyakara) *adj.* not causing long life अनायुष्यकरं चैव परदारोपसर्पणम् … त्याज्यम् SkandP. iv. 38.81; एतैर्विलिखितं यच्च धारयेन्न गृहाश्रमी। अनायुष्यकरं यस्मात्तस्मात्तत्परिवर्जयेत् BhaviP. 328A.18 (ii(1).7.100); हीनाङ्गा प्रतिमा चैव पुस्तकं मानहीनकम्। न कलौ धारयेदेह अनायुष्यकरं भवेत् BhaviP. 328A. 20 (ii(1).7.101); दिवाभिगमनं पुंसामनायुष्यकरं मतम् PadmP. iv. 9.43; अनायुष्यकरं नृणामगम्यागमनं स्मृतम् Mānaso. i. 3.44.

अनायुस् (an-āyus) *adj.* 1 not having long life, short-lived योऽदक्षिणेन यज्ञेन यजेत स यज्ञः प्रक्षामः। अनायुर्यजमानः स्यात् BhārŚS. ix. 18.9; ĀpaŚS. ix. 15.20; HirŚS. xv. 4.40 (308.16); VaikhāŚS. 20.32; उच्छेषणं भूमिगतं विकिरं लेपनोदकम्। अन्नं प्रेतेषु विसृजेदप्रजानामनायुषाम् VasiSm. 11.21; सौम्येऽपि पश्यति तथाविधहस्तमेति। सौम्येतरेषु परहस्तगतोऽप्यनायुः Bṛhajjā. 5.15 = JātaPā. 3.68; भगवँल्लक्षणैर्बाला आयुष्मन्तो भवन्ति कैः। सुखिनो दुःखिनः कैः कैर्वैद्यो विद्यादनायुषः KāśyaS. 47A. 14 (1.28); नखाः … दीर्घाश्चायुष्मताम् … श्वेता मण्डला अनायुषाम् KāśyaS. 47A.32 (1.28); 47B.25 (1.28); अनायुषोऽस्य भव्यस्य श्रुत्वा वचनमुत्तमम्। ददौ दैगम्बरीं दीक्षाम् BṛKathāK. 4.68; अस्मिन्गोत्रे महाभागाः कुब्जाश्च … महात्यागा अनायुषः। कलहोत्पादने दक्षाः SkandP. iii(2). 9.94; रोगी विलग्नोपगतैर्भवेत्सः।… भ्रष्टोत्सुकः कर्मगतैरनायुर्मृत्युस्थितैर्वीर्ययुतैश्च पापैः VasiS. 33.7; एको बली लघुतरायुरनायुरन्यः JātaPā. 14.50; अनुप्रेतेषु विसृजेदप्रजानामनायुषाम् … बाल्य एव मृतेभ्यश्च विसृजेत् CaturCin. iii(1). 1512.1; 2 lifeless, dead चतुरस्तुरगाञ्शरैश्चतुर्भिर्ध्वजमेकेन तथैकेन सूतम्। विनिहन्त्यपरैः शरैरसंख्यैः कुरुते वायुमनायुषा समानम् Manmatho. 3.23 (637.22); *m.* 1 name of a demon अनायुषः पुनः पुत्राश्चत्वारोऽसुरपुंगवाः। विक्षरो बलवीरौ च वृत्रश्चैव महासुरः MahāBhā. i. 59.32; i. 61.39; ii a liberated soul (*siddha*) (*lit.* not having any more life) सयोनिकाः — संसारिणस्तद्विपर्यासभूताः अयोनिकाः — सिद्धाः, सहायुषा वर्तन्त इति सायुषस्तदन्येऽनायुषः — सिद्धाः SthānṬ. 39A.13; *f.* name of a daughter of Dakṣa and wife of Kaśyapa प्रजज्ञिरे महाभागा दक्षकन्यास्त्रयोदश।… काला अनायुः सिंहिका मुनिः MahāBhā. i. 59.12; अनायुषः स्मृताः पुत्रा बलपुत्रादयो गताः Rāmā. iii. 238*(7); कन्याः प्रतिजग्राह कश्यपः … काष्ठारिष्टानायुः BrahmāṇḍP. ii. 3.56; ii. 6.35; इरानुग्रहशीला तु ह्यनायुर्भक्षणे रता BrahmāṇḍP. ii. 7.468; *n.* not long life, short life उदरम् … स्त्रियाश्चाधस्तादुपचितमसिरमतिविपुलमवलिकमनायुषे KāśyaS. 48A. 9 (1.28)

अनायूह (an-āyūha) *adj.* effortless, free from exertion or striving [DBHS.]

अनायोज्य (an-āyojya) *adj.* not to be employed or used नास्ति किंचिदनायोज्यमातोद्यं दशरूपके। रसभाव(वे) प्रयोगं तु ज्ञात्वा योज्यं विधानतः NāṭyaŚā. 34.17.

[1]अनार (a-nāra) *adj.* not comprising of human beings सौरमनारं कलयति सदसि महत्कालचित्सारम् Kāvyālaṅ.(Ru.) 4.25 (comm. देवत्वान्न विद्यते नारं नरसमूहो यत्र तदनारम्)

[2]अनार (an-āra) *adj.* not having enemies, Kāvyālaṅ.(Ru.) 4.25 (comm. न विद्यत आरमरिसमूहो यस्य)

अनारक (a-nāraka) *n.* name of a holy place (*lit.* not leading to hell) कुण्डं चानारकाख्यं वै तत्र स्नातो न नारकी SkandP. iv. 97.60.

अनारकेश्वर (anārakeśvara) *m.* name of a Liṅga (*lit.* god who protects people from falling into hell) अनारकेश्वरं लिङ्गं तदुदग्दिशि चोत्तमम् SkandP. iv. 97.59.

अनारक्ष (an-ārakṣa) *adj.* not having protection, unguarded (परिपूतेषु धान्येषु शाकमूलफलेषु च। निरन्वये शतं दण्डः सान्वयेऽर्धशतं दमः) अथवा अनारक्षं निरन्वयम् ManuBh. ii. 210.26 (*on* 8.331)

अनारक्षप्रदेशस्थ (anārakṣapradeśa-stha) *adj.* situated in an unguarded place (त्रीणि देवाः पवित्राणि ब्राह्मणानामकल्पयन्। अदृष्टमद्भिर्निर्णिक्तं यच्च वाचा प्रशस्यते) अदृष्टं यदनारक्षप्रदेशस्थं द्रव्यमदृष्टश्वकाकादिसंसर्गम् ManuBh. i. 481.20 (*on* 5.125)

अनारत (an-ārata) *adj.* [*f.*-ā] 1 indifferent द्वावेतौ ब्रह्मतां यातौ द्वावेतौ विगतज्वरौ। आपतत्सु यथाकालं सुखदुःखेष्वनारतौ MahāU. 6.47; 2 uninterrupted, continuous, not ceasing or stopping देवोऽपि गौर्या सह चन्द्रमौलिर्यदृच्छया स्फाटिकशैलशृङ्गे। शृङ्गारचेष्टाभिरनारताभिर्मनोहराभिर्व्यहरच्चिराय KumāSaṁ. 9.46; सा सेना गमनारम्भे रसेनासीदनारता ŚiśuVa. 19.29 (comm. अनारता अविरता आसीत्, अविच्छिन्नरणरागाभूदित्यर्थः); SaraKaṇṭhā. 283.2 (comm. अविच्छिन्नप्रहरणव्यापारा आसीत्); सत्त्वोद्भवानां तैर्वैरं परस्परमनारतम्। तिरश्चामत्र किं चित्रं जातिवैरसमुद्भवे DevīBhāP. iv. 4.50; तस्य प्रतापो दरदां न सेहेऽनारतं मधु RājTa.(Ka.) 4.169; अनारता दानपरंपराभिर्निर्वेदमायाति कदाचिदुर्वी TripuḌi. 1.4; अभीक्ष्णमिति अनारते पुनरर्थे च Prasā. i. 303.17; 3 eternal, perpetual विचित्रमधुना मनागियमनादिमाया न मा समुत्सुकमनारतं कलयितुं सुखं मुञ्चति RasiRañ. 102 (comm. अनारतं सुखं नित्यानन्दरूपं ब्रह्म); बीजं यत्सर्वशास्त्राणां तत्तदा स्यादनारतम् MālinīT. 19.51 [*n.* 1 continuity, 2 absolute non-entity (अत्यन्ताभाव), APTE]

अनारतकालकण्ठ (anārata-kālakaṇṭha) *adj.* always black-throated बालेन्दुशेखरमनारतकालकण्ठं पिङ्गत्विषा तिलकितालकमीक्षणेन। सख्योऽपि यूयमिह पश्यत BhikṣāKā. 22.7.

अनारतगता (anārata-gatā) *adj.* (*f.*) going on continuously रामस्य राजशार्दूल सहिष्यन्ते न सायकान्। अनारतगता धारा जलदस्येव पांसवः

YogVā. i. 7.18.

अनारतगतागत (anārata-gatāgata) *n.* going and coming continuously अनारतगतागतश्रमसनीरकाकोदरं सुरद्रुमसहोदरं भज भजाशु दामोदरम् HariVi. 4.71.

अनारतगलत् (anārata-galat) *adj.* dropping down continuously रात्रावपि न सा लेभे निद्रां विद्राणलोचना। अनारतगलद्बाष्पमलिनौ दधती स्तनौ PadmP.(Ra.) 16.2; अनारतगलद्रत्नसमभ्यस्तवन्धनैः। रत्नप्रदीपावलिभिः प्रदीपितदिगन्तरे।··· सिंहासनाम्बुजे। समासीनोऽच्युतो ध्येयः PañcaRā.(Nā.) iii. 15.4

अनारतचिन्ता (anārata-cintā) *f.* constant or continuous thought स शुक्रः ···। पुत्रस्यास्य धनं मेऽस्तु गुणाश्चायुश्च शाश्वतम्। इत्यनारतचिन्ताभिर्जहौ सत्यामवस्थितिम् YogVā. iv. 8.23.

अनारतनिरालम्बम् (anārata-nirālambam) *adv.* always without any support अनारतनिरालम्बं व्योमवर्त्मनि पान्थताम्। वन्यसंसक्तिवशतः करोति रविरन्वहम् YogVā. v. 68.25.

अनारतनिशम्यमान (anārata-niśamyamāna) *adj.* being heard continuously हरिवाहनः ··· सुरगणेन निर्वर्तितमनारतनिशम्यमाननिरवद्यवृन्दारकवृन्दगीतनाट्यं विलोकयन् जिनजन्ममहोत्सवम् ··· दिनान्यवापयत् TilaMañ. 428.12.

अनारतपतत् (anārata-patat) *adj.* falling down continuously अथ ते ललने तत्र तदा ददृशतुः स्वयम्। तं गिरिग्रामकम् ···। अनारतपतत्फुल्लहिमवर्षसितालयम् YogVā. iii. 28.49.

अनारतपतद्रूपा (anārata-patadrūpā) *adj.* (*f.*) of the nature of decaying continuously अनारतपतद्रूपा दिशो दृष्टा विनश्वराः। विनाशीदं जगत्सर्वमिति किं नोपपद्यते YogVā. iv. 47.66 (comm. अनारतं सदा पतद्रूपाः क्षणप्रध्वंसिस्वभावाः)

अनारतपराक्रन्द (anārata-parākranda) *m.* continuous cries of others अनारतपराक्रन्दपरापर्यन्तपामरा।··· पृथिवी YogVā. vi(2). 71.20.

अनारतपरिक्षोभ (anārata-parikṣobha) *adj.* involving constant agitation अनारतपरिक्षोभं हा दुःखं विभवार्जनम् YogVā. v. 25.6.

अनारतप्रबोधमहिमन् (anārataprabodha-mahiman) *adj.* having the greatness of everlasting wisdom (सकलगन्) अरे अनारतप्रबोधमहिमन् अभङ्गुरगुणनिधे ··· भवदादेशतः पश्यामि केवलमात्मानम् AmṛUda. 4.78(5)

अनारतप्रभ्रमण (anārata-prabhramaṇa) *n.* continuous movement प्रा[सा]द एषः ··· यो नाम तुङ्गिमगुणेन जगज्जिगाय।··· अनारतप्रभ्रमेण [Read प्रभ्रमणेन] भानो खिन्नोऽसि विश्राम्य मुहूर्तमत्र EI. i. 66.20.

अनारतप्रवृत्त (anārata-pravṛtta) *adj.* continuously flowing down अनारतप्रवृत्तहर्षाश्रुबिन्दुः श्वश्रूर्गन्धर्वदत्ता ··· मार्गावलोकनान्नोपारमति TilaMañ. 424.3.

अनारतप्रसृत (anārata-prasṛta) *adj.* spread uninterruptedly अनारतप्रसृतमुरजमृदङ्गझल्लरीकांस्यतालझात्कृतिरन्तरान्तरा विसर्पत् ··· आजगाम तं प्रदेशमतिशयश्रव्यो दिव्यमङ्गलगीतनिनदः TilaMañ. 141.15.

अनारतभारतीरसपरिष्यन्द (anārata-bhāratīrasapariṣyanda) *m.* incessant flow of pleasure of speech तत्रापि स्वगृहेषु कोऽपि गुणवद्गोष्ठीगरिष्ठीकृतस्फारोऽनारतभारतीरसपरिष्यन्दः सखे सुन्दरः Mugdhopa. 63.

अनारतम् (anāratam) *adv.* 1 forever, perpetually कालश्च कलनोद्युक्तः सर्वभावाननारतम् AkṣU. 25; रजोरगबिलं वपुर्मरणनिन्दितं जन्मिनां तदध्ययमनारतं हतमतिर्भवे रज्यति SubhāRaSam. 262; इदं कृत्वेदमायाति सर्वमेवासमञ्जसम्। अनारतं च यतते तृष्णा चेष्टेव दैविकी YogVā. i. 17.30; i. 23.12; अनारतम्। नित्या संसारमायेयं मिथ्यापीहोपपद्यते YogVā. iv. 47.64; दिवसरजनीकूलच्छेदैः पतद्भिरनारतं वहति निकटे कालः स्रोतः ŚāntiŚ. 3.2; SaduktiKa. 325.8; स्वान्ते नः स वसत्वनारतमनाख्येयस्वरूपो हरिः SaduktiKa. 1.4; अनारतं यत् परिचीयते जनैर्न शक्यते तद् खलु शीलमुज्झितुम् Rāgh. 1.55; (तिरुवेङ्कटः) अनवरतं स्वाश्रितगोपबहुलार्थसाधनकृतोद्यमो निलिम्पसाल इव ··· अनारतमुमयेव शिवानुकूलया ··· तया मङ्गया सहचर्या समेतः ··· कं चन समयमतिवाहयाञ्चक्रे ĀnandRa. 5.63(4); 2 uninterruptedly, continuously (for a long time), constantly आदौ रोगाः प्रणश्यन्ति पश्चाज्जाड्यं शरीरजम्। ततः समरसो भूत्वा चन्द्रो वर्धत्यनारतम् YogŚiU. 1.146; अनार्तवं (v.l. अनारतं) क्रूरमनिष्टवर्षं बभूव तत्संहरणं प्रजानाम् MahāBhā. viii. 53.3; सः(रामः) ···। कालेन तावता भूयः समुत्पन्नं नृपात्त्वयम्। निर्भश्चचार पृथिवीं वर्धद्यमनारतम् BrahmāṇḍP. ii. 46.34; ii. 57.28; राजहंसो नाम राजा।··· येन च ··· आरोपितभुवनभारम् ··· भुजभूधरयुगलमनारतं बिभरांचक्रे AvantiKa. 21.7; अनारतं रसति जयाय दुन्दुभौ मधुद्विषः ··· गताः परां मुदमहसन्निवाद्यः ŚiśuVa. 17.32; 19.68; 20.42; ततः श्वासान् विमुञ्चन्तीमश्रुबिन्दूननारतम्। हरिषेणः समालोक्य जननीमित्यवोचत PadmP.(Ra.) 8.290; अकृष्णपक्षमेवेदमभूद् भवनमण्डलम्। कुलं दैत्याधिपस्येव यद् यशोभिरनारतम् EI. xvii. 324.58; भगवन्तं समाराध्य जपेन्मन्त्रमनारतम् ParaS. 16.20; अनारतं प्रकुर्वद्भिर्ध्यानमध्ययनं तपः। सांप्रतं लब्धमस्माभिर्जैन्मनस्तपसः फलम् BṛKathāK. 19.45; 95.6; अनारतं वहद्भिरायतोष्णैः श्वासमारुतैर्मैरीकृतलतापल्लवस्य ··· मम ··· क्षयमगाद् रजनी TilaMañ. 253.3; रेणुवज्जन्तवस्तत्र तिर्यगूर्ध्वमधोऽपि च। अनारतं भ्रमन्त्येते YaśasCam. ii. 394.19; भ्रमन्नयमनारतं व्यसनसंकटे देहवान् पुरार्जितवशो भवे भवति भामिनीगर्भके SubhāRaSam. 243; यशः सदृशमस्य चन्द्रोज्व[Read ज्ज्व]लम्। सितं किम[ध]रवकन् [Read कं] भ्रमदनारतं किं स्थिरम् EI. xix. 280.20; मधुना सह तत्राभूद् युद्धं विष्णोरनारतम् BhaviP. 889A.23 (iv. 199.3); स्मरेत ··· सुवृन्दावनम् ···। प्रदीपितमनोभवव्रजविलासिनीवाससां विलोलनपरैर्निषेवितमनारतं मारुतैः PadmP. iv. 99.23; PañcaRā.(Nā.) iii. 5.3; नरो यथैकदेशस्थो दूरदेशान्तरस्थितम्। संपश्यति निधानं स्वं मनसानारतं सदा YogVā. iii. 56.24; iii. 68.11; v. 18.50; गुणाढ्यः ···। जुहावाशौ महाकोपः पत्रं पत्रमनारतम् BṛKathāMañ. i. 3.90; vii. 1.1; विभुम् संगीतनृत्तवादित्रैः ··· अनारतम्। वेदघोषैश्च ··· स्नपयेत् ĪśānŚiPa. ii. 50.343; क्षिप्त्वा रसे खल्वे ···। मर्दयेन्निम्बुकरसैर्दिनमेकमनारतम् ŚārṅgaS. ii. 12.8; ततोऽशनिनिभा राज्ञः पतितुं तस्य मूर्धनि। कुमारवारिधारा सा प्रवृत्ताभूदनारतम् KathāSaSāg. ix. 5.157; अनारतं गुरूपान्ते यः काव्ये रचनादरः। तमभ्यासं विदुः Vāgbhaṭā. 1.6; नाडी नाडीन्धमस्येव वह्निमण्डलमध्यतः। उवाह दक्षिणा तस्य रोगाभावेऽप्यनारतम् TriṣaŚaPuC. i. 5.28; iv. 6.49; (कर्णः) कुमारैः सममाधत्त शस्त्रश्रममनारतम् PāṇḍaC. 3.227; सूतकं च विमर्दयेत्। समांशेन शिलापृष्ठे यामत्रयमनारतम् RasPraSu. 2.51; आनन्दसंभृतैर्लोकैरालोकितमनारतम्।··· अभ्यसिञ्चन् महाराजं शंभुराजम् ParamāKā. 43.25. 168.17; (used initially in Cpds.) इयं देहनगरी ···। अनारतनवद्वारप्रवहत्प्राणनागरा YogVā. iv. 23.12; अनारतजगज्जालनवनिर्माणकारिणी। इयं मे पार्श्वगा माया YogVā. v. 31.47; अनारतपरदारविहारी उपपतिः ŚṛṅgāraL. 136.17; 3 always अनारतं तेन पदेषु लम्भिता विभज्य सम्यग् विनियोगसत्क्रियाः Kirātā. 1.15=SūktiRa. 156.92; Kirātā. 1.40; सर्वोत्तममिदं यन्त्रं धारितं कुरुते नृणाम्। आरोग्यैश्वर्यसौभाग्यविजयादीननारतम् ŚāraTi. 9.108; देवदेवं जिनं बिभ्रन्मानसेऽसावनारतम्। केवलित्वमिव प्राप्तः PadmP.(Ra.) 123.137; अनारतं तिसृषु सतीषु शक्तिषु त्रिवर्गेऽपि व्यभिचरति स्म न स्वयम् RāghPāṇ.(Dha.) 2.14; गच्छतामटवीं तेषां गोपालानामनारतम्। लड्डुकांश्च प्रदायैभ्यो विससर्ज BṛKathāK. 21.15; 32.10; 141.50; यानैश्च ···। गच्छस्यनारतं राजन् VarāP. 137.154; तमसो नाशनायालं चेन्दोर्नैवा ह्यनारतम् BhaviP. 163A.24 (i. 112.5); कुशध्वजस्य ··· पुत्रौ ···। ध्यायन्तौ ··· कृष्णम् ··· मोहयन्तमनारतम् PadmP. iv. 72.58; iv. 93.40; प्रवेशनिर्गमव्यग्रवातवेगमनारतम्। विततानेकगवाक्षं तदेदं देहगृहं मम YogVā. i. 18.30; i. 14.16; अनारतमहो मुग्धो धनं ध्यायसि PraboCan. 4.21 (76.17); कर्णतालवलनान्यनारतं तद्गजा विदधिरे मदोद्धताः ŚrīKaC. 22.28; निष्क्रमं च प्रवेशं च यथामार्गमनारतम्। कुर्वन्नेवं महाभ्यासो नाडीशुद्धिमवाप्नुयात् YogŚā. 5.259; 5.50; सत्पात्रेषु प्रणयपरतया प्रदानमनारतम्।··· भवेदमलात्मनाम् ChandaśCū. ii. 305.3; बन्धूनां गृह्णता राज्यमेतेषां किं कृतं मया। अनारतमनुध्यानेन TriṣaŚaPuC. i. 6.190; ii. 6.429; iii. 1.14; कृतार्थयन्नर्थिजनाननारतं बभूव तस्यामरभूरुहः करः NaiṣC. 15.68; यत्राङ्गनागानवितीर्णकर्णैरनारतं केलिकुरङ्गयुग्मैः। न स्वैरकान्तारविहारहेलावियोगदुःखानि विभावितानि NemiNir. 1.40; कल्याणं वितरन्तु वः ··· चूडाशशिनः ··· कराः। यानुत्प्रेक्ष्य ··· शुण्डारदन्तं मृषा हेरम्बे घटयत्यनारतमभूदुल्लासिहासो हरः HāsyCū. 118.4; मिथः कलिकर्तौ जातु जातु केलिपरायणौ। एकत्रैवभुजो (भुञ्जौ Bhavnagar Ed.) जातु तावभूतामनारतम् PāṇḍaC. 3.50; 7.71; निःस्वधार्मिकजनाननारतं सच्चकार वसनाशनादिभिः VasaViKā. 10.38; स्नायं स्नायमनारतं धनवतामग्रे निरीहव्रताः··· ध्यायन्त्यमी दाम्भिकाः SūktiMu. 89.8; पत्युः काकतिनाथस्य पादपीठीमनारतम्। स्फुरद्रत्नप्रभाजालैरलंकुर्वन्ति मौलयः PratāYaBhū. 49.9; 350.4; 428.11; अनन्यसामान्यगुणापदानमुत्पत्स्यमानं तनयं नृपस्य। अनारतं वीररसानुबन्धं न्यवेदयद् दौहृदमेव देव्याः MadhuVi. 2.4; अनारतं प्रतिदिशं प्रतिदेशं जले स्थले। जायन्ते च म्रियन्ते च बुद्बुदा इव वारिणि ŚārṅgaPa. 4339; उपवने भवनेऽपि ···। अनुभवन्नुरनारतमङ्गनाः सुखम् NemiC. 8.28; रे रे मनो मम मनोभवशासनस्य पादाम्बुजद्वयमनारतमानमन्तम्। किं मां निपातयसि संसृतिगर्तमध्ये RasGaṅ. 666.4 =BhāmiVi. 4.21; यतामहे वयं सर्वे तव हेतोरनारतम् ParamāKā. 29.110; रोषाग्निर्ज्वलति मनस्यनारतं मे Rāgh. 18.15; 17.21; यत्र श्रीमदनारतं सुकृतिभिः संसेवितं तद् सदः शक्तो वर्णयितुं गुरुर्दिविषदामानन्दरत्नप्रभोः ĀnandRa. 4.21; संगीतशक्तिभिः। गीतवादित्रनृत्यादिसंसक्तानिरनारतम्। विनोदमानान् TantrRā. 28.37; 4 frequently, repeatedly, often यत्र पङ्कजवनादनारतम्।··· संचरन्ति मधुपाः कुमुद्वतीन् RāmC. 2.29; यत्र ··· कनकविटपिनामनारतं गलद्भिः फलैः प्रशमितपक्षोदयानि ··· कालुष्यं नानुभवन्ति भवनदीर्घिकाजलानि TilaMañ. 261.12; विनाप्रजराज्यसिंहासनमनारतं हठादाकृष्यमाणनरेन्द्र-

संपदां बन्दिशालीचकार UdaySaKa. 4.11; (अमृतप्राप्तये) स आख्यदाज्यसक्षौद्रदध्यम्भोभिरनारतम्। कृशानौ तर्पिते वत्स लभ्यते यदि वा न वा Dhūrtā. 301; कज्जराभिगलितैरनारतं पिञ्जराम्भसि नवीनकेसरैः। पञ्जरासरिति कृतगाहनः किं जरायुवसतिं प्रपद्यते YātrāPra. 7.11; 5 without intervention of time, immediately असृग्धारातुषारैस्तु शूलप्रोतस्य चासकृत्। अनारतं समुत्तस्थौ ततो रुद्रो रुपान्वितः VarāP. 27.29 [Lexicons give — *satata* as the meaning of *anārata* KalpaK. 381.17; *anārata* as the meaning of *abhīkṣṇa* and *śaśvat* AgniP. 360.26; ŚabdaRa.(Vā.) 4607; and give the following as synonymous with *anārata-ajasra*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; NāmMā. 189; ŚabdaRa.(Vā.) 261; ParaNā. 1553; *anavarata*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa. (Vā.) 261; ŚabdaRa. (Su.) 6.65; *aniśa*, AmaK. 130; AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa. (Vā.) 261; ParaNā. 1553; *anvaha*, NāmMā. 189; *abhīkṣṇa* ŚabdaRa.(Vā.) 261; KalpaK. 459.15; *avirata*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa. (Vā.) 261; ParaNā. 1553; ŚabdaRa.(Su.) 6.65; *aśrānta*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa.(Vā.) 261; ParaNā. 1453; 4607; *asakta*, AbhidhāCin. 1471; *nitya*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa.(Vā.) 261; ParaNā. 1553; *śaśvat*, AbhidhāRaMā. 4.13; *saṁsakta*, AbhidhāCin. 1471; *satata*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa.(Vā.) 261; ParaNā. 1553; ŚabdaRa.(Su.) 6.65; *santata*, AbhidhāRaMā. 4.13; AbhidhāCin. 1471; ŚabdaRa.(Vā.) 261]

अनारतमदोन्मत्तलोक (anārata-madonmattaloka) *m.* continuously overjoyed or intoxicated glance अनारतमदोन्मत्तलोकविह्वललोचनः। वाक्यामृतेन विबुधान् …। आप्याय्यमानः स विभुः DevīBhāP. viii. 20.34.

अनारतमृति (anārata-mṛti) *adj.* having incessant deaths अनारतमृतावस्मिन्ननारतसमुद्भवे। संसारसंभ्रमे युक्ता न तुष्टिर्न च दुःखिता YogVā. v. 14.35.

अनारतरताभिरता (anārata-ratābhiratā) *adj.* (*f.*) continuously engaged in sexual enjoyment अनारतरताभिरताभ्यः। दीयते स्म शयितुं शयनीये न क्षणः क्षणदयापि वधूभ्यः ŚiśuVa. 10.89.

अनारतरसत् (anārata-rasat) *adj.* sounding incessantly सेनयोः क्षुब्धयोरासीद्युद्धमुद्धतदानवम्।… अनारतरसन्मत्तकलशाभ्रदुन्दुभि YogVā. iv. 26.55.

अनारतवति (anārata-vati) *adj.* involving constant service अक्षतेनौजसा काशिमवमत्य निहत्य च। साध्वनैषीद्देशार्णेशमनारतवतिं नतिम् DvyāśraKā. 9.33 (comm. अनारता निरन्तरा वतिः सेवा यस्यां तां नतिम्)

अनारतवहत् (anārata-vahat) *adj.* **A** continuously blowing संसारिणो विरचिता मुग्धापवरका गणाः।… अनारतवहद्वाता बहुवातायनान्विताः YogVā. iv. 52.18; iv. 53.19; **B** continuously flowing (अविद्या) अनारतवहच्छून्यजगन्मृगनदीशता। रजोराशिमयी रूक्षा YogVā. vi(2). 160.20; **C** moving or rotating constantly (ददृशतुर्व्योम) अनारतवहद्धिष्ण्यचक्रलक्षितपक्षकम् YogVā. iii. 24.27.

अनारतविकस्वर (anārata-vikasvara) *adj.* constantly blooming or flowering अनारतविकस्वरव्रततिपुञ्जपुष्पावलीविसारिवरसौरभोद्गमरमाचमत्कारिणी। … शरणमस्तु वृन्दाटवी StavMā. 300.21.

अनारतविवेक (anārata-viveka) *adj.* having constant discretion अनारतविवेकेन तेन सद्यः सनातनम्। पुनः कलङ्कं नैवाप्तम् YogVā. v. 12.4.

अनारतविहारिन् (anārata-vihārin) *adj.* always living भजे …। यमिनामनारतविहारि मानसे यमुनावनान्तरसिकं परं महः KṛṣṇaKa. 3.3.

अनारतसंयोगविभागाधिकरण (anāratasaṁyogavibhāgādhikaraṇa) *n.* substratum of continuous conjunctions and disjunctions न च मूलादग्रमग्राच्च मूलं गच्छति शाखामृगे तरावप्यनारतसंयोगविभागाधिकरणे चलतीति प्रत्यय उदयते NyāyKa. 194.17.

अनारतसमुद्भव (anārata-samudbhava) *adj.* having continuous births (and rebirths) अनारतमृतावस्मिन्ननारतसमुद्भवे। संसारसंभ्रमे युक्ता न तुष्टिर्न च दुःखिता YogVā. v. 14.35.

अनारतसेवन (anārata-sevana) *n.* constant enjoyment निकामं कामकामात्मा तृतीया प्रकृतिर्भवेत्। अनन्तवीर्यपर्यायस्तस्यानारतसेवने YaśasCam. ii. 359.24.

अनारतस्रुत (anārata-sruta) *adj.* oozing continuously द्विपाधिपाः …। सद्यस्ततस्तेरुरनारतस्रुतस्वदानवारिप्रचुरीकृतं पयः ŚiśuVa. 12.72.

अनारतस्रुति (anārata-sruti) *adj.* streaming forth continuously करद्वयं सपदि सुधन्वनो निर्जरैरनारतस्रुतिभिरधाव्यताम्बुभिः ŚiśuVa. 17.8 (comm. अविरतस्रावैः)

अनारतहत (anārata-hata) *adj.* struck continuously अनिलैरनारतहतः कियच्चिरं न महीरुहस्त्यजति मूलमात्मनः RāmC. 20.31.

अनारताज्ञाकरप्रिया (anāratājñākara-priyā) *adj.* (*f.*) whose lover is always obedient (to her) अनारताज्ञाकरप्रिया स्वाधीनपतिका ŚṛṅgāraL. 158.14.

अनारताश्रुधारा (anāratāśrudhārā) *f.* continuous stream of tears वन्धुसुन्दरी … अनारताश्रुधाराधौतगण्डस्थलस्थापितोभयाग्रकरतलाम् … अवलोक्य माम् … अवादीत् TilaMañ. 294.22.

अनारतास्तंगता (anāratāstaṅgatā) *adj.* (*f.*) disappearing or hiding forever सुदीनाचारधर्मिण्या नित्यं प्राकृतकान्तया। अनारतास्तंगतया चित्रमन्धीकृतं जगत् YogVā. iii. 113.60.

अनारतोज्ज्वलत् (anāratojjvalat) *adj.* shining continuously अच्युतो ध्येयः … अनारतोज्ज्वलद्रत्नधारौघकलसं स्पृशन्। वामपादाम्बुजाग्रेन PañcaRā. (Nā.) iii. 15.8.

अनारतोत्सव (anāratotsava) *m.* unending festival भज निराकुलमनारतोत्सवान् TilaMañ. 285.18.

अनारतोदय (anāratodaya) *adj.* rising constantly विनाशायैव जायन्ते जडा देहेष्वबुद्धयः। अनारतोदयाः पापा बुद्बुदा जलधेरिव YogVā. v. 14.16.

अनारतोदीरित (anāratodīrita) *adj.* sung (*lit.* uttered) continuously विनोदयितुमिव तस्यारतिमनारतोदीरितमधुरकेकागीतिभिः समारम्भि ताण्डवमुद्दण्डबर्हमण्डलैर्गृहशिखण्डिभिः TilaMañ. 180.5.

अनारदाह्लादिन् (a-nāradāhlādin) *adj.* which does not please Nārada नानारदाह्लादि मुखं श्रितोरुर्व्यासो महाभारतसर्गयोग्यः NaiṣC. 7.96; AlaṅkāKau.(Vi.) 194.14.

अनारब्ध (án-ārabdha) *adj.* [*f.* -ā] **A i** not started, not begun यस्यागृहीता अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् TaiS. VI. iv. 2.1; एतेन वै संवत्सरमारभन्त एतेन स्तोमांश्च च्छन्दांसि चैतेन सर्वा देवता अनारब्धं वै तच्छन्दोऽनारब्धा सा देवता यदेतस्मिन्नहनि नारभन्ते AitBr. 17.6 (470); कच्चिद्राजन्कृतान्येव कृतप्रायाणि वा पुनः। विदुस्ते वीरकर्माणि नानवाप्तानि (v.l. नानारब्धानि) कानिचित् MahāBhā. ii. 5.22; क्रियासंतानोऽनारब्धश्चिकीर्षितोऽनागतः कालः — पक्ष्यतीति NyāyBh. 111.1 (*on* ii. 1.44); अनुतिष्ठेत्समारब्धमनारब्धं प्रयोजयेत् NītiSā. 12.37; न चेदारब्धकार्येषु ज्ञानस्वातन्त्र्यमिष्यते। अनारब्धेषु नितरां पुंसोऽपि स्याद्यथेष्टता BṛĀraUBhVā. i. 4.1534; अनारब्धा यदा भित्तिर्द्वारं चाप्यकृतं यदा। द्वारोद्देशप्रदेशेन तदा देवं प्रवेशयेत् IśānŚiPa. ii. 47.43; सूत्रे ह्यारब्धमात्रस्य भोगेनैव क्षयो ध्रुवः। अनारब्धस्य भोगेन त्वितरे इति चोदितः AnuVyā. 53A.9 (*on* 3.3); कर्माण्यनारब्धान्यागामिजन्मकारणानि JīvanVi. 9.5; 45.8; यस्य पापस्य कार्यं दुःखं भोक्तुमनारब्धं तस्यैव ज्ञानेन विनाशः TattvPrakā. 204B.2 (*on* iv.1.15); AṇuBh. 312.10 (*on* iv. 1.15); एतत् काम्यव्रतपरम्। नित्यं त्वनारब्धमपि कार्यमिति गौडाः NirṇaSi. 21.9; 127.29; BālamBha. i. 548.14 (*on* 1.249); **A ii** not referred to before, not prescribed before अर्थित्वाच्च गमने प्रसक्ते कालविधानपरतैव युक्ता वाक्यस्य। अन्यथानारब्धोऽर्थ उपदिष्टः स्यात् ManuBh. i. 229.25 (*on* 3.45); (अ)प्रवृत्ते चरुनिधानं चोद्यते चरमायामिष्टकायां ओषधयोऽनारब्धे एव स्थले SaṅkarKāBh. 61.1 (*on* ii. 1.20); चरुसर्वौषधयोरपि स्थलनिर्वर्तकत्वाविशेषादिष्टकाधर्माः कर्तव्या इति प्राप्तेऽनारब्ध एव स्थण्डिले सर्वौषधवपनस्य समाप्ते BhāṭṭCan. 39.17 (*on* xiv. 1.10); **B** not brought about तैमिरिकाणां च पुरुषाणां विकीर्णानामसंयुक्तानां केशानां समूह उपलभ्यते अनारब्धेऽप्यवयविनि Sphuṭā. iii. 108.17 (*on* 3.101); अनारब्धे च गोशब्दे गोशब्दत्वं कथं भवेत्। वर्णसामान्यवच्चापि न तत्कल्पनमर्हति ŚlokaVār. 5(11).66 (526.7); यस्तु द्व्यणुकारम्भकः स एव परमाणुः स चानारब्ध एव TarkBhā.(Ke.) 64.6; 64.9.

अनारब्धकर्मन् (anārabdha-karman) *n.* action which has not commenced (to take effect) अनारब्धकर्मरूपसामग्रीनिवृत्त्यैव भाविदेहारम्भप्रागभावपरिपालनसिद्धेः JīvanVi. 45.13.

अनारब्धकर्मनिमित्त (anārabdhakarma-nimitta) *adj.* caused by actions which have not begun (to operate) अनारब्धकर्मनिमित्तं विदुषां शरीरग्रहणं न भवति PrakaVi. 867.21; 867.19.

अनारब्धकर्मबन्ध (anārabdhakarma-bandha) *m.* bondage of the actions which have not started (to operate) प्रारब्धकर्मवेगेण जीवन्मुक्तो यदा भवेत्। कंचित्कालमनारब्धकर्मबन्धस्य संक्षये VākyaVṛ. 52.

अनारब्धकर्मविषया (anārabdhakarma-viṣayā) *adj.* (*f.*) referring

to actions which have not yet commenced (to take effect) 'क्षीयन्ते चास्य कर्माणि' इति श्रुतिस्तु अनारब्धकर्मविषया VivaPraSam. 337. 2.

अनारब्धकलिकाजालक (anārabdha-kalikājālaka) *adj.* which has not produced a multitude of buds निःकीर्णकुसुमस्तरनारब्धकलिकाजालकोऽपि कृता मालानेनेति कृतमाल इत्यभिधीयते SaraKaṇṭhā. 663. 9.

अनारब्धकार्य (anārabdha-kārya) *adj.* 1 (action) the effect of which has not (yet) commenced अनारब्धकार्ये एव तु पूर्वे तदवधेः BrahmSū. iv. 1.15; अनारब्धकार्ये एव त्विति । अप्रवृत्तफले एव पूर्वे जन्मान्तरसंचिते अस्मिन्नपि च जन्मनि प्राग्ज्ञानोत्पत्तेः संचिते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 790. 12 (*on* iv. 1. 15); विद्योत्पत्तेः पूर्वे सुकृतदुष्कृते अनारब्धकार्ये अप्रवृत्तफले एव विद्यया विनश्यतः BrahmSūBh.(Rā.) 723. 20 (*on* iv. 1. 15); विद्योत्पत्तेः पूर्वकृतयोः पुण्यपापयोरविशेषेण विनाश उतानारब्धकार्ययोरेवेति संशयः VedāntDī. 225. 12 (*on* iv. 1.15); अनारब्धकार्ये एव पूर्वे पुण्यपापे विनश्यतः BrahmSūBh.(Ma.) 68A. 5 (*on* iv. 1. 15); विद्यया खलु किलारब्धकार्ययोरनारब्धकार्ययोश्च सुकृतदुष्कृतयोः कर्मणोरविशेषेण विनाशो भवत्याहोस्विद् (विशेषतः) अनारब्धकार्ययोरेवेति VedāntKau. 393.25 (*on* iv. 1. 15); 394. 5 (*on* iv. 1. 15); निवृत्तायामविद्यायां कर्मसु चाविशेषेणारब्धकार्येष्वनारब्धकार्येषु च निवृत्तेष्वारब्धविपाकसंस्काराच्छरीरिणं भोक्तारमिव चायमात्मानं प्रत्येति BrahmSi. 131. 16; अतिक्रान्तानेकजन्मान्तरकृतस्य स्वर्गनरकादिप्राप्तिफलस्य अनारब्धकार्यस्य उपभोगानुपपत्तेः क्षयाभावः इति चेत्, न GītāBh.(Śaṅ.) 552. 6 (*on* 18. 66); आ भावादर्जितानां तु सर्वेषामपि कर्मणाम् । क्षयोऽनारब्धकार्याणां सम्यग्ज्ञानप्रसूतितः BṛĀraUBhVā. iii. 2. 82; विद्यया अनारब्धकार्येषु बन्धहेतुषु कर्मसु नाशितेषु अनुवर्तमानस्य प्रारब्धस्यापि यावच्चरमदेहावसानभावित्वाच्चरमदेहावसाने प्रारब्धेऽपि नष्टे सति पुनर्ब्रह्मप्राप्तिविघ्नहेत्वभावात् BrahmSūBh.(Śrī) ii. 465. 15 (*on* iv. 2. 18); 2 (cause) which has not (yet) begun to produce effect न च समाहारः कारणमपि तु अनारब्धकार्यं चरमद्रव्यं कारणम् NyāyVār. 237. 13 (*on* ii. 1. 31); सावयवस्य हि पटादेस्तन्त्वादयोऽनारब्धकार्याश्च प्रतीयन्ते TātpaṬ.(U.) 445. 17 (*on* 5 (11).11); परमाणवः किल कंचित्कालमनारब्धकार्या यथायोगं रूपादिमन्तः पारिमाण्डल्यपरिमाणाश्च तिष्ठन्ति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 364.12 (*on* ii. 2.11); परमाणवस्ते च नित्या निरवयवा रूपादिमन्तः पारिमाण्डल्यपरिमाणाः प्रलये अनारब्धकार्या अवतिष्ठन्ते VedāntKau. 185.4 (*on* ii. 2. 11); सावयवे हि वस्तुनि द्विधावयवा दृश्यन्ते आरब्धकार्याश्चानारब्धकार्याश्चेति, इह पुनरारब्धकार्या अनारब्धकार्या वा पटे तन्त्वादय इव वर्णे न केचिदवयवा उपलभ्यन्ते न चानुमीयन्ते लिङ्गाभावात् NyāyMañ. i. 193.1; ii. 114. 24; सत्त्वादीनामनारब्धकार्याणां सूक्ष्मावस्थायिनामप्रत्यक्षत्वाच्छब्दव्यवहारगोचरत्वात् प्रश्नः Pradī. iv. 23A. 15 (*on* iv. 1. 3); अनारब्धकार्याः समानजातिगुणकर्माणः परमाणवो मुक्तात्मानश्च परस्परव्यावर्तकधर्मवन्तः जातिमत्त्वात् कुम्भवद् SarvaDaKau. 61. 26.

अनारब्धकार्यकर्मन् (anārabdhakārya-karman) *n.* action whose effect has not (yet) commenced अनारब्धकार्यकर्मसंबन्धस्य विद्यया विनष्टत्वात् । आरब्धकार्यकर्मसंबन्धस्यापि यावच्चरमदेहभावित्वात्संबन्धहेत्वभावेन ब्रह्मप्राप्तिरस्ति VedāntDī. 234. 3 (*on* iv. 2. 18)

अनारब्धतुल्यत्व (anārabdhatulya-tva) *n.* the state of being similar to (action) which has not (yet) commenced (to take effect) विद्यायोनिशरीरावसाने प्रारब्धस्यापि कर्मणो विरतव्यापारत्वात्, विरतव्यापारस्यानारब्धतुल्यत्वेन विद्याविनाश्यत्वात् ŚrutaPra. ii. 592. 17 (*on* iv. 1. 19)

अनारब्धत्व (anārabdha-tva) *n.* **1** the state of not being effected or produced न घटे प्रविभज्यमाने कपालशर्कराद्युपलभ्येत तेषामनारब्धत्वात् Bhām. 394. 13 (*on* ii. 2. 11); Kiraṇā. 18. 2; कार्यद्रव्यारम्भकस्य कार्यत्वाव्यभिचारात् कथमनारब्धत्वम् । उच्यते । न । अनन्तकार्यपरंपरादोषप्रसङ्गात् TarkBhā.(Ke.) 64. 7; NyāySu.(Ja.) 452A. 13 (*on* ii. 3. 18); **ii** the state of being (the topic) not introduced प्रथमाधिकरणत्वाच्छ्रुतिविचारस्याप्यनारब्धत्वान्नाधिकरणश्रुतिसंगती च TattvPrakā. 4A. 2 (*on* i. 1.0)

अनारब्धद्रव्य (anārabdha-dravya) *adj.* which has not (yet) begun to form a substance नीलपीतादिषु मिथः संसृष्टेष्वनारब्धद्रव्येष्वपि कर्बुरप्रत्ययो भवतीति चेत्, सत्यम्, द्रव्यान्तरोत्पादाभिमानात् स्थौल्यातिशयप्रत्ययवदुपपत्तेः ĀtmaTaVi. 616.3; स्तिमितवायुस्तु परमाणुसमूह एवानारब्धद्रव्यः SaptaPa. 14(7); ततस्तदवयवतदवयवक्रियाविभागादिन्यायेन परमाण्वन्तं कार्यं नश्यति । ततोऽनारब्धद्रव्यादिकाः चतुर्विधपरमाणवस्तिष्ठन्ति SarvaDaKau. 12. 24.

अनारब्धद्रव्यत्व (anārabdhadravya-tva) *n.* the state of being that which cannot produce a substance (मनः) न च सावयवं स्पर्शरहितद्रव्यत्वेनानारब्धद्रव्यत्वात् । स्पर्शवतामेव द्रव्यारम्भकत्वनियमाद् SarvaDaKau. 24. 12.

अनारब्धद्रव्यराशि (anārabdhadravya-rāśi) *m.* collection (of those atoms) which has not (yet) begun to form a substance एवं तर्ह्यनारब्धद्रव्यराशिषु का वार्तेति चेत्, न तावद्देशव्याप्तिसाम्येन तावत्परिमाणद्रव्यत्वारोपः ĀtmaTaVi. 643. 12.

अनारब्धपीडन (anārabdha-pīḍana) *n.* injury that is not begun सामिप्रमापितस्यापि रात्रौ तस्यां विवर्जयेत् । प्राणभृद्दिसनं यस्मात् किं त्वनारब्धपीडनम् BṛĀraUBhVā. i. 5.213.

अनारब्धफल (anārabdha-phala) *adj.* (action) which has not (yet) commenced to bear fruit आरब्धफलं यावत् जन्मनापि नानुक्तं क्षीयते कर्म ... इति क्षपयन्, अनारब्धफलेषु यथैधांसि समिद्धोऽग्निः इति परिहारेण भस्मीकरणम् MāṭhVṛ. 81. 15 (*on* 68); प्रायणमनारब्धफलस्य कर्मणोऽभिव्यञ्जकम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 538. 17 (*on* iii. 1. 8)=542.4 (*on* iii. 1. 8); 543.13 (*on* iii. 1. 8); यदि नाम अनारब्धफलकर्मक्षयार्थानि नित्यानि कर्माणि TaiUBh. 189. 4 (*on* 1. 1); 188.14 (*on* 1. 1); यथा पूर्वोपात्तानां दुरितानाम् अनारब्धफलानां संभवः, तथा पुण्यानाम् अनारब्धफलानां स्यात् संभवः GītāBh.(Śaṅ.) 552. 16 (*on* 18. 66); 397. 10 (*on* 13. 23); अनारब्धफलानीह सन्ति कर्माणि कोटिशः TaiUBhāVā. 5. 25(1); BṛĀraUBhVā. i 4. 1531; यान्यनुपभुक्तफलान्यनारब्धफलानि तानीश्वरेणापि केनचिदपि न शक्यन्ते परित्यक्तुम् NaiṣkaSi. 46. 8; VedāntKa. 169. 7 (*on* i. 3. 28); विलम्ब अत्यनुरोधेनानारब्धफले एव नश्यतः ŚrutaPra. ii. 588. 16 (*on* iv. 1.15); (आत्मा) न चानारब्धफलानां कर्मणां तत्त्वसाक्षात्कारेण नाशोप्यः VīraMi. 886.23 (*on* 3. 162); संचिते पापपुण्ये द्विविधे । अनारब्धफले आरब्धफले च GoviBh. 294. 10 (*on* iv. 1. 15); *n.* uneffected result, cf. अनारब्धफलावच्छेद.

अनारब्धफलक (anārabdhaphala-ka) *adj.* (action) which has not yet commenced to bear fruits अनारब्धफलकानां चोत्पन्नकर्मणां फलानुत्पादः क्लेशाख्यसहकार्युच्छेदात् YogSā. 34. 17(2)

अनारब्धफलत्व (anārabdhaphala-tva) *n.* the state of being that (action) which has not (yet) commenced to bear fruit न हि अनारब्धफलत्वसामान्येन आत्यन्तिकोपभोग्यफलमप्यनेकं कर्म एकस्मिन् प्रायणे युगपदभिव्यक्तं सत् एकां जातिमारभत इति शक्यं वक्तुम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 542. 11 (*on* iii. 1. 8); प्रवृत्तफले चोपभुक्ते अनारब्धफलत्वाविशेषात् सर्वमेव कर्मैकं जन्मारभते PrakaVi. 721. 20.

अनारब्धफलावच्छेद (anārabdhaphalāvaccheda) *m.* determination (of time) by result which has not (yet) taken effect अभिनिर्वृत्तफलावच्छेदात्मा परिस्पन्दसंततिरतीता भवति अपाक्षीदिति तदवच्छेदात् कालोऽप्यतीत उच्यते, अनारब्धफलावच्छेदाद् भविष्यन्ती क्रियोच्यते पक्ष्यतीति NyāyMañ. i. 127. 1.

अनारब्धफलेहा (anārabdhaphalehā) *f.* action which has not (yet) commenced to bear fruit अनारब्धफलेहानां गम्यते संस्थितिः BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 95.

अनारब्धमङ्गलगीति (anārabdha-maṅgalagīti) *f.* auspicious song not commenced अपराह्णसमये नास्ति कुमार इति ... प्रवृत्तायामनिष्टवार्तायाम् ... अप्रहततूर्येष्वनारब्धमङ्गलगीतिषु ... स्कन्धावारे सेनाधिपतिः ... इमं क्षेममग्रतो दृष्टवान् TilaMañ. 193.8.

अनारब्धवस्त्वन्तर (anārabdha-vastvantara) *adj.* which has not produced any other thing विरुद्धं च सर्वप्रमाणैर्विनष्टस्यासतोऽनारब्धवस्त्वन्तरस्य कार्यारम्भकत्वमवस्थानं च क्षणमात्रवर्तिनः प्रमाणविरुद्धमेव ŚāstrDī. 104. 20 (*on* ii. 1. 2)

अनारब्धवादत्व (anārabdhavāda-tva) *n.* the state of being an unconnected statement (i. e. a general statement) (चतुर्गृहीतं जुहोतीति सामान्यवचनं प्रयाजानूयाजयोर्विशेषतोऽष्टगृहीतविधानाद् बाध्यते) (चातुर्गृहीतवाक्यस्यानारब्धवादत्वेन सर्वहोमविषयत्वात्) प्रयाजानूयाजव्यतिरिक्तविषयं तद् वाक्यम् MayūMāli. 364. 19 (*on* iv. 1. 17)

अनारब्धविपाक (anārabdha-vipāka) *adj.* whose result is not (yet) effected अनारब्धविपाकानां तावत् कर्माशयानां तत्त्वज्ञानाग्निना बीजभावो दग्धः SāṃkhyaTaKau. 501. 1 (*on* 68); Bhām. 722. 20 (*on* iv. 1.15)

अनारब्धव्य (an-ārabdhavya) *adj.* **1** not to be introduced भूतानुवादमात्रं तत्तु ... गतमित्यनारब्धव्यम् TantrVā. 43. 18 (*on* i. 2.26); **ii** not fit to be undertaken वाक्यं तावदनिश्चितप्रामाण्यं कथं प्रयोजननिश्चयाय प्रभवति ... इति शास्त्रमनारब्धव्यं स्यात् NyāyMañ. i. 6.18; विचारशास्त्रमनैयत्येनानारब्धव्यमिति पूर्वपक्षो वैयत्येनारब्धव्यमिति राद्धान्तः SarvaDaSaṃ. 12. 104.

अनारब्धव्यत्व (anārabdhavya-tva) *n.* the state of not being fit to be undertaken प्रथमसूत्रे हि शास्त्रस्यानुपादानात् जिज्ञासापदाभिधेययोश्च ज्ञानेच्छयोः प्रमाणवस्तुपरतन्त्रत्वेन अकृतिसाध्ययोः अनारब्धव्यत्वात् ... अधिकारार्थत्वमथशब्दस्य नाश्रितम् MīmāKau. ii. 134.1 (*on* iii. 1. 1)

अनारब्धव्यापारक (anārabdhavyāpāra-ka) *adj.* operation of which has not commenced अनारब्धव्यापारकाणि तत्त्वज्ञानेन आरब्धव्यापार-

ज्ञानेन आरब्धव्यापारकाणि तु पापानि भोगेन क्षीयन्ते ManiKa. 60. 8; सोऽयमनारब्धव्यापारकः कर्मगणो विलीयते AmṛUda. 4. 79(5)

अनारब्धशरीरभोग (anārabdhaśarīra-bhoga) *m.* enjoyment through the body which is not (yet) produced न चारब्धशरीरभोग इव, अनारब्धशरीरभोगोऽपि कश्चिदात्मविदो भवितुमर्हतीति प्रमाणमस्ति IṣṭaSi. 77.1.

अनारब्धसुरतक्रिया (anārabdha-suratakriyā) *adj.* (*f.*) who has not experienced sexual intercourse अनारब्धसुरतक्रियाणां बालिकानां प्रथमतः करणविशेषप्रयोगो न वशीकरणाय भवति RasSa. 223.3.

अनारब्धस्वभावभेद (anārabdha-svabhāvabheda) *adj.* in which a change of nature has not appeared इह खलु यदनारब्धस्वभावभेदम् ... तद्द्रव्यम्। तत्र हि द्रव्यस्य स्वभावोऽस्तित्वसामान्यान्वयः TattvPradī.(A.) 124. 3 (*on* 2. 3)

अनारब्धहिंसन (anārabdha-hiṁsana) *n.* injury which has not (yet) begun कलाभिरस्तः कृत्ताभिः कृकलास इति स्मृतः। हिंसां न कुर्यात्तस्यापि किं त्वनारब्धहिंसनम् BṛĀraUBhVā. i. 5. 212.

अनारब्धाक्षेपम् (an-ārabdhākṣepam) *adv.* without starting to abuse or reproach अनारब्धाक्षेपम् ...। कृशाङ्ग्या यत् पापे व्रजति मयि नैराश्यपिशुनं श्लथैरङ्गैरुक्तं हृदयमिदमुन्मूलयति तत् SaduktiKa. 127. 6; Subhāṣi. 1333.

अनारब्धावयविन् (anārabdhāvayavin) *adj.* which has not begun to form a composite whole (अवयव्यवयवेषु) येषु त्वारोप्यते ते भेदेनैव भान्ति किन्त्वनारब्धावयविषु तेष्वारब्धावयवितया विभ्रम्यते KhaṇḍanKhā. 1142. 2; प्रत्येकमुपलम्भायोग्यानामपि संहतिविशेषरूपावस्थाभेदादैन्द्रियकत्वं तत्तारतम्यादिकं च हिमानीचूर्णपुञ्जादिष्वनारब्धावयविषु लोकसिद्धम् NyāyPari. 19.4.

अनारब्धावयविरूपकार्य (anārabdhāvayavirūpakārya) *adj.* which has not begun to form the effect in the form of a composite whole अनारब्धावयविरूपकार्याः परमाणव एवैते संचयविशिष्टाः सन्तो लोकयात्रां वहन्तीत्येतदपि न समीचीनम् NyāyMañ. ii. 74. 8.

अनारब्धावान्तरव्यापार (anārabdhāvāntaravyāpāra) *adj.* which has not commenced an intermediate operation न हि विनष्टस्यासतोऽनारब्धावान्तरव्यापारस्योत्तरानुग्राहकत्वं संभवति NyāyRa. 536.10 (*on* 5(11). 101)

अनारब्धृ (an-ārabdhṛ) *adj.* who has not undertaken (the performance of a sacrifice) स स्वाम्यप्युत कर्तैव स्वामी तत्स्थानगत्वतः। अनारब्धुः फलाभावादस्वामी कर्तृमात्रता NyāyMāVi. 323.9 (*on* vi. 3. 9)

अनारब्धेष्टकार्य (anārabdheṣṭakārya) *n.* desired effect which has not begun अनारब्धेष्टकार्याणां नित्यं चेद् ध्वस्तये मतम्। नैवं, स्वात्मा क्रियाहेतुं यतोऽनर्थं निहन्ति तत् TaiUBhāVā. 6. 17(1)

अनारभमाण (an-ārabhamāṇa) *adj.* 1 not touching सक्तून् ... अनारभमाणस्त्रिः प्रसव्यं मन्थमुपमन्त्यति शलाकास्तम्बं मन्थं करोति HirŚS. v. 4. 36 (480.26); **2A** not introducing याज्ञिकाः खल्वपि संज्ञामनारभमाणा विभाषेत्युक्तेऽनित्यत्वमवगच्छन्ति।... आचार्यः खल्वपि संज्ञामारभमाणो भूयिष्ठमन्यैरपि शब्दैरेतमर्थं संप्रत्याययति MahāBh. i. 105.17 (*on* i. 1.44); द्विधा हि वादी पराजीयते यथा कर्तव्यतामनारभमाणो विपरीतं वा प्रतिपद्यमानः NyāyMañ. ii. 190.27; **2B** not undertaking (anything) अन्यनारभमाणस्य विभोस्तत्पादिताः परैः। व्रजन्ति गुणतामर्थाः शब्दा इव विहायसः ŚiśuVa. 2. 91.

अनारभ्य (án-ārabhya) *ger.* **1A** not having resorted to यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्दधते TaiS. I. vi. 8.1; KāṭhS. 32.7 (iii. 26.12); **1BI** not having touched directly दक्षिणोपमन्थति। दक्षिणावृद्धि पितॄणाम्। अनारभ्योपमन्थति। तद्धि पितॄन् गच्छति TaiBr. I. vi. 8.5; KāṭhS. 36.11 (iii. 78.13); BaudhŚS. i. 144.18; ĀpaŚS. viii. 14.14; VaikhāŚS. 9.6; **1BII** not having taken hold of स यद् वानारभ्य यज्ञमध्वर्युराश्रावयेद् वेपनो वा ह स्यादन्यां वार्तिमार्छेत् ŚatBr. I. v. 1.2; ŚatBr.(K.) II. iv. 3.1; **2** not having connection (with a specific rite or context or rule), not having limitation in application (to specific rite), not having introduced (in a specific context) ये केचन पौर्णमासीममावास्यां वा धर्मा अनारभ्याम्नायन्त उभयत्रैव ते क्रियन्ते BhārŚS. i. 1.9; अथ कः पृष्ठशमनीयः स्यादिति। याथाकामी पथ्यानां दक्षिणावतामिति वार्षगण्यः। अनारभ्य वदति, तस्मादुदवसाय दक्षिणावता यजेत NidāSū. 96.7 (6.1); 111.11 (6.13); यदेतानि सामानि न च्यवन्त इति ... सर्वत्र गवामयनेऽनारभ्य ह्यच्यवनं विदधाति LāṭyāŚS. x. 8. 8 = DrāhyŚS. xxix. 3.19 (Allahabad Ed.); (ज्योतिष्टोमेन) इष्ट्वैवानारभ्य दोषवचनात् DrāhyŚS. xxiii. 1.6 (Allahabad Ed.); इष्टित्वेन तु संस्तुते होमः स्यादनारभ्याग्निसंयोगादितरेषामवाच्यत्वात् MīmāSū. vi. 8.7; vi. 8.9; अनारभ्याधीयते किंचित् — वायव्यं श्वेतमालभेत भूतिकामः ŚābaBh. 597.13 (*on* ii. 3.12); 1121.8 (*on* iii. 8.18); 1378.15 (*on* vi. 1.31); 1582.7 (*on* vii. 4.20); अनारभ्य च सौवर्णं हिरण्यं भार्यमित्ययम्। रूपसंपत्तये चैवं भवितव्यं सुवाससा BālaKrī. i. 15.1 (*on* 1.7); 'योऽग्निं चिनुत' इत्यनारभ्य कंचिद् विशेषमाम्नायते SaṅkarKāBh. 70.13 (*on* ii. 1.55); 96.15 (*on* ii. 3.23); अनारभ्य विहितानां त्वत्यन्ताप्रतीतक्रतुसंबन्धात् सोऽपि लघीयानेव TantrRa. 33.5; 215.14; उपासनविशेषमनारभ्य। अप्रस्तुतस्येत्यर्थः ŚrutaPra. ii. 483.29 (*on* iii. 3.23); दक्षिणान्तरेण कर्तव्यमित्येवमादिवाक्यैरनारभ्य विहितं प्रकृतत्वान्नित्यस्नाने यज्ञोपवीतम् CaturCin. iii(1). 1114.1; NyāyMāVi. 96.25 (*on* ii. 3.5); सप्तदशसामिधेनीरनुब्रूयादितिलनारभ्य श्रूयते VidhiRa. 8(38.14); 2 (6.21); ŚivārkaMaDī. i. 145.24 (*on* i. 1.3); अनारभ्य स्वाहाकारेण वा वषट्कारेण वा देवेभ्यो हविः प्रदीयते इति श्रुतम् BhāṭṭDī. iv. 116.1 (*on* x. 8.10); अनारभ्य श्रुतं वसन्ते ब्राह्मणोऽग्नीनादधीत ग्रीष्मे राजन्यः शरदि वैश्यः इति MīmāKau. ii. 25.20 (*on* ii. 3.4); MayūMāli. 453.15 (*on* vi. 1.7); **3A** not having begun or commenced or undertaken अनारम्भात्तु कार्याणां (v.l. अनारभ्य हि कार्याणि) नार्थः संपद्यते क्वचित् MahāBhā. x. 2.33; इति कर्माण्यनारभ्य कामं छन्दाद् विमोक्षते BrahmāṇḍP. ii. 4.19; अनारभ्योक्तकाले च वेदान् कन्यां य उद्वहेत्।... स्यात्सर्वकर्मबहिष्कृतः LaghvāśvaSm. 12.4; **3B** not having caused or produced न खल्वसमानविग्रहः पुरुषाणामनारभ्य कांचिन्महतीमापदमुपशाम्यति YaśasCam. ii. 17.4; सत्फलानि कर्माण्यनारभ्यैव शरीरं स्वफलं जनयन्ति, इतराणि तु शरीरारम्भद्वारमिति नास्त्यामुष्मिकत्वनियमः TantrRa. 188.20.

अनारभ्य (an-ārabhya) *adj.* [*f.* -ā] **1** not fit or worthy to be commenced or undertaken or introduced अनारभ्या भवन्त्यर्थाः केचिन्नित्यं तथागताः। कृतः पुरुषकारोऽपि भवेद्येषु निरर्थकः MahāBhā. v. 34.20; v. 44.3; सिद्धत्वादनारम्भ इति दर्शनस्पर्शनाभ्यामेकार्थग्रहणादित्येतस्मिन् प्रकरणे सिद्धम् आत्मव्यतिरेकः सिद्धत्वादनारभ्यं प्रकरणम् NyāyVār. 362.8 (*on* iii. 1.7); 130.6 (*on* i. 1.35); संदेहाभावेनाधिकरणमनारभ्यमाशङ्क्य संदेहकारणं दर्शयितुमाह — तत्र तावदिदं सिद्धमित्यादिना श्लोकपञ्चकेन TātpaṬ.(U.) 241.8 (*on* 5(3).8); नापि द्वारशब्दस्य स्थाने लाटभाषातोऽन्यत्र वारशब्दः संभवति। तेनानारभ्य एवायं विपर्ययाल्लसंभवात् TantrVā. 200.22 (*on* i. 3.18); परिशेषसिद्धत्वाद्ब्राह्मणलक्षणमवचनीयमिति सूत्रमिदमनारभ्यमिति प्रतिभाति TantrVā. 416.18 (*on* ii. 1.33); न ह्यैवात्र प्राणशब्दं प्रतीयत इति पूर्वपक्षाभावादनारभ्यमेवत् Bhām. 158.14 (*on* i. 1.28); TantrRa. 137.2; इदं विचारशास्त्रं विधिप्रसक्त्यानारभ्यमारभ्यं वेति मुख्यो विचारः YuktiSneha. 5.13 (*on* i. 1.1); न ह्यैवात्र इन्द्रप्राणप्रज्ञादिशब्दैरवगन्तव्यमिति। नन्वनारभ्यमेवैतत् प्राक् प्राणचिन्तया गतार्थत्वात् GoviBh. 28.3 (*on* i. 1.31); **2** not possible to be accomplished or produced न हि वचनशतेनाप्यनारभ्योऽर्थः शक्यो विधातुम्। ... उदकेन दग्धव्यमग्निना छेदयितव्यमिति ŚābaBh. 681.2 (*on* iii. 1.12); ननु अनारभ्यो मोक्षः, कथमस्य कर्मकार्यत्वमुच्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 792.10 (*on* iv. 1.16); आरभ्यत्वाभ्युपगमे मुक्तेस्तस्यायथोदितम्। अनारभ्या त्वियं मुक्तिस्तस्त्विद्वेद्धानहेतुतः BṛĀraUBhVā. iii. 3.17; सोऽनारभ्योऽर्थः प्रतिज्ञातो भवेत् इत्येनचिंतं चिन्वीतेति Kāśi. iii. 143.21 (*on* 5(6).17); **3** not to be connected with any context विदेवनीयादयोऽभिषेचनीयादूर्ध्वं समाम्नायमानाः क्रमादभिषेचनीयाङ्गम्। विरोधे च प्रकरणं बलीय इत्युक्तम्। तस्मादनिर्णीतत्वादनारभ्यम् TupṬ. 41.8 (*on* iv. 4.3); TantrRa. 205.15; **4** not to be practised or followed ननु च ब्राह्मणस्य नियोगप्रतिषेधादनारभ्योऽयम् (कल्पः) BālaKrī. i. 247.10 (*on* 2. 131)

अनारभ्यता (anārabhya-tā) *f.* the state of not being worthy to be undertaken विषयप्रयोजनपरमिदं सूत्रमिति परमतम्। तन्मन्दम्, वेदाध्ययनस्याविवक्षितार्थतया हि नाध्ययनविध्याक्षिप्तं शास्त्रमित्यारम्भहेत्वभावादनारभ्यतां निवर्तयितुम् युक्तम् NayaVi. 4.7 (*on* i. 1.1)

अनारभ्यत्व (anārabhya-tva) *n.* **A** the state of not being possible to be performed अनारभ्यत्वात् KātyŚS. i. 8.3 (comm. अस्यार्थस्यानारभ्यत्वात् नैवारम्भणीयोऽयमर्थः यद्गुणभूतस्य द्रव्यस्यानुरोधेन प्रधानभूतस्य यागस्यावृत्तिः तस्माद्विकल्प एव न समुच्चयः); **B** the state of not being possible to be accomplished or produced कार्याकारोऽपि कारणस्यात्मभूत एव, अनात्मभूतस्यानारभ्यत्वात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 323.13 (*on* ii. 1.18); अनारभ्यत्वान्मोक्षस्य BṛĀraUBh. 386.10 (*on* iii. 3.1); मोक्षस्य नित्यत्वात् अनारभ्यत्वे स्वं फलम् आरभत एव GītāBh.(Śaṅ.) 180.14 (*on* 6.1); अयं परमात्मा देहाद्विकूटस्थभावेन निरूपितः शरीरस्थोऽपि अनादित्वादनारभ्यत्वादव्ययो व्ययरहितः GītāBh.(Rā.) 587.1 (*on* 13.31); हिरण्मय इति ... न मयडत्र विकारमादाय प्रयुज्यते, अनारभ्यत्वादात्मनः VedāntSā.(Rā.) 44.4 (*on* i. 1.21); **C** the state of not being possible to be commenced अथ योगानुशासनमितिवद् ब्रह्मज्ञानेच्छाया अनारभ्यत्वात् PrakaVi. 22.11.

अनारभ्यत्ववचन (anārabhyatva-vacana) *n.* the statement of not being possible to be produced इत्युक्तपरिहारार्थं नैतत्सम्यगितीर्यते । अनारभ्यत्ववचनं तद्धेतुप्रतिपत्तये BṛĀraUBhVā. iii. 3.16 (comm. अनारभ्यत्वान्मोक्षस्येति भाष्यमवतारयति)

अनारभ्यपाठ (anārabhya-pāṭha) *m.* statement made without having connection with a particular context, general statement येनेत्सेत् कर्मणा तत्र जयाहोमेऽखिलार्थता । वैदिकेष्वेव वा सर्वशेषोऽसंकोचकत्वतः । होम आहवनीये स्यात् कृष्यादिषु न सोऽस्ति हि । तेनानारभ्यपाठेऽपि वैदिकेष्वेव ते जयाः NyāyMāVi. 162.9 (*on* iii. 4.13)

अनारभ्यप्रदानसंयोग (anārabhya-pradānasaṁyoga) *m.* association with the (injunction of) giving occurring as an isolated statement without having connection with any particular context अनारभ्यप्रधा(? दा)नसंयोगेन स्वाहाकारवषट्कारौ श्रूयेते ṬupṬ. 289.3 (*on* x. 8.20)

अनारभ्यमाणविभ्रममज्जन (anārabhyamāna-vibhramamajjana) *adj.* where (i. e in the premises of which) sportive bathing is not being undertaken मन्दिरमपि ⋯ असुरापहारभीतभव्याप्सरःपरिहृतस्वेच्छाविहारम् उद्यानवापीष्वनारभ्यमाणविभ्रममज्जनम् उद्विग्नसकलपरिजनं दृष्टम् TilaMañ. 41.15.

अनारभ्यवचन (anārabhya-vacana) *n.* statement made without having connection with a particular context, general statement अस्ति चानारभ्यवचनं वषट्कारेण वा स्वाहाकारेण वा देवेभ्योऽन्नं प्रदीयत इति ŚābaBh. 2075.17 (*on* x. 8.20)

अनारभ्यवाक्य (anārabhya-vākya) *n.* statement made without having connection with a particular context, general statement अतो नानूयाजेषु इतिवत् पर्युदास एवायमनारभ्यवाक्यशेष उक्तविधप्रथमप्रयोगभिन्ने प्रवृत्त्यात् BhāṭṭDī. i. 289.15 (*on* iii. 3.12); अनारभ्यवाक्ये च क्रतुर्न संनिहितः किंतु सामिधेनीद्वारा कथंचिद् हृदयमागमयितव्यस्ततश्चानारभ्यवाक्यं यावत्सामिधेनीद्वारा क्रतुसंबन्धं बोधयितुं प्रवर्तेत MayūMāli. 781.9 (*on* x. 8.9)

अनारभ्यवाद (anārabhya-vāda) *m.* statement or injunction made without having connection with a particular context, disconnected or isolated statement उपांशुयाजमन्तरा यजत्यजामित्वायेति विज्ञायते । अनारभ्यवाद इत्येकेषाम् BhārPariśeṣaSū. 21; अप्रकरणोत्पत्तिरनारभ्यवाद आश्रयित्वात् सर्वगुणः (विधिः) KātyŚS. i. 3.28; तत्प्रकृत्यर्थं यथान्येऽनारभ्यवादाः MīmāSū. iii. 6.14; विहारदर्शनं विशिष्टस्यानारभ्यवादानां प्रकृत्यर्थत्वात् MīmāSū. vii. 4.20; ŚābaBh. 1582.11 (*on* vii. 4.20); होता वाग्निष्टोमचमसेषु शब्दसंयोगात् । शेषोऽनारभ्यवादः SaṅkarKā. (AOR. 1965) ii. 3.37; पौरुषेयं कथ वस्तु विदध्याच्छाश्वतो विधिः । तेनानारभ्यवादेऽपि विधिर्नैवास्ति तादृशः TantrVā. 218.14 (*on* i. 3.18); एकस्य तूभयत्वे संयोगपृथक्त्वं कारणं तच्चेह प्रकरणानारभ्यवादाभ्यामवगतम् TantrVā. 234.12 (*on* i. 3.25); यथा साप्तदश्यस्यानारभ्यवादेन सामिधेनीसंबन्धितयोत्पत्तेः प्राकरणिकैश्च वचनैर्विनियोगादर्थवत्त्वम् TantrVā. 613.17 (*on* ii. 3.20); 755.2 (*on* iii. 1.22); 900.21 (*on* iii. 3.33); सर्वो ह्यनारभ्यवादो वाक्यसंयोगेनाङ्गं विधत्ते लिङ्गेन वा केनचिद् व्यभिचारिणा TantrVā 992.12 (*on* iii. 4.30(?24)); एवं चानारभ्यवादस्वरसो न भग्नो भविष्यति TantrVā. 994.3 (*on* iii. 4.31(?25)); 1075.6 (*on* iii. 6.8); अनारभ्यवादेनापि योऽर्थो न्याय देव प्राप्यमाणः स एव प्राप्यते ṬupṬ. 17.12 (*on* iv. 1.48); तत्रार्थात्मिका (भावना) ⋯ स्ववाक्यप्रकरणान्यप्रकरणानारभ्यवादस्मृतिलोकाचारप्राप्ततत्तदितिकर्तव्यतावती तत्र तत्र सिध्यति Kāśi. ii. 13.24 (*on* 5(1).15); YuktiSneha. 47.26 (*on* i. 1.5); अनारभ्यवादविचारप्रस्तावागतशेषविषयं विचारं समाप्येदानीं तमेवानारभ्यवादमनुसंधत्ते ŚāstrDī. 296.11 (*on* iii. 6.1); विश्वजिदधिकरणे हि सर्वेषामनारभ्यवादानामश्रुतफलानां क्रतुसंबन्धप्रमाणश्रुत्यादिशून्यानामफलत्वनिराकरणेन फलवत्त्वं साध्यते TantrRa. 31.9; सर्व एवैते सामान्यविधयो दर्शश्राद्धमेवारभ्याम्नायन्ते । न कश्चिदप्यत्रानारभ्यवादोऽस्ति CaturCin. iii(1). 1057.11; iii(1).1116.4; अथोच्येतारभ्याधीतविरुद्धधर्मावरुद्धायां प्रकृतौ अनारभ्यवादस्य विकृतौ निवेशः CaturCin. iii(2). 601.21; अनारभ्यवादेन यागसंयोगश्रुतेः 'स एष सप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्त' इति वचनात् अदृष्टमुपकार इति प्राप्ते ब्रूमः SaṅkarKāBh. 90.9 (*on* ii. 3.1); चतुर्गृहीतं जुहोतीत्यनारभ्यवादेन होमाद्यनुवादेन चतुर्गृहीतमात्रविधानात् MīmāKau. ii. 196.3 (*on* iii. 1.20); BhāṭṭCan. 123.3 (*on* xvi. 4.1); न प्रथमयज्ञ इति वाक्यस्यानारभ्यवादसंनिधिसमाम्नातत्वाभावेन तदेकवाक्यत्वासंभवेन पर्युदासायोगात् MayūMāli. 257.10 (*on* iii. 3.12)

अनारभ्यवादगत (anārabhyavāda-gata) *adj.* belonging to a statement made without having any connection with a particular context अथानारभ्यवादगतं चतुष्ट्वमेवाष्टसंख्यालक्षणार्थं कस्मान्न भवति TantrRa. 111.8; VidhiRa. 34(185.25)

अनारभ्यवादत्व (anārabhyavāda-tva) *n.* the state of being mentioned without having connection with any particular context संनिपातेऽवैगुण्यात्प्रकृतिवत्तुल्यकल्पा यजेरन् ।⋯न वानारभ्यवादत्वात् MīmāSū. vi. 6.3; अनारभ्यवादत्वादेव स्रुवादिसंबन्धस्य प्रकृतिविकृतिष्वविशेषात्सर्वार्थत्वमिति पूर्वः पक्षः TantrVā. 1071.18 (*on* iii. 6.1); 1085.11 (*on* iii. 6.14); तस्मात्वेष्टयर्थमाधानं अनारभ्यवादप्रस्तावादाधानवाक्यस्यानारभ्यवादत्वमेव स्थितम् ŚāstrDī. 301.6 (*on* iii. 6.4); MayūMāli. 301.9 (*on* iii. 6.4); 539.26 (*on* vii. 3.9)

अनारभ्यवादन्याय (anārabhyavāda-nyāya) *m.* procedure adopted in the case of isolated statement (in deciding whether a particular rite, property, statement etc. are meant for the archetype only or for any rite without restriction) अयं तु (क्रतुः) प्रतिषेधत्वात्प्राप्तिमपेक्षमाणो लौकिकव्यापारेभ्यो वैदिकेभ्यश्चाध्ययनाधानाग्निहोत्रदर्शपूर्णमासादिभ्यः प्रवर्ग्यप्राप्त्यभावान्निवर्तमानः सामर्थ्येन सोमं गच्छति तत्राप्यनारभ्यवादन्यायेन ज्योतिष्टोमम् TantrVā. 898.17 (*on* iii. 3.33); 1152.4 (*on* iii. 7.39)

अनारभ्यवादपक्ष (anārabhyavāda-pakṣa) *m.* view which maintains that the statement is general श्रौतमिदं वाक्यं तदापि -- प्रकरणाधीतं चेत्तत्रैव कस्मिंश्चित्कर्मणि निवेक्ष्यते, अनारभ्यवादपक्षेऽपि ⋯ नियतविषयमेव व्याख्यास्यते NyāyMañ. i. 236.21.

अनारभ्यवादप्रतिषेध (anārabhyavāda-pratiṣedha) *m.* prohibition of statement made without having connection with a particular context औत्तरवेदिकोऽनारभ्यवादप्रतिषेधः MīmāSū. vii. 3.25.

अनारभ्यवादप्रस्ताव (anārabhyavāda-prastāva) *m.* mention of the disconnected injunction अनारभ्यवादप्रस्तावेनाध्याधेयस्य प्रथमं तावदनारभ्यवादत्वमेव प्रतिपाद्यते TantrVā. 1084.15 (*on* iii. 6.11); ŚāstrDī. 301.6 (*on* iii. 6.4); MayūMāli. 277.11 (*on* iii. 4.18)

अनारभ्यवादप्राप्त (anārabhyavāda-prāpta) *adj.* [*f.* -ā] applicable through (the rule of) disconnected or general injunction अनारभ्यवादप्राप्तश्च ये यजामहः पर्युदासपक्षे पुनर्नानूयाजशब्दाभ्यां यागान्तराणि ŚāstrDī. 771.4 (*on* x. 8.1); तदिदमनारभ्यवादप्राप्तस्य स्वाहाकारस्य विशेषेषु पुनः श्रवणं साप्तदश्यवदुपसंहारार्थम् ŚāstrDī. 782.7 (*on* x. 8.10); वैमृधादिषु विकृतिष्वनारभ्यवादप्राप्ताः सप्तदश सामिधेन्यः प्राकरणिकेन विधिना पुनर्विधीयमानाः ⋯ वैमृधादेरपूर्वतां गमयन्ति । साप्तदश्यं त्वनारभ्यवादप्राप्तमनूद्यते NyāyMāVi. 607.23 (*on* x. 8.9); VidhiRa. 37(?39) (197.12)

अनारभ्यवादरूप (anārabhyavāda-rūpa) *n.* [Inst.] in the form of disconnected or general injunction यत्तु यज्ञावचरग्रहणं तत्प्रकृतयज्ञाभावादनारभ्यवादरूपेण सर्वत्र विदधाति TantrVā. 755.11 (*on* iii. 1.22); पवमानहविष्याधानाङ्गं उत तान्यप्याधानेन समप्रधानानि ⋯। अनङ्गत्वे तु कथंचिदपि यज्ञसंयुक्तानां प्रकृताधाननिवेशासंभवादिष्टीनां च स्वयमप्रकृतत्वादनारभ्यवादरूपेण सर्वयज्ञेषु भवन्ति ŚāstrDī. 203.15 (*on* iii. 1.12); *adj.* having the form of unconnected or general injunction नन्वेवमनारभ्यवादरूपेऽग्निप्रकरणेऽग्निष्टोमादिवाक्यैः क्रत्वन्वयकरणात् प्रागेव य एवं विद्वानग्निं चिनुत इत्युत्पन्नः शुद्धोऽग्निः श्येनाकृत्यादिगुणफलविधिष्वाश्रयत्वेनान्वेति VidhiRa. 36(189.6)

अनारभ्यवादविधि (anārabhyavāda-vidhi) *m.* injunction stated without having connection with a particular context काठके चानारभ्यवादविधिना सर्वयज्ञगतयजनयाजनसंबन्धोऽध्यापनाध्ययनसंबन्धश्च श्रूयते TantrVā. 124.2 (*on* i. 3.7); न चैतद्वाक्यं स्रुवस्यापि विधायकम् । प्रधानक्रियानुपादाने सति विशिष्टविधानेऽनुपपद्यमाने वाक्यभेदप्रसङ्गात् । तस्मादनारभ्यवादविधिप्रापिते स्रुवस्य खादिरत्वे तद्धर्मातिदेशः कल्पयितव्यः TantrVā. 1073.13 (*on* iii. 6.5)

अनारभ्यवादविध्यधीत (anārabhyavādavidhy-adhīta) *adj.* recited in accordance with the injunction stated without having connection with a particular context यामश्रुतपरिग्रहाच्च सर्वैरनारभ्यवादविध्यधीतो वेदोऽपेक्षित इत्यवश्यं ब्रह्मचर्यकाल एव समस्तो वेदोऽध्येतव्यः TantrVā. 1168.15 (*on* iii. 3.18)

अनारभ्यवादविहित (anārabhyavāda-vihita) *adj.* enjoined by a disconnected statement अग्निरनारभ्यवादविहितः स वाक्येन प्रकृतौ विकृतिषु च कासुचिद् विनियुज्यते ŚāstrDī. 782.17 (*on* x. 8.23)

अनारभ्यवादस्थितत्व (anārabhyavādasthita-tva) *n.* the state of belonging to a disconnected or general context न चास्यानारभ्यवादस्थितत्वेन साधारणप्राप्तिरिति वाच्यम् CaturCin. iii(1). 1116.3.

अनारभ्यवादाधीत (anārabhyavādādhīta) *adj.* mentioned in the disconnected or general statements विज्ञातवक्तावक्तैरपि श्रुत्यादिभिः समाख्यापर्यन्तैर्यावन्तः शेषाः प्रणीयन्ते ते सर्वे शेषिकर्मभावेन प्रार्थिता इत्थंभावेन सहानारभ्यवादाधीतैर्गृह्यन्ते TantrVā. 119.6 (*on* i. 3.5)

अनारभ्यविगर्हित (anārabhya-vigarhita) *n.* blame expressed without having connection to anyone अविदितमिन्नार्थगम्भीरमनारभ्यविगर्हितम्।

-त्वदिदं समुपश्रुत्य साकम्पमिव मे मनः JātaMā. 172.15 (26.26)

अनारभ्यविचार (anārabhya-vicāra) *m.* inquiry not having connection with any specific context प्रकरणस्य पूर्वैः सह विरोधाविरोधविचार-पेटिकायामनारभ्यविचारप्रस्तावसंगतिस्तूत्तराधिकरणे ग्रन्थ एव स्फुटा MayūMāli. 271.20 (*on* iii. 4.12)

अनारभ्यविधा (anārabhya-vidhā) *f* procedure adopted in the case of a disconnected statement यत्र फलवदेकं समाम्नातं स्थलान्तरे चानारभ्यविधयाफलमारादुपकारक तयोश्चोभयोरपि वचनद्वयात्स्वतन्त्रैककालकर्तव्यता MImāKau. ii. 339.14 (*on* iii. 3.12)

अनारभ्यविधान (anārabhya-vidhāna) *n.* injunction not having connection with any particular context, disconnected or general injunction स्याद्वानारभ्यविधानादन्ते लिङ्गविरोधात् MImāSū. ix. 1.32; x. 5.54; प्रतिषेधः प्रदेशेऽनारभ्यविधाने च प्राप्तप्रतिषिद्धत्वाद्विकल्पः स्यात् MImāSū. x. 8.1; वाक्यशेषो वा क्रतुना ग्रहणात्स्यादनारभ्यविधानस्य MImāSū. x. 8.19; वाक्यशेषः स्यात्प्रतिषेधः, प्रदेशानारभ्यविधानयोः ŚābaBh. 2059.6 (*on* x. 8.4); न च 'न हिंस्यात् भूतानि' इति वाक्यान्तरावगतिर्भवति अनारभ्यविधानात् Bṛha. 40.12 (*on* i. 1.2); अनारभ्यविधानाद्धोममात्रे चतुर्गृहीतम् ṬupṬ. 16.22 (*on* iv. 1.48); यौ पुनरेकविषयौ विधिप्रतिषेधौ तावेव षोडशिग्रहग्रहणाग्रहणवद्विकल्पेते इति। तदयुक्तं प्रतिषेधप्रदेशेऽनारभ्यविधानेन प्राप्तप्रतिषेधत्वाद्विकल्पः स्यादित्यधिकरणविरोधात् CaturCin. iii(2). 188.1; सामिधेनीसंबन्धोऽपि प्राकरणिकवचनैरेव सिद्ध्यतीति अनारभ्यविधानस्य वैयर्थ्यशङ्का प्राप्नोति VidhiRa. 8(39.2); MayūMāli. 166.14 (*on* ii. 3.5)

अनारभ्यविधि (anārabhya-vidhi) *m.* injunction without having any connection with a particular context, disconnected or general injunction प्रकृतौ चेदस्ति, चोदकेनैव विकृतिं प्राप्नोति। ततो नानारभ्यविधिमाकाङ्क्षति। तस्मादनाकाङ्क्षितत्वादनारभ्यविधिर्न तत्र विदधाति ŚābaBh. 1026.1 (*on* iii. 6.2); न साप्तदश्यं बलवद्विकृतिष्वौपदेशिकम्। अनारभ्यविधेस्तद्धि सामिधेन्यङ्गतां गतम् TantrVā. 1077.18 (*on* iii. 6.9); 1078.5 (*on* iii. 6.9); नन्वेवमनारभ्यविधिरनुवादः स्यात् ṬupṬ. 17.14 (*on* iv. 1.48); अस्ति चानारभ्यविधिः यदाहवनीये जुह्वतीति Kāśi. i. 181.7 (*on* 2.232); (विधिः) प्रकृत्यग्निष्टोमार्थ एव स्यात् अनारभ्यविधेः प्रकृतिगामित्वादित्यर्थः SaṅkarKāBh. 152.21 (*on* iii. 3.2); NyāySu.(So.) 8.12 (*on* i. 2.2); अनारभ्यविधिः सामान्यविधिः ArthSaṁ. 54.1; MImāNyāPra. 215.2; ननु मन्त्रस्य विधायकत्वाभावेनानारभ्यविधिशेषत्वासंभवात्कथमुपसंहारार्थ[त्व]म् MayūMāli. 782.1 (*on* x. 8.10); 'स्वाहाशिरस्केण मन्त्रेण जुहुया'दित्येवं स्वाहाशब्दविधावपि तात्पर्यावगमात्संभवत्यनारभ्यविधिप्राप्तस्वाहाकारोपसंहारार्थत्वमिति भावः MayūMāli. 782.4 (*on* x. 8.10)

अनारभ्यविधित्व (anārabhyavidhi-tva) *n.* the state of being a disconnected or general injunction अनारभ्यवादेऽपि विधिर्नैवास्ति तादृशः। अनारभ्यविधित्वे च न कर्मार्थत्वसंभवः TantrVā. 218.15 (*on* i. 3.18)

अनारभ्यविहित (anārabhya-vihita) *adj.* disconnectedly or generally enjoined, enjoined without having connection with a particular context ये चानारभ्यविहिता ये च प्रकरणे ग्रहाः। सर्वे तत्साधनत्वात्तद्धर्मसंबन्धमाप्नुयुः ŚāstrDI. 309.10 (*on* iii. 6.11); शास्त्रीयमात्मज्ञानं क्रतुविधिभिरपेक्षितं तस्य चानारभ्यविहितस्यापि सामर्थ्येन ... क्रत्वङ्गत्वावधारणात् तद्द्वारेण पुरुषार्थानुबन्धित्वम् NyāySu.(So.) 25.1 (*on* i. 2.7); °साप्तदश्यविधिष्वनारभ्यविहितशास्त्रस्योपसंहारार्थत्वेन तदितरविकृतीनां साप्तदश्यसंबन्धव्यावृत्तिफलकतया परिसंख्यारूपेषु तल्लक्षणाव्याप्तिः स्यात् VidhiRa. 8 (40.23); अत एव हिरण्यधारणादौ अनारभ्यविहिते व्यभिचरितक्रतुसंबन्धाभावेन च पर्णतान्यायानवसरे सति फलाकाङ्क्षायां न तत्कल्पना SiddhāTa. 21.13.

अनारभ्यश्रुत (anārabhya-śruta) *adj.* [*f.* -ā] disconnectedly or generally mentioned, mentioned without having connection with a particular context अनारभ्यश्रुतं हि साप्तदश्यं यावत्सामिधेनीद्वारा सकलविकृत्यङ्गं कल्प्यते तावत्प्राकरणिकैर्वाक्यैर्मित्रविन्दादिसंबन्धे कृते क्षीणार्थापत्तिर्न क्रत्वन्तरसंबन्धं कल्पयति VidhiRa. 8 (38.18); यावतोऽश्वान् प्रतिगृह्णीयात् तावतो वारुणान् चतुष्कपालान् निर्वपेत् इत्यनारभ्यश्रुतेष्टिरग्निमत्कर्मसंबन्ध्यश्वदाननिमित्तिका GuruCandr. i. 324.11; LaCandr. 380.7; BhāṭṭDI. ii. 20.8 (*on* iii. 6.1); अप्रकरणेऽनारभ्यश्रुते वायव्यादिवाक्ये दार्शपूर्णमासिकः संस्कार एवानूद्यते न तु यागो विधीयते MayūMāli. 167.16 (*on* ii. 3.5)

अनारभ्यसमाम्नात (anārabhya-samāmnāta) *adj.* mentioned without having connection with any particular context तत्र प्रकरणादेते तद्वतिग्रहमात्रगाः (धर्माः)। नानारभ्यसमाम्नातग्रहार्थाः स्युरसंनिधेः ŚāstrDI. 309.7 (*on* iii. 6.11)

अनारभ्यस्तनकल्प (anārabhya-stanakalpa) *m.* prescription of (milking of) udders without having connection with a particular context सर्वेषामुपसत्स्वनारभ्यस्तनकल्प आम्नातः ĀpaŚS. x. 16.15.

अनारभ्याग्निसंयोग (anārabhyāgnisaṁyoga) *m.* connection with the sacred fire mentioned without having reference to any particular context इष्टित्वेन तु संस्तुते होमः स्यादनारभ्याग्निसंयोगादितरेषामवाच्यत्वात् MImāSū. vi. 8.7; निर्देशो वानाहिताग्नेरनारभ्याग्निसंयोगात् MImāSū. vi. 8.9.

अनारभ्याधीत (anārabhyādhīta) *adj.* [*f.* -ā] mentioned or prescribed without having connection with a particular context, mentioned or prescribed disconnectedly or generally प्रकृतौ वा निविशेरन्ननारभ्याधीतानि पात्राणि ŚābaBh. 1025.11 (*on* iii. 6.2); एवमेवानारभ्याधीताराद्युपकारकसामवायिकाङ्गवाक्यानि योजयितव्यानि TantrVā. 13.8 (*on* i. 2.7); अनारभ्याधीतं प्रकरणाधीतेन पौर्वापर्येण विरोधे पूर्वं परेण ... बाध्यते TantrVā. 879.21 (*on* iii. 3.14); अनारभ्याधीता जातिविशेषाः क्रत्वर्थाः पुरुषार्थाश्च ṬupṬ. 30.6 (*on* iv. 3.1); अनारभ्याधीतान्यपि हि एतानि ... क्रतुप्रयोगवचनेनैव अङ्गान्तरवत् संस्पृश्यन्ते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 685.6 (*on* iii. 3.42); 687.2 (*on* iii. 3.42); तदेवं साधुभिर्भाषितव्यमसाधुभिर्नेति विधिनिषेधयोरनारभ्याधीतयोः श्रूयमाणयोरपि दौःस्थित्यात् NyāyMañ. i. 378.7; अप्राकरणिकस्य कर्मणोऽङ्गमप्यनारभ्याधीतम् ManuBh. i. 294.2 (*on* 3.192); तेषाम् ... अनारभ्याधीतस्य ... साप्तदश्यस्य ... प्रकृतावेव निवेशः PrakaPañ. 461.1; अनारभ्याधीतमपि यस्य पर्णमयी जुहूर्भवतीत्यव्यभिचरितक्रतुसंबन्धजुहूद्वारेण जुहूपदं क्रतुं स्मारयत् Bhām. 93.8 (*on* i. 1.4); ज्येष्ठानां वीर्याणां ब्रह्मणि संभृतिर्द्युव्याप्तिश्च ब्रह्मण इत्येतदनारभ्याधीतमपि न सर्वोपासनशेषभूतम् VedāntSā.(Rā.) 301.4 (*on* iii. 3.23); 'सप्तदश सामिधेनीरनुब्रूयात्' इत्यनारभ्याधीतस्य ... अर्थवता ... उपसंहारः Mitā. 92.28 (*on* 1.256); अनारभ्याधीताः पृश्निप्राणग्रहाः। ते किं प्रकृतौ निविशन्ते उत विकृताविति संदेहः SaṅkarKāBh. 166.3 (*on* iii. 3.46); क्रत्वङ्गत्वम् ... अनारभ्याधीतानां तावन्न शक्यते शङ्कितुम् NyāySu.(So.) 24.4 (*on* i. 2.7); दुर्वर्णोऽस्य भ्रातृव्यो भवतीत्यनारभ्याधीते संशयः VedāntKa. 74.21 (*on* i. 1.4); LaCandr. 502.22; अन्ये तु ... अनारभ्याधीतसर्वविद्यासाधारणकौषीतकिवाक्यैकदेशप्रतिपन्नोपायनस्य सर्वहानवाक्यानां शेषत्वात् केवलहानश्रवणेऽप्युपसंहर्तव्यमित्याहुः ŚrutaPra. ii. 490.8 (*on* iii. 3.26); अनाश्रितविधानविशेषमिण्मात्रमनारभ्याधीतेन प्रतिषेधेन यथा बाध्येतेति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vii. 2.13; श्रुतिलिङ्गवाक्यादिविरोधप्रतिपत्तिकर्मानारभ्याधीतबहुप्रधानोपकारकप्रयाजादियाजमानचिन्तनम् SarvaDaSaṁ. 12.7; प्रथमे पादे — शेषत्वबोधकानां श्रुतिलिङ्गादीनां मध्ये श्रुतिर्विचारिता।... षष्ठे — अनारभ्याधीतानि NyāyMāVi. 6.8 (*on* i. 1.0); YuktiSneha. 3.13 (*on* i. 1.1); अनारभ्याधीतानां प्रकृतिगामित्वं न्याय्यम्, तथापि श्रुतेन पाञ्चदश्येनावरुद्धत्वाद्विकृतिष्वेतन्निविशते NyāyMāVi. 607.22 (*on* x. 8.9); MayūMāli. 62.4 (*on* i. 4.3); 167.3 (*on* ii. 3.5); 'पृथिव्यै स्वाहा' इति मन्त्रपाठोऽयम्। न त्वत्र स्वाहाकारोऽनारभ्याधीतब्राह्मणवाक्येनैव विधीयते NyāyMāVi. 609.3 (*on* x. 8.10); सेयं पर्णता अनारभ्याधीतापि सर्वप्रकृतिष्वेवान्वेति न विकृतिषु ArthSaṁ. 53.5; TantrRaha. 32.5; MImāNyāPra. 214.12; SetuBa. 200.8; अध्ययनं त्वनारभ्याधीतम्। अतो न क्रत्वर्थतया तन्नियमः TantrRaha. 65.21; न च — चमसगोदोहनवदेकप्रकरणगतयोरेव नित्यकाम्ययोः काम्यबलवत्त्वन्यायः प्रकरणाम्नातानारभ्याधीतयोस्तु तयोर्नित्यमपि प्रकरण(?णा)म्नातमेव बलवत् VidhiRa. 32 (177.12); अनारभ्याधीतसाप्तदश्यवाक्यस्यापि प्राकरणिकसाप्तदश्यवाक्यवन्मित्रविन्दादिमात्रशरणत्वे स्यात् VidhiRa. 39 (197.8); ŚivārkaMaDI. i. 145.21 (*on* i. 1.3); MImāNyāPra. 266.29; MayūMāli. 385.25 (*on* iv. 3.10); BālamBha. i. 417.6 (*on* 1.156); 'अथातोऽग्निमग्निष्टोमेनानुयजन्ती'त्यनारभ्याधीते वाक्ये ... क्रतुशेषत्वमवगम्येत ŚivārkaMaDI. ii. 219.32 (*on* iii. 1.25); जुहोतिधातुः ... अनारभ्याधीतांश्च सर्वानपि होमान् ... अनुवदति PūrvottaVāNaMā. 4.4; पदादिशास्त्रस्य अनारभ्याधीताहवनीयादिशास्त्रात्पूर्वप्रवृत्तत्वेऽप्यतादृशयोरुत्सर्गापवादशास्त्रयोः ... युगपत्प्रवृत्तेः GuruCandr. i. 337.13; i. 476.23; अनारभ्याधीतस्य प्रवर्ग्यस्येव ... ज्योतिष्टोमसंयोगो न तु फलान्तरकल्पना युज्यते SiddhāTa. 38.23; शौचप्रकरणानुगृहीतेन ब्रह्माण्डपुराणीयवाक्येनैवानारभ्याधीतस्यापस्तम्बीयवचनस्य संकोचो युक्तः VIraMi.(Āhnika.) 59.24; ज्योतिष्टोमप्रकरणस्थेन निषेधेनानारभ्याधीतस्य स्मार्तस्यासाधुभाषणनियमस्योपसंहारः MImāKau. i. 129.18 (*on* i. 3.27); i. 176.1 (*on* i. 4.3); i. 291.16 (*on* i. 4.27); अनारभ्याधीतकाठकवचनेन सर्वकर्मार्थत्वेनैव विधानात् MImāKau. ii. 198.8 (*on* iii. 1.21); ii. 97.23 (*on* ii. 3.29); ii. 128.6 (*on* ii. 4.26); तथाप्यनारभ्याधीततुल्येनाधानप्रकरणाधीतवाक्येन सर्वेषामाधानाङ्गतया संभाव्यमानानां पूर्णाहुत्यादिहोमानां साक्षादाहवनीयाङ्गत्वावगमात् MImāKau. ii. 207.8 (*on* iii. 1.22); उक्तविधात्मज्ञानस्य चानारभ्याधीतस्यापि ... क्रत्वङ्गत्वाविरोधः MImāKau. iii(1). 29.13 (*on* i. 2.7); iii(2). 201.9 (*on* ii. 2.16); अनारभ्याधीताभ्यां 'वायव्यं श्वेतमालभेत भूतिकामः', 'सौर्यं चरुं निर्वपेत् ब्रह्मवर्चसकामः' इत्येताभ्यां श्वेतचरुगुणौ विधीयेते BhāṭṭDI. i. 151.24 (*on* ii. 3.5); ii. 32.22 (*on* iii.

6.11); ii. 40.10 (*on* iii. 7.1); iv. 122.4 (*on* x. 8.13); अनारभ्याधीते सर्वक्रतूनामुपस्थितविशेषेऽपि — तत्रैवांशदाम्ययोरुत्पत्तिविधी BhāṭṭCan. 92.3 (*on* xv. 3.14); सोमादौ च तन्निषेधप्राप्तेरनारभ्याधीतनिषेधान्तरानर्थक्यं स्यादिति चेन्न। पुरुषार्थक्रत्वर्थभेदेनोभयोरुपपत्तेः VaiyāBhū. 199.14 (*on* 37); अनारभ्याधीतानामुपसंहारे प्रमाणाभावादारभ्याधीतानामेवोपसंहारः GovīBh. 228.12 (*on* iii. 3.12)

अनारभ्याधीतता (anārabhyādhīta-tā) *f.* the state of being mentioned without having connection with any particular context एवं च अहिंसाशास्त्रेण पुरुषार्थहिंसायाः पुरुषार्थो निषेधः क्रियत इति अनारभ्याधीततया संप्रतिपन्नेऽर्थे स्थिते, तेन क्रत्वर्थहिंसाया अपि निषेधः क्रियते PūrvottaVāNaMā. 52.3; यत्र ··· वाक्यान्तरे गुणोपादानं तत्र पूर्ववाक्यस्य नैव विधित्वम्। अपि तु अनुवादत्वमेव गुणविधानार्थम्। तत्र तु तस्यानारभ्याधीतत्वेऽतावान् विशेषः MīmāKau. ii. 328.13 (*on* iii. 3.10)

अनारभ्याधीतत्व (anārabhyādhīta-tva) *n.* the state of being mentioned without having connection with a particular context श्वेतमालभेत चरुं निर्वपेदिति। ··· तत्रानारभ्याधीतत्वोपन्यासः संशयबीजापोनरक्त्य-प्रथमपक्षपरिग्रहतन्निराकरणार्थः TantrVā. 602.21 (*on* ii. 3.12); अयं त्वनारभ्याधीतत्वादवबोधपर्यवसायी सकलफलकर्मानुष्ठानोपयोगितया गम्यमानोऽधिकारः ManuBh. i. 200.18 (*on* 3.1); ii. 445.22 (*on* 11.237); इह तु वाक्यान्तरे स्ववाक्ये वा यत्फलमुक्तं तदेवमुक्तमन्तरङ्गत्वादनारभ्याधीतत्वाच्चेति तदेव स्थितं पृथक्प्रतिबन्धः फलमिति BrahmSūBh.(Bhā.) 200.14 (*on* iii. 3.64); न चानारभ्याधीतत्वेऽपि कर्मबोधकतया कर्माव्यभिचारात् कर्मविध्यनुवादः NayaVi. 11.7 (*on* i. 1.1); अक्रत्वर्थत्वादध्ययनस्य अनारभ्याधीतत्वात् श्रुत्याद्यभावाच्चाक्रत्वर्थत्वम् ŚāstrDī. 6.3 (*on* i. 1.1); 34.2 (*on* i. 1.2); अनारभ्याधीतत्वाद् एषां (गुणानाम्) सर्वासु (विद्यासु) उपसंहारः VedāntDī. 177.19 (*on* iii. 3.23); यथा पर्णमयीत्वस्यानारभ्याधीतत्वेऽपि जुहूद्वारेण 'यस्य पर्णमयी जुहूर्भवति' इति वाक्येन क्रत्वङ्गत्वसिद्धेः प्रयोगवचनप्रयोज्यत्वं तद्वदित्यर्थः PrakaVi. 887.17; VedāntKa. 456.11 (*on* iii. 3.42); NyāySu.(So.) 71.6 (*on* i. 2.19); वाक्यं श्रवणादिविधायकमस्तु, तस्यानारभ्याधीतत्वेनोक्तविरोधाभावात् VivaPraSaṁ. 6.1; 186.4; अनारभ्याधीतत्वान्नास्ति वायव्ये प्रकृतप्रत्यभिज्ञा NyāyMāVi. 99.3 (*on* ii. 3.8); 102.22 (*on* ii. 3.12); अनारभ्याधीतत्वेऽपि द्रव्यार्जननियमानां क्रत्वर्थत्वानङ्गीकारे अधिकारिणः अभावात् Subodhi. 44.27 (*on* 2.100); पिण्डपितृयज्ञः दर्शपूर्णमासाङ्गं वा स्वयं पुरुषार्थो वेति ··· अनारभ्याधीतत्वाच्च नाङ्गम् SarvaDaKau. 102.9; अनारभ्याधीतत्वेनाध्ययनस्याक्रत्वर्थत्वात् YuktiSneha. 6.22 (*on* i. 1.1); कर्मप्रकरणमनारभ्याधीतत्वेऽपि वाक्यादेव क्रतुसंबन्धोपपत्तिः ŚivārkaMaDī. ii. 358.5 (*on* iii. 3.41); न च एतद्दिष्टिविधायकवाक्यस्य अनारभ्याधीतत्वे अश्वदानस्य क्रत्वपूर्वार्थत्वप्रत्यायकं किंचिदस्ति PūrvottaVāNaMā. 47.13; UpaParā. 22.30; किं च। वेदान्ताः किं वेदशेषा वेदा वा। नाद्यः। अनुपयोगात्। अनारभ्याधीतत्वेन तदुपयोगित्वे पूर्वकाण्डविचारेणैव गतार्थत्वं विद्याप्रवेशश्च AnuBh. 11.24 (*on* i. 1.1); (प्रदक्षिणाविषये) सव्यापसव्यवचनानां त्वनारभ्याधीतत्वेन यत्किंचित्प्राचीनमितिवदन्यविषयत्वेन सावकाशत्वात् TristhaSe. 210.27; सामान्यशास्त्रं तु अनारभ्याधीतत्वादुत्पन्नहोमविषयकत्वात् ··· दुर्बलम् GuruCandr. i. 267.12; तस्मात्प्रोपवीत्येवाधीयीत याजयेद्यजेत वा यज्ञस्य प्रसृत्या इति काठके अनारभ्याधीतत्वाच्छ्रौतम् MīmāKau. i. 38.8 (*on* i. 3.9); ii. 82.19 (*on* ii. 3.24); iii(1). 4.1 (*on* i. 2.1); कौत्सादीनां त्वनारभ्याधीतत्वेन सत्यपि वचनेन क्रत्वङ्गत्वावगमे तदाधारभूताया योनेः प्रकरणपाठाभावेनाङ्गत्वानवगमात् MīmāKau. iii(1). 82.13 (*on* i. 2.44); iii(2). 95.2 (*on* ii. 1.23); न चानारभ्याधीतत्वेन दौर्बल्यम्, निरवकाशत्वरूपप्राबल्ययुक्तेरुभयत्रापि तुल्यत्वात् BhāṭṭDī. ii. 22.6 (*on* iii. 6.2); MayūMāli. 255.13 (*on* iii. 3.12)

अनारभ्याधीतन्याय (anārabhyādhīta-nyāya) *m.* procedure or maxim adopted in the case of *anārabhyādhīta* (in deciding whether a particular rite, property, statement etc. is meant for the archetype only or for any rite without restriction) यत्र तु बहून्यङ्गानि पठित्वा दूरे कचित् वाचनिकाङ्गाम्नानं तत्राल्पानुरोधेन बहूनि विच्छेदकान्यपनीय प्रकरणानुवृत्तिकल्पनायोगात् अल्पस्यैवानारभ्याधीतन्यायेनान्वयः परिकल्प्यते MīmāKau. ii. 201.1 (*on* iii. 1.21); उत्तराङ्गस्यानारभ्याधीतन्यायेन सामिधेन्यङ्गत्वोपपत्तेः नोपवीतविधौ प्रकरणानुवृत्तिः MīmāKau. ii. 201.10 (*on* iii. 1.21); BhāṭṭDī. i. 201.12 (*on* iii. 1.11)

अनारभ्याधीतवचन (anārabhyādhīta-vacana) *n.* statement made without having connection with a particular context आहवनीयादयोऽग्नयोऽनारभ्याधीतवचनैर्होमाद्यनुवादेन विहिताः पर्णतान्यायेन प्रकृतिहोमाद्यर्था एव BhāṭṭDī. ii. 55.8 (*on* iii. 7.20); नानृतं वदेदित्यनारभ्याधीतवचनस्य दर्शपूर्णमासप्रकरणपठितस्य नानृतं वदेदित्यस्यापि च विनिगमनाविरहात् VaiyāBhū. 72.11 (*on* 21)

अनारभ्याधीतवाक्य (anārabhyādhīta-vākya) *n.* statement made without having connection with a particular context आहवनीये जुहोत्याहवनीयस्य होमाधिकरणतया विधानात्तद्रूपस्यालौकिकस्यानारभ्याधीतवाक्यविहितादाधानादन्यतोऽनधिगमात् Bhām. 263.12 (*on* i. 3.34); अनावास्यायामपराह्णे पिण्डपितृयज्ञेन चरन्तीत्यत्रानारभ्याधीतवाक्ये श्रुतः पिण्डपितृयज्ञः क्रत्वर्थः पुरुषार्थो वा VedāntKa. 66.23 (*on* i. 1.4); 424.20 (*on* iii. 3.25); यस्य पर्णमयी जुहूः ··· इत्यादयनारभ्याधीतवाक्येष्वपि — जुह्वादीनाम् ··· सर्वक्रतुप्रकृतिभूतदर्शपूर्णमासयोरेवान्वयः TantrRaha. 59.27; वैदिके दाने ह्यनारभ्याधीतवाक्यात् सिध्यति UpaParā. 18.5; साप्तदश्यस्य ··· अनारभ्याधीतवाक्येन सामिधेनीसंबन्धसिद्धिः VidhiRa. 8 (38.24); ŚivārkaMaDī. i. 145.28 (*on* i. 1.3); अग्निमग्निहोमेनानुयजन्ति इत्यनारभ्याधीतवाक्ये चिलाद्येयिजिशब्दोऽस्याग्नेयत्वस्य अस्याः क्रतुशेषत्वमवगम्यते PūrvottaVāNaMā. 39.4; 149.10; अनारभ्याधीतवाक्यप्राप्तानुवादमात्रं साप्तदश्यपदमङ्गीकृत्य सामिधेनीविधिरेव — अङ्गीकर्तव्यः BhāṭṭDī. iv. 114.23 (*on* x. 8.9); iv. 115.12 (*on* x. 8.9); अनारभ्याधीतवाक्यप्राप्तानुवादकत्वासंभवाच्चेति द्रष्टव्यम् MayūMāli. 205.16 (*on* iii. 1.12)

अनारभ्याधीतवाद (anārabhyādhīta-vāda) *m.* statement made without having reference to a particular context सामिधेनीनां साप्तदश्यं अनारभ्याधीतवादेनोक्तम् UpaParā. 30.1.

अनारभ्याधीतव्यावृत्ति (anārabhyādhīta-vyāvṛtti) *f.* non application of the principle of *anārabhyādhīta* (i.e. mentioned without having reference to a particular context) प्रकरणस्य धर्मविधिषु विशेषणत्वं वक्तव्यम्। विशेषणत्वं विना अनारभ्याधीतव्यावृत्तिरलाभान्न च तत्संभवति MayūMāli. 309.8 (*on* iii. 6.11)

अनारभ्याधीतसंभृति (anārabhyādhīta-sambhṛti) *f.* (quality of) holding together (which is) mentioned without having connection with a specific context पूर्वाधिकरणे नाम्नोः स्थानभेदात् व्यवस्था कृता, तथानारभ्याधीतसंभृत्यादिकस्यापि स्थानभेदाद् व्यवस्थेति संगतिः ŚrutaPra. ii. 483.28 (*on* iii. 3.23)

अनारभ्याधीताग्नि (anārabhyādhītāgni) *m.* fire mentioned without having connection with a specific context अनारभ्याधीताग्निः साप्तदश्यन्यायेन विकृतिष्वेव प्राप्नुयान्न प्रकृतौ VidhiRa. 32 (176.14)

अनारभ्याधीतार्थत्व (anārabhyādhītārtha-tva) *n.* the state of being meant for something mentioned without having connection with a specific context प्राकरणिकग्रहार्था ग्रहधर्मा इति प्रतीतेरनारभ्याधीतार्थत्वमशक्यं प्रत्येतुम् TantrVā. 1104.3 (*on* iii. 6.32)

अनारभ्यापवाद (anārabhyāpavāda) *m.* special rule stated without phrasing a general rule earlier, special rule stated without having reference to a general rule earlier पुरस्तात् पुनः प्रतिषेधे सत्यनारभ्यापवादोऽयं भवति तेन यावानिण् नाम तस्य सर्वस्यैव प्रतिषेधः सिद्धो भवति MahāBh. iii. 282.11 (*on* vii. 2.8)

अनारभ्याम्नान (anārabhyāmnāna) *n.* statement without having connection with a particular context अनारभ्याम्नानेन षोडशिग्रहस्य सामान्यतः सर्वक्रिरात्रक्रतुसम्बन्धस्य स्पष्टत्वात्र तस्योपसंहारो युक्तः UpaParā. 30.11.

अनारभ्यारम्भकद्रव्यत्व (anārabhyārambhakadravya-tva) *n.* the state of being a substance neither producible nor producing विभुनी द्रव्ये परस्परसंयोगिनी अनारभ्यारम्भकद्रव्यत्वे सति निरन्तरत्वात् घटवत् MānaMe. 217.7.

अनारभ्यार्थ (anārabhyārtha) *m.* thing mentioned disconnectedly or generally दर्शपूर्णमासविकाराः सौर्यादयोऽपि यावज्जीवमग्न्यधिकृत्या भवेयुः। सोऽनारभ्यार्थः प्रतिज्ञातः स्यात् ŚābaBh. 630.5 (*on* ii. 4.6)

अनारभ्यार्थोपदेश (anārabhyārthopadeśa) *m.* instruction with regard to a thing which is impossible to be formed रज्जुवन्ति च निपुणास्तरेगृन् संहन्तुमिति नानारभ्यार्थोपदेशः ManuBh. ii. 131.21 (*on* 8.133)

अनारभ्योक्त (anārabhyokta) *adj.* mentioned without having connection with a particular context ग्रहधर्मा अनारभ्योक्तांश्रवाम्नायेन हि। विद्यन्ते वा प्रकरणादाभो वाक्यादिहान्तिमः NyāyMāVi. 186.4 (*on* iii. 6.11)

अनारभ्योक्ति (anārabhyokti) *f.* statement made without having connection with a particular context, general statement सामिधेन्यश्चोदकात्साः साप्तदश्यं तु वैकृते। पुनर्वाक्येन संहार्यमनारभ्योक्तिचोदितम् NyāyMāVi. 607.19 (*on* x. 8.9); 6.4 (*on* i. 1.9); अनारभ्योक्तिः कर्मान्तरत्वादिप्रतिपादनसौकर्यार्था MayūMāli. 166.13 (*on* ii. 3.5)

अनारभ्योक्तितस् (anārabhyokti-tas) *adv.* due to the statement without having connection with a particular context अनारभ्योक्तितश्चापि नेह प्रकरणग्रहः BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 338.

अनारभ्योत्पत्तित्व (anārabhyotpatti-tva) *n.* the state of having origination without having reference to a context तानि सर्वत्र स्युरनारभ्योत्पत्तित्वाद् गायत्रस्य LāṭyāŚS. vii. 11. 20.

अनारभ्योत्पन्न (anārabhyotpanna) *adj.* originated without having reference to a particular context पूर्वेत्रांश्वदाभ्ययोरनारभ्योत्पन्नयोरपि प्राकरणिकेन वाक्येन विनियोगोऽस्ति ŚāstrDī. 309. 17 (*on* iii. 6.12); अग्निष्टोमे प्रवृणक्रीति ··· वाक्यं न तावत्प्रवर्ग्यप्राप्त्यर्थम् ··· नाप्यनारभ्योत्पन्नस्य प्रवर्ग्यस्य क्रतुसंबन्धार्थम् MayūMāli. 256. 13 (*on* iii. 3. 12)

अनारमण (an-āramaṇa) *adj.* not causing delight कमलावलिहारिविकासविशेषवहं जनकाङ्क्ष न नगामिकरं दिवि सारमनारमणं जरतां न। ··· न नमामि चिरं सवितारमनादिमहं जगतां न SaraKaṇṭhā. 282.14 (comm. जरतां परिणतानामनारमणं न, किं तु प्रीतिकरमेव)

अनारमत् (an-āramat) *adj.* not stopping, not ceasing अनारमत्यग्ने दुःशीर्ततनो जुषस्व स्वाहेति द्वादशाहमाज्येन हुत्वा तत ऊर्ध्वं न सूर्क्षेत् ĀpaŚS. vi. 14. 13; अनारमन्तो निघ्नन्तो महास्त्रैः शतघातिभिः। न हन्याम वयं तस्य त्रिभिर्वर्षशतैर्बलम् MahāBhā. ii. 13.35; (नियुद्धम्) कार्त्तिकस्य तु मासस्य प्रवृत्तं प्रथमेऽहनि। अनारतं (v. l. अनारमत्) दिवारात्रमविश्रान्तमवर्तत MahāBhā. ii. 21.17; अदितेः पुत्रा मारुताः परमाद्भुताः। अनारमन्तः संवान्ति सर्वगाः सर्वधारिणः MahāBhā. xii. 315 53; SkandP. i(2). 38. 62.

अनारमा (an-āramā) *adj.* (*f.*) not having an end, imperishable त्वदरिर्निपधेश समृद्धिमनारमया रमयार मयारम् अयाः Nalo. 3. 46 (comm. अनारमया अनवसानया)

अनारमाया (anāramāyā) *adj.* (*f* , whose good fortune has no discontinuance, always fortunate तयार्द्रधीरमायया मुदामनारमायया। नलो विहारम् आययावधः कृता रमा यया Nalo. 2. 61 (comm. मुदां हर्षाणाम् अनारमायया आरमो विरतिस् तद्रहितः अनारमः अयः शुभावहविधिर्यस्याः तादृश्या हर्षाविरतभाग्यया इत्यर्थः)

अनारम्ब (an-āramba) *adj.* having no support तमितरः पप्रच्छ — कतमस्त्वमनार्तं मन्यस इति। तं होवाच - यदिदमिति द्यावापृथिव्योरनारम्बमिव नोपयन्ति नाभिचक्षते नाश्नुवन्ति ĀrṣeU. 3. 2.

अनारम्बण (an-ārambaṇá) *adj.* having no support यदिदमन्तरिक्षमनारम्बणमिवाथ केनाक्रमेण यजमानः स्वर्गं लोकमाक्रमते ŚatBr. XIV. vi. 1. 8; BṛĀraU. iii. 1. 6 (Śaṅ. अनालम्बनम्); अथ यत्संगववेलायां स आदिः। तदस्य वयांस्यन्वायत्तानि। तस्मात्तान्यन्तरिक्षेऽनारम्बणान्यादायात्मानं परिपतन्ति ChāndoU. ii. 9. 4.

अनारम्भ (an-ārambha) *adj.* who does not undertake (religious duties) निराशिषमनारम्भं निर्नमस्कारमस्तुतिम्। अक्षीणं क्षीणकर्माणं तं देवा ब्राह्मणं विदुः MahāBhā. xii. 237.24; PadmP. v. 15. 380; अनारम्भाः सुधृतयः शुचयः ···। ब्रह्मणैव स्म ते देवांस्तर्पयन्त्यमृतैषिणः MahāBhā. xii. 261. 20.

अनारम्भ (an-ārambha) *m.* **1** non-commencement, non-undertaking चोदिताभावेऽनारम्भस्तत्सिद्धित्वात् तस्य KātyŚS. i. 4. 1; जीवपि(?ति)-तृकस्य होमान्तमनारम्भो वा KātyŚS. iv. 1. 26; एकचिन्तनमर्थानामनर्थज्ञैश्च चिन्तनम्। निश्चितानामनारम्भं मन्त्रस्यापरिरक्षणम् ··· कच्चित्त्वं वर्जयस्येतान् राजदोषान् MahāBhā. ii. 5. 97 = Rāmā. ii. 94. 57; अनारम्भे तु न फलं न गुणो दृश्यते MahāBhā. iii. 33. 48; अकार्याणामनारम्भात् कार्याणामनुपालनात् ··· स्वर्गमायान्ति भूमिपाः MahāBhā. iv. App. I. 16(22); न कर्मणामनारम्भान्नैष्कर्म्यं पुरुषोऽश्नुते MahāBhā. vi. 25. 4 = BhagGī. 3.4 (Śaṅ. अननुष्ठानात्); अनारम्भात्तु कार्याणां नार्थः संपद्यते क्वचित् MahāBhā. x. 2. 33; यस्त्वग्निकल्पानर्थान् ज्ञो ज्ञात्वा तेभ्यो निवर्तते। अनारम्भादसंयोगात्तं दुःखं नोपतिष्ठते CaraS. iv. 1. 97 (1941 Ed.); सुखदुःखमनारम्भादात्मस्थे मनसि स्थिरे CaraS. iv. 1. 138 (1941 Ed.); रसायनम् ··· सप्तभिरेव कारणैर्न संपद्यते तद्यथा — अज्ञानादनारम्भादस्थिरचित्तत्वात् SuśruS. iv. 30. 4; आलस्यं त्वभिनेयं खेदोपगतं स्वभावजं चापि। आहारवर्जितानामारम्भाणामनारम्भात् NāṭyaŚā. 7. 72; क्रियासंतानस्य यत्राविच्छेदो विवक्षितो नानारम्भो नोपरम इति NyāyVār. 257. 19 (*on* ii. 1. 40) (TātpaṬ. (Vā.) अननुष्ठानम्); अनारम्भस्तु कार्याणां प्रथमं बुद्धिलक्षणम् Tantrākhyā. 105.25; Pañcā. 197. 15; रिपावौदासीन्यं मनसि न समाधानमयते। अनारम्भो नित्या विपदितरथा चेदनियता तदानीमुद्योगो ननु पुरुषधर्म्यो बहुमतः MahāviC. 6. 15 (299. 4); अध्ययनविधेरतत्परत्वेन वाक्यार्थनिर्णयानाक्षेपादनारम्भः TātpaṬ.(U.) 6. 7 (*on* 1. 11); प्रक्षालनाद्धि पङ्कस्य दूरादस्पर्शनं वरमित्यनारम्भ एव कर्मणः श्रेयान् KenUVāBh. 68.11 (*on* 1. 0); काम्यप्रतिषिद्धयोरनारम्भात् आरब्धस्य च उपभोगेन क्षयात् नित्यानुष्ठानेन च प्रत्यवायाभावात् अयत्नत एव स्वात्मन्यवस्थानं मोक्षः TaiUBh. 188. 9 (*on* 1. 1); (कर्म ज्यायो ह्यकर्मणः) अकरणात् अनारम्भात् GītāBh. (Śaṅ.) 87. 13 (*on* 3. 8); अनारम्भश्च शून्येऽपि यथायमुपलभ्यते। मितेश्चासंभवाच्छून्यं सर्वथा नोपपद्यते BṛĀraUBhVā. iii. 2. 154; अनारम्भ एव तस्य कर्मणो होमान्तता वा ManuBh. i. 303. 7 (*on* 3.210); दोषभीतेरनारम्भः कापुरुषस्य लक्षणम् Hitopa. 2. 50; सांख्यानां बुद्धियोगेन वैधयोगेन कर्मिणाम्। अनारम्भेण वैधानां निष्क्रियः पुरुषो भवेत् GaṇeP. ii. 139. 3; शास्त्रारम्भो ह्यध्ययनविधेः ततोऽनाक्षेपेऽनारम्भो युक्तः NayaVi. 9. 6 (*on* i. 1. 1); श्रुतिस्मृत्यायुर्वेदधनुर्वेदप्रभृतीनां सकललोकयात्रोपयोगिनामनारम्भः स्यात् Loc. 204.21 (*on* 3. 33); अपरग्रहणात् त्रिपताक एव ललाटाख्य इति केचित्। खटकाख्योऽपर इत्यन्ये पठन्ति। सजातीयतयानारम्भोऽस्य चतुरश्रवत् AbhinBhā. ii. 75. 16 (*on* 9. 199); यदि ह्यनारम्भोऽतिपातनं स्यात् TantrRa. 20.4; अप्रतिपत्तिस्त्वारम्भविषयेऽनारम्भः PramāMī. 65. 15 (*on* ii. 1. 34); विचारस्य पूर्वसिद्धत्वे विचार्यरूपस्वविषयव्यवस्थितत्वात् तस्य विचार्यमपि पूर्वमेव विचारितमित्यनारम्भ एव विचारस्य KhaṇḍanKhā. 135. 13; अनारम्भो हि कार्याणां प्रथमं बुद्धिलक्षणम् Pañcā. 197. 15; (ब्रह्मजिज्ञासा) इष्टा च सा यथा लोकमिहापि अन्यथा अनारम्भेण शास्त्रोच्छित्तेः ŚatDū. 52. 8; 54. 19; द्वितीये त्वनारम्भ एवास्याधिकरणस्य NyāySu.(Ja.) 278B. 1 (*on* ii. 1. 3); शुद्धब्रह्मविचारकाणामाद्याध्यायतृतीयपादीयाधिकरणानामनारम्भश्च स्यात्। विषयादिव्यञ्जकाभावात् Nyāyāmṛ. 450A. 8; AdvaiSi. 691. 15; दध्यपचारे प्रतिनिध्युपादानमारम्भोत्तरम् ततः प्राक् दध्यभावेऽनारम्भ एव MīmāKau. iii(2). 276 23 (*on* ii. 2. 25); (वेतनस्यानपाकर्म) इदमारभ्याकुर्वतः। अनारम्भे तु ··· स दण्ड्यः VīraMi. 671. 20 (*on* 2. 193); **2** not coming into being, non-production, non-origination चोदनायां त्वनारम्भो विभक्तत्वान्न ह्यन्येन विधीयते MīmāSū. iv. 1. 19; अस्यां तु चोदनायामनारम्भोऽपूर्वस्य ŚābaBh. 1208. 3 (*on* iv. 1. 19); अग्निधूमयोरविनाभाव इति कोऽर्थः किं कार्यकारणभावः उतैकार्थसमवायः। ···न कार्यकारणभावः। नैकार्थसमवायोऽपि ताभ्यामन्यस्यानारम्भात् NyāyVār. 53. 8 (*on* i. 1. 5); स ह्यन्त्यः क्षणः किंचित् कार्यमारभेत वा न वा आरम्भे नान्त्य इति तदभावान्नोच्छेदः, अनारम्भे सर्वशक्तिविरहादसल्लक्षणात् तस्यासत्त्वम् BrahmSi. 15. 6; विजातीनामनारम्भान्नालेख्यादौ विचित्रधीः। अरूप[त्वान्न] संयोगश्चित्रो भक्तेश्च नाश्रयः PramāVār. 3. 205; प्रासादपुरुषादीनां विजातीयानामनारम्भात् कुतस्तत्समुदायो द्रव्य[म् ? अ] संयोगाच्च PramāVāSvopVṛ. 23. 24; परमाणूनां घटस्य च मध्ये कार्यान्तरानारम्भादिति, तस्माद् द्व्यणुकादिप्रक्रमेण परमाणवः कार्यमारभन्ते NyāyMañ. ii. 73. 16; न च तेजसा विरोधादनारम्भः (तमसः)। तेजोविरुद्धमपि जलं सालोके देशे दृष्टमारम्भकम् NayaVi. 203. 8 (*on* i. 1. 5); प्रवाहश्च संतान इति न संताननिवृत्तिः। अनारम्भे तस्यासामर्थ्येनासत्त्वात् TātpaṬ.(Vā.) 242. 21 (*on* i. 1.22); आरम्भपक्षे पूर्वद्रव्यनिवृत्तिः अनिवृत्तावनारम्भ इति ĀtmaTaVi. 123. 17; न च देशकालादिकमपि भवतामस्ति, यतः कदाचिदारम्भः कदाचिदनारम्भ इति नियमः सिध्येत् NyāyRa. 342. 19 (*on* 5(3). 257); तथाहि नास्यारम्भकं नभ एव तेनैव तस्य अनारम्भात् Kiraṇā. 112. 20; नन्वनेन न्यायेन भाविदेहानारम्भोऽपि न ज्ञानफलम्। तथा हि किमनारम्भ एव फलम्, किं वा तत्परिपालनम् JīvanVi. 45. 12; **3** non-introducing, non-formulation, non-phrasing, non-composition अल्लोपस्य स्थानिवत्त्वात् अनारम्भो वा Vār. 7 *on* P. i. 1.4; Vār. 4 *on* P. v. 1. 59; Vār. 2 *on* P. vi. 1.7; अनारम्भो वा Vār. 6 *on* P. vi. 1. 66; अनारम्भो वा पुनरस्य योगस्य न्याय्यः MahāBh. i. 52. 22 (*on* i. 1. 4); अनारम्भो वा पुनर्वलोपस्य न्याय्यः। कथमास्रेमाणम् जीरदानुरिति MahāBh. iii. 44. 21 (*on* vi. 1. 66); अनारम्भात् पुंसि MahāBh. iii. 150.24 (*on* vi. 3. 34); iii. 267.20 (*on* vii. 1.74); अथ विपक्षे नास्त्येवेति न पुनर्मध्यमस्य पदस्यानारम्भः NyāyVār. 131. 5 (*on* i. 1. 35); अनारम्भे शेषपक्षे निक्षेपाद् आरम्भे तत उद्धारात् PradI. ii. 168B. 13 (*on* i. 3. 60); अनारम्भस्यापि शेषपक्षे निक्षेपात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 17; **4** non-performance of (religious duties, or of any activity) अनारम्भस्तथाहारो भैक्षान्नेनैककालिना। ··· चतुर्थे त्वाश्रमे धर्मो मयायं ते निवेदितः MārkP. 28. 30; VāmaP. 14. 115; परिव्राजकस्य संयतेन्द्रियत्वमनारम्भः ArthŚā. i. 30.5 (1.3); आकिंचन्यमनारम्भो यतिधर्मः सदा स्मृतः SamarāSū. 7. 24; निष्क्रियनिजशुद्धात्मद्रव्ये स्थित्वा मनोवचनकायव्यापारनिवृत्तिरनारम्भः TātpaVṛ. 332. 14 (*on* 3. 40); **5** not taking hold of, non-touching प्रेङ्खादिप्रसाधनान्तानामनारम्भोऽस्वतन्त्राणां प्रोषितभर्तृकाणां कुलस्त्रीणामित्यन्वयः SmṛtiCan. iv. 593. 12.

अनारम्भक (an-ārambhaka) *adj.* [*f.* -ikā] not causing, not producing द्वित्वसंख्या सा द्व्यणुकेऽणुत्वं ह्रस्वत्वं च परिमाणान्तरमारभते। पारिमाण्डल्यं चानारम्भकम् BrahmSūBh.(Bhā.) 113.8 (*on* ii. 2. 11); अनारम्भके हि परमाणावुत्पन्नकर्मद्रव्यारम्भकसंयोगप्रतिद्वन्द्वित्वाविशेषेण ··· विभागमारभमाणं तत्र कुतश्चिद् बिभेति Kiraṇā. 248.8; 65. 10; विद्या हि स्वयं सूक्ष्मशरीरस्यानारम्भिकापि ··· स्वफलभूतब्रह्मप्राप्तिप्रतिपादनाय देवयानेन पथा एनं गमयितुं सूक्ष्मशरीरं स्थापयति VedāntDī. 181.23 (*on* iii. 3. 27); परमाण्वोः प्रथममनारम्भके संयोगे जाते पार्थिवे परमाणौ — द्व्यणुकद्वयारम्भकं संयोगद्वयमुत्पद्यते Upask. 325. 11 (*on* vii. 2. 9)

अनारम्भककर्मन् (anārambhaka-karman) *n.* action which is not productive (of a result or of an effect) अण्वन्तरादारम्भकसंयोगिनः अण्वन्तरे अनारम्भकसंयोगिनि द्व्यणुकारम्भकपरमाणुकर्मणा द्रव्यारम्भकसंयोगविरोधिविभागोत्पाद-

-समकालमनारम्भककर्मसंचिन्तनादेतल्लभ्यते Kiraṇā. 245. 17.

अनारम्भकता (anārambhaka-tā) *f.* the state of not being productive परिमाण्डल्यस्य नित्यपरिमाणमात्रस्य चानारम्भकताया मनःपरिमाणे गगनादिपरिमाणेषु च संप्रतिपन्नत्वेन ŚivārkaMaDī. ii. 65. 21 (*on* ii. 2. 10)

अनारम्भकत्व (anārambhaka-tva) *n.* the state of not being productive इदम् ... शरीरमरसमगन्धमरूपमस्पर्शं च ... स्यादिति भाष्यम् । तस्य व्याख्यानं पृथिव्युदकाभ्यामारभ्यमाणमगन्धं कारणगन्धस्यैकस्यानारम्भकत्वात् NyāyVār. 374. 6 (*on* iii. 1. 28); आकाशविभागकर्तृत्वं कर्मणो द्रव्यारम्भकसंयोगविरोधिविभागानारम्भकत्वेन व्याप्तम् NyāyKa. 156. 2.

अनारम्भकद्रव्यत्व (anārambhakadravya-tva) *n.* the state of being a substance which does not produce (anything) मनो विभु सर्वदा स्पर्शरहितद्रव्यत्वात् ... नित्यत्वे सत्यनारम्भकद्रव्यत्वात् NyāyKuA. i. 148. 4.

अनारम्भकपरमाण्वन्तर (anārambhaka-paramāṇvantara) *n.* another atom not productive (of an effect) आप्यद्व्यणुकस्यारम्भके परमाणौ कर्मोत्पन्नमण्वन्तराद् विभागं करोति यदा तदैव द्व्यणुकसंयोगिन्यनारम्भकपरमाण्वन्तरेऽपि कर्म NyāyKa. 162. 11.

अनारम्भकशृङ्गादिरूपा (anārambhakaśṛṅgādi-rūpā) *adj.* (*f.*) of the nature of the horn etc. which does not produce (i. e. which has not any capacity to produce) anything याज्ञवल्क्यः — दुःखेषु शोणितोत्पादे शाखाङ्गच्छेदने तथा । दण्डः क्षुद्रपशूनां तु द्विपणाद्विगुणः...। शाखा अनारम्भकशृङ्गादिरूपा DaṇḍaVi. 221. 21.

अनारम्भकसंयोग (anārambhaka-saṁyoga) *m.* conjunction which does not produce anything, non-productive conjunction आकुञ्चनं तु सत्स्वेवावयवानामारम्भकसंयोगेषु परस्परमवयवानामनारम्भकसंयोगोत्पादकम् ... कर्म Upask. 25. 17 (*on* i. 1. 7); यदीदम् (कर्म) अनारम्भकसंयोगप्रतिद्वन्द्विविभागं जनयेत्, तदारम्भकसंयोगप्रतिद्वन्द्विविभागं न जनयेद् SiddhāMu. 65. 6 (*on* 120)

अनारम्भकसंयोगिन् (anārambhakasaṁyog-in) *adj.* possessing non-productive conjunction नित्यत्वमपि कर्मणः कश्चित् प्रसज्येत...। अण्वन्तरादारम्भकसंयोगिनः अण्वन्तरे अनारम्भकसंयोगिनि ... अनारम्भककर्मसंचिन्तनादेतल्लभ्यते Kiraṇā. 245. 15.

अनारम्भण (an-ārambhaṇá) *adj.* [AltGr. I. 129] **I** having no support, supportless अ॒ना॒र॒म्भ॒णे तद॑वीरयेथामनास्था॒ने अ॑ग्रभ॒णे स॑मु॒द्रे RV. i. 116. 5; अव॑विद्धं तौ॒ग्र्यम॒प्स्व॑१॒॑न्तर॑नारम्भ॒णे तम॑सि॒ प्रवि॑द्धम् RV. i. 182. 6; इन्द्रा॑सोमा दु॒ष्कृतो॑ व॒व्रे अ॒न्तर॑नारम्भ॒णे तम॑सि॒ प्र वि॑ध्यतम् RV. vii. 104. 3=AV. viii. 4. 3; AV. (P.) xvi. 9. 3; य॑दू॒हथु॑रश्विना मु॒ज्यु॑मस्तमनारम्भ॒णे अ॑ध्वनि तौ॒ग्र्य॑मस्तम् RV. (Khila.) i. 2. 1; यज॑मानमे॒व। सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति ... अनारम्भ॒ण इ॑व वा ए॒तर्ह्य॑ध्व॒र्युः TaiS. II. vi. 5. 6; अनारम्भणमिव वा एतद् ... यदन्तरिक्षम् KāṭhS. 21. 8 (ii. 47. 22); अनारम्भणं वा इदमन्तरिक्षमप्रतिष्ठानम् KausīBr. 29. 5 (140. 21); अ॒थै॒तद॑नारम्भ॒णमि॑व य॒त्रै॒तं न॒ गृ॒ह्णन्ति ŚatBr. IV. vi. 1. 2; ŚatBr.(K.) III. i. 12. 21; अयं वाव समुद्रोऽनारम्भणो यदिदमन्तरिक्षम् JaimiBr. 1. 165; 1. 331; तान्यन्तरिक्षेऽनारम्ब(v. l. म्भ NSP. 1925 Ed.)-णान्यादायात्मानं परिपतन्ति ChāndoU. ii. 9. 4; यदिदमन्तरिक्षमनारम्ब(v. l. म्भ NSP. 1925 Ed.)णमिव BṛĀraU. iii. 1. 6; अनारम्भणेऽन्तरिक्षे Nir. 10. 32 (184. 9); **II** having no beginning, originless अनारम्भणमनादि TattvPrakā. 189B. 10 (on iii. 4. 15)

अनारम्भणतर (anārambhaṇá-tara) *adj.* supportless to a greater degree, more agitated अ॒थ य॒स्यै॒तं न॒ गृ॒ह्णन्त्यनारम्भ॒णत॒रा ह्वास्या॒यत॑तरा इ॒व प्रा॒णा॒ भवन्ति ŚatBr.(K.) V. viii. 1. 2.

अनारम्भणीय (an-ārambhaṇīya) *adj.* [*f.* -ā] **I** not to be commenced, not to be undertaken तदनुपयोगे च तन्निबन्धनं मीमांसाशास्त्रमनारम्भणीयम् PrakaPañ. 6. 19; गायत्रीद्वारा ब्रह्मण एवोपासना न गायत्र्या इति पूर्वेणैव गतार्थत्वादनारम्भणीयमेतत् Bhām. 153. 14 (*on* i. 1. 25); नन्वयमनारम्भणीय एव क्रमविचारः क्रमस्याविधेयत्वेनानङ्गत्वात् NyāyRaMā. 147. 19; 2. 4; 152. 13; यदि लोकवेदयोः शब्दार्थानामन्यत्वं भवेत् तत इदमनारम्भणीयम् ŚāstrDī. 49. 1 (*on* i. 3. 10); 446. 1 (*on* vi. 1. 1); ब्रह्ममीमांसा विषयः । सा किमारम्भणीयोतानारम्भणीया VedāntDī. 10. 9 (*on* i. 1. 1); तदभावे चास्य काव्यतैव न स्यात् । किमुत विशेष इत्यनारम्भणीयमेवैतत् प्रेक्षावतां स्यात् VyaktiVi. 20. 15; वेदान्तवाक्यविचारः -- किमनारम्भणीयः उतारम्भणीयः इति संशयः PrakaVi. 21. 21; विचारशास्त्रस्य वैधत्वाभावात् ... धर्मविचारशास्त्रमनारम्भणीयम् SarvaDaSaṁ. 12. 52; NyāySu.(Ja.) 13B. 3 (*on* i. 1. 1); नन्वनारम्भणीय एवायं पादः NyāySu.(Ja.) 313B. 2 (*on* ii. 2. 1); ŚaṅkaVi.(Ā.) 87. 15; मीमांसा आरम्भणीयानारम्भणीयेति संशयः SarvaDaKau. 99. 4; अकर्तव्ये च निर्णये न विचारः कर्तव्य इति तदात्मकं शास्त्रमनारम्भणीयमेव TantrRaha. 71. 29; ननूक्तशङ्कानिरासाय समन्वयाधिकरणं चेद् तदेवानारम्भणीयम् ŚivārkaMaDī. i. 164. 22 (*on* i. 1. 4); **II** not to be phrased or introduced न च 'न दण्डमाणवान्तेवासिषु' इति निपातनाण्णत्वस्य सिद्धत्वाद् वचनमनारम्भणीयम् Pradī. iv. 150A. 15 (*on* iv. 1. 161); कर्मणि वा कश्चित् षष्ठी तस्या एव सर्वस्याः कर्मणि चेत्लनेन समासप्रतिषेधे सिद्धे कर्तरि चेत्यनारम्भणीयं स्यात् PariVṛ.(Sī.) 6. 15; प्रयोजनाभावाद् 'देशान्तरगते प्रेत' इत्यादिवचनमनारम्भणीयं स्यात् Subodhi. 100. 4 (*on* 2. 264); AdvaiSi. 760. 8; अतएव 'कुमार्यां' इत्याद्यनारम्भणीयं स्यात् VīraMi. (Saṁskāra.) 196. 5.

अनारम्भणीयता (anārambhaṇīya-tā) *f.* the state of not being fit to be formulated द्वन्द्वैकेत्यारभ्य 'विभाषा समीपे' इत्यन्तस्य प्रकरणस्यानारम्भणीयतां शङ्कते PadMañ. *on* KāśiVṛ. on P. ii. 4. 2.

अनारम्भणीयतापत्ति (anārambhaṇīyatāpatti) *f.* undesired contingency of being that which is not fit to be formulated न कर्मणि षष्ठीमात्रस्य (निषेधः) । तथा सति 'पुरां भेत्ते'त्यादौ -- षष्ठीसमासनिषेधकस्य 'तृजकाभ्यां कर्तरी'ति सूत्रस्यानारम्भणीयतापत्तेः ŚivārkaMaDī. i. 12. 31 (*on* i. 1. 1)

अनारम्भणीयत्व (anārambhaṇīya-tva) *n.* **I** the state of not being fit to be undertaken or commenced यादवप्रकाशपक्षेऽपि निरूपणीयाभावादनारम्भणीयत्वदोषः स्थितः ŚrutaPra. ii. 95. 29 (*on* i. 3. 44); ब्रह्मजिज्ञासायाः कर्तव्यत्वसमर्थनादस्ति शास्त्रसंगतिः । अन्यथा शास्त्रस्यानारम्भणीयत्वप्रसङ्गात् TattvPrakā. 4A. 1 (*on* i. 1. 0); शास्त्रस्यानारम्भणीयत्वशङ्का न निराकृता स्यात् NyāySu.(Ja.) 9B. 5 (*on* i. 1. 1); **II** the state of not being fit to be followed प्रणवस्य ... उद्गरणेऽप्राकृकालीनत्वाभावः । प्रधानाङ्गभूतोद्गरणाद्यनुरोधेन तदङ्गभूतकालस्य -- अनारम्भणीयत्वात् BhāṭṭDī. iii. 177. 23 (*on* ix. 4. 7)

अनारम्भपक्ष (anārambha-pakṣa) *m.* alternative view of non-production अनारम्भपक्षेऽप्यकार्योऽभिधातव्यः PrakaPañ. 367. 10; [w. r. for आरम्भपक्ष] PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 71.

अनारम्भपूर्वपक्ष (anārambha-pūrvapakṣa) *m.* *prima facie* view maintaining non-commencement इदं शास्त्रं नारम्भणीयमित्यनारम्भपूर्वपक्षस्यैकार्यावलम्बनत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 21. 22 (*on* i. 1. 1)

अनारम्भप्रतीति (anārambha-pratīti) *f.* understanding of non-application or non-effectuation पत्वादिष्वेकादेशादिशास्त्राणामनारम्भप्रतीत्या षत्वादिषु कर्तव्येषु एकादेशाभावप्रतीत्या -- एकादेशादिस्थानिप्रयुक्तलुगादिकार्यस्य च प्रतिपत्त्या -- राजभ्यां तक्षभ्यां राजा सुपर्वा इत्यादिरूपसिद्धिः PāṇiTaVāNaMā. 52. 9.

अनारम्भप्रसङ्ग (anārambha-prasaṅga) *m.* **I** undesired contingency of non-commencement अन्तर्णीतं विचारमाश्रित्य शब्दतो गुणत्वेऽप्यर्थलक्षणेन प्राधान्येन ... अधिक्रियमाणत्वमङ्गीकृत्याधिकारार्थत्वं किमिति न गृह्यते —। उच्यते । शास्त्रस्यानारम्भप्रसङ्गात् PañcPā. 53. 4 (*on* i. 1. 1); ब्रह्मविचारस्याप्यनारम्भप्रसङ्गात् प्रत्यक्षादिविरोधाच्च ŚatDū. 54. 30; नन्वेतत् प्रथमसूत्रं यदि शास्त्रेऽन्तर्भूतम् ... अथानन्तर्भूतं तर्हीस्यानारम्भप्रसङ्गः VivaPraSaṁ. 224. 3; **II** undesired contingency of non-practice ब्रह्मचर्यविस्यानिषिद्धत्वसन्निरोधवासनया उत्तरेषामाश्रमाणामनारम्भप्रसङ्गात् ŚatDū. 233. 22.

अनारम्भरूपत्व (anārambharūpa-tva) *n.* the state of having the form of non-undertaking अतिपातनस्यानारम्भरूपत्वे प्रमाणाभावात् यागाकरणस्यासमापनस्यैवातिपातनत्वाङ्गीकारेण तद्दर्शनोपपत्तिः BhāṭṭDī. ii. 85. 15 (*on* iv. 1. 2)

अनारम्भरूपातिपात (anārambharūpātipāta) *m.* transgression having the form of non undertaking यो दर्शपूर्णमासयाजी सन् अमावास्यां वा पौर्णमासीं वातिपातयेद् इत्यनारम्भरूपातिपातदर्शनानुपपत्तिः BhāṭṭDī. ii. 85. 6 (*on* iv. 1. 2)

अनारम्भवादिन् (anārambha-vādin) *adj.* upholder of the view of non-commencement यद्यपि गार्ग्यो भ्रान्तस्तथापि न भ्रान्तो ब्रह्मोपक्रमः ।-- अत उपक्रान्तं ब्रह्मैव गार्ग्यं प्रति विशेषतो निरूप्यमिति यदि मन्येतानारम्भवादी तथापि नैतत्परब्रह्माभिधानम् VedāntKa. 213. 27 (*on* i. 4. 16)

अनारम्भशील (anārambha-śīla) *adj.* habituated to non-undertaking (of the prescribed duties) तम्भोऽनारम्भशीलः GītāBh.(Rā.) 678. 11 (*on* 18. 28)

अनारम्भसम (anārambha-sama) *adj.* as good as non-formulation (of a *sūtra*) कृते द्विर्वचने यो द्वितीयस्तस्य द्विर्वचनं भविष्यति । अनारम्भसममेवं स्याद् ।... नानारम्भसमम् MahāBh. iii. 6. 12 (*on* vi. 1. 2); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 1. 2.

अनारम्भस्वभाव (anārambha-svabhāva) *m.* nature of non-undertaking (of any action) आलस्यं कर्मस्वनारम्भस्वभावः GītāBh.(Rā.) 591. 11 (*on* 14. 8)

अनारम्भहेतु (anārambha-hetu) *m.* reason for non-commencement अथातो ब्रह्मजिज्ञासेति सूत्रसामर्थ्येन यासामनारम्भहेतुशङ्कानां निरसनस्य सूचनं लभ्यते SivārkaMaDI. i. 164. 25 (on i. 1. 4)

अनारम्भिन् (an-ārambhin) *adj.* **I** who does not undertake (any action for his welfare) अनिचयो भिक्षुः।…. अनारम्भी GautDS. i. 3. 24; स (अध्यात्मवित्तमः) खलु हिंसानुग्रहयोरनारम्भी BālaKrī. i. 28. 24 (on 1.9); ManuBh. i. 241.12 (on 3.68); **II** who does not undertake any action, inactive इतश्च कर्मारम्भपरेण (राज्ञा) भवितव्यम्। अनारम्भी कलिः स्यात्। स च महान् दोषः ManuBh. ii. 321.19 (on 9. 301)

अनारात् (an-ārāt) (Gr.) (indeclinable) other than आरात् व्यटेलोषोऽनाराच्छ्वश्वतोऽन्येऽस्यौ MugdhaBo. 7. 16 (67. 24)

अनाराधनय् (an-ārādhanay-) *denom.* not to cause gratification आर्याः पश्यत … धरणिरप्यनाराधनयते गगनमपि घनत्वमाप्यते AvantiKa. 122.7.

अनाराधयत् (an-ārādhayat) *adj.* not gratifying, not worshipping कुदा मर्तमराधसम् …। कदा मर्तमनाराधयन्तम् Nir. 5. 17 (103.7) (Durga यस्तमिन्द्रं नाराधयति स्तुत्या हविषा च)

अनाराधित (an-ārādhita) *adj.* not worshipped, not propitiated अज्ञाते भगवत्तत्त्वे दुर्लभा परमा गतिः। तथानाराधिते चैव JayaS. 1.39; (अनादृतास्तु यस्यैते सर्वास्तस्याफलाः क्रियाः) एतैस्त्वनाराधितैर्यत्फलकामेन किंचित्क्रियते शुभं कर्म तत्सर्वं निष्फलम् ManuBh. i. 193. 7 (on 2. 234); जायते म्रियते जन्तुर्म्रियते जायते पुनः। अनाराधितगोविन्दचरणे त्वीदृशी दशा PadmP. i. 61.91; ईश्वरः …। अनाराधित एवासौ वर्ता स्यात् सुखदुःखयोः BrDharmaP. i. 45.18; अद्राक्षुरपि तत्र ते … दुराक्षदमनाराधितनारायणचरणारविन्दानां दुर्भेदं नाम रत्नाकरम् NīlaVi. 49.6.

अनाराधितगोविन्द (anārādhita-govinda) *adj.* who has not worshipped Govinda अनाराधितगोविन्दैर्नरैः स्थानं नृपात्मज। न हि संप्राप्यते श्रेष्ठम् ViṣṇuP. i. 11. 43; अनाराधितगोविन्दो न विन्दति यतोऽभयम्। न तपोयज्ञदानानां लभते फलमुत्तमम् PadmP. iv. 84. 15; अनभिसंहितफलैः कर्मभिरनाराधितगोविन्दैः -- आत्मनिष्ठा दुःसंपाद्या GītāBh.(Rā.) 170. 7 (on 3.4)

अनाराधितत्व (anārādhita-tva) *n.* the state of not being worshipped प्राचीनेन्द्राद्यपाये दिशतु कृतफलं को नु कल्पान्तरादौ। अन्ये तत्तत्पदस्था न तदुपजनकाः प्रागनाराधितत्वात् TattvMu. 5. 84.

अनाराधितमार्तण्ड (anārādhita-mārtaṇḍa) *adj.* who has not propitiated the sun अनाराधितमार्तण्डा ये नरा दुःखभागिनः। ते कथं नीरुजः सन्तु BhaviP. 177A. 14 (i. 120. 13)

अनाराधितशंकर (anārādhita-śaṅkara) *adj.* who has not worshipped Śiva (i. e. without worshipping Śiva) विवाहं न करिष्येऽहमनाराधितशंकरः KathāSaSāg. xvii. 6. 53.

अनाराध्य (an-ārādhya) *ger.* not having worshipped or propitiated अवजानासि मां यस्मादतस्ते न भविष्यति। मत्प्रसूतिमनाराध्य प्रजेति त्वां शशाप सा RaghuVa. 1. 77; वासुदेवमनाराध्य को मोक्षं समवाप्स्यति ViṣṇuP. i. 4. 18; PadmP. v. 3. 30; त्वामनाराध्य जगतां सर्वेषां प्रभवास्पदम्। शाश्वती प्राप्यते केन परमेश्वर निर्वृतिः ViṣṇuP. v. 23.43; देवमेनमनाराध्य न कश्चिज्जायते नृपः AhirbuS. 36.46; न तु देवमनाराध्य स्वयं भुञ्जीत ParaS. 5.74; आदावनाराध्य भवन्तमत्र यो मां भजिष्यत्यपि भक्तियुक्तः। समीहितं तस्य न सेत्स्यति SkandP. iv. 98.31; अनाराध्य हरिं भक्त्या न लोकान् कामयेद् बुधः VarāP. 70.2; (लक्ष्मीम्) मातरं जगतामेनामनाराध्य महत् कुतः LakṣmīT. 1. 40; त्रिलोचनमनाराध्य कथं विद्याधिगम्यते BrKathāMañ. i. 3.40; अनाराध्य जगन्नाथम् …। निर्व्यलीकेन चित्तेन कः प्रयास्यति सद्गतिम् BhaviP. 113A. 32 (i. 64. 9); एका मे राजसी मूर्तिः …। न सा स्प्रष्टुं त्वया शक्या …। मामनाराध्य भूपेश BhaviP. 230A. 25 (i. 154.23); अनाराध्य हरिं भक्त्या -- कुतः श्रेयो भवेद् PadmP. iv. 85.31; iv. 93. 29; अक्रमः कृष्ण पूज्यन्ते त्वामनाराध्य देवताः Candrā. 2. 27; अनाराध्य कालीम् …। प्रबन्धं प्रगल्भं प्रकर्तुम् … मदन्यः कविः कः PadyaVe. 786.

अनाराध्य (an-ārādhya) *adj.* **I** by whom there is none to be worshipped, who has no one else to worship देवम् -- सर्वाराध्यमनाराध्यम् (ध्यायेत्) YaśasCam. ii. 396.6; परमेश्वरम्। … तं देववृन्दैराराध्यमनाराध्यमहं भजे YuktiKa. 1. 8; **II** not fit to be worshipped आराध्यमप्यनाराध्यं गुरुमप्युगुरं तदा। मधुराधिपतिर्मेने PāṇḍaC. 2. 315; अनाराध्यः प्रीत्या चिरमसुरभावप्रणयिनाम् -- स देवश्चैतन्याकृतिरितितरां नः कृपयतु StavMā. 8. 16.

अनाराध्यत्वप्रसङ्ग (anārādhyatva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of not being fit to be worshipped तदाराधनप्रतिपादकस्य पाञ्चरात्रस्याप्रामाण्ये तस्यानाराध्यत्वप्रसङ्ग इति चेत् - न BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 119. 9 (on ii. 2.42)

अनाराम (an-ārāma) *adj.* not having any pleasure-garden यत्र …। नानारामा निवेशाः MahāP. 4. 113.

अनारायण (a-nārāyaṇa) *m.* not Nārāyaṇa यथेन्द्रोऽनिन्द्रतां मया। नीतस्तथेममीक्षस्व (नारायणम्) त्वमनारायणं कृतम् PadmP.(Ra.) 73.122.

अनाराशंस (a-nārāśaṁsa) *adj.* **I** not related to the laudatory hymns न ह्यनाराशंसाः सीदन्ति GopBr. ii. 3. 13 (200. 17); **II** not accompanied (by libations) for the Narāśaṁsa होतृशङ्खेपूक्यशा यज सोमस्येत्येकः प्रैषः सनाराशंसेष्वनाराशंसेषु वा होत्रकाणाम् AitĀ. V. iii. 3. 4.

अनारीत्व (anārī-tva) *n.* the state of not being a (chaste) woman या त्वनारीत्वेन तिर्यग्विधिना भुज्यते, न तस्यास्त्यागोऽभ्यासेन वाप्युपभुक्तायाः विधीयते BālaKrī. ii. 133.17 (on 3.256(1 262))

अनारुद्ध (an-āruddha) *adj.* unobstructed, unimpeded अयं पन्था भोदन देवयानो अनारुद्धो मृत्युना तेन याहि AV.(P.) xvi. 72. 6; अथ यदस्यानारुद्धो वेश्मसु वसति तेनास्य तां शमयति AitBr. 40.1 (957) = VīraMi. (Rājanīti.) 86.10; अनारुद्धोऽवरोधरहितः VīraMi. (Rājanīti.) 87.13.

अनारुह्य (an-āruhya) *ger.* **1** not having run into (trouble) न संशयमनारुह्य नरो भद्राणि पश्यति MahāBhā. xii. 138. 34; **2** not having mounted upon, not having seated on हस्तप्राप्तो हि वो राजा रक्षितस्तेन साधुना। न ह्यनारुह्य नागेन्द्रं वैजयन्ती निपात्यते PratiYau. 4. 19; **3** not having reached, not having attained लङ्काङ्गनानामवबोधकाले तुलामनारुह्य गतोऽस्तमिन्दुः Bhaṭṭi. 11. 3 (comm. तुलामनारुह्य तन्मुखसाम्यमप्राप्य); रसास्वादः … प्रतिपद्यते … हृदयसंवादापरपर्यायसहृदयत्वपरवशीकृततया पूर्वाभिविष्यत् … अनुमानस्मरणादिसरणिमनारुह्यैव तन्मयीभवनोचितचर्वणाप्राणतया Loc. 57.3 (on 1.21); Kāvyānu.(He.) 78. 10; **4** not having ascended ये त्वन्ये अनुशयिभ्यश्चन्द्रमण्डलमनारुह्य … व्रीहियवादिभावं प्रतिपद्यन्ते ChāndoUBh. 304. 15 (on v. 10.6)

अनारूढ (an-ārūḍha) *adj.* [*f.* -ā] **AI** not climbed on सुपुष्पितः स्यादफलः (v. l. पुष्पितः स्यादनारूढः) फलवान् स्याद् दुरारुहः MahāBhā. i. App. I. 81 (137); **AII** not mounted नाप्तजनैरनारूढं वाहनमध्यासीत NītiVā. 25.82; अनारूढं हि मनुजैस्त्विममारुह्य कुञ्जरम्। गृहाण च यथावत् त्वम् Hastyāyur. 713.5 (4. 36); **BI** who has not run into (trouble) न संशयमनारूढो नरो भद्राणि पश्यति MahāBhā. i. App. I. 81 (147); अक्षतस्य गदापाणेरनारूढस्य संशयम्। एषापि भीमसेनस्य प्रतिज्ञा पूर्यते त्वया VeṇīSaṁ. 4. 54; **BII** who has not attained or reached एष तावद् विकल्पपदमनारूढाया एव स्मृतेरेको बाधप्रकारः TantrVā. 93.10 (on i. 3.3); आरुरुक्षोः आरोढुमिच्छतः, अनारूढस्य, ध्यानयोगे अवस्थातुमशक्तस्यैवेत्यर्थः GītāBh.(Śaṅ.) 185.8 (on 6.3); यौवनमाश्रयन्त्या प्रौढतामनारूढयापि--सुभगाभिमानेन लटभाभावे बालया भरो निबद्ध इत्यभिहिते AuciViCa. 36 (11); तीरत्वमात्रप्रकारकबोधस्यानुभवपथमनारूढत्वालीकत्वात् MīmāKau. i. 279.6 (on i. 4.23); सदाशिवतत्त्वस्य तथा कथनात् परमशिवावस्थामनारूढेष्वेतच्चोद्यानवकाशात् Bhāsk. i. 260. 7 (on i. 5.4); **BIII** which has not entered (the mind etc.), not present न च चेतस्यनारूढायै तस्यै तस्यै देवतायै हविः प्रदातुं शक्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 207. 9 (on i. 3.33); न चानारूढो बुद्धावर्थो वक्तृबुद्धिं विशिनष्टि Kāśi. i. 72. 25 (on 2.21); i. 148. 17 (on 2.168); न हि सोऽयमित्यनारूढो बुद्धौ धूमोऽग्नेर्लिङ्गं भवति Kāśi. iii. 92. 19 (on 5(4). 163); ननु विषयाकारां बुद्धिमनारूढायाश्चितिशक्तेः कथं विषयवेदनम् TattvVai. 6. 22 (on 1.2); ननु बुद्धावनारूढस्य कथमभावेनापि विशेष्यता, नायमत्यन्तानारूढः NyāyRa. 543. 17 (on 5 (11). 133); यथा काष्ठेष्वनारूढो न वह्निरुपलभ्यते। एवं शिवोऽपि मूर्त्यामन्यनारूढ इति स्थितिः ŚivaP. vii. 31. 14 (535B. 15); तेषामनन्तानां बुद्धावनारोहात् अनारूढेषु च तेषु तद्यावृत्तिरूपस्य गोः प्रत्येतुमशक्यत्वात् ŚāstrDī. 104. 7 (on i. 1.5); न च बुद्धावनारूढं शक्यं जिज्ञासितुम्। प्रमितत्वे तु निश्चितत्वादेव NyāySu. (Ja.) 12B. 13 (on i. 1.1); अशंनिकृष्टः प्रमातर्यनारूढोऽनधिगत इति यावत् SāṁkhyaPraBh. 43. 9 (on 1. 87); **BIV** who has no place (in the document) लेख्यारूढस्य व्यापारविशेषस्योक्तं साक्षित्वं न पुनरनारूढस्य ManuBh. ii. 108. 26 (on 8. 76); अनिबद्धो लेख्यमनारूढोऽपीत्यर्थः ManuBh. ii. 108. 29 (on 8.76); **BV** who has not mounted पश्चाद्भागमनारूढे हयस्याभ्यर्थितेऽप्यलम्। ययौ स राजा स्वपुरीम् KathāSaSāg. xii. 14. 29; **BVI** who has not ascended अनारूढेऽङ्गनान्तःस्थे तस्मिन् सिंहासनं ध्वनिः। सुस्सलो जयतीत्येवं ढक्कावाद्यं च शुश्रुवे RājTa. (Ka.) 8. 476; अनारूढे चन्द्रे दधति नभसो नीलिमरुचम् GopāKeCan. 69. 36.

अनारूढगज (anārūḍha-gaja) *m.* elephant not (fit to be) mounted, unmountable elephant वाचाङ्कुशेन पादाभ्यां दुर्निवारो मतङ्गजः। आरूढकातिगो यस्मादनारूढगजो मतः Mānaso. iv. 3.629.

अनारूढत्व (anārūḍha-tva) *n.* the state of not being attributed or imputed यत्वश्वद्रष्टया सत्यत्वं तदन्यत् किंचिदेव सत्याभासरूपत्वादिति तैरप्ययमभिमानो न कार्यः 'वयं भावेषु सत्यत्वदर्शिनः' इति तेषां भ्रान्तिपदेऽप्यनारूढत्वात्

Bhāsk. ii. 64. 7 (*on* ii. 2. 7)

अनारूढनिरर्थैकैकद्रव्य (anārūḍha-nirarthakaikadravya) *adj.* which does not resort to (i. e. form) a meaningless single substance अनारूढनिरर्थैकैकद्रव्यैः परमाणुभिरेव जगद्द्रव्यारम्भः NyāySiA. 190. 20.

अनारूढप्रौढि (anārūḍha-prauḍhi) *adj.* which has not attained increase अनारूढप्रौढयश्च नातिगाढमुद्वेजयन्ति घर्मोर्मयः TilaMañ. 209. 7.

अनारूढमयूरा (anārūḍha-mayūrā) *adj.* (*f.*) on which peacocks are not perching दिक्षु दिक्षु ··· शिखरदेशलग्नतिमिरास्वनारूढमयूरास्वपि मयूराधिष्ठितास्विव मयूरयष्टिषु ··· प्रवृत्ते प्रदोषसमये चन्द्रापीडः ··· शयनतलमधिशिश्ये Kād. 97. 14.

अनारूढविकासविभ्रमा (anārūḍha-vikāsavibhramā) *adj.* (*f.*) which has not attained the grace of (full) blooming भवत्यनारूढविकासविभ्रमा किमुद्गमे चन्द्रमसः कुमुद्वती NavaSāC. 7. 21.

अनारूढाभिनिवेश (anārūḍhābhiniveśa) *adj.* who has not developed attachment अस्ति चायम् ··· चित्रलिखितमिवाभासमात्रेण सर्वं जगत् पश्यन्नेकत्राप्यनारूढाभिनिवेशः प्रारब्धफलं कर्मविशेषमुपभुञ्जानः NyāyKa. 284. 16.

अनारोग्य (an-ārogya) *n.* ill-health, sickness भिषक् कर्तात्र करणं रसा दोषास्तु कारणम् । कार्यमारोग्यमेवैकमनारोग्यमतोऽन्यथा SuśruS. vi. 66. 14; रोगाधिपतये चर्च्याः स्थानेभ्योऽभिसमीरिताः । अनारोग्याय कल्प्यन्ते तेषां धूमः प्रशस्यते BhelaS. 9. 7 (1. 6); तत्रासौ ··· केतवस्तुत्पलदध्याभे ध्रुवमारोग्यमादिशेत् । अनारोग्यं तु नीलेऽसौ कपिले भस्मनिष्प्रभे AṣṭāSaṁ. ii. 194.3 (6. 4); एवमेव दधिभोजनं पित्तश्लेष्मोपहतेन क्रियमाणमनारोग्याय TātpaṬ. (U.) 114. 12 (*on* 2.257); व्याधिर्दुःखमनारोग्यं दारिद्र्यं संततिक्षयः । तस्यैतानि भवन्तीह BhaviP. 229B. 16 (i. 153. 108); अनुवशमनुप्राप्ता जयन्त्यो यदि मन्दिरे । वित्तायुर्धोस्तदाल्पत्वमनारोग्यं च जायते SamarāSū. 48. 97; *adj.* not good for health, harmful to health अनारोग्यमनायुष्यं चक्षुषोरुपघातकृत् । पादाभ्यामनुपानद्भ्यां सदा चङ्क्रमणं नृणाम् SuśruS. iv. 24. 72; BhāvPra. (Bhā.) 5.239; अनारोग्यमनायुष्यमस्वर्ग्यं चातिभोजनम् ManuSm. 2.57 = KūrmaP. 527.5 (2. 12) = PadmP. i. 51. 65 = SaurP. 17. 16.

अनारोग्यकर (anārogya-kara) *adj.* causing sickness or ill-health अन्नं वृत्तिकराणां श्रेष्ठम् ·· वेगसंधारणमनारोग्यकराणाम् CaraS. i. 25.39 (1922 Ed.); AṣṭāSaṁ. i. 82. 13 (1. 13); वातमेवं विषमनारोग्यकरं विद्यात् CaraS. iii. 3.7 (1922 Ed.)

अनारोग्यकरत्व (anārogyakara-tva) *n.* the state of being what causes ill-health or disease सौनिकैरहतस्य स्वयं मृतस्य पशोर्मांसमभक्ष्यमनारोग्यकरत्वात् ManuBh. i. 436.16 (*on* 5. 32)

अनारोग्यकारण (anārogya-kāraṇa) *n.* cause of ill-health न चैवात्यशनमतिमात्रमशनं कुर्यात् । एतच्चानारोग्यकारणम् ManuBh. i. 104. 23 (*on* 2. 56)

अनारोग्यवर्जम् (anārogyavarjam) *adv.* excluding illness, apart from (the time of) ill-health पर्वानारोग्यवर्जमृतावगच्छन्पत्नीं त्रिरात्रमुपवसेत् ViṣṇuSm. 54. 8.

अनारोग्यात्मक (anārogyātma-ka) *adj.* of the nature of ill-health दोषवशात्तदातनमनारोग्यात्मकं प्रातिकूल्यमपनेतव्यम् ŚatDū. 65. 1.

अनारोग्यादिहेतुत्व (anārogyādihetu-tva) *n.* the state of being a cause of ill-health etc. अतिभोजनं च वर्जयेत् । अनारोग्यादिहेतुत्वात् Mitā. 38. 9 (*on* 1.112); Aparā. 156.13 (*on* 1. 112)

अनारोप (an-āropa) *m.* absence of superimposition न च देहादेरवस्तुत्वादनारोप इति वाच्यम् VivaPraSaṁ. 16. 12; अत्र प्रथमपक्षे लौकिकलिङ्गे पृथक्शक्तिर्न कल्प्येति लाघवम् । आरोपश्च खट्वेत्यादावभ्युपेयः । चरमे गौरवमनारोपश्च VaiyāBhū. 122. 27 (*on* 25)

अनारोपपूर्वक (anāropapūrva-ka) *adj.* not preceded by superimposition अनवच्छेदकस्याभासस्य धीस्तु निषेधधीहेतुरिति वैयधिकरण्यकल्पनायोगाच्च अनारोपपूर्वकनिषेधस्यानुपपत्तेश्च Nyāyāmṛ. 424B. 2.

अनारोपपूर्वकत्व (anāropapūrvaka-tva) *n.* the state of being what is not preceded by superimposition आरोपितस्यानारोपपूर्वकत्वनियमाद्वित्वादेः कचित्सत्यतापत्तिरिति चेत् । न TattvPradī.(Ci.) 307.13.

अनारोपमूल (an-āropamūla) *adj.* not based on superimposition अनारोपमूलानां चोपमादीनां व्यावृत्तिः PratāYaBhū. 371. 6.

अनारोपाभिप्राय (anāropābhiprāya) *m.* [Inst.] with the intention of non-superimposition यत्तु शूद्राभीरमित्यादौ सामान्यविशेषवाचित्वाद् द्वन्द्वाभावमाशङ्क्य 'आभीरा जात्यन्तराणि' इति 'त्यदादीनि' इति सूत्रे भाष्ये उक्तं तत्तु अनारोपाभिप्रायेणेति न तद्विरोधः LaŚabdeŚe. i. 370. 5.

अनारोपित (an-āropita) *adj.* **A**I not constructionally or imaginatively imposed अध्यारोपितमेवातो वाच्यवाचकमिष्यते । अनारोपितमर्थं च प्रत्यक्षं प्रतिपद्यते TattvSaṁ. 1262; परमोऽर्थोऽकृत्रिममनारोपितं रूपम् NyāyBīṬ. 75.4 (*on* 1.14); न चासन्न एवायं बुद्ध्यानारोपितोऽपोहो वस्तु संस्प्रष्टुं शक्नोति Śarka. 50. 12; **A**II not superimposed, not wrongly imposed or attributed यत्र हि रजतत्वारोपे शुक्लत्वादौ निश्चयस्तत्रारोपितानारोपितयोर्मिथो विरोधाभावः । तस्मादारोपितानारोपितत्वाविशेषेऽपि यत्रारोपितानारोपितौ परस्परविरुद्धौ स विपर्ययः NyāyVārPari. 571. 12; तत्त्वमनारोपितं रूपम् Kiraṇā. 6.3; SaptaPa. 64(19); तत्त्वमनारोपितम् TattvSaṁkhyā. 7. 3; अनारोपितं रूपं तर्हि तत्त्वम् - इति चेत्, न TarkSaṁ.(Ā.) 5.25; अनारोपितोऽयं संबन्ध इत्यास्थीयताम् ŚatDū. 103.28; मध्येऽप्यनारोपितं कार्यम्, आद्यन्तयोरनारोपितत्वादिति वक्तुं शक्यत्वात् ŚatDū. 210. 11; आरोपितस्य संयोगस्यात्यन्ताभावस्तु अनारोपितस्य संयोगस्यात्यन्ताभावादन्य एव व्याप्यवृत्तिरिति वाच्यम् Nyāyāmṛ. 16B.7; बन्धादीनां सर्वेषां चित्त एवावस्थानात् तत् सर्वं पुरुषे वाङ्मात्रं शब्दमात्रं स्फटिकलौहित्यवत् प्रतिबिम्बमात्रत्वात्, न तु तत्त्वं तस्य भावः अनारोपितं जपालौहित्यवत् SāṁkhyaPraBh. 28. 17 (*on* 1.58); अनुभवः ··· स्वतःसिद्धः अनारोपितः GuruCandr. i. 172. 19; ii. 9. 16; (ज्ञानस्य सज्ञेयत्वं सज्ञातृत्वं च न स्वाभाविकम्) स्वाभाविकम् अनारोपितम् LaCandr. 304. 24; 472.36; तत्त्वम् ··· महाप्रकाशमयमनारोपितं स्वरूपम् Bhāsk. ii. 210. 17 (*on* iii. 1.1); अनारोपितात् तथाभूते आरोपिततद्भावसंपत्त्यैव च्विः LaŚabdeŚe. ii. 401.1 (comm. अनारोपितादिति । अनारोपितवाचकादित्यर्थः । तथाभूते पूर्वावस्थात्यागाभावविशिष्टे वस्तुनि, वर्तमानादिति शेषः); **A**III not assigned, cf. **अनारोपितकार्य**; **B** which has not entered into न हि बुद्ध्यावनारोपित एवान्वयः प्रयोगं व्यवच्छिनत्ति ĀgaPrā. 39.14.

अनारोपितकार्य (anāropita-kārya) *adj.* to whom the religious duty has not been assigned अथाहिताग्नेः पत्न्या गृहस्थस्य स्त्रिया ब्रह्मचारिणोऽनारोपितकार्यस्य च दहनविधिं व्याख्यास्यामः VaikhāGS. 5.1.

अनारोपितकृतिमत्त्व (anāropita-kṛtimattva) *n.* unimposed agenthood आद्यानुमाने आरोपितानारोपितसाधारणकृतिमत्त्वं वा साध्यं अनारोपितकृतिमत्त्वं वा AdvaiSi. 611. 21.

अनारोपितजात्यनादर (anāropitajāty-anādara) *m.* non-acceptance of non-imposed genus आरोपव्यवहारस्याप्यनारोपितजात्यनादरे असंभव एवेति ĀtmaTaVi. 392. 10.

अनारोपितज्ञातृत्व (anāropita-jñātṛtva) *n.* unimposed cognizerhood तत्त्वमसिनिरूपणे चैषामवाधितं सामानाधिकरण्यमनुसंधेयमिति सिद्धमनारोपितज्ञातृत्वविशिष्टोऽहमर्थ एवात्मेति ŚatDū. 124. 9.

अनारोपितज्ञान (anāropita-jñāna) *n.* non-superimposed cognition द्वितीयानुमानेऽपि आरोपितानारोपितसाधारणज्ञानाधिकरणवृत्तित्वं वा, अनारोपितज्ञानाधिकरणवृत्तित्वं वा AdvaiSi. 611. 23.

अनारोपितत्व (anāropita-tva) *n.* the state of being what is not superimposed or wrongly attributed न चानारोपितत्वं तेषां गुणः स्वरूपमात्रत्वात् NyāyKu. 37. 8; बहुलत्वोद्भवत्वादिवत्त्वादनारोपितस्वस्यापि व्याप्त्युपयोगितयान्वयव्यतिरेकसिद्धत्वात् ŚatDū. 132. 20; 57.15; केचित्तु पराभिप्रेतमिथ्यात्वाभावो वासद्विलक्षणत्वे सत्यनारोपितत्वं वा ··· सत्त्वम् Nyāyāmṛ. 97A. 7; AdvaiSi. 334. 11; सद्विशेषत्वेऽपि व्यावहारिकस्य प्रपञ्चस्य नानारोपितविशेषत्वम्, येनेष्टापत्तिरवकाशमासादयेत्, सत्त्वस्यानारोपितत्वात्मकत्वाभावात् AdvaiSi. 658. 2; स्वाभाविकत्वात् अनारोपितत्वात् LaCandr. 300. 7; असद्विलक्षणत्वे सत्यनारोपितत्वं वर्तमानत्वप्रमाविषयत्वं वा सत्त्वलक्षणमदोषं, तस्य चक्षुराद्ययोग्यार्थघटितत्वेऽपि तद्योग्यतया लक्षणत्वसंभवात् GuruCandr. i. 240. 17.

अनारोपितत्वकृत (anāropitatva-kṛta) *adj.* caused by being what is not superimposed, caused by non-superimposition न हि मुख्यत्वमनारोपितत्वकृतं किंतु वृत्त्यन्तरमनपेक्ष्य शब्दप्रयोगकृतम् MayūMañ. 85. 9 (*on* i. 4.13)

अनारोपितत्वप्रसङ्ग (anāropitatva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of being what is not superimposed किंच, किमनभिव्यक्तस्यैवाहंकारस्यानुभूतिव्यञ्जकत्वम् । उताभिव्यक्तस्य वा । नाद्यः, सत्याकारत्वेनानारोपितत्वप्रसङ्गात् ŚatDū. 125. 21.

अनारोपितत्वभ्रम (anāropitatva-bhrama) *m.* wrong notion of being what is not superimposed व्यवहारदशायां शुक्त्यादावनारोपितत्वभ्रमेण रूप्यादितादात्म्योपलक्षितत्वेन च रूप्यादेः स्वरूपतत्त्वं शुक्तिरिति व्यवहारः GuruCandr. ii. 284.1.

अनारोपितध्वनिसाहित्य (anāropita-dhvanisāhitya) *n.* non-imposed close association (of written symbol) with sounds न च वर्णेष्वनारोपितध्वनिसाहित्यं तदभिव्यक्तिरूपं वा दैर्घ्यं प्रत्यायकम्, एवं ह्रस्वत्वादिकमपीति वाच्यम् AdvaiSi. 444. 1.

अनारोपितप्रपञ्चवादित्व (anāropitaprapañcavādi-tva) *n.* the state of being upholder of the view that the world is not superimposed तत्र हि तत्त्ववादित्वं नासाधारणस्वरूपधर्मैवादित्वम्, किंत्वनारोपितप्रपञ्चवादित्वम् GuruCandr. ii. 284.12.

अनारोपितबाण (anāropita-bāṇa) *adj.* on which an arrow is not fixed अनारोपितबाणेन वारुणी धनुषा क्षणम् । निजमण्डलसंस्थानचारुणा विरराज सा HarVi. 43. 135.

अनारोपितबाह्यत्व (an-āropitabāhyatva) *n.* other than superimposed externality (of the corresponding object) अन्यापोहः शब्दार्थोऽनारोपितबाह्यत्वम् NyāyKa. 320. 10.

अनारोपितबुद्धि (anāropita-buddhi) *f.* knowledge of an object as not superimposed, knowledge of a thing as real द्वितीये च रज्जुः सर्प इति प्रयोगः सर्पशब्दस्य प्रागनारोपितबुद्धिमूलप्रयोगानुवादरूपत्वात् आरोपितविषयशक्तिकल्पने मूलं न स्यात् ŚrutaPra. iB. 71.7 (*on* i. 1.1)

अनारोपितमूलत्व (anāropitamūla-tva) *n.* the state of being based on the non-superimposed or real (things) अनौचित्यापि तर्केण दुर्बाधैवाद्वयश्रुतिः । अनारोपितमूलत्वाद्वलाद्युरताद्वशा KhaṇḍanKhā. 173. 3 (comm. यथार्थवस्तुविषयत्वात्)

अनारोपितमेदोदोष (anāropita-medodoṣa) *adj.* not imposing the defect of morbid corpulence गुरूपदेशश्च नाम पुरुषाणाम् ··· अनारोपितमेदोदोषं गुरूकरणम् Kād. 103.22.

अनारोपितरूप (anāropita-rūpa) *adj.* not having superimposed form यदेतत् ··· जलराशित्वमुपात्तं तत्तस्य सदैव संनिहितमित्यनारोपितरूपयामिनीरमणोदयसमयेऽपि नास्य संक्षोभाविर्भावो भवेत् VyaktiVi. 126. 23; *n.* non-superimposed form or nature तत्त्वमनारोपितं रूपम्(v. 1. अनारोपितरूपम्) SaptaPa. 64(19); पूर्वोक्तयोगविशिष्टस्सन् दीपोपमेन स्वप्रकाशेन, येनात्मनस्तत्त्वेनानारोपितरूपेणाभिन्नं ब्रह्मतत्त्वं प्रपश्येत् GuruCandr. i. 489. 20; LaCandr. 431. 40; भामत्युक्तिरपि युक्तैव, अनारोपितरूपस्यैव तत्त्वरूपत्वेनासाधारणस्वरूपधर्मयोरिवाधिष्ठानस्यापि तत्त्वरूपत्वाच्छुक्तिरेव रूप्यस्य तत्त्वम् GuruCandr. ii. 283. 23.

अनारोपितविशेषत्व (anāropitaviśeṣa-tva) *n.* the state of having specific feature which is not superimposed व्यावहारिकस्य चानारोपितविशेषत्वेऽस्मदभिमतसिद्धेः Nyāyāmṛ. 427A.3; आरोपितानारोपितसाधारणसामान्यधर्माभावात् व्यावहारिकस्यानारोपितविशेषत्वे इष्टापत्तेश्च AdvaiSi. 657. 16.

अनारोपितविषया (anāropita-viṣayā) *adj.* (*f.*) having a non-superimposed object न हि सधूमे निर्धूमत्वप्रसङ्ग इति धीरनारोपितविषया NyāyPari. 325.16.

अनारोपितव्रत (anāropita-vrata) *adj.* (a novice) who has not yet been initiated into (the practice of) the religious vows अनारोपितव्रतस्य शैक्षस्य स्तोककालीनम् (सामायिकम्) SthāṇṬ. 323B.12.

अनारोपितसंबन्ध (anāropita-sambandha) *m.* non-superimposed relation तृतीयानुमाने आरोपितानारोपितसाधारणसंबन्धेन मोक्षसामानाधिकरण्ये इष्टापत्तिः, अनारोपितसंबन्धेन सामानाधिकरण्ये साध्याप्रसिद्धिः AdvaiSi. 612. 1.

अनारोपितस्वरूप (anāropita-svarūpa) *n.* non-superimposed form अधिष्ठानतत्त्वशब्देन अज्ञानविषयसंबन्धिनोऽनारोपितस्वरूपस्योक्त्या तदज्ञानविषयस्य पर्यवसितार्थस्य सुप्रसिद्धत्वात् परप्रलापानवकाश इति ध्येयम् GuruCandr. i. 366. 17.

अनारोपिताकारा (anāropitākārā) *adj.* (*f.*) not having any superimposed form धीरनारोपिताकारा स्वात्मन्येवोपयोक्ष्यते ŚlokaVār. 5(3). 63(287.6); अर्थेनानारोपिताकारा धीरेव स्वात्मन्येवोपयोक्ष्यते । स्वात्मानमेव प्रकाशयति न त्वर्थविषया Kāśi. ii. 118. 15 (*on* 5(3). 63); स्वतन्त्रे तु ज्ञाने को नामार्थं कल्पयेदर्थानारोपिताकारैव धीरद्वितीयार्थशून्या स्वात्मन्येव पर्यवस्यति NyāyRa. 287. 17 (*on* 5(3). 63)

अनारोपितार्थग्रहण (anāropitārtha-grahaṇa) *n.* acceptance of a non-superimposed object अनारोपितार्थग्रहणे संभवत्यारोपितार्थग्रहणमयुक्तम् ŚivārkaMaDī. i. 359. 28 (*on* i. 2. 15)

अनारोपितार्थवृत्ति (anāropitārtha-vṛtti) *adj.* having the denotation of a non-superimposed (i. e. primary) meaning अनारोपितार्थवृत्तिः शब्दो मुख्यः MīmāKau. i. 271. 13 (*on* i. 4. 23)

अनारोपितैकसंबन्ध (anāropitaikasambandha) *m.* non-superimposed single relation लक्ष्यतावच्छेदके न लक्षणा, उभाभ्यामनारोपितैकसंबन्धासंभवात् VaiyāSiMañ. 119. 2.

अनारोप्य (an-āropya) *ger.* not having placed (i. e. not having offered) लोभाद्वै भोजको यस्तु यत्पुष्पाणि खगाधिप । यच्छतेऽन्यस्य दुष्टात्मा मध्यनारोप्य ··· स मामद्दौ न चार्चितुम् BhaviP. 173A.26 (i.117.61)

अनारोप्य (an-āropya) *adj.* A difficult to be strung स तयोर्दैश्यामास तद्धनुः ···। अनारोप्यमसंभेद्यं देवैरपि HariVaṃ. 71. 40; B not to be superimposed हिरण्मयशरीरस्यापि दृश्यत्वलाभादविद्यमानस्येन्द्रियसंनिकर्षसाक्षिसंबन्धाद्यभावेनादृश्यत्वात् दृश्यशरीरमनारोप्यम् LaCandr. 740. 34; 741.20.

अनारोप्यत्व (anāropya-tva) *n.* the state of being what is not to be superimposed न च एषोऽन्तरादित्ये हिरण्मयः पुरुषो दृश्यत इत्यत्र वर्तमानत्वेनापरोक्षज्ञानविषयत्वोक्तेरनारोप्यत्वम् AdvaiSi. 740.17; हिरण्मयशरीरस्यानारोप्यत्वलाभः ··· कथमनारोप्यत्वसिद्धिः LaCandr. 740. 36.

अनारोप्यमाणत्व (anāropyamāṇa-tva) *n.* the state of not being superimposed नेदमपह्नुतिः । किंचिदपह्नुत्य कस्याप्यनारोप्यमाणत्वात् Ekāva. 8. 61(1) (320. 4)

अनारोप्यमाणा (an-āropyamāṇā) *adj.* (*f.*) not being placed अक्रियमाणेषु कमलकुमुदकुवलयशयनेषु ··· अनारोप्यमाणासु हृदि जलार्द्रासु ··· ग्रीष्मकालादधिकदुःसहो बभूव वर्षासमारम्भः TilaMañ. 180. 16.

अनारोप्यस्वभावतस् (anāropyasvabhāva-tas) *adv.* due to having a nature which cannot be superimposed (नियोगस्य) सिद्धिर्विषयसिद्धौ चेन्नैवं स्यात् कर्मणा न हि । आप्त्युत्पत्त्यादिकं शक्यमनारोप्यस्वभावतः BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 626.

अनारोह (an-āroha) *m.* 1A absence of ascending, non ascent श्रुतिस्तु तृतीयस्थानसंकीर्तनेन असंपूरणं दर्शयति 'एतत्तृतीयं स्थानं तेनासौ लोको न संपूर्यते' इति तेन अनारोहादेव असंपूरणमिति युक्तम् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 549.19 (*on* iii. 1.17); 1B absence of mounting अनारोहादखेदवान् । सखेदमनुदुद्राव द्रुतमश्वां हयेश्वरः PāṇḍaC. 12.217; 2 absence of entering (into the mind etc.) दूरस्थस्यानुवादश्च व्यवधानान्न युज्यते । तस्य बुद्ध्यावनारोहात् TantrVā. 297.6 (*on* i. 4.4); न च शक्यते वक्तुं गृहीत एव तत्रापि प्रागेवाभाव इति । भावान्तरस्यैव तदानीं बुद्ध्यावनारोहात् PrakaPañ. 284. 9; न च सर्वविषयः संशयो दृष्टचरः । तस्य बुद्ध्यावनारोहात् Kāśi. iii. 61.10 (*on* 5(4). 89); कार्यार्थत्वे ··· पुरुषबुद्ध्यावनारोहात् तदर्थानां वेदान्तानामशक्यरचनतया पौरुषेयत्वाभावादनपेक्षं प्रमाणत्वं सिध्यति Bhām. 78.17 (*on* i. 1.4); तद्गतमेव क्रियाया भाव्यमङ्गीकर्तुमुचितम्, न क्रतुगतम्, तस्य केनचिदपि प्रमाणगन्धेन बुद्ध्यावनारोहात् TantrRa. 33.1; प्रतियोगिनो माथुरस्य तदानीं कथंचिदपि बुद्ध्यावनारोहात्, अबुद्धिस्थे च प्रतियोगिनि भावे तदभावज्ञानासंभवात् ŚāstrDī. 87.3 (*on* i. 1.5); प्रकरणोक्तानामन्त्रमयादीनामब्रह्मत्वेऽपि कारणस्य परब्रह्मत्वमानन्दवल्ल्यां समर्थितमिति प्रकरणमात्रस्य पूर्वपक्षावलम्बनत्वेन बुद्ध्यावनारोहात् ŚrutaPra. iB. 255. 13 (*on* i. 1.24); कंचित् प्रकारं विना वस्तुनो बुद्ध्यावनारोहात् Nyāyāmṛ. 450A.5; AdvaiSi. 691.2; *adj.* inaccessible, unreachable अनारोहस्तु प्रासादो विप्राणाम् ···। विप्रशापभयाद्राज्ञा विहितोऽस्ति DevīBhāP. ii. 10.51.

अनारोहक (an-ārohaka) *adj.* not having a rider अथ बोधिसत्त्वस्तुरगखुरशब्दप्रशमात् किं नु खलु प्रतिनिवृत्तः स्यादयं राजेति समुत्पन्नवितर्कः पश्चादावर्जितवदनः समालोकयन् ददर्श तमश्वमनारोहकं तस्मिन् प्रपातोद्देशेऽवस्थितम् JātaMā. 163. 14 (25. 3)

अनारोहत् (an-ārohat) *adj.* 1A (flames) not rising upwards अग्नावारूढे त्रयोदशास्यां (उखायां) प्रादेशमात्रीः समिध आदधाति । अनारोहत्स्वङ्गारानोप्य KātySS. xvi. 4. 34; 1B not mounting अनारोहता ··· अस्य (इन्द्रायुधस्य) पृष्ठमाखण्डलेन किमासादितं त्रैलोक्यराज्यफलम् Kād. 80.8; 2 not reaching, not attaining स्वर्गादावनुभवपथमनारोहति शब्देकसमधिगम्ये विचिकित्सा स्यादपि मन्दधियामामुष्मिकफलत्वं प्रति Bhām. 639.4 (*on* iii. 3.32); कर्णजाहमनारोहत्स्वर्जुने जलजध्वनौ । धर्मजन्मा पुनर्भीमं प्राहिणोत् PāṇḍaC. 13.418.

अनारोह्य (an-ārohya) *adj.* unclimbable ऋजुः स्तम्भवत् सोऽद्रिरनारोह्यस्ततोऽभवत् TriṣaŚaPuC. i. 6.635.

अनार्ज (an-ārja) *n.* absence of straightforwardness रिपूणामनवज्ञानं नित्यं चानार्य(v. 1. र्जै)वर्जनम् MahāBhā. xii. 58.12; सर्वं अनार्ज परिवर्जे(? र्जै)यामः MaVastuAva. ii. 79.3.

अनार्जव (an-ārjava) *n.* 1 absence of straightforwardness (in behaviour) अनार्य(? र्जै)वपैशुनप्रतिषिद्धाचारेषु ··· अब्लिङ्गाभिरप उपस्पृशेत् ĀpaDS. i(9). 26.7 = HirSS. xxvi. 7.18 (106.7); अनार्जवपैशुनप्रतिषिद्धाचारानाद्यप्राशनेषु ··· अब्लिङ्गाभिरप उपस्पृशेत् GautDS. iii. 7.7; VāsiDS. 10. 30; वशे कृत्वा दम्मं लोभमनार्जवम् । धर्म इत्येव संतुष्टास्ते शिष्टाः MahāBhā. iii. 198.58; धृतराष्ट्रः ··· लाल्यते ···। प्रगृह्य ··· अनार्जवे रतं पुत्रम् MahāBhā. v. 26.10; अनार्जवैरार्जवैश्च शत्रुपक्षस्य भेदनम् MahāBhā. xii. 58.6; xii. 152.7; आर्जवेनायोऽपि सर्वेभ्यश्चार्जवाद् वेतनं हरेत् । अनार्जवादाहरतस्तु पापाय कल्पते MahāBhā. xiii. App. I. 15(1431); शाठ्यं डम्भो ह्यनार्जवम् । ··· वैश्याः स्त्वहो प्रकीर्तिताः MahāBhā. xiv. App. I.4(1698); VṛGautaSm. 566. 2(8); कामं क्रोधमनार्जवम् ।··· स्त्रीभ्यो मनुरकल्पयत् ManuSm. 9.17; कामिन्यः श्रद्धुरनार्जवं नरेषु ŚiśuVa. 8.11; मानित्वं दम्भित्वं हिंसा अक्षान्तिः अनार्जवम् ···

अज्ञानम् GītāBh.(Śaṅ.) 379.12 (*on* 13.11); मतिं कुर्याद्दृढां बुधः। श्रद्धाभक्ती पुरस्कृत्य हित्वा सर्वमनार्जवम् UpadeSā. 299.67; हीनाशोऽनार्जवं त्विति। राजसस्य गुणाः SarvaSiSaṁ. 11.24; SubhāRaSaṁ. 267; NavaSāC. 9.27; अनार्जवं जडीभावो भूतानामा युगक्षयात् LiṅgaP. i. 40.87; Deśopa. 2.26; अनार्जवम् … योगो त्यजेत् ŚivS. 3.37; जैह्म्यं वाङ्मनःकायकर्मणामनार्जवम् Aparā. 1047.22 (*on* 3.229); ManvaVi. 1377.12 (*on* 11.67); कौटिल्यमनार्जवम् Aparā. 1051.15 (*on* 3.238); KīrtiKau. 3.61; **2A** non-uprightness, dishonesty कष्टशब्दाच्चतुर्थीसमर्थात् क्रमणेऽनार्जवे क्यङ् निपात्यते MahāBh. ii. 25.2 (*on* iii. 1.14); JaineVyā. 89.16 (*on* ii. 1.12); KāśiVṛ. *on* iii. 1.14; PrakriKau. ii. 379.2; सत्त्रादिभ्यः … क्रमणेऽनार्जवे क्यङ् वक्तव्यः MahāBh. ii. 25.7 (*on* iii. 1.14); जिह्मं पापमनार्जवमित्यनर्थान्तरम् Nyās. i. 504.1 (*on* iii. 1.14); Prasā. ii. 379.12; **2B** absence of easiness दुरध्येयत्वादनुवाकस्यानार्जवमस्ति Pradī. iii. 48A.21 (*on* iii. 1.14); **3A** not being in front मण्डलान्तरसंस्थं तु यन्नाम नयनेऽञ्जनम्। तस्यानार्जवदोषेण नीलिमा नावगम्यते PrakaPañ. 56.10; **3B** absence of (geometrical) straightness, curvedness ऋजुः प्रकृत्यासि परं तदम्ब वीचीषु पर्याप्तमनार्जवं ते NavaSāC. 9.27; पवमानः प्रत्याख्यानात् प्रत्यापन्नमन्युरासामवयवेष्वनार्जवमतनुत RāmāCam. 1.53(7); किमनार्जवेन शशिनः किं दारिद्र्येण दयितस्य ĀryāSaŚa. 215; छायाकौटिल्यं तु तिरोधायककौटिल्यकृतम्, न तु प्रसरणा(सारा)नार्जवकृतम् ŚrutaPra. iA. 153.8 (*on* i. 1.1); **4** ill health गदो रुजा … रुग्वान्यभङ्गार्तितमोविकारग्लानिक्षयानार्जवमृत्युभृत्याः RājNi. 408.3; **5** absence of propriety विरसत्वं वैरस्यमनार्जवम् VakroJī. 239.21; (अयं श्येनः इव यागः) अयमित्यस्य च संनिहितप्रथमान्तपदोक्तपक्षिपरत्वेनार्जवं लभ्यते यागपरत्वे तु वाक्यशेषस्थायमित्यस्य व्यवहितयज्युपात्तकरणपरामर्शित्वेनानार्जवं स्यात् UpaParā. 37.13.

अनार्जव (an–ārjava) *adj.* not straightforward, crooked (in behaviour or nature) हरचरणनिरतमतिना भवितव्यमनार्जवं युगं प्राप्य MahāBhā. xiii. 109*(7) (BhārBhāDī. अनार्जवं वक्रं युगं कलियुगम्); VikraDeC. 6.61; गोब्रह्मवनिताभ्रूणहत्यामित्यादधद् भृशम्। पातकं पातकं जन्तोर्भिगार्जयमनार्यवद् (v.l. अनार्जवः) MalliC. 2.600; ये ऋजवोऽनार्जवेष्वपि।… ते नराः स्वर्गगामिनः PadmP. ii. 96.39; अकृतज्ञमकार्यज्ञं दीर्घरोषमनार्जवम्। चतुरो विद्धि चाण्डालाञ्जन्मना सह पञ्चमन् ŚārṅgaPa. 703; Subhāṣi. 2991; 1727.

अनार्जवकृत (anārjava–kṛta) *adj.* effected by (geometrical) crookedness or curvedness छायावैपुल्यं तु निवार्यमाणरश्मीनां पृथ्वग्रत्वकृतम्, न अनार्जवकृतम् ŚrutaPra. iA. 153.7 (*on* i. 1.1)

अनार्जवत्व (anārjava–tva) *n.* nature of being crooked अनार्जवमसंज्ञत्वं (v.l. अनार्जवत्वमज्ञत्वं) कर्म पापमचेतना।… एते गुणा विप्रास्तामसाः संप्रकीर्तिताः MahāBhā. xiv. 36.15.

अनार्जवयुक्त (anārjava–yukta) *adj.* associated with crookedness, zig-zag (अजः कष्टं क्रामति) अनार्जवयुक्तं पन्थानं गच्छति Pradī. iii. 48A.26 (*on* iii. 1.14)

अनार्जवलक्षण (anārjava–lakṣaṇa) *adj.* characterised by dishonesty अनार्जवलक्षणं यत् क्रमणं तत्रैव प्रत्ययो विज्ञायते। न क्रमणमात्रे Nyās. i. 504.2 (*on* iii. 1.14)

अनार्जवस्थिति (anārjava–sthiti) *adj.* **1** having the form of a curved line छन्दःप्रस्तारविधौ गुरवो (वाराणस्यां)यस्यामनार्जवस्थितयः KuṭṭaMa. 14 (comm. [लघुगुरुवर्णज्ञापनक्रियाभेदे] … गुर्वक्षरसूचकरेखाः … वक्राकाराः); **2** having crooked behaviour, KuṭṭaMa. 14 (comm. न तु – अध्यापका वक्रस्थितयः)

अनार्जवावस्थान (an–ārjavāvasthāna) *n.* not being straight in front, non-presence in front पृष्ठलग्नवस्त्रादौ चार्जवावस्थाने संख्यादीनां ग्रहणाद् अनार्जवावस्थानदोषात्तु तदग्रहः Upask. 83.13 (*on* ii. 1.9)

अनार्जित (an–ārjita) *adj.* not achieved, not acquired, not earned सकलदृष्टार्थप्रवृत्तिनिरोधे नियोगनिष्ठा अपि प्रवृत्तयो निरुध्येरन्, अनार्जितधनस्य साधनविकलस्य तासामसंभवात् BrahmSi. 29.20; कर्मणानार्जितो यस्मान्न कश्चिदुपकारकृत्। गृही देवादिभिस्तस्मादार्जितोऽभूत् स्वकर्मभिः BṛĀraUBhVā. i. 4.1785; (कविः) अनार्जितयशसो यशश्चेत्यादिभिश्चतुर्वर्गफलो निबन्ध इति … निर्वृतिमवाप UdaySuKa. 157.15.

अनार्त (án–ārta) *adj.* [*f.* -ā] **1** undamaged, not defective एष वै कामः। यजमानस्य यदनार्त उदृचं गच्छति TaiS. III. iv. 3.6; यो वै यज्ञस्यार्तेनानार्तं सःसृजति। उभे वै ते तर्ह्यार्छतः TaiBr. I. iv. 3.4; प्रजापतेः प्रियां तनुवमनार्तां प्रपद्ये TaiBr. III. v. 1.1; य उ एवं विद्वान् … सोऽनार्तस्संवत्सरस्योदृचं गच्छति JaimiBr. 2.28; लङ्कादाहेऽप्यनार्तां रघुपतिदयितां चारणोक्त्या विदित्वा … चक्रे … प्लवगकुलपतीन्पूर्णकामान्हनूमान् RāmāCam. 5.67; **2** untroubled, free from difficulties अथैते बलिष्ठे अरिष्टे अनार्ते देवते KauṣīBr. 11.4 (50.15); याभिश्च नवा स्थाल्युखिकी स्यात्तस्यामेनं पर्याविपेद्याच्छेति वाऽपुरोखा या भिन्नेऽनार्तोऽस्युं देवतानार्तायामिमनार्तं बिभराणि ŚatBr. VI. vi. 4.8; अथैते स्थविष्ठे बलिष्ठे नान्तरे (v.l. अनार्ते) देवते GopBr. ii. 3.11 (198.11); अनार्तां देवतां प्रपद्ये TaiĀ. iv. 42.2 (567.3); vi. 3.2 (667.2); ĀrṣeU. 3.1; अन्नानि भारत। नैतानि …। अधिष्ठाने न वानार्तः प्रयुञ्जीत कदाचन MahāBhā. iii. 172.19; शिशिरे पानीयमिव प्रातरनार्तोऽसुराज्जगन्निशाम्। यः प्राप विनुष्णस्तं वामनवपुं व्रजामि शरणं त्वाम् HariC.(Pa.) 165; अनार्तेन हि सन्मानो बहुमानो न बुध्यते YogVā. iv. 23.54; **3** not sick, not ill यचनार्तो दर्पान्न करोति यथोदितं कर्म (स दण्ड्यः) ManuBh. ii. 173.12 (*on* 8.215); ViṣṇuDhaP. ii. 72.26; अनार्ताः सन्तो भैरवप्रसादाद्विहरन्तु मनुष्यलोके अथो देवलोके PārāSū. 96.22; रोगादुन्मुक्त उल्लाघः कल्यो वार्तो निरामयः (v.l. कल्योऽनार्तश्च कथ्यते) AbhidhāRaMā. 2.225; अगदो नीरुजः स्यात्तु ह्यनार्तश्चैव कथ्यते DhanvNi. 310.27; जनान् … मार्गेष्वनार्तान् वर्तयन् मुहुः।… स प्राप तक्षशिलापुरीम् TriṣaŚaPuC. i. 5.50; अनार्तेन चेतसा दक्षिणां ककुभमधिकृत्य प्रवृत्तोऽस्मि UdaySuKa. 57.17; अनार्तोऽप्यार्तिमान्भाति YogVā. iii. 102.11; अनार्तः पीडारहितः ManvaVi. 1011.6 (*on* 8.215); अनार्तः सन् यो राजपथेषु पुरीषं कुर्यात्स कार्षापणद्वयं दण्डं दद्यात् ManvaMu. 415.26 (*on* 9.282); अनार्तः व्याध्यादिरहितः BālamBha. ii. 297.6 (*on* 2.198); **4** (Philo.) imperishable एतदेव एकम् अनार्तम् अविनाशि कूटस्थम् BṛĀraUBh. 406.14 (*on* iii. 4.2); एतदेवमनार्तं स्यात्स्वतःसिद्धत्वकारणात् BṛĀraUBhVā. iii. 4.188; iii. 5.214; न ह्यार्ताभ्यासादनार्तो भवति Bhā. n. 273.15 (*on* i. 3.39)

अनार्तगृह (ánārta–gṛha) *adj.* whose house is unimpaired अग्नेर्वोऽनार्तगृहस्य सदसि सादयामि ŚatBr. III. ix. 2.13 = ŚatBr.(K.) IV. ix. 2.8.

अनार्तत्व (anārta–tva) *n.* the state of not being sick वैतानमग्निहोत्रकर्म तत्र कुशलः शक्तोऽबालत्वानार्तत्वाभ्याम् ManvaVi. 1360.4 (*on* 11.37)

अनार्तमूर्ति (anārta–mūrti) *adj.* having a pleasant form नूनमनार्तमूर्तिर्भगवान्। कैवल्यसुखसमृद्धिं बलदेवोऽवाप्तवान् PadmP.(Ra.) 122.75.

अनार्तरूप (anārta–rūpa) *adj.* having an undisturbed form अनार्तरूपः प्रहसन्निवाथ। जगाम रामः पितरं दिदृक्षुः Rāmā. ii. 30.22.

अनार्तरौद्रध्यान (an–ārtaraudradhyāna) *n.* other than the *ārtadhyāna* and the *raudradhyāna* (i.e. *dharmadhyāna* or *śukladhyāna*) अनार्तरौद्रध्यानेन स्वाध्यायेन जिनार्चया। उपादत्ते स परमं मनोवाग्वपुषां फलम् TriṣaŚaPuC. iii. 1.13; तौ (धूसरीधन्यौ)। ततो मृत्वानार्तरौद्रध्यानसंधानबन्धुरौ। अभूतां दम्पतित्वेन क्षीरडिण्डीरनामकौ MalliC. 6.33.

अनार्तव (an–ārtava) *adj.* [*f.* -ā, -ī] **A** (a female) who has never had menstrual discharge दीक्षितोज्झितानार्तवा पाषण्डमूकबधिरा मन्त्रवर्जिता पापबुद्धिर्दुःशीला स्त्री च दहनमेतेषामापद्याद्यं चावक्षते VaikhāGS. 5.9; अनार्तवास्तनी … षण्डली भवेद् RugVi. 62.11; **BI** unseasonal, not suitable to a season मयूरकोकिलादीनां मदावाप्तिरनार्तवा।… यस्य देशेऽभ्युदीर्यते। तस्य देशो विनश्येत AVPari. 64(4).6; 70B(7).4; स्वराष्ट्रभेदं कुरुते फलपुष्पमनार्तवम् AVPari. 70B(8).2; अप्रकाशा दिशः सर्वा वातैरासन्ननार्तवैः MahāBhā. i. 138.7; अनार्तवं पुष्पफलं दर्शयन्ति वने द्रुमाः MahāBhā. vi. 3.1; व्यापन्नं वर्जयेन्नित्यं तोयं यच्चाप्यनार्तवम् SuśruS. i. 45.14; i. 46.312; न विषुस्वनार्तवीषु … अध्ययनमभ्यस्येत् CaraS. i. 8.24; शुष्कं जीर्णमनार्तवम्। शाकम् … वर्ज्यम् CaraS. i. 27.313 (1922 Ed.); न पिबेद् (जलम्) …। अनार्तवं च यद्दिव्यमार्तवं प्रथमं च यत् AṣṭāHṛ. i. 5.7; AṣṭāSaṁ. i. 22.3 (1.6); दुष्टो वायुः …। कुण्डली भैरवरवः परुषोऽनार्तवो बली AṣṭāSaṁ. i. 61.14 (1.9); अनार्तवं विमुञ्चन्ति जलं जलधरास्तु यत्। पतितं तत्त्रिदोषाय सर्वेषां देहिनामपि HārīS. i. 7.25; सर्वाम्बु सद्यः पतितमप्रशस्तमनार्तवम् KāśyaS. 357A.26; अनार्तवं प्रमुञ्चन्ति वारि वारिधरास्तु यत्। तत्त्रिदोषाय सर्वेषां देहिनां परिकीर्तितम् BhāvPra.(Bhā.) 6(13).17 = BhojanKu. 178.14 = BhāvPraNi. 162.17; **BII** [Loc.] in the sense other than seasonal शारदेऽनार्तवे P. vi. 2.9.

अनार्तवदुर्दिन (anārtava–durdina) *n.* unseasonal cloudy (*lit.* bad) day (अनुतैलस्य) अस्यानर्हास्तु … श्वासकासिनोऽनार्तवदुर्दिनेष्वपि AṣṭāSaṁ. i. 154.22 (1.29)

अनार्तवपुष्पफल (anārtava–puṣpaphala) *n.* unseasonal flower and fruit चैत्योपवनवृक्षेण वा देवताभिगमनमनार्तवपुष्पफलयुक्तेन ख्यापयेत् ArthŚā. ii. 196.9 (5.2)

अनार्तववाचिन् (an–ārtavavācin) *adj.* not expressive of (the sense of) seasonal ऋतौ भवमार्तवम्। अनार्तववाचिनि शारदशब्द उत्तरपदे तत्पुरुषे समासे पूर्वपदं प्रकृतिस्वरं भवति। रज्जुशारदमुदकम् KāśiVṛ. *on* vi. 2.9.

अनार्तवस्तना (an–ārtavastanā) *adj.* (*f.*) having neither mens-

trual discharge nor breasts अनार्तवस्तना पण्डी खरस्पर्शा च मैथुने SuśruS. vi. 38. 18.

अनार्तविषय (anārta-viṣaya) *adj.* having reference to one who is not sick यत्तु सुमन्तुवचनम् — 'अप्स्वग्नौ वा मेहतस्तप्तकृच्छ्रम्' इति तदनार्तविषयम् Mitā. 498.25 (*on* 3. 292); SmṛtiCan. ii. 366.13.

अनार्ति (án-ārti) *f.* avoiding of injury, freedom from distress, freedom from affliction यजमानाः शर्म नह्यन्तेऽनार्त्यै TaiS. VII. iv. 2. 4; तिस्र आज्याहुतीरैन्द्रीः प्रपदं जुहोत्यनार्त्यै AitBr. 37. 6 (923); या एव देवता रथे प्रविष्टाः। ताभ्य एव नमस्करोति। आत्मनोऽनार्त्यै TaiBr. I. iii. 5. 4; II. iii. 2. 1; रेवति ··· अनार्तिमा विशेन्त्येवैतदाह ŚatBr. III. viii. 1. 12; V. iv. 3. 7; एवं ह्यस्मा एता देवता अनार्ति कामयन्ते ŚatBr.(K.) III. i. 11. 6; अनार्तये त्वाह्वलाया इत्येवैतदाह ŚatBr.(K.) VII. iii. 3. 7; यज्ञायज्ञीयस्यैवानार्तिः JaimiBr. 3. 303; 2.337; TaiĀ. v. 4. 1 (603.8); BaudhŚS. ii. 157.1; *adj.* not having distress, cf. **अनार्तिता.**

अनार्तिता (anārti-tā) *f.* the state of not having distress केवलमशेषतोऽपि सौस्थित्यादनार्तितया लोकस्य बभूव तदन्तर्वासिनीनां देवतानां दौःस्थ्यमुपयाचितप्राप्तेः UdaySuKa. 22. 13.

अनार्तिवाञ्छा (anārti-vāñchā) *f.* desire for freedom from distress निःश्वासपतितभिन्ने स्खलितेऽप्यथ जृम्भिते तथा पत्युः। कुर्यादनार्तिवाञ्छां जीवेत्याद्याः क्षुतादौ स्युः KandaCū. vi. 2.15.

अनार्तीकृता (anārtī-kṛtā) *adj.* (*f.*) rendered free from trouble येन ···। होमस्तोमपरंपराभिरनु सा धौरप्यनार्तीकृता सोऽयं वक्ति सपिण्डनाविधिमथो हेमाद्रिसूरिः कृती CaturCin. iii(1). 1636.4.

अनार्तेष्टि (an-ārteṣṭi) *f.* other than the expiatory *iṣṭi* अथ या अनादिष्टस्थाना यानि पूर्वपक्षस्य पुण्याहान्येतत्तीर्थानि भवन्ति या अनार्तेष्टयोऽथ या आर्तेष्टय उपाधिगमकालास्ता भवन्ति BaudhŚS. ii. 119.5.

अनार्थत्व (anārtha-tva) *n.* the state of not being based on implied meaning 'तीर्थे गङ्गा तदितरदपां निर्मलं संघमात्रम्' इत्यत्रापि परिसंख्यैव शुद्धा। प्रागुक्ताद्धेतोरनार्थत्वात् RasGaṅ. 653. 12.

अनार्द्र (an-ārdra) *adj.* [*f.* -ā] I not wet, dry (स्थण्डिलम्) अद्भिरभ्युक्ष्य शुचि शुक्लमनार्द्रमाच्छाद्य (वासः) ĀgniveGS. i. 7. 1 (41. 3); JaimiGS. i. 6(6. 11); अनार्द्राम् ··· सकङ्करां सवल्मीकाम् ··· त्यजेयुर्दश मृत्तिकाः LaHārīSm. 72; वाससी ··· अनार्द्रे संवसीत BhaviP. 213B. 33 (i. 143.7); कुर्यादनार्द्रेषु किमङ्गनानां केशेषु कृष्णागुरुधूपवासः VikraDeC. 1. 14; SūktiMu. 4. 28; संजिहीर्षुरिपुचक्रजिघांसोतैर्न्यधायि वह आर्द्रमनार्द्रम् DvyāśraKā. 8. 99; सार्द्रं भगं मदनगे भृगुवीक्षितेऽब्जे गुह्यं त्वनार्द्रमुपयाति वधू(?धूः) सपापे JātaPā. 14. 44; अनार्द्रैश्च तृणैः संछाद्य मेदिनीम्।··· मलमूत्रं परित्यजेत् BṛBrahmaS. iii. 7.44; शिरोरुहेष्वनार्द्रेषु सत्सु पुनः स्नातव्यम् BālamBha. iii. 200. 1 (*on* 3. 327); II a little wet (अनार्द्रम् ··· दन्तधावनं भक्षयेत्) अनार्द्रमीषदार्द्रम्। ईषदर्थे नञ् VīraMi.(Āhnika.) 124. 5; III (*fig.*) not tender, cf. **अनार्द्रधी.**

अनार्द्रकरमुख (anārdra-karamukha) *adj.* having unwashed (*lit.* not wet) hands and mouth (अश्नीयात्) नानार्द्रकरमुखः ViṣṇuSm. 68. 35.

अनार्द्रगात्र (anārdra-gātra) *adj.* whose body is not wet इदमार्या अस्माकमनार्द्रगात्राः अनभिवृष्टचीवराः परिभुज्य सुखस्पर्शं विहरन्तु Sphuṭā. iv. 11. 20 (*on* 4. 4-6)

अनार्द्रता (anārdra-tā) *f.* I the state of not being wet (i.e. dryness) अनार्द्रतामिन्दुमरीचिसख्ये कियच्चिरं चन्द्रमणिर्बिभर्ति NavaSāC. 9.32; स्वेदाम्बुकणोपचिता अनार्द्रतानिजनिवासमनसश्च (वारस्त्रियः) KuṭṭaMa. 312; II (*fig.*) absence of tenderness (of feelings), indifference, KuṭṭaMa. 312.

अनार्द्रधी (anārdra-dhī) *adj.* whose mind is not tender (श्रीकृष्णः) अनार्द्रधीरेष समास्थितो रथम् BhāgP. x. 39. 27.

अनार्द्रनखव्रण (anārdra-nakhavraṇa) *m.* nail-wound which is not wet, dry nail-wound आर्द्रानार्द्रनखव्रणाङ्कवलयावादर्शयन्ती कुचौ।··· कान्ता मुञ्चति निःसहातपपरिश्रान्ता शनैः कञ्चुकीम् Mukundā. 163.

अनार्द्रपाणिपादान्त (anārdra-pāṇipādānta) *adj.* having unwashed fingers and toes (*lit.* ends of hands and feet) अनार्द्रपाणिपादान्तस्तथा चैवार्द्रमस्तकः। न ··· भक्षयेद् भक्ष्यान् ViṣṇuDhaP. ii. 93. 11.

अनार्द्रपाद (anārdra-pāda) *adj.* whose feet are not wet (i. e. not washed) (अश्नीयात्) नानार्द्रपादः ViṣṇuSm. 68.34.

अनार्द्रवासस् (anārdra-vāsas) *adj.* whose clothes are not wet, wearing dry clothes (अक्लिन्नवासाः ··· प्राङ्मुख उपविश्य) अक्लिन्नवासा अनार्द्रवासा इत्यर्थः VīraMi.(Āhnika.) 331.10.

अनार्द्रशिरःस्नान (anārdraśiras-snāna) *n.* bath in which one's head is not wet पुण्यतीर्थेऽनार्द्रशिरःस्नानं द्वादशसंख्यया ParāSm. 12. 63 (*but* comm. अनार्द्रं शिरो यस्यासावनार्द्रशिरास्तस्य स्नानमनार्द्रशिरःस्नानम्। सकृत् स्नात्वा तदङ्गानुष्ठानं च विधाय केशान् शोषयित्वा ततो द्वितीयं स्नानमाचरेत्)

अनार्द्रस्वभाव (anārdra-svabhāva) *adj.* whose nature is not tender, of harsh nature पिशुनानां वचसां किं वा दोषार्द्रतां नायातीत्यभिहिते स्वयमनार्द्रस्वभावस्य परार्द्रीकरणमनुचितमेव AuciViCa. 33.21); छेदनमनार्द्रस्वभावस्याप्यार्द्रतासंपादकम् SetuBa. 42. 12.

अनार्द्रहस्त (anārdra-hasta) *adj.* whose hands are not wet (आतुरम्) अनार्द्रहस्तम् ··· शयने ··· संवेशयेत् AṣṭāSaṁ. i. 148. 4 (1. 28)

अनार्द्रेन्धन (an-ārdrendhana) *adj.* not having wet fuel अनार्द्रेन्धने वह्नौ न धूमः NyāyVārPari. 703. 8.

अनार्धधातुकत्व (anārdhadhātuka-tva) *n.* I the state of not being the *Ārdhadhātuka* suffix (term *ārdhadhātuka* being restricted to suffixes added to verbal bases, cf. P. iii. 4. 114) ककारो नानुबन्धव्यो भवति अनार्धधातुकत्वादेव गुणो न भविष्यति PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iii. 1. 27; II the state of not being the *ārdhadhātuka*-suffix (finite verbal endings in the present tense called *sārvadhātuka*, cf. P. iii. 4.113) धात्वंशलोपनिमित्ते आर्धधातुके परे इको गुणवृद्धी न स्तः। इति नेह निषेधः, तिबादीनामनार्धधातुकत्वात्। तोतोर्ति SiddhāKau. 444B. 5 (*on* i. 1. 4)

अनार्धधातुकाधिकारीयत्व (anārdhadhātukādhikārīya-tva) *n.* the state of not being governed by the section-rule *ārdhadhātuke* (P. vi. 4.46) धारयतीत्यत्राचो ञ्णिति इति वृद्धिरार्धधातुकत्वाभावेऽपि सिध्यति। तस्यानार्धधातुकाधिकारीयत्वात् PariVṛ.(Sī.) 77. 6.

अनार्भव (an-ārbhava) *m.* epithet of Rudra (*lit.* not belonging to the Ṛbhus) रुद्र मृडानार्भव मृड धूर्ते नमस्तेऽस्तु ··· एतानि वै रुद्रस्य क्रूराणि नामानि KāṭhS. 6. 7 (i. 56. 20); KapiKaS. 4. 6 (45. 1); BhārŚS. vi. 13. 2; ĀpaŚS. vi. 11.3; HiṛŚS. iii. 7. 84 (351.19)

अनार्य (an-ārya) *adj.* [*f.* -ā] A I wretched, wicked, ignoble ते होचुर्ब्राह्मणं वा अनार्यमपाराम JaimiBr. 3. 96; विनतोवाच। दासीभूतास्म्यनार्याया भगिन्याः पतगोत्तम MahāBhā. i. 23. 9; न पुत्रमभिजानामि त्वयि जातं शकुन्तले। असत्यवचना नार्यः (v. l. असत्यवचनेऽनार्ये) MahāBhā. i. 68. 72; प्राप्तुं न शक्यो यो विद्वन्नरैः ··· अनार्यैरकृतात्मभिः। तं मां महाफलं विद्धि MahāBhā. iii. 187. 24; ये पुनः स्युरसंबद्धा अनार्याः कृष्ण शत्रवः। तेषामप्यवधः कार्यः MahāBhā. v. 70.44; अनार्या सत्यवादिनम्। उवाच रामं कैकेयी वचनं भृशदारुणम् Rāmā. ii. 16.20; ii. 16.45; ऐश्वर्यकामां कैकेयीमनार्यामार्यरूपिणीम्। ममैतां मातरं विद्धि Rāmā. ii. 86. 25; यद्यप्येष भवेद्भर्ता ममार्ये (v. l. अनार्यो) वृत्तवर्जितः। अद्वैधमुपवर्तव्यः Rāmā. ii. 110. 3; पश्य तावदनार्यस्य पूज्यमानस्य लक्ष्मण। अवलेपं समुद्रस्य न दर्शयति यत् स्वयम् Rāmā. vi. 14. 4; परदोषविचक्षणाः शठास्तदनार्याः प्रचरन्ति योषितः Saund. 8. 33; त्वयावहसितो यस्मादनार्ये दुष्टतापसि। तस्मात् त्वामचिरेणैव राक्षसोऽभिभविष्यति MārkP. 63. 17; यदेतत् पलितं मूर्ध्नि तद् विजानीत नागराः। दूतभूतमनार्यस्य मृत्योः MārkP. 109. 36; सोऽहम् ··· सुहृद्विपत्तिहेतुरनार्यो दुर्गृहीतनामधेयो यथार्थो राक्षसः MudrāRā. 6. 18(9); गौडाधिपाधमम् ···। अनार्यं च तं मुक्त्वा भागीरथीफेनपटलपाण्डुराः केषां मनःसु ··· न कुर्युरार्यशौर्यगुणाः पक्षपातम् HarṣaC. 256. 8; 248. 3; 269. 5; आर्ये नियतं सैवेयमनार्यस्यास्य जनस्य ··· भगिनी HarṣaC. 326. 17; भवच्चरणप्रणामप्रायश्चित्तमनुतिष्ठतु ··· अनार्यः सिंहघोषः DaśKuC. 90. 22; (गणिकाः) जघनचपला अनार्याः KuṭṭaMa. 313; कदर्थलीजितानार्यपरवादकृता नराः।··· अभोज्यान्नाः स्युः VedavyāSm. 3. 52; अहो बत महाश्चर्यं यदनार्येण रक्षसा। हताविमौ तमिस्रेण सूर्याचन्द्रमसाविव RāmC. 31. 47; अनार्ये। का त्वमेवमनार्यमाचरसि SubhaDha. 5. 8 (50); सर्वतोमुखजघनचपलाभिरप्यनार्याभिः। कर्णाटचेटीभिर्भरितम्।··· कुण्डिनं नाम नगरम् NalaCam. 2.27(15); किं दीर्घदीर्घेषु गुणेषु पद्म सितेष्ववच्छादनकारणं ते। अस्त्येव तान् पश्यति चेदनार्या त्रस्तेव लक्ष्मीर्न पदं विधत्ते BhallaŚ. 24; Subhāṣi. 922; प्राप्तुं शक्यो न चैवाहं नरैः ··· कृपणैरनार्यैरकृतात्मभिः BrahmP. 56.34; मणिरत्नं प्रसेनस्य तच्चानार्येण विष्णुना। लब्धम् SaraKaṇṭhā. 170. 2; सौमित्रिः ··· दशमुखभगिनीं तामनार्यां निवार्य।·· तस्याः श्वासानिलानामकुरुत तरसा मार्गविस्तारकृत्यम् RāmāCam. 3.19; अनार्याः कृच्छ्रसंभार्याः पुरुषाणां हि योषितः RāmaMañ. 117. 6; CaturCin. iii(1). 496. 8; अनार्यः अशिष्टः CaturCin. iii(1). 497. 19; अनृतमनृतमेतद् यत् सुधासूतिरिन्दुर्नियतमयमनार्यो निर्गतः कालकूटात् Subhāṣi. 1116; A II wretched, wicked, ignoble (act, mind, thinking, condition etc.) न मां कामेष्वनार्येषु प्रतारयितुमर्हसि BuddhaC. 4. 96; अनार्यमस्निग्धममित्रकर्म मे नृशंस कृत्वा किमिहाद्य रोदिषि BuddhaC. 8.33; अकृतज्ञमनार्यमस्थिरं वनितानामिदमीदृशं मनः Saund. 8. 46; 9.34; अहं अनार्येण शरीरजेन दुःखात्मके वर्त्मनि कृष्यमाणः Saund. 17. 64; यदि तावदस्य

शिशोर्नामतो मातरं पृच्छेयम्।… अथवा अनार्यः परदारव्यवहारः Śāk. 7.20(8); प्राप्तोऽहं व्यसनकृतां दशामनार्याम् Mṛcch. 10.25; 8.41; दशकंधरेण कर्मेदृशं कथमनार्यमधिक्रियेत AnargharRā. 3.46; अथोत्थाय ततः स्थानाद् भर्तृशय्यातिरस्कृता । केयं केलिरनार्येति वधूर्भर्तारमब्रवीत् BṛKathāŚloSaṁ. 22.122; दासभार्यापदमनार्यं नन्वार्यायाः कुलजातायास्तस्माद् तमेव भजेथाः RāmāCam. 3.15(4); सज्जनन्यायरहितो जनितस्त्वमनार्यया । भीला KīcaVa. 3.18; कथमपि सुजनः किं न कुर्यादनार्यम् VidaMuMa. 3.11; स पुनः किमर्थमिदमनार्यं कर्म समाचरति KaumuMi. 8.9(18); नृपतिः स तु कौलोऽभूत् …। धुर्योऽनार्येषु कार्येषु TriṣaŚaPuC. i. 1.410; i. 6.256; अराजकमिदं राज्यं किं वा न्यायो न विद्यते। येन कार्याण्यनार्याणि क्रियन्ते निजयेच्छया MalliC. 7.775; किं च कार्यमनार्यं तद् किंचिदुत्पद्यते क्वचित् SamarāSaṁ. 2.374; कारिताकार्यैरनार्यैर्दुर्जनैरिव । … मुषितोऽस्म्यहम् PrabhāC. 54.12; सुचरितैर्वार्या अनार्याः क्रियाः KumāPraPra. 70.4; विचार्य कार्यं तद् कार्यमनार्यमिदमन्यथा PālaGoKa. 58; जरां प्राप्यानार्याम् … स एवायं नागः सहति कलभेभ्यः परिभवम् Subhāṣi. 631; अविचार्य कृतं कार्यमनार्यं मुग्धयानया KathāKau. 13.38; अत्यन्तवैरादारम्भस्ते हन्त सर्वोऽप्यनार्यः Ragh. 10.73; **B** not belonging to the Aryan race जातो नार्यामनार्यायामार्यादार्यो भवेद् गुणैः ManuSm 10.67 (ManuBh. हीनजातीयायाम्) = BallāC. 89.3; HarṣaC. 248.3; **CI** not inhabited by the Aryans, inhabited by the non-Aryans आमूलशुद्धसंतति कुलमेतद् पौरवं प्रजावन्ध्ये। मध्यस्तमितमनार्ये देश इव सरस्वतीस्रोतः Śāk. 6.28; कदापि श्रमणा एते भगवन्नार्यदेशवद्। अनार्येष्वपि देशेषु विहरन्ति कुतो न हि PariPar. 11.96; धर्मघोषमुनीश्वरः … आर्यानार्येषु देशेषु …। विहृत्य …। गिरिं रैवतकं नाम नन्वलंकुरुतेऽधुना PāṇḍaC. 18.219; **CII** inhabited by the ignoble persons पित्रादिसेवितं देशं समृद्धं पावनं किल। त्यक्त्वा देशान्तरेऽनार्ये गतवान् स कथं हरिः DevīBhāP. iv. 17.28 [NānārthāSaṁ. ii. 89.487 gives *anārya* as one of the meanings of *kīnāśa*]

अनार्य (an–ārya) *m.* **1** other than the Arya, male or female member of the non-Aryan race [Arya i.e. the early settlers on the subcontinent, speakers of an Indo-Iranian language, later on speaking Indo Aryan languages, mostly belonging to the first three castes, signifying the sense noble person, Anārya i. e. *dāsa* or *dasyu* people of indigenous subjected population, later on the Śūdras also, signifying an ignoble or wretched person] सोऽनार्यस्सन्नपि राज्ञः प्राप्नोति JaimiUBr. i. 4.5; अनार्यैर्न संभाषेत SāmaViBr. i. 2.7; GautDS. iii. 8.8; नाकर्मसु नियोक्तव्यं नानार्येण सहावसेत् MahāU. 4.22; आर्यानार्ययोर्व्यतिक्षेपे कर्मणः साम्यम् GautDS. ii. 1.69; आक्रम्य ब्राह्मणैर्भुक्तमनार्याणां तु वेश्मनि MahāBhā. xiv. App. I. 4 (2486); जाबालेस्तु वचः श्रुत्वा रामः। उवाच …। अनार्यस्त्वार्यसंकाशः शौचाद्धीनस्तथा शुचिः Rāmā. ii. 101.5; (राक्षसाः) तापसान्। प्रतिघ्नन्त्यपरान् क्षिप्रमनार्याः पुरतः स्थिताः Rāmā. ii. 108.15; यथा पुष्करपर्णेषु पतितास्तोयबिन्दवः । न श्लेषमुपगच्छन्ति तथानार्येषु सौहृदम् Rāmā. vi. 156*(2) = SūktiRa. 32.44; अन्यत्र जज्ञाश्रमिणस्ततस्तम् …। देशादनार्यैरभिभूयमानान् महर्षयो धर्ममिवापयान्तम् BuddhaC. 7.35; 9.69; एवमादीन् विजानीयात् …। निगूढचारिणश्चान्याननार्यानार्यलिङ्गिनः (चारैः) ManuSm. 9.260; DaṇḍaVi. 118.22; 119.13; वर्णापेतमविज्ञातं नरं कलुषयोनिजम्। आर्यरूपमिवानार्यं कर्मभिः स्वैर्विभावयेत् ManuSm. 10.57; जातोऽप्यनार्यादार्यायामनार्य इति निश्चयः ManuSm. 10.67; 10.73; नानार्यमाश्रयेत् CaraS. i. 8.19; ViṣṇuP. iii. 12.16; तथा त्वनार्यः पतति मृत्पिण्डपतनं यथा ŚatTrayī. 276; Tantrākhyā. 82.4; Subhāṣi. 221; आर्यास्त्वनार्या द्विविधा मनुष्यास्तत्रोद्भवन्तीत्यृषयो वदन्ति VarāṅgaC. 8.2; 8.4; सत्यार्यौ धार्मिकानार्यौ भ्रातृसंघातवान् बली। अनेकविजयी चेति संधेयाः सप्त कीर्तिताः NītiSā. 9.43; Hitopa. 4.25; SūktiRa. 133.1; संधिः कार्यो ह्यनार्येण विनाशे समुपस्थिते NītiSā. 9.46; Hitopa. 4.28; ŚukraNī. iv. 7.241; एवं नृपात्वमुदगीयत येन येन च्छिद्रेण कल्पितपिशाचरवैरनार्यैः। तत्तद् समग्रमपसारितम् NyāyMañ. i. 392.27; अनार्यः शूद्रः ManuBh. ii. 359.9 (*on* 10.73); प्राज्ञं मूर्खमनार्यमार्यम् … अखिलं लोकं निहन्त्यन्तकः SubhāRaSaṁ. 296; अनार्येभ्यो विरूपिकाम्। वाचं श्रुत्वा स तत्याज -- तामयोनिजाम् (सीताम्) BrahmP. 154.11; क्षत्रियत्वनिमित्तत्वमनार्येष्ववगम्यते। द्रविडेषु विगीतं च तदन्येष्वप्रसिद्धितः ŚāstrDī. 162.16 (*on* ii. 3.2); आर्यानार्येषु मौनेन विहरन् भगवानपि । संवत्सरं निराहारश्चिन्तयामासिवानिदम् TriṣaŚaPuC. i. 3.238; i. 3.387; आर्याणामनार्याणां प्रीतये व्यहरश्चिरम् TriṣaŚaPuC. i. 6.648; ii. 3.683; अनार्येष्वपि साधूनां विहारं वर्तयाम्यहम् PariPar. 11.89; 11.90; अभव्याश्च भवन्त्यन्ये दुःकर्मोर्मिविनिर्मिताः। म्लेच्छादीनामनार्याणां दुर्वंशेषु घुणा इव NemiNir. 15.67; SthānṬ. 309.14; कर्मक्षेत्राणां स्यात् सप्तत्यधिकं शतम्। प्रतिक्षेत्रं च तत्राप्यनार्याणां खण्डपञ्चकम् PārśvC. 6.265; अनार्यं व्रात्याद्युत्पन्नम् ManvaVi. 1316.11 (*on* 10.73); स हि … शाक्तान् … अनार्याननकरोत् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 15.3; कल्प्यः पिकादिशब्दार्थो ग्राह्यो वा म्लेच्छरूपतः। कल्प्य आर्येष्वसिद्धत्वादनार्याणामनादरात् NyāyMāVi. 33.12 (*on* i. 3.6); अणु पूर्वं बृहद् पश्चाद् भवत्यार्येषु संगतम्। विपरीतमनार्येषु यथेच्छसि तथा कुरु CāṇaRāNīŚā. 7.54; Subhāṣi. 2710; अवराननार्यानसुरान् यति खण्डयति LalitāSaBh. 136.12 (*on* 178); बुध्यन्ते म्लेच्छपदेनानार्याः VaiyāSiMañ. 70.27; 71.3; **2** ignoble or wretched or mean or unworthy or disrespectable person ते वयं बोधितास्तेन बुद्धवन्तोऽशिवं गृहम् । आचार्यैः (v. l. अनार्यैः) सुकृतं गूढैः MahāBhā. i. 134.17; सभां नेतुं नार्हसि मामनार्य MahāBhā. ii. 60.25; आर्यान् … दृष्ट्वा ह्रीमतो वृत्तिकर्शितान्। अनार्यान् सुखिनश्चैव विह्वलामिव चिन्तया MahāBhā. iii. 31.38; स कैश्चित् … अकल्याणैर्नराधमैः (v. l. अनार्यैरकृतात्मभिः)। आहूय पृथिवीपालः …। देवने … जितः MahāBhā. iii. 61.78; iii. 230.8; आनायितामनार्येण …। सर्वे प्रैक्षन्त कुरवः MahāBhā. v. 88.50; (राजा) संश्रीत न चानार्यैर्विगृह्णीयात्र बन्धुभिः MahāBhā. xii. 71.5; अनार्या ये न जानन्ति समयं मन्दचेतसः। तेभ्यः प्रतिजुगुप्सेथाः MahāBhā. xii. 84.9; अनार्य इति मामार्याः …। विकरिष्यन्ति रथ्यासु Rāmā. ii. App. I. 9 (138); क्रुद्धा संरक्तलोचना । अब्रवीत् परुषं वाक्यं लक्ष्मणं सत्यवादिनम्। अनार्य करुणारम्भ नृशंस कुलपांसन Rāmā. iii. 43.20; iii. 59.8; अनार्यस्त्वं कृतघ्नश्च मिथ्यावादी च वानर Rāmā. iv. 33.13; धिङ् मां दुष्कृतकर्माणमनार्यं यत्कृते ह्यसौ। लक्ष्मणः पतितः शेते Rāmā. vi. 39.12; vi. 54.19; नृशंसानार्य दुर्वृत्त क्षुद्र पापपराक्रम। अनार्यस्येदृशं कर्म घृणा ते नास्ति निर्घृण Rāmā. vi. 68.18; दुष्करं साध्वनार्येण मानिना चैव मार्दवम् Saund. 11.13; अहोऽत्यर्थेऽप्यर्थे … निषिद्धत्वेनापि प्रतिदिवसमाधावति मनः।… न जाने केनास्य प्रतिकृतिरनार्यस्य भविता VijñaŚ. 26; सततमनार्यकुशीलसङ्गमत्तः।… पुरुषपशुर्न हि वासुदेवभक्तः ViṣṇuP. iii. 7.31; विश्वामित्रः … राजानं वाक्यमाह द्विजोत्तमः।… किं ममैतेन साम्ना प्रोक्तेन कारणम् । अनार्ये पापसंकल्पे …। त्वयि राज्ञि प्रभवति MārkP. 8.43; 8.70; नृशंसोऽहमनार्योऽहं विना तां मृगलोचनाम्। मत्कृते निधनं प्राप्तां यज्जीवामि MārkP. 23.10; 127.5; सिंहेऽनार्यो विसुखदनयो विष्टिकृद् सूर्यपुत्रे Bṛhajjā. 18.18; कुजशुक्रमन्दयोगे …। परयुवतिरतोऽनार्यः HorāŚā. 23.38; मलयकेतुः — एतदार्य पृच्छामि । राक्षसः — कुमार य आर्यस्तं पृच्छ। वयमिदानीमनार्याः संवृत्ताः MudrāRā. 5.18(3); 5.19; 5.20(2); तां चार्यामनार्योऽसावन्यथाभ्यमन्यत DaśKuC. 139.10; को वा हेतुरनार्याणां धर्म्ये वर्त्मनि वर्तितुम् Bhaṭṭi. 10.37; कार्याकार्यमनार्यः …। नाकर्ण्यते … उक्तमुक्तमपि Kāvyālaṁ.(Ru.) 2.25; पप्रच्छाङ्गदमालोक्य कोऽयं तस्यैष वालिनः। देवदोषादनार्येण हतो येनार्यदुन्दुभिः RāmC. 11.35; 24.133; 28.28; 35.81; आचार्यमनार्यः कश्चिद् विपश्चिदाभासः कुतश्चिदागत्य … आकुलयति NyāyMañ. ii. 152.24; अनार्यो द्वेषमत्सरप्रधानः ManuBh. ii. 347.5 (*on* 10.58); ii. 457.17 (*on* 12.10); वार्योऽनार्यः स निर्दोषे यः काव्याध्वनि सर्पताम्। अग्रगामितया कुर्वन् विघ्नमायाति सर्पताम् TilaMañ. 2.9; लक्ष्मीः प्रायस्त्वम् … अनार्येषु … कृतघ्नेषु वर्तसे BrahmP. 137.24; अनार्येण कृतघ्नेन संगतिर्मे न युज्यते AdhyāRā. vi. 2.30; धिगनार्य … अस्मान् वञ्चयितुमिच्छसि CaṇḍaKau. 3.13(7); त्वमिक्ष्वाकुनायककलत्रमनार्य मा गाः RāmāCam. 5.50; अनार्यमार्यवृत्तेन सत्येनावृत्तकारिणम्।… वशीकुर्वन्ति साधवः RāmāMañ. 194.15; 253.6; 394.2; अनार्यो धर्ममर्यादां तस्योच्चैः प्रशशंस सः BṛKathāMañ. ix. 2.1210; हरीश्वरम् … जगाद रामानुजः … कौर्यौदार्यमनार्य वेत्सि न धनक्लेशाश्मशय्याश्रयम् DaśāvaC. 7.172; धिक् त्वामनार्य विषमस्वभावम् KīcaVa. 5.13; पच्यैव तेषामिह पातकानि स्वप्स्यन्ति खट्वासु शठा मठे ये। येऽभ्यन्तरे मूढधियो रजन्यां दासन्त्यनार्या वसतिं च नार्याः EI. i. 361.63; किमेवमार्यानिप्युपकार्याननार्यैः संक्लेशितः संतर्जयसि KaumuMi. 6.9(1); अनार्येणामुना बालो दग्धो दग्धो हहा स्वकः TriṣaŚaPuC. ii. 3.920; iv. 7.195; प्रेरयति परमनार्यः शक्तिदरिद्रोऽपि जगदभिद्रोहे Pañcā. 65.32; ŚārṅgaPa. 364; Subhāṣi. 496; क्षीयते नोपभोगेन नाप्यनार्यैर्विलुप्यते। ह्रियते मृत्युनैकेन मित्रं सद्भावबन्धुरम् Pañcā. 171.28; निरवद्यानि पद्यानि यद्यनार्यस्य का क्षतिः SūktiMu. 4.29; अनार्यः प्रेक्षते कार्यस्यायतिं मत्तवच्च न SamarāSaṁ. 3.311; कार्येहानिमनार्याणां यच्छतीव मृतिं स्थान्।…मद्रामद्राय सा ŚāliC. 2.45; वारणं न प्रकल्पते। उपदेशैरनार्याणाम् Yādavā. 22.14; यवनो मीरकंसारः …। अकार्षीद् –। पौरनारीरनार्यः स हठसंभोगदूषिताः RājTa.(Jo.) 937; तेन अनार्येण सरघो भूत्वा वधाय आदिष्टाः PurāPraSaṁ. 100.4; योग्यतयैव विनाशं प्रायोऽनार्येषु यान्ति गुणवन्तः Subhāṣi. 239; अनार्यो नार्यनुचरो भवितुं योग्यः RasSa. 191(4); **3** (Buddh.) non-wise, person, layman कामाश्रयाण्यप्रधर्मान् ह्याश्रयान् लमतेऽशना। भूमित्यागात्त्यजत्यार्यस्तान्यनार्यस्तु मृत्युना AbhidhK. 6.21 (comm. पृथग्जनः); शैक्षानार्यश्च षड्गोत्राः AbhidhK. 6.58; बुद्धोऽपि श्रावकमत्यैकबुद्धगोत्रैरसमन्वागमादनार्यः स्याद् AbhidhKoBh. 66.12 (*on* 2.40); उत्पन्नायामपि दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तौ परिशिष्टानामार्यधर्माणामलाभोऽस्यास्तीत्यनार्यः स्याद् Sphuṭā. ii. 74.9 (*on* 2.40); *n.* A ignoble or wicked act इदं त्वनार्यं कुरुवीरमध्ये रजस्वलां यद् परिकर्षसे माम् MahāBhā. ii. 60.32; अथ यूयं बहुत्वात्तानारब्धं कर्थंचन। अनार्यं परमं तत्स्यादशक्यं तच्च मे मतम् MahāBhā. iii. 228.12; धर्मध्वजवता

पापं कृतं तद्विदितं मम। अनार्यम् ··· धर्मपुत्रस्य मे श्रुतम् MahāBhā. vii. 166.19; vii. 166.26; न हि शक्ष्याम्यहं त्यक्तुं नृपं दुर्योधनं रणे। अनार्यं च नृशंसं च कृतघ्नं च हि मे भवेत् MahāBhā. xii. 1.28; अनार्यमार्येण सहस्रनेत्र शक्यं कर्तुं दुष्करमेतदार्य MahāBhā. xvii. 3.9; JātaMā. 24.16 (5.11); राधेयक्रोधवशादनार्यमस्माभिराचरितम् VeṇīSaṁ. 3.510; 4.27 [*but* Apte, *adv.*]; SubhaDha. 5.8(50); त्वां वर्तमानं नरदेवदेहेष्वनुप्रवृत्तोऽयमधर्मपूगः। लोभोऽनृतं चौर्यमनार्यमंहो ज्येष्ठा च माया कलहश्च दम्भः BhāgP. i. 17.32; अयम्। न विस्मरति मेऽनार्यं शुनःशेप इव प्रभुः BhāgP. vii. 5.46; अवमान्य नृपान् सर्वांस्त्वं किं सुदर्शनाय वै। दातुमिच्छसि पुत्रीं च किमनार्यमतः परम् DevīBhāP. iii. 21.16; अनार्यमप्याचरितं कुमार्या भवान् मम क्षाम्यतु सौम्य तावत् NaiṣC. 3.57; त्वं मया सह वनं विश विद्वन्नार्यपुत्र किमनार्यमिदं ते Rāgh. 5.64; 20.19; **B** name of the plant *Aquilaria agallocha* (i. e. *agaru*) जोङ्गकमगरु वराङ्गं चानार्यं शीतशीवकं भवति AbhidhāMañ. 73.10; अगुर्वगरु चायुस्कम् ··· अनार्यमसिते त्विह KośaKaTa. 1.3473.

अनार्यक (anārya-ka) *n.* **A1** wicked act अनर्थे जातनिर्बन्धं परार्थे लोभमोहितम्। अनार्यकेष्वभिरतं मरणे कृतनिश्चयम्।··· कथं नैनम् ··· वारयन्तीह बान्धवाः MahāBhā. v. 104.1; यत्तद्रत्नं मणिवरं तव हस्तगतं विभो। तत्प्रयच्छस्व मानार्ह मयि मानार्यकं कृथाः HariVaṁ. 29.36; BrahmāṇḍP. ii. 71.94; **A11** wickedness निष्कारणं च वाग्दोषान्बुद्धिजाञ्छृणु त्वं च यान्। कामात् क्रोधाद्भयाच्चैव लोभाद्दैन्यादनार्यकात् SkandP. i(2). 45.72; **B** *Agallochum*, aloe-wood (prob. inferior variety eaten by worms) अगरु प्रवरं लोहं कृमिजग्धमनार्यकम्। कृष्णागरु स्यात् DhanvNi. 98.26; NighŚe. 1910; BhāvPra. (Bhā.) 6(3).21; BhāvPraNi. 33.21; अन्यागरु पीतकं च लोहं वर्णप्रसादनम्। अनार्यकमसारं च कृमिजग्धं च काष्ठकम् DhanvNi. 99.16; *m.* *Amyris agallochum* (prob. an inferior variety of aloe-wood) अलारोऽनार्यको लोहः स च वर्णप्रसादनः। काष्ठागुरुः कृमिजग्धश्च KalpaK. 65.407.

अनार्यक (anārya-ka) *adj.* **1** ignoble, wretched विद्या ह वै ब्राह्मणमाजगाम गोपाय मां शेवधिष्टेऽहमस्मि। अनार्यकायानृजवे शठाय न मां ब्रूया ऋजवे ब्रूहि नित्यम् BrahmSūBh.(Ma.) 65B.7 (*on* iii. 4.49); तितिक्षवः कारुणिका इत्याद्यार्यलक्षणरहितोऽनार्यकः TattvPrakā. 197A.9 (*on* iii. 4.49); **2** inhabited by the non-Aryans षष्ठं खण्डं भवत्यार्यं प्रायो म्लेच्छाद्यधिष्ठितम्। तत्राप्यनार्यका देशा धर्मसामग्र्यभावतः PārśvC. 6.266.

अनार्यकपिजुष्टा (anāryakapi-juṣṭā) *adj.* (*f.*) resorted to by wicked monkeys किं ते किष्क(? ष्कि)न्धया कार्यमनार्यकपिजुष्टया RāmC. 11.68.

अनार्यकर्मन् (anārya-karman) *adj.* **I** of ignoble or uncultured conduct ब्रह्मचारी पुँश्चली चानार्यकर्मन्नवकीर्णि दु(? न्दु)श्चरितं निराकृतमिति बहिर्वेदि पुँश्चली MānŚS. 172.2; VārāŚS. III. ii. 5.31; हस्ते गृहीत्वा तां कन्यामथैनं वासवोऽब्रवीत्। अनार्यकर्मन्कस्मात्त्वमिमां कन्यां जिहीर्षसि MahāBhā. iii. 213.10; आर्यो ब्राह्मणादिः। सोऽनार्यकर्मा प्रतिषिद्धाचरणो विहितकर्मत्यागी ManuBh. ii. 51.10 (*on* 10.73); **II** acting wretchedly अनार्यकर्मा भृशमद्य हेपते ·· तुरगाधमः BuddhaC. 8.40; *n.* ignoble act आर्येण सुकरं ह्याहुरार्यकर्म धनंजय। अनार्यकर्म त्वार्येण सुदुष्करतरं भुवि MahāBhā. vii. 118.10; ध्रुवं विशिष्टा गुणतो हि सीता। अथायमस्यां कृतवान्महात्मा लङ्केश्वरः कष्टमनार्यकर्म Rāmā. v. 7.69.

अनार्यकर्मिन् (anārya-karmin) *adj.* who acts like a non-Aryan अनार्यमार्यकर्माणमार्यं चानार्यकर्मिणम्। संप्रधार्याब्रवीद्धाता न समौ नासमाविति ManuSm. 10.73.

अनार्यकार्यपर्याय (anāryakārya-paryāya) *m.* indecent acts (like gambling) and acts likewise तौ ·· द्यूतमदिरापरदारचौर्याद्यनार्यकार्यपर्यायप्रवर्तनमुख्यौ ··· निर्वासितौ YaśasCam. ii. 283.23.

अनार्यगुणोज्झिता (anāryaguṇojjhitā) *adj.* (*f.*) who has given up ignoble qualities धुर्यास्ता अपराः समाहृतगुणाः संगीतरत्नाकरा नार्योऽनार्यगुणोज्झिता बहुतरा आसन् पराः प्रेयसि ParamāKā. 3.19.

अनार्यग्रह (anārya-graha) *m.* ominous or malevolent planet पूतनारेवतीस्कन्दपुरोगानुग्रहानार्यग्रहनक्षत्रग्रहानेतानन्यांश्च महाग्रहान् हन ĪśānŚiPa. i. 35.156½(5)

अनार्यचरित (anārya-carita) *n.* ignoble behaviour, improper conduct कथंचिद्विरथं कृत्वा यत्त्वं रूक्षमभाषथाः। अधर्मस्त्वेष सुमहाननार्यचरितं च तत् MahāBhā. vii. 1068*(2); वन्यौ द्वावपि तावनार्यचरितप्राप्तप्रतापोदयौ SaraKaṇṭhā. 162.8; *adj.* of ignoble behaviour लुब्धमनार्यचरितं शठम्।··· कार्ये महति यो युञ्ज्याद्धीयते स नृपः श्रियः MahāBhā. xii. 94.16.

अनार्यचित्त (anārya-citta) *adj.* of evil mind स्तोकाद्गतं वैरमनार्यचित्तं दूरादपेतं धृतयुद्धबुद्धिम्।··· दशाननं दंसितभीमकायम् Rāvaṇā. 19.1.

अनार्यचेतस् (anārya-cetas) *adj.* of evil mind प्रयामि सौभद्रविनाशचोदितः दिदृक्षुरद्यारिमनार्यचेतसम् DūtGha. 33.

अनार्यचेष्टित (anārya-ceṣṭita) *n.* ignoble act केवलं तन्नयमवलम्ब्यापवरणेनात्मसंस्कार इत्यनार्यचेष्टितम् Loc. 40.4 (*on* 1.13)

अनार्यज (anārya-ja) *n.* aloe-wood, *Agallochum*, a product of the country of the non-Aryans अगुर्वगरु राजार्हं लोहं कृमिजवंशिकं। अनार्यजं जोङ्गकं च AbhidhāCin. 640; *adj.* of vile or unworthy or base origin [MW., Apte]

अनार्यजनसेवित (anāryajana-sevita) *adj.* practised by wicked persons सद्भिर्विगर्हितं घोरमनार्यजनसेवितम्। क्रूरं कर्माकरोः कस्मात्तद्युक्तं वृकोदर MahāBhā. xi. 14.13.

अनार्यजना (anārya-janā) *adj.* (*f.*) inhabited by non-Aryan people कृतवसतिरयं कपिः कुमार्यामत्र निमनार्यजनां न यात्यकार्यैः RāmC. 6.33.

अनार्यजनोचित (anāryajanocita) *adj.* befitting (only) wicked persons षड्र्थापत्तीः प्रतिज्ञायेमामभावपूर्विकामर्थापत्तिमुत्को(? क्त्वो)पनैयायिककटाक्षपातभीतामिह गहने हरिणीमिव यदुपेक्ष्य गम्यते तदत्यन्तमत्रभवतामनार्यजनोचितं चेष्टितम् NyāyMañ. i. 42.2.

अनार्यजुष्ट (anārya-juṣṭa) *adj.* resorted to or followed by the ignoble persons कुतस्त्वा कश्मलमिदं विषमे समुपस्थितम्। अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यम् MahāBhā. vi. 24.2 = BhagGī. 2.2; स्वयं कृत्वा पापमनार्यजुष्टमेभिर्युद्ध(? द्धे) तर्तुमिच्छस्यरींस्तु MahāBhā. viii. 49.85; अनार्यजुष्टमस्वार्थ्यं रणे राजन्पलायनम् MahāBhā. ix. 30.22; मा त्वेवानार्यजुष्टेन कर्मणा निधनं गमः MahāBhā. xii. 36.46; अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यं कुर्यां पापमहं यदि। इक्ष्वाकूणामहं लोके भवेयं कुलपांसनः Rāmā. ii. 76.13; शोकस्य तु प्रभावेण एतत्कर्म मया कृतम्। अनार्यजुष्टमस्वर्ग्यमकीर्तिकरणं द्विज VarāP. 187.64; अत्रागमद् गौतमधर्मदाराननार्यजुष्टेन पथा महेन्द्रः RāmāCam. 1.90; अनार्यजुष्टं धर्मज्ञः कृतवान्स कथं मुनिः DevīBhāP. ii. 2.50; अनार्यजुष्टेन पथा प्रवृत्तानां शिवं कुतः KathāSaSāg. vii. 7.57.

अनार्यतस् (anārya-tas) *ind.* due to (its) being ignoble सर्वभोगविरतस्य देहिनः। सर्वग्राह्यविषयादनार्यतश्चित्तवृत्तिरभितो निवर्तते Vidvanmo. 7.25.

अनार्यता (anārya-tā) *f.* ignoble or ill-mannered behaviour, crooked nature शय्यासनमलंकारमन्नपानमनार्यताम्। दुर्वाग्भावं रतिं चैव ददौ स्त्रीभ्यः प्रजापतिः MahāBhā. xiii. 40.12; शय्यासनमलङ्कारं कामं क्रोधमनार्यताम्। ··· स्त्रीभ्यो मनुरकल्पयत् ManuSm. 9.17 (Calcutta, 1939) (ManuBh. अनार्यता स्निग्धेऽपि द्वेषो द्विष्टेऽपि स्नेहः, आकारसंवरणं, निर्धर्मता); अनार्यता निष्ठुरता क्रूरता निष्क्रियात्मता। पुरुषं व्यञ्जयन्तीह लोके कलुषयोनिजम् ManuSm. 10.58 (ManvaVi. अनार्यता अनृजुता); ViṣṇuDhaP. ii. 81.9; प्राणबाधेष्वपि व्यक्तमार्यो नायात्यनार्यताम् NītiSā. 9.44; Hitopa. 4.26; ह्रीः साध्वसं क्रौर्यमनार्यता च।— एतानि काले समुपाहितानि कुर्वन्त्यवश्यं खलु सिद्धिविघ्नम् NītiSā. 16.26.

अनार्यतिक्त (anāryatikta) *m.* name of the medicinal plant *Gentiana cherayia* or *Gentiana chirata* किराततिक्तो भूनिम्बोऽनार्यतिक्तः AmaK. 934; काण्डतिक्तोऽनार्यतिक्तो भूनिम्बो रामसेनकः BhāvPra. (Bhā.) 6(2).156; BhāvPraNi. 18.157; ApūNā. 24A.4; KośaKaTa. 1.3345; KalpaK. 266.158.

अनार्यतिक्तक (anāryatikta-ka) *m.* name of the medicinal plant *Gentiana cherayta* किराततिक्ते कैरातो रामसेनः किरातकः। अनार्यतिक्तको हैमो भूनिम्बः काण्डतिक्तकः NighŚe. 2116.

अनार्यत्व (anārya-tva) *n.* **I** the state of being ignoble, wickedness, wicked nature पश्य तावदनार्यस्य (v. l. अनार्यत्वम्) पूज्यमानस्य लक्ष्मण। अवलेपं समुद्रस्य न दर्शयति यत्स्वयम् Rāmā. vi. 14.4; ते वै हिंस्रतया (v. l. माः) क्रूरा अनार्यत्वाद् गुरोस्तदा HariVaṁ. 16.15; अहो ते पापकर्मत्वमनार्यत्वमहो तव SamarāSaṁ. 7.583; **II** (Buddh.) the state of being a common man दुःखे धर्मज्ञानक्षान्तितत्सहभुवामलाभ इत्यपरे। न च तद्योगादनार्यत्वप्रसङ्गः। तदलाभस्यात्यन्तं हतत्वात् AbhidhKoBh. 66.15 (*on* 2.40); न च तेषां क्षान्तिसहभुवां त्यागात्, अनार्यत्वप्रसङ्गः, तदलाभस्यात्यन्तं हतत्वात् Sphuṭā. ii. 74.25 (*on* 2.40)

अनार्यदेश (anārya-deśa) *m.* region inhabited by non-Aryans, a non-Aryan habitat व्याजह्रुः सूरयोऽनार्यदेशेष्वज्ञानतः सदा PariPar. 11.97; मनुष्यत्वेऽनार्यदेशे समुत्पन्नाः शरीरिणः। तत तत् पापं प्रकुर्वन्ति यद् वक्तुमपि न क्षमम् TriṣaŚaPuC. iii. 4.128; कुणालः ··· अनार्यदेशेष्वपि प्रवर्तितश्रमणविहारः संप्रति महाराजश्चाभवत् ViviTīKa. 69.5; कौशलेनानार्यदेशवर्त्यार्द्रकुमारोऽभयकुमारेण प्रतिबोधितः KumāPraPra. 71.3; प्रत्यन्तोऽनार्यदेशः स्यात् KalpaK. 5.8.

अनार्यधनज (anāryadhana-ja) *adj.* resulting from the wealth of the common man अपि खलु द्विविधं सुखमनार्यधनजमार्यधनजं च। तत्रानार्यधनजं सुखं यच्चत्वार्युपकरणानि प्रतीत्योत्पद्यते Yogācā. 95.16.

अनार्यनिवास (anārya-nivāsa) *m.* habitat of non-Aryans कीकटा

नाम देशोऽनार्यनिवासः Nir. 6. 32 (129.10)

अनार्यपुरुष (anārya-puruṣa) *m.* ignoble or dishonourable person तं मामनार्यपुरुषं मित्रद्रुहमधार्मिकम्। किं स वक्ष्यति दुर्धर्षः समेत्य परलोकजित् MahāBhā. vii. 125. 19.

अनार्यप्रज्ञा (anārya-prajñā) *adj.* (*f.*) of ignoble mind or thought अनार्यप्रज्ञानामिह जनवधूनां हि मनसो महाशल्यं कर्णे तव कनकजम्बूकिसलयः ŚārṅgaPa. 3778.

अनार्यप्रसिद्ध (anārya-prasiddha) *adj.* prevalent among the non-Aryans आर्याणां शिष्टत्वात्तत्प्रसिद्धेर्बलवत्त्वमिति बोध्यं न तु अनार्यप्रसिद्धेऽर्थेऽशक्तत्वेऽसाधुत्वे वा तात्पर्यम् VaiyāSiMañ. 71. 8.

अनार्यप्रसिद्धि (anārya-prasiddhi) *f.* prevalence among the non-Aryans स्मरणं हि प्रसिद्धिशब्देनोच्यते … शब्दमूलत्वेनार्यप्रसिद्धिरनार्यप्रसिद्धेर्विशिष्यते TātpaṬ.(U.) 184. 17 (*on* 5(0). 7); कल्प्यमानादव्यवस्थितार्थादरं म्लेच्छरूढिः। … तस्मादनार्यप्रसिद्ध्या पिकः कोकिलः — इत्येवं द्रष्टव्यम् NyāyMāVi. 33. 19 (*on* i. 3. 6)

अनार्यप्रसिद्धित्व (anāryaprasiddhi-tva) *n.* the state of being prevalent among the non-Aryans आर्यप्रसिद्धेः सर्वलोकव्यापित्वात् म्लेच्छानामपि क्षत्रियादन्यस्मिन् राज्ययोगेन राजशब्दप्रयोगेन विप्रतिपत्त्यभावाच्च राज्ययोगप्रसिद्धेर्बलवत्तया राज्ययोगनिमित्त एव राजशब्दः न तु क्षत्रियत्वजातिनिमित्तः। तत्प्रसिद्धेरनार्यप्रसिद्धित्वात् MayūMāli. 162.12 (*on* ii. 3. 2)

अनार्यप्रिय (anārya-priya) *adj.* pleasing the ignoble people अनार्यप्रियमार्येण न कार्यं कार्यमीदृशम् BṛKathāŚloSaṁ. 15.124.

अनार्यबुद्धि (anārya-buddhi) *adj.* having an ignoble mind कदलिकाप्रान्तचारिकानाम्। केवलमनार्यबुद्धेरेवैनामनवस्थितत्वेनानुसर्तुमस्ति श(स्ति ? क्तिः) AvantiKa. 47. 20.

अनार्यभट्ट (anārya-bhaṭṭa) *m.* disrespectable scholar स्वबुद्धितो मध्यविलग्नरूपं प्रकल्प्य चार्कोदितशास्त्ररीत्या। कृतं स्फुटं लम्बनकं त्वनार्यभट्टैस्तु तन्नादरणीयमार्यैः SiddhāTaVi. 374. 22.

अनार्यभय (anārya-bhaya) *n.* fear from wicked or ignoble (person) सापि ज्येष्ठा (पत्नी) …। न सौभाग्यमदं कुर्यान्न चौद्धत्यादिविक्रियाम्। नितरामानतिं गच्छेत्सदानार्यभयादिव BhaviP. 37B.6 (i. 14. 29)

अनार्यभाव (anārya-bhāva) *m.* ignobleness, vulgarity लाभविघ्नाः — कामः कोपः साध्वसं कारुण्यं ह्रीः अनार्यभावो मानः … इति ArthŚā. iii. 70.7 (9. 4); द्रोणः — शकुने। त्वदनार्यभावात् सर्वलोकमनार्यमिति मन्यसे PañcRā. 1. 32(2); अनार्यभावैरजितेन्द्रियैर्यैः कुदृष्टिदृष्टान्तयथानुरक्तैः। उन्मोहितास्तान् सुगतौ दधाति VarāṅgaC. 22. 48; अनार्यभावं कथमागतोऽसि विप्रेन्द्र मां वीक्ष्य च मीनगन्धाम् DevīBhāP. ii. 2. 11; *adj.* having an ignoble nature, vicious आर्यभावः क्षायिकादिज्ञानयुक्तः अनार्यभावः क्रोधादिमान् SthānṬ. 209A. 1.

अनार्यभूयिष्ठ (anārya-bhūyiṣṭha) *adj.* abounding in non-Aryans कुशीलानार्यभूयिष्ठं वृथारूपसमावृतम्। पुरुषाल्पं बहुस्त्रीकं तद्युगान्तस्य लक्षणम् HariVaṁ. 116. 23.

अनार्यभृशसंहित (anārya-bhṛśasaṁhita) *adj.* excessively associated with ignoble behaviour यदा न शक्यते स्तम्भादा(? द)नार्यभृशसंहितः। अनुनेतुं तदा वेनस्ततः क्रुद्धा महर्षयः BrahmāṇḍP. i. 36. 140.

अनार्ययुक्त (anārya-yukta) *adj.* befitting an ignoble person न चाभिनन्दामि तवाधिराज्यं यतस्त्वमक्षेष्वहिताय सक्तः। स्वयं कृत्वा पापमनार्यजुष्ट(v. l. अनार्ययुक्त)मेभिर्युद्धे तर्तुमिच्छस्यरींस्तु MahāBhā. viii. 49. 85.

अनार्यरुचि (anārya-ruci) *adj.* having vulgar taste स बलात्। खरदूषणस्वसुरनार्यरुचेः श्रुतिनासिकोष्ठमलुनादसिना Rāgh. 8.54.

अनार्यरूप (anārya-rūpa) *n.* ignoble or disagreeable nature अहो बत सरित्पतेरिदमनार्यरूपं परं यदुज्ज्वलरुचीन्मणीन्सुचिरचर्चितास्यागुणान्।… क्षिपत्यनिशम् Subhāṣi. 876.

अनार्यव (anārya-va) *n.* [P. v. 2. 109, Vār. 1] act endowed with wickedness अनार्यवपैशुनप्रतिषिद्धाचारेषु…अद्भिरब्लिङ्गाभिरप उपस्पृशेत् ĀpaDS. i(9). 26. 7 (comm. आर्याणां भाव आर्यम्। तदस्मिन्नाचारेऽस्ति तदार्यवम्। मत्वर्थीयो व प्रत्ययः। ततोऽन्यदनार्यवमसत्यभाषणादि); HirŚS. xxvi. 7. 18 (106. 7); (better read अनार्जव)

अनार्यवत् (anārya-vat) *adv.* like an ignoble person तत्कर्म गर्ह्यम् …। अहो मया नीचमनार्यवत्कृतं निरागसि ब्रह्मणि गूढतेजसि BhāgP. i. 19. 1; आर्यस्त्वमनार्यवत्कर्म कर्तुमिच्छसि पार्थिव DevīBhāP. vii. 16. 51; गोब्रह्मवनिताभ्रूणहत्यामित्यादधद् भृशम्। पातकं पातकं जन्तोर्धिगार्जयमनार्यवत् MalliC. 2.600.

अनार्यवर्ग (anārya-varga) *m.* class of non-Aryans आर्यास्त्वनार्या द्विविधा मनुष्याः …। ये सिंहला बर्बरकाः …। काम्बोजबाह्लीकखसौद्रकाद्यास्तेऽनार्यवर्गे निपतन्ति सर्वे VarāṅgaC. 8. 3.

अनार्यवर्जन (anārya-varjana) *n.* avoidance of the ignoble persons राज्ञाम् … साधनं चात्र वै शृणु।— नीतिधर्मानुसरणं नित्यमुत्थानमेव च। रिपूणामनवज्ञानं नित्यं चानार्यवर्जनम् MahāBhā. xii. 58. 12.

अनार्यविचेष्टित (anārya-viceṣṭita) *adj.* behaving like a non-Aryan आर्यदेशे समुद्भूता अप्यनार्यविचेष्टिताः। दुःखदारिद्र्यदौर्भाग्यनिर्दग्धा दुःखमासते TriṣaŚaPuC. iii. 4. 130.

अनार्यविद्याविधान (anāryavidyā-vidhāna) *adj.* acting according to the scriptures of the non-Aryans यैश्च पिष्टोदकगुडधातकीप्रायैर्वस्तुकाद्यैः सुरा संधीयते तान्यपि वस्तूनि विशुद्धान्येवेति चिरं चेतसि विचार्यानार्यविद्याविधानः कृतमद्यपानः YaśasCam. ii. 328. 6

अनार्यविलास (anārya-vilāsa) *adj.* having vulgar appearance उद्यतस्य दधतो विफलत्वं श्यामलीकृतदृशो लघुरूपाः। प्राप्य संहतिमनार्यविलासाः पांसवोऽभिमुखमाविरभूवन् Kapphiṇā. 17. 36.

अनार्यविवेकाभाव (anāryavivekābhāva) *m.* absence of discrimination by the non-Aryan धर्माधर्मौ प्रति प्रामाण्यम् … नाप्यार्थप्रसिद्धेः, शास्त्रस्य धर्मं प्रति प्रामाण्यानङ्गीकरणेऽनार्यविवेकाभावेन शास्त्रस्था वा इति तन्निमित्तस्याभावात् TātpaṬ.(U.) 184. 15 (*on* 5(0). 7)

अनार्यवृत्त (anārya-vṛtta) *adj.* of ignoble conduct अनार्यवृत्तमप्राज्ञमसूयकमधार्मिकम्। अनर्थाः क्षिप्रमायान्ति वाग्दुष्टं क्रोधनं तथा MahāBhā. v. 38.32; SūktiRa. 64.1; अराजपुत्रस्त्वमनार्यवृत्तो लुब्धस्तथा बन्धुषु पापबुद्धिः। क्रमागतं राज्यमिदं परेषां हर्तुं कथं शक्ष्यसि दुर्विनीतः MahāBhā. v. 147.34; *n.* ignoble act or conduct संभूय पार्थैस्तदनार्यवृत्तं कृतं तदा मातृकृतानुरूपम्। एकोवृतः पञ्चभिः साभिसत्त्वा श्लाघ्यमानैश्च परस्परस्य MahāBhā. viii. App. I. 28(27); (प्रहगनम्) कष्टमनार्यवृत्तमनादृतमिति वात्स्यायनः KāmSū. 153.19 (2.7) (JayaMa. अनार्यवृत्तमसाधुचरितम्)

अनार्यव्यवहार (anārya-vyavahāra) *m.* usage (prevalent) among the non-Aryans अत्र म्लेच्छप्रसिद्धेर्विगीतत्वोक्त्यैव युक्तं बर्हिराज्यस्थलेऽनार्यव्यवहारादपि जात्यर्थत्वम् MayūMāli. 162. 13 (*on* ii. 3.2)

अनार्यशङ्काकुलित (anāryaśaṅkākulita) *adj.* distressed by the apprehension of evil (result) अनार्यशङ्काकुलितेन भर्त्रा प्रतिक्षणं प्रार्थितमङ्गलानि।… आ मण्डपादा च महानसात्ते कामाक्षि नः पान्तु गतागतानि YātrāPra. 3.144.

अनार्यशत (anārya-śata) *n.* hundred ignoble (sons) अये अयमत्रभवान् धृतराष्ट्रः। अनार्यशतस्योत्पादयिता DūtGha. 34(1)

अनार्यशब्द (anārya-śabda) *m.* abusive or vulgar expression उत्पाद्यमानेषु गृहेषु नार्यस्त्वनार्यशब्दान् विविधान् प्रचक्रुः MatsyaP. 138. 29.

अनार्यशील (anārya-śīla) *adj.* [*f.* -ā] of ignoble behaviour पश्यतु पतिमद्यैव शूलावतंसितमियमनार्यशीला कुलपांसनी DaśKuC. 35. 14; अहमेव तमनार्यशीलं तस्य हस्तिनः कृत्वा क्रीडनकं तदधिरूढ एव गत्वा — पार्श्वचरानवेक्षांचक्रे DaśKuC. 36. 23; पश्यामि पर्याप्तमनार्यशीलाः शोकस्य वः सातिशयोत्तरस्य RāmC. 23. 81; अयमप्यनार्यशीलस्तुरीयमुपायमन्तरेण न मामार्यपुत्रस्य समर्पयिष्यति RāmaCam. 5. 30(3)

अनार्यसंकथासक्त (anāryasaṅkathā-sakta) *adj.* addicted to vulgar conversation नानार्यसंकथासक्ता नालस्योपहतास्तथा।… प्राप्नुवन्ति नरा योगम् HariVaṁ. 281*(10)

अनार्यसंकल्प (anārya-saṅkalpa) *m.* ignoble desire स्मरोऽप्यनार्यसंकल्पैः स्यात्तेषां लज्जने कुतः SamarāSaṁ. 4. 594.

अनार्यसङ्ग (anārya-saṅga) *m.* association with ignoble persons सुजनो हि भवेदनार्यसङ्गान्मृगसङ्गादिव चन्द्रमाः कलङ्की Rāgh. 15. 47.

अनार्यसंगत (anārya-saṅgata) *n.* friendship with an ignoble person राज्यलक्ष्मीः … अनार्यसंगतमिवास्थिरा Pañcā. 227.3.

अनार्यसंगता (anārya-saṅgatā) *adj.* (*f.*) associated with ignoble persons मा गाः स्त्रियाः श्रियो वा विश्वासम्। अविक्रमव्यसनिरनार्यसंगता को श्रीश्च कं न प्रतारयति NalaCam. 4. 16(56)

अनार्यसंगति (anārya-saṅgati) *f.* friendship with an ignoble person राज्यलक्ष्मीः …। अनार्यसंगतिरिवास्थिरा Tantrākhyā. 120. 11; PañcaT. 3. 115(7) (368.2)

अनार्यसंगम (anārya-saṅgama) *m.* association with the ignoble person अनार्यसंगमादरं विरोधोऽपि समं महात्मभिः Kirātā. 1.8.

अनार्यसङ्गरक्त (anāryasaṅga-rakta) *adj.* fond of the company of ignoble persons अनवरतमनार्यसङ्गरक्ताः परपरिभावकहिंसकातिरौद्राः — नरमलिनाः खलु दूरतो हि वर्ज्याः SkandP. ii(2). 10. 123.

अनार्यसत्त्व (anārya-sattva) *adj.* of ignoble nature or character अनार्यसत्त्वेन च कीचकेन गतासुना सुन्दरी स्वर्गलोकम् MahāBhā. iv. 462*(9)

अनार्यसमाचार (anārya-samācāra) *m.* ignoble behaviour न चानार्यसमाचारः कश्चित्तत्र भविष्यति MahāBhā. iii. 228. 21.

अनार्यसमाम्नाय (anārya-samāmnāya) *adj.* having ignoble tradition एषोऽनार्यसमाम्नायः कालः कवलनोन्मुखः। जगत्यविरतं लोकं पातयत्यापदर्णवे YogVā. i. 26. 3.

अनार्यसमासक्त (anārya-samāsakta) *adj.* attached to ignoble persons अर्थाः ···। ये चानार्यसमासक्ताः सर्वे ते संशयं गताः MahāBhā. v. 38. 39.

अनार्यसेवा (anārya-sevā) *f.* service to the ignoble persons जरा रूपं हरति हि धैर्यमाशा मृत्युः प्राणान्धर्मचर्यामसूया। क्रोधः श्रियं शीलमनार्यसेवा ह्रियं कामः सर्वमेवाभिमानः MahāBhā. v. 35. 43; v. 222*(3); SūktiRa. 69. 3; 181. 51.

अनार्या (an-āryā) *f.* **AI** female member of the non-Aryan race or of the Śūdra-caste इन्द्रं भयं विश्वतः शूद्रा चानार्या च AV.(P.) ii. 31. 2; अनार्या शयने बिभ्रत् ··· तृणेष्वासीत पृष्ठतप् ĀpaDS. i(9). 27. 10; HirŚS. xxvi. 7. 35 (109. 11) (comm. शूद्राम्); MahāBhā. xii. 159. 26; अनार्यायां समुत्पन्नो ब्राह्मणात्तु यदृच्छया ManuSm. 10. 66; ManuBh. ii. 349. 17 (*on* 10. 66); ManuSm. 10. 67; ManuBh. ii. 349. 23 (*on* 10. 67); सहर्षचरिता शश्वद्धृतकादम्बरीस्यदा। बाणस्य वाण्यनार्येव स्वच्छन्दा SūktiMu. 4. 65; **AII** ignoble or wretched or mean woman (कैकेय्याम् ··· वदन्त्यामतिदारुणम्। राजा दशरथो वाक्यमुवाच) अनार्ये कृत्यमारब्धं किं न पूर्वमुपारुधः Rāmā. ii. 848*(1); मृते मयि गते रामे वने ···। हन्तानार्ये ममामित्रे सकामा सुखिनी भव Rāmā. ii. 11. 5; धिङ्मामनार्यामसतीं याहं तेन विनाकृता। मुहूर्तमपि रक्षामि जीवितं पापजीविता Rāmā. v. 24. 6; मम हेतोरनार्याया अनर्हः पार्थिवात्मजः। रामः सागरमुत्तीर्य वीर्यवान् गोष्पदे हतः Rāmā. vi. 484*(1); नैव तेऽस्ति संगमो मनुष्यैः ···। गर्भिणीव दृश्यसे ह्यनार्ये किं मयूरसारिणी त्वम् NāṭyaŚā. 15. 36; KuṭṭaMa. 313; NalaCam. 2. 27(15); (केनेयं प्रयुक्ता विषकन्यका) धिगनार्यामिमाम् BṛKathāŚloSaṁ. 10.143; RāmāCam. 2.21; अनार्ये किं त्वया पापं कृतम् BṛKathāMañ. 16.145; सा त्वयेवं वक्तव्या ··· तुष्टेदानीमनार्ये भव मदनतुलां मामिहारोप्य घोराम् PadmPrā. 21.10; **B** other than the Āryā-metre जघनचपला अनार्या KuṭṭaMa. 313 (comm. अनार्याः आर्याच्छन्दोभिन्नाः); कुकविकाव्यपद्धतिभिरिव भग्नयतिगणवृत्ताभिः ··· सर्वतोमुखजघनचपलाभिरप्यनार्याभिः, कर्णाटचेटीभिर्भरितम् NalaCam. 2. 27(15) (comm. आर्या साध्वी मात्रावृत्तभेदश्च। ततो नञ्योगः)

अनार्याचरण (anāryācaraṇa) *n.* ignoble behaviour अनर्थाचरितं (v. l. अनार्याचरणं) तात परस्वस्पृहणं भृशम् MahāBhā. ii. 50. 6; विन्यस्तमत्सरस्थाला अनार्याचरणादिकाः। द्राक् परिवेषयामासुः कुरङ्गार्भकलोचनाः MalliC. 3. 58.

अनार्याचरित (anāryācarita) *n.* ignoble behaviour अनर्थाचरितं (v. l. अनार्याचरितं) तात परस्वस्पृहणं भृशम् MahāBhā. ii. 50. 6.

अनार्याप्ति (anāryāpti) *f.* connection with an unworthy person नाश्चर्यं यदनार्याप्तावस्तप्रीतिरयं मयि KāvyMī. 56. 14.

अनार्याभिभाषण (anāryābhibhāṣaṇa) *n.* conversation with a person of low caste or uncultured persons अनार्याभिभाषणम् ĀśvaŚS. II. vi. 8. 7 (comm. अनार्याः प्रतिलोमा अनुलोमाः दृष्टदोषिणश्च तैर्न संभाषेरन्)

अनार्यीकृत (anāryī-kṛta) *adj.* made ignoble, vitiated नित्यं दुष्टजनैरसत्यवचनैः क्षुद्रैरनार्यीकृतम्। दुःखेनेह विगाह्यते सुचकितै राज्ञां मनः सेवकैः PañcT. 1.129 (142.3); Pañcā. 100.5.

अनार्योचित (anāryocita) *adj.* befitting an ignoble person तद्राज्यकोशयोः स्वामी बुभूषुर्न चिराद्भवान्। अतितात्पर्यतः कस्मादनार्योचितमीहसे RājTa. (Ka.) 7.647.

अनार्ष (an-ārṣa) *adj.* **AI** not belonging to (the Saṁhitā-text composed by) the *ṛṣis* (i. e. occurring in the texts like Pada, Krama etc.) प्राक् चानार्षादितिकरणात् पदान्तांस्तद्युक्तानां तेन येऽसंहितानाम् ṚPrāti. 1. 24; क्रमेष्वनार्षं ब्रुवतेऽपरे स्वरम् ṚPrāti. 11. 28; आमन्त्रित ओकार इतावनार्षे प्रकृत्या APrāti. 143; CaturA. (Śau.) 1. 81; संबुद्धौ शाकल्यस्येतावनार्षे P. i. 1. 16; किमिदमुपस्थितं नाम। अनार्ष इतिकरणः MahāBh. iii. 90. 18 (*on* vi. 1. 129); इतिशब्दे अनार्षे अवैदिके परतः ··· अनार्ष इति किम्, एता गा ब्रह्मबन्ध इत्यब्रवीत् KāśiVṛ. *on* i. 1. 16 (Hyderabad Ed.); ऋषिः वेदः तत्र भवः आर्षः, ततोऽन्योऽनार्षः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 1. 122; Prasā. i. 84. 2; SiddhāKau. 24B. 1 (*on* vi. 1. 129); **AII** not composed or stated by a *ṛṣi* यदनार्षमथाहार्यं काव्यं प्रकरोति NāṭyaŚā. 18. 46 (AbhinBhā. अनार्षमिति पुराणादिव्यतिरिक्तबृहत्कथाद्युपनिबद्धं मूलदेवचरितादि); यदि नियमार्थः आद्येन सूत्रेण कृतत्वान्न प्रयोजनमस्तीति तस्मात् पूर्वमुत्तरं वा सूत्रमनार्षम् NyāyVār. 107.17 (*on* i. 1. 26-27); अनार्ष एवायमर्धश्लोकः प्रतिपद्यते ManuBh. i. 454. 22 (*on* 5. 71); अनार्षोऽयं श्लोक इति तु महत् साहसम् AbhinBhā. i. 226. 22 (*on* 5. 57); DhātuPra. 1. 46 (12. 16); ये च मध्यमाधिकमासोक्त्या स्पष्टोक्तनिर्णयप्रवृत्तास्तन्मते त्वग्रिमक्षयाधिकयोरप्यसंभव इति ··· अनार्षमप्यार्षमूलकम् ··· अनीश्वरवादिनः ··· स्वस्वोत्कर्षं प्रकटयन्ति ŚeṣaVā. 7. 10; 39. 10; शास्त्राणि वेदरूपाणि ··· मानवस्मृत्यादीनां तदर्थानुवादकत्वात् तद्व्याख्यानानामनार्षाणामपि तदुपयोगित्वाच्छास्त्रपदेन व्यवहारः SetuBa. 24. 14; स्वस्रादिषु तिसृचतस्रोः पाठोऽनार्षः LaŚabdeŚe. i. 283. 7; i. 395. 21; वस्तुत इदं (नृनरयोर्वृद्धिश्च इति) गणसूत्रमनार्षम् LaŚabdeŚe. i. 414. 4; इह (पर्पादिगणे) 'पादः पच्च' इति गणसूत्रमनार्षम् LaŚabdeŚe. ii. 284. 19; **AIII** not belonging to the sacred tradition यत् ··· उक्तं राजदेयार्धनिरासार्थं पित्रादिनिहितविषयत्वमेवास्य वचनस्य व्याख्यातं तदनार्षम् ··· स्वकल्पितम् ManvaMu. 295. 27 (*on* 8. 37); असद्भूभ्रमणम् ··· अनार्षं स्वीकृतं तु यत् ··· तत्तुच्छं प्रवहे गते SiddhāTaVi. 25. 20; 131. 10; **BI** not having the sense of a descendant of a *ṛṣi* अणिञोरनार्षयोर्गुरूपोत्तमयोः ष्यङ् गोत्रे P. iv. 1. 78; ष्योऽक्षु रूपान्त्ययोर्वृद्धेऽनार्षेऽणिञोः JaineVyā. iii. 1. 63; ŚākaṭāVyā. i. 3. 2; SiddhaHe. ii. 4. 78; **BII** not added to the name of a *ṛṣi* प्रत्ययाधिकारे अणिञोरनार्षयोरित्यत्र ··· शास्त्रीयमेव गोत्रं गृह्यते PariVṛ.(Sī.) 167. 2; गुरूपोत्तमयोरनार्षयोर्गोत्रे स्त्रियां यावणिञौ विहितौ तयोः ष्यङादेशः स्यात् PrakriKau. i. 734. 4; Prasā. i. 734. 24; SiddhāKau. 239A. 4 (*on* iv. 1. 78)

अनार्षता (anārṣa-tā) *f.* the state of being that which does not belong to the Vedic text अथ द्विवचनं बहुवचनं वानार्षतया न क्रियते ŚābaBh. 1773. 9 (*on* ix. 4. 14)

अनार्षत्व (anārṣa-tva) *n.* the state of not being composed by the seers न च प्रापणादिरर्थो नियामकः, अनार्षत्वात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3. 1.

अनार्षसूत्रपाठ (anārṣa-sūtrapāṭha) *m.* the *sūtra*-text not coming from the seers आचार्यदेशीयानामनार्षसूत्रपाठदूषणं नास्माकं सूत्रपाठेऽस्ति TātpaṬ. (Vā) 297. 3 (*on* i. 1. 37)

अनार्षान्त (anārṣānta) *adj.* ending with the word (*iti*) not occurring in the Saṁhitā-text परिग्रहे त्वनार्षान्तात् तेन वैकाक्षरीकृतात्। परेषां न्यासमाचारं व्यालिस्तौ चेत् स्वरौ परौ ṚPrāti. 3. 14; LaŚabdeŚe. ii. 1118. 16.

अनार्षेय (án-ārṣeya) *m.* not a descendant of a seer आर्षेयेषु नि दध्म ओदनं त्वा नानार्षेयाणामप्यस्त्यत्र AV. xi. 1. 33; अथ यद् यजमानस्यार्षेयमाह न ह वा अनार्षेयस्य देवा हविरश्नन्ति KauṣIBr. 3. 2 (9. 17); यां शुश्रुवुष आर्षेयाय ददाति देवलोके तयाध्नोति यामशुश्रुवुषेऽनार्षेयाय ददाति मनुष्यलोके तयाध्नोति GopBr. ii. 3. 18 (204. 12); *adj.* not having (known) descent from the seers अनार्षेयमस्मर्यमाणगोत्रप्रवरम् Aparā. 85. 4 (*on* 1. 54); यमः ··· अनार्षेयं ब्राह्मणानामृत्विजां चैव वर्जयेत् SmṛtiCan. i. 203. 20 (*but* VīraMi.(Saṁskāra.) 588. 23 अनार्षेयम् अवरणीयार्षेयं चतुरार्षेयादि); अनार्षेयमविज्ञातप्रवरम् SmṛtiCan. i. 204. 6; VīraMi.(Saṁskāra.) 589. 1; [Loc.] in the sense other than the descendant of a *ṛṣi* कश्यपस्यानार्षेये जातूकर्ण्यस्य VājaPrāti. 4. 16 (Anantabhaṭṭa ऋषिव्यतिरिक्ते अर्थे वाच्ये सति)

अनार्षेयत्व (anārṣeya-tva) *n.* **I** the state of not being composed by a seer अतःपरं षट् सूत्राणि भाष्यकारेण न लिखितानि तत्र व्याख्यातारो विवदन्ते ··· उपेक्षितानि ··· अनार्षेयत्वादित्यपरे TantrVā. 915. 19 (*on* iii. 4. 9(1)); **II** the state of not having descent from a seer गोत्राणाम् ऋष्यपत्यत्वेनानार्षेयत्वासंभवात् VīraMi.(Saṁskāra.) 588. 25.

अनार्ष्यविलोप (an-ārṣyavilopa) *m.* absence of non-deletion (of sound, accent etc.) in the Saṁhitā-text (i. e. loss of accent etc. in the Saṁhitā-text) यथा प्रक्लृप्ते स्वरवर्णसंहिते तयोस्तयोरक्षरवर्णयोस्तथा। अदर्शनेऽनार्ष्यविलोप उच्यते ṚPrāti. 11. 28 (Uvaṭa विलोपो विनाशः। तस्याभावोऽविलोपः आर्ष्यां अविलोप आर्ष्यविलोपः। न आर्ष्यविलोपोऽनार्ष्यविलोपः)

अनार्हत (an-ārhata) *m.* not the follower of the Arhat, not a follower of the Jaina doctrine अनार्हतानां हि वस्तुना भिन्नेन भाव्यमभिन्नेन वा SyādvāMañ. 19(27)

अनार्हीय (an-ārhīya) *m.* (suffix *ṭhak*, *ṭhañ* etc.) not belonging to the *ārhīya*-section (P. v. 1. 19-71) 'असमासे' इति सूत्रादूर्ध्वमार्हीयेऽनार्हीये चेत्यर्थस्तदाह 'प्राग्वते'रिति LaŚabdeŚe. ii. 302. 10.

अनार्हीयत्व (anārhīya-tva) *n.* the state of being a suffix not belonging to the *ārhīya*-section (P. v. 1. 19–71) तस्य च न लुक् अनार्हीयत्वात् LaŚabdeŚe. ii. 308. 4.

अनालक्षि (anālakṣi) *m.* [w. r. for अनालक्षित] ViṣṇuDhaP. ii. 182. 2.

अनालक्षित (an-ālakṣita) *n.* name of one of the thirty-two movements or modes in fighting with the sword and shield (*lit.* not noticed) अनालक्षितविस्फोटौ करालेन्द्रमहासुखौ।… इति द्वात्रिंशतो ज्ञेयाः खड्गचर्मविधौ रणे AgniP. 251.2; अनालक्षितविस्फोटो (? अनालक्षितविस्फोटौ) करालेन्द्रमहासुखौ।… इति द्वात्रिंशधा ज्ञेयाः खड्गचर्मविचारणाः ViṣṇuDhaP. ii. 182.2.

अनालक्षितचित्त (anālakṣita-citta) *adj.* whose mind is not understood (by anyone) अनालक्षितचित्तः स्यान्नैकान्ते किंचिदाचरेत् (आचारवान्) ViṣṇuDhaP. iii. 233.270.

अनालक्षितवर्णचिह्न (anālakṣita-varṇacihna) *adj.* (*f.*) whose colour-mark is not noticed संकीर्णरूपा वसुधात्र वर्णैर्गन्धै रसैर्वाखिलदर्जनीया। एनामनालक्षितवर्णचिह्नां नक्तं परीक्षेत निमित्ततश्च MānaSā. App. 446B. 3; TantrSa. 1.33; ŚilpaRa. i. 3.16.

अनालक्षितशरीर (anālakṣita-śarīra) *adj.* whose body is not seen (i. e. invisible) अस्माभिस्तिरस्करणीप्रभावादनालक्षितशरीरैराक्रमितव्या भूमिभागाः JānaPa. 1.31(5)

अनालक्षितसंधि (anālakṣita-sandhi) *adj.* the euphonic combination of which is not noticeable यत्रैकपदवद्भावः पदानां भूयसामपि। अनालक्षितसंधीनां स श्लेषः परमो गुणः KāvyālaṅSū. iii. 1.25(11)

अनालक्षितसमविषम (anālakṣita-samaviṣama) *adj.* not noticing the even and the uneven (land) सुमन्त्र, अतिरभसप्रवृत्तवेगत्वादनालक्षितसमविषमास्तुरङ्गमा गङ्गाप्रपाते स्यन्दनं विनिपातयन्ति KundaMā. 1.4(1)

अनालक्ष्य (an-ālakṣya) *adj.* [*f.* -ā] A difficult to be seen, imperceptible तुरङ्गैरैरवततता वारणैश्च महाजवैः। अनालक्ष्या चिरं कालं तस्मिन् काले बभूव भूः Rāmā. ii. 87.5; युध्यमानमनालक्ष्यं शक्तोऽपि त्रिदशेश्वरः। द्रष्टुमासादितुं वापि न शक्तः Rāmā. vi. 35.11; अविज्ञेयमनालक्ष्यम् … यद्रूपं तस्य ते नमः BrahmP. 33.21; B not to be known or understood द्वन्द्वमेव प्रयोक्तव्यमनालक्ष्यं तु तद्वचः। नान्येन चैतच्छ्रोतव्यम् AdhyāRā. vii. 8.17; आशुभावादनालक्ष्यं किं त्वर्थारोपमन्तरा। लोको गौश्चेत्र इत्यादौ शब्दारोपमवस्यति VyaktiVi. 25.28.

अनालक्ष्य (an-ālakṣya) *ger.* A not having seen त्वामनालक्ष्य यत्प्रोक्तमन्येनापि मयाधुना। तदेतत्साधयिष्यामि SkandP. iii(3). 18.23; B having disregarded (सुग्रीवम्) अङ्गितमेनमनालक्ष्य … क्षणदाचरः – अञ्जसा राममाजगाम RāmāCam. 6.57(3)

अनालक्ष्यकथा (anālakṣya-kathā) *adj.* (*f.*) the theme of which is unintelligible अनालक्ष्यकथा पूर्वं पश्चादालक्ष्यवस्तुका।… मल्लिका ज्ञेया BhāvPra. (Śa.) 268.2(9)

अनालक्ष्यगन्ध (an-ālakṣyagandha) *adj.* not having any noticeable smell अनालक्ष्यगन्धम् … वातोपसृष्टं क्षीरमभिज्ञेयम् CaraS. iv. 8.55 (1941 Ed.)

अनालक्ष्यतारतारक (anālakṣya-tāratāraka) *adj.* in which (even) the brilliant stars are not visible कालं कालमनालक्ष्यतारा(तार BORI Ed.)-तारकमीक्षितुम्। तारतारस्वरसितं कालं कालमहाघनम् Kāvyāda. 3.35.

अनालक्ष्यत्व (anālakṣya-tva) *n.* the state of not being discernible यदि बुद्धिगुणसारत्वादात्मनः संसारित्वं कल्प्येत, ततः – बुद्धिवियोगे सति आत्मनो विभक्तस्यानालक्ष्यत्वादसत्त्वमसंसारित्वं वा प्रसज्येत BrahmSūBh.(Śaṅ.) 462.8 (*on* ii. 3.29)

अनालक्ष्यमूर्ति (anālakṣya-mūrti) *adj.* of invisible form इत्युक्तवत्यनालक्ष्यमूर्तौ शर्वे नभःस्थिते। उत्तस्थावक्षताङ्गोऽत्र चौरो जीवन् KathāSaSāg. xii. 21.52.

अनालक्ष्यलक्ष्यलक्षणपद्धति (anālakṣya-lakṣyalakṣaṇapaddhati) *adj.* wherein the procedure of grammatical rules and the examples (to be derived by these) is disregarded शब्दहीनमनालक्ष्यलक्ष्यलक्षणपद्धतिः। पदप्रयोगोऽशिष्टेष्टः Kāvyāda. 3.148.

अनालनलिन (anāla-nalina) *n.* lotus without a stalk अनालनलिननिलीनोल्ललनालिना।… वपुषा … अदृश्यत परः पुमान् ŚiśuVa. 19.84.

अनालपत् (an-ālapat) *adj.* [*f.* -ntī] not speaking, silent अनालपन्त्यां तस्यां तु संज्ञां याता हि ते पुनः। न्यपतन् मूर्च्छिता भूमौ BrahmāṇḍP. ii. 45.13; दुलितालकवल्लरीकतां दधता पाणितले निषेदुषा। अपराध्यदनालपन्त्यपि स्मरसंतापदशां मुखेन्दुना HarVi. 24.36; क्षितिपालपुत्र्या। जीवति मङ्गलवचः परिहृत्य कोपात्कर्णे कृतं कनकपत्रमनालपन्त्या CaurPañ. 11; ŚārṅgaPa. 3470; Subhāṣi. 1378; अहो कोऽयमनागस्कं सुखसुप्तमनालपन्। बाणेनाभ्रितले बाढं निर्घृणो निजघान माम् PāṇḍaC. 17.250.

अनालपद्द्विज (anālapad-dvija) *adj.* wherein birds are silent (i. e. are not chirping) असंवरत्पान्थमनालपद्द्विजं सरोजकोशोदरलीनषट्पदम्। … समस्तमप्यभूदहमिथ्यगते जगद्वरौ ŚivLī. 16.35.

अनालपन (an-ālapana) *n.* non-speaking गतधृतिरवलम्बितुं बतासूनलमनालपनादहं भवत्याः ŚiśuVa. 7.10; VyaktiVi. 58.13.

अनालपितुम् (an-ālapitum) *inf.* not to speak विरमति कथनं विना न खेदः इति कथने समुपैति कापि लज्जा। इति कलहमयोमुखी सखीभ्यो लपितुमनालपितुं समाचकाङ्क्ष RasMañ. 50.

अनालब्ध (án-ālabdha) *adj.* [*f.* -ā] 1 not begun दुःख्यावैवाल्ब्धाय सर्वा देवता जनयन्नुपाकृत्येव मन्थयस्तदेवाल्ब्धं नेवानालब्धमुसृजेन्निरम् TaiS. VI. iii. 5.2; 2A not immolated, not slain वाग्वै सोमक्रयणी वक्तव्यः पाशो वाग्यस्मगृहीता न वदेयत्कागृहीता स्याद्वादीनी स्यावदनालब्धा KāṭhS. 24.3 (ii. 92.8); KapiKaS. 37.4 (197.15); पूर्वं वा पुनर्दर्शस्य स्कन्दति। यस्त्रिकुमनालब्धमुत्सृजन्ति TaiBr. III. viii. 6.1 (Bhaṭṭabhāskara असंज्ञप्तम्); III. viii. 8.1; वृथा वै हविषोऽद्भुतस्य स्कन्देत्। एवमेतत्पशो स्कन्दति यं निक्रमनालब्धमुत्सृजन्ति ŚatBr. XIII. i. 3.1; XIII. i. 3.5; 2B uninjured बोधिसत्त्वमातुः कुक्षि प्रतिपूर्णा देव अभूषि अनारब्धा (v. l. अनालब्धा) च बोधिसत्त्वस्यैव तेजेन MaVastuAva. 1.221.5 [DBHS.]; 3 not touched अनालब्धं जृम्भति गाण्डिवं धनुरनालब्धा कम्पति मे धनुर्ज्या MahāBhā. v. 47.96 (JñānDī. अनालब्धम् अनास्पृष्टम्); 4 unobtained विष्टे मे न साध्योऽस्ति कश्चिदर्थो नराधिप। अनालब्धश्च लब्धव्यः कुर्वे कर्म तथाप्यहम् GaṇeP. ii. 139.22.

अनालब्ध (an-ālabdha) *n.* name of a fault such as showing respect to the teacher only for the sake of gaining something, JainaL.

अनालब्धप्राजापत्य (anālabdha-prājāpatya) *adj.* who has not immolated the animal for Prajāpati दीक्षितस्येष्टकाः कुर्वन्त्यदीक्षितस्य वा। न त्वेवानालब्धप्राजापत्यस्य VārāŚS. II. i. 4.2.

अनालब्धावहार (anālabdhāvahāra) *adj.* who has not obtained or reached a truce अनालब्धावहारौ तु कृत्वा भोजजनार्दनौ। शक्तोऽपि शाठ्याद्धार्दिक्यो नाक्रूरोऽभ्युपपद्यत BrahmāṇḍP. ii. 71.70.

अनालभ्य (án-ālabhya) *ger.* [AitGr. II. 1.77; Debru. 782] 1A not having taken resort to यो वै श्रद्धामनालभ्य यजते पापीयान्भवति MaiS. i. 4.10 (i. 59.3); iv. 1.4 (iv. 5.18); 1Bi not having touched दुर्वो वै नामैतद्योऽत्विजिर्वनालभ्यातीयाद्यमाने मुचीप्येव MaiS. iv. 1.4 (iv. 6.9); KāṭhS. 31.3 (iii. 4.7); KapiKaS. 47.3 (287.2); MaiS. iv. 5.6 (iv. 73.3); 1Bii not having taken up नानालभ्य पात्रमाश्रयेत् KāṭhS. 27.6 (ii. 145.18) = KapiKaS. 42.6 (252.17); 2 not having obtained शिरःसि निदधाति … अन्यानि वा हिरण्मयानि वा मृन्मयानि वानालभ्यैतान् KātyŚS. xvi. 1.32.

अनालभ्य (an-ālabhya) *adj.* unattainable यः पठेत् सर्वं ग्रान्तम् … अव्ययम्। तस्य किंचिदनालभ्यं ज्ञातव्यं नावशिष्यते KulārT. 9.26.

अनालमर्थ्य (an-ālamarthya) *n.* absence of being the meaning of the indeclinable *alam* (i. e. absence of ability or capacity) संभावन आलमर्थ्यं गम्यत आशंसायां पुनरनालमर्थ्यम्। आचार्यप्रवृत्तिर्ज्ञापयति संभावनेऽप्यनालमर्थ्यं गम्यते MahāBh. ii. 159.13 (*on* iii. 3.132)

अनालम्ब (an-ālamba) *adj.* [*f.* -ā] 1A having no support, supportless मेरुर्न पश्चमादधात्यस्ति हि षष्ठ ऋतु एतस्मै न दधाति न जुहोत्यनालम्ब इव हि न ऋतूनाम् KāṭhakasaṅkalanA (PiṇḍapitṛBr.) 68.12; अवकाशेऽस्तान्यवान्पिष्ट्वा मन्थमार्योलनालम्बमिश्रुशलाकया बहुलम् MānGS. ii. 1.5 (comm. अनालम्बमवलम्बनरहितम्); आकाशमनालम्बं रम्यं नानाश्रयं स्मृतम् VāyuP. i. 50.6; कथंकारमनालम्बा कीर्तिर्द्यामधिरोहति ŚiśuVa. 2.52 = SūktiRa. 99.18; अमरकुमारकाणामनालम्बे नभस्यवतरणमार्गे चिह्नोचितकचिह्नैः … चैत्यालयैः … उपशोभितम् – नगरम् YaśasCam. i. 17.1; मार्गे अनालम्बे दुरारुहे। … पीठवनाना व्रजन्ति हि BhaviP. 285A. 24 (i. 192.15); मुनिरप्यालम्बयसीहं किं तु बाल इवाङ्गुलिम्। धृत्वादौ नियमं जीवोऽनालम्बोऽपि क्रमाचरेत् PārśvC. 3.1041; अनालम्बे लम्बे पथि पथिकलोकेऽमितसुखे तमालम्बे स्तम्बेरमवदनमन्वेमितसुखम् RasiRañ. 1; 1B not requiring any support अतीत्य परतो धीरमनालम्बमनामयम्। नैष्कर्म्यजनसाहलं विप्रकृष्टं तमोवृतम्।… शिवस्यायतनम् VāyuP. i. 49.158; BrahmāṇḍP. i. 19.166; ध्रुवमचलमनालम्बं मन्येऽहमात्मकं शुद्धम् TattvPradī.(A.) 257.2 (*on* 2.100); 258.2 (*on* 2.100); 1C unattached मद्भक्त्युल्लसितात्मनः। आन्तरं वदनालम्बमद्वयं तदनुत्तमम् LakṣmīT. 14.32; 2 helpless उपद्रुतमिदं सर्वमनालम्बमनायकम्। कैकेय्या हि कृते सर्वं विनाशमुपयास्यति Rāmā. ii. 1042*(1); 3 (Buddh.) not having the phenomenal objects (as the focus point) तस्माच्च तथतार्थत्वाद् क्षान्तिलाभाद्विशुद्धितः। कर्मद्वयादनालम्बा मैत्री क्लेशक्षयादपि MaYānaSū. 121.26 (17.19); *n.* 1

supportlessness आकाशस्य गुणः शब्दो व्यापित्वं छिद्रतापि च । अनाश्रयमनालम्बमव्यक्तमविकारिता MahāBhā. xii. 247.7; **2** name of a sacred bathing place विगाहति ह्यनालम्बमन्धकं वै सनातनम् ।··· फलं पुरुषमेधस्य लभेत् MahāBhā. xiii. 26.31; *m.* dejection, despondency अधृतिः स्यादनालम्बस्तन्मयोन्मादमूर्च्छनाः SāhiDa. 178.5 [want of support, MW., APTE]

अनालम्बत्व (anālamba-tva) *n.* the state of being that which does not require any support शुद्धत्वं चात्मनः पदद्रव्यविभागेन स्वधर्माविभागेन चैकत्वात् । तच्च ज्ञानात्मकत्वात् ··· अनालम्बत्वाच्च तत्र ज्ञानमेवात्मनि विभ्रतः ··· चास्त्येकत्वम् TattvPradī.(A.) 257.5 (*on* 2.100)

अनालम्बन (an-ālambana) *n.* non-basis प्रदीपोऽयुगपत्कालप्रत्ययानामनालम्बनम् NyāyVār. 415.20 (*on* iii. 2.14)

अनालम्बन (an-ālambana) *adj.* [*f.* -ā] **1A** (Buddh.) not having the phenomenal objects (as the focus point) अनालम्बन एवायं सन् धर्म उपदिश्यते । अथानालम्बने धर्मे कुत आलम्बनं पुनः MūlaMaKā. 1.8; यत्र ते विहारा देशिताः । अनालम्बनास्तत्त्वथतायाम् । ते ह्यविकल्पत्वादनालम्बना इत्येतनालम्बनाः MaYānaSū. 121.23 (17.18); 121.17 (17.17); एभिश्चतुर्भिः कारणैरनालम्बना मैत्री वेदितव्या MaYānaSū. 122.1 (17.19); य (इमं) प्रतीत्यसमुत्पादम् ··· अप्रतिघमनालम्बनम् ··· अभ्युपशमस्वभावं पश्यति ĀryaŚāS. 3.15; 3.17; **1B** devoid of objective basis ननु एवबुद्धिरनालम्बनेवेयं प्राप्ता Bṛha. 171.7 (*on* i. 1.5); यथालम्बनरूपाच्च धीरन्यदवभासते । ततोऽनालम्बनैव स्यात् VibhraVi. 41; अनालम्बं द्रष्टृत्वमघटमानमिति न नैसर्गिकं द्रष्टृरूपं पुंसः स्यात् NyāyMañ. ii. 62.2; गौरित्येकमिदं पदमित्येकपदावभासिनी धीरस्ति लौकिकपरीक्षकाणाम् । न चेयमनालम्बना, नापि वर्णालम्बना TattvBi. 50.1; उदीयते ह्यल्पपि लिङ्गादिश्राविणां कार्यसंवित् । न चेयमनालम्बना Kāśi. ii. 9.21 (*on* 5(1).15); किमेवं देहाद्यालम्बनोऽहंप्रत्ययः ।··· न चानालम्बनोऽयम् Kāśi. ii. 128.24 (*on* 5(3).70); ii. 182.16 (*on* 5(3).225); द्विचन्द्रबुद्धिरिन्द्रियाप्राप्तमर्थमविद्यमानमेव चन्द्रद्वित्वं गृह्णातीति कृत्वानालम्बना NyāyRa. 230.13 (*on* 5(2).54); न चानालम्बनादनवाप्तरूपविशेषं विज्ञानमालम्बनसंबन्धमनुभवितुमुत्सहते TarkBhā.(Mo.) 37.17; 37.20; **2A** not having support, supportless तानि वयांसि अन्तरिक्षे अनारम्बणानि अनालम्बनानि, आत्मानमादाय आत्मानमेव आलम्बनत्वेन गृहीत्वा, परिपतन्ति गच्छन्ति ChāndoUBh. 98.11 (*on* ii. 9.4); यदिदं प्रसिद्धम् अन्तरिक्षम् आकाशः अनारम्बणम् अनालम्बनम् BṛĀraUBh. 363.1 (*on* iii. 1.6); आर्यपुत्र त्वया विना । नोद्यानमपि गच्छामि कुतोऽनालम्बनां दिवम् BṛKathāŚloSaṁ. 5.282; आकाशेऽनालम्बने महान् वायुः स्थितः सर्वत्र गच्छति GītāBh.(Rā.) 453.5 (*on* 9.6); उग्रग्राहमुदन्वतो जलमतिक्राम्यत्यनालम्बने व्योम्नि भ्राम्यति ··· कीर्तिस्ते SūktiMu. 97.43; SūktiSu. 85; उग्रग्राहमुदन्वतो जलमतिक्रामत्यनालम्बना व्योम्नि भ्राम्यति ··· त्वत्कीर्तिः Subhāṣi. 2554; **2B** not having the objects of emotion (or *ālambana-vibhāvas*) विना विभावमनालम्बनस्य रसादेरप्रतिपत्तेः RasGaṅ. 28.11; **2C** (*fig.*) having no foundation धर्मार्थः समूहदानादिव्यवहारोऽनालम्बन एव स्यात् BālaKrī. i. 269.2 (*on* 2.193)

अनालम्बनज्ञानवादिन् (anālambanajñāna-vādin) *adj.* upholder of the view that the cognition is without an objective basis न ह्यनालम्बनज्ञानवादिनां बहिर्भावो नाम कश्चित् सिद्धः Kāśi. ii. 50.14 (*on* 5(2).57)

अनालम्बनज्ञानासंभव (anālambanajñānāsambhava) *m.* impossibility of a cognition without an objective basis तैरपि वादिभिर्यथोक्तात् ·· अन्यस्य ज्ञानाद् ग्राह्यत्वं बलाद्पेयमनालम्बनज्ञानासंभवात् Kāśi. ii. 193.20 (*on* 5(3).262)

अनालम्बनता (anālambana-tā) *f.* **A** the state of being that which is devoid of an objective basis अग्रहणे दृष्टानालम्बनता ग्रहणेप्यपि कस्मान्न शङ्क्यते BrahmSi. 147.9; भ्रान्तौ दृष्टस्य अन्यत्र योजनादनाश्वास अनालम्बनता च अख्यातिपक्षेऽपि समानः IṣṭaSi. 45.1; 255.11; अनालम्बनतया निःसंबन्धित्वमौदासीन्यमिति चेत्, तर्हि निरात्मीयतादृष्टिं वद NyāyVārPari. 402.7; द्वित्वप्रत्युक्तिसंसिद्धौ द्विवचो न प्रकल्पते । आलम्बनविहीनत्वाद्यानालम्बनता गिराम् TarkSaṁ.(Ā.) 4.27; **B** the state of not being an object द्रव्यमात्रस्य तु सितभास्वररजतात्मनानालम्बनतां ब्रुवाणस्य तवैव विरोधः NyāyMa. 74.9; **C** the state of not having any object (to think upon) (i. e. vacant-mindedness) अनालम्बनता चापि शून्यता मनसः स्मृता SāhiDa. 178.9.

अनालम्बनतापत्ति (anālambanatāpatti) *f.* undesired contingency of not having an objective basis अनालम्बनतापत्तिर्यथाकारान्तरार्पणम् । स्वरूपानर्पणादेवं भवेदग्रहणेऽपि ते BrahmSi. 146.10.

अनालम्बनताभिधान (anālambanatābhidhāna) *n.* statement of not being the objective basis अन्यथाख्यात्यभ्युपगमेऽपि शुक्तिकाकारस्येदं रजतमिति ज्ञानं प्रत्यनालम्बनताभिधाने तदभ्युपगमप्रयुक्त्या चानुभवविरोधाभिधानेऽनभ्युपगम एव परिहारः NyāyMa. 74.7.

अनालम्बनताशङ्का (anālambanatāśaṅkā) *f.* doubt about not being the objective basis अथ विपर्यये चक्षुःसंयुक्तस्यानालम्बनत्वादन्यत्राप्यनालम्बनताशङ्का, अग्रहणेऽपि तुल्या BrahmSi. 147.5.

अनालम्बनत्व (anālambana-tva) *n.* **1A** the state of not being the objective basis अथ विपर्यये चक्षुःसंयुक्तस्यानालम्बनत्वादन्यत्राप्यनालम्बनताशङ्का, अग्रहणेऽपि तुल्या BrahmSi. 147.5; किं शुक्तिकात्वस्य रजतमिति ज्ञानं प्रत्यनालम्बनत्वं साध्यते TātpaṬ.(Vā) 90.18 (*on* i. 1.2); Bhām. 18.1 (*on* i. 1.1); **1B** the state of not being an object (of contemplation) अनालम्बनत्वमनेन ग्रन्थेनोक्तम् ŚrutaPra. iA. 223.22 (*on* i. 1.1); **2** the state of not having an (external) objective basis ननु सर्वप्रत्ययानामनालम्बनत्वे धर्मिहेतुदृष्टान्तादिप्रत्ययानामनालम्बनत्वम् NyāyKa. 127.15; यदेव हि कचिद्देशे काले वा दृष्टं तदेव देशान्तरादौ प्रतीयत इत्येतदेवानालम्बनत्वम् Kāśi. ii. 64.9 (*on* 5(2).108); ii. 38.17 (*on* 5(2).25); न च बुद्धेरनालम्बनत्वम् ··· विज्ञानवादे वर्णितम् Kāśi. iii. 189.15 (*on* 5(8).0); शुक्तिरजतसंवेदनेऽपीदृशमेवानालम्बनत्वं न संविदभावात् NyāyRa. 230.14 (*on* 5(2).55); अवभासमानरजताभासस्यैवालम्बनत्वाभ्युपगमादनालम्बनत्वानुभवविरोधवेदनाकारप्रसङ्गा दूरपरास्तावकाशाः NyāyMa. 74.2; अनालम्बनत्वं तु गगनकुसुमायमानं न कल्पनामर्हति YuktiSneha. 51.40 (*on* i. 1.5); **3** the state of not having an object of application अन्तराश्रुतेरनालम्बनत्वपरिहारार्थं च त्रिष्वपि यागेष्वन्तरालप्राप्तेरवश्यवक्तव्यत्वात् VidhiRa. 5(24.19); ŚivārkaMaDī. ii. 221.4 (*on* iii. 1.25)

अनालम्बनत्वप्रसङ्ग (anālambanatva-prasaṅga) *m.* undesired contingency of being that which has no (external) objective basis पूर्वमभावस्सामान्यतः परोक्षज्ञानेषु चेति केचित् । इतरथा ह्यनालम्बनत्वप्रसङ्गात् NyāyKu. 69.11.

अनालम्बनत्वसिद्धि (anālambanatva-siddhi) *f.* establishment of being that which has no (external) objective basis सालम्बनत्वे तु तेनैवानैकान्तिकत्वात् न प्रत्ययानामनालम्बनत्वसिद्धिः YuktiSneha. 51.35 (*on* i. 1.5)

अनालम्बनत्वापत्ति (anālambanatvāpatti) *f.* undesired contingency of being that which has no (external) objective basis न चानाश्रयाः प्रतिपत्तयो भवन्ति अनालम्बनत्वापत्तेः Bhām. 62.5 (*on* i. 1.1); 145.13 (*on* i. 1.22)

अनालम्बनत्वाभिमत (anālambanatvābhimata) *adj.* approved as being that which has no (external) objective basis समानोऽयमनालम्बनत्वाभिमतेषु द्विचन्द्रादिविषेषु संविद्विरोधः Kāśi. ii. 49.10 (*on* 5(2).51); NyāyRa. 230.10 (*on* 5(2).54)

अनालम्बनपक्ष (anālambana-pakṣa) *m.* view of (cognition) having no (external) objective basis अतोऽनालम्बनपक्षो ग्राह्यमात्रनिवारण एव भवति Kāśi. ii. 42.17 (*on* 5(2).32)

अनालम्बनम् (anālambanam) *adv.* without any basis or reason आः पाप काम चाण्डाल किमनालम्बनमेवाविर्भवता व्याकुलीक्रियते जनः PraboCan. 4.9 (71.7) (comm. अनालम्बनमेव निष्कारणमेव)

अनालम्बनयोग (anālambana-yoga) *m.* name of a *yoga* consisting of the desire to see the truth without any attachment, JainaL.

अनालम्बनवीक्षण (anālambana-vīkṣaṇa) *n.* looking without having any specific object, looking vacantly अन्तर्बहिः पुरः पश्चादनालम्बनवीक्षणम् । चिन्तासमुत्थिता ह्येते भावाः स्युर्मन्मथाश्रयाः BhāvPra.(Śā.) 89.5(4)

अनालम्बनसमारोप (anālambana-samāropa) *adj.* having superimposition without basis अविदितार्थविभागेषु शब्देष्वेकमर्थमलक्षसंयोगमनालम्बनसमारोपं विनिश्चित्य PramāVāSvopVṛ. 115.9.

अनालम्बनानुमान (anālambanānumāna) *n.* inference of (cognition) having no (external) objective basis नानेनासिद्धावयवेनानालम्बनानुमानं पराणुद्यते Kāśi. ii. 40.24 (*on* 5(2).28); प्रत्यक्षग्रहणमुपलक्षणार्थं सर्वप्रत्यक्षादिविरोध एव त्वनालम्बनानुमानस्य दर्शयितव्य इति Kāśi. ii. 42.22 (*on* 5(2).32)

अनालम्बनीकृत (an-ālambanīkṛta) *adj.* not made solely dependent on or devoted to नातस्तस्मिन्ननादिनिधने परब्रह्मरूपे भगवत्यनालम्बनीकृते मनसस्तत्र लयम् ViṣṇuP. (Wai Ed.) iv. 15.6.

अनालम्बनोक्ति (anālambanokti) *f.* statement of absence of an (external) objective basis द्विचन्द्रादिषु तुल्यश्चेन्द्रियाप्राप्तितो हि नः । तत्रानालम्बनोक्तिः स्यान्नार्थसंवित्त्यभावतः ŚlokaVār. 5(2).54 (230.4)

अनालम्बपथग (anālambapatha-ga) *adj.* going by the support-less path सहस्रं पादानामपि रथमनालम्बपथगं विना व्योमन्यर्कश्चलतु यदि शक्नोति चलितुम् UdaySuKa. 9.5.

अनालम्बम् (anālambam) *adv.* without (getting) any support or foot-hold ग्लपितपवनवेगं व्योम्नि पश्चार्धभागस्थिरखुरशिखराग्रैरप्यनालम्बमेव । ··· चटुलचरणकोटिन्यासमश्वैः प्रसखे(? स्रे) HarVi. 41.52.

अनालम्बमान (an-ālambamāna) *adj.* [*f.* -ā] not depending on इदं पूर्वमिदमुत्तरमिति प्रत्ययो भावमात्रमनालम्बमानो वस्त्वन्तरमवस्थापयति स कालः NyāyRa.807.11 (*on* 6.303); अथ यमर्थमनालम्बमानानुमितिः पक्षे साध्यसंसर्गं न विषयीकरोति स पक्षधर्मताबलात् सिध्यति TattvCin. ii(2). 77.8.

अनालम्बित (an-ālambita) *adj.* not resorted यस्मादजायन्त वात्स्यायना नाम गृहस्थ(? मु)नयः । आश्रितश्रौता अप्यनालम्बितालीकबककाकवः HarṣaC. 61.11.

अनालम्बितचुम्बका (anālambita-cumbakā) *adj.* (*f.*) upper part of which is not supported यस्य धर्म्मतुला नासीदनालम्बि(म्बि)तचुम्ब(म्ब)-का EI. xiii. 292.19.

अनालम्बिन् (an-ālambin) *adj.* [w. r. for अनालम्बनीकृत] ViṣṇuP. iv. 15.8.

अनालम्बी (anālambī) *f.* name of the lute of Śiva वीणा स्थाणोरनालम्बी Vaija. 145.118; शिवस्य वीणानालम्बी AbhidhāCin. 288; वीणानालम्बी शंकरस्य ParaNā. 491.

अनालम्बुका (án-ālambukā) *adj.* (*f.*) [DEBRU. 482] who is not fit to be touched यस्य व्रत्येऽहन्पत्न्यनालम्बुका भवति तामपरुध्य यजेत KāṭhS. 35.18 (iii. 65.1) [MW. *f.* 'intangible', a woman during menstruation]; cf. **अनालम्भका, अनालम्भुका.**

अनालम्ब्य (an-ālambya) *ger.* **AI** not having depended on (an external object) धिया ध्येयमनालम्ब्य विषयं चास्पृशन् बहिः । यदन्तरा वेदयते तन्मे रूपमनाकुलम् LakṣmīT. 14.30; **AII** not having resorted to शाब्दो ह्यर्थो यावता विना नान्वयमुपैति तावन्तमनालम्ब्य प्रतीतिरपर्यवसानमत्राकाङ्क्षेत्युच्यते Kiraṇā. 104.7; वीतरागेणापि परपक्षापाकरणं करणीयमेव विद्वेषमनालम्ब्येत्याह PrakaVi. 468.20; न हि कंचिदुपाधिमनालम्ब्य लोके शब्दप्रयोगोऽवकल्पते Nyāy-Ku. 51.13; **B** not having taken (physical) support of अनालम्ब्य सखीहस्तमनाक्रम्य च पादुकाम् । संनिकर्ष(? र्षं) महेशस्य सा जगाम शनैः शनैः Gaṅgāva. 4.52.

अनालम्भ (an-ālambha) *adj.* not having immolation of sacrificial animals उपद्रुतमिदं सर्वमनालम्ब(v. l. म्भ)मनायकम् । कैकेय्या हि कृते सर्वं विनाशमुपयास्यति Rāmā. ii. 1042*(1) (Rāmāyaṇaśiromaṇi अनालम्भं पश्वालम्भोपलक्षितयागरहितम्)

अनालम्भ (an-ālambha) *m.* **1** absence of immolation पशावनालम्भाल्लोहितशकृतोरकर्मत्वम् MīmāSū. iv. 1.27 (ŚābaBh. पशौ शकृल्लोहितयोरप्रयोजकत्वम् । न हि तदर्थः पशोरालम्भः); **2** (anālambha) name of a former Buddha येषु भो श्रुतधर्मधर सम्यक्संबुद्धेषु भगवता शाक्यराजवंशप्रसूतेन कुशलमूलमुपचितं तेषां विपुलवरवरकीर्तिनां नामानि शृणु । ··· अनालम्भः रतनमुद्रः MaVastuAva. i. 138.10 [DBHS.]

अनालम्भका (an-ālambhakā) *adj.* (*f.*) who is not fit to be touched अनालम्भका स्पर्शायोग्या BālamBha. iii. 88.26 (*on* 3.45); cf. **अनालम्बुका, अनालम्भुका.**

अनालम्भयत् (an-ālambhayat) *adj.* not immolating आरेभ आलम्भ्यपशूननालम्भयन् ··· । त्वामर्चितुम् DvyāśraKā. 10.77.

अनालम्भुका (an-ālambhukā) *adj.* (*f.*) [P. vi. 2.160 / DEBRU 482] who is not fit to be touched अर्धं वा एतस्य यज्ञस्य मीयते यस्य व्रत्येऽहन्पत्न्यनालम्भुका भवति KapiKaS. 48.16 (307.13); अर्धो वा एतस्यं यज्ञस्यं मीयते । यस्य व्रत्येऽहन्पत्न्यनालम्भुका भवति TaiBr. III. vii. 1.9 (Bhaṭṭabhāskara अनालम्भुका अस्पर्शार्हा मलवद्वाससाः । लभेः छान्दस उकञ्); यस्य व्रत्येऽहन्पत्न्यनालम्भुका भवति तामपरुध्य यजेत BaudhŚS. iii. 383.6; BhārŚS. ix. 2.20; ĀpaŚS. ix. 2.1; HirŚS. xv. 1.39 (269.27); VaikhāŚS. 20.3; ŚābaBh. 951.7 (*on* iii. 4.18); Mitā. 361.2 (*on* 3.45); (पत्नी) यदि सोमाधानमारभ्य पुरा दीक्षणीयाया अनालम्भुका भवति नाग्निहोत्रं जुहोति BaudhŚS. iii. 384.10; VaikhāŚS. 20.4; BaudhŚS. iii. 384.12; iii. 385.3; iii. 385.6; यदि यजमाने म्रियमाणे पत्न्यालम्भुका (v. l. पत्न्यनालम्भुका) स्यात् कथं तत्र प्रायश्चित्तम् BaudhPiMe. ii. 6.12; आहुतिवेलायां पत्न्यनालम्भुका स्यात् तामपरुध्य यजेत Atharvaprāyaścittāni 4.2; पत्न्याः संभाष्यत्वमपि क्रतावप्रसक्तमिति क्रत्वर्थत्वं न संभवतीत्याशयवानाह-तामिति । अनालम्भुकामित्यर्थः MayūMāli. 271.4 (*on* iii. 4.11) [MW. *f.* 'intangible', a woman during menstruation]; cf. **अनालम्बुका, अनालम्भका.**

अनालय (an-ālaya) *adj.* **1AI** having no (fixed) abode प्रथमितमिव वा एतद् यद् वयोऽनालयम् इव JaimiBr. 1.175; **1AII** homeless, abode-less राजभृत्या भवन्त्येते पृथिवीपरिचारकाः । अनालया निरामर्षा वेदनाभिः सुसंवृताः VarāP. 203.47; **1B** who has no (i. e. who has renounced) house, homeless (as a mendicant) अयार्दरक्षितः ··· । अपनीय ततस्तेषां केशपालीमनालयः । सामायिकं ददौ वौगपद्येन प्रणिधानतः PrabhāC. 14.7; तैः सम सूरिरागच्छज्जैनालयमनालयः PrabhāC. 80.16; **2A** not having abodes or houses, not inhabited (कान्तारम्) बहून्यब्दसहस्राणि चैतदासीदनालयम् Rāmā. iii. App. I. 3 (51); **2B** where there are no houses, secluded शुचावनालये देशे सुलिप्ते चाथ वर्तुले । बिम्बे नवघटे मानुं सम्यगावाह्य पूजयेत् ĪśānŚiPa. i. 27.106; **3** which is without base, foundation or firm footing अनालया धर्माकाश(? धर्मा आकाश)स्वभावलक्षणाः LaliVi. 13.117; अलमार्यैः पण्डितविज्ञवेदनीयः ··· सर्वविदितनिरोधः परमार्थोऽनालयः LaliVi. 25.0 (4); एतान् दश प्रमुखं कृत्वा ··· । स्कन्धालयेऽभिरतया मे धर्मि अनालये निलयबुद्ध्या GaṇḍVyū. 198.16; अनालयाः सर्वधर्माः MahāVyu. 10.7 [DBHS.]; **4** (Bodhisattva) who is without attachment सर्वलोके पश्यथ सुगतात्मजान् । ··· निष्प्रपञ्चाननालयान् GaṇḍVyū. 18.15 [DBHS.]

अनालयचक्र (anālaya-cakra) *n.* wheel which is without base, foundation or firm footing तत्खलु पुनर्मैत्रेय धर्मचक्रम् ··· अनुत्पादानिरोधासंभवचक्रम् अनालयचक्रम् LaliVi. 26.51 (9) [DBHS.]

अनालयन (an-ālayana) *adj.* **1** having no (fixed) abode प्रथमितमिव वा एतद् यद् वयोऽनालयम् (v. l. °नालयनम्) इव JaimiBr. 1.175; **2** not having a place of rest कस्तद्वेद यत्परेणादित्यमन्तरिक्षमिदमनालयनमवरेण JaimiUBr. i. 6.4.

अनालयमण्डल (anālayamaṇḍala) *n.* name of a (mythical) *dharmaparyāya* (religious discourse) अहं कुलपुत्र अनालयमण्डलं नाम धर्मपर्यायं जानामि देशयामि GaṇḍVyū. 355.9; 355.14 [DBHS.]

अनालयवियूह (anālayaviyūha) *m.* name of a Kalpa अवगितस्तदनु अस्ति क्षेत्र समन्तआभशिरिनाम्नि । कल्पो अनालयवियूहस्तत्र षड्विंशद्बुद्धनयुतानि GaṇḍVyū. 200.26 [DBHS.]

अनालस (an-ālasa) *adj.* not inactive or lazy, industrious यद्यान्यदपि कर्तव्यं हृष्टरूपैरनालसैः । तदप्यशेषं दैत्येन्द्र ममाख्यातुमिहार्हसि VāmaP. 95.4; तथैवानलसेन (v. l. °नालसेन) च । ··· भवितव्यं त्वया वत्स Hastyāyur. 46.17 (1.6); [w. r. for अलमस्य, SaddhaPuṇ. 128.17, DBHS.]

अनालसलसत् (anālasa-lasat) *adj.* shining enthusiastically (i. e. shining continuously) तस्याः ··· तारुण्यस्य भरादनालसलसल्लावण्यलक्ष्मीरसः । ··· पेपीयमानोऽपि सत्रक्षेष्वेव न माति NalaCam. 2.39.

अनालस्य (an-ālasya) *adj.* [*f.* -ā] **I** devoid of lethargy, diligent उपाकृत्यानालस्यः शुचिः प्रणवाद्यं वेदमधीयानोऽमावास्यायाम् ··· नाधीयीत VaikhāDS. ii. 11.7; हेतीनां वर्मणामपि । कुर्यादालोकनं नित्यमनालस्यो महीपतिः BṛParāSm. 12.17; द्वारे च बहवः कल्प्याः परिवाराः ··· । अनालस्या अनिद्राश्च विधेयाः सततोद्यताः BrahmāṇḍP. iii. 26.22; इत्थं मासत्रयं कुर्यादनालस्यो दिने दिने ŚivS. 3.28; जपेल्लक्षमनालस्यो निर्वाते ध्वनिवर्जिते । मध्यरात्रे च शिवयोः पश्यत्येव न संशयः LiṅgaP. i. 85.226; अस्वतन्त्रा मवेन्नारी सलज्जा स्मितभाषिणी । अनालस्या सदा स्निग्धा BṛDharmaP. ii. 8.2; श्रद्धेयवागनालस्यः श्रोतृवृत्तप्रबोधकः ··· स गुरुः CaturCin. i. 552.11; **II** brisk हर्षोत्कर्षात्तत्रानालस्यं लास्यं विधाय PrabaCin. 87.27.

अनालस्य (an-ālasya) *n.* **I** absence of lethargy, diligence षडेव तु गुणाः पुंसा न हातव्याः कदाचन । सत्यं दानमनालस्यमनसूया क्षमा धृतिः MahāBhā. v. 33.69; दीक्षाक्षित्वमनालस्यम् ···। आरोग्यं चापि परमं व्यायामादुपजायते SuśruS. iv. 24.39; गूढमैथुनधर्मं च काले काले च संग्रहम् । अप्रमादमनालस्यं पञ्च शिक्षेत वायसात् CāṇaŚ. 69; सात्म्यजं त्वायुरारोग्यमनालस्यं प्रभा बलम् AṣṭāHṛ. ii. 3.6; लघुकरणोहापोहानालस्यग्रहणधारणोपायैः ··· गणकोऽष्टाभिर्गुणैर्ज्ञेयः GaṇiSāSaṁ. 0.69; अनालस्यं च कार्येषु तथा गुरुजने नतिः । ··· एतैर्मनोरथकलैः फलन्त्येव तपोद्रुमाः SkandP. iv. 19.39; अलोभित्वमनालस्यमपारुष्यमदीनता । इत्यादिसत्प्रवृत्तिश्च कर्तव्या क्षेत्रवासिना SkandP. iv. 96.79; शिक्षयेच्च ततो भार्यां कर्मजानाय दन्तिनम् । अनालस्येन निर्बन्धाद् प्रत्यहं गजपोषकः Mānaso ii. 3.290; अहो — लावण्यसिंहस्य कियदनालस्यं राजकार्येषु HammīMaMa. 1.19 (5); प्रसन्नेन्द्रियतारोग्यानालस्याद्यास्तु सात्म्यजाः । देहो भूतात्मकस्तस्मादादत्ते तद्गुणानिमान् SaṁgīRa. i. 40.5 (1(2).56); जीवन्मुक्त इव क्रियानालस्यादभवद्भगवान् श्रीमदाचार्यैः ŚaṅkaVi.(Ā.) 11.5; **II** briskness रवमियन् ··· अकरोदनालस्यं लास्ये NalaCam. 3.27(7)

अनालस्यम् (anālasyam) *adv.* without lethargy मृद्गिरद्भिरनालस्यं

तत्कर्तव्यं द्विजातिभिः । भावशुद्धिः परं शौचमादुराभ्यन्तरं बुधाः BṛParāSm. 6.214; आत्मलिङ्गार्चनं कुर्यादनालस्यं दिने दिने ŚivS. 5.100.

अनालान (an-ālāna) *adj.* not tied to the post, unfettered सालानकमनालानमत्युन्नतमनुन्नतम् । दन्तवन्तमदन्तं च पश्यैनमगजं गजम् NalaCam. 6.57 (comm. अनालानं वन्यत्वान्निर्गलस्तम्भम्)

अनालाप (an-ālāpa) *m.* I absence of speaking, silence अनालापेन यच्चास्मि क्षणमायासितो मया । तत्क्षमस्व BṛKathāŚloSaṁ. 11.52; अनागस्कामिरस्मानिरनालाप क्रिमौचिती ŚṛṅgāMañ.(A.) 25.6; II bad or vile talk नञः कुत्सार्थत्वादशीलेत्यादिवत् कुत्सित आलापः अनालाप इति SthānT. 407B.14.

अनालाप (an-ālāpa) *adj.* not speaking, silent अथैनमहमालोक्य ··· । स्थित्वा क्षणमनालापः पर्यालापमब्रवम् BṛKathāŚloSaṁ. 25.8.

अनालापता (anālāpa-tā) *f.* the state of being silent अनालापतया तपश्चरणाचरितमौना गौरीमिव लक्ष्मणाम् ··· युवजिमद्राक्षीत् UdaySuKa. 52.22.

अनालि (anāli) *m.* name of one of the sons of Viśvāmitra तस्य पुत्रा महात्मानो ब्रह्मवंशविवर्धनाः । ··· आराद्धिर्नामयश्चैव (v. l. अनालिर्नाविकश्चैव) चाम्पेयोज्जयनौ तथा MahāBhā. xiii. 4.57.

अनालिखत् (an-ālikhat) *adj.* not drawing or scratching अनालिखन्नवलिखन् किंवदन्त उलूखलश्चपलो नश्यतामितः स्वाहा KāṭhGS. xxxv. 1.1.

अनालिखित (an-ālikhita) *adj.* [*f.* -ā] not conceived (*lit.* not written) अचेतनो बुद्धावनालिखितं करोतीति न शक्यं संभावयितुमिति भावः Bhām. 65.11 (*on* i. 1.2); न च चेतस्यनालिखिता देवतोद्देष्टुं शक्या Bhām. 261.2 (*on* i. 3.33)

अनालिङ्गन (an-āliṅgana) *n.* [Loc.] in the sense other than embracing अङ्घ्रिधाने च श्लिषोऽनालिङ्गने Vār. 3 *on* P. iii. 1.46; आत्मनेपदेष्वालिङ्गने चानालिङ्गने च क्सः प्रसज्येत MahāBh. ii. 54.9 (*on* iii. 1.46); नानालिङ्गने ŚakaṭāVyā. iv. 3.6; कर्मणि अनालिङ्गने सिजेव, न तु क्सः SiddhāKau. 404B.18 (*on* iii. 1.46)

अनालिङ्गित (an-āliṅgita) *adj.* (*f.*) not connected or associated with यत्साक्षादभिधातुमक्षमतया शब्दाद्यनालिङ्गितं कूटस्थं प्रतिपादयन्ति VijñāŚ. 102; श्रीशीलादित्यस्तस्यानुजः ··· परावज्ञाभिम[१*]नरसानालिङ्गितमनोवृत्तिः — श्रीखरग्रहः EI. viii. 191.21; viii. 197.22; i. 86.16; iv. 77.14; xxii. 116.14; अनुमितिकरणत्वेन सामान्यविशेषभावाभ्यां चानालिङ्गितः ··· विवक्षितोऽर्थः काव्यलिङ्गम् RasGaṅ. 628.5; 28.12.

अनालिङ्गितबाह्यार्था (anāliṅgita-bāhyārthā) *adj.* (*f.*) not connected or associated with the external object अनालिङ्गितबाह्यार्था बुद्धावेव स्मृतिः BṛĀraUBhVā. i. 4.454; वस्तुतस्तु अर्थस्यापि न तदाकारत्वम्, अनालिङ्गितबाह्यार्था स्मृतिः इत्यभ्युप(ग)मात् TarkSaṁ.(Ā.) 109.20.

अनालिङ्गितसामान्य (anāliṅgita-sāmānya) *adj.* not having association with the normal (meaning) अनालिङ्गितसामान्यौ न जिह्मासितवादिनौ । व्युत्थितौ तत्त्वमौ तस्मादन्योऽन्याभिसमीक्षणौ NaiṣkaSi. 151.5.

अनालिङ्गितोभयकोटि (anāliṅgitobhayakoṭi) *adj.* not having association with both the alternatives अनालिङ्गितोभयकोट्यनवधारणज्ञानमनध्यवसायः SaptaPa. 168 (50)

अनालिङ्ग्य (an-āliṅgya) *ger.* not having embraced or encompassed न ह्याकारमनालिङ्ग्य ज्ञानमाकारवत्क्वचित् BṛĀraUBhVā. i. 4.453; i. 4.928; i. 4.1396; परमार्थमनालिङ्ग्य न दृष्टं वितथं क्वचित् TaiUBhāVā. 53.6(2)

अनालिन् (an-ālin) *adj.* not a fool (i. e. wise) सेना लीलीलीना ··· नानानानाली Kāvyālaṅ.(Ru.) 5.15 (comm. आली मूर्खं उच्यते ··· न आली अनाली । प्राज्ञ इत्यर्थः); Kāvyānu.(He.) 262.22.

अनालिप्त (an-ālipta) *adj.* not besmeared अनालिप्तशीतलैरिव कर्पूरपरागैः ··· कटाक्षैरेव जगदखिलं कन्दर्पनिदेशवशमापादयन्तीम् ··· कन्यकामुपलेभिरे NilaVi. 124.11.

अनालीढ (an-ālīḍha) *adj.* A not licked or tasted अचिरायज्वभिर्भागं कल्पितं विधिवत्पुनः । मायाविभिरनालीढमादास्यध्वे निशाचरैः RaghuVa. 10.45; मृगोराश्रममण्डलम् । ददर्श ··· प्रविकीर्णकणोद्देशं मृगशब्दैः(? °शावैः) समीपगैः । अनालीढातपच्छायाशुष्यत्नीवारराशिभिः BrahmāṇḍP. ii. 21.45; B (*fig.*) BI not tried or handled (before) औचित्यावहमम्लानम् ··· दीपयद् वस्तुदीपकम् ··· अम्लानम्, प्रत्यग्रम् । अनालीढमिति यावत् VakroJī. 180.11; BII not experienced, not realised सर्वाकारज्ञतामार्गः शासित्रा योऽत्र देशितः । धीमन्तो वीक्षिपीरंस्तमनालीढं परैरिति AbhisaAlaṅ. 1.1; रावणः ··· । मामप्येतर्हि प्रष्टुकामो यदनालीढं सर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धतीर्थ्ययोगयोगिनां प्रश्नद्वयप्रभेदगतिलक्षणं विभावयितुम् LaṅkāSū. 1.43(55) (6.26); 3.60 (13) (70.15); अर्हन्मतमिदं पुण्यं स्याद्वादेन विभूषितम् । अन्यतीर्थैरनालीढं वक्ष्ये द्रव्यानुयोजनम् VarāṅgaC. 26.1; BIII not touched अस्ति ··· महानगरम् । ··· पाटलीपुत्रम् ··· । न स्वीकृतमुपसर्गैः, कलिकालमलैरनालीढम् KuṭṭaMa. 178; अनालीढं रवेः करैः । तत्त्वया हेलयोदस्तमन्तर्ध्वान्तं वचोंऽशुभिः MahāP. 2.8; C not connected or associated with न च निषेध्यस्यापूर्वकार्यतानालीढस्य वेदार्थता NayaVi. 59.2 (*on* i. 1.2); न लिङ्गगुणो ग्रहणमर्थावबोधो यस्येति गुणविशेषानालीढशुद्धद्रव्यत्वस्य TattvPradī.(A.) 235.7 (*on* 2.80); 235.8-9 (*on* 2.80)

अनालीढ (anālīḍha) *n.* name of a particular mode of fighting with sword and shield प्रत्यालीढमनालीढं वराहलुलितं तथा । इति द्वात्रिंशधा ज्ञेया खड्गाश्चर्मविधारणाः ViṣṇuDhaP. ii. 182.4.

अनालीढपदप्रचार (anālīḍha-padapracāra) *adj.* which has not experienced the footsteps (of death) नालिङ्गितो यो रुजया कदाचिन्नोपप्लुतो जन्म वियोगशोकैः । मृत्योरनालीढपदप्रचारो नयस्व मां देशमुपे तमाशु VarāṅgaC. 29.81.

अनालीढपूर्व (anālīḍha-pūrva) *adj.* not realised before मतमात्रप्रणेतृकम् । ··· अनालीढपूर्वं सर्वज्ञमानिभिः । ··· वाक्यं स्वायंभुवं विदुः MahāP. 39.16.

अनालीढमहोदय (anālīḍha-mahodaya) *adj.* pre-eminence of which is not realised तीर्थ्यैः अनालीढमहोदयम् । ··· प्रवचनं सूक्ष्मम् ··· मुनिर्ध्यायेत् MahāP. 21.138.

अनालीढरसा (anālīḍha-rasā) *adj.* (*f.*) juice of which is not tasted बिभर्ति नो पुष्पततीर्द्विरेफैरस्वावनालीढरसा वनाली HarVi. 5.34.

अनालीढवपुस् (anālīḍha-vapus) *adj.* whose body is not touched अस्त्रैरनालीढवपुः परेषाम् ··· श्वेतं यशःपुञ्जमसौ बबन्ध RāghPāṇ.(Ka.) 8.30.

अनालीढविशेषा (anālīḍha-viśeṣā) *adj.* (*f.*) which has not grasped the particular feature यथा तत्र व्याप्तिवेलायामनालीढविशेषा बुद्धिरधुना पक्षधर्मतावलाद् विशेषे व्यवतिष्ठते NyāyMañ. i. 131.15.

अनालीढसामान्य (anālīḍha-sāmānya) *adj.* which has no connection with the universal सामान्याख्यगतौ त्विह विशेषो न निर्धार्यते व्यभिचारात् । विशेषस्तु सिध्यन् नानालीढसामान्य एव सिध्यति Kāśi. i. 247.13 (*on* 1.109)

अनालीढेदंभावा (anālīḍhedambhāvā) *adj.* (*f.*) which has not touched thisness or objectivity इह तु अन्वभूवम् इति अहमंशविश्रान्तिः अनालीढेदंभावैव अनुभवस्य इति युक्तम् PratyabhiVi. i. 177.2 (*on* i. 4.5) (Bhāsk. अस्पृष्टेदंता)

अनालु (an-ālu) (Gr.) other than (the suffix) *ālu* नेर् लोपोऽनालिच्छव्याख्यान्तेत्न्वामिम्शिति MugdhaBo. 8.114 (97.11)

अनालेखन (an-ālekhana) *n.* absence of conceiving वाचकशब्दप्रभवत्वं हि देवानामभ्युपेतव्यम् अवाचकेन तेषां बुद्धावनालेखनात् Bhām. 237.19 (*on* i. 3.28)

अनालेख्य (an-ālekhya) *adj.* [*f.* -ā] I unscrapable अनन्ता गीयते देवी पृथिवी बहुविस्तरा । ··· तथाकाशमनालेख्यं रम्यं नानाश्रयं स्मृतम् BrahmāṇḍP. i. 20.6; II who cannot be delineated or painted ददौ तस्मै महीपतिः । सुतां मदनलेखाख्यामनालेख्यामिव श्रियम् BṛKathāMañ. v. 1.141.

अनालेपनशीत (anālepana-śīta) *adj.* cool without the smearing (of unguents) क्षीणामनालेपनशीतमङ्गं विपाटलः पाटलया समीरः । स्मरस्य वीरव्रतरक्षणाय तस्मिन्नभूव VikraDeC. 12.57.

अनालेप्य (an-ālepya) *adj.* which cannot be smeared or applied देव, विज्ञापयामो देवस्य दर्शनम्, अनालेप्यं चन्दनम्, अस्पर्शं कर्पूरपांसुपटलोद्धूलनम् NalaCam. 5.15 (8)

अनालेश (an-āleśa) *m.* [PadaPā. अनालेश इत्यना-लेशे] very little (food) गर्दभोऽप्यनालेशोऽत्यन्यान् पशून् मेधति TaiS. V. i. 5.5 (Satavalekar's Ed.) (*but* Sāy. *on* IV. i. 4.1-4 'अना'शब्दो वर्णविकारेणान्नवाची, तस्य लेशोऽल्पत्वम्)

अनालोक (an-āloka) *adj.* 1AI not having (any) light, dark पुण्ये तु कनकं दत्त्वा कृतं चाकृतमेव च । अनालोकेषु लोकेषु सोमवत्स विराजते MahāBhā. xiii. 63.10; BhaviP. 881B.16 (iv. 192.11); रसातलाः । देवासुरमहानागराक्षसाध्युषिताः सदा । अतः परमनालोकमगम्यं सिद्धसाधुभिः BrahmāṇḍP. i. 20.56; नित्यालोकोऽप्यनालोको द्युलोकः प्रतिभासते । विगमात् पुण्यदीपस्य MahāP. 6.12; ज्वलत्सु मणिदीपेषु पुष्पेषु विकसत्स्वपि । अनालोकमनामोदमभूल्लङ्कापुरं तदा RāmC. 24.2; अतः परमनालोकमसूर्यमजनं जगत् RāmāMañ. 207.8; 1AII not having the power of vision मृतावनुभवति ··· परमान्ध्यमनालोकः YogVā. iii. 54.41; 1B not having (the help of) light अनालोकं लोचनमिवाशास्त्रं मनः कियत् पश्येत् NītiVā. 10.94; 2 not requiring (any) light, self-illuminous लोकालोकमनालोकम् ··· प्रणमत गोविन्दम् GovindA. 2; 3 devoid of illuminating power दहनपवनयोः, आलोकरूपवत्तोस्तदुत्पत्तिनिश्चये, कथमनालोकनिरस्तरूपयोः सिद्धिः NyāyKuA. ii(2). 48.7; 4 devoid of gratulatory words (such as जय, आलोकय), RāmC. 24.2; *m.* A absence of light,

darkness यदि ह्यनालोक इवालोकेऽपि आलोकं सहकारिणमपेक्षते TātpaṬ.(U.) 256.21 (*on* 5(3).65); **B** other than light पिशाचः स्यादनालोकोऽप्यालोकाभ्यन्तरे यथा ĪśvaPraSū. i. 7.11 (PratyabhiVi. आलोकात् अन्यः); **C** [Loc.] in the sense other than perceiving with the eye त्यदादौ दृशोऽनालोके टक् च JaineVyā. ii. 2.58 (comm. आलोकश्चक्षुर्विषयः पर्युदस्यते); cf. **अनालोचन**; **D** lack of vision, cf. **अनालोककारिन्**.

अनालोककारिन् (analokakār-in) *adj.* causing loss of vision (i.e. making blind) यद्वा दिवाकरस्येवोलूकेऽनालोककारिणः । दोषो न कस्यापि मयि TriṣaŚaPuC. i. 6. 34.

अनालोकन (an-ālokana) *n.* not looking at, not seeing इयमेव तपःसिद्धौ बुधाः कारणमूचिरे । यदनालोकनं स्त्रीणां यच्च संल्लापनं तनोः YaśasCam. i. 114.3; अहर्निशं त्वन्निलनं वाञ्छितं मम सर्वतः । तवानालोकनेनापि क्षणं मे युगवद्भवेत KalkiP. ii. 1. 36.

अनालोकनभाजन (anālokana-bhājana) *n.* **i** object of invisibility क्षरता रजसात्यन्तमनालोकनभाजनम् । बभूवुः ककुभः सर्वाः पुष्पवत्य इव स्त्रियः TriṣaŚaPuC. i. 4. 343; **ii** object not worthy of sight, TriṣaŚaPuC. i. 4. 343.

अनालोकनीयता (anālokanīya-tā) *f.* **A** imperceptibility एकोऽनन्तप्रदेशात्मकत्वेऽप्यविवक्षितभेदत्वादलोको लोकव्युदासाद न त्वनालोकनीयतया, केवलालोकेन तस्याप्यालोक्यमानत्वादिति SthānṬ. 14B.7; **B** the state of being one who is not to be met with उमापतिधरस्तु तद्व्यतिकरमवगम्य प्रकृतिक्रूरतया च स्वामिनोऽनाकलनीयतां (v. l. अनालोकनीयताम्) च विचिन्त्य ... काव्यानि लिलेख PrabaCin. 112.20.

अनालोकयत् (an-ālokayat) *adj.* **A** not looking at स च ... अमृतोपयोगसुहिततया किमप्यनालोकयन्नुपनीयमानानिक्षुलताभारान् ... सर्वतः परामर्शी यादांसि NīlaVi. 110.2; **B** not finding विरहवेदनानिर्वेदनोचितं कमपि जनमनालोकयन् ... जीर्णमातृगृहे ... अवतस्थुषम् VasaTi. 26 4; **C** not knowing स्थितः स कमलोद्भवस्तव हि नाभिपङ्केरुहे कुतःस्विदिदमम्बुधावुदितमित्यनालोकयन् Nārāy. iii. 9. 1 (comm. अनालोकयन् अजानन्)

अनालोकापेक्ष (an-ālokāpekṣa) *adj.* not depending on light सामर्थ्याच्च ज्ञानोत्पत्तेर्नित्यं घटादीनामग्रहणापत्तेरनालोकापेक्षग्रहणप्रसङ्गादनपेक्षात्मानुपकारात् PramāVāSvopVṛ. 78. 12.

अनालोकित (an-ālokita) *adj.* [*f.* -ā] **A** unnoticed शून्यं वेश्म ... जाताधुना शर्वरी स्थातुं नोचितमत्र गच्छ निपुणं लोकैरनालोकितः ŚārṅgaPa. 3774; **B** not perceived (शिवा) जनैरनालोकिता सती रमते सुष्ठ्यादिक्रीडाः कुरुते SetuBa. 141. 9.

अनालोकितक (an-ālokitaka) *n.* [Inst.] **i** (as a stage-direction in dramas) with the pretention of not seeing रावणः । अनालोकितकेन । कथमद्यापि नानीयते जानकी PrasaRā. 1. 47(1); मारिः (अनालोकितकेन स्वगतम्) MohaRāPa. 4.19(65); **ii** without seeing, ignoring तेनाङ्कुरितकोपोऽपि निगूहन्नाकृतिं निजाम् । अनालोकितकेनैव स धीमांस्तानि पर्यधात् PāṇḍaC. 6. 122.

अनालोकितकोविद (anālokita-kovida) *adj.* who has not seen the wise ones किं करिष्यति बालेऽसावनालोकितकोविदः । गेहेनर्दी सारमेय इवासारपराक्रमः PrabhāC. 78.21.

अनालोकितचरी (anālokita-carī) *adj.* (*f.*) not experienced before (चन्द्रावलि, भवत्या) क्व लब्धा मानस्य स्थितिरियमनालोकितचरी UjjvaNīMa. 128. 5.

अनालोकितपूर्व (anālokita-pūrva) *adj.* not noticed before अनालोकितपूर्वं तु हर्षप्रकर्षमभिसमीक्ष्य भूपतेः ... शुकनासः ... आबभाषे Kād. 67.3.

अनालोकितम् (anālokitam) *adv.* unknowingly पन्नगः ...। विषौघश्यामलां लालां तस्य तत्याज भोजने । तदनालोकितं भुक्त्वा पञ्चतां स ययौ द्विजः BṛKathāMañ. ix. 2.681.

अनालोकितवस्तुरूप (anālokita-vasturūpa) *adj.* which could not visualize forms of objects अनालोकितवस्तुरूपैरनवधारितध्वनिभिरनाघ्रातगन्धैरप्राप्तस्पर्शसंवेदनैरविज्ञातफलरसास्वादैर्वृथैव पञ्चत्वमागतमात्मानमुद्वहद्भिः ... इन्द्रियैः प्रतिपन्नदेहः TilaMañ. 399. 1.

अनालोकिय (anālokiya) *m.* ? epithet of Buddhas ततो अनालोकिया लोकबान्धवा MaVastuAva. i. 162. 16 [DBHS.]

अनालोकोपलम्भा (an-ālokopalambhā) *adj.* (*f.*) not having (i.e. not accompanied by) perception of light ननु भिन्नयोरपि रूपालोकयोः सहोपलम्भनियमो दृष्टः । अनालोकोपलम्भा न रूपबुद्धिर्यतः Kāśi. ii. 107. 12 (*on* 5(3). 3)

अनालोक्य (an-ālokya) *adj.* **1A** which cannot be looked at (i.e. which cannot be peeped in) तदुद्देशः संवृतः कथानामनिःस्रावी पक्षिभिरप्यनालोक्यः स्यात् ArthŚā. i. 71. 4 (1. 15); **1B** not possible to be seen अतःपरमनालोक्यमगम्यं सिद्धसाधुभिः । देवानामप्यविदितं व्यवहारविवर्जितम् VāyuP. i. 50.55; आलोकालोकममलमनालोक्यमलोकजम् । आलोकं बीजबीजौघं चिद्धनं विमलं विदुः YogVā. vi(1). 36. 5; **2** not fit to be looked at अनाघ्रेयमनालोक्यमस्पृश्यं चाप्यपेयकम् । मद्यं मांसं पशूनां तु कौलिकानां महाफलम् KulārT. 2. 124; अदेयं वाप्यदेयं च तथैवास्पृश्यमेव वा । द्विजातीनामनालोक्यं नित्यं मद्यमिति स्थितिः PadmP. i. 56. 43.

अनालोक्य (an-ālokya) *ger.* **A** not having considered or thought over अनालोक्य व्ययं कर्ता ... नरः शीघ्रं विनश्यति CāṇaNīDa. 12. 19; अनालोच्य(v. l. क्य Ind. Spr. 98) प्रेम्णः परिणतिमनादृत्य सुहृदस्त्वयाकाण्डे मानः किमिति सरले संप्रति कृतः AmaŚ. 80; भवितव्यमनालोक्य वक्तृभिः सह रावणः । आख्यातॄणां प्रियं कृत्वा गन्तुं सस्मार पुष्पकम् Rāvaṇā. 7. 21; मयि जल्पत्यनालोक्य कस्याप्येकस्य कौशलम् । शांकरैः स्वीकृता मन्ये संनिकर्षस्य मानता MudriKa. 2. 26; **Bi** not having seen अहं सागरदत्तेन सकलत्रेण भाषितः । जामातरमनालोक्य मास्मागच्छद्भवानिति BṛKathāŚloSaṁ. 22. 48; मामनालोक्य न स्नाति न भुङ्क्ते न पिबत्यपः PraboCan. 3. 2 (43. 10); उदिते भास्करे क्वापि गम्यते तिमिरोत्करैः । तेजस्विनमनालोक्य प्रभवन्ति मलीमसाः AlaṅkāRa 76(41); पूजावसरे तां प्रतिमामनालोक्य नासौ बुभुजे ViviTīKa. 58 4; अनालोक्यैवेन्दोरुदयमगमिष्यद्यदि शमं समन्ताच्चादित्योपलदहनराशिर्व्यतिकरः RājTa.(Jo.) 894; शतमन्युः ... अनालोक्य निहितामप्यग्रतो मणिपादुकाम् ... अवातिष्ठत सेनामुखे NīlaVi. 17. 12; **Bii** not having found तेषु प्राप्तेष्वनालोक्य मैथिलीं रघुनन्दनः । तद्वार्तावृत्तां बबन्धाशामेकीभूतां हनूमति RāmāMañ. 211.18; अनुदिनमनुशैलं तामनालोक्य सीताम् ... वीक्ष्य रामं विरामम् । गिरिशनिमयोऽयं यस्तदा न द्विधाभूत् SaduktiKa. 36. 4; MahāN. 5. 64; मामनालोक्य साकस्मान्मूर्च्छिता न्यपतद्भुवि SamarāSaṁ. 5. 259; अङ्गरक्षोऽथ सचिवमनालोक्यैत्यचिन्तयत् RaubiC. 444; तस्य च पत्नी तामनालोक्य रोदिति VetāPañ.(Jam.) 52. 17; तुलामनालोक्य निजामखर्वं गौराङ्गि गर्वं न कदापि कुर्याः BhāmiVi. (App.)13. 17 = RasGaṅ. 88.4.

अनालोचकत्व (anālocaka-tva) *n.* the state of being one who does not discern अहो ते बालिशत्वम्, अहोऽनालोचकत्वम् TilaMañ. 73. 12.

अनालोचन (an-ālocana) *n.* **A** [Loc.] in the sense other than perceiving with the eye त्यदादिषु दृशोऽनालोचने कञ् च P. iii. 2.60; पश्यार्थैश्चानालोचने P. viii. 1. 25; दृश्यर्थेऽनालोचने CāndraVyā. vi. 3. 23 (Vṛtti दर्शनार्थेष्वालोचनवर्जितेषु सत्सु); **Bi** the act of not paying attention वह्नेः ... तथाभूतस्य संभ्रमवशेनानिरीक्षणमनालोचनम् Kāvyānu.(He.) 138. 20; **Bii** non-consideration सर्वेषामेषामन्योऽन्यानालोचनेनाभिहोत्रवाक्यमात्रालोचनात् ŚāstrDī. 149. 7 (*on* ii. 2. 10)

अनालोचनगोचर (an-ālocanagocara) *adj.* not within the purview of perception or cognition, unusual सर्वथा जितं मनुष्यलोकेन, यत्रैवंविधमचिन्त्यम्, अनालोचनगोचरम्, अप्रतिमरूपम्, अद्भुतम्, अमूल्यमुदपद्यत स्त्रीरत्नम् NalaCam. 7. 33 (47); अनालोचनगोचरश्चायमनुरागोऽङ्गनाजनस्य NalaCam. 7.46(26)

अनालोचनतस् (anālocana-tas) *adv.* without premeditation, unexpectedly इच्छायाः प्रथमा तुटिः । सा च दृश्या हृदुद्देशे कार्यस्मरणकालतः ... अनालोचनतो दृष्टे विसर्गप्रसरास्पदे ŚivDṛ. 1.10 (comm. अनालोचनतः सहसा)

अनालोचनपूर्व (an-ālocanapūrva) *adj.* not preceded by cognition or premeditation तस्मादिदमप्यनालोचनपूर्वमिव प्रतिभाति Bṛha. 228. 11 (*on* i. 1. 5); अनालोचनपूर्वः सकृत्प्रयत्ननिर्वर्तितस्तृतीयः (प्राणायामः) TattvVai. 115. 15 (*on* 2.51)

अनालोचनपूर्वक (anālocanapūrva-ka) *adj.* not preceded by direct perception न ह्यनुमानादिकमप्यनालोचनपूर्वकम् NyāyKuA. ii(1). 245. 4.

अनालोचनरमणीय (an-ālocanaramaṇīya) *adj.* not charming after consideration स खल्वहमनालोचन(र)मणीयमकाण्डमधुरं शरीरमात्रमशिरसि क्षत्रकुलोचितेन वर्त्मना व्ययीकृत(?त्य) AvantiKa. 43. 9.

अनालोचनार्थ (anālocanārtha) *adj.* having the meaning other than perceiving with the eye त्यदादिषूपपदेष्वनालोचनार्थाद् दृशेर्धातोः कञ् स्याद् PrakriKau. i. 273. 2; 'अनालोचनार्थैः' इत्येव पर्युदासेन सिद्धे 'पश्यार्थैः' इत्येतद् इन्द्रियजन्यसकलज्ञानसंग्रहार्थमिति भावः LaŚabdeŚe. i. 335. 19.

अनालोचनीयत्व (anālocanīya-tva) *n.* the state of being that which is not to be considered तत्रैकस्यैव प्रथममन्वयेऽपि गुणान्तरविधिसिद्ध्यर्थं प्रथमान्वितगुणविशिष्टतया कर्मणोऽनालोचनीयत्वान्नात्र पूर्वाभिकरणन्यायप्रवृत्तिः MayūMāli. 149. 7 (*on* ii. 2. 10)

अनालोचयत् (an-ālocayat) *adj.* **1A** not considering, not taking into account दिगन्तयात्रोचितं मुहूर्तमनालोचयन्नविमृश्यैव ... निर्गतोऽनेकाक्

निकेतनात् UdaySuKa. 57. 8; प्रतिपक्षमनालोचयतो यः शास्त्रस्य स्वरसतः सार्वत्रिकः प्रत्ययः सोऽत्र बाध्यते ŚāstrDī. 24. 4 (*on* i. 3. 2); रामानुजमतानुवर्तिनस्तु — तत्संमतविधिनिषेधविरोधनिराकरणोपायमपि अनालोचयन्तः PūrvottaVāNaMā. 33. 4; यवशास्त्रमनालोचयतो व्रीहिशास्त्रमात्रपर्यालोचनया यः सर्वविषयः प्रत्ययः ··· जायते स परं बाध्यते MayūMāli. 24 5 (*on* i. 3. 2); 1B not finding न च प्रत्यक्षश्रुतिमपर्यालोचयतः स्मृतिमूलभूतश्रुतिकल्पनं संभवतीति वाच्यम् । अनालोचयतः कल्पविज्ञातस्यापि श्रुत्यनुमानस्य पश्चाद्विरुद्धश्रुतिदर्शनेन भ्रान्तित्वस्यैव कल्पनीयत्वात् MayūMāli. 24 11 (*on* i. 3. 2); 2 (Jain.) not confessing (one's fault) ताम्यामनालोचयद्भ्यामितीर्ष्याकृतदुष्कृतम् । मायामिथ्यात्वयुक्ताभ्यां कर्म स्त्रीत्वफलं कृतम् TriṣaŚaPuC i. 1. 909.

अनालोचित (an-ālocita) *adj.* [*f.* -ā] 1 not perceived कथमनालोचितः स विषयविशेष इन्द्रियेण मनसा वानुव्यवसीयेतेति YogBh. 171. 2 (*on* 3. 47); अस्मदादिषु अनालोचितपरचेतनातिरेकपरिकल्पनाल्पीयसीति नाभिप्रेतसाध्यसाधनसंबन्धे प्रत्यक्षं प्रमाणम् ĀgaPrā. 4. 8; तेनासावनालोचितो विशेषः TattvVai. 171. 15 (*on* 3. 47); कथमनालोचितोऽर्थ इन्द्रियेण विकल्प्येत, न च मानान्तरस्याप्येषा रीतिः, अनुमानादिभिरनालोचितस्याप्यर्थस्य विकल्पनात् NyāyKuA. ii(1). 242. 10; ii(1). 245. 5; 2A which is not considered or thought over (properly) देव्युवाच ··· किं करोमि प्रतिज्ञा मे यदनालोचिता पुरा MārkP. 85. 75; साथ मां प्राह किं कुर्मो यदनालोचितः कृतः । मनोरथः VāmaP. 55. 38; स च ··· अनालोचितात्पानल्पवित्तव्ययैः ··· कृतार्थीकृत्य वस्तुविसर्गैः कृत्स्नमपि दक्षिणोत्तरश्रेणियाचकगणम् TilaMañ. 425. 17; (माम्) अनालोचितविशेषाशेषलोकशरण्यम् — विश्वमाप्यायन्तं भजते सेवत उपास्त इत्यर्थः GītāBh.(Ra.) 363. 8 (*on* 6. 47); 386. 2 (*on* 7. 14); 490. 2 (*on* 9. 34); 691. 7 (*on* 18. 66); 2B not understood (कविमार्गः) अविभावितसंस्थानरामणीयकरञ्जकः । अविभावितमनालोचितं संस्थानं संस्थितिर्यत्र तेन रामणीयकेन ··· रञ्जकः सहृदयाह्लादकः VakroJī. 51. 20; 3 not paid attention to, ignored सूक्ष्माणि हि दोषोपधदूष्यदेशकालवलानलाहारसारसात्म्यसत्त्वप्रकृतिवयसामवस्थान्तराणि यान्यनालोचितानि निहन्युरातुरम् AṣṭāSaṃ. i. 121. 1 (1. 23); 4 (Jain.) (fault) not confessed, cf. **अनालोचितत्व.**

अनालोचितकर्तृ (anālocita-kartṛ) *adj.* of which the author is not considered तात्पर्यमपि सुज्ञानं स्वतो ज्ञानानुमां विना । यथा वेदे यथा चान्येष्वनालोचितकर्तृषु MānaMe. 105. 5.

अनालोचितकारिन् (anālocitakār-in) *adj.* who acts thoughtlessly किमिदं कृतमस्माभिरनालोचितकारिभिः PadmP.(Ra.) 118. 56.

अनालोचितकालम् (anālocitakālam) *adv.* without considering the time (-factor) वीरेषु वैरातपरचक्रमध्यं विशत्स्वनालोचितकालमेव । ततः क्षपायुद्धमवर्तत RāghPān.(Ka.) 11. 8.

अनालोचितकृत (anālocita-kṛta) *adj.* done or committed thoughtlessly अथ सोपकारकपुत्रस्यानालोचितकृतवधशोकेनार्तहृदयात्मशिरोवक्षःस्थलादिताडनमकरोत् Pañcā. 260. 22.

अनालोचितचेष्टित (anālocita-ceṣṭita) *n.* thoughtless action अत्यन्तमसदार्याणामनालोचितचेष्टितम् । अतस्तेषां विवर्धन्ते सततं सर्वसंपदः Kāvyāda. 2. 250; SaraKaṇṭhā. 327. 20.

अनालोचितत्व (anālocita-tva) *n.* (Jain.) the state of being that which is not confessed अथ चिकित्स्यं व्रणं दृष्टान्तीकृत्य पुरुषभेदानाह ··· गुरुसमक्षमनालोचितत्वेनान्तःशल्यम्-अतिचाररूपं यस्य स तथा SthānṬ. 266B. 13.

अनालोचितदेशता (anālocitadeśa-tā) *f.* [Inst.] without considering the factor of place (चरणनिपतितो नेक्षितः संभ्रमेण) केशावलम्बस्य वह्नेः सेन्धनस्य प्रक्षेपे च संभ्रमवशेनानालोचितदेशतया पादपतनम् Kāvyānu.(He.) 138. 19.

अनालोचितपौर्वापर्य (anālocita-paurvāparya) *adj.* who has not considered the priority and posteriority 'हन्त इतोऽसि मातापितृव्यपदेशनिबन्धनस्याप्रत्यक्षत्वात्' — इतीयमनालोचितपौर्वापर्यस्यानुपासितगुरोः परिचोदना TātpaṬ.(U.) 75. 12 (*on* 2. 117)

अनालोचितप्रस्ताव (anālocita-prastāva) *adj.* not having consideration for the occasion अहो मे युद्धाधिरोहिणी तृष्णा यदनालोचितप्रस्तावमन्यदन्यत्पृच्छामि AdbhuDa. 1. 13B(2)

अनालोचितशक्ति (anālocita-śakti) *adj.* capacity of which has not been known ननु पूर्वदृष्टशक्त्यालोचनेनैव कारणं कार्यसिद्धौ व्याप्रियते, तस्यानालोचितशक्तेः कथं व्यापारः NyāyRa. 789. 18 (*on* 6. 233)

अनालोचितसप्ताङ्ग (anālocita-saptāṅga) *adj.* who has not paid attention to the seven constituents (of a kingdom) निजान्तःपुरयोषित्सु विषयासक्तमानसः । अनालोचितसप्ताङ्गो राजा राजीवलोचनः AhirbuS. 48. 10.

अनालोचितागम (anālocitāgama) *adj.* who has not thought over the traditional precepts दिशानया शेषमपि स्वयमूहेत बुद्धिमान् । न शास्त्रमात्रशरणो न चानालोचितागमः AṣṭāSaṃ. i. 44. 10 (1. 7)

अनालोचितानुगमन (anālocitānugamana) *n.* inference (*lit.* subsequent knowledge) of what is not perceived वैशेषिकाः पठन्ति — द्विविधं प्रमाणमालोचिताध्यवसानमनालोचितानुगमनं चेति Kāśi. iii. 101. 7 (*on* 5(5). 1)

अनालोचिताभिधान (anālocitābhidhāna) *n.* statement without consideration or forethought कार्यकारणभावाद्वा नियमः स्वभावाद्वेत्यनालोचिताभिधानम् NyāyKa. 209. 6.

अनालोचितोत्तरवचन (anālocitottaravacana) *adj.* who has not thought of any words of reply असावप्यनालोचितोत्तरवचनोऽतिभयात्तामाह स्नुषा ममेयमिति ViṣṇuP. iv. 12. 27.

अनालोच्य (an-ālocya) *ger.* 1 not having found अनालोच्यैव जगतां त्रातारमपरं हरिः । स्वयमेवांशरूपेण पालयत्यखिलं जगत् AhirbuS. 30. 14; 2 not having considered, not having paid attention to, not having thought over शीलचन्द्रप्रथितकरणिकस्वामिदत्तावलङ्घ्यां संज्ञां मूर्ध्नि कृत्वा श्रुतलवविभवाव्यनालोच्य भारम् । हृद्यामेतामुदारां त्वरितमकुरुतामप्रपञ्चां प्रशस्तिम् EI. xx. 44. 21; अनालोच्य वैषम्यमर्थालंकारडम्बरम् । अपेक्षमाणा ववृधे पौरस्त्या काव्यपद्धतिः Kāvyāda. 1. 50; अल्पं निर्मितमाकाशमनालोच्यैव वेधसा । इदमेवंविधं भावि भवत्याः स्तनजृम्भणम् Kāvyāda. 1. 91 = SaraKaṇṭhā. 132. 16; क्षिप्रमायमनालोच्य व्ययमानः स्ववाञ्छया । अथ(? म)णायत एवासौ धनी वैश्रवणोपमः Hitopa. 2. 85; NītiVā. 18. 10; उत्पाद्यार्थकथाधममनालोच्य समं श्रुतौ । एवं चेदमसंबद्धं परैरत्रोपवर्णितम् TattvSaṃ. 2776; वक्ष्यमाणमनालोच्य संभवेत् परिचोदना ŚlokaVār. 1. 76 (25. 3); केचित्त्वाहुः वचनमनालोच्य पूर्वः पक्षः ṬupṬ. 31. 12 (*on* iv. 3. 4); TantrRa. 157. 2; ṬupṬ. 221. 13 (*on* ix. 3. 32); यदि तावद् वक्ष्यमाणमनालोच्य 'नैतदेवम्' ··· इति चोद्यम् TātpaṬ.(U.) 18. 21 (*on* 1. 82); अनालोच्य प्रेम्णः परिणतिम् ··· त्वयाकाण्डे मानः किमिति सरले संप्रति कृतः AmaŚ. 80; SubhāRaK. 21. 25; SaduktiKa. 96. 23; SūktiMu. 56. 9; Subhāṣi. 1170; श्रुतं पठति मूढधीः । कालाकालमनालोच्य BṛKathāK. 18. 3; कार्याकार्यमनालोच्य ··· क्षपकेणापि सूरिमूले यथास्थिता । आलोचना प्रकर्तव्या BṛKathāK. 45. 32; SkandP. iii(1). 29. 28; साध्यमसाध्यं च विषयमनालोच्य विचरतां विफलीभवत्येव पुंसां प्रयासः UdaySuKa. 31. 19; प्रभूताध्यवसायसाध्ये वस्तुनि न देव्या पुनरप्येवमनालोच्य कर्तव्यम् UdaySuKa. 103. 5; शचीपतिः । अनालोच्यैव यद् वक्ति तत् कस्य हृदयं स्पृशेत् BṛKathāMañ. vi. 1. 122; प्रतीलोवैचित्र्यमनालोच्यैव चर्चितम् । गुणदोषमपदयद्भिर्दूराद्दूरोत्थयोस्तयोः VyaktiVi. 98. 17; इतरेण प्रकारेण योग्यपदान्तरानुच्चारणमनालोच्य स्वरूपमात्रालोचने सर्वत्राकाङ्क्षा भवत्येव NyāySu.(So.) 44. 8 (*on* i. 2. 7); त्वयापायमनालोच्य य उपायः प्रवर्तितः । सर्वमेकपदे तेन मुहूर्तेनैव हारितम् RājTa.(Ka.) 7. 848; व्याप्तिपक्षधर्मतादोषमनालोच्य अन्यथैव बाधस्य दोषत्वम् KhaṇḍanKhā. 817. 20; जगत्कर्तृत्वमन्यत्र ब्रह्मणो नेति दुष्यति । वाचस्पतावुपालम्भमनालोच्योचिरे परे VedāntKa. 213. 2 (*on* i. 4. 16); प्रासिमनालोच्य शङ्कमानस्य ··· शास्त्रेऽनधिकारात् NyāySu.(Ja.) 314A. 13 (*on* ii. 2. 1); देव त्वत्सेवकाः ···। देशकालावनालोच्य कथयन्त्यसुखप्रदम् RājTa.(Śrī.) 1(1). 95; सदैवादमखानः स बाधितस्तदुपाधिभिः । परलोकमनालोच्य स्वार्थं संत्यज्य दूरतः । अस्वस्थः RājTa.(Śrī.) 2. 184; 3. 126; धर्मिकल्पनागौरवमनालोच्यैव कश्चिद् बालः ··· अन्यदेव किंचिज्ज्ञानं कारणमिति मन्यमानः ··· वाक्यस्य तज्जननसामर्थ्यं कल्पयेद् ŚivārkaMaDī. i. 174. 24 (*on* i. 1. 4); नेयं लीला भवयोग्या बीजभूतान्यसंस्तुतेः । अस्या अन्तमनालोच्य कथमन्यामुपेष्यसि BṛBrahmaS. ii. 1. 47; पुत्रो मे भूयात् — इत्येवं भागोपालाङ्गनं साधनत्वमनालोच्यैव इच्छाविषयत्वप्रतीतेर्मुख्यत्वमेव पश्वादिकामनायाः MīmāKau. i. 182. 19 (*on* i. 4. 3); अनालोच्य निजां शक्तिमदृष्ट्वा कार्यगाधताम् । औत्सुक्यादवगाहन्ते मन्दा मज्जन्ति चातलम् NīlaVi. 60. 15; यत्र जातकर्मादिसंस्कारान्तरसहितं विहितं (पुनरुपनयनम्) तत्र निमित्तान्तरकरणपक्षे पुण्यनक्षत्राद्यनालोच्य पर्वदुपदेशेन चौलान्तसंस्कारान् कृत्वा कार्यम् BālamBha. i. 58. 24 (*on* 1. 14); शास्त्रमेतदनालोच्य स्वबुद्ध्या नाटकादिषु । पद्यं वा पदमेकं वा यः करोति स मन्दधीः SāhiSā. 1. 13; 3 not having seen तवाद्य चिरदर्शनेन पर्युत्सुका गावस्त्वामनालोच्य वत्सैरप्यात्मानं न प्रीणयन्तीति विज्ञायते GopāKeCan. 116. 18; 4 (Jain.) not having confessed संपूर्णकोटिवर्षायुरनालोच्य च तन्मृतः । महाशुक्रे विश्वभूतिरुत्कृष्टायुः सुरोऽभवत् TriṣaŚaPuC. iv. 1. 158; सा — । मासान्तसंलेखनामद्यौ कृत्वानालोच्य संस्थिता । ··· सौधर्मे देव्यभूदियम् PāṇḍaC. 4. 385; पतिहत्यात्मकं घोरमनालोच्यैव पातकम् । तपः कृत्वा दिवं साप MalliC. 8. 258; द्विजस्तु ज्ञाततत्त्वोऽपि बलात्प्रव्राजितोऽस्म्यहम् । इति द्वेषं गुरौ बिभ्रदनालोच्य दिवं ययौ SamarāSaṃ. 6. 356; गङ्गसेना ··· ततः पुनश्चारित्रं गृहीत्वा कोपं कृत्वान्तकाले कोपमनालोच्य मृत्वा ईशानेन्द्रस्य कलत्रं जातम् KathāK. 85. 19.

अनालोच्य (an-ālocya) *adj.* not fit to be considered or thought over निशम्य भुभुजो वाक्यमनालोच्यं स सूदकः । श्मशानं प्राप्य वेगेन मृतं बालं ददर्श तम् BṛKathāK. 115. 7.

अनालोच्यकर्तृ (anālocya-kartṛ) *adj.* who acts without due thought or consideration मयैताभ्यां प्रतिश्रुतम् । न ह्यनालोच्यकर्तारः किंकरा भवतामिति BṛKathāŚloSaṁ. 24. 73.

अनालोच्यकारिन् (anālocyakār-in) *adj.* who acts without due thought or consideration जडो जाल्मश्च निर्बुद्धौ सत्त्वेऽनालोच्यकारिणि Vaija. 228. 6; NānārthāSaṁ. i. 40. 9; i. 82. 460.

अनालोच्यकार्यकारित्व (anālocyakāryakāri-tva) *n.* the state of being one who performs acts without forethought तच्चापलमनालोच्य कार्यकारित्वम् (? °च्यकार्यकारित्वम्) इष्यते RasGaṅ. 117. 5.

अनालोच्यवादिन् (anālocya-vādin) *adj.* who speaks without due thought ततोऽवलेपं कोपं वा मुधा दुर्योधन व्यधाः । यद्वा नैवास्ति मर्यादा काप्यनालोच्य वादिनाम् (? °च्यवादिनाम्) PāṇḍaC. 3. 176.

अनालोड्य (an-ālоḍya) *ger.* not having gone deep into शास्त्रमेतदनालोच्य (v. l. अनालोड्य) ⋯ नाटकादिषु । पद्यं वा पदमेकं वा यः करोति स मन्दधीः SāhiSā. 1.13.

अनावच्छा (anāvacchā) ? सहस्रेषुमात्रमूर्ध्वमुददिति । ततो ह स्मानावच्छां क्षितिस्त्रयीविद्ययां सर्वां श्रियं सर्वम् अन्नाद्यम् अपि यद् इदं त्रिरात्रे सहस्रं प्रोच्यते तद् अभिसंबभूव JaimiBr. 2.155.

अनावतप्त (anāvatapta) *m.* [m. c. for *anavatapta*] name of a Nāga-king वरुणो मनस्वी अपि नागराजा अनावतप्तश्च तथैव ना(? सा)गरः LaliVi. 15. 62 [DBHS.]

अनावन (anāvana) *n.* protection of living beings घनाघना घनाघनाद्भुतेह शाखिसंततिः । वनावनावनावनानुरूपसत्फलावृता Yādavā. 6. 71 (comm. अनानां प्राणिनामवने रक्षणे)

अनावयस् (án-āvayas) *adj.* [AltGr. II. 1. 96; II. 1. 294] who cannot impregnate, impotent यथा शेपो अपायातै स्त्रीषु चासदनावयाः AV. vii. 90. 3; cf. **अनावया.**

अनावया (ánāvayā) *adj.* not yielding or desisting [PW., Apte]; cf. **अनावयस्.**

अनावयु (an-āvayu) *adj.* not being consumed आवयोऽनावयो रसस्त उग्र आवय आ ते करंभम् अशीमहि AV.(P.) xix. 5.7; आवयतिः अत्तिकर्मा । तस्माद् औणादिकः कर्मणि उप्रत्ययः । हे आवयो रोगनिवृत्त्यर्थम् अद्यमान सर्षप अनावयो अभक्ष्यमाण सर्षपकाण्ड Sāy. *on* AV. vi. 16. 1; cf. **अनावयु.**

अनावर (an-āvara) *adj.* unobstructed अनावरोऽयं प्रवरः कालः कालयति प्रजाः ParamāKā. 23. 20.

अनावरक (an-āvaraka) *adj.* which does not cover आकाशमनावरकमप्यावृणोति येन सिद्धानामप्यदृशो भवति YogSā. 59.4(3)

अनावरकस्वभाव (an-āvarakasvabhāva) *adj.* not having the nature of covering तत्त्वं नाम, त्रिगुणाश्रयप्रधानकालविलक्षणं प्रकाशात्मकमनावरकस्वभावमचेतनद्रव्यत्वम् VedāntRaMañ. 1. 3 (39. 4)

अनावरकाज्ञान (anāvarakājñāna) *n.* nescience which is no longer covering न चानावरकाज्ञाननाशो मुक्तौ प्रसज्यते VedāntSiSūMañ. 1. 78.

अनावरण (an-āvaraṇa) *adj.* [*f.* -ā] **1** free from obstructions सुधनः श्रेष्ठिदारकः ⋯ तथागतसिंहासनाभिमुखः सर्वरत्नगर्भपद्मासननिषण्णः ⋯ अनावरणेन चित्तेन GaṇḍVyū. 420.23; आत्यन्तिकं सुखमनावरणा च शक्तिर्ज्ञानं च सर्वविषयं भगवंस्तवैव YaśasCam. ii. 255. 8 = ii. 272. 14; TattvPradī. (A.) 54. 9 (*on* 1. 41); ब्रह्म ⋯ स्वयंप्रकाशमनावरणमनुपसर्गं प्रद्योतते TattvVai. 206.12 (*on* 4.22); **2** having no covering, uncovered भृशमदूयत याधरपल्लवक्षतिरनावरणा हिममारुतैः ŚiśuVa. 6. 58; अथापश्यं विमानस्य दूरादवनिमण्डलम् ।⋯ इदमीदृशमाकाशमनावरणमीक्ष्यते BṛKathāŚloSaṁ. 20. 135; असौ वैतालिकः ⋯ अनावरणमपि वपुःप्रभापटलदुकूलोत्तरीयन् ⋯मुनिकुमारकयुगलं विलोक्येदं वृत्तमपाठीत् YaśasCam. i. 159. 3.

अनावरण (an-āvaraṇa) *n.* **1AI** non-obstruction इहाकाशस्यानावरणं लक्षणमुच्यते PrasaPa. 129. 9; यस्यानावरणमेव लक्षणं नान्यलक्षणं तदाकाशम् Sphuṭā. i. 17. 10 (*on* 1. 5); **1AII** the thing which neither obstructs nor is obstructed आकाशमनावृतिः ।⋯ अनावृतिरनावरणम् । कर्तृसाधनं कर्मसाधनं वा । यो धर्मोऽन्यान् धर्मान्नावृणोति, अन्यैर्वा नाव्रियते Sphuṭā. i. 17.2 (*on* 1. 5); **1B** removal of covering (अदृष्टानाम्) अन्योऽन्यावरणात्तेषां स्यात्तेजोविहतिस्ततः । तत्रैकमेव दृश्येत तस्यानावरणे सकृत् । पश्येत्स्फुटास्फुटं रूपम् PramāVār. 3. 414; **1C** non-covering आकाशस्य लिङ्गम् । अनावरणं चोक्तम् YogBh. 163. 3 (*on* 3. 41); अनावरणे चाकाशलिङ्गे सिद्धे यत्र यत्रानावरणं तत्र तत्र सर्वत्राकाशमिति सर्वगतत्वमप्याकाशस्य सिद्धम् TattvVai. 163.25 (*on* 3. 41); अवयवावरणेऽवयविनोऽनावरणे पूर्ववत्कृत्स्नप्रतीतिः स्यादिति चेद्, सत्यं कृत्स्नः प्रतीयते TattvPradī.(Ci.) 293. 7; एकदिग्देशेऽर्थस्यावरणमन्यदिग्देशे चानावरणमिति विरुद्धधर्माध्यासाद् भेदः स्यात् VedāntKa. 291.14 (*on* ii. 2. 28); एतेन प्रधानपरमाणुवासनासंविद्ब्रह्मप्रभृतीनां निरंशानामेव यथाभागपरिणामावरणानावरणानेकविषययोगादिरुपपद्यते NyāySiA. 253. 27; न वा कदाचिदाविर्भूतयोः किंचिदर्थविषयज्ञानक्रियाशक्त्योरामोक्षमनावरणमस्ति ŚivārkaMaDī. i. 110. 23 (*on* i. 1. 2); प्रागभावपरिपालनसाधारणलक्षणानुरोधेनानावरणस्य द्वितीयादिवृत्तिकार्यत्वस्यापि लाभाच्च तद्वैफल्यम् SiddhāLeSaṁ. 142. 3; आधारतावच्छेदकरूपेण हि अधिष्ठानानावरणमध्यासहेतुः, न त्वविद्याविषयरूपेणेत्यविद्योपहितत्वादिरूपेणानावरणात् मनआद्यध्यासोपपत्तिः LaCandr. 768. 24; **2** name of Mahākaruṇā-samādhi स सर्वधर्मानिःसरणमिति विदित्वानावरणं नाम महाकरुणासमाधिं समापद्यते ŚikṣāSa. 236. 8 [DBHS.]

अनावरणकृत्य (anāvaraṇa-kṛtya) *n.* effect in the form of non-obstruction आकाशधातुर्बीजस्यानावरणकृत्यं करोति ĀryaŚāS. 5. 11 = Bhām. 418. 6 (*on* ii. 2. 19)

अनावरणगतिंगत (anāvaraṇagatiṅ-gata) *adj.* who has attained the state of freedom from obstructions सर्वबुद्धसमताप्राप्तः । अनावरणगतिंगतः । अप्रत्युदावर्त्यधर्मः MahāVyu. 19. 6.

अनावरणचक्र (anāvaraṇa-cakra) *n.* cycle of existence which is free from obstructions (धर्मचक्रम्) भूतकोट्यविकोपनचक्रम् असङ्गानावरणचक्रम् LaliVi. 26. 51(12) [DBHS.]

अनावरणज्ञान (anāvaraṇa-jñāna) *adj.* having cognition which is unobstructed विगलितसमस्तक्लेशतद्वासनस्यानावरणज्ञानस्य सुखैकतानस्यात्मन उपरिदेशावस्थानं मोक्ष इत्येके Bhām. 457. 8 (*on* ii. 2. 33); SarvaDaSaṁ. 3. 362; SarvaDaKau. 36. 6; *n.* unobstructed or uncovered knowledge अनावरणज्ञानदर्शनसुखवीर्यस्यात्मन उपरिदेशावस्थानं मुक्तिः ŚivārkaMaDī. ii. 102.12 (*on* ii. 3. 31)

अनावरणज्ञानता (anāvaraṇajñāna-tā) *f.* the state of having unobstructed knowledge मन्त्रो चेमावीश्वरस्य शरीराद्यनपेक्षतामनावरणज्ञानतां च दर्शयतः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 39.11 (*on* i. 1.5)

अनावरणज्ञानदिश् (anāváraṇajñāna-diś) *f.* quarter of the unobstructed knowledge ये ते अनावरणज्ञानदिशं प्रविष्टा जिनक्षेत्र सत्त्वपरिकल्पविकल्पशान्ता । भावस्वभावरहिता न विमृषन्ति धर्मान् GaṇḍVyū. 372. 27.

अनावरणज्ञानविमोक्ष (anāvaraṇajñāna-vimokṣa) *m.* release or salvation through unobstructed knowledge अनावरणज्ञानविमोक्षविहारीत्युच्यते LaliVi. 26. 51(39)

अनावरणज्ञानविशुद्धगर्भ (anāvaraṇajñānaviśuddhagarbha) *m.* name of a Bodhisattva [PW., pw.]

अनावरणज्ञानविशुद्धिगर्भ (anāvaraṇajñānaviśuddhigarbha) *m.* name of a Bodhisattva [DBHS.]

अनावरणज्ञानविशुद्धिमूल (anāvaraṇajñānaviśuddhimūla) *m.* another name of the text Bodhisattvabhūmi सा खल्वियं बोधिसत्त्वभूमिः ⋯ अनावरणज्ञानविशुद्धिमूलमित्यप्युच्यते BodhiBhū. 282. 11.

अनावरणज्ञानशक्ति (anāvaraṇa-jñānaśakti) *adj.* having unobstructed power of knowledge अहं पुनः नित्यशुद्धबुद्धमुक्तस्वभावत्वाद् अनावरणज्ञानशक्तिरिति वेद GītāBh.(Śaṅ.) 113. 17 (*on* 4. 5)

अनावरणज्ञानस्कन्ध (anāvaraṇajñāna-skandha) *m.* mass of (elements of) unobstructed knowledge सर्वसत्त्वानां परिणायको भवेयमनावरणज्ञानस्कन्धोपनयनतया ŚikṣāSa. 29.20.

अनावरणज्ञानिन् (anāvaraṇajñān-in) *adj.* possessing knowledge free from obstruction यदुत्पादस्थितिभङ्गा न सन्तीत्यवधारितं यत्तदिदमनावरणज्ञानिना मुनिना संस्कृतस्य भिक्षव उत्पादोऽपि प्रज्ञायते PrasaPa. 177. 1; MahāVyu. 30. 27.

अनावरणता (anāvaraṇa-tā) *f.* **I** the state of being free from obstruction अथ खलु सुधनः श्रेष्ठिदारकः ⋯ मार्गगहनतां मार्गानावरणतां मार्गकुटिलतां मार्गर्जुकतामनुविलोक्य एवं चित्तमुत्पादयामास GaṇḍVyū. 143. 4; **II** the state of not being obstructive अनावरणता चेत्स्यात्कपालादेर्घटात्मनि । अन्तर्भावान्न सान्येतद्विभक्तानां भवेद्यतः BṛĀraUBhVā. i. 2. 95.

अनावरणत्व (anāvaraṇa-tva) *n.* the state of not being obstructive घटादिकार्ये कपालचूर्णावयवानामन्तर्भावादनावरणत्वमिति चेद्, न, विभक्तानां कार्यान्तरत्वादावरणत्वोपपत्तेः BṛĀraUBh. 17.11 (*on* i. 2. 1)

अनावरणदर्शन (anāvaraṇa-darśana) *n.* **I** vision free from obstructions निरवशेषसर्वक्लेशानावरणदर्शनदिव्यचक्षुर्ज्ञानबलोपेतत्वान्निरवशेषसर्वक्लेशानावरणदर्शनदिव्यचक्षुर्ज्ञानबलोपेत इत्युच्यते LaliVi. 26. 51(180); **II** perception (of the property) of non-covering अनावरणं चोक्तम् । तथामूर्तेऽस्याप्यन्यत्रानावरणदर्शनाद्विभुत्वमपि प्रख्यातमाकाशस्य YogBh. 163. 3 (*on* 3.41)

अनावरणदर्शिन् (anāvaraṇadarśin) *m.* name of a Bodhisattva अनावरणदर्शिनः -- बोधिसत्त्वस्य ।... जननी भविष्यामि GaṇḍVyū. 347. 31 [DBHS.]

अनावरणदशावत् (anāvaraṇadaśā-vat) *adv.* as in the state of non-envelopment अनावरणदशावत् कतिपयावयवा'वरणेऽपि तथाविधस्थौल्योपलम्भः किं न स्यादिति त्ववशिष्यते ĀtmaTaVi. 588. 3.

अनावरणधर्मगगनप्रभ (anāvaraṇadharmagaganaprabha) *m.* name of a Tathāgata अनावरणधर्मगगनप्रभो नाम तथागत आरागितः GaṇḍVyū. 238. 30 [DBHS.]

अनावरणधर्मता (anāvaraṇadharma-tā) *f.* the state of being characterised by freedom from obstruction अथ खलु सुधनः श्रेष्ठिदारकः ... सर्वावरणप्रपातपर्वतविकिरणोऽनावरणधर्मतानुगतः ... समन्तभद्रस्य बोधिसत्त्वस्य गोचरं विचारयमाणः स्थितोऽभूत् GaṇḍVyū. 420. 13.

अनावरणप्रतिसंविद् (anāvaraṇa-pratisaṃvid) *f.* unobstructed special knowledge अनावरणप्रतिसंवित्प्राप्त इत्युच्यते LaliVi. 26. 51(62)

अनावरणभाव (anāvaraṇa-bhāva) *m.* the state of non-obstruction अनावरणभावेन सर्वधर्माः हेतुः प्रतिज्ञायन्ते न कारकभावेनेति AbhidhKoBh. 83.11 (*on* 2. 50); 91. 12 (*on* 2. 55)

अनावरणभावमात्र (anāvaraṇabhāva-mātra) *n.* mere state of non-obstruction ननु च हेतवोऽपि य उत्पादाय त एवानित्या इति वचनादसंस्कृतस्यानावरणभावमात्रेण कारणहेतुत्वात्प्रतिषेधः AbhidhKoBh. 91. 21 (*on* 2. 55)

अनावरणभूतार्थ (anāvaraṇa-bhūtārtha) *m.* established entity free from veil (of ignorance) श्रुतिश्चैत्कपिलादीनामनावरणभूतार्थगोचरज्ञानातिशयं बोधयति Bhām. 329. 20 (*on* ii. 1. 1); आर्षप्रत्यक्षमूलापि स्मृतिः ... आजानसिद्धा स्वभावसिद्धा च सानावरणभूतार्थमात्रगोचरा च VedāntKa. 229. 17 (*on* ii. 1. 1)

अनावरणमति (anāvaraṇamati) *m.* name of a Bodhisattva [DBHS.]

अनावरणरूपिन् (anāvaraṇarūp-in) *adj.* possessing unobstructed nature शुद्धसत्त्वेन द्रव्येण ह्यनावरणरूपिणा । आविर्बभूव भगवानंशेनाधाररूपतः BṛBrahmaS. i. 13. 94.

अनावरणलक्षण (anāvaraṇa-lakṣaṇa) *adj.* characterised as not veiled घटपटादयो हि स्थूला भासन्ते न तु परमसूक्ष्मास्तत्रेदं नानादिग्देशव्यापित्वलक्षणं स्थौल्यं यद्यपि ज्ञानाकारत्वेनावरणानावरणलक्षणेन विरुद्धधर्मसंसर्गेण युज्यते Bhām. 445. 8 (*on* ii. 2. 28); *n.* non-obstruction as the characteristic यद्यस्मात्पूर्वमाकाशमनावरणलक्षणाल्लक्ष्यं स्यात् PrasaPa. 129. 9.

अनावरणविमोक्ष (anāvaraṇa-vimokṣa) *m.* unobstructed release अनाविलं तच्चक्रं अनावरणविमोक्षप्रतिलब्धत्वात् LaliVi. 26. 51(6); अनावरणविमोक्षप्रतिलब्धत्वादनावरणविमोक्षप्रतिलब्ध इत्युच्यते LaliVi. 26.61(202)

अनावरणसत्त्व (anāvaraṇa-sattva) *n.* existence of non-obscuration पूर्णानन्दस्यावृतत्वेऽपि चिदंशेऽनावरणसत्त्वेनाभ्यासोपपत्तेः LaCandr. 768.23.

अनावरणसंभव (an-āvaraṇasambhava) *m.* non-possibility of obstruction नित्योपलब्धिर्नित्यत्वेऽप्यनावरणसंभवात् PramāVār. 1.254.

अनावरणसौगन्ध्य (anāvaraṇa-saugandhya) *n.* I fragrance (of knowledge) due to removal of obstruction विरुद्धकार्यविरता रसिकाः सज्जनस्थितौ । अनावरणसौगन्ध्यैः परास्पदसुखाशनैः । पूजयन्त्यागतं फुल्ला भृङ्गं पद्मा इवार्थिनम् YogVā. vi(2). 98.7; II fragrance due to opening (of bud), YogVā. vi(2). 98.7.

अनावरणस्वभाव (anāvaraṇa-svabhāva) *adj.* having the nature which is not obstructive and which is not obstructed (आकाशमनावृतिः) अनावरणस्वभावमाकाशं यत्र रूपस्य गतिः AbhidhKoBh. 3.23 (*on* 1.5); यो धर्मोऽन्यान् धर्मान्नावृणोति अन्यैर्वा नाव्रियते तत् अनावरणस्वभावमाकाशम् Sphuṭā. i. 17. 3 (*on* 1.5)

अनावरणस्वरमण्डलमधुरनिर्घोषगर्भ (anāvaraṇasvaramaṇḍalamadhuranirghoṣagarbha) *m.* name of a Bodhisattva [DBHS.]

अनावरणहेतु (anāvaraṇa-hetu) *m.* cause of non-obstruction उक्त आलम्बनप्रत्ययः सूत्रे न त्वनावरणहेतुरिति न सूत्रे सिध्यत्यसंस्कृतस्य हेतुभावः AbhidhKoBh. 91. 22 (*on* 2. 55)

अनावरणात्मक (anāvaraṇātma-ka) *adj.* of the nature of non-obstruction अनावरणात्मकेऽप्याकाशे भवत्यावृतकायः सिद्धानामप्यदृश्यो भवति YogBh. 170. 7 (*on* 3. 45)

अनावरणादि (anāvaraṇādi) *adj.* uncovering etc. पदादेर्हि एकत्र पार्श्वे चाल्यमाने कम्पः अन्यत्र अकम्पः, तच्च तस्यैकत्वे न युज्यते। एवमावरणानावरणादौ ज्ञेयम् Bhāsk. i. 223. 18 (*on* i. 5.6)

अनावरणानना (anāvaraṇānanā) *adj.* (*f.*) having an uncovered mouth स्थाल्यां यथानावरणाननायामघट्टितायां च न साधुपाकः YaśasCam. i. 507.5.

अनावरणापात (anāvaraṇāpāta) *m.* undesirable contingency of non-covering सुषुप्तौ व्यवहाराभावेनानावरणापातात् Nyāyāmṛ. 355B. 5; AdvaiSi. 587. 2.

अनावरणिक (an-āvaraṇika) *m.* one of the four kinds of *cittotpāda* or the origination of thought (*lit.* unobstructed) चतुर्विधो बोधिसत्वानां चित्तोत्पादः । आधिमोक्षिकोऽधिमुक्तिचर्याभूमौ । शुद्धाध्याशयिकः सप्तसु भूमिषु । वैपाकिकोऽष्टम्यादिषु । अनावरणिको बुद्धभूमौ MaYānaSū. 14. 8 (4. 2)

अनावरणिन् (an-āvaraṇin) *m.* name of a religious sect [name of a Buddhist sect, pw.; 'without cover or clothes', N. of a religious sect, (ī = *anambara*, q. v.), MW.]

अनावर्जनसंज्ञा (anāvarjana-sañjñā) *adj.* (*f.*) called *anāvarjana* 'which does not win over' (as it does not have connection with the main sentiment or story and where there is intrusion of extraneous incidents) कार्यान्तरान्तरायेण विच्छिन्नविरसा कथा ।... विच्छिन्नविरसा विच्छिन्ना चासौ विरसा च सा, विच्छिद्यमानत्वादनावर्जनसंज्ञेत्यर्थः VakroJī. 241. 7.

अनावर्जित (an-āvarjita) *adj.* [*f.* -ā] I not bent अनञ्जितासिता दृष्टिर्भ्रूरनावर्जिता नता । अरञ्जितोऽरुणश्चायमधरस्तव सुन्दरि Kāvyāda. 2. 201; SaraKaṇṭhā. 319. 2; II not controlled, cf. **अनावर्जितचित्ता, अनावर्जितमनस्.**

अनावर्जितचित्ता (anāvarjita-cittā) *adj.* (*f.*) I not allowing the mind to be controlled अनावर्जितचित्तापि सर्वमेवानुधावति । न चाप्नोति फलं किंचित्तृष्णा जीर्णेव कामिनी YogVā. i. 17. 22; II who has not controlled her mind, YogVā. i. 17. 22.

अनावर्जितमनस् (anāvarjita-manas) *adj.* who has not controlled the mind भवान् धर्मो धर्मप्रवणमतिरेप प्रतिदिनं भवान् ध्येयो ध्याता पुनरयमनावर्जितमनाः MahāvīC. App. A. (283.19)

अनावर्त (an-āvarta) *adj.* 1 from where there is no return महास्थानमनावर्तमेकमक्षरसंज्ञकम् MahāBhā. xii. 192.123; 2 not having a circular formation of hair or curly lock केसरं च जटाहीनं मृदुदीर्घं प्रशस्यते । अनावर्तौ दृढश्चैव स्कन्धो वाहस्य पूजितः ŚārṅgaPa. 1624.

अनावर्तक (anāvarta-ka) *adj.* not having a circular formation of hair or curly lock पृष्ठं समसुपरिविशालमसिरमलोमकमनावर्तकं प्रशस्यते KāśyaS. 48A. 18.

अनावर्तनीयप्रपत्तितस् (anāvartanīyaprapatti-tas) *adv.* due to the surrender which cannot be repeated विश्वासस्यावर्तनीयायां भक्ताविव यावदावृत्त्यपेक्षितत्वेनानावर्तनीयप्रपत्तितोऽधिकत्वात् Nyāyāmṛ. 644A. 8.

अनावर्तमान (an-āvartamāna) *adj.* not repeating नञ् ... चरितार्थो न लिङ्गमपरं ब्राह्मणवधविधिषु शक्नोत्यनावर्तमानः प्रतिषेद्धुम् TantrVā. 140.14 (*on* i. 3. 7); तस्मिंश्चानावर्तमानेऽर्थाभावादवचनैरपि नावर्तते TantrVā. 1018. 16 (*on* iii. 4.46(140))

अनावर्तयत् (an-āvartayat) *adj.* I not causing or permitting (one) to turn back क्षत्रसंग्रहीतॄणां पुत्रा दण्डिनोऽनावर्तयन्तोऽश्वं रक्षन्ति ŚāṅkhāŚS. xvi. 1.16; (अश्वम्) तमनावर्तयन्तो दिग्भ्यः संवत्सरं रक्षित्वा राजक्रये बध्नीयुः LāṭyāŚS. ix. 9. 5 = DrāhyŚS. xxvii. 1. 7 (B. R. SHARMA Ed., 1983); 2 not repeating कोशलाधिपसुतस्य ... प्रस्तुतामपि विद्याधरविलासवार्तामनावर्तयतः ... ग्रीष्मकालादधिकदुःसहो बभूव वर्षासमारम्भः TilaMañ. 180. 21.

अनावर्तिकधर्म (anāvartika-dharma) *adj.* characterised by no more returning (to rebirth) आयुष्मान् महामौद्गल्यायनः ... पश्यति शुद्धावासकायिकां देवाः ... अनावर्तिकधर्मा अस्मिं लोके अव्यवकीर्णाः MaVastuAva. i. 33. 7 [DBHS.]

अनावर्तिन् (an-āvartin) *adj.* not turning back, not returning अनावर्ती कालो व्रजति ŚatTrayī. 204; प्रज्ञानरूपपाकश्चासंप्रख्यानरूपपाकश्चापां प्राणो रसः। स खल्वावर्ती चानावर्ती च Vṛtti *on* VākyaP. 33.5 (*on* 1. 8) (DCP(R)I Ed.)

अनावलोकयत् (an-āvalokayat) *adj.* not looking at स तेनातिभृशं विद्धः प्रेक्ष्य भीष्मः शिखण्डिनम् । अनिच्छन्नपि संक्रुद्धः (v. l. अनावलोकयन्क्रुद्धः) प्रहसन्निदमब्रवीत् MahāBhā. vi. 104.40.

अनावश्यक (an-āvaśyaka) *adj.* [*f.* -ikā, -ī] not necessary सर्वासु चानावश्यकीषु प्रवृत्तिषु पापदर्शनम् Aparā. 1007. 17 (*on* 3.157); वर्षत्रयपर्यन्तमेव दाहोऽनावश्यकोऽस्तु HārLa. 123.13; गोदोहकालं काङ्क्षेत कृत्वा भूतबलिं द्विजः

इति। अयं च कालनियमः कालान्तरे तस्य निरीक्षणमनावश्यकमिति वक्तुम् SmṛtiCan. ii. 588. 14; धनहारिणो दौहित्रादन्यस्य मातामहश्राद्धमनावश्यकमिति गम्यते CaturCin. iii(1). 87. 1; iii(1). 440.18; त्रिदण्डेन यतिश्चेति लक्षणानीति स्मृत्यन्तरोक्तं लक्षणमनावश्यकमिति दर्शितम् ManvaVi. 721. 14 (*on* 6. 44); निषिद्धकाम्यवर्गेषु व्यर्थानावश्यकेषु शमादिविधिरन्यत्र प्रवृत्त्या न विरुध्यते NyāyPari. 513. 10; एतेन विष्णुस्मृतौ द्वयपदोक्त्या तृतीयानावश्यिका। उभे संध्ये तु कर्तव्ये ब्राह्मणैः स्वगृहेष्वपि इति BālamBha. i. 96. 5 (*on* 1. 24)

अनावश्यकता (anāvaśyaka-tā) *f.* the state of not being necessary तत्र हि तुषारशिशिरीकरणन्यायेनान्यव्यापारस्यानावश्यकतया चमत्कारिताविरहात् RasGaṅ. 614.3; तत्र शक्तिग्रहस्यावश्यकतया पङ्कजादिपदेष्ववयवशक्त्यग्रहेऽपि बोधोदयेन तच्छक्तिग्रहस्यानावश्यकतया पङ्कजादिपदवैलक्षण्यस्य स्पष्टत्वात् BhāṭṭCin. i. 111.4 (*on* i. 1. 4); अत्र 'शरोऽचि' इत्यस्यानुपन्यासेन व्यञ्जनात्परस्यैकस्यानेकस्य वोच्चारणे विशेषाभावेन 'अचो रहाभ्याम्' इत्यस्य तन्निषेधस्य चानावश्यकता सूचिता LaŚabdeŚe. i. 105. 12.

अनावश्यकतापत्ति (anāvaśyakatāpatti) *f.* undesired contingency of not being necessary अतिथिभोजनफलकथनमिदम्। न चानावश्यकतापत्तिः ManvaMu. 107. 16 (*on* 3. 106)

अनावश्यकत्व (anāvaśyaka-tva) *n.* the state of not being necessary वैधर्म्यवचनमनुसंधित्सुः प्रथमं तावदनावश्यकत्वं तस्य दर्शयति NyāyRa. 383.22 (*on* 5(4). 118); प्रवृत्तस्य च तदभिज्ञाचार्यानुग्रहादेव सर्वोपसंग्रहः तथात्रापीति पूर्वं पूर्वतन्त्रश्रवणस्यानावश्यकत्वान्न तदानन्तर्यार्थोऽथशब्दः PrakaVi. 28. 11; किं चैवंविधानां काव्यानां कविप्रतिभामात्रजन्मनां प्रामाण्यानावश्यकत्वेन संदिग्धासिद्धत्वं हेतोः SāhiDa. 269.3; यमादयः प्राणायामान्ताश्च बहिरङ्गत्वेनानावश्यकत्वादत्र नोक्ताः YogSā. 51. 1(2); वैदिककर्मकरणे तात्पर्यमुक्त्वा लौकिकस्यानावश्यकत्वेऽपि तत्समयमाह AṇuBh. 299. 23 (*on* iii. 4. 50); आलिङ्गनादीनां क्रियाणां मन्दादरत्वेनैकाश्रयकत्वस्यावश्यकत्वेऽपि परस्परमेकाश्रयकत्वस्यानावश्यकत्वात् RasGaṅ. 435. 11; 517. 4; LaCandr. 339.15; पदत्वेन वर्णत्वेन वा शक्तत्वे विभक्तेरपि तद्वाचकतासिद्धेः। एकत्वादिशाब्दबोधात्पूर्वं वर्णत्वाद्युपस्थितेरप्यनावश्यकत्वाच्च VyutpaVā. 96. 8; 118. 7; न चादृष्टोद्बोधाभावात् प्रतिसर्गे तदभावः तस्यापि सामग्रीसत्त्वेऽनावश्यकत्वात् GoviBh. 122.3 (*on* ii. 2. 12); मध्यांशे द्विभागात्मकत्वस्य तुर्यसूत्रलोपादर्थसिद्धत्वेन तत्कथनस्यानावश्यकत्वादिति द्रष्टव्यम् SetuBa. 46. 13.

अनावश्यकत्वद्योतन (anāvaśyakatva-dyotana) *n.* indication of not being necessary कल्पितो यदीत्याद्युत्तरवाक्यं तु न तेऽनुकूलम्, विकल्पपदेनोक्तस्य शाखाचार्यादिकल्पनस्य यदिशब्देनानावश्यकत्वद्योतनात् GuruCandr. ii. 296. 22.

अनावश्यकत्वप्रतीति (anāvaśyakatva-pratīti) *f.* knowledge of absence of necessity फलाधिक्यजनकगुणाधिक्यद्वारकत्वेनास्य जयादिहोमवत्सर्वयज्ञाङ्गत्वावगत्यानावश्यकत्वप्रतीतेरावश्यकत्वार्थं दर्शपूर्णमासयोर्वासोविन्यासविध्युपपत्तिः BhāṭṭDī. i. 301. 1 (*on* iii. 4.3)

अनावश्यकत्वमात्र (anāvaśyakatva-mātra) *n.* mere absence of necessity गच्छेत्यादौ तु यदि गच्छसि, तदा गच्छेत्यर्थकत्वेन चेच्छब्दस्यानावश्यकत्वमात्रद्योतकत्वेनोक्तार्थकत्वाभावः LaCandr. 699. 15.

अनावश्यकत्वार्थम् (anāvaśyakatvārtham) *adv.* for the sake of not being necessary अपुत्रस्येति भ्रात्राप्यन्वयः। ज्येष्ठस्येति कनिष्ठस्यानावश्यकत्वार्थम् NirṇaSi. 333. 7.

अनावश्यकविषय (anāvaśyaka-viṣaya) *m.* [Loc.] in the case of what is not necessary (to be performed) सांतपनीयेत्युपलक्षणं प्रारब्धकर्ममात्रस्य। अग्निहोत्रेत्यप्यावश्यकमात्रस्य। अनावश्यकविषये 'अप वा एतद्यज्ञस्य छिद्यते यदन्यस्य तन्त्रे विततेऽन्यस्य तन्त्रं प्रतायते' इति निषेधात् BhāṭṭDī. ii. 175. 19 (*on* v. 1. 17)

अनावश्यकव्ययार्थम् (anāvaśyakavyayārtham) *adv.* for the sake of unnecessary expenditure योऽनावश्यकव्ययार्थं ऋणं कुरुते सः 'ऋणकर्ता' CaturCin. iii(1). 479. 12.

अनावश्यकानात्मज्ञान (anāvaśyakānātmajñāna) *n.* unnecessary knowledge of what is other than the self वेदान्तानुसंधानप्रयुक्तात्मज्ञानस्य लोकव्यवहारप्रयुक्तानात्मज्ञानस्य च समुच्चित्य प्राप्तावनावश्यकानात्मज्ञाननिवृत्त्यर्थस्य परिसंख्याविधेरवकाशोऽस्ति ŚivārkaMaDī. i. 185. 26 (*on* i. 1. 4)

अनावश्यकापसरण (anāvaśyakāpasaraṇa) *n.* unnecessary departure कथामवगाह्यैतद्विच्छो(? च्छे)दमिच्छतोऽनावश्यकापसरणव्याजवचनं विक्षेपः NyāyPari. 207.6.

अनावश्यकार्थ (anāvaśyakārtha) *adj.* meant for the sake of (the meaning) 'other than necessary' अनावश्यकार्थं वचनम्। एषां चजोः कगौ न भवतः। घ्यणि परे KātanVṛ. *on* iv. 6. 60; Nyās. ii. 810.7 (*on* vii. 3. 66)

अनावसथ्य (an-āvasathya) *adj.* who has not set up the domestic fire किं पुनरयं होमो लौकिकेऽग्नावनावसथ्यस्य भवति नेति विचार्यते ManuBh. ii. 440. 15 (*on* 11.221)

अनावह (an-āvaha) *adj.* not causing, not bringing about समाधिरारोहावरोहक्रमः। आरोह उत्कर्षः, अवरोहोऽपकर्षः, तयोः क्रमो वैरस्यानावहो विन्यासः SāhiDa. 458. 4.

अनावादि (a-nāvādi) *adj.* excluding the words belonging to the list '*nau*' etc. यदेतदरानि ब्रवीत्येतदनावादिष्विति वक्ष्यामि। ... न त्वा नावं मन्ये यावत्तीर्णं न नाव्यम् MahāBh. i. 450.20 (*on* ii. 3. 17); KāśiVṛ. *on* ii. 3.17; Nyās. i. 409. 13 (*on* ii. 3. 17); मन्याप्ये कुत्सायामनावादौ वा CāndraVyā. ii. 1. 80; मन्यस्यानावादिभ्योऽतिकुत्सने SiddhaHe. ii. 2. 64.

अनावाप (an-āvāpa) *adj.* not having any addition भक्ष्यमाणो ह्यनावापः क्षीयते हिमवानपि MahāBhā. iii. 33. 9.

अनावाप्त (an-āvāpta) *adj.* (irr.) **1** not completed, not fulfilled कच्चिद्रावजन्हृतान्येव कृतप्रायाणि वा पुनः। विदुस्ते वीर कर्माणि नान(v. l. नाना)वाप्तानि कानिचित् MāhāBhā. ii. 5. 22; **II** not obtained दण्डनीतिं पुरस्कृत्य विजानन् क्षत्रियः सदा। अन(v. l. °ना)वाप्तं च लिप्सेत लब्धं च परिपालयेत् MahāBhā. xii. 70. 29.

अनावार (an-āvāra) *m.* absence of covering अत्राद्युर्दीपधारेव तिरस्कृत्य तमः स्थिता। वृत्तिवारेयनावारो वृत्तीनां क्षेमतः फलम् VedāntSiSūMañ. 1.81 (comm. अनावार आवरणाभावः)

अनावारकता (anāvāraka-tā) *f.* the state of being that which does not cover अज्ञानस्य ईश्वरं प्रत्यनावारकतया तं प्रति जीवभेदानापादनात् SiddhāL-Saṁ. 406. 1.

अनावारकत्व (anāvāraka-tva) *n.* the state of being that which does not cover न चैवं ब्रह्मावगमोत्तरकालेऽनावारकत्वेन स्थितानामज्ञानानां ततोऽप्यनिवृत्तिप्रसङ्गः SiddhāLeSaṁ. 139. 10.

अनावार्य (an-āvārya) *adj.* not to be checked, irresistible अविषह्यमनावार्यं तीव्रवेगपराक्रमम्। पश्यामीवातिताम्राक्षमापतन्तं वृकोदरम् MahāBhā. v. 50. 43; तपन्तमिव को मन्दः पतिष्यति पतङ्गवत्। पाण्डवाग्निमनावार्यं मुमूर्षुर्मूढचेतनः MahāBhā. v. 52. 12; v. 194. 4; द्रोणमेघमनावार्यम् ...। इन्द्रेणाभिप्लुतन्तम् MahāBhā. vii. 73. 7; अप्रसह्यमनावार्यं दुर्लङ्घ्यं जीवितच्छिदम् ...। घातयध्वं दुराचारम् ViṣṇuDhaP. i. 47. 9.

अनावास (an-āvāsa) *m.* not an abode शमीगर्भमश्वत्थम्। यच्छमीगर्भं शुक्लाङ्कुरम् ... बहुपक्ष्यनावासम् ... गत्वा ... प्रणयेत् VaikhāŚS. 1. 1; तस्यापि ... कल्याणवर्म्मनामाभूत्[।*] तनयस्तनोयसामपि यो दोषाणामनावासः EI. xii. 73.14; *adj.* not requiring an abode सदा पश्यन्ति ते देवाः ...। सर्वावासमनावासं नारायणमनामयम् AhirbuS. 6. 26.

अनावाहन (an-āvāhana) *n.* absence of invocation (to the deities) पुष्टिमन्तौ विराजौ संयाज्ये अनिगदे। अन्यत्राप्यनावाहने ĀśvaŚS. I. ii. 18. 6; I. iv. 8.7; मान्यतमाया देवताया अनावाहने हविःस्वीकारस्य दूरापेतत्वादप्रसक्तोऽपि विष्णुर्भविष्यद्यागसिद्ध्यर्थमावाह्यः NyāyMāVi. 481. 26 (*on* x. 1.1)

अनावाहयित्वा (an-āvāhayitvā) *ger.* not having invoked सर्वत्र देवतावाहनेषु भागिनीं देवतामनावाहयित्वा योऽन्यामावाहयेदेतयैव स्रुवाहुतिं जुहुयात् BaudhŚS iii. 322. 9.

अनावाहित (an-āvāhita) *adj.* [*f.* -ā] not invoked अथ यद् पुरस्ताद्वोपरिष्टाद्वा शंयोर्वाजस्यानावाहितान् वाजिनो यजति ... तानेव तद् प्रीणाति KauṣīBr. 5.2 (18. 25); अनावाहिता[ः] स्वाहादेवा आज्यपा जुषाणा अग्न आज्यस्य व्यन्त्विति ĀśvaŚS. I. i. 5. 24; भागिनीदेवतानामनावाहितानां मनसावाहयेयद्वो देवा इत्याहुतिं जुहुयात् VaikhāŚS. 20. 25.

अनावाहितशिव (anāvāhita-śiva) *m.* [Loc.] when Śiva is not invoked अनावाहितशिवे वोद्वासितशिवे वाग्नौ निर्वाणे ... दक्षिणां दद्यात् IśānŚiPa. ii. 63. 83.

अनावाह्य (an-āvāhya) *ger.* not having invoked किंतु देवतामनावाह्य यजेदिति KauṣīBr. 8. 8 (40. 1); अनूयाजानां सूक्तवाकस्य शंयुवाकस्य चेत्यरिष्टाद्वाजिभ्यो वाजिनमनावाह्यादेशन् ĀśvaŚS. I. ii. 16. 13; I. iii. 13. 19; पुरा शंयोर्वाकादूर्ध्वं वानावाह्य वाजिनो यजति ŚāṅkhāŚS. iii. 8. 20; अनावाह्य पूर्वं विष्णुमुल्कनं यजेत् MānŚS. 124. 2.

अनाविक (an-āvika) *adj.* not made of wool अक्षयानन्तरो भिक्षुर्वस्त्रादीनां प्रतिग्रही। आविकं वानाविकं वा तथा पट्टपटानपि। प्रतिगृह्य यतिश्चैतान् पतत्येव न संशयः SaṁnyāU. 2. 95.

अनाविका (a-nāvikā) *adj.* (*f.*) [SiddhaHe. vi. 4. 10] not crossing with a boat कस्यांचिदप्रेयसो जातपुष्पोद्ययश्रमाम्भसि। अनाविकानौर्दुवि(ति ?)क्यवटिकेव ममज्ज दृक् DvyāśraKā. 17. 7.

अनाविग्नमनस् (anāvigna-manas) *adj.* whose mind is not agitated अन्यस्त्वनाविग्नमना धैर्यादविकृतं वचः। प्रोवाच वदतां श्रेष्ठः समासात्कंसमोजसा HariVam. 66.2.

अनाविद्ध (án-āviddha) *adj.* [*f.* -ā] 1A not wounded, unhurt अनाविद्धया तन्वा जय त्वम् RV. vi. 75.1; AV.(P.) xv. 10.1; TaiS. IV. vi. 6.1; MaiS. iii. 16.3 (iii. 185.11); KāthS. v. 6.1 (iii. 172.8); VājaS. 29.38; 1B undamaged, unpierced तस्योपविष्टस्य मुनेरुत्सङ्गे निपपात ह। अवातमशुकादष्टम् (v. l. अमारतमनाविद्धम्) एकमाम्रफलं किल MahāBhā. ii. 16.28; न रथानां न चाश्वानां न ध्वजानां न वर्मणाम्। अतिविद्धैः (v. l. अनाविद्धम्) शितैर्बाणैरासीद् द्व्यङ्गुलमन्तरम् MahāBhā. iv. App. I. 45(6); भग्नं संधिमनाविद्धमहीनाङ्गमनुल्बणम्। सुखचेष्टाप्रचारं च संहितं सम्यगादिशेत् SuśruS. iv. 3.70; अनेन लेपयेच्छलं लिप्तं चाग्नौ प्रतापयेत्। अविशीतमनाविद्धम् ... ततो निर्वापितं तैले लोहं तत्र विशिष्यते ŚārṅgaPa. 1784; 1C unaffected प्रमेहिणो यदा मूत्रमपिच्छिलमनाविलम् (v.l. in comm. अनाविद्धमपिच्छिलम्)। विशदं तिक्तकटुकं तदारोग्यं प्रचक्षते SuśruS. iv. 12.20; मूत्रमनाविद्धमतनुकमनल्पमृजुवेगं प्रशस्यते KāśyaS. 47B. 29; तदा रजस्तमोभावाः कामलोभादयश्च ये। चेत एतैरनाविद्धं स्थितं सत्त्वे प्रसीदति BhāgP. i. 2.19; कामादिभिरनाविद्धं प्रशान्ताखिलवृत्ति यत्। चित्तं ब्रह्मसुखस्पृष्टं नैवोत्तिष्ठेत कर्हिचित् BhāgP. vii. 15.35; 2 not perforated अनाघ्रातं पुष्पं किसलयमलूनं कररुहैरनामुक्तं (v. l. अनाविद्धम् Kale's Ed., 1969) रत्नम् Śāk. 2.11; ŚatTrayī. 203; Avalo. 52.24 (*on* 3.35); SaraKanthā. 426.9; ŚārṅgaPa. 3271; 3 not mixed (with other *bhāvas*) निकुञ्चितं च कर्तव्यं नृत्ते योज्यं तु रेचितम्। अनाविद्धेषु भावेषु कुर्यात्स्वाभाविकं तथा NāṭyaŚā. 8.129; 4 not complicated (with the use of long Cpds.) अनाविद्धललितपदं चूर्णम्। अनाविद्धान्यदीर्घसमासानि ललितान्युद्धतानि पदानि यस्मिंस्तत् ... चूर्णमिति KāvyālaṅSū. i. 3.24.

अनाविद्धगत (anāviddha-gata) *adj.* having the gait other than the *āviddha* (i.e. without uneven movement) पादैरनाविद्धगतैर्निष्क्रामेयुः समं त्रयः NāṭyaŚā. 5.143.

अनाविद्धवर्ण (anāviddhavarṇa) *m.* name of a former Buddha सम्यक्संबुद्धानां कानि नामानि ... ततो भूयो धुतधर्मधर अतो नन्तरं भगवाञ्चित्रभानुः ... अनाविद्धवर्णः MaVastuAva. i. 140.5; cf. **अनिविद्धवर्ण**.

अनाविद्धाङ्गचेष्टित (an-āviddhāṅgaceṣṭita) *adj.* not involving complex physical efforts अनुद्धतमसंभ्रान्तमनाविद्धाङ्गचेष्टितम्। ...यदीदृशं भवेन्नाट्यं ज्ञेयमाभ्यन्तरं तु तत् NāṭyaŚā. 22.75.

अनाविद्यक (an-āvidyaka) *adj.* not caused by nescience अनाविद्यकमेव वा घटादौ सत्तादात्म्यविद्यापरिणामे जायते तत् GuruCandr. i. 9.1; ii. 140.12.

अनाविद्यककर्तृत्व (anāvidyaka-kartṛtva) *n.* agenthood not caused by nescience कर्तृत्वज्ञातृत्वादिकम् ... अविद्येति चेत्, सत्यमविद्यैव अनाविद्यककर्तृत्वस्य क्वचिदप्यनभ्युपगमात् NyāySiA. 213.4.

अनाविद्यकब्रह्मन् (anāvidyaka-brahman) *n.* Brahman not caused by nescience तस्याप्यनाविद्यकब्रह्माभिन्नत्वेनाविद्यकत्वायोगात् Nyāyāmṛ. 262A. 8; भेदस्याप्यनाविद्यकब्रह्माभिन्नत्वेनाविद्यकत्वायोगः AdvaiSi. 520.13.

अनाविद्यत्व (anāvidya-tva) *n.* the state of not being a product of nescience यच्चोत्तरं दीयते, तदप्यविद्यान्तर्गतमित्येवं शङ्क्यते। अनाविद्यत्वे सत्युत्तरं सिध्येत् NyāyKu. 68.2

अनाविद्यभाव (anāvidya-bhāva) *m.* the state of not being a product of nescience शास्त्रस्यापि ह्यविद्याप्रभृतिभिरुद्यः संमतस्त्वन्मतस्थैः तस्यानाविद्यभावे न हि निखिलमिदापह्नवः शक्यशङ्कः TattvMu. 3.55 (Sarvārthasiddhi शास्त्रस्य ब्रह्मवत् अविद्यावच्च अनादित्वादविद्यामूलत्वं नास्ति)

अनाविरुपर (anāvir-upara) *adj.* (sacrificial post) of which the lower part or bottom is not visible (above the ground) अनाविरुपरं मिनोति BhārŚS. vii. 8.12; अनाविरुपरं कृत्वा ... प्रदक्षिणं पांसुभिः पर्यूह्य ... मैत्रावरुणदण्डेन समं भूमिपरिदृंहणं कृत्वा ĀpaŚS. vii. 10.12; VaikhāŚS. 10.9; अग्निं प्रत्युपनतं बर्हिषि निर्णुतमनाविरुपरं संमिनोति HirŚS. iv. 2.57 (414.1) (comm. अनाविरप्रगट उपरो यस्य)

अनाविर्भवत् (an-āvirbhavat) *adj.* not arising ईदृशविषयेऽनुभवः प्रमाणान्तरेभ्योऽनाविर्भवंश्चोदनामेव मूलमुपकल्पयति ĀgaPrā. 5.13.

अनाविर्भाव (an-āvirbhāva) *m.* 1 non-manifestation न त्वन्यादृशौ आविर्भावानाविर्भावौ स्वरूपस्य संभवतः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 176.15 (*on* i. 3.19); ज्ञानाज्ञानकृतावाविर्भावानाविर्भावौ PrakaVi. 256.19; न चैवमपि कैवल्यार्थिनोऽभिलाषोऽस्तीत्यनाविर्भाव एव NyāyKu. 194.14; एतेनाविर्भूतरूपे व्यापकत्वैकरसत्वसच्चिदानन्दत्वादयो धर्मा उपसंहर्तव्याः अनाविर्भूतेऽपीति स्थितम्। एवं सत्याविर्भावेऽनाविर्भावेऽपीश्वरः समानः AṇuBh. 223.25 (*on* iii. 3.19); असति प्रमाणान्तरे गौणार्थप्रकाशनसामर्थ्यस्यैवानाविर्भावात् तत्प्रकाशनस्वरूपयोग्यत्वसद्भावेऽपि न तत्र विनियोगः MayūMāli. 210.18 (*on* iii. 2.1); 2 non-appearance (as a primary meaning) यदा तु प्रज्ञा(? ज्ञ)शब्दान्मत्वर्थीयो णो विधीयते तदा प्रज्ञावतः प्राधान्यात् प्रज्ञानक्रियाया उपलक्षणत्वादनाविर्भावाद् व्याकरणादिभिः कर्मभिः संबन्धाभावः PradI. iv. 352B. 11 (*on* v. 2.101)

अनाविर्भूत (an-āvirbhūta) *adj.* [*f.* -ā] 1 not manifest, concealed अनाविर्भूतं हि तस्य जीवावस्थायां पररूपमविद्याकामकर्मतिरस्कृतत्वात् BrahmSūBh.(Bhā.) 58.5 (*on* i. 3.19); संकर्षणादिषु त्रिषु शास्त्रप्रवर्तनसंहारार्थोपयिकगुणद्वन्द्वयोन्मेषेण चतुष्कमनाविर्भूतम् NyāySiA. 237.2; एतेनाविर्भूतरूपे व्यापकत्वैकरसत्वसच्चिदानन्दत्वादयो धर्मा उपसंहर्तव्याः अनाविर्भूतेऽपीति स्थितम् AṇuBh. 223.25 (*on* iii. 3.19); 2 not evident न चानाविर्भूते सामर्थ्ये तात्पर्ये च शब्दादर्थः प्रतीयते ŚāstrDI. 210.16 (*on* iii. 2.1); पङ्गोर्हि चरणवर्जितत्वाद् गमनशक्तिरनाविर्भूता VedāntKau. 182.6 (*on* ii. 2.7)

अनाविर्भूतगुणाष्टक (anāvirbhūta-guṇāṣṭaka) *adj.* whose group of eight qualities is not manifest तस्यानाविर्भूतगुणाष्टकस्य सत्यसंकल्पत्वादेरघटमानत्वाच्च ... विचारस्यारम्भणीयत्वम् ŚrutaPra. iB. 286.13 (*on* i. 2.1)

अनाविर्भूतगुणाष्टकत्व (anāvirbhūtaguṇāṣṭaka-tva) *n.* the state of being one whose group of eight qualities is not manifest अकामचारशब्दार्थमाह असत्यसंकल्पत्वं चेति। अनाविर्भूतगुणाष्टकत्वं विवक्षितम् ŚrutaPra. ii. 38.14 (*on* i. 3.13)

अनाविर्भूतज्ञानैश्वर्य (anāvirbhūta-jñānaiśvarya) *adj.* whose knowledge and supremacy are not manifest जीवस्य स्वत एवानाविर्भूतज्ञानैश्वर्यात् संकल्पमात्रेण स्रष्टृत्वं न संभवति PrakaVi. 752.17.

अनाविर्भूतत्व (anāvirbhūta-tva) *n.* the state of not being manifest, non-manifestation कैवल्यस्यात्मनो गमनं नोपपद्यते ... करणकलेवररहितस्य प्रवृत्त्यशक्तत्वात्, सत्यसंकल्पत्वादेरनाविर्भूतत्वाच्च ŚrutaPra. ii. 492.26 (*on* iii. 3.29)

अनाविर्भूतदृक्शक्ति (anāvirbhūta-dṛkśakti) *adj.* whose visual power is not manifest अन्धत्वादनाविर्भूतदृक्शक्तिरपि प्रेर्यैः पुरुषस्तद्वचनानुसारेण चेतनत्वात्प्रवर्तते VedāntKau. 182.7 (*on* ii. 2.7)

अनाविर्भूतबाधक (anāvirbhūta-bādhaka) *adj.* sublation (i. e. sublating knowledge) of which has not arisen अदुष्टकरणोद्भूतमनाविर्भूतबाधकम्। असंदिग्धं च विज्ञानं कथं मिथ्येति कथ्यते NyāyMañ. ii. 116.6.

अनाविर्भूतस्वरूप (anāvirbhūta-svarūpa) *adj.* whose essential nature is not manifest विवेकविज्ञानाभावादनाविर्भूतस्वरूपः सन् विवेकविज्ञानादाविर्भूतस्वरूप इत्युच्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 176.14 (*on* i. 3.19); अनाविर्भूतस्वरूपस्यामुक्तत्वेन मुक्तातिक्रमाव्याघातात् TattvPrakā. 218B.6 (*on* iv. 4.1)

अनाविर्भूतानेकाकारगोचर (anāvirbhūtānekākāra-gocara) *adj.* having for its object numerous unmanifest forms संसारदशायामनाविर्भूतानेकाकारगोचरस्याविर्भावशब्दार्थस्य धर्मभूतज्ञानविकासविशेषस्य ... अस्माभिरभ्युपगमात् ŚatDū. 183.15.

अनाविर्भूति (an-āvirbhūti) *f.* non-manifestation आन्तराणां रागद्वेषादीनामनाविर्भूतिः शमः BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 399.11 (*on* iii. 4.27)

अनाविल (an-āvila) *adj.* [*f.* -ā] A i not physically defective, healthy ii not tainted (with sin), pure, unsullied iii not wicked, virtuous iv clean (-shaven, leaving no trace of hair) v not disturbed, pleased B i not affected, perfect ii not muddy or turbid, not impure, clear iii not marshy, wholesome, salubious iv not dim, bright v not dirty vi transparent Ai not physically defective, healthy गुणाश्च षण्मितभुक्तं भजन्ते ...। अनाविलं चास्य भवेदपत्यम् MahāBhā. v. 37.30; स्वमपत्यं विशिष्टं हि सर्वं इच्छत्यनाविलम् MahāBhā. xiii. 28*; वर्षाकाले ... सर्पिस्तैलम् ... पाययेत्। तेन ... स्थिरकठिनशरीरा अनाविलाः ... संभवन्ति (वारणाः) Hastyāyur. 587.17 (4 4); Aii not tainted (with sin), pure, unsullied त्वदीयैश्चरितैरनाविलैर्महीधरः पावित एष सान्वयः KumāSam. 5.37 (comm. अनाविलैरकलुषैः); पूर्वार्जितक्लेशविनाशहेतुस्तपः समुद्दिष्टमनाविलं च VarāṅgaC. 31.71; अहो यशः पूर्वमहीपतीनाम् अनाविलं येन बलाद् विलुप्तम् NavaSāC. 1.63; Aiii not wicked, virtuous नित्याकारणवैराणामकर्तारमनाविलम्। ... कुर्वीत ध्वजिनीपतिम् NītiSā. 19.30; Aiv clean (-shaven, leaving no trace of hair) शिरोलिङ्गं च तस्येष्टं परं मौण्ड्यमनाविलम् MahāP. 38.113 (*but* FN. उष्णीषादिरहितम्); Av not disturbed, pleased वीक्ष्य प्रसीदति वधूर्वितेऽपि मानाश्वानाविला सरसि कौमुदमत्र HarVi. 5.125; कच्चित्तमां चित्तमनाविलं ते NaiṣC. 8.57; अथ पुनरपि यावदाविलं ते व्यधुरुदधिं विबुधाश्च दानवाश्च। समखिलजन्तुम्मतां मनोभिः समजनि तावदनाविला त्रिलोकी NīlaVi. 115.9;

BI not affected, perfect तदेतद्ब्रह्मसाद्भूतं सर्वं जगदनाविलम् MahāBhā. vii. App. I. 8(103); मासि मासि त्रिरात्राणि कृत्वा वर्षाणि द्वादश। गणाधिपत्यं प्राप्नोति निःसपत्नमनाविलम् MahāBhā. xiii. 109.32; संप्राप्य ज्ञानभूयस्त्वं निर्मलीकृतचेतनः। अनाविलमसंक्लेशं वैष्णवं तद्विशेत् पदम् AhirbuS. 14.41; स मणेरंशुचयः ···। व्यक्तसद्विकसद्विलोचनेभ्यो ददवालोकमनाविलं बलेभ्यः ŚiśuVa. 20.38 (comm. अनाविलं प्रसन्नम्); प्रतीहारः ···। उवाचानाविलं वाक्यमल्पाक्षरपरिस्फुटम् SkandP. i(2). 21.241; PadmP. v. 40.2; ब्रह्माश्रयैवाविद्या न पुनर्जीवाश्रयेत्यनाविलमशेषम् NyāyMa. 336.3; 359.10; सुधास्वादं गुरोः पादपद्मः पीत्वा रजस्वलम्। निजां कपिध्वजश्चक्रे चित्रप्रज्ञामनाविलाम् PāṇḍaC. 3.270; तस्मादनाविलं स्वप्रकाशलक्षणम् TattvPradī.(Ci.) 11.11; भोगान् कृष्णभुजङ्गभोगविषमान् ··· विदित्वा त्यजंस्तेष्वासक्तिमनाविलो विलभते मुक्तिं विरक्तः पुमान् SindūPra. 92; तदुक्तिभिस्स्वादुतमाभिरासीदाप्यायितो नूनमनाविलाभिः Yādavā. 13.37; चन्द्रस्वरूपे तु ज्ञातेऽप्यसंकीर्णज्ञानाभावात् बुभुत्सोपपादितैवेति प्रथमानुमानमनाविलम् AdvaiSi. 685.11; SarvaMaSaṁ. 43.16; **BII** not muddy or turbid, not impure, clear भृशं ते खादतो मत्स्यान् पम्पायाः पुष्पसंचये। पद्मगन्धि शिवं वारि सुखशीतमनामयम् (v. l. °विलम्) Rāmā. iii. 69.11; प्रमेहिणो यदा मूत्रमपिच्छिलमनाविलम्। विशदं तिक्तकटुकं तदारोग्यं प्रचक्षते SuśruS. iv. 12.20; SiddhYo. 35.48; कृत्वा मन्थनमेव तु। श्च्योतयित्वा परिस्निग्ध सुप्रसन्नमनाति(वि)लम्। परियोगं समासाद्य साधयेद् गोमयाग्निना BhelaS. 231.1 (7.6); शरदम्भ इवानाविलम् ··· °पादमस्य लक्ष्यते AvantiKa. 79.12; सेव्यतामियमनाविला नदी RāmC. 2.13; यदा प्रमेही ···। सरूक्षसक्षारकदुष्णमूत्रकम्। कदाचिदल्पं विसृजेदनाविलम्। तदा भवेन्मेहविहीनलक्षणम् KalyāKā. 11.56; कतकरजः ··· अनाविलं पाथः करोति Bhām. 43.15 (*on* i. 1.1); NyāyMa. 154.5; CitraMī. 15.2; अपि वर्षसहस्राणि भ्रान्त्वा नो लभ्यते मरौ। तच्छाया दलं मूलं फलं जलमनाविलम् Mānaso. iv. 2.304; शुद्धं शकृन्मूत्रमनाविलं च ग्रासप्रकाङ्क्षा ··· जीर्णस्य तु लक्षणानि Hastyāyur. 92.9 (1.12); अनाविलमिदं ब्रह्मसरः किं नावगाहसे ŚāntiŚ. 4.28; अनाविलमनल्पीयस्तापनिर्वाणकारणम्। स्वयशःसोदरं वारि कारयामास माधवः EI. iv. 312.3; अतिगम्भीरमनाविलमक्षोभ्यम् ··· ऐक्षिपि विज्ञानसागरं महताम् VairāŚ.(A.) 81; **BIII** not marshy, wholesome, salubrious जाङ्गलं सस्यसंपन्नमार्यप्रायमनाविलम्। ··· स्वाजीव्यं देशमावसेत् ManuSm. 7.69 (ManvaMu. रोगोपसर्गाद्यैरनाकुलम्); SūktiRa. 92.5; VīraMi.(Rājanīti.) 197.3; अनाविलं, सर्पव्याघ्रादिभिरनाकुलम् VīraMi.(Rājanīti.) 197.14; **BIV** not dim, bright इह भगिनि राज्ञश्चक्रवर्तिनो मणिर्भवति अष्टांशो वैडूर्यः शुभो जातिमानच्छो विप्रसन्नः अनाविलः GIMs. iii(1). 36.6; अनाविलोन्मीलितबाणचक्षुपः सपुष्पहासा वनराजियोषितः Kirātā. 4.28; वायव्यमस्त्रमतुलं तेन मेघा ययुः क्षयम्। वायव्यास्त्रबलेनाथ निर्धूते मेघमण्डले। बभूवानाविलं व्योम नीलोत्पलदलप्रभम् SkandP. i(2). 21.101; वायसाकृतिनेत्राणि दीर्घापाङ्गानि योषिताम्। अनाविलानि चारूणि भवन्ति हि विभूतये BhaviP. 22B.30 (i. 5.84); अनाविलम् ··· स्फटिकमानयेत् Hastyāyur. 636.7 (4.14); अथ जगन्ति बभूवुरनाविलान्यतिमिरा हरितः प्रचकाशिरे। अभजदेव निशा दिवसश्रियं जननमाजिनि देवदिवाकरे Yādavā. 3.1; नभः। अतिदूरमपास्तमावभौ शरदीवाम्बुधरैरनाविलम् Ragh. 3.46; **BV** not dirty महानसं सुसंमृष्टं चुल्ल्यादिविहितार्चनम्। सर्वोपकरणोपेतमसंबाधमनाविलम् BhaviP. 34A.25 (i. 13.7); **BVI** transparent सदप्यसङ्क्रान्ति वपुष्यनाविलं जलार्द्रभावाद्दृढसक्तिचीवरम्। स्त्रियो दधत्यः स्मरकेलिदोहदं हृदन्तरा कामवतां वितेनिरे VasaViKā 7.68; [Kośas give the following words as the synonyms of *anāvila* — *avadāta*, AbhidhāCin. 1436; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *ujjvala*, AbhidhāRaMā. 1.132; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *cokṣa*, AbhidhāCin 1436; ParaNā. 1499; *nirmala*, ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2 405; *nirmālya*, KośaKaTa. 2.405; *vimala*, AbhidhāRaMā. 1.132; AbhidhāCin. 1436; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *viśada*, AbhidhāRaMā. 1.132; AbhidhāCin. 1436; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *viśuddha*, AbhidhāCin. 1436; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *vīdhra*, AbhidhāRaMā. 1.132; AbhidhāCin. 1436; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *śuci*, AbhidhāCin. 1436; ParaNā. 1499; KośaKaTa. 2.405; *śubha*, ParaNā. 1499; and NānārthāSaṁ. ii. 144.1111 gives *anāvila* as the meaning of *prasanna*]; *m.* epithet of Vināyaka अनाविलोऽप्रतिरथः ···। इति वैनायकं नाम्नां सहस्रम् GaṇeP. i. 46.69.

अनाविलकाञ्चन (anāvila-kāñcana) *n.* pure gold तव हृदि लग्ना ··· स्वेदबिन्दुपयोधरेण पयोधरेण वक्षःफलकाञ्चनेन जितानाविलकाञ्चनेन ··· त्वामदयं नदयन्ती ··· परमकमितारं वाञ्छति VāsaDa. 213.2.

अनाविलजलापूर (anāvilajalāpūra) *m.* abundance of clear water सुवर्णमुखरीं तत्र संगता मंगलप्रदा। कल्या नाम नदी ···। अनाविलजलापूरतोषिताशेषमानवा SkandP. ii(1). 35.6.

अनाविलदर्शन (anāvila-darśana) *adj.* sight of which is not defective or hazy साध्यं यथास्थितमनाविलदर्शनं च। ··· नयनम् SuśruS. vi. 19.7.

अनाविलदेहभास् (anāvila-dehabhās) *adj.* having bright body-complexion औज्ज्वल्यकलाविलमनाविलदेहभासो बालोऽपरं परिदधुश्च पुरन्ध्रयस्ताः VasaViKā. 7.69.

अनाविलधी (anāvila-dhī) *adj.* having clear thinking अनाविलधियामन्तश्चिन्तामणिरिव स्फुरन्। दिशत्वभिमतं सर्वमतिरस्कार्यदीधितिः Yādavā. 1.52.

अनाविलम् (anāvilam) *adv.* clearly अखिलं विदुषामनाविलं सुहृदा च स्वहृदा च पश्यताम्। सविधेऽपि न सूक्ष्मसाक्षिणी वदनालंकृतिमात्रमक्षिणी NaiṣC. 2.55 (comm. अनाविलमसंदिग्धं यथा भवति तथा)

अनाविलमनोज्ञा (anāvila-manojñā) *adj.* (*f.*) lucid and charming अनाविलमनोज्ञया गिरा निर्मलां निजदयामिवोद्वमन्। सौम्यदृष्टिरकरोत्सुधाभुजः पर्यवस्थितधृतीन् परः पुमान् Yādavā. 17.129.

अनाविलसंकल्प (anāvila-saṅkalpa) *adj.* of not impure resolve अन्यम इत्युच्यते अनाविलसंकल्पनिर्मलकायचित्तवाहितपापत्वात् LaliVi. 26.51 (38); भावितात्मा। ··· अनाविलसंकल्पः। ··· अप्रमाणगतबुद्धमाहात्म्यः MahāVyu. 19.84 [DBHS.]

अनाविलास्या (anāvilāsyā) *adj.* (*f.*) whose surface is not dirty भयाग्नीभूरिभयाग्नीभूरनाविलास्या Kapphiṇā. 6.50.

अनाविलीभूत (anāvilī-bhūta) *adj.* which has not become soiled प्रकाशस्य शुद्धसंविद्रूपस्य देहादिसंस्पर्शैरनाविलीभूतस्य यः आत्मा जीवितभूतः ··· 'अहम्' इति प्रत्यवमर्शः असौ विकल्पो न भवति PratyabhiVi. i. 302.5 (*on* i. 6.1)

अनाविश् (an-āviś-) VI. P. (pass.) not to be affected ध्रुवमपायेऽपादानम्। ··· तथापाये ध्रुवमुच्यते यदपायेनानाविश्यते उपयुज्यते चापाये, तथार्थादवधिभूतम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. 1. 4. 24.

अनाविशत् (an-āviśat) *adj.* **A** not reaching स तर्हि भावः ··· स्वभावेन 'नाशमनाविशन्' अप्रतिपद्यमानः कथं नैव नष्टो (कथं नष्टो) नाम HetuBiṬ. 143.8; **B** not taking part (बाष्पस्तु न ददात्येनां द्रष्टुं चित्रगतामपि) बाष्पः पुनर्दानक्रियावेशाद् दर्शनक्रियायामनाविशन् SaraKaṇṭhā. 322.16.

अनाविष्करण (an-āviṣkaraṇa) *n.* non-manifestation बाल्यं च शक्तिविद्याभिजनाद्युत्कर्षाणां सतामनाविष्करणमेव NyāySiA. 218.26; तादृशक्रूरत्वप्रयुक्तस्य क्रूरत्वान्तरस्यानाविष्करणमित्यस्ति विशेषः RasGaṅ. 686.12.

अनाविष्कार (an-āviṣkāra) *m.* non-manifestation किं बाल्यस्य कर्म कामचारादिकम् ··· उत विद्यामाहात्म्यानाविष्कार इति संशयः VedāntDī. 218.3 (*on* iii. 4.49); भगवति भोग्यत्वस्य प्रतिबन्धक(कस ?)त्वादनाविष्कारः NyāyKu. 194.11; [Inst.] not manifestly, not openly ज्ञानदानं किमाविष्कारेण कार्यमुतानाविष्कारेणेति संशये ··· आह NyāySu.(Ja.) 611B.7 (*on* iii. 4.9)

अनाविष्कारपरता (anāviṣkārapara-tā) *f.* the state of referring to non-exhibition नाविरतः इत्यादिश्रुतिः किं बाल्यशब्दस्य अनाविष्कारपरतामवगमयति ŚrutaPra. ii. 567.20 (*on* iii. 4.49)

अनाविष्काररूप (anāviṣkāra-rūpa) *adj.* of the nature of non-exhibition बालस्य यत् स्वभावानाविष्काररूपं कर्म तदुपाददानो वर्तेत विद्वान् BrahmSūBh.(Rā.) 711.5 (*on* iii. 4.49); श्रुतावपि, बालकर्म स्वमाहात्म्यानाविष्काररूपं विद्यान्वययोग्यतया विधीयते VedāntSā.(Rā.) 363.7 (*on* iii. 4.49)

अनाविष्कुर्वत् (an-āviṣkurvat) *adj.* not exhibiting, not making known अनाविष्कुर्वन्नन्वयात् BrahmSū. iii. 4.50; अनाविष्कुर्वन्निति। ज्ञानाध्ययनधार्मिकत्वादिभिः आत्मानमविख्यापयन् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 756.11 (*on* iii. 4.50); अनाविष्कुर्वन्नन्तर्गतां चेतोवृत्तिं लोकस्याप्रख्यापयन् BrahmSūBh.(Bhā.) 216.16 (*on* iii. 4.48); बालः स्वाभिजनाद्यनाविष्कुर्वन् वर्तेत VedāntDī. 218.9 (*on* iii. 4.49); पाण्डित्य[प्रयुक्त]स्वमाहात्म्याद्यनाविष्कुर्वन् ··· वर्तेत VedāntPāSau. 381.6 (*on* iii. 4.49); श्रवणादिजन्यवैदुष्याद्यनाविष्कुर्वन् ··· तिष्ठासेत् VedāntKau. 381.16 (*on* iii. 4.49); TattvPrakā. 197A.2 (*on* iii. 4.49); आश्रमान्तररूपेणात्मानमनाविष्कुर्वन् अव्यक्तलिङ्गोऽपि पाशुपताश्रमः ··· परमशिवप्राप्तिहेतुः BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 415.2 (*on* iii. 4.49); स्वं भगवद्भावमनाविष्कुर्वन् भजेत AṇuBh. 299.17 (*on* iii. 4.49); विद्यामनाविष्कुर्वन्नेवोपदिशेत् GoviBh. 286.3 (*on* iii. 4.50)

अनाविष्कृत (an-āviṣkṛta) *adj.* **A** unmanifest अविद्यातिमिरोच्छित्तौ नानाविष्कृतमप्यपि। कार्यकारणवद्वस्तु BṛĀraUBhVā. (Sambandha.) 1115; **B** not revealed कुशाग्रबोधो गुरुणा ततः सकृत्प्रकाशितां कर्मविरसतामसौ। मनोऽप्यनाविष्कृतमस्य किंचिन्महीसुराग्रेसरसन्नुरभ्यहीत् YātrāPra. 2.46.

अनाविष्कृतकोपचिह्ना (anāviṣkṛta-kopacihnā) *adj.* (*f.*) who has

not displayed or revealed (any) sign of anger अनाविष्कृतकोपचिह्नाया: कस्याश्चित् ··· केनचित् कृतागसा प्रसाद्यमानाया यत् तत्र रोषविषये ··· उक्तं तत् ··· समर्थनीयमेव VyaktiVi. 128. 24.

अनाविष्कृतगमनोत्साह (anāviṣkṛta-gamanotsāha) *adj.* which has not shown eagerness to move चन्द्रापीडस्तु ·· अनाविष्कृतगमनोत्साहं दीनमिन्द्रायुधम् ··· आरुह्य रयेणैव निरगान्नगर्या: Kād. 299.3.

अनाविष्कृततेजःप्रसर (anāviṣkṛta-tejaḥprasara) *adj.* i whose extent of valour is not (yet) manifest दाशरथि: ··· अरणिरिव मन्थनात्पूर्वमनाविष्कृततेजःप्रसर: RāmāCam. 3. 19(6) (comm. अनाविष्कृतोऽप्रकटितस्तेजःप्रसर: प्रभावस्फूर्ति: ·· यस्य स:); ii from which spreading of fire is not (yet) evident, RāmāCam. 3.19(6) (comm. अनाविष्कृतोऽप्रकटितस्तेजःप्रसर: ·· अनलप्रकाशश्च यस्य स:)

अनाविष्कृतदानराजि (anāviṣkṛta-dānarāji) *adj.* in whom line of ichor is not displayed (दिलीप:) आसीदनाविष्कृतदानराजिरन्तर्मदावस्थ इव द्विपेन्द्र: RaghuVa. 2. 7.

अनाविष्कृतदीपभास् (anāviṣkṛta-dīpabhās) *adj.* not displaying the light of lamps रात्रावनाविष्कृतदीपभास: कान्तामुखश्रीवियुता दिवापि। ·· गवाक्षा: RaghuVa. 16.20 (comm. दीपप्रभाशून्या इत्यर्थ:)

अनाविष्कृतदोष (anāviṣkṛta-doṣa) *adj.* whose fault is not evident यदार्थी प्रतिज्ञातार्थस्यान्तरात्मसाक्षित्वेनानाविष्कृतदोषाणामपि साक्षिणां वचनमर्थविसंवादित्वेनाप्रमाणं मन्यमान: साक्षिष्वपि दोषं कल्पयति Mitā. 185. 28 (*on* 2. 80)

अनाविष्कृतध्वनि (anāviṣkṛta-dhvani) *adj.* A who has not manifested (i. e. uttered) any sound, silent गते भरतराजर्षौ ··· निवातस्तिमितं वार्धिमिवानाविष्कृतध्वनिम् ।··· त्रिजगत्प्रभुम् । प्रपश्यन् ···। सौधर्मेन्द्र: स्तुतिं कर्तुमथारेभे MahāP. 25. 1; B (ocean) whose noise is not manifest (i.e. quiet), MahāP. 25.1.

अनाविष्कृतपाप (anāviṣkṛta-pāpa) *adj.* whose sins are not revealed or known अनाविष्कृतपापांस्तु मन्त्रैर्होमैश्च शोधयेत् ManuSm. 11. 226; ViṣṇuDhaP. ii. 73.231; अनाविष्कृतपापा: तत्पापहेतुकर्माविनाभूतव्यतिरिक्तैरज्ञातपापास्तान् ManvaVi. 1457. 6 (*on* 11. 226)

अनाविष्कृतलाञ्छन (anāviṣkṛta-lāñchana) *adj.* whose stain is not manifest दिवापि निष्ठ्यूतमरीचिभासा बाल्यादनाविष्कृतलाञ्छनेन। चन्द्रेण नित्यं प्रतिभिन्नमौलेश्चूडामणे: किं ग्रहणं हरस्य KumāSaṁ. 7. 35 (comm. अदृश्यमानकलङ्केन)

अनाविष्कृतविक्रिय (anāviṣkṛta-vikriya) *adj.* A (king) whose mental perturbation is not revealed कृतापचारोऽपि परैरनाविष्कृतविक्रिय:। असाध्य: कुरुते कोपं प्राप्ते काले गदो यथा ŚiśuVa. 2. 84 (comm. अन्तर्गूढविकार:); B (disease) whose bad effect is not (yet) evident, ŚiśuVa. 2. 84.

अनाविष्कृतसंरम्भा (anāviṣkṛta-saṁrambhā) *adj.* (*f.*) wherein agitation is not manifest or apparent पुरेव लोकपालानां दैत्यानां च निरत्यया अनाविष्कृतसंरम्भा स्थितिरस्तु यथायथम् HarVi. 32.104.

अनाविष्कृतहसित (anāviṣkṛta-hasita) *adj.* not showing a smile भवति यदवलोकनादनाविष्कृतहसितास्मिुखं सुखं जनानाम् KīrtiKau. 8.60.

अनाविष्कृतातप (anāviṣkṛtātapa) *adj.* not manifesting light अनाविष्कृतातपो भयेन ··· सहस्रभानुरपि संकुचितभानुरेव RāmāCam. 1. 21(3) (comm. अनाविष्कृतातपोऽप्रकटीकृतद्योत:)

अनाविष्कृतेर्ष्या (anāviṣkṛterṣyā) *adj.* (*f.*) who has not displayed or shown jealousy उवास पद्मसेनोऽसौ भूयोऽनाविष्कृतेर्ष्यया। आदित्यप्रभया चन्द्रवत्या च सह निर्वृत: KathāSaSāg. vii. 8. 219.

अनाविष्कृतैनस् (anāviṣkṛtainas) *adj.* whose sins are not revealed or known (अनभिख्यातदोषस्तु रहस्यं व्रतमाचरेत्) ये त्वनाविष्कृतैनसो द्विजातय: श्रुतिस्मृत्यर्थतत्त्वज्ञाश्च, ते ·· स्वयमेवात्मानं शोधयेयु: BālaKrī. ii. 171. 15 (*on* 3. 296(? 303))

अनाविष्ट (an-āviṣṭa) *adj.* 1 not filled with तेन अनुमानविकल्पात्मनापि प्रकाशेन यदि अनाविष्टो नीलादि: अर्थ: तत् न अनुमित एव स्यात् PratyabhiVi. i. 235. 3 (*on* i. 5. 9); 2 not affected, not influenced रसभावहीनोऽसा(v. l. °ना, KSS. 1940 Ed.)विष्टस्तापसादिरुदासीनोऽपीतिवृत्ताङ्गतया यद्यपि प्रधानरसानुयाय्येव तथापि तावति रसादिहीन इत्युक्तम् Loc. 139.14 (*on* 3.6); 3 not entered into or penetrated पटैर्घनानेकपुटैस्तदातन्यत मण्डप:। भानो: करैरनाविष्ट: पार्थिवाज्ञाभयादिव TriṣaŚaPuC. ii. 2.569; 4 not intent on, not engrossed in अनाविष्टा विचेष्टन्ते वीतरागा: सरागवत् YogVā. vi(2). 102.23 (comm. अनाविष्टा: क्रियाफलेष्वनभिनिविष्टा:); 5 not (totally) afflicted व्यालो यदाक्षिकाविष्टो वारणं दशति ··। अनाविष्टश्चिकित्स्य: स्यादाविष्टश्च न सिध्यति Hastyāyur. 524.21 (3 28)

अनाविष्टक्रिय (anāviṣṭa-kriya) *adj.* which has not taken part in the action, which has no role in producing the action बाष्प: पुनर्दानक्रियावेशाद्दर्शनक्रियायामनाविशन्कर्मसंबन्धात्तागप्रधानभावेन चोपगृह्यातीत्यनाविष्टक्रियो नाम निवर्तकोऽयं कारकहेतुभेद: SaraKaṇṭhā. 322. 17.

अनाविष्टता (anāviṣṭa-tā) *f.* the state of not being affected (ध्रुवता) सा चापायेनानाविष्टता Prasā. i. 425.11.

अनाविष्टत्वात्मक (anāviṣṭatvātma-ka) *adj.* of the nature of imperviousness सहृदयस्य चेत: स्वाभाविकमनाविष्टत्वात्मकं काठिन्यक्रोधादिदीप्तरूपम् ··· त्यजति Loc. 80.12 (*on* 2. 9)

अनाविष्टलिङ्ग (anāviṣṭa-liṅga) *adj.* i not affected by specific gender (i. e. which has no fixed gender) नामानि ।··· द्विधा — आविष्टलिङ्गानि अनाविष्टलिङ्गानि चेति ŚṛṅgāPra. 6. 24; तेषु (नामसु) गुणसंख्यावचनसर्वनामान्यनाविष्टलिङ्गानि ।··· यथा श्वेत: ŚṛṅgāPra. 7.6; ii of which the gender is not intended, cf. **अनाविष्टलिङ्गत्व**.

अनाविष्टलिङ्गत्व (anāviṣṭaliṅga-tva) *n.* the state of being that (word) of which the gender is not intended अत्र दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोरनाविष्टलिङ्गत्वात् ··· न लिङ्गभेददोष: SaraKaṇṭhā 430. 19.

अनाविष्टाभिलाप (anāviṣṭābhilāpa) *adj.* in which verbal expression has not entered (i.e. free from verbal expression) तदयुक्तं यदि ज्ञानं तत्प्रवृत्तं स्वलक्षणे। अनाविष्टाभिलापं तज्जात्यादिग्रहणेऽपि हि TattvSaṁ. 1293.

अनाविस् (an-āvis) *adv.* not in front of the eyes, not evidently यद्यग्न्याधेये सूर्योऽनावि: स्यादुद्वयं तमसस्पर्युद् त्यं चित्रमित्याहुतीर्जुहुयात् ĀpaŚS. ix. 12.3 (comm. उदयकाले प्रच्छन्नो न प्रकाशेत); सृष्टिरिच्छाकृता यस्य सर्वलीलाकरो हरि:। अनाविराविः कुत्रापि न ĀdiP. 12. 26.

अनाविस्खलनम् (an-āviskhalanam) *adv.* without involving mistake or error manifestly अतिसुजनेनानाविस्खलनं तद् यद् उपवनम् अनेनानावि Nalo. 2. 35 (comm. अनाविस्खलनं वर्णनावैपरीत्यम् अपशब्दादि वा तद्रहितं यथा स्यात् तथा)

अनावि:स्रगनुलेप (an-āvissraganulepa) *adj.* not having garland and ointment conspicuously (प्रवचनयुक्त:) अनावि:स्रगनुलेपण: (v. l. °लेप: *nt.*) स्यात् ĀpaDS. i(11). 32.5.

अनावि:स्रगनुलेपण (an-āvissraganulepaṇa) *adj.* [w. r. for अनावि:स्रगनुलेपन] ĀpaDS. i(11). 32. 5.

अनावि:स्रगनुलेपन (an-āvissraganulepana) *adj.* not having garland and ointment conspicuously (प्रवचनयुक्त:) अनावि:स्रगनुलेपन: स्यात् HirŚS. xxvi. 8.47 (125. 17); (प्रवचनयुक्त:) अनावि:स्रगनुलेपण:(? न:) स्यात् ĀpaDS. i(11). 32. 5.

अनावृण्वत् (an-āvṛṇvat) *adj.* not covering (oneself with) अभिषेकपरीक्षानिमित्तं प्रथममेक: कुमार: पट्टे निवेशित:। तमुत्तरीयाञ्चलानप्यनावृण्वन्तमालोक्य तदपरो निवेशित: PrabaCin. 78. 19.

अनावृत् (án-āvṛt) *adj.* A not returning सुदेवो अद्य प्रपतेदनावृत् ṚV. x. 95. 14 = Nir. 7. 3 (134. 2); ŚatBr. XI. v. 1.8; अनावृदावृत्ति: प्रत्युज्जीवनं यस्मात् प्रपातान्न भवति ManuBh. i. 60. 24 (*on* 1. 6); B which has not been repeated अनावृतमावृत्य सकृज्जुहोति KauśiSū. 18. 11 (*but* VIŚVA. अनावृत) (Dārila अनुभूयते नावर्तनं यस्यां सानावृत् क्रिया); *f.* [Inst.] i so that (the disease) would not recur अनावृतैनान्प्रधमन्तु देवा: TaiBr. II. v. 8. 4 (*but* Bhaṭṭabhāskara अनावृता केशोण्ड्रादिकृतनेत्रावरणापगमेन); ii without recitation or repetition (of the *mantra*) अपिदधा(? ग्धा)नि सदोहविर्धानान्यनावृता क्रियेरन् ĀśvaŚS. I. vi. 8. 2 (comm. अनावृता अमन्त्रकमित्यर्थ:); अथाभिदग्धानि सदोहविर्धानानि ·· आवृतैव क्रियेरन्ननावृता वा BaudhŚS. iii. 368. 2.

¹अनावृत (án-āvṛta) *adj.* [*f.* -ā] 1A not covered, not obscured, not concealed B i unveiled ii not dressed, naked iii not covered (by foot-ware), bare iv not disguised 2A not closed, open B not surrounded (by wall etc.), not fenced in C unencumbered D (Tantra) (Maṇḍala) not having *āvaraṇas* or enclosures, not encircled E open (space), not covered (by roof) 3 uncloistered, unrestrained 4 not hidden, obvious, clear 5A not unmanifest, revealed B not obstructed 6 not covered by modifications (i.e. unmodified) 7 not forbidden 1A not covered, not obscured, not concealed सर्वासु पूर्षु पुरिशयो नैनेन किं चनानावृतं नैनेन किं चनासंवृतम् ŚatBr. XIV. v. 5. 18; BṛĀraU. ii. 5. 18 (Śaṅ. अनाच्छादितम्); नावृतिर्ब्रह्मण:

काचिदन्याभावादनावृतम् ĀtmaU.1 28; ViveCū. 572; तस्य चित्यैः ··· चतुरन्ता मही व्याप्ता नासीत्किंचिदनावृतम् MahāBhā. iii. 126. 37; स्वकावनावृतावूरू दृष्ट्वा देववरस्तदा । मधुकैटभयो राजन् शिरसी मधुसूदनः । चक्रेण ··· न्यकृन्तत MahāBhā. iii. 194.30; तस्मिन्युगे प्रज्वलिते ब्रह्मभूते त्वनावृते । अमृत्यवस्तदा सर्वे जज्ञिरे दीर्घदर्शिनः Rāmā. vii. 74. 10 (Tilaka अज्ञानावरणरहितजने); यत्सुप्रतिष्ठितं शुद्धं सामान्यं यदनावृतम् । प्रबुद्धं भास्वरं नित्यं ज्ञानं साक्षात्तदाच्युतम् PauṣkS. 33. 33; अनित्यं परतोऽघोरम् ··· विप्रकृष्टमनावृतम् । ··· त्रिदशानामगम्यं तत् स्थानं दिव्यमिति श्रुतिः BrahmāṇḍP. i. 19.166; अनावृता हि ज्वालात्मसमीपे प्रभामण्डलमारब्धुं समर्था नाच्छादिता TantrVā. 380. 3 (on ii. 1. 5); पुरुषोऽयं भवेदात्मा यतः शेते स पूरुषु । ··· नैनेनानावृतं किंचिन्नाव्याप्तं ह्योततन्तुवत् BṛĀraUBhVā. ii. 5.121; मलयजः सुमनोभिरनावृतो यदत एव फलेन वियुज्यते BhallaŚ. 31; बटोश्च ··· भिक्षापात्रादनावृतात् ··· । हृतः काकेन मोदकः BṛKathāŚloSaṁ. 2. 8; 20. 135; एकः शुद्धः ··· सर्वगोऽनावृतो साक्षी BhāgP. iv. 20. 7; आत्मा नित्योऽव्ययः ··· असङ्ग्यनावृतः BhāgP. vii. 7. 19; xi. 28. 11; स एव (परमाणुः) तेनैव (परमाणुना) तदैवावृतोऽनावृतश्चेति ĀtmaTaVi. 164. 18; तयोस्तु पतितं वीर्यं कुम्भे दैवादनावृते DevīBhāP. vi. 14. 65; ददर्श तत्र ··· सतीं दाक्षायणीं कालीमनुत्तानामनावृताम् । ···शिवः BṛDharmaP. i. 40. 13; न च जन्तुमर्यां शय्यामवतिष्ठेदनावृताम् BṛDharmaP. ii. 6. 5; जय जय शम्भो ··· जयावृतमहाविश्व जयानावृत केनचित् ŚivaP. vii. 31. 7 (582B.9); यथा च मम ज्ञानप्रकाशितापि शुक्तिः पार्श्वस्थस्य न प्रकाशीभवति तथा मनाज्ञानावृतापि तस्यानावृतेति किमनुपपन्नमनिर्वाच्याज्ञानरूप्याभ्युपगमे PrakaVi. 11. 16; न्यस्यन्ती मदयत्यनावृत इव प्रच्छादनायाञ्चलं मुग्धा स्वेदनिपीतसूक्ष्मसिचयव्यक्तस्तनी वक्षसि SaduktiKa. 139. 8; नन्वावृतज्ञाना जीवा ब्रह्म तु अनावृतम् VedāntKa. 101.24 (on i. 1. 5); चक्षुः ··· सदैव तमसानावृतं भास्करमुपसंपद्य स्वेन ··· रूपेण निष्पद्यते VedāntKau. 93.16 (on i. 3. 19); न हि शुक्त्यज्ञानेन शुक्त्यंश एवावृतोऽनावृतश्च भवति Nyāyāmṛ. 564A. 4; अनावृतां स्तनावरणरहितां न तु नग्नाम् । ··· ब्राह्मणो न निरीक्षेत ManvaMu. 152. 27 (on 4.44); तदभावश्च स्वच्छेऽपि ब्रह्मचैतन्य आवरणात् । अनावृतेऽपि शुक्तिरजतादावस्वच्छत्वात् SiddhāBi. 60. 3; विषयाधिष्ठानचैतन्यमनावृतमेव प्रकाशकम् AdvaiSi. 461. 8; अविद्याप्रतिबिम्बजीवचैतन्यमहंकारानवच्छिन्नमप्यनावृतम् SiddhāLeSaṁ. 296. 8; तत्तदात्मकतया विशन् सुखी याति ते पदमनावृतं विभो Nārāy. ii. 4. 14; अज्ञानाश्रयत्वेन अनावृतं चैतन्यं यत् तदेव तद्विषयतयावृतमिति विरोधात् JñānBiPra. 2.6; 41. 28; यदि हि भ्रमत्वे साक्षिणोऽनावृतः संबन्धः, तदोक्तधीः क्वोपयुज्यते, तेनैव भ्रमत्वे व्यवहारसंभवात् GuruCandr. i. 353.19; सच्चिदानन्दाद्ब्रह्मणो जातेषु शिवादिक्षित्यन्तेषु शिवशक्त्योरानन्दांशोऽनावृतः LalitāSaBh. 181.6 (on 219); शुद्धविद्यादित्रये सच्चिदंशावनावृतावानन्दांशस्त्वावृतः SetuBa. 256. 12; सर्वगोऽविद्यावृतोऽसौ न प्रकाशते । बुद्धावनावृतो वृत्तिभग्नावरणभासकः VedāntSiSūMañ. 1. 63; 1. 97; **1Bi** unveiled नगरादपि याः काश्चिद्गमिष्यन्ति जनार्दनम् । द्रष्टुं कन्याश्च कल्याण्यस्ताश्च यास्यन्त्यनावृताः MahāBhā. v. 84.16; पुंभिः कदाचिद् दृष्टा वा जानकी लोकसुन्दरी । सापि पादेन गच्छन्ती जनसङ्घेष्वनावृता AdhyāRā. ii. 5. 6; **1Bii** not dressed, naked नाञ्जयन्तीं स्वके नेत्रे न चाभ्यक्तामनावृताम् । न पश्येत्प्रसवन्तीं च तेजस्कामो द्विजोत्तमः ManuSm. 4. 44; Mitā. 46. 27 (on 1. 135); Aparā. 181. 2 (on 1.135); अनावृतामप्रावृतवसनाम् ManuBh. i. 349. 4 (on 4.44); BālamBha. i. 396. 26 (on 1. 135); यत्र लोकाः स्त्रियो वृद्धा युवत्यो मातरस्तथा । एतासां हि गतो मध्ये न विभासि ह्यनावृतः PadmP. ii. 8.31; सरस्वती । स्वर्गङ्गास्रोतसि स्नान्त्यनावृतासीद् रहोभुवि PrabhāC. 81. 4; तैलाद्यभ्यक्तामनावृतां न पश्येत् ManvaVi. 478. 18 (on 4. 44); आपोहिष्ठेत्याद्यन्यतमाब्दैवतमन्त्रेण अनावृतस्य सातपवर्षेऽवस्थानं दिव्यम् (स्नानम्) VīraMi. (Āhnika.) 193. 24; **1Biii** not covered (by foot-ware), bare कोमलौ चरणौ कान्ते स्थितौ भूमावनावृतौ DevīBhāP. vii. 4. 32; **1Biv** not disguised (परिक्रामन्) कथमनावृत एवायमुपसर्पामि । अथवा ··· प्रागेव धृतोऽयं मे वानरवेषः AdbhuDa. 1. 20(1); **2A** not closed, open अनिन्द्यं वै व्रजेद्गेहं निन्द्यं गेहं तु वर्जयेत् । अनावृते विशेद्द्वारि गेहे नैवावृते व्रजेत् NāraPaU. 5.12; सामादिदानभेदास्ते किल बुद्धेरनावृतं द्वारम् Tantrākhyā. 42.16; PañcT. 1. 134 (144. 9); अप्रस्तावेऽपि भवतो मुखमेतदनावृतम् BṛKathāŚloSaṁ. 4. 71; अनावृतेषु द्वारेषु रजः प्रविशति ध्रुवम् TriṣaŚaPuC. iii. 8. 93; न वा भटकपाटानि पूःप्रतोलीष्वसज्जयत् । इति चारैः परिज्ञाय सुहृद्रूपं जगौ गुरुः । अनावृतं समीक्ष्येदं दुर्गं मा भूरनुद्यमः PrabhāC. 24. 14; **2B** not surrounded (by wall etc.), not fenced in अनावृतम् KauśiSū. 39.22 (Dārila आवृतिविवर्जितम्); पथि क्षेत्रेऽनावृते पालक्षेत्रिकयोः GautDS. ii. 3. 18; अपावृतपुरद्वारां राजधानीमरक्षिताम् । ··· विश्रमस्यामनावृताम् । शत्रवो नाभिमन्यन्ते Rāmā. ii. 82.22; सर्वत्र स्वामिने विनष्टसस्यमूल्यं च । पथि ग्रामे विवीतान्ते न दोषः । अनावृते च ViṣṇuSm. 5. 148; क्षेत्रेष्व(? ष्व)न्येष्वनावृतेषु ग्रामदूरस्थक्षेत्रेषु (पशुर्भक्षयन्सपादं पणं दण्डमर्हति) ManvaVi. 1025. 1 (on 8. 241); अनावृते पशुनिवारणसमनुवृत्तिशून्ये रथ्यादिक्षेत्रे DaṇḍaVi. 278. 17; (नाद्वारेण विशेत् क्वचित्) वाटपरिक्षेपादिनावृतस्य तस्यायमद्वारप्रतिषेधः । अनावृतस्य तु द्वारवतोऽपि यथेच्छमिति तात्पर्यम् BālamBha. i. 400. 22 (on 1. 140); अनावृतेति । आवरणरहितेत्यर्थः BālamBha. ii. 281.9 (on 2. 162); ii. 282.29 (on 2. 166); **2C** unencumbered ते सुखप्रीतिबहुला बहिरन्तस्त्वनावृताः । प्रकाशा बहिरन्तश्च ऊर्ध्वस्रोतोद्भवाः स्मृताः ViṣṇuP. i. 5.13; MārkP. 47.22; KūrmaP. 59.1 (1. 7); PadmP. v. 3. 60; **2D** (Tantra) (Maṇḍala) not having *āvaraṇas* or enclosures, not encircled यत्तुर्हि धाम नाभात्यनावृतम् MṛgendraT. ii. 8. 43 (comm. परमेश्वरस्यावासस्थानं यन्मण्डलं तत्कथमपरिवृतं शोभेत । तस्माद् आवरणैर्युक्तमेव कर्तव्यमिति तात्पर्यम्); **2E** open (space), not covered (by roof) (सहस्रकृत्वस्त्वभ्यस्य बहिरेतत् त्रिकं द्विजः) बहिरित्यनावृतो देश उच्यते ManuBh. i. 118. 9 (on 2. 79); i. 357. 11 (on 4. 72); GaṇRa. 1.23(53); अनावृते स्थले नैव भुञ्जीत वै कदाचन BṛDharmaP. ii. 5. 59; उलूकोऽप्यवदद्वृक्षैर्यदाभूद्भूमिरावृता । तदाप्रभृति मे राजन्नालयोऽयमनावृतः RāmāMañ. 491. 3; भोजनं च न कुर्वीत व्योम्न्यनावृते ĪśānŚiPa. i. 40. 104; **3** uncloistered, unrestrained अनावृताः किल पुरा स्त्रिय आसन्वरानने MahāBhā. i. 113. 4; अनावृता हि सर्वेषां वर्णानामङ्गना भुवि । यथा गावः ··· तथा प्रजाः MahāBhā. i. 113. 14; अनावृताः स्त्रियः सर्वा नराश्च वरवर्णिनि । स्वभाव एष लोकानां विकारोऽन्य इति स्मृतः MahāBhā. iii. 291. 15; iii. App. I. 6(118); अनावृता मैथुने ताः कामाचाराश्च सर्वशः MahāBhā. viii. 387*; (नित्यम् ··· स्यात्साध्वाचारः सुसंवृतः) अनावृतो लोक उच्यते यो यथाकामी, तद्विपरीतः सुसंवृतः ManuBh. i. 179. 9 (on 2. 193); उभाभ्यामथ पाणिभ्यां शिरःकण्डूयनं स्त्रियः । कुर्वत्यो गुरुभर्तॄणामाज्ञां भवत्यन्त्यनावृताः BrahmP. 229.29; **4** not hidden, obvious, clear तमब्रवीद् धर्मराजः ··· । नाहं ज्ञातिवधं राजन् कामयेयं कथंचन । तदैव (दुर्योधनस्य) दोषाद्बुद्धे सर्वमेतत्त्वनावृतम् MahāBhā. v. App. I. 13(51); चित्तं श्रोत्रे निवेशयेत् । निवाते स्वल्पवाते वा बाह्यशब्दविवर्जिते । ततस्तत्र शृणोत्येष योगी ध्वनिमनावृतम् MālinīT. 23.3; **5A** not unmanifest, revealed आदिकाव्यमिदं राम ··· । दिव्यमद्भुतरूपं च सत्यवाक्यमनावृतम् Rāmā. vii. 98. 19; यद् ब्राह्मकल्प इह भागवतद्वितीयस्कन्धोदितं वपुरनावृतमीश धात्रे । तस्यैव नाम हरिशर्वमुखं जगाद श्रीमाधवः Nārāy. x. 90.8; **5B** not obstructed एहि सर्वजिनपुत्रप्रेषित दर्शयामि ति(? ते) अनावृतां दिशम् GaṇḍVyū. 379. 4; आवृतानावृता च । ··· अधिमुक्तिः MaYānaSū. 50. 14 (10. 3); आवृता सावरणा विशेषगमनाय । अनावृता निरावरणा MaYānaSū. 50. 17 (10. 3); 51.17 (10. 6); **6** not covered (by modifications, i. e. unmodified) प्रशाम्यति ततो वायुः खं तु तिष्ठत्यनावृतम् ViṣṇuP. vi. 4. 24; VāyuP. ii. 40. 16; BrahmāṇḍP. iii. 3.17; BrahmP. 232.24; **7** not forbidden [DBHS.]; *m*. name of a Yakṣa (lord of Jambūdvīpa) दशाननस्य प्रजनम् ··· । अनावृतस्य संक्षोभमागमं च सुमालिनः । ···शृणुत सज्जनाः PadmP.(Ra.) 1.62; जम्बूद्वीपपतिर्यक्षः ···। अनावृत इति ख्यातः PadmP.(Ra.) 7.267; 14. 379.

²अनावृत (an-āvṛta) *adj*. not chosen ग्रथित एव मिथः कृतशृङ्खलैर्विपथैरधिरुह्य महाजडः । मलयजः सुमनोभिरनावृतो यदत एव फलेन वियुज्यते BhallaŚ. 31.

अनावृतकथ (anavṛta-katha) *adj*. whose speech is straightforward विद्वानुदारो मेधावी पूर्वभाषी प्रियंवदः । ··· न चानृत(v. l. अनावृत)कथो धीमान् वृद्धानां प्रतिपूजकः Rāmā. ii. 20*(5)

अनावृतकर्णशष्कुलीसुषिरत्व (anāvṛtakarṇaśaṣkulisuṣira-tva) *n*. the state of having the hollow of the auditory passage uncovered विवादकाले बधिरकर्णः शब्दवान् श्रोत्रदेशस्यानावृत(v. l. °स्यानावृत)कर्णशष्कुलीसुषिरत्वात् NyāyKuA. i. 93. 9.

अनावृतक्षेत्रविषय (anāvṛtakṣetra-viṣaya) *adj*. referring to an unenclosed field कामचारे कामतश्चारणे चौरवत् चौरस्य यादृशो दण्डस्तादृशं दण्डमर्हति । एतच्चानावृतक्षेत्रविषयम् Mitā. 262. 25 (on 2. 162); एतच्चानावृतक्षेत्रविषयमिति । वृतिरहितविषयमित्यर्थः Subodhi. 81. 27 (on 2. 162)

अनावृतगति (anāvṛta-gati) *adj*. whose movement is unobstructed ददाति पश्चिमां संध्यां यः सुवर्णम् । ··· सः । ··· अनावृतगतिश्चैव कामचारी भवत्युत MahāBhā. xiii. 85. 64.

अनावृतचित् (anāvṛta-cit) *f*. unveiled consciousness भातीति व्यवहारे विषयसंश्लिष्टवृत्तिप्रतिबिम्बितचितः प्रयोजकत्वे घटादौ तत्संभवति न तु सुखादावित्यनावृतचितोऽपि तद्वाच्यमिति कल्पनान्तराद्गौरवम् GuruCandr. ii. 134. 15; स्फुरणेति । अनावृतचिदित्यर्थः LaCandr. 430. 35; 531.26.

अनावृतचित्तादात्म्य (anāvṛtacit-tādātmya) *n*. identity with unveiled consciousness अपि च साक्षिजातीयत्वं चक्षुरादिजन्यज्ञानस्य न प्रत्यक्षत्वजातिः ··· नापि अनावृतचित्तादात्म्यापन्नविषयविषयतात्वम् LaCandr. 363.22; वृत्तिमात्रस्योक्तजनकत्वाभावात् अपरोक्षत्वेन तस्य जनकत्वं वाच्यम्, तच्चानावृतचित्तादात्म्यवद्विषयकत्वम् LaCandr. 462. 19; विषयकृतं अनावृतचित्तादात्म्यविशिष्ट-

विषयकत्वम् LaCandr. 480. 39; अनावृतचित्तादात्म्यादहंकारेऽपि प्रकाशप्रसक्तेः LaCandr. 578. 37.

अनावृतचित्त्व (anāvṛtacit–tva) *n.* the state of being the unveiled consciousness स्फुरतीत्यादौ …। स्फुरणत्वाद्यवच्छिन्नस्य तादात्म्यमवच्छेदकत्वं वा तत्रोल्लिख्यते. स्फुरणत्वादि त्वनावृतचित्त्वादिकम् GuruCandr. iii. 74. 23.

अनावृतचित्संबन्ध (anāvṛtacit–sambandha) *m.* association with the unveiled consciousness अनावृतचित्संबन्धादहंकारस्यापि प्रसक्तप्रकाशत्वात् GuruCandr. iii. 13. 22; अनावृतचित्संबन्धस्यैव सुखादावपरोक्षत्वरूपतया क्लृप्तत्वात् GuruCandr. iii. 176. 18; LaCandr. 653. 24.

अनावृतचिदभिन्न (anāvṛtacid–abhinna) *adj.* not different from the unveiled consciousness न च त्रियावरणादैक्यस्याप्रकाशः। विशेषाभावे अनावृतचिःभिन्नस्यैक्यस्यावरणायोगात् Nyāyāmṛ. 564A. 3.

अनावृतचिदभेद (anāvṛtacid–abheda) *m.* absence of distinction from the unveiled consciousness प्रकाशरूपत्वेन विष्णोः प्रकाशत इत्यस्यानावृतचिदभेदबोधकत्वम् न तु प्रकाशसंबन्धार्थकत्वम् LaCandr. 6.9.

अनावृतचिद्रूपत्व (anāvṛtacidrūpa–tva) *n.* the state of having the form of the unveiled consciousness अनावृतचिद्रूपत्वेन ब्रह्मणि तत्तादात्म्येन विषये तद्विषयकत्वेन वृत्तौ चापरोक्षत्वव्यवहारसंभवेन अपरोक्षत्वजाताविव मानाभावात् GuruCandr. i. 147. 2; अपरोक्षव्यवहारयोग्यसुखस्यैव पुरुषार्थत्वम्। उक्तयोग्यत्वं चानावृतचिद्रूपत्वेन तादृशचित्तादात्म्येन वा LaCandr. 7. 2.

अनावृतचिद्रूपस्फुरणक्रिया (anāvṛtacidrūpa–sphuraṇakriyā) *f.* act of shining in the form of unveiled consciousness अनावृतचिद्रूपस्फुरणक्रिया घटकर्तृका, पूर्वोक्तज्ञानात्यर्थरूपक्रिया घटकर्मिकेति भावः LaCandr. 480. 41.

अनावृतचिद्रूपस्फुरणत्व (anāvṛtacidrūpasphuraṇa–tva) *n.* the state of being the manifestation in the form of unveiled consciousness अज्ञोऽहमिति प्रतीतेरनावृतचिद्रूपस्फुरणत्वेनेवाविद्योपहितचित्त्वेनाप्याधारता बोध्या LaCandr. 603. 40.

अनावृतचिद्रूपा (anāvṛtacid–rūpā) *adj.* (*f.*) of the form of the unveiled consciousness एकस्यां क्रियायामेकस्य कर्तृत्वकर्मत्वयोरेकस्याः क्रियायाः सकर्मकत्वाकर्मकत्वयोश्च विरोधादनावृतचिद्रूपा क्रिया घटकर्तृका सत्त्वापादकाज्ञानशून्या चिद्रूपा ज्ञानक्रिया GuruCandr. ii. 122. 17.

अनावृतचैतन्य (anāvṛta–caitanya) *n.* unveiled consciousness भानं हि चैतन्यं चेत्तदा न तत्कुत्रापि दोषप्रयुक्तम्, अनावृतचैतन्यं चेत्तदा वृत्तिद्वारा ब्रह्मण्यपि दोषप्रयुक्तं तद्वाच्यम् GuruCandr. i. 195. 12.

अनावृतचैतन्यसंबन्ध (anāvṛtacaitanya–sambandha) *m.* relation with the unveiled consciousness न सर्वदा घटादेर्भानप्रसङ्गः, अनावृतचैतन्यसंबन्धस्यैव भानप्रयोजकत्वात् VedāntPari. 319.5.

अनावृतचैत्रदुःख (anāvṛta–caitraduḥkha) *n.* evident sorrow of Caitra पुरुषान्तरीयदुःखादेः पुरुषान्तरं प्रत्यावृतत्वेन प्रमाणवृत्तिं विना तं प्रति साक्षिमात्रस्याभासकत्वात्। तं प्रति चैत्रदुःखादिभासकत्वमित्यस्य हि तं प्रत्यनावृतचैत्रदुःखादिसंसृष्टत्वमित्यर्थः LaCandr. 755. 9.

अनावृतज्ञान (anāvṛta–jñāna) *adj.* having unobstructed (i.e. clear) knowledge प्रत्यक्षचक्षुषो बुद्धाः शासनस्य च रक्षकाः। अध्वन्यनावृतज्ञाना उपेक्षातो न युज्यते MaYānaSū. 3.23 (1.8)

अनावृतज्ञानविषय (anāvṛta–jñānaviṣaya) *adj.* for whom (or in whose case) the object of knowledge is not obscured ते … सर्वे ध्यानाहाराः कल्पसहस्रायुष ऊर्ध्वरेतस ऊर्ध्वमप्रतिहतज्ञाना अधरभूमिष्वनावृतज्ञानविषयाः YogBh. 155.7 (*on* 3.26) (YogVār. अनावृतो ज्ञानविषयो येषां ते)

अनावृतज्योतिस् (anāvṛta–jyotis) *adj.* whose brightness or brilliance is not obscured अनावृतज्योतिषि तेजसां निधौ …। तदत्र तिष्ठेमहि कुम्भसंभवे ŚivLī. 5.65.

अनावृततत्तादात्म्य (anāvṛtatat–tādātmya) *n.* identity with the unobstructed 'that' (object) असत्त्वापादकाज्ञानास्वीकारमते अनावृततत्तादात्म्यं तद्गोचरवृत्तिश्चेत्यन्यतरोपहितचित्त्वेनैव तथा GuruCandr. i. 151. 6.

अनावृतता (anāvṛta–tā) *f.* the state of being unveiled चैतन्यांशस्य च भासकस्यानावृततया विषयत्वायोगात् SiddhāTa. 54. 26.

अनावृतत्रिदशकार्मुकाङ्कित (an–āvṛtatridaśakārmukāṅkita) *adj.* not marked with an overspread rainbow (*lit.* bow of gods) न च यत्र विस्फुरति तारकागणो गतिरस्ति यत्र न नभस्वतः क्वचित्। यदनावृतत्रिदशकार्मुकाङ्कितं विचरन्ति यत्र न पयोदपङ्क्तयः।– तत्र नभसि HarVi. 6.146.

अनावृतत्व (anāvṛta–tva) *n.* 1A the state of not being blocked स्नेहः … अभुक्तेऽनावृतत्वाच्च यात्यूर्ध्वम् CaraS. viii. 4. 27 (1941 Ed.) (comm. अनावृतत्वादिति अन्नेनोर्ध्वमार्गस्यापिहितत्वात्); 1B the state of not being surrounded or enclosed दोषाभावः क्षेत्रस्यानावृतत्वे – द्रष्टव्यः VīraMi. 642.4 (*on* 2. 162–163); 2 the state of not being restrained तिर्यग्योनिषु पुनरनावृतत्वात्स्त्रीजातेश्च … प्रवृत्तीनामनुपायः प्रत्ययः KāmSū. 17. 16 (1. 2); अनावृतत्वादिति रक्षणाद्यावरणाभावात् JayaMa. 17.18 (*on* 1. 2); पशुषु त्वनावृतत्वात् स्त्रीणामास्तामपार्थकं शास्त्रम् KandaCū. i. 2. 26; 3 the state of not being covered or obscured, the state of being manifest अनावृतत्वाद्बहिरन्तरं न ते BhāgP. x. 3. 17; न तस्य (ईश्वरस्य) कार्यमावरणाद्यपगमो विद्यतेऽनावृतत्वादिति भावः Bhām. 130.12 (*on* i. 1. 5); TattvVai. 47. 27 (*on* 1. 43); अर्धावरणेऽप्यनावृतत्वादवयविनः प्राग्वदविकल्पग्रहणप्रसङ्गः TātpaṬ. (Vā.) 383. 19 (*on* ii. 1. 32); एतेनावृतत्वानावृतत्वं (अवयविनः) व्याख्यातम् ĀtmaTaVi. 588. 3; न च कम्पाकम्पावृतत्वानावृतत्वरक्तत्वारक्तत्वलक्षणविरुद्धधर्मसंसर्गात्तदाश्रयस्यैकत्वानुपपत्तिः TattvPradī. (Ci.) 292.12; व्यापकस्यात्मनोऽनावृतत्वादुपलब्धिः VedāntKau. 230. 5 (*on* ii. 3. 31); 230. 8 (*on* ii. 3. 31); एवमावृतानावृतत्वरक्तारक्तत्वलक्षणावपि विरुद्धधर्माध्यासौ द्रष्टव्यौ NyāySu. (Ja.) 390B. 9 (*on* ii. 2. 7); चितोऽनावृतत्वेन सर्वत्राभिव्यक्तत्वाच्च Nyāyāmṛ. 225B. 6; जीवचैतन्यस्यानावृतत्वेन सर्वदा भासमानत्वात् SiddhāBi. 111. 3; तस्यानावृतत्वे तु धर्मप्रतिबिम्बाध्यासस्यैवाङ्गीकारात् GuruCandr. i. 8.15; i. 92. 21; आवरणभङ्गोऽनावृतत्वम् LaCandr. 462. 18; 483. 34.

अनावृतत्वकल्पन (anāvṛtatva–kalpana) *n.* assumption of non-obscurity साक्ष्यानन्दस्यानावृतत्वकल्पनमयुक्तम् SiddhāLeSaṁ. 173. 3.

अनावृतत्वपक्ष (anāvṛtatva–pakṣa) *m.* the view of non-obscurity अनावृतत्वपक्षे हि … जीवं चैतन्यं तत्तदाकारवृत्त्यैवोपरज्यते Nyāyāmṛ. 216A. 5; AdvaiSi. 479. 3; अनावृतत्वपक्षे जीवस्यानधिष्ठानत्वात् GuruCandr. ii. 118. 21.

अनावृतत्वप्रयोजकता (anāvṛtatvaprayojaka–tā) *f.* the state of being that which causes non-obscurity यद्यप्यनावृतचिदेव ज्ञप्तिः, तथाप्यनावृतत्वप्रयोजकतया वृत्तावपि ज्ञानपदप्रयोगात् GuruCandr. ii. 324.10.

अनावृतत्वप्रयोजकवृत्ति (anāvṛtatvaprayojaka–vṛtti) *f.* mental function leading to non-obscurity अनावृतचित एव ज्ञप्तित्वेऽप्यनावृतत्वप्रयोजकवृत्तावपि ज्ञानपदप्रयोगात् तमादायोक्तनियम इति भावः LaCandr. 531. 26.

अनावृतत्वसंसर्ग (anāvṛtatva–saṁsarga) *m.* relation with non-obscurity कैवल्ये सुखत्वाद्यसंसर्गेऽपि न क्षतिः।– जीवन्मुक्तिकाल एव स्वं प्रत्यनावृतत्वसंसर्गस्य स्वरूपसुखे सत्त्वात् LaCandr. 889. 37.

अनावृतत्वसंपादकत्व (anāvṛtatvasampādaka–tva) *n.* the state of being that which brings about non-obscurity अनावृतसाक्षितादात्म्यविशिष्टविषयकत्वं ज्ञानस्यापरोक्षत्वम्, आर्षज्ञानस्यानावृतत्वसंपादकत्वेऽपि – नापरोक्षता LaCandr. 310. 9.

अनावृतत्वाभाव (anāvṛtatvābhāva) *m.* absence of non-obscurity पटवद् वा शौक्ल्यस्याप्यनावृतत्वाभावः NyāySu.(Ja.) 106B. 3 (*on* i. 1. 2)

अनावृतदृक्संबन्ध (anāvṛtadṛk–sambandha) *m.* relation (of identity) with unobscured consciousness त्वयापि तत्तत्संनिकृष्टेन्द्रियजन्यतत्तदाकारवृत्तिद्वारक एवानावृतदृक्संबन्धः स्वीकृतः Nyāyāmṛ. 191A.4 = AdvaiSi. 461. 2.

अनावृतदृश् (anāvṛta–dṛś) *adj.* having open eyes अनावृतदृक्पश्यन् कार्याण्युत्खाय कण्टकान्। उपार्ज्य कोपदण्डादि साधयेद् बद्धमूलताम् KathāSaSāg. vi. 8. 197; *f.* unobscured consciousness, Nyāyāmṛ. 191A. 8 = AdvaiSi. 461. 2; cf. **अनावृतदृक्संबन्ध.**

अनावृतदेश (anāvṛta–deśa) *m.* I place not enclosed (i. e. outskirts of a city or town) अनावृतदेशो बहिश्शब्देन उच्यते Rūpāva. 1. 40 (*on* i. 1. 36); II place not covered with छायादिभिरनावृतदेशे जलयन्त्रादिभिः सुसमीकृतस्य … भूतलस्य ParāśuKS. 18.16 (320.14); III open space (प्रायश्चित्तम्) आकाशे अनावृतदेशे शयनम् VīraMi.(Pūjā.) 167. 21; VīraMi. (Āhnika.) 556. 21.

अनावृतदेशशायिन् (anāvṛtadeśaśāy–in) *adj.* sleeping in open space एकं दिनं जलेशयमात्मानं कृत्वा, अपरं दिनमनावृतदेशशायिनं कृत्वा तत्परदिने विष्णवे प्रापणं दद्यात् VīraMi.(Pūjā.) 171. 2.

अनावृतदेशस्थ (anāvṛtadeśa–stha) *adj.* staying in an open space अभ्रावकाशको मेघप्रेक्षकोऽनावृतदेशस्थ इत्यर्थः ManvaVi. 709.6 (*on* 6. 23)

अनावृतदेहसंबन्ध (anāvṛtadeha–sambandha) *m.* connection with uncovered or bare body अश्वक्रान्तेत्यादिमृद्ग्रहणमन्त्रेण गोखुरोद्धृतरजसानावृतदेहसंबन्धो वायव्यम् (स्नानम्) VīraMi.(Āhnika.) 193. 23.

अनावृतद्वार (anāvṛta–dvāra) *adj.* A (person) who has the door (always) open (i.e. allowing free access) ताम् … दीनाम् …। सर्वत्रानावृतद्वारो वसिष्ठो भगवान् ऋषिः। व्यादिश्यानाययामास राजस्त्रीभिर्बलादिव Rāmā. ii. 1533*(7); ii. App. I. 21(34); B the door of which is always open

अनावृतद्वारमिवापवर्गं रामं व्रजन्तं बधुरात्तकामाः AdhyāRā. vii. 9.42.

अनावृतद्वारशाला (anāvṛtadvāra-śālā) *f.* hall with open doors सदाप्यनावृतद्वारशालायां पश्यति स्म सः। मुनीन् PrabhāC. 122. 10.

अनावृतपक्षद्वार (anāvṛta-pakṣadvāra) *adj.* side-door of which is open इदं कस्यापि साधोरनावृतपक्षद्वारं गेहम् Mṛcch. 6. 2 (2)

अनावृतपुरद्वारा (anāvṛta-puradvārā) *adj.* (*f.*) the city-gates of which are open न च प्रार्थयते कश्चित् ...। शून्यसंवरणारक्षामयन्त्रितहयद्विपाम्। अपावृत(v. l. अनावृत)पुरद्वारां राजधानीमरक्षिताम् Rāmā. ii. 82.21.

अनावृतपूर्णानन्द (anāvṛta-pūrṇānanda) *m.* unveiled (i. e. unlimited) complete bliss असंकुचितवृत्तिः परमपदशब्दः, अनावृतपूर्णानन्दस्वरूपपरः VīraMi. (Bhakti.) 121.23; मद्गुणाः — अनावृतपूर्णानन्दरूपत्वादयः VīraMi. (Bhakti.) 131. 3.

अनावृतप्रकाशता (anāvṛtaprakāśa-tā) *f.* the state of having unobstructed brilliance छायातपावित्यस्यावृतानावृतप्रकाशतापरत्वे ŚivārkaMaDī. i. 350.33 (*on* i. 2. 11)

अनावृतप्रकाशत्व (anāvṛtaprakāśa-tva) *n.* the state of being unobstructed brilliance प्राज्ञस्वरूपस्यानावृतप्रकाशत्वेऽपि शुद्धात्मनो न तत् GuruCandr. iii. 55.9.

अनावृतप्रकाशसंसर्ग (anāvṛtaprakāśa-saṁsarga) *m.* relation with unobscured brilliance सर्वदा तेषाम् (अन्तःकरणतद्धर्माणाम्) अनावृतप्रकाशसंसर्गात् अज्ञानविपरीतज्ञानसंशयागोचरत्वम् SiddhāLeSam̐. 168.3; प्रकाशसंसर्गस्यैव प्रकाशमानशब्दार्थत्वेनासत्यानपि तदाकारवृत्तावनावृतप्रकाशसंसर्गे अप्रकाशमानत्वकल्पनस्य विरुद्धत्वात् SiddhāLeSam̐. 416. 4.

अनावृतप्रदेश (anāvṛta-pradeśa) *m.* open space अनावृतप्रदेशे च सप्तयामावधि ध्रुवम्। स्वाङ्गशीतमधस्थं च सत्त्वं श्वेतं समाहरेत् RasRaSa. 3. 81; *adj.* the site of which is not enclosed कुक्कुटः पक्षवातेन हन्ति श्राद्धमसंवृतम्। ... 'असंवृतम्' अनावृतप्रदेशम् CaturCin. iii(1). 518. 5; VīraMi. (Śrāddha.) 150.10.

अनावृतप्रमात्व (anāvṛtapramā-tva) *n.* the state of being unobscured valid knowledge अनावृतप्रमात्वेन हेतुत्वेऽपि न क्षतिः GuruCandr. i. 286. 19; ii. 322. 9; ii. 322.12; असंभावनादिशून्यज्ञानत्वमनावृतप्रमात्वं वा न कार्यतावच्छेदकम् GuruCandr. ii. 356.23; निदिध्यासनपूर्वस्यापातज्ञानस्य तु नाज्ञाननिवर्तकत्वम्, अनावृतप्रमात्वेनैव तत्स्वीकारात् LaCandr. 678. 21.

अनावृतप्राज्ञप्रकाश (anāvṛta-prājñaprakāśa) *m.* unobscured manifestation of the Supreme Soul प्राज्ञाज्ञानाभावसिद्धौ चात्मवेदनबोधकश्रुतिरनावृतप्राज्ञप्रकाशं बोधयति GuruCandr. iii. 54. 22; LaCandr. 597. 37.

अनावृतब्रह्मास्वाद (anāvṛta-brahmāsvāda) *m.* unobscured experience of supreme (bliss) कथमयमतिमानुषपौरुषो बाललीलाकलेवरावृतोऽप्यनावृतब्रह्मास्वादसोदरानन्दमेदुरामुदञ्चयति चेतसो वृत्तिम् KamVa. 3.30 (1)

अनावृतम् (anāvṛtam) *adv.* without any hindrance, always जपहोमार्चनध्यानैर्योऽमुं प्रभजते मनुम्। तद्वेश्म पूर्यते रत्नस्वर्णधान्यैरनावृतम् PañcaRā. (Nā.) iii. 15. 47.

अनावृतमति (anāvṛta-mati) *adj.* having unobstructed mind को वा इह तेऽपराजितोऽपराजितया माययानवसितपदव्यानावृतमतिः ... अनुपासितमहच्चरणः BhāgP. v. 3.14.

अनावृतमुख (anāvṛta-mukha) *adj.* having the mouth uncovered नानावृतमुखो जृम्भां क्षवथुं हास्यं वा प्रवर्तयेत् CaraS. i. 8. 19.

अनावृतलक्षण (anāvṛta-lakṣaṇa) *adj.* having characteristic as the unveiled (i. e. unlimited) परमे स्थानेऽनावृतलक्षणे तिष्ठतीति परमेष्ठी ManvaMu. 23. 29 (*on* 1. 80)

अनावृतविषय (anāvṛta-viṣaya) *m.* unobscured object अन्यथा अनावृतविषयतादात्म्याश्रयतादात्म्यादिसंबन्धत्वे गौरवात् GuruCandr. i. 369.24.

अनावृतविषयप्रकाशत्व (anāvṛtaviṣayaprakāśa-tva) *n.* the state of being the unobscured or unlimited manifestation of the object अनावृतविषयप्रकाशत्वरूपसाक्षित्वादावनुपरक्तं तदाश्रयव्यावर्तकानुपस्थापकमविद्यादिकमुपाधिरेवेति भावः GuruCandr. ii. 36.8; LaCandr. 450. 24.

अनावृतविषयसंबन्ध (anāvṛtaviṣaya-sambandha) *m.* relation with the unobscured object अपि तु चैतन्ये अनावृतविषयसंबन्धोऽविद्यावृत्तिदशायामेवेति तत्र सोपाधिरुच्यते LaCandr. 755. 15.

अनावृतविषया (anāvṛta-viṣayā) *adj.* (*f.*) having a reference to an unobscured object दृष्टिः खलु द्वेधा। आवृतविषयानावृतविषया चेति GoviBh. 255. 9 (*on* iii. 3.53)

अनावृतवीर्य (anāvṛta-vīrya) *adj.* whose energy is not hidden -सदप्यभासमानत्वात्तन्निरुद्धं प्रतीयते। वश्योऽनावृतवीर्यस्य सोऽत एवाविमोक्षणाद् MṛgendraT. i. 2.6.

अनावृतशरीरा (anāvṛta-śarīrā) *adj.* (*f.*) having the body uncovered, naked मध्यरात्रे गिरां देवी ... स्नान्ती तादृशरूपा च प्रादुरासीद् रहस्तदा। ... अनावृतशरीरां च सकृदीषद् ददर्श ताम्। सूरिः PrabhāC. 97. 5.

अनावृतसंबन्धवत्त्व (anāvṛtasambandhavat-tva) *n.* the state of having relation with the unobscured (consciousness) अज्ञानस्यानावृतसंबन्धवत्त्वरूपं साधकत्वं साक्षिणोऽज्ञाननाशकत्वेऽनुपपन्नमिति भावः GuruCandr. ii. 376. 16.

अनावृतसाक्षितादात्म्य (anāvṛtasākṣi-tādātmya) *n.* identity with the unobscured witness-consciousness अनावृतसाक्षितादात्म्यविशिष्टविषयकत्वं ज्ञानस्यापरोक्षत्वम् LaCandr. 310. 9; अविद्यमाने चानावृतसाक्षितादात्म्यस्याभावात् LaCandr. 550. 40.

अनावृतसाक्षिसंबन्ध (anāvṛtasākṣi-sambandha) *m.* relation with the unobscured-witness consciousness अनावृतसाक्षिसंबन्धो नोक्तव्यवहारयोग्यत्वम् GuruCandr. i. 143. 21; अनावृतसाक्षिसंबन्धरूपस्य साक्षिभास्यत्वस्य — सर्वदादिसिद्धत्वात् GuruCandr. ii. 375. 21; अनावृतसाक्षिसंबन्धवत्त्वम् — अनुपपन्नम् LaCandr. 550. 32; 550. 34.

अनावृतसामान्य (anāvṛta-sāmānya) *n.* unobscured general nature त्वदुक्तं न जानामीत्यनावृतसामान्यावच्छेदेनैव अज्ञानानुभवात् Nyāyāmṛ. 361A. 8; AdvaiSi. 588.18.

अनावृतसामान्याकार (anāvṛta-sāmānyākāra) *m.* unobscured general form त्वदुक्तार्थं न जानामीति प्रकाशमान एवावरणदर्शनाच्च। न च तत्रानावृतसामान्याकारावच्छेदेन विशेषावरणमेवानुभूयते SiddhāLeSam̐. 177.2.

अनावृतसुखत्व (anāvṛtasukha-tva) *n.* the state of being unveiled (i. e. unlimited) happiness अनावृतसुखत्वेनेश्वरधीविषयत्वस्य तेन रूपेण तदिच्छाविषयत्वाव्याप्यत्वात् LaCandr. 889.22; 889.26.

अनावृतसुखोपभोग्य (anāvṛtasukhopabhogya) *adj.* fit to be enjoyed with unveiled (i.e. unlimited) happiness तदेवविधं सरः कारयित्वा सर्वपक्षिगणस्य चानावृतसुखोपभोग्यमेतद् दत्त्वा प्रत्यहं सर्वपक्षिणां विश्वासनार्थमित्यभयदानघोषणां कारयामास JātaMā. 130. 13 (22. 17)

अनावृतस्वप्रकाशत्व (anāvṛtasvaprakāśa-tva) *n.* the state of being the unobscured self-luminous one तस्य चानावृतस्वप्रकाशत्वान्नित्यत्वाच्च न ज्ञानस्वरूपयोरुत्पत्तौ साधनापेक्षा GuruCandr. ii. 275. 21.

अनावृतस्वभाव (anāvṛta-svabhāva) *adj.* of unobscured nature एतदेव मम हृद्व्योम एवं यत इदं प्रसृतं यत्र च विश्रान्तं तदेव नित्यमनावृतस्वभावं स्वयं प्रथमानम् अनपह्नवनीयमनुत्तरम् ParāTri. 88. 1.

अनावृतस्वरूपसुख (anāvṛta-svarūpasukha) *n.* unveiled (i. e. unlimited) happiness which is one's own form तत्र प्रौढानामिव स्वं प्रत्यनावृतस्वरूपसुखापेक्षया क्षुद्रत्वादस्मदादिसुखे ईश्वरस्य हेयत्वात् तं प्रति तद् न पुमर्थः LaCandr. 889. 19.

अनावृतस्वरूपस्फुरण (anāvṛtasvarūpa-sphuraṇa) *n.* appearance as unveiled (i. e. unlimited) essential nature अनावृतस्वरूपस्फुरणमनुपसंपत्तिशब्दार्थमाह VedāntKa. 161. 14 (*on* i. 3.5)

अनावृताक्ष (anāvṛtākṣa) *adj.* having unobscured vision स एष आत्मयोनिः ...। सृजति हरति पातीत्याख्ययानावृताक्षो विवृत इव निरुक्तः BhāgP. xii. 11. 24.

अनावृताङ्ग (anāvṛtāṅga) *adj.* [*f.* -ā, -ī] whose body is not covered (जडभरतः) शीतोष्णवातवर्षेषु वृष इवानावृताङ्गः ... विचचार BhāgP. v. 9. 10; अनावृताङ्गीं निश्चेष्टां रुचिरां नवबालिकाम्। विरिञ्चिरथ तां दृष्ट्वा विस्मितः BṛDharmaP. i. 22.2; (अस्मि रजस्वला। एकांशुका) नारक्षा(? नीरक्षी) अभिसं यस्याः कोऽपि नापश्यदाननम्। हा सर्वेऽनावृताङ्गीं तां द्रक्ष्यन्ति गुरवोऽद्य माम् PāṇḍaC. 6. 964.

अनावृताधिष्ठानचित् (anāvṛtādhiṣṭhānacit) *f.* unobscured consciousness which is the substratum (of superimposition) अत एवेति। अनावृताधिष्ठानचितः प्रकाशकत्वादेव GuruCandr. ii. 65. 21; LaCandr. 462. 29.

अनावृतानन्दैक्य (anāvṛtānandaikya) *n.* identity with the unobscured bliss आनन्दावाप्तिबोधकश्रुतेरनावृतानन्दैक्यमर्थो न त्वानन्दसंबन्धः LaCandr. 6. 8.

अनावृतार्गलद्वार (anāvṛtārgala-dvāra) *n.* door having the bolt unfastened त्वं गतिः सर्वसांख्यानां योगिनां त्वं परायणम्। अनावृतार्गलद्वारं त्वम् MahāBhā. iii. App. I. 1(5)

अनावृतार्थ (anāvṛtārtha) *m.* unobscured content अनावृतार्थस्यैव संविदभेदाद् आपरोक्ष्यम् SiddhāLeSam̐. 416. 9.

अनावृतावयवग्रहण (anāvṛtāvayava-grahaṇa) *n.* perception of

uncovered part एकावयवावरणे तत्समवेतस्यावयविनो न ग्रहणम् अनावृतावयवग्रहणे च ग्रहणमित्येकस्य युगपद्ग्रहणमग्रहणं च प्राप्नुतः NyāyKa. 42.7.

अनावृति (an-āvṛti) *f.* I non-obscuration शुभं बोधिः समादानं धीमत्त्वाभ्रान्त्यनावृती। नत्यत्रासोऽमत्सरित्वं वशित्वं च शुभादयः MadhyāVi. 2.9; एकस्य चावृतौ सर्वस्यावृतिः स्यादनावृतौ। दृश्येत रक्ते चैकस्मिन् रागोऽरक्तस्य वागतिः PramāVār. 2.85; ऐक्ये स्यान्न द्विरूपत्वान्नानाकारावभासनम्। मक्षिकापदमात्रेऽपि पिहितेऽनावृतिश्च न TattvSam. 1735; अज्ञोऽहमिति विज्ञानात् (अज्ञानेन) स्वाश्रितेनाप्यनावृतिन्।… प्रचक्षते VedāntSiSūMañ. 1.73; [Inst.] openly ज्ञात्वाज्ञात्वा विवशोऽविवश आवृत्यानावृत्या रसपूर्वकमरसपूर्वकमिति तत्र ज्ञात्वा विवश आवृत्या रसपूर्वकं पापमाचरेत्तत्र चतुर्गुणं प्रायश्चित्तम् PārāSū. 88.9; II non-obstruction तत्राकाशमनावृतिः AbhidhK. 1.5.

अनावृतैकरूप (anāvṛtaika-rūpa) *adj.* having only unobscured form (i. e. uniformly unobscured) मूलाज्ञानेनावृतस्य जाग्रत्प्रपञ्चद्रष्टुः व्यावहारिकजीवस्य … अनावृतैकरूपस्य … निद्राया एव तत्कालोत्पन्नव्यावहारिक-जगज्जीवावारकाज्ञानावस्थाभेदरूपत्वसिद्धेः SiddhāLeSaṁ. 291.4.

अनावृतैश्वर्य (anāvṛtaiśvarya) *n.* unobscured supreme prowess तस्य तथैव दर्शनमस्ति। अनावृतैश्वर्यादीनामुक्तत्वात् AṇuBh. 150.17 (*on* ii. 3.30)

अनावृतोक्तोपराग (anāvṛtoktoparāga) *m.* aforesaid influence on the unobscured (consciousness) धर्मादौ ब्रह्मणि चावरणसत्त्वादनावृतोक्तो-परागस्यैव तथात्वेनादोषाच्च GuruCandr. ii. 115.3.

अनावृत्त (an-āvṛtta) *adj.* [*f.* ánāvṛttā] A from which there is no return सोऽनावृत्तां दिशमनु व्यचलत्ततो नावर्त्स्यन्नमन्यत AV. xv. 6.7; BṛSarvaAnu. 9.9 (15.6); **B** I not repeated पूर्वस्मिन्नेकविंशेऽतिरात्रे तृतीयोऽभिप्लव आवृत्तो भवतीऽ अनावृत्त इति। अनावृत्त इति शौचिवृक्षिः। न ह्यावृत्तिर्विज्ञायते NidāSū. 169.6 (9.12); 169.17 (9.12); 176.13 (10.3); अनेकपदसंबद्धं यद्येकमपि कारकम्। तथापि तदनावृत्तैः प्रत्ययैर्न विधीयते TantrVā. 503.5 (*on* ii. 2.16); अनावृत्तैस्तु विद्यार्णैः षोडशस्वरयोजनात्। द्वानवत्या शतं वर्णा जायन्ते मन्त्रसंभवाः TantrRā. 7.62; 11.63; अनावृत्तान्यक्षराणि अन्तेष्वेकादशाथ तैः। स्वरभिन्नैर्भवेत् संख्या षट्सप्तत्या शतं स्मृतम् TantrRā. 14.88; 22.82; वृद्धप्रयोगाधीनावधारणं शब्दसामर्थ्यं न चानावृत्तस्य शब्दस्य क्रमा-क्रमाभ्यामनेकत्रार्थे व्यापारो दृष्टः Bhām. 472.16 (*on* ii. 3.6); चतुरो मुष्टीन्निर्व-पतीति चतुःसंख्यस्यैव निर्वापस्यावगमान्निर्वापमात्रमनावृत्तं न पदार्थः TantrRa. 304.6; Mitā. 421.33 (*on* 3.243); न च बुद्धिशब्दकर्मणामनावृत्तानां विरम्य-व्यापार उपपद्यते TārkiRa. 26.6 (comm. अनावृत्तानामिति। असंतन्यमानाना-मित्यर्थः); न चैवमिन्द्रपदावृत्तिः, वृत्तिद्वयविवरणवेलायां पौरुषेयेन्द्रपदावृत्तावपि वैदिक-माहेन्द्रपदेनानावृत्तेनैव महत्त्वगुणविशिष्टेन्द्रदेवतात्वविध्युपपत्तेः MīmāKau. iii(2). 89.19 (*on* ii. 1.15); द्वादशस्वप्यभ्यासेषु अग्निप्रकरणाम्नाता विशेषविहिता एव मन्त्रा द्विरावृत्त्या सामान्यविहितमन्त्रषट्कबाधेन स्युः उतानावृत्ता एव समुच्चयेन BhāṭṭDī. iii. 250.16 (*on* x. 3.4); **B** II not repeated, being for the first time अनादिदेवतां दृष्ट्वा शुचः स्युर्नष्टभार्गवे। मलमासेऽप्यनावृत्तं तीर्थस्नानं विवर्जयेत्। मलमासेऽप्यनावृत्तमित्यपिः समुच्चये। तेन नष्टभार्गवेऽनावृत्तं दर्शनं न कार्यमिति गम्यते VīraMi.(Tīrtha.) 43.24; cf. **अनावृत्ततीर्थयात्रा, अनावृत्त-तीर्थस्नान**; **C** I who has not whirled in कामेषु चाप्यनावृत्तः प्रसन्नात्मात्म-विच्छुचिः। प्राप्येह लोके सत्कारं स्वर्गं समभिपद्यते MahāBhā. xii. 154.31; **C** II who has not returned गुरुगेहादनावृत्तः स्नातको हि न कथ्यते ŚlokaVār. 1.103 (35.6); Kāśi. i. 38.9 (*on* 1.87); गुरुगेहादनावृत्तस्याप्लवनमात्रम् 'अधीत्य स्नायादि'ति प्रयाजादिवत् प्रधानमदृष्टार्थं विधीयते Kāśi. i. 47.8 (*on* 1.92); YuktiSneha. 13.10 (*on* i. 1.1); [not chosen, MW.]

अनावृत्ततीर्थयात्रा (anāvṛtta-tīrthayātrā) *f.* first pilgrimage to holy places अनादिदेवतां दृष्ट्वा शुचः स्युर्नष्टभार्गवे। मलमासेऽप्यनावृत्ततीर्थयात्रां विवर्जयेत् BṛhaspaSm. 358.40.

अनावृत्ततीर्थस्नान (anāvṛtta-tīrthasnāna) *n.* first bath at a holy place तच्चात्र प्रथमं विवक्षितम्, 'अनादिदेवता दृष्ट्वा न शुभं नष्टभार्गवे' इति स्कन्द-पुराणवचनात् मलिम्लुचेऽप्यनावृत्ततीर्थस्नानं विवर्जयेत् CaturCin. iii(2). 41.9.

अनावृत्तत्व (anāvṛtta-tva) *n.* the state of not being repeated (अङ्गानाम्) आवृत्तानावृत्तत्वं तु प्रधानसाहित्यानुरोधेनेति न कश्चिद्विरोधः BhāṭṭDī. ii. 178.13 (*on* v. 2.1)

अनावृत्तधी (anāvṛtta-dhī) *f.* [w. r. for अनुवृत्तधी] NyāySiA. 228.20.

अनावृत्ति (an-āvṛtti) *f.* A non-repetition यद्यतिक्रान्तमुल्बणं सदस्यो बोधयेत कृतस्यानावृत्तिरिति ह स्माहारुणिः KauṣīBr. 26.4 (121.21); कृतस्याना-वृत्तिर्गुणलोपे संनिपातप्रधानत्वात् ŚāṅkhāŚS. iii. 20.17; दृश्यते च बहिष्पव-मानस्यानावृत्तिः NidāSū. 162.16 (9.7); अनावृत्तिर्मन्त्रस्य ŚābaBh. 2212.10 (*on* xi. 4.50); (सीमन्तोन्नयनस्य) न च स्त्रीसंस्कारत्वेऽपि गर्भनिमित्तत्वादा-वृत्तिरिति शक्यं वक्तुम्। प्रथमगर्भस्यैव निमित्तभावात्। कार्यशून्यत्वाच्चानावृत्तिः BālaKrī. i. 31.14 (*on* 1.11); कालान्तरे कृतः संस्कारः कालान्तरेऽवतिष्ठते येना-नावृत्तिः स्यात् ŚāstrDī. 842.16 (*on* xi. 4.20); न हि विशेष्येण तदन्वये विशेषणोपादानमर्थवद्भवेत्, तन्निषेधेनैव विशेषणनिषेधोपलब्धेः। उभयनिषेधे चावृत्तौ वाक्यभेदात्, अनावृत्तौ निराकाङ्क्षत्वात् NyāyKuA. ii(2). 83.9; प्राक्तन-श्लोकस्य प्रथमतृतीयपादाक्षरैरधोऽधःक्रमेण पङ्क्तिद्वये कृते गोमूत्रिकाया नालिरुत्पद्यते। अनावृत्त्यान्त्यवर्णाभ्यां बुध्नम् Kāvyānu.(He.) 267.25; व्रतोद्यापनयोर्वृत्तिर्मुख्यः कल्पः व्रतावृत्तिरप्यनावृत्तिर्गौणः CaturCin. ii(2). 162.2; ह्रस्वदीर्घप्लुत इति न तावदेका संज्ञा, गौरवादनावृत्तेश्च PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2.27; पञ्चमाध्यायस्य … तृतीये (पादे) पञ्चप्रयाजादीनामावर्तनेनैकादश्यमित्यादिवृद्धिः, अदाभ्यग्रहणचित्रिण्योरनावृत्तिरित्यादिवृद्ध्यभावः NyāyMāVi. 6.20 (*on* i. 1.0); अनावृत्त्यैवापरोक्षज्ञानाभ्युपगमे सर्वसुशकत्वं ज्ञानस्येति गुणलाभादनावृत्त्या श्रवणस्यैव ज्यायस्त्वात्। अतोऽनावृत्त्यैव ज्ञानं संभवति TattvPrakā. 200A.2 (*on* iv. 1.1); प्रत्येकं मोक्षहेत्वोर्निरन्तरचिन्ताभरन्यासरूपयोर्भक्तिप्रपत्त्योः स्वरूपतः कर्मापेक्षानपेक्षाभ्यामावृत्त्यनावृत्तिभ्यां च विषमत्वाच्च Nyāyāmṛ. 644A.6; दशमा-साभ्यन्तर एकस्मिंस्तीर्थे पुनर्मुण्डननिषेधादनावृत्तिः TristhaSe. 20.1; न हि कालोऽपि निमित्तकोटावन्तर्भवति, येन तस्यैकत्वादनावृत्तिः प्रसज्येत MīmāKau. ii. 105.9 (*on* ii. 4.2); न चोद्यमाननिपतनरूपस्यावघातपदार्थस्यावृत्तौ कश्चिद् बाधः, आवृत्ति-वदनावृत्तेरपि शास्त्रेणानुक्ततया प्रयोजनानुरोधेनावृत्तौ बाधकाभावात् BhāṭṭDī. iv. 138.6 (*on* xi. 1.4); iv. 208.16 (*on* xi. 4.12); यदा तु एककाल एवानेकाङ्ग-विषयं कण्डूयनं तदा स्मृत्यविच्छेदादनावृत्तिः BhāṭṭDī. iv. 212.2 (*on* xi. 4.16); MayūMāli. 216.25 (*on* iii. 2.6); वृक्षात्पतत्यग्रात्पततीत्यादाविव क्रियावृत्त्योभयो-रप्यपादानत्वम्। अनावृत्तौ वृक्षपदस्येव तत्संबन्धिनि लक्षणा SetuBa. 48.16; प्रकृते वाच्यतावच्छेदकस्य वाच्यजन्यत्वेन प्रकारतया तस्य बोधस्वीकारेऽपि वाचका-भेदोऽनावृत्तिश्चाक्षराणां युज्यते SetuBa. 247.9; 303.21; **B** I non-return (to the transmigratory existence) अरण्यनित्यस्य जितेन्द्रियस्य सर्वेन्द्रियप्रीति-निवर्तकस्य। अध्यात्मचिन्तागतमानसस्य ध्रुवा ह्यनावृत्तिरपेक्षकस्य VāsiDS. 10.17; यत्र काले त्वनावृत्तिमावृत्तिं चैव योगिनः। प्रयाता यान्ति तं कालं वक्ष्यामि MahāBhā. vi. 30.23 = BhagGī. 8.23 (Śaṅ. अनावृत्तिम् अपुनर्जन्म); अनावृत्तिः शब्दात् BrahmSū. iv. 4.22; तत्र प्राप्तविवेकस्यानावृत्तिश्रुतिः SāṁkhyaPraSū. 1.83; तत्प्रलये हि न तत आवृत्तो भवति, ततश्चानावृत्तिः श्रूयते BrahmSi. 124.1; कालप्राधान्येन उपक्रम्य अहरादिकालविशेषः स्मृतावनावृत्तये नियतः, कथं रात्रौ दक्षिणायने वा प्रयातोऽनावृत्तिं यायात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 817.11 (*on* iv. 2.21); 830.18 (*on* iv. 3.10); सम्यग्दर्शनविध्वस्ततमसां तु नित्यसिद्धनिर्वाण-परायणानां सिद्धैव अनावृत्तिः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 862.2 (*on* iv. 4.22); विज्ञानं कर्म चानेकप्रकारकम्, ययोर्विकल्पसमुच्चयानुष्ठानाद्दक्षिणोत्तराभ्यां सृतिभ्यामा-वृत्त्यनावृत्ती भवतः KenUVāBh. 67.3 (*on* 1.1); एवं कुर्वाणः सनातनं शाश्वतं ब्रह्माभ्येति … शाश्वतग्रहणादनावृत्तिः प्रतीयते ManuBh. i. 524.26 (*on* 6.79); अनावृत्तिश्च कर्मभ्यो न कचिच्छ्रूयते स्फुटम्। ज्ञानादेव त्वनावृत्तिः श्रूयते बहुशः श्रुतौ BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 374; कल्पनेतरतः सर्वं सम्यङ्मिथ्येति मानतः। सर्वशून्यस्य मोक्षत्वादनावृत्तिश्च सेत्स्यति BṛĀraUBhVā. iv. 3.481; न च साध्यत्वेऽप्यन्तवत्त्वम्। शब्दगम्यत्वादनावृत्तेर्न च पुनरावर्तत इति PañcPā. 88.19 (*on* i. 1.4); 89.18 (*on* i. 1.4); शून्यापत्तावनावृत्तिरशून्यं चेज्जायते कथम् IṣṭaSi. 186.3; BrahmSūBh.(Bhā.) 186.13 (*on* iii. 3.29); 233.2 (*on* iv. 2.19); मुक्तस्यानावृत्तिः शब्दादवगम्यते VedāntDī. 252.4 (*on* iv. 4.22); सर्ववस्तुषु हेयोपादेयबुद्धिरहितस्यानावृत्तिर्मुक्तिर्ध्रुवा नियता (यतः) Aparā. 956.6 (*on* 3.57); ब्रह्मविलक्षणस्य मुक्तस्वरूपस्यानावृत्तिर्बोध्या VedāntKau. 436.3 (*on* iv. 4.22); साप्यनावृत्तिर्विवेकज्ञानस्यैव फलम् SāṁkhyaPraBh. 42.1 (*on* 1.83); यथाकथंचित् नारायणं प्राप्तानामनावृत्तौ 'अनावृत्तिदर्शना'-दिति हेतुरनैकान्तिक एव ŚivārkaMaDī. i. 499.16 (*on* i. 3.41); भगवान् व्यासः — जीवस्य … ब्रह्मज्ञानेनार्चिरादिद्वारा ब्रह्मप्राप्तिमुक्त्वा — न स पुनरावर्तते इत्यनावृत्तिं वदन् AṇuBh. 150.2 (*on* ii. 3.29); अनावृत्तिर्भक्तानां ज्ञानिनां चोच्यते AṇuBh. 360.9 (*on* iv. 4.22); 361.12 (*on* iv. 4.22); तथा च गीतासु तं (नारायणम्) प्राप्तानामनावृत्तिरुक्ता VīraMi.(Bhakti.) 148.12; 28.29; [Inst.] without return or going back मां च वह्निमनावृत्त्या प्रकृत्या च ततः क्रमात्। सर्वत्र नैकं बुध्येत मच्छक्तेर्विलयं बुधः LakṣmīT. 54.5; **B** II absence of coming back प्रयास्यध्वमधर्मिष्ठाः सर्वेऽनावृत्तये पुनः BrahmāṇḍP. ii. 53.7; [Lexicons give *anāvṛtti* as the meaning of *parā*, Vaija. 286.26; ŚabdaRa.(Vā.) 4555; and *vihīna*, Vaija. 286.26; and *vihīna*, ŚabdaRa.(Vā.) 4555]

अनावृत्ति (an-āvṛtti) *adj.* from which there is no return गुरु-तल्पगामी सवृषणं शिश्नं परिवास्याञ्जलावाधाय दक्षिणां दिशमनावृत्तिं व्रजेत् HirŚS. xxvi. 6.75 (102.5); ĀpaDS. i(9). 25.1.

अनावृत्तिकर (anāvṛtti-kara) *adj.* causing non-return हा हा पुत्र परित्यक्त्वा मां च कासि विनिर्गतः। अनावृत्तिकरं स्थानं किं स्नेहो नास्ति ते मयि SkandP. vi. 114. 21.

अनावृत्तिगति (anāvṛtti-gati) *f.* state of non-return (to the transmigratory existence) अजन् …। अवेक्ष्य चेमां परमेष्ठिसाम्यतां प्रयान्त्यना-वृत्तिगतिं मनीषिणः BrahmP. 235. 68.

अनावृत्तिगुण (anāvṛtti-guṇa) *adj.* characterised by non-repetition तेन यस्मिन्नपच्छेदस्तदावृत्तिगुणान्वितम्। अनावृत्तिगुणैरन्ये संहृत्य कुर्वते फलम् ŚāstrDī. 505.9 (*on* vi. 5.21)

अनावृत्तित्वप्रतिपादन (anāvṛttitva-pratipādana) *n.* mention of being one who has no return (to the transmigratory existence) ननु मुक्तस्यानावृत्तित्वप्रतिपादनादस्मिँल्लोके संचारः कथमिति न शङ्कनीयम् YatīndraDī. 78.14.

अनावृत्तिदर्शन (anāvṛtti-darśana) *n.* observation of non-return (to the transmigratory existence) मुक्तप्राप्यं परं ज्योतिरिह परमशिवा-भिधानं परं ब्रह्म तत्प्राप्तानामेवानावृत्तिदर्शनात् BrahmSūBh.(Śrī.) i. 499. 2 (*on* i. 3. 41)

अनावृत्तिपद (anāvṛtti-pada) *n.* **I** place of non-return स्वर्गम् … ददासि च प्रसन्नस्त्वम् …। अनावृत्तिपदं नृणां नित्यं निःश्रेयसार्थिनाम् MahāBhā. ix. 237*(9); **II** word *anāvṛtti* अनावृत्तिपदमावृत्तिविरोध्यपहतपाप्मत्वाद्यावि-र्भावपरम् ŚivārkaMaDī. i. 499. 16 (*on* i. 3. 41)

अनावृत्तिपदोत्सुक (anāvṛttipadotsuka) *adj.* eager for a place from which there is no return अथ श्रुतश्रौतविधीनि तन्वन्मनांस्यनावृत्तिपदोत्सु-कानि। ददर्श सा श्रीरिव दर्शनीया श्रेयस्करं मस्करिणां वनं तत् Surath. 13. 29.

अनावृत्तिप्रतिपादन (anāvṛtti-pratipādana) *n.* mention of the non-return (to this world) 'एतस्मान्न पुनरावर्तन्त' इति अर्चिरा-दिगत्यानावृत्तिप्रतिपादनात् ŚrutaPra. ii. 190. 2 (*on* i. 4.29); 'एतेन प्रति-पद्यमाना इमं मानवमावर्तं नावर्तन्ते' इत्यर्चिरादिमार्गेण परं ब्रह्म प्राप्तानाम् अना-वृत्तिप्रतिपादनार्थं च तत्संकीर्तनम् PūrvottaVāNaMā. 321. 7; ŚivārkaMaDī. ii. 334. 27 (*on* iii. 3. 30)

अनावृत्तिफल (anāvṛtti-phala) *adj.* [*f.* -ā] having non-return (to the transmigratory existence) as the fruit 'स ह्याश्रमैर्विजिज्ञास्यः' इत्यादौ त्वात्मज्ञानसहितस्य कर्मणोऽनावृत्तिफलत्वं वक्ष्यति Aparā. 1017. 27 (*on* 3.189-190); नारायणोपासनया तल्लोके तत्सायुज्यप्राप्तिः…अनावृत्तिफला ŚivārkaMaDī. ii. 266.24 (*on* iii. 2. 35); *n.* fruit in the form of non-return (to the transmigratory existence), *cf.* **अनावृत्तिफलसिद्धि**.

अनावृत्तिफलत्व (anāvṛttiphala-tva) *n.* the state of having non-return (to the transmigratory existence) as the fruit 'स ह्याश्रमै-र्विजिज्ञास्यः' इत्यादौ त्वात्मज्ञानसहितस्य कर्मणोऽनावृत्तिफलत्वं वक्ष्यति Aparā. 1017. 27 (*on* 3.189-190)

अनावृत्तिफलसिद्धि (anāvṛttiphala-siddhi) *f.* attainment of the fruit of non-return (to the transmigratory existence) परं ब्रह्मानावृत्ति-फलसिद्धये समुपासनीयम् ŚivārkaMaDī. i. 500. 7 (*on* i. 3.41)

अनावृत्तिभय (an-āvṛttibhaya) *adj.* **I** from which there is no fear of return (to this world of transmigration) योगिनो यं विचिन्वन्ति क्षेत्राभ्यन्तरवर्तिनम्। अनावृत्तिभयं यस्य पदमाहुर्मनीषिणः KumāSaṁ. 6. 77; **II** not having the fear of rebirth परब्रह्मण उमापतेर्लोकम् … अभिसंपन्नाः … अनावृत्तिभया वर्तन्ते तत्र BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 506. 9 (*on* iv. 4.22)

अनावृत्तिभाज् (anāvṛtti-bhāj) *adj.* having no rebirth 'आवृत्तिं चैव योगिना' मिति योगिशब्दो न मुमुक्षुमात्रविषयः किं त्वावृत्त्यनावृत्तिभाजामैश्वर्या-र्थिनां मुमुक्षूणां च योगिनां साधारणः ŚivārkaMaDī. ii. 467.21 (*on* iv. 2. 20)

अनावृत्तिरूप (anāvṛtti-rūpa) *adj.* having the nature of non-return (to the transmigratory existence) तस्य (धारणायोगस्य) च फलम् अर्च्यर्चिरादिक्रमेण कालान्तरे ब्रह्मप्राप्तिलक्षणमेव अनावृत्तिरूपं निर्दिष्टम् GītāBh. (Śaṅ.) 253. 4 (*on* 9. 1)

अनावृत्तिलक्षण (anāvṛtti-lakṣaṇa) *adj.* **I** having the characteristic of non-return (to this world) न केवलं मद्भक्तानाम् अनावृत्ति-लक्षणम् अनन्तफलम् GītāBh.(Śaṅ.) 270.10 (*on* 9. 26); ब्रह्मप्राप्त्यनन्तर-मनावृत्तिलक्षणं फलं वर्ण्यते ŚivārkaMaDī. i. 362. 4 (*on* i. 2. 16); VīraMi. (Saṁskāra.) 551. 5; **II** characterised as that from which there is no return हिरण्यगर्भः। स हि परमे स्थानेऽनावृत्तिलक्षणे स्थितः ManuBh. i. 116. 18 (*on* 2. 77); परब्रह्मणः शिवस्य पदं तु निरतिशयसुखस्वरूपमनावृत्तिलक्षणमेव ब्रूते BrahmSūBh.(Śrī.) i. 459.2 (*on* i. 3.25); ii. 504.15 (*on* iv. 4.22)

अनावृत्तिवाक्य (anāvṛtti-vākya) *n.* statement about non-return (to the transmigratory existence) यच्च ब्रह्मलोकादनावृत्तिवाक्यं तद् तत्रैव प्रायेणोत्पन्नज्ञानपुरुषविषयकम् SāṁkhyaPraBh. 115. 2 (*on* 4.22)

अनावृत्तिशास्त्र (anāvṛtti-śāstra) *n.* scripture about non-return (to the transmigratory existence) क्वचिदिह तदनावृत्तिशास्त्रेण विद्मः Tattv-Mu. 2.68.

अनावृत्तिश्रवण (anāvṛtti-śravaṇa) *n.* scriptural declaration about non-return (to the transmigratory existence) कार्यप्राप्तौ अनावृत्तिश्रवणं न घटते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 830. 16 (*on* iv. 3.10)

अनावृत्तिश्रुति (anāvṛtti-śruti) *f.* scriptural statement about non return (to the transmigratory existence) प्राप्तविवेकस्यानावृत्तिश्रुतिः SāṁkhyaPraSū. 1. 83; 6. 17; कर्महेतुत्वेऽपि मुक्तेर्नित्यत्वमनावृत्तिश्रुतेः IṣṭaSi. 85. 12; 186. 11: ततश्चैतेन मार्गेण प्रतिपद्यमानाः … नावर्तन्त इत्यना-वृत्तिश्रुतेर्विरोधः स्यात् BrahmSūBh.(Bhā.) 185. 13 (*on* iii. 3.29); यदि पुनः पुण्यमनुवर्तेत ब्रह्मलोकगतस्यापीह पुण्यफलोपभोगायावृत्तिः स्यात्। तथा चैतेन प्रतिपद्यमाना इत्यनावृत्तिश्रुतिविरोधः BhĀm. 634.5 (*on* iii. 3.29); गतेरर्थ-वत्त्वम् उभयथा पुण्यपापनिवृत्तिरूपप्रकारद्वयेन भवति। अन्यथा पुण्यानुवृत्तावना-वृत्तिश्रुतिविरोधः ŚrutaPra. ii. 494.15 (*on* iii. 3. 31); एवं सत्यनावृत्ति-श्रुतिविरोधो भवेद् VedāntPāSau. 322.12 (*on* iii. 3.29); VedāntKau. 322. 21 (*on* iii. 3. 29); अनावृत्तिश्रुतौ जाग्रत्यां कथमित्थं संशयः Śivārka-MaDī. ii. 501.17 (*on* iv. 4. 22); तीर्थमरणादिकर्मणा च ब्रह्मलोके गतस्याना-वृत्तिश्रुतिः कथमुपपद्यते तत्राह SāṁkhyaPraBh. 41. 32 (*on* 1.83); तद्वर्त्मना गतानामनावृत्तिश्रुतिः संगता GoviBh. 312. 11 (*on* iv. 3.14)

अनावृत्तिसंभव (anāvṛtti-sambhava) *m.* possibility of non-return (to the transmigratory existence) संज्ञाभावः श्रुतौ मोक्षस्ततोऽनावृत्तिसंभवः IṣṭaSi. 160. 16; 161. 1; ईश्वरस्वातन्त्र्यात् कस्यचिदनावृत्तिसंभवादिति च पूर्वपक्षा-भिप्रायः ŚrutaPra. ii. 652. 29 (*on* iv. 4. 22)

अनावृत्तिसिद्धि (anāvṛtti-siddhi) *f.* attainment of non-return (to the transmigratory existence) सगुणशरणानामप्यनावृत्तिसिद्धिः BrahmSūBh. (Śaṅ.) 862. 2 (*on* iv. 4.22)

अनावृत्तिस्थानत्व (anāvṛttisthāna-tva) *n.* the state of being the place from which there is no return (to the transmigratory existence) इदमेव स्थानम् … अनावृत्तिस्थानत्वेन च श्रुतिषु प्रसिद्धम् ŚivārkaMaDī. ii. 504. 32 (*on* iv. 4. 22)

अनावृत्तिहेतु (anāvṛtti-hetu) *m.* cause of non-return (to the transmigratory existence) यत्तु रहस्याधिकारोक्तकर्म तदनावृत्तिहेतुस्तत्र कामय-मानस्य फलसंकल्पोपहतत्वात्कर्म बन्धहेतुः ManuBh. ii. 478.23 (*on* 12. 90); योगिनां मुमुक्षूणामेवावृत्त्यनावृत्तिहेतुनिशादिपदं दक्षिणायनोत्तरायणरूपमरणकालरूप-विशेषपरम् ŚivārkaMaDī ii. 467.18 (*on* iv. 2. 20)

अनावृत्तैकक्रिया (anāvṛttaikakriyā) *f.* unrepeated single action यत्रापि हि विशेष्यं पदद्वयमपि च निराकाङ्क्षं तत्राप्यन्यतराकाङ्क्षया इतराकाङ्क्षामुत्थाप्य गुणानुरोधेन प्रधानावृत्तेरन्याय्यत्वात् अनावृत्तैकक्रियान्वयानुरोधेन वा द्वयोरप्याकाङ्क्षां परिकल्प्य परस्परसाहित्यात्मकः संबन्धः कल्प्यते MīmāKau. ii. 166. 3 (*on* iii. 1. 12)

अनावृत्त्यनुबन्धिनी (anāvṛtty-anubandhinī) *adj.* (*f.*) relating to non-return (to the transmigratory existence) यदि 'अनावृत्तिः शब्दात्' इत्यधिकरणान्तरं यदा अनावृत्त्यनुबन्धिनी विचारपरंपरा पृथगनुसंधेया ŚrutaPra. ii. 650. 24 (*on* iv. 4. 17)

अनावृत्त्युक्ति (anāvṛtty-ukti) *f.* statement of non-return (to the transmigratory existence) न च फलप्रकरणान्तेऽनावृत्त्युक्तेः संसाराभाव एव जीवस्य परमं फलमित्याचार्याभिप्रायो ज्ञायत इति वाच्यम् AṇuBh. 361. 3 (*on* iv. 4. 22)

अनावृत्य (an-āvṛtya) *ger.* not having turned towards दक्षिणावृतो दक्षिणाग्निमुपतिष्ठन्ते। अनावृत्यानतिप्रणीतं यथायान् ĀśvaŚS. I. ii. 19. 31 (comm. आवर्तनमकृत्वैवोपतिष्ठन्ते)

अनावृत्यात्मक (anāvṛtyātma-ka) *adj.* having the nature of non-veiling बौद्धानाम् …। अनावृत्यात्मकं व्योम ŚlokaVār. 6. 162 (770. 7)

[1]**अनावृष्टि** (an-āvṛṣṭi) *f.* **I** lack of rain, drought (one of the six disasters or ईति) विद्वद्भोज्यान्यविद्वांसो येषु राष्ट्रेषु भुञ्जते। तान्यनावृष्टिमृच्छन्ति VāsiDS. 3. 12; AtriS. 23; अनावृष्ट्यां तु वर्तन्त्यां पर्जन्यं त्वभिपीडितः BṛDe. 6. 137; प्रतीक्षेत सदा शुचिः …। अतिवृष्टिमनावृष्टिम् … विद्युतो दर्शने नरः AvPari. 59(1). 3; अनावृष्ट्यातिवृष्ट्या वा दुर्भिक्षेण भयं भवेद् AVPari. 70B (17).2; व्यशीर्यत ततो राष्ट्रम् … अनावृष्ट्या व्याधिभिश्च समाहतम् MahāBhā. i. 89.32; i. 1742*(1); यवाक्रीतस्य बालस्य धीमतः। अनावृष्ट्यां प्रवृत्तायां बकं MahāBhā. iii. 110.7; iii. 126.39; युगान्तकालान्ते संप्राप्ते चाक्षुषः क्षये।

अनावृष्टिर्महाराज जायते बहुवार्षिकी MahāBhā. iii. 186.56; ViṣṇuP. vi. 3. 14; VāyuP. ii. 38. 137; BrahmāṇḍP. iii. 1.133; AgniP. 367.4; BrahmP. 231. 14; SaurP. 33. 14; रक्तबिन्दूनि कक्षस्य यावन्ति धरणीमियुः । तावद्वर्षाणि राष्ट्रे ते अनावृष्टिर्भविष्यति MahāBhā. iv. App. I. 58(4); ix. 47.30; xii. 139. 13; अनावृष्ट्यां (v.l. अनावृष्टौ) तु वृत्तायां राजा दुःखसमन्वितः । ब्राह्मणान् श्रुतवृद्धांश्च समानीय प्रवक्ष्यति Rāmā. i. 8. 13; ii. 102.9; दश वर्षाण्यनावृष्ट्या दग्धे लोके निरन्तरम् । ...जाह्नवी च प्रवर्तिता Rāmā. ii. 109.9; नावर्षत् पाकशासनः । अनावृष्ट्या तदा राष्ट्रमभवद् बहुधा कृशम् HariVaṁ. 29. 32; VāyuP. ii. 34. 89; BrahmāṇḍP. ii. 71.90; BrahmP. 17. 32; भार्गवः ··· आसुरीं मायामनावृष्टिं चकार ह HariVaṁ. 65. 39; अनावृष्ट्या गजभयान्मूषिकाधैरुपद्रवैः । ... भवेद्धानिः BṛhaspaSm. 366. 10; SmṛtiCan. ii. 473. 6; BālamBha. i. 369.1 (on 1.119); तस्य स्यमन्तकमणेः प्रभावादनावृष्टिमारिकादुर्भिक्षव्यालाद्युपद्रवोपशमा बभूवुः ViṣṇuP. iv. 13.130; iv. 13. 26; उच्छेदः सर्वकर्मणाम् । तदुच्छेदादनावृष्ट्या जगदुच्छेदमेष्यति MārkP. 16. 72; 91. 41; LakṣmīT. 9. 33; भौमस्यान्ते कलियुगे क्षीणे संहारवर्णनम् । ... अनावृष्टिर्भास्कराच्च घोरः संवर्तकोऽनलः VāyuP. i. 1.148; PadmP. v. 2.29; पूर्वे शुष्का ह्यनावृष्ट्या VāyuP. i. 7. 42; BrahmāṇḍP. i. 5. 125; i. 6. 47; LiṅgaP. i. 17.8; अनावृष्ट्या हते लोके ··· । वसिष्ठस्तपसा धीमान् धारयामास वै प्रजाः VāyuP. ii. 9. 81; BrahmāṇḍP. ii. 8. 89; अथ प्रभृत्यनावृष्टिर्भविष्यति महीतले MatsyaP. 2. 3; 20. 4; PadmP. v. 10. 51; PrabhāC. 32.10; अतिवृष्ट्यामनावृष्टयाम् ··· वैष्णवी शान्तिरिष्यते MatsyaP. 228. 7; ViṣṇuDhaP. ii. 133.8; AdbhuSāg. 734. 1; संहारवर्णनम् । ··· अनाद्वृष्टिः (? अनावृष्टिः) BrahmāṇḍP. i. 1. 138; समं स वर्षेत्तुः शक्तिभिः ··· ललिताभक्तदेशांस्तु भूषयन् स्वस्य संपदा । तद्वैरिणां तु वसुधामनावृष्ट्या निपीडयन् BrahmāṇḍP. iii. 32.32; अतिवृष्टिर् (? अनावृष्टिर्) एवासुरी वृष्टिरुच्यते PañcT. 1. 59(20) (63.1); Tantrākhyā. 17. 26; PañcT. 1.126(6) (126. 6); Tantrākhyā. 36.13; सततं दृष्टपाशबन्धनप्रत्यवायाः पतत्रिणो वित्रसन्ते (v. l. अत्र देशे महत्यानावृष्ट्या दुर्भिक्षं संजातम्) PañcT. 2. 25(18) (206. 6); 3. 36(3) (291.3); Tantrākhyā. 98. 2; वर्षास्वसितः करोत्यनावृष्टिम् । -- अर्कः BṛSaṁ. 3.26; 7.3; सौम्येऽब्देऽनावृष्टिः BṛSaṁ. 8.4; NāraS. 2(5). 3; धूमामेऽनावृष्टिर्विदशगुरौ ··· दृष्टे BṛSaṁ. 8.18; NāraS. 2(5). 17; BṛSaṁ. 23.5; 35. 5; दुर्भिक्षमनावृष्ट्याम् BṛSaṁ. 46. 38; AdbhuSāg. 375. 22; नातिक्रामेत पश्चिमेज्या नाडिकापञ्चपञ्चकम् । अतिक्रमेच्चेत् ··· । तद्देशे स्यादनावृष्टिः PāraS. 9. 79; 15. 728; नित्यो नैमित्तिकः काम्यस्त्रिविधः स महोत्सवः । अनावृष्टौ च सर्वत्र ··· शान्त्यर्थं यत् प्रकुर्वीत स नैमित्तिक उच्यते PāraS. 16.5; 19. 449; अतिवृष्टिरनावृष्टिर्मूषिकाः शलभादयः । ··· पशूनां व्यसनं रोगो राष्ट्रव्यसनमुच्यते NītiSā. 14.63; यन्त्रमिदम् ··· । शस्यहानिमनावृष्टिं गवां नाशं करोति तत् ŚāraTi. 24. 32; 'पञ्च सप्त च वर्षाणि न ववर्ष शतक्रतुः' इति द्वादशवार्षिकीमनावृष्टिं कथयन्ति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 245.12 (on i. 4.11); एतस्मिन् विषये नूनमनावृष्टिर्भविष्यति BṛKathāK. 131. 35; अनावृष्टिरतीवोग्रा ह्यासीद् भूतविनाशिनी KūrmaP. 181.20 (1. 16); अनावृष्टिश्च पीडादी राष्ट्रव्यसनमुच्यते AgniP. 240.27; नीलवाक्यं न क्रियते भवतीहोदकप्लवः । अतिवृष्टिरनावृष्टिः NīlaP. 872; धुराभङ्गे त्वनावृष्टिः ··· रथस्य तु SkandP. ii(2). 25. 62; ii(9). 9.8; ii(9). 25. 28; प्रवृत्ता लोकेऽस्मिन्ननावृष्टिः सुदारुणा ViṣṇuDhaP. i. 24. 11; ग्रहशान्तिः ··· अनावृष्ट्यां प्रयोक्तव्या ViṣṇuDhaP. i. 105. 2; ii. 2.7; अतिवृष्टिरनावृष्टिर्मूषकाः शलभाः शुकाः । ···ईतयः ViṣṇuDhaP. ii. 31. 48; Liṅgānu.(He.) 53. 17; NānārthMa. 631; दृष्ट्वा ··· सर्वे अनावृष्टिम् ·· प्रययुर्गौतमम् VarāP. 71. 16; न भवेत् तस्य ग्रामस्य भयं वा तत्र कुत्रचित् । अनावृष्टिः NaraP. 34. 44; अनावृष्टिरधर्मो वा ··· । स्वप्नेऽपि नैव दृश्येत बलौ राज्यं प्रशासति BrahmP. 73. 6; 74. 22; 93. 5; शतवर्षमनावृष्टिः सर्वराज्यं व्यनाशयत् BhaviP. 414B.11 (iii(1). 1.46); 543A.4 (iii(4). 1. 28); धर्मराज्यं बभूव ··· । नानावृष्टिर्न दुर्भिक्षं न मारी दुःखदा नृणाम् DevīBhāP. v. 20. 34; vii. 28. 22; अथाभवदनावृष्टिः कदाचिन्महती तदा PadmP. v. 19. 230; BṛDharmaP. i. 26. 9; द्वादशाब्दमनावृष्टौ नष्टे स्थावरजङ्गमे । ··· देवः संप्रार्थितो हरः GaṇeP. ii. 45. 2; पूर्वं कदाचित् तत्रैव ह्यनावृष्टिरभूत् ŚivaP. iv. 3.9 (352A.3); वेयन्तरम् ··· । कटिमात्रं सदा कार्यं नाभिमात्रमथापि वा । ततोऽधिकेन दुर्भिक्षमनावृष्टिश्च जायते SamarāSū. 45. 21; अनसूयां गिरा पत्युर्ववन्दे जनकात्मजा । ···फलमूलान्यनावृष्ट्यां जह्नुकन्यां च यासूजत् RāmāMañ. 106. 10; अनावृष्ट्यां तस्य (सक्तुघटस्य) मूल्यं चतुर्गुणम् BṛKathāMañ. 16. 553; अनावृष्ट्यतिवृष्टिषु । ·· अघोरयागः सामान्यः ĪśānŚiPa. i. 30. 51; लोलेरयुतसंख्यातैरनावृष्टिर्न संशयः PañcaRā.(Nā.) iii. 14. 45; YogŚā. 11. 30; अत्यन्तवृष्ट्यनावृष्टी ·· जगतोऽप्यपसारयन् TriṣaŚaPuC. i. 6. 57; यदा ज्वलति वाहस्य सर्वगात्रे हुताशनः । तदा विन्द्यादनावृष्टिमब्दमेकं न संशयः AśvaVai. 3. 161; बीजान्युप्तानि रोहन्ति सुभिक्षं चैव जायते । अनावृष्टिर्न भवति Hastyāyur. 437.13 (3. 8); उत्तरकुम्भे संपूर्णजले तिष्ठति श्रावणे सम्यग् वृष्टिर्भवति । शुष्के जलेऽनावृष्टिः AdbhuSāg. 715. 12; विनोत्पातेन शशिजः कदाचिन्नोदयं व्रजेत् । अनावृष्ट्यग्निभयकृत् NāraS. 2(4). 1; अतिवृष्ट्यावनावृष्टौ क्षुद्भयः(? यं) शत्रुतो भयम् VasiS. 45.72; 6. 88; अनावृष्ट्या कृषिर्नष्टा DhūrtaSa. 76. 18; कारीर्यादीनां त्वनावृष्ट्या सस्येषु शुष्यत्सु विधानान्नियतसमनन्तरफलत्वम् VivaPraSaṁ. 111. 5; अस्मिन् संवत्सरे ··· सर्वथानावृष्टिर्भविष्यति SiṁhāDvā. 185. 1(6); Raghunā. 1.46; [Vaija. 25.8 gives *anāvṛṣṭi* as synonymous with *avagraha*]; ॥ absence of shedding (of tears) शास्ति ··· रघुनाथभूपे । आरामवाटीमतिवृष्टिरश्रुलक्ष्मीण्यनावृष्टिरहो प्रजानाम् Raghunā. 1. 46; *m.* name of a Yādava chief born in Vṛṣṇi clan भो भो वृष्णियोधाः । अनावृष्टिशिवकहृदिकपृथुकसोमदत्ताक्रूरप्रमुखाः ··· शीघ्रमागच्छन्तु भवन्तः BālC. 5.11(4); गच्छ शीघ्रं दामोदरस्यादेशादनावृष्टिमाज्ञापय BālC. 5.13(15)

[2]अनावृष्टि (anāvṛṣṭi) *f.* killing of life अमानुषीषु गोवर्जमनावृष्टिर्न दुष्यति MahāBhā. xii. 159.66 (BhārBhāDī. अनावृष्टिः अजीवनं हिंसेत्यर्थः । म्रक्षतेश्छिदिकर्मण इदं रूपम्, *but* MahāBhāraDī. अनावृष्टिः रेतःसेकरहित इति)

अनावृष्टिकर (anāvṛṣṭi-kara) *adj.* causing drought स्वातित्रये पूर्वदिशि पश्चिमे त्रिपञ्चके । अनावृष्टिकरः शुक्रो विपरीतः सुवृष्टिकृत् VasiS. 7.10.

अनावृष्टिकृत (anāvṛṣṭi-kṛta) *adj.* caused by drought विच्छिन्नस्रोतसो नद्यः सरांस्यनुदकानि च । संक्षोभश्चापि सत्त्वानामनावृष्टिकृतोऽभवत् MahāBhā. v. 10.45; Rāmā. vii. 86. 5; महाघोरमनावृष्टिकृतं भयम् । उदभूदन्यदेशेषु दुर्भिक्षोपद्रवासहम् RājTa.(Śrī.) 1(7).19.

अनावृष्टिगण (anāvṛṣṭi-gaṇa) *m.* group (of constellations) which causes drought सोमस्यार्चनं तस्य दक्षिणे रोहिणीगणं वामे चानावृष्टिगणमर्चयति VaikhāGS. 3.21.

अनावृष्टिदोष (anāvṛṣṭi-doṣa) *m.* fault which causes drought प्रशान्त एवासावनावृष्टिदोषः ViṣṇuP. iv. 20. 28.

अनावृष्टिप्रतिक्रिया (anāvṛṣṭi-pratikriyā) *f.* counteraction against or remedy for drought अनावृष्ट्या तया राजा स तदा परिकर्शितः । प्रक्ष्यति ज्ञानिनो विप्राननावृष्टिप्रतिक्रियाम् Rāmā. i. 280*(2)

अनावृष्टिफल (anāvṛṣṭi-phala) *n.* drought as the consequence (इन्द्रधनुषि) जलमध्ये बहुभिर्दृष्टेऽनावृष्टिफलम् AdbhuSāg. 523. 17.

अनावृष्टिभय (anāvṛṣṭi-bhaya) *n.* fear of drought अनावृष्टिभये चैव कोटिहोमं प्रयोजयेत् AVPari. 31(4).5; अनावृष्टिभयं घोरं विद्यात् सोमविपर्यये AVPari. 51(3).5; 69(4). 1; तस्य देशस्य पीडा स्याद् राज्ञो जनपदस्य वा । अनावृष्टिभयं घोरम् MahāBhā. ii. App. 27(31) = ii. App. 28(68); निर्विशेषा जनपदा नरा वृष्टिभिरर्दिताः (v. l. अनावृष्टिभयार्दिताः) । आश्रमानभिपत्स्यन्ति MahāBhā. iii. 188. 71; xii. 194*(10); नानावृष्टिर्भयं चास्मिन् (v.l नानावृष्टिभयं तस्मिन्) ··· । अनरण्ये महाराजे Rāmā. ii. 102. 9; अनावृष्टिभये तस्मिन् गते द्वादशवार्षिके । अभिषिच्य च राज्ये च याजयामास तं मुनिः HariVaṁ. 10. 20; VāyuP. ii. 26. 111; BrahmāṇḍP. ii. 63. 111; BrahmP. 8. 22; ŚivaP. v. 38.17 (450B.5); अनावृष्टिभयप्रायाः प्रजाः क्षुद्भयकातराः । भविष्यन्ति तदा सर्वे गगनासक्तदृष्टयः ViṣṇuP. vi. 1.24; BṛNāraP. 38. 80; NaraP. 54. 46; BrahmP. 229. 24; कलौ प्रमारको रोगः सततं क्षुद्भयानि वै । अनावृष्टिभयं घोरम् VāyuP. 58. 33; MatsyaP. 144. 32; BrahmāṇḍP. i. 31. 34; KūrmaP. 303. 2 (1. 30); SkandP. i(2). 40. 219; LiṅgaP. i. 40. 2; अनावृष्टिभये जाते प्राप्ते विकृतिवर्षणे । जलाशयविकारेषु वारुणी शान्तिरिष्यते MatsyaP. 228. 12; SkandP. vii(1). 226.3; अनावृष्टिभयात्स्थानं निरीक्ष्यं यदि तद् भवेत् JayāS. 20. 380; अनावृष्टिभयाद्भीताः कूलयोरुभयोरपि । आश्रमे ह्याश्रमान्दिव्यान्कारयामो जितव्रताः SkandP. vi(3). 10.32; सौम्यरौद्रोपगे जीवे सौम्यवर्षमुदाहृतम् । ईतयस्सकला यत्र चानावृष्टिभयं तथा ViṣṇuDhaP. i. 82.23; जन्मनक्षत्रपीडासु ह्यनावृष्टिभयेषु च ··· किं कर्तव्यं नरोत्तमैः BhaviP. 818B.23 (iv. 142.8); 820B.35 (iv. 142. 78); अग्निकार्ये च्युते सति । अनावृष्टिभयं राष्ट्रे ĪśānŚiPa. ii. 63. 5; नीरधनदयोर्मध्ये मध्यमं च विनिर्दिशेत् । एषां मध्ये यदा वत्सहस्तन् ··· । अनावृष्टिभयं लोके SamarāSū. 9.25; 17. 172; 45. 27.

अनावृष्टिमत् (anāvṛṣṭi-ma(n)t) *adj.* having drought, not having rain शून्यं नगरमाभाति भाति च्छिन्नलतो द्रुमः । भात्यनावृष्टिमान्देशो न जराजर्जरं वपुः YogVā. i. 22. 17; (मासाः ··· ज्ञेयाः BṛSaṁ. 22. 2) ज्ञेया इत्यनावृष्टिमन्तो ज्ञेया इत्यर्थः AdbhuSāg. 370. 24.

अनावृष्टिमहाभय (anāvṛṣṭi-mahābhaya) *n.* great fear of drought इज्याभिघातादभिभूयते भूः कलावनावृष्टिमहाभयेन PṛthvīVi. 1. 47.

अनावृष्टियोग (anāvṛṣṭi-yoga) *m.* occurrence of drought आ कैलासादा च लङ्कोपकण्ठात् जाते दैवाज्जात्वनावृष्टियोगे । राज्ञः सर्वान्मेलयन्पर्यपृच्छद्राजा पाण्ड्यः कुम्भयोनिं विधेयम् ŚivLī. 13. 73.

अनावृष्टिवश (anāvṛṣṭi-vaśa) *m.* [Abl.] due to drought यदा तु श्रावणेऽनावृष्टिवशाद्दोषीनां न प्रादुर्भावः तदा भाद्रपदे ··· कार्यम् (उपाकर्म) ViraMi. 226. 12 (on 1.142)

अनावृष्टिहत (anāvṛṣṭi-hata) *adj.* [*f.* -ā] I affected or troubled by drought (प्रजाः) अनावृष्टिहताश्चैव वार्तामुत्सृज्य दुःखिताः। प्रत्यन्तांस्तान्निषेवन्ते हित्वा जनपदान् स्वकान् VāyuP. i. 58. 96; MatsyaP. 144. 71; BrahmāṇḍP. i. 31.97; SkandP. i(2).40. 266; LiṅgaP. i. 40. 68; (प्रजाः) अनावृष्टिहताश्चैव परस्परवधेन च ...। वार्तामुत्सृज्य दुःखिताः।... भविष्यन्ति वनौकसः VāyuP. ii. 37. 392; MatsyaP. 273. 29; BrahmāṇḍP. ii. 74. 209; (अस्ति) कदाचिद् द्वादशवार्षिक्यनावृष्टिरापतिता (v.l. अनावृष्टिहते काले पुरा द्वादशवार्षिके) PañcT. 3. 36(2) (291. 3); अन(?ना)वृष्टिहते लोके पर्जन्यं तत्र यो जपेत्।... तन्मन्त्रैः स्याज्जलागमः SkandP. vi. 36.29; v(3). 3. 5; v(3). 10.26; v(3). 60.36; अनावृष्टिहतं सर्वं बभूव वसुधातलम्। क्षुत्क्षाममनानुपप्रायम् ViṣṇuDhaP. i. 24.13; इदम्। मूल्येन तावत् द्विगुणेन योग्य(?ग)मान्नोल्यनावृष्टिहतेऽपि देशे YuktiKa. 119. 4; अनावृष्टिहते काले गुर्वर्थं फलहारिणाम्। पुरा मतङ्गशिष्याणां पतिताः स्वेदबिन्दवः RāmāMañ. 166. 5; अनावृष्टिहते काले भ्रातरो ब्राह्मणास्त्रयः। भार्यास्तिस्रः परित्यज्य पुरा जग्मुर्दिगन्तरम् BṛKathāMañ. i. 2.38; 16.452; II ruined or destroyed by drought कोऽयमेवंविधे काले कालपाशस्थिते मयि। अनावृष्टिहते शस्ये द्रोणमेघ इवोदितः Mṛcch. 10. 26; 10. 39.

अनावृष्ट्यवशेष (anāvṛṣṭy-avaśeṣa) *adj.* having the drought (-period) still remaining अनावृष्ट्यवशेषे च काले बालो बभूव ह। नारं ददौ जन्मकाले तेनायं नारदाभिधः BrahmVaiP. i. 21.7.

अनावृष्ट्यादि (anāvṛṣṭy-ādi) *adj.* drought etc. मानवाः। आत्मानं घातयिष्यन्ति ह्यनावृष्ट्यादिदुःखिताः ViṣṇuP. vi. 1.25; BṛNāraP. 38. 81 (v.l.); अनावृष्ट्यादिसंपर्कात्कृते संक्षालने मुने। समस्तेष्वेव लोकेषु ... आपो ग्रसन्ति वै पूर्वं भूमेर्गन्धात्मकं गुणम् ViṣṇuP. vi. 4.12; बुधः ... प्रायेण शुभकृच्छुक्रादिव्यतिरिच्येत तदातिवाताभ्रप्रायानावृष्ट्यादिभयमाशंसते BhāgP. v. 22.13; DevīBhāP. viii. 16. 30; जन्तुः ... प्रपीड्यते। रोगेण गुरुणा वापि अनावृष्ट्यादिना तथा PadmP. i. 61. 87.

अनावेक्ष्य (an-āvekṣya) *adj.* [P. iv. 4.98] not good in thinking, not perceptive, thoughtless अविवेकमनावेक्ष्यमदाक्षिण्यम् ... जन्म नारीणाम् ĀścaCū. 3.30.

अनावेग (an-āvega) *adj.* not having excitement, not excited तस्यां पुरि विनीतायाम्। कच्चित् कुशलिनी प्रजा ...। परिपृच्छ्येति तूष्णींके स्थिते वृषभनन्दने।... अनावेगः सुवेग इदमभ्यधात् TriṣaŚaPuC. i. 5.86.

अनावेगम् (anāvegam) *adv.* without excitement कच्चिद् विनीतानगरीप्रजानामार्यस्य राज्ये जयवान् प्रमोदः।... एवं समापृच्छ्य नृपे निवृत्तेऽब्रवीदनावेगमिदं सुवेगः KathāK. 141. 14.

अनावेदन (an-āvedana) *n.* absence of experience तदित्थं संबन्धकालेऽनाश्रयणात् प्रत्ययकाले चानावेदनात् अनङ्गे वक्तुरेकत्वे वक्तृभेदेऽपि वर्णोपलब्धिसंस्काराद्यविशेषादुत्पत्तुमर्हत्यर्थज्ञानम् SphoṭSi. 122. 4.

अनावेदित (an-āvedita) *adj.* not made known, not declared अनावेदिते तु ब्रह्मणि ... न ब्रह्मविज्ञानं प्रपञ्चप्रविलयो वा जायेत BrahmSūBh. (Śaṅ.) 593. 16 (*on* iii. 2.21); एष च व्याधिरनावेदितोऽपि विदितो मया TilaMañ. 281. 16; 51. 18; अनावेदितस्यापि वत्सरादिविशेषस्येदानीं लेखनं कार्यम् SmṛtiCan. iii. 80.16; iii. 61.17; धनिनि प्रेते अनावेदिते च व्यवहारे, अनाहूतः सन्, स्वयमेवैत्य मृतपुत्रं निर्दिश्यामुष्यासौ धारयति, अहं साक्षीति यो ब्रवीति VyavaNi. 106. 12; 23. 12.

अनावेदितत्व (anāvedita-tva) *n.* the state of being not conveyed or expressed न तावद् वाच्यवाचकभावः, स्वशब्दैरनावेदितत्वात् Avalo. 93. 17 (*on* 4. 36)

अनावेदितवृत्तान्त (anāvedita-vṛttānta) *adj.* to whom information has not been provided केनाप्यनावेदितवृत्तान्तानां कथमिह ज्ञातीनामागमनम् TilaMañ. 273. 15.

अनावेदितसंप्रविष्ट (anāvedita-sampraviṣṭa) *adj.* who has entered without declaration (of arrival) दूरात् प्रतीहारनतः सः ... अनावेदितसंप्रविष्टः।... ऐक्षिष्ट शैलाग्रमिवेन्द्रशत्रुम् Bhaṭṭi. 12.8.

अनावेदिन् (an-āvedin) *adj.* who does not know भुवनमखिलं भासते यस्य भासा ... पृच्छन्ति स्वहृदयमनावेदिनो विष्णुमन्यान् BhāmiVi. 4. 12.

अनावेद्य (an-āvedya) *ger.* not having informed अनावेद्य तु यो राज्ञे संदिग्धेऽर्थे प्रवर्तते। प्रसह्य स विनेयः स्यात् NāraSm. 18.46; BṛhaspaSm. 115. 101; SmṛtiCan. iv. 388. 5; VyavaMa. 182.5; VīraMi.(Vyavahāra.) 260.8; राजयोग्यं च हस्त्यादिद्रव्यं राजन्यनावेद्यानाख्याय विक्रीतं तद् राजगाम्येव सर्वम् BālaKrī. i. 287. 26 (*on* 2. 266); i. 278.21 (*on* 2. 226); तव योग्येत्यनावेद्य न दत्तासौ मया क्वचित् BṛKathāMañ. iii. 1.25; इयद्दूरमनावेद्य यातोऽस्युबानतः कथम् KathāSaSāg. xi. 1.29.

अनावेद्य (an-āvedya) *adj.* I not describable चिन्तयन्ती — असंख्यैरपि निदर्शनैरनावेद्यहृद्यतास्वरूपेण सारमिव सुधारसस्य ... आदाय ... मकरकेतुना परां स्वादुतामानीतेन भाविता ... विह्वलतामगच्छम् TilaMañ. 313.5; II not to be told or informed अनाप्तसमये तस्य न वयुः पथि रक्षिणः। न स्वप्नवृत्तमभ्यासीदनावेद्यं महीभुजे RājTa.(Ka.) 8. 3273.

अनावेश (an-āveśa) *m.* absence of agitation or excitement विवृतं प्रकारमेकेन अनावेशे आवेशे तु द्वाभ्याम् AbhinBhā. ii. 48. 19 (*on* 9. 95); अप्रत्यक्षभाविभूतपरस्वरूपे तु सात्त्विकावकाशाभावोऽनावेशादिति तत्राधनोऽभिनयः सत्त्वहीनोऽधमः स्मृतः इति वचनात् AbhinBhā. ii. 68. 13 (*on* 9. 173); *adj.* free from agitation or excitement गण्डौ ...। समौ स्वाभाविकौ भावेष्वनावेशेषु तौ मतौ SaṃgīRa. iv. 159. 13 (7.465); NṛtyaK. i. 3. 94.

अनावेशित (an-āveśita) *adj.* not imposed (स्थानेनानेन कर्तव्यः संलापस्तु स्वभावजः) स्वभावजः अनावेशितः AbhinBhā. ii. 109. 13 (*on* 10. 54)

अनावेश्यत्व (anāveśya-tva) *n.* the state of not being imputed or imposed भवति यसौ ... अवश्यं फलदानादैकान्तिकः ... यमनियमादिमत्त्वात् शुद्धः शरीरभेदे पुनरनावेश्यत्वादक्षयफलः MāṭhVṛ. 9. 5 (*on* 2)

अनाव्य (a-nāvya) *adj.* [*f.* -ā] [P. iv. 4.91] not navigable यद्यपोऽनाव्या रथेन तरति हरति चैनाः HirŚS. x. 3.14 (1063. 7); अव्यात् क्रव्यादघूर्णनयनजलसंविग्नु नव्याननाव्यान् पुष्प(?ष्ण)न्ती सिन्धूपूरान् रथचरणफेनैर्भिकादम्बिनी वः SudarŚ. 37.

अनाव्याधा (an-āvyādhā́) *adj.* (*f.*) impenetrable अनाव्याधां देवपुरां प्रपद्य शिवा स्योना पतिलोके वि राज AV. xiv. 1. 64; अन(?ना)व्याधाम् AV.(P.) xviii. 6. 12.

अनाव्यूह (an-āvyūha) *adj.* effortless, free from exertion or striving, cf. अनायूह [DBHS.]

अनाव्यूहत् (an-āvyūhat) *adj.* not exerting स न कंचिद्धर्ममाव्यूहति ... तस्यैवमनाव्यूहतोऽनिर्व्यूहतस्त्रैधातुके चित्तं न सज्जति PrasaPa. 298. 14 = 517.21.

अनाव्रस्क (an-āvraská) *adj.* not harmful, not giving offence to त्रीणि वै वशाजातानि विलिप्ती सूतवशा वशा। ताः प्र यच्छेद् ब्रह्मभ्यः सोऽनाव्रस्कः प्रजापतौ AV. xii. 4.47; AV.(P.) xvii. 20.7.

अनाव्रस्क (ā́n-āvraska) *m.* non-injury एनं प्रतिप्रोच्याग्निमत आत्मनोऽनाव्रस्काय TaiS. III. i. 5. 1; पराञ्चा वर्तेतेऽध्वर्युः पशोः संज्ञप्यमानात् पशुभ्य एव तन्निह्नुत आत्मनोऽनाव्रस्काय TaiS. VI. iii. 8.3; VI. i. 10. 3; नापो रेवत्यै पुरस्तात् किंचन परिहरेदिति तदिह स्थितमनाव्रस्काय KauṣīBr. 11. 8 (52. 23); परोऽक्षमेव तद्देवेभ्य आत्मनोऽवद्युत्त्यनाव्रस्काय TaiBr. I. v. 6.7; III. ix. 9. 3.

अनाव्रीड (an-āvrīḍha) *adj.* not freed from religious disabilities एकेनापि चेद्गुनो विंशतिगणो भिक्षुसंघस्तं भिक्षुमावर्हेत् स च भिक्षुरनाव्रीढ(?ढ)स्ते च भिक्षवो गा(?ग)र्ह्याः PrātiSū. 13. 22 [cf. आव्रीढ, DBHS.]

[1]**अनाश** (an-āśa) *adj.* devoid of desire or hope अनाशं नरि पौरुषम्। विदधे ... सैन्यमनाशम् RāghPāṇ.(Dha.) 18.67 (comm. अनाशम् ... अलोभितया स्वस्थम्); कुर्वीत सततं कर्मानाशोऽसक्तो मदर्पणम् GaṇeP. ii. 139.8; कदापि नानाशः स्याः Nalo. 4. 43; 2. 9; 3. 17; तैः कृतसेनानाशाः कुरवो यदुरेव साध्वसेनानाशाः YudhiVi. 2.3.

[2]**अनाश** (a-nāśa) *adj.* not liable to destruction वपुः ... अनाशः ... यः कफात्मकः BhelaS. 185. 10(6. 18); सुस्थितत्वादनाशं निश्चितान्यः ...। अन्त्यावस्थाकालयोग्योपयोगं क्लेशेऽभीष्टं नागम् ŚiśuVa. 18. 31 (comm. अनाशमनपायम्); संप्रहारे सः ...। व्यधाद् ... नानाशम् ... अहितम् HarVi. 43. 304; RāghPāṇ.(Dha.) 18. 67; उपैमि कदा नु ... शमनाशम् Nalo. 3. 46 [AnekāK. 307 and comm. *on* AnekāSaṃ. 3.231 give *anāśa* as the meaning of *ananta*]; *m.* absence of destruction or loss, non-destruction अनाशाय कृतं कर्म तस्य चेष्टः फलागमः MahāBhā. xv. 42.6; यस्यानाशाच्च नाशोऽस्ति प्रीणिता येन देहिनः AṣṭāSaṃ. i. 104. 16 (1. 19); पाणिपादादिमान् देहो नात्मा ... तत्तच्छक्तेरनाशाच्च न नियम्यो नियामकः ViveCū. 158; जीवः ... अमृतश्च देहनाशेऽप्यनाशात् Bhām. 181.9 (*on* i. 2.18); स च सत्यपि आत्मनि नष्टोऽनुभवः तस्य हि अनाशे इदम् PratyabhiVi. i. 96.3 (*on* i. 2.4); (न्यासः) नाशे मूल्यद्वारेण दाप्यः। अनाशे तु स्वरूपत एव SmṛtiCan. iv. 419.14; अविभागादनाशा(च?) अणुकादि न नश्यति TarkSaṃ.(Ā.) 43. 23; पाशुकदेवतावाहनप्रकाशमन्त्यसंस्कारस्यानाशः इन्द्रादिवाच्यदेवतास्मरणस्य भावित्वात् BhaṭṭDī. iv. 186.2 (*on* xi. 3. 11); [Loc.] in the sense other than destruction वेः क्नः शब्दे चानाशे ŚākaṭāVyā. i. 4. 57; SiddhaHe. iii. 3. 85.

अनाशंस (an-āśaṃsa) *adj.* [*f.* -ā] devoid of desire, desireless विसप्रासेऽप्यनाशंसा सोत्कण्ठा प्रियदर्शने।... बाढं ताम्यति हंसिका SamarāSaṃ. 2. 94; मृत्युजीवितयोर्येऽनाशंसास्तेषां द्वुराः किंतु PrabhāC. 8. 1.

अनाशंसम् (anāśaṁsam) *adv.* without expectation (of anything in return) (दानम्) कालशुद्धं तु यत्किंचित् काले पात्राय दीयते । भावशुद्धं त्वनाशंसं श्रद्धया यत् प्रदीयते TriṣaŚaPuC. i. 1.184.

अनाशंसा (an-āśaṁsā) *f.* cessation of (all) desires, JainaL.

अनाशंसित (an-āśaṁsita) *adj.* [*f.* -ā] **1** unsought for, not expected (कामः) क्लेशादवाप्तोऽयमिति न तेन तथा प्रीयते, यथानाशंसितोपनतेन BrahmSi. 2.23; **2** not spoken of तपस्याथ तावनाशंसिता भृशम् । हृतमांसावुभौ चक्रे ŚāliC. 6.104 (comm. अप्रशंसिता)

अनाशंसु (an-āśaṁsu) *adj.* [P. iii. 2.168] not desirous स एवायम् ··· मणिः, यद्रूपरूपमे वयमनाशंसवः संवृत्ताः SubhaDha. 2.9(22)

अनाशंस्य (an-āśaṁsya) *adj.* not desirable प्राप्तं त्वामेव किल्बिषम् । आकिंचन्यमनाशा(v. l. शं)स्यम् MahāBhā. xii. 8.11.

[1]**अनाशक** (a-nāśaka) *adj.* **1** not a destroyer, cf. **अनाशकत्व**; **ii** (anāśa-ka) not having destruction, imperishable, cf. **अनाशकफल**.

[2]**अनाशक** (ánāśa-ka) *m., n.* **1** fasting, abstention from eating food (also implying not eating at will) ता हेमाः प्रजा अनाशकेन नोत्पराबभूवुः ŚatBr. II. iv. 3.2; II. iv. 3.3; तडउपवसथेऽनाशकमुपेयुरेतद्धै सर्वं तपो यदनाशकः ŚatBr. IX. v. I. 6; IX. v. 1.9; तमेतम् ··· विविदिषन्ति ··· श्रद्धया यज्ञेनानाशकेन ŚatBr. XIV. vii. 2.25; BṛĀraU. iv. 4.22; ŚāṅkhāĀ. 13.1 (47.2); ब्रह्मचर्यम् ··· अथःशायितानाशक इति तपांसि GautDS. iii. 1.15; BaudhDS. iii. 10.14; कामानशनम् अनाशकम्, न तु भोजननिवृत्तिः, भोजननिवृत्तौ म्रियत एव, न आत्मवेदनम् BṛĀraUBh. 646.8 (*on* iv. 4.22); तपसोऽनाशकस्य कामानशनमेव तपो, हितमितमेध्याशिनो हि ब्रह्मणि विविदिषा भवति, न तु सर्वथानश्नतो मरणात् Bhām. 45.19 (*on* i. 1.1); BṛĀraUBhVā. iv. 4.1057; अनाशकेनानशनेन TattvPrakā. 191B.11 (*on* iii. 4.26); उपवासस्तु ··· अनाशकम् Vaija. 95.144; **ii** abstention from eating food (unto death) एष विधिर्वीराध्वाने वानाशके वा ParaHaṁsPaU. 483.12; YājñaU. 601.26 (2); JābālaU. 5; BālamBha. iii. 18.14 (*on* 3.6); अनाशकं वा वृद्धाश्रमं वा गच्छति MānŚS. 183.21; प्रायानाशकशस्त्राग्निविषोदकोद्बन्धनप्रपतनैश्चेच्छताम् GautDS. ii. 5.11; मत्ये त्वग्निमारोहेद् भृगुतुङ्गे त्वनाशन(v. l. क)म् MahāBhā. iii. App. I. 13 (8); अनाशकाग्न्योर्विशतां शूरा यान्ति परां गतिम् MahāBhā. xii. 79.28; मरुं साधयतो राज्यं नाकपृष्ठमनाशके MahāBhā. xiii. 7.18 = xiii. 57.14; xiii. 26.58; प्रव्रज्यानाशकेषु च। प्रत्यावसितवर्णानां कथं शुद्धिर्विधीयते ParāSm. 12.5; चन्द्रक्षयानाशकसंयुगेषु यः प्रेतपक्षे मृतवान् सपिण्डः। ··· भवन्ति तेषामिह पार्वणानि BṛParāSm. 7.146; 8.89; YājñaSm. 3.154; ViṣṇuSm. 22.47; विषप्रपाताद्यिमृते प्रायो(? या)नाशकयोरपि। ··· सद्यःशौचम् MārkP. 35.45; MatsyaP. 191.97; अनाशकान्निवृत्तास्तु ···। चरेयुस्त्रीणि कृच्छ्राणि KūrmaP. 689.6 (2.34); अनाशकं तु यः कुर्यात्तस्मिंस्तीर्थे नराधिप KūrmaP. 747.5 (2.39) = SkandP. v(3).28.132 = v(3).29.30 = PadmP. i. 21.29; अनाशन(v. l. °कं) यः कुरुते SkandP. iv. 64.88; VarāP. 141.13; महायशाः । अनश्नन् देहमुत्सृज्य (v.l. अनाशकं चरित्वा तु) ··· स्वर्गमाप्तवान् BrahmP. 12.48; 125.24; अनाशकस्य राजेन्द्र फलसंख्या न विद्यते Aparā. 880.13 (*on* 3.6); अनाशके मरणपर्यन्तं कृताहारपरित्यागसंकल्पे (सद्यः शौचम्) HārLa. 115.2; BālamBha. iii. 169.3 (*on* 3.280)

अनाशकच्युत (anāśaka-cyuta) *adj.* who has swerved from the vow of fasting (unto death) जलाग्नु(? ग्न्यु)द्बन्धनभ्रष्टाः प्रव्रज्यानाशकच्युताः। ··· चान्द्रायणेन शुध्यन्ति YamaSm. 22; BṛYamaSm. 1.3; Mitā. 476.6 (*on* 3.280); Aparā. 1192.27 (*on* 3.292)

अनाशकत्व (anāśaka-tva) *n.* the state of being a non-destroyer घटं न जानामीत्यज्ञानस्य जातिमानित्यादिज्ञानेन नाशः स्यात्। अनवच्छिन्नघटत्वप्रकारताकत्वस्य निवेशे तु घटत्वमात्रप्रकारकधीप्रकारत्वानित्यस्याप्यनाशकत्वापत्तिर्गौरवं च LaCandr. 678.27.

अनाशकनिवृत्त (anāśaka-nivṛtta) *adj.* who has abandoned the vow of fasting (unto death) अनाशकनिवृत्तश्च गृहस्थत्वं चिकीर्षति। स चरेत् त्रीणि कृच्छ्राणि AṅgiSm. 140; ĀpaSm. 9.7; AgniP. 170.37; ViṣṇuDhaP. ii. 73.210; Mitā. 475.32 (*on* 3.280)

अनाशकफल (anāśaka-phala) *n.* fruit not having destruction, imperishable fruit अनाशकफलं ब्रूहि भगवंस्तत्र कीदृशम् MatsyaP. 108.2; PadmP. i. 45.1.

अनाशकमृत (anāśaka-mṛta) *adj.* who is dead by fasting अनाशकमृतानां च क्षयाहेऽपि च पार्वणम् । संन्यासवद्धि मन्यन्ते केचिद् विदुरवैक्रम् BṛParāSm. 7.151; अनाशकमृताः शूद्रा महाकालवने नराः। ··· यान्ति विमानैरर्कसंनिभैः SkandP. v(1). 7.73.

अनाशकादि (anāśakādi) *adj.* fasting unto death and the like (अनाशकाग्निप्रवेशजलप्रपतनोद्यमी) अतश्च धर्मबुद्ध्यभिमानादनाशकादावुद्युक्तो यः एवंवृत्तः, स बध्यते BālaKrī. ii. 57.15 (*on* 3.155); Aparā. 1192.17 (*on* 3.292); तपो ह्यनाशकाद्यतिबलैरेव शक्यत इति कृते तस्य प्राधान्यम् ManvaVi. 69.21 (*on* 1.86): तपसानाशकादिना ManvaVi. 1457.23 (*on* 11.227)

अनाशकादिप्रच्युत (anāśakādi-pracyuta) *adj.* (person) who has swerved from the vow of fasting unto death and the like अथानाशकादिप्रच्युतप्रायश्चित्तानि Aparā. 1192.15 (*on* 3.292)

अनाशकायन (anāśakāyana) *n.* a course of fasting as a penance अथ यदनाशकायनमित्याचक्षते ब्रह्मचर्यमेव तत् ChāndoU. viii. 5.3; ज्ञानाद्यज्ञः एषणादिष्टं सत्त्राणात्सत्रायणं मननान्मौनम् अनशनादनाशकायनम् ··· इत्यादिभिर्मिहद्भिः पुरुषार्थसाधनैः स्तुतत्वात् ब्रह्मचर्यं परमं ज्ञानस्य सहकारिकारणम् ChāndoUBh. 495.9 (*on* viii. 5.3)

अनाशकिन् (anāśak-ín) *adj.* who abstains from eating (at will) पराङेत्यज्यामुयी । पराङेत्यनाशकी ··· विद्वान् TaiĀ. i.27.4 (170.1) (*but* Sāy. नाशकः अपमृत्युव(? र्व)न्यक् कर्म वा तद्योगान्नाशकी, तद्राहित्यात् अनाशकी); *m.* mendicant (*lit.* who abstains from taking food at will) यतिः पाराशरी भिक्षुः परिव्राट् पारक्षिकः। अनाशकी Vaija. 96.160; AgaNi. 83.

अनाशङ्क (an-āśaṅka) *adj.* free from doubt प्रायेण तावत् प्रमातॄणामनाशङ्क एव ज्ञानोत्पत्तौ व्यवहारो दृश्यते Kāśi. i. 91.20 (*on* 2.52); यदा तावदाप्तवाक्यादनाशङ्कमेव ज्ञानं जातम् ··· तदा कल्याणमेव Kāśi. i. 146.6 (*on* 2.162)

अनाशङ्कनीय (an-āśaṅkanīya) *adj.* [*f.* - ā] **1** not fit to be doubted or questioned अथ पिङ्गलकः ··· अनाशङ्कनीयम् ··· राजत्वमनुभवन्नास्ते Tantrākhyā. 4.18; Pañcā. 4.32; प्रमातृरूपता तु ज्ञानस्यानाशङ्कनीयैव Bṛha. 254.2; (*on* i. 1.5) अवयवशस्त्ववद्योतनमनाशङ्कनीयमेव SphoṭSi. 92.1; सखे, निरर्गलवागसि। यदनाशङ्कनीयं तदाशङ्कसे ViddhaŚā. 3.5(4); दुष्कृतस्येव सुकृतस्यापि प्रक्षय इति तैः पुनरनाशङ्कनीयमेवाशङ्कितम् Bhām. 634.6 (*on* iii. 3.29); सवनीयस्यापि तुल्यायामुत्पत्तिरितरत्र गुणार्थं श्रवणमिति नास्त्येव ··· प्रकरणम्। अनूबन्ध्यस्य त्वनाशङ्कनीयमेव ŚāstrDī. 304.5 (*on* iii. 6.7); NyāyKu. 189.22; गानविध्यानर्थक्यादनाशङ्कनीयः पर्युदासः MayūMāli. 777.19 (*on* x. 8.6); **2** not fit to be thought of, not fit to be considered शास्त्रप्रामाण्यादनाशङ्कनीयोऽत्र प्रत्यवायप्रसङ्गः BrahmSūBh.(Śaṅ.) 777.16 (*on* iv. 1.5); उपमानमनाशङ्कनीयमेवास्मिन्नर्थे NyāyMañ. i. 228.19; अतस्तद्विरोधोऽप्यनाशङ्कनीयः BālaKrī. ii. 21.6 (*on* 3.45); शब्दविरोधप्रकारास्त्वनाशङ्कनीया एव ĀgaPrā. 31.16; युगपदुत्पादस्तु स्मृतीनामनाशङ्कनीय एव NyāyKa. 269.8; उपमानं तु बाधकमनाशङ्कनीयम्, विषयानतिरेकादिति केचित् NyāyKuA. ii(1).193.1; घटत्वस्याप्रवेशेनानन्तव्यक्तिप्रवेशकल्पना अनाशङ्कनीयैव MīmāKau. i. 145.4 (*on* i. 3.33); अद्राक्षुरविदूर एव ते ··· अनाशङ्कनीयमर्वाचाम् ··· असंभावनीयं मनसापि स्वायंभुवं भवनम् NīlaVi. 40.14; अग्निष्टोमस्तोत्रमाश्रित्य रेवतीनां फले विधिरिति पक्षस्तु अनाशङ्कनीय एव MayūMāli. 156.6 (*on* ii. 2.12)

अनाशङ्कनीयतर (anāśaṅkanīya-tara) *adj.* not to be doubted at all तत्र तावत्कारकविभक्तिनिर्देशादनाशङ्कनीयतरे सति द्रव्यसंबन्धे क्रयसंबन्धः श्रुतिबलीयस्त्वाद् भवेत् TantrVā. 695.6 (*on* iii. 1.12)

अनाशङ्कनीयत्व (anāśaṅkanīya-tva) *n.* **1** the state of being what is not to be considered or thought of प्रामाण्यपरिच्छेदे तु किं तत्प्रमाणमिति चिन्त्यताम्, प्रत्यक्षमनुमानं वा प्रमाणान्तराणामनाशङ्कनीयत्वात् NyāyMañ. i. 155.13; अनवगतेषु स्मरणस्याप्यनाशङ्कनीयत्वात् NyāyKuA. i. 175.3; स्खलद्वृत्तित्वाभावे मुख्यार्थबाधादेर्लक्षणानिबन्धनस्यानाशङ्कनीयत्वात् Loc. 24.7 (*on* 1.4); न चान्यत्प्रमाणमस्ति यन्मीमांसयानुगृह्येत । किं चागमोऽपि भन्वे(? भवन्ने)द एव वक्तव्यः। अन्वयस्यानाशङ्कनीयत्वात् NyāySu.(Ja.) 13A.3 (*on* i. 1.1); 'यावज्जीवं दर्शपूर्णमासाभ्यां यजेत 'इति विधिभ्यां तेषां प्रत्यवायपरिहारार्थत्वावगमेन ··· स्वर्गसंबन्धप्राप्तेरनाशङ्कनीयत्वात् VidhiRa. 8(40.2); न चेदं गाव्यादिष्वपि मुख्यार्थान्तराभावेन लक्षणागौण्योस्तावदनाशङ्कनीयत्वात् MīmāKau. i. 124.1 (*on* i. 3.25); iii(2). 145.23 (*on* ii. 2.2); **2** the state of being what is not to be doubted पुरुषबुद्धिदोषकृतस्याप्रामाण्यस्यानाशङ्कनीयत्वाद्विधिवाक्यस्य धर्मे प्रामाण्यं सुस्थितम् NyāyMāVi. 21.13 (*on* i. 1.8)

अनाशङ्कनीयसंश्लेष (anāśaṅkanīya-saṁśleṣa) *m.* innate connection (between word and its meaning) which is not to be doubted अभिधानाभिधेयनियमनियोगः समय उच्यते, यथैवं किमनाशङ्कनीयसंश्लेषपरिचोदनेन तद्दूषणेन NyāyMañ. i. 221.10.

अनाशङ्कम् (anāśaṅkam) *adv.* without any fear प्रसीद यद् ब्रवीषि त्वं तत् करोमि न ते मृषा। ब्रवीम्येतदनाशङ्कं यच्चे कार्यं मयाधुना MārkP. 62.29.

अनाशङ्कमान (an-āśaṅkamāna) *adj.* not doubting अनाशङ्कमानो वा

किं परस्मादुपदेशमपेक्षेत PramāVāSvopVṛ. 40.18; अन्यैरवितर्कयन् अन्यैस्सह दोषमनाशङ्कमानः VīraMi.(Saṁskāra.) 848.8.

अनाशङ्का (an-āśaṅkā) *f.* **i** improper doubt सर्वे प्राणा अनूत्क्रामन्ति इति च प्राणैर्गमनस्य प्राप्तत्वात्। तस्मादुत्क्रामन्तीत्यनाशङ्कैवा ChāndoUBh. 295.10 (*on* v. 10.2); **ii** absence of doubt (about being the experiencer) प्राणबाह्यस्य अन्यस्य अनभ्युपगमाद् भोक्तुः ··· सर्वदेवानां प्राण एव एकत्वोपपादनाच्च। तथा करणभेदेष्वनाशङ्का BṛĀraUBh. 233.17 (*on* ii. 1.15)

अनाशङ्कित (an-āśaṅkita) *adj.* not doubted यदि सांनाय्यं सोमयाजिनः, न कालार्थं श्रवणं भवितुमर्हति।··· अनाशङ्किते तस्मिन्ननाशङ्कितवचनम् ŚābaBh. 2085.15 (*on* x. 8.42); अनन्तरशब्दाध्याहारस्य 'वायोरग्निः' इत्यत्राप्यनाशङ्कितस्य शङ्कार्हत्वे वा, तत्रैव परिहर्तव्यतया पुनः शङ्कानुपपत्तेः ŚrutaPra. ii. 354.4 (*on* ii. 3.17)

अनाशङ्कितत्व (anāśaṅkita-tva) *n.* the state of being that which is not doubted प्रमातृरूपता तु ज्ञानस्यानाशङ्कनीयैव, अनाशङ्कितत्वाद् Bṛha. 254.8 (*on* i. 1.5)

अनाशङ्कितदोष (anāśaṅkita-doṣa) *adj.* of which evil consequences are not suspected उक्तेभ्योऽन्यानि कर्माणि ···। अनाशङ्कितदोषाणि त्वया कार्याणि यत्नतः TaiUBhāVā. 37.10(1)

अनाशङ्कितदोषत्व (anāśaṅkitadoṣa-tva) *n.* the state of being that the defects or faults of which are not feared अपौरुषेयत्वेन तन्मूलत्वेन वानाशङ्कितदोषत्वादिना शोभनानि वाक्यानि NyāySu.(Ja.) 2A.3 (*on* i. 1.1); न तावत् साक्षिणि बाधशङ्का तस्य नित्यानुभवरूपतया वेद इव तात्पर्यभ्रान्तेरप्ययोगेन वेदादप्यनाशङ्कितदोषत्वाद् Nyāyāmṛ. 136B.9.

अनाशङ्कितदोषागम (anāśaṅkitadoṣāgama) *m.* scripture about which defects or faults are not feared पौरुषेयतया शङ्कितदोषानुमानस्यापौरुषेयतया अनाशङ्कितदोषागमानुग्राहकतर्कविशेषत्वात् ··· ब्रह्म लक्ष्यति PrakaVi. 38.10.

अनाशङ्कितपरिभवातङ्क (anāśaṅkita-paribhavātaṅka) *adj.* not apprehending fear of defeat दानवाः ··· महता सेनया साकमागत्य ··· बोधयामासुरनाशङ्कितपरिभवातङ्कसुखशयितानमृताशनान् NīlaVi. 16.11.

अनाशङ्कितभटसिंहनाद (anāśaṅkita-bhaṭasiṁhanāda) *adj.* wherein even the war-cry (*lit.* lion-roar) of soldiers is not apprehended सुरपतिः ··· अनाशङ्कितभटसिंहनादम् ··· आगत्य पुनर्नगरम् ··· जजागार तां रजनीम् NīlaVi. 14.15.

अनाशङ्कितवाक्छल (anāśaṅkita-vākchala) *adj.* who has not suspected any guile in the words सा वागवाञ्छितमां नलेन तेषामनाशङ्कितवाक्छलेन NaiṣC. 10.49 (comm. अनाशङ्कितमननुसंहितं देवानां वाक्छलं येन)

अनाशङ्कितविप्रलम्भभ्रान्त्यादिमूला (an-āśaṅkitavipralambhabhrāntyādimūlā) *adj.* (*f.*) not having doubtful origin involving deception, illusion etc. अनाशङ्कितविप्रलम्भभ्रान्त्यादिमूलाः ··· स्मृतयो निर्व्याजप्रामाण्याः शक्यन्ते धर्मव्यवहाराङ्गत्वेन स्थापयितुम् TantrVā. 83.9 (*on* i. 3.3)

अनाशङ्कितव्यभिचारा (anāśaṅkita-vyabhicārā) *adj.* (*f.*) who is not suspected of unchastity अस्मादेव वचनादनाशङ्कितव्यभिचारायाः सकलधनग्रहणं गम्यते Mitā. 242.29 (*on* 2.135); Subodhi. 70.10 (*on* 2.135); VīraMi.(Vyavahāra.) 502.23; BālamBha. ii. 200.23 (*on* 2.135)

अनाशङ्कितान्रस्तुतोपन्यास (anāśaṅkitāprastutopanyāsa) *m.* putting forth what is undoubtedly irrelevant (स्वर्गादिफलम्) तत् त्वनाशङ्किताप्रस्तुतोपन्यासादसंबद्धमिति पूर्वोक्तमेव न्याय्यः TantrVā. 553.22 (*on* ii. 2.26)

अनाशङ्क्य (an-āśaṅkya) *ger.* not having considered, not having given thought (to it) 'भवन्ति' इति पक्षमनाशङ्क्यैव 'किं वा ते भावयन्ति' इति प्रश्नोऽयुक्तः AbhinBhā. i. 343.11 (*on* 7.1); (ऋतुपर्णः) अन्यायमनाशङ्क्य विकृतिमान् आश्वस्याम् (दमयन्त्याम्) Nalo. 4.17.

अनाशङ्क्य (an-āśaṅkya) *adj.* [*f.* -ā] **A** not fit to be doubted प्रवर्तकाध्यक्षस्य ··· चन्द्रिद्राद्यनुपप्लुतं सदासन्नदेशमनाशङ्क्यव्यञ्जकाधीनान्यथाभिव्यक्ति च वस्तु गृह्णाति DharmoPra. 19.19; कर्मान्तराकरणजन्यप्रत्यवायानुत्पादस्य फलत्वमनाशङ्क्यमेव SiddhāTa. 26.17; न हि व्रीहिनियमेऽप्युपस्तरणाद्यर्थस्यान्यस्य निवृत्तिरिष्टा । अतश्च कल्पादिप्रणयनवैयर्थ्यमनाशङ्क्यम् MīmāKau. i. 90.17 (*on* i. 3.12); **B** not fit to be considered, not fit to be thought of प्रत्यक्षाद्यन्तर्भावस्त्वनाशङ्क्य एवातोऽप्रमाणत्वात् NyāyRa. 858.10 (*on* 7.42); अत्र नामधेयत्वमनाशङ्क्यमिति गुणविधित्वेनैव पूर्वः पक्षः ŚāstrDī. 87.8 (*on* i. 4.16); उपवीतादीनां तु व्यभिचाराद् सहकारित्वमनाशङ्क्यमेव NyāySu.(So.) 11.20 (*on* i. 2.2); 18.6 (*on* i. 2.5); सर्वव्यक्तिसादृश्यं तु तासाम् ··· अनाशङ्क्यमेव MīmāKau. i. 146.11 (*on* i. 3.33); i. 265.8 (*on* i. 4.21); स्तोभानाम् ··· इष्टत्वेन भाव्यत्वानुगमादर्थज्ञानं सामनामपरिपूर्तिश्चेत्यनेकोद्देश्यताप्यनाशङ्क्या MīmāKau. iii(1). 19.16 (*on* i. 2.7); iii(2). 69.2 (*on* ii. 1.9); iii(2). 287.20 (*on* ii. 2.26); शब्दान्तराभ्यासप्रकरणान्तराणि त्वनाशङ्क्यान्येव SetuBa. 288.26.

अनाशङ्क्यक (anāśaṅkya-ka) *adj.* not fit to be doubted अन्वसविम्बाशौचमध्ये विदेशमृतान्यारोहणं त्वनाशङ्क्यकमेव NirṇaSi. 343.13.

अनाशङ्क्यत्व (anāśaṅkya-tva) *n.* **A** the state of not being fit to be considered (as possible) संधिविग्रहौ चात्र क्रमेण तुल्यप्रमाणे।··· द्वौ चेमौ विरुद्धाविति तयोर्युगपत्प्रवृत्ति प्राप्नुतश्चात्र युगपत्प्रकारान्तरस्यानाशङ्क्यत्वाद् AlaṅkāSa. 158.8; रेखाद्वयपक्षस्यैवाश्रितत्वेन वीथ्यन्तराभावेन विनिगमनाविरहस्यानाशङ्क्यत्वाद् SetuBa. 334.26; **B** the state of not being fit to be doubted बीजाङ्कुरयोर्भिन्नप्रतिबन्धस्यानाशङ्क्यत्वादुत्पत्तिः प्रतिबध्येत MīmāKau. i. 4.24 (*on* i. 3.1)

अनाशङ्क्यमानविनाश (anāśaṅkyamāna-vināśa) *adj.* whose destruction is not being doubted अनुपजातावयवक्रियतयानाशङ्क्यमानविनाशेऽन्त्यतन्तौ जातया क्रियया पटनिष्पत्त्यनुमाने क्रियमाणे पटप्रत्यक्षताकाले व्यवधानसंभवात् NyāyMañ. i. 117.25.

अनाशङ्क्यव्यवहार (anāśaṅkya-vyavahāra) *m.* statement (*lit* usage) which is not fit to be doubted स एव निर्वर्ण्यपृष्टो यदि त्रिचतुरज्ञानमात्मन उपदिशति, तावदेव स्वप्रमाणवदनाशङ्क्यव्यवहारसिद्धिः Kāśi. I. 146.13 (*on* 2.162)

अनाशङ्क्यसमुत्थान (anāśaṅkya-samutthāna) *adj.* development of which cannot be guessed अव्या(?व्या)मूलादनाशङ्क्यसमुत्थाने मनोरथे। काम्युन्मीलति निःसीमा सा प्रबन्धस्य वक्रता।··· कन्दात्प्रमूलसंभाव्यसमुद्भेदे समीहिते VakroJī. 222.10.

अनाशतस् (anāśa-tas) *adv.* on account of the absence of destruction असत्त्वे सर्वभावानां नित्यत्वं स्यादनाशतः TattvSaṁ. 371.

[1]**अनाशन** (an-āśana) *n.* **I** act of fasting or abstaining from food unto death पुष्करे तु तपस्तप्येद्दानं दद्यान्महालये। मलये त्वग्निमारोहेद् भृगुतुङ्गे त्वनाशनम् MahāBhā. iii. App. I. 13(8); PadmP. i. 39.85; अनाशनं यः कुरुते मद्भक्त इह सुव्रतः। न तस्य पुनरावृत्तिः SkandP. iv. 64.88; देहत्यागान् परित्यज्य सलिलाग्न्यवह्निषु। अनाशने वा धर्मज्ञ मृताः स्युः स्वर्गगामिनः ViṣṇuDhaP. ii. 117.6; अनाशने भारत चाक्षया गतिः BhaviP. 789B.21 (iv. 126.48); यो मृतोऽमरकण्टके। अग्निप्रवेशेऽथ जले तथा चैव अनाशने। अनिवर्तिका गतिस्तस्य PadmP. i. 13.29; i. 16.14; **ii** act of fasting in general उपवासस्तूपवस्त्रं संन्यासः स्यादनाशनम् NāmaMāli. 393; *adj.* not taking food, fasting नानाशनः स्यान्न महाशनः स्याद् MahāBhā. xii. 261.25.

[2]**अनाशन** (a-nāśana) *adj.* imperishable अक्षरं स्याद् ब्रह्मणि च वर्णे मोक्षेऽप्यनाशने NānārthaMa. 1569.

अनाशनतस् (anāśana-tas) *adv.* from starvation कुलगृहं पितृगृहं तद्वर्गो मातापित्रादिः संरक्षति अनाशनतः संगोपयति JñātāDhaṬ. 119A.2.

अनाशप्रसङ्ग (anāśa-prasaṅga) *m.* undesired contingency of non-destruction न चैकद्रव्यारब्धं द्रव्यम्। कार्यद्रव्यस्यानाशप्रसङ्गात् TattvPradī.(Ci.) 315.6; कर्मैव संयोगनाशकं स्यादिति चेन्न ··· हस्ततत्पुस्तकशरीरतत्संयोगानामनाशप्रसङ्गाद् Upask. 329.5 (*on* vii. 2.10)

[1]**अनाशमनस्** (anāśa-manas) *adj.* whose mind is devoid of desire or hope व्यसनं त्वमुपैषि कदा नु सभीशमना शमनाशन् अनाशमनाः Nalo. 3.46.

[2]**अनाशमनस्** (anāśa-manas) *adj.* not having the mind on destruction व्यसनं त्वमुपैषि कदा नु सभीशमना शन् अनाशन् अनाशमनाः Nalo. 3.46 (comm. अनाशमनाः न विद्यते नाशे विनाशे मनो यस्य सः)

अनाशय (an-āśaya) *adj.* not having residual impressions तत्र ध्यानजमनाशयम् YogSū. 4.6; यदेव ध्यानजं चित्तं तदेवानाशयम् YogBh. 186.3 (*on* 4.6); आशेरत इत्याशयाः कर्मवासनाः क्लेशवासनाश्च। त एते न विद्यन्ते यस्मिंस्तदनाशयम् TattvVai. 186.14 (*on* 4.6); ध्यानजं समाधिजं यत् चित्तं तत् पञ्चसु मध्ये अनाशयं कर्मवासनारहितमित्यर्थः RājMār. 67.12; [Inst.] without intention स्वामिनः समर्पणीयोऽयमित्याद्यवेव सुचितं प्रयोजनमनाशयेन यत्किंचिद्दुक्त्वा गृहीत्वा च वाम्येनन् UdaySuKa. 35.11.

अनाशयित्वा (a-nāśayitvā) *ger.* not having destroyed विद्वांस्तथैव यः शक्तः क्लिश्यमानो न कुप्यति। स नाशयित्वा (v.l. अनाशयित्वा) क्लेष्टारं परलोके च नन्दति MahāBhā. iii. 30.12.

अनाशविनाशकरण (anāśavināśa-karaṇa) *n.* office for the prevention of (temporary) loss and destruction निवृत्तवृद्धिको बाधितस्त्वाक्रान्तमूल्यस्तत्रैवावतिष्ठेत, अनाशविनाशकरणाधिष्ठितो वा ArthŚā. ii. 74.3 (3.12)

अनाशस्त (an-āśastá) *adj.* not having hopes यच्चिद्धि सत्य सोमपा अनाशस्ता इव स्मसि RV. i. 29. 1; AV. xx. 74.1.

अनाशा (an-āśā) *f.* despair, dejection सुखं निराशः स्वपिति नैराश्यं परमं सुखम्। आशामनाशां कृत्वा हि सुखं स्वपिति पिङ्गला MahāBhā. xii. 168. 52; त्वदर्थसिद्धौ संदेहो निःसंदेहं तु भर्त्सनम्। अविलम्बेन यास्यामि मुक्त्वानाशां तथापि हि PariPar. 2.492.

अनाशातना (an-āśātanā) *f.* (Jain.) non-injury to or non-destruction of (Jain religious doctrine through censure) अत्र भावना — तीर्थंकराणामनाशातनायां तीर्थंकरप्रज्ञप्तधर्मस्यानाशातनायां, वर्तितव्यमित्येवं सर्वत्र द्रष्टव्यम् SthānṬ. 408B.7; 408A. 9; 408A. 12.

अनाशातनाविनय (anāśātanā-vinaya) *m.* training or desciplino of the non-injury to (Jain religious doctrine) उचितक्रियाकरणरूपोऽयं दर्शने शुश्रूषणाविनयः, अनाशातनाविनयस्तु अनुचितक्रियाविनिवृत्तिरूपः SthānṬ. 408B.3.

अनाशात्मन् (anāśātman) *m.* imperishable self सदसन्नाश्यनाशात्मपरिकीर्तनमूढया (मैत्रेय्या)। चोदितः पूर्वपक्षोऽयमिति सिद्धान्तमब्रवीत् ŚlokaVār. 5(17). 146 (726. 5)

अनाशापत्ति (anāśāpatti) *f.* undesired contingency of non-destruction प्रपञ्चनाशं प्रति ब्रह्मज्ञानस्य न कारणता, चरमतत्त्वज्ञानजन्यनाशस्यानाशापत्त्या श्रुतिविरोधापत्तेः LaCandr. 169. 27.

अनाशार्थ (a-nāśārtha) *adj.* not having the meaning 'to destroy' अनाशार्थाद् विपूर्वात् क्रगः कर्मण्यसति शब्दे च कर्मणि कर्तर्यात्मनेपदं स्यात् SiddhaHe. iii. 3.85.

अनाशासन (an-āśāsana) *n.* absence of hope (सर्वस्य स्वात्मा महेश्वर इति दूरतरं विप्रकर्षिता प्रत्याशा) प्रत्याशा — अनाशासने प्रवृत्ता आशा Bhāsk. i. 60.21 (*on* i. 1. 3)

अनाशास्य (an-āśāsya) *adj.* I undesirable कथं हि मन्त्र्याग्र्यधरो मनीषी ··· अनानृशंस्यं (v. l. अनाशास्यं) कर्म कुर्यादमूढः MahāBhā. v. 32.19; आकिंचन्यमनाशास्यमिति वै नहुषोऽब्रवीत् MahāBhā. xii. 8.11; इह महितेऽनाशास्यात्त्वापराधान्महीपते नाशा स्यात् YudhiVi. 6. 107 (comm. अनाशास्यात् अस्पृहणीयात्); II not to be expected, unattainable अस्माभिरप्यनाशास्यो रामस्य महिमान्वयः MahāvīC. 4.13.

अनाशास्यजय (anāśāsya-jaya) *adj.* for whom victory is not (a thing) to be sought after ततो वेलातटेनैव फलवत्पूगमालिना। अगस्त्याचरितामाशामनाशास्यजयो ययौ RaghuVa. 4. 44 (comm. अयत्नसिद्धत्वादप्रार्थनीयजयः)

अनाशास्यत्व (anāśāsya-tva) *n.* the state of not being desirable तच्च फलं यजमानगाम्येव, ऋत्विक्फलस्योपस्थानाद्यप्रयोज्यत्वेन तत्प्रकाशने तदङ्गत्वानुपपत्तेः। तस्य यजमानादाशास्यत्वेनाग्निं प्रत्यनाशास्यत्वात् BhāṭṭDī. ii. 68.4 (*on* iii. 8. 6)

[1]**अनाशित** (an-āśita) *adj.* [*f.* -ā] AI not taking food, fasting (as a vow) अनाशितानां ये लोकाः ··· या गतिश्चाग्निहोत्रिणाम् MahāBhā. xiii. App. I. 3(26); AII who has not taken food (स ददर्शाविदूरस्था राक्षसीः) अनाशिताः सदा पुष्टाः सर्वभक्षाः समुन्नताः Rāmā. v. 447*; v. 524*(3); नानाशितो नात्यशितः ··· नारीम् ··· व्रजेद् AṣṭāSaṁ. i. 60.6 (1. 9); i. 150. 1 (1. 28); शयीत किं चिदेवात्र सर्वश्चानाशितो दिवा AṣṭāHṛ. i. 8.29; आस्थापनम् ··· देयमनाशिते SiddhYo. 76(1).20; AIII having no food to eat नेच्छाम्यनाशितं द्रष्टुं कृशं मलिनमेव वा। देहीति चाभिभाषन्तं नगर्यां निर्धनं नरम् HariVaṁ. 86. 60; AIV where food is not available यः पुनर्भिक्षुर्जानन् तथानाशितं श्रमणोद्देशमुपस्थापयेत् ··· पायन्तिका PrātiSū. 26.8; B not fed अनाशितमतिथिं गृहे न वासयेत् ViṣṇuSm. 67. 30; कुटुम्बिनी ···। न मय्यनाशिते भुङ्क्ते BhāgP. iv. 28. 19; तस्यैवं वातगतिव्याध्युपसृष्टस्य प्रातरनाशितस्य सुरा(? राम्) ··· दद्यात् Hastyāyur. 218. 11 (2.21)

[2]**अनाशित** (a-nāśita) *adj.* I not killed राजलोके गते तेन नाशितोऽनाशितो निशि। दृष्ट्वा सैन्यं प्रागकस्मात् कुमारो हालिकं जगौ KumāPraPra. 43.31; II not destroyed, not removed अनिष्कृतमनाशितमेनो यैस्तेऽनिष्कृतैनसोऽकृतप्रायश्चित्ताः ManvaMu. 459.26 (*on* 11. 53)

अनाशितकुटुम्ब (anāśita-kuṭumba) *adj.* wherein (the whole) family has not taken food अनाशितकुटुम्बानि प्रभाहीनजनानि च। अलक्ष्मीकानि पश्यामि कुटुम्बिभवनान्यहम् Rāmā. ii. 1667*(4)

अनाशितंभव (an-āśitambhava) *adj.* [P. iii. 2. 45] by which one does not become satisfied (i. e. not causing satisfaction) भोगैरैन्द्रैर्नैवातृप्तः स किं तप्स्यति मर्त्यजैः। अनाशितंभवैरेभिः तदलं भङ्गुरैः सुखैः MahāP. 7. 50; अनाशितंभवानेतान् विषयान् धिगपायिनः। येषामासेवनं जन्तोः न संतापोपशान्तये MahāP. 11. 194; मकरन्दमिवापीय त्वद्वक्त्राब्जोद्गतं वचः। अनाशितंभवं भव्यभ्रमराः यान्त्यमी मुदम् MahāP. 25. 26; 28. 84.

अनाशिता (anāśi-tā) *f.* imperishability विशेषज्ञाननाशोऽतस्तान्येवानुविनश्यति। न प्रेत्य संज्ञास्तीत्युक्त आत्मनोऽनाशिता श्रुतेः IṣṭaSi. 187. 3.

[1]**अनाशित्व** (anāśi-tva) *n.* I the state of being what endures or lasts long द्विविधा च तानक्रिया तन्त्र्यां प्रवेशान्निग्रहाच्च।··· निग्रहस्त्वसंस्पर्शः मध्यमस्वरेणैव तु मूर्च्छनानिर्देशः कार्यो भवति अनाशित्वान्मध्यमस्य निग्रहे पर्यग्रहे वा NāṭyaŚā. 28. 33(20); मध्यमस्यानाशित्वमिति तावत् प्रधानं नियतं च AbhinBhā. iv. 18.27 (*on* 28. 33(20); II imperishability अबुद्धिपूर्वकस्तेषां निरोधोऽप्रतिसंख्यया। तौ च द्वावप्यनाशित्वादिष्टावकृतकावपि ŚlokaVār. 6. 23 (735.6); IṣṭaSi. 187. 4; प्रकाशमप्रकाशं वा ज्ञानं तस्य प्रकाशते। विद्यारूपादनाशित्वं न हि तत्त्वं विनश्वरम् ŚivDṛ. 6.46.

[2]**अनाशित्व** (anāśi-tva) *n.* the state of being one who abstains from food, abstinence from food न ज्ञातिभ्यो दया यस्य शुक्लदेहोऽविकल्मषः। हिंसा सा तपसस्तस्य नानाशित्वं तपः स्मृतम् MahāBhā. iii. 200.100 (CP. Ed.) (BhārBhāDī. अनाशित्वम् अशनत्यागः)

अनाशित्वविधि (anāśitva-vidhi) *m.* laying down of imperishable nature 'परमार्थोऽविनाशी 'त्यत्रापि परमार्थमुद्दिश्यानाशित्वविधिर्न त्वनाश्युद्देशेन परमार्थसंज्ञाविधिः GuruCandr. ii. 308.5.

[1]**अनाशिन्** (a-nāśin) *adj.* AI imperishable, eternal, constant अन्तवन्त इमे देहा नित्यस्योक्ताः शरीरिणः। अनाशिनोऽप्रमेयस्य MahāBhā. vi. 24. 18 = BhagGī. 2.18 (Śaṅ. तत्र नित्यस्य अनाशिनः इति द्विविधेनापि नाशेन असंबन्ध अस्येत्यर्थः); अनाशी परमार्थश्च प्राज्ञैरभ्युपगम्यते ViṣṇuP. ii. 14. 24; तज्जन्मनाशसाक्षित्वादजोऽनाशी स्वयंप्रभः। जायते नश्यतीत्येवं तत्साक्ष्यप्यभिधीयते BṛĀraUBhVā. iii. 4. 157; घटोऽनाशीति मत्पक्षः स च नैवं विहन्यते TaiUBhāVā. 55. 21(2); गते तस्मिन्स भगवान्संयोज्यात्मानमात्मनि।··· अजन्मन्यजरेऽनाशिन्यप्रमेये BrahmP. 211.11; अतो जातमिदं विश्वमजातत्वादनाशि च। स्वरूपत्वात्तु नास्त्येव यच्च भाति चिदेव सा YogVā. iii. 20. 40; नित्यमनाशि ManvaVi. 20. 12 (*on* 1. 11); अव्यात्स्वाम् ··· विश्वभृत्क्रोडभर्तुर्दंष्ट्रेवोच्चैरनाशी हरमुकुटशशीवैकदन्तस्य दन्तः VīraMi. 1. 9 (*on* 1. 1); अनाशी मायया यादृक् स शिवः पुरुषोत्तमः। तथा त्वया[म]व्यये माये प्राज्यं राज्यमुरीकुरु ParamāKā. 26. 59; AII not perishing (in a short time), long-lasting सर्वस्वराणां प्रवरो ह्यनाशी मध्यमः स्मृतः NāṭyaŚā. 28. 65; अक्षयमनाशि ManvaVi. 1076.9 (*on* 8.344); भस्मसाज्जायतां कामं वपुर्यत्पाञ्चभौतिकम्। चेतनस्यास्ति चेदुच्चैस्तदनाशि यशोमयम् ParamāKā. 24. 31; B which does not become lost निक्षेपोपनिधी नित्यं न देयौ प्रत्यनन्तरे। नश्यतो विनिपाते तावनिपाते त्वनाशिनौ ManuSm. 8. 185.

[2]**अनाशिन्** (an-āśin) *adj.* not eating (i. e. starving) तत्रस्थानां हि तेषां वै दुःखितानामनाशिनाम्। तेषां लोकान्तरस्थानां बान्धवैर्नामगोत्रतः।··· दर्भेषु दत्ताः पिण्डास्त्रयस्तु वै। यान्ति तांस्तर्पयन्ते BrahmāṇḍP. i. 28. 85.

अनाशिफलद (anāśiphala-da) *adj.* bestowing imperishable fruit (ब्रह्म चैव प्रजापतिः) ओंकारार्थभूतौ अक्षरौ उपासकानामनाशिफलदौ ManvaVi. 165.27 (*on* 2.84)

अनाशिफला (anāśi-phalā) *adj.* (*f.*) yielding imperishable fruit वाचि प्राणे चान्योऽन्यं होमाभ्यां पञ्चयज्ञनिर्वृत्तिं पश्यन्तः। अक्षयामनाशिफलाम् ManvaVi. 465.12 (*on* 4. 23)

अनाशिष्ठ (an-āśiṣṭha) *adj.* not the fastest, the slowest गर्दभरथेनाश्विना उदजयताम् ··· सर्वेषामेतर्हि वाहनानामनाशिष्ठः AitBr. 17.3(458) (comm. अनाशिष्ठोऽत्यन्तवेगरहितः)

अनाशिस् (an-āśis) *adj.* I free from desire यद्वै नृशंसं तदपथ्यमाहुर्यः सेवते धर्ममनर्थबुद्धिः। अस्वोऽप्यनीशश्च (v. l. अनाशीश्च) तथैव राजंस्तदार्जवं स समाधिस्तदार्थम् MahāBhā. i. 87. 4; न ह्यङ्गोपक्रमे ध्वंसो मद्धर्मस्योद्धवाण्वपि। मया व्यवसितः सम्यङ् निर्गुणत्वादनाशिषः BhāgP. xi. 29. 20 (Śrīdhara अनाशिषो निष्कामस्य); II not wished for, undesirable अनाशीः शयने मृत्युर्येषां तेषां स वंशजः RājTa.(Ka.) 7.1364; *n.* abuse, curse (*lit.* non-blessing) बहामखाननयनोत्पाटनेन निजं वपुः। विशामनाशिषां पात्रं जोनराजानकोऽनयत् RājTa.(Śrī.) 4. 371; (Gr.) I non-blessing, non-benediction कारकाद्दत्तश्रुतयोरनाशिषि प्रतिषेधः Vār. 1 *on* P. vi. 2. 148; ङिदनाशिषि CāndraVyā. i. 4. 34 (Vṛtti अनाशीर्विषये लिङो ङिद् यासुड् भवति); सो लोपोऽनन्त्यस्यानाशिषि SaraKaṇṭhā.(Gr.) iii. 1.34; II other than the precative (prescribed in the sense of benediction) वृतो नावानाशीः सिच् परस्मै च SiddhaHe. iv. 4. 35.

अनाशीरक (anāśīr-aka) (Gr.) suffix *aka* not denoting the sense of blessing काप्यनाशीरकेऽइद् अयत् तद् क्षिपादेः MugdhaBo. 4. 6 (40. 19); (comm. आशीरर्थाकवर्जे कापि परेऽकार इकारः स्यात्।··· सर्विका। कारिका।

आशीरके तु जीवका)

अनाशीरर्थ (anāśīr-artha) *adj.* meant for (the sense) other than blessing or benediction अनाशीरर्थं आरम्भः KāśiVṛ. *on* iii. 2.50 = Prasā. ii. 528.6; SiddhāKau. 496A.9 (*on* iii. 2.50)

अनाशीर्क (anāśīr-ka) *adj.* not accompanied by blessing अथ ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते TaiS. I. vi. 10.4; BaudhŚS. i. 88.20.

अनाशीर्दा (án-āśīrdā) *adj.* not offering an oblation mixed with milk अनाशीर्दामहमस्मि प्रहन्ता ṚV. x. 27.1 [not praising, ungrateful, PW.; not giving a blessing, MW.]

अनाशीर्भाजन (anāśīr-bhājana) *n.* object of abuse or curse लुब्धः स निजमात्मानमनाशीर्भाजनं व्यधात् RājTa.(Śrī.) 3.106.

अनाशीर्वादिन् (an-āśīrvādin) *adj.* who does not utter blessings अनाशीर्वादी नाभिवन्द्यः VaikhāDS. ii. 10.6.

अनाशीर्विषय (an-āśīrviṣaya) *adj.* not referring to the sense of blessing छन्दस्युभयथेति अनाशीर्विषयस्यापि लिङः आर्धधातुकत्वाद् भूयादिति साधु । स्तीश्वराशीरिति वा NyāySu.(Ja.) 624B.2 (*on* iv. 2.1)

अनाशीःशङ्किता (anāśīś-śaṅkitā) *adj.* (*f.*) apprehensive of non-blessing इत्युक्ते मातृवात्सल्याच्छैलेन्द्रमहिषी तदा । नोदयामास मां मन्दमनाशीःशङ्किता तदा SkandP. i(2). 23.31.

अनाशु (an-āśú) *adj.* [án-āśu, ṚV. (Khila.); AV. xx. 128.10] not swift, slow धन्वंश्चिद् ये अनाशवो जीराश्चिदगिरौकसः । सूर्यस्येव रश्मयो दुर्नियन्तवो हस्तयोर्दुर्नियन्तवः ṚV. i. 135.9 (*but* PW. not having quick horses); अविप्रे चिद्वयो दधदनाशुना चिदर्वता । इन्द्रो जेता हितं धनम् ṚV. vi. 45.2; अमन्महीदनाशवोऽनुग्रासश्च वृत्रहन् ṚV. viii. 1.14; AV. xx. 116.2; अमाजुरश्चिद् भवथो युवं भगोऽनाशोश्चिदवितारापमस्य चिद् ṚV. x. 39.3; अनाशुरश्चायामी ṚV. (Khila.) v. 13.6; AV. xx. 128.10; ŚāṅkhāŚS. xii. 21.2.

अनाशु (an-āśu) *adv.* not quickly अन्तरापरिनिर्वायिणस्तावदाश्वनाशुचिरपरिनिर्वाणात् दृष्टान्तत्रयेण AbhidhKoBh. 360.15 (*on* 6.39)

अनाशुग (anāśu-ga) *adj.* not flowing quickly विद्यादुदुम्बरम् । स्थिरं स्त्यानं गुरु स्निग्धं श्वेतरक्तमनाशुगम् AṣṭāSaṁ. i. 297.13 (3.14); AṣṭāHṛ. iii. 14.16.

अनाशुमवत् (ánāśu-mavat) *adj.* not binding speedily आशुमन्ति वा अन्यानि च्छन्दांस्यासन्ननाशुमवन्त्यन्यानि KāṭhS. 23.3 (ii. 77.6)

अनाशुरश्चायामी (ánāśuraścāyāmī) ? AV. xx. 128.11 [VIŚVA.] (better अनाशुरश्च आयामी); cf. **अनाशु**.

अनाशुरश्वायामी (anāśuraśvāyāmī) ? ŚāṅkhāŚS. xii. 21.2 [VIŚVA.] (better अनाशुरश्च आयामी); cf. **अनाशु**.

अनाशुविनाशिन् (an-āśuvināśin) *adj.* not perishing immediately, long-lasting यदनाशुविनाशिनोऽपि केचन भावा भवेयुः ततो विशेषणमाशुविनाशिन इति कल्प्येत TātpaṬ.(Vā.) 550.21 (*on* iii. 2.14)

अनाशौचित्व (anāśauci-tva) *n.* the state of being one who does not observe the period of impurity त्यागभिन्ने त्वनाशौचित्वप्रयुक्तं कर्तृत्वमन्यस्यैव … त्यागमात्रे स्वयं कर्तृत्वमन्यत्र त्वन्यस्यै स्मार्तवदिति तात्पर्यम् BālamBha. iii. 54.5 (*on* 3.17)

अनाशौचिन् (an-āśaucin) *adj.* who does not observe the period of impurity अज्ञातहेत्वनाशौचिभिन्नान्तरेण कृतं कर्माशुचिद्रव्यकृतत्वाद् वा स्यात् BālamBha. iii. 57.31 (*on* 3.17)

अनाश्चर्य (an-āścarya) *adj.* not surprising द्रुपद उवाच । अनाश्चर्यमिदं ब्रह्मन् विक्रान्तेषु महात्मसु । प्रीये त्वयाहम् MahāBhā. i. 128.13; अनाश्चर्यो जयस्तेषां येषां त्वमसि केशव । रक्षिता समरे नित्यम् MahāBhā. vi. 115.64; अनाश्चर्यो जयस्तेषां येषां नाथोऽसि माधव MahāBhā. vii. 123.28; अनाश्चर्यो जयस्तेषां भक्तिर्येषां त्वयि प्रभो MahāBhā. viii. 1224*(29); आश्चर्यं सिन्धुराजस्य वधं जानन्ति पार्थिवाः । अनाश्चर्यं हि तद् त्वत्तस्त्वं हि पार्थ महारथः MahāBhā. viii. 51.45; xii. 148.4; कौसल्या मैथिलीम् … उवाच — । अनाश्चर्यमिदं पुत्रि वचनं तव मैथिलि Rāmā. ii. 908*(3); ii. 1897*(5); *n.* **i** not a wonder, not a miracle अनाश्चर्यो (v. l. अनाश्चर्यं) जयस्तेषां येषां त्वमसि केशव । रक्षिता समरे नित्यम् MahāBhā. vi. 115.64; vii. 123.28 (v. l.); एतान् सुपारगो बोधिसत्त्वो व्यवस्थापयन्नुवाच । अनाश्चर्यं खलु महासमुद्रमध्यमवगाढानामौत्पत्तिकक्षोभपरिक्लेशः JātaMā. 90.2 (14.9); **ii** natural spontaneous quality आश्चर्यं चाप्यनाश्चर्यं समचित्तोपकारिता । प्रतिकारस्तथा शास्तिः स्वावद्यन्यप्रयोगता । पञ्चेमे बोधिसत्त्वस्याश्चर्याद्भुता धर्माः BodhiBhū. 193.2 [DBHS.]

अनाश्चर्यद्वय (an-āścaryadvaya) *n.* not a pair of wonders अनाश्चर्यद्वयं लोके राघवस्यैव दृश्यते । क्षमा कलत्रदोषे च सेतुबन्धश्च सागरे RāmāMañ. 467.18.

अनाश्चर्यविभाग (anāścarya-vibhāga) *m.* section dealing with what are not miracles अनाश्चर्यविभागे श्लोकः MaYānaSū. 160.22 (19.3)

अनाश्मन (an-āśmana) *adj.* not made of stone साश्मप्रचारोऽस्य अनो गुणेनाश्मनोऽपि व्रजेत् कीदृगनाश्मनो वः DvyāśraKā. 20.72.

[1]**अनाश्य** (a-nāśya) *adj.* not to be destroyed, indestructible नानयोर्वाक्ययोः संप्रज्ञातपरत्वेनैकवाक्यत्वं घटते । तस्मात् संप्रज्ञातयोगजजन्यज्ञानाश्यामनाश्यस्य प्रारब्धकर्मणोऽसंप्रज्ञातयोगनाश्यत्वम् YogSā. 7.16 (1)

[2]**अनाश्य** (an-āśya) *adj.* not to be eaten, not edible अनाश्यम् अभक्ष्यं मण्डूकादि VīraMi.(Āhnika.) 517.9; BālamBha. i. 439.13 (*on* 1.175)

अनाश्यत्व (anāśya-tva) *n.* **i** imperishability ज्ञाने बाधिते ज्ञेयमपि नश्यतीति चेद् तथापि विषया तदनाशत्वादनाश्यत्वाद्वतो नाशो बाधितत्वप्रसिद्धिरिति IṣṭaSi. 203.8; (आत्मा) पृथिव्याद्याश्रयत्वाच्छरीरनाशेनाप्यनाश्यत्वादपहतपाप्मत्वादेश्वर्येभ्यः TattvPrakā. 49A.4 (*on* i. 3.17); (सुवर्णस्य) तस्यात्यन्ताग्निना सह संयोगेऽप्यनाश्यत्वेन तैजसत्वात् SarvaDaKau. 16.12; **ii** the state of being one who cannot be destroyed रावणधर्मवत्त्वन्या: परमप्रभावयुक्तत्वाद् राक्षसीभिरनाश्यत्वेऽपि … सौन्दर्यसौकुमार्यादीनां गुणानां च नाश्यत्वेन विरुद्धत्वाद् समानाधिकरणसंयोगरूपः संसर्गोऽननुरूपः RasGaṅ. 603.4.

अनाश्यन्न (anāśyanna) *adj.* [irr.] whose food is not to be consumed कस्य स्विदेतदोर्दीक्षितोऽनाश्यन्नो भवति GopBr. i. 3.19 (89.4); cf. **अनाश्यान्न**.

अनाश्यसंमत (anāśya-sammata) *adj.* regarded as uneatable वर्जदेद् । कृष्णधान्यं शूद्रान्नं ये चान्येऽनाश्यसंमताः ĀpaDS. ii(8). 18.2; HirŚS. xxvii. 5.54 (193.13) (*comm.* अनाश्यत्वेनाभोज्यत्वेन संमताः)

अनाश्यानविशेषका (anāśyāna-viśeṣakā) *adj.* (*f.*) who has (bodily) decoration which is not dried up अनाश्यानविशेषकायां मध्ये प्रविश त्वं त्वरितं ततस्त्वाम् । विपीडयिष्यामि भुजद्वयेन निर्भूषणेनार्द्रविलेपनेन Saund. 4.30; 6.13; 7.19.

अनाश्यानशैवल (anāśyāna-śaivala) *n.* moss which is not dried up इति वदन्त्यानेव तस्यामनास्या (दया) नशैवलदलावमग्नवितिरमुद्रविद्रुमारुणेन -कुटिलकोटिना चन्द्रचूडेन प्रयुतमरकतांशुसंतान इव चेतनो जात्यपद्मरागस्थिरभिराक्षिना द्विजातिशब्देनैवोद्भासितः TilaMañ. 348.17.

अनाश्यान्न (anāśyānna) *adj.* whose food is not to be eaten स यो गरगीर्मत्वेतप्रतिगृह्य प्रतिगृह्य अनाश्यान्नस्य अन्नमश्नित्वा स एनेन स्तुवीत JaimiBr. 1.223; एष ह वा उदरेण पापं करोति योऽनाश्यान्नस्यान्नमत्ति JaimiBr. 2.135; 3.251; BaudhŚS. ii. 357.4; दीक्षितावकीर्णो विच्छिन्नसोमपीथा अनाश्यान्ना एवं स्युः BaudhŚS. ii. 372.11; विच्छिन्नसोमपीथ इव ह्येषोऽनाश्यान्नः BaudhŚS. ii. 373.1; सत्रदीक्षितोऽनाश्यान्नस्य भोजने ĀpaŚS. xxii. 6.17; xxii. 11.1; HirŚS. xvii. 2.62 (417.10); अनाश्यान्नस्य चान्नमशित्वा तरत्समन्दीयं जपेद् BaudhDS. ii. 3.8; iii. 10.3.

अनाश्युद्देश (anāśy-uddeśa) *m.* [Inst.] with reference to what does not perish 'तस्मान्न विज्ञानमृतेऽस्ति किंचि'दित्युपसंहाराच्च 'परमार्थोऽविनाशी'त्यत्रापि परमार्थमुद्दिश्यानाशित्वविधिर्न त्वनाश्युद्देशेन परमार्थसंज्ञाविधिः GuruCandr. ii. 308.5.

अनाश्रम (an-āśrama) *n.* a stage which is outside the four orders of life त्यक्त्वा विप्रोऽखिलमन्तर्बहिर्वा यः स्वाश्रमं सेवते(s)नाश्रमं वा । प्रत्यापत्तिं भजते वातिमूढो नैषां गतिः कल्पकोट्यापि दृष्टा SātyaU. 27; आश्रमे यो द्विजो हन्याद् गां वा दद्यादनाश्रमे । किं नु तद् पातकं न स्याद् तद् वा दत्तं (तथा) भवेद् MahāBhā. xii. 112.14; अनाश्रमे वासः पराश्रयपुरस्सरः । … एकेनानुपातकम् YājñaSm. 3.241; अनाश्रमे वासो ब्रह्मचर्याद्याश्रमराहित्यम् Aparā. 1052.1 (*on* 3.241); त्रैवर्णिकस्य अनाश्रमे निन्दिताश्रमे अवधूतादिपरिगृहीते वा वासः VīraMi. 931.12 (*on* 3.241); अनाश्रम इति । अगृहीताश्रमत्वमित्यर्थः BālamBha. iii. 172.32 (*on* 3.239); *adj.* who does not follow any order of life अनिकेतं तमेकाहारमनाश्रमम् । विमुक्तसङ्गं तं दृष्ट्वा प्रोत्फुल्लनयनो मुनिम् MārkP. 95.2; क्रतवीस्त्वनाश्रमवर्गम् … । स्वतत्वाचम्य न भजेद् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 9.93; यज्ञाधिकारे पत्नीवियोगादिना निवृत्तेऽनाश्रमस्यापि तीर्थयात्रा सिध्यति VīraMi. (Tīrtha.) 21.7.

अनाश्रमधर्मिन् (an-āśramadharmin) *adj.* not following the duties of the (particular) order of life गृहिणा मुहूर्तमप्यनाश्रमधर्मिणा न भवितव्यम् PraboCan. 5.32 (97.4)

अनाश्रमनिन्दा (anāśrama-nindā) *f.* censure of one not following any order of life गार्हस्थ्यमाहात्म्यत्वनमकश्रौतलिङ्गादनाश्रमनिन्दापरस्मृतिलिङ्गाच्चेत्यर्थमाह ŚrutaPra. ii. 558.19 (*on* iii. 4.39)

अनाश्रमपदासन्ना (an-āśramapadāsannā) *adj.* (*f.*) which is not

in the vicinity of a hermitage अनाश्रमपदासन्नामभीपितक्रूपीवलाम्। अनैषी-न्महतीं सेनाम् Yādavā. 22.78.

अनाश्रमरूपा (an-āśram/arūpā) *adj.* (*f.*) not having the form of a (particular) order of life सर्वशिष्टबहिष्कृतेयं युष्मदवस्थितिराश्रमरूपा अनाश्रमरूपा वा ŚatDū. 230.15.

अनाश्रमवत् (an-āśramava(n)t) *adj.* not following any order of life अनाश्रमवता पुंसा यतः कालो मनागपि। मुधा कलयितव्यो न SkandP. iv. 89.114.

अनाश्रमवास (anāśrama-vāsa) *m.* living without any order of life अनाश्रमवासे हारीत आह — 'अनाश्रमी संवत्सरं प्राजापत्यं चरित्वाश्रममुपेयाद् …' इति Aparā. 1157.3 (*on* 3.289)

अनाश्रमिकर्मन् (anāśrami-karman) *n.* action of one who does not follow any order of life अधुना अनाश्रमिकर्मणामपि ज्ञानसाधनत्वं दर्शयितुं विचारमारभते PrakaVi. 976.18; यतिभिः … चरिता यज्ञा अपि विद्याहेतुरनाश्रमिकर्म यथैव NayaMañ. III. iv. 10.19.

अनाश्रमिकृत (anāśrami-kṛta) *adj.* performed by a person who does not follow any order of life आश्रमिकृतमर्चनं यथानुगृह्णामि न तथानाश्रमिकृतम् VīraMi.(Pūjā.) 2.4.

अनाश्रमित्व (anāśrami-tva) *n.* the state of being one who does not follow any of the four orders of life पुरुषधर्मैर्यतिधर्मैश्च न यागादावधिकरिष्यति। वैशेषिकैश्च स्वशब्दविधानात्। अनाश्रमित्वात् ManuBh. i. 528.17 (*on* 6.87); अपराधशतं राजञ्छृणुष्व …। अनाश्रमित्वं प्रथमः BhaviP. 824A. 29 (iv. 146.6); अनाश्रमित्वादितरदाश्रमित्वं ज्यायः VedāntDī. 214.11 (*on* iii. 4.39); BrahmSūBh.(Śrī.) ii. 405.15 (*on* iii. 4.39); अनाश्रमित्वस्य निन्द्यमानत्वेन PrakaVi. 947.13; नैष्ठिकवैखानसपरिव्राजकानाम् … अनाश्रमित्वेनावस्थानासंभवात् तेषां ब्रह्मविद्यायामधिकारः संगच्छते VedāntKau. 375.4 (*on* iii. 4.40); अनाश्रमित्वादाश्रमित्वमेव ज्यायः NyāySiA. 217.25; स्वाश्रमप्रच्युतानामनाश्रमित्वेऽपि 'अन्तरा चापि तद्दृष्टेर्' इति न्यायः प्रवर्तेत ŚivārkaMaDī. ii. 406.24 (*on* iii. 4.40); अनाश्रमित्वस्य निषिद्धत्वात् VīraMi. 136.2 (*on* 1.73); अनाश्रमित्वादिना धर्मे सीदति सति सत्वरः उक्तप्रमाणान्न्यूनवयस्कोऽपि न्यूनवयस्कामुद्वहेत् VīraMi.(Saṁskāra.) 766.22; MīmāKau. i. 47.1 (*on* i. 3.7)

अनाश्रमित्वनिषेध (anāśramitva-niṣedha) *m.* prohibition of being one who does not follow any of the four orders of life अनाश्रमित्वनिषेधमाह दक्षः, अनाश्रमी न तिष्ठेत दिनमेकमपि द्विजः VīraMi. (Saṁskāra.) 564.3.

अनाश्रमित्वनिषेधक (anāśramitva-niṣedhaka) *adj.* which prohibits being one who does not follow any of the four orders of life विद्याया आश्रमे नैरपेक्ष्यकल्पनायोगात् तत्कल्पनस्य … अनाश्रमित्वनिषेधकवचनान्तरविरोधात् ŚrutaPra. ii. 558.18 (*on* iii. 4.39)

अनाश्रमित्वविधि (anāśramitva-vidhi) *m.* injuction of the status of one who does not follow any of the four orders of life अनाश्रमी न तिष्ठेत्तु दिनमेकमपि द्विजः …। न चैतदविद्वद्विषयं मन्तव्यम्, संकोचकाभावात्। अनाश्रमित्वविधिदर्शने हि तत्संकोचः ŚatDū. 234.5.

अनाश्रमित्वविरोध (anāśramitva-virodha) *m.* contradiction with being one who does not follow any of the four orders of life क्रतुकरणश्रवणोपपत्तेर्भार्याकल्पने प्रमाणाभाव इति कैश्चिदुक्तम्, तत् क्रतुकरणोपपत्तावपि अनाश्रमित्वविरोधस्य दुष्परिहारत्वादयुक्तम् MīmāKau. i. 47.17 (*on* i. 3.7)

अनाश्रमित्वसाम्य (anāśramitva-sāmya) *n.* similarity with being one who does not follow any of the four orders of life अनाश्रमित्वसाम्यादाश्रमभ्रष्टानामपि विद्याधिकार इति शङ्कया संगतिः ŚrutaPra. ii. 558.22 (*on* iii. 4.40)

अनाश्रमित्वाक्षेपक (anāśramitvākṣepaka) *adj.* implicative of being one who does not follow any of the four orders of life न च तृतीयः। अनाश्रमित्वाक्षेपकवचनादर्शनात् ŚatDū. 240.14.

अनाश्रमित्वानुपपत्ति (anāśramitvānupapatti) *f.* untenability of being one who does not follow any of the four orders of life चतुर्णामप्याश्रमाणां परामृष्टत्वाविशेषात् अनाश्रमित्वानुपपत्तेश्च यःकश्चिच्चतुर्ष्वाश्रमेषु ब्रह्मसंस्थो भविष्यति BrahmSūBh.(Śaṅ.) 731.10 (*on* iii. 4.20); अनाश्रमित्वस्य निन्द्यमानत्वेन ब्रह्मसंस्थस्यानाश्रमित्वानुपपत्तेः PrakaVi. 947.13.

अनाश्रमित्वापत्ति (anāśramitvāpatti) *f.* undesired contingency of being one who does not follow any of the four orders of life विलम्बे दारादिसाध्यधर्मशैथिल्यप्रसङ्गात् स्वेच्छामात्रेणा(?णा)विलम्बेऽनाश्रमित्वापत्तेर्वा VīraMi. 158.18 (*on* 1.89)

अनाश्रमित्वावस्था (anāśramitvāvasthā) *f.* condition of being one who does not follow any of the four orders of life अनाश्रमित्वावस्था च किं विधायकशास्त्रबलादङ्गीक्रियते ŚatDū. 234.3.

अनाश्रमिन् (an-āśramin) *adj.* who does not follow any of the four orders of life अनाश्रमी न तिष्ठेत क्षणमात्रमपि द्विजः MahāBhā. i. 1618*(1); DakṣaSm. 1.10; VṛHārīSm. 11.217; SkandP. iv. 36.35; VīraMi. 106.15 (*on* 1.51); यस्तिष्ठेद् वायुभक्षश्च चातुराश्रमबाह्यतः। अनाश्रमी तपस्तेपे न तं तत्र निमन्त्रयेत् BrahmāṇḍP. ii. 15.39; ii. 50.7; अनाश्रमिणामपि धर्मविशेषैः … अनुग्रहो विद्यायाः संभवति BrahmSūBh.(Bhā.) 213.4 (*on* iii. 4.38); असति विवाहे कर्मानधिकारादनधिकृतस्य चाननुष्ठाने दोषाभावात्पुरुषार्थानुष्ठानान्यननुतिष्ठतोऽनाश्रमिणोऽप्यवस्थानमविरुद्धम् ManuBh. i. 207.16 (*on* 3.4); अतश्चानाश्रमिणो निषिध्यन्ते। … 'चातुराश्रम्यबाह्येभ्यः श्राद्धं नैव प्रयोजयेत्' ManuBh. i. 266.16 (*on* 3.124); एतेन वेषेण अनाश्रमी यो भिक्षाहेतोर्लोके चरति वृत्तिमुपजीवति स लिङ्गिनामेनः पापं हरति ManuBh. i. 396.14 (*on* 4.200); ii. 374.14 (*on* 11.17); विकर्माणं कृतघ्नं चानाश्रमिणं च नो नमेत् KulārT. 12.114; PārāSū. 18.29; KūrmaP. 602.17 (2.21); अन्तरा वर्तमानानामनाश्रमिणामपि विद्यायामधिकारोऽस्त्येव BrahmSūBh.(Rā.) 702.1 (*on* iii. 4.36); आश्रमानन्तरा वर्तमानो विधुरादिरनाश्रमी VedāntSā.(Rā) 356.1 (*on* iii. 4.36); VedāntDī. 213.18 (*on* iii. 4.36); न च विवाहादिकारिणामनाश्रमिणामेव जपतपःपरायणानामप्यवस्थानमुचितमित्याह दक्षः Aparā. 73.1 (*on* 1.50); न चानाश्रमिणा स्थातव्यम् Aparā. 87.22 (*on* 1.57); (पतितसंव्यवहारी … प्रतिरूपकवृत्तिः … आतिष्ठेत्) प्रतिरूपकवृत्तिरनाश्रमी सन्नाश्रमलिङ्गधारी Aparā. 1089.8 (*on* 3.261); हारीत आह — अनाश्रमी संवत्सरं प्राजापत्यं चरित्वाश्रममुपेयात् Aparā. 1157.4 (*on* 3.289); अनाश्रितः सत्यप्यधिकारे अकृताश्रमविशेषपरिग्रहः आ(अ)नाश्रमीति यावत् SmṛtiCan. vi. 129.2; CaturCin. iv. 118.1; तस्य ब्रह्मविद्याधिकारस्यानाश्रमिणां रैकसंवर्तादीनां श्रुतौ स्मृतौ च तद्दर्शनात् VedāntKau. 373.3 (*on* iii. 4.36); अनाश्रमिणः स्नातका विधुराश्च, तेषां ब्रह्मविद्या न संभवति ŚivārkaMaDī. ii. 405.18 (*on* iii. 4.36); न च विधुरादीनामनाश्रमिणाम् … अधिकारनिरूपणमात्रपरं तदधिकरणम् SiddhāLeSaṁ. 357.2; MīmāKau. i. 42.22 (*on* i. 3.7); KośaKaTa. 1.5770.

अनाश्रमिविषय (anāśrami-viṣaya) *adj.* having reference to one who does not follow any of the four orders of life आश्रमिणामेव मृत्संख्याविधानादनाश्रमिविषयं उदकविषयं वा देवलवचनम् VīraMi.(Āhnika.) 47.13.

अनाश्रमैकान्त (an-āśramaikānta) *adj.* not restricted to any particular order of life विधुरादिवदनाश्रमैकान्तैर्दानादिभिः विद्यानुग्रहसंभवात् BrahmSūBh.(Rā.) 703.12 (*on* iii. 4.40)

अनाश्रय (an-āśraya) *m.* 1 non-dependence **2A** non-locus, non-substratum, non-abode **B** lack of proper substratum **C** other than a substratum (i. e. a superstratum) **D** [Loc.] when there is no reference to the substratum **3A** absence of assistance or help **B** non-presence **4** non-acceptance, non-resorting to **5** not a (good) recipient *n.* not a locus, not a substratum *m.* **1** non-dependence पुरा प्रश्लिष्टेरुभयोरनाश्रयात्।… क्रमोऽर्थवान् ṚPrāti. 11.36; **2A** non-locus, non-substratum, non-abode एवमुक्ता ततः शार्ङ्गी पुत्रानुत्सृज्य खाण्डवे। जगाम त्वरिता देशं क्षेममग्नेरनाश्रयम् MahāBhā. i. 222.16; अनाश्रयात् सदसतोर्नाश्रयः स्थितिकारणम् PramāVār. 2.63; यद् यद् विरुद्धस्य तात्त्विकस्याभाववत् तत्तस्य मिथ्याभूतस्यानाश्रयः GuruCandr. i. 110.15; विश्लेषवत्त्वे सति विश्लेषहेतुक्रियायामुदासीनमनाश्रयः VaiyāBhū. 110.12 (*on* 24); **2B** lack of proper substratum अनिषिद्धः प्रमाणाभ्यां स चोपगम इष्यते। संदिग्धे हेतुवचनाद् व्यस्तो हेतोरनाश्रयः PramāVār. 4.91; TarkBhā.(Mo.) 27.14; **2C** other than a substratum (i. e. a superstratum) आधारे द्रव्यशब्दस्तदधिकरणकेऽनाश्रये त्वन्यं इत्थं व्युत्पत्तिर्विश्वहृद्या TattvMu. 5.3 (comm. अनाश्रयव्यतिरिक्त इत्यर्थः); **2D** [Loc.] when there is no reference to the substratum (as a concrete substance) विरोधि चानाश्रये JaineVyā. i. 4.89; **3A** absence of assistance or help (कबन्धः राघवौ बलात् पीडयन् जग्राह) तत्र धैर्याच्च शूरस्तु राघवो नैव विव्यथे। बाल्यादनाश्रयाच्चैव लक्ष्मणस्त्वभिविव्यथे Rāmā. iii. 8266*(2); तैर्मान्त्रिकैस्तस्य पूर्वं विद्वेषे(?षं) कारयेत् ततः। तैर्द्विष्टे निधनं तस्मिन् सुशकं स्यादनाश्रयात् TantrRā. 31.96; **3B** non-presence (i. e. non-mention) चोदनानामनाश्रयाल्लिङ्गेन नियमः स्यात् MīmāSū. x. 3.58; **4** non-acceptance, non-resorting to सामान्याश्रयत्वाद् विशेषस्यानाश्रय इति चेद् उवर्णाकारान्तेभ्यो ण्यद्विधिप्रसङ्गः Vār. 3 *on* P. ii. 4.35; न च (शब्दार्थे)संव्याख्यानसमये वक्त्रैकताया अनाश्रयादनङ्गत्वम् TattvBi. 70.5; एतच्च 'नानर्थकेऽलोऽन्त्यविधिः' इत्यस्यानाश्रयेणोक्तं सूत्रकृता Prasā. i. 7.6; **5** not a (good) recipient अनाश्रयो वृद्धगिरामयं मे दुहितुः सुतः। तद्गच्छामीत्युवाचान्तः सशल्य

इव माल्यवान् RāmC. 21.41; *n.* not a locus, not a substratum अपाये गतिविशेषे सति यद् ध्रुवमवधिभावोपगमाश्रयत्वे सति तदतिरिक्तस्यावधित्वोपयोगिव्यापारस्यानाश्रयं तदपादानम् LaŚabdeŚe. i. 497.12.

अनाश्रय (an-āśraya) *adj.* [*f.* -ā] **1** not requiring any support **2A** not having a locus **Bi** not having a substratum or support **ii** bottomless **iii** not having any basis, baseless **3** uninhabitable **4** not dependable **5** helpless **1** not requiring any support अहेयमनुपादेयमनाधेयमनाश्रयम् ।… एकमेवाद्वयं ब्रह्म नेह नानास्ति किंचन AdhyāU. 62; ViveCū. 469; आकाशस्य गुणः शब्दो व्यापित्वं छिद्रतापि च। अनाश्रयमनालम्बमव्यक्तमविकारिता MahāBhā. xii. 247.7; अक्षरमनाश्रयमप्रमेयम् ।… यद् ब्रह्म तद् त्वमसि SarvaVeSāSaṁ. 780; सर्वाराध्यमनाराध्यं सर्वाश्रयमनाश्रयम् ।… ध्यायेद् … अर्हन्तम् YaśasCam. ii. 396.6; शरीराद् समुत्थानपि शरीराश्रयस्य जीवस्य न त्वनाश्रयस्य ब्रह्मणः Bhām. 215.21 (*on* i. 1.18); तदिह…एकमनाश्रयं व्यापि नित्यं विश्वकार्यशक्तिमत् TattvVai. 91.18 (*on* 2.22); **2A** not having a locus (i. e. not having a logical subject) असत्यां प्रतिज्ञायामनाश्रया हेत्वादयो न प्रवर्तेरन् NyāyBh. 51.5 (*on* i. 1.39); धर्म्यसिद्धिः प्रतिज्ञायां हेतुश्चानाश्रयो भवेत् BṛĀraUBhVā. i. 2.21; कायोग्यं बाध्यते ह्यत्र कानुमानमनाश्रयम् NyāyKuA. i. 146.2; सर्वप्रपञ्चमिथ्यात्वं मिथ्या चेद् व्याहतं भवेत्। अनाश्रयस्यैवमादेरनुमानान्मता कथम् NyāyPari. 333.4; **2Bi** not having a substratum or support ननु सुखोत्पादात् पूर्वमनाश्रयं सुखत्वसामान्यं कथं तत्र स्यात् NyāyMañ. i. 71.26; गन्धस्य पुनरनाश्रयस्याप्युपलब्धेर्न ततो द्रव्यसद्भावावगमः ManuBh. i. 360.23 (*on* 4.80); नानाश्रयोऽभावः शक्यते ग्रहीतुम् Kāśi. iii. 204.4 (*on* 5(8).27); भेदाभेदयोरन्यतरस्मिन्नवहेयेऽभेदोपादानैव भेदकल्पना … इति युक्तम् । भिद्यमानतन्त्रत्वाद् भेदस्य … एकाभावे चानाश्रयस्य भेदस्यायोगात् Bhām. 89.23 (*on* i. 1.4); कायपरिमाणं चित्तम् …। न खल्वेतदनाश्रयं मृतशरीरान्मातृपितृदेहवर्तिनी लोहितरेतसी प्राप्नोति। परतन्त्रत्वात् TattvVai. 190.25 (*on* 4.10); न च वाच्यं यथाश्रयत्वमसत्यपि संबन्धान्तरे व्यवस्थितम्, तथा ग्राह्यता अनाश्रयास्त्विह NayaVi. 108.5 (*on* i. 1.5); नन्वनाश्रया जातिः कथं व्यज्यते NyāyRa. 787.13 (*on* 6.226); कस्यचिन्नाशे अनाश्रयं च कार्यमापद्येत Kiraṇā. 81.6; भेदाभेदवाद एवाङ्गीकृतस्स्यात् । अन्यथा ह्यनाश्रयस्य गुणस्यानवस्थानप्रसङ्गः NyāyKu. 145.7; मध्यस्थलीं यस्य महीवलारेरतीव सूक्ष्मामतनोद् विधाता । तथा न चेदायतरोमवल्लिराविर्भवेद्वमनाश्रया किम् Raghunā. 7.22; **2Bii** bottomless लोकस्य मिथ्याभिमतेरचक्षुषश्चिरं प्रसुप्तस्य तमस्यनाश्रये । शान्तस्य कर्मस्वनुविद्धया धिया त्वमाविरासीः किल योगभास्करः BhāgP. iii. 29.5; **2Biii** not having any basis, baseless प्रवर्तते नैव परीक्षकाणामनाश्रया न्यायकथा कदाचित् NyāyMañ. ii. 130.14; सा पुनरियमनाश्रया संविच्छक्तिपरीक्षेति नास्तिकैकदेशिनः प्रत्यवतिष्ठन्ते Kāśi. ii. 92.27 (*on* 5(3).5); भूतकालोपलब्धोऽर्थः स्मृतेश्चेद् गोचरो मतः । नासौ भूतत्मनाज्ञायि भूताज्ञानमनाश्रयम् BṛĀraUBhVā. i. 4.456; विवादाधिकरणं धर्मी सर्वतन्त्रसिद्धान्तसिद्धोऽभ्युपेयः । अन्यथानाश्रया भिन्नाश्रया वा विप्रतिपत्तयो न स्युः Bhām. 62.3 (*on* i. 1.1); **3** uninhabitable ग्रीष्मसूर्यांशुसंतप्तमुद्वेजनमनाश्रयम् । मरुस्थलमिवोदग्रं त्यजेद् दुर्जनसंश्रयम् NītiSā. 3.16; रोहिन्सकूपकग्रामः पूर्व्वमासीदनाश्रयः। अनेव्यः साधुलोकानाम् EI. ix. 280.3; नन्विह पुनरनाश्रयं काननमवेत्य … तमेवाश्रितवानस्मि UdaySuKa. 87.6; आश्रयं किमनुप्राप्य यस्तु तिष्ठति स(शू)कलः । अनाश्रये प्रदेशेऽसौ वाहनीयः प्रयत्नतः Mānaso. iv. 4.775; **4** not dependable, NītiSā. 3.16; **5** helpless अनाश्रयो दुर्बलाश्रयो वा शत्रुरुच्छेदनीयः NītiVā. 29.31; अदुर्गोऽनाश्रयो राजा पोतच्युतमनुष्यवत् Hitopa. 3.49; अनाश्रयं सुतं त्यक्त्वा कथं गन्तुं मनो मम । समर्थम् … भवेत् DevīBhāP. vi. 19.45; अथ सा दमयन्त्यनाश्रयं व्यसनासक्तमवेक्ष्य पार्थिवम्। सचिवैः सममाह सारथिम् Nalābhyu 7.18; तामाह वृद्धामभिगम्य देवः किं कर्म कुर्यां तव शंस मातः । अनाश्रयः कर्मकरो जनानामासे चिरादत्र हि नाथकामः ŚivLī. 21.62.

अनाश्रयकारणत्व (anāśrayakāraṇa-tva) *n.* the state of being the cause of non-dependence वैभाषिकमतं तु छायावर्णपरमाणुः स्वभूतचतुष्कमाश्रित्य वर्तते । न वृक्षम् । तथा प्रभावर्णपरमाणुः स्वभूतचतुष्कमाश्रित्य वर्तते । न मणिम् । … एवमनाश्रयकारणत्वान्मणिवृक्षयोर्न महाभूताविज्ञप्तिवदुपश्लिष्टे छायाप्रभे इत्यसामान्यं दृष्टान्तदार्ष्टान्तिकयोः Sphuṭā. i. 40.15 (*on* 1.13)

अनाश्रयकार्योत्पत्तिप्रसङ्ग (anāśrayakāryotpatti-prasaṅga) *m.* undesired contingency of origination of an effect without dependence (on a cause) न च तस्य परमाणुपरिमाणं द्व्यणुकपरिमाणं वा कारणम् …। अन्यथा अनाश्रयकार्योत्पत्तिप्रसङ्गात् NyāyKuA. ii. 64.2.

अनाश्रयगुणासंभव (anāśrayaguṇāsambhava) *m.* non-possibility of qualities without a substratum अनाश्रयगुणासंभवाद् … न चोदनानां प्रामाण्यमवकल्पते Kāśi. i. 88.26 (*on* 2.46)

अनाश्रयण (an-āśrayaṇa) *n.* **1** absence of locus or support ततो नाव्यतिरेकिणः सामान्यादन्वयिनी बुद्धिः स्यात् । नापि व्यतिरेकिणस्तस्य क्वचिदनाश्रयणात् PramāVāSvopVṛ. 49.11; **2** non-acceptance, non-resorting to न च वाजिनस्य स्त्रीत्वं संनिधिर्वास्तीति अनाश्रयणम् TantrVā. 535.9 (*on* ii. 2.23); तदित्थं संबन्धकालेऽनाश्रयणात् प्रत्ययकाले चानावेदनात् अनङ्गे वक्तुरेकत्वे … उत्पत्तुमर्हत्यर्थज्ञानम् SphoṭSi. 122.4; विहिते समे विषमस्यानाश्रयणमविधानात् ManuBh. i. 228.26 (on 3.45); i. 448.14 (*on* 5.60); इति बाधकेऽस्यानाश्रयणम् Bhām. 184.13 (*on* i. 2.21); NyāyRa. 56.13 (*on* 2.37); पूर्वनिपातव्यवस्था तु शास्त्रे नावश्यं सर्वत्राश्रीयत इति तदनाश्रयणमपि न यथासंख्याभावे सूचयितुमलम् PradI. iv. 146B.11 (*on* iv. 1.150); v. 124B.24 (*on* vi. 1.113); vii. 135.14 (*on* viii. 2.80); तत्रास्या लक्ष्यस्थित्यानाश्रयणेन(? स्थित्याः अनाश्रयणेन) वृत्तिकृता समाहितम् PariVṛ.(SI.) 104.10; 'सोऽयेदीदि' त्यादौ प्रन्तरादिवाक्य स्वामुख्यवृत्तेरनाश्रयणात् Nyāyāmṛ. 114A.6; AdvaiSi. 375.3; कुमारीति क्विबन्तः संपद्यते। स च 'कौ लुप्तं न स्थानिवद्' इत्यनाश्रयणे नोपपद्यते PāṇiTaVāNaMā. 2.21; न च विप्रे बहिरङ्गतया तलोपोऽसिद्ध इति वाच्यम् संज्ञाकृतबहिरङ्गत्वस्यानाश्रयणात् LaŚabdeŚe. i. 310.8; i. 146.5; i. 214.3; i. 240.8; कपिञ्जलाधिकरणन्यायस्यात्र शास्त्रेऽनाश्रयणात् चतुरादिपदानामन्वयम् LaŚabdeŚe. ii. 89.5; कपिञ्जलाधिकरणन्यायस्यात्र शास्त्रेऽनाश्रयणबोधनाय त्रयाणामिति LaŚabdeŚe. ii. 580.19.

अनाश्रयणीय (an-āśrayaṇīya) *adj.* [*f.* -ā] **A** not fit to be taken shelter in, not fit to be taken recourse to हा धिग् अनाश्रयणीयः खल्वयं देशः PratiYau. 2.13(26); अनाश्रयणीय इति दोषैः … एकमप्यनेकधा गृह्यमाणम् … चक्रवर्तिनं दर्शयतीव HarṣaC. 118.14; अनाश्रयणीयमकृतपुण्यैः … बलभेदनपुरभेदनं परमास्पदवती वसुमती स्वरमवजगाह ĀnandRa. 1.8 (30); **B** not to be accepted एवं 'चा' इं अस्मि तयोऽहं सोऽस्मा 'वित्यादौ पररूपादि लक्षणानाश्रयणीया Nyāyāmṛ. 286A.5; अतः फलान्तरेण तेषां विधित्वनिर्वाहादतिदिष्टाश्रयणेन गुणकामा न प्रवर्तन्त इति परिभाषानाश्रयणीया VidhiRa. 37 (192.16)

अनाश्रयणीयत्व (anāśrayaṇīya-tva) *n.* the state of being not acceptable यागादिरूपविषयावच्छिन्नतयैव कार्यप्रतीतिरिति प्रक्रियाया अनाश्रयणीयत्वात् PūrvottaVāNaMā. 37.8; आश्रयदोषेण च दुष्टस्य कूपस्याप्यनाश्रयणीयत्वात् MīmāKau. i. 81.13 (*on* i. 3.10); i. 196.21 (*on* i. 4.4)

अनाश्रयत् (an-āśrayat) *adj.* not resorting to, not accepting ये खलु … सकलविद्यानामेकमूलमुपगताः … ते … क्रोडीकृतसमस्तक्रियाकुटुम्बकं मनुष्यव्यवहारमनाश्रयन्तो विश्रान्तरागद्वेषोन्मेषतया परमौदासीन्यमवलम्बमानाः … स्वसमया जायन्ते TattvPradI.(A.) 123.6 (*on* 2.2); असिद्धादयः । … एते … साधनाभिधायके हेतावुपचारात् पूर्वाचार्यैरभिहितास्ततस्तत्प्रसिद्धिबाधामनाश्रयद्भिरस्माभिरपि हेतुदोषत्वेनैवोच्यन्त इति PramāMī. 54.6 (*on* ii. 1.16)

अनाश्रयता (anāśraya-tā) *f.* **A** the state of not having a substratum or locus अनाश्रयतया तत्रैव प्रागनवस्थिता निष्क्रियतया चान्यस्मादनागच्छन्ती स्वरूपहानिप्रसङ्गेन व्यक्त्या सहानुपजायमाना कथं संबन्धमनुभवति जातिः PrakaPañ. 90.5; **B** the state of not being a proper recipient or donee अप्रतिष्ठमनाश्रयतया निष्फलम् (वार्धुषौ दत्तम्) ManvaMu. 123.8 (*on* 3.180)

अनाश्रयत्व (anāśraya-tva) *n.* **1** the state of being devoid of a support or substratum चक्षुरादयोऽर्हत्संतानगता बाह्याश्च रूपादयोऽनास्रवाः। आस्रवाणामनाश्रयत्वात् Sphuṭā. i. 16.1 (*on* 1.5); चमूचरैर्यस्य मदैः समीरैः निरातिते वैरिनृपालवर्गे । अनाश्रयत्वादभिलक्ष्यमाणा रजोगुणा एव न किं रजांसि Raghunā. 3.36; **2A** the state of not having a substratum as logical subject शब्दस्यैव पक्षीकरणे हेतोरनाश्रयत्वात् NyāyKuA. i. 92.4; **2B** the state of not being a substratum हेतुं प्रति आश्रयत्वानाश्रयत्वयोः अकृताबाधात् PramāMā. 12.27; न च अन्तः सता संबन्धः, तस्य द्विष्ठत्वात्, असतो निःस्वभावस्यानाश्रयत्वात् TarkSaṁ.(Ā.) 41.23; रूपज्ञाने रसोऽपि कस्मान्न प्रकाशते । अनाश्रयत्वात् NyāySu.(Ja.) 157B.7 (*on* i. 2.1)

अनाश्रयत्वापत्ति (anāśrayatvāpatti) *f.* undesired contingency of being without a support or substratum अतीतानागतावस्थस्यासत्त्व(? स्य)धर्माश्रयत्वेनैवाभ्युपगमात् अन्यथा ध्वंसप्रागभावप्रतियोगित्वतज्ज्ञानविषयत्वादीनामनाश्रयत्वापत्तेः AdvaiSi. 405.15.

अनाश्रयधर्मावस्थान (anāśrayadharmāvasthāna) *n.* occurrence of a property without any substratum नित्यं चेदनित्यत्वधर्मस्य नित्यत्वात् तद्धर्मिणोऽपि शब्दस्य नित्यता स्यादनाश्रयधर्मावस्थानासंभवात् TārkiRa. 301.7.

अनाश्रयधर्मासंभव (anāśrayadharmāsambhava) *m.* impossibility (of occurrence) of a property without any substratum नित्यं चेदनित्यत्वधर्मस्य नित्यत्वात् तद्धर्मिणोऽपि शब्दस्य नित्यता स्यात् । अनाश्रयधर्मासंभवात् SarvaDaKau. 83.18.

अनाश्रयफलपदविपरिणाम (anāśrayaphalapada-vipariṇāma) *m.* transference of the reward-expressing word taken out of its original place प्ररोचनामात्रमिहार्थवादोत्थापितमध्ययनविधिनापेक्षितं संबन्धुमिति नानाश्रयफलपदविपरिणामः शक्यते कल्पयितुम् Kāśi. i. 44. 23 (*on* 1. 89)

अनाश्रयमाण (an-āśrayamāṇa) *adj.* not adhering to (i. e. not practising) धर्माय नित्यमनाश्रयमाणानामात्मवञ्चनं भवति NītiVā. 1. 30.

अनाश्रयहेतु (anāśraya-hetu) *m.* probans not having a proper substratum as the logical subject अस्त्यां तु प्रतिज्ञायामनाश्रयहेत्वादय आकाशपतिता इव भवेयुः Kāśi. iii. 39. 20 (*on* 5(4). 54)

अनाश्रयाभावसंवित्ति (anāśrayābhāva-saṁvitti) *f.* knowledge of negation not having a substratum or counter-positive न च नास्त्येव विशिष्टा धीरिति वक्तव्यम्, अनाश्रयाभावसंवित्त्यभावात् Kāśi. iii. 200. 3 (*on* 5(8). 18)

अनाश्रयाभिधायिन् (an-āśrayābhidhāyin) *adj.* not expressing a substratum (as a concrete substance) आश्रयो द्रव्यं विरोधो येषामस्ति तद्वाचिनामनाश्रयाभिधायिनां द्वन्द्व एकवद् भवति। ... सुखदुःखम्। सुखदुःखे Jaine-Vyā. 78. 23 (*on* i. 4. 89)

अनाश्रयित्व (anāśrayi-tva) *n.* the state of not being possessed of a substratum एवमनाश्रयित्वे स्वातन्त्र्ये च सुखादेर्न भिन्नात्मसिद्धिः NayaVi. 211. 2 (*on* i. 1. 5)

अनाश्रयोपाधिभेदभेदप्रकल्पन (anāśrayopādhibhedabhedaprakalpana) *n.* assumption of difference due to the difference in adjuncts in (Brahman) which is not a substratum एके त्वनाश्रयोपाधिभेदभेदप्रकल्पनम् VedāntSiSūMañ. 2. 63.

[1]**अनाश्रव** (an-āśrava) (often *anāsrava*) *adj.* [*f.* -ā] **A** free from depravities or evil, not having outflows अखण्डमच्छिद्रमकाचमव्रणं अनाश्रवं ते चरणं महामुने MaVastuAva. i. 164. 8; नापि ये धर्माः अनाश्रवाः ते साश्रवा ति देशयामि। नापि ये धर्माः साश्रवास्ते अनाश्रवा ति देशयामि MaVastuAva. i. 173. 8; नरकं च पापकर्माणो कृतपुण्या च स्वर्गतिम्। अपरे च मार्गं भावेत्वा निर्वास्यन्ति अनाश्रवाः MaVastuAva. ii. 66. 6; ये अनेकविधं पूर्वनिवासं समनुस्मरन्ति ये चाश्रवाणां क्षयादनाश्रवां चेतोविमुक्तिं प्रज्ञाविमुक्तिं च यथाभूतं संप्रजानन्ति MaVastuAva. iii. 321. 10; (धर्माः) लोकोत्तरास्त्वात्मदर्शनप्रतिपक्षत्वेन स्मृत्युपस्थानादयोऽनाश्रवा इति हेयोपादेयतया निरूपयति। ततोऽनाश्रवानादाय हेतुप्रत्ययाधीनकामादिधातुसंगृहीता बोधिपक्षादयः संस्कृताः संवृत्या AbhisaAlaṅĀ. 76. 12; निर्विकल्पकलोकोत्तरज्ञानप्रतिवेधादनाश्रवं चित्तं शुद्धाध्याशयिकं सप्तसु प्रयोगभूमिषु AbhisaAlaṅĀ. 79. 8; **B** free from defilement of Karmic inflow अनाश्रवाः अविद्यमानपापकर्मबन्धाः AupaSūṬ. 66. 6; *m.* freedom from the defilement of Karmic inflow अनाश्रवो नवकर्मानुपादानम् SthāṅṬ. 157A. 1; एकेन्द्रियान् ... जीवान् असमारभमाणस्य संघट्टादीनामविषयीकुर्वतः सप्त दशप्रकारस्य संयमस्य मध्ये पञ्चविधः संयमो व्युपरमोऽनाश्रवः SthāṅṬ. 324B. 14.

[2]**अनाश्रव** (an-āśrava) *adj.* [*f.* -ā] not listening, not paying heed, disobedient दृष्टदोषमपि तन्न सोऽत्यजत्सङ्गवस्तु भिषजामनाश्रवः Raghu-Va. 19. 49; अमी पतद्भिः श्रवणेष्वमन्दं विक्रुश्यमाणाः कलहंसनादैः। अनाश्रवाः प्रग्रहसंयमस्य तुरंगमास्तूर्णतरं प्रयान्ति KundaMā. 1. 4; न हि माइशास्तादृशीं कोपावस्थामवगाहन्ते, यस्यां वर्तमानायां सुहृदामनाश्रवा भवन्ति KundaMā. 5. 6(13); अग्रतः ... भावार्द्रहृदयमेकान्तनिष्ठुरो मित्रं वैरी वचनकरमनाश्रवो महात्मानं दुरात्मा कपिञ्जलमहमद्राक्षम् Kād. 350. 11; राज्ञा च तदनुरोधात्तथानुशिष्टा सत्यम्यनाश्रवैव सा यदासीत् DaśKuC. 54. 1; अनाश्रवा वः किमहं कदापि NaiṣC. 6. 88.

अनाश्रवण (an-āśravaṇa) *n.* freedom from the defilement of Karmic inflow अनाश्रवो नवकर्मानुपादानम्, अनाश्रवणाद्धकर्मैत्वेन तपोऽनश्नादिदं भवति SthāṅṬ. 157A. 1.

अनाश्रवताहत (anāśravatā-hata) *adj.* worthless due to disobedience स्वपुरगोपनमात्रनिरुद्यमैरपि चतुर्भिरनाश्रवताहतैः। निजसुतैः कथमस्तु महीपतिः स खलु पुत्रितया दिवि कीर्तिमान् Rāgh. 6. 68.

अनाश्रवत्व (anāśrava-tva) *n.* freedom from defilement, purity तथदपीत्यादिनिगमनमनाश्रवत्वेऽपि वस्तुसद्भावादनभिनिवेशादिरयुक्त इत्याह AbhisaAlaṅĀ. 79. 23.

अनाश्रवपञ्चव्यवहार (anāśrava-pañcavyavahāra) *m.* five activities free from impurities अनाश्रवपञ्चव्यवहारात्मकत्वाद्भगवतो नापि साश्रवकर्माधिपत्यसंभवः TattvSamPañ. 865. 8 (*on* 3318–3319)

अनाश्रवसदृश (anāśrava-sadṛśa) *adj.* suitable to the undefiled one बोधिसत्वः ... जम्बुच्छायायां निषण्ण...प्रीतिसुखमनाश्रवसदृशं प्रथमध्यानं समापन्नः Divyāva. 250. 1.

अनाश्रित (an-āśrita) *adj.* [*f.* -ā] **1A** not seeking, not expecting **B** not resting on, not abiding in, not subsisting in, not standing on a locus, not dependent on **CI** not connected with, not associated with **II** not attached to anything **DI** not resorting to (any particular order of life) **II** not resorting to, not taking recourse to **III** not taking refuge in **E** not based on **F** not acquiring, not attaining **G** not a follower **2A** not resorted to **B** not specified, not mentioned **C** not affected by, not influenced by **1A** not seeking, not expecting अनाश्रिता दानपुण्यं वेदपुण्यमनाश्रिताः। रागद्वेषविनिर्मुक्ता विचरन्तीह मोक्षिणः MahāBhā. v. 36. 51; अनाश्रितः कर्मफलं कार्यं कर्म करोति यः। स संन्यासी MahāBhā. vi. 28. 1 = BhagGī. 6. 1; वृक्षाग्रसक्तपादाश्च सदावक्षिरसः स्थिताः। अनाश्रिताः कर्मफलमाश्रिताश्चापरे तथा। ... मुनयः Rāmā. iii. 85*(4); **1B** not resting on, not abiding in, not subsisting in, not standing on a locus, not dependent on न लता वर्धते जातु महाद्रुममनाश्रिता MahāBhā. v. 37. 59; अनाश्रिताकृतिर्द्रव्यम् MahāBh. i. 247. 6 (*on* i. 2. 64); तत् परं पदम्। ... न वृत्तं नाप्यपावृत्तं नाश्रितं तदनाश्रितम्। ... तत् परं ब्रह्म सर्वकारणकारणम् AhirbuS. 2. 50; अनाश्रितं कर्म भविष्यतीति चेत् ŚābaBh. 405. 1 (*on* ii. 1. 5); महाभूतसंक्षोभजः शब्दोऽनाश्रित उत्पत्तिधर्मको निरोधधर्मक इत्यन्ये NyāyBh. 131. 2 (*on* ii. 2. 13); अनाश्रितः समवायः NyāyVār. 55. 11 (*on* i. 1. 5); 55. 13 (*on* i. 1. 5); आश्रितं व्यक्तमनाश्रितमव्यक्तम्, तथा च पुमाननाश्रितः SāṁkhyaKāBh. 9. 12 (*on* 11); 8. 2 (*on* 10); विभिन्नोऽप्याश्रितो वा स्यादथवा स्यादनाश्रितः TattvSam. 991; न भावो नापि चाभावोऽपृथगेकत्वलक्षणः। नाश्रितानाश्रितोऽपोहो नैकानेकश्च वस्तुतः TattvSam. 1189; न महिम्न्यपि प्रतिष्ठित इति ब्रूम, अप्रतिष्ठितः अनाश्रितो भूमा क्वचिदपीत्यर्थः ChāndoUBh. 461. 8 (*on* vii. 24. 1); भवन्त्वनाश्रिताः शब्दा यदि वाकाशसंश्रिताः। सर्वथा भिन्नदेशत्वमेषां वक्तुं न शक्यते NyāyMañ. i. 207. 1; i. 126. 20; श्रोत्रमनसी तु नित्यद्रव्यत्वादनाश्रिते NyāyMañ. ii. 46. 7; ii. 48. 17; एकोऽनाश्रितोऽलिङ्गो निरवयवः स्वतन्त्रः (पुरुषः) MāṭhVṛ. 20. 19 (*on* 11); समवायो ह्यनाश्रित एव समवायिनोः संबन्धबुद्ध्या कल्प्यते NayaVi. 69. 3 (*on* i. 1. 4); 99. 3 (*on* i. 1. 5); एकम्, अनाश्रितम्, अलिङ्गम्, अनवयवं, स्वतन्त्रमव्यक्तम् SāṁkhyaTaKau. 261. 3 (*on* 10); 'लिङ्गम्' तदनाश्रितं 'न तिष्ठति' SāṁkhyaTaKau. 398. 3 (*on* 41); भवतु वृत्तेः प्रागनाश्रितं कार्यं पश्चात्समवेष्यति, तुरीसंयुक्तेभ्य इव तन्तुभ्य उत्पद्य पटः पश्चात्तुर्येत्वत आह समवायश्चेति TātpaṬ.(Vā.) 186. 4 (*on* i. 1. 5); न कार्यमनाश्रितं संभवति NyāyRaMā. 59. 19; भावत्वेऽपि गुणवन्निर्गुणं वेति द्वयमेव ...। पूर्वं द्रव्यमेव। उत्तरं चाश्रितमनाश्रितं वेति द्वयमेव पूर्ववत् NyāyKuA. ii(1). 194. 4; TattvCin. iii. 23. 4; NyāyVārPari. 255. 9; समवायस्त्वनाश्रित इति सर्वे सर्वेण संबन्धनीयात्र वा किंचित् केनचित् PramāMī. 27. 23 (*on* i. 1. 32); न चानाश्रितस्य सत्ता, सा चासंबन्धयोर्विषमानता NyāyKu. 131. 3; (उभयोर्हस्त्योर्मुक्तं यदन्नम्) मुक्तमित्यनाश्रितमस्थितमिति यावत् CaturCin. iii (1). 1368. 17; विनश्यदवस्थास्त्वनाश्रिता एवावतिष्ठन्तेऽवयव्यादयः यथा तन्तुनाशे सति पटः TarkBhā.(Ke.) 29. 8; विशेषा एव ... स्वयमकिंचिन्निष्ठाः कैश्चिदनाश्रिताश्च तत्र गृह्यन्ते ŚaṭDū. 84. 27; **1CI** not connected with, not associated with तत्र तु खल्वेषां परीक्ष्याणां कानिचित् पुरुषमनाश्रितानि CaraS. v. 1. 4 (1941 Ed.); **1CII** not attached to anything रूपातीतः परः शिवः ... अनाश्रितः शिवः स चात्र शून्यम् Bhāsk. i. 323. 14 (*on* i. 6. 5); **1DI** not resorting to (any particular order of life) पाखण्ड्यनाश्रिताः स्तेना भर्तृघ्न्यः कामगादिकाः। ... नाशौचोदकभाजनाः YājñaSm. 3. 6; अनाश्रिताः अधिकारे सत्यप्यकृताश्रमविशेषपरिग्रहाः Mitā. 326. 7 (*on* 3. 6); SmṛtiCan. vi. 120. 1; VīraMi. 764. 12 (*on* 3. 6); **1DII** not resorting to, not taking recourse to उद्वेजयति तीक्ष्णेन मृदुना परिभूयते। तस्मादयथार्हतो दण्डं नयेत् पक्षमनाश्रितः NītiSā. 6. 15; गोदोहनं हि द्रव्यम्। न तत् क्रियामनाश्रितमुदासीनं फलं भावयितुमलम् Kāśi. i. 94. 11 (*on* 2. 58); परस्परोपकार्योपकारकलक्षणः संबन्धः न ह्यनाश्रितः क्रयक्रियामभिनिर्वर्तयति Kāśi. iii. 227. 7 (*on* 5(10). 14–15); **1DIII** not taking refuge in अनुत्तमो हराशयो भवन्ति यामनाश्रिताः (नराः) DevīŚ. 17; तस्माज्जह्यङ्ग वैक्लव्यमज्ञानकृतमात्मनः। कथं त्वनाथाः कृपणा वर्तेरन् मामनाश्रिताः BhāgP. i. 13.42 (Burnouf Ed.); कोटयो नरकाणां तु पच्यन्ते तासु पापिनः। अनाश्रिताः शिवं रुद्रम् LiṅgaP. i. 6. 28; **1E** not based on तस्मादेवं न वक्तव्यं सर्वासां वा प्रमाणता। अथवा सा न कस्याश्चिद् यदि क्वचिदनाश्रिता। तेन वेदविरुद्धानां स्मृतीनामप्रमाणता TantrVā. 89. 11 (*on* i. 3. 3); **1F** not acquiring, not attaining ऋतुकृतपरीपाकस्रोतःप्रकर्षमनाश्रिते कथमिव रसप्रस्पन्दः स्याद्धियस्त्वशलाटुनि ŚrīKaC. 2. 48; **1G** not a follower क्रूरमधर्मनिरतं शठः [शठम्]। अनाश्रितमविद्वांसं [सं] कृतघ्नं न च दीक्षयेत् ParaS. 7. 25; अनाश्रितः स्यातगुणः परोऽपि शूरोऽथवा साधुजनप्रशस्तः। संपूजनीयो जनसंग्रहार्थं ममेति ... विचिन्त्य YogYā. 2. 18; **2A** not resorted to अनाश्रिते तु व्यापारे निमित्तं हेतुरिष्यते VākyaP. 3(7). 24;

न चार्याणां विशेषोऽस्ति यावच्छास्त्रमनाश्रितम् ŚlokaVār. 5(1). 7 (210.1); विधावनाश्रिते साध्यः पुरुषार्थो न लभ्यते ŚlokaVār. 5(1). 14 (211.7); अस्ति … महानगरम्। नाम्ना पाटलिपुत्रम् … अश्रेयोभिरनाश्रितम् KuṭṭaMa. 178; अयित एष मिथः कृतशृङ्खलो विषधरैरविरुद्ध महाजडः। मलयजः सुमनोभिरनाश्रितो यदत एव फलेन न युज्यते Subhāṣi. 799; अनाश्रितमविद्यास्मितारागद्वेषाभिनिवेशैः … वजारतराग-विजयानन्दरङ्गम् … सरस्वती … सुतरामुपतस्थे ĀnandRa. 8.36 (5); **2B** not specified, not mentioned प्रकृत्या हविरनाश्रिते विशेषे एतद्विज्ञेयम् ManuBh. i. 318.3 (*on* 3.247); **2C** not affected by, not influenced by रजसा तमसाप्यनाश्रितः …। सः … सकलाश्चापि लिपीरविन्दत ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 4.4; *m.* **1** epithet of Śiva (*lit.* unattached) नमोऽस्तु शितिकण्ठाय…। अनाश्रिताय वेध्याय समत्वाधिष्ठिताय च MatsyaP. 47.152; ध्रुवाय अनाश्रिताय अनाथाय … नमः IśānŚiPa. ii. 17.220½(1); **ii** epithet of Viṣṇu (*lit.* not resting on, independent) अनाश्रिताय देवाय निःस्पृहाय नमोऽस्तु ते VāmaP. 85.32.

अनाश्रितकर्मावस्थान (anāśritakarmāvasthāna) *n.* existence of an action without any substratum क्षणिकस्य कर्मणः स्थानमनुपलब्धिकारणं च कल्प्यमित्यतिगौरवम्। एवमनाश्रितकर्मावस्थानकल्पनायाम् TantrVā. 382.11 (*on* ii. 1.5)

अनाश्रितकाम (anāśrita-kāma) *m.* desire not existing in or not abiding in हृद्याश्रितत्वं कामानां नन्वत्रोक्तं विशेषणम्। … हृद्यनाश्रितकामानां संभवादिष्टमेव तत् BṛĀraUBhVā. iv. 4.484.

अनाश्रितकालविशेष (anāśrita-kālaviśeṣa) *adj.* which has no connection with any particular (period of) time किं वर्तमानप्रमाणयोगः प्रमाणसंबन्धः सत्ता, तद्विपर्ययोऽसत्ता, आहोस्वित् प्रमाणयोगमात्रमनाश्रितकालविशेषम् BrahmSi. 87.22; 88.8.

अनाश्रितक्रिय (anāśrita-kriya) *adj.* not taking recourse to any specific action अनाश्रितक्रियस्तस्मान्न तुल्योऽस्ति क्रियावता VākyaP. 3(14). 516.

अनाश्रितगुहाशायिन् (anāśritaguhā-śāyin) *adj.* residing in an unoccupied cave सर्वाहारपरित्यागं स कृत्वा मनुजेश्वरः। अनाश्रितगुहाशायी कालं नयति ViṣṇuDhaP. i. 152.44.

अनाश्रिततपोवनभूमिभाग (anāśrita-tapovanabhūmibhāga) *adj.* who has not resorted to the places of penance-grove अस्माननाश्रित-तपोवनभूमिभागानुन्मुच्य … अवलम्ब्य राममेवंविधः कथमुदेति जनानुरागः Rāma-Cam. 2.5.

अनाश्रितत्व (anāśrita-tva) *n.* **1** the state of being that which does not exist in or which does not rest on, the state of not being present in, the state of not being dependent on अविनाशोऽनाश्रितत्वात् Vār. 57 *on* P. i. 2.64; द्रव्यविनाश आकृतेरविनाशः। कुतः। अनाश्रितत्वात्। अनाश्रिताकृतिर्द्रव्यम् MahāBh. i. 247.6 (*on* i. 2.64); अनाश्रितत्वनित्यत्वे चान्यत्रावयविद्रव्येभ्यः PadārthaSaṁ. 21.11 (NyāyKa. अनाश्रितत्वं कंचिदप्य-समवेतत्वम्); (आकाशम्) गुणवत्त्वादनाश्रितत्वाच्च द्रव्यम् PadārthaSaṁ. 58.17 (NyāyKa. न केवलं गुणवत्त्वादाकाशं द्रव्यमनाश्रितत्वाच्च परमाणुवत्); द्रव्ये गुणप्रवेशवदिति चेत्, न, अनाश्रितत्वात्। नित्यपरतन्त्रस्यैवाश्रितस्य गुणस्य द्रव्ये प्रवेश उपचर्यते BṛĀraUBh. 99.2 (*on* i. 4.7); स (कालः) चायमाकाशवत् … अनाश्रितत्वादेव द्रव्यम् NyāyMañ. i. 126.20; i. 194.30; i. 244.25; आत्मनश्च शरीरस्येव न तत्र गमनममूर्तत्वान्न शरीरगुणवत्तदनाश्रितत्वात् NyāyMañ. ii. 40.14; मूर्तत्वे सति नित्यं च (मनः) निरवयवत्वादनाश्रितत्वाच्च NyāyMañ. ii. 68.24; अनाश्रितत्वमाधारैकस्वभावता Kiraṇā. 34.11; 112.13; कार्यस्याप्यनाश्रितत्वे समवायिकारणव्यावृत्तावितरयोरपि व्यावृत्तेरकारणत्वप्रसङ्गः Kiraṇā. 128.17; न च ब्रह्मगुणोऽनाश्रितत्वात् VedāntKa. 226.13 (*on* i. 4.23); अविज्ञानात्मकश्च शब्दः अतो न प्रमाणम्। एवं बाह्यकरणप्रत्यक्षत्वादात्मन्यनाश्रितत्वाच्च घटवत् NyāySu. (Ja.) 76A.2 (*on* i. 1.1); (दिशः) गुणवत्त्वाद्द्रव्यत्वम् अनाश्रितत्वाच्च नित्यत्वम् Upask. 116.11 (*on* ii. 2.11); (मनसः) नित्यत्वं च तस्यानाश्रितत्वात्, तस्या-वयवकल्पनायां प्रमाणाभावादनाश्रितत्वम् Upask. 168.6 (*on* iii. 2.2); कार्यस्य कारणाभेदेन तदनाश्रितत्वात्सिद्धसाधनम्। अनाश्रितत्वेनान्याश्रितत्वेन वोप-पत्त्यार्थान्तरं च Nyāyāmṛ. 83A.8; AdvaiSi. 323.2; नापि गोत्वादिवत् तदाश्रितत्वं तत्राभिव्यक्तत्वं वा चित आकाशवदनाश्रितत्वात् Nyāyāmṛ. 225A.8; 512A.7; AdvaiSi. 770.6; महदन्तानां त्रयोविंशतेस्तत्त्वानां प्रकृत्याश्रितत्वेन प्रकृतेरनाश्रितत्वेन च ŚivārkaMaDī. i. 527.20 (*on* i. 4.11); तस्य (आत्मनः) च न गुणत्वम्। संयोगादिमत्त्वात्, अनाश्रितत्वाच्चेति SāṁkhyaPraBh. 64.31 (*on* 1.146); **2** the state of not being resorted to आदेशः स्थानिवदिति चेत्तन्न। किं कारणम्। अनाश्रितत्वात्। योऽत्रादेशो नासावाश्रीयते यश्चाश्रीयते नासावादेशः MahāBh. i. 136.20 (*on* i. 1.56); यत्पुनरर्थान्तरन्यासस्य कार्य-कारणगतत्वेन समर्थकत्वमुक्तम्, तदुक्तलक्षणकाव्यलिङ्गमनाश्रित्य। तद्विषयत्वेन लक्षणान्तरस्यौद्भटैरनाश्रितत्वात् AlaṅkāSa. 148.8.

अनाश्रितत्वबाध (anāśritatva-bādha) *m.* sublation of being that which does not rest on something कारणानाश्रितस्यापि पटादेर्भूतलाद्याश्रित-त्वादनाश्रितत्वबाधः GuruCandr. i. 181.20; LaCandr. 323.37.

अनाश्रितत्वादिक (anāśritatvādi-ka) *adj.* the state of being that which does not occur in something and the like यदि च प्रत्यक्षबाधं देत-त्त्वारब्धस्य पक्षत्वेन पक्षधर्मताबलाद् वा नानाश्रितत्वादिकम् Nyāyāmṛ. 83B.6.

अनाश्रितत्वाभ्युपगम (anāśritatvābhyupagama) *m.* acceptance of being that which does not rest on something समवायोऽपि न संबन्धः स्यात्। तस्यानाश्रितत्वाभ्युपगमात् NyāySu.(Ja.) 355B.12 (*on* ii. 2.6)

अनाश्रितपदरूप (anāśrita-padarūpa) *adj.* which has not reached the form of a (finished) word वर्णात्मनामनाश्रितपदरूपाणामप्रत्यायकत्वात्, असंबन्धिनां संबन्धाख्यानायोगात् SphoṭSi. 187.1; TattvBi. 51.8.

अनाश्रितपूर्वारम्भ (anāśrita-pūrvārambha) *adj.* which has no reference to the earlier beginning (stage) यदा कार्यस्य पूर्वावस्था विवक्ष्यते तदा कर्त्र्यर्थो भवति।… इह तु पूर्वावस्थामनाश्रित्यानाश्रितपूर्वारम्भे कार्येऽभूततद्भाव-मात्रं विवक्षितम् Nyās. i. 613.4 (*on* iii. 2.56)

अनाश्रितप्रवृत्तिनिमित्तविशेष (anāśrita-pravṛttinimittaviśeṣa) *adj.* which has not acquired a specific cause for the application (of the term) अनाश्रितप्रवृत्तिनिमित्तविशेषो भावशब्दवाच्यो यावान् कश्चिदर्थस्तस्य सर्वस्य विशेषानुपादानाद् ग्रहणस्य न्याय्यत्वादतिप्रसङ्गः PradI. iv. 295A.33 (*on* v.1.119)

अनाश्रितप्रातिवेश्यादि (anāśrita-prātiveśyādi) *adj.* who is not connected as a neighbour etc. श्रोत्रियश्चानुपसंपन्नः, अनाश्रितप्रातिवेश्यादि-रित्यर्थः BālaKrI. ii. 8.17 (*on* 3.22)

अनाश्रितफलसंबन्ध (anāśrita-phalasambandha) *adj.* which has not attained any connection with the result न ह्यनाश्रितफलसंबन्धं धर्मा-दिस्वरूपमनुभवितुं शक्यम् Kāśi. ii. 24.24 (*on* 5(2). 3-4)

अनाश्रितभर्तृधना (anāśrita-bhartṛdhanā) *adj.* (*f.*) who has not taken the husband's property भर्तृकामेन या भर्त्रा उक्ता देयमृणं त्वया। अप्रपन्नापि सा दाप्या धनं यद्याश्रितं स्त्रिया। अत्रार्थादनाश्रितभर्तृधना स्त्री अप्रपन्ना चेन्न देयमिति गम्यते SmṛtiCan. iv. 412.14.

अनाश्रितभव (anāśrita-bhava) *adj.* **i** who has not taken refuge with Śiva प्रपन्नशंकरोऽप्यनाश्रितभवः … तरुणार्कमण्डलमध्यान्मुनिरवातरत् Nala-Cam. 3.6(27); **ii** who has not taken to transmigratory existence, NalaCam. 3.6(27)

अनाश्रितमात्रवृत्तित्व (anāśritamātra-vṛttitva) *n.* the state of occurring only in that which does not rest on something else द्वितीये त्वनाश्रितमात्रवृत्तित्वमुपाधिः AdvaiSi. 566.9.

अनाश्रितरूप (anāśrita-rūpa) *adj.* not dependent on a specific form, not restricted to a specific form न ह्यत्र सूर्यशब्द इति असंज्ञकः, किं तर्हि। अणन्तम्। तस्मादनाश्रितरूपस्य भमात्रस्य लोपेन संबन्धः PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 4.149.

अनाश्रितरूपभेद (anāśrita-rūpabheda) *adj.* not conditioned by a distinct form, not restricted to a distinct form न हि सूर्यशब्द इह असंज्ञक इति। किं तर्हि। अन्यदेवानन्तं शब्दान्तरमिति बुद्धौ निधायानाश्रितरूप-भेदस्य लोपेन संबन्धः Nyās. ii. 597.21 (*on* vi. 4.149)

अनाश्रितरूपविशेष (anāśrita-rūpaviśeṣa) *adj.* not dependent on a distinct form, not restricted to a distinct form ईति तद्धिते च यदङ्ग-मनाश्रितरूपविशेषं तस्य यकारस्य लोपः स चेयकारः सूर्यावयवो भवतीति सूत्रार्थः PradI. v. 358B.26 (*on* vi. 4.149)

अनाश्रितलक्षणभेद (anāśrita-lakṣaṇabheda) *adj.* in which difference in the rules is not taken into account अस्तु परविप्रतिषेधेन गुणस्तस्मिन् कृते वृद्धिर्भविष्यति। अनाश्रितलक्षणभेदं च वृद्धिमात्रमेकत्वेनाश्रित्यैतदुक्तम् PradI. vi. 244.15 (*on* vii. 4.10)

अनाश्रितवत् (an-āśritava(n)t) *adj.* not resorting to वैधव्यं तिलमप्यनाश्रितवतोः सान्द्रावृतस्यन्दिभिर्नो पूर्णं कुरु तन्वि तूर्णमनयोः साधुव्रतानो-त्सवैः VidaMā. 3.51.

अनाश्रितवस्तु (anāśrita-vastu) *n.* thing not residing in something else अथ पुनरुभयधर्मं ब्रूयादनाश्रितवस्तुनोऽपर्युदासेन व्यतिरेकमात्रस्याभावे-ऽप्यविरोधात् PramāVāSvopVṛ. 63.25.

अनाश्रितवासना (anāśrita-vāsanā) *f.* impression without any substratum यदेतद् वासनाहेतुकं निमित्तनियतत्वं तद् वासनाया एवाभावादयुक्तम्। तदभावश्च क्षणिकत्वेनासाहित्याद् वास्यवासकयोरनाश्रित(त्वा ? वा)सनाभावा(दा)त्-

-यानुपपत्तिश्चोक्ता Kāśi. ii. 192.10 (*on* 5(3). 257)

अनाश्रितविभागार्थ (anāśritavibhāgārtha) *adj.* meant for the sake of exclusion of those which do not abide (in the mind) अनाश्रितविभागार्थमथवास्तु विशेषणम् BṛĀraUBhVā. iv. 4. 437.

अनाश्रितविशेष (anāśrita-viśeṣa) *adj.* A not depending on or not restricted to any particular (relation) संबन्धसामान्ये एषा षष्ठीति ।-- तत्रानेकसंबन्धानुग्रहार्थमनाश्रितविशेषं संबन्धसामान्यमुपादाय Nyās. ii. 494.18 (*on* vi. 4. 1); संबन्धसामान्येऽनाश्रितविशेषे अङ्गस्य इति षष्ठी Pradī. v. 269B. 23 (*on* vi 4. 1); B not restricted to a particular (suffix) नास्य विशेषो विधत इत्यविशेषः । तस्मिन्नविशेषेऽनाश्रितविशेषे प्रत्ययमात्रे शावित्येवं तं नियमं कुरु Nyās. ii. 508. 9 (*on* vi. 4. 12)

अनाश्रितविशेषण (anāśrita-viśeṣaṇa) *adj.* not restricted by the qualifier नपुंसकस्येत्येतद् विशेषणं नाश्रीयते ।... अनाश्रिते ह्येतस्मिन् विशेषणे तेषामनाश्रितविशेषणानां नपुंसकानामनपुंसकानां च संबन्धिनि शौ सर्वनामस्थाने नियमः स्यात् Nyās. ii. 511. 10 (*on* vi. 4.12)

अनाश्रितविशेषविधान (anāśrita-viśeṣavidhāna) *adj.* not conditioned by a specific prescription प्रयोजनमिण्मात्रस्यानाश्रितविशेषविधानस्य प्रतिषेधो यथा स्यात् Nyās. ii. 722. 36 (*on* vii. 2. 36)

अनाश्रितविषय (anāśrita-viṣaya) *adj.* not depending on an objective basis भावरूपं च विज्ञानं नास्तीति कथमुच्यते । इति । यत् तद्धनाश्रितविषयं शून्यशब्दाज्ज्ञानमुत्पद्यते तदनालम्बनं भवेत् Kāśi. ii. 65. 20 (*on* 5(2).112)

अनाश्रितविषयविशेष (anāśrita-viṣayaviśeṣa) *adj.* not depending on a specific condition or domain अनाश्रितविषयविशेषः प्रथमो विधीयमान उत्सर्गो भवति Pradī. ii. 305B.22 (*on* i. 4.104, 106-107); इण्मात्रमनाश्रितविषयविशेषमनारभ्याधीतेन प्रतिषेधेन बाध्यते Pradī. vi. 104.14 (*on* vii.2.8)

अनाश्रितव्यापार (anāśrita-vyāpāra) *adj.* not resorting to any (intermediary) operation योग्यतामात्रयुक्तोऽनाश्रितव्यापारोऽर्थो द्रव्यगुणक्रियाविषयो हेतुः Pradī. ii. 504B. 37 (*on* ii. 3. 23); अनाश्रितव्यापारं निमित्तं हेतुः, आश्रितव्यापारं कारकम् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 4. 23.

अनाश्रितशक्तिरूप (anāśritaśakti-rūpa) *adj.* of the form of *anāśrita* (i. e. unrelated or unattached Śiva) along with *śakti* (power) विद्यातत्त्वादेरारभ्य यावत् शिवोऽनाश्रितशक्तिरूपः ParāTri. 255. 10.

अनाश्रितशक्त्यात्मकपश्यन्ती (anāśritaśaktyātmaka-paśyantī) *f.* *paśyantī* (speech) which is of the nature of prowess of *anāśrita* (i. e. unattached or unrelated Śiva) अनाश्रितशक्त्यात्मकपश्यन्तीपरमकोटिमतिक्रम्य 'पारमेश्वर्यां परसंविदि देवतास्तिस्र' इति यदुक्तं तत् तावन्न प्रस्मर्तुमर्हन्ति तत्रभवन्तः ParāTri. 147.12.

अनाश्रितशिवत्व (anāśritaśiva-tva) *n.* the state of being Śiva attached to nothing यद्यपि तत्त्वतः शिवपरमशिवयोरैक्यमेव तथापि स्वरूपनिर्देशाभिप्रायेण अनाश्रितशिवत्वेन कथनम् Bhāsk. ii. 212. 8 (*on* iii. 1. 1)

अनाश्रितशिवपर्यन्त (anāśritaśiva-paryanta) *adj.* extending as far as the unattached or unrelated Śiva तत्त्वान्तराणि षट्त्रिंशत् अनाश्रितशिवपर्यन्तानि ParāTri. 19. 6.

अनाश्रितशिवपर्याय (anāśritaśiva-paryāya) *adj.* synonymous with Śiva attached to nothing श्रीपरमशिवः ... पूर्वं चिदैक्याख्यातिमयानाश्रितशिवपर्यायशून्यातिशून्यात्मतया ... प्रकाशमानतया स्फुरति PratyabhiHṛ. 9. 1(4)

अनाश्रितशिवरूप (anāśritaśiva-rūpa) *adj.* of the form of Śiva attached to nothing महत् — परममहद्रूपतया प्रसिद्धोऽनाश्रितशिवरूपः स यस्याः भागः अंशः ParāTri. 66.4.

अनाश्रितशिवशक्त्यात्मन् (anāśritaśivaśakty-ātman) *adj.* of the nature of the power of Śiva attached to nothing परं सदाशिवज्ञानशक्तावेव अनाश्रितशिवशक्त्यात्मनि विश्राम्यति ParāTri. 129. 3.

अनाश्रितशूद्रविषय (anāśritaśūdra-viṣaya) *adj.* referring to the Śūdra who is not a dependent 'न शूद्राय मतिं दद्यान्नोच्छिष्टम्' इत्यनाश्रितशूद्रविषयमवतिष्ठते ManvaMu. 449.10 (*on* 10.125)

अनाश्रितसर्वनामस्थानत्वविशेष (anāśrita-sarvanāmasthānatvaviśeṣa) *adj.* not conditioned by the status of specific strong case-endings सर्वनामस्थानग्रहणं निवर्त्यानाश्रितसर्वनामस्थानत्वविशेषे प्रत्ययत्वमात्राश्रयेण शौ नियमं कुरु Pradī. v. 277A. 20 (*on* vi. 4. 13); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 4. 12.

अनाश्रिता (an-āśritā) *f.* name of an aspect (*kalā*) of Śakti व्यापिनी व्योमरूपा चाप्यनन्ता चाप्यनाथया । अनाश्रिता चेति कलाः शाक्ताः स्युः ĪśānŚiPa. ii. 17. 228; व्योमरूपा ... अनाश्रिता चेति बहिष्करणं विभाव्य ĪśānŚiPa. ii. 18. 120a(7)

अनाश्रितात्मादि (anāśritātmādi) *adj.* the self etc. not abiding in anything ननु सदा सर्वत्राविद्यमानत्वमसत्त्वं चेदनाश्रितात्मादिविभुद्रव्यात्यन्ताभावेऽपि केवलान्वयीत्यात्मादिरप्यसन् स्यात Nyāyāmṛ. 35B. 6.

अनाश्रितादिनिधन (anāśritādinidhana) *adj.* not affected by beginning and end सर्वास्ववस्थास्वनाश्रितादिनिधनं ब्रह्मेति प्रतिज्ञायते VākyaP. (DCPI. 1966) 3. 1.

अनाश्रितान्त (anāśritānta) *adj.* ending with unattached (Śiva) महामायावसाना धौर्वाय्वाद्यैर्भुवनाधिपैः । अनाश्रितान्तैरध्वान्तर्वर्तिभिस्समधिष्ठिताः ŚivaP. vii(1). 31. 78 (537B. 1)

अनाश्रितापेक्षत्व (anāśritāpekṣa-tva) *n.* the state of being compared with (i. e. in contrast with) those (desires) not abiding in (the heart) 'कामा येऽस्य हृदि श्रिताः' इति विशेषणात् आत्माश्रया अपि सन्तीति चेत्, न, अनाश्रितापेक्षत्वात BṛĀraUBh. 576. 6 (*on* iv. 3. 22)

अनाश्रितार्थ (an-āśritārtha) *adj.* A not connected with meaning, devoid of meaning न ह्यनाश्रितार्थान् मन्त्रान् कश्चिदपि प्रयुङ्क्ते TantrVā. 50.17 (*on* i. 2. 31); B not having reference to the meaning अनाश्रितार्थस्य च शब्दरूपस्यानुकरणमिति प्रकृतिवद्भावादपि सर्वनामत्वं न भवति Pradī. iv. 249A. 20 (*on* v. 1. 10); यदा त्वनाश्रितार्थं शब्दमात्रं प्रतिज्ञातस्वरितत्वमनुवर्तते Pradī. vi. 13. 23 (*on* vii. 1. 3)

अनाश्रितार्थक (anāśritārtha-ka) *adj.* not having reference to a meaning अनाश्रितार्थकं शब्दमात्रं स्वरितत्ववशादनुवर्तते PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vii. 1. 3.

अनाश्रितार्थपरिष्वङ्ग (anāśritārthapariṣvaṅga) *m.* [Loc.] when association with an object is not resorted to न च निराकारं विज्ञानमनाश्रितार्थपरिष्वङ्गे स्वरूपेण प्रकारवद् भवेत् Kāśi. i. 148. 16 (*on* 2. 168)

अनाश्रिताश्रय (anāśritāśraya) *adj.* not depending on a support अनाश्रिताश्रयं नास्ति मुख्यमाश्रयमाश्रयेत् । रुद्रं समाश्रिता देवा रुद्रो ब्रह्माणमाश्रितः । ब्रह्मा मामाश्रितो राजन् नाहं किंचिदुपाश्रितः VṛGautaSm. 636. 19(22)

अनाश्रितेन्द्रिय (anāśritendriya) *adj.* not depending on the sense-organs उप(द)पद्यत केवलं मुनेः परमं ज्योतिरनाश्रितेन्द्रियम् NemiNir. 14. 41.

अनाश्रितेश्वर (anāśriteśvara) *m.* God Śiva not attached to anything आदौ निर्गुणाद् ब्रह्मणः -- सूक्ष्मरूपा वागुत्पन्ना । सा(? ताम्) स्वच्छन्दभैरवो निर्गुणब्रह्मशिष्यो बुद्ध्वा संक्षेपरूपेण तन्त्राणि प्रणीयानाश्रितेश्वरायोक्तवान् SetuBa. 258. 4.

अनाश्रितोपाधिभेद (anāśritopādhibheda) *adj.* not dependent on difference in environments (such as *sthānin* or original form and rule etc.) लोपाख्यस्य कार्यस्यानाश्रितोपाधिभेदस्य नित्यत्वमाश्रितम् Pradī. vi. 97. 17 (*on* vii. 2. 3)

अनाश्रित्य (an-āśritya) *ger.* **1Ai** not having taken the basis of अनाश्रित्यैतदाख्यानं कथा भुवि न विद्यते MahāBhā. i. 2.240; न भारतमनाश्रित्य कथा काचित् प्रवर्तते BṛDharmaP. i. 30. 33; **1Aii** not having rested on, not having taken support of, not having depended on न लता वर्धते जातु अनाश्रित्य महाद्रुमम् MahāBhā. v. 29. 49; न हेतुफलभावोऽङ्गं समुत्थापकचेतसाम् । अर्थबुद्धेरनाश्रित्य संकेतज्ञानकालयोः SphoṭSi. 247.2; न तावदनाश्रित्य आरब्धकार्यं कर्माशयं ज्ञानोत्पत्तिरुपपद्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 791. 8 (*on* iv. 1.15); न...चेतनावद्वस्त्वनाश्रित्य अन्नात्तृत्वं संभवति AitUBh. 259.5 (*on* 2.5); न हि मृदमनाश्रित्य घटादेः सत्त्वं स्थितिर्वा अस्ति ChāndoUBh. 380.14 (*on* vi. 8. 4); न हि कार्यमनाश्रित्य कारणं जगतीक्ष्यते BṛĀraUBhVā. i. 2. 80; न हि ज्ञानमनाश्रित्य वस्त्वात्माज्ञानहानिकृत् BṛĀraUBhVā. i. 4. 1100; i. 4.1655; न हि कश्चिद्देशमनाश्रित्य यागप्रयोगः संभवति ManuBh. i. 228. 23 (*on* 3. 45); भित्त्याद्यनाश्रित्योपवेशनं वीरासनम् BālamBha. iii. 160. 8 (*on* 3. 263); **1Bi** not having resorted to (as a condition), not having taken recourse to क्रोधहर्षावनादृत्य(v.l. °श्रित्य) पैशुन्यं च विशां पते । विप्रो वेदानधीते यः MahāBhā. xii. 12. 10; सिद्धं तु नित्यशब्दत्वादनाश्रित्य भाववचनत्वं प्रत्ययः Vār. 10 *on* P. i. 3.1; सिद्धं तु सार्वधातुके नित्यवचनादनाश्रित्य वाविधानम् Vār. 2 *on* P. iii. 1.31; अणुमात्रमपि विशेषमनाश्रित्य न स्वत एव प्रियशिरस्त्वादि ब्रह्मण उपपद्यते BrahmSūBh.(Śaṅ.) 62.12 (*on* i. 1.19); 103. 18 (*on* i. 2. 8); यस्मादयमन्तराकाशे वागाद्यात्मत्वेन विशेषमनाश्रित्य वर्तमान उपलब्धो देवैः, तस्मात् स प्राणोऽयास्यः BṛĀraUBh. 52. 6 (*on* i. 3. 8); न च गोमहिष्यादिषु गुणमनाश्रित्य तारतम्यमस्ति Kiraṇā. 68. 14; ननु बुद्धिविशेष एव तात्त्विकमारोपितं वा द्वित्वादिकमनाश्रित्य कथंचिदपि न घटते NyāySiA. 260.14; **1Bii** not having taken refuge with मामनाश्रित्य परमं निर्वाणममलं पदम् । प्राप्यते न हि राजेन्द्र KūrmaP. 140. 16 (1.12); विष्णुभक्तिमनाश्रित्य कथं शाक्तीं (? शाक्तो) विधिं

चरेद् BṛDharmaP. i. 36. 146; **2** not having considered, not paying heed to, not having given thought to इहास्नानादिनियमो वः कुतो ब्रह्मचारिणः। अवधित्वमनाश्रित्य सोऽवसानमपेक्षते ŚlokaVār. 1. 94 (33.1); इत्युक्ताः किंकरास्तेन यमेन सुमहात्मना। अनाश्रित्य वचः कृष्ण सत्राजितमथो गताः BhaviP. 165B.6 (i. 113.29); यद् पुनरर्थान्तरन्यासस्य कार्यकारणगतत्वेन समर्थकत्वमुक्तम्, तद् उक्तलक्षणकाव्यलिङ्गमनाश्रित्य AlaṅkāSa. 148. 8; हीनमूल्येन वेलामनाश्रित्य क्रयं कुर्वन् तस्करो भवति DaṇḍaVi. 329. 3; **3** not having accepted अनाश्रित्य पितृद्रव्यं स्वशक्त्याप्नोति यद् धनम्। दायादेभ्यो न तद् दद्यात् SmṛtiCan. iv. 642. 5; न च सिद्धान्तमनाश्रित्य कथायां प्रवृत्तिः संभवति SarvaDaKau. 88. 20; चर्व्वस्यासिद्धत्वमनाश्रित्य रोरुत्वं न कृतम् Prasā. ii. 550. 10; (हारीतवचनम् – 'अधरीकृत्य तत् पत्रम् ...') तत्पत्रं प्रमाणत्वेनानाश्रित्य BālamBha. ii. 101. 32 (*on* 2.92)

अनाश्रीयमाण (an–āśrīyamāṇa) *adj.* [*f.* -ā] **1** not being resorted to, not being considered (as a condition of grammatical operation or of any injunction) इदं तर्हि प्रयोजनं विधिमात्रे स्थानिवद्यथा स्यादनाश्रीयमाणायामपि प्रकृतौ MahāBh. i. 143. 16 (*on* i. 1.57); i. 151. 5 (*on* i. 1. 57); न कश्चिदिह बहुत्वे विशेष आश्रीयते सहस्रादूनमधिकं वेति। अनाश्रीयमाणे यथा कृतं तथा साधु ŚābaBh. 1500. 19 (*on* vi. 7. 23); **2** not being accepted अनाश्रीयमाणायामस्यां परिभाषायाम् क्रियमाणेऽपि प्रत्ययसंज्ञासंनियोगेनाद्युदात्तत्वे चिन्नित्कित्स्वतिप्रसङ्गः स्यात् MahāBh. ii. 9. 6 (*on* iii. 1.3); अङ्गप्रधानार्थत्वेऽनाश्रीयमाणे शून्यहृदयवचनमेवैतत् स्यात् TantrVā. 123. 21 (*on* i. 3.7)

अनाश्रीयमाणत्व (anāśrīyamāṇa–tva) *n.* the state of not being accepted भ्रान्तिमान् ... न चैवमतिव्याप्तिः। प्रकृताप्रकृतत्वेन मिथोविरोधिनी जानामीत्यादिवाक्यस्यालंकारतयानाद्रिय(v. 1. श्रीय)माणत्वात् Ekāva. 8. 9 (6) (225. 8)

अनाश्रीयमाणवृत्तिपदार्थ (anāśrīyamāṇa–vṛttipadārtha) *adj.* which has not resorted to the meaning of the constituents undergoing integration (i. e. compound having an idiomatic or specialised meaning) संनिधानेऽप्यनाश्रीयमाणवृत्तिपदार्था लोहितशालिगौरखर इत्यादयो निगद्यन्ते SaraKaṇṭhā. 663.13 (better read अनाश्रीयमाणवर्तिपदार्था)

अनाश्लिष्ट (an–āśliṣṭa) *adj.* which has not stuck to न ह्यनाश्लिष्टम्, अनवमृदितं वा तत्र प्रतिपादयितव्यम् ŚābaBh. 1803. 10 (*on* x. 1. 2)

अनाश्वस् (án–āśvas) *adj.* who has not taken food, fasting यदनाश्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यात् ... यदनाश्वानुपवसेत् क्षोधुकः स्यात् TaiS. I. vi. 7. 3-4; नास्य ब्राह्मणोऽनाश्वान् गृहे वसेत् TaiBr. I. i. 4.2; BhārŚS. v. 16. 13; ĀpaŚS. v. 25. 3; HirŚS. vi. 5.17 (531.1); VaikhāŚS. 1.16; BaudhŚS. i. 67. 3; परेहि मृत्योर्गृहान्।... तस्यं स्म तिस्रो रात्रीरनाश्वान् गृहे वसतात् TaiBr. III. xi. 8. 2; न मेऽनाश्वानुत दाश्वान्त्प्रमीत् BāṣkaU. 20; स एतद् व्रतं चरति ... अनाश्वानेतां रात्रिमुपवसति BhārŚS. iv. 4. 5; ix. 9. 7; स्वपन्नभिनिम्रुक्तोऽनाश्वान् वाग्यतो रात्रिमासीत।... स्वपन्नभ्युदितोऽनाश्वान् वाग्यतोऽहस्तिष्ठेत् ĀpaDS. ii(5). 12. 13-14; उपेयिवाननाश्वाननूचानश्च P. iii. 2. 109; JaineVyā. ii. 2. 90; CāndraVyā. i. 2. 75; SaraKaṇṭhā. (Gr.) i. 4. 144; अभिरश्मिमालि विमलस्य धृतजयधृतेरनाशुषः। तस्य भुवि बहुतिथास्तिथयः प्रतिजग्मुरेकचरणं निषीदतः Kirātā. 12.2; नानवाप्तवसुनार्थकाम्यता नाचिकित्सितगदेन रोगिणा। इच्छताशितुमनाशुषा न च प्रत्यगामि तदुपेयुषा सदः ŚiśuVa. 14.49; KātanVṛ. *on* iv. 4.1; ŚākaṭāVyā. i. 4. 82; अनाशुषोऽस्य गात्राणां परं शिथिलताभवत् MahāP. 5.236; 18.74; 25.171; 36. 154; शौर्यैरसेनासीदनाश्वानपि ...। प्रकामपीतसंभुक्तसंकाशो वालिनन्दनः RāmC. 11. 27; वेयिवदनाश्वदनूचानन् SiddhaHe. v. 2. 3; स तथेयुषेऽनाशुष आश्वदत्त द्रविणानि DvyāśraKā. 12. 2; राजा प्रतीक्ष्य मुनिमेकसमामनाश्वान् संभोज्य साधु तमृषिं विसृजन् प्रसन्नम्। ... त्वयि ततोऽपि दृढं रतोऽभूत् Nārāy. ix. 33. 10; *m.* a type of Jaina ascetic (*lit.* not taking food as a religious vow) व्यलीकवेदप्यहतेऽप्यादिदिज्वलत्यनाश्वानपि मन्युना तपन् RāghPāṇ.(Dha.) 1. 7 (comm. अनाश्वान् तपस्वी); यतयोऽनेकधा स्मृताः। निरुक्तिन् ... तेषाम् ... निबोधत।... योऽस्तित्येनेष्वविश्वस्तः शाश्वते पथि तिष्ठितः। समस्तसत्त्वविश्वास्यः सोऽनाश्वानिह गीयते YaśasCam. ii. 411. 18; i. 50.6.

अनाश्वसत् (an–āśvasat) *adj.* not trusting, not relying upon क्षितो इत्यावल्गः ... शांभवो वः शराग्निः।... निदर्शनेऽस्मिन्ननाश्वसतः(?न्तः) समाम्नातलक्षणोदाहरणसंगतिं सम्यक् समीहमानाः समर्पणा उदाहरणान्तरविन्यासं? रसव)दलंकारस्य व्याचख्युः VakroJī. 164. 5.

अनाश्वसनीय (an–āśvasanīya) *adj.* which cannot be relied upon or believed नन्वेवमनुमानमनाश्वा(?श्व)सनीयमेव, न। तदभावात् Kāśi. ii. 41.24 (*on* 5(2). 30); यत्र तु अनुष्ठेयार्थे वृत्त्यन्तरस्यापि योग्यं पदं नास्ति तत्र तद्वाचकस्य पदस्याध्याहारः। यथा 'इषे त्वे'ति मन्त्रे 'छिनद्मी'ति पदस्य ... तत्र अनाश्वसनीयस्य ... कस्यचिदर्थस्याभावात् ŚivārkaMaDī. i. 32. 11 (*on* i. 1. 1)

अनाश्वसनीयत्व (anāśvasanīya–tva) *n.* the state of being unreliable उत्स्वप्नायितकुनाक्षरादीनां तु विशिष्टतात्पर्यविरहेण बोधकत्वेऽप्यनाश्वसनीयत्वात् NyāyPari. 362. 3.

अनाश्वसनीयार्थ (anāśvasanīyārtha) *adj.* whose object is unreliable भावनाबलपरिनिष्पन्नमपि ज्ञानम् अनाश्वा(?श्व)सनीयार्थमेव, अभूतस्यापि भाव्यमानस्यापरोक्षवत् प्रकाशात् Kāśi. i. 218. 4 (*on* 4. 29)

अनाश्वस्त (an–āśvasta) *adj.* not trusting, not relying upon (आश्वस्तस्यैव तत्र अनुष्ठानयोग्यत्वात्, अन्यस्य तु ... अप्रमाणमेव ... शब्दनम्) अन्यस्य अनाश्वस्तस्य, तदिति शेषः Bhāsk. ii. 86. 15 (*on* ii. 3.2); 'उपवासो यदा नित्यः ... आघ्राय पितृसेवितम्।' इति अनेन हि भोजनकार्ये आघ्राणं विधीयते। अन्ये त्वत्रानाश्वस्ताः BālamBha. i. 540. 2 (*on* 1. 249)

अनाश्वस्तता (anāśvasta–tā) *f.* the state of being one who does not trust शङ्कायां हि स्वभार्यास्वप्यनाश्वस्त(ता)मेव दर्शयन्नाह JayaMa. 172. 11 (*on* 2. 9)

अनाश्वास (an–āśvāsa) *m.* non-trust, lack of faith, non-credibility, unreliability (implying doubt or ignorance) प्रमाणविरुद्धं वचनमप्रमाणम् ।... तत्सामान्यादग्निहोत्रादिचोदनास्वप्यनाश्वासः ŚābaBh. 41.7 (*on* i. 1. 5); वृत्तं प्रमाणं बाधकम्। अवृत्तबाधने सर्वत्रानाश्वासः PramāVāSvopVṛ. 8.10; 113. 24; न हि ये यथा यमर्थं विवक्षन्ति ते तथैव तमनु(तिष्ठन्ति) ... लोके सर्वत्रानाश्वासात् HetuBiṬ. 2. 16; 155.19; ननु नो विपरीतार्था धीः प्रतीतिविरोधतः। अनाश्वासाच्च रजतप्रत्ययो रजते स्मृतिः VibhraVi. 58; BrahmSi. 136.19; प्रमाणं श्रुतमर्थेषु सिद्धं द्वीपान्तरादिषु। अनाश्वासं न कुर्वीरन् Laghīya. 1. 26; 1. 27; यो विधिमुत्क्रम्यार्थवादं प्रार्थयते नूनमस्य विधावविश्रम्भः। तत्र चेदनाश्वासोऽर्थवादे कुतः प्रत्यय इति TantrVā. 39.12 (*on* i. 2.21); आत्महाने वा सदसतोरितरेतरापत्तौ सर्वत्रानाश्वास एव TaiUBh. 276.7 (*on* 2.8); अतोऽप्यनाश्वासः शास्त्रार्थानुष्ठाने BṛĀraUBh. 135. 7 (*on* i. 4. 10); मा गमस्त्वमनाश्वासं स जीवं गतवानिति MahāP. 7.165; नन्वेवमपि मानत्वव्याघातः स्याद् क्रियाविधेः। वेदान्तेष्वप्यनाश्वासस्तथा च प्रसजेद् ध्रुवम् BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 161; आयातस्तर्ह्यनाश्वासस्त्वदभ्युपगतावपि BṛĀraUBhVā.(Sambandha.) 389; धर्मादिहेतुकं येऽपि परिणामं प्रचक्षते। सम्यग्ज्ञानेऽपि तुल्यत्वादनाश्वासस्तथा सति BṛĀraUBhVā. i. 4.455; i. 4.1477; iv. 3.568; पक्षान्तराभ्युपगमेनापि प्रत्ययस्थाने पूर्ववदनाश्वासो यथा तथाभिधीयते NaiṣkaSi. 39. 2; दैव्याः क्रियाया अवसरः। अथ तु तस्यामपि व्यभिचारित्वादनाश्वासः सत्यशपथेन व्यवस्था कार्या ManuBh. ii. 75.26 (*on* 8.3); नासत्ख्यातिरनाश्वासान्नान्यथाख्यातिरप्यसौ IṣṭaSi. 41. 7; 41.14; चित्रादिवचसामेवमपचारस्य दर्शनात्। अनाश्वासोऽग्निहोत्रादिचोदनास्वपि जायते NyāyMañ. i. 249. 11; ii. 125. 9; अनाप्तवाक्यं च वक्तुः प्रमाणमूलमपि श्रोतुरप्रमाणमेव, विसंवादबाहुल्यादनाश्वासात् Kāśi. i. 113. 12 (*on* 2.102½); i. 5. 15 (*on* 1. 12); i. 121. 4 (*on* 2. 114-115); iii. 17.22 (*on* 5(4). 12); iii. 174. 10 (*on* 5(7).42); इत्थंभूतस्य तन्त्रस्य विप्लवं यदि शङ्कसे। सर्वत्र स्यादनाश्वासः ĀgaPrā. 66.16; न च ज्ञानस्यार्थव्यभिचारे सर्वत्रानाश्वासः NyāyKa. 181. 17; अयथार्थधीपक्षे धीतोऽर्थनिश्चयरूपोऽनाश्वासः स्यात् NayaVi. 94.1 (*on* i. 1.5); मिथ्याप्रत्ययस्य प्रतिबन्धिचारे सर्वप्रमाणेष्वनाश्वासः Bhām. 18. 11 (*on* i. 1.1); न चैकस्य प्रतिबन्धिचारे सर्वप्रमानेऽनाश्वास इति युक्तम् Bhām. 75.2 (*on* i. 1. 3); 333.16 (*on* ii. 1.3); अनशिष्टस्य कर्मणः सांप्रतिकस्य च फलक्रमानियमादनाश्वासो लोकस्य प्रसक्तः YogBh. 69. 8 (*on* 2. 13); TattvVai. 69. 24 (*on* 2.13); 'अग्निहोत्रं जुहुयात् स्वर्गकामः' इति श्रुतौ खादेच्च न मांसमित्येष नार्थ इत्यत्र का प्रमेति प्रसज्यते। तत्रापि न कश्चिदियत्तेत्यनाश्वासः Loc. 58. 7 (*on* 1.21); एतमेव च कालक्रमभाविशास्त्रोच्छेदभाविनमनाश्वासमाशङ्कमानैर्महर्षिभिः प्रतिविहितम् NyāyKuA. i. 133. 3; i. 73. 9; 'पौर्वापर्यापरामृष्टः शब्दोऽन्यां कुरुते मतिम्' इति न्यायेन अनाश्वासात् NyāyKuA. ii(2).70. 7; अप्रामाण्यम् अनाश्वासाद् दृष्टम् NyāyRa. 79. 10 (*on* 2. 110); तत्सामान्यादग्निहोत्रादिचोदनास्वप्यनाश्वास इति भाष्योक्तं प्रयोगं दर्शयति NyāyRa. 497.17 (*on* 5(9). 15) 655. 12 (*on* 5(15).61); तुल्यश्चायमनाश्वासो कुम्भज्ञानेऽपि, कुम्भोऽयमिति बोधोदयेऽपि किमसौ स्मृत्यविकल्पः किं वैकानुभवरूप इति दुर्वारत्वाद् NyāyMa. 76. 1; यथोक्तश्रुत्यर्थस्य अनेकस्मृतिषु परिग्रहदर्शनाद् नानाश्वासः PrakaVi. 954. 28; विष्णुकाम्यायनस्मृत्योश्च ... अनाप्तप्रणीतत्वं शङ्कमानस्य स्वकीयब्राह्मणत्वेऽप्यनाश्वासः स्यात् VedāntKa. 487. 10 (*on* iii. 4.18); श्रुतिप्रामाण्ये ... यदि तत्रानाश्वासः, तदा कैव कथा...पौरुषेयेषु वाक्येषु ŚatDū. 191. 27; न च क्वचिद् स्मृतीनामप्रामाण्ये सर्वत्रानाश्वासः NyāyPari. 404. 4; अनादिवेदप्रवाहप्रामाण्यावधारणेऽपि तन्निर्वाहकेतरानपेक्षमूलभूतप्रमाणाभावेनानाश्वास एव TattvCin. iv(1). 370. 3; यच्चोक्तं विषयव्यभिचारे ज्ञानस्य सर्वत्रानाश्वास इति तदौत्सर्गिकम् NyāySu. (Ja.) 48A. 12 (*on* i. 1.1); दोषाभावादिज्ञानरूपपरीक्षायामनाश्वासे वेदस्यापौरुषेयत्वेन ... सिद्धान्तमभिप्रेतार्थे उपक्रमाद्यनुपपत्तिज्ञाने चानाश्वासः स्याद् NyāyAmṛ. 109B. 6; AdvaiSi. 365. 2; 'ततो वै स प्रजाः पशूनसृजत' इति श्रुतिरेवात्र

प्रमाणम् ··· इति चेत् । न । देवस्य प्रजापतितया अनाश्वासात् YuktiSneha. 109.28 (*on* i. 1.5); 3.35 (*on* i. 1.1); 116.31 (*on* i. 1.5); वेदप्रामाण्येऽप्यनाश्वासः स्यादित्याशङ्कां निराकरोति ŚivārkaMaDī. i. 155.10 (*on* i. 1.3); शान्तं पापम् । कथमनाश्वासः KamVa. 4.44(1); अनाश्वासान्मन्वाद्युक्तं सर्वमेवाप्रमाणं भवेत् MīmāKau. i. 12.18 (*on* i. 3.3); i. 22.11 (*on* i. 3.4); वामदेवादीनां मुक्तत्वश्रवणं काल्पनिकाभिप्रायं, नित्यमुक्तत्वाभिप्रायं वा। न चानाश्वासः। श्रुतेः प्रामाण्यात् SiddhāTa. 4.23; पदपदार्थसंबन्धस्य ··· च स्वरूपतो न वाक्यार्थज्ञानकारणता अपि तु ज्ञानस्यैवेति तदवगमाय ··· क्वचिदाप्तपुरुषस्याप्युपयोग इति न तावन्मात्रेण सर्वत्रानाश्वासो युक्तः BhāṭṭDī. i. 7.6 (*on* i. 1.4); i. 323.10 (*on* iii. 4.8); iii. 296.11 (*on* x. 4.16); कथं मदनेऽप्यनाश्वासः JānaPa. 3.27(4); अस्मास्वपि तत्रभवतोरनाश्वासः JānaPa. 4.46(1); कथमनङ्गशेखरेऽप्यनाश्वासो वेश्याजनस्य ŚṛṅgāSar. 68(1) [AnekāK. 878 gives *anāśvāsa* as a synonym of *apahnava*]

अनाश्वास (an-āśvāsa) *adj.* [*f.*-ā] A not having reliability, unreliable कर्मण्यस्मिन्ननाश्वासे धूमधूम्रात्मनां भवान्। आपाययति गोविन्दपादपद्मासवं मधु BhāgP. i. 18.12; मित्रपक्षमनाश्वासं भार्यां चाप्रियवादिनीम्।··· दूरतस्त्यजतः सुखम् Subhāṣi. 2818; B not having consolation ब्रह्मविद्यामनुपदिश्य प्रोषुषि गुरौ तदलाभादनाश्वासमुपकोसलमुज्जीवयितुम् ··· गुरोरग्नयस्तस्मै ब्रह्मस्वरूपमात्रं तदङ्गभूतां चाग्निविद्यामुपदिश्य BrahmSūBh.(Rā.) 253.2 (*on* i. 2.15); हा हताहमनाथाहमनाश्वासा निरास्पदा । दुःखाद् दुःखे निमज्जामि YogVā. iii. 71.7.

अनाश्वासकारण (anāśvāsa-kāraṇa) *n.* reason for the lack of trust धर्मादिकम् ···। शक्यते तु बुद्धर्षभजिनकपिलपशुपतिप्रभृतिप्रणीतागमादवधारयितुम्। न च ·· तेष्वनाश्वासकारणमस्ति NyāySu.(Ja.) 82A.11 (*on* i. 1.1)

अनाश्वासगृहीत (anāśvāsa-gṛhīta) *adj.* overcome by lack of self reliance (असत्कार्यरतोऽधीरः) अधीरः अल्पेऽप्युपघातहेतौ अनाश्वासगृहीतः DīpKa. 87.21 (*on* 3.138)

अनाश्वासता (anāśvāsa-tā) *f.* the state of having no reliability, non-credibility तत्सदृशमिदमित्यस्या अपि बुद्धेर्मृषात्वात्, सर्वत्रानाश्वासतैव BṛĀraUBh. 15.18 (*on* i. 2.1)

अनाश्वासनिरसन (anāśvāsa-nirasana) *n.* removal of non-credibility न ज्ञानत्वावान्तरविशेषमनाश्वासनिरसनक्षममीक्षामहे NyāySu.(Ja.) 43B.5 (*on* i. 1.1); अनाश्वासनिरसनोपायो न ज्ञानेषु कश्चिद् विशेषोऽस्तीति निरस्तम् NyāySu.(Ja.) 48B.1 (*on* i. 1.1)

अनाश्वासनिवृत्ति (anāśvāsa-nivṛtti) *f.* cessation of non-credibility अनाश्वासनिवृत्तये तद्विधं ज्ञानमेवापेक्ष्यते BrahmSi. 144.16.

अनाश्वासप्रसङ्ग (anāśvāsa-prasaṅga) *m.* undesired contingency of unreliability or non-credibility अनुमानविषयेऽपि प्रत्यक्षानुमानविरोधदर्शनादनाश्वासप्रसङ्ग इति चेत् PramāVāSvopVṛ. 9.11; कचिद् गौणः शब्दो दृष्ट इति नैतावता शब्दप्रमाणकेऽर्थे गौणी कल्पना न्याय्या, सर्वत्रानाश्वासप्रसङ्गात् BrahmSūBh.(Śaṅ.) 44.10 (*on* i. 1.7); 617.12 (*on* iii. 3.1); BṛĀraUBh. 15.15 (*on* i. 2.1); कृतविनाशे सति सर्वत्र अनाश्वासप्रसङ्गः GītāBh.(Śaṅ.) 396.4 (*on* 13.23); न हि विरुद्धार्थपदसमभिव्याहारे पदानामभिधानमेवान्यथा नीयते, सर्वशब्दार्थेष्वनाश्वासप्रसङ्गात् ĀgaPrā. 36.9; ĀtmaSi. 29.4; न हि कर्मण्यनुशिष्टा द्वितीया ··· करणमभिधत्त इति युक्तमभिधातुम् । सर्वशब्देष्वनाश्वासप्रसङ्गात् Kāśi. ii. 12.29 (*on* 5(1).15); स्वगोचरव्यभिचारे विज्ञानानां सर्वत्रानाश्वासप्रसङ्गः Bhām. 15.7 (*on* i. 1.1) = TātpaṬ.(Vā.) 88.9 (*on* i. 1.1); NyāyMa. 60.9; TattvPradī.(Ci.) 61.5; अनेकशाखागतेतिकर्तव्यतापूरणीयत्वादेकस्मिन्नपि कर्मण्यनाश्वासप्रसङ्गादिति चेत् NyāyKuA. i. 132.7; NyāyVārPari. 495.6; न च नरका एव न सन्ति । स्वर्गेऽप्यनाश्वासप्रसङ्गात् Kiraṇā. 57.3; PrakaVi. 539.22; अतिशङ्कायां वेदेऽप्यनाश्वासप्रसङ्गात् ŚrutaPra. ii. 327.28 (*on* ii. 2.42); ii. 356.5 (*on* ii. 3.17); नैतावता सा (ज्ञप्तिः) निवर्तते । इदानींतन्या ज्ञप्तेरेव तत्र प्रमाणत्वात्। इतरथा वर्तमानावभासत्वेऽप्यनाश्वासप्रसङ्गात् NyāyKu. 69.9; द्वितीयपक्षे ··· दोषवत्कर्तृकत्वेनानाश्वासप्रसङ्गः SyādvāMañ. 11(212); न च तन्निरपेक्षम्, श्रुतिवदेव तव तत्राप्यनाश्वासप्रसङ्गात् ŚatDū. 192.1; NyāyPari. 479.22; अभ्युपगतार्थद्वयेऽन्यतरार्थेऽप्रामाण्यप्राप्तावन्यार्थेऽनाश्वासप्रसङ्गात् TattvPrakā. 107A.5 (*on* ii. 3.1); NyāySu.(Ja.) 91B.8 (*on* i. 1.1); बाधितार्थस्मृतिकर्तुः भ्रमप्रमादादिदोषकल्पनादविरुद्धस्मृत्याचारेष्वप्यनाश्वासप्रसङ्गः VīraMi.(Paribhāṣā.) 28.23.

अनाश्वासप्रसञ्जन (anāśvāsa-prasañjana) *n.* undesired contingency of lack of trust यदपि (विषयव्यभिचारे विज्ञानानां सर्वत्रानाश्वासप्रसञ्जनं तद् बोधकभावेन स्वतःप्रामाण्यं नाव्यभिचारेण) इति व्युत्पादयद्भिर्वृद्धैः परिहृतम् NyāyMa. 75.11.

अनाश्वासम् (anāśvāsam) *adv.* without consolation किमर्थं कोपमाकार्षीर्भक्ते भृत्ये कपीश्वरे । बहुकालमनाश्वासं दुःखमेवानुभूतवान् AdhyāRā. iv. 5.43.

अनाश्वासयत् (an-āśvāsayat) *adj.* not consoling ये पुनः ··· क्षत्रशब्दविडम्बकाः ··· दुः(ख)परंपराधीनमातापितृप्रधानमपि स्वजन(मा ? मना)श्वासयन्तः AvantiKa. 237.4.

अनाश्वासविषयत्व (anāśvāsaviṣaya-tva) *n.* the state of not being an object of reliance आगमोऽस्तीति चेन्न — भावनामात्रमूलत्वेन तस्याप्यनाश्वासविषयत्वात् NyāyKuA. i. 140.2.

अनाश्वासश्वशुरकुल (anāśvāsa-śvaśurakula) *n.* non-believing family of the in-laws तूष्णीं स्थितवति मेघनादे तत्कालसमुत्प्रेक्षितानाश्वासश्वशुरकुलवैक्लव्याद् विलीयमानेव शुचा ·· कथं कथमपि चिरात् कादम्बरी प्रत्युवाच Kād. 327.23.

अनाश्वासादिदोष (anāśvāsādi-doṣa) *m.* defect like unreliability etc. ख्यातेः यथार्थत्वनियमाभावेऽपि अनाश्वासादिदोषाभावात् यथार्थत्वाग्रहो व्यर्थः IṣṭaSi. 46.9.

अनाश्वासापत्ति (anāśvāsāpatti) *f.* undesired contingency of non-credibility न च सा (प्रतीतिः) समवायोत्पत्तिविनाशकृतेति वाच्यं समवायस्य तत्रानुल्लेखात् तस्य नित्यत्वाच्च घटादेरप्यनित्यतायामेवं सत्यनाश्वासापत्तेः Upask. 286.3 (*on* vii. 1.6); अग्निहोत्रादिश्रुतीनामपि वर्णस्वरूपस्य प्रत्यक्षेणावगतावपि अनादिपुरुषागतत्वस्याध्यापकपुरुषाधीनत्वेनानाश्वासापत्तेः MīmāKau. i. 22.13 (*on* i. 3.4)

अनाश्वासापात (anāśvāsāpāta) *m.* undesired contingency of non-credibility मोक्षपर्यन्ता परीक्षास्तीति फलपर्यन्ताद्वैतश्रुतावप्यनाश्वासापातात् Nyāyāmṛ. 137B.6.

अनाश्वासिक (an-āśvāsika) *adj.* unreliable, incredible यदर्थं कर्मसंसर्गः ···। तदनाश्वासिकं मोघं विनाशि चलमध्रुवम् MahāBhā. xii. 211.21 (BhārBhāDī. अविश्वसनीयम्); अनित्या भिक्षवः सर्वसंस्कारा अध्रुवा अनाश्वासिकाः Divyāva. 129.2; नैव हि कश्चित्फलात् परिहीणः कालं करोति ।··· अन्यथा ह्यनाश्वासिकं ब्रह्मचर्यं स्यात् AbhidhKoBh. 378.9 (*on* 6.60); Sphuṭā. ii. 22.16 (*on* 2.14); अनित्येषु ··· धर्मेष्वध्रुवेष्वनाश्वासिकेष्वनुनयचित्तमुत्पादयेत् ŚikṣāSa. 150.9.

अनाश्वासिकता (anāśvāsika-tā) *f.* unreliability [DBHS.]

अनाश्वासिन् (an-āśvāsin) *adj.* dumb-founded (*lit.* not even breathing) तमाप्तो विरहातुरम्। सुहृन्मन्थरको नाम ··· अब्रवीत् । सखे किम् ··· तिष्ठस्यालिखितो यथा।·· अनाश्वासी न शृणोषि न पश्यसि KathāSaSāg. xii. 5.290.

अनाश्वास्य (an-āśvāsya) *ger.* not having consoled यदि ह्यहमिमां देवीं शोकोपहतचेतनाम् । अनाश्वास्य गमिष्यामि दोषवद् गमनं भवेत् Rāmā. v. 28.8; हा नाथ राजन् भवता मामनाश्वास्य दुःखिताम्।··· स्थीयते कथम् MārkP. 8.182.

अनाश्वास्य (an-āśvāsya) *adj.* unreliable तन्मूलान्येव वाक्यान्यप्यन्यत्र दृश्यमानान्यनाश्वास्यमूलानि BālamBha. i. 500.8 (*on* 1.225)

अनाश्विन (an-āśvina) *adj.* other than the (*śastra* addressed) to the Aśvins तस्या एतत् सहस्रं वहतुमन्वाकरोद् यदेतदाश्विनमित्याचक्षतेऽनाश्विनं हैव तद् यदर्वाक्सहस्रम् AitBr. 17.1(452)

अनाष्टमिक (an-āṣṭamika) *adj.* not studying on (both) the eighth lunar days of every month माण्डूकिरेषां तनयाश्च पौत्रा महाशिषोऽनाष्टमिका वितेरुः VāsuVi. 1.64 (comm. आष्टमिकः अष्टम्याम् अधीतवान्)

अनाष्ट्र (a-nāṣṭrá) *adj.* free from evil spirit or destruction, free from devilry, safe, secure अनाष्ट्रं नः पितरस् तत् कृणोत यूपे बद्धं प्र विमुच्यमा? यद् अन्नम् AV.(P.) v. 28.2; VaitāSū. 10.17; त्वं वशी ··· सत्यधर्मा गवेषणः। अनाष्ट्रस् त्वं सर्वास्ती? त्वं भ्रातृव्याणां श्रियं रुह AV.(P.) x. 2.5; तस्याभयेऽनाष्ट्रे निवाते यज्ञमतन्वत ŚatBr. I. i. 1.17; यज्ञमुखादेवैतन्नाष्ट्रा रक्षा॰स्यतोऽपहन्ति।··· यथायं पुरुषः ··· अन्तरिक्षमनुचरति तद् ब्रह्मणैवेतदन्तरिक्षमभयमनाष्ट्रं कुरुते ŚatBr. I. i. 2.4; अथाभयेनानाष्ट्रेण हरन्ति ŚatBr. II. i. 4.18 = III. vi. 3.11; अथाभयेनानाष्ट्रेण पशुं नयन्ति ŚatBr. III. viii. 1.9; III. iii. 4.8; IV. i. 1.20; ŚatBr.(K.) II. i. 2.6; V. i. 1.16; यथायमुरुरभयोऽनाष्ट्रः सूर्याय पन्था एवं मेऽयमुरुरभयोऽनाष्ट्रः पन्था अस्तु ŚatBr. IV. iv. 5.4; ŚatBr.(K.) V. v. 3.3; विजितेऽभयेऽनाष्ट्रे सूयाऽइति ŚatBr. V. ii. 3.7; ŚatBr.(K.) VII. i. 1.6.

अनास् (an-ā́s) *adj.* mouthless (i.e. speechless) अनासो दस्यूँरमृणो वधेन RV. v. 29.10.

अनास (a-nāsa) *adj.* [*f.*-ā] 1 noseless मारुतात्मजः । स ददर्शाविदूरस्था राक्षसीः ··। अनासा अतिनासाश्च तिर्यङ्नासा विनासिकाः Rāmā. v. 15.2;

अनासः स पुरोत्पन्नस्तस्माद् विकृतरूपधृक् BrahmP. 107.3; सः। अथादो ह्यकरोऽनासो ह्यकर्णः PadmP. ii. 62.30; ii not having a projecting portion सायतं समुखपट्टिकम् ··· अनासम्। ··· पार्श्वयोर्बुद्धिरिखं खलु कोष्ठम् IśānŚiPa. ii. 28.36.

अनासक्त (an-āsakta) *adj.* 1 not attached, detached मनो ब्रह्मणि धारयन्। विहरिष्याम्यनासक्तः MahāBhā. xii. 171.32; भाव्यं तत्पुत्रपौत्रैश्च ···। धूत[दे]रयाधनासक्तैः EI. xi. 192.19; गृहस्थश्चाप्यनासक्तः स मुक्तो योगसाधनात् ŚivS. 5.266; (रामः) अनासक्तोऽपि विषयान् बुभुजे प्रियया सह AdhyāRā. vii. 4.15; PrabhāC. 3.17; (भगवान्नाभिनन्दनः ··· जगत्स्वामी) उपास्यमानोऽनासक्तः, संगीतं दिव्यमैक्षत TriṣaŚaPuC. i. 2.734; i. 2.882; iii. 4.7; विषयेषु गरिष्ठोऽपि रागः प्रायो विलीयते। अनासक्तस्य विषयान् यथार्हमुपयुञ्जतः BhaktiRaSi. i. 2.51; (with Loc.) आचार्यस्तु दृष्टादृष्टभोगेष्वनासक्तः UpadeSā. 10.6; KulārT. 13.48; निर्गत्य सदनादनासक्तः सौख्ये कचिदपि पुरा जन्मनि कृती।-- खण्डेन्दोश्चिरमकृत पादार्चनमसौ Vāgbhaṭa. 3.7; विषयेषु मनागप्यनासक्ताः।-- ते शुद्धात्मानः ··· सिध्यन्ति TātpaVṛ. 364.19 (*on* 3.73); कस्मान्न दयसे पतिन्। भक्तमन्यास्वनासक्तम् BalāC. 29.6; वेधा द्वेधा भ्रमं चक्रे कान्तासु कनकेषु च। तासु तेष्वप्यनासक्तः साक्षाद् भर्गो नराकृतिः Kuval. 20(24); तव चरणसेवारसभरेऽप्यनासक्तं चित्तं भवति बत विष्णोः Nārāy. i. 3.2; VīraMi. 836.16 (*on* 3.59); ii not stuck गव्यं च। ··· अनायमश्मिमात्रसंयोगाद् पिण्डीभूतमनासक्तं च ManuBh. i. 420.23 (*on* 5.6); iii not interested in (चुम्बके ज्ञानलुब्धे च न प्रकाशयन्) चुम्बक इति। श्रीविद्यामूलमात्रजपपरस्तदीयकर्मजालज्ञानरहस्यज्ञानजालयोरनासक्तश्चुम्बकस्तदनुष्ठानरतिहीनः SetuBa. 348.30.

अनासक्तमनस् (anāsakta-manas) *adj.* whose mind is detached राजा ·· अनासक्तमनाः सौख्यं सिषेवे विषयोद्भवम् PārśvC. 2.36; अभुङ्क्त विपुलान् भोगाननासक्तमनाः प्रभुः MadhuVi. 1.72.

अनासक्तवत् (anāsakta-vat) *adv.* as if detached अन्तर्बहिस्तुल्यचेष्टं सदा सस्मितभाषणम्। गृहेऽनासक्तवत् सन्तं स्वयं योग्यो गुरुं भजेत् BṛDharmaP. i. 4.8.

अनासक्ति (an-āsakti) *f.* non-attachment अलोभः कतमः। भवे भवोपकरणेषु वा अनासक्तिः AbhidhSa. 6.14; इष्टेऽर्थेऽनासक्तिर्विरुद्धे चाप्रवृत्तिरिन्द्रियजयः NītiVā. 3.8; (क्षयी रोगी ··· प्रियकलत्रः ·· विलज्ज इत्यगम्याः) प्रियकलत्र इति तस्यान्यत्रानासक्तेः नाप्यर्थदः JayaMa. 311.6 (*on* 1.6); ParāśuKS. 10.78 (286.9)

अनासङ्ग (an-āsaṅga) *adj.* 1 free from attachment, detached गुणागुणमनासङ्गमेककार्यमनन्तरम्। एतद्ब्राह्मण ते वृत्तमाहुः MahāBhā. iii. 203.49; 2 not having constant application (भगवद्रतिः) साधनौघैरनासङ्गैरलभ्या सुचिरादपि BhaktiRaSi. i. 1.18; *m.* non-attachment शम इन्द्रियसंनिकृष्टेऽपि विषयेऽनासङ्गः VīraMi. 884.27 (*on* 3.159)

अनासञ्जनीय (an-āsañjanīya) *adj.* not to be added or applied चन्द्रो यथा स्वतः शुभ्रत्वादनासञ्जनीयधावल्यस्तथा नखाः स्वतोऽरुणत्वादनासञ्जनीयारुण्याः CitraMī. 48.14.

अनासत्ति (an-āsatti) *f.* non-proximity फलवन्ति हि वेदवाक्यानि, फलवत्क्रतुप्रमितिप्रत्यासत्तेः। अफलानि सूत्राणि तेषामनासत्तेः Kāśi. i. 15.17 (*on* 1.38)

अनासन (an-āsana) *n.* absence of sitting अभिजुहुयात् ·· अजकर्णे ···। अभोजनं तस्य। कुशस्तम्बे वा अनासनं तस्मिन् KātyŚS. xxv. 4.7; अनासनं च प्रथमं चालनं चासनस्य च ··· गन्तुकामानां चिह्नानीत्युपलक्षयेत् BhāvPra.(Śā.) 117.1 (5); *adj.* i left without a seat सुहृदः ···। समायाताश्चतुःषष्टिस्तावन्त्येवासनान्यपि। यक्षीकामुकमालोच्य पञ्चषष्टमनासनम्। ··· लज्जितोऽस्मि BṛKathāŚloSaṁ. 17.63; ii not occupying a seat अनासनः शयानो वा ··· न जपेत् LiṅgaP. i. 85.161 = ŚivaP. vii(2). 14.51 (561A. 4)

अनासनयोगविहित (an-āsanayogavihita) *adj.* not settled on a seat (गुरौ) तिष्ठति च (शिष्यः) नासीतानासनयोगविहिते ĀpaDS. i(2). 6.26.

अनासनस्थ (an-āsanastha) *adj.* who has not occupied a seat अस्नात्वानासनस्थो वा ··· कुलपूजां न चाचरेत् KulārT. 11.9.

अनासनस्थित (an-āsanasthita) *adj.* who has not occupied a seat यद्दत्तं विधिवर्जितम्। अनासनस्थितेनापि तज्जलं रुधिरायते VedavyāSm. 3.26.

अनासन्न (an-āsanna) *adj.* i not very near, not very close, being at a distance आस्तावं प्राप्यानासन्नो यजुषोपविशेद् प्रस्तोतारं प्रति LāṭyāŚS. v.10.20 = DrābyŚS. xv. 2.20; (ब्रह्मचारी उपसीदेत) अनासन्नोऽनतिदूरे च ĀpaDS. i(2). 6.21; HirŚS. xxvi. 2.44 (31.4); (अमात्यैः) आसन्नैः सह कार्याणि पश्येत् अनासन्नैः सह पत्रसंप्रेषणेन मन्त्रयेत ArthŚā. i. 76.7 (1.15); हृदयस्थमनासन्नमकामं त्वाम् ··· अजरं विदुः RaghuVa. 10.19; अनासन्ननिःसहनिष्पन्दनिद्राक्लान्तकतिपयकर्णधारम् ··· उर्वीपतिकुमारमद्राक्षम् TilaMañ. 276.15; अनासन्नेष्वर्थेषु दूतो मन्त्री NītiVā. 13.1; आसन्नानासन्नयोर्धिया वायवीयाः प्राप्त्यनपेक्षाः NayaVi. 237.6 (*on* i. 1.17); पर्वताद्यासन्नम् अनासन्नमप्यूषरं मूषिकाद्यासं च क्षेत्रं वर्जयेत् SmṛtiCan. iv. 434.15; कुतः सुतः पुरुस्त्वस्य वयस्यः परमेशितुः। विमानान्वित एवायमनासन्नेऽपि पुष्पके Surath. 3.29; ii (person) not closely related तदश्म सपत्रं वरूतोयेनाप्लुत्य धान्याक्षतं सतिलमालभ्य ततो बर्हिं सुवर्णं गोमयं च स्पृष्ट्वा तत्र स्थित्वानासन्नान् विसृज्य वृद्धाग्रं गृहं प्रविश्य लोकयात्रामासीरन् VaikhāGS. 5.6; iii remote (in time) कालमासन्नमनासन्नं च जानते YogŚā. 5.196; आसन्नकाले पृच्छ्यमानेऽर्थे ··· लङ्लिटौ स्तः। ·· अनासन्ने तु कंसं जघान किम् SiddhāKan. 471B. 2 (*on* iii. 2.117); iv (syntactically) not uninterrupted, not contiguous अनासन्नमपि आसन्नतादशायाम् आसन्नत्वभ्रमेण वा अन्वयबोधसमर्थमेव TattvCin. iv(1). 235.2; iv(2). 378.7; वाक्येनान्वयानुभवजनने आकाङ्क्षायोग्यतासत्तिज्ञानं सहकारि ··· गिरिर्भुक्तमग्निमान् देवदत्तेनेत्यादेरनासन्नत्वेन शाब्दबोधानुदयात् BhāṭṭCin. i. 50.4 (*on* i. 1.4)

अनासन्नक्रियेच्छा (anāsanna-kriyecchā) *f.* desire to undertake an action in future अनासन्नक्रियेच्छा संकल्पः PadārthaSaṁ. 261.11 (NyāyKa. अनागतस्यार्थस्य करणेच्छा)

अनासन्नतरुशाखा (anāsanna-taruśākhā) *f.* tree-branch which is not very near (i.e. which is not within one's reach) वादित्राणामारवेण विद्रावितानि प्रासादनासन्नतरुशाखाशिखासु कृतस्थितीनि नाद्यापि निकटीभवन्ति शिखराग्रकोटरकुलायशायीनि पाराप(?व)तपतत्त्रिकुलानि TilaMañ. 157.22.

अनासन्नत्व (anāsanna-tva) *n.* the state of not being (syntactically) contiguous सामान्यतो हेतुहेतुमद्भावानभ्युपगमे चक्रिणमहं पूजयामीत्यादौ चक्रस्येत्यर्थे स्वान्यत्रान्याकाङ्क्षासत्त्वादन्वयापत्तिः। न चानासन्नत्वान्नान्वयः VaiyāBhū. 172.18 (*on* 32)

अनासन्नदेशस्थ (anāsannadeśa-stha) *adj.* staying in a remote place अनासन्नदेशस्थेन कथमिह स्थितायास्तेन सह समागमो भावी भवत्याः इत्येतदेवाविज्ञातमास्ते इत्यभिहिता TilaMañ. 347.8.

अनासन्ननाश (anāsanna-nāśa) *adj.* whose ruin is not near न ह्यनासन्ननाशानामुदेति मलिना मतिः RāmāMañ. 150.8.

अनासन्नपद् (anāsanna-pad) *adj.* who has not resorted to (your) feet त्वमेकः क्लेशदस्तेषामनासन्नपदां तव BhāgP. iii. 20.27.

अनासन्नप्रियत्व (anāsannapriya-tva) *n.* the state of being one whose lover is not near (her) अनासन्नप्रियत्वाद्वासकसज्जाया न स्वाधीनपतिकात्वम् Avalo. 48.15 (*on* 2.23)

अनासन्नबिन्दुपात (anāsanna-bindupāta) *m.* dropping a drop from high above नेत्रमपाङ्गेऽभ्यञ्जनं कृत्वा वामहस्तेनोन्मील्य दक्षिणहस्तेन शुक्त्यवसक्तया पिचुवर्त्या दश द्वादशाष्टौ वा बिन्दून् कनीनकदेशे ह्यङ्गुष्ठादवसेचयेत्। एवमनासन्नबिन्दुपातेनाक्षिताडनाद् रागादयो जायन्ते AṣṭāSaṁ. i. 163.10 (1.32)

अनासन्नमोक्ष (anāsanna-mokṣa) *adj.* whose liberation is not near, whose emancipation is very far एवंविधा धियः। न ह्यनासन्नमोक्षाणां भवन्ति भविनां क्वचित् TriṣaŚaPuC. ii. 1.163.

अनासन्नवर्तिन् (anāsannavart-in) *adj.* not being near (स्वनाभकुशौ) दुष्टभूपालवंशानामप्यनासन्नवर्तिनाम्। कुर्वाणावूष्मणा ग्लानिम् PadmP.(Ra.) 100.65; अनासन्नवर्तिष्वपरयानपात्रेषु यानमत्यन्तशक्लेशमिति मन्यमानस्य मे मनाङ्मन्दायते चित्तम् TilaMañ. 143.6.

अनासन्नाग्नि (anāsannāgni) *adj.* who does not have the fire near him, who is away from the fire स्वेद्यमानस्य वाह्निनोऽनुष्णो वह्निरिति प्रतिज्ञा अनुभवस्थेनैव प्रत्यक्षेण विरुध्यते। अनासन्नाग्नेस्तु सैव प्रतिज्ञा स्मृतिस्थेन प्रत्यक्षेण विरुध्यते Kāśi. iii. 50.3 (*on* 5(4).68)

अनासयित्वा (an-āsayitvā) *ger.* not having fixed नये धियं सम्यगनासयित्वा युक्तः प्रयुक्तो न पराक्रमोऽपि HammīMaKā. 8.82.

अनासव (an-āsava) *m.* not liquor स्फुटमपरं निद्रायाः सरसमचैतन्यकारणं पुंसाम्। अपटलमान्ध्यनिमित्तं मदहेतुरनासवो लक्ष्मीः Kāvyālaṁ.(Ru.) 9.21.

अनासवाख्य (an-āsavākhya) *adj.* not called liquor, not known as liquor असंभृतं मण्डनमङ्गयष्टेरनासवाख्यं करणं मदस्य। ··· बाल्यात्परं साथ वयः प्रपेदे KumāSaṁ. 1.31 = VakroJī. 215.13 = SaraKaṇṭhā. 319.8. = AlaṁkāSa. 125.5 = SāhiDa. 129.8.

अनासादन (an-āsādana) *n.* non-attaining तस्यैव विशेषस्यास्य कार्योत्पादनानुगुणस्य यः क्रमेणाभिवर्धमानः कार्यस्य जनक इष्यते तस्यैव उत्पत्तिर्न स्यात् प्रथमक्षणोपनिपातिनां परस्परतो विशेषानासादनाद् समानामविवेकाद् अनभ्युपगमाच्च HetuBiṬ. 130.26.

अनासादयत् (an-āsādayat) *adj.* [*f.* -ntī] 1 not reaching, missing यन्त्रतोरणेनाकृष्टकृपाणीव्यग्रपाणिरनासादयन्नेव चन्द्रगुप्तमथ वैरोचकं हतस्तपस्वी बर्बरकः MudrāRā. 2.15 (47); अनासादयतश्चिरं प्रभुबलान्वितम्। पमरात्रमभूदन्दुदिवारात्रं प्रजागरः RājTa.(Ka.) 8.2243; 2 not obtaining, not getting

वयस्य कयापि श्लाघ्ययौवनया प्रियतममनासादयन्त्या जीवितनिरपेक्षयोक्तम् Ratnā. 2.6 (59); न हि ... तस्य अम्बिकासंबन्धमात्रात् तस्याः कामप्युपकारकणिकामनासादयत एवाकस्मात् तथाविधचमत्काराविर्भावः संभाव्यते VyaktiVi. 56. 10; अनुरूपं पतिमनासादयन्त्याः कस्या अपि ...परिदेवितमिदम् KaumuMi. 1.9(1); 1. 19(28); त्यागलीलासुखमनासादयन् खिद्यते मद्वाहुः MudriKu. 5. 11(6); रसालविटपिच्छायामनासादयन् निर्विण्णः कुटजेषु कोकिलयुवा SaduktiKa. 275. 6 = SūktiMu. 14.14 = ŚārṅgaPa. 850; मालती ...। तत्केशालंकृतिसुखमनासादयन्त्यद्य मन्ये खिन्ना MayūSam. 2.28; 2. 49; **3** not finding नृपात्मजा तु मामितस्ततोऽन्विष्यानासादयन्ती ... रुदितवत्यवस्थास्यते DaśKuC. 100. 1; **4** not attaining क्षणिके तण्डुलादिद्रव्ये विशेषो नोत्पद्यते, अनन्तरमप्यसौ मा भूत्। ततो यथा परस्परतो विशेषमनासादयन्तोऽपि क्षणिकाः सहिता एव कुर्वन्ति HetuBiṬ. 128. 17; बहुभिरपि कविकुञ्जरैर्निबध्यमाना बहवः प्रबन्धा मनागप्यन्योऽन्यसंवादनमनासादयन्तं सहृदयहृदयाह्लादकं कमपि वक्रिमाणमादधति VakroJī. 244. 13; यदायमात्मा मनागपि धर्मपरिणतिमनासादयन्नशुभोपयोगपरिणतिमालम्बते तदा ... दुःखसहस्रबन्धमनुभवति TattvPradī.(A.) 14.6 (*on* 1. 12); पीततादिपर्यायेण तूभयत्राप्युत्पत्तिविनाशावनासादयतः ध्रुवत्वम् TattvPradī.(A.) 25. 1 (*on* 1. 18); सा (क्रिया) ... चैतन्यविकारकारणतामनासादयन्ती ... क्षायिक्येव TattvPradī.(A.) 58. 9 (*on* 1. 45); उत्तरस्य पूर्वमनुपमृद्योदयमनासादयतस्तदपबाधात्मैवोदयो न तु पूर्वस्योत्तरबाधात्मा TattvVai. 13. 28 (*on* 1. 8); NyāyRa. 63. 6 (on 2.57); विधय इष्टाभ्युपायतारूपाः स्ववाक्ये चेष्टमनासादयन्तः सापेक्षाः TātpaṬ.(Vā.) 429. 7 (*on* ii. 1. 65); इयमष्टसंख्या ... ग्रहणमात्राङ्गतां च निष्फलत्वादनासादयन्ती चतुःसंख्याद्वयलक्षणार्था विज्ञायते ŚāstrDī. 365. 4 (*on* iv. 1.17); एतत्साद्दृश्यमेतास्वेकां विधामासादयत् नातिरिच्यते। अनासादयन्न पदार्थीभूय स्थातुमुत्सहते NyāyKuA. ii(1). 194. 9; अपरे पुनश्चेतसोऽपि शून्यताङ्गीकारे मनःप्रत्ययमनासादयन्तः सर्वमिदमसदेव विश्वम् ... मन्यन्ते KhaṇḍanKhā. 81.2; तेऽपि कुतीर्थ्याः प्रागुक्तपक्षत्रयेऽपि वस्तुसिद्धिमनासादयन्तः ... त्वच्छासनमेव प्रतिपद्यन्ताम् SyādvāMañ. 19(69); **5** not establishing itself, not getting established यो बुद्धौ साक्षादात्मीयं रूपं निवेशयति स प्रत्यक्षः (अर्थः)। ... तमन्तरेण बुद्धिरात्मानमनासादयन्ती तस्य सत्तां निश्चाययति TātpaṬ.(Vā.) 158. 15 (*on* i. 1. 5)

अनासादयमान (an–āsādayamāna) *adj.* not finding अनासादयमानं तं सीताम् ...। लक्ष्मणो राममत्यर्थमुवाच Rāmā. iii. 59. 12.

अनासादित (an-āsādita) *adj.* **AI** not reached, not approached ते सार्धं यैर्महर्लोकस्तदानासादितस्तु वै। तच्छिष्या ये ह तिष्ठन्ति कल्पदाह उपस्थिते BrahmāṇḍP. i. 5. 121; नगरसमीपेऽन्ये ह्रदा अनासादिताः। तानासाद्य पुनरागमिष्यामः Tantrākhyā. 19. 3; PañcT. 1.61 (67. 9); **AII** not obtained, not acquired देवो हर्षः ... द्वारपालैः प्रणम्यमानश्च ... अनासादितस्वामिदर्शनदूयमानमानसैः ... नरपतिभिर्नीयमाननक्तंदिवम् ... राजकुलं विवेश HarṣaC. 215. 6; न ह्यनासादितार्थविशेषपरिष्वङ्गाः स्वरसेन संविदोऽप्यनुमीयन्ते Kāśi. i. 72. 23 (*on* 2.21); न ह्यनासादितविषयविशेषसंसर्गाः संविदः परस्परतो व्यतिभिद्यन्ते ĀgaPrā. 39. 11; यशोध्वजस्य भूभुजः ... सुवीरो नाम सूनुरनासादितविद्यावृद्धसंयोगसमयत्वात् ... परद्रविणदारादानोदारक्रियः ...क्रीडावने गतः YaśasCam. ii. 302. 19; उदकाहरणादयस्तु तैः स्वकारणादनासादिताः कुतः प्राप्ताः TattvVai. 133. 27 (*on* 3.14); ते हि स्वप्नेऽप्यनासादितसाहित्यसुधारसास्वादचमत्काराः ... लक्षणमस्तीत्येव ... बहुतरमवकरप्रायं प्रयुञ्जते VyaktiVi. 55. 24; सदाशिवस्यापि ... अनासादितशुद्धभावाहंपरामर्शयुक्तत्वं विद्यत एव Bhāsk. i. 15. 7 (*on* i. 1.1); **AIII** not accomplished न ह्यनासादितयागस्वर्गादिसाध्यसाधनसंबन्धविशेषो भावयेदिति शब्दार्थः Kāśi. i. 76. 22 (*on* 2.26); **B** which has not attained लोके च शरीरशब्दो घटादिशब्दवदेकाकारद्रव्यनियतवृत्तिमनासादितः ... द्रव्येष्वगौणः प्रयुज्यमानो दृश्यते BrahmSūBh.(Rā.) 412. 20 (*on* ii. 1.9)

अनासादितकामरस (anāsādita-kāmarasa) *adj.* who has not (yet) obtained the pleasure of sexual love अथ पाण्डुर्मृगयां चरन् मैथुनगतमृषिम् अपश्यन्मृग्यां वर्तमानम्। तथैवाप्लुतमनासादितकामरसमतृप्तं बाणेनाभिजघान MahāBhā. i. 90. 64.

अनासादितगाध (anāsādita-gādha) *adj.* the bottom of which is not reached (i. e. of unfathomable depth) अत्रिणा। अनासादितगाधं च पातालतलमव्ययम् ...। (भगिन्यौ) ददृशाते महार्णवम् MahāBhā. i. 19. 12.

अनासादितजाङ्गुलिप्रसादा (anāsādita-jāṅguliprasādā) *adj.* (*f.*) who has not obtained the favour of a snake-doctor अनासादितजाङ्गुली(?लि)प्रसादा पन्नगाधिनाथमुत्कोपयसि KaumuMi. 4. 2(7)

अनासादिततल (anāsādita-tala) *adj.* the bottom of which has not been reached (i. e. of unfathomable depth) राजा ... जलकुञ्जरैरप्यनासादिततलम् ... तडागमद्राक्षीत् UdaySuKa. 130. 11.

अनासादितदुर्ग (anāsādita-durga) *adj.* not reaching the stronghold गृह्णन् हरिगणं क्षणात्। अनासाहितदुर्गं (v. 1. अनासादितदुर्गं VVRI., 1963) स चक्रे दुर्गान्तरातिथिम् RājTa.(Ka.) 5. 142.

अनासादितदोष (anāsādita-doṣa) *adj.* who has not acquired any sin एकस्तारावलोकस्तु भूत्वा राजेन्द्र मानुषः। ... अनासादितदोषः संश्चिरं साम्राज्यसंपदम्। भुक्त्वावसाने वैराग्यात् स्वयं त्यक्त्वा वनं गतः KathāSaSāg. xvi. 3. 12.

अनासादितनिर्णय (anāsādita-nirṇaya) *adj.* who has not reached to any decision आवेदिते च तस्मिन्न(र्थेऽवगतेऽ)व्यक्तव्यवहारदुश्छेदतया धर्माधिकृतैः संनिरुद्धौ (v. l. तावनासादितनिर्णयैः स्थापितावादिनच्छेदमुभौ राजाधिकारिभिः) PañcT. 1. 158 (159. 2); KathāSaSāg. x. 4. 221.

अनासादितपरपार (anāsādita-parapāra) *adj.* the other shore of which is not reached ऊर्मिमालाभिरप्यनासादितपरपारम् ... अम्भोनिधिमपश्यम् TilaMañ. 122.13.

अनासादितपर्याणा (anāsādita-paryāṇā) *adj.* (*f.*) on which a saddle is not put, not harnessed स तां केनापि न स्पृष्टां दृष्ट्वा यौवनशालिनीम्। ... अनासादितपर्याणां काम्बोजतुरगीमिव। कौतुकाकुलितस्तस्थौ BṛKathāMañ. iii. 1. 246.

अनासादितपूर्व (anāsādita-pūrva) *adj.* not obtained (i. e. experienced) before समुद्रपातसमयेऽप्यनासादितपूर्वेण ... तस्य सकलगात्रस्पर्शेन ... विह्वलतामगच्छम् TilaMañ. 313. 7.

अनासादितप्रकर्ष (anāsādita-prakarṣa) *adj.* which has not acquired any excellence भावनाप्रचयः ... अनासादितप्रकर्षो न स्फुटाभ(?भि)ज्ञानजननाय प्रभवति NyāyKa. 3. 27; SyādvāMañ. 18(47); (भावनाचतुष्टयम्) क्षणभङ्गपक्षे स्थिरैकाधारासंभवात् ... अनासादितप्रकर्षं न स्फुटमभिज्ञानमभिजनयितुं प्रभवति SarvaDaSam. 11. 118.

अनासादितप्रकाशस्वभाव (anāsāditaprakāśa-svabhāva) *adj.* the nature of which has not attained (full) manifestation सर्वः प्रत्यय उपजायमानो नानुल्लिखितशब्दक उपजायते तदुल्लेखविरहिणोऽनासादितप्रकाशस्वभावस्य प्रत्ययस्यानुत्पन्ननिर्विशेषत्वात् NyāyMañ. ii. 99.11.

अनासादितप्रतिक्रियोपाय (anāsādita-pratikriyopāya) *adj.* against whom means of counteraction is not found श्रीशीलादित्यस्तस्यानुजः प्रणतिमेकां परित्यज्य ... अरातिभिरनासादितप्रतिक्रियोपायः EI. viii. 191. 21; viii. 197. 22; i. 86. 16; iv. 77. 15; xxii. 116. 15.

अनासादितफल (anāsādita-phala) *adj.* **I** not accomplishing any purpose इतरथा निरवसानमनासादितफलं को नाम न्यायमारभेत NyāyMañ. i. 10. 5; **II** who has not acquired the fruit उत्पन्ने च क्वचिन्नद्यादिवाक्याद्विज्ञाने तरङ्गिणीतीरमनुसरन्ननासादितफलः प्रवृत्तबाधकप्रत्ययः पुरुषमेवाधिक्षिपति NyāyMañ. i. 145. 25.

अनासादितभङ्गुरश्री (anāsādita-bhaṅguraśrī) *adj.* which has not acquired transitory beauty (i. e. having permanent beauty) अस्य क्षितिनूतनकानना सा न काननासादितभङ्गुरश्रीः। हरति HarVi. 5. 4.

अनासादितभूतल (anāsādita-bhūtala) *adj.* the low-land of which was not reached (स गत्वा पर्वतवरम् ... ददर्श) निरन्तरतरुच्छायासुदूरविनिवारितैः। समन्तादर्ककिरणैरनासादितभूतलम् BrahmāṇḍP. ii. 22.40.

अनासादितमद्यपानशक्तियोग (anāsādita-madyapānaśaktiyoga) *adj.* which has not acquired association with the property of the intoxicating drink यत्रापि मद्यशब्देन प्रतिषेधस्तत्राप्यनासादितमद्यपानशक्तियोगस्य (द्रव्यस्य) नैव प्रतिषेधः ManuBh. ii. 399.3 (*on* 11. 93)

अनासादितयोग्ययोग (anāsādita-yogyayoga) *adj.* not acquiring association with proper persons कुत्राप्यनासादितयोग्ययोगाः। पौरा इवौदार्यमुखा गुणाः स्म ... यस्य पुरे वसन्ति HammīMaKā. 1. 84.

अनासादितराक्षस (anāsādita-rākṣasa) *adj.* which has not reached the demons रामसौमित्रिविशिखैरनासादितराक्षसैः। निर्वृते शस्त्रसंघाते विस्मयोऽभूद्दिवौकसाम् RāmāMañ. 373. 1.

अनासादितवत् (an-āsāditava(n)t) *adj.* who has not found कुमारभीमार्जुनौ ... तम् (कौरवाधमम्) अनासादितवन्तौ VeṇīSaṁ. 6. 74.

अनासादितविग्रह (anāsādita-vigraha) *adj.* who has not entered into war सर्व एव जनः शूरोऽनासादितविग्रहः Hitopa. 3. 39.

अनासादितविश्रमा (anāsādita-viśramā) *adj.* (*f.*) who has not got rest (कृष्णः) विचित्रलीलाहितवेपथूनां तासामनासादितविश्रमाणाम्। तापोपशान्त्यै ... आह्लादनीमद्भिरियेष लीलाम् Yādavā. 8.94.

अनासादितसमीरसारथि (anāsādita-samīrasārathi) *adj.* not having fire (*lit.* not having that which has wind as the charioteer) अनासादितसमीरसारथिमेव वितानवेदिम्, अनुपनततनयजननामसितनयनामवेक्ष्य हृदयसरणिधृतव्यथः परिणीरिदमभाणीत् YātrāPra. 1.26 (7)

अनासादितसहकारिन् (anāsādita–sahakārin) *adj.* which has not

got or obtained the auxiliary cause शिंशपाजन्मकास्तद्विशेषा एव । कम्पकारिणस्तु न तथा किन्त्वागन्तवः(न्तुक)सहकारिण इति चेत् एवं तर्हि तानासाद्य सदृशरूपा अपि केचित् कम्पकारिणः, अनासादितसहकारिणस्तु न तथा NyāyKuA. i. 63.9.

अनासादितसुखकाल (anāsādita-sukhakāla) *adj.* wherein the occasion for pleasure is not found वसुः ··· क्षणमात्रमप्यनासादितसुखकालं पातालमूलं जगाहे YaśasCam. ii. 356.2.

अनासादितसुधांशुबिम्बा (anāsādita-sudhāṁśubimbā) *adj.* (*f.*) which has not got the disc of the moon (risen) अनासादितसुधांशुबिम्बामिव जम्भारिककुभम् ··· अनुपनततनयजननामसितनयनामवेक्ष्य ··· परिणीरिदमभाणीद् YātrāPra. 1.26(4)

अनासादितस्वतन्त्रभाव (anāsādita-svatantrabhāva) *adj.* which has not got independent status एते एव यत्रात्मनि अनासादितस्वतन्त्रभावाः परस्परम् अनुग्राह्यानुग्राहकतां दधति स एषां संकीर्यमाणस्वरूपत्वात् संकरः KāvyPra. 754.2.

अनासादितहरिणपिशित (anāsādita-hariṇapiśita) *adj.* who has not got deer's flesh जरच्छबरः ·- अनासादितहरिणपिशितः ·- तरुतले मुहूर्तमिव व्यलम्बत Kād. 33.1.

अनासादितहिंस (anāsādita-hiṁsa) *adj.* who has not committed (any) killing यशोमतिकुमारः — स्थलबिलजलान्तरालविहारिणां प्राणिनामद्यापि चित्रगुप्तेनापरिमृष्टमानत्वादनासादितहिंसः YaśasCam. ii. 221.5.

अनासादितामिष (anāsāditāmiṣa) *adj.* who has not got meat एकस्तु वृद्धशबरस्तत्रानासादितामिषः । अद्राक्षीत्स तरुम् KathāSaSāg. x. 3.45.

अनासादितालम्बना (anāsāditālambanā) *adj.* (*f.*) which has not obtained any objective basis न हीयं विकल्पबुद्धिः ··· अनासादितालम्बना धर्मिणं व्यवस्थापयति PramāMī. 46.22 (*on* i. 2.16)

अनासादितोत्तरावस्थ (anāsāditottarāvastha) *adj.* which has not acquired the subsequent state (छदिरुपधिबल्वेभ्यः) तेन च द्रव्यस्यानासादितोत्तरावस्थस्याभिधानम् Nyās. ii. 13.19 (*on* v. 1.13)

अनासाद्य (an-āsādya) *ger.* **1** not having obtained, not having acquired, not having experienced **2** not having reached, not having come close **3** not having considered, not having taken into account **4** not having found out **5** not having attained **6** not having placed down **7** not having grasped **8** not having accepted **1** not having obtained, not having acquired, not having experienced सूदः सोऽनासाद्यामिषं क्वचित् । निवेदयामास तदा तस्मै राज्ञे व्यथान्वितः MahāBhā. i. 166.26; न दुःखमनासाद्य शक्यं सुखमवाप्तुम् NyāyBh. 276.16 (*on* iv. 1.58); सामान्यं पुनरनासाद्यापरं नित्यं तत्स्वभावं किमितीन्द्रियमपेक्षते PramāVāSvopVṛ. 48.12; स खलु ··· आगन्तुकं कंचनानासाद्य स्वत एव जनयेत् Bhām. 424.2 (*on* ii. 2.19); न च प्रकारान्तरं विश्लेषालभामहे येनैते परिसंख्यादोषमनासाद्यैव विधिं लभेरन् ŚāstrDī. 374.5 (*on* iv. 2.9); (एषः) कमलरागदाडिममिदं मुहुर्याचितमनासाद्य ·- आलपति UdaySuKa. 49.9; शैवदीक्षामनासाद्य शास्त्रमात्रप्रपाठकः ·- नित्यः ĪśānŚiPa. ii. 11.10(25); भिक्षामनासाद्य बुभुक्षितः ··· तिष्ठति PuruṣPa. 48.20; 134.18; **2** not having reached, not having come close छलो मृगयामचरत् ।·- मृगं चासाद्य (v.l. अनासाद्य) रथेनान्वधावत् MahāBhā. iii. 190.44; अनासाद्य तु वार्ष्णेयं शक्तिः ··· न्यपतद्धरणीपृष्ठे MahāBhā. vi. 100.31; त्वं चैव सौमदत्तिश्च कर्णश्चैव महारथः ।··· गव्यूतिषु त्रिमात्रेषु मामनासाद्य तिष्ठत MahāBhā. vii. 63.14; अनासाद्य तु शैनेयं सा शक्तिः···जगाम···धरणीम् MahāBhā. vii. 93.20; (हनूमान्) अनाधृष्यतमं देवमपि देवर्षिदानवैः । अनासाद्यैव पतितः Rāmā. vi. 19.15; ते शरास्तमनासाद्य ···। रथशक्तिं परामृश्य निपेतुर्धरणीतले Rāmā. vi. 95.9; यन्त्रतोरणेनाकृष्टकृपाणीव्यग्रपाणिरनासादयन्नेव (v.l. °साद्यैव)चन्द्रगुप्ताशया वैरोचकं हततपस्वी वर्वरकः MudrāRā. 2.15(47); मूढाः ··· ईश्वरम् अप्राप्य अनासाद्य ··· यान्ति अधमां गतिम् GītāBh. (Śaṅ.) 463.5 (*on* 16.20); उदन्वन्तमनासाद्य महानद्यः किमासते KāvyālaṅSāSaṁ. 6.8(*9); तमतिदूरान्तरगतमपि दुरात्मानमेषा सीरकोटिरनासाद्य न निवर्तते SubhaDha. 4.14(3); अनासाद्यैव पर्यन्तं महतो महसो मम ।··· चक्राते तौ तपस्ततः BṛKathāMañ. i. 1.26; त्वयि क्षितिमेतां प्रशासति । को वैरस्नेहयोः पारमनासाद्यावसीदति RājTa.(Ka.) 4.108; **3** not having considered, not having taken into account यत्त्वया कथितं पूर्वं मामनासाद्य किंचन । तदद्य कुरु MahāBhā. iv. 55.3; महीपतिः ।·- आहारमप्यनासाद्य तन्मतं न न्यषेवत RājTa.(Ka.) 8.1486; **4** not having found out दुःशलां पश्य ·-। अनासाद्य पदं शिरो भर्तुरनासाद्य धावमानामितस्ततः MahāBhā. xi. 22.16; मित्रगणोऽपि प्राप्तस्तदेव्याः ·- प्राणांस्त्यक्तुं व्यवस्थिताः (ते) Rāmā. v. 33.55; मित्रगणोऽपि ··· प्राणान्वैमुद्देशमनासाद्य च भवन्तम् ··· भर्गमाराध्य निर्गच्छन् DaśKuC. 151.16; प्राणान्वै घातयिष्यामि अनासाद्य च वल्लभाम् NaraP. 63.63; तान् दृष्ट्वा तमनासाद्य दुःखिता सा व्यचिन्तयत् KathāSaSāg. vii. 4.89; **5** not having attained तत्रैतत्स्यात् । चिरवेगे नायके स्त्रियोऽनुरज्यन्ते शीघ्रवेगस्य भावमनासाद्यावसानेऽभ्यसूयिन्यो भवन्ति KāmSū. 79.15 (2.1); **6** not having placed down सादनस्यैतत्प्रयोजनं यदुत्तरग्रहाणां साहित्यसंपादनम्, न ह्यनासाद्यैकमपरो ग्रहीतुं शक्यते ŚāstrDī. 734.7 (*on* x. 5.21); MayūMāli. 734.4 (*on* x. 5.21); **7** not having grasped बुद्ध्या लजन्त्यनासाद्य मूर्खोश्चार्थचर्वणक्षमाः BṛKathāMañ. i. 3.88; सम्यग् रत्नत्रयमुदीरितम् । सर्वोऽपि यदनासाद्य नासादयति निर्वृतिम् YogŚā. 3.155; **8** not having accepted महाराजदूतोऽपि ··· स्वप्रभुसमुचितगौरवपूजार्हमासनमनासाद्य कार्यवशेन भूमावेवोपविष्टः AucīViCa. 20(100)

अनासाद्य (an-āsādya) *adj.* **1** which cannot be found (elsewhere) बभूव तुमुलं युद्धमन्योऽन्यवधकाङ्क्षिणोः । अनासाद्यमचिन्त्यं च वृत्रवासवयोरिव Rāmā. vi. 87.28; **2** not obtainable न हीष्टमस्य त्रिदिवेऽपि भूपतेरभूदनासाद्यमधिज्यधन्वनः RaghuVa. 3.6; देव ··· सुरेन्द्रेणाप्यनासाद्यमिदं मेलकस्थानमशेषजननयनपरिषदां वस्तु UdaySuKa. 51.22; अनासाद्यं दानैरनुपसरणीयं च तपसा । भवन्तं पश्यन्तः ·- कृतार्थाः ··· पुनरपि NīlaVi. 43.9; **3** inaccessible (हिमालयः) जनैरनासाद्यो महाराजाधिराजवत् BrahmāṇḍP. ii. 22.58.

अनासाद्यमान (an-āsādyamāna) *adj.* not being obtained बहुभिरपि यत्नैरनासाद्यमाने तत्संगमसुखे उद्वेगः NāṭaLaRaK. 2462.

अनासार (an-āsāra) *adj.* not having an ally स्वभूमिः स्वर्तुवृत्तिश्च स्वसैन्यानाम् अदुर्गासारः शत्रुरपार्ष्णिरनासारश्च, ततो यायात् ArthŚā. ii. 343.2 (7.16)

अनासारवर्षण (anāsāra-varṣaṇa) *n.* strengthless or futile rain अनासारवर्षणम् अजागलस्तनसमवस्थं तव गमनागमनम् Jīvān. 106.4 (*but* comm. आसारस्य धारारूपस्य सलिलस्य, वर्षणं शीलं यस्य तत्, तादृशं न भवतीति अनासारवर्षणम् । घनगर्जितमित्यन्तर्भावितविशेष्यमिदं विशेषणम्)

अनासिक (a-nāsiká) *m.* the noseless अनासिकाय स्वाहा TaiS. VII. v. 12.1; *adj.* [*f.*-ā] **1** non-nasal (i.e. beyond nasality) अघोषमव्यञ्जनमस्वरं च अकण्ठताल्वोष्ठमनासिकं च । अरेफजातमुभयोष्ठवर्जितं यदक्षरं न क्षरते कदाचित् AmṛNāU. 25; घोषाक्षरस्वरनिराकृतमप्यकण्ठ्यताल्व्यमव्ययमनासिकमप्रतिष्ठम् ।··· ज्योतिः परं यदमृतं हृदि चाकशीति HarVi. 47.77; **2** noseless (स ददर्शाविदूरस्था राक्षसीः) दीर्घनासां त्वनासिकाम् Rāmā. v. 439*(1); रावणः ··· । संदिदेश ततः सर्वा राक्षसीः — । अनासिकां सिंहमुखीम् Rāmā. v. 20.33; नासिकादिभ्यो विभाषायाः सहनञ्विद्यमानपूर्वेभ्यः प्रतिषेधो भवति विप्रतिषेधेन ।··· सनासिका अनासिका विद्यमाननासिकेति MahāBh. ii. 224.11 (*on* iv. 1.55); KāśiVṛ. *on* iv 1.57; PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. iv. 1.55; ङीषो न भवति ।··· अनासिका JaineVyā. 158.16 (*on* iii. 1.50); CāndraVṛ. *on* ii. 3.68; ŚākaṭāVyā. i. 3.27 [Lexicons give *anāsika* as the meaning of *vikhu*, ParaNā. 1864; ŚabdaRa.(Su.) 3.74; *vikhra*, AbhidhāCin. 450; ParaNā. 1864; ŚabdaRa.(Su.) 3.74; *vikhru*, AbhidhāCin. 450; *vigra*, AbhidhāCin. 450; ParaNā. 1864; ŚabdaRa.(Su.) 3.74; and ŚabdaRaSaK. 32.3 gives *vigra* as the meaning of *anāsika*]; **3** not having the olfactory sense अनासिकमजिह्वं च मनोबुद्धिविवर्जितम् ।··· सर्वोपाधिविनिर्मुक्तं चैतन्यं सर्वगं शिवम् SaurP. 55.23.

अनासिक्य (a-nāsikya) *adj.* not produced through nose, non-nasalised द्विविधश्च स्वरो ज्ञेयोऽनासिक्यः सानुनासिकः ŚaiśiŚi. 19; *n.* other than the city Nāsikya (नासिक्यं नगरमिति) यत्प्रत्यये च सति अनासिक्यमित्यत्र ययतोश्चातदर्थे इत्युत्तरपदान्तोदात्तत्वं प्रसज्येत PradI. v. 62A.22 (*on* vi. 1.63)

अनासितकुटुम्ब (anāsita-kuṭumba) *adj.* wherein the family has not settled अनाशित(v.l. अनासित)कुटुम्बानि प्रभाहीनजनानि च । अलक्ष्मीकानि पश्यामि कुटुम्बिभवनानि Rāmā. ii. 1667*(4)

अनासीन (an-āsīna) *adj.* **A** not sitting मध्यनासीने का स्मरतल्पकल्पनेति भावः Loc. 77.19 (*on* 2.6); निश्चयाधिन्यासन्यनासीन ग्रहोऽग्रेऽपि । मासार्धमासेन स आसनाय मन्येऽनुजो विंशतिदोष्ण इच्छेत् DvyāśraKā. 2.66; केषांचिदनासीनानामपि कथंचिच्चित्तैकाग्र्यसंपादनसंभवेऽपि ··· चित्तैकाग्र्यारोपायान् ·- कश्चिद् वेदविहितस्यैव तदुपायस्य ग्रहीतुमुचितत्वात् ŚivārkaMaDī. ii. 435.15 (*on* iv. 1.7); **B** not sitting (at one place), wandering क्वाप्यं नियमनासीनो वयं क्वासनपक्षयः TriṣaŚaPuC. i. 3.114; ii. 3.329.

अनासृतघट (anāsṛta-ghaṭa) *adj.* **1** whose temples are not flowing with (ichor) सा ··· निरङ्कुशप्रचारैः प्रकटकुम्भकूटधारिभिरप्यनासृतघटैः — करेणुभिर्दुरवतारेण ··· गत्वा राजमार्गेण प्रविश्य राजकुलाभ्यन्तरम् ·- कन्यान्तःपुरमगच्छत् TilaMañ. 367.7; **II** from whom (i.e. from whose head) jars

have not fallen down, TilaMañ. 367. 7.

अनासेक्तुम् (an-āsektum) *inf.* not to be sprinkled, not to be drenched किं विपयान् परिहर्तुं वस्तव्यं मेरुकन्दरेष्वबुधैः। न ह्यद्‌भिरनासेक्तुं धातुषु रोहन्ति पद्मानि VairāŚ.(A.) 9.

अनासेदिवस् (an-āsedivas) *adj.* which has not reached श्रोत्रज्ञता अतिदवीयसि देशेऽभिव्यज्यमानतया श्रोत्रपथमनासेदुषामपि शब्दानां ज्ञातृता Mitā. 399. 21 (*on* 3. 202)

अनासेध (an-āsedha) *m.* A improper restraint यस्त्विन्द्रियानिरोधेनाप्याहारोच्छ्वासनादिभिः। आसेधयेदनासेधैः स दण्ड्यो न त्वतिक्रमी BṛhaspaSm. 26. 167; ŚukraNī. 4(5). 96; B non-interruption अनासेधात् स्वामिनः स्वत्वानपगमात् ... उपभोक्तुः स्वत्वाप्राप्तेः ... हानिरनुपपन्ना Subodhi. 12. 24 (*on* 2. 24); अनासेधेन स्वत्वानपगम उपभोगेन ... हानिकारणाभावः BālamBha. ii. 32. 9 (*on* 2. 24)

अनासेधकाल (an-āsedhakāla) *m.* not a proper time for restraint अन्यथा कुर्वन्नासेद्धेति। अनासेधकाल आसेधं कुर्वन्नित्यर्थः Subodhi. 4. 17 (*on* 2. 5); BālamBha. ii 9. 22 (*on* 2. 5)

अनासेधकालत्व (anāsedhakāla-tva) *n.* the state of not being the proper time for restraint or arrest अनासेध्यानाह कात्यायनः।— वृक्षपर्वतमारूढा हस्त्यश्वरथनौस्थिताः। ... अनासेधकालत्वादित्यभिप्रायः SmṛtiCan. iii. 69. 4.

अनासेधविंशतिवर्षोपभोग (anāsedha-viṃśativarṣopabhoga) *m.* enjoyment for twenty years without any restriction अनासेधविंशतिवर्षोपभोगात् तादृशदशवर्षोपभोगाच्च भूम्याधिक्यवस्तुनो हानिर्वा ... प्रतिपाद्यते Subodhi. 14. 17 (*on* 2. 24); अनासेधविंशतिवर्षोपभोगेन विंशतिवर्षानन्तरं पत्रं निर्दोषम् Subodhi. 15. 17 (*on* 2. 24)

अनासेधा (an-āsedhā) *adj.* (*f.*) unrestrained, unobstructed पपात द्विषतां बलम्। ... सा ...। कारितारिवधा सेनानासेधा वारितारिका ŚiśuVa. 19. 44.

अनासेधोपभोग (anāsedhopabhoga) *m.* enjoyment (of land) without any restriction स्वामिनः समक्षं अनासेधोपभोगे विंशतिवर्षादनन्तरं हानिर्भवति Subodhi. 13. 18 (*on* 2. 24); BālamBha. ii. 31. 33 (*on* 2. 24)

अनासेध्य (an-āsedhya) *adj.* A not to be restrained यस्त्विन्द्रियनिरोधेन व्याहारोच्छ्वसनादिभिः। आसेधयेदनासेध्यं स दण्ड्यः KātySm. 106; Aparā. 606. 25 (*on* 2. 5); VyavaNi. 31. 14; अन्यथा कुर्वन्ननासेध्यमासेधयन्नित्यर्थः Aparā. 607. 20 (*on* 2. 5); SmṛtiCan. iii. 68. 13; DaṇḍaVi. 333. 16; अनासेध्या उक्तास्तेनैव VīraMi.(Vyavahāra.) 42. 9; B not to be subjected to (legal) restraints नौरग्रामान्तर्व्वर्ति वोडणिभट्ट(ट्ट) क्षेत्रम् ... अचाटभटप्रवेस(श)म् अनादेस्य(? श्य)मनासेध्यम् उदकातिस्व(स)र्गेण नमस्यवृत्त्या परमया भक्त्या प्रतिपादितम् EI. xii. 264. 45; मदरजविषयां[तःपाति किं] इञ्छितग्रामः ... अनादेस्यः(श्यः) अनासेध्यः ... सा(शा)सने[न*] प्रतिपादितः EI. xxv. 62. 76.

अनासेवन (an-āsevana) *n.* A [Loc.] in the sense other than practising (penance) निसस्तपतावनासेवने P. viii. 3. 102 (*but* KāśiVṛ. आसेवनं पुनः पुनः करणम्। निष्टपति सुवर्णम्। सकृदग्निं स्पर्शयतीत्यर्थः, अनासेवनमपौनःपुन्यम् Prasā. i. 684. 19; JaineVyā. v. 4. 74); B non-indulgence विप्रः ... प्रतिषिद्धस्यानासेवनात् ... ब्रह्मलोके स्थानविशेषे महिमानं प्राप्नोति ManuBh. i. 417. 10 (*on* 4. 260); (विषयेष्वप्रसक्तिश्च) विषयेषु ... अप्रसक्तिस्तेषां पुनरनासेवनम् ManvaMu. 25. 25 (*on* 1. 89)

अनासेवा (an-āsevā) *f.* [Loc.] in the sense other than practising (penance) निसोऽनासेवायां तपे ŚakaṭāVyā. i. 1. 179 (*but* comm. अनासेवा पुनः पुनः करणम्)

अनासेवित (an-āsevita) *adj.* I not followed, not trodden शिबिरुवाच। नैवाहमेतद् यशसे ददानि। ... पापैरनासेवित एष मार्गो इत्येवमेतत् सकलं करोमि MahāBhā. iii. App. 1. 21(157); II not served, cf. **अनासेवितवृद्धपण्डित**; III not tasted, cf. **अनासेवितमधुर**.

अनासेवितमधुर (anāsevita-madhura) *adj.* sweet though not tasted अनासेवितमधुरैरिव अमृतैः अनालिप्तशीतलैरिव कर्पूरपरागैः ... कटाक्षैरेव जगदखिलं कन्दर्पनिदेशवशमापादयन्तीम् ... कन्यकामुपलेभिरे NīlaVi. 124. 11.

अनासेवितवृद्धपण्डित (anāsevitavṛddha-paṇḍita) *adj.* who is learned but who has not served the wise ones अपरीक्षितकारिणा गृहीतां त्वमनासेवितवृद्धपण्डितेन। अविरोधितनिष्ठुरेण साध्वीं दयितां त्रातुमलं घटस्व राजन् Bhaṭṭi. 10. 40 (comm. अनुपासितज्ञानवृद्धः स चासौ पण्डितश्च तेन पण्डितमन्येनेत्यर्थः)

अनासेव्य (an-āsevya) *adj.* not to be resorted to 'किमासेव्यं पुंसां सविधमनवद्यं द्युसरितः' इत्यर्थपरिसंख्योदाहरणम् ...। त्वद्रीत्या हि द्युसरित्सविधातिरिक्तमनासेव्यमिति बोधेन तस्याः शाब्दत्वात् BālamBha. i. 227. 31 (*on* 1. 81)

अनास्कन्द्य (an-āskandya) *ger.* not becoming dried up (in heart) स्यन्त्वा स्वेदमियं स्कन्त्वा मा गादिति सखीजनैः। अनास्कन्द्याम्बुपस्कद्य पयः प्रस्यन्द्य धार्यते DvyāśraKā. 9. 114 (comm. अपरिशुष्य। स्नेहातिरेकादार्द्रहृदयीभूयेत्यर्थः)

अनास्कन्ध (an-āskandha) *adj.* [prob. w. r. for अनास्कन्न] NidāSū. 103. 11 (6.7)

अनास्कन्न (an-āskanna) *adj.* [*f.* án-āskannā] not covered in copulation सारस्वतीं मेनीमालभेत ... अप्रजदती भवति सर्वत्वायानास्कन्ना संमृद्ध्यै KāṭhS. 12. 13 (i. 175. 14); ऋश्यस्य साम्नि। किं प्रत्यक्षं किं परोक्षम् — अपि वा यथाग्राम एतदङ्गमाचष्टे तद् प्रत्यक्षम्, तस्यैषा स्तुतिः स्यात्। तस्यमिव ते पायुर्ऋजुरनास्कन्ध(? न्न) इति NidāSū. 103. 11 (6. 7)

अनास्त (anāsta) ? AV. (P.) vii. 8. 9.

अनास्तरकर्कश (anāstara-karkaśa) *adj.* uncovered and (hence) rough स्वपिषि हा कि.मनास्तरकर्कशे भुवनवीर चिराय धरातले। ... कथय नाथ कथं न विबुध्यसे Ragh. 19. 57.

अनास्तरिता (an-āstaritā) *adj.* (*f.*) not covered, bare अथ सौदासः ... स्वयमनास्तरितायामुपविश्य भूमौ ... तं महासत्त्वम् (बोधिसत्त्वम्) उवाच JātaMā. 220. 14 (31. 70)

[1]**अनास्तिक** (a-nāstika) *adj.* believer (*lit.* other than non-believer) इत्यशीलाननास्तिकान्। कार्ष्णं वेदमिमं विद्वान् श्रावयित्वार्थमश्नुते MahāBhā. i. 56. 17; निषेवते प्रशस्तानि निन्दितानि न सेवते। अनास्तिकः श्रद्दधान एतत्पण्डितलक्षणम् MahāBhā. v. 33. 16; अनास्तिकानास्तिकानां प्राणदाः पितरश्च ये। तेऽपि कर्मैव कुर्वन्ति MahāBhā. xii. 12. 4; अहितादनपत्रपस्तसन्नतिमात्रोज्झितभीरनास्तिकः ŚiśuVa. 16. 7; परज्ञानप्रकथनं न देयं यस्य कस्यचित्। श्रद्धानाय दातव्यम् ...। अनास्तिकाय शुद्धाय ŚivaP. v. 26. 23 (436B. 15); अनास्तिकोऽपि श्रुतिबोधितार्थे प्रमाणतामेत्य विराजमाने। ईशस्य कर्तृत्वमनादिसिद्धमाश्चर्यमाश्चर्यमपाकरोति Vidvanmo. 5. 5.

[2]**अनास्तिक** (an-āstika) *adj.* non-believer, other than a believer सत्यधर्मच्युतात्पुंसः क्रुद्धादाशीविषादिव। अनास्तिकोऽप्युद्विजते जनः किं पुनरास्तिकः MahāBhā. i. 69. 15; xii. 12. 4; ŚiśuVa. 16. 7; क नु सद्वत्सलः श्रीमान् क नु विद्वाननास्तिकः RāmC. 11. 65; अनास्तिको वेदवाह्ये ... स्यात् ŚabdaRaSaK. 31. 16.

अनास्तिकत्व (anāstika-tva) *n.* the state of being a believer अनास्तिकत्वात् कृपया भवद्भ्यो वदामि गुह्यं भवसिन्धुसंस्थाः। सर्वेषु भूतेषु च मित्रभावं भजन्तव्यं सर्वगतो हि विष्णुः NaraP. 43. 15.

अनास्तिकप्रभाव (anāstika-prabhāva) *m.* strength of a believer अनास्तिकप्रभावेन पर्वणि प्राप्य मानवः। श्रद्धया ब्राह्मणं चैकं भक्त्या चैव प्रभोजयेत् PadmP. ii. 94. 52.

अनास्तिक्य (an-āstikya) *n.* lack of faith, scepticism, distrust यथस्य रुदतो द्वारि न करोम्यद्य रक्षणम्। अनास्तिक्यं च सर्वेषामस्माकमपि रक्षणे। प्रतितिष्ठेत लोकेऽस्मिन् MahāBhā. i. 205. 15; नानास्तिक्यमवलम्ब्य भ्रान्त्या वा सूत्राणामन्यथार्थत्वं कल्पनीयम् BrahmSūBh.(Bhā.) 246. 14 (*on* iv. 4. 14); अनास्तिक्यमनादरम्। यदीच्छेत्सिद्धिमतुलां स्त्रोभ्य एतद्विवर्जयेत् ParamāKā. 131. 55.

अनास्तीर्ण (an-āstīrṇa) *adj.* [*f.* -ā] not covered (wih a coverlet), bare नानास्तीर्णमनुत्तरप्रच्छदमविशालमसमं वा शयनं प्रपद्येत CaraS. i. 8. 19; किमित्यनास्तीर्णं कठिनशिलातलमध्यास्ते देवी VeṇīSaṃ. 2. 286; कौलिकः ...अनास्तीर्णायामेव खट्वायां निपत्य स्थितः Pañcā. 47. 2; अनास्तीर्णासु शय्यासु क्षणं तस्य दापयेत् Hastyāyur. 679. 11 (4. 23)

अनास्तुत (an-āstuta) *adj.* not praised with chants एतावद्ध वा अस्यैकमङ्गमनास्तुतमास यत्स्फिगौ। अनास्तुतेनैनमङ्गेन स्तुवन्ति JaimiBr. 2. 403.

अनास्तृत (an-āstṛta) *adj.* [*f.* -ā] not covered (with a coverlet), bare कतीनां भदन्त कठिनमनास्तृतम् GiMs. iii(2). 157. 13; iii(2). 157. 15; न च जन्तुमयीं शय्यामधितिष्ठेदनास्तृताम् ViṣṇuP. iii. 11. 112; शकटेऽनास्तृते क्षिप्तः स्वस्यानाचालिताङ्गकः PrabhāC. 202. 15.

अनास्तृतखट्वा (anāstṛta-khaṭvā) *f.* cot not covered (with a coverlet) रथकारः ...। पश्यति च कौलिकमनास्तृतखट्वायां प्रसारितबाहुपादम् Pañcā. 48. 17; तत्रानास्तृतखट्वायां शिष्ये (v. l. सुप्तो)ऽसौ निद्रया विना। दृष्टश्च धनपालेन PrabhāC. 139. 3.

अनास्तृतगुहाशायिन् (anāstṛtaguhāśāy-in) *adj.* sleeping in the cave without having any coverlet अनास्तृतगुहाशायी कालं नयति पार्थिवः MatsyaP. 119. 44.

अनास्तृततल्पक (anāstṛta-talpaka) *m., n.* bed not covered (with a coverlet) अथ वेश्म निजं गत्वा दौर्मनस्येन पूरितः। अवाङ्मुखः स सुष्वाप तदानास्तृततल्पके PrabhāC. 146. 13.

अनास्थ (an-āstha) *adj.* A disinterested, indifferent विहाय राज्यं विषयेष्वनास्थस्तीव्रैः प्रयत्नैरधिगम्य तत्त्वम् BuddhaC. 1. 69; (नन्दः) उद्वेगादपुनर्भवे मनः प्रणिधाय स ययौ शयितवराङ्गनादनास्थः Saund. 2. 65; 7. 35; 17. 6; महतामनास्थमबलाजने मनः RāmC. 20. 38; स वशी भिक्षुर्विनम्रां तां वणिग्वधूम्। कान्तेऽपि वपुषि स्वस्मिन्ननास्थः सिद्धये ययौ KathāSaSāg. vi. 2. 40; B having no hope (गाधिः) शोकपरीतधीः। जहौ स्वदेशम् … । विजहार बहून् देशाननास्थश्चिन्तयान्वितः YogVā. v. 45. 24; मम त्वनास्थमुत्पन्नं यद्दुःखं तद्वदामि ते KathāSaSāg. xiii. 1. 177; C not trusting अनास्थो राजवदने सत्त्वादष्टम्भयोः पुरा। अत्रापरो न निक्षेप्यो राजबीजीति दारदान् RājTa.(Ka.) 8. 2792; (भोजः) अनास्थोऽन्यलवन्येषु दिन्नाग्रामं पुनर्ययौ RājTa.(Ka.) 8. 2951.

अनास्थदुर्विनीत (anāstha-durvinīta) *adj.* taken away through indifference कुर्वाणा पृथुनि वधूर्नितम्बबिम्बे विस्रस्तं वसनमनास्थदुर्विनीतम् HarVi. 17. 58 (comm. हेलया दुष्प्रावृतम्)

अनास्थम् (anāstham) *adv.* without concern भङ्गो न भ्रूलताया-स्तुलितबलतयानास्थमस्थ्नां तु चक्रे CaṇḍīŚ 13.

अनास्था (an-āsthā) *f.* 1 non-care, indifference, non-consideration, non-concern, absence of interest, disregard 2 absence of confidence 3 absence of hope, despair 4 non-fixity 1 non-care, indifference, non-consideration, non-concern, absence of interest, disregard अनास्थैव हि निर्वाणं दुःखमास्थापरिग्रहः MahāU. 4. 111; अनास्थायां कृतास्थायां पूर्वं संसारवृत्तिषु। यथाभिवाञ्छितध्यानाच्चिरमेकतयोहिताद् ŚāṇḍU. 415. 20 (1. 44); चिदेव ध्यातव्या … अविद्यादिरहिता। अनास्थामास्थाय अनवधि सर्वत्र विषये VijñāŚ. 25; तामगौरवभेदेन मुनींश्चापश्यदीश्वरः। स्त्रीपुमानित्यनास्थैषा वृत्तं हि महितं सताम् KumāSaṁ. 6. 12; 6. 63; एकान्तविध्वंसिषु मद्विधानां पिण्डेष्वनास्था खलु भौतिकेषु RaghuVa. 2. 57; अनास्था वस्तूनामभिमतगुणानामुपहतौ … अतिधन्योऽनुभवति NāgaSa. 13. 10; ŚārṅgaPa. 3162; जिह्मगदष्टेष्विव शरीरेष्वनास्थां कलयन्तः समं द्विषां धनुषां च जीवाकृष्टिं योधाश्चक्रुः VāsaDa. 295. 3; 'तद्यथाहिनिर्ल्वयनी वल्मीके मृता प्रत्यस्ता शयीत एवमेवेदं शरीरम्' इति विदुषः शरीरेऽनास्थां दर्शयति BrahmSi. 132. 3; अप्राकृतस्य चरितातिशयस्य भावैरत्यद्भुतैर्मम हृतस्य तथाप्यनास्था MahāvīC. 2. 39; संवर्तकालरजनीषु भयानकासु निस्त्रिंशयष्टिषु कथं भवतामनास्था HarVi. 45. 36; शून्यमूलः प्रपञ्चोऽयं शून्यताशिखरः सखे। सारशून्यतया मध्येऽप्यनास्थास्मिन् मनीषिणाम् RāmC. 31. 102; देवस्याराधनं नित्यम् …। परबाधास्वनास्था च तत्पूजानुपजीवनम्। इत्येषाष्टविधा भक्तिः ParaS. 4. 75; नैरात्म्ये त्वहमेव नास्मि कस्य दुःखमित्यनास्थायां सर्वत्र रागद्वेषरहितस्य प्रवृत्त्यादेरभावे सत्यपवर्गो घटते NyāyKa. 89. 5; क्रव्यादमायया विपर्यस्तप्रकृतेः काकुत्स्थस्य किम्वनास्था संजायते RāmaCam. 5. 22(1); अहं जगच्चैकमिदं सर्वमेवेति यस्य धीः। आस्थानास्थे परित्यज्य संस्थिता स न मज्जति YogVā. iv. 46. 13; v. 24. 17; अस्यापि … निग्रहानुग्रहेष्वनास्था … विहितानां कर्मणामपरित्यागश्चेति संक्षेपः ĪśānŚiPa. ii. 19. 15(18); त्वं मा कृथा मानद मय्यनास्थाम् Rāvaṇā. 12. 85; 16. 68; अलंकारेषु तथ्येषु यद्यनास्था मनीषिणाम् Candrā. 5. 125; मालाकारोपनीतेषु पुष्पाकल्पेष्वनेकशः। तासां दूरमनास्थाभूत् PāṇḍaC. 1. 575; 9. 292; लिङ्गानामनुकीर्तनमुपलक्षणार्थमिति दर्शयितुं कार्पासास्थिकीर्तने मनोरनास्था SmṛtiCan. iv. 535. 16; iv. 563. 9; न निहन्मि यमं गृहीतदण्डं धनदे किंनरराजदूत्यनास्था Surath. 8. 43; व्यावहारिकसत्त्वे श्रुतेरनास्था VedāntKa. 182. 19 (*on* i. 3. 35); अधुनैकादशाङ्गयस्ति सुधर्मस्वामिभाषिता। बालस्त्रीमूढमूर्खादिजनानुग्रहणाय सः। प्राकृतां तामिहाकार्षीदनास्थात्र कथं हि वः PrabhāC. 58. 18; निम्नं स्त्रीजन्म तत्रापि वैधव्यं नव्यदुःखकृत्। दौःस्थ्यं स्थानमनास्थाया दास्यं हास्यकरं जने ŚāliC. 1. 48; वधूनाम्। अपत्रपायाः समयेऽपि यस्यामभूदनास्था परमार्थतोऽपि Yādavā. 11. 47; पृथुरयमहं कृशीयान् गम्यो नास्याहमित्यनास्थैषा SūktiRa. 99. 22; Subhāṣi. 2865; बाह्येषु गन्धादिष्वान्तरेषु रूपादिस्कन्धेषु सत्स्वपि तत्रानास्थामुत्पादयितुं सर्वं शून्यमिति प्राथमिकान् विनयानचकथद् भगवान् SarvaDaSaṁ. 2. 325; अनास्थां खलु तात्कालिकीमभ्युपगमेन द्योतयन्ति NyāySu.(Ja.) 331A. 8 (*on* ii. 2. 3); ईश्वरः … व्यालं हारीचिकीर्षति। अनास्थां तु सुवर्णेषु युष्मासु विदधाति सः RājTa.(Jo.) 234; इहसिद्धमिदं महतां धनेष्वनास्था गुणेषु कृपणत्वम् Subhāṣi. 248; रामे तटान्तवसतौ कुशतल्पशायिन्यद्यापि नाम भवतो भगवन्ननास्था AlaṅkāŚe. 2. 3(31); [Inst.] indifferently, inadvertently, with no consideration, carelessly कालश्च कलनोद्युक्तः सर्वभावाननारतम्। अनास्थयेति भावानां यदभावनमान्तरम् AkṣU. 25; निपीड्य तरसा तेन मुक्ताः काममनास्थया। उपाययुर्विलक्षत्वं विद्विषो न शिलीमुखाः ŚiśuVa. 19. 18; जामदग्न्यः खल्वसौ …व्यपदिशति नः शैवप्रीत्या कथंचिदनास्थया MahāvīC. 2. 11; पतङ्गसंभावनयावमुन्मुखः पतङ्गवीथीनृपभो जिगीषति। अनास्थयैवायमधो विलोकते शरावकल्पा(? ल्पां) शरभो वसुंधराम् RāmC. 5. 77; 28. 95; शब्दभेदेऽर्थविकल्पविलासिता एवाश्रित्वादथ इति। इदं च बाह्यनिराकरणपरतयानास्थयोक्तम् Kāśi. ii. 82. 16 (*on* 5(2). 167); ननु लक्षणमतिव्यापि, 'वन्ध्यासुतो याति' इत्यतोऽपि शब्दाद्धीः शाब्दं स्यात्।… अनास्थया 'याति' इत्युदाहृतम् NayaVi. 143. 4 (*on* i. 1. 5); फलावेत्येतदेवाभिमतमङ्गत्वं त्वनभिमतमेवेति दर्शयति — 'अङ्गत्वे नास्ति प्रमाणम्' — तदभिधानं त्वनास्थया TantrRa. 28. 12; 162. 5; शब्दग्रहणं चार्थनिराकरणपरतयानास्थयोक्तम् NyāyRa. 258. 17 (*on* 5(2). 167); 533. 15 (*on* 5(11). 91); 683. 9 (*on* 5 (16). 9); संगीता मरसंगीतौ क्वचित् स्वगुणकीर्तनाम्। (राजा) द्व्यवज्ञनास्थया चक्रे नाम्रपत्तिमवस्थितिम् DvyāśraKā. 13. 7 (comm. स्वगुणेष्ववहेलया); अद्य श्वो वा भृशममुं त्यजामीति स चिन्तयन्। संसारवासे विदेहस्यायौवास्यादनास्थया TriṣaŚaPuC. iii. 8. 7; अनास्थया सूनकरप्रसारिणीं ददर्श दूनः स्थलपद्मिनीं नलः NaiṣC. 1. 88; राजकीयं (लेख्यं) पञ्चविधं चतुर्विधमित्यनास्थयोक्तमिति मन्तव्यम् SmṛtiCan. iii. 132. 6; iii. 237. 1; iv. 595. 11; v. 345. 13; अनास्थया समीक्ष्यास्य ददौ नोत्तरमध्यसौ PrabhāC. 106. 26; उपेक्षमाणेऽपि गुरावनास्थया शरीरकादौ सुखमात्मनीश्वरैः। नोपेक्षणीयम् … दुःखं विनेयैः ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 16. 7; वस्त्विल्यादिकं तु भाष्योत्तमनास्थयानूदितम् GuruCandr. i. 394. 9; वार्तिके प्रसङ्गापादनमनास्थयैवेति द्रष्टव्यम् MīmāKau. iii(2). 85. 12 (*on* ii. 1. 12); केचित्तु अध्याहृतस्याप्युच्चारणमस्त्येव याज्ञिकानां तदननुष्ठानं त्वनास्थयेत्याहुः MayūMāli. 118. 16 (*on* ii. 1. 16-17); 167. 19 (*on* ii. 3. 6); 254. 16 (*on* iii. 3. 11); 773. 26; (*on* x. 8. 2); 2 absence of confidence यस्यानास्था वेदवाक्ये मन्दं हसति संततम् BrahmVaiP. ii. 31. 49 = DevīBhāP. ix. 35. 49; यस्य लोकायतोपप्लुतमतेर्द्विवर्गमात्रनिष्ठस्य वेदोदितेषु चतुर्ष्वप्यनास्था ŚatDū. 54. 4; 3 absence of hope, despair नार्यो राजगृहं गत्वा प्रलापातेषु भर्तृषु। मेनिरे दिवसं लब्धमनास्था नित्यमन्यथा RājTa.(Ka.) 8. 174; 4 non-fixity (of alternative which is flexible and may include additional similar items also) अथ बृहस्पतिः — साक्षिलेख्यानुमानेन सम्यग् दिव्येन वा जितः … वाकारोऽनास्थायाम् DaṇḍaVi. 69. 3; 87. 8; 226. 4; प्रातिभासिकमेव रजतं प्रतियोगीत्यर्थः। तच्च स्वरूपेण पारमार्थिकत्वेन वेत्यनास्थायां वा शब्दः AdvaiSi. 124. 1; (न तत्सुतस्तत्सुतो वा) वाशब्दोऽनास्थायाम्, तेन प्रपौत्रादिसंग्रहः VīraMi. 445. 18 (*on* 2. 28); (वनाद् गृहाद् वा कृत्वेष्टिम् … मोक्षे मनः कुर्यात्) वनाद् वानप्रस्थाश्रमाद् गृहाद् गृहस्थाश्रमाद् वाशब्देनानास्थावाचिना ब्रह्मचर्याश्रमाद् वा … मोक्षे संन्यासाश्रमे मनः कुर्यात् VīraMi. 833. 7 (*on* 3. 56); VīraMi. (Āhnika.) 31. 11.

अनास्थागर्वसंभव (anāsthāgarva-sambhava) *adj.* resulting from indifference and arrogance इष्टानां भावानां प्रणयेऽपि अनास्थागर्वसंभवः पादप्रहारः प्रियस्य कृतागसः NāṭaLaRaK. 2674.

अनास्थागोचर (an-āsthāgocara) *m.* not the object of desire नित्यत्वं सत्यत्वं तद्यस्यास्ति तन्नित्यं सत्यं तथा चास्थागोचरः। अनित्यत्वमसत्यत्वं तद्यस्यास्ति तदनित्यमनृतं, तथा चानास्थागोचरः Bhām. 52. 2 (*on* i. 1. 1)

अनास्थान (an-āsthāná) *adj.* not having firm or stable base अनारम्भणे तदवीरयेथामनास्थाने अग्रभणे समुद्रे। यदश्विना ऊहथुर्भुज्युमस्तं शतारित्रां नावमातस्थिवांसम् ṚV. i. 116. 5; [having or yielding no basis or fulcrum (as the sea), MW.; unfit for a fixed seat (as water), APTE]; *n.* improper place सर्वोज्ज्वलं तवैवैतन्मुखेन्दौ शोभते वचः। अन्धकायस्य जगतामनास्थाने तु पातितम् BṛKathāMañ. ix. 2. 866.

अनास्थापद (anāsthā-pada) *n.* object of non-concern, thing not to be relied on तदेव च जीवितं प्राणधारणरूपत्वात्प्राणवृत्तेश्च चाञ्चल्यादनास्थापदमिति Loc. 128. 19 (*on* 3. 1)

अनास्थापर (anāsthā-para) *adj.* [*f.* -ā] intent on disregarding असावनास्थापरयावधीरितः सरोरुहिण्या शिरसा नमन्नपि। उपैति शुष्यन् कलमः सहाम्भसा मनोभुवा तप्त इवाभिपाण्डुताम् Kirātā. 4. 34 (comm. अनादरपरया); चित्तस्मिन्निश्चयमस्ति दोषकणिका वक्ता यदस्मादृशः सन्तः सच्चरितानुरक्तरसिकास्तस्यामनास्थापराः PāṇḍaC. 18. 279.

अनास्थापित (an-āsthāpita) *adj.* to whom the *āsthāpana-basti* (i. e. a sort of enema) is not given अवम्यास्तु गर्भिणीसुकुमारान्यकार्यव्यग्र' … 'शङ्खकर्णपार्श्वशूलिनोऽनास्थापितश्च कृमिकोष्ठ इति AṣṭāSaṁ. i. 137. 13 (1. 27)

अनास्थाप्य (an-āsthāpya) *adj.* not fit to be given the *āsthāpana-basti* (i. e. a sort of enema) अनास्थाप्यास्तु अजीर्णातिस्निग्ध' -- 'मधुमेहकुष्ठार्ताः CaraS. viii. 2. 14 (1941 Ed.); अनास्थाप्यास्त्वतिस्निग्धोत्क्लिष्टदोष' -- 'मेहार्ता गर्भिणी चाप्यवृत्ताष्टममासा AṣṭāSaṁ. i. 145. 18 (1. 28); भीरुश्चैवाप्यनास्थाप्यः श्वासी यश्च मतङ्गजः Hastyāyur. 603. 16 (4. 5)

अनास्थाब्धि (anāsthābdhi) *m.* ocean of indifference (to the ultimate reality) ब्रह्मानन्दमनास्थाब्धौ मनो विषयविद्रुमितम्। उदरामरसंकाशमातङ्गमिव कर्दमात् YogVā. iv. 42. 50.

अनास्थामन्थरा (anāsthā-mantharā) *adj.* (*f.*) dull due to indifference अहं तु साभिलाषोऽपि दर्शिताशीकधीरतः। अवोचं स्मितसंकीर्णामनास्थामन्थरां गिरम् BṛKathāŚloSaṁ. 17. 168.

अनास्थामात्र (anāsthā-mātra) *n.* mere indifference आस्थामात्र-मनन्तानां दुःखानामाकरं विदुः । अनास्थामात्रमभितः सुखानामालयं विदुः MahāU. 5. 84.

अनास्थाय (an-āsthāya) *ger.* not having considered सर्वास्वपि दर्शनस्थितिषु काममस्माकीनाः खण्डनयुक्तयः प्रगल्भन्ते यासामीश्वरपरवशां विश्वव्यवस्थामनास्थाय निरसनमशक्यम् KhaṇḍanKhā. 229. 21.

अनास्थारूप (anāsthā-rūpa) *adj.* of the nature of indifference उक्तनिष्कर्षाकथनबीजं त्वस्य 'देवराच्च सुतोत्पत्तिरिति' कलिवर्ज्येषु गणनात् अनास्थारूपमेव BālamBha. ii. 168.23 (*on* 2. 127)

अनास्थावचन (anāsthā-vacana) *n.* statement made without any care (i e careless or loose statement) (प्रत्यभिज्ञानमित्यत्वे ···| अनादराय, न ह्यस्मात् प्रकृतं मम दुष्यति) यत्विदमनास्थावचनं, 'न हि ते प्रत्यक्षे यदि ते प्रत्यक्षे नित्ये एवे'ति NyāyRa. 827. 19 (*on* 6. 382)

अनास्थावत् (anāsthā-va(n)t) *adj.* possessing disregard, indifferent 'अतिः पूजायाम्' इति स्मरणादत्यन्तं पूज्यतमाश्रमिभ्यः साधनचतुष्टयसंपत्तिमहिम्ना स्वेषु देहादिष्वपि जीवनभोगादिष्वनास्थावद्भ्यः (उपदिष्टम्) ŚvetāU-Bh. 246. 6 (*on* 6. 21)

अनास्थावश (anāsthā-vaśa) *m.* [Abl.] due to indifference सोऽहम् ··· शान्तस्त्वन्नगराद्विरक्तहृदयः प्रास्थामनास्थावशात् Jīvān. 305.6.

अनास्थावाद (anāsthā-vāda) *m.* statement made without any care (i. e. careless or loose statement) भाष्ये तु 'पूर्ववर्णजनितसंस्कारसहितोऽन्त्यो वर्णो वाचकः' इत्यनास्थावादः NayaVi. 181.2 (*on* i. 1.5)); न चात्मैवाज्ञानहानिर्वेति वैदिकं वचनं, येन तन्मात्राद्दर्थसिद्धिः। अनास्थावादस्त्वयम्, आचार्यस्यापि स्खलितमेव वा NyāyMa. 357. 4; यत्तु तत्रोदाहरिष्यते सोऽनास्थावादो द्रष्टव्यः PadMañ. on KāśiVṛ. *on* P. i. 4.7; *on* P. ii. 3.46; भोक्तुः पूर्वागमाद्योत्पथतां भोक्तुर्देश्य कस्वामिकृतत्यागाद्देत्यत्र न नो ग्रह इति । ··· यश्चात्र न नो ग्रह इत्यनास्थावादः सोऽप्ययुक्तः VīraMi.(Vyavahāra.) 162. 16; अप्रामाण्यं वेत्यनास्थावादः । सर्वथित्वेन प्रामाण्योपपत्तावप्रामाण्यायोगात् MayūMāli. 383.1 (*on* iv. 3. 7); 655. 7 (*on* x. 1.9); 779. 6 (*on* x. 8.7)

अनास्थाशिथिल (anāsthā-śithila) *adj.* relaxed due to lack of interest निध्यायन्तः सरोमाञ्चं मात्रान् गगनचारिणः। विमानेषु मनश्चक्रुरनास्थाशिथिलं मुहुः PāṇḍaC. 5.437.

अनास्थित (an-āsthita) *adj.* I not attained अनास्थितं ते पितृभिरन्यैरप्यङ्ग कर्हिचित् । आतिष्ठ जगतां वन्द्यं तद्विष्णोः परमं पदम् BhāgP. iv. 12. 26; II not mounted (i. e. not controlled) द्विरदायुतसारदुर्दमं द्रुतविद्रावितदिग्धतङ्गजम् । असुरादिभिरप्यनास्थितं सुरसेनापरभागदर्शिनम् ।··· अवमत्य तुरङ्गदानवम् Yādavā. 9. 22 (comm. अनास्थितम् अनारूढम् ··· अवशंवदमिति यावत्)

अनास्थेय (an-ästheya) *adj.* not to be considered इति वाक्यमक्षपादपक्षपातेनोक्तमित्यनास्थेयम् NyāyPari. 3. 11.

अनास्थोत्तानहस्त (anāsthottānahasta) *adj.* who has extended or raised his hand casually अनास्थोत्तानहस्तेन ततः स्मित्वा मयोदितम् । नैवेदमतिदुर्ज्ञानं किं मुधेवाकुलौ युवाम् BṛKathāŚloSam. 18. 374.

अनास्पद (an-āspada) *adj.* 1A having no ground, baseless यस्माच्चक्षुःस्पर्शनाभ्यां तद्विशिष्टः प्रत्ययो भवति । अनास्पदस्तर्हि प्रतिषेधः घटादावपि तद्विशिष्टप्रत्ययदर्शनात् NyāyVār. 76. 6 (*on* i. 1. 14); यदिदं भवताभिधीयते एकदेशग्रहणादेतस्य ग्रहणमेकदेशाग्रहणाच्चाग्रहणमित्ययमनास्पदो विकल्पः NyāyVār. 218. 9 (*on* ii. 1.30); यदैव वस्तु(सत्) तदैव गोत्वेनाभिसंबध्यत इत्यनास्पदो विकल्पः NyāyVār. 322. 14 (*on* ii. 2.65); क्षणिकाक्षणिकत्वादिविकल्पस्तेष्वनास्पदः। तदा वस्त्वेव येन स्यात्क्षणिकं यदिवान्यथा TattvSaṁ. 386; 2616; 1B devoid of an objective basis यद्युपलब्धमपि न गोचरीभवति, अनास्पदमेवेदमभ्युपगतं भवति Bṛha. 339. 4 (*on* i. 1. 20) (comm. अनास्पदं निर्विषयमेवेदम् 'नास्ति' इति ज्ञानमभ्युपगतं भवति); 2 having no place (मयः) परिगृह्य सर्वां ममानधामय हेमां भुवनेष्वनास्पदः । अधिवस्तुमलक्षितं परैः बिलमेतन्मतिमान्विनिर्ममे RāmC. 13.26; *n.* improper object, unfit object तेनानास्पदमात्मीयप्रतापोत्कर्षरागिणा । चक्रेऽनङ्गप्रतापस्य चे(?वे)ङ्गिभूपाङ्गनाजनः VikraDeC. 4. 29; (अद्राक्षुरपि तत्र ते) अनास्पदं कविगिराम् ··· दुग्धोदं नाम रत्नाकरम् NīlaVi. 49.4.

अनास्पदता (anāspada-tā) *f.* the state of not being the abode सर्वथा दुःखक्लेशस्याप्यनास्पदतया स्थितः। संसारवासवैराग्यं स भेजे तत्त्वविद्वरः TriṣaŚaPuC. iii. 6.8.

अनास्पदत्व (anāspada-tva) *n.* the state of being siteless आयुश्चिरमितरेषां तु ह्यनिरनास्पदत्वात् BhaktiSū.(Śa.) iii. 2.5.

अनास्पृष्ट (an-āspṛṣṭa) *adj.* A which has not touched or reached अग्नीनाधास्यमानो योऽश्वत्थः शमीगर्भो भूमिं मूलेनास्पृष्टस्तस्यारणी आहरेत्। अनास्पृष्ट इत्येकेषाम् BhārŚS. v. 1. 1; B not touched by ततस्तमाश्रमम् ··· । ददृशुः पाण्डवाः — । तमसा रहितं पुण्यमनामृ(v. l. स्पृ)ष्टं रवेः करैः MahāBhā. iii. 145.24.

अनास्माक (an-āsmāká) *adj.* not belonging to us अनास्माकं देवपीयुं पियारुं (बधान) AV. xix. 57. 4; xix. 57. 5; अनास्माकस्त्वदेवपीयुः इति व्यवसाना पञ्चपदा परशाक्वरातिजगतीति BṛSarvāAnu. 10.31 (19. 57)

[1]**अनास्य** (a-nāsya) *adj.* not having a nose-cord or nose-string उस्रावेतम् ··· अनास्यौ ब्रह्मचोदनौ KapiKaS. 2. 1 (15. 1)

[2]**अनास्य** (an-āsya) *adj.* not having the mouth अनास्यं वाप्यनोष्ठं वा जायते चेद् विद्रूलकम्। ··· एतदत्स्नुतं नाम राष्ट्रे राज्यक्षयंकरम् AVPari. 72(6). 4.

अनास्यप्रवेशिन् (an-āsyapraveśin) *adj.* which cannot enter the mouth क्रीडनकानि खलु कुमारस्य ··· अनास्यप्रवेशीनि ··· स्युः CaraS. iv. 8.63 (1941 Ed.)

अनास्यविहरण (an-āsyaviharaṇa) *n.* [Loc.] in the sense other than 'opening of the mouth' आङो दोऽनास्यविहरणे P. i. 3.20.

अनास्रव (an-āsrava) *adj.* [*f.* -ā] 1 (Buddh.) not having outflow (towards worldly objects), free from evil influence or sin or depravity, not having relation with vices, undefiled, pure अहोऽस्य ज्ञानं विपुलम् अनास्रवम् SaddhaPuṇ. 10.18; अथेमे संशयप्राप्ता वशीभूता अनास्रवाः SaddhaPuṇ. 24. 22; 95. 29; यानि कानिचिद् देवमनुष्यसर्वश्रावकप्रत्येकबुद्धकुशलानि सास्रवाण्यनास्रवाणि वा, सर्वाणि तानि बोधिचित्तोत्पादवशिराजमहामणिरत्नस्य मूल्यं न क्षमन्ते GaṇḍVyū. 400. 28; सास्रवानास्रवा धर्माः संस्कृतासंस्कृताश्च ये AbhisaAlaṅ. 1.41; अनास्रवाणां सर्वेषामेकैकेनापि संग्रहात् । एकक्षणावबोधोऽयं ज्ञेयो दानादिना मुनेः AbhisaAlaṅ. 7.1; सर्वधर्मा इति महामते यदुत कुशलाकुशलाः ··· सास्रवानास्रवा उपात्तानुपात्ताः LaṅkāSū. 6. 8(6) (95. 20); कथमनास्रवम् — सास्रवविपर्ययेणानास्रवम् AbhidhSa. 18.9; अनास्रवे धातौ अविच्छिन्नाः जिनक्रियाः MaYānaSū. 37.15 (9. 20); सास्रवानास्रवा धर्माः संस्कृता मार्गवर्जिताः AbhidhK. 1.4; 1.5; मनः । ··· अनास्रवं द्विधा AbhidhK. 2.66; प्रातिमोक्षान्विता अष्टौ —। अनास्रवेणार्यसत्त्वाः AbhidhK. 4. 17; ध्यानभूम्यैव लभ्यते अनास्रवः (संवरः) AbhidhK. 4. 26; 4. 44; 4.88; सास्रवानास्रवं ज्ञानम् — । अनास्रवं द्विधा AbhidhK. 7.2; 8. 6; 8. 14; यस्मिन् रूपेऽवीतानागतप्रत्युत्पन्नो नोत्पद्यतेऽनुनयो वा प्रतिघो वा यावद् यस्मिन् विज्ञाने । इम उच्यन्तेऽनास्रवा धर्माः AbhidhKoBh. 196.12 (*on* 4.4); स एवानास्रवो धातुरचिन्त्यः कुशलो ध्रुवः Triṁśi. 30; (प्रज्ञामला) अमलेत्यनास्रवा, मलानामास्रवपर्यायत्वात् Sphuṭā. i. 9.7 (*on* 1.2); ii. 71. 25 (*on* 2. 38); या निर्लेपतया निरुत्तरपदं सर्वप्रपञ्चोज्झिता प्रज्ञापारमितादिसंवृतिपदैराख्यायतेऽनास्रवा BodhiCaPañ. 167.3; 2 (Jain.) not having defilement of Karmic inflow, free from defilement of Karmic inflow श्रमणाः शुद्धोपयुक्ताः शुभोपयुक्ताश्च भवन्ति समये । तेष्वपि शुद्धोपयुक्ता अनास्रवाः सास्रवाः शेषाः TattvPradī.(A.) 338.7 (*on* 3. 45); TātpaVṛ. 339. 13 (*on* 3. 45); *m.* purity अनास्रवेण हीयन्ते क्लेशाः AbhidhK. 8. 21.

अनास्रवकलाप (anāsrava-kalāpa) *m.* aggregate of pure (mental states) यदा सास्रवचित्तसमनन्तरमनास्रवमनास्रवचित्तसमनन्तरं वा सास्रवचित्तमुत्पद्यते। तदा किंपूर्वकः सास्रवकलापोऽनास्रवकलापो वा शक्तिमान् Sphuṭā. ii. 69. 3 (*on* 2. 36)

अनास्रवगोचर (anāsrava-gocara) *adj.* the object of which is pure (अनुशयाः) मिथ्यादृग्विमती ताभ्यां युक्ताविद्या च केवला। निरोधमार्गदृग्घेयाः षडनास्रवगोचराः AbhidhK. 5.14; 5. 31.

अनास्रवचित्त (anāsrava-citta) *n.* pure mind सास्रवचित्तसमनन्तरमनास्रवमनास्रवचित्तसमनन्तरं वा सास्रवचित्तमुत्पद्यते Sphuṭā. ii. 69. 1 (*on* 2. 36)

अनास्रवत्वाभाव (anāsravatvābhāva) *m.* lack or absence of purity, impurity पृथग्जनत्वं कतमत्। आर्यधर्माणामलाभ इत्यनेन शास्त्रपाठेनानास्रवत्वाभावमप्राप्तेर्दर्शयति Sphuṭā. ii. 74.4 (*on* 2. 40)

अनास्रवधातु (anāsrava-dhātu) *m.* sphere or world not having outflow अनास्रवधातुगाम्भीर्ये षोडश श्लोकाः MaYānaSū. 37. 19 (9. 21)

अनास्रवध्यानव्यवकिरण (anāsravadhyāna-vyavakiraṇa) *n.* intermixing of the pure meditation तस्य त्वधिमात्रस्यैवानास्रवध्यानव्यवकिरणेन मृदुमध्याधिमात्राधिमात्रतराधिमात्रतमभेदभिन्नेन पुनः पञ्च स्थानान्तराणि Sphuṭā. iii. 3. 18 (*on* 3. 2)

अनास्रवपक्ष (anāsrava-pakṣa) *m.* class or category of pure (elements) ते तर्हीह चक्षुरादयो वैमाषिकैः क्व पक्षे निक्षेप्तव्याः। किं सास्रवपक्षे अथानास्रवपक्ष इति Sphuṭā. i. 16. 7 (*on* 1.5)

अनास्रवप्रकार (anāsrava-prakāra) *adj.* of the pure variety सवितर्कविचारमाप शान्तं प्रथमं ध्यानमनास्रवप्रकारम् BuddhaC. 5.10.

अनास्रवबीज (anāsrava-bīja) *n.* seed of the pure (mental state)

सास्रवबीजं चानास्रवेऽनास्रवबीजं च सास्रवे चेतसि वर्तेत इति सांकर्यदोषः प्रसज्यत इति Sphuṭā. ii. 68. 9 (*on* 2. 36)

अनास्रवमार्ग (anāsrava-mārga) *m.* pure path यदसावार्यमार्गसामर्थ्याद् अक्रियानियमं प्रतिलभते तच्चानास्रवमार्गसंनिश्रयलाभादनास्रवं स्यात् AbhidhKoBh. 199. 2 (*on* 4. 4); यः सत्यालम्बनत्वान्निर्वेधभागीयजातीयः सामान्यमनस्कारो भावनां गच्छति । अनास्रवमार्गोत्पत्तिकाले प्राप्यत इत्यर्थः Sphuṭā. ii. 185. 10 (*on* 2. 72); ii. 185. 15 (*on* 2. 72); iv. 99. 10 (*on* 4. 93)

अनास्रववासना (anāsrava-vāsanā) *f.* impression of the non-outflows क्षणिकं पुनर्महामते आलयविज्ञानं तथागतगर्भसंशब्दितं मनःसहितं प्रवृत्तिविज्ञानवासनाभिः क्षणिकमनास्रववासनाभिरक्षणिकम् LaṅkāSū. 6. 8(16) (95. 30)

अनास्रववियोगाप्ति (anāsrava-viyogāpti) *f.* pure acquisition of the disconnection (from this world) अनास्रववियोगाप्तेर्भवाग्रविकलीकृतेः । हेतुद्वयसमुद्घातात् परिज्ञा AbhidhK. 5. 63.

अनास्रवसंवर (anāsrava-saṁvara) *m.* pure restraint अनास्रवसंवरसंगृहीतं कर्म कतमत् । सत्यदर्शनेन अनास्रवमनस्कारबलेन प्रतिलब्धा अनास्रवा विरतिः AbhidhSa. 58. 1; मौलेभ्यः सर्वकालेभ्यो ध्यानानास्रवसंवरौ AbhidhK. 4. 35; त्रिविधः संवरः ···अनास्रवसंवरोऽनास्रवं शीलम् AbhidhKoBh. 205. 17 (*on* 4. 13); 83. 25 (*on* 2. 51); के पुनस्ते (धर्माः) । चित्तचैत्ता अनास्रवसंवरा जात्यादयश्च चित्तविप्रयुक्ता इति Sphuṭā. i. 9. 10 (*on* 1. 2); i. 34. 11 (*on* 1. 11)

अनास्रवसमाधि (anāsrava-samādhi) *m.* pure concentration तद् (चित्तं) द्विविधं सास्रवसमाधिसंभूतं ध्यानसंवरस्वभावम् । अनास्रवसमाधिसंभूतमनास्रवसंवरस्वभावम् Sphuṭā. i. 34. 11 (*on* 1. 11); iv. 19. 1 (*on* 4. 6)

अनास्रवसास्रवप्रकारभेद (anāsravasāsravaprakāra-bheda) *m.* distinction into the varieties of pure and impure (अमलं त्रयम्) इति । अमलमेव त्रयमित्यवधार्यते । ननु चायमनास्रवसास्रवप्रकारभेद उक्तो धातुनिर्देशे Sphuṭā. ii. 11. 25 (*on* 2. 9)

अनास्रवानुगुण (anāsravānuguṇa) *adj.* appropriate to the pure (mental state) (शुद्धकम्) क्लेशोत्पत्तिस्वभूम्यूर्ध्वानास्रवानुगुणं हि तद् AbhidhK. 8. 17.

अनास्रवालम्बन (anāsravālambana) *adj.* having the support of the pure (mental state) एते षडनास्रवालम्बनाः । शेषाः सास्रवालम्बनाः AbhidhKoBh. 288. 7 (*on* 5. 14); षडेव ह्यनुशया अनास्रवालम्बनाः पठ्यन्ते । ते च निरोधमार्गालम्बना एव Sphuṭā. i. 14. 22 (*on* 1. 4)

अनास्रवोर्ध्वविषय (anāsravordhva-viṣaya) *adj.* having for objects the *anāsrava* (i.e. purity) and the *ūrdhva* (*-bhūmi*) (i. e. higher stage of development) नानास्रवोर्ध्वविषयाः (Bhāṣya अनास्रवालम्बना अनुशया नैवालम्बनतोऽनुशेरते । नाप्यूर्ध्वभूम्यालम्बनाः) AbhidhK. 5. 18.

अनास्राव (an-āsrāvá) *adj.* free from flux आदङ्गा कुविदङ्गा शतं या भेषजानि ते । तेषामसि त्वमुत्तममनास्रावमरोगणम् AV. ii. 3. 2; AV.(P.) i. 8. 2; xix. 33. 14; xix. 52. 16; xx. 33. 8 [*but* PW., MW. not causing pain or suffering]; *m.* absence of oozing out (of fluids or bodily discharges) तत्र सम्यग्दग्धे विकारोपशमो लाघवमनास्रावश्च SuśruS. i. 11. 26.

अनास्रावित (an-āsrāvita) *adj.* not drained off एवमपि चरुशब्दस्यानास्रावितान्तरूष्मपक्वौदने याज्ञिकैः प्रयुज्यमानत्वेनास्त्यपि वाक्यशेषे प्रयोगद्वयबलात् स्थाल्योदनयोः संदेह एव MayūMāli. 36. 7 (*on* i. 3. 5)

अनास्राविन् (an-āsrāvin) *adj.* not discharging any fluid विशदं लघ्वनास्रावि क्रियापटु सुनिर्मलम् । संशान्तोपद्रवं नेत्रम् SuśruS. vi. 18. 75.

अनास्वाद (an-āsvāda) *m.* non-tasting, non-relishing अनास्वादश्च विज्ञेयो विशेषः षोडशात्मकः । विशेषमार्गो मार्गेभ्यो येनान्येभ्यो विशिष्यते AbhisaAlaṅ. 4. 26; MaYānaSu. 160. 15 (19. 2) [*m.* want of taste, insipidity; *adj.* without taste, insipid, MW., Apte]

अनास्वादन (an-āsvādana) *n.* [w. r. for आस्वादन, Kuiper Ed.] GopāKeCan. 82. 15.

अनास्वादनीयत्व (anāsvādanīya-tva) *n.* the state of not being appreciable or enjoyable अन्ये तु क्लिष्टा एव रागाभावे रसस्याभासत्वं प्रतिजानते । न तदुपपद्यते । पुरुषेऽपि रागाभावे रसस्यानास्वादनीयत्वात् RasāSu. 203. 20 (2. 263½)

अनास्वादप्रसङ्गतस् (anāsvādaprasaṅga-tas) *adv.* due to the undesired contingency of non-appreciation or non-enjoyment केचिद् समानबलयोरनयोः (रसयोः) संकरं विदुः ।··· तुल्यत्वे पूर्वमास्वादः कतरस्येत्यनिश्चयात् । स्पर्धापरत्वादुभयोरनास्वादप्रसङ्गतः RasāSu. 200. 8 (2. 254)

अनास्वादयत् (an-āsvādayat) *adj.* not relishing or eating कुतोऽप्ययमेवमागत्यागत्य ··· नवपाकमधुराणि नाभिवाञ्छितफलानि सर्वतो विलुप्य स्वयमनास्वादयन्नये कुत्रचिद्याति UdaySuKa. 127. 9.

अनास्वादयितुम् (an-āsvādayitum) *inf.* not to taste यथा ह्यनास्वादयितुं न शक्यं जिह्वातलस्थं मधु वा विषं वा ArthŚā. i. 165. 1 (2. 9)

अनास्वादित (an-āsvādita) *adj.* A not realised यो वा वेत्त्यखिलं त्रिकालचरितं त्रैलोक्यगर्भस्थितं द्रव्यं पर्ययवत्स्वभावसहितं चान्यैरनास्वादितम् । नत्वा तं परमेश्वरम् ··· जिनं वक्ष्यामि KalyāKā. 4. 1; B not tasted, not enjoyed वरमनास्वादितमेवामृतम्, न तु सकृत्पीत्वा पुनरलाभदुःखम् NalaCam. 5. 2(30); अनास्वादितगोविन्दपदाम्बुजरजोरसः । मनोरथपथातीतं स्फीतं नाकलयेत्पदम् SkandP. iv. 19. 110; PadmP. iv. 84. 16; C not experienced अनिर्वाच्यं नवं मुग्धविदग्धमधुरं रतम् । अनास्वादितमन्याभ्यः सिषेवे स तया सह KathāSaSāg. viii. 7. 158.

अनास्वादितकादम्बरीरस (anāsvādita-kādambarīrasa) *adj.* who has not tasted the wine distilled from Kadamba flowers यो यादवकुमारोऽपि भूत्वा अनास्वादितकादम्बरीरसः स एतस्य गुणो दोषो वा क्रियताम् BālBhā. 1. 62(1)

अनास्वादितकामरस (anāsvādita-kāmarasa) *adj.* who has not enjoyed the pleasure of the sexual act अथ पाण्डुः ··· ऋषिम् ···। तथैवाप्लुतमनास्वा(v. l. स्वा)दितकामरसमतृप्तं बाणेनाभिजघान MahāBhā. i. 90. 64.

अनास्वादिततद्भोग (anāsvādita-tadbhoga) *adj.* who has not experienced the (sexual) enjoyment with her अनास्वादिततद्भोगस्तत्कान्तां तु जहौ नृपः KathāSaSāg. xii. 24. 51.

अनास्वादिततिक्त (anāsvādita-tikta) *adj.* who has not tasted the bitter things (before) अनास्वादिततिक्तस्य शिशोस्तिक्तस्मरणानुपपत्तेः कथं तिक्तो गुड इति प्रत्यय इति चेन्न । जन्मान्तरानुभूतत्वात् NyāySu.(Ja.) 44B. 1 (*on* i. 1. 1)

अनास्वादिततिक्तरस (anāsvādita-tiktarasa) *adj.* who has not experienced the bitter taste (before) अनास्वादिततिक्तरसस्य बालस्य मधुरे तिक्तावभासो जन्मान्तरानुभवजन्यसंस्कारहेतुक इति प्रतिपादयता ··· तिक्तरसस्यैन्द्रियकत्वस्फुटीकरणात् SiddhāLeSaṁ. 204. 7.

अनास्वादितत्व (anāsvādita-tva) *n.* the state of not being tasted (before) वयमेतद्रसाभिप्रायं कथयिष्यामः । परमनास्वादितत्वात् भवान्न मानयिष्यति । अतो भवान् पूर्वमास्वादयतु PurāPraSaṁ. 37. 20.

अनास्वादितपूर्व (anāsvādita-pūrva) *adj.* [*f.* -ā] not tasted or partaken before मोदकान्प्रददुस्तस्मै भक्ष्यांश्च विविधाञ्शुभान् । तानि चास्वाद्य तेजस्वी फलानीति स्म मन्यते । अनास्वादितपूर्वाणि Rāmā. i. 9. 21; i. 309*(73); पपावनास्वादितपूर्वमाशुगः कुतूहलेनेव मनुष्यशोणितम् RaghuVa. 3. 54; अनास्वादितपूर्वा सा भक्षिता मुनिना (भिक्षा) MatsyaP. 185. 36; वद भद्र कुतः प्राप्तं मांसमेतत्त्वयेदृशम् । अनास्वादितपूर्वोऽयं रसो यस्यातिपेशलः PadmP.(Ra.) 22. 140.

अनास्वादितभोग (anāsvādita-bhoga) *adj.* who has not enjoyed sensual pleasures सदेहा वास्त्वदेहा वा मुक्तता विषये न च । अनास्वादितभोगस्य कुतो भोज्यानुभूतयः YogVā. ii. 4. 2.

अनास्वादितरस (anāsvādita-rasa) *adj.* the flavour of which is not (yet) tasted मधु नवमनास्वादितरसम् । अखण्डं पुण्यानां फलमिव च तद्रूपमनघम् Śāk. 2. 11; ŚatTrayī. 203; SaraKaṇṭhā. 426. 9; ŚārṅgaPa. 3271; Subhāṣi. 1332.

अनास्वादितविषयरस (anāsvādita-viṣayarasa) *adj.* who has not (yet) experienced the taste of sensual pleasures अयमेव चानास्वादितविषयरसस्य ते काल उपदेशस्य Kād. 103. 16.

अनास्वादितविषाददैन्य (anāsvādita-viṣādadainya) *adj.* who has not (at all) experienced affliction and sadness अथ स बोधिसत्त्वः स्वधैर्यावष्टम्भादनास्वादितविषाददैन्यस्तस्यामप्यवस्थायाम् ··· परान्पातितुम् ··· न प्रसेहे JātaMā. 23. 25 (5. 7)

अनास्वादितसंभोग (anāsvādita-sambhoga) *adj.* who has not enjoyed sensual pleasures अनास्वादितसंभोगाः पतन्तु तव शत्रवः । बालवैधव्यदग्धानां कुलस्त्रीणां स्तना इव Subhāṣi. 2426.

अनास्वाद्य (an-āsvādya) *ger.* A not having tasted or partaken स संहृत्य च तत्सर्वं अनास्वाद्य च तद्धविः । तोषयामास देवांश्च पितॄंश्च द्विजसत्तमः MahāBhā. xii. 358*(1); अनाराध्य कालीमनास्वाद्य गौडीमृते मन्त्रतन्त्रादिना शब्दचौर्यादि । प्रबन्धं प्रगल्भं प्रकर्तुं प्रवक्तुं विरिञ्चिप्रपञ्चे मदन्यः कविः कः PadyaVe. 786; B not having enjoyed न च पूर्वमनास्वाद्य शक्यन्ते विषया नरैः । परित्यक्तुम् ParaS. 30. 116; अनास्वाद्येदमानन्दं जगद्राज्यशतान्यपि । समास्वादयता नेह किंचिदास्वादितं भवेद् YogVā. v. 34. 75.

अनास्वाद्य (an-āsvādya) *adj.* I not possible to be eaten विज्ञापयामो देवस्य दर्शनम्, अनालेप्यं चन्दनम् ··· अनास्वाद्यं रसायनम्, अक्षौद्रं मधु

NalaCam. 5. 15(9); साधुपाकेऽप्यनास्वाद्यं भोज्यं निर्लवणं यथा। तथैव नीरसं काव्यम् Vāgbhaṭa. 5. 1; **2** not to be enjoyed अनास्वाद्यमविक्रेयमनादेयमनीप्सितम्। दत्तं निरुपकारं यद् वन्ध्यदानेन तेन किम् DarpDa. 6.17; **3** not possible to be appreciated or relished भावयन्ति चित्तवृत्तय एवालौकिकाः -- स्वात्मानं लौकिकदशायामनास्वाद्यमप्यास्वाद्यं कुर्वन्ति Kāvyānu.(He.) 100.5; साधुपाकेऽप्यनास्वाद्यं भोज्यं निर्लवणं यथा। तथैव नीरसं काव्यम् Vāgbhaṭa. 5. 1; **4** not possible to be tasted वायोः पुनरयं स्वभावः ... कटुकः ... वेगवान् स्पर्शवांश्च लघुरनास्वाद्यः, तस्य नोपलभ्यते रसः, इति प्रत्यनीकम्योऽस्यानुमेयो रसः Hastyāyur. 389. 17 (3. 6)

अनास्वाद्यतापत्ति (anāsvādyatāpatti) *f.* undesired contingency of being what is not possible to be appreciated इत्थमविरोधसंपादनेनापि निबध्यमानो रसो रसशब्देन शृङ्गारादिशब्दैर्वा नाभिधातुमुचितः, अनास्वाद्यतापत्तेः RasGaṅ. 62. 11.

अनास्वाद्यत्व (anāsvādya-tva) *n.* the state of being what cannot be appreciated or relished, non-relishability किं नामेयद्व्यङ्ग्यत्वम्। आस्वाद्यव्यङ्ग्यत्वम्, अनास्वाद्यव्यङ्ग्यत्वम् वा। ... यदि चास्वाद्यत्वं तदाक्षुद्रत्वमेव। क्षुद्रतायामनास्वाद्यत्वात् SāhiDa. 248. 5; भट्टनायकास्तु ताटस्थ्येन रसप्रतीतावनास्वाद्यत्वम् RasGaṅ. 28.9; 30.14.

अनास्वाद्यव्यङ्ग्यत्व (anāsvādyavyaṅgya-tva) *n.* nature of having suggested meaning which cannot be appreciated or relished किं नामेयद्व्यङ्ग्यत्वम्। अनास्वाद्यव्यङ्ग्यत्वम्, आस्वाद्यव्यङ्ग्यत्वं वा SāhiDa. 248.3.

अनाहंकारिकत्व (anāhaṅkārika-tva) *n.* the state of not being evolved from the 'I-consciousness' अन(v. l. ना MUSS. and TSS. Eds.)हंकारिकत्वं च चक्षुरादेः प्रसज्यते ŚlokaVār. 5(4). 107 (381. 1); संहतात्मकत्वं हि शयनादावनाहंकारिकत्वेन व्याप्तं दृष्टम् Kāśi. iii. 70. 9 (*on* 5(4). 106)

अनाहत (an-āhata) *adj.* [*f.* -ā] **1AI** untrodden **II** unobstructed **B** indestructible **C** not uttered falsely, truthful **2** (mystic subtle sound) not produced by striking **3A** (musical instrument) not played upon (i. e. not beaten, struck or blown) **B** not struck (i. e. not pulled) **4A** not hit, not wounded (in battle) **B** not struck **C** not hit or broken, intact **5A** unbeaten, unbleached **B** (metal) unhammered, not struck **1AI** untrodden एमं पन्थाम् अरुक्षाम सुगं स्वस्तिवाहनम्। यत्र विश्वान् परि द्विषो वृणक्ति निन्दितेष्वान्तमेत्यनाहतः AV.(P.) ii. 31. 4; **1AII** unobstructed (भगवतस्तस्य -- शक्तिः) बुधैः प्रोक्ता ...। तथानाहतशीर्ष्णी चानाहतोऽभ्युदयो यतः AhirbuS. 3. 14; तदन्तर्धानसामर्थ्यमभूत् तेषामनाहतम् TriṣaŚaPuC. i. 1. 861; iii. 1.172; PadyaVe. 44; **1B** indestructible अथ ब्रह्मपदानां च लक्षणं चावधारय। ... सद्ब्रह्म सुप्रतिष्ठित[?]अनाहतः-(?त)। ... अज संपूर्णषाड्गुण्य अचिन्त्याद्भुत केवल PauṣkS. 19. 38; नारायणः परं ब्रह्म सर्वावासमनाहतम्। पूर्णस्तिमितषाड्गुण्यम् AhirbuS. 5. 2; **1C** not uttered falsely, truthful कृतस्मितेनौजसिकोऽथ शक्रः क्षितीश्वरः साहसिकोऽथ शौरिणा। अनाहतामौयत गाम् VāsuVi. 1. 53 (comm. अनाहतां सत्यार्थाम्); **2** (mystic subtle sound) not produced by striking अनाहतं तु यच्छब्दं तस्य शब्दस्य यत्परम्। तत्परं विन्दते यस्तु स योगी छिन्नसंशयः DhyānBiU. 3; अनाहतस्य शब्दस्य तस्य शब्दस्य यो ध्वनिः। ध्वनेरन्तर्गतं ज्योतिर्ज्योतिरन्तर्गतं मनः MaṇḍBrU. 5. 1 (352.8); YogŚiU. 6. 21; DevIBhāP. vii. 35.41; अनाहतो हतश्चैव स नादो द्विविधो मतः SaṁgIMa. i. 1. 4; SaṁgIRa. i. 22. 6 (1(2). 3); i. 61. 12 (1(2). 165); SaṁgIMa. i. 1.5; अनाहतमनुच्चार्यं शब्दब्रह्म शिवं परम्। ध्यायन्ते देवि सततं सुधिया यत्नतः प्रिये ŚivaP. v. 26.38 (437A. 11); यावत्क्षणं क्षणार्धं स्वरूपपरिचिन्तनं क्रियते। तावद्दक्षिणकर्णे त्वनाहतः श्रूयते शब्दः PraboSu. 144; भेरीमृदङ्गशङ्खाद्याहतनादे मनः क्षणं रमते। किं पुनरनाहतेऽस्मिन् मधुमधुरेऽखण्डिते स्वच्छे PraboSu. 146; मान्त्यमी पद्मकोषाः। निभृतमनुभवन्तोऽनाहतं नादमन्तर्विजितपवनवेगाः किं नु योगाधिरूढाः KaṁVa. 4.29; ब्रह्मग्रन्थेर्भवेद्भेदो ह्यानन्दः शून्यसंभवः। विचित्रः क्वणको देहेऽनाहतः श्रूयते ध्वनिः HaṭPra. 4. 70; 4. 100; हृदयपरमाकाशे स्फुरतः ... अनाहतस्य नादस्य अनुसंधानेन भस्मितनिखिलकश्मलो मूलं मनसा दशवारमावर्त्य NityoNi. 134. 16; **3A** (musical instrument) not played upon (i. e. not beaten, struck or blown) राहुर्भ्रसति चन्द्रार्कौ -- निर्गिरन्ते तृणाचैव तु सायकाः। अनाहतानि वाद्यन्ते नदन्ते शब्दमातुरम् AVPari. 67(6).5; भेर्यो मृदङ्गाः पटहा वाद्यन्ते वाप्यनाहताः। आहताश्च न वाद्यन्ते AVPari. 70B(2).2; 71(15).8; धार्तराष्ट्रस्य सैन्येषु भेरीणां नास्ति निस्वनः। अनाहताः पाण्डवानां नदन्ति पटहाः किल MahāBhā. v. 141. 19; अनाहता दुन्दुभयो विनेदुर्भृशनिस्वनाः MahāBhā. v. 183.24; vi. 2. 27; xii. 221. 89; xiv. 81. 15; अनाहता दुन्दुभयो देवानां प्राणदन् दिवि HariVaṁ. 48. 16; MatsyaP. 135.44; कारकाद्दत्तश्रुतयोरनाशिषि प्रतिषेधो वक्तव्यः। अनाहतो नदति देवदत्तः MahāBh. iii. 137.7 (*on* vi. 2.148); Prasā. ii. 778.24; SiddhāKau. 651A. 3 (*on* vi. 2.148); विमलरुचि भृशं नभो दुन्दुभेर्ध्वनिरखिलमनाहतस्यानशे Kirātā. 18.17; अनाहतान्यपि मङ्गलतूर्याणि रेणुः HarṣaC. 184. 13; अनाहताः पृथुध्वाना दध्वनुर्दिविजानकाः MahāP. 13.7; कृताभिषेकस्य नलस्य निस्वनाननाहता दुन्दुभयोऽपि चक्रिरे NalaCam. 4. 28; ViṣṇuDhaP. ii. 142. 2; अङ्कमारोपितायां च तन्त्र्यो यस्यामनाहताः। मधुरं निस्वनेयुस्तां विपां घोषवतीमिति BṛKathāŚloSaṁ. 5. 141; **3B** not struck (i. e. not pulled) अनालब्धं जृम्भति गाण्डिवं धनुरनालब्धा (v. l. °रनाहता) कम्पति मे धनुर्ज्या MahāBhā. v. 47. 96; **4A** not hit, not wounded (in battle) न तस्योरसि नो मूर्ध्नि न काये न भुजद्वये। अन्तरं पाण्डवश्रेष्ठ पश्यामि न हतं शरैः (v. l. यदनाहतम्) MahāBhā. iii. 22. 7; गोमायुरेष सेनाया रुवन्मध्येऽनुधावति। अनाहतश्च निष्क्रान्तो महद्वेदयते भयम् MahāBhā. iv 41. 22; iv. App. I. 45(70); किमयकानां (v. l. अनाहतानाम्) ये लोकाः सुहृदस्तानव्रजन्तु नः MahāBhā. v. 131.37; रणसंकटे। पृष्ठं दत्त्वाथ ये ...। अनाहता निवर्तन्ते ...। ते दुष्कृतं प्रपद्यन्ते MahāBhā. xiii. App. I. 15(1200); नानाहतोऽस्मभिः कश्चिच्छिलाभिश्चाप्यताडितः। नानिरुद्धो द्रुमगणैर्देवोऽदृश्यत संयुगे HariVaṁ. 36. 28; ततो बिभेद पौलस्त्यः शक्त्या वक्षसि लक्ष्मणम्। रामस्त्वनाहतोऽप्यासीद्विदीर्णहृदयः शुचा RaghuVa. 12. 77; **4B** not struck प्रत्यासन्नं कांचिदम्भोजनालैरालोक्यैव प्रेयसा हन्यमानाम्। विभ्रल्लन्या वक्त्रमावद्धकोपृत्ताम्रच्छायं विव्यथेऽनाहतापि HarVi. 18. 71; **4C** not hit or broken, intact प्रहारादेव घटस्याभावः। यत्त्वनाहतमनपसारं च भावान्तरमभावरूपेणावगम्यते तत् कथमसद् भविष्यति Kāśi. iii. 197. 12 (*on* 5(8).8); स्वयं विचित्रं स्फुरति चिदण्डकमनाहतम् YogVā. iii. 14. 64 (comm. अच्छिन्नगर्भम्); **5A** unbeaten, unbleached पटम्। ... नवं शुक्लमनाहतम्। प्रक्षाल्य JayāS. 20. 3; ज्योतिपिकप्रधानं सुब्रह्मण्यनामानं ब्रह्मण्यशिरोमणिः -- कन्चुकोष्णीषसारसनानाहतराङ्कवप्रावृतक्षौमसुल्यैर्वसनैः ... सम्यक् संभावयामास ĀnandRa. 6.7(5); **5B** (metal) unhammered, not struck हेमरूप्यं च तन्मूल्यमाहतानाहतं शुचि। ताम्रकुम्भयुगन्यस्तम् BṛKathāŚloSaṁ. 22.218; YogVā. iv. 47. 56; [not multiplied, PW., MW., APTE]

अनाहत (an-āhata) *n.* **1** the fourth of the mystic *cakras* or circles located in the heart स्वाधिष्ठानं त्रिः प्रदक्षिणीकृत्य मणिपूरकं गत्वा अनाहतमतिक्रम्य HaṁsU. 1.3(4); विचित्रघोषसंयुक्तानाहते श्रूयते ध्वनिः SaubhāLaU. 654.17; अनाहताख्यं यच्चक्रं दलैः षोडशभिर्युतम् YogKuU. 1.69; मूलाधारं स्वाधिष्ठानं मणिपूरं तृतीयकम्। अनाहतं विशुद्धं च आज्ञाचक्रं च षष्ठकम् YogKuU. 3. 10; मणिपूरं नाभिदेशं हृदयस्थमनाहतम् YogKuU. 3. 11; द्वादशारं महाचक्रं हृदये चाप्यनाहतम् YogŚiU. 1. 173 = 5. 9; मूलाधारानाहतभ्रूमध्ये स्थिताः अकारोकारमकाराः ĀgniveGS. ii. 4. 12 (75. 8); BrahmVaiP. i. 13.13; iv. 110. 10; महेश्वरहृदो जातं चक्रं चैवमनाहतम् SkandP. vi. 254. 33; मूलाधारलिङ्गनाभिष्वनाहतविशुद्धयोः। आज्ञाभालतलब्रह्मरन्ध्रेष्वेवं प्रविन्यसेत् KulārT. 4. 105; शब्दब्रह्ममयं(? यः) शब्दा(?ब्दो)-नाहतं (?तम्) तत्र दृश्यते। अनाहताख्यं तत्पद्मं मुनिभिः परिकीर्तितम् DevIBhāP. vii. 35. 41; हृदयेऽनाहतं नाम चतुर्थं पङ्कजं भवेत् ŚivS. 5 114; PañcaRā. (Nā.) i. 3. 70; ii. 8. 6; ii. 8. 13; हृदयेऽनाहतं चक्रं शिवस्य प्रणवाकृतेः SaṁgIRa. i. 53. 5 (1(2). 126); आधारः कन्दमित्युक्तं स्वाधिष्ठानं च जन्मभूः। नाभिस्तु मणिपूराख्यं हृदयं विद्ध्यनाहतम् ŚārṅgaPa. 4298; अनाहते देवि भजन्ति ये त्वामन्तः स्थितिस्त्वन्नगरे तु तेषाम् ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 12.35 (comm. अनाहतसंज्ञे द्वादशदले पिङ्गलवर्णे चक्रे); मूलाधारस्वाधिष्ठानमणिपूरकानाहतविशुद्धाज्ञासहस्रारेषु ... स्थिता गणपतिब्रह्मविष्णुरुद्रजीवात्मपरमात्मानः ŚaṅkaVi.(Ā.) 109.6; अनाहते द्वादशारे प्रवालरुचिसंनिभे। कादिठान्तदलैर्युक्ते योगिनां हृदयंगमे TantrSā. (K.) 75. 14; तस्योर्ध्वे हृदि पङ्कजं सुललितं बन्धूककान्त्युज्ज्वलं काद्यैर्द्वादशवर्णकैरुपहितं सिन्दूररागान्वितैः। नाम्नानाहतसंज्ञकम् ṢaṭCakraNi. 22; PadyaVe. 44; प्रलयाग्निनिभं प्रथमं मूलाधारादनाहतं स्पृशति। तस्मादाज्ञाचक्रम् VarivaRaha. 20; 44; मूलाधारादुत्थिता देवी मणिपूरे प्रलक्षा भवति। ताम् ... अनाहतं नीत्वा LalitāSaBh. 54. 17 (*on* 88); 55. 23 (*on* 91); 117. 21 (*on* 151); 171. 5 (*on* 208); मूलाधारे वह्निमण्डलमनाहते सूर्यमण्डलमाज्ञाचक्रे चन्द्रमण्डलं चेति त्रयं निर्भिद्य SetuBa. 269.2; 225. 11; **2** heart as the seat of *anāhatacakra* हंसः ... स्वाहेत्यनाहते न्यसेत् HaṁsṢoU. 474.15; नाभावनाहते शुद्धौ लम्बिकाग्रे भ्रुवोऽन्तरे। -- चक्रं तु भावयेत् NityāṢoḍa. 6. 25; न्यासान् मन्त्री तनौ कुर्यात् ...। अनाहते भुजद्वन्द्वे जठरे नाभिमण्डले। स्वाधिष्ठाने ŚāraTi. 12.101 (comm. अनाहते हृदये); अनाहताख्ये हृद्देशे सिन्दूरारुणपङ्कजे। राकिनीम् -- पूजयेत् TantrRā. 16. 68; 26. 7; अनाहतात्पदाद्वा सर्वतः समतां गतम्। निर्गतं तु स्मरेद्देवम् LakṣmIT. 38. 7; आनन्दलक्षणमनाहतनाम्नि देशे नादात्मना परिणतं तव रूपमीशे। ... शंसन्ति DevIPañ. 4.19; **3** mystic subtle sound not produced by striking कस्येदमचिराद्याति अभिव्यक्तिमनाहतम्। भव्यानामुपदेशार्थं येनेदं व्यञ्जितं बहिः PauṣkS. 35. 68; नासाग्रे प्रणवः शून्यमनाहतमिति

त्रयम्। ध्यायन् गुणाष्टकं लब्ध्वा ज्ञानमाप्नोति निर्मलम् YogŚā. 8. 60; *m.* 1 one of the epithets of Śiva (नमोऽस्तु) सांख्याय चैव योगाय व्यापिने दीक्षिताय च। अनाहताय शर्वाय मन्येशाय यमाय च। रोधसे चेकितानाय ब्रह्मिष्ठाय महर्षये MatsyaP. 47. 140; 2 mystic subtle sound considered to be a deity ततोऽनक्षरतां प्राप्तमनुचार्यं विचिन्तयेत्। निशाकरकलाकारं सूक्ष्मं भास्करभास्वरम्। अनाहताभिधं देवं विस्फुरन्तं विचिन्तयेत् YogŚā. 8. 25; [Kośas give *anāhata* as a synonym of the following words - *niṣpravāṇi*, AmaK. 1297; AbhidhāCin. 671; ParyāŚaRa. 689; *tantraka*, AmaK. 1297; AbhidhāCin 671; ParyāŚaRa. 689; KalpaK. 52.287; *navāmbara*, AmaK. 1297; *āhata*, ŚabdaBhePra.(Pu.) 6. 38; *navam vāsah*, Abhidhā-Cin. 671; KalpaK. 52. 287; *ahata*, *niṣpravaṇa*, *niṣpravāṇi*, KalpaK. 52. 287; *navam vastram*, ParaNā. 2272; also the following as meanings of *anāhata - navāmbara*, ParyāMu. 22. 9; *āhata*, ŚabdaBhe-Pra.(Mā.) 1.12; *purātanavastra*, ViśvaLoK. 151. 192; *navavastra*, ViśvaLoK. 151. 192; *guṇita*, ŚabdaRa.(Su.) 6. 71; *mṛṣārthaka*, Śabda-Ra.(Su.) 6. 71; *tāḍitaka*, ŚabdaRa.(Su.) 6. 71]

अनाहतकमल (anāhata-kamala) *n.* mystic lotus (called) *anāhata* (i. e. one of the six mystic lotuses in the body) (भानुमण्डलमध्यस्था) भानुमण्डलस्य सूर्यमण्डलस्य मध्ये तिष्ठतीति तथा। ... भानुमण्डलमनाहतकमलं वा LalitāSaBh. 81. 17 (*on* 116)

अनाहतगति (anāhata-gati) *adj.* having unrestrained movement पुरुषः -- । कदाचिल्लीलया लोलं विमानमधिरोहति। अनाहतगतिः कान्तं विहर्तुममलं मनः YogVā. iv. 23. 35.

अनाहतचक्र (anāhata-cakra) *n.* mystic circle (called) *anāhata* (शृङ्गाररससंपूर्णा) शृङ्गपदेन द्विसंख्या। अपरपदेन दलम्। रसाः षट्। द्विदलषट्कं द्वादशदलम्। अनाहतचक्रमिति यावत् LalitāSaBh. 101. 18 (*on* 133)

अनाहततूर्यशब्द (anāhatatūrya-śabda) *m.* sound of an unstruck musical instrument कपोतकोलूकमधूनि यस्य समाश्रयन्ते ध्वजचामराणि। छत्रायुधादीनि च सोऽभियोज्यो यस्याथवानाहततूर्यशब्दः YogYā. 3.6.

अनाहतदल (anāhata-dala) *n.* petal of the mystic lotus (called) *anāhata* अनाहतदले पूर्वेऽष्टमे चैकादशे तथा। द्वादशे च स्थितो जीवो गीतादेः सिद्धिमृच्छति SaṃgīRa. i. 56.9 (1(2). 140)

अनाहतध्वनत् (anāhata-dhvanat) *adj.* resounding without being struck तेनानुमोदितेन भरतमुनिना स्वयमागत्य सुत्रितमनाहतध्वनन्मेघमुरजमनोहरम् TilaMañ. 57. 12.

अनाहतध्वनि (anāhata-dhvani) *m.* mystic subtle sound produced without striking or beating दृश्यते तव मुखाम्बुजं शिवे श्रूयते स्फुटमनाहतध्वनिः TripuMāPūSt.(Śaṅ.) 114; महारात्रे बुद्ध्वा स्वहृदयपरमाकाशे ध्वनन्तमनाहतध्वनिमूर्जितानन्ददायकमवमृश्य ParaśuKS. 7. 2 (208. 3); पूजयेत् परया भक्त्या मानसैरुपचारकैः। ... धूपं प्राणान् प्रकल्पयेत्। ... अनाहतध्वनिं घण्टां वायुतत्त्वं च चामरम् MahNirvāT. 5. 146; (दहरान्तरसंतर्पणादालोकनतत्परः) दहरं हृदयाकाशं तस्मान्तरे मध्ये संतर्पतो नादस्य सर्वमन्त्रप्रकृतिभूतस्यानाहतध्वनेरालोकने श्रवणानुसंधाने तत्पर आसक्तः SetuBa. 276. 20.

अनाहतध्वनियुत (anāhatadhvani-yuta) *adj.* accompanied by the mystic sound produced without beating or striking अनाहतध्वनियुतं हंसं यो वेद हृद्गतम्। स्वप्रकाशचिदानन्दं स हंस इति गीयते BrahmViU. 20.

अनाहतनाद (anāhata-nāda) *m.* A a sound produced otherwise than by beating [MW.]; B sound *om* [MW., APTE]

अनाहतपटह (anāhata-paṭaha) *adj.* where the drums were not beaten सुरपतिः ... अमुखरमुरजमनाहतपटहम् ... आगत्य पुनर्नगरम् ... शयनागारमेव जगाम तां रजनीम् NīlaVi. 14. 13.

अनाहतप्रतिभता (anāhatapratibha-tā) *f.* the state of being one who has unimpeded intuitive wisdom स प्राकृतभाषया ह र ड इ इति विज्ञापयामास। -- अनाहतप्रतिभतया तद्वचनच्छलमाकलय्य कपर्दिनोक्तम् PrabaCin. 89. 25.

अनाहतमण्डलस्थ (anāhatamaṇḍala-stha) *adj.* located in the mystic circle (called) *anāhata* कुलकुण्डलिनी ... अनाहतमण्डलस्थं रविं भित्वा ... स्वस्थानमायाति SetuBa. 141.19.

अनाहतमति (anāhata-mati) *adj.* having unobstructed intelligence पुत्रं देहि गुणोपेतम् ...। अनाहतमतिर्वीरः संग्रामेष्वपराजितः। एवंगुणः सुरश्रेष्ठ यस्माद्वंशः प्रजायते PadmP. ii. 103. 130.

अनाहतमन्त्र (anāhata-mantra) *m.* sacred formula in the form of mystic subtle sound produced without striking कामादिवृत्तिदहनम्। काठिन्यदृढकौपीनम्। चीराजिनवासः। अनाहतमन्त्रः। अक्रिययैव जुष्टम् NirvāU. 347.10; *adj.* (Brahman) for which the automatic or unstruck sound is the mystic formula काठिन्यदृढकौपीनम्। चि(? ची)राजिनवासः। अनाहतमन्त्रमक्रिययैव जुष्टम् NirvāU. 149. 6 (Adyar Ed. 1929) (Upaniṣad-brahmayogin अनाहतमन्त्रं तुरीयोंकारं च, तुर्योंकारस्य तुर्यतुर्यत्वेन केनाप्यनाहतत्वात् -- । अनाहतमन्त्रं तुर्यतुर्यं ब्रह्म)

अनाहतमूर्ति (anāhata-mūrti) *adj.* having the form of mystic subtle sound produced without striking विषोत्तीर्णा नाडी नादमयी सैव मातृका जाता। अखिलमनाहतमूर्तिः उत्तीर्णस्वरूपिणी तरति काशयति नानानादप्रपञ्चरूपेण मातृकादेवी PratyabhiHṛ. 197. 26 (Adyar Ed.)

अनाहतयुत (anāhata-yuta) *adj.* accompanied by the mystic subtle sound produced without striking यद्वा मन्त्राधिपं धीमानूर्ध्वाधोरेफसंयुतम्। कलाबिन्दुसमाक्रान्तमनाहतयुतं तथा। -- स्मरेत् YogŚā. 8. 18.

अनाहतरव (anāhata-rava) *m.* mystic subtle sound produced without striking अनाहतरवोत्तरम् --। ग्रहीतुमिव ... परं ब्रह्म तद् विशन्ति करणान्यहो हृदि HammīMaMa. 5.12 (? 13)

अनाहतलक्षण (anāhata-lakṣaṇa) *adj.* whose sign or banner is unbeaten स प्रज्ञाततमोऽप्येकस्तदानाहतलक्षणः। भीष्मोऽप्यशान्तनवतां विदधार नदन्रणे HarVi. 43. 16 (comm. अनाहतं लक्षणं ध्वजो यस्य)

अनाहतशक्ति (anāhata-śakti) *adj.* having unimpeded power कायस्थो नाम गणः ... अष्टमूर्तेर्भगवतो जलमयीं मूर्तिमधिष्ठितस्यासन्नसहचरत्वेन काये स्थितत्वात् कायस्थ इति जलैरनाहतशक्तेः प्रणवास्पदमम्बुरासीत् UdaySuKa. 10. 24.

अनाहतशब्द (anāhata-śabda) *m.* mystic subtle sound produced without striking प्रत्यहमनाहतशब्द ऊर्ध्वो भवति स्म SiṃhāDvā. App. 241. 0(11); 241.0(19)

अनाहतशीर्ष्णी (ánāhataśírṣṇ-ī) *adj.* (*f.*) whose head (i. e. beginning) is unobstructed or inviolable मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी वाग्जुष्टा सोमस्य तृप्यतु TaiS. III. ii. 5. 1 (Sāy. अनाहतशीर्ष्णी शिरःशब्देन प्राधान्यात् प्रारम्भो लक्ष्यते अप्रतिबद्धप्रारम्भेत्यर्थः); MānŚS. 80.22; *f.* one of the epithets of the power of Viṣṇu (*lit.* whose rise is unimpeded) (भगवतस्तस्य -- शक्तिः) अनाहतशीर्ष्णी चानाहतोऽभ्युदयो यतः। -- स्तीर्यते AhirbuS. 3. 14.

अनाहतसंप्रहारहेल (anāhatasamprahāra-hela) *adj.* having ease in giving inviolable strokes ये मन्दराद्रिमपि ...। उत्पाट्य पाणिभिरनाहतसंप्रहारहेला विरेजुरुपपादितशक्तिकलाः HarVi. 37. 7.

अनाहतसिद्धिदा (anāhatasiddhi-dā) *adj.* (*f.*) bestowing unobstructed supreme perfection कण्ठचक्रं चतुरङ्गुलं तत्र वामे इडा चन्द्रनाडी दक्षिणे पिङ्गला सूर्यनाडी तन्मध्ये सुषुम्नां श्वेतवर्णां ध्यायेत्। य एवं वेदानाहतसिद्धिदा भवति SaubhāLaU. 118. 11 (Adyar Ed. 1925)

अनाहतस्वधर्म (anāhata-svadharma) *adj.* who has not violated one's own duties अनाहतस्वधर्मान् स विलोक्य वणिजस्ततः। आदिशत् तान् नृपः सर्वान् यज्ञसत्राणि वर्जितुम् BallāC. 110. 1.

अनाहतस्वरूप (anāhata-svarūpa) *n.* [Inst.] in the form of the mystic subtle sound produced without striking प्रणवः --। अनाहतस्वरूपेण ज्ञानिनामूर्ध्वगो भवेत् YogCūU. 79.

अनाहता (an-āhatā) *f.* 1 one of the epithets of the power of Viṣṇu (*lit.* unobstructed or unlimited) भगवतस्तस्य -- शक्तिः ...। अनाहता बुधैः प्रोक्ता मनोवागाद्यनाहतेः AhirbuS. 3.12; 2 epithet of supreme power सा परा मन्त्रमयी शक्तिः। ... अनाहता अघोषा च। ... एवमादीनि नामानि शास्त्रे शास्त्रे मनीषिभिः। कथितानि LakṣmīT. 32.19; 3 one of the epithets of Parameśvarī Durgā (राजा) नाम्नामष्टसहस्रेण तुष्टाव परमेश्वरीम्। -- अनाहता कुण्डलिनी नलिनी पद्मभासिनी KūrmaP. 117. 9 (1. 12); [अनाहता सिद्धिता w. r. for अनाहतसिद्धिदा SaubhāLaU. 655. 16]

अनाहताकाशानन्दनाथ (anāhatākāśānandanātha) *m.* name of a Siddha to be worshipped as a Guru by the Ṣoḍaśyupāsakas अनाहताकाशानन्दनाथश्रीपादुकां पूजयामि तर्पयामि नमः NityoNi. 47. 16.

अनाहताग्र (anāhatāgra) *n.* top (i.e. the upper portion) of the mystic circle (called) *anāhata* कामराजाक्षराणि तु स्वाधिष्ठानमूलमारभ्यानाहताग्रपर्यन्तम् ... विभावनीयानि SetuBa. 337.5.

अनाहताङ्गिन् (anāhatāṅg-in) *adj.* possessed of an inviolable body श्मशाने अनाहताङ्गी निस्त्रैगुण्यस्वरूपानुसंधानं समयम्। भ्रान्तिहरणम्। कामादिवृत्तिदहनम् NirvāU. 347. 8.

अनाहतातोद्य (anāhatātodya) *n.* musical instrument which is not struck आद्यं युवानं मुनयः पुराणाः। आशीर्वचोभिर्विविधैरनुग्यमनाहतातोद्यनिनादमिश्रैः ŚivLī. 12 1.

अनाहतात्मन् (anāhatātman) *adj.* of the nature of the mystic subtle sound produced without striking भवतोऽपवर्गदमनाहतात्मनः पदमाप्नुवन्ति कृतिनः सुषुम्णया HarVi. 6. 60.

अनाहतान्तःकरण (anāhatāntaḥkaraṇa) *adj.* whose mind is not affected सुदुर्लभाः संप्रति सुन्दरीभिरनाहतान्तःकरणा महान्तः YogVā. i. 27. 8.

अनाहताब्ज (anāhatābja) *n.* mystic lotus called *anāhata* (अनाहताब्जनिलया) अनाहताब्जं तत्कर्णिका निलयो यस्याः LalitāSaBh. 117. 24 (*on* 151)

अनाहताब्जनिलया (anāhatābja-nilayā) *f.* epithet of Lalitā (*lit.* who resides in the mystic lotus called *anāhata*) (नामसहस्रकम् ·· ललितादेव्याः) अनाहताब्जनिलया श्यामाभा वदनद्वया LalitāSa. 151.

अनाहतार्था (anāhatārthā) *adj.* (*f.*) not defective in meaning, meaningful जवादवप्लुत्य स शिंशपाग्रात् प्रदक्षिणीकृत्य कृतप्रणामः । कस्त्वं कुतो वेति कृतानुयोगामाचष्ट तां वाचमनाहतार्थाम् । हनूमदाख्यः कपिरस्मि Rāgh. 13. 50.

अनाहतास्त्र (anāhatāstra) *adj.* whose missiles are not obstructed अनाहतास्त्रो युधि शम्बरारिः संस्तम्भयामास गुहस्य शक्तिम् Yādavā. 20. 31.

अनाहताहित (anāhatāhita) *adj.* placed in the mystic circle (called) *anāhata* ध्यायन् दिनात्रं प्रजपेत् स मृत्युवशतां व्रजेत् । अनाहताहितः शत्रुर्निर्दग्धो मन्त्रवह्निना ŚāraTi. 22. 7.

अनाहति (an-āhati) *f.* lack of obstruction, lack of limitation भगवतस्तस्य··· शक्तिः ··· । अनाहता बुधैः प्रोक्ता मनोवागाद्यनाहतेः AhirbuS. 3. 12.

अनाहतेच्छ (anāhateccha) *adj.* whose eagerness is not destroyed निर्भीकत्वादाहवेऽनाहतेच्छो हृष्यन्हस्ती हृष्टरोमेव रेजे ŚiśuVa. 18. 41.

अनाहतैकध्वनिरूप (anāhataikadhvani-rūpa) *adj.* of the form of the mystic subtle sound produced only without striking अनाहतैकध्वनिरूपमाद्यं ध्यायन्ति यं योगविदा(?दो) यतीन्द्राः । ··· तं प्रणमामि नित्यम् SaurP. 47. 70.

अनाहतोद्भूत (anāhatodbhūta) *adj.* originated without striking अनाहतोद्भूतमपास्तभेदमाद्यं शिवस्यौपयिकं विधातुः । नादाभिधं पारगमध्वनां तदनुत्तरं ज्योतिरनुस्मरामः ŚivLī. 1. 7.

अनाहत्य (an-āhatya) *ger.* not having explicitly or deliberately stated आहत्य तृचो यच्छास्त्रं तदतिदिश्यतेनाहत्य वेति MahāBh. iii. 274. 6 (*on* vii. 1. 96); iii. 274. 8 (*on* vii. 1. 96); अथवा किं न एतेनाहत्यानाहत्य वेति । आहत्यानाहत्य च तृचो यच्छास्त्रं तदतिदिश्यते MahāBh. iii. 274. 15 (*on* vii. 1. 96); कथंचिदिति अनाहत्येत्यर्थः NyāyVārPari. 184. 4 (comm. अनाहत्येति परंपरयेत्यर्थः)

अनाहदाह (a-nāhadāha) *adj.* having no bondage or burning अभेद्यमच्छेद्यमनाहदाहमदुःखनद्वेष्यमुदारसौख्यम् (मोक्षमुदाहरन्ति) VarāṅgaC. 10. 9.

अनाहनन (an-āhanana) *n.* non-striking (of crushing stones) हविष्कृतमाहूयानाहननमपेषणे तीक्ष्णार्थत्वात् KātyŚS. viii. 2. 18 (comm. हविष्कृदाह्वानकाले यद्दृषदुपलयोराहननं तन्न भवतीत्यर्थः)

अनाहनस्य (an-āhanasyá) *adj.* [DEBRU. 813 for आहनस्य] not having lasciviousness, chaste, decent मित्रस्य चक्षुर्धरुणं बलीयस्तेजो यशस्वि स्थविरं समिद्धम् । अनाहनस्यं वसनं जरिष्णु परीदं वाज्यजिनं दधेऽहम् ĀpaManPāṭha. ii. 2. 11; BaudhGS. ii. 5. 16 = BhārGS. 1. 6 (6. 13); PāraGS. ii. 2. 11; मित्रस्य चक्षुः ··· । अनाहनस्यं वसनं चरिष्णु परीदं वाज्यजिनं दधेऽहम् ŚāṅkhāGS. ii. 1. 30; KāṭhGS. iv. 1. 13; VarāGS. 5. 9; मित्रस्य चक्षुः ··· । अनाहनस्यं वसनं जरिष्णु परीदं वाज्यजिनं धत्स्वासौ HirGS. i. 4. 6; ĀgniveGS. i. 1. 2 (6. 20); cf. **आहनस्य**.

अनाहन्तृ (an-āhantṛ) *adj.* A who has not attacked or killed अनेद्या इति वर्तमानकाल एव । अन्यत्रानाहन्ता MahāBh. ii. 112. 3 (*on* iii. 2. 84); B who will not attack or kill, MahāBh. ii. 112. 3 (*on* iii. 2. 84) (Nāgeśa rightly says who does not kill, cf. एतत्प्रयोजनोक्तिरेकदेशिनः । उणादीनामव्युत्पन्नत्वेऽसंभवात् । ण्वुल्तृचोरपि वर्तमानकाल एव साधुत्वस्य तत्सूत्रे भाष्ये उक्तत्वेन 'अन्यत्र अनाहन्ता' इत्यस्यासंगतेश्च Uddyota *on* iii. 2. 84)

अनाहरण (an-āharaṇa) *n.* 1 absence of bringing त्रिराहृतो दक्षिणाग्निरनुगच्छेच्चेत् अनाहरणमस्य तदहरेके KātyŚS. xxv. 3. 10; 2 non-performance नित्यकर्मभिः श्रेयः स्यात् श्रौतैः स्मार्तैश्च येषामनाहार(v. l. °नाहरणम्) इहोपादलम्भो(?°पालम्भो)ऽमुत्र च प्रत्यवायस्तानि नित्यान्यध्ययनमान्याधेयम् ···प्रजन इति VaikhāŚS. 20.1.

अनाहरणा (an-āharaṇā) *f.* the not taking food, fasting तेषामेतदभवत् । नास्माकं प्रतिरूपं स्याद् यद्वयं भगवतोऽन्तिकाद् त्रिभिः पदैर्धर्मं श्रुत्वा आहारमाहरेम इति ते नाहरणां (v. l. तेऽनाहरणाम् DBHS.) प्रतिपन्नाः GIMS. iii(1). 58.5 [DBHS.]

अनाहरत् (an-āharat) *adj.* 1 who does not bring यो वै श्रेयांसम् आहरन्नुपैति प्रति वै स तं नन्दति । अथ य एनम् अनाहरन्नुपैति न वै स तं प्रतिनन्दति JaimiBr. 2. 389; विश्वे देवाः ··· इत्याहरन्तं दृष्ट्वा जपति नानाहरन्तम् BaudhŚS. i. 164. 15; 2 not grasping, not taking hold of तत्र विषयानाहरतः आतुरस्यापि इन्द्रियाणि कूर्माङ्गानीव संह्रियन्ते GītāBh.(Śaṅ.) 62.5 (*on* 2. 59); 3 not taking food, not eating श्रमणाः । ·· ते किलाहरन्तोऽप्यनाहरन्त इति[युक्ताहारत्वेन ··· अनाहारा एव भवन्ति TattvPradī.(A.) 309. 2 (*on* 3. 27)

अनाहवनीय (an-āhavanīyá) *m.* not the Āhavanīya fire यदाहवनीयं पुनर्नाश्नुयाते तेनानाहवनीयो तेनोभौ होमाउपाप्नोति यश्चाहवनीये यश्चानाहवनीये ŚatBr. XII. ix. 3. 13; नन्वेकस्मिन् संतापेन रूढे शिष्टोऽग्निरनाहवनीय एव, लौकिकत्वात् BālaKrī. i. 86. 20 (*on* 1. 87)

अनाहवनीयत्व (anāhavanīya-tva) *n.* I the state of not having the Āhavanīya fire (i. e. the sacrificial fire) तस्य च फलमाहवनीयादि तदकर्तुर्न भवतीति तं प्रत्यनाहवनीयत्वमेव स्यात् TantrVā. 598. 17 (*on* ii. 3. 4); II the state of not being the Āhavanīya fire (i.e. the sacrificial fire) निमित्तस्य चासंदिग्धम[ना]हवनीयत्वम् आहवनीये विप्रतिषिध्येत SaṅkarKāBh. 144.6 (*on* iii. 2.44)

अनाहवोत्क (an-āhavotka) *adj.* not eager for a battle अभिषेणनमद्भुतं रणोर्व्या रघुनाथक्षितिपेन रच्यमानम् । अवलोक्य भयादनाहवोत्कैररिभिः पाण्ड्यनृपादिभिरमाविं Raghunā. 9. 70.

अनाहा (anāhā) *f.* name of the plant *Gmelina arborea* (roxb.) श्रीपर्णी वृन्तिकानाहा कथ्यते कृष्णकाश्मरी AbhidhāMañ. 50.6.

अनाहार (an-āhāra) *m.* 1 abstinence from food, non-taking of food, fasting अत्याहारमनाहारं नित्यं योगी विवर्जयेत् AmṛNāU. 28; नश्यन्त्यापो ह्यनाहाराद् वायुरूर्ध्वासनिग्रहात् MahāBhā. xii. 179. 8; अनाहाराच्छ्रमात् क्लमात् । जरासंभवजं क्लैब्यमित्येतैर्हेतुभिर्नृणाम् । जायते CaraS. vi. 30. 179 (1941 Ed.); अस्ति रुमण्वान्नामामात्यः ··· । स हि, अनाहारे तुल्यः ··· नृपतिसमदुःखं परिवहन् SvapnVā. 1. 14; उपवासनिबद्धाः ··· । अनाहारात् क्षयं यान्ति VāyuP. ii. 15. 126 (1132); नो चेदनाहारेणात्मानं तव द्वारि व्यापादयिष्यामि PañcT. 2.22 (201. 7); Hitopa. 1.66(2) (v. l.); वराह उवाच ··· । आहारं चाप्यनाहारं तच्छृणीहि वसुंधरे VarāP. 117.1; विदेशो विरहक्लेशो नीचात् परिभवोऽपि सः । अनाहारोऽध्वसंताप इति पञ्चाग्निविप्लवे । अनूजत् ··· विधिः KathāSaSāg. xii. 34. 285; (नरः) अनाहारान्महातुरः PadmP. ii. 66.140; अत्याहारादनाहारात् तथैव विषमाशनात् । कुपिते मारुते कोष्ठे व्यापादयति पावकम् Hastyāyur. 286. 8 (2. 57); (तपः) षष्ठं शरीरव्युच्छेदनार्थं भवत्यनाहारः SthānT. 360B. 4; अत्याहारानाहारजलाग्न्याकाशवृष्वी° ·· °आदिविद्याविशेषैः ··· वयं सर्वज्ञा एवाध्यास्महे ŚaṅkaVi.(A.) 224. 9; अनाहार उपवासादिः DīpKa. 79. 19 (*on* 3.31); यावत् तुरीयाश्रमपरिग्रहः कृतो भगवता तावदनाहारेणैव स्थीयते CaitaCa. 120. 19(5); 2 non-performance नित्यकर्मभिः श्रेयः स्यात् श्रौतैः स्मार्तैश्च येषामनाहार इहोपादलम्भो(? °पालम्भो)ऽमुत्र च प्रत्यवायस्तानि नित्यान्यध्ययनमान्याधेयम् ·· प्रजन इति VaikhāŚS. 20.1; 3 epithet of Jina त्रिजगत्प्रभुम् । प्रवदयन् ·· सौधर्मेन्द्रः स्तुतिं कर्तुमथारेभे । ··· अनाहाराय तृप्ताय नमः MahāP. 25. 96; 4 (Jain.) non-utilization of material or atoms useful for the formation of the three bodies, JainaL.; [non-production, non-seizure MW., APTE]; *n.* abstinence from food, non-eating of food वेसवारः सिन्धुवार अनाहारमपानकम् । ···द्रव्याण्येतानि गान्धर्वि तथः श्लेष्महराणि च BrahmVaiP. i. 16.69; अतिरूक्षमनाहारं युद्धं कलहमेव च । ···केवलं वायुकारणम् BrahmVaiP. i. 16. 73.

अनाहार (an-āhāra) *adj.* [*f.* -ā] AI abstaining from food, not eating, fasting बकबलाका° ··· °कुक्कुटहारीतभक्षणे द्वादशरात्रमनाहारः पिबेद् गोमूत्रयावकम् ŚaṅkhaLiDS. 423; तामस्वस्थां तदाकारां(v. l. अनाहाराम्) सख्यस्ता जगुरिङ्गितैः MahāBhā. iii. 51. 4; अनाहारो निरालोको धनहीनो यथा द्विजः । शेष्ये पुरस्ताच्छालायाः Rāmā. ii. 103. 14; iii. 67.12; अनाहारो हि निर्वाति निरिन्धन इवानलः Saund. 14.8; तस्य मे भिक्षवोऽनाहारस्य कायोऽतीव शुष्कोऽभूत् कृशो दुर्बलः LaliVi. 17. 10(32); यदा पुरुषः ··· अनाहारोऽल्पाहारो वास्ते, तदा तस्य हृदयस्थायी रसः क्षयमुपैति CaraS. ii. 6. 10 (1922 Ed.); नष्टनिद्रमन्नपानद्वेषिणमनाहारमप्रतिबलिनम् ··· संतर्जकमिति राक्षसोन्मत्तं विद्यात् CaraS. vi. 9. 23 (1922 Ed.); अन्यश्च विद्धयनाहारो वेला तस्येन्द्र(?ह)वर्तते PauṣkS. 1. 51; (विप्राः) अनिकेता ह्यनाहारा यत्रसायंगृहाश्च ये । तेषां गृहस्थः सर्वेषां प्रतिष्ठा ViṣṇuP. iii. 9.13; BrahmP. 222. 34; अनाहारो(ऽ)क्षयं याति BrahmāṇḍP. ii. 13. 140; (भूपतिः) स्वसुः ··· अनाहारपराहतायाश्च(v. l. अनाहारायाश्च) ··· सर्वमश्रुणोद् व्यतिकरं परिजनतः HarṣaC. 331. 19; गृहीतं

र्विषाद् (पुरुषम्) । … निशाविचारिणमत्रद्वेषिणमनाहारम् … निरर्थकभाषिणं राक्षसेन AṣṭāSam. ii. 206. 23 (6. 7); गोघ्नः प्रायश्चित्तं प्रकल्पयेत् । दशरात्रमनाहारः पञ्चगव्येन शुध्यति LaHārīSm. 31; नीतमनाहारैरस्माभिरपि तद्दिनम् BṛKathāŚloSam. 25. 2; देहदग्धो हि तद्धैरनाहारश्च शब्दकृत् । ताडितो यमदूतैन ततः शुद्धो भवेन्नरः BrahmVaiP. ii. 30. 88; ii. 33. 8; वर्षमेकं च संपूर्णमनाहारा स्वभक्तितः । तप्त्वा तपः कठोरं च चकार जगदम्बिका BrahmVaiP. iv. 40. 14; बहुकालमनाहारे … गायत्री च सरस्वती । … तप एवं प्रचक्रतुः SkandP. iii(1). 40. 21; अन्यद्वैक्षमनेषणमथ ते श्रमणा अनाहाराः TattvPradI.(A.) 308.5 (*on* 3.27); अनाहारो निशि स्वपेत् । … मानवः BhaviP. 247B. 14 (i. 164. 85); शुकः …। अनाहारोऽर्चयद्विष्णुम् PadmP. iv. 72. 69; (पार्वती) अनाहारातपस्तत्र नीहारेषु निशासु च ŚivaP. ii(3) 22. 42 (147B. 1); अनाहाराः …। एकान्तिनो महाभागा यत्र पश्यन्ति तौ (लक्ष्मीनारायणौ) सदा LakṣmIT. 17.16; इयम् …। निरुह्यदेनाहारमपराह्णे विचक्षणः AśvaVai. 16.7; अनशनादिगुणविशिष्टाः श्रमणा आहारग्रहणेऽप्यनाहारा भवन्ति TātpaVṛ. 309. 11 (*on* 3.27); अनाहारस्तु यो नागः पुरीषं बहु चोत्सृजेत् । सोऽपि प्रेतसमो ज्ञेयः Hastyāyur. 625. 3 (4. 9); अनाहाराः किमर्थं भो निर्गच्छथ महाजनाः BallāC. 105. 11; **A1** not requiring any food नवनीताहारमनाहारं भुवनाहारम् । … प्रणमत गोविन्दं परमानन्दम् GovindA. 3; **B** for which there is no end, unending (युद्धम्) अनारतं (v. l. अनाहारम्) दिवारात्रमविश्रान्तमवर्तत MahāBhā. ii. 21.17 (BhārBhāDI. नास्त्याहरणम् आहार उपसंहारो यस्य तत्)

अनाहारक (an-āhāraka) *adj.* (Jain.) non-assimilative (i. e. not attracting the molecules of *āhāraka* or assimilative matter of which the external bodies, i. e. the physical fluid and the *āhāraka* bodies are formed) एकं द्वौ वानाहारकः TattvārthāSū. 2. 31; भोजनकालं विहाय सर्वदैवानाहारक एव TātpaVṛ. 29. 11 (*on* 1. 20); आहारकदण्डके आहारकाः सदैव, अनाहारकास्तु विग्रहगताविकं द्वौ वा समयौ, ये नाडीमध्ये मृत्वा तत्रैवोत्पद्यन्ते SthānṬ. 60A. 8.

अनाहारकत्व (anāhāraka-tva) *n.* the state of being non-assimilative नोकर्माहारापेक्षयाहारानाहारकत्वमागमे ज्ञायते TātpaVṛ. 29. 10 (*on* 1. 20); अनाहारकत्वे …। मोक्षपदम् KumāPraPra. 84. 14.

अनाहारकृश (anāhāra-kṛśa) *adj.* [*f.* -ā] emaciated on account of not eating सा च दृष्टा मया देव विशृङ्खलपदस्थितिः । अनाहारकृशेनापि शरीरेणातिशोभिता KathāSaSāg. vii. 4. 115; अपश्यं तामनाहारकृशां पाण्डुरधूसराम् KathāSaSāg. xiv. 2. 77.

अनाहारजन (anāhāra-jana) *m.* people having no food अनाहारजने । दिनकृतमन्तरसार्थं शरणमिताः (ते पाण्डवाः) YudhiVi. 3. 98.

अनाहारता (anāhāra-tā) *f.* the state of abstaining from food कृतावनाहारतया भयेन … गुल्मः स्त्रियं रक्तभवोऽभ्युपैति CaraS. vi. 5. 8 (1941 Ed.); सन्त्येके श्रमणब्राह्मणा येऽनाहारतया शुद्धिं मन्यन्ते । यन्त्वहं सर्वेण सर्वमनाहारतायै प्रतिपद्येयमिति LaliVi. 17. 10 (30); कृतप्रतिज्ञोऽनाहारतया राजपुरीजये । उपालम्भार्दितः सोऽथ निःसामग्र्योऽप्यवाचलत् RājTa.(Ka.) 7. 972.

अनाहारनिर्विण्ण (anāhāra-nirvinna) *adj.* depressed due to lack of food सः । ततोऽनाहारनिर्विण्णो भार्यामित्यब्रवीन्निशि KathāSaSāg. vi. 4. 98.

अनाहारनिःसह (anāhāra-nissaha) *adj.* not able to resist starvation तत्र स्थितं गते तस्मिन् राश्यनाहारनिःसहम् । … गोमायुः सचिवोऽभ्यधात् KathāSaSāg. x. 7. 127.

अनाहारपराहता (anāhāra-parāhatā) *adj.* (*f.*) troubled by non-taking of food भूपतिः … आहारनिराकरणमनाहारपराहतायाश्च विन्ध्याटवीपर्यटनखेदम् … सर्वमशुणोद्यतिकरं परिजनतः HarṣaC. 331. 19.

अनाहारविहार (an-āhāravihāra) *adj.* not having food as well as movement अथ युक्ताहारविहारः साक्षादनाहारविहार एवेत्युपदिशति TattvPradI. (A.) 308. 1 (*on* 3. 27)

अनाहारव्यय (an-āhāravyaya) *adj.* having no expenditure for food अनाहारव्ययैर्नासक्षपणैः कृपणैरिव । चक्रे स्फारं तपःसारं गेहं देहं कृशं भृशम् ŚāliC. 6. 101.

अनाहारव्रत (anāhāra-vrata) *n.* vow of fasting आजनेयो यदास्माकं न दास्यति समीहितम् । अनाहारव्रतेनैव प्राणांस्त्यक्ष्यामहे वयम् SkandP. iii(2). 36. 190.

अनाहारस्थित (anāhāra-sthita) *adj.* who has remained without food ततोऽहं भिक्षवोऽनाहारस्थितोऽभूवम् LaliVi. 17. 10(31)

अनाहारि (an-āhāri) *adv.* without eating any food तेनानाहारि भ्रान्तम् Nalo. 3. 8 (comm. अनाहारि आहारस्याभावोऽनाहारः सोऽस्यास्तीत्यस्मिन्निति तादृशमाहाररहितं यथा स्यादेवम्)

अनाहारिन् (an-āhārin) *adj.* **1** abstaining from food, not eating (यः) एकादश्यामनाहारी गृही विप्रश्च भारते । स च तिष्ठति वैकुण्ठे यावद्वै ब्रह्मणो वयः BrahmVaiP. i. 27. 14; अन्ये तु व्यसनं क्षिपन्ति पशवः कान्तावियोगोद्भवैश्चिन्ताग्लानिविषाददैन्यजनितैर्बाष्पैरनाहारिणः Subhāṣi. 1365; **II** not having food, starving कश्चिन्नश्योऽप्यनाहारी सुधाभोजी च कश्चन PañcaRā.(Nā.) i. 3. 27.

अनाहार्य (an-āhārya) *ger.* **I** not having brought near, without bringing near दक्षिणस्य हविर्धानस्य पश्चादक्षं प्रतिप्रस्थाता द्वितीयं खरं करोति समुत्खातमनाहार्य पुरीषम् MānŚS. 160. 3; **II** not having produced (in the court) अथ मूलमनाहार्य (v. l. °र्यं VyavaMa) प्रकाशक्रयशोधितः । अदण्ड्यो मुच्यते राज्ञा नाष्टिको लभते धनम् ManuSm. 8. 202; अनाहार्यप्रदर्श्य प्रकाशेन क्रयेण शोधितं द्रव्यम् VyavaMa. 197. 5.

अनाहार्य (an-āhārya) *adj.* [*f.* -ā] **1** difficult to be removed **2A** not to be brought about externally, not adventitious, not artificial, innate **B** which cannot be seized or conquered **C** not to be imposed, not to be assumed, real, true **3A** who cannot be brought (before the court) **B** who cannot be carried away (i. e. bribed or corrupted), incorruptible **C** not to be taken back **4** which cannot be taken away or stolen **1** difficult to be removed अत्रं वृत्तिकराणां श्रेष्ठम् … गर्भशल्यमनाहार्याणाम् CaraS. i. 25. 39 (1922 Ed.); **2A** not to be brought about externally, not adventitious, not artificial, innate य (इमम्) प्रतीत्यसमुत्पादम् … शिवमभयमनाहार्यम् … पश्यति ĀryaŚāS. 3. 15; प्रत्याहृत्य ततश्चेतो ह्रियमाणं बलात्त्वया । मनोनेत्राङ्गसंचारैरनाहार्यैरचिन्तयन् BṛKathāŚloSam. 11. 8; श्लेषच्छायाच्छुरितं कविशक्तिमात्रसमुल्लसितमलंकरणमनाहार्यं कामपि कमनीयतां पुष्णाति VakroJI. 49. 3; यावद् … चमत्कारपवित्रता न जाता भगवत इव, तावच्छिक्षाशतैरपि वैचित्र्यमनाहार्यम् AbhinBhā. i. 22. 21 (*on* 1. 46); अस्याभूवन्ननाहार्या बुद्धयः कामधेनवः DvyāśraKā. 1. 166 (comm. अनाहार्या अकृत्रिमा मन्त्र्याद्युपदेशं विनापि संसिद्धा इत्यर्थः); **2B** which cannot be seized or conquered दुर्गसंपत्तिमान्यास्ये दुर्गदेशे वसेन्नृपः । वैश्यशूद्रजनप्रायोऽग्य(? यो ह)नाहार्यस्तथा परैः (देशः) AgniP. 221(II). 1; कालेन करवालेन भोगिनेवाभिरक्षितम् । निधानमिव यद्राज्यमनाहार्यं परैरभूत् KIrtiKau. 2. 13 = PrabaCin. 20. 6; (देशमावसेत्) अनाहार्यं परैर्ग्रहीतुमशक्यम् VIraMI.(Rājanīti.) 198. 8; **2C** not to be imposed, not to be assumed, real, true षष्ठस्तु हेतुस्तदा शोभते, यद्यशक्तिरनाहार्या परमार्थभूता स्याद् ŚatDū. 241. 1; CitraMI. 76. 9; वैशिष्ट्यघटकसंबन्धश्च आहार्यो वा अनाहार्यो वेत्यन्यदेतत् BhaṭṭDI. iii. 52. 16 (*on* ix. 1. 4); तत्र भेदाकारवृत्तेः आहार्यत्वेन ज्ञानत्वस्यास्वीकारेण स्वीकारेऽप्यनाहार्यस्यैव हेतुत्वेन उत्तेजकभावेन उद्बुद्धयनुत्पादात् GuruCandr. i. 31. 1; तदभावप्रकारकबुद्धेरनाहार्याया अनुत्पत्तेः LaCandr. 395. 39; तत्र … जलनिधिगतामनाहार्यविष्णुतादात्म्यज्ञानरूपां भ्रान्तिमेवाक्षिपति, न रूपकम् RasGaṅ. 328. 12; (संशयः) अयं च कश्चिदनाहार्यः RasGaṅ. 351. 5; 353. 6; घटत्वधर्मितावच्छेदकघटभेदज्ञानस्य प्रतिबन्ध्यस्यानाहार्यस्याप्रसिद्धेः VaiyāBhū. 55. 19 (*on* 12); अहंता स्वात्मनिष्ठा । इदंता विश्वनिष्ठा । … तयोः सामानाधिकरण्यमनाहार्यम् SetuBa. 316. 2; (चन्द्रोऽयम्) तत्र मुखादिपदाप्रयोगान्मुखत्वादिवैधर्म्यानुपस्थित्या अनाहार्याभेदबुद्धिः AlaṅkāKau.(Vi.) 277. 13; **3A** who cannot be brought (before the court) अथ मूलमनाहार्यं प्रकाशक्रयशोधितः । अदण्ड्यो मुच्यते राज्ञा नाष्टिको लभते धनम् ManuSm. 8. 202; मूलं विक्रेता स चाज्ञायमानदेशत्वादनाहार्यः Aparā. 776. 18 (*on* 2. 170); VIraMI. 648. 2 (*on* 2. 168-171); अनाहार्यम् = अनानेयम् VIraMi.(Vyavahāra.) 295. 21; **3B** who cannot be carried away (i. e. bribed or corrupted), incorruptible राज्ञा समासदः कार्याः … कार्यार्थिभिरनाहार्याः ViṣṇuSm. 3. 74; अनाहार्योऽनृशंसश्च दृढभक्तिश्च पार्थिवे । ताम्बूलधारी भवति MatsyaP. 215. 15; अनाहार्यः शुचिस्सदा । निपुणश्चाप्रमत्तश्च धनाध्यक्षः प्रकीर्तितः ViṣṇuDhaP. ii. 24. 31; भवन्तोऽपि … अनाहार्याः परैर्नित्यं कथं न स्याज्जयो मम ViṣṇuDhaP. ii. 177. 55; अनाहार्यः … गणितवित् [तम्] भाण्डागारे नियोजयेत् Mānaso. ii. 2. 96; अनाहार्यः … ताम्बूलधारी भवति … अनाहार्यः, द्रव्यादिदानद्वारा परैरभेद्यः VIraMi.(RājanIti.) 181. 5; **3C** not to be taken back भूमिं दत्त्वा यस्तु पत्रं कुर्याद् …। अनाच्छेद्य(? द्य)मनाहार्यं दानलेख्यं तु तद्विदुः BṛhaspaSm. 61. 12; VyavaMa. 25. 2; ŚukraNI. 2. 306; राजा ताम्रपत्रे पटेऽथवा । शासनं कारयेद्धर्म्यं … अनाच्छेद्यमनाहार्यं सर्वं भाव्यविवर्जितम् BṛhaspaSm. 63. 22; 301. 508; इदं चास्मद्दानमनाच्छेद्यमनाहार्यं चेति भाविभिरपि भूमिपालैः पालनीयम् EI. iv. 170. 120; xvi. 14. 29; xvi. 275. 15; xvi. 276. 15; v(App.). 48. 16; xx. 131. 22; xx. 134. 17; (द्रव्यम्) कृत्स्नं तु कल्पितमनाहार्यम् SmṛtiCan. iv. 572. 2; **4** which cannot be taken away or stolen, DvyāśraKā. 1. 166 (comm. अनाहार्याः केनापि हर्तुमशक्याः); [not to be eaten, MW.; not eatable, APTE]

अनाहार्यज्ञान (anāhārya-jñāna) *n.* knowledge which is not to

be imposed or assumed, true knowledge लोकेऽनाहार्यज्ञानस्यैव प्रवर्तकत्वं निवर्तकत्वं च दृष्टम् LaŚabdeŚe i. 33. 4; *adj.* having pure or natural psychic-apprehension, cf. **अनाहार्यज्ञानत्व.**

अनाहार्यज्ञानत्व (anāhāryajñāna-tva) *n.* the state of being one having pure or natural psychic-apprehension यदलिङ्गग्रहणमित्युक्तं तद्बहुतरार्थप्रतिपत्तये। ... न लिङ्गस्योपयोगाख्यलक्षणस्य ग्रहणं स्वयमाहरणं यस्येत्यनाहार्यज्ञानत्वस्य TattvPradI.(A.) 234. 8 (*on* 2. 80)

अनाहार्यत्व (anāhārya-tva) *n.* the state of not being assumed deliberately, the state of being real न चानाहार्यत्वमपि लक्षणे विशेषणम् ŚivārkaMaDI. i. 107. 5 (*on* i. 1. 2); भ्रान्तिमति सतः कल्पितस्य वा प्रवृत्त्यादिपर्यन्तस्य स्वारसिकस्यैव निबन्धने तस्यानाहार्यत्वात् CitraMI. 49.12; RasGaṅ. 299.13; संभावनाया अप्यनाहार्यत्वेन तद्व्यावृत्त्यर्थस्यान्यत्वेनेत्यस्य वैयर्थ्यप्रसङ्गात् CitraMI. 76. 11; RasGaṅ. 191. 9; तज्ज्ञानस्य दोषविशेषजन्यत्वेनानाहार्यत्वात् RasGaṅ. 368.5; AlaṅkāMañ 37.20.

अनाहार्यधी (anāhārya-dhī) *f.* knowledge which is not to be assumed, true knowledge न हि गन्धव्याप्यवान् गन्धाभाववानित्यनाहार्यधीर्भवति LaCandr. 395. 39.

अनाहार्यनिश्चयरूप (anāhāryaniścaya-rūpa) *adj.* of the nature of real ascertainment आरोपश्च कुत्रचिदाहार्यनिश्चयरूपः, कुत्रचिदनाहार्यनिश्चयरूपोऽपि AlaṅkāMañ. 37. 4.

अनाहार्यप्रत्यक्षोदय (anāhāryapratyakṣodaya) *m.* rise of the real perception जातिमान् घटान्य इत्यनाहार्यप्रत्यक्षोदयादनवच्छिन्नेति GuruCandr. i. 362. 11.

अनाहार्यप्रभ (anāhārya-prabha) *adj.* whose lustre cannot be taken away or removed अनाहार्यप्रभस्यापि त्रैलोक्योद्भासितात्मनः। कृष्णता राहुसंसर्गात् किं न सूर्यस्य वा भवेत् ViṣṇuDhaP. ii. 51.7.

अनाहार्यबुद्धि (anāhārya-buddhi) *adj.* whose intelligence is real or not led by others अनाहार्यबुद्धिना स्वामिना स्वयमेव बुद्धिमता सर्वं कार्यजातं सदैव प्रत्येतव्यम् Pañcā. 125. 27.

अनाहार्यमाधुर्य (anāhārya-mādhurya) *adj.* having natural or innate sweetness अकृत्रिमस्वादूत्यनाहार्यमाधुर्याणि पदानि नामिकादीनि यस्यां सा (जैनी वाक्) Kāvyānu.(He.) 1. 15.

अनाहार्यशङ्का (anāhārya-śaṅkā) *f.* non-adventitious doubt अनाहार्यशङ्काया वह्निजन्यत्वादिविधिशेपदर्शनेनापगतत्वेऽपि आहार्यशङ्कायास्तर्केकापोद्यत्वात् MaṇiKa. 34. 12.

अनाहार्यसौन्दर्य (anāhārya-saundarya) *n.* natural or innate beauty अनाहार्यसौन्दर्यमाधुर्यधुर्यम् ... तदाश्चर्यमासीत् CaitaCa. 42. 15(2)

अनाहार्यस्वभाव (anāhārya-svabhāva) *adj.* of unimposed nature आहार्यमात्रनिष्ठस्य तस्यानाहार्यस्वभावशाब्दज्ञानावृत्तित्वात् GuruCandr. i. 47. 21.

अनाहार्यारोप (anāhāryāropa) *m.* real or positive imposition (of the counterpositive) तादात्म्येन प्रतियोग्यारोपजन्यधीविषयाभावत्वमन्योऽन्याभावत्वमिति - चेन्न, प्रतियोग्यारोपस्याभावधीहेतुत्वे मानाभावात्, अनाहार्यारोपस्याभावधीविरोधित्वात् LaCandr. 799. 23.

अनाहित (án-āhita) *adj.* 1 (ritual fire) not set up or installed अश्वोऽग्न्याधेये दीयतेऽविभक्तो वा एतस्याग्निरनाहितो योऽश्वमग्न्याधेये न ददाति MaiS. i. 6. 4 (i. 92. 1); तेषामनाहितोऽग्निरासीत् TaiBr. I. i. 2.3; अनाहितस्याग्निरित्याहुः। यस्समिधोऽनाधायाग्निमाधत्त इति TaiBr. I. i. 9.10; अथ यदि गार्हपत्यमनाहितमादित्योऽभ्युदियादादित अ(? आ)रभ्यान्यस्मिन् काल आदध्यात् BaudhŚS. iii. 386.3; यस्याहिताग्नेरन्यैरग्निभिरग्नयः संसृज्येरन्निति। संसर्गेऽग्नीनां प्रायश्चित्तं दर्शयति। स एवं स्यादनाहितैः, नान्यथा ŚābaBh. 1489. 16 (*on* vi. 6. 29); यदि चाग्निस्वरूपमात्रप्रयुक्तमेवाधानं भवेत् ततः कर्माण्यनाहितेनाप्यग्निना सिध्येयुः TantrVā. 1086. 16 (*on* iii. 6. 15); BālamBha. i. 518. 16 (*on* 1.236-237); **2A** other than what is placed (in the fire) (i. e. what remains after the performance of the rite) हुते चानाहितं त्यजेत् ŚāṅkhāŚS. ii. 16. 3; उपहूतायामिडायामनाहितमग्नीधे भवति BaudhŚS. i. 224. 7 = ii. 140. 4; **2B** not put in अनाहितसरकगण्डूषसेकेषु बकुलखण्डेषु विफलतां कलयन्ती ... स्वनिवासमागमम् TilaMañ. 301. 16; **3** not created, not produced तया रहितं तिमिराशुभ्रमणनौयानसंक्षोभाद्यनाहितविभ्रमं ज्ञानं प्रत्यक्षम् NyāyBi. 1.6; TarkBhā.(Mo.) 8. 17; जातेऽपि तत्त्वदर्शने, अनाहिते च पटौ संस्कारे ... निश्चया अपि मिथ्यार्था भवन्ति BrahmSi. 35.11; अनाहितो विभ्रमो यस्मिंस्तथाविधं ज्ञानं प्रत्यक्षम् NyāyBiṬ. 55. 12 (*on* 1.6); **4** not deposited as a pledge, not pledged आधिम् ... अनिसृष्टमनाहितं, भोग्याधौ बलादल्पस्याप्यनाहितस्य भोगे भोक्तुर्दण्डस्सर्वमूलनाशश्च स्यात् SmṛtiCan. iv. 326. 19; **5** not found, cf. **अनाहितकलह.**

अनाहितकलह (anāhita-kalaha) *adj.* in which (love-) quarrel is not found काव्यं चार्वपि रसिकप्रीतिकरं भवति नैकरसबद्धम्। सुरतमनाहितकलहं हरिणदृशो नाभिनन्दयति SūktiMu. 4. 16.

अनाहितत्रेताग्नि (anāhita-tretāgni) *adj.* who has not set up the three sacred fires (viz. *āhavanīya, dakṣiṇa* and *gārhapatya*) दशम्यादिष्वपि यत्करणमुक्तं तदनाहितत्रेताग्निमपेक्ष्य ManvaVi. 446.12 (*on* 3.282)

अनाहितप्रतिभ (anāhita-pratibha) *adj.* not possessed of intuitive wisdom यदा तु वादी सद्वासद्वा ब्रूयात् अनाहितप्रतिभस्तु प्रतिवादी न किंचिद्वक्ति NyāyPari. 267. 11.

अनाहितप्रवृत्ति (anāhita-pravṛtti) *adj.* who has not received any news (about her) कठोरतरगर्भभारखिन्नायां स्नुषायां निष्कारणनिष्कासनादनाहितप्रवृत्तेर्महापातकिनमात्मानं मन्यमानस्य सार्थवाहसागरदत्तस्य तीर्थयात्राप्रवर्तनम् VakroJI. 237. 4.

अनाहितभयक्लान्ति (anāhita-bhayaklānti) *adj.* not having fear and exhaustion अनाहितभयक्लान्तिं तत्संविग्नाभयप्रदम् ... । इत्यादिलक्षणोपेतं कुर्वीत ध्वजिनीपतिम् NītiSā. 19.39.

अनाहितभयग्लानि (anāhita-bhayaglāni) *adj.* not having fear and exhaustion अनाहितभयक्लान्तिं (v. l. °ग्लानिम्) तत्संविग्नाभयप्रदम् ... । इत्यादिलक्षणोपेतं कुर्वीत ध्वजिनीपतिम् NītiSā. 19. 39.

अनाहितशिव (anāhita-śiva) *adj.* in which Śiva is not placed (by invocation) अनाहितशिवे वह्नौ पञ्चसंस्कारसंस्कृते। पात्याश्चरुपुरोडाशा धूपाद्यर्थं च रक्षिते ĪśānŚiPa. i. 14.151.

अनाहितश्रद्ध (anāhita-śraddha) *adj.* who has not put faith in स्त्रीव्रणान्नश्वरे रक्तरेतःक्लेदोद्गते च्युते। किमावनाहितश्रद्धाः पुत्रे बद्धादराः कुतः BhartṛNi. 5. 22.

अनाहितसंस्कार (anāhita-saṁskāra) *adj.* **i** in which any excellence is not produced यदुत्पित्सु तदनाहितसंस्कारमसत्त्वाद्देशान्तरे नोत्पत्तुमर्हतीति। अथानाहितसंस्कारस्यापि देशान्तरे उत्पादो, न किंचिद् वस्तु स्वभिन्नदेशमुत्पद्यते NyāyVār. 419.18 (*on* iii. 2.14); **ii** in whom any refinement is not produced म्लेच्छव्यवहारा अपि केचिन्मातृविवाहादयो मदनोत्सवादयश्चानादयो नास्तिक्यवचांसि चापूर्वपरलोकाद्यपवादीनि। न हि तान्यनाहितसंस्काराः परैः प्रवर्तयन्ति PramāVāSvopVṛ. 84.5; **iii** which has not produced or left any impression (behind) यदि हि अनाहितसंस्कारा एव यागा नश्येयुस्ततः प्रागवस्थातुल्यत्वात् अतिक्रान्तानतिक्रान्तयागयोः को विशेषः स्यात् TantrVā. 368. 20 (*on* ii. 1. 5)

अनाहितसन्मान (anāhita-sanmāna) *adj.* in which the correct means of valid knowledge is not operative or productive न चानाहितसन्मानत्वतश्चिन्मात्रविग्रहात्। प्रत्यगैकात्म्यतोऽन्यत्र यथोक्तां धुरमुद्वहेत् BṛĀraUBhVā. iv. 3. 174.

अनाहितहव्यवाह (anāhita-havyavāha) *adj.* who has not set up or installed the sacred fires द्विजेशः। ... यदनाहितहव्यवाहः स्यादुत्तरेषु विहितेष्वपि नाधिकारी ŚaṅkaDigVi.(Mā.) 2. 36.

अनाहिताग्नि (ánāhitāgni) *adj.* who has not set up or installed the sacred fires संवत्सरं वा एतमिन्धतेऽग्निं वैश्वानरं न वा एतस्य संवत्सरेऽप्यस्ति न वैश्वानरे योऽनाहिताग्निः KāṭhS. 6. 7 (i. 57. 7); KapiKaS. 4. 6 (45. 8); एष वा अहुतायोऽलमग्न्याधेयाय सन्ननाहिताग्निः KāṭhS. 8.11 (i. 95.14); KapiKaS. 7. 8 (79. 13); एषा वा अनाहिताग्नेरिष्टिर्यच्चतुर्होतारः KāṭhS. 9. 15 (i. 117.12); ĀpaŚS. xiv. 13. 2; ŚābaBh. 1508. 16 (*on* vi. 8. 2); नो ह्यनाहिताग्नेर्व्रतचर्यास्ति मानुषो ह्येवैष तावद्भवति यावदनाहिताग्निः ŚatBr. II. i. 4.7; न वै व्रतचर्यानाहिताग्नेरस्ति ŚatBr.(K.) I. i. 4. 6; तस्माद्यदाहिताग्निश्चानाहिताग्निश्च स्पर्धेतेऽआहिताग्निरेवाभिभवति ŚatBr. II. ii. 2. 14; ŚatBr.(K.) I. ii. 2. 9; य एवास्यैषु लोकेषु पितरस्तेऽस्याभीष्टाः प्रीताः भवन्त्यप्यनाहिताग्निना कार्यमिदं चिन्मे कृतमस्तु PiṇḍaPitṛBr. 68. 5; न मे स्तेनो जनपदे ...। नानाहिताग्निर्नाविद्वान् ChāndoU. v. 11. 5; गृहानीक्षेताप्यनाहिताग्निर्गृहा मा विभीत ... इति प्रपद्येत ĀśvaŚS. I. ii. 5. 17; आहाय(? र्यें)णानाहिताग्निन् (दहेयुः) ĀśvaŚS. I. vi. 10.9; LāṭyāŚS. iii. 4. 5; DrāhyŚS. vii. 4. 6; एतेनैव धर्मेणानाहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञः क्रियेत ŚāṅkhāŚS. iv. 5. 13; अथ येऽनाहिताग्नयो गृहपतिमेव त उपासते ŚāṅkhāŚS. xviii. 24. 28; LāṭyāŚS. iv. 4.20; DrāhyŚS. xi. 4. 21; न त्वेवानाहिताग्निः स्याद्विज्ञायते च देवानां वा एषोऽन्यतमो य आहिताग्निः BaudhŚS. i. 45.2; तेषां येऽनाहिताग्नयस्ते यथागृहं विपरेत्य ... अभि स्थपतिमुपसमायन्ति BaudhŚS. ii. 373. 1; कथमु खल्वनाहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञो भवति BaudhŚS. iii. 218. 16; iii. 219. 8; iii. 283. 7; iii. 285. 1; ये हैवास्यास्मिन् लोकेऽनाहिताग्नेः सतोऽहोरात्रा अहुता भवन्ति, ते हैवास्य तया हुता भवन्ति VādhūŚS. iii. 30. 4; पिण्डपितृयज्ञः। एवंविहित एवानाहिताग्नेर्भवत्यन्यत्र गार्हपत्योप-

स्थानात् BhārŚS. i. 10.12; ĀpaŚS. i. 10.17; HirŚS. ii. 7.64 (255.28); HirPiMe. xxviii. 3.12; (पिण्डपितृयज्ञः) अन्यनाहिताग्निना कार्यः MānŚS. 10.6; SaṅkarKā. xiii. 2.13; ŚābaBh. 1510.17 (*on* vi. 8.10); 1512.20 (*on* vi. 8.19); ŚāstrDī. 399.15 (*on* iv. 4.8); VīraMi.(Saṁskāra.) 907.1; अनाहिताग्नेः प्रमीतस्य विधिं व्याख्यास्यामः। शालाग्निना दहनं निर्मन्थेन वा MānŚS. 181.1; 212.21; औपासनं गार्हपत्यदक्षिणाग्निस्थानीयं कृत्वाप्यनाहिताग्निः पिण्डपितृयज्ञं कुर्वीत VārāŚS. I. ii. 3.38; KātyŚS. iv. 1.31; xxv. 14.5; यस्यानाहिताग्नेः सायंप्रातराहुतेऽग्निहोत्रे होमकाल आहवनीयोऽनुगच्छेत् VaikhāŚS. 20.16; कथमनाहिताग्नेः सत्रासनमिति NidāSū. 94.8 (5.13); तदेतदनाहिताग्नौ साधिष्ठमुपपद्यत इति NidāSū. 94.19 (5.13); स्थालीपाकेनानाहिताग्नयो यजेरन्निति NidāSū. 94.23 (5.13); 111.13 (6.12); य एष एवं विहितोऽनाहिताग्नेः (पितृमेधः) BaudhPiMe. i. 21.19; ii. 3.2; ii. 3.13; iii. 4.15; सोऽयमेवंविहित एवानाहिताग्नेः पात्रचयेष्टकावर्जम् BhārPiMe. i. 12.9; औपासनेनानाहिताग्निं दहन्ति BhārPiMe. i. 12.10; HirPiMe. xxviii. 3.12; SmṛtiCan. ii. 445.3; अथैकेषां कुम्भान्तं निधानमनाहिताग्नेः स्त्रियाश्च निवपनान्तं हविर्यज्ञयाजिनः पुनर्दहनान्तं सोमयाजिनः BhārPiMe. i. 12.13 = HirPiMe. xxviii. 3.12; ĀgniveGS. iii. 7.3 (157.15); अनाहिताग्निः प्रवत्स्यन् गृहान् समीक्षते ŚāṅkhāGS. iii. 6.1 = KauṣīGS. iii. 4.4; अनाहिताग्निर्नवं प्राशिष्यन् ··· गृह्येऽग्नौ जुहुयात् ŚāṅkhāGS. iii. 8.1; KauṣīGS. iii. 5.1; एष एव वानाहिताग्नेः कल्पः KauṣīGS. v. 8.11; एवमनाहिताग्निर्गृह्ये (जुहुयात्) ĀśvaGS. i. 23.23; आग्रयणः स्थालीपाकः। अनाहिताग्नेरपि शालाग्नौ ĀśvaGS. ii. 2.5; VārāGS. 1.6; GobhiGS. iv. 4.7; KāśyaS. 81B. 8; VīraMi.(Saṁskāra.) 907.13; अनाहिताग्नेराग्रयणम् ĀpaGS. vii. 19.6; CaturCin. iii(1). 544.7; iii(1). 1333.2; दक्षिणाग्निमुपसमाधायौपासनमनाहिताग्निः HirGS. ii. 16.2; VīraMi.(Saṁskāra.) 932.10; अनाहिताग्निश्चैवमौपासनाग्नौ चरुं श्रपयित्वा जुहुयात् VaikhāGS. 4.6; 5.5; 7.1; 7.2; 7.7; आहिताग्नेरनाहिताग्नेः स्त्रियाश्चैव मरणसंशये ··· ब्रह्माण्यभिश्रावयेत् ĀgniveGS. iii. 4.1 (134.9); iii. 4.4 (138.2); iii. 7.2 (156.6); iii. 7.4 (159.1); अनाहिताग्नेर्नवप्राशनम् PāraGS. iii. 1.1 = VīraMi.(Saṁskāra.) 924.6; आग्नेय एवानाहिताग्नेरुभयोर्दर्शपौर्णमासयोः स्थालीपाकः स्यात् GobhiGS. i. 8.22; DrāhyGS. ii. 2.1; ii. 2.4; VīraMi.(Saṁskāra.) 891.10; गृह्येष्वनाहिताग्नेः KauśiSū. 89.16; एवमनाहिताग्नेर्गृह्याग्नौ Kāṭhakagṛhyoddharaṇa 40.11; द्रव्यादानं विवाहसिद्ध्यर्थम् ··· शूद्रात्। ··· शतगोरनाहिताग्नेः GautDS. ii. 9.26; द्यूतमभिचारोऽनाहिताग्नेरुञ्छवृत्तिता BaudhDS. ii. 1.47; श्रद्धाशीलः ··· अलमग्न्याधेयाय नानाहिताग्निः स्यात् VāsiDS. 8.9; SmṛtiCan. ii. 413.2; ii. 417.17; गृहस्थोऽनाहिताग्निरौपासने ··· होमं हुत्वा पात्राणि प्रक्षिपेद् VaikhāDS. ii. 7.3; iii. 8.1; अथ यद्येनमनाहिताग्निमिव वृथाग्निना दहेयुः Atharvaprāyaścitta 3.8; शक्यो द्रष्टुं नानाहिताग्निना। स लोकः पुण्यकर्तृणाम् ···। नायज्वभिः MahāBhā. iii. 44.4; अश्रोत्रियाः सर्व एव सर्वे चानाहिताग्नयः। तान् सर्वान् धार्मिको राजा बलिं विष्टिं च कारयेत् MahāBhā. xii. 77.7; xii. 78.8; xii. 78.9; योऽनाहिताग्निः शतगुरयज्वा च सहस्रगुः। तयोरपि कुटुम्बाभ्यामाहरेदविचारयन् MahāBhā. xii. 159.9 = ManuSm. 11.14; MahāBhā. xiii. 77.11; प्राजापत्यमदत्त्वाश्वमग्न्याधेयस्य दक्षिणाम्। अनाहिताग्निरिति स प्रोच्यते धर्मदर्शिभिः MahāBhā. xii. 159.21; अनाहिताग्निर्म्रियतां यज्ञे विघ्नं करोतु च। तपस्विभिर्विरुध्येत यस्ते हरति पुष्करम् MahāBhā. xiii. 96.26; नानाहिताग्निर्नायज्वा विप्रो नाप्यसहस्रदः। कश्चिदासीदयोध्यायाम् Rāmā. i. 6.12; (दृश्यते। नाविद्वान्ब्राह्मणस्तत्र) नानाहिताग्निर्नायज्वा नाव्रती पतितो न च Rāmā. i. 390*(1); प्राजापत्यमदत्त्वाश्वमग्न्याधेयस्य दक्षिणाम्। अनाहिताग्निर्भवति ब्राह्मणो विभवे सति ManuSm. 11.38 (ManvaVi. अनाहिताग्निरित्याहवनीयाद्यसिद्धिरुक्ता) = SmṛtiCan. ii. 420.6; ViṣṇuDhaP. ii. 95.25; अपि वा क्रत्वभावादनाहिताग्नेरशेषभूतनिर्देशः MīmāSū. vi. 8.5; निर्देशो वानाहिताग्नेरनारभ्याग्निसंयोगात् MīmāSū. vi. 8.9; अनाहिताग्निः शतगुरयज्वा च सहस्रगुः। ··· अदोषस्त्वक्तुमन्योऽन्यं कर्मसंकरनिश्चयात् ArthŚā. ii. 90.5 (3.14); योऽनाहिताग्निः प्रयतो वीराध्वानं गतोऽपि वा। समाधाय मनस्तीव्रं मन्त्रमुच्चारयेच्छनैः। त्वमग्ने रुद्रः ··· इति VāyuP. i. 21.65; अयज्वानस्तथा तेषामासन् वै गृहमेधिनः। अग्निष्वात्ताः स्मृतास्ते वै पितरोऽनाहिताग्नयः VāyuP. i. 30.6; BrahmāṇḍP. i. 13.7; अनाहिताग्नयो येऽन्ये वेदवेदाङ्गपारगाः। पञ्च त्रयो वा धर्मज्ञाः परिषत् सा प्रकीर्तिता ParāSm. 8.12; अनाहिताग्नीनां सत्त्रं दर्शयति ŚābaBh. 1489.11 (*on* vi. 6.28); BhāṭṭDī. ii. 314.3 (*on* vi. 6.5); MayūMāli. 509.1 (*on* vi. 6.5); अनाहिताग्नेः क्रत्वभावात्। न ह्यनाहिताग्नेः क्रतवः सन्ति ŚābaBh. 1509.6 (*on* vi. 8.5); अग्न्यादिर्गौतमाद्युक्तो होमः शाकल्य एव च। अनाहिताग्नेरप्येष युज्यते बलिभिः सह GobhiSm. 2.48; शान्त्यर्थं मारुतीमिष्टिं निर्वपेत्, स्थालीपाकमनाहिताग्नेः प्राजापत्यमित्येके KāśyaS. 12B.19; अनाहिताग्नयोऽप्येते जातपुत्रा वितन्वते। विप्रा वैश्वानरीमिष्टिम् Kāvyāda. 3.177; न च यथा ··· आहवनीयः सर्वहोमार्थ इति ··· अनाहिताग्नेरधिकारः TantrVā. 810.16 (*on* iii. 2.39); 979.14 (*on* iii. 4.13); 994.1 (*on* iii. 4.31(125)); अमावास्यायामपराह्णे पिण्डपितृयज्ञ इति। अनाहिताग्नेरप्यौपासनयोगोऽस्त्येव ManuBh. i. 260.19 (*on* 3.112); ManvaVi. 445.16 (*on* 3.281): दार्शात् श्राद्धादन्यदाहिताग्नेर्मघाश्राद्धादि न नियमेन भवतीति दार्शमेव तस्य नियतम्। अनाहिताग्नेस्तु हेमन्तादिविहितान्यपि नियतानि ManuBh. i. 325.1 (*on* 3.272); BhāṭṭDī. ii. 147.1 (*on* iv. 4.8); अनाहिताग्नेस्तीर्थयात्रायां पात्रयाज्ञिकस्य तुल्यत्वेऽपि स्मार्तत्वे भार्यासहितस्योपपत्तेः ManuBh. ii. 264.18 (*on* 9.76); ये चानाहिताग्नयस्ते न यागेष्वधिक्रियन्ते ManuBh. ii. 392.5 (*on* 11.73); BhāṭṭDī. ii. 24.22 (*on* iii. 6.5); BhāṭṭCan. 17.4 (*on* xiii. 2.13); आहवनीयादियोगिनि चानाहिताग्नीनामनधिकारः PrakaPañ. 483.4; आहिताग्निर्यथान्यायं दग्धव्यस्त्रिभिरग्निभिः। अनाहिताग्निर्गृह्येण लौकिकेनेतरो जनः KūrmaP. 625.13 (2.23); AgniP. 158.52; Mitā. 323.23 (*on* 3.1); Aparā. 873.14 (*on* 3.1); HārLa. 131.20; SmṛtiCan. vi. 81.18; vi. 85.17; vi. 126.20; अनाहिताग्नयो विप्रास्त्रयो वेदार्थपारगाः। यद् ब्रूयुः ··· तज्ज्ञानं धर्मसाधनम् KūrmaP. 659.7 (2.30); किमित्यनाहिताग्नयो नाधिक्रियन्ते Bhām. 263.8 (*on* i. 3.34); ततः ··· अनाहिताग्नेः ··· अधिकारः स्यात् NyāyRaMā. 104.4; 168.10; ŚāstrDī. 509.1 (*on* vi. 6.5); SaṅkarKāBh. 21.14 (*on* i. 2.25): आहिताग्निस्तु जुहुयाद्दक्षिणाग्नौ समाहितः। अनाहिताग्निस्त्वौपसथ्येऽग्न्यभावे द्विजेऽप्सु वा Mitā. 81.8 (*on* 1.236); Aparā. 490.16 (*on* 1.236); SmṛtiCan. v. 332.21; NirṇaSi. 311.11; (आदातुश्च विशुद्ध्यर्थमिष्टिर्वैश्वानरी स्मृता) एतच्चाहिताग्निविषयम्। अनाहिताग्नेस्तु तद्वैवल्यश्चरुर्भवति Mitā. 427.15 (*on* 3.250); VīraMi. 939.28 (*on* 3.250); अनाहिताग्नेर्देहस्तु दाह्यो गृह्याग्निना द्विजैः HārLa. 142.13; BālamBha. iii. 7.1 (*on* 3.1); अनाहिताग्निः केवलस्मार्ताग्नियुक्तः HārLa. 144.4; CaturCin. iii(2). 683.6; VīraMi.(Samaya.) 255.7; (अलमग्न्याधेयाय नानाहिताग्निस्स्यात्) अलं समर्थ इत्यर्थः। सामर्थ्ये चानाहिताग्निपितुराहित्यादि SmṛtiCan. ii. 413.4; आवसथ्यमनादृत्य त्रेतायां यः प्रवर्तते। सोऽनाहिताग्निर्भवति SmṛtiCan. v. 177.13; CaturCin. iii(1). 377.1; VīraMi.(Śrāddha.) 84.13; अनाहिताग्नेरौपासनवद् आहिताग्नेरपि ··· औपासन एवाग्नौकरणहोमः CaturCin. iii(1). 1333.2; नानाहिताग्निर्म्रियेत NyāySu.(So.) 915.3 (*on* ii. 3.4); सत्त्रिणां मध्ये कस्यचिदाहिताग्नित्वे तदीयेष्वग्निषु तेन सह प्रवृत्तैरनाहिताग्निभिरपि तस्य सत्त्रस्य साधयितुं शक्यत्वात्। इति चेत्। नैवम् NyāyMāVi. 356.11 (*on* vi. 6.5); MīmāKau. ii. 33.11 (*on* ii. 3.4); आहिताग्नेः पिण्डपितृयज्ञं विधाय एवमेवानाहिताग्नेरित्यनाहिताग्नेरतिदेशः Subodhi. 80.21 (*on* 2.153); तेन ··· अनाहिताग्नेरपि निषादस्यैवाधिकारः BhāṭṭDī. ii. 237.7 (*on* vi. 1.12); ii. 314.5 (*on* vi. 6.5); VīraMi. 181.21 (*on* 1.99); 181.23 (*on* 1.99); अनाहिताग्नेस्तु नवान्नेन स्थालीपाकः VīraMi.(Śrāddha.) 38.14; पितर्यनाहिताग्नावप्यादधीताथवा सुतः VīraMi.(Śrāddha.) 87.4; BālamBha. i. 252.19 (*on* 1.89); न आहिताः गार्हपत्यादिरूपा अग्नयो येन स अनाहिताग्निः कृतावसथ्यः VīraMi.(Saṁskāra.) 907.5; 924.22; वर्षासु श्यामाकैर्यजेत शरदि व्रीहिभिर्वसन्ते यवैः ···। तत्रापि श्यामाकाग्रयणमनित्यम्। इतरे तु अनाहिताग्नेर्नित्ये NirṇaSi. 143.9; 301.26; पत्न्यार्तवे सूतकद्वये च ··· ज्यौतिषग्रन्थे चाहिताग्न्यनाहिताग्न्येकपत्न्यनेकपत्नीनां सर्वेषां निषिद्धः। साधारण्येन प्रवासः BālamBha. i. 228.26 (*on* 1.81); i. 597.18 (*on* 1.255); *m.* fire which is not installed <u>असौ</u> मुर्वन्तेऽप्यनाहिताग्निरेताः। तमभितं <u>एता</u> <u>अबष्टिका</u> उद्यन्ति TaiĀ. i. 22.9 (137.1) (Sāy. 'असौ' अग्निः ··· देवयजनाद् बहिर्भूते लोके, 'अरि', गत्वा 'अनाहिताग्निः', सन्नेवागमिष्यति)

अनाहिताग्निकर्तव्य (anāhitāgni-kartavya) *adj.* to be performed (even) by one who has not installed the sacred fires (पितृकार्यम्) अनाहिताग्निकर्तव्यमेवेति अधिकारस्याविशिष्टत्वात् SaṅkarKāBh. 21.18 (*on* i. 2.25); न ··· अनाहिताग्निकर्तव्यपिण्डपितृयज्ञेऽध्वर्युणा भवितव्यमिति वाच्यम् VīraMi.(Saṁskāra.) 919.8.

अनाहिताग्निकर्तव्यत्व (anāhitāgnikartavya-tva) *n.* the state of being what is to be performed (even) by one who has not installed the sacred fires अनाहिताग्निकर्तव्यत्वेन साङ्गपिण्डपितृयज्ञस्योक्तत्वात् VīraMi.(Saṁskāra.) 919.7.

अनाहिताग्निकर्तृक (anāhitāgnikartṛ-ka) *adj.* having one who has not set up the sacred fires as the performer गोभिलेन अनाहिताग्निकर्तृकपिण्डपितृयज्ञस्य शालाग्नावेव विधानात् VīraMi.(Saṁskāra.) 907.9; गार्हपत्यस्थो ··· ···। तच्चाहिताग्निकर्तृकात् प्रकृतितोऽनाहिताग्निकर्तृकविकृतौ प्राप्तम् BhāṭṭCan. 17.17 (*on* xiii. 2.15)

अनाहिताग्निता (anāhitāgni-tā) *f.* the state of being one who has not set up the sacred fires अनाहिताग्निता स्तेयमृणानामनपक्रिया ··· नास्तिक्यं चोपपातकम् ManuSm. 11.65; अनाहिताग्नितापण्यविक्रयः परिवेदनम् ··· (उपपातकम्) YājñaSm. 3.234; अनाहिताग्निता। देवर्षिपितृऋणानामनपक्रिया ··· उपपातकानि ViṣṇuSm. 37.28; अनाहिताग्निता स्तेयमृणानां चानपक्रिया ···

जातिभ्रंशकरं स्मृतम् AgniP. 168.35; VisnuDhaP. ii. 73.63; Mitā. 460.15 (*on* 3.265); यदि व्रतस्य नित्यत्वेनाकरणे निरयपातः तर्हि तद्व्युदासार्थं प्रायश्चित्तमपि श्रूयते, यथा व्रात्यतानाहिताग्नितयोः CaturCin. iii(2). 140.12; अनाहिताग्नितायुपपातकत्वेन स्मर्यते NyāySu.(So.) 915.2 (*on* ii. 3.4); तथात्वे अनाहिताग्नितायाः उपपातकेषु पाठानुपपत्तेः MīmāKau. ii. 33.15 (*on* ii. 3.4); पित्रादेरनाहिताग्नितायां तु त्रिकाण्डमण्डनः।··· पितर्यनाहिताग्नावप्याद्धीताथवा सुतः BālamBha. i. 252.13 (*on* 1.89)

अनाहिताग्नितादोष (anāhitāgnitā-doṣa) *m.* fault of being one who has not installed the sacred fires न चाधानं नित्यं यावज्जीवादिविधिवदतः कथमनाहिताग्नितादोषः ManuBh. ii. 389.24 (*on* 11.64); यस्य पुनरग्निभिः प्रयोजनं नास्ति तस्याप्रवृत्तिरिति कथमनाहिताग्नितादोषः Mitā. 415.7 (*on* 3.234)

अनाहिताग्नित्व (anāhitāgni-tva) *n.* the state of being one who has not installed the sacred fires तथापिकृतस्यानाहिताग्नित्वेऽप्येतदेव व्रतचतुष्टयम् Mitā. 460.9 (*on* 3.265); 415.3 (*on* 3.234); अनाहिताग्नित्वस्य उपपातकेषु परिगणनेन PūrvottaVāNaMā. 300.15; ग्रहपुरोडाशपश्वादीनामहुतत्वादनाहिताग्नित्वेन ·· सोमेन यक्ष्यमाणः ·· आश्विनं चाधिकारपशुं कुर्यात् BālamBha. i. 258.25 (*on* 1.89); औपासनमात्राग्निकस्यार्धाधाननिश्चानाहिताग्नित्वात् BālamBha. i. 518.15 (*on* 1.236-7); i. 597.18 (*on* 1.255)

अनाहिताग्नित्वभङ्ग (anāhitāgnitva-bhaṅga) *m.* loss of the character of being one who has not installed the sacred fires प्रकृतौ होमार्थादग्नेरुपस्थेयस्य भिन्नत्वादिति प्राप्ते संस्कारविशेषविशिष्टस्यैव गार्हपत्यत्वात् तादृशस्योत्पादने चानाहिताग्नित्वभङ्गात् BhaṭṭCan. 18.1 (*on* xiii. 2.15)

अनाहिताग्निनिर्देश (anāhitāgni-nirdeśa) *m.* reference to one who has not installed the sacred fires न चैतदस्ति, पितृयज्ञवदुभयोश्चतुर्होतारो भवेयुरिति । कथम् । एष ह्यनाहिताग्निनिर्देशः ŚābaBh. 1510.11 (*on* vi. 8.9)

अनाहिताग्निन्याय (anāhitāgni-nyāya) *m.* procedure adopted in the case of one who has not installed the sacred fires यः प्राशितयवोऽग्नीनादधीत सः किमाग्रयणेन अधिकृतः, उत नेति।··· प्राशिते कृतमनेनानाहिताग्निन्यायेनाग्रयणम्। न कृते पुनः कर्तव्यं तस्मान्नासावधिकृत इति SaṅkarKāBh. 125.24 (*on* iii. 1.22)

अनाहिताग्निपर (anāhitāgni-para) *adj.* referring to one who has not set up the sacred fires 'अनग्निरपि कुर्वीत जन्मादौ ··' इति हारीतवचनस्यानग्निपदमनाहिताग्निपरम् BālamBha. i. 572.20 (*on* 1.250)

अनाहिताग्निपरत्व (anāhitāgnipara-tva) *n.* the state of having reference to one who has not set up the sacred fires न च निमित्तश्रुत्यनुरोधेन स्मार्तनिषेधस्यानाहिताग्निपरत्वम् BhaṭṭDī. ii. 139.4 (*on* iv. 3.14)

अनाहिताग्निमरण (anāhitāgni-maraṇa) *n.* death of one who has not set up the sacred fires 'नानाहिताग्निर्म्रियेत'···। न ह्ययं श्रुतिरनाहिताग्निमरणस्य तत्पुत्रकर्तव्यप्रायश्चित्ताधिकारमात्रपरा ··· इति वाच्यम् MīmāKau. ii. 33.13 (*on* ii. 3.4)

अनाहिताग्निवत् (anāhitāgni-vat) *adv.* I (treated) like one who has not set up the sacred fires प्रस्खलीकृतधर्मस्य पीड्यमानस्य शत्रुभिः। मासद्वयं प्रवासोऽस्ति परतोऽनाहिताग्निवत् SmṛtiCan. ii. 436.18; II as in the case of one who has not set up the sacred fires सत्येऽनाहिताग्निवद् ब्राह्मणक्षत्रिययोर्नाध्वरकल्पादावधिकारः MayūMāli. 509.14 (*on* vi. 6.7)

अनाहिताग्निविषय (anāhitāgni-viṣaya) *adj.* concerning one who has not set up the sacred fires एवं च स्मृत्यन्तरमनाहिताग्निविषयं भविष्यति ŚāstrDī. 400.4 (*on* iv. 4.8); चण्डालादिहतानामयमग्निसंस्कारनिषेधोऽनाहिताग्निविषयः SmṛtiCan. vi. 121.20; विरुध्यन्ते च बहूनि शास्त्राणि तत्तद्विषयनिषेधकानि चन्द्रसूर्यग्रहे नाद्यादित्यादीनि। ननु तानि सामान्यशास्त्रत्वादनाहिताग्निविषयाणि CaturCin. iii(2).169.9; NirṇaSi. 45.4; अनाहिताग्नेर्दर्शाभावेन कथं पितृयज्ञस्य दर्शाङ्गत्वम्। न चानाहिताग्निविषयस्य पुरुषार्थत्वमाहिताग्निविषयस्य क्रत्वर्थत्वं च संभवति MayūMāli. 399.15 (*on* iv. 4.8); संध्योर्ग्रामाद् बहिरासनं वाग्यमश्चेत्यर्थः । इदमुभयं गायत्रीजपार्थं, तेन लौकिकवाचो निवृत्तिर्न मन्त्रोच्चारणस्य। अनाहिताग्निविषयं च BālamBha. i. 96.15 (*on* 1.25)

अनाहिताग्निविहित (anāhitāgni-vihita) *adj.* prescribed for a person who has not set up the sacred fires अनाहिताग्निविहिताग्रयणादिवत् तस्य (पिण्डपितृयज्ञस्य) स्मार्ताग्निसाध्यकर्मान्तरत्वान्न कोऽपि दोषः MayūMāli. 399.17 (*on* iv. 4.8)

अनाहिताग्निश्रुति (anāhitāgni-śruti) *f.* Vedic statement referring to a person who has not set up the sacred fires (पिण्डपितृयज्ञः) प्रकरणकाललिङ्गानुग्रहवचनानाहिताग्निश्रुतिभ्योऽनङ्गम् KātyŚS. iv. 1.29; 'अनाहिताग्नेरौपासने' इत्यादौ ·· अनाहिताग्निश्रुतेः, इति SaṅkarKāBh. 22.3 (*on* i. 2.26)

अनाहिताग्निसंबन्ध (anāhitāgni-sambandha) *m.* connection with a person who has not set up the sacred fires अनाहिताग्नेरित्यनेनोपस्थिते अनाहिताग्निसंबन्धे उभयोः समुच्चेयत्वात् VīraMi.(Āhnika.) 417.10.

अनाहिताग्निसाधारण्य (anāhitāgni-sādhāraṇya) *n.* sameness (of procedure) as adopted in the case of one who has not set up the sacred fires यजमानस्य तु मृतस्य पृथक्कृतस्वाग्निभिर्दाहेऽप्यनाहिताग्निसाधारण्येन आनीतस्याग्निसंसर्गे प्रमाणाभावात् BhaṭṭDī. ii. 260.22 (*on* vi. 3.8)

अनाहिताग्न्यधिकार (anāhitāgny-adhikāra) *adj.* for which a person who has not set up the sacred fires has eligibility चतुर्होतृसंज्ञका मन्त्रास्तैर्जपहोमाः ··· किमाहिताग्न्यधिकारा आहवनीये कार्या उतानाहिताग्न्यधिकारा लौकिकेऽग्नौ स्युः ŚāstrDī. 517.12 (*on* vi. 8.1)

अनाहिताज्ञान (anāhitājñāna) *adj.* in whom ignorance is not produced (i.e. not having ignorance) कुसमयैरनाहिताज्ञानानां ब्रह्मादीनां बुद्धिं प्रति युक्तीनां शाणत्वसिद्धये युक्तिशाणेन ज्ञानासेरतिनैशित्यसिद्ध्यर्थमिति यावत् NyāySu.(Ja.) 316B.1 (*on* ii. 2.1)

अनाहितातिशय (anāhitātiśaya) *adj.* in which excellence is not produced ननु के पुनरमी गुणाः ये प्रामाण्यस्योत्पादका इत्युच्यन्ते। यदि भेषजादिभिराहितातिशयविशेषा इत्युच्यन्ते तर्हि अनाहितातिशयानां न प्रामाण्यं जायेत YuktiSneha. 21.27 (*on* i. 1.2)

अनाहितातिशयविशेष (anāhitātiśayaviśeṣa) *adj.* in which particular excellence is not produced के पुनरमी गुणा नाम, ये प्रामाण्यस्य कारणम्।··· यदि मतं—भेषजभेदैराहितातिशयविशेषा गुणा इति। तन्न। एवं हि तेरनाहितातिशयविशेषाणां न प्रामाण्यं जायेत Kāśi. i. 86.12 (*on* 2.39)

अनाहितावसथ्याग्नि (anāhitāvasathyāgni) *adj.* who has not set up the domestic fire पाकयज्ञांश्च चतुरो विदध्याद्विधिवद्द्विजः। अनाहितावसथ्याग्निरादायान्नं घृतप्लुतम् VedavyāSm. 3.31.

[1]**अनाहुत** (an-āhuta) *m.* name of a demon महाकण्ठं करीषजमबद्धयादमनाहुतम्। ओघः कोकमुखश्च यस्तानितो नाशयामसि AV.(P.) vi. 14.1; *n.* improper offering (राज्ञः यज्ञोऽभ्यवर्तत) न चाहुत(v.l. नानाहुत)मभूत्तत्र स्खलितं वापि किंचन Rāmā. i. 13.6; *adj.* not having oblation, cf. **अनाहुतामर**.

[2]**अनाहुत** (an-āhuta) *adj.* [shortening for m. c.] uninvited अनाहुता अप्यभियन्ति सौहृदं भर्तुर्गुरोर्देहकृतश्च केतनम् BhāgP. iv. 3.13; iv. 3.16.

अनाहुताग्नि (anāhutāgni) *adj.* who has not offered oblation in the sacred fire अश्रोत्रियाः सर्वे एव सर्वे चानाहिताग्नयः (v.l. चानाहुताग्नयः)। तान्सर्वान् धार्मिको राजा बलिं विष्टिं च कारयेत् MahāBhā. xii. 77.7.

अनाहुताद्यन्नभोजन (anāhutādyanna-bhojana) *n.* eating of food of one who has not offered oblation and such others अनाहुताद्यन्नभोजने तु लिखित आह Mitā. 493.19 (*on* 3.289)

अनाहुतामर (anāhutāmara) *m.* deity not having oblation विष्वक्सेनः ··· हुतमादाय ·· अनाहुतामराणां च सर्वलोकनिवासिनाम्। स्वयं संविभजत्याशु तदनुग्रहकाम्यया PāraS. 8.81.

अनाहुति (án-āhuti) *f.* 1 lack of offering अ॒स्मद्वि॒श्राम॒नि॒रा॒म॒ना॒हु॑ति॒मपा॒मी॑वा॒मप॒ दु॒ष्ष्वप्न्यं॑ सुव ṚV. x. 37.4; AV.(P.) xvii. 25.7; अपा॒मी॑वा॒मप॒ विश्रा॑म॒ना॑हु॒ति॒मपा॑राति॑ दु॒र्वि॒दत्रा॑मघाय॒तः।·· यु॒यो॑तन ṚV. x. 63.12; 2 not a (proper or worthy) oblation अ॒ना॑हु॒ति॒र्वै ज॒र्ति॑ला॒श्च ग॒वी॒धु॑का॒श्च TaiS. V. iv 3.2; ŚābaBh. 2064.6 (*on* x. 8.7); तद॒ाहुः। अ॒ना॑हु॒त॒यो॒ वा अ॒श्व॑चरि॒तानि॑ TaiBr. III. viii. 8.2; अ॒ना॒हु॒ति॒र्वै रू॒पा॒णि॒ नै॒ता हो॒त॒व्याः ŚatBr. XIII. i. 3.6; तत्र जर्तिलगवीधुकयोः प्रथमवाक्येन विहितयोः अनाहुतिः इत्यनेन प्रतिषेधः BhaṭṭDī. iv. 103.22 (*on* x. 8.4); 3 name of one of the terrible forms (*ghorā tanuḥ*) of Agni यास्ते॑ अग्ने घो॒रास्त॒नुव॑ः। क्षुच्च॒ तृष्णा॑ च। अ॒स्नुक्॒ चाना॑हुतिश्च।··· ताभि॑र्मुं गच्छ। यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑। यं च॑ व॒यं द्वि॒ष्मः TaiĀ. iv. 22.1 (542.2); अनामतिश्चानाहुतिश्च निर्ऋतिरेतास्ते अग्ने तन्वः VārāŚS. I. iv. 4.6; अमतिश्चानाहुतिश्च निर्ऋतिरेतास्ते अग्ने घोरास्तनुवः HirŚS. vi. 5.16 (529.21); [a sacrifice unworthy of its name, MW., APTE]; *adj.* not offering oblations अनग्नयोऽनाहुतयो न च विप्रपुरस्कृताः (वयम्) MahāBhā. i. 159.2.

अनाहुतित्व (anāhuti-tva) *n.* the state of not being a proper oblation जर्तिलगवीधुकयोर्यदपेक्षयानाहुतित्वं तत्पयः प्रशस्ततरम् ŚivārkaMaDī. i. 456.27 (*on* i. 3.25).

अनाहुतित्वकीर्तन (anāhutitva-kīrtana) *n.* statement of not being a proper oblation निषेधैकवाक्यत्वं विना निन्दात्वानवधारणेनानाहुतित्वकीर्तनस्य निषेधकल्पकत्वासंभवादानर्थक्यापत्तेः NyāySu.(So.) 61.29 (*on* i. 2.11)

अनाहुतिमात्र (an-āhutimātra) *adj.* not enough for oblation यदनाहुतिमात्रं विप्रुडेव सा ĀpaŚS. ix. 6. 8.

अनाहुतिवचन (anāhuti-vacana) *n.* statement of improper oblation पयसाग्निहोत्रं जुहोतीत्यस्य विधेः प्रक्लृप्तौ जर्तिलगवीधुकहोमवचनमनाहुतिवचनमप्यर्थवादार्थं स्यात् ŚābaBh. 2065. 2 (*on* x. 8.7); अर्थवादोऽयमनाहुतिर्जर्तिलाश्चेति । अनाहुतिवचनेन प्रतिषिद्धस्य विकल्पमिच्छति ṬupṬ. 285.18 (*on* x. 8. 7)

अनाहुतिवाक्य (anāhuti-vākya) *n.* statement of improper oblation अनाहुतिवाक्यस्य स्वातन्त्र्येण निषेधत्वे संभवति निरर्थकप्रायस्तुत्यर्थत्वमाश्रित्य पयोविध्यैकवाक्यत्वकल्पनं न युक्तम् MayūMāli. 775.18 (*on* x. 8. 4)

अनाहुतिवाद (anāhuti-vāda) *m.* statement of improper oblation किं जर्तिलगवेधुकानामनाहुतिवादः प्रतिषेधः उत पयोहोमस्यार्थवादः ŚāstrDī. 775.16 (*on* x. 8.4)

अनाहुतिस्थान (an-āhutisthāna) *n.* improper place for oblation वैश्वानरदर्शनं यथोक्तम् अविद्वान् ⋯ अङ्गारानाहुतियोग्यानपोह्यानाहुतिस्थाने भस्मनि जुहुयात् ChāndoUBh. 330.7 (*on* v. 24. 1)

अनाहूत (an-āhūta) *adj.* [*f.* -ā] **1** uninvited, not called or summoned सह वसन्सायंप्रातरनाहूतो गुरुं दर्शनार्थो गच्छेत् ĀpaDS. i(2). 8. 17; HirŚS. xxvi. 2. 105 (39. 6); आगच्छेयमहं द्यूतमनाहूतोऽपि कौरवैः MahāBhā. iii. 14. 2; अनाहूतः प्रविशति अपृष्टो बहु भाषते ।⋯ मूढचेता नराधमः MahāBhā. v. 33. 35; SūktiRa. 29. 2; Hitopa. 2.45; नानाहूतः ⋯ मम सैन्ये बभूव ह MahāBhā. vii. 89. 7; बलं च तदनाहूतम् ⋯। प्रययौ भरते याते Rāmā. ii. 107. 11; अनिमित्तमनाहूतम् ⋯। अतिथिं तं विजानीयात् LaŚātāSm. 55; जगाम साप्यनाहूता सती तत् स्वं पितुर्गृहम् VāyuP. i. 30. 43; BrahmāṇḍP. i. 13. 48; BrahmP. 34. 13; ŚivaP. ii(2). 1.27 (67B. 5); (वैद्यः) न चातुरकुलमनाहूतः प्रविशेत् KāśyaS. 60A. 42; अनाहूतश्च सामीप्यं व्रजति ⋯ उत्पादयति विद्वेषं कस्य न PadmP.(Ra.) 43.105; अनाहूतेषु यद्दत्तं यच्च दत्तमयाचितम् ।⋯ तस्यान्तो न भविष्यति VedavyāSm. 4. 27; आहूतोऽविचारयन् गुरुणा गच्छेत् । चशब्दादनाहूतश्च BālaKrī. i. 44.24 (*on* 1. 27); अनाहूताश्च ये सुभ्रु गच्छन्ति परमन्दिरम् । अपमानं प्राप्नुवन्ति SkandP. i(1). 2.58; ŚivaP. ii(2). 28. 26 (104B.11); आह्वानकारी वध्यः स्यादनाहूतमथाह्वयन् ViṣṇuDhaP. ii. 72. 190; (सताम्) तेषां गृहाभिगमनं गृहस्थानां शुभोदयम् । भवेद्ब्रह्मन् भाग्यचयैरनाहूता विशन्ति हि ĀdiP. 21. 86; 25. 59; अनाहूतो भवान् कस्मान्मरणायेह चागतः BṛDharmaP. i. 38. 41; (महीपालः) सोऽनुसस्रेऽप्यनाहूतैः ⋯ नरैः TriṣaŚaPuC. ii. 4. 13; न गन्तव्यमनाहूतैर्महीपालैः स्वयंवरे PāṇḍaC. 1. 274; प्राज्ञः ⋯। प्रविशेदप्यनाहूतस्त्वन्यदा भर्तुराज्ञया SūktiRa. 123. 6; योऽनाहूतः समभ्येति द्वारे तिष्ठति सर्वदा ।⋯ स भृत्योऽर्हो महीभुजाम् ŚārṅgaPa. 1328; गृहे ⋯ अनाहूतः प्रविशन्नरः ।⋯ पञ्चाहमशनं त्यजेत् MahNirvāT. 11. 167; धनिनि प्रेते अनावेदिते च व्यवहारे, अनाहूतः सन् स्वयमेवैत्य मृतपुत्रं निर्दिश्यामुष्यासौ धारयति, अहं साक्षीति यो ब्रवीति, असौ मृतान्तरनामा असाक्षी VyavaNi. 106.12; अनाहूता स्वाहूता ब्राह्मणाश्च धनाशया । समापेतुः सर्वदिग्भ्यः BallāC. 102.12; कथमनाहूत एव रङ्गं प्रविशन्नवज्ञापराहतो नोपहसनीयः स्याम् KāmVa. 1.4(1); (जनः) क्वापि न गच्छेदनाहूतः UpadeŚ. 59; **2** not invoked सगणेषु च भूतेषु ⋯ उत्कटादिषु । स्वासु दिक्षु यथान्यायमनाहूतेषु सत्सु च ।⋯ प्रत्येकं देवतामन्त्रमष्टधावर्तयेद्बुधः PāraS. 19. 161; सा श्रीर्मन्त्रविदां वेश्मन्यनाहूतापि धावति PañcT. 3. 15 (281.6); SūktiRa. 166. 2; (ओंकारः) अनाकुष्टोऽप्यनाहूतः स्वदेहादेव लभ्यते YogVā. v. 35. 12; न द्विषन्ति न याचन्ते परनिन्दां न कुर्वते । अनाहूता न चायान्ति तेनाश्मानोऽपि देवताः ŚārṅgaPa. 1423; न चैवमनाहूताया अपि स्वपदार्थकरणोपपत्तेराह्वानस्य नित्यप्राप्त्यभावात् कथं तत्र मन्त्रसंबन्धानुवाद इति वाच्यम् MīmāKau. ii. 236. 11 (*on* iii. 2. 6)

अनाहूतता (anāhūta-tā) *f.* [Inst.] without being invited परं न देवि गन्तव्यं महामानधनेच्छुभिः । अनाहूततया कान्ते मातापितृगृहानपि SkandP. iv. 88. 51.

अनाहूतदेवता (anāhūta-devatā) *f.* uninvoked deity मारुतस्यावचन्ब्रूयान्मरुद्भ्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्य ब्रूयादिन्द्रं यजेत्याहूतदेवतायै द्रव्याप्रदानस्यानाहूतदेवतायै तत्प्रदानस्य च कर्तव्यतया श्रूयमाणत्वात् ŚivārkaMaDī. i. 455. 29 (*on* i. 3. 25)

अनाहूतप्रविष्ट (anāhūta-praviṣṭa) *adj.* who has entered though not invited अनाहूतप्रविष्टस्य दृष्टस्य क्रुद्धचक्षुषा । स्वयमेवोपविष्टस्य वरं मृत्युर्न भोजनम् Subhāṣi. 2348.

अनाहूतशिव (anāhūta-śiva) *adj.* in which Śiva is not invoked न संहृते शिवे यस्मादग्नौ चण्डेतरा क्रिया । अनाहूतशिवं रक्षेत्प्रत्यहं त्वविसर्जितम् MṛgendraT. ii. 6.27.

अनाहूतसहाय (anāhūta-sahāya) *m.* helper though uninvited अथ शक्रो नमस्कृत्य स्वामिनं रचिताञ्जलिः । इति प्रचक्रमे स्तोतुम् ⋯। अनाहूतसहायस्त्वं त्वमकारणवत्सलः TriṣaŚaPuC. iii. 1. 342; Vītarā. 13. 1.

अनाहूतागत (anāhūtāgata) *adj.* who has come though not invoked अङ्गगारगते तस्मिन्ननाहूतागताः स्वयम् । संदर्शयन्ति स्वात्मानं देवा आवाहनक्षणे ŚivLī. 4.5.

अनाहूतामर (anāhūtāmara) *m.* deity that is not invoked विष्वक्सेनः ⋯। पतितं हुतमादाय ⋯। अनाहूतामराणां च सर्वलोकनिवासिनाम् । स्वयं संविभजत्याशु तदनुग्रहकाम्यया PauṣkS. 20. 57.

अनाहूतोपजल्पत् (anāhūtopajalpat) *adj.* uninvited prattler अनाहूतोपसृप्तानामनाहूतोपजल्पिनाम् (v. l. °जल्पताम्) । ये लोकास्तान्हतः कर्ण मया त्वं प्रतिपत्स्यसे MahāBhā. i. 126. 18.

अनाहूतोपजल्पिन् (anāhūtopajalpin) *adj.* uninvited prattler अनाहूतोपसृप्तानामनाहूतोपजल्पिनाम् । ये लोकास्तान्हतः कर्ण मया त्वं प्रतिपत्स्यसे MahāBhā. i. 126. 18; [*m.* an uncalled-for boaster, MW., Apte]

अनाहूतोपविष्ट (anāhūtopaviṣṭa) *adj.* seated as an uninvited guest [MW., Apte]

अनाहूतोपसृता (anāhūtopasṛtā) *adj.* (*f.*) who has approached though not invited अथ च तयानाहूतोपसृतया भरतोऽभिषिच्यतां राज्ये इत्युक्तम् Prati. 1. 14(1)

अनाहूतोपसृप्त (anāhūtopasṛpta) *adj.* uninvited intruder अनाहूतोपसृप्तानामनाहूतोपजल्पिनाम् । ये लोकास्तान्हतः कर्ण मया त्वं प्रतिपत्स्यसे MahāBhā. i. 126. 18.

अनाहूय (an-āhūya) *ger.* not having uttered the (invocatory) calls संचिते परिहुतेऽनुक्थमनुशंसेत्युक्तश्चिलस्य पश्चादुपविश्याज्ये यस्तूष्णीं शंसन्तेनानाहूय स्वरेणानुशंसति ŚāṅkhāŚS. ix. 25. 1.

अनाहृत (an-āhṛta) *adj.* **1** not brought or fetched, not procured अपवित्रं भवेत्तोयं निशि पूर्वमनाहृतम् ŚivU. 5. 14; यस्याग्निमनाहृतं सूर्योऽभिनिम्रोचेद्यत्र दीप्यमानं परापश्येत्तत आहृत्यैतं प्रविशानीति वैष आधीयते ĀpaŚS. ix. 6. 12; HirŚS. xv. 2.18 (285. 1); VaikhāŚS. 20.12; अनाहृतेऽपि द्रव्ये विशुध्यत्येव (ब्रह्महा) BālaKrī. ii. 103. 2 (*on* 3. 241(? 247)); शय्यादीन्यनाहृतान्यपि न निर्णुदेन्न प्रत्याचक्षीत ManuBh. i. 414. 6 (*on* 4.250); (काष्ठानि) न ह्यनाहृतानि पाकं न साधयन्तीत्याहरणमपि तेषां शब्देनाभिधातव्यम् NyāyRa. 928.21 (*on* 7.296); **2** not taken away (i. e. not removed) न ह्यनाहृते मूले मूलतः परिवासनमग्रस्य संभवति TantrRa. 123. 4; ŚāstrDī. 368. 11 (*on* iv. 2.3)

अनाहृतवत् (an-āhṛtava(n)t) *adj.* who has not seized अक्रूर एष भगवन् भवद्भिरुच्यैव सत्राजितः कुचरितस्य युयोज हिंसाम् । अक्रूरतो मणिमनाहृतवान् पुनस्त्वं तस्यैव भूतिमुपधातुमिति ब्रुवन्ति Nārāy. x. 80. 9.

अनाहृत्य (an-āhṛtya) *ger.* **1** not having brought यां रात्रीं समिधमनाहृत्य वसेत् तामायुषोऽवरुन्धीय GopBr. i. 2.6 (38.3); **2** not having carried away अनाहृत्य हठात्सीतां नान्यतो गन्तुमुत्सहे PrasaRā. 1. 60.

अनाहेलेश (anāheleśá) *m.* [w. r. for अनाहेळ] TaiS. V. 1. 5.5.

अनाह्रियमाण (an-āhriyamāṇa) *adj.* not being brought अनाह्रियमाणयोर्न मन्त्रं जह्यात् LāṭyāŚS. ii. 5. 19 = DrāhyŚS. v. 1.25.

अनाह्रियमाणविषय (anāhriyamāṇa-viṣaya) *adj.* by whom sensual objects are not being enjoyed विषयाः विषयोपलक्षितानि विषयशब्दवाच्यानि इन्द्रियाणि निराहारस्य अनाह्रियमाणविषयस्य कष्टे तपसि स्थितस्य मूर्खस्यापि विनिवर्तन्ते GītāBh.(Śaṅ.) 62. 11 (*on* 2. 59)

अनाह्लाद (an-āhlāda) *m.* absence of joy [MW.]; *adj.* not cheerful, gloomy, cf. **अनाह्लादहृद्**.

अनाह्लाददा (an-āhlādadā) *adj.* (*f.*) who does not give pleasure कामिनी कामातुरो वदेत् त्वदीयोऽहं त्वदानन्दाय न त्वदीयो भवत्यथ कामवाक्यनोऽपिपरनाह्लाददां परित्यजति PāraŚS. 21. 19.

अनाह्लादहृद् (anāhlāda-hṛd) *adj.* whose heart is not cheerful अनाह्ला(?ह्ला)दहृदस्तावत्प्रह्ला(?ह्ला)दस्य च गच्छतः । अमन्दमन्दं स्पन्दे तत्र चक्षुरदक्षिणम् ParamāKā. 36.3.

अनाह्लादित (an-āhlādita) *adj.* not exhilarated [MW.]

अनाह्वरयत् (an-āhvarayat) *adj.* not declaring as crooked गालोदयितृशार्ङ्गव सोऽधानाह्वरयन्नदात् । कनिष्ठां भगिनीमन्यां नागराजाय जिष्णवे DvyāśraKā. 7.113 (comm. आह्वरति कुटिलीभवतीति ⋯ आह्वरकं कुटिलं वाक्यं कुटिलः पुरुषो वा ।⋯ तत्तं वानाचक्षाणः)

अनाह्वान (an-āhvāna) *n.* **1** absence of invocation अनाह्वानं धानञ्जय्य(? ञ्य)स्तिसृषु चोत्तमासु नामग्राहः LāṭyāŚS. i. 4. 16; DrāhyŚS. i. 4. 20; तथा सत्यग्नीषोमीयवपायामग्रहणं धानञ्ज्यो(? ञ्यो)ऽनाह्वानं वा LāṭyāŚS. i. 4. 18; DrāhyŚS. i. 4. 24; अनाह्वानमाचार्याः प्रातरनुवाकान्ता

सुब्रह्मण्येति DrāhyŚS. i. 3. 31 (comm. दक्षिणानयने सुब्रह्मण्यायाः अनाह्वानमेवेति आचार्याः); पशुपुरोडाशे च हविष्कृता वाचं विसृज्य पशुं विशास्ति [इति] अनाह्वानमाज्ये दर्शयति SaṅkarKāBh. 11. 18 (on i. 1. 37); **2** absence of summons (to court) आह्वानकारीमध्यः स्यादनाह्वाने तथाह्वयन् ।-- हीनः पुरुषकारेण तं दण्डयाद्दाण्डिको धनम् MatsyaP. 227. 206; आवेदितं च युक्तं चेन्मुद्रादिना प्रत्यर्थ्याह्वानमकृत्वादीनां चानाह्वानमित्यावर्थं सिद्धमिति नोक्तम् Mitā. 129 5 (on 2. 5); प्रत्यर्थिनोऽनाह्वाने आवेदनमेव निष्प्रयोजनम् Subodhi. 4. 7 (on 2. 5); **3** absence of invitation दक्षक्रतौ ...शिवे --। अनाह्वाने सुरेशस्य दक्षचित्तं मलीमसे। दाक्षायण्या श्रुते वाक्ये अनाह्वानस्य कारणे। अहल्यायां चोक्तवत्यां कुपिताभूत्सुरेश्वरी BrahmP. 109. 4; अनाह्वानं च दुर्वाक्यम् ... जामातरि न चाचरेत् BṛDharmaP. i. 36. 25; एषोऽहमनाह्वानेनैवागतः CaitaCa. 157. 18(7); *adj.* uninvited अनाह्वानस्य गमनं मरणं च समं द्वयम् BṛDharmaP. i. 36. 21.

[1]अनि (–ani) (Gr.) **I** primary suffix *-ani* (indicating the sense of cursing when the verbal base is preceded by the negative particle *nañ* and forming a feminine action noun) [cf. DEBRU. 207 ff.] आक्रोशे नञ्यनिः P. iii. 3. 112 = JaineVyā. ii. 3. 93; Kātan. iv. 5. 91; आक्रोशे नञोऽनिः CāndrVyā. i. 3. 94; आक्रोशे गम्यमाने नञ्युपपदे धातोरनिः प्रत्ययो भवति KāśiVṛ. on iii. 3. 112; (cf. अकरणि); नञोऽनिश्शापे ŚākaṭāVyā. iv. 4. 83 (comm. नञः पराद् धातोरकर्तरि स्त्रियां शापे अनिर्भवति) = SiddhaHe. v. 3. 117; नञोऽन्याक्रोशे स्त्री MugdhaBo. 26. 196 (172.9); नञि उपपदे धातोरनिः स्यादाक्रोशे स्त्रियां भावादौ PrakriKau. ii. 672. 8; 'आक्रोशे नञ्यनिः' इति जनेरनिः LaŚabdeŚe. i. 399. 10; **II** *uṇādi* suffix *-ani* prescribed in the sense of agent अर्तिसृधृधम्यम्यश्यवितृभ्योऽनिः Uṇā. 2. 103; ऋतृसृधृधम्यश्यवितृतिग्रहिरजिकटवटिभ्योऽनिः SaraKaṇṭhā.(Gr.) ii. 1. 211.

[2]अनि (an–i) (Gr.) verbal base *an-* with the suffix *-i* (indicating citing of a verbal base) सलिकल्यनि° ... °भूम्य इलच् Uṇā. 1. 55; कृवृजृषिद्रुपन्यनिस्वपिभ्यो नित् Uṇā. 3. 10; अनिहृषिभ्यां किच्च Uṇā. 4. 17; गोपादिष्वनेरसिः SaraKaṇṭhā.(Gr.) ii. 1. 238; ऋच्यलि° ... °अनिभ्यः कीकन् SaraKaṇṭhā.(Gr.) ii. 2. 19; अनेर्डित् SaraKaṇṭhā. (Gr.) ii. 2. 35; कृवृतृस्यनिभ्यो नित् SaraKaṇṭhā.(Gr.) ii. 2. 182.

[3]अनि (an–i) (Gr.) nominal stem *an* with the addition of *i* (for easy pronunciation) अनिकाभ्यां तरच् SaraKaṇṭhā.(Gr.) ii. 3. 66.

[4]अनि (an–i) (Gr.) not (beginning with) the vowel *i* पदस्यानौ वा ŚākaṭāVyā. ii. 3. 93 (comm. श्वादेः पदशब्दान्तस्य अनिकारादौ ञ्णिति)

[5]अनि (an–i) *adj.* not having passion मुनिसंबोधनं कीदृक् को वधूजनतोषकृत् ।-- अनेकान्तः । न विद्यते इः कामः यस्यासौ अनिः तस्य संबोधनम् AlaṅkāCin. 19. 8.

[6]अनि (ani) *f.* axle-pin अक्षकीले त्वणिर्न स्त्री ध्रुवः कीलोऽप्यनिर्न पण् Vaija. 114. 131.

अनिक् (an–ik) (Gr.) **I** other than the vowles *i, u, ṛ*, and *ḷ* सेको यथा स्यादनिको मा भूदिति। कस्य पुनरनिकः प्राप्नोति। अकारस्य MahāBh. i. 48. 16 (on i. 1. 3); अनिको निवर्त्यन्ते। सिद्धा ह्यत्र ह्रस्वा इकश्चानिकश्च तत्रानेनानिको निवर्त्यन्ते MahāBh. i. 117. 15 (on i. 1. 48); **II** other than the vowels *i, u* and *ṛ* उपसर्गादातोऽनिक् ŚākaṭāVyā. iv. 3. 95.

अनिक (ani–ka) *adj.* not having passion मन्दाक्षखेदवाञ्छादिनानाभावावहानिकः AlaṅkāCin. 20. 16; अनिकः निष्कामः AlaṅkāCin. 20. 19; cf. [5]अनि *adj.*

अनिकाचित (a–nikācita) *adj.* (*karman*) which is capable (*lit.* not incapable) of being transformed (in any way), JainaL.

अनिकाम (a–nikāma) *m.* [Abl.] due to the absence of desire or intention तेऽनिकामात् सोममतिरिच्य त्रिकद्रुकेषु महिषो यवाशिरम् इति द्वहताष्टाचत्वारिंशेन स्तुवीरन् Kṣudra. i. 7. 12.

अनिकामतस् (anikāma–tas) *adv.* unwillingly, reluctantly गन्धर्वयवनाक्रान्तां कालकन्योपमर्दिताम्। हातुं प्रचक्रमे राजा तां पुरीमनिकामतः BhāgP. iv. 28. 10.

अनिकामम् (a–nikāmam) *adv.* [यदानिकामम् ŚatBr. XII. iii. 5. 1 is wrongly read as यदा अनिकामम्]; involuntarily, unintentionally, [PW., MW.]

अनिकार (a–nikāra) *m.* absence of contempt (for the enemy) लाभविघ्नाः — कामः कोपः ... दौरात्मिकमविश्वासो भयमनिकारः शीतोष्णवर्षाणामाक्षम्यम् ... इति ArthŚā. iii. 71. 1 (9. 4) (comm. परस्य तिरस्क्रिया निकारः तदकरणमनिकारः)

अनिकारवत् (a–nikārava(n)t) *adj.* not having opposition स्वचन्द्रशालावलभीन्द्रनीलविभान्धकारेष्वनिकारवत्सु। यत्कामिनः स्वर्गवराङ्गनाभिः समम् -- रमन्ते VasaViKā. 2. 35.

अनिकारान्तत्व (anikārānta–tva) *n.* the state of not ending in the vowel *i* यदा चेत्र उपसंख्यानमित्यत्रेत इत्यपेक्ष्यते, तदा ष्यङि कृतेऽनिकारान्तत्वात् ङीषोऽप्रसङ्गः PradI. iv. 90A. 28 (on iv. 1. 78)

अनिकारोकारप्रकृति (an–ikārokāraprakṛti) *adj.* not originated from the vowels *i* and *u* कृन्नेजन्तश्चानिकारोकारप्रकृतिः Vār. 1. on P. i. 1. 39.

अनिकाश (a–nikāśa) *adj.* unparalleled, incomparable एषोऽनिकाशो नरकः DvyāśraKā. 6. 69.

अनिकाषम् (anikāṣam) *adv.* without scratching or rubbing अवेनावपरिवर्गमणि(v. l. °नि)काषमनक्ति BhāŚS. ii. 11. 2; पुरोडाशमनक्ति स्वकमकूर्मेत्रपन्तमपरिवर्गमणि(v. l. °नि VIŚvA.)काषम् ĀpaŚS. ii. 11. 3; HirŚS. i. 8. 28 (176. 9) (v. l. VIŚvA.)

अनिकुञ्चितपक्ष्माग्रा (anikuñcita–pakṣmāgrā) *adj.* (*f.*) wherein the tips of the eyelashes are not contracted अनिकुञ्चितपक्ष्माग्रा पुटैराकुञ्चितैस्तथा। सन्ना पतिततारा च कुञ्चिता दृष्टिरिष्यते BhāvPra.(Śā.) 128. 21(5)

अनिकुर्वत् (a–nikurvat) *adj.* not injuring (others) गृहा नानीहमानस्य न चैवावदतो मृषा। न चानिक्षिप्तदण्डस्य न परेषामनिकुर्वतः JātaMā. 107. 19 (18. 13)

अनिकृत (a–nikṛta) *adj.* not opposed 'दण्डान् दातवा' इत्युक्त्वा दण्डान् परिगृह्य कृतनामानिकृतोऽनुज्ञातो यतेधर्मान् सम्यक् परिचरेत् ĀgniveGS. ii. 7. 11 (119. 15)

अनिकृतनिपुण (a–nikṛtanipuṇa) *adj.* not skilful in treachery अनिकृतनिपुणं ते चेष्टितं मानशौण्ड VeṇīSaṁ. 5. 191.

अनिकृति (a–nikṛti) *f.* absence of deception अविलोपेन धर्मस्य अनिकृत्या परंतप। प्रभावज्ञास्मि ते कृष्ण सत्यस्याभिजनस्य च MahāBhā. v. 88. 101; *adj.* not deceitful, true मह्रेर्वचांस्यनिकृतीनि सभावनानि -- धर्मोपदेशन् -- कुर्वन्तु SiPriSt. 19.

अनिकृतिनिपुण (a–nikṛtinipuṇa) *adj.* not skilful in treachery अनिकृत(v. l. ति)निपुणं ते चेष्टितं मानशौण्ड VeṇīSaṁ. 5. 191.

अनिकृन्तन (a–nikṛntana) *n.* non-cutting लोमनखानामनिकृन्तनम् PāraGS. ii. 10. 24.

अनिकेत (a–niketa) *adj.* [*f.* -ā] **1** having no fixed abode or dwelling, having no household **2** shelterless **3** staying out of the house, not staying in a house **4** not resting on any basis **5** not having (i. e. not requiring) a dwelling place **6** not having (the possibility of) an abode **1** (person in the first, the third and the fourth orders of life) having no fixed abode or dwelling, having no household अनग्निरनिकेतः स्यादशर्माशरणो मुनिः ĀpaDS. ii(9). 21. 10 = BaudhDS. ii. 10. 63 = BṛĀraUBhVā. iv. 4. 1260; ऊर्ध्वं षड्भ्यो मासेभ्योऽनग्निरनिकेतः VāsiDS. 9. 11; एतद् विज्ञाय ब्राह्मणः परिव्रज्य ... अनिकेतः स्थिरमतिः ... संन्यासेनैव देहत्यागं करोति NāraPaU. 3. 86; KaṭhRuU. 1. 1; KuṇḍiU. 9; ParaHaṁsPaU. 484. 13; अनग्निरनिकेतश्च अगोत्रचरणो मुनिः MahāBhā. i. 86. 12; MatsyaP. 40. 12; अनिकेतो गृहस्थेषु कामवृत्तेषु संयतः MahāBhā. i. 87. 2; MatsyaP. 41. 2; अनिकेतः स्थिरमतिर्भक्तिमान् मे प्रियो नरः MahāBhā. vi. 34. 19 = BhagGI. 12. 19 (Śaṅ. निकेतः आश्रयः निवासः नियतः न विद्यते यस्य); KūrmaP. 509. 13 (2. 11) MahāBhā. xii. 12. 9; xii. 185. 3(2); अनग्निरनिकेतः स्याद् ग्राममन्नार्थमाश्रयेत् MahāBhā. xii. 237. 5; ManuSm. 6. 43; PadmP. v. 15. 361; अनिकेतोऽथ राजा स बभूव वनगोचरः MahāBhā. xv. 45. 16; यः स्यादनिकेतस्तमतोऽनिकेतः Saund. 17. 14; अनग्निरनिकेतः स्यान्मुनिर्मूलफलाशनः ManuSm. 6. 25; ViṣṇuDhaP. ii. 130. 27; अनिकेता ह्यनाहारा यत्रसायंगृहाश्च ये तेषां गृहस्थः सर्वेषां प्रतिष्ठा योनिरेव च ViṣṇuP. iii. 9. 13; BrahmP. 222. 34; पर्वतोदधिसेविन्यो ह्यनिकेतास्तु सर्वशः। ता वै निष्कामचारिण्यो नित्यं मुदितमानसाः MārkP. 49. 15; KūrmaP. 298. 3 (1. 29); अनग्निमनिकेतं तम् -- दृष्ट्वा प्रोचुस्तत्पितरो मुनिम् MārkP. 95. 2; BrahmāṇḍP. i. 35. 187; एकाग्निरनिकेतः स्यात् KūrmaP. 645. 18(2. 27); PadmP. i. 58. 20; अनिकेतो वनेषु ... । विचरामि BrahmP. 38. 37; अनिकेतः स्यात् निपातावरणो मुनिः VṛŚātāSm. 60; अनिकेतः क्षमावृत्तो निःशङ्कः ... संन्यासी विहरेत् MahNirvāT 8. 271; अनिकेतः अथिरक्षणावर्थं कृतपर्णकुट्यापि रहितः BālamBha. iii. 93. 7 (on 3. 54); **2** shelterless यदा वृक्षाश्छिद्यते दह्यते वा तदाश्रया अनिकेता भवन्ति MahāBhā. xii. 92. 25; तारको नाम तारजो दानवोत्तमः । तेन संनिहता युद्धे (सुराः) ...। भयात् तस्मात् ...। अनिकेता भ्रमन्त्येते LiṅgaP.

i. 101. 19; **3** (person practising penance) staying out of the house, not staying in a house अपर्णा तु अनिकेता तपोऽचरत् HariVam. 243*(2); VāyuP. ii. 11.8; BrahmāṇḍP. ii. 10.9; अनिकेतः स वर्षासु शिशिरे जलसंश्रयः।··· चचारैवं तपश्चिरम् BrahmāṇḍP. ii. 22.71; शैलेन्द्रः ··· अनिकेतस्तपोऽचरत् BrahmP. 34.82; **4** not resting on any basis एवं सति किं देशितं भवतीत्याह । तदनेन ··· अविज्ञप्तिकमनिकेतमिति निर्विकल्पस्य ज्ञानस्य यथासूत्रं लक्षणमभिद्योतितं भवति MaYānaSū. 191.23; चित्तं हि काश्यप ··· अनिकेतम् BodhiCaPañ. 245.26; **5** not having (i. e. not requiring) a dwelling place अनिकेताश्च लम्बकेशाश्च पिण्डकाः। विशाखाः स्कन्दिनस्ते VāyuP. ii. 8.273; BrahmāṇḍP. ii. 7.399; पूर्वं निकामचारास्ते ह्यनिकेता यथाभवन् BrahmāṇḍP. i. 7.90; **6** not having (the possibility of) an abode कलियुगस्यान्ते ··· । संध्यांशे प्रतिपन्ने तु ··· । फलमूलाशनाः सर्वे अनिकेतास्तथैव च MatsyaP. 144.82; क्षीणे मन्वन्तरे पूर्वे प्रवृत्ते चापरे पुनः। ··· प्रजासु चानिकेतासु संस्थितासु क्वचित् क्वचित् BrahmāṇḍP. i. 35.187; i. 7.90; एषाभीरसुता ··· । करिष्यति च या नारी पूर्वां यस्या अपि क्वचित्। ··· अनिकेता भविष्यन्ति वंशेऽस्या गोप्रजीविनः SkandP. vi. 192.64; हृष्टपुष्टास्तया सिद्ध्या प्रजा वै विगतज्वराः। ··· तस्यामेवाल्पशिष्टायां सिद्धयाम् ··· । द्वन्द्वैः संपीड्यमानाः ··· । पूर्वं निकामचारास्ता ह्यनिकेता अथावसन् LiṅgaP. i. 39.34; *m.* name of a Bodhisattva यथा च मैत्रेयस्य बोधिसत्त्वस्य, तथा सिंहस्य यो मैत्रेयस्यानन्तरमनुत्तरां सम्यक्संबोधिमभिसंभोत्स्यते, तथा ··· मैत्रश्रियो निर्मितस्यानिकेतस्य GaṇḍVyū. 347.10 [DBHS.]

अनिकेतचारिन् (aniketacārin) *m.* name of a Samādhi अनिकेतचारो नाम समाधिः MahāVyu. 21.72 [DBHS.]

अनिकेतता (aniketa-tā) *f.* the state of having no abode, homelessness शिक्षेत् ··· सर्वत्रासंभवरान्वीक्षां कैवल्यमनिकेतताम्। ··· अनिकेततां - मठाद्यभिमानराहित्यम् VīraMi.(Bhakti.) 11.27; 11.30.

अनिकेतत्व (aniketa-tva) *n.* the state of having no abode, homelessness षण्मासोपर्यनग्नित्वमनिकेतत्वं च ManvaMu. 232.27 (*on* 6.25); श्रुतिस्मृतिसिद्धानिकेतत्वादिसंन्यासिधर्मपर्यालोचनयापि न संन्यासिनो दारसंग्रहादिकमुपपद्यते ŚivārkaMaDī. ii. 397.13 (*on* iii. 4.25)

अनिकेतन (a-niketana) *adj.* (person in the third or fourth order of life) having no fixed abode or dwelling अपत्नीकोऽनग्निरदारोऽनिकेतनो वृक्षमूले वसन् ··· प्राणयात्रामात्रमन्नं भिक्षुवदश्नाति VaikhāDS. iii. 5.13; iii. 6.6; यत्रास्तमितशायी स्यादनग्निरनिकेतनः MahāBhā. xii. 61.8; विश्वामित्रोऽथ भगवान्महर्षिरनिकेतनः। क्षुधा परिगतो धीमान्समन्तात्पर्यधावत MahāBhā. xii. 139.26; सः ··· व्यचरत् क्षोणीमनग्निरनिकेतनः BhāgP. iii. 24.42; SkandP. i(2). 1.32; iv. 41.12; अनग्निरनिकेतनः स्यादशर्माशरणो मुनिः ··· अनिकेतनो नियतस्थानरहितः Aparā. 958.9 (*on* 3.57)

अनिकेतवासिनी (a-niketavāsinī) *adj.* (*f.*) not staying in a house (i. e. staying in an open place) शिलाशयां तामनिकेतवासिनीम् ··· । व्यलोकयन्नुन्मिषितैस्तडिन्मयैः ··· क्षपाः KumāSam. 5.25 (comm. अनावृतदेशवासिनीमित्यर्थः)

अनिकेतस्थित (aniketasthita) *m.* name of a Samādhi अनिकेतस्थितो नाम समाधिः MahāVyu. 21.33 [DBHS.]

अनिकेतस्थिति (a-niketasthiti) *adj.* not staying in a house अनिकेतस्थितिरेव भिक्षुः ParaHaṁsU. 166.20; JīvanVi. 158.5(5)

अनिकेताश्रय (a-niketāśraya) *adj.* [*f.* -ā] not staying in a house अनिकेताश्रयास्तु ताः (प्रजाः) VāyuP. i. 8.52 = BrahmāṇḍP. i. 7.46 = LiṅgaP. i. 39.17; पूर्वं निकामचारास्ते अनिकेताश्रया भृशम्। - निकेतेष्ववसन् पुनः VāyuP. i. 8.93.

अनिक्वाण (a-nikvāṇa) *adj.* not making noise, silent अथ क्लमादनिक्वाणा नराः क्षीणपणा इव। अनदाः सेदुरेकस्मिन् नितम्बे निखिला गिरेः (वानराः) Bhaṭṭi. 7.58.

अनिक्षिप्त (a-nikṣipta) *adj.* (money or any other thing) not deposited (with someone) राज्ञा चौरवच्छास्यः। यश्चानिक्षिप्तं निक्षिप्तमिति ब्रूयात् ViṣṇuSm. 5.171; निक्षिप्तमपह्नुवानस्य अनिक्षिप्तं याचमानस्य च दण्डोऽयम् ManuBh. ii. 164.27 (*on* 8.191); निक्षिप्तधनं यो न समर्पयति, यश्चानिक्षिप्तं प्रार्थयति तौ द्वौ ··· चौरवद् दण्ड्यौ ManvaMu. 324.13 (*on* 8.191)

अनिक्षिप्तदण्ड (anikṣipta-daṇḍa) *adj.* who has not inflicted punishment गृहा नानीहमानस्य न चैवावदतो मृषा। न चानिक्षिप्तदण्डस्य परेषामनिकुर्वतः JātaMā. 107.19 (18.13)

अनिक्षिप्तधुर (anikṣipta-dhura) *adj.* not laying down the burden, persevering कश्चित्कूटागारे मैत्रेयं बोधिसत्त्वं चंक्रमाभियुक्तं वर्षशतसहस्रैरनिक्षिप्तधुरमपश्यत् GaṇḍVyū. 409.27; विहरन्ति योगिनोऽनिक्षिप्तधुरा दुष्प्रतिवेधाश्च LaṅkāSū. 6.0(30) (90.31); स्थामवान् ··· अनिक्षिप्तधुरः कुशलेषु धर्मेष्वित्युच्यते MaYānaSū. 115.1 (16.68(9)); *m.* name of a Bodhisattva तद्यथा मञ्जुश्रिया च कुमारभूतेन बोधिसत्त्वेन ··· अवलोकितेश्वरेण च ··· नित्योद्युक्तेन च अनिक्षिप्तधुरेण च SaddhaPuṇ. 1.25; 92.12; अवलोकितेश्वरः मैत्रेयः ··· अनिक्षिप्तधुरः MahāVyu. 23.75 [DBHS.]

अनिक्षिप्तधुरता (anikṣiptadhura-tā) *f.* the state of being persevering [DBHS.]

अनिक्षिप्तधूरता (anikṣiptadhūra-tā) *f.* the state of having perseverance अनिक्षिप्तधूरता प्रतिज्ञानाशपरित्यागः AbhisaAlaĀ. 354.3 [better °धुरता]

अनिक्षिप्तभार (anikṣipta-bhāra) *adj.* not laying down the burden, persevering भाति लोकगुरुः सततमनुगतोऽनिक्षिप्तभारो शुचिः MaVastuAva. i. 95.10 [DBHS.]

अनिक्षिप्तवत् (a-nikṣiptava(n)t) *adj.* who has not dropped or disposed off अनिक्षिप्तवतोऽस्तीति स्वामिनो जाह्नवीजले। न युक्तमेतत्ते कृत्यम् RājTa.(Ka.) 8.1655.

अनिक्षिप्तोत्साह (a-nikṣiptotsāha) *adj.* not giving up enthusiasm or perseverance अनिक्षिप्तोत्साहो यदि खनति गां वारि लभते Saund. 16.97.

अनिक्षिप्य (a-nikṣipya) *ger.* **A** not having entrusted (to someone) न यहं त्वा ··· अनिक्षिप्य महाहवे। क्वचिद् यास्यामि MahāBhā. vii. 86.37; **B** not having installed (on the throne) राज्ये राममनिक्षिप्य पिता मे विनशिष्यति Rāmā. ii. 45.17 = ii. 80.17; **C** not having deposited (money etc.) यो निक्षेपं नार्पयति यश्चानिक्षिप्य याचते। तावुभौ चौरवच्छास्यौ दाप्यौ वा तत्समं धनम् ManuSm. 8.191; MatsyaP. 227.2; यो निक्षेपं घातयति यश्चानिक्षिप्य याचते। तावुभौ चौरवच्छास्यौ दण्ड्यौ वा AgniP. 226.9; ManvaVi. 996.3 (*on* 8.190); (अनिक्षेप्तारम्) अनिक्षिप्य याचितारम् ManvaMu. 324.9 (*on* 8.190)

अनिक्षु (an-ikṣu) *m.* species of tall reed or grass looking like sugarcane, *Saccharum spontaneum* काशानिक्षुमधूलिकुक्कुटिकुटैः प्रोक्तास्तु इक्षुद्रुमाः ParyāMu. 16.4; खड्गपत्रोऽप्यथानिक्षुर्वंशसालीक्षुवालिका Vaija. 63.226.

अनिक्षुवालिका (an-ikṣuvālikā) *f.* other than the plant *Ikṣuvālika* or *Saccharum spontaneum* इक्ष्वालिकेक्षुतुल्या स्यादनिक्षुरिक्षुवालिका (v. l. अनिक्षुवालिका परा) ParyāRaMā. 460.

अनिक्षेप्तृ (a-nikṣeptṛ) *adj.* **I** non-depositor निक्षेपस्यापहर्तारमनिक्षेप्तारमेव च। सर्वैरुपायैरन्विच्छेच्छपथैश्चैव वैदिकैः ManuSm. 8.190; **II** who asks back (money etc.) without having deposited it अनिक्षेप्तारमनिक्षिप्य याचमानम् ManvaVi. 996.3 (*on* 8.190)

अनिखर्व (a-nikharva) *adj.* not dwarfish or small (i. e. great) यामाद्य सुतां हिमाचल इव श्रीपूर्वशर्मा नृपः प्राप प्राक् परमेश्वरप्रमुखतामखर्वानिखर्वं पदम् EI. xi. 191.12.

अनिखर्वसर्वमणिभू (anikharvasarvamaṇi-bhū) *f.* earth abounding in all sorts of excellent (*lit.* not small) jewels शब्दसामुद्र्यं यथा भट्टश्रीशिवस्वामिनः- ··· उत्खातप्रखरा ··· । निःसंख्यान्यनिखर्वसर्वमणिभूरास्यानु संख्यानि वः KaviKaṇṭhā. 4.1(21)

अनिखात (á-nikhāta) *adj.* [*f.* -ā] **I** not dug into यदेवमस्तृणन्नसम्यो ष्वैनामुत्तमां मिनोत्यनिखातैवांभूत् MaiS. iii. 8.9 (iii. 107.16); अथ हिरण्यमस्यां ष्वैनमुत्तरां निदधात्यनिखातो भवति नांनि प्रति निखनति KāṭhS. 37.16 (iii. 96.20); सा यथानिखाता (?तो) पश्चिषु मिता स्यादेवमनेतासोपधिषु मिता भवति ŚatBr. III. vi. 1.14; स यथानिखात ओपधिषु मितः स्यादेवमेतास्त्रोषधिषु मितो भवति ŚatBr. III. vii. 1.7; सा यथैवंविधेष्वेव मिता स्यादनिखातैवमेवौषधिष्वेव मिता भवत्युवतो वै स्यादनिखाता स्यात् ŚatBr.(K.) IV. vi. 1.13; **II** not buried यूपः ··· उपोत पर्वसनिखातस्तिष्ठेत् पांसुभिः पर्युप्तः LāṭyāŚS. x. 15.16; परिवेश्य तनुतरस्यानिखातस्य ··· °नियोजनस्यावस्थानासंभवात् BhāṭṭDī. iii. 249.3 (*on* x. 3.3); **III** not carved, not engraved, *cf.* अनिखातमहास्तम्भपुत्रिका.

अनिखातमहास्तम्भपुत्रिका (anikhāta-mahāstambhaputrikā) *f.* statuette not carved or engraved on a huge pillar पृथिव्यादिरहितो देहो यो विराडात्मको महान्। ···अनिखातमहास्तम्भपुत्रिकोपमसोऽपमः YogVā. iii. 14.6.

अनिखातविनिक्षिप्त (anikhāta-vinikṣipta) *adj.* thrown without digging deep अनिखातविनिक्षिप्तमवसन्नेन वर्धितम्। परलोकस्य पाथेयं वीरपकोऽर्जितं मधु KulārT. 9.117.

अनिखातात्मन् (a-nikhātātman) *adj.* whose body or figure is not engraved upon देहो यो विराडात्मको महान्। ··· महाकाशेऽनिखातात्मा पुत्तम्ने शालभञ्जिका। आद्यः प्रजापतिः YogVā. iii. 14.6.

अनिगड (a-nigaḍa) *adj.* not having fetters or chains बन्धाः स्वर्गसदां च सन्त्वनिगडाः BālRā. 8. 86; कलत्रं नाम नराणामनिगडमपि दृढं बन्धनमाहुः NītiVā. 27.1 (*but* comm. सुकोमलम्); अजडः कस्तदनिगडं प्रविशति गृहसंज्ञकं दुर्गम् KathāSaSāg. xii. 31. 32.

अनिगद (a-nigada) *adj.* [*f.* -ā] 1 not having the (utterance of the) *nigada* (i. e. recitation of the sacrificial formula) पुष्टिमन्तौ विराजौ संयाज्ये अनिगदे ĀśvaŚS. I. ii. 18. 5; अनिगदा याज्या ŚāṅkhāŚS. v. 19.23; viii. 12. 14; KātyŚS. vi. 10. 25; अननुयाजा अनिला अनिगदा असामिधेनीकाश्च सर्वे पाकयज्ञा भवन्ति ŚāṅkhāGS. i. 10.5; KauṣīGS. i. 6.5; 2 not stated expressly; cf. **अनिगददण्डरूप.**

अनिगददण्डरूप (anigadadaṇḍa-rūpa) *adj.* of the form of a penalty not stated expressly धनं अनिगददण्डरूपं प्रागुक्तम् VīraMi. 515. 8 (*on* 2. 81-82)

अनिगदव्याख्याना (a-nigadavyākhyānā) *adj.* (*f.*) not having explanation or clarity by mere recitation पूर्वसूत्रे अनिगदव्याख्याना श्रुतिरुदाहृता ŚrutaPra. ii. 437. 18 (*on* iii. 2.13)

अनिगन्त (an-iganta) *adj.* not ending in the vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* अनिगन्तोऽञ्चतौ वप्रत्यये P. vi. 2. 52; सर्वादिशप्रसङ्गश्चानिगन्तस्य Vār. 4 *on* P. i. 1. 3; अनिगन्तो गतिर्वप्रत्ययेऽञ्चतौ परे प्रकृत्या Prasā. ii. 767.12; SiddhāKau. 640A.11 (*on* vi. 2. 52)

अनिगन्तत्व (aniganta-tva) *n.* the state of being that which does not end in vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* रुकि सत्यनिगन्तत्वाद् गुणप्रसङ्गः Pradī. vi. 16. 14 (*on* vii. 1.6)

अनिगन्तप्रकृतिस्वरत्व (anigantaprakṛtisvara-tva) *n.* the state of (retainment of) original accent for a preverb not ending in the vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* अनिगन्तप्रकृतिस्वरत्वे यणादेशे प्रकृतिस्वरभावप्रसङ्गः Vār. 1 *on* P. vi. 2.52.

अनिगन्तस्वर (aniganta-svara) *m.* (retaining of original) accent of a preverb not ending in the vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* [उ]स्वरः ··· अनिगन्तस्वरमपि बाधेत MahāBh. iii. 130.9 (*on* vi. 2.52); अनिगन्तस्वरस्यावकाशो यत्राञ्चतेरकारनकारौ न लुप्येते पराङ् पराञ्चाविति Nyās. ii. 355.20 (*on* vi. 2. 52)

अनिगन्तार्थ (anigantārtha) *adj.* meant for the sake of a verbal base not ending in the vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* अनिगन्तार्थोऽयमारम्भः Nyās. ii. 690.4 (*on* vii. 2. 3)

अनिगन्तार्थत्व (anigantārtha-tva) *n.* the state of being meant for a nominal stem not endig in the vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* ननु यद्यनुत्तरपदेऽपि ह्रस्वः स्यात् तदा ह्रस्वो नपुंसके प्रातिपदिकस्येति वचनमनर्थकं स्यात्।··· नानर्थकम्। अनिगन्तार्थत्वान्नित्यार्थत्वाच्च Nyās. ii. 421. 13 (*on* vi. 3. 1)

अनिगम्य (a-nigamya) *adj.* incomprehensible निगमैरनिगम्यं त्वां कः परिच्छेत्तुमर्हति Yādavā. 1.46.

अनिगरण (a-nigaraṇa) *n.* not complete swallowing or absorption 'तदप्राप्तिमहादुःख-' इत्यत्राप्यतिशयोक्तेरर्थापत्तिविषयत्वं गुणीभूतव्यङ्ग्यत्वं वा युक्तम्। अनेकजन्मोपभोग्यदुःखसुखराशिभ्यां तद् (= कृष्ण) अप्राप्तिमहादुःखतच्चिन्ताविपुलाह्लादयोरनिगरणेऽध्यवसायपापपुण्यपुञ्जनाशकतया अनुपपत्तेः RasGaṅ. 167. 10; रूपकस्य तूपमेयगत उपमानाभेदः, अतिशयोक्तेश्च। निगरणानिगरणाभ्यां च तयोर्विशेषः RasGaṅ. 460. 6.

अनिगर्थ (anig-artha) *adj.* meant for the sake of the vowels other than *i, u, ṛ* or *ḷ* अज्ग्रहणमनिगर्थम् MahāBh. iii. 281.7 (*on* vii. 2. 3); सवर्णार्थमनिगर्थं च वचनम् KāśiVṛ. *on* vi. 1. 128; सवर्णार्थमनिगर्थं चेदम् LaŚabdeŚe. i. 111. 17.

अनिगीर्ण (a-nigīrṇa) *adj.* not completely swallowed or absorbed, not suppressed विषयस्यानिगीर्णस्यान्यतादात्म्यप्रतीतिकृत्। सारोपा स्यात् (लक्षणा) SāhiDa. 45.2.

अनिगीर्णविषया (anigīrṇa-viṣayā) *adj.* (*f.*) in which the object (of comparison) is not completely swallowed or suppressed अनिगीर्णविषया चेयम् ··· जात्युत्प्रेक्षा RasGaṅ. 378. 4.

अनिगीर्णस्वरूप (anigīrṇa-svarūpa) *adj.* whose form is not swallowed or suppressed 'अश्वः श्वेतो धावति'। अत्र हि श्वेतगुणवानश्वोऽनिगीर्णस्वरूपः स्वसमवेतगुणतादात्म्येन प्रतीयते SāhiDa. 46.2.

अनिगुपधत्व (anigupadha-tva) *n.* the state of being a verbal base not having the vowels *i, u, ṛ* or *ḷ* in pre-final position यदयं 'न दृशः' इति क्सस्य प्रतिषेधं शास्ति, तज्ज्ञापयति – नेदितां नुम्भवति, अन्यथा दृशेरिदित्त्वान्नुमि सति अनिगुपधा(?ध)त्वाद् क्सस्य प्राप्तिरेव नास्ति, किं तन्निषेधेन PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 3.8.

अनिगुप्त (a-nigupta) *adj.* not protected, accessible अनिगुप्ते जीवशृङ्गं निदधाति HirGS. i. 14. 3.

अनिगूढम् (a-nigūḍham) *adv.* not secretly, openly विवरेऽपि नैनमनिगूढमभिभवितुमेष पारयन्। पापनिरतिरविशङ्कितया विजयं व्यवस्यति वराहमायया Kirātā. 12. 37.

अनिगूढार्थिविभव (anigūḍhārthivibhava) *adj.* wherein wealth was not kept back from those in need हस्त्यश्वरथसंकीर्णमसंकीर्णमनाकुलम्। अनिगूढार्थिविभवं निगूढज्ञानपौरुषम्। तत्पुरम् Saund. 1. 52.

अनिगूहत् (a-nigūhat) *adj.* not concealing or suppressing अनिगूहन्नात्मशक्तिं तपोदानादि तन्वपि। कुर्वाणः शुद्धभावेन लभते विपुलं फलम् PārśvC. 7. 21.

अनिगूहन (a-nigūhana) *n.* non-concealment (i. e. manifestation) अहो समस्तेतराचारप्रवर्तकस्वशक्त्यनिगूहनलक्षणवीर्याचार, न शुद्धस्यात्मनस्त्वमसीति निश्चयेन जानामि TattvPradī.(A.) 275. 1 (*on* 3. 2)

अनिगूहितवीर्य (anigūhita-vīrya) *adj.* whose valour is not hidden or concealed अनिगूहितवीर्यस्य मार्गाविरोधि कायक्लेशस्तपः SarvāSi. 3. 24 (338. 12); अनिगूहितवीर्यस्य कायक्लेशस्तपः स्मृतम् YaśasCam. ii. 415.21.

अनिगृहीत (a-nigṛhīta) *adj.* [*f.* -ā] 1 not controlled, not restrained रथः शरीरं पुरुषस्य राजन्नात्मा नियन्तेन्द्रियाण्यस्य चाश्वाः।··· एतान्यनिगृहीतानि व्यापादयितुमप्यलम् MahāBhā. v. 34.58; 2 not punished, not sentenced तं चेत् संयो निगृह्णीयात् राजेनमुपगृह्य विगुणेषु विक्रमयेत्। अनिगृहीते सिद्धव्यञ्जनं हि रात्रौ तीक्ष्णाः प्रवासयेयुः ArthŚā. iii. 151.2 (11.1); त्वया सुप्तस्य चौर्येण प्रविश्य हृदयं हृतम्। तदिहानिगृहीता त्वं चौरि न लक्ष्यसे मया KathāSaSāg. viii. 2. 212.

अनिगृहीतारिषड्वर्गत्व (anigṛhītāriṣaḍvarga-tva) *n.* the state of being one who has not controlled the group of six (internal) enemies स महीपतिर्न विजयते। अनिगृहीतारिषड्वर्गत्वात् JayaMa. 295. 21 (*on* 5.5)

अनिगृह्णत् (a-nigṛhṇat) *adj.* not punishing न केवलं स्तेनैर्ये मुच्यन्ते तदरक्षातो राज्ञामधर्मो यावद्ये हरन्ति तेषामपि चौर्यभावेनाधर्मोदयस्तद्दंशेनापि राजानः संबध्यन्ते ताननिगृह्णन्तः ManuBh. ii. 202. 4 (*on* 8. 304)

अनिगृह्य (a-nigṛhya) *ger.* not having controlled न मामर्हसि गान्धारि दोषेण परिशङ्कितुम्। अनिगृह्य पुरा पुत्रानस्मास्वनपकारिषु MahāBhā. xi. 14. 19; नैतत् पूर्वैः कृतम् ···। यत्त्वं दुहितरं गच्छेरनिगृह्याङ्गजं प्रभुः BhāgP. iii. 12.30.

अनिगृह्यवेग (anigṛhya-vega) *adj.* [P. iii. 1. 119] having uncontrollable speed सुरेन्द्राः ···। गता विमानैरनिगृह्यवेगैः VāyuP. i. 54. 101.

अनिगोह्यमुद् (anigohya-mud) *adj.* whose joy is not possible to be concealed, of unhidden joy ज्ञानगुह्यमिति ख्यातवत्सु तेष्वनिगोह्यमुत्। दोह्या गाः प्रददौ -- भूमिपः DvyāśraKā. 11. 23.

अनिग्रह (a-nigraha) *m.* 1 absence of control or restraint, non-keeping in check बुद्ध्या सुप्रतिपन्नेषु कुर्यात् साधुपरिग्रहम् (v. l. साधुष्वनिग्रहम्) MahāBhā. iii. 149. 48; अधर्मज्ञस्य विलयं प्रजा गच्छन्त्यनिग्रहात् MahāBhā. xii. 137. 95; तथैव बहु मन्यन्ते यथा रत्नामनुग्रहम् (v. l. अनिग्रहम्) MahāBhā. xiii. 38. 28; द्वादशपणो दण्डः। शुनामनिग्रहे च अन्यत्रारण्यचरेभ्यः ArthŚā. ii. 131. 9 (4.3); विहितस्याननुष्ठानान्निन्दितस्य च सेवनात्। अनिग्रहाच्चेन्द्रियाणां नरः पतनमृच्छति YājñaSm. 3. 219; अनभ्यासेन विद्यानामसंसर्गेण धीमताम्। अनिग्रहेण चाक्षाणां जायते व्यसनं नृणाम् Kāvyāda. 2.247; SaraKaṇṭhā. 326. 26; SūktiRa. 163. 116; नृणामायुःक्षयो भूयादिन्द्रियाणामनिग्रहात् KulārT. 1. 48; मनसोऽनिग्रहश्चैव क्रोध ईर्ष्यैव मत्सरः।··· अपराधशतं त्वेतत् BhaviP. 824A. 34 (iv. 146. 9); गीतनृत्यादिष्वनिग्रहादत्यासक्तीकरणात् VīraMi. 912.8 (*on* 3. 219); 2 [Inst.] without any pressure स्वामिनो भृत्यानाम् ··· मातापितरौ पुत्राणां चानिग्रहेण साक्ष्यं कुर्युः ArthŚā. ii. 68. 8 (3. 11); 3 absence of catching by clincher निग्रहस्थानप्राप्तस्यानिग्रहः पर्यनुयोज्योपेक्षणम् NyāySū. v. 2.21; निग्रहं प्राप्तस्यानिग्रहः पर्यनुयोज्योपेक्षणम् NyāySā. 27. 8; Kiraṇā. 336. 5; अनिग्रहे निग्रहस्य यदुद्भावनमुच्यते। अनिग्राह्यं तु योगोऽयं दूषणत्वेन कीर्तितः Mānaso. iv. 2. 197(?397); PramāMī. 71. 22 (*on* ii. 1.34); अनिग्रहे वा प्रतिवादी पर्यनुयोज्यमुपेक्षेत NyāySu.(Ja.) 274A.13 (*on* ii. 1.2); [non-return, APTE]

अनिग्रह (a-nigraha) *adj.* [*f.* -ā] A uncontrolled, unrestrained इन्द्रियैरिन्द्रियार्थेषु वर्तमानैरनिग्रहैः। तैरयं ताप्यते लोकः MahāBhā. v. 34. 52 (JñānDī. अनिवारितैः); B (pair of tongs) not having handles सनिग्रहोऽनिग्रहश्च संदंशौ षोडशाङ्गुलौ भवतः SuśruS. i. 7. 11 (comm. अनिग्रहोऽनिबन्धनः सुवर्णकारस्येव); C not having destruction महामहोर्भूर्मिकर्णिकास्थली --। परःशतैर्जन्मभिरेधितापि या दिवाकराग्नीन्दुकरैरनिग्रहा SkandP. iv. 44. 45 (comm. अनिग्रहाविनाशा)

अनिग्रहण (a-nigrahaṇa) *n.* absence of control or restraint प्रक्रान्ततपसः आपदि पीडायामनिग्रहणे दानम् ManuBh. ii. 442.6 (*on* 11. 226)

अनिग्रहत्रास (a-nigrahatrāsa) *adj.* free from the fear of punishment अनिग्रहत्रासविनीतसत्त्वम् ...। वनं तपःसाधनमेतदत्रेः RaghuVa. 13.50.

अनिग्रहत्व (anigraha-tva) *n.* the state of not being a clincher or ground of defeat सदभिधानदशायां तेषां विद्यमानानामप्यनिग्रहत्वात् NyāyPari. 206. 6; लौकिकवैदिकानामनलीकानां (व्यापाराणाम्) ... अनिग्रहत्वम् NyāyPari. 207. 9.

अनिग्रहत्ववत् (anigrahatva-vat) *adv.* as not being a punishment क्रोधादिकृतस्य शरीरावयवदाहच्छेदादेः निग्रहत्वेऽपि व्रणशान्त्यर्थं कृतस्य तस्यानुग्रहरूपत्वेन अनिग्रहत्ववत् PūrvottaVāNaMā. 33. 17.

अनिग्रहस्थान (a-nigrahasthāna) *n.* absence of ground of defeat अनिग्रहस्थाने निग्रहस्थानाभियोगो निरनुयोज्यानुयोगः NyāySū. v. 2. 22; अनिग्रहस्थान एवाभिधत्ते निगृहीतोऽसीति NyāyVār. 568. 1 (*on* v. 2.23.)

अनिग्रहार्ह (a-nigrahārha) *adj.* not deserving a clincher or defeat अनिग्रहार्हमपि निगृहीतोऽसीति यो ब्रूयात् स एव ... निगृह्यते NyāyMañ. ii. 206. 23; PramāMī. 71. 28 (*on* ii. 1.34)

अनिग्राह्य (a-nigrāhya) *adj.* A not to be controlled मनः ...। अनिग्राह्यम् YogVā. iii. 91. 1; B not to be defeated or refuted निग्राह्योपेक्षणं नाम निग्रहस्थानमुच्यते। अनिग्रहे निग्रहस्य यदुद्भावनमुच्यते। अनिग्राह्यं तु योगोऽयं दूषणत्वेन कीर्तितः Mānaso. iv. 2.198(? 398); C not to be punished निशम्य कृपणस्यार्तं क्रन्दितं तदनिष्टकृत्। बभूव तस्य स्वात्मापि नानिग्राह्यो महात्मनः RājTa.(Ka.) 8. 52.

अनिग्राह्यचौर (anigrāhya-caura) *m.* thief who cannot be captured अनिग्राह्यचौरेण ... कामेन -- देवीशरीरमुपेक्षितम् Kād. 258. 4.

अनिग्राह्यमनोवृत्ति (anigrāhya-manovṛtti) *adj.* whose activity of the mind cannot be controlled or restrained त्वम् ...। अनिग्राह्यमनोवृत्तिरात्मसैन्यं समानय SkandP. i(3A). 10. 82.

अनिग्लक्षणत्व (aniglakṣaṇa-tva) *n.* the state of being not specifically conditioned by *ikaḥ* (i. e. in place of *i, u, ṛ, ḷ*, P. i. 1. 3); न हि 'अचो ञ्णिति' इति वृद्धेः किति नेति प्रतिषेधः, अनिग्लक्षणत्वात् PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 6; PāṇiTaVāNaMā. 115. 11; अनिग्लक्षणत्वान्नोरधावृद्धिनिषेधः LaŚabdeŚe. ii. 508.2.

अनिग्लक्षणवृद्धि (aniglakṣaṇa-vṛddhi) *f.* substitution of *vṛddhi*-vowels ā, *ai, au*, not specifically conditioned by *ikaḥ* (i. e. in place of *i, u, ṛ, ḷ*, P. i. 1. 3); अन्यथा यासुटो ङिद्वचनं स्तुयादित्यत्रानिग्लक्षणवृद्धिप्रतिषेधार्थं स्यात् PariVṛ.(Sī.) 130. 15; न चेदं ङित्त्वं 'स्तुयात्' इत्यादावनिग्लक्षणवृद्धिनिषेधार्थम् LaŚabdeŚe. i. 383. 5; अस्य कुटादित्वसामर्थ्यादनिग्ल-(? निग्ल)क्षणवृद्धेरपि निषेध इति कश्चित् LaŚabdeŚe. ii. 591. 1.

अनिग्लक्षणा (an-iglakṣaṇā) *adj.* (*f.*) not specifically conditioned by *ikaḥ* (i. e. in place of *i, u, ṛ, ḷ*, P. i. 1.3) तेनानिग्लक्षणाया अपि वृद्धेः प्रतिषेधो भविष्यति Nyās. i. 146. 10 (*on* i. 2. 6); DhātuPra. 6.99 (112. 9); तदनन्यप्रयोजनमनिग्लक्षणाया अपि वृद्धेर्निषेधाय स्यात् Prasā. ii. 38. 8; ii. 661.17.

अनिघ (a-nigha) *adj.* free from evil नैरंजनायां तीरे अद्भुतगामि अनिघो पुरुषसिंहः MaVastuAva. ii. 397. 16; iii. 400. 2; उत्तीर्णपङ्को ह्यनिघः स्थले तिष्ठति गौतमः LaliVi. 23. 3 [DBHS.]

अनिघात (a-nighāta) *m.* absence of grave accent, acute accent चयोगादनिघातः APrāti. 21; 22; अन्ययोगेऽनिघातः APrāti. 25; आमि लिलोपात्तस्य चानिघातस्तस्माच्च निघातः Vār. 10 *on* P. i. 1. 63; *on* P. viii. 1.56; चक्षुष्कामं याजयांचकारेति 'तिङतिङः' इति तस्य च निघातस्तस्माच्चानिघातः प्राप्नोति MahāBh. i. 168.15 (*on* i. 1. 63); i. 497. 18 (*on* ii. 4.81); एकमन्त्र द्वियुक्तमपरं यद्युक्तं तत उभयोरप्यनिघातः MahāBh. iii. 375. 12 (*on* viii. 1.35); *adj.* by which something is not struck down अनिघात इषुरस्येत्यनिघातेषु निहन्यतेऽनेनेति निघातः। हलश्चेति घञ्। न निघातोऽनिघातः Nyās. ii. 378.24 (*on* vi. 2. 108); PadMañ. *on* KāśiVṛ. *on* P. vi. 2. 108.

अनिघातकारण (anighāta-kāraṇa) *n.* cause of acute accent यदाद्यैरेव सर्वैरेतैरनिघातकारणैर्योगेऽनिघात उच्यते MahāBh. iii. 378. 9 (*on* viii. 1. 56); यद्यपि द्वे हियुक्ते तथापि द्वितीयस्यानिघातकारणान्तरसद्भावाद् 'एकं हियुक्त'-मित्युक्तम् Pradī. vii. 51. 14 (*on* viii. 1.35)

अनिघातनिषेध (anighāta-niṣedha) *m.* prohibition of acute accent पूजायामिति वर्तमाने पुनः पूजाग्रहणमनन्तरग्रहणस्य अनिघातनिषेधस्य चानुवृत्तिनिवृत्त्यर्थम् LaŚabdeŚe. ii. 1102. 8.

अनिघातपक्ष (anighāta-pakṣa) *m.* alternative of acute accent अनिघातपक्षे सार्वधातुकस्वरेण मध्योदात्तमेतत् Nyās. ii. 937. 12 (*on* viii. 1. 65)

अनिघातप्रतिषेध (anighāta-pratiṣedha) *m.* prohibition of acute accent पूजायामिति वर्तमाने पुनः पूजाग्रहणं किमर्थम्। अनिघातप्रतिषेधाभिसंबद्धं तत्। यदि तदनुवर्ततेहाप्यनिघातप्रतिषेधः प्रसज्येत ... इदानीं केनानिघाते प्राप्तेऽनिघातप्रतिषेध उच्येत MahāBh. iii. 375. 15 (*on* viii. 1. 39)

अनिघातसिद्धि (anighāta-siddhi) *f.* justification of acute accent स्वरः कृदन्तप्रकृतिस्वरत्वात्। तथा च निघातानिघातसिद्धिः Vār. 11 *on* P. ii. 4.81.

अनिघाताप्रसङ्ग (anighātāprasaṅga) *m.* undesired non-application of acute accent भोजनगमनयोरेको देवदत्तः कर्ता, कर्म तु ग्रामो गमनस्यौदनो भोजनस्येति कर्मभेदादनिघाताप्रसङ्गः Pradī. vii. 54. 9 (*on* viii. 1. 51)

अनिघाताभाव (anighātābhāva) *m.* absence of acute accent उत्तमस्यातन्त्रत्वादेहि मन्यसे रथेन यास्यामीत्यत्रापि नियमादनिघाताभावः Pradī. vii. 52. 20 (*on* viii. 1. 46)

अनिघातार्थ (anighātārtha) *adj.* meant for the sake of acute accent पूर्वमूतयोरपि योगे[ऽ]निघातार्थम् (योगग्रहणम्) SiddhāKau. 661B.13 (*on* viii. 1.59)

अनिघातेषु (anighāteṣu) *m.* name of a man (*lit.* having arrows by which something is not struck down) (used to indicate contempt) क्षेपे गम्यमाने उदरादिषूत्तरपदेषु बहुव्रीहौ समासे संज्ञायां विषये पूर्वपदमन्तोदात्तं भवति।... अनिघातेषुः KāśiVṛ. *on* vi. 2. 108; अनिघात इषुरस्येत्यनिघातेषुः Nyās. ii. 378.23 (*on* vi. 2.108)

अनिघात्य (a-nighātya) *adj.* not to be killed एष ह वै बाहुभ्यां पापं करोति, योऽनिघात्यस्य निहन्ति JaimiBr. 2. 135.

अनिघ्न (a-nighna) *adj.* [*f.* -ā] not submissive, not dependent नियतमपि हि येषामेककालत्रिलोकीकवलविधिरनिच्छामात्रविघ्नादनिघ्नः Kapphiṇā. 4.17; नित्यावियुक्तौ निर्विघ्नमनिघ्नौ यद्रमावहे PariPar. 2. 417; सादासक्ता समग्रा दिशतु शुभमिषुस्तामसघ्नानिरासा सारानिघ्ना RāmBāSta. 107 (comm. आरानिघ्ना अरीणां समूहः आरं तस्यानिघ्ना अनधीना)

अनिघ्नत् (a-nighnat) *adj.* not killing, not striking (महचन्द्रः) अनिघ्नन्त्यवनेश्वरन्। उपानहौ स्वनामाङ्के नितायास्य शिरस्तान् RājTa.(Jo.) 35; 1288; हीनोपमं यथा-कश्चिदग्रे प्रसरता कश्चिदापदनिघ्नता। शुनेव सारङ्गकुलं त्वया भिन्नं द्विषां बलम् AlaṅkāŚe. 6. 1(18)

अनिघ्नविघ्नविघातन (anighnavighna-vighātana) *n.* destruction of the impediments (caused) by the undevoted (lit. not docile) यात्रोपनत्रसंघस्यानिघ्नविघ्नविघातनम्। कुरुतेऽत्राम्बिका देवी ViviTīKa. 16.11.

अनिघ्नवृत्ति (anighna-vṛtti) *adj.* of independent disposition अनिघ्नवृत्तीनाम्। एकं सकले जगति स्पृहणीयं जन्म केसरिणाम् Kāvyālaṅ.(Ru.) 7. 76.

अनिघ्नीकृत (a-nighnīkṛta) *adj.* not subdued विप्राः ... सिद्धिमवाप्नुवन्ति विघ्नैरनिघ्नीकृतः DevīPañ. 1. 14.

अनिङादेश (an-iṅādeśa) *m.* not a substitute for the verbal base *i*- marked with the indicatory sound *ṅ* अनिङादेशाद् गमेः परस्य सकारादेरिड् भवति। गमिष्यति जिगमिषति CāndraVṛ. *on* v. 4. 121; (गमेः) येषामनिङादेशस्यापि ग्रहणं तेषामिहन्योरिति वक्तव्यम् PadMañ. on KāśiVṛ. *on* P. i. 2. 9.

अनिङ्ग (an-iṅga) *adj.* not having separation or division, inseparable (by *avagraha*) नीहारादिष्वनिङ्गेषूत्तरपदे दीर्घे इङ्गेषु च APrāti. 208; अनिङ्गेन पूर्वेण CaturA.(Śau.) 4. 12.

अनिङ्गन (an-iṅgana) *adj.* immovable, firm मनोमारणमात्रेण साधनेन स्वात्मसंविदा। निःस्पन्दनमनाद्यन्तमनिङ्गनमिहोच्यताम् (ब्रह्म) YogVā. iii. 111. 13 (comm. अनिङ्गनमचलन्)

अनिङ्गनश्रुति (aniṅgana-śruti) *f.* Vedic statement about the absence of causing movement उपांशुसवनस्यानिङ्गनश्रुतेः KātyŚS. x. 1. 6 (Yājñikadeva अनिङ्गनमचालनम्)

अनिङ्गमि (aniṅ-gami) (Gr.) the verbal base *gam*- which is not a substitute for the verbal base *i*- marked with the indicatory sound *ṅ* अनिङ्गमेरिड् CāndraVyā. v. 4.121 (Vṛtti. अनिङादेशाद् गमेः परस्य सकारादेरिड् भवति। गमिष्यति जिगमिषति जिगमिषिता संजिगमिषिता। अनिङ्गमेरिति किम्? अधिजिगांसिता); SaraKaṇṭhā.(Gr.)vi. 4.127.

अनिङ्गयत् (an-iṅgayat) *adj.* not separating (by an *avagraha*) समापाद्यान्युत्तरे पद पकारे राधो रयो हा दिवो जा ऋतश्च। अजःपा दुःप्रेति च पूर्वपद्यावनिङ्गयन् विक्रमेषु कुर्यात् RPrāti. 13. 11; Upalekha. 69.12.

अनिङ्गित (an-iṅgita) *adj.* [*f.* -ā] 1 not moved अथ यत्रैतत्कुम्भोदधानः सक्तुधानी बोखा यानिङ्गिता विकसति तत्र जुहुयात् KauśiSū. 136. 1; II

not having movement न वहन्तीह सरितो नेहोन्मज्जनमज्जने। व्योम व्योम्न्येव चिद्रूपं कचत्येवमनिङ्गितम् YogVā. vi(2). 166.3 (comm. अनिङ्गितं निष्क्रियम्)

अनिङ्ग्य (an-iṅgya) *adj.* I not to be changed (i. e. identical) अयं दशरात्रो व्युहितो भवति --। तस्यानिङ्ग्यः प्रथमस्त्र्यहः Kṣudra. 125; 126; 127; II inseparable (by *avagraha*) ऋकाररेफषकारा नकारं समानपदेऽवगृह्ये नमन्ति। अन्तःपदस्थमककारपूर्वा अपि संध्याः सेध्य ऊष्माण्यनिङ्ग्ये ṚPrāti. 5. 20; पदेष्वन्तरनिङ्ग्येषु प्लुतिः पद्येषु चोत्तरा। वृषस्व वंश वृध्वांसं वाता वातुर्वनो वृतुः ṚPrāti. 9. 13.

अनिङ्ग्यमान (ániṅgyamāna) *adj.* not being moved तानि वाऽनिङ्ग्यमानानि शेरे। आ तृतीयसवनात् ŚatBr. IV. i. 2. 25.

अनिङ्ग्यान्त (aniṅgyānta) *m.* not a separable final unit (of a *taddhita*-formation or of a compound) त्वे इत्यनिङ्ग्यान्तः TaiPrāti. 4. 10; (स्वरघोषवत्परः ··· विसर्जनीयो रेफम्) अहारहस्सुवरनिङ्ग्यान्ताः TaiPrāti. 8. 12.

अनिच् (anic) (Gr.) secondary suffix *an* occurring at the end of a cpd. marked with the indicatory sound *c* along with *i* (for easy pronunciation) धर्मादनिच् केवलात् P. v. 4. 124; CāndraVyā. iv. 4. 113 (Vṛtti केवलात्पूर्वपदात्परो यो धर्मशब्दस्तदन्तादनिज् वा भवति); SaraKaṇṭhā. (Gr.) v. 4. 149; केवलाद् यो धर्मशब्दस्तदन्ताद्बहुव्रीहेरनिच्प्रत्ययो भवति समासान्तः। कल्याणो धर्मोऽस्य कल्याणधर्मा KāśiVṛ. *on* v. 4. 124.

अनिचय (a-nicaya) *adj.* not having any storage अनिचयो भिक्षुः GautDS. i. 3. 10; अनिचयो भिक्षुरिति यतेर्द्रव्यसंचयस्यैव निषेधात VīraMi. (Vyavahāra.) 532. 11; अनिचय इति। असंग्रह इत्यर्थः BālamBha. ii. 245. 9 (*on* 2. 137); *m.* absence of storage सप्तमीं चासुक्त्वानिचयाय GautDS. ii. 9. 28.

अनिचित (a-nicita) *adj.* not filled with न तस्योरसि अन्तरं पाण्डवश्रेष्ठ पश्यामि नहतं (v. l. पश्याम्यनिचितं) शरैः MahāBhā. iii. 22.7.